Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

~~KK II~~
~~42.~~
170 E 3
GW. 4974
CA. 361

Bll. 1,2 blank ontbreken
Bll 9-12 ontbreken

CA 361

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Hyer begint die tafele van deſen
teghenwoerdighen boecke· die ghe-
noemt is ian bottelier·Eñ leert eerſt
wat dat is practike· Capittel I·
Hier na wil ic v wijſen wat dinc
dat recht is· ende welck die ghebodē
des rechts ſijn· Capittel· ·ij·
Daer nae volcht wat dinck is dat
waerlike hof Cappittel iij·
Daer nae volcht te weten wat dinc
is coſtume vander plecke Cap·iiij
Hier na volcht wat vſus ſtijl ritus
of ghemeen obſeruancie is Ca·v·
Hyer nae volcht te ſegghen wat iu
riſdictio is Cappittel· vi·
Hyer nae ſoe volcht wat dinck dat
aſſijſe is Capittel vij·
Hoemen verdachuaert ſijn weder
partye int hof hi ſi vri of anders
Capittel ·achte·
Daer nae volcht hoemen een dach-
uaert teghen ghebyen mach of onſe
den te bewijſen waer om hi nyet co-
men en mach Capittel neghen
Daer na volcht gheen onſede of we
der ghebodt te doen van ſijnre ver-
dachuaert· Capittel· ·x·
Daer na volcht vanden deffaulten
contumacien Capittel xi
Vanden preſentacien Cappit.xij
Vandē dagē te wachtē· Cap·xiij·
Hier na volcht daghen van aduijs
daghen van apenſement. dagen vā
beraet of daghen om abſencie van
beraet Capittel ·xiiij·
Item hoemen mach ende behoert te
doen dachuaerden den erfghenamē
vanden dodē te coemen weder an te
nemen of te laten die arrementē vā
een proches begonnen teghens een
die ouerleden ware Capittel ·xv·
Hyer nae volcht wat perſonē eyſch
mogē doē in waerlike houē· Ca·xvi
Van procuroers· Capittel·xvij
Wat ſaken dat begheert ſijn inder
procuracien· Capittel· xviij·
Procuracie in forme Cappit xix·
Item datmen in procuracie nyet en
behoert te betrecken dan die punten
diemē daer in behoeft Capittel xx
Item vanden procuroer generaele
of vanden officien vanden coninck
of andere· Capittel xxi·
Item vanden brenghers des briefs
Capittel xxij· Item vanden in
ſtitutoers eñ excercitoers Ca· xxiij
Item conchiergen Capittel ·xxiiij
Item vanden tutoers ende vanden
curatoers Capittel·xxv· Item
brieuen van voechden in forme alſt
behoert Capittel xxvi
Hier nae volcht vanden baelyuwē
ontfanghen of andere officiers dye
om horen officien te houe ontfanc-
keliken ſijn Capittel xxvij·
Item brieuē van conſtitucie vandē
baeliuwen in forme behoerliken
Capittel xxviij
Item vandē ontfangers Ca·xxix
Hyer nae volcht die macht vanden
ontfangher Capitel xxx
Hyer nae volcht tinhouden vander

KONINKL.
BIBLIOTHEEK
TE SHAGE.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

macht van enen sergant of exploy-
tiere Capittel xxxi:
Hier na volcht vanden marglieren
of kercmeesters Ca· ·xxxij
Hier na volcht tinhouden vanden
dienste vādē kercmeesters Ca xxxiij
Item vanden testamentoers eñ sub
rogue Capittel xxxiiij
Hier na volghen die exceptien dye
den gheenen die ten houe verdach-
uaert sijn hebben moghen teghens
hoer teghens partye·
Capittel· xxxv·
Itē laps van tijden Capit·xxxvi
Hier na volcht sinen eysch te forme
ren te houe Capittel· xxxvij
Eysch op twist van iusticie in plec-
ke daermen nyet en vseert van com
missie·
Capittel xxxviij
Eysch op infractie van iusticien in
plecke daermen nyet en vseert van
commissie
Capittel xxxix
Eysch op twist van seruage·
Capittel xl
Eysch op twist van simpel besit ter
plecke daermen nyet en vseert van
commissie
Capittel xli·
Eysch op nyuwicheyde daermē nyet
en vseert van commissie
Capittel xlij·
Eysch op twist ende geschil vā pro
prieteyt Capittel xliij·
Hier nae volcht vandē eyschen int
speciale Capittel xliiij
Van simpel saysine of besit eñ van
ydel besit Capittel xlv
Commissie van simpel besit
Capittel xlvi·
Hier nae volcht hoemen formeren
ende articuleren sal sinē eysch bi ghe
scrifte Capittel· xlvij·
Hier na volcht hoemen articuleren
sal indē eysch responsiue ten eynde
ende conclusien contrarien
Capittel xlviij·
Daer nae volcht bi fayten contra-
rien Capittel xlix·
Daer nae volcht bij manieren van
memorie te articuleren sijnen eysche
Capittel· vijftich
Hier na volcht te articulen bi ma-
nieren van intendit Capittel li
Hyer nae volghet te formeren sijn
liticontestacie Capittel· lij·
Item van liticontestacie bi ghescrif
te Capittel liij·
Hyer nae volcht van verweerin-
ghe in sake Capittel· liiij·
Van verweeren op eysch van huys
raet· Capittel lv·
Verweeren van huysraet ghenomē
op enighe dode Capittel · lvi·
Item van verweeren in actie reele·
Capittel seuen ende vijftich·
Vanden verweeren van actie mixte
of personeele Capittel· lviij·
Vanden verweeren op simpel besit
dat die clercken hyeten seruitude de
possessio· Capittel· lix·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Verweeren in cas van possessie eñ
van preckarie. Cappittel. lx.
Verweren ghedaen bij ghescrifte ar
ticiclement. Capittel.lxi
Hier nae volcht vanden obligacien
ende hoe veel manieren die sijn
Capittel lxij.
Vanden obligacien in perticulier
Capittel lxiij.
Hier nae volcht hoemen formeren
sal obligacie bi ghescrifte bi manie-
re van formare Capittel lxiiij
Renouacie of vernyeuwinghe van
sculden Capittel lxv.
Hyer nae volcht vanden actien en-
de hoe veel manieren die sijn.
Capittel lxvi.
Item vanden actien reelen.
Capittel lxvij.
Van actie criminele Capit lxviij.
Vã crimẽ om capitale Capit. lxix
Vanden coninck vanden misdaden
bouen gheroert. Capittel lxx.
Item wanneer datter meer is dan
een tot een misdaet ende die sommi-
ghe des doen ende die andere nyet
die welke sijn saecweldighe vander
fayte of misdaet. Capittel lxxi.
Te andtwoerden ende affirmeren
articulen. Capittel. lxxij.
Vanden redenen vanden rechte.
Capittel lxxiij.
Dye forme te articulen redenen van
rechte Capittel lxxiiij.
Eysch in cas van eenen camp van
bataelye. Capittel. lxxv.
Andtwoerde van partye aduerse.
Capittel lxxvi
Hoe datmen inden campe werkẽ sal
Capittel lxxvij.
Van beclachte van nyeuwichede.
Capittel lxxviij
Dat inhoudẽ van eene beclachte vã
nyeuwichede in gescrifte Ca lxxix
Verweeren in beclachte van nyeu-
wichede Capittel lxxx
Van beclachte in cas van proprie-
teyt. Capittel lxxxi
Dat inhoudẽ van een commissie in
cas van petitore ende van proprie-
teyt Capittel lxxxij
Die maniere te formeren libelle in
cas van proprieteyt bi generale for
me Capittel lxxxiij
Verweren op eysch in cas van pro-
prieteyt Capittel lxxxiiij
Van besien eñ ostentacie der plecke
Capittel lxxxv. Van warin
ge op sake vercoft Capit.lxxxvi.
Dat inhoudẽ van een commissie te
doen dachuaerden sijn garande.
Capittel. lxxxvij.
Hier na volcht die verweringhe in
cas van waringe Capit. lxxxviij
In wat manieren ende hoe crimen
behoert gecorrigiert te sijn ende hoe
men hem mach formeren partye in
cas van crime Capittel lxxxix.
Wat sake den rechter te doen heeft
ieghens die accusement Capit. xc
Item wat plecke of pleckẽ crimẽ be
hoert gecorrigiert te sijn Ca. xci.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Vander plecke daer enighe belaſte
van crime hemluyden moghen ſuy
ueren · Capittel · xcij ·
Van wat ſake men niet en behoert
ontfanghen te weſen tot purgacie ·
Capittel · drie ende tneghentich
Dat inhouden vanden brieue van
enighen te ontfanghen tot purgacie
Capittel vier ende tneghentich
Dat inhouden vanden brieue van-
den here die beteykent weſen ſal vā
den gheuanghen die hem ſal willen
purgieer? of ſuuerē Capittel · xcv
Den eyſch van partye teghens den
ghenen die hem gheſet heeft tot pur
gacie of ſuueringhe Capittel · xcvi
Verweeringhe anden gheuanghen
in cas van crime Capittel xcvij ·
Van beſtant te ſetten op ſekerhede
tuſſchen den partyen die welcke te
houe ſijn Capittel · xcviij
Van dat inhouden van eenre com-
miſſien in cas van payſe of ſekerhe
de Capittel xcix ·
Die conſtitutie vanden coninck ſin-
te lodowijck diemen hyet die vier-
tichſte vanden coninghen Capit C
Van crime van diefte Capitel C · i
Hoe dat actien ſpruyten · het ſij bij
maniere natuerl ic of ciuile · Ca C ij
Vanden ſcaden dye enighe beeſten
moghen doen · ende dat daer of ghe
houden is · Capittel · hondert drie
Vander coſtume van piccardyen
hoe dat die heren moghen onderſoe
ken vanden miſdaden ſonder tegen
woerdicheyt van partye Ca C iiij
Vanden vrien waerheden ghehou-
den om ſpecialike ſaken Capi · C · v
Hoe dat bij die coſtume van rijſſele
ꝛc · den heere nyemant en mach ver
toeuen noch beſetten voer criminele
ſaken: dan om drie manyeren ·
Capittel · C · vi
Hoe den ghene die om criminele ſa-
ken gheuanghen is in die voerſcre-
uen plecken anders dan voerſeyt is
hem mach reyninghen of ontſculdi
ghen van crime met hem ſeuen ten
minſten Capittel C vij ·
Wat peyne den leenman verboert
die ſinen here ſlaet · of den here ſinen
vaſſal Capittel C · viij
Vanden ghenen die hoer ſeluen ver
doen ende doden. Caittel · C ix
Van dootſlaghers · Capittel C x
Van vrouwe crachters Capit C xi
Van moert Capittel · C xij
Van verraders Capittel C xiij ·
Van valſche munters ende billoen
draghers Capittel · C xiiij ·
Vanden gokelaers ende nigreman
ten die dē duuel beſweerē Ca · C xv
Vanden rechte vanden valſchers
die die ſommighe hyeten cornelie
Capittel C xvi
Vanden valſche libelles eñ brieuen
van oneerē op andere Ca C xvij ·
Van accuſacien van crimen
Capittel C. xviij ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Vandē actien ciuilen ende eerſt van compacten Capittel C·xix·
Vanden compacten die niet te houden en ſijn Capittel C·xx
Vanden actien de dol Ca·C·xxi.
Vandē tranſactien Capit·C·xxij
Van ſtipulacie int generale Capittel· ·C· xxiij·
Vanden ſtipulacien die niet te houden en ſijn Capittel C·xxiiij·
Van ſommighe te ſamen verbondē eñ elck een voer al Ca·C·xxv·
Van reiuendicatio Ca·C·xxvi
Van compenſacie Ca·C·xxvij
Van ghiften Capittel· C·xxviij
Van ghiften na beſcreuen recht· Capittel C· xxix
Vanden ghiften rauestiſſementen die gheſchyen tuſſchen man eñ wijf Capittel C· xxx
Dat inhouden vanden brieue van rauestiſſement Cappit. C·xxxi
Van cōtributie Capittel C·xxxij
De preſcriptio Capitel C· xxxiij
Van vſucaptio Capit C·xxxiiij
Te vercopen eens an̄ds ſake op decſel van vſucaptio Cap· C·xxxv·
Item van een exceptie gehyetē meer te eyſchen dan men ſculdich is Capittel· C. xxxvi·
Item vandē vernyeuwinghen van ſculden Capittel ·C xxxvij
Item van ſolucien eñ deliberacien van ſculde Capittel C xxxviij
Van acceptilacie Capit· C·xxxix
Om erue an te ſpreken bi ſculde vā renten onbetaelt Capittel C·xl
Bi hoe veel manieren Suenſacien beclachte voerden rechter ſouuersin of opperſte ſtadt neemt daer gheen renvoy of en geſcyet Ca·C xli
Item van arroer van rekeninghe Capittel C xlij
Van eens anders ſake ghedaē te hebbē ſonder den ghebode vanden ghenē diet behoert te doen Capittel C xliij
Item van ſake ghedaē bi crachte of vreeſe Capittel C xliiij
Item van argheliſt Cap·C xlv
Item van penninghē die nz genomen vreert of gegroot en ſijn in vercopinghe van erue Capittel C xlvi
Item van vſufructuarien of vandē vruchtē Cappit C xlvij
Item vandē bournes of palen ende erſſcheydinghe Capittel C xlviij
Itē van gheſelſcap inder comāſcap Capittel C xlix
Item van depos datmen hyet te gheuen in bewaerniſſe· Capittel C l
Vandē ſaken die een gaſt in ſijn herberge te bewaren gheeft als hi daer gheherbert is of inder herbergen gecomen is Capittel C li
Item van accōmodacie datmē hyet leenīghe bi vrientſcap Ca·C lij
Condicie van ſakē diemen niet ſculdich en is Capittel C liij
Condicie bi leelike ſake Ca C liiij
Item van locarien ſo wel van huſē als anders Capittel C lv·
Item van actie die de clerckē hyeten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

amphitheosis te setten sine erue ofte
sant in winsele Capittel C lvi
Te pande te setten sine goeden
Capittel C lvij·
Hyer nae volcht van actie excercito
re ē istitore Capittel C lviij
Van tgeent dat beter ē te houdē is
rechtelic wanneer dattet is ghecon-
senteert Capittel C lix
Van litigie diemen seyt vandē sakē
die niet en behoren vercoft te sine dē
pleyte of ghedinghe hanghende·
Capittel C lx
Van vercoepinghe ē coepinge die
ghedaen worden bi middele van pē
ninghen of ghelt Capittel C lxi
Welcke saken niet en moghen ver-
coft sijn Capittel C lxij
Hoe datmē ontmaect den coop dye
ghemaect is Capittel·C lxiij
Vanden actien die spruyten vandē
copen ē vercopen Capit·C lxiiij
Vanden coop ghedaen inden name
van andere Capittel· C lxv
Hier na volcht van tgheent datmē
niet en behoert te vercoepen noch te
gheuen Capittel C lxvi
Dat een man in sijn dootbedde nyet
en mach doen vercoepinghe die vā
waerden sij Capittel C lxvij
Vanden petillaghen dat die coeplu
dē houdē in comāscap Ca·C·lxviij
Te vercopē yemāts erue bi executie
of anders Capittel·C lxix
Vā cas promixte Capittel·C lxx
Dat inhouden van een commissie
executore Capittel C lxxi
Dat inhoudē vandē ouerscriuē van
den sergāt daer op gedaē Ca C lxxij
Dat inhouden van een cōmissie ite-
ratiue om vercopinge van lande of
erue Capittel· C lxxiij·
Dat inhoudē vanō rescriptie vandē
sergāt daer op gedaē Ca·C·lxxiiij
Dat inhoudē van een decret op dye
vercoepinghe van enighe erue
Capittel C lxxv
Van saken vercoft die te nyete gaē
eer dat sij gheleuert worden
Capittel C lxxvi
Te vercoepen bi iusticie om meer
ghelts dan die somme bedraecht be
grepen inden brieue van obligacie·
Capittel C lxxvij
Vanden heren die hebben willē dye
heerlike rechten van erue vercoft ē
niet werpis of gheen onterf gedaen
Capittel C lxxviij·
Vanden ryuierē loepēde door dz lāt
vā enighē herē Capittel· C lxxix
Hyer nae volcht die differencie van
den huysraet cateelen ende eruen of
lant Capittel C lxxx
Vanden utensilē Capittel C lxxxi
Vanden bespreck of makinghe die
yemant sijnen kinderen doet
Capittel· C lxxxij
Vanden rapporten ende deelinghē
Capitiel C lxxxiij·
Vanden eruen comende op veel kin
deren ē vanden deylinghe daer vā
Capittel C lxxxiiij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

x

Vanden exceptië te nemë yemants
besterf of goet Capittel·C lxxxv·
Hoe dat die naest vā grade behoert
te succederē in erfnisse het si in op of
neder gaende Capit C lxxxvi·
Vād ppriet eyt van vsufructuarKe
Capittel C lxxxvij
Vādē hoē ds geslachs Ca·C lxxxix
Vādē seluē nadē recht riuht Ca C xc
Van twijftēdeel vādē leē die gecomē
sijn ādē broeds eñ susters Ca·C xci
Hyer na volcht die manier hoe dat
men mach een leen ouer settē op een
vreemde Capittel· C xcij·
Vādē hoē vā ylāguinitz Ca C xciij
Te houdē een leen bi hulde van eni
ghen here eñ die maniere vā eede of
hulde te doen Capittel C xciiij·
Hoe eē mā vrij is an sinē here na dz
hi in hulde ontfāgē is Ca·C xcv
Vā leē te houdē bi middel Ca·c xcvi
Te houdē als mā̄sman Ca·C xcvij
Te houdē ī maechscap Ca·C cxviij
Te houdē in bourgagye Ca·C xcix
Te houdē in cotterye Capittel CC
Te houdē in pachte Capittel CC i
Te houdē in alloes Capit· CC ij
Te houdē bi aelmissen Ca·CC·iij
Vandē amortissemēt Ca·cc·iiij
Te houdē bi wille Capit·cc·v
Te houdē bi digniteyt Cap·cc·vi
Vandē dīoeck die die leengoedē scul
dich sijn andē here Ca cc vij
Vā herwegē eñ weghē Ca·cc·viij
Vandē riddscap dat die herē eyschē
wāneer si huelickē horē oudstē sone
of dat hi riddē wort Capittel· cc ix
Vandē leenē die sculdich sijn te heb-
ben hoer bogaerde Capit cc x
Vāden erue dz dē here mach betrec-
ken bi gebreke vā dienste of vā ren-
ten onbetaelt Capittel cc xi
Den prijse van coerē hauer capoenē
hennen eñ andē saken Ca·cc·xij
Vanden koeren eñ verbodē vandē
vext Capittel cc xiij
Te betrecken iustitie an sinē here on
der decsel van ꝛc· Capittel cc xiiij
Vāden genen die oueriarich sijn eñ
cranck Capittel ·cc·xv
Hoe dz in drie manieren wtlādighe
bescermt sijn indē horen Ca·cc·xvi
Vāden raport of anbrenghē dat die
herē eyschē mogē wāneer si eerst co-
mē op hoer lāt of heerlichz C cc xvij
vādē pupilles of weesē Ca cc xviij
vanden baelles die te bewarē hebbē
die weesen Capittel cc xix
Hoe dat in eygen lant en valt geen
bayl Ca· cc xx Hoe dat die
bayl sculdich is weđ te geuē anden
weesen sijn lāt in sijn hant als hi ge
comen is tot sine iaren · Ca·cc xxi
Van sonē adoptijfs Ca·cc·xxij
vandē illegitismes Capi·cc·xxiij·
vandē kinderē postmis Ca·cc xxiiij
vandē kinderē abortijfs·Ca·cc·xxv
vandē abscisez die gesneden sijn wt
lichaē van hoer moedē Ca cc·xxvi
van trecht van doarie die twijf heb
ben mach nadē doot van hoer man
Capittel cc· xxvij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Bi wat maniere vrouwe of iōcfrou
gheen doarie en heeft noch recht die
te eyschē Capittel CC ·xxviij·
Vādē recht vā viue lotte Ca·cc·xxix
Vandē mōtcostē die eē dacht onge·
huelict eyschē mach horen broeder
Capittel· CC xxx
Trecht vanō weduwē Cap·cc xxxi·
Hoe dz een vrouwe of ioncfrouwe
mach doē datse gheen recht en heeft
van doarie Capittel·CC xxxij
Vanden bewisinghē eñ vorderingē
vandē huelic die ghedaē worden op
onedel of eygē lant Capit CC xxxiij
Vandē giften die wijf eñ man mal·
cander geuen die vergaēt sijn inder
echten Capittel· CC xxxiiij·
Die forme te stellē vrou of ioncfrou
in hoer doarie Capittel cc xxxv
Van kinō te emācipērē Ca·cc xxxvi
Van stipulacie te geuē eñ hē tegens
yemant te obligieren of verbinden·
Capittel· CC xxxvij.
Hoe stipulacie gheen stadt en heeft
Capittel· CC xxxviij·
Van sōmige die te samē doē enighe
stipulacie Capittel CC xxxix
Van borgē eñ borchtochtē Ca·cc·xl
Van anō mānē vā borgē Ca·cc xli
Vanden pandē gestelt in nāpt of te
pande om sculde diemen sculdich is
Capittel CC xlij
Van sakē te samen gheobligiert of
verbondē sonō geobligieert te wesē
bi sonder Capittel· CC xliij·
Hoe die sake van andere niet verset
en mach wordē Capit CC·xliiij·
Vanden saken die niet verset en mo
ghen noch en behoren te wesen
Capitel CC xlv
Vanden ghenē die meest recht heeft
andē pandē Capittel CC xlvi
Die gaedē te dcoepē bidē eerstē credi
toer andē anderē Ca· CC xlvij
Vandē testamēten Ca·CC·xlviij
Vanden codicillen Capittel cc·xlix
Die maniere te doē settē enighe glo
nen bi mise de falt in sijn gifte lega·
tarie of besproeck van testament·
Capittel CC l
Hoe dat testamēt vā codicille beho·
ert betuycht te wesē Capit CC li·
Vanden approbacie of getugenisse
vandē tugen Capittel· cc lij
Vanden probaciē vandē brieuen eñ
dat daer bi ghedaen mach sijn
Capittel CC liij
Te doē swerē die tugen eñ die te exa
mineren Capittel cc liiij·
Vanden reproches of wrakinghe
Capittel CC lv·
Vādē brieuē hantuestē instrumentē
of ander munimenten in ghetughe
Capittel· CC lvi
Vandē gescrifte gegeuē bijdē prince
cōmittim9 of andere Capit·cc lvij
Vāden brieuē eñ obligacien die ghe
maect wordē onder dat segel royale
Capittel CC lviij
Vanden brieuen voerleden ende ge
maect bi simpel contract
Capittel· CC lix

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Vanden reproches of weder segghē diemen op die voerscreuen brieuen heeft Capittel CC lx
Vandē brēgers des briefs Ca· cc lxi
Vandē saken ghedaen ten ghebode van andere Capitel cc· lxij
Van costume contrarie tot syn hoef steden daer die subiecte houe te rade gaen Capittel cc lxiij
Vandē rechten royalen eñ vandē re sorten eñ regalen Capit cc·lxiiij
Vanden doariē Cap·CC·lxv·
Brieuē vā regalē in latyn Ca·cc·lxvi
Vandē rechtē toebehorēde den com mestabilen vā vrancrijc Ca·cc lxvij
Vanden recht vandē maerscalkē vā vrancrijck Capittel· ·cc· lxviij·
Vanden rechte des meesters vandē voetboge schutters Ca· cc·lxix
Vanden recht vandē officierē gene raleu vāden coninck Ca·cc·lxx
Vanden recht vāden doerwerder of sergante vā wapene Ca cc lxxi
Vanden recht vanden baroenen Capittel· CC lxxij·
Vanden recht vanden vannaesseur of vassalen Capittel cc lxxiij
Vanden vicontiers of borchgrawē· Capittel· CC lxxiiij
Vanden recht vanden laghen iusti tier Capittel CC lxxv
Vanden recht vanden banroedtsen Capittel CC lxxvi
Wat personen sculdich syn of beho ren rechters te wesen eñ die welcke personen niet Capit·cc·lxxvij·
Vādē rechtēs delegiers C·cc lxxviij
Vanden baeliuwen prouoesten eñ andere officieren in iustitie van dat gheent dat si sculdich syn te doen na die constitucie vanden coninck sinte lodowijck Capittel cc·lxxix
Van wat saken die officieren mogē eñ behorē te kennē Cap cc l xx
Vā crime de lese maieste Ca·cc lxxxi
Vanden accessoers die inden raden vāden rechtē syn Ca cc ·lxxxij
Vanden sergantē Cap cc lxxxiij
Vander macht vādē baeliu ō graef lichept vā henegouwē Ca cc lxxxiiij
Vanden state vanden aduocaten Capittel CC·lxxxv
Vanden genen die aduocaten te ho ue mogen wesē eñ die gene dies niet en mogen wesen Capittel cc lxxxvi·
Hyer nae volcht die maniere hoe dz die cōmissarisen behoren eñ sculdich syn te procederen ende voert te gaen in horen enquesten ofte ondersoeck· Cappittel CC lxxxvij
Hyer nae volcht een exceptie te we ten of die een vanden partyen of al le beyde nyet en moghen ghedaen hebben hoer enqueste duerende dye macht vanden commissarisen. Capittel CC lxxxiij
Dz ĩhoudē vandē macht vandē com missarisen Capittel CC·lxxxix
Die maniere om te maken syn pro ches verbale Capittel·CC· xc
Hoe datmen behoert te ewangelize ren dat proches wanneer alst ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

concludert is Capittel· cc· xci
Vanden arbiters Capittel·cc· xcij
Dat inhoudē vanden brieuen van
compromis Capittel cc xciij
Vanden tabelions ende notarisen·
Capittel CC xciiij·
Vanden eeden calumpnien dye een
ygehelick sculdich is te doen in syne
saken Capittel CC xcv
Vanden eede die sculdich syn te doē
die rechters officieren die aduocatē·
procuroerē sergeanten eñ ander die·
naers Capittel cc xcvi·
Vanden eedē vandē clerckē notarisē
ende secretarisen vanden houe
Capittel CC cxvij
Vanden bewares vander gheuan·
ghenisse Capittel cc xcviij
Vanden clercken ende van horē sta·
ten Capittel CC xcix·
Vandē clerckē gehuelict Ca·CCC
Vanden bigamē Capittel ccc i·
Vādē clerc weduenaer Capit ccc ij
Vanden preuilegien vanden clerckē
Capittel CCC iij
Vandē huelickē Capittel ccc iiij
Vandē diuorses of sceydinge of sep
acien vā huelick Capittel·ccc v
Vanden deflorацien vanden maech
den Capittel ccc· vi
Vandē kinderē die bliuē vā een hue
lic geseyeert of ōsceydē Ca·ccc vij
Vandē clerckē eñ vanden saken dye
selue toebehorēde Capitiel·ccc viij
Vāden prophanē Capittel ccc ix
Vāden thienden Capittel· ccc x.
Van vsurie of woekerie Ca·ccē xi
Vādē genē die indē bā sijn Ca ccc xij
Vādē bras seculier Capit· ccc xiij
Vandē iodē eñ sarasenē Ca·ccc xiiij
Vandē apostas Capittel ccc xv
Vandē hereses Capittel ccc xvi
Die forme vandē pcessen sentencien
eñ executien vandē iusticien xc·
Capittel CCC xvij
Vanden sentenciē Capit ccc xviij
Vād executie vād sentēcie Ca ccc xix
Die maniere vanden costen te ver·
uolghen Capittel ccc xx
Vanden appellacien vandē senten·
cien Capittel ccc xxi
Dat inhoudē van een commisse in
cas van appyel Capittel· ccc xxij
Vā fisc na bescreuē recht Ca ccc xxiij
Vādē recht vā gfiscatie Ca ccc xxiiij
Vandē coepludē eñ vander coman·
scap Capittel CCC xxv
Vandē werken die gedaē syn inden
gemenen sakē Capittel ccc xxvi
Vandē werken die gedaen worden
om die sake bi sonder of om yemāt
bi sonder Capittel ccc xxvij·
Vand vrihede vādē poerts eñ poer
tersen vāden stedē Ca ccc xxviij
Vanden inwoenende inden steden·
Capittel CCC xxix
Vanden burghers eñ inwoenende·
Capittel CCC xxx
Vandē byen die wech vliegē vā ho·
re stede of plecke Capit· ccc xxxi
Hoe datmē doet cession vā sinē goe
den eñ haemē renuncieren mach an

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

den huysraet anden cateelen eñ scul
den Capittel · CCC xxxij·
Hoe dat een vrou of ionckfrou mach
renũcieren andẽ goedẽ eñ sculdẽ vã
horen mã Capittel CCC xxxiij
Vanden brieuẽ vã respitẽ eñ wt stel
len vã sculde Capittel ccc xxxiiij
Vandẽ faite vã doostslach in marche
gedaẽ eñ vã fouriuers Ca·ccc xxxv
Wat een mã te doẽ heeft vã sakẽ sij
nen wiue toebehorẽde Ca·ccc·xxxvi
Te eyschen yemant tweweruen een
sculde Capittel· ccc xxxvij·
Hoe dat niemãt hẽ en behoert te set
ten in successie vã yemãt sõd bñficie
vã inuentorie metten recht ghedaen
Capittel· CCC xxxviij.
Vanden iniuriẽ die gescyẽ eñ geseyt
wordẽ deen dẽ andere Ca·ccc xxxix
Hoe die herẽ behorẽ te tracterẽ haer
ondsatẽ bi gebreke vã renten onbe·
taelt Capittel· CCC xl
Vanden genẽ die yemãt quetsen of
iniurerẽ na dat daer payse p̃cedente
gemaect ware· Capittel· ccc·xli
Van vrou geobligiert Cap·ccc xlij
Hoe dat die vrouwẽ niet en behorẽ
te wesen bedwongen om horen mã
Capittel CCC xliij·
Hoe datmẽ hẽ mach betreckẽ anden
sculdẽ vã sijn sculdenaer C·ccc·xliiij
Hoe die erfnamẽ sijn gehoudẽ of nz
vanõ misdaet vã hoer p̃decessoer of
voervaðs Capittel ccc xlv
Van denũciatie vã nyeuwẽ wercke
eñ vãdẽ itrodict of twist die daer of
gescyen mach Capittel·CCC xlvi
Die maniere een iaecht te makẽ dye
welke sake gheeft te veruolghen
Capittel CCC· xlvij
Vãden genẽ die lenẽ hulpe eñ bistãt
in cas van delict an een misdader
Capittel CCC· xlviij
Watmẽ behoert te doẽ õ rennoy te
eyeschen Capittel· CCC xlix·
Van restitutie interine Capit·ccc· l
Vã obligatie sõd stipulatie Ca ccc li
Hier na volgẽ die regulẽ van recht
eerst in latijn eñ dan in duytsch
Capittel· CCC lij
Dit is die natuere eñ ɔditie vanden
herẽ vãdẽ ylemẽt eñ hoe si hẽ behorẽ
te ordinerẽ Capittel CCC ·liij·
Dit ist tgetal vãdẽ herẽ vãdẽ ylemẽ
te eñ enquestẽ Capittel CCC liiij
Vandẽ boetẽ sulke alsmẽ na die vsã
cie vãdẽ houe royale gewoenlic is te
ontfangẽ te nemen eñ te heffen voer
den coninc Capittel CCC lv
Anõ boetẽ criminelẽ eñ nz capitalẽ·
Capittel CCC lvi·
Anõ boetẽ die criminelẽ sijn eñ capi
talen Capittel CCC lvij
Die ɔstitutie royale eñ ordinãtie op
die faytẽ vãdẽ recht vãdẽ bolschagẽ
eñ foreestẽ indẽ conincrijke eñ die ry·
uieren royalen Capi CCC ·lviij
Die forme eñ maniere vãdẽ rechten
indẽ bolschagẽ eñ foreestẽ vãdẽ conic
rijc eñ elðs Capitel CCC lix
Copie vã testamẽt vã cõpiloer van
desen boeke Capittel·CCC·xlx

3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Somme rurael wert hier be
gōnen inden name der heilighen drie-
uoudicheit. Ic ian bottelgier hebbe ge
set in sōme dit tegenwoerdighe boeck:
En̄ is gheintituleert sōme rurale· eu
dattet allen leeken dienēde is · En̄ ic iā
alle maniren van weghen gheneghen
wesēde totter edelre practikē des stijls
des waerlijcs hoefs: merkende dat die
menschelike nature in mi seer crank is·
So heb ic ōsament en̄ gheset in rurael-
sche sōme tgheent dat ic heb ōthoudē van wisen clercken in waerliken ende
gheesteliken rechtē van veelrehande en̄ in waerlike houen· alsoe wel int ple
ment als buten · Ic ian voerscreuen bidde oetmoedelic allē mēschen die dit
boec lesē· dat si corrigerē tgeēt dz ic qualic ghescreuē hebbe· ¶Capittel·i·

a i

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Oghelikerwys alst
gheseit is biden philoso
phen: dat practike is die
tweetste conste van philosophien·
en̄ die oec die warelt meest leert en̄
ōdwijst om wijslic te leuē: soe wil ic
bewisen die fundacye der practikē·
die welcke is forme en̄ wech hoe hē
een ygheli mensche die hem tot ad
uocaetscip of postulacye des waer-
lijcs hoofs geuen wil en̄ stellē: hem
seluen reguleren sal· dat is te wetē·
dat practike is die tweetste conste ō
philosophien: die welke bewijst en̄
leert wanneer die mensche spreken
sal ende wāneer niet En̄ is ghehie-
ten bi haren eersten name ethica· tē
tweeden yconomica· ten derden re-
thorica· en̄ ten vierdē politica· Bi
haren eersten name daer si bi gehie
ten is ethica: so wijst si dē mensche
en̄ leert eerberlic te leuen en̄ te doen
doechdelike wercken· en̄ hē te wach
ten van scanden En̄ dit toebehoert
allen menschen van eren· en̄ die hē
regulerē willen bi maniren vā iust
ticien Bi haren tweetsten name is
si ghehieten yconomica: en̄ leert dē
mensche hoe dat hi twsijn bewarē sel
ende leuen sel bi reden en̄ bi maten
en̄ hoe datmē een huusghesin regie
ren sel· ende die kinderen leeren sal
en̄ inleyden totter practike lucrati-
ue: op dat si bi dier practikē mogē
comen tot perfectie· en̄ nootroft te
scuwē en̄ euiteren Die derde naem
der practiken is rethorica· ende die
leert den mēsche spreken en̄ ordine-
ren sijn redenen bi bekender talen
en̄ die te modererē: te weten sijn sa-
ken te setten in terminis· bi maioer
minoer: en̄ conclusye consonantē en̄
ghelikende den saken· en̄ om te sus-
tineren ende beschermen of defēde
ren sijn propos bi argumenten vā
logyken: die welcke leren proberen
sinē eysch en̄ propos· het si bi dya
letica of sophistria: oec so leert si en̄
bewijst bi consten van grāmatike
wel te lesen en̄ te scriuen sonder vi-
cie van barbarisme· die welcke dat
sijn seer notabile saken tot die con-
ste vander practiken Die vierde
naem is ghehieten politica: en̄ is de
edelste· wāt bi deser conste en̄ prac-
tike· so leert die mēsche steden ende
volc en̄ lantscappen regieren· ende
onderhoudē dat volc van enē lant-
scap of stede ī eendrachticheit ende
iustici En̄ leert oec mede hoe die wo
nachtighe van eender stede sullen
onderhouden en̄ bewaert worden
een ygheli na siuē doē Te weten
om te setten auijs op alrehāde hāt-
wercken· dat daer gheen bedroch in
en ghescie Op die comanscap· dz
die goet si ende willijc Ende oec op
die steden· ist dat si rijc sijn of arm
dat si dat voerscreuen regimēt daer
in ghebruken willen dat die practi
ke den wisē leert· op dat si dat volc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ die stedē leren ende raden moghē
hoe si hem bewaren sellen in rechte
ende in iusticie: want [Inuanū est
lex in ciuitate · nisi in ea esset qui le-
gem tueretur] Om welke dinghen
te doen behoeft mē te weten die rech
ten · die castumen · die gewoentē der
steden eñ plecken eñ oec die delen v̄
iusticiē · om welke te weten eñ te be-
wisen · also dat waerlic hoff dat or
dineert ende begheert: ende als ons
meesters segghen in hem liede begī
sel [Qui nescit ptes inuanū tendit
ad artes] Te vergeefs trect hi ter cō
sten of ter practiken die niet en wil
leren die voerscreuen deelen: biden
welken die conste of practike diemē
begheert haer openbaert Eñ om te
beghinnen dat eerste deel eñ postu-
lacy der practiken vanden waerli-
ken houe: so wil ic seggen eñ bewi-
sen die delen eñ leden die daer toe v̄
socht sijn · deē na dander: ende eerst
wat dinc dat iustici is [De reḡ iurē]
so suldi wetē · dat iusticie na gescre
uen recht is een vaste eñ ewige wil
le · die welke een yghelic gheeft dat
sijn is Ut [Digestis Iusticia de iu
re lege prima]

Hier na wil ic v bewisen wat
dinc dat recht is · eñ welc die ghebo-
den des rechts sijn Ca · ij ·

DIe ghebodē van

rechten sijn eerberlic te leuē
hem seluen te wachten van
yemant tonrechte te scaden eñ een
yghelic dat sijn te gheuen [Institu-
ta et iurē · paraḡpho iurē precepta]

Hier na volcht wat recht is ·

Recht is iusticie te doen also wel dē
cleynen als den groten · den vreem-
den als den bekenden Eñ een recht
in wat plaetsen dat hi recht sit: is
sculdich die figure gods voer hē te
hebben · op dat hi meer ontsien sal
god dan den mensche [Iuxta illud
Deum iudex p̄ oculis habere debz]

Daer na volcht hoe menich pro
per namen het sijn van rechten ·

Daer of sult ghi weten · datter seuē
maniren sijn van rechte · Te weten
natuerlic recht · ghescreuen recht · v̄-
ghescreuen recht: hatich recht: ghe-
meen recht: recht totten dinghen eñ
recht inden dinghen [Ut C · si ter-
tie · l · indu · iurē]

Voert meer inden eer

sten wat natuerlic recht is Natuer
lic recht is: recht der vriheit eñ van
liberteit: twelke mānen eñ wiuē eñ
alle maniren van beesten hebbē vā
naturen · datse dat ghebruken mo-
ghen van hare condicien weghen:
also wel bider lucht als bider aerdē
of bider zee · ten ware die seruitute
diewelke die mensche selue geuon-
den heeft hem seluē obligerende bij
enigherhande gheuanghenisse: al-
soe wel op die menschen als op die
beesten · want die vriheit die hem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghegeuen is vanđ naturē hē bider voerscreuē seruitute ghenomē woꝛt [Instituta de iurē naturali gentiū· et ciuili· ius autē gētiū]

¶ Recht bescreuen dat is die edele constitucie der rechten die welke sijn ghemaect eñ ghepasseert bi den keyseren eñ bi dat heyli ghe consiliū eñ bi den raet der sena toren Eñ die heylighe decretalē sijn ghemaect van onsen heylighen va der den paeus gheheten gheestelike rechten Eñ die rechten ghegheuē bi den keyseren heten waerlike rechtē [Vt instituta de iurē naturali genti um et ciuili· § constat

¶ Onghescreuen recht dat is een castume die in een lātscip ghewoenliken is· eñ is openbaerlic ghehouden eñ gheobserueert· eñ is gheliken een bescreuen recht eñ wet bi appꝛobacien vanden outstē van den lāde in dien men onđ den tegēwoerdighen ter contrarie niet ghesien en heeft [Instituta de iurē natu rali gentiū· et ciuili § lex nō scripto

¶ Recht dȝ hatich is dȝ is recht · dat bi castume vāden lāde contrari is den ghescreuen recht ge likerwijs sijn saken van retrait die welke die gheineen castume hiet int recht sakē vā beloften · of anđ sakē die dē recht ɔtrari sijn Eñ nochtās die castume die gehenctse lijtse ende appꝛobeertse

¶ Gemeen recht dȝ die wise segghen· is een recht dat hē ac coꝛdeert metten ghescreuen rechten eñ tot castumen vanden lāde· eñ dȝ die twe sijn tsamen consonantē· ge lijc als gescreuen recht is gelijc ghemaect den castumen vanđ plecken wāt dā ist gemeen recht eñ castumē tollerabel·

¶ Recht totten dinghen dat is: soe wāneer dat yemāt heeft dȝ vsufkruct vā eniger ꝓprieteit eñ die ꝓprietevt of eygendō hoert eenē āderen toe· eñ oec: so wāneer iemāt geleent heeft een sekerre sōme van pēnigen op pāden· eñ die pandē eē anđ toebehoꝛē Eñ dese voergenoēde dīgē sijn twe· dat eē is vsufkruct eñ tanđ ꝓpetevt of eygendō·

¶ Recht inden dingen dat is recht te hebbē iō pꝛopeteit of eygendō in realē sakē· of in dȝ ꝓpe pandt of anđ roerlic goet [Ius ad rē et ius in re]·

¶ Waer na volcht · wat dit is dat waerlike hof Ca· iij·

OM dat ic bin gestelt inđ genoechten ō pꝛactikē: so wil ic bewisē wattet waerlike hof is Het is een plecke die de recht hout in sinē lādē tot gewoenlikē dagen· ō die sakē te kennē· waer of hi sculdich is recht te doen tusschen den ꝑtyen: bi gesworē mānen· of scepenē· of anđ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende inder waerheit· dat hof is ge
heten waerlic·dat welcke ghehoudē
wort bi waerliken en̄ tijtliken herē
Ende dat hof is geheten gheeſtelic·
twelke bi gheeſtelikē heren:als biſ=
ſcoppen ende officialen ghehoudē
wort·en̄ om gheeſtelike dingē·wāt
tot enen ygheliken der voerſcreuen
houē toebehoert te kēnē die ſakē die
hem lieden toebehorē ·als van horē
onderſaten·of ſaken van naturē hē
toebehorēde na dat die ſcrifture ſeit
[Redde deo que ſunt dei·et ceſari q̄
ſunt ceſaris]

Daer na volcht te weten wat
dinc is caſtume vander plecken·

Capit·iiij·

CAſtume vander plec
ken na den ouden vanden lan
de· is een ſtantuaſticheit ghehoudē
en̄ gheobſerueert biden outſten vā
den lāde·daer toe gheeendrachticht
en̄ dat gheconfirmeert en̄ gheſterct
als nader gheleghentheit der plec=
ken Of het is een dinc ghepaſſeert
bi lancheit van tiden:twelc tot caſ=
tume voerſcreuen en̄ gecōfirmeert
mach en̄ is ſculdich ghenoech te we
ſen En̄ oec is differency tuſſchē die
caſtumen: want daer is een heyme
like caſtume· en̄ die is ſorchlijc ·om
twiuel der probaciē·En̄ daer is oec
openbaerlike caſtume·en̄ die is lich
ter dan dander : want ſi probeert
haer ſeluen So iſt behoerlic·eer dat
een caſtume geſcreuen ſel ſijn·dꝫ ſij
eerſt bi xij vanden outſten vanden
lande of meer geapprobeert ſi· op
dat haer liedē vōnis veruolch daer
of hebben mach En̄ van deſen vō=
niſſe heeft gheappelleert gheweeſt
in wtlāſche houen: van welker ap
pellacien heeft wel gheiugeert ghe=
weeſt:en̄ qualic gheappelleert ghe=
weeſt Noch is daer caſtume gehie
ten openbaerlic· diewelke is ſo opē
baer · datmenſe voer gheen twifel
hebben en mach ghelikerwijs veel
dinghen ſijn ſoe openbaerlic gheu=
ſeert en̄ ghehouden in enighen lan
den·dat ſi een yghelic kenliken ſijn
en̄ van ſulcker caſtumen machmen
hē wel ghedraghen totter diſcrecie
vanden houe·alſo verre als die we
der ptye niet en ſtelde in fayt ter cō
trarie En̄ daer om is gheſet die dif=
ferencie onder die twe caſtumen·dꝫ
is te wetē die heymelike·en̄ die opē=
baerlike:ſo ſel hem een wachten·dꝫ
hi niet voert en ſtelt die heymelike·
want ſi is ſwaer en̄ ſterc te proberē
So weet dat na gheſcreuen rechten
caſtume ghehouden v· iaren is vā
waerden: iſt dat ſi ghelijc is den ge
ſcreuen rechten [Codice de vectiga=
libꝰ et cōmiſſis lege neqꝫ cōmiſſū]
En̄ om te ſtercken tgheent dat ghe=
ſeit is bi hoſtien̄ [Cōſuetudo eſt v=
ſus rationabilis cōpetenti tempo=
re preſcriptus Inſtitutis de iur̄ na
turali §Ex nō ſcripto] En̄ dꝫ meer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

is:so wil dat gescreuen recht·dz die
castume van waerden si de welc ge
obtineert of gehoudē is bi tweetste
vōnis ⌊C·de l·et glue ¶Noch leggē
die decretalen·dat castume en hoert
nyemant toe ghewesen te sijn nae
tseggen des gemeen volcs nz wetē
de wattet si:mer na tgheent dat die
wise wetachtige mannē daer of seg
gen geapprobeert te sijn bi vōnissē
eñ approbacien

Hier na volcht· wat vsus· stijl·
rit9 of gemeē obseruancy is Ca v·

Ngesien wat dinck

dat castume is: so is te weten
wat vsus is: so suldi weten·datter
luttel differēcy is tusschen vs9 ·stijl
ritus· eñ gheineen obseruancye: al
ist dat die aduocaten sulke manierē
vā namen hē gheuen· als of si seer
schelende waren die een vandē āde
ren ·nochtā om properlic te sprekē
Vsus stijl eñ ritus is een ghewoen
te eñ een ordinancie ghewoenlic ge
houden int hof vā sōmigen dingē
bi drie maniren van regulen· gheli
kerwijs in een hof ismen ghewoen
lic gheen deffaut of oerlof te gheuē
voer· xij·vren· eñ in een ander hof
voer noene Eñ des ghelijcs vā an-
der ghewoenlike dinghen tot eenō
plecken· eñ ander tot anderē pleckē
Want die gewoenten der houē die
en sijn niet ghelijc of cōsonantē· al
ist dat die opēbare of heymelike cas
tume daer sij Eñ vsus wort int hof
gheapprobeert bi drie weghen Die
eerste alst ꝑscribeert is :die tweetste
alst bi verual gheiugiert eñ gecōfir
meert is · Die ōde alst so openbaer
is·dattet die rechter hout voer ghe-
uest of gheconfirmeert·eñ dat opē-
baerliken ghebruyct ·

VStijl is een dinc twelke

bij lanchede van tiden is int hoff
so geregelt dat nyemāt int hof wo-
nende ofte frequenterende· daer of
twifelē mach· alst hier ten houe ge-
woenlic is· wāneer mē deffaut heb
ben wil of oerlof tegen sijn wedō p-
tye:so moet hi doen bliken sijn acte
andōs en sel hijs nz obtinerē of heb-
ben·eñ des ghelijcs vā veelrehande
exempelen ·

¶ Ritus is een dinc dat

ghewoenlic is tusschen een gemeen
te vā dien cōtreyen of lande·gheli-
kerwijs men segghen mach· het is
meerder ghewoente messen of wa-
penen te dragen in vlaenderen dā
in vrancrike·eñ al ist al also:noch-
tans en ist noch castume noch vs9
noch stijl ꝑperlic te spreken:mer ri
tus

Gemeen obseruancy

dat is een vastinghe die welke die
here des lāts heeft geuest ī sijn hof
bouen die stijl of ritus die daer is
Daer om wāt het sōwijls vā node

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

is·dat die rechteren maken nieuwe
vestingē· om die quaetħz ō cloecker
lieden te belettē·diewelke altoes stu
deren om te comen of te doen tegēs
die vsancien of stilen der voerleden
tiden Ghelikerwijs of een recht or-
dineerde · datmen des eens daghes
plegten soude die criminale saken:
eñ des anderen dages die ciuile sa-
ken·eñ dz soude die rechter doē hou
den bi gemeen obseruanci·also als
die ghescreuen wet dat hebben wil
[Plus peccat qui ɔtra ordinacionē
iudicis constitutā fore facit: quam
qui contra legem scriptam peccat]
¶ Hier na volcht te seggen wat
iurisdictio is Ca·vi·

IUrisdictie dat is een waerdicheit die welcke die he-
ren hebben · om iusticie te doen vā
misuallen of clachten die ghescħiet
sijn in haren landen · ħm io·ādree
[Officium iudicis est rōnabilis et
equ⁹ modus qui inductus condem
nandos condēnat absoluendos ab
soluit penas ifligit vel remittit de-
negādos denegz· concedenda con-
cedit·facienda facit·ħm qɔ decet]
¶ So suldi wetē dat iurisdictie ge-
deilt is in drien·die een is ordinari·
die āder naturlike·die dde is bi cō-
missie of gheghenen ¶ Die inrisdic
tie ordinaria is :die welke die prīce
heeft eñ hout in sijn lant: want hij
en heeft bouē hē nyemant dan god
alleen· eñ daer om mach hi iugeren
of doen iugeren bi sijn beuolen der
plecken na consciencie· ghelijck als
die conīc doet bi sijn plemēt of bael
iuwen daer toe gheset ¶ Natuerli-
ke iurisdictie is diewelke die heeren
hebben van hare heerscappiē waer
dicheit:als van haren lenen of an-
ders·ghelijc banreheren houden in
hare baroenscip die hoge iusticierē:
eñ die borchgrauen die middelbaer
iusticie hebben die fōssiren·die hou
den die laghe iusticie eñ fōssirē·wāt
een yghelic naden sinen heeft iuris-
dictie eñ mach ende behoert recht te
doen vā saken in sinen lāde gesciet
wesende:also verre als sijn iurisdic
tie begrijpt·nochtans en hebben sij
gheen iurisdictie ordinarie:wāt het
is van node dat si haer vōnis bi ā-
deren laten doen dan bi hem · te we
ten bi haren leenmannen of haren
baeliuwen of stedehouders·eñ heb
ben ressort tot haren ouerstē·te we-
ten totten prince diewelke heeft iu-
risdictie ordinary haer te corrigerē
na consciencie eñ anders niemāt en
heeft dz ouerste ressort: mer middel
baer ressort moghen si wel hebben
¶ Die cōmissie of gheghenen iu-
risdictie is·diewelke ghegheuen is:
het si bi prīce of bi anđ die macht
heeft dat te doen · ghelikerwijs een
prince of eē ander heere stelt of set
tot eniger pleckē iemant sijn baeliu
of maerscalc te wesen om iusticie te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

doen inden name van hē· het si bij
waerachtige beseghelde brieuen of
ōds:eñ sulke macht iusticie te bewa
ren eñ executeren· als die pñce selū
doet Ghelikerwijs een prince geeft
sōmige steden pñilegien ō wettē eñ
iurisdictien te stellen:eñ dat bi brie
uen·des soe en moghen si bouē dat
inhouden harer brieuen niet doen·

¶Hier na volcht wat dinck dat
assise is ¶Capittel·vij·

Assise is een vergade
ringhe der wiser rechteren eñ
officiren vanden landen die welke
hout of doet houden die ouerste vā
der pñincien Eñ daer sellen wesen
alle baeliuwen·stedehouđs·sergan
ten :eñ anđ officieren vanđ iusticiē
eñ pñoesten reael op die boeten· ist
dat si geen witlike excusacie en heb-
ben Eñ die assise is sculdich gecon-
dicht te wesen doer alle steden gele-
gen onder de voerscreuen assise·bi
beuele vanden ouersten baeliu · eñ
bidē sergant ·eñ oec de stede eñ dach
der presentacye Eñ die baeliu bi co
nincliker ordinancien is sculdich de
assisen te houden van drie maendē
in drie maenden· eñ int eynde vā el
ker assisen sel hi condigen die assisē
om dat een ygerlic weten mach hoe
eñ wāneer hi pcederen sel Wāt inđ
assise ist pces seer scerp:wāt so wie
daer niet en coemt of hē en presen-
teert den dach vanđ presētacien·die
doet deffaut sonđ remedi · Eñ daer
om selmense te voren condigen In
der assise sullen alle pcessen gedeci
deert sijn·ist datmēt doerhdelic doet
alle bekēde misdaden sullen sijn ge
corrigeert : eñ alle bannen veruolt
wordē Eñ men sel antwoerdē psō-
naliken of in prop psone·eñ eē yge
lic is sculdich ghehoert te wesen ī si
ne clachte het si op edel of ōedel op
officierē sergeanten of andere ·wāt
gheen officiren of dienaren en sijn
sculdich īden voerscreuen assisē ge-
breclic te sijn· als voerscreuen is sō
der wittighe excusacie Eñ bider as-
sysen is te verstaen purgacy of cor
rexy van allen misdaden gedaē in-
den lande ·Eñ wāneer inden assisē
die heren vāden lande eñ oec die wi
se ōgadert sijn: so machmen niewe
constitucien eñ ordinancien maken
eñ stellē· eñ die anđ die scadelijc sijn
te niete brenghen ·eñ tot genen āde
ren tiden Eñ si moeten also gheco-
dicht sijn · datse nyemant ignorerē
of niet wetē en mach: eñ alsoe so en
machmense nīmermeer reproberē·

¶Voert so en selmen in ghenen lā
de assyse houden dan inden lande
vanden ouersten·biden welken die
assyse ghehouden is ende heeft ius-
ticie sonder middel: want in ande-
ren landen soe en mach noch en is
die ouerste baelyu die voerscreuen
assysen niet sculdich te houden: en
de is oeck sculdich die voerscreuen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

assisē te houdē totter oud̄ pleckē d̄
si ghewoenlic sijn te wesen · eñ oeck
en salmense niet houden in vreem
den plecken : mer in ghemenen plec
ken : wāt alsulke notabel hof ende
iusticie salmē openbaerlic te houdē
¶ Hoemē verdachuaert sijn we⸗
der ꝑtye int hof hi si vri of anders

¶ Capit · viij ·

Nghesien dat hier
voer is geseit die manier des
waerlics hoefs : So wil ic v lerē eñ
wisen · hoe die eyscher sijn wed̄ per⸗
tie sel doen daghen eñ cōueniren tē
houe · Eñ om dattet ꝑlement is dat
ouerste hof : so wil ic v wisē · hoemē
int voerscreuen ꝑlement die weder
partie sel doen daghen ·

¶ So suldi weten Dat
wye een ander wil doen dagen int
perlemēt · het si in reale saken of cri
minale saken · hi behoeft te hebben
mandament vanden coninc inhou
dende die cause waer om Eñ sel dz
voerscreuen mandement gheadres⸗
seert of ghesrict sijn anden eersten
sergāt baeliu of stedehouder Ende
is die materie swaer · als in crimine
le misdadighe saken : soe sel hi eerst
īformacy doen dan hi hē doet dagē

¶ Ist in saken van pen
ninghen of van sculde : so machmē
daghen sond̄ informacie p̄cedente
Also soude hi doen in saken vā nie
wicheit of van simpelre sazinen of
reale Eñ ist van node · dat hi ōdach
uaert si tot redeliken dagen : te we⸗
ten · als dat hi · l · milen gheseten is
van parijs : so sel hē die sergent ver
dachuaerden om hē te presenterē eñ
dach beteykenē ten minsten vā xi ·
daghen · eñ also voert na ghelegēt⸗
heit des lants ·

¶ So seldi weten dattꝫ
ꝑlement beghint alle iaer des ande
ren daghes na sinte martijn inden
winter voer die eerste presentacy ·
Eñ des anderen dages daer na die
tweetste presentacy Ende daer om
soe wie een ander wil doen daghen
int voerscreuē ꝑlement · dat moet tē
minsten gescien xi · daghen voer dē
voerscreuē dach vand̄ p̄sentacy · al
soe dattē twalefstē dach si den dach
vand̄ p̄sentacy · of and̄s dē dach en
soude nꝫ redelic sijn · Eñ so selt gijs
verstaen van allen baeliuscappen
gelegē onder dat voerscreuē ꝑlemēt

¶ Item oft gheschiede
dat yemant buten dien daghē wou
de yemāt van sinen baeliuscap doē
dagen · hi macht doen in extraordi⸗
narien dagen · nochtans ist vā no⸗
de dat die citacie of mādement daer
op verweruen inhoudende si · dat⸗
ten dach was beteykent in ōs voer
screuen ꝑlement niet teghens staen
de dattet ꝓces daer behoert · eñ bī
redenen : eñ dat is tmandamēt scul
dich in te houden · eñ den dach vād̄

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

citacy sal redelic wesen also alst ghe seit is· en̄ na tstile vanden ꝑlemēte
[Quŏ volumꝯ fieri non obstante qꝫ nrm̄ sedeat ꝑlemantū de grā spāli et ex causa]

Voert so en mach gheen officyer yemāt int ꝑlement daghē· vā sijns selfs auctoriteyt of macht van wat saken dattet si· ten ware dat hi sonderlinge mandemēt daer toe hadde ·en̄ waert dz hijt sōdŏ mā= demēt dade: so en ist vā gheēne waer den

Item ist dat die officier een mandemēt heeft ō iemant te da gen in saken van misdadē inhoudē de te cōparerē ꝑsonalike of ī prop ꝑsone: so moet hi selver comē·ende hout dat mandement also niet: soe mach hi eē procuroer stellen En̄ ist dattet mandemēt inhoudende is sel ver te comē: so selmē hē ŏdachuaer= den waermē vīden can · En̄ ist dat men hē niet en vint: so salment cō= dighen tot sijnre woēstat· of totter plecken daer hi meest verkeert: of ē plecken· daer die misdaet ghedaen is ·en̄ ist om eē simpel misdaet: soe ist genoech tot sinen huse of totter pleckē En̄ ist om heerlike sake n ·so salmen verdachuaerdē op die plec= ke des kijks·en̄ tot sinē huse

Item ist ō clachte van niewicheit: so behoeftmē twe adior namentē of cytacien · te weten die eerste ō ꝑtye te ŏdachuaerdē·de wel ke mē doet ŏdachuaerdē op de plec ke cōtenciose om die clachte te siē in terimeren· en̄ daer toe behoert enen bequameliken dach naŏ gelegēthz ŏ plecken :mer ist in een stede· so is tvertoef vā drien dagē lāc genoech

Item waer dz sake dz die gene die te ŏdachuaerdē is woēach= tich ware butē dat conīcrijc of heer scapie· en̄ hi ŏdachuaert ware om misdadige saken· of om selue te cō= pareren :en̄ die misdaet int conine= rijc gedaen ware·of in die heerscap pie vā enigen hereu: so ist genoech datmēt hē cōdicht op de plecke daer die misdaet geschiet is·of op die pa len des conincrijcs daer hi woent: sondŏ andŏ beteikenisse waert sorch= lic bi hē te gaē: mer waert sondŏ sor= ge· soe waert goet datment hē dede te weten

Item waert dat yemant laghe in een stede of op een slot: soe dat die officier hē niet en dorste da= gen ō sorge vā sinen liue: so ist ghe noech dat hi sijn exployt doet andē drayboem· en̄ daer toe sel hi met hē leiden ·ij·of ·iij·mannē te misten· ō sijn exployt te sien volbrenghen

Itēz waert om te dagen die woenachtige des lāts in neem den steden : soe ist ghenoech·datmē se verdachuaert totter steden daer sij alre naest gheleghen sijn ·

eñ daer sel hi op enen merct dach it openbaer sijn exployt doen· eñ dã sel hi de wete vã sinẽ exployte metter relacie vastmaken an die poerte vander stede·daer hi die heren of luden ỏdachuaert heeft:so dat wie bi hem luden gaet of reyst· mach hem doen weten hoe eñ in wat manierẽ dat exployt ghedaen is·eñ om hem luden copye te gheuen ist dat sijt begeren Eñ men salt laten geuesticht an die poerte also langhe alst durẽ mach ·also heb ict sien doen tot sonder ghetal·also wel om heren wonẽde in henegouwen als in vlaenderen daer die dachuaerden of ghescie dẽ te doernike · om dattet was een stede naest gheleghen op die palen vãden conincrike Eñ die daechbrieuen warẽ vast gemaect an die poerte daer men ghinc in henegouwen alst daer te doen was·eñ alst i vlaẽderen te doen was des ghelijcs ·eñ oec also tot vele sloten ende castelen nagelẽde die exploitẽ andẽ barryerẽ

Vanden genoten van

vrãcrijcke so suldi weten · dat si onder ghenen rechter gheseten en sijn dan alleen onder den coninc of sijn plement eñ daer om worden si ghe daecht biden coninc·eñ die coninck gheeft sonderlinghe mandementen daer hise bi daecht ¶ Segghende Adiornamus vos·&c·twelc mãdement is den naesten officier beuolẽ dat hi den ghenoot voerscreuen sal doen weten tinhouden van sinen mandemente· ende den dach die hij cõpareren sal int plement:wanttet die coninc also wil·eñ hier of sel die officier sijn relaci doen·

Vanden prelaten

¶ Prelatẽ verdachuaertmẽ allsmẽ ander luden doet·het si in realen saken of psonalen · ¶ Vanden capittelen verdachuaertmẽ den dekẽ eñ capittel·eñ doetse vergaderen so vele dat harer ghenoech is·eñ houden daer haren raet eñ deliberacie· eñ dien gheuẽ si in ghescrifte

¶ Vanden moniken eñ nonnẽ prijset hi ·datmen doet comen den abt: eñ conuent·eñ datmen die clock ludet eñ capittel hout:so datt redelijc ghetal ỏ moniken si ỏ te cõcluderẽ· ¶ Eñ des ghelijcs vãden nõnẽ verdachūtmẽ die abdisse eñ cõuent·eñ daer of sullen si scriuen

Vanden gerecht van

eender stede selmẽ ỏdachuaerdẽ die baeliu · die meeste mãnen eñ scepenen na dat die ghesworen ỏ steden gheordineert sijn om te ỏgaderẽ in cameren : te weten in plecken·daer si haren raet ghewoenliken sijn te houden:soe vele vã hẽ luden datter genoech si·eñ dz ouer te scriuen:

¶ Item waert datmen

een ghemeente verdachuaerde · dz selden ghebeurt:dz selmen doen int

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

openbaer · In cas vā appellaciē
prijst hi datmē doet verdachuaerdē
de here daermen of geappelleert he
uet · eñ sijn baeliu of stedehoud̄ · eñ
dat is ghenoech in saken vāder iust
icye vā dz officye dat de baeliu of ste
dehouder daer toent

Item ende waert datter
gheappelleert ware vanden rechte
ren de welke iugeren of verwisē tot
vermaninghe vanden here · als leē-
mannen · scepenen · censiers · of āde
re die welke iugeren bi die cōscienci
des heerē of sijn baeliu of stedehou
der of meeste vanden gerecht · weet
dattet ghenoech is · datmen ōdach-
uaert de here baeliu of stedehouder
mer sondlinge prijst hi datmē ver-
dachuaert die ghene die dat vonnis
ghegheuen hebben · het sijn leenmā
nen: of scepenen · of censiers of an
dere Eñ die reden is · want als de
rechteren alsulke dīghen iugerē · dz
gheschiet op haer cost eñ boete daer
haer lied̄ here niet īgehouden en is ·
Eñ is dat de here in cas van appel
lacien niet en cōpareert soe ōre als
hi ōdachuaert is of sijn baeliu vā si
ne rechtēs · so weet dat hi daer and̄s
geen scade bi en lijt: dā hi genē eisch
doen en mach · of die sake nz weder
hebben en mach · al waert dat sijn
rechtēs wel geoerdelt haddē · eñ daer
ō ist vā node hē te p̄senteren eñ cō-
parerē : want hoe soe soude hi sijn
rē vercrigē daer hi niemāt en heeft
diet voer hē eischt: wāt mach de mē
sche eñ de recht den eysch nz doē: so
en mogen die rechteren nz houdē te
gens den appellant: want waert q̄
lic ghewesen of gheiugeert · dz sou-
de die scade sijn vādē genen diet ge-
iugeert hadden · eñ nz des herē van
wien si rechteren sijn Eñ waert dat
die rechters hē niet en p̄senteerdē dz
en soude des heren scade niet sijn ·
noch op sijn boet of cost: mer de ap
pellaci soude te niet gedaen sijn tot
ter sorge van sinen rechteren · eñ sō
der enich p̄iudicye des herē: gelijc dat
hi cōpareerde ·

Mer het is een ander
van een rechter die iugeert vā hē sel
uen sond̄ medehulpe van rechteren
want dā moestmen dē heere of sinē
baeliu pperlic ōdachuaerdē of sijn
stedehoud̄ · waert dat enich vā hē de
sēte nci gegeuen hadde · eñ die reden
is: wāt die here is recht vā hē seluē
eñ van hem is gheappelleert eñ vā
anders niemant · eñ daer om moet
hi ōdachuaert sijn Ende al waert
al also · dat die baeliu of stedehoud̄
de sētenci gegeuen hadde · vādē wel
kē het geappelleert si: nochtā moet
mē ōdachuaerdē dē heere met sinen
baelyu of stedehoud̄ · om dz de sētēci
gegeuen is inden name des herē de
welke also iugeert of wijst · Exēpel
Die regent van rijssele of sinen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

stedehouder heeft een sentencie ghe
gheuen ·vander welker gheappel-
leert is Weet dat in saken van ap-
pellacie· so moet die graue vā vlaē
deren verdachuaert wesen vādē co
ninc bi sijnre sekerre brieuen·of an
dere ghestiert van des conincs we-
ghen tot enigen coninclikẽ recht:
Mer van coninclike rechterē: so
en machmen niemant verdachuaer
den dan allene die de sentencie ghe
ghegheuen heeft· om dat hi ordina
rie eñ daghelix uitgeert ·eñ die ꝑtye
de appellacie te weten doet· ist dat-
tet des lants ghewoente is Eñ ghe
screuen recht: so prijst hi datmē ver
dachuaert de ꝑtye·eñ den rechter dz
te weten doet

Ende ist dat enige ꝑtye verdach
uaert si int ꝑlement·eñ si haer ꝑsen
teert bi procuroer · eñ het gebuerde
dat om enigherhande saken hangē
de die eerste dachuaert cesseerde· soe
ist genoech datmen den procureoer
verdachuaert die welke hem gepre
senteert heeft in die principael sake
vanden beginsel des dages· vandē
bapliuscappe totten eynde vā dien
Mer waert bi alsoe dattet ꝑlement
ghebrake voer dat iaer·so moestmē
ōdachuaerdē den meester om te die-
nen van sinen processe·dz nacomē-
de ꝑlement·

Item so suldi weten

dat in saken van appellacyen dye
dachuaert sel sijn ghedaen binnen
drie maendē·eñ niet meer en mach-
men ōbeyden :mer corter machmēt
wel doen· tot dien eynde dat daer si
enen bequamen dach alst gheseit is
Want in voerleden tidē mochtmēt
doen binnen den iaer bider ordinā
cye vanden ꝑlemente soe ist also ō
bonden : die welcke was ghemaect
Anno·xxiiij·

Item soe suldi weten.

ist dat enige sake hangende int per
lement niet gheexpediert en is· dat
voerscreuē ꝑlement durēde so wort
se ghecontinueert int ander ꝑlemēt
bi die ghemeen regule des ꝑlemēts
ende daer en behoeft geen dachuaer
de meer af te sijn·

Item oft ghevyel dat

een appellant na sijnre appellacye
hadde bequaemlic tijts genoech· als
van ·xi·of xij·dagen totten naesteo
mende ꝑlement toe· eñ hi ōbeyde ō
te ōcrigen een adiornemēt of daech
brief eer dat ꝑlement begōnē waer
eñ die rechter daer en bouen heeftet
die ꝑtye doen weten :posito dat na
der appellacy dier gedaen was tot
ten daghe des dachuaerts toe noch
gheen iaer en was:soe dat bi dien
schijnt daer gheen īterrupcy ie sijn:
Mer weet dattet adiornement ofte
dachuaert gerekent is voer niet ·eñ
twolc vander appellacye is deserte
Ita fuit dcm̄ ꝑ arrestū anno·xxiij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

pro stehpano de pedio cont bertrā
dū de marestanis

Mer in saken van verse
keringhe so cōtmen altijt tijts ghe-
noech ō te vercrighen een adiorna-
ment · posito of aengesien dat die sa
ke waer om die ūsekeringe begeert
was waer ghescniet int iaer voerle
den : nochtās in sulken saken soe is
een mensche tot allen tiden daer toe
ōbonden sekerheit te gheven · nz te-
gens staende enige excepcye welke
datse si ⌊Ita fuit dictū p arrestū an
n o xxvi · p epm̄ callecoci⌋

Vanden iōgen Soe wie
verdachuaerden wil die te ionc sijn
van daghen : so ist noot datse voer-
sien sijn tutoers als voechden eñ cu
ratoers · eñ ist dat si gheen en hebbē
so prijst hi datmen biden rechē diet
toebehoert hē liedē tutoers of voech
den maken ¶ Eñ tis oerber dattet
mandement vanō dachuaert dat ī
houde · eñ dat die exploitiere vandē
mandemente of daechbrief dit laet
doen Dit ghedaen weſēde : so prijst
hi datmen verdachuaert dē kideren
pperlic eñ oec dē voechden · eñ dz te
relaterē · of anōs die dachuaert sou
de te nicte ghedaen sijn

¶ Vanden dullen eñ wt
lantsche eñ ōvuōdōde lieden : so pri
set hi ist datmense ōdachuaerdē wil
datmense voechden gheeft · eñ dat-
mense gelijc daecht hē lieden eñ oec
haer voechden · of anōs soude die
dachuaert voer niet sijn

¶ Ghi sult weten dat de
sergant die sijn adiornament doet ·
al ist dat hi daer of bevel heeft ende
van des conīcs wegen daer toe ghe
set si so ist behoerlic · ist dat hi dz doē
wil in lande van anderen rechterē ·
dat hi toe spreke den here onō wyē
hi dat doen wil · eñ ōdachuaerden si
ne onōsaten of den baeliu of stede-
houder op dat hise viden mach · eñ
vint hise niet · neme die sergantē vā
der plecken Eñ alle naersticheit vā
hē gedaen wesēde : ist dat hise nz en
vit · eñ hi soude moeten reysen son-
der adiornement : soe mach hi roepē
die naeste gheburen · eñ in haer tegē
woerdicheit bewisen · hoe dat hi nie
mant vā des heren weghen ghevō
den en heeft · eñ daer ō eñ bi harē ge
breke doet hi sijn exploit an hē ludē

Item waert sake dat die
here of baeliu hē ghenen sergēt lenē
en woude : so mach hi daer of getu-
ghenisse nemen · vanō sōmaci des
heren baeliuus eñ stedehouders ·

Nochtans suldi weten
waer dat sake dat hi den here selver
verdachuaerdē soude : so en behoef-
de hi genē sergant te lenen om sijn
exploit te siē doē : wāt die sergāt en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

is ter teghenwoerdicheit niet ghero
pē inden landen van ſōmighē herē
dan om te wachteu dat daer gheen
onbehoerlike dinghen en gheſchien
eñ dz de here niet ignorerē en mach
of daer yet teghens hē gheſchie · of
teghen ſijn ondſaten : op dat hi hē
opoſeren mach iſt datmen hē ouer-
laſt doet of teghens ſijn iuriſdictie·

Van heren die iuſtici
hebben Iſt datmen den here ōdach
uaerden wil van ſijnre iuriſdictien
weghen · om ſaken die hi ſijn ſtede-
houd of ſijn baeliu ghedaen heeft·
Of iſt dat de ſergent in ſaken van
officien heeft ghedaen dinghē·daer
men hē om verdachuaerden mach
Weet datmen hoert te verdachuaer
den pper die heere·eñ ſijn baeliu of
ſtedehouder of ſergent·bi wien dat
tet ſi dat die ſaken toe gecomen ſijn
of āders die dachuaert en ſoude vā
gheenre waerden ſijn

Ende waert in ſaken
vā appellaci·eñ men gheappelleert
hadde den baeliu: ſo behoeftmen te
verdachuaerden den baeliu eñ here
Eñ die reden is: wantmen behoeft
te verdachuaerden den ghenen die
vri here vanden dinghe is·ende die
properlic daer in mach winnen of
verlieſen·of anđs en doechtet nz ·tē
ware in āderen ſaken van corrup-
cien of ander voertgeſette quaethz
teghē den voerſcreuen baeliu ſtede-
houder of ſergent:want dan ſoude
een yghelic ſijn laſt draghen·

Voert is te beſien dat
gene twelke behoef is te doen nadē
ſubiecten houen eñ caſtumen đ plec
ken·ghelikerwijs coninclike houen
gelegen onder tplement:ſo iſt noot
datmen die verdachuaert bij cōmiſ
ſy inhoudende die ſaken · alſt voer
geſeit is Eñ geſchieder wat in plec-
ken die bi enich middel of anđs ge-
houden ſijn:die heere daer dat on-
der ghehoert ·en is niet ſculdich on
derdanich te weſen Eñ die ſake ghe
houden inđ cōmiſſi·die en mach de
here niet weygheren onderdanich
te weſē·

Mer waert heerſcap
pye vri ghehouden eñ ſonder mid-
del vanden coninc: ſo en waert geē
behoef dat die cōmiſſi de ſakē ihou
dende ware : mer het waer genoech
te antwoerden op ſinen eyſche ·Eñ
behoert te hebben eenen bequamen
dach· te weten dat hi ſel hebben vā
den dage·dat hi ōdachuaert is·tot-
ten daghe van ſijnre preſentaci vij
daghen ·of anders den dach en ſou
de niet bequaem ſijn na ſommighe
plecken:mer in yſonalike ſaken iſt
genoech van v·dagē:eñ in reale of
heerlike ſaken xv·dagen Eñ in cri-
minele ſaken ſo iſt van drien daghē
in drien daghen·eñ vā ·xv·tot ·xv·
daghē nader ſōmacy ſoe machmen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

pcederen totten banne· Eñ daer in
houē iſt te verſtaen vanden plamē
te ſo daer gheſeit is

Itē in houen van ſub
iecten heren : ſo ſuldi weten·dat in
pſonalike ſaken die here ōdachuaer
de ſijn volc van des morgens tottē
auent·eñ van des auents tottē mor
gen Mer nu om dat die warelt ghe
negen is ter appellacien van haren
heren:ſo prijſt hi datmen enen beq̃
men dach beteikent te weten vā vij
daghen alſt gheſeit is Eñ iſt in cas
reale:ſo prijſt hi datmen hē dach be
teykent vā xv· dagen·binen ō vri-
er octauen ·eñ ſi ſellen ōdachuaert
werden op die ptencioſe plecke· eñ
men ſelt te weten doen ſijns ſelfs p
ſone·of tot ſinen huſe Eñ in diē
dattet ware in cas reale · het ſoude
moeten gheſchien biden here·dat is
te weten biden baeliu of ſinen ſtede
houder Iſſet in cas fodael of vā leē
bi mannē·Eñ iſſet in laude cottiere
het behoert te weſē bi prouoeſt·mei
er:of ſtedehouder eñ bi ſcepenē·mā
nen cottiers ·inwonende:of rechtſ

Item waert dat ſake
dat uwen onderſate leenman wa-
re van enen anderen here dan vā u
ghi moecht hē doē dachuaerdē als
uwen onderſate eñ als kaerle:ſon-
der te kewaren of te houden die re-
gule die toebehorēde is dē leēmānē
Eñ in diē uwe ondſate ōdachuaert
wort van enen anderē here·om ſa-
ke van erue die hi vā hē houdende
ware Weet dat nae dat hi hē hadde
doen dachuaerden op dat erue· hij
ſoude hē mogē inthimeren op uwe
heerlichz·eñ ghi ſout hē ſculdich we
ſen obediencie te doen

Item waert datter ye
mant fugitijf of wechlopende wa-
re eñ liep in een kercke· daer om en
ſalmen niet laten·men ſal hē ōdach
uaerden in die kercke voer ſijn miſ
daet:want die dachuaert is goet be
quaem ende vaſt Item eñ of ye-
māt wech liepe· eñ men niet en wiſ
te waermen hē viden ſoude: ſoe iſt
genoech·datmen hē ōdachuaert int
openbaer eñ in die kercke ·eñ voert
ſo ſalmen hē gedraghen totē caſtu-
men der plecken Want daer is dif-
ferency tuſſchen den pleckē· Teſt·
l·vt tōtinef ·decretali vniuerſak·

Item bider caſtumen
vanden waerliken houe eñ plecke·
Iſt dat ghi yemant ōdachuaerden
wilt in criminele ſaken eñ uwe wet
ſi bi geſworen mannen·mē moetet
ō wet clagen·eñ daer na ōdachuaer
den voer den here·eñ die mannē in
die kercke · op enen ſondach· of op
enen āderen heyligen dach·eñ daer
of ſalmen relacie doen opten dach
alſmen pleyt : eñ alſoe ſalmen drie
dagen doen·eñ twierde toecomende
of anders en doechtet niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ **Item soe suldi weten**
Soe wye yemant ōdachuaerdē wil in eē lantscap vā enen here die wel ke dz lant hout bi middel vandē he re die doet ōdachuaerden Weet dat hi prijst dat die sergant die de dach uaert doen sel come eerst tot dē here onder wien hi die dachuaert doen wil of sijn baeliu · of stedehoudē · ist datmense vīden mach Eñ ist dz hi se niet geuinden en can: so mach co men die sergant biden here subiect of middelbaer · eñ ist dz hi dien niet en vint: so mach hi roepen die ghe buren · eñ bewisen · hoe hi noch here noch baeliu stedehoudē of sergāt en can gheuinden · anden welcken hij sijn exploit doen soude inden lande vanden here an sine ondsaten · Eñ daer om bi hare ghebreke roept hij die gheburen · eñ van als doet hij voer hē lieden sijn exploit · eñ daer of sel hi relaci doē · eñ allo is sijn ex ploit van waerden · Eñ ist dat hijt andēs doet: so en ist niet ontfanclic of van waerden Eñ also ist gheor dineert bi conincliker constitucien: die welke sijn ghemaect zeer coninc philips tijt · eñ oec so willent alsoe hebben die ghescreuen rechten [i li viij · ru · vñ vi · l · memierit cūcti · ⁊c:

¶ Daer na volcht hoemen eē dach uaert teghen ghebien mach · of on leden te bewisen waer om hi nz co men en mach ¶ Capittel · ix ·

Tegengebot of onledi ghen en is anders niet dā om te verlenghen den dach die de men sche toe ghecomen is bi siecte of ghe uanghenisse · of bi dachuaert vā si nen oversten · of bi bedeuaert begō nen voer die dachuaert: want ādēs gheen teykenen en mogen si bewi sen dz die dachuaert vā geēre waer den en si ¶ So suldi weten · dz so wie wil voert settē onleden vā crāc heit · ist int plement te doen: soe ist noot dat hi dat bewise bi brieuē vā sinen curept · die hē geuisiteert heeft in sijn craucheit · of bi die ghene die hē in sijn siechede ghesien heeft crāc wesende · eñ dat hi dat betughe met woerden · of met sinen eet · of āders en doechtet niet ¶ Ende ist dz dit ghescihiet int hof subiect: so prijst hi dat hi dat pbeer bi yemande · dewel ke dat certificeert als ghescihiet te si ne · eñ hi daer mede ghelast is dat te segghen Eñ en wilment niet ghelo uen: so is hi bereit yemant te leydē tot sinen bedde · daer hi siec leyt · eñ ist dat ghi mi niet ghelouen en wilt so si met mi yemant ghesonden · op die costen van onghelijc vāden ghe nen die mi niet ghelouem en willen eñ also ict segghe so ist mi beuolen ·

¶ **So seldi weten dat in** locael houen sijn drie onleden · ende die vierde toecomende · gelikerwijs of ghi verdachuaert v weū pertye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voer den rechter : den eersten dach
mach hi ōleden sendē· des gelijcs dē
tweetsten dach· eñ den derden dach
mach hi senden onleden van sinē li
ue Want naden onleden van sinē
liue en derfmen gheen ander ontfā
ghen·om dattet nader castumen dz
sonderlincste is

Soe wil ic bewisen wel
ke onleden ontfanclic sijn Tē eerstē
onlede van siecte·ten andōdē vā ge-
uangenisse sonō bedrorch · dat is te
weten dat hi hem seluen hadde doē
vanghen van opghesette auijs Of
onlede vā dootlike oerloge of ōlede
van bedeuaert ghesproten voer de
dachuaert ·of ōlede van dachuaert
int conincs hof ·of van sinen prīce
Of ōlede van sijns vaders of moe-
ders ofliuicheit·of van sinen broeō
dien dach of den anderen daer nae
Of van ofliuicheit van kinde twel
ke gestoruen ware bi enigen onge-
ual·ghelikerwijs of een kint ōbar-
net verworcht of verdroncken wa-
re Of ōleden van sijnre huusurou-
wen die diē dach beuallen ware vā
kinde·ofte storue·of dat si in haren
arbeit is · Of onlede vā eē vrouwe
die hi beslapē soude· of die ofliuich
ware Of ōleden in saken vā erfnis
se buten den houe van sinen heere·
die welke int hof vā sinē here soude
oet dach beteikent wesen om erfnis
se: wāt hi meer prijst onderdanichz
te hebben tot sinen here dan tot enē
anderen·

Ghesien die ōtfanclike
onleden: soe wil ic bewisen·die niet
ōtfāclic en sijn Eñ weet waert datt
yemant quame eñ dede ōlede vā ō-
scult of van weōgebodē te sijn naō
vre geiugeert of ghewesen int hoff
hi coemt te laet Itē so wie sijn excu-
se doet voer die vre vanō pleyte·die
doetse te vergheefs Itē so wye ghe
nen dach van therēs of partye we-
ghen beteykent en hadde· eñ hi sijn
onleden ofte excusacie doen woude
voer dē dach: so en soude dat nz do
ghen· ten ware dat hi des anderen
daghes ter vre van playte weder q̄
me ·Itē in veel houen die ōleden en
sijn niet ontfanclic·ten si datse ghe-
sterct eñ gheaffirmeert waren bi re
den dat si waerachteliken die ōledē
voer waerachtich houden· Itē on-
leden ghemaect buten dat conincri
ke na ouden houen en sijn niet ont
fanclic Mer die clercken die souden
ter ytrary segghen·waer die conste
waerachtich·nochtans soudt ī veel
houē also ghewesen sijn ·eñ si sijnt
also ghewoenlic ❡ Eñ hoe wel dat
die onlede ontfanclic si · die partye
sel nochtans naerstich wesen om
deffault te eyschen ·behouden sijn-
re onleden: want in dat eynde van
den onleden soe isset behoefliken ·
dat die onlediger doe tusschēō ptye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sijn onlede goet wesende · ist dat die ptie hē dat niet verdraghen en wil of anders en sout niet wesen sōder clachte

¶ Vanden eet die de ōle digher doen sel nae recht te spreken so wil ic v bewisen · dat hi sculdich is bi sinen eet te affirmerē of te ster ken drie dīgen Dat eerste is · dat die onlede die hi seit si waerachtich eñ goet Ten tweetsten dat hi sondlige belast is om dat te doen Ten derdē dat die ghene voer wien hi die onle dicheit doet hē pperlike daer mede belast heeft ¶ Item onlede vā crāc heit sel bewesen sijn bi brieuen van sinen pastoer · Ende ōlede vā ghe⸗ uāgenisse bi des herē brieuen die hē gheuangen hout · Eñ onlede van sterflike oerloge sal tusschen dē ede len ghewaerachticht sijn in houden de die sakē · eñ tegens wien die oer⸗ loge si · eñ waer hi hē hout om die voerscreuen oerloghe · gebiedēde hē also haest als die oerloge geeynt is of bestant ghegheuen is: die onledē te proberē eñ waer te maken in be⸗ hoerlikē tiden Eñ in teyken ō waer heit heb ic desen brief beseghelt met minen seghel · ⁊c · ¶ Ende het is vā node dit te releueren bi cōmissi hier op ghegheuen vanden rechter · om dit waer te maken binnē die naest⸗ comende daghen vā pleyten na dē pays of bestāt of sekerheit dyer ge⸗ gheuē si · ist dat hi redelikē dach heb ben mach · Eñ ist dat hijs niet doen en mach: so mach hi den rechter dili genteren: of gracie vā hē impetrerē of ōweruē dat te doen den naestco⸗ mendē dach van pleyte · allsmē doet in onlede van siecten

¶ Daer na volcht gheen onlede of wedergebot te doē van sijnre dach⸗ uaert ¶ Capittel · x ·

NA gescreuen rechten al ist datter yemant ōdachuaert sij ten houe bi sijn weder ptye tot enen sekeren dach · op welken dach hi en ontbiet · noch en ontledige · noch en ontsculdige · noch en weder gebiet om sekere saken die hi heeft op diē dach: soe is hi sculdich versteken te wesē vandē clachten van dier dach uaert · ia al waert: so dat deff aut te gens hē gegeuen ware: soe en mach hi van rechts wegen niet wesē gere leuweert om die saken die hier na vol ghē · na dattet recht seit [Ultra pos⸗ se nichil] Te wetē waert dat die ver dachuaert is ware in roerighe om te gaen tot sijnre dachuaert · eñ i de dachuaert toe quamen die saken eñ redenen die hier na volghen Als die wegen also bedect waren met snee⸗ datmē dē wech niet vindē en mocht sonder sorghe van sinen liue Ont⸗ wederen · donre · blixym · ghebrokē brugghen of ghebroken passagen: also datmen niet wel andersins en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

can ghepasseren om wassige ð wa
teren · of om ghebroken diken · of ō
riuieren die wt haren riuagen ghe=
uloeyt sijn · die welke men niet pas
seren en mach sonder dangier van
den liue soe en machmen niet vorð
gaen Ghehouwenisse van gheuan
ghenisse opten wech · of ghenomen
te worden van sinen viāden of vā=
den vianden van sinē here · bi dese
voerscreuen saken eñ redenē mach
die ghene die verdachuaert is geex=
cuseert sijn ten houe · mer des sel hij
doen bliken dat also wesende optē
dach datmen hē verdachuaert · ō te
sien ingeren eñ wisen tprofijt van=
den deffault · datter tegen hē gheno
men is Noch wil dat gescreuē recht
dat weesn beneden haren iaren · fu=
ryesen · of rasende die geuallen sijn
in crancheit sellen gheexcuseert sijn
ten si datmen met haerlieden heuet
doē dachuaerden haer voechdē · an=
ders en gheeftmen gheen exploytē
teghen hem

Daer na volcht vanden deffaul
ten eñ cōtumacien Ca · xi ·

Die deffault is niet te

cōparerē bi hē seluen · of bi pcuroer
gheuoech ghefundeert int hof optē
beteykenden dach: soe wil ic bewisē
bi hoe veel deffaulten machmē tot
sijnre clachte gheraken: so suldi we
ten na stile vanden parlemente in
waerliken of ciuilen actien · ist dz de
ðwerer niet en coemt opten eersten
dach die hē beteikent is · die partye
eysschende sel obtiuueren deffaulte
eñ cōmissie van nieus ten anðden
ylemente daer an volghende · om te
comen tot die verdachuaerdīge · eñ
horen ingeren die profiten vanden
seluen deffaulte · eñ te procederē tot
querelle nað redelicheit Eñ ist dz tē
seluen anderden parlamente · noch
die verwerer niet en coemt · die eys=
cher sel hē ðwonnen hebben vā alle
verweringhe ende defensie · Ende
weder omme binnen den seluē anð
den dach sel die verwerer verdach=
uaert sijn te comen horen ingerē die
profitē van beiden deffaulten · Eñ
ter derder verdachuaerdinge soe sel
die eysscher gheraken tot sinen eysch
op die verificacie ende sekerheden ·
die daer op ghedaen sellen sijn bidē
voerscreuen houe Ende hoe wel dz
hi ten beteykenden daghe ten houe
niet en quame: soe en soude noch=
tans dat voerscreuen hof daer om
niet laten te ingeren of recht te wi=
sen ende te doen op dien voerscre=
uen deffaulten: mar men soude in
geren · ende recht ende vonnisse wi
sen of hi daer ten houe ende ter ver
dachuaerdinghe inder teghenwoer
dicheit ghecomen waer

[Et ita fuit ordinatum in parlamē
to · et per modum edicti obseruatū ·
Anno domini millesimo tricesimo
vicesimosecundo]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

In ghemene saken

Die deffaulten in ghemeene saken is te weten · dat so wāneer die here souuerain of opperste rechter doet verdachuaerden iemāt subiect · onder enige ander herē subiect vanden seluen here souuerain · eñ den ghedaechden hē laet veruallen ī deffaulte ten houe vā sinē souuerain · weet dat om den eersten deffault hi eñ die here daer hi ondā ghesetē is · die hem weder roepen soude willen in cas van renuoy · vlorē ende sijn veruallen bi sijn absencie van allen recht aengaende trēuoy voerscreuen Eñ daer toe verliest de deffailant alle declinacie voer den eerstē deffaulte Item ten anderden deffaulte verliest hi alle dillatorie · eñ excepcie die hi hebbē soude mogē behaluen die continuacien Item tē ādden deffaulte verliest die deffaullant alle peremptorie · eñ na castume van sōmige houen is den eisch den eyscher toegewesen bi deffaulte Eñ na castume van sōmighe houen is die eyscher sculdich te veriferen eñ te pberen sinen eysch : Mar die deffailant is exclups eñ versteken van allen weren wederseggē ofte repliquē Nadē eysch gedaē

Item waert dat naden eysch ghedaen in presencie vanden verwerer of van sinen procuroer ī actie personuele : dē selfden ōwerer ofte procuroer ten dage hem beteykent niet en quame : soe soude den eisch vādē eyscher geapprobeert eñ ghenoech betuycht wesen [Ita fuit ordinatū in parlamento anno predicto pro dño iohāne de sal mōce ·]

In cas van appiel

Item in cas van appiel en is nz meer dā eē deffault Waer bi ist die rechter hi verualt vā sijnre sentencie eñ inden boeten Eñ ist bij pertye gheinthimeert · hi vualt van den profite vand sentencie · eñ isset bi partie appellant · hi verualt van der appellacien eñ boeten Item bij diffaulte personele : voer die eerste diffaulte isinen versteken van allē weren ofte verweren Ten andden deffaulte van peremptorie · ende is die informacie ghehouden voer inquisicie · op dat die boete geincorporeert si inder cōmissie vanden deffaulte · eñ de sake ghedeclareert ind cōmissie eñ verdachuaerdinghe gedaen anden persone ofte domicella [Also wort geordineert int parlement anno · m · cccc · xlvij ·

Deffault geobtinueert tegēs andere

Item so wye obtinueert enighe deffault teghens andere · eer hi vorder ī der saken procedeert opten principael · hi behoert te doen

ingeren die pfiten vādē deffaulte
gheobtinueert·of anders hi soude-
se verliesen [Ita fuit ordinatū in p-
lamēto anno·xxij· pro episcopo no
uiomeñ · contra abatē scī eligij ī cā
nouitatis·et est ratio·qr qd petijt n̄
habebit cū stilus repugnet nec aliū
petijt ¶ Item van yemant te da
ghen ·die naā daghinghe voerden
dach ofliuich wort

¶ Item oft ghebuerde
dat enighe verdachuaert wort·eñ
binnen der tijt ofliuich wort: so dat
hi mids dien niet en cōpareerde tot
sinen beteikenden dach·weet dz die
eyscher nochtans hebben soude def
faulte eñ cōmissie te horen ingeren
die profiten vanden seluen deffaul
te: mer die cōmissie soude iustificerē
opposicie Eñ waert dat niemāt en
quame ten daghe die also beteykēt
ware·die eyscher soude hebben com
paruit eñ andere cōmissie te ōdach-
uaerden die erfghenamen vādē of-
liuigen te comen horen ingeren die
profiten vandē seluen comparuit
Eñ en wouden si niet anōs cōpare
ren noch bi comen·si souden ōdach
uaert worden weder an te nemē of
te laten die arremente vandē pces·
[Ita fuit decm̄ an·m·lxiiij·pro red-
dituario ville tornaceñ contra here
des iohannis gallant·]
¶ Hi hoe veel maniren men mach
wesen ghecontumasseert·

¶ Item so wel nā recht
vanden parlemente voerscreuē als
in andere houen subiecten mach eē
eñ sult weten in seuen manirē ge-
neralen [scdm̄ inocenciū quītū] ge
contumasseert sijn in sijnre saken·
dats te weten [in nō veniendo pro
ut dictū est ·in non respondendo·ī
obscure respondendo In nō exhibē
do In non iurando In non restitu
endo: et in recedendo] Eerst · in nō
veniendo· dats te weten: niet te co-
men ofte cōparerē ten daghe beteyc-
kent·als bouen ghescreuen staet in
die rubriche ¶ In non responden-
do· dats te wetē·ist dat yemāt dach
heeft in sake te antwoerden·eñ niet
en wil antwoerden· hi is als gecon
tumasseert ¶ In obscure te ātwoer
dē · Dats te weten : als iemāt heuet
te antwoerden in saken·eñ hi ant-
woert duysterliken sonder declara-
cie souffissante te doen · hi is waer
dich ghecontumasseert te wesen·
ff· de interrogatorijs actionibus l·
de etate ·§ interroga·ac ·l·tacuit
¶ In non exhibendo · dat is te we
ten · dat so wie tot eenen beteyken-
den ende tot enen sekeren dach be-
teikent is ende tijt ghegheuen ende
gheset ende gheordineert is sijn sa-
ken ende sijn proces ende sijn scrif-
turen inden houe vanden parlemē
te ende inden rechte den ghenen die
te rechte sitten ouer te leueren eñ te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghevē:en̄ hi dat niet en doet· hi is contumas: en̄ verlieſt die beneficie en̄ ꝓfite van dien dage· en̄ behoert verſteken te weſen van ſijnre ſcrifturen· en̄ die ſcrifturē van ꝑtye cōparant ſellen daer alleen bliuē [ff· de appel·l·creditoꝛ § Iuſſus·ꝛc·In non iurando] Dats te weten ·iſt dꝫ yemant ſculdich is te ſweren inō ſake·of te affirmeren· of te antwoerden totter ſake·en̄ hi tot ſinen beteykenden daghe ghebꝛeclic valt·hi behoert te veruallen vander ſaken·iſt te ſweren inder ſake·en̄ oft ware te antwoerden ten articulen van ꝑtie adverſe·die articulen ſellen weſē en̄ bliuen ongeaffirmeert en̄ niet gheātwoert Dats te weten· dat ſo wie ghebꝛeclic valt te comen ſien open doen· ofte affirmeren articulen ·of ātwoerden ten ſeluen articulē voer cōmiſſariſſē ten dage daer op geoꝛdineert: die articulen vanō partye diligente behoꝛen gehouden te weſen voer ghewꝛaect En̄ alſo behoer tet geaponiteert te weſen bidē rechter En̄ die ꝑtye diligente is ſculdich te betugen ſine ſaken·als gewꝛaect bi tugē En̄ ſo wes hi betugē mach· dat ſel onghewꝛaect weſen en̄ bliuē Mer die ghene die niet ghecomē en is ſel bi deffaulte ōloꝛen hebben en̄ verſtekē weſen van allen replicquē ofte weōleggen·en̄ en ſel niet geropen noch gheappelleert ſijn om te ſien of te hoꝛē wiſē ſweren die tugē

van ſijn weō ꝑtye· ten ſi dattet der ꝑtye believt Voert ſel hi ghecōdemneert woꝛden iden coſten van ſijn weō ꝑtye vanden dach daer hi i gebꝛeclic ware·die coſtē vandē cōmiſſariſſen· clercken ·aduocaten·of ꝓcuroers·die cōmiſſie·reſcripcie· verdachuaerdige daer op ghedaen· en̄ inden coſten vāden dage die dienēde is: om te ſien en̄ hoꝛē iugeren·en̄ weder ſtellen die ſake an cōmiſſariſſen·ꝛc· En̄ deſe rubꝛiche is ghehouden en̄ geobſerueert int ꝑlemēt met reden·en̄ hebben litiſconteſte et per ꝯſequent gheantwoert inder ſake ī faite cōtrarie En̄ daer om mē moet betugen die tot ſijnꝛe ſaken wil gerakē· en̄ rechtuaerdige vōnis ōcrighē Want den eedt ghelijc als ī antwoerde en̄ affirmacie en is nꝫ meer dan enen eedt in calūmnia·dats te verſtaen · dat eenē eedt is te hebben goede cauſe of ſake·en̄ en is oec geē eedt of ſake dat die ꝑtye hē gedꝛagē ſi tottē eedt van ſijn weō partye·dꝫ welc en is gheē ōuallen van ſaken· eer die litiſconteſte ghedaē ſi: en̄ redene contrary gheoꝛdineert op dat ghene dat voerſcreuen ſtaet·en̄ beſcreuē recht wil· dat die eyſcher totten eedt voerſcreuē ſijn ſakē betugē ſal mꝫ ſeker tughē· En̄ daer om ſal partye diligēte ofte teghēwoerdich obtinuerē· en̄ alſo vāden ōwerer [C·li·ij·rij· de iuramento pꝛopter calumniā dando·l·cū ꝛ iudices·ꝛc·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

c · iiij · de iure iurando manifeste ·]
In non restituendo · dats te wetē
ist gheordineert biden rechte · dat de
partie restitueren of wedgheuē sal
seker sake contenciose: ende die par
tye dz niet en doet ten dage hem be
teykent · hi valt in deffaulte: so dat
hem die rechter mach doen execute=
ren tot sinen coste eñ daer toe ōualt
hi inden boeten · om dat hi niet ghe
daen noch volbrocht en heeft die or
dinancie of beuel vanden houe · [ut
ff · de re · dicacōe veñ · l · qui restitue]
In recedendo · dats te wetē of ye
mant dach hadde ten houe · hoe wel
dat hi daer present ware: eñ ōtoghe
uten houe · eñ dat hi niet en ware ī=
der rollen of papier als hi gheropē
wort · hi waer gecontumasseert eñ
veruallen vander bñficien of pro=
fite van dien daghe [C · li · iiij · contu
max est ille · qui cū agit recedit]

Naden dach van besien

Item wie niet en comt
naden dach van besien · hi ōliest ten
eersten deffaulte tbesit: eñ tot sōmi=
ghen plecken die ghehele sake

Te sien interineren of anlegghē
beclachte van niewichede ·

Item soe wye niet en
coemt ten dage geassigneert totter
plecken · om te sien interineren een
beclachte vā niewichede · die sergāt
ofte dienre behoert biden seluen def
faulte sijnre clachten te interineren
so verre alst hē moghelic is Eñ om
des te siē iugeren eñ cōfirmeren · is
hi sculdich dach te assigneren inden
houe daert hangende is · eñ te assig
nerē ptye · hoe dat hi bi sijn deffaul
te heeft gheinterineert die beclachte
ende dz te bescriuen Ende den rech
ter behoert des bi sentencie te confir
meren [Ita fuit dictū et consultū p
iohānem canart aduocatū regis in
parlamēto et etiam indicatū p arest=
tū pro ciuitate tornarensis ? tra do
minū abbatē scī amādi in pabula]

Nader oposicie

Item so wye niet en cōt
nad oppositie · eñ valt in diffault ·
in beclacht van niewichede · hi ōliest
die sake ten eersten deffault

Bi manieren vā memorie ·

Item soe wye valt in
ghebreke in ghescrifte te gheuen bi
manieren van memorie · hi en valt
in ghene pericule vander sake · wāt
na dien dattet is te bedragen bi me
morie · hi mach hē bedragen ter me
morie vanden houe · eñ daer op ue=
men trecht ·

Per intendict ·

Item so wye is in def
fault te rapporteren per intendict ·
ten daghe beteykent · ende gheassig
neert: hi verliest ende verbuert die
sake vanden deffaulte ·

Bi ghescrifte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item so wye is in def
faulte te rapporteren ofte ouerbrē-
ghen ten eynde van tproces· ofte ī-
der sake syn scriturē· hi verliest die
beneficie ofte profite vanden dage-
ghelijc voerscreuen staet inden arti
cule [In nō exhibendo] getelt bi n·
[Ita fuit ordinatū in parlamēto p
arrestū· an·lxxvi·pro iacobo de le-
ruelle ex vna pte·et iohanna·danlē
ex altera pte·]

In cas van opposicie ende betei
kenden dach

Item om een deffault
allene · in cas van opposicie tē da-
ghen expresselic gheassigneert ·als
voerscreuen staet hi verliest sake of
state en̄ beneficie dien dach dienen-
de [Constitutū et ordinatū fuit per
arrestū curie an·lxx·per quadā ap
pellatione facta a preposito demō
didici īter ptes ibidem procedētes·]
Die rubriche wilt segghen·dat wie
ghebreclic valt als voerscreuē staet
in cas van opposicie · ist op brieuē
van execucie·ghelijc brieuen vā ob-
ligacie· onder zeghel reale of ander
daer enige garnissemēt of nampte ī
cas van oppositie toebehoert· weet
dat om een deffault allene·mē ver-
liest alle weren ofte verweringhe
Mer ist op brieuen van euocaci of
dier ghelijc· men en verliest om die
eerste deffaulte niet dan declinacie·
en̄ voer die anderde deffaulte dilla-
torie En̄ voer die derde deffaulte al
le verweren ende die sake·en̄ na cas
tume van sōmighen plecken·wort
den eysch ter execucie gheleit sonder
meer teykenē daer of te hebbē· En̄
ist naden eysch ghedaen:men vliest
declinatorie en̄ dillatorie· en̄ mē sal
procederen op peremptorie

Recht an te horen

Item soe wye niet en
coemt· ten dage dienende ·trecht of
die sentencie te horen· het si voer hē
of tegēs hē ·daer om en sel trecht of
die sentencie niet after bliuen wtge
sproken of ghepronunciert te syn
alst behoert· op dat die ptye des be
teikent is gheweest te comen ten da
ghe cōpetēt· om recht te horē · weet
dat die ptye diligente om rechtelic
te geraken tot sinen propoest ende
eysch· sel ter stont sinen eysch ouer
gheuen per intendict·en̄ die partye
absente sel gheordineert syn syn sa
ke ouer te geuen per litiscontestacie
alleen·en̄ opten voerscreuen inten-
dict selmen inquisicie doen en̄ besoe
ken die waerheit· en̄ daer op selmē
recht doen Mer na stile vanden hu
se ghehieten trecht vanden quaden
huse van amiens·op dat den eysch
in arguacie ghestelt ware ten eerstē
deffaulte:so soudemen ten anderen
tween diffaultē daer an iugerē par
tye sinē eysch sonder vorder inqui-
sicie te doē ·Also ist oec in veel anđ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

houē : mer die best naē redene is dē
stile vanden parlemente

In houen subiecten eñ localen

Item in sommige ho
uen subiecten eñ localen · daermen
recht doet bi vermanige vādē baeli-
iu : so moetmen hebben drie deffaul
ten · eñ die vierde toecomende Mer
die vierde en dient niet dan te horē
of te sien iugeren die profiten vādē
drien deffaulten gheobtinueert bi-
den eyscher · eñ ten voerscreuen vier
den deffaulte selmen iugeren of wi
sen den eyscher sinen eysch · als bij
deffaulten ende contumacien Ende
ist in cas reale · dē eyscher sel gestelt
sijn ī possessie Eñ ist in cas vā roe
rende goeden : so sel hi gheset sijn ī
besit · eñ administracie of handelin-
ghe · eñ ten is van ghenen doen den
eyscher sinen eysch anđs te appbe-
ren of te betugen · noch den deffai-
lant meer te doen daghen · om te ho
ren trecht wisen · of anđs [C · li · iij ·
rubrica de iudicijs · l · pperandū no
bis 7c ·] Eñ ist in cas criminele · die
ghene die ware in deffaulte · soude
wesen bi cōtumacie verwonnē vā-
der sake · eñ ghebannen uten lande
eñ sine goeden gheaplicqueert ende
verbuert anden here

In plement ofte hoge houen

Item wie verdachuaert
is in hoghe houen : als plementē of
hoghe houen onder parlemente · of
hoghē houen vander prouincie · of
dier ghelijc Weet ist dat hi nz en co
met of en cōpareert · soe sal die def-
faulte gheiugeert ende ghewijst we
sen tegens hē hoe wel hi gepriuile-
geert ware van sekere priuilegien ·
waer bi die rechē die deffaulte voer
screuen gheeft niet en soude moghē
kennen of wisen op hem · ō dat hij
ten daghe hē beteikent nz ghecomē
en ware sijn priuilegien allegeren ·
want gheen priuilegie en helpet ·
ist dat hi verdachuaert wort voer
den rechter vander prouincie · ten si
dat hi ten daghe coemt alligerē sijn
priuilegien voerscreuen Want pri
uilegie is een sake verworuen · ende
nyemant en is met priuilegien ghe
boren Eñ daer om is een yghelike
sculdich sijn priuilegie in dien hijs
ghebruken wil comen alligerē · als
voerscreuen staen · Item ende
ghi sult oeck weten · ist dat sake dat
die eyscher niet voert en coemt tot-
ter verdachuaert ten houe · ende hij
valt in deffaulte · die verwerer he-
uet oerlof ende consent vanden ho
ue vanden parlemente : ende costē ·
ist dat sake dattet ghescheit is eer dz
den eysch open ghedaen si · ende op
dat die verwerer mach doen bliken
ende te kennen geuen · dat hem ten
seluen daghe dach beteykent ende
gheassigneert ware · ende en mocht
hi des niet te kennen gheuen · of oec
daertoe comē mochte · dz hijt soude

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

doẽ bliken·hien ſoude niet hebbẽ dā
cõparuit · eñ op die ſelue cõparuit
ſoude hi hebben cõmiſſie ſijn ꝑtie te
doen daghen·om te comen horẽ in⸗
geren die proſite vanden deffaulte
teghens hẽ gheobtinueert·die ſulck
weſen ſoude·dat den oerloue eñ coſ
ten ſoude den verwerer toegeweſẽ
ſijn:eñ waert naden eyſch ghedaen
ſoe ſoude die eyſcher veruallen ſijn
vādernerdachuaerdinghe vanden
rechtdach der ſake weder ghebrocht
tot faite·eñ van al dat ghene dat hi
tot dien daghe toe daer of ghedaen
of gheuordert ſoude hebben mettẽ
coſtẽ vandẽ dage Eñ die gedaechde
ſoude hebben oerlof Eñ dit is tpro
fijt vander diffaulte in ſulker ſakẽ
in dient geſchiede voer der litiſcon
teſtacie:ſoe ſoude die eyſcher weder
mogen anleggen anderweruen bij
nieuwe verdachuaerdinge:mer na
die conteſtaci niet· want hi waer al
heel veruallen van ſinen eyſch·eñ
en ſoude daer toe niet meer moghẽ
gheraken ofte comen

Van deffaulte te doen na delay
ghenomen ende eyſch ghedaen

Item weet iſt dat den
verwerer naden eyſch tegens hẽ ge
daen delay neemt·eñ dach weder te
comẽ: het ſi om aduijs of raet daer
op te nemen ·eñ hi ten ſeluen dage
niet en coemt· hi verlieſt alle decli⸗
natorie eñ dillatorie·eñ ſel weđ ver
dachuaert worden a peremptorie·
daer hi ſculdich weſẽ ſal te ātwoer⸗
den Ende waert dat hi noch in def⸗
faulte gheuiele ten ſeluen daghe hẽ
beteykẽt om te antwoerden·hi ſou⸗
de gecõdemneert wordẽ indẽ eyſch
eñ inden coſt Eñ of hi naden eyſch
ghedaen tegens hẽ als voerſcreuen
is dach name te antwoerden · eñ tẽ
ſeluen dage viele ĩ deffaulte:hi ſou
de worden ghecondemneert inden
eyſch:want dach te antwoerden is
vander naturẽ datter niet meer en
is dan een deffaulte alleen · Want
waert dat hi quame· hi ſoude moe⸗
ten ātwoerden peremptorie· of an
ders ſoude hi veruallen iden eyſch·
Alſo is gheuſeert int parlement

Op ſekerhede beſtant of pays

Item of enige verdach
uaerdinge ghegheuen worde tot be
gheerte van ꝑtye om te hebbẽ ſeker
hede beſtāt of pays na caſtume vā
der pleckẽ· ende dat die ſergāt daer
toe ghecõmitteert · relateert·of ſcri⸗
uet·dat hi den ghedaechden geſpro
ken heeft·eñ hi daer op viele in def⸗
faulte· voer die eerſte deffaulte be⸗
hoerde die ſekerhede ghepronunci⸗
eert te worden met recht ende von⸗
nis·eñ bi brieuen gheinthimeert eñ
ghecondicht ō ꝑtye met een ſergant
&c· Eñ of den ghedaechden niet ge
uonden en worde:deffault ſel ghe⸗
gheuen ſijn· ende cõmiſſie te horen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sugerē die profiten vandē deffaulte
Eñ binnen dier tijt sel gheīposeert
eñ gheset sijn tusschē partyen seker
hede·op peyne van cōfiscacie· ende
op haer lijf· Eñ isser daer na enich
ghebrec· die deffailanten sellen ghe
contumasseert worden bi twee def
faulten sonder meer Daer bovē sel-
len si gheappelleert of gheropē sijn
te rechte vāden coninc·van drie da-
gen in drie dagen ·&c·eñ ghebannē
vanden conincrijc ofte lande·in diē
si niet te voerschijn en comen Naē
opinie van sōmigher·ende bi ādere
opinien · en behoerter mer een def-
fault·ist ghedaen eñ gecondicht an
den ploue·eñ en ist so niet ghedaen
so sellen daer wesen twee deffaultē
eñ dan behoertet gheiugeert te we-
sen vanđ sekerhede· ende dat condi
ghen op peynen daer op ghestelt·
die welke sijn capitales et confisca-
biles Eñ dit is meest alsō gheuseert
na costume ieghenwoerdich

Te lien sweren ende belien tugē

Item soe wye dach he
uet voer recht of commissarissen te
horen sweren of belyen ghetughen
teghens hem Ist dat sake dat blijct
vanden dach daer op geassigneert·
bij relacie vanden deurwaerder· en
de niet en coemt· die tuyghen sellen
ghehoert ende beleyt sijn in sijnre
absencien sonder die nemmermeer
te moghen wraken· ten ware dat it
beghinsel vaoder audiencie die par
tyen te vredē waren te horen die tu
ghen beleyen ·ghedaecht of onghe-
daecht · in absencie alsoe wel als in
presencie· C·li·iiij·rubrica ·de
testibus autentica si aliquis ab ali-
quo conf legem·&c·

Hoe die procuroer vanden
coninck niet vallen en mach in def-
fault·

Dat is te weten dat
nae stile vanden parlemente in cas
van sauuegarde enfraynte gheen
deffault ghegheuen en wort tegēs
den procuroer vanden voerscreuē
coninck·hoe wel nochtans dat met
hem gheen partye adiuncte en wa-
re· Ende die redene is dese : als dat
in cas daermen tracteren soude vā-
de demayne vanden coninck gheen
deffault en mach ghegheuen wor-
den teghens den voerscreuen pro-
curoer vanden coninck· om dat hij
niet en mach vercorten noch vermī
deren den demayne vanden coninck
voerscreuen : mer hij machse wel be
waren · ende beschermen · Ende
hoe wel dat die partye geiniurieert
in sauuegarde enfrainte hem daer
gheen partye op maken en woude
nochtās en souden die boeten ende
reintegraciē vandē vrede· daer om
niet onghewesen eñ ongheiugeert
bliuen : mer souden hē toeghewesen
ende gheiugeert sijn · al waert dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

op makē en woude · nochtā en sou-
den die boetē en̄ reintegracien vādē
vrede daer om niet onghewesen en̄
ongheiugeert bliuen : mer si soudē
hē toe ghewesen en̄ gheiugeert sijn
al waert dat hise niet hebben of an
nemen en woude Alsa wortet ghe-
daē per arrestū | tegēs le conte dāpt
martin | om eē arm man die hi had-
de doen iniurieren · diewelke was ī
die sauuegarde vanden coninc · an
no · m · ccc · lxxiij : en̄ dat in sulkē sakē
men en gheeft gheen deffault

Vanden p̄sētacien   Ca · xij ·

Presentaci is hem te
cōparerē in psone · of met pro
curoer indē houe ten dage hē geas-
signeert ten tiden en̄ wilen die rech
ter sittende is in tribunal en̄ houe
met mānen of anders alst behoert ·
Ist in houe daermen wijst bi ōma-
ninghe vāden here of bidē rechter ·
en̄ ist in houē souuerain · ofte hoghe
houen · het is ghenoech dat hi hē p̄-
senteert voer den griffier · te weten
in parlemente · twelcke ist hoechste
hof vanden conincrijc · salmen hem
p̄senteren ten dage van sijn baillie
ou seneschalcie aenden greffier met
een cedule wel verstaende · aenden
greffier in ciuile saken in cas ciuile
en̄ anden greffier crimineel vā cas
crimineel · en̄ an elc sijn cedel geuen ·
van sijnre presentacien En̄ so wye
inden dagen van presentacien van

den bailliages na regule vādē par
lemente · en̄ na tbort gehangē voer
die doer vanden seluen parlemente
hem niet en presenteert · weet dat hi
te laet coemt Item waert dat die ō-
dachuaerdige ghegeuen en̄ gheas-
signeert ware ten daghe extraordi-
narie of onghewoenlic · dats te seg-
ghen oft ware buten daghen ordi-
naries vanden bailliages als voer
screuē is : so soudemen nochtā moe
ten presenteren ten daghe geassig-
neert sonder verbeiden andere ghe
woenlike daghen · met cedule vā p̄-
sentacien · als voerscreuen staet

In cas vā appiel te presenterē

Item waert in cas van
appiel : so soude die rechter daert of
gheappelleert ware en̄ den partye
inthimee hē moeten p̄senteren tē da
ghe gheassigneert · of anđs die ptye
soude hebben deffault : En̄ of den
rechter daert of gheappelleert ware
hem niet en presēteerde · en̄ die ptye
inthimee haer presenteerde · die def-
faulte sel ghegheuē sijn opten rechē
voerscreuen · tot sulken profite dat
die appellacie te niete wesen sal ·
Waert in parlement · om dat die co
ninclike rechten niet en substineren
gheen appelacie : mer waer die rech
ter subiect · hi soude amenderen of
verbeteren die appellacie En̄ alsoe
soudet wesen in houen royale van
rechter subiect En̄ die ptye īthimee

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

soude substinerē sine sake inden ho
ue: want in sulcker sakē en behoert
geen renuoy· eñ waert dat die par=
tye inthimee hē niet en presenteerde
hi soude veruallen biden deffaulte
van sijn sake die gheinthimeert wa
re· eñ den rechter in dieñ hē beliefde
soude substineren sijn vonnis [Ita
fuit ordinatū in parlamento anno
M·ccc·xxvij· contra guerardum
mesla pro heredib9 marie labāde]

Ghepresenteert te sine· eñ niet te
cōpareren ten daghe

Item weet hoe wel dat

partye behoerliken ghepresenteert
ware ten voerscreuen parlemente·
ende ten daghe dat sijn sake ghedī=
ghet soude worden niet ghepresen=
teert en ware· als hi in die camer in
der rolle gheropen sou de worden·
deffault soude teghens hem ghege=
uen sijn· in dien hi selue parsonalic
sine saken bewaerde ende presēteer
de· mer wortet bewaert: ende ghe=
presenteert bi procuroer· ende die p
curoer ten daghe dat hi voert ghe=
ropen waer also voerscreuen staet
hem niet en compareerde· ende hij
des anderen daghes alsmen dighet
quame eñ bewese· dat hi ouermids
sekere nootsaken of onleden tē da=
ge voerscreuen niet comen en mach
te· dat hof is wel castumelic te reli=
ueren die negligencie vanden pro=
curoer: wantet te hart ware· dat
partye bi negligencie vanden pro=
curoer hoer sake of querelle verliesē
soude ofte vallen in deffault aenge
sien datse daer gheen scult in hebbē
en soude [Et ita fuit ordinatum
pro vno homine ambieñ an·m·ccc
vicesimoquinto·]

Vanden appellant niet te presē=
teren teghens sijn partye·

Item of partye appel

lant ten daghe gheassigneert in cas
van appiel haer niet en presenteert
also wel yegens partye die winner
gheweest heeft als yegens den rech
ter daert of gheappelleert is Weet
dat hi sal wesen ghereputeert ghe=
appellant: ende hem sal gheboden
wesen die sentencie ende vonnisse
ter executien te legghen

Item dat die verwerer niet ghe=
houden en is te procederen voer dē
eysscher ·:

Item den partye ver

werende en is niet ghehouden te p=
cederen ·ten belieft haer · voer dat=
tet haer is doen bliken· hoe ende in
wat manieren of condicien die par
tye eysschen haer presentaet teghē
hem: want bi min dan souffissant
mach presentacie ghebueren ende
ghescien · ende den dach verccre=
ghen ende gheobtinueert vanden
partye verwerende· vander presen
tacie· ende gheobtinueert eñ vercregē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

verlof vanden hove·en̄ oec die coſte
en̄ daer om behoert hi hē te p̄ſenterē
ſpecialiken teghens alle die ghene·
daer hi tegens te doen mach hebbē·
bi name en̄ bi toename· En̄ iſſet in
ſake van appellacie · die p̄ſentacie
behoertet in te houden ·

¶ Van hē te preſenterē tegēs enen
ygheliken bi name

Item oft ghebuerde dat
een man of ſijn procuroer hadde te
doen tegens veel pſonen te preſēte
ren al op enen dach·ten waer nz ge
noech dat hi hē preſenteerde teghēs
een bi name· en̄ teghens allen ande
ren ·daer hi op dien dach int hof te
doen ſoude hebben Mer hi behoert
te declarerē alle die ghene daer hi te
gens te doen heeft als voerſcreuē is
en̄ elke ſake biſonder en̄ bi preſenta
cie·biſonder·oft anders die preſēta
cie en ware niet ſouffiſſant Alſo iſ
ſet wtgeſproken int parlement tot
amiēs:te laō:te ſinte quitī en̄ elds·

¶ Van houen daermen recht doet
bi vermaninghe·

Item hebt ghi te preſen
teren in houen daermen recht doet
bi vermaninghe·iſt een clerc of een
poerter vā eniger ſteden·hi behoert
te preſenteren bi aduoe · alſo ſoude
mede doen een wedewi vrouwe of
ioncurouwe· of ands die p̄ſentacie
en ware niet ſouffiſſant ¶ Die redē
is·om dat clercken poerterē ·of we·
duwen vſeren van priuilegien·die
clercken van tonſure·die poerteren
van vriheden·van priuilegien lan
den ſteden·en̄ die weduwi vā recht
vanden weduwen ·dat ſulc is Als
die opperſte diet in bewaerniſſe he
uet· ofte ſouuerain here temporael
en̄ ſi ſijn oec in die hoede vandē biſ·
ſcop· ſonderlinghe als die waerlike
rechter haer ſoude willen moleſterē
of bi ghebreke van rechte in waerli
ke houē En̄ daer om iſt geordineert
dat clercken poerters of weduwen
hem preſēteren ſullen bi enē aduoe
die gheen poerter noch clerc en is·
op dat hi in hē ſeluē ghene vāder
voerſcreuen priuilegien of rechten
hebben en ſal:mer hi behoert onder
ſate te ſijn vanden heere onder wiē
dattet ghebuert· op dat in diē enich
gebrec ware indē ſeluen pſone daer
hi aduoe voer ware· dat die here dz
an hē mach verhalen· en̄ ſoude ghe
houden ſijn dz te beteren Daer om
behoren ſi wel voer hem te ſien·die
voer een ander aduoe ſijn· en̄ daer
om preſenteren ſi hē bi eenē aduoe·
en̄ men behoert te regiſtrerē die pre
ſentacie van bouen gheſcreuen bij
aduoe· en̄ die namen en̄ toenamen
vanden preſentant · en̄ die namen
ende toenamen vanden aduoe En̄
ſi ſullen preſenteren in ſulken houe
bi conſent vanden heere · en̄ bidden
daer na den heren of rechters die te
recht ſittē·of ſi die preſentaci houdē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van waerden ghedaen bi hē eñ sinē
aduoc·diewelke hē behoert te presē-
teren tegens allen·eñ alle die ghene
of wat personē daer hi op diē dach
teghens te doen mach hebben indē
houe· daer hi hē presenteert·eñ tegē
den ghene daer hē dat hoff kent op
diē dach an te doen te hebben Ende
sonderlinge teghens die of dese·eñ
behoertse te nomen:eñ den recht in
nermaninge van recht behoertse te
houden voer ghepresenteert·

Item voer open houē

Item so wye hem pre
senteert eer den rechter heeft op ghe
daen den hof ofte vierscare·eñ hem
ghepresenteert is om officie·tē ma-
re van gheenre waerden·noch oeck
na dat die vre gewesen ware· of dz
die rechter op gestaen ware vāden
stoele tribunael

Item van procuroer inden na-
me van sinen meester

Item als procuroerē hem
presenteert· hi behoert hem te presē
teren inden name van sinen mees-
ter· of ten is van gheenre waerden
Want dede hijt in sinen name·sinē
meester waer ghehouden ende gere
puteert·als onghepresenteert

Vā des dagē te wachten Ca·xiij·

Item sijnen dach te
wachten ende te bewaren int
hof: is te cōpareren ten daghe geas
signeert·eñ na die presentaci gedaē
verbeiden datmen ōme geropen sij
inden rolle of papier daermen din-
ghet bi ghescrifte·ofte bi presentaci
en gheregistreert Ende als dan be-
hoertmen voert te comen·eñ dienē
ten daghe· nae dat die sake eyschet·
op dat partye aduerse aldaer ghepē
senteert si Eñ is des niet:soe salmē
den dach bewaren properlic·dat is
te weten· ist dat die yeghen partye
niet en coemt· of en wort ghepresē-
teert bi procuroer soluēt:soe behoert-
men dien dach te wachten eñ te be-
waren· eñ segghen·ist in houē daer
men dinget bi vermanīge des rech
ters ·Heer rechter ic beware al hier
minen dach in desen houe op hudē
tegens dese ·c·die ic hadde doē ver-
dachuaerden om deser sake·alst bli
ken mach bider relacie van uwē ser
gant eñ biden mannen die daer toe
tegenwoerdich warē·waer hi teghē
woerdich gecomen· ic soude tegēs
hem minen eysch doē: eñ want ick
hem niet en verneme of nyemāt vā
sinent wegen· ic bewaer minē dach
ter tijt toe dattet tijt is· dat ick def-
fault mach hebben tegens hem·eñ
mit crachte den selfden deffaulte ge-
raken tot minen eysch die ic in sijn-
re absencien doe·in deser maniren·
·c· Eñ behoert te declareren sinen
eysch· eñ doen sijn conclusie eñ seg-
gen·welke conclusie ic behore te ge
raken op mijn wedē partye ·eñ soe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

veel gheuordert ſijn als dat hof ſeg
ghen ſal· eñ make daer op mijn be-
ſlachte rechtelicke·eñ begheer recht·
Daer op behoert die baeliu te õma-
nē den houe· dat ſi daer of recht ſeg
ghen Eñ die rechters ofte mannen
behoren te ſeggen dat die deffailāt
rechtelic eñ bi een doerwaerdͦ voer
die dore gheropen ſal ſijn·eñ iſt dat
hi niet en coemt noch niemant ghe
noech ghemachticht heeft van ſinēt
weghen bi procuracie in dient men
met procuroer beleyden mach nade
relacie daer of ghedaen int hof :dē
eyſcher behoert te ſeggen Heer rech
ter eñ v mijn herē die rechters ſijt·
ghi hebt gehoert die relacie vā uwē
doerwaerder eñ mannen·hoe deſe-
.x.·behoerlic geappelleert· eñ voert
gheropen niet en coemt noch en cō-
pareert nyemant van ſinent wegē
eñ hebt gheſien hoe dat ic rechtelick
minen dach bewaert hebbe teghēs
hem ter vre competent· eñ noch bē
ic bereit te doen nadͦ vre iſt van no
de Waer om ic v bidde·dat ghi mij
met recht die vre ſegt eñ toewijſt .
Dan behoert die rechter die mannē
of ſcepenen te vermanen· Eñ ſij be
horen te ſegghen eñ met rechte·nae
dz die eyſcher ſinē eyſch niet en doet
van vā cateilē of roerende goeden:
eñ die actie is ꝑſonelic Het is tijt te
gheuen deffault· eñ wi wiſent hem
toe Dat ghedaen ſijnde·nae dat die
deffault mi is toe ghewe ſen·ic bege
re ſo gheuordert te ſine bi cracht vā
minen deffaulte·dat mijn concluſiē
mi toe ghewe ſen worden bi v·ende
die partye deffailāt daer in gheco
demneert· ende bedwonghen met
condemnaci vanden coſten· of alſo
veel als ghi met recht wiſen eñ ſeg-
ghen ſelt· dat ic behore gheuordͦt te
ſijn· Daer op die mannen ofte ſce-
penen tot vermaninghe vādē rech
ter ſegghen ſullen Iſt voer den eer-
ſten dach· dat ſi niet en weten wat
nootſakē of onleden·dat die deffai
lant ghehadt mach hebben·eñ daer
om na ſtile vanden houe ſalmen hē
wedͦ dach legghen ten viertienſten
daghe·eñ binnen behoudelike vre·
als op ſinen andͦden dach· eñ dien
dach behoert den rechter hē te aſſig·
neren in preſencie vanden rechters
of ſcepenen daer weſende int hoff:
want andere verdachuaerdinge en
be hoert ghedaen te ſijn·eñ alſo we-
ſen geprocedeert· eñ behoert te ſijn
tot die vierde verdachuaerdinghe :
diewelke dient·om te horen dz recht
iugeren eñ wiſen die profiten van
den deffaulten ende vanden dagen
voerſcreuen Tot welke vierde ver-
dachuaerdinghe of xiiij·dagen hem
te preſenteren te houe ter vren com
petent: want alſdan en behoeftmē
gheen dach te bewaren iegens par
tye·anders dan om trecht te horen·
want contumacie is trecht ·eñ men
iſt den eyſcher ſculdich toe te wiſen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

op ſijn cōcluſie · en̄ daer om behoert allen eyſſcheren ten eerſten dage dz hi deffault ſel hebbē ſinen eyſch en̄ concluſie ghedaen te hebben · op dz hi daer op mach bewaren alle ſijn rechtdagen · en̄ hebben ſijn deffaulten als na eyſch in recht gedaē: wāt anđs en waren die deffaultē nz vā ſulker excellencien ofte craften · En̄ dit is een die notabelſte poynte vā aduocacie Ghi ſult weten dat bider manieren voerſcreuen behoert den dach bewaert te ſine te houe · illet in eyſch van pecune · of van delict ciuile · en̄ die vre en behoertmen niet te wiſen voer den middach · iſt in houen daermen dinget voer den middach En̄ iſt in houen daermen dinghet naden middaghe · die vre en behoert niet ghewesen of gheiugeert te weſē voer die veſper wt is in allē tidē · Wāt in tide vā ſomer behoert men dan en̄ is tijt te gaen ſpacieren en̄ in tide van witer: dan illet tijt te gaen eten

Item in cas reele

Item waer den eyſch

reele: ſoe iſmen ſculdich die vre te wachten en̄ te bewaren · ter tijt toe dat die ſterren anden hemel ſijn · of dier ghelike vre: al waert datmen te houe dīgede voer den middaghe · of na den middaghe: want te dier tijt toe moetmen ſinen dach bewaren · en̄ en ſullen voer die tijt gheen deffaultē ūcreghen noch ghegheuē ſijn

Item vanden eyſcher qualic an te legghen

Item en̄ of die eiſcher

ware deffailāt · die verwerer ſoude bewaren ſinen eerſten dach alleen totter vre behoerlic · ende dā in manieren voerſcreuen van ſijn dach te bewarē ſoude hē orlof van dē houe en̄ den coſte toe geweſen ſijn: op dz hi dede blikē · dat hem op dien dach dach beteykent ware ·

In cas crimineel ·

Item of den eyſch wa

re in cas crimineel · men behoert ſinē dach te bewaren tot dat die ſōne ond̄ ware · het waer in appiel vā iij daghen in drie dagen · of in die eerſte verdachuaerdinghe ·

Hier na volcht · dagen vā aduijs daghen van apenſement · dagē vā beraet · of daghen om abſencie van beraet Capittel · xiiij ·

Dach van aduys van

apenſemēt · vā berade · of van abſēcie vā berade · en is anđs nz dā partyen cōparantē in houe · en̄ den eyſcher ſinen eyſch open ghedaē heuet · die verwerer mach met rechte eyſchen en̄ hebbē delay en̄ begheren eenen anderen dach daer op · eer hi ſculdich is te antwoerden · ten ware in cas ghepreuilegeert Daer omme ſoe wil ick thonen die manieren · aenghesien · dat ick die ſake

ghetoent en̄ bewesen hebbe bouē ge
ſcreuen · die al bi regule van waerli
ke houen ſijn prealables deen nadē
ādere ·

Itē dach van aduijs

Item ghi ſult weten
dat dach van aduijs is een delay dz
die ūwerer mach en̄ behoert te heb-
ben int hof: want dach van aduijs
en mueert of en verandert die ſtate
vāder ſake niet · want om dach vā
aduijs te hebben · den eyſcher en he-
uet gheen profijt: ende na ſtile van
den perlemēte · dach van aduijs en
is anders niet dan te ſien cōmiſſiē ·
reſcripciē en̄ ander errementē · daer
op die verweerre verdachuaert is
en̄ men hē veruolghen wil · En̄ hoe
wel dat ſōmighe argueren · dat den
verweerer ſculdich is te verwerē en̄
dattet is van ſijn faycte · en̄ daer om
gheen delay en ſel hebben Die redē
en is niet waerdich: mar ſel hebben
dach van aduijs · om daer na te pro
cederen · als na redene behoren ſal ·
Want als voerſcreuen is: dach vā
aduijs niet en verandt die ſtate vā
der ſake · en̄ daer ō en behoertet niet
meer dan eens ghegheuen te weſen
inder ſake

Dach vā berade

Item dach van bera-
de is vā ander ydicien vā edelre na
turen ende precioſer En̄ weet dz ſo
wie eyſchet dach van berade ī ſijn-
re ſaken · na ſtile vanden parlemen
te en̄ vā ander houē · die welke ſtile
is ghewoenlic en̄ notoerlic ghehou
den · hi behoertet te hebben ten naeſ
ten dinghedach daer an volgende
ten welkē daghe hi ſculdich is te āt-
woerden bi peremptorie · op die ſa-
ke en̄ eyſch daer hi ſijn beraet op ge
eyſcht heeft: want anders en iſt nz
dach van beraet daer op · dan te āt-
woerden per peremptorie optē ey-
ſche ghedaen · kennende of outkēnē
Want daer na en behoert gheen de
clinatorie noch diliatorie · wāt vā al
len is hi exclusys en̄ ofgheſet: als hij
dach van beraet geeyſchet heeft · en̄
anders te ātwoerden en waer niet
ontfanclic En̄ daer om behoeft die
aduocaet hem wel te bedencken eer
hi dach van berade eyſchet

Itē dach vā bedēckē of apēſemēt

Item dach van apen
ſement is en̄ dient ſonderlinghe in
cas daermen verdachuaert is te āt-
woerden of delayeren die ſake ende
erremēten van een proces · daer die
partye eyſchende of ūwerende wa
re afliuich ghewoꝛden · en̄ die ptye
die te liue ghebleuen waer · woude
die proces voert veruolghen · twelc
hi niet en ſoude mogen doen · hij en
dede eerſt dachuaerden die erfgena
men vanō doder ſide ten houe daer
die proces hāghende ware · in wat
ſtate dat die ſake ende proces geble
uen waer · ten daghe dienende · Als
dan ſoude den eyſcher · in dien hi dē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

erfghenamen hadde doen dachuaer
den · segghende dat si an namen dē
proces en̄ sake indē state daert hoer
voeruader gelaten hadde · en̄ voert
procederen daer op · als ten sake be
horē sal: en̄ dan moghent die erfge-
namen weder accepterē of an nemē
in dient hē belieft En̄ of sijt niet we
der an nemen en wouden · nochtās
en sel die eyscher nz laten te achtuol
ghen en̄ voert te varen met alle dili
gencie sijn proces · als dat behorē sel
als na sōmacie ghedaen anden erf
ghenamen van tproces weđ an te
nemen of te laten varen: die proces
en̄ die rechter en sellē niet latē voert
te varē inđ sake ter begeerte vā par
tie En̄ wat daer na ghedaen en̄ ghe
wesen sel worden · den erfghenamē
vanden doden sellen des ghehoudē
wesen te volbrengen · bi executie vā
iusticie ·

Item hoemē mach en̄ behoert te
doen dachuaerden den erfgenamen
vādē dodē · te comē · weđ an te nemē
of te latē die erremīten van een pro-
ces begonnen teghens een die ouer
leden ware Capittel · xv ·

Oft ghebuerde dat int

ꝓces hāgēde enich vāden ꝑtiē
ofliuich wort · en̄ dat die verwerer
ware · die eyscher soude moeten doē
dachuaerden · indient int parlemēt
hāgende ware die erfgenamen vā-
den ōwerer binnē iaers · te comen
weđ an te nemē of te laten die erre-
mētē vādē proces vanđ sake in sta
te daert biden bode in gelaten ware
of anđs en waert niet te tide gedaē:
en̄ die ꝓces soude bliuen fraustre en̄
intrupt En̄ waert in andere houen
royale: men soude die dachuaerdin
ghe moeten doen tē eerstē assise · in
dient ꝓces die assise ware · en̄ waert
ꝓces buten assise · het soude moeten
gedaen sijn binen eenre maēt · of xl ·
dagen na stile en̄ custume vādē ho-
ue · of daer mochte intrupcie · of ca-
villacie in vallen · en̄ nochtās om se
kerlic te procederen · den dach dienē-
de ten sake: behoert partye leuende
te bewarē · en̄ nemen cōparuit tegēs
den dodē · en̄ daer op doen verdach
vardē die erfgenam̄ te ātwoerdē · en̄
also en mach hi geen intrupci of be
let hebben En̄ na stile van sōmige
houē cōparuit specialikē dē eyscher
behoert te hebbē deffault ten daghe
dienēde: en̄ ignorerē dat ꝑtye adūse
ofliuich ware en̄ hebben cōmissi die
te doē dachuaerdē En̄ die sergāt sal
scriuen hoe dat hi die dachuaerdige
nz en heeft mogē doē · ō dat die ꝑtie
ofliuich is · en̄ daer op sel genomen
wesē cōparuit ·

Item vādē eyscher gestoruen ·

Item waert den eyscher

die ghestoruē waer · weet dz die ōwe
rer mach comē ist in ꝑlemēt binnēs
iaers · ende specialiken ten eersten

dat hi can of mach·indien ſijn dagē
noch ghedurē van ſijn bailliage·
of ſeneſcalchie Eñ iſt in anderē ho-
uen royale binnen den aſſiſe·iſt p-
ces van aſſiſe als voerſcreuen ſtaet
of binnen den daghen dienende ten
houe Eñ iſſet buten aſſiſe·tſi in ho
uen royale of andere ten eerſten dī
ghedaghe nader doot van ptye ·eñ
die proces weder aē te nemen mettē
errementen vanden ſeluen indē ſta
te daert was teghēs den erfgenamē
vandē doden eyſcher·eñ daer of ne
men brieuen inhoudende den ſtate
om tonderhoudene vanden proces
op dat daer gheen interrupcie in en
valt·eñ daer op voert procederē na
dat behoren ſal· Eñ na opinie van
ſommighe ·iſt dat die eyſcher nz en
coemt·die verwerer ſel nemen com
paruit·inhoudende·hoe dat vandē
doden die erfnamen weder tproces
an nemen ſullen·eñ dat hem luden
doen condighen·hoe dat deſe ꝛc·v-
volcht tproces begonnē bi deſe ·ꝛc·
hoer voerſlater als eyſcher·eñ dat hi
verwerende procedeert inder ſaken
Eñ deſe opinie voerſcreuen is die
rechtuaerdichſte om of te doen alle
twijs·Ende dat partye gheen ſake
hebben en mach te ignorerē·Want
die redene en ghehenghet niet dz ye
mant ghecondemneert ſel worden
in ſake ſonđ hem te appelleren·dā
om abſencie van rade

Itē dach om abſencie vā beraet·

Item dach om abſen
cie van beraet: is noch van andere
naturen ende ↄdicien·eñ en is nz ſo
preciose als dach van beraet: want
dach van abſencie is ſulke·dat ptie
eyſcheude ende partye verwerende
die hebben moghen eens durende
tproces eñ nz meer in wat ſtate dat
die ſake ſi·het ſi na litiſconteſtacie·
of daer voren ·eñ men en mach hē
die niet weygheren hoe wel noch-
tans die partye die die abſencie ey-
ſchēde ware: bi hē hadde ſinen raet
eñ aduocaet een ofte meer [Ita dcm̄
fuit per arreſtū in parlamento an·
M·CCC·lxx·inter duas partes q̄
erant de viromandia in cauſa ap-
pellationis]

Hier na vol
ghet wat perſonen eyſch mogē doē
in waerlike houē· Capit·xvi·

Na dat ick ghewesen
eñ gheopenbaert hebbe hoe
ende in wat manieren men ſel doē
verdachuaerden eñ te houen betrec
ken ſijn weder partye: van hē te p-
ſenteren eñ ſinen dach te bewaren
Ic wil thonen wat perſonen diemē
in eyſch te houe waerliken ontfan-
ghen ſal teghens een ander: eñ wat
perſonen men wraken ſal

Itē een mā van onuzie cōdicien

Ghi ſult weten dat in
eyſch in waerlike houen men nz ōt
fanghen en ſal een man van ſerue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

condicie teghens een man van vrie condicie · hi en ware bi auenture ge auctorizeert vanden prince

Item ghebannnen bi crilme of criminele faite ·

Item men en ſal niet ontfangen een man die bi fayte criminele ſulke : waer hi ghehoudē dat hi ſijn lijf verlieſen ſoude : of dat hij bi cōtumacie daer om ghebannen ware vanđ pleckē Ten ware dz hij bi ſinen prince ſouuerain die faite hē waer vergheuen · eñ hem weđ ge ſet in ſijn goede fame : partyen ghe hoert eñ gheappelleert eñ daer op ſi ne gracie geinterineert · bi rechē die des machtich ware Item die gene die indē bā is vanđ heyliger kerckē

Item men en ſal dies ghelijcs niet ontfanghen · een die in den ban of excōmunicacie is · iſt dat ment claerlic mach proberen eñ doē bliken dattet alſo is bi brieuen van excōmunicacie · ende anders niet

Vrouwe inder echte ·

Item een vrouwe die inđ echten is en ſalmen oec niet ont fanghen · ten ware dat ſi gheaucto riſeert ware van horen man · of vā horen prīce : eñ daer of hadde brieuē eñ interinaciē : ptien gheappelleert daer op bi rechē cōpetent ·

Item furioſen ende weeſen

Item men en ſal niet ontfangen een man furioſe ghedu rende ſijnre ſiecten : ſonder curatoer want wat hi dede ghedurende ſijn re ſiecten · ten ware van geēre waer den Mer anđs · waert in dien hi bu ten der ſiectē ware · hoe wel hi noch tans ſōtijts weđ daer in viele Item men en ſel oec niet ontfāgen enighē weeſe · ten ſi met ſinē voechdē die hē met recht cōpetent geſtelt eñ geordi neert waren Van clercken

Item men en ſal oeck gheen clerc ontfāgen · hi en ſal eerſt borghe of caucie gheſtelt hebben bij enen waerlikē man ondđ die iuridic tie vāden rechē daer die ſake hāghē ſoude te reſtituerē die coſten eñ von niſſē te volbrēgen in diēt vā node ſi

Itē van eē ōſworen man ·

Item men en ſal niet ontfanghen een mā die mz valſchz heeft voer recht ſijn trouwe ōſwo rē · eñ daer of is gecōdēneert ōeerber opēbaer · tē waer dz hi mz ſijn plaet daer of gediſpenſeert ware · eñ bi ſi nen prīce gerelaxeert · eñ weđ ghelet in ſijn goede fame · eñ daer of hebbē brieuē vā verificacie : ptyen gheap pelleert · eñ daer op ghehoert voer rechter daer toe ghecōmitteert eñ cō petent Van ōgelouige Itē mē en ſel nz ōtfāgē die vā ketterie opē baerlic geteikent eñ gediffameert is ten ſi dat hi bi ſinen plaet weđ ghe diſpenſeert is · ende weder ghelet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in goede fame Itē men en sel oec nz ontfanghen enige ioden of ongelouighe personen tegens dat heylige kersten recht van ihesu cristo · ten sij dat hi om des te doē geauctoriseert si van sinen prince

Item van procuroers

Item ghi moecht weten des ghelijcs · also men die voerscreuen personen niet ontfanghen en sal · datmen oec niet ontfanghen en sal enighe procuroers voer hem noch gheen procuroers die van sulker condicien warē

Item vanden ghenen diemē ontfanghen sal of ontfanclic sijn

Item weet dat ter contrarie men ontfanghen sal alle die ghene die van drie condicie sijn · in waerlike houen · alsoe wel in eysch · als in verweren · het si bi hē of bi ꝓcuroer · in diē si sijn tot horen dagē ghecomen : eñ hoers selfs voecht · eñ en sijn si hoers selfs voecht niet · bij haren voechden Eñ die wtlandich ware bi curatoer Eñ daer om wil ic thonen om te procederen in ordinancie vanden procuroers · eñ daer na vanden voechden · ende daer na de curatoers [Ita vidi in parlamento dici et ordinari anno · m · ccc · lxi ·

Van procuroers Capit · xvij ·

En procuroer is nae bescreuen recht die ghene wyen die negoces vanden ꝯstituant beuolen is te doen ende te bewaren met procuracie · of āder macht daer op gegeuen [· ff · eodē · l · negociū et · l · de procur̄ · l · exigend a filio · ꝛc · Nota officiū ꝓcuratoris est · qꝛ procurator mandatum sibi iniunctū ex alta diligencia seruare tenetur ad negocium sibi iniunctum fideliter exequē dum · nec enī sufficit talē diligenciā exhibere qualē rebus suis adhibet : ideo maior ab eo exigitur [· C · mandati in re mandata · ideo dicitur qꝛ negligencia que in proprijs rebus culpanda est · in alienis est vituperanda] Of anders en selmen dē ꝓcuroers niet ontfanghen Want so wes bi valsche procuroers · of niet ghenoech ghefundeert ghedaen ware · en sal van gheenre waerden sijn eñ die sentencie daer op ghegheuen en soudemē niet executeren [C · de ꝓcuratoribus · l · licz] Eñ oec en sel die procuroer bi corrupcie of quaetheide sinen meester gheē preiudicie hinder of scade doē wetens · die meester en soudt an hē verhalen · in dien hij yoet hadde an te verhalen Eñ daer om behoert eē wel voer hem te sien wien hi procuroer constitueert [· C · de trāsactionibus · l · transactionis · placitū · ꝛc ·

Hoe veel manieren van procuroers mē vint ·

Item ghi sult weten datmen vint drie maneiren van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

procuroers Die eerste is die procu
roer ten sake of cause·diemen hiet ĩ
waerlike houen die procuroer van
der officie· Die andđe is die procu=
roer ad negoces· dats te weten· die
bi procuroer excerseert die sake vā
een ander·eñ daer in behoert die p=
curaci ĩte houden·eñ specialiken die
sake verclaren Die derde is een pro
curoer alitigĩe:dats te weten eē pro
curoer ghemachticht generaliken te
eyschen eñ te ŭweren tot allen sakē
ghemeen Ende daer toe is genoech
een generale procuracie·Eñ in cas
criminele en heeft procuracie gheen
stadt· Item dat nyemāt
in eysch ontfangen en wort bi pro=
curacie· ten si bi brieuē van gracie·

Item ghecondidereert

dat voerscreuen is· is te weten dat
nyemant nadē stile vanđ crone vā
vrancrijck in eysch ontfanghen en
wort bi procuroer· ten si bi brieuen
van gracie vāden conĩc· welke brie
uen niet langher in waerden en bli
uen dan een iaer·ten ware dz bīnēs
iaers die sake angheleit eñ begonnē
waer:so soudense gheduren tē eyn=
de toe vander sake [Et hoc de stilo
curie francie ·⁊c·

Costume van henegouwen·

Item nae regule ende

vsancie van henegouwen en wort
nyemāt in eysch ontfangen bi pro
curoer :mer men moet selue in ĩ per
sone dat proces anleggen: of anđs
en waer hi niet ontfanghen· Mer
tis in vrancrijc een ander ghewoē=
te:want bi procuroer worden ōtfā
ghē in eysch· alle kerckē catedraulx
collegien· steden·die gemeente heb=
ben prelaten eñ digniteit· Item so
mach een procuroer onledighen dē
dach die hi heeft voer sinen meester
op dat hi daer te voren getoēt heeft
procŭroer te wesen int selue hof·
Want het ware onredeliken·dat ā
die redelike onleden vanden procu=
roer den meester sōder sake of scult
hebben soude enighe scade of preiu
dicie Mer hi is sculdich te doen bli=
ken sijn nootsaken
Item te verarghen die sake van
sinen meester

Item een procuroer en

mach die sake van sinen meester nȝ
verarghen bi termen non licites eñ
onbehoerlike in faite van redelike
procuracie :vorđ dan die procura=
cie begrijpt · buten weten of consēt
van sinen meester[· C·de procura=
toribus·l·inuitus· ff·de procurato
ribus· et lege ignorantis et manđa
to ·⁊c·] Item vā pro
curacie die niet en ware onder segel
autentelic

Itēȝ weet dat procura

ci die nȝ en ware onđ segel autētelic
die en ware vā gēēne waerdē of ont
fanclic·ten ware dattet ware onder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

tseghele van enigen edelē man · die wel int hof bekent ware ghelijc heren of vrouwē · iusticie of heerlichede hebbende · indient te doen ware vanden houe van sijn souverayn · Mer waert int hof van sinen here het waer ghenoech onder een goet mans zeghel

Itē vā eē vrouwe die pcuroer ware

Item weet dat gheen vrouwe van wat state dat si is ont fanclic en is in procuracie · si si ghehuewelict of niet · voer enigen persone wie hi si · [ff · de regulis iuris · l · ij et C · eo alienā · li · ij · l · suscipere defensionem] Want an haer is verbodē alle fayten van wapenen eñ vā procuracie · om die reneue van calcifurna · al wast dat si die wijste eñ cloecste was dan enige andere · nochtās en conde si geē mate houdē · eñ si ouerliep eñ molesteerde dē rechtē · ō dat hi geappointiert of gewesē had tegēs hoer opinie · waer om · etc ·

Item vanden ghenen die niet ōtfanclic en sijn ·

Item generaliken en salmen niet ontfanghen voer procuroer alle die gene die inden capittele ofte articule precedente gedeclareert sijn niet ontfanclic te wesen in eysch in waerliken houen · wtgeseit een clerc: want een clerc is wel ontfanclic in procuracie · op dat sijn procuracy behoerlic eñ wel gefūdeert si

Item hoe een procuroer wel ghefundeert is

Item so wil ic thonen hoe een procuracie mach sijn wel behoerlic ghefundeert Eerst weet dat procuracie ghepasseert in geestlike houen niet waerdich en is in waerliken houen · tusschen personen eñ saken waerliken Mer waert in gheestelike saken of gheestelike personē: so waer die procuraci goet eñ ghestadich [Ita fuit ordinatū in parlamēto per arrestū curie · an · dñi · M · ccc · lxvi ·]

Item dat gheen riddere ontfanclic en is in procuracie

Item weet dat gheen ridder ontfanclic en is in procuracie · eñ wilde hijs hē ondwinden: soe mach die partye hē wraken · nz niet van sproche ofte verwite · mer om sijn edel digniteit van ridderscappe · die sulc is · dat hem niet en betaemt te onderwinden van enighe sake van procuracie · die welcke gehouden is tusschē die clercken [quasi vile opus] Noch den rechter en is sculdich nae opinie van sōmigen hē tontfanghē Want ter stont waert hoer beliefte so souden si hē willen behelpen vā beneficie of priuilegie van ridderscappe · ende also houtet die bescreuē recht [ff · de procur · l · filiū famil et · C · illo eo · ij · l · militē

Item dat gheen monicken ontfanckelic en sijn ·

Item ghi moecht we
ten dat monicken niet en ſijn ōtfāc
kelic in waerlike houen · hi en heeft
ſpeciale promiſſie van des ſpeciali-
ken te doen Eñ hoe wel hi die pmiſ
ſie hadde dat waer in gheeſtelikē of
kerckelikē ſaken: want anđs waert
ōreden eñ teghens die decretale · die
ſeit Monaci non debēt ſe intromit-
tere de negocijs ſecularibus: ſed ſuf
ficiat tenere clauſtrū ·

Wat ſaken begheert ſijn in pcu racie · Capittel · xviij ·

Weet dat in procuraci
behoren ſeuen punten of ſakē
begrepen te weſen · dats te wetē · ſo
wye die procuracie conſtitueert: eñ
voer wien dattet geſchiet · eñ dattet
ſi een parſoen voer wien men dat
wel doen mach · ghecommitteert · of
machtich van digniteit · eñ dat ſijn
zeghel daer an gheſet ſi: eñ dat de p
curacie inhouden ſal in eyſch eñ in
verwerē · eñ tgheent daer mede den
procuroer hem bi cracht van diē be
helpē wil: wāt niet meer machs en
heeft die procuroer dan die procu-
racie hem en gheeft dats te wetē in
cas die begheren ſpeciale of ſondlā
ge macht · gelijc in procuracie die ge
maect ſijn om negoces bi pcuroer-
te doen Want daer begheren of be-
hoert ſpeciael beuel of macht · als in
huelic te makē dieſe bi pcuroer ma-
ken wil: in aheritāte te doen of tra-
diciō van erue · als eēs anđs lant of
heerlicheit te regierē te bewarē · bael
iu of officiers te maken · ontfanger
daer of te ſine · ander te ſettē in poſ-
ſeſſie van officie In die ſake bouen
gheroert · behoert die procuracie in
te houden · die ſake ſpecialike biſon
der Mer in procuracie die ſi gealiti
giert om in houen te pcederen deen
ptye teghens dādere: en behoeft mē
mer die generaliteyt van ghemeene
procuracie: inhoudende teghens al
len eñ enen ygheliken: want waert
tegens een allēē · ten ſoude niet mo-
ghen dienen tegens eē ander Eñ ſo
wat bi een vanden procuroers be-
gōnen of ghedaen is · dat die ander
ſel mogen voert veruolgen eñ vol-
doen Eñ ſpecialiken ſalt inhouden
die iugie of ſentencie te betalen · in
dient van node ſi · Eñ dat den con-
ſtituant in die procuracie ſal verbī
den ſijn lijf eñ goeden · Eñ daer om
ſoe moet die procuracie ghedaen en
de ghepaſſeert ſijn voer mannen ·
voer wyen datmen hem mach obli-
gieren · Ten waer dat ſake · dat hij
ſelue enen zeghel hadde · ſulcke · dat
hij hem ſeluen daer mede obligie-
ren mach · ende dattet van waerden
ſi · ende goet gheuonden mach wor
den Ende alſoe ſoude die procu-
racie ende die obligacie van waer-
dē ende goet gheuonden weſen on-
der ſinen zeghel · ghelikerwijs als
voerſcreuen ſtaet ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende dit sijn die poynten specialen
van een procuracie Hoe wel dat ve
le ander poynten int generale daer
in begheert worden · als ic v die exē-
pele thonen sal bi procuracie gefor-
meert int generael Waer bi mē allē
ādèrē maken sel mogen in speciale·

Procuracie in forme Ca·xix·

Allen den genen die de
se tegenwoerdige letteren sullen siē
of horen lesen salupt: condt eñ ken-
lic si enen ygheliken · dat voer mi in
propre psone ghecomen is dese · ꝛc·
Diewelc bi sijn liberale eñ vrie wil-
le ghemaect gheconstitueert beuolē
eñ ghemachticht heeft: eñ biden in-
houden van desen maect machtich
constitueert eñ beueelt dese eñ dese·
ꝛc· sinen pcuroers generale eñ spe-
ciale · eñ elc vā hem bisōder eñ voer
al Willēde dat die condicie of macht
vāden enen niet argher of mindꝰ en
si dan die andere: mer so wes deꝛ̄ be
ghinnen anlegghen doen of anne-
men sel · of ghedaen begonnē of aen
gheleit of anghenomen sel hebben:
den anderē · of andere sullen mogē
doen voldoen veruolgen eñ beleyē
ten eynde · in alle sinen saken nego
ces ende querelle · die hi opghedaen
of gheroert heeft · of op doen eñ roe
ren mach · tsi voer hē of teghens hē
in eysch of in verweren · teghens al
le personē van wat state dat si sijn
in wat hof of auditore of voer wat
recht · dattet si gheestelic of waerlic
of horen stedehoudꝰ Allen cōmissa-
rissen ghecōmitteert of te cōmitterē
allen arbitres of arbitroers eñ min
like cōpositoers ghedeputeert of te
deputerē · eñ voer allen anderē heb-
bende macht van kennesse of admi
nistracie van saken · si sijn referēda
res of niet Tot welke · eñ elke bison
der · eñ voer al in dient noot si · die
voerscreuen constituant heeft ghe-
gheuen · ende biden īhouden vā de
sen gheeft volle macht auctoritept
ende beuel speciael · te sijn; eñ te com
pareren voer hē eñ in sinen name ·
ten daghe gheassigneert of te assig
neren · het si in baeliuscappe · in se-
neschalcie · in assise: ꝛ buten assise in
pleyten van xv · dagen of van viij ·
dagen · of andere pleyten ten daghe
gheassigneert of te assigneren · het
si in iugementē of buten iugemētē ·
hem te presenteren te onledigen · of
contremanderen · eens ofte meer · te
versieren eñ goet te doen sinen on-
leden · of cōtremand of contremādꝫ
indient noot si · te reprochieren of te
teghen seggen ten onlede of contre-
mand ghedaen teghens hem indiēt
noot si · tpleyte of pleyten · het sij in
eysch of in verweren · tegens allē eñ
enen ygheliken die hē van doen wa
re: ontginnen beginnen dadinghē
eñ beleyden ten eynde · dachuaerdē
ende verdachuaerden · preposeren ·
segghē ende pronuncieren bi mōde

of bi ghescrifte: alle formen eñ ma-
niren · tsi bi libelle of teghens libel-
le in cas van proprieteit of anders
tsi bi articulen · bi replicacien · of du
plicacien · het si bi redene van rechtē
of bi faiten cōtrarie · of bi intendit ·
Het si bi mannen van memorie · of
van litiscontestacie · proposeren āt
woerden ten ꝑposicien · affirmeren
articulen · te antwoerden ten articu
len · tsi bi monde of bi ghescrifte · te
accepteren commissarissen een ofte
meer: te betreckē · eñ aministrerē tu-
ghen so veel dats ghenoech si · die te
doen sweren · eñ andere tegens hem
betogen · sien sweren · te doen repro
ches · saluaciē · ꝑtestacien · eñ redenē
van rechte · accorderen · eñ hebbē na
men eñ toenamen vanden tughen
tsi int eynde van audicie of anders
Te gheuen brieuen instrumentē eñ
alle munimenten · in forme van ge
tugen · te sweren inder sielen vāden
constituant · te doen alle manirē vā
eedē · dat redene eñ castume vā rech
te begeert te aduoerē eñ te desaduoe
rē · te eyschen eñ te begerē garād of
warige · of sōmaci vā warige · of p
ticipacie vā gesellscap vā sake of vā
q̄relle · te eyschē of doen mōstrance
vanō plaetse of te plecke · te intente-
ren beclachte of beclachtē · in cas vā
saisine of besit · eñ vā niewichede of
anōs: te cōparerē t plecke ofte plec
ken ꝯtenciose · eñ daer vā te oppose
rē in dient vā node si te doē · te ꝑpo

seren · eñ te alligeren alle manirē vā
excepcien · declinatorien · dillatorien
of peremptorien · weder an te nemē
eñ te resumeren tproces ende exterm
ten vant proces · of te renōcierē · in
dient van node si · te concluderen in
recht · eñ recht te eyschen · eñ recht te
horen bi sentencie arrest · appointe
ment · inflocutorie of decisorie: te ap
pelleren de selue of relieuerē · veruol-
gen · eñ beleyen · eñ te renōcierē idiēt
noot si · te eyschen · eñ te begeren die
costen · die te doen taxerē · diminuerē
eñ daer van te begeren executie · die
te vuolgen ten eīde toe: te pacefierē
ꝯpromettē · transigneren · quijtscel-
dē · ōgeuē · weō leggē · relaxerē · ꝯcede
ren · eñ obligeren · bi trouwe · bi pey
ne: eñ tot dagen · bi brieuen of sōder
brieuē: te accepteren voer hē eñ in si
nen name · erue: of sijn proper erue
doen passerē in vest of desuest eñ de
creet: brieuen of gescriften daer of
te gheuen · ende die penninghen
daer van comende te ontfanghen:
quittancie of quittancien daer of te
gheuen: Dat te ghelouen · ende te
ōzyen · ende te waeren: ende daer
op te obligeren of te verbīden hem
ende alle sine goeden · het si erue ·
of pachten · of lenen of enighe ande
re goeden: In te halen · te begheren
te hebben · te veruolghen · ende te
eyschen sculden · of enighe ghelden
of leengelden of pachten · of ren-
ten · of incomingen van ghelden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of andere sculden diemen den seluē
constituant sculdich is of mach we
sen · die te ontfangen · den sculdena
re daer of te ontlasten en̄ quitancie
daer of te gheuen · te iugeren met si
nen mannen · sijn leen ofte lenen te
regieren te bedienen · en̄ alle manie-
ren van iugementen ofte vōnessen
te doen biden mānen · te houdē pleg
te ofte plegten in houe ofte houē vā
iurisdictien : te coniurerē ofte ōma-
nen die mānen : en̄ te doen of te doē
doen nauolghende hore vonnissen
alle executiē en̄ exercitacien vā recht
en̄ van iusticie : te doen ende consti-
tueren baelyu ende sergantē : te be-
gheren tweōkeren ofte renuoy van
sinen ondersaten of van sakē vā si
nen ondersaten te treden in posses-
sie · ī trouwe ende hōmage of hulde
en̄ andere houdinghe · tsi te erue of
lijftochte : te vercrighen besit posses
sie · en̄ prescripcien van tide : te ghe-
uen in erf ofte in pachte · tsi erflic of
ten lijftochte sinen eruen ofte landē
en̄ daer op brieuen geuen en̄ decreet
daer op te ghelouen · die te vrien en̄
te waeren ende daer op te verbindē
sine erue en̄ goedē · te doen alle obli-
gacien en̄ renunciacien generalē en̄
specialen · te ontfāgen hōmaige en̄
hulde · en̄ dat quijt schelden · en̄ āder
weder te setten indient van doē wa
re Adueus et desaueus priuilegien
van heren en̄ poerterien : te substi-
tueren een ofte meer hebbēde sulcke
ghelike macht als voerscreuen staet
En̄ vā die selue substitutē te appel-
leren tsi van een ofte meer En̄ gene
ralic en̄ specialic te doen in alle tge-
ne dat voerscreuē is · en̄ ander sakē
den voerscreuen cōstituant āgaen-
de of toebehorēde circōstances ende
ācleuīghe also veel als den consti-
tuant selue soude moghen doen · in
dien hi in persone present en̄ teghē
woerdich ware · hoe wel die sake
nochtās begheerde meerre en̄ vord̄
macht · dan in allen saken · of euich
vā hem bisōder hier bouē begrepen
is So beloeft die selue cōstituant bi
sijnre trouwe · en̄ op die obligacien̄
verbande vā alle sine goedē · erue ·
roerēde en̄ ōroerēde · die hi daer om
verbōdē en̄ geobligeert heeft te hou
dē goet vast ghestadich en̄ vā goed̄
waerdē tot ewigē daghē : alle tgeēt
dat bidē procuroer ofte procuroers
of substitutē · of bi enich van hem ī
alle tgheēt dat hem angaet of toebe
hoert · ghedaē gheprocureert en̄ ghe
ordineert sel worden · en̄ tghewijsde
ofte vōnisse te betalē · en̄ volbrīghē
tsi met hem of teghens hem · so ver-
re alst redene wesen sal en̄ vā node
si · des te oercōde · &c ·

Item datmē in procuracie niet
en behoert te betreckē dā die poyn-
tē diemē daer in behoeft · ¶ Ca · xx ·

Ghy sult weten dat de
forme vander procuracie hier bouē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheſcreuen ſijnde· hout alle ſeen of
ſaken van ꝓcuraci·men mach daer
of nemen tgheent·dat ten ſake daer
men in is dienende eñ behoeftich is
Want ten is niet expedient al te ſet
ten in allen procuracien ·Eñ ſo wā
neer men conſtitueert procuroer ·
die procuracie behoert in te houden
dat die procuroer mach ſubſtituerē
een ofte meer procuroers of ſubſti·
tutē·welke ſubſtituten·bi cracht vā
ꝓcuracie of ſubſtitucie hebbē ſal al
ſulke ghelike macht· als den ſubſti
tuant · Mer eer den ſubſtituant hē
ſal mogen behelpen te houe vā ſijn
re ſubſtitucie· het behoert dat andē
principale procuracie ſi annex ·of
ghehecht die ſubſtitucie:eñ onder ſe
ghel autentelic·of anders die ſubſti
tucie en ware van gheenre waerdē·
[C·de procuratoribꝰ·l·nulla dubi
tatio·ꝛc·]

Vā procuroer van enigen weeſē

Item bi beſcreuen rechte

moechdi wetē·dz voechden vā wee·
ſen:hoe wel ſi nochtans bi auctori·
teit van rechte gheordineert eñ ghe·
ſtelt warē· niet en mogen doē noch
cōſtitueren enigen procuroer voer
hē in ſake ō weeſen angaende·ſijn en
moeten eerſt dz proces als voechdē
angeleit hebben· eñ liticonteſte inō
ſake :mer ſoude den ſeluen weeſe bi
auctoriteyt van ſinen voechden dē
ꝓcuroer ſelue conſtitueren ;of anders

hi en ware niet ſoluent of genoech
ghefundeert· [·C·li·ij·de procurē·
l·neqꝫ tutores·neqꝫ procurē·]

Van procuroer ghemachticht aē
wien men ghifte gheeft

Item oft ghebuerde

dat yemant gheeft een ander eeni·
ghe ghifte· ende om meer actie te
hebben totter ghiften den ghifter
wil maken ſinen procuroer :dē ghe
ne dien hi den ghifte ghegheuen ſel
hebben ·om die ſelue ghifte te heb·
ben· wel ſo mach hijt doen·hoe wel
dat inder waerheit den ſake ſi den
procuroer int ſecreet vander ſaken·
[·ff·de procuratoribus·l·ſi quis·in
rem· ꝛc·]

Vanden procuroer ghetrac·
teert ſijn ·bij die partye daer hij te·
ghens procedeert

Item het is inden be

ſcreuen rechte : iſt dat ſake dat die
procuroer eyſch doet ten houe voer
ſinen meeſter teghens yemant: en·
de den gheenen daer die procuroer
voerſcreuen den eyſch op doet eeni
ghe ſake heeft te eyſchen den voer·
ſcreuen procuroer Weet dat hi dat
wel eyſchen mach voer den ſeluen
rechter: daer die voerſcreuen procu
roer den eyſch voer ghedaen heeft
voer ſinen meeſter : ende en mach
daer of niet declineren : al waert
dat hij oock waer van yemande

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

anders subiect:mer soude dē procu
roer moeten antwoerden om sijnre
saken ciuile· of andˀs die rechter sou
de mogen intredire of wedˀsegghen
die faite van sijnre procuracie bi re
dene inden seluen houe Ēn die clerc
ken hieten dese peticie [mutuā peti=
cionem ·C·de procurā·l·actionē ei q̄
absentis]

Hoe een procuroer here is vāder
sake·na die litiscontestacie

Item bi bescreuen recht

als die procuroer die sake bi crachte
van sijnre procuracien so verre ge
brocht heeft· dat die sake is litiscon
teste· hi is here vandˀ sake·ēn dē cō=
stituant of den gene die hē gemach
ticht heeft en mach hē niet veruolgē
noch van sijnre macht versteken tē
beliefde den procuroer·ten waer dz
si vianden worden mortele deen te=
gens dandere· of dat die procuroer
siec worde· ēn die sake niet en moch
te veruolgen:of bi enige andere oc=
casie ēn ghebreke die daer teghēs cō
stanclic ware Also soude den cōstitu
ant vāden pcuroer moghen maken
ēn machtigen anden procuroer ēn
anders niet [ff·de procū·l·post litē·
cū sequētibus]

Item dat den procuroer nae die
litiscontestacie die sake mach voert
veruolghen·

Item ghi moecht we

tē dat eē procuroer die die sake heeft
begonnen ēn specialiken gheliticō=
testeert·mach die selue sake ondˀhou
den ēn veruolghen tot in decisie·al
waert dat die constituant ofliuich
ghemorden ware haugende dies:
soe en ware die vigoer van sijnre
macht niet gheminde rt of ghearcht
ēn hi en soude in die sake ypemant
mogen constitueren· Ēn alsoe wilt
die bescreuen recht [C·li·ij·rubri·de
procurā·l· nulla dubitatio·ꝛc·] Ēn
die consumiers sijn van opinie·dz
so wāneer den constituant ofliuich
wort· dat die macht vanden procu
roer expireert ēn te niete gaet·nadē
recht die seit [Mortuo mandatore·
expirat mandatum·ꝛc·

Vādē pcuroer die sinen meester
scade doen soude bi sijnre scult

Item ghi moecht we

ten· dat so wat procuroer sinē mees
ter bi sijnre scult ignorancie of ovˀsu
menisse scade doet·indˀ saken die hij
voer sinē meester veruolcht· dat hij
des ghehouden is te beteren bi actie
van beuel·ten waer dat die scult of
versumenisse sulc ware· dat hē niet
mogelic en was des te weten of ad=
uiseren en mochte biden memorien
of bewisinghen van sinen meester
[C·li·iiij·rubrica siue titulo māda·
l·cū per procuratorem·ꝛc·et l·etiā
si contrariā ꝛc·]

Van procuroer sondˀ procuracie

Item datmen geenen

procuroer sonđ procuracie ontfāgē en sal: ende so wes hi hē ghedaē eñ gheprocedeert ware · ten ware van gheenre waerden Hoe wel die sake gheprocedeert eñ gebrocht ware tot ter sententien · eñ die sentencie gege uē ware: so waert inutile · wāt daer en waer geen partye: tgheent dat ī recht behoert · dats te weten eysscher eñ verwerer · anders en mach ghe̅ recht staet nemen · [· ff · de procur̄ · l · negociū · et · C · eo · l · caucio · rati habicionis · ₰c ·]

Item hoe een mach verwerē die sake daer hi in bestorven · of erfghe name of is sonđ procuracie

Item na bescreven rechte

so is dat die rechte erfghename vā den ghene die te hove verdachvaert ware wel soude moghen verweren die sake om sijn voervader · sonder procuracie · op dat hi stelde · caucie eñ borchtochte solvent dat ghewijs de te betalē [· C · li · ij · rubrica · de procuratoribus · l · exigendi a filio tuo] Mer in landen custumiers en wert dit niet alsoo gheuseert of ghepleecht Want niemāt en wort daer ontfā gen in eysch noch in verweren bij pcuroer sonder procuracie

Item vanden procuroer generael · of van officie vanden coninck of andere

Capittel · xxi ·

Procuroer van offici

of generael · is den ghene die te hove is promotoer̄ · of machtich hem partye te maken · teghens alle delinquātē die inden lande of iuris dictie vanden here daer hi onder is gebroect hebben · het si bi partye ad iuncte of niet · op datter informacie si vander sake precedent: eñ anders niet en behoert hijs te doen · ende te tracteren · te bewaren eñ te bescher mē dat erve heerlicheit eñ demaine van sinen here: want sonđ procu roer van officie en behoert ende en machmen niet tracteren · noch doen enighe confiscacie voer den here ge lijc men sien mach int parlement bi den procuroer vanden coninc

Item weet dat van die edele dienstē vanden procuroer van officie niet en behoeft sulcke solemniteyt van procuracie · als in andere pro curacien als voerscreven staet: wāt het is ghenoech dat hi sōmierlic ge institueert eñ ghecōmitteert si van den here onder sijn zeghel: om alle sijn recht querellen ende saken te be waren Want als die here so machtich is · dat hi heeft sulke hovē · heerlicheit eñ hoghe iusticie · sijn seghel is solvent ghenoech dat te doen ·

Item ghi sult weten · dat alle procuroer generael of van officie · sal moghen bi informacie precedent al waerre andere partie dan hem doē verdachvaerden · eñ betreckē in recht te teghens hem · alle partien die hi bi informaci sal doen blikē sculdich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

verdachuaert te wesen sõder infor-
macie ghedaen · eñ den recht des ge
thoent te hebben: soe dat hẽ daer of
cõmissie ghegheuen si · eñ sond̃ die
aduocaet vander officie · en mach hi
noch en behoert gheen ptye te doen
dachuaerdẽ · noch voer recht betrec-
kẽ [· C · de aduocatis fisci · l · raciona-
priuate rei · &c ·]

¶ Item hoe eẽ procuroer generael hem roeren machhorende die dinge tale van partien ·

Item oft ghebuerde dat

partyen pleyteden of dingedẽ voer recht · deen teghens dandere · sonder dat die procuroer generael van geẽ re siden als partye in adiuncte ware: ende die procuroer hoerde inder saken · datter enighe cas of sake ware die hẽ eñ sinẽ dienste angaẽ mochte: so mach hi segghen Heer rechter ic hebbe horen dinghen verclarẽ eñ ventilleren bi sulke partye sulke saken · dat ic reden hebbe mi te porren Eñ mijn conclusie ende meninghe is: ist dat dese partye obtineert tegẽ dese · &c · te geraken eñ te hebben sulke boeten om die officie · ¶ Item desghelijcs mach segghen teghens den partye aduerse of weder partie doende cõclusie van deen side ende van dandere · hoe wel daer gheẽ informacie of en ware: eñ dat hi van eersten niet adiunct en ware mz enighen vanden ptyen · na dat hi heeft horẽ ventileren eñ verclaren tgene daer hi hẽ õ porren mach · Wãt die wijl ghebuert dat die procuroer generael is met ende tegens beyde dẽ partyen: eñ mach hẽ gheuen adiũct met elc vanden partyẽ [Ita fuit ordinatũ in parlemento pro iohanne flamingi Ciue tornaceñ actore cõtra dñm abatẽ sancti amandi in pabula habitantis eiusdẽ · an · dñi · M · ccc lxviij ·] ¶ Item ghi sult weten niet tegenstaende die edele officie vandẽ procuroer van officie · eñ dat hi hẽ mach porren bi adiunctie of gheen ghelijc voerscreuen is · eñ doen alle conclusie ciuile ende criminele Wãt in houen daer een procuroer generael is · en behoert hem nyemant te vorderen een conclusie criminele te doen · dan die procuroer alleene · die welke mach wt crachte van sinẽ diẽste contenderen tot allen eynden eñ partie · want na die oude rechtẽ souden veruallen tot peyne detalie · dat is so wye veruiele van sijn veruolghe te draghen: sulke pijne alsmen wil doen draghen den ghene diemẽ veruolcht · Eñ daer om is den pcuroer van officie ghecitueert of ghestelt · op dat hi contenderẽ mach tot allen saken sonder pericule vã partye adiuncte · op dat alle misdaden mogen comen tot kennesse · Want daer en is int ghewissen van ptye adiũcte niet dan boeten ciuile ende costen · Nochtans in sulker saken ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

noch van so hoge materie en mach
hi noch en is sculdich te adioinderē
of in te vallen sonđ informacie p̄ce
dent eñ sonđ auctoriteit vādē recht
Itē dat die pcuroer generael wel
mach vallen in deffaulte

Item ghi moecht we
ten· dat niet ieghenstaende sinē dië·
ste· ist dat hi maect fayte teghens ā·
dere partie : ende daer eenighe ap·
pointementē te houden siin · eñ te
verifieren het si voer cōmissarissen
of anders· ende die procureer fail·
leert te dienen tot sinen daghen· die
hem ghegheuen ende gheordineert
siin Hoe wel enighe partie adiu uc·
te met hē ware: so mach hi wel val·
len in deffaulte teghens hem Ende
men mach also wel tegens hē nemē
exploit· als teghens andere partye
Ten ware dat hi van sinen dienste
hem mach relivueren Want hi crach
te van siinre officie in dien hi moch·
te bewisen eñ thonen sine onleden·
die hi ghehadt soude hebben in cau
se van siin officie in wat manieren
dattet ware· soude hi hē moghē doē
relivueren Mer of die partye die nz
hem adioinct ware niet en quame·
eñ viel in deffaulte sonđ die sculde
vanden procuroer voerscreuen· hiī
en soude niet ghereliueert worden
in te heent dat hē aenginc: mer sou·
de die wedpartie geraken eñ gherri
gen alle exploiten dienēde ten seluē
daghe Mer waert dat die selue pro
curoer te doen hadde· ter cause van
sinen dienste · angaende die landen
heerlicheit of demaine van sinē pri
ce of here· men en soude tegens hem
nz moghen nemen exploit· eñ hi en
mach die heerlicheit of demaine vā
sinen here niet mīderen noch v̄corte
of belasten: mer machse wel meerē·
wēt in sulker saken ware den prin
ce of here ī siinre iuridictien als mi·
noer Eñ daer om en mach gheen ex
ploit daer op geraken of ghegeuen
worden·
Item dz in sauuegarde of vrede
gheen deffault gegheuen en wort

Item die wise willen
segghen · dat in cas van sauuegar·
de enfrainte gheen deffault ghegh
uen en wort teghens die procuroer
generael Ende die redene is· om dz
als die sauuegarde gheuondē wort
enfrainte behoert te welē reintegree
Hoe wel nochtans die partye iiu·
riee hem niet en woude porē noch
doen enighe faiten vā iustitie· noch
anders· Daer om en soude die pro·
curoer niet laten te veruolghen die
boeten voer sinen heere : eñ om die
reintegracie · eñ oec souden vander
sauuegarden die boeten partye toe
ghewesen worden in hoer absencie
ter cause vander reintegracien · die
welcke hiī nemen mochte ofte niet·
indient hem beliefde·

Ita fuit ordinatū per arrestū cu-
rie parlementi inter dñm comitem
dammartin ex una parte·et unum
pauperē famulū qui erat in salue-
gardea·et qui fuerat uulneratus p
famulos dicti comitis Et q9 defect9
non dabatur contra procuratorem
officiȷ̈ in causa saluegardie Ita fuit
dcm̄ per arrestū dicte curie parlemē
ti inter iacobū de resoruient armo
rū ex una parte· et inter iacobū ale
plece de tornaco ex altera anno dñi
M·lxxiiȷ̈· Item vanden
brenghers des briefs Ca·xxiȷ̈

Brenghers des briefs

Dat die clercken hieten porta-
tor litterarū is den gene die hē par-
tye maect van enighe actie of belof
ten van brieuē: als houds des brie-
ues: eñ om dat die inhouden dē pri
cipale of houds des briefs: soe mo-
ghet ghi weten· dat om des wille
dat ic ghetoent hebbe wat parsonē
men ontfangen mach sond procu-
roer of met procuroer Wil ic thonē
ende bewisen· hoemen sonder pro-
curacie intenderen mach eysch: hoe
wel die brieuen eñ obligacien optē
ghene niet ghemaect en warē die dē
eysch ofte veruolgē dede Soe mach
die houder vanden brieue den eysch
ende veruolch doen· ghelijck of die
brieuen tot sijnre behoef· of op hem
ghemaect warē: wāt so wie is hou-
der des briefs· eñ dat hi die brieuen
bi hem heeft hi is here vander sake·
Eñ mach daer of doen ordineren·
quiteren cederen eñ transigerē tot
sinen wille· eñ die gene daer die brie
uen ende obligacien op ghemaect
sijn eñ principael is vander saken·
en heeft daer an gheen toe segghen
ten ware dat hi woude arguerē· eñ
bewisen eenighe ghebreken of def-
faulten tegens den houd des brie-
ues· eñ dat hi die brieuen qualiken
ghenomen eñ ghecregen hadde Eñ
waer die houd des briefs voerscre-
uen bi goeder trouwe eñ wille van
den principael· eñ hi als houd des
briefs gheintempteert hadde eysch
teghens den gheobligeert of sculde-
naer bi crachte vanden seluen brie-
uen eñ doen verdachuaerdē ten ho-
ue· eñ die brieuen exhibee of ouerge
leuert te houe· nimermeer en mach
die principale comen noch doen te-
ghen tgheent dat die houd des brie
ues voerscreuen ghedaen of begon
nen sel hebben· noch en sal in geē
rewijs daer tegens ontfangen wor
den Mer tgheent dat bi hem begon
nen ende ghedaen sel wesen: sal bij
hem worden belept eñ veruolcht tē
eynde toe· met hem of teghens hem
of van sijn procuroer: want na dat
hi seluer die sake angheleit eñ begō
nen sel hebben mach hi wel cōstitue
rē procuroer: mar uyemāt als hou
der des briefs: want wanneer bidē
houder des briefs die sake angelept

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ begonnē is· het moet bidē seluen
brenger wesen ghecideert ·Eñ daer
om sijn si sculdich int beghinsel vā
der sake of proces hoer brieuē īt hof
ouer te gheuen · waer bi si gehoudē
eñ gekent worden voer houds des
briefs· eñ en behoren die niet weder
te hebben ·tot dat die sake gedetmi-
neert of gheeynt si· op dat yemāt
anđs van dien brief ofte brieuen hē
en mach ōmeten · of wesē houđ des
briefs·wāt het en ware niet goet dz
veel personen hem mochtē van enē
brief maken houder·

Item vā brenghers sbriefs daer
die principael of ghestoruen ware·

Item ghi mocht we
ten ist dat enighe brieuen van obli-
gacie inhouden op brēgers of hou-
ders des briefs:eñ die gebrocht wee
den bi yemant te houe daer die pri-
cipael daer den brief op gemaect is
oflui..ch ware·Eñ men daer ō sou-
de willen seggen· dat die houđ des
briefs in rechte niet ontfanckelic en
ware als houđ sbriefs Weet dat hi
ontfāgen soude worden· eñ die scul
denaer soude moeten antwoerden·
eñ en soude daer tegens niet mogē
segghen· hoe wel die principael ge-
storuen waer : als voerscreuen is ·
Mer waert dat die erfghenamē vā
den pricipale woudē seggen eñ ar-
guerē te houe dz hi nz en ware recht
uaerdich houđ sbriefs· eñ dat hi die
brieuen ghecregen heeft met scesthz·
sonder wille eñ gebode vādē ofliui-
gen·of sonder wete vā hēluden die
erfgenamen sijn vanden saecweldi
gen·eñ dat hi geē tytel en heeft diet
hebbē· waer bi hi niet seggen noch
bewisē en mach dat hi is rechtuaer-
dich houder des briefs · of dat si hē
ghegheuen sijn · twelcke behoert te
wesē in sulker sake· eñ oec en mach
hi niet seggen of bewisen testamen
toer te wesē vādē pīrcipael ·of voer
testamētoer geinstitueert ·noch ooc
dat hi die brieuen of brief gecoft he
uet van yemāt· dies machtich was
te vercopen · of dat hi die heeft bij
transactie escrant of manghelinghe
van andere sculden ·of om actie die
hi hebben mochte opten principael
of in enighe andere maniere ·Ende
waer om wel blijct dat hi die brieuē
heeft sonder tytel of redene·ende be
horen weder te comen an den voer-
screuen erfgenamē Weet dat tot de
se cōtredict of tegenseggen souden
ontfangen worden die saecweldige
of die erfgenamen vanden pricipa
le·eñ niet den sculdenaer ·noch nie-
mant anđs · Ita fuit ordinatum et
cōsultum in parlemento p maiores
cōsultores et aduocatos in vna cau
sa· qui erat inter petrū dela foye ex
vna parte · et viduā sire simon ab
alia parte · et fuerunt consultores
mgrē·i anchē mgrē andreas de mō-
linis· inde petra et al.·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Van institutoers eñ exercitoers·
Capittel· xxiij ·

Item institutoers eñ exercitoers sijn die familiẽ die de coopluden hebben in faite vã hore comanscap: so wel te watere als te lande·eñ diet faite beleyen eñ go= mierẽ van hore comanscap·sonder dat die coopluden daer in presencie sijn: so moechdi weten: dat die oeck ontfanckelic sijn te houe sonder horen meesters in fayte vã hore comã scap·sõder ander procuracie of brieuen te hebben · hoe wel dat die sake hemluden niet ,an en gaet·andꝰs dã als knechts ende regierers vandꝰ comanscap·ghelijck als dinen knecht bi di is ghestelt eñ ghecõmitteert te beleyẽ eñ te voeren dine comãscap ter zee Ende daer in enich ghebreck valt·bi copen·bi leenen: of bi ander extractie ofte sake·die hẽ vallen ofte op comen mach in sijn comanscap· weet dz hi daer toe ontfanclic is ·eñ ghi en sout niet moghen refuseren wraken of teghens segghen·ghi en soudt moetẽ voldoen eñ volbrẽghẽ dat bi hem ghedaen ware gheloeft· gheaccordeert of ongeaccordeert·v= bonden of toe gheseit · het ware in rechte of buten rechte Ten ware dz inden knecht ghevonden ware enighe fraude of collusie tegens v ·eñ also soudt ghi hẽ mogen delauoerẽ

Item vãden knechten die comanscap belegen of regieren

Item ghij moecht weten ende verstaen ·dattet also is vã den knechten die comanscap te lande voer horen meesters beleyen [C· li·iiij· de institutoria et excercitoria actore·l·seruus tuus·⁊c·et·l·ex contractibus seruorũ· ⁊c·et·l·institutoria·⁊c· et·li·iiij·et si a muliere]
Soe suldi weten wat differencie of ghescheie datter is tusschen actie institore eñ exercitore : So ist dz institore is properlic die sake·dat biden coopman ghestelt of beuolen is den knecht· Eñ exercitore is die sake die ghecõmitteert ware bider vrouwẽ· die coopwijf ware[C·l·iiij·de institutoria et exercitoria·l·si a muliere]

Item vanden conchiergen
Capittel·xxiiij·

Conchiergen sijn die ghene die ghecõmitteert sijn biden heren · te bewaren eñ te regieren hoer hof of huys durẽde ter wilen dat si vtẽ lãde sijn· eñ diet huys of hof in hore bewaernisse of protexie hebben So moechdi weten·dz die voerscreuen conchierges of be= warers van sommige houen of husen õtfanclic sijn te houe·om die saken ende necessiteit of ghebreke den huse angaende sonder ander procuracie of brieuen vorder te hebbẽ vã horẽ meesẽ· op dattet dꝰ cõchiergerie angaet· eñ hi mach doẽ dachuaerdẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende men mach hē doen dachuaer-
den · Eñ den here vanden huse ofte
houe soude moetē van waerdē hou
den tgheent dat biden concherge in
tfait ofte sake vander conchergerie
ghedaen soude wesen Ten waer ge
lijc voerscreuen staet inden rubrice
of artikel voerscreuen dat den here
mochte bewisen ofte thonen enighe
faulte of collusio teghens hē Voert
meer soe soudemen bi redē mogē ō-
dachuaerden den here vanden huse
anden persone vanden conchierge·
ende an sijn conchergerie· voer an-
dere saken wesende vander iuridic-
tie vander plecke Twelcke die con-
chierge sinen meester of heere mach
doen condighen ende laten weten·
indien hi sinen meester of heerscap
soe lief hadde· eñ in deser manieren
ist wel gheuseert in landen custumi
ren· als die herē wt sijn ende die sa-
ke angaet den landen· die totē voer
screuen conchiergerie ende hof depē
deert sijn · Eñ also eyschet die bescre
uen recht: want onghelijc ware dat
om die absencie vanden heeren· die
diewijl lāge wt sijn· die sculdenaers
daer si tegens te doen hebben ōtoe-
uen moesten die wedercoemste van
den herē· dat diewijl verlange valt·
l· C· li· iij· rubrica vbi de criminib9·
agi oportet· l· i· ⁊c· ⁊· autentica quo
in prouincia · ⁊c:

¶ Vanden tutoers ende curatoers

Capittel ·xxv·

Tutoers ende curato-
res sijn die ghene die bidē rech
ter ende bij consente vanden vrien-
den vanden weesen ghestelt sijn re-
gierers ende voechdē ouer den wee
sen onder hoer iaren · ¶ Ende weet
datter differēcie is tusschen tutoers
ende curatoers · Want die tutoers
sijn den ghenen die voechden ghe-
stelt sijn ouer den weesen onder ho-
ren iaren · Ende die curatoers sijn
den ghenen die regierers gestelt sijn
ouer den furiosen ende die hem sel-
uen niet regieren en connen· of den
ghenen die wtlandich of in cranche
de sijn Soe sijn die voerscreuen tu-
toers ende curatoers om saken aen
gaende den ghenen die si te regiren
ende te bewaren hebben ontfancke
licken · het sij in eysch of in verwe-
ren ¶ Hoe wel dat sij gheen andere
procuracie of macht en hadden dā
van hoer voechdye of tutelle · het
ware genoech· hoe wel dat die sake
hoers selfs persone niet an en gaet
Ende die macht van hore voech-
dye ghedueert alsoe langhe tot dat
die kinderen ghecomen sijn tot ho
ren tijt · Dats te weten die knecht·
kijns tot hoer vijfthien iaren · ende
die meyskijns tot hoer elf iaren·
¶ Ende die macht vanden cura-
toers die ghedueert totter tijt toe·
dat die furiose weder ghecomē sijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in behoerlike state · eñ die wtlandighe weder ghecomen sijn ten lande of datmen waerachtich vernemt · dat hi doot is · of vãden ghenen die bouen hoer tijt of out sijn soe lange als si leuen Eñ niemãt en mach tutoer of curatoer wesen · hi en si abel eñ ontfanckelic te houe · ghelijck als ghi ghehoert hebt · in die rubriche · daer of mencie makende of spreken de Eñ si moetẽ hebben fundacie vã rechter of gerecht · die des machtich is te doen · of anders · alle tgheẽt dat si ghedaen hadden en ware vã geẽre waerde [· C · li · v · ru · de confirmãdo tuto · l · i · testamento matris · ⁊c ·

Item van weesen die gheẽ voechden en hebben

Item oft geboerde dat eenighe weesen gheen voechden en haddẽ · ende men die betreckẽ woude in sake of recht : so soude de rechter of gherechte daer si onder warẽ hem voechdẽ setten · eñ dit mach geschien ter begheerte vanden ghene diese soude willen betrecken in rechte · of anders en soudemen op hẽ luden gheẽ actie mogen intẽderen · eñ den gherecht soude ghebieden daer toe die naeste vrienden van vaď eñ moeder · diewelcke dat niet en soudẽ mogen weygeren · ten ware dat sij bewisen mochten sekere onleden of nootsaken · die ontfanckelic waren Eñ daer en behoert niemãt anders toe te wesen dan die magen vã hẽ · indien mense ghecrighen mach · eñ en machmense niet ghecrighen : soe sal dat gherechte yemant anďs ordineren daer toe nut eñ dienende · [C · li · v · ru · q̃ petunt tutores · ⁊c · l · i · amore adolesente et · l · iij · si filius debitorem · ⁊c :

Item dat een man gheen voecht en mach sijn van sinen wiue ·

Item ghi moecht weten · dat die bescreuen recht verbiet dat hoe wel een man behoert te sijn curatoer of monber van sinen wiue . eñ hoer goeden te hebben in sijn bewaernisse of regiment · Nochtãs aft ghebuerde dat die vrouwe gheuiele ĩ state dz si behoefde curatoers of regierers te hebben · hoer man en soudes niet moghen wesen Die reden is om des wille · dat hi liuer sijns selfs profijt van sijns wijfs goeden hebben soude · dan die profite van sijns wijfs erfghenamen · in dien si van hem gheen kinder en hadde [· C · qui possunt esse tutores l · maritus et si rebus ·]

Itẽ so wie voechden wesẽ mogẽ

Item noch moechdi weten dat stõmen · douen · blindẽ noch ridderen die tfait van wapenẽ volghen · noch personen die niet en sijn vander plecken daer dat ghebuert · eñ die ghene die niet en haddẽ seker heyt te doen : of die ghene die niet

souffissant en ware ouermids sijn
re snootheit of faculteit·noch die ge
ne die eyghen is·noch die ghene die
den weesen sculdich is·noch die ge=
ne die de antwoerde verloren heeft
te houe noch den rechter in sijnre p
uicien Alle dese voerscreuen perso=
nen en behoren gheen tutoers of cu
ratoers te wesen Ende nach opinie
van somighe en behoren oec gheen
te wesen stiefuader of stiefmoeder
[C·li·v·ru·qui pn̄t·ꝛc·et legib9 se=
quētibus cū autentik·

Item van leenige die de voecht
of regierre den weesen leent

Item oft ghebuerde
dat enighe voechde leende van sinē
goeden iden nootsaken vandē wee
se dat soude hi van des kints goe=
den weder hebben·indient quame
tot profite vanden kinde ofte wee=
se·en̄ waert dat hijt anders dede of
gheleent hadde vanden goeden des
weeses·en̄ begonde eenighe proces
of querelle die niet en quame tot p=
fite vanden weese sonder consēt toe
doen ende aduijs vā des kints ma=
gen van vader en̄ vā moeder·weet
dattet ware tot pericule vanden tu
toer of curatoer diet anders ghedaē
hadde[·C·de administracōe tutorū
l·in sumpt·ꝛc·et·l·nouissimis·ꝛc·
et·l·ignotum·]

Itē vā appiel te doē bidē voecht

Item noch suldi weten
waer dat enighe voecht of voechdē
enighe pleyte of proces haddē voer
den weesen·en̄ die sentencie gegeuē
wort tegens hē·hi mach appelleren
mer hi waer gehouden dat te doen
biden rade en̄ goetduncken vā des
weeses vriendē en̄ magen beyde vā
vader ende moeđ·of anđs het ware
op sijn pericule ende last En̄ waert
dz hi niet en appelleerde·en̄ dē wee
sen naemaels woude·dat hi redene
ende sake ghehadt hadde te appelle
ren·hi soude dat mogen ōhalē andē
voecht of voechden·of an horē erf=
genamen·Want het is actie opten
goeden vanden tutoers·En̄ waert
dat die tutoer of curatoer appelleer
de·en̄ hi gheen diligencie en dede te
veruolghen die appellacie·dz waer
oec op sijn pericule ende laste Wāt
die redenen ende bescreuen recht dz
also begheren[C·de administratio
ne tutorū·l·si bona]

Itē van quitancie gegheuenē bi
den voecht of voechden

Item of een tutoer ey
schet dē sculdenar die dē weese daer
hi voecht of is sculdich is·en̄ de scul
denar wiē dē scult geeyscht wort be
geert vādē voecht sekerhz te hebben
dz hi of sijn erue namaels geē hinđ
of scade en heuet vādē weesē voer
die scult wel mach die sculdenar vā
dē tutoer nemen behoerlike quitāci
vā tgheēt dz hi als voecht betalē sel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ dat ſijn voechdie daer in ghe ĩcor
poreert ſi : want anders en is die
voecht ſculdich enighe ſekerhede te
doen Eñ die quittancie is alſo ſeker
dat die weeſe nĩmermeer noch yge-
mant van ſinent wegen daer tegẽs
comen noch doen en mach [· C · ad-
miniſtra · l · xiij · tutores de ·]

Item van rekenighe te doen bij
den voecht of voechden

Item oft ghebuerde
dat enighe vanden vrienden eñ ma
ghen van enigen weeſe begeerden
ende wouden rekeninge hebbẽ van
den tutoers of curatoers vã alſulc-
ke goeden · als ſi van des weeſkits
onder eñ handelinge of gehadt heb
ben · eer dattet kint of kinderen ghe
comen waren tot hoers ſelfs voech
die · eñ hoer rekeninghe ſelue eyſchẽ
mochten Weet dat ſijt niet ſculdich
en ſijn te hebben · voer dat dat kint
ſelfmondich is Eñ oft gebuerde · dz
die tutoer hem qualic regierde · ende
dat hi ſijns ſelfs goet · of des kints
goet qualicken wech brochte · daer
des weeſkints goeden bi verdoruẽ
of vermindert ſouden mogen wor
den · dat behoert biden vrienden dẽ
here of rechter te kennen ghegheuẽ
ſijn · eñ daer in voerſien te weſẽ mz
remedie voer den weeſe [· C · admi-
niſtrat · l · pro officio adminiſtrat · ꝛ
l · ſi tutores · et · l · curatores]

Item vã beſprock of ghifte ghe
geuen of beſproken enigẽ weeſen

Item of die tutoers of
regierers wiſten of mochten weten
dat enighe ghifte of beſprock ware
ghegheuen of beſproken bi enigher
manierẽ · eñ dat hi des verſlapte bi
negligencie of ſimpelhede ; ſo dat dẽ
weeſe daer bi hinder of ſcade heeft ·
weet dattet ware tot pericule van-
den tutoers of van horen eruen · in
dien ſi ofliuich waren · anghe ſiẽ dat
tet actie is die dalen mach op horen
eruen · als voerſcre uen ſtaet [· C · l ·
x · ru · adminiſtrãc · et · l · ſi tutores · ꝛ
curatores · ꝛc ·]

Itẽ hoemẽ in voechdie treden ſal

Item weet dat die be
ſcreuen recht ende oec die beſte rede
ne begheert eñ eyſchet · dat ſo wan-
neer een is gheſtelt eñ ghemaect tu-
toer of curatoer ouer den ghene die
in voechdie behoert te ſtaen Hy is ter
ſtont ſculdich is die roerẽde goeden
toebehorende den weeſen te doen be
ſcriuẽ met rechte : eñ dat te te inuen-
tauriſeren : eñ daer ouer te roepẽ die
magen vanden weeſen · van vader
eñ van moeder · eñ vandẽ inuento-
rie te gheuen copie den vriendẽ · Eñ
ſijn daer enighe verderflike goeden
hi is ſculdich die te vercopen tẽ dier-
ſten · eñ dat ghelt beleggben an rẽtẽ
ten profite vanden weeſẽ · of die be-
ſcreuen rechten of ſõmige ghebẽgẽ
datmen vanden pennighen vãden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

weesē courtoisie of hoesche kate ne
men sel · als thien van hondt ende
daer beneden · eñ dat om dat de wee
sen van horen goeden leuen moghē
sonder die te minderē · dan ten min·
sten dat des mogelic is [C · li · v · xu ·
ad administrationū · l · tutores et cu
ratores · &c ·]
Item dat gheen voecht en mach
onscult doen van voechdye

Item of die tutoer of

curatoer niet binnēs lants en warē
als si ghecoren worden tutoer of cu
ratoer · eñ si weder ghecomen warē
exercerende vanden saken der wee·
sen angaende voer exculaci · ende si
hē daer na vanō voechdie exculerē
wouden : weet dat hi gheen exculsa·
cie doen en mach die stat hebben sal
Want na dat een persoen ghecoren
eñ geordineert wort biden rechē of
gherechte · bi begheerte vanden vriē
den · hi si in dieste of niet · hi ist scul·
dich an te nemen sonder enighe ex·
cusaci Ten ware so groot dattet ge
rechte bleke ende goetdochte : dattet
redene ware des ontslegheu te wesē
[· C · de administ · l · tutor licet absēs ·
Item daer gheen voechdē en sijn

Item ghi sult weten

dat in sōmighe landen custumiers
anders geen voechden ouer dē wee·
sen en sijn : dan die scepenē vander
plecke eñ die rechtēs die int lant sijn
na dat si genaemt sijn · eñ die nemē

dē weesē eñ hoer goeden in bewaer
nisse sōder ander prouisie vā voech
den Mer weet dattet is grote peri·
kel eñ last voer hē ludē : want alsul
ke last als voerscreuē is vādē voech
den hoe dat si sculdich sijn die weesē
te regieren eñ hoer goeden · noch is
die last meerre vanden rechters die
des doen : want met redene sijn sij
sculdich rekeninghe te doen daer of
voer dē souuerain of hoechste rech
ter vanden lande : als die kinderen
gecomen sijn tot horen iaren · of an
ds die rekenīge en waer vā geenre
waerden · eñ en ware niet wel noch
behoerlic gedaen · eñ die redē is dub
belde : want niemant en ontfanget
goedē ofte sake van yemāt anders ·
hi en is sculdich daer of rekeninghe
te doen voer die gene daermēt scul·
dich is te doen · eñ die de rekeninge
corrigieren ende wederseggē mach ·
indient van node si Eñ die scepenē
die de rekeninge te doen hebben · en
moghens niet doen aen hem seluen
ende en moghen gheen rechtēs wesē
van hoers selfs sake · het ware onre
delic · die redene waer om · &c ·
Ende die beste redene is · dat si pro·
uisie doen van voechden ouer den
weesen vanden maghen · Ende of
mense inder plecke niet ghecrighen
en cōde : soe salmen biden gherechte
ādere cōmitterē die daer toe nut sijn
Itē die differencie vāden pupilles
eñ vaden orphanen of weesen

Item in weet dat nader
opinie vanden wisen·en̄ vā bescre⸗
uen recht :differencie is tusschē pu⸗
pillen en̄ orphanen of weesen · Te
wetē dat pupillen sijn die gene die
gheen moeder en hebben En̄ orpha
nen sijn die ghene die gheen vader
en hebben Nochtans so wat kinde
ren sijn onder hoer iarē sonder va⸗
der en̄ moeder·die sijn genaemt pu
pilles of onder hoer iaren

Item vāden voechdē sonđ cau⸗
cie of borchtochte·

Item oft ghebuerde dat
enighe tutoers of voechdē ghestelt
worden ouer weesen·om te doē t.p⸗
kiit vanden weesen · en̄ en hadden
gheen caucie of borchtochte ghestelt
en̄ daer op yet deden·en̄ exploitier⸗
den enighe saken den weesen āgaē⸗
de · weet waert dat sake dat si daer
na wouden redargueren of ofgaen
tgheent dat si ghedaen hadden of
noch doē wouden·dat soudē si mo⸗
ghen doen specialiken den weesen:
Wāt voechdie sonđ caucie of borch
tochte en ware niet souffissant ;of
wel ghefundeert ·En̄ alle tgeent dz
ghedaen wort bi administracie niet
profitelic ghefundeert en is vā geē⸗
re waerde ⌊·C·li·v·ij·ru·si vt omis⸗
sam·⁊c·l·v·ru·li·qui possunt esse
tutores·l·neqꝫ a preside·⁊c·

Item brieuen van voechdien in
forme alst behoert Capit·xxvi

Allen den ghenen die
dese presente letteren sullē siē
of horen lesen·N·salupt Weet een
yghelic·alsoe als tot allen rechte vā
goeder iusticien behoert voersien en̄
toeghesien te wesen totten pupilles
ofte weesen beneden horen iaren bi
sulker formen en̄ manieren· dat sij
ende hoer goeden en̄ saken moghen
bewaert en̄ geregiert wesen totten
meesten oerbaer ende profite vādē
voerscreuen weesen · En̄ wel waer
ist·dat onlancs sijn ofliuich gewor⸗
den die en̄ dese vader en̄ moeder·of
die of dese vader of moeder· vandē
welcken of welcke is ghebleuen dit
kint of kinđ weesen onđ horen iarē
Waer omme wi alsoot ons ter cau
se van onser officie of dienste ende
iuridictie toebehoert die bewaernis⸗
se vanden orphanes ·of pupilles
of weesen onder hoer iaren·en̄ āder
sijnde in onser iuridicie· die hē niet
en mogen noch en connen regieren
sōder onse behoerlike prouisie·heb⸗
ben ter bede begheerte van dese ·die
hem seit sake en̄ actie hebbende te ī⸗
tenderen en̄ te doen eysch tegens de
voerscreuen weesen onder hoer ia⸗
ren · Doen verdachuaerden en̄ tot
ons comen tot sekeren daghen dese
ende dese maghen vanden voerscre
uen weeskinderen: soe wel van des
vaders side als van des moeders si
de· om bi hemluden te kiesē dē genē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die best nut eñ orberlic sijn tutoers
te wesen· diewelke ghesamenď hāt
daer op belast wesende · ghecoren
hebben dese vā des vaders side· eñ
dese vā des moeders side als voech
den te wesen ouer den voerscreuen
weesen seggende·dat die de alď oer⸗
berlicste sijn voechden te wesen·dat
gehoert hebbende·hebben wi gecō
mitteert gheordineert ende ghestelt
eñ met desen ieghenwoerdighē brie
ue wi macht eñ auctoriteit van ōsē
dienste betrouwende :die sinnen ge
trouwicheit ende diligencie van hē
luden· cōmitteren ordineren eñ stel
len tutoers voechdē eñ regierers vā
den voerscreuen weesē eñ vā horen
goedē· hēluden macht geuēde· ende
volcomen auctoriteit· gelijc alst toe
goede ghetrouwe tutoers voechdē
eñ regierers behoert eñ sculdich sijn
te hebben· om te regierē eñ te admi⸗
nistreren in allen saken negoces eñ
andere nootlike saken den weesen
voerscreuen toebehorende eñ aēgaē
de· toebehoren ende aengaen mach
ghedurende den tijt eñ ter tijt toe dz
se selfmondich sijn·eñ dat alsoe wel
in eysch als in verweren· Eñ waer
of die voerscreuē voechden dese eñ
dese ghedaen hebben in onsen han⸗
dē den eedt castumelic te doen ī sulc
ker saken in presencie vandē voer⸗
screuen maghen ende vrienden·die
hēludē daer toe ghekent hebbē eñ ge
houdē goet eñ soluent wel daer toe

dienende als voerscreuen is · Eñ
daer toe hebbē si gesworē eñ geloeft
te geuē eñ te doen goede getrouwe
rekeninge eñ bewisinge voer ons of
voer den voerscreuen weesē in tide
eñ ter plecke alst behoren sel · Des
te ghetughe·

Hier na volcht vā baeliuwē ont fāgerē eñ andˀ officiers die ō hore of fici te houe ōtfāclic sijn Ca·xxvij

Allen baelliumen ter
cause vā horē baelliuscap mo
gen doen ōdachuaerden te houe·eñ
si mogē ōdachuaert werdē ō hoē of
ficie eñ si en behoeuen andˀs gheē p
curacie of macht dan die brieuē vā
hoer baelliuscap Eñ daer ō in sijn⸗
re baeliuscap ter cause vā officie ist
in landē locale· eñ daer geē pcuroer
generael ī horē houe en is:mach hij
doen ōdachuaerden eñ betrecken in
sake alle psonē eñ is ontfāckelic het
si in criminele of ciuile· na dattet de
castume vāder plecke begeert·wāt
si sijn differentē eñ diuerschē·wāt ī
plecke eñ in houe daer een pcuroer
generael is·die baeliu en behoert nz
te hebben dan die coniure of verma
nīge van rechte

Item van renvoy van houen

Item ghi moecht we
tē dat die baeliu sonď ōdachuaert te
sijn mach wel in anď houen gaē:be
gheren ende eysschen renvoy van
sinen ondersaten·anghesien dat hij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghefundeert is metter macht vā ſi-
nen baeliuſcap: die welke behoert ī
te houden dat te eyſchen· eñ daer of
hebben bi dien ſpeciael beuel ende
macht· anders en ſoude hijs nz we-
der gherrighen ¶ Ende oec op dat die
baeliu heeft ī ſinē houe ſulke recht:
dat hi die ſake berechten· eñ die ken
neſſe daer of hebben mach· iſt in ho
ue daer hi ſubiect of is ¶ Eñ iſt in ho-
ue van bueren· hi behoert met hem
te nemē ſinē here· hebbēde die macht
of hoecheit ſulke ſaken te berechten
eñ tſamen begheren tvoerſcreuē rē-
voy die welke hemluden behoert ge
daen te weſen· ten ſi dat die gheuan
gen ghehouden eñ verbonden ſi te
antwoerdē· of dat hi geuanghen ge
weeſt ſi metter miſdaet of Eapte· in
welker en behoert gheen renvoy·

¶ Item wat ſaken begheert ſijn in
renvoyen

Item weet dat in ren

voy nader opinie van ſōmighe· be
horen drie ſaken ¶ Te weten here die
renvoyeren mach: eñ here die tren-
voy begheert· ende ſubiect of ondē-
ſate die van ſinen here begheert ge-
renvoyeert te ſine· of anders rēuoy
en behoert niet te gheſchien

¶ Item van renvoy in houe

Item hoe wel dat nae re

gule van rechte· eñ na rade vanden
raetſheren vanden parlemente· die
ſubiect of onderſate gheen renvoy
en begheert: eñ daer ſake ſi renuoy
te begheren vanden here ſubiect of
ſouuerayn here· dats te verſtaē vā
dē here daer die ſubiect onder is· ſo
is ſculdich ende ghehouden dē heere
daer van trenuoy begheert is te rē-
uoyeren· eñ om die negligenci of ſī
pelhede vanden ſubiect· en behoert
die here die bi middel ſijn diligencie
doet niet te verlieſen ſijn recht [Ita
fuit conſultū per conſultores et ad-
uocatos pariſius in parlamento p
dño epiſcopo tornacēſis ad cauſam
ſue iuridictoinis de wets· īter iohā-
nem wadriponte burgis tornacen
ſis ex vna pte· et iohannē cuſenbiē
etiam burgenſis tornacēſis ex alte
ra parte· ex eo q) queſtio erat p here
ditagijs pendentibus· ꝛc·] ¶ So
moechdi weten· dat die baeliu in al
len ſaken dienende· eñ angaende ſi
nen dienſt van baeliuſcap mach eñ
is ſculdich te dachuaerden· eñ ghe
dachuaert te ſine· ende hi moet ant
woerden durende eñ alſo lange als
hi levende is: mer als hi doot is: ſoe
is die actie gheexpireert: want ſijn
erfghenamen en waren niet gehou
den te antwoerden· Item ghi moet
verſtaen dat in ſulker forme eñ ma
nire iſt mede vādē ſtedehoudēs van
den baeliuwen. Item noch ſeldi vī
den vanden baeliuwen royalen eñ
hoer ſtedehouders: hoe eñ in wat
maniren ſi ſculdich ſijn te ſwerē vā
horen officien·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item brieuen van cōstitucie vā
den baeliuwen in forme behoerlikē
Capittel· xxviij·

Allen den ghenen die
dese letteren sullen sien·dese:
saluyt doen te weten:dat wi wt sō
derlinghe betrouwen van sinnē ge
trouwichede eñ goede diligencie vā
onsen wel ghеminden · dese: desel-
ue ghemaect ghecōmitteert eñ ghe-
stelt hebbē Eñ biden inhoudē vā de
sen maken cōmitteren eñ stellē onsē
baellu eñ bewaerre te wesen vā on
sen rechte heerlicheit appēdances eñ
toebehorē·die wi hebben in ōser ste-
de lande chastelenyscap eñ heerliche
de van sulcke plecke·ꝛc·op sulcken
rechte weddē profiten eñ emolumē-
ten ghewoenlike·eñ daer toe behorē
so langhe alst ons ghelieft: eñ van
onsent weghen hebben wi hem ghe
gheuen·eñ mids desen gheuen vol-
le macht auctoriteyt ende beuel spe
ciael·te doen·te bewaren exerceren·
eñ onderhouden voer ons eñ in on
sen name die voerscreuen officie vā
onsen baeliuscappe·ende al dat enē
goden baeliu behoert eñ mach com
peteren of angaen ende toebehoren
Te doen·te houden·eñ te bewaren
onsen gedinghen voer ons eñ ī on-
sen name·te ōmanē eñ te coniurerē
rechtelic·onsen rechters eñ mannen
in onsen houe eñ hoer vonnessen te
exerceren eñ volbrenghen; ende te
begheren wederkeren ende renuoy
van houe: van allen saken eñ que-
relles ons ī cause vanō voerscreuē
officie aengaende eñ toebehorende:
eñ onsen ondersaten vander voer-
screuen plecke tot allen tide eñ wan
neer des van doen is eñ die sake be
geert·ende generalic also wel te doē
voer ons eñ inden name van ons ī
die sake voerscreuen: als of wi daer
present eñ ieghenwoerdich waren
eñ doen·segghen·begeren·eñ ōuol-
ghen souden moghen ·Soe gheuen
wi in mandement ende beuel allen
onsen mannen officieren eñ onder-
saten vanden voerscreuen lande eñ
plecke·dat si onsen voerscreuē bael
iu sinen stedehouder ghecōmitteert
eñ ghedeputeert: obedieren eñ ver-
staen diligentelic of naerstelic indē
seluen dienste·doende bewarēde eñ
exercerēde sonder difficulteit of eni-
ghe faulte·bidden eñ begheren seer
vriendelick in hulpe van rechte·in
dient van node si allen anderē rech-
ters eñ officiers of hoer stedehoudē
ghecōmitteert of gedeputeert ende
ondśaten te samen·ende elc vā hem
bison der indient noot si·dat sī on-
sen voerscreuen baeliu sinen ghecō-
mitteert of gedeputeert inden voer
screuen dienste: willen ende hē belie
uen te leenen rade·hulpe bijstant·
ende vangenisse indient noot si·en
de daer vā versocht worden·onthie
dē voert ōsen restemē vāder seluē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

plecke nu sijnde· en̄ namaels wor-
den moghen · dat hi den seluen on-
sen baeliu betaelt en̄ opleit sonder
wederseggh en die wedden daer toe
geordineert· ten terminen gheassig
neert en̄ ghewoenlic En̄ so wes hij
den voerscreuen baeliu daer voer
ghegheuen ende betaelt sel hebben·
mids quitancie vanden voerscreuē
baeliu brengende mit deser teghen-
woerdighe copie daer of autentelic
dat sellen wi van waerden houden
en̄ dat passereu in sijnre rekeninge
sonder enighe wederseggh en des te
ghetughen ¶ Item vandē
ontfanghers Capittel·xxix

OHij moecht weten dē
ontfanghers sijn die ghene·
die gecōmitteert ende ghereputeert
sijn te ontfanghen regieren en̄ ond'
houden tonfauc vā enigen herē·ste
dē of kercken·en̄ die daer of hebben
macht bi brieuen gheordineert· en̄
beuel van horen here ·Weet dat de
se ontfanckelic sijn te houe ter causē
van hore officie: sonder ander pcu
rarie noch beuel speciale te hebben·
En̄ moghen ter cause van horē dien-
ste doē dachuaerdē te houe alle per-
sonen die in rechte sijn ontfanckelic
het si om tractate van comanscap·
of contract · het si om renten onbe-
taelt of andere sculden·of afterstal·
hoe wel dattet onder hē noch in ho-
ren tijt niet gescliet en is: mer daer

te voren· op dattet den dienste van
hore ontfangerscap aen gaet of aē-
gaen mach·en̄ men soude moetē āt-
woerden ten sake ghelijc als anden
here Want daer toe verbreet hē die
macht vanden ontfangherscip·wt
gheseit in cas die de heerlicheit of de
maine vanden here anghinc: want
daer toe soude die heere of pcuroer
om des te doen ghemachticht mettē
ontfangher of sonder den ontfāger
cōpareren ¶ Item die ontfangher
mach oec te houe verdachuaert sijn
ter cause van sineu dienste·en̄ hij is
sculdich te antwoerden·en̄ sijn here
en soude hē daer in niet mogen de-
fauoeren Ende die selue ontfanger
mach cōmissie gheuen onder sijn se
gel·om hem te doen betalen angaē
de sinen dienste ·indien dattet sij in
plecke sulke macht hebbende Ende
vanden sergant of dienre van sinē
here maken collectoer die welke die
hem belieft Ende mach oec gheuen
quitancien van alle tgheeut dat hij
ontfanghen sal·diewelke bliuen sel
tot ewighen daghen in waerdē En̄
sijn here en mach daer teghens niet
seggen·op dat sine macht daer ī ge
incorporeert ende begrepen si · En̄
hi mach gheuen in huyerwaer arē-
teren den tijt van ix iaer of daer be-
neden En̄ daer op gheuen sine brie
uen ·die welke goet ende van waer
den houden sullen En̄ hi mach ver
copen dat coren·hout·vissch · ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ander emolumenten ofte goeden si
nen dienste angaende· diewelke vā
waerden wesen sal Eñ mach consti
tueren ontfanger ende ontfāghers
eñ daer op gheuen sine brieuen eñ
macht·diewelke goet eñ van waer-
den wesen sal voer allen recht·wāt
an hem hanghet ende aengaet tfai-
te eñ excers vanden voerscreuen diē
ste van ontfangherscap·eñ niet an
hem alleen:mer an sinen erfghena-
men mede·want het is actie die op-
ten erfnamen daelt· in dien in sijn
rekeninghe eenich ghebrec of faulte
gheuonden wort Eñ daer om is hē
gheconsenteert te doen eñ constitue
ren officiers tot sijnre beliefte: wāt
het is op sijn perikel of scade· ende
sulc is die officie vanden rentemēs
eñ ontfanghers·Eñ daer om leggē
die wijse dattet groot perikel is offi
cie van ontfāgerscap te hebbē· wāt
het gaet op horen eruen eñ optē er-
uen van horen eruen ·alsoe langhe
als die sake gheduert· eñ mach sijn
auene of ī toecomenden tide weder
gheuonden Eñ sijn oec ghehouden
rekenīghe te doen van allen horen
saken wercken ontfanc wtgheuen·
distribucie ghescrifte of cōprobacie
van geboden van horen here· van
allen niewen wercken of faite van
comanscappe·daer op bi verhoghī
ghe of versteigherē na dat die rede-
ne begheert· eñ oec die brieuen daer
op ghemaect, hoe eñ in wat manirē

eñ voer wiē dattet gheschiet is·wāt
anders en behoert niet ghepasseert
te wesen· noch daer of ontlast te si-
ne: want in faite vā ōtfanck en be-
hoert gheen sake gepasseert te sine
sonder verificacie eñ sōder brieuen·
als die somme groter is ·vā xx·scel-
lige of daer bouē;eñ sulke is die re-
gule vandē rekenighē vanden ont
fanghers

Hier na volcht die macht vādē
ōtfangher Capittel·xxx·

Allen den ghenen etc·
Saluyt: doē te wetē enē ygheliken·
dat wi wt sōderlighe betrouwē als
vol vā sinnē ghetrouwichede ende
goede diligēcie: vā ōsen wel ghemī
den dese·etc·deselue gheordineert ge
maect eñ gestelt hebbē·eñ bidē ihou
den van desē peghēwoerdighen or-
dinerē makē eñ stellen ōsen rētemee
ster generael eñ speciael vā al onsē
lāde iusticie eñ heerlicheit· incōmin
ghē exploiten· emolumentē eñ pro
fiten· die wi hebbē eñ hebbē moghē
in ·N· Om bi hem tontfanghē ordi
nerē· heffen·vercopen· verhurē:of
in erf gheuen aen een ofte meer·eñ
op tgheent dat daer of bi hem ghe
daen wort:brieuen van obligacien
ende van verbande of quittancien
te maken · maken ende cōstitueren
ontfāghers een ofte meer in sijn ste
de·daer hi nochtās of hebbē sal die
last eñ faite;collectoers eē ofte meer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

epsch eñ veruolch te doen van allen
saken den voerscreuen dienst toebe
horende eñ aengaende: eñ die te be-
legen ten eynde toe eñ decisie indiēt
noot si· ghelijc wi seluer soudē mo-
gen doen idien wi yegenwoerdich
waren mids ons of onsen ghecom-
mitteert of ghedeputeert ·goede eñ
ghetrouwe rekeninghe doende· vā
den welcken hi gedaen heeft sinē eet
in onsen handen· ghelijc als tot sul
ker saken behoert So gheuen wi iu
geboden allen onsen officiers ende
ondersaten · dat si hem in saken vā
sinen dienste obedieren naersteli eñ
hem leenen rade hulpe eñ bijstant·
indient noot si ·eñ bi hem begheert
wart: des toercōde

¶ Hier na volcht tinhoudē vāder
macht van enen sergant of exploi-
tiere in forme ¶ Capittel xxxi

Allen den ghenen etce·
Saluyt doen te weten dat wi
wt sonderlange betrouwen vā goe
de sinnen eñ goede diligencie·eñ ge
trouwichede vā desē·R·den seluen
ghemaect gestelt eñ beuolen hebbē:
eñ biden inhouden van desen makē
stellen eñ beuelen onsen sergant of
exploitiere in onser heerlicheit ende
iusticie vā ·R·eñ vāden toebehoer-
ten den seluen· op sulc recht profite
eñ emolumenten daer toe ghewoen
lic: welke officie is nu ter tijt vacan
te bider doot van dese ·R·Eñ van
den welken dienste van sergenscap
pie de voerscreuen : heeft ghedaē dē
eet ghewoenlic dat wel eñ ghetrou-
welic te bewaren·te exerceren eñ be
dienen·so langhe alst ons ghelieft :
Soe gheuen wi in mandemente eñ
beuel onsen baeliu vand plecke of
sinen stedehouder·eñ allen onsē ā de
ren dienres eñ officiers· bidden eñ
begheren allen anderen· dat si onsē
voerscreuē sergent· doēde sijn offici
van sergenterie·will doen eñ leenē
alle manirē van rade ·hulpe·bistāt
ende vangenisse indient noot si·eñ
si des bi hem versocht worden Wel
ke sergent wi verbieden met desen
brieue alle kennessen van sakē Ghe
gheuē·ẛc· Weet als die sergēt doot
is·dat die actie van sinen exploit in
faite van sinen dienste niet en valt
op sinen eruē: dan in tgheeut dz hij
in execucie ontfanghen hadde

¶ Hier na volcht vandē marglierē
of kercmeesters ¶ Capittel·xxxij

Die welke sijn de gene
die in bewaernisse hebben die
goeden eniger kercken toebehoren-
de·eñ die die aelmissen ende die ren-
ten daer toe behorende ontfanghen
eñ die wtgheuen eñ distribuerē als
dat behoerlic is Prouisoren sijn ge
hieten den ghenen die oeck ghestelt
sijn te bewaren ende te ontfanghen
die goeden den ghemenen arwē toe
behorende: als heilige geest meests

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en̄ hemludē administrerē die goedē
en̄ aelmissen die hē ghegheuen ende
besproken sijn of besproken wordē
So moechdi weten dat in beide de-
se officien die gherōmitteerde daer
toe moghen ter cause van hore offi-
cie verdachuaert sijn · en̄ daer doen
dachuaerden in waerlike houen · en̄
men is sculdich tegens hē te ātwoer
den · en̄ si moeten oec antwoerdē sō
der ander procuracie of beuel te heb
ben · dā die macht of beuel van horē
diēste voerscrenē En̄ sij sijn sculdich
als si enighe saken anlegghen willē
gefondeert te sine van hoer macht:
welke macht behoert ghedaen en̄ ge
gheuen te sijn bi consente van die
meeste part ye vanden ondersaten ·
so wie dat angaet: en̄ dat die macht
gheconfirmeert si biden here daert
onder ghelegen is · en̄ dat bi behoer
like brieuen of potentes die voersei
de officiers wt cracht vā hoer mach
te mogen vercopen · verhuren ver-
pachten · ende arrenteren alle emo-
lumenten en̄ goeden daer toe beho-
rende behaluen die principale · ende
daer of geuen brieuen · daer in hoer
macht si begrepen en̄ gheincorpo-
reert die welke goet ende van waer
den wesen ende bliuen sullen Ende
weet dat dese dienst daelt opten erf
namen · om dattet is actie en̄ manie
re van ontfanc en̄ administracie of
handelinghe En̄ daer om en behoer
tet nyemant ghestelt te wesen · hi en
si soluent ende vast ghenoech Ten
ware dat hi in sinen tijt rekeninge
en̄ bewisinghe ghedaen hadde voer
den ghenen die daer bi sculdich sijn
te wesen · ende daer of quitancie ge-
passeert voer den heere daert onder
te doen is: en̄ oec daer of brieuen ne
men · om hem of sinen eruen daer
mede te moghen weren indiēt noot
ware ·

Hier na volcht tinhoudē vā ho-
ren dienste vanden kercmeesters

Capittel xxxiij ·

Allen den ghenen die
dese letterē · &c · saluyt: doen te wetē
dat ghehoert hebbende die rappoꝛt
ende consent van onsen wel ghemī
den ondersaten · die inwonende en̄
ondersatē van onser stede · N · daer
om vergadert bi onser licencie en̄ bi
een gheropen of die meeste deel van
hemluden segghende · dattet castu-
melic is ende van node inder voer-
screuen stede om die openbaer wel-
uaren der seluer stede ende gemeen-
te daer van: te maken constitueren
ende ordineren bi ons na hoer aen-
brenghen ende electie seker personē
marglisoers · regierers · ende admi-
nistratoers vanden goeden toebe-
horende der kerckē der seluer steden
het si aelmissē of andē pfiten en̄ mo-
lumētē gecomē gegeuē · te comē en̄ te
geuen · op datse te bet moghē wesē
en̄ worden gheregiert en̄ ondhoudē

dewelke bidē aduijs eñ concente vā
onsen ondersaten voerscreuen ons
sijn ouer ghegheuen aenghebrocht
eñ gheaffirmeert · N · et · N · voer de
abelste nutste eñ souffissanten nu ē
tijt daer toe dienende · eñ des te doē
regieren eñ onderhouden · ons bid=
dende · dat wi dat consenteren gehē
gen laten wesen eñ affirmeren wil
len Ende hē volle macht eñ auctori
teyt gheuen · den voerscreuen dien=
ste te doen exerceren eñ onderhoudē
eñ daer of gheuen onse behoerlike
brieuē · Daer om ist dat wi gehoert
hebben die relacie accoert ende cōsēt
vanden voerscreuen onsen ondsa=
ten · die voerscreuen bouen ghenoēt
van onser macht auctoriteit eñ heer
licheit naden eet van hē ghenomen
vāden seluen diēste wel eñ ghetrou
welic te exerceren na hoer beste sin=
nen wetenscap vermoghen eñ dili=
gencie · welke sake si gesworen ende
gheloeft hebben te doen · hebbē ghe
cōmitteert ghestelt ende ghemach=
ticht · ende biden inhouden vā desen
tegenwoerdigen cōmitteren stellen
eñ machtigen regierers ende admi=
nistratoers te sine vanden goedē rē
ten incōmigen pfiten eñ emolumē=
ten der voerscreuen kercke comēde
ende toebehorende te comen eñ toe
horen om bi hem te doen disposeren
eñ ordineren · het si bi een iaer ofte
meer ten meesten profite eñ oerber
dat moghelic wesen sal Willen con

senterē eñ ordineren · dat alle tgheēt
dat bi hem also ghedaen sel worden
goet vast eñ ghestadich wesen sal ·
eñ sullē daer of mogen geuen ende
accorderen · brieuen van sekerheden
eñ van verbande · die welke dragen
sullen eñ verbiden die goedē vāder
voerscreuen kercke · eñ sellen mogē
doen dachuaerdē in houe eñ in rech
te also wel gheestelic als waerlic die
sculdenaers die den voerscreuē diē=
ste tasteren eñ sculdich wesen sullen
Eñ beleyen eñ anleggen saken · tsij
in eysch of in āwerē ten eynde toe :
Maken eñ cōstitueren procuroers ·
een ofte meer : eñ al te doen ofte doē
doen dat regule van rechte eñ pces
eyschet ende begheert · eñ te verbin=
den dat ghewijsde te betalen indiēt
noot si : het si met hē of teghens hē ·
inder sake of dienst voerscreuen
Des sullen si ghehoudē wesē goede
rekenighe eñ bewisighe te doen vā
alle tgheent dat bi hem ghedaen sel
worden · Dese voerscreuen teghen
woerdighen brieue van machte sal
gheduren tot ōsen wederseggē · of
tot wederlegghen vanden inghese=
ten eñ ondersaten voerscreuen · eñ
niet lāgher Des te ghetughe · &c ·
Ende si moetē in cas vā eysch bij hē
hebben hoer brieuē van machte · eñ
oec brieuen vā gracien vādē conick

Item vāden testamētoers ende
subroguez Capittel · xxxiiij

e ij

Noch mach men me
ten · dat testamentoer of subroguẽ
testament te voldoen: sijn ontfanc-
kelic te houe· na dat si ghefundeert
sijn bi testament rechtelic · Ende sij
en behoren anders gheen macht ·
dan die testament om te eyschen eñ
te verweren · ende daer om heb ic dit
al hier int cort gheset · aldaer ic spre
ke vanden ghenen die te houe mo-
ghen doen dachuaerden · om dat te
thonen bi regulen; want elders op
die rubriche cotter: sal ic daer of vol
comeliker spreken

Hier na volghen die excepciẽ die
den ghenen die ten houe verdach-
uaert sijn hebben moghen teghens
hoer iegens partie·

Capittel· xxxv·

Nae dat ic ghethoent
hebbe hoemen doet eñ mach
doen dachuaerden te houe· eñ wat
personen mogen doen dachuaerdẽ·
eñ wat personen niet: het si in horẽ
name particulier· of iden name vã
yemant anders · bi procuracie · of
tiltre van officie ghecõmitteert eñ
ghedeputeert doen als voerscreuen
staet · eñ hoe veel actien sijn daer sa-
ken wtspringhen : Soe wil ic v to-
nen · hoe ghi te houe selt een die ver-
dachuaert is moghen verweren · eñ
varieren teghens partie aduerse bi
excepcien eer ghi sculdich sijt te ant
woerden bi peremptorie· die welke
is periculose of sorgeliken: wãt het
is te antwoerden in kennen of ont
kennen · die die laetste terme vander
saken is Want dese antwoerde ghe
daen · en behoeftmen in kennẽ niet
dan execucie: eñ in ontkennen pro-
bacie Ende daer om wil ic v thonen
hoe ende hoe veel excepcien mẽ vit
ende sculdich sijn te gaen voer per-
emptorie Eerst so sijnder drie excep
cien: dat is te weten Excepcie decli-
natorie · excepcie dillatorie · ende ex-
cepcie peremptorie · die welcke sijn
ende moghen worden ghepropo-
seert ten houe in eenre saken · indiẽt
inder saken behoert of dienende is·
of anders soe moghen si verschey-
den worden · den eersten sonder den
lesten · of die leste sonder die eerste·
Ende alle propositoren van desen
excepcien sijn sculdich te weten · die
hem daer mede behelpen willen · dz
hij eerst sculdich is te proposeren
die declinatorie indien sij stede heeft
om inder saken te proposeren · ende
dan daer nae dillatorie indien si ste
de heeft · ende daer nae perempto-
rie · indien sij oec stede heeft · of den
ghenen die best inder saken dienen
soude · ende meest van node ware:
op dattet si nader regule voerscre-
uen Mar wye dat hem vanden
laetsten eerst behalpe · den eersten
en soude gheen stadt hebben · ende
en soude niet ontfanghen worden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Eñ daer om selmen hē behelpen elc na regule vanden seluen · als voer-screuē is Eñ behoert te segghen · die propositoer · ist dz dese in mijnre saken niet en dient · ic segghe eñ pro-testere · dat dese mi goet wesen sal · Eñ ist noch dat dese mi niet goet en is · ic segghe eñ protestere sonder te scheiden vanden eersten of nādē an derden · indien si gheproposeert waren anders dā op protestacie voert te gaen mijn recht ghehoert · eñ bi regule voer allen wercke · eñ daer om moetmen die proposeren · ghelijck voerscreuen staet · die redene is · dat men niet en varieert in waerlike houen dan eens contenderēde tot enē eynde · om elc een vanden voerscreuen exceptien : ghelijc dat so wye āt woerde van sōmige saken per peremptorie eyschende die sake · hoe sal hi daer na mogen declineren · of hē behelpen mz dilatorie · dat en soude niet moghen wesen Eñ daer bi moghet ghi verstaen · dat alſo als voerscreuen staet : moet gheproposeert sijn · eñ men mach groot profijt nemen : tot welken partie niet en antwoerde Want bi ghewoenten blivense notore voer gheapprobeert [quia q̄ tacet cōsētire videtur]

Excepciē declinatorie ·

Eñ om te declareren

die saken voerscreuen · ic wil v thonen wattet is excepcie declinatorie · naden rechte ende ghewoente vā allen houen · is hem te declineren van den rechter daermen voer verdachvaert is : indien men voelt datmen ghehindert soude wesen in enighen saken of manierē : op datmen sorteren mach āden rechter]

Itē voer recht daermen ondā ghe leghen is

Nu wil ic v tonen hoe

datmen hem behelpen mach te houe met deser excepcien van declinatorie · Dats te wetē · wort ghi ōdachvaert voer rechter daer ghi niet onder gheseten en sijt · eñ men v enigē eysch doet · ghi en sijt niet sculdich te antwoerden ten belieft v · dan om twee saken Te weten · of ghi ghevāghen waert metter faite of misdaet of dat ghi verbōden waert mz brieuen · maer bi ghi ghehouden soudet wesen te antwoerden · voer allen heren of rechteren : Mer waert ghi gevaughen buten die twee puntē onder enighe ander heren of rechteren ghi moet aduoeren eer ghi verbouden sijt te antwoerden · eñ doen begheren bi uwen here renuoy : eñ alsoe moecht ghi declinerē vanden seluen rechter Ten ware in sake ghep̄uilegiert · of in saken van preuēcio: die elders wel in ander articulē ghe declareert sal worden : want in diē saken en is gheen renuoy ·

Item bi preuilegie van tonsure

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of clergye.

Item men mach decli
neren bi pꝛeuilegie van crune ende
bi moñcie daer op gedaē : mer waer
die verdachuaerdinghe ghedaen an
perſone·die declinant is ſculdich ſel
uer te comen allegieren ſijn pꝛeuile
gien· of anders ſoude deffault ghe
geuen woꝛden tegens hem·eñ alſoe
iſt met anderen pꝛeuilegien indien
hem yemant daer mede ſoude willē
behelpen·het waer bi pꝛeuilegie vā
den coninc van poerterie·of andere
[Quia vnuſquiſqꝫ habet pꝛeuilegi
um ſuum alegare·alias iudex habe
ret negligere]

Item vanden ſergenten van
wapenen

Item moghen alle ſer
genten van wapenen declineren al
le rechters in vꝛancrijck ·wtgheſeit
die conneſtable·d ie welke is hoꝛen
ren rechter · Ten ware in cas reele
wāt in cas reele moetmē ātwoerdē
voer allē rechterē daer onder dat die
realiteit is ghecituεert

Vanden muntſlaghers vanden
coninc

Item noch moghen wel
declinerē alle muntſlagers van des
conincs munte : alle rechtēs in vꝛāc
rijc·wtgeſeit die pꝛouoſt vanđ mū-
ten vanden coninc Tē ware in cas
reele of in cas van enige comāſcap

die ſi ghedaen mochten hebbē· wāt
daer of moetē ſi antwoerdē voer dē
rechter locale in faite vanđ ſeluer co
manſcap·ſi ſi goet of quaet·of van
den ſculden daer van eñ anđs niet·

Van poerterien ghepꝛeuilegeert

Item noch morgen poer
ters van enighe poerterie gepꝛeui-
legeert declineren·op dat ſi niet ver
bonden en ſijn bi antwoerde liticō-
teſtant·om actie van pecune·of dat
ſi geuanghen ſijn in cas van delict
metter miſdaet ghelijc voerſcreuē is
wtgeſeit die voerſeide actie reele

Item die officiers vanden conīc

Item moghen decline
ren die officieren vanden conic vā
allen ſaken bi hem ghedaen in faite
van hoꝛe officie : want daer of en
ſijn ſe niet ghehoudē te ſortere̅ of te
ātwoerdē dan voer hoer recht ropa
le·mer van ander ſakē ſouden ſi ge
houdē weſē te antwoerdē voer den
gerechte vanđ plecke·daer ſi onđ ge
ſeten waren

Die ſtudentē van parijs

Die ſtudenten voerſcre
uen mogen declinerē vā allē rechter
locale · wtgeſeit vāden cōſeruatoer
vā parijs · die hoer cōſeruatoer is·
wāt daer voer ſijn ſi ſculdich te ant
woerdē· eñ voer nyemāt anđs

Vanden brieuen beſeghelt mettē
zeghele vāden chaſtelet van parijs.

Item men mach decli
nerẽ van allen rechterẽ inden conic
rijc van brieuen onder tseghel van
den voerscreuen chastelet· wtgeseit
prevost võ parijs : want anđs geẽ
rechť en behoert die kẽnisse te hebbẽ

Item vanden marcten
van champaigne ende van brie

Item men mach declineren van
allen obligiacien eñ gelofte ghedaẽ
indẽ voerscreuen marcten: wãt an=
ders gheen rechter en behoert die kẽ
nesse daer of te hebben indẽ conĩcri
ke: dan die meesters vanden seluen
marcten Itẽ van heeruaerden

Item men mach decli
neren alle rechters inden conincrijc
wtgeseit die prouostẽ vandẽ maer=
scalcken van vrancrijc· die van allẽ
saken in heeruaerden die kennesse
sculdich sijn te hebben : eñ vanden
proven der seluer

Võ rechťs buten hoer bedriue
Item mẽ mach declinerẽ van al=
len rechters· die buten hoer bedriue
hem vorderen kennesse te nemẽ võ
enighen saken

Van rechters die geen iuridictie
of macht en hebben vanđ sake ken
nesse te nemen·

Itẽ men mach declineren võ rech
ters die sulke iuridictie of macht nẽ
en hadden die sake te kennen · daer
questie om ware ·⌊ Quia iuridictio
siue correxiõ nl̃la est·⌋

Itẽ võ rechť gelijc dẽ gedaechdẽ·
Item mẽ mach den rechter decli=
neren die ghelijc is den ghedaechdẽ
na bescreuen redene⌊ Quia per ipa
rem non habet ĩperium

Item van rechters hebbende ge=
like saken den verdachuaerden

Item men mach decli
neren nae sõmighe : rechter hebben
de ghelike saken· als den ghene is·
daer of hi doet voer hem dachuaer=
den inder prouincie voer anđ rechť
daer die castume ghelijc soude wesẽ
⌊ Quia iudex hñs similem causam
cause sibi cõmisse a iudicio ille repel
litur⌋ Ende daer om dat hi lichtelic
gheneghen soude wesen sentencie
te gheuen die sine sake profitelic eñ
ghelijc ware·

Van hatighen rechter
Men mach declineren
van rechter die op hem hatich wa=
re · ende sondlinghe lijflike hate·
⌊ Quia odio debent instringi et fa=
uores ampliari⌋ Eñ biden voerscre
uen declinatoriẽ met andere de sub=
tile aduocaten daer te vinden · ende
adionsteren mogen : machmen hem
behelpen bi declinacie· die welcke is
die eerste excepcie dicmen eerst pro=
poseren sal in rechte·

Excepcie dillatorie·
Excepcien dillatorie is
te vinden weghen eñ maniren van
delay: eñ die proces te doẽ delayerẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſo lange eñ ſo veel alſmen mach bŷ
veel manierē · Eerſt ſalmen ſien op
die verdachuaerdinghe: wāt ſo wā
u?er den dach gheaſſigneert niet cō
petēt en ware als voerſcreuen ſtaet
inden capittel vanđ verdachuaerdī
ghe: ſo ſoudemen die ſake mogē de-
laperē eñ te niet doen voer die reyſe
ende ſoude den eyſcher moeten van
nieus doen dachuaerden

Item dat die verdachuaerdinge
rechtelic eñ behoerlic ghedaen ſi·

Item dat die verdach
uaerdīghe behoerlike ghedaen ſi ter
plecke eñ domicille bi ſergēt die des
macht heeft te doen · eñ dattet ghe-
daen ſi in tide eñ bi daghe · ghelijck
alſt inden capittel vanden verdach
uaerdīghen begrepen ſi · of anders
en waert van gheenre waerden

Item als den eyſch biſonder ghe
ſpecificeert is

Als den eyſch niet ge
ſpecificeert en is · dats te weten · dat
niet ghenoech en is te ſegghen Ick
verdachuaerde v tot alle tgheēt dat
men v ſel cōnen eyſchen: iſt dat den
eyſch niet en is gheſpecificeert · ſul-
ke verdachuaerdinge machmen dy
laperen

Item als tot die v͛dachuaerdīge
geen relacie en is ·

Item als die verdach
uaerdīghe gebreect vā relacie vādē
doerwaerđ of ſergent of bi monde·
of bi geſcrifte Itē tē is niet genoech
in ſware ſakē anden procuroer vā
een baroen of prelaet: mer men is
ſculdich te gaen ter plecke eñ betey
kenen den here of ſijn domicille die
dachuaerdinghe of anden genē die
voer hem ſijn

Itē te verdachuaerden voer twe
cōmiſſariſſen

Item wanneer die ver
dachuaerdīghe is voer twee rechts
cōmiſſariſſen of andere · eñ die een
deffailiert eñ die ander verſet wort
van officie bij ſouuerain oft anđs
dat machmen delaperen

Item van twee heren houdende
heerlicheit in eenre iuridictien·

Soe wanneer twee hou
dē per indiuis eēre iuridictie · eñ die
een vādē rechts deffaileert dā mach
men delaperen

Item van verdachuaerdinge nī
ghedaen ter plecke ·

Item ſoe wanneer die
v͛dachuaerdīghe in cas van erue nī
ghedaen en is ter plecke ſonderlan
ghe alſt die reus niet en conſenteert

Item van verdachuaerdinge te
ſignifieren anden here

Als eenighe verdach
uaerdinghe ghedaen wort ende die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

here vanđ plecke biden exploitiere niet daer bi gheropen en ware· of sijn baeliu of stedehouđ vandē baeliu: want in sulcker saken soude die verdachuaerdighe wesen deffectijf· L·C·unde·l·meminerunt cunctij

Itē als die cōmissi gebreclic valt

Of die cōmissie ghebreclic ware · of dat si niet en ware na die sake · of dat si inhout te verdachuaerden in persone daert simpele sculdich is te wesen: of dattet si bi gheboden of executorie: eñ dz en behoert te sijn dan euocatorie: of dz tet is sonder cōmittimus in andere iuridictie te executeren: hoe wel dat die iuridictie daer dat wesen soude subiect ware bi middele· of te ōdachuaerden een leenman die op sijn leē woenachtich ware ·om saken sinen leen aengaende · of den toebehoren der seluer · tot corter daghē · dan te xv dagen ·eñ dat buten octauen· of een ander gheen leenman wesende buten daghen cōpetent naden stile vanden houe of vander plecke · of dat die cōmissie of mandement· ist bi mandement gheen subiect in en hout dā soudemen mogen delaperē

Item dat die sergent abele si des te doene ·

Item dat die sergant abele wesen sal des te doen· eñ dz hi die termen van sijnre cōmissien nz en excedeert · Item ist dat hi niet en bescrijft onder sijn zeghel of en relateert bi mōde · indient in plecken si die bi beuele ghedaen wort sonđ cōmissie: want niet meer en behoert te excederen die gheboden Item of hij meer screijft of relateert dan hi ghedaen heeft daermen relacie is gheuseert te doē·het sij bi mire souffissāt presentacie van partye aduerse· het si bi beuelē·dach vā aduijs· of dach van alle te sien· of dach van absencie of dach van bedincken · het si dz die eyscher niet ontfāckelic en is bider forme die hi procedeert·het sij bi eyschen declaracie vanđ sake gheeyschet in veruwe: in nombre· in ghewicht· in ponden · in prise in daghē in plecke· in persone· in tide· het sij bi eyschen die plecke te besien · of bij eyschen garand te drien toe· het si bi ghesellscap te eyschen mđ sake· het si bi respijt van betalinghe· of dach · of tijt onuerschenen· het si bidē aduocaet vander sake· het si interdict· of postulacio de aduocacio· of den procuroer int faite van procuracie te exerceren · het si dat den eyscher wil concluderen ten eynde in pertinente inder sake eñ breeder dant behoert· ende weđ trecken wil tot conclusie pertinente· of datter gheproposeert si enighe sake niet dienende ten saken of gescriften meer of vorder dan daer ghedinghet ware

Itē om te eyschen vertrec vā beclachten of van eysch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Item te hebben die hant ghehe-
uen vanden liue of vanden goeden
indient daer op ghestelt is · eermen
behoert te antwoerden totter sake-
ten si in cas criminele ¶ Item te
ghens gheuangen in ander houen ·
¶ Item bi ghebreke van siecten vā
oerloghe · van vrouwe kint draghē
de ten seluen daghe · vā vad of moe
der doot ten seluen daghe · verdach
uaert te wesen met meer andere · eñ
si niet alle en comen · behoert ghede
lapeert te wesen tot contumacē · of
dat hi proposeert affirmatiue voer
negatiue Et ecōtra Of dillatorie bi
interlocutorie daermen of int recht
ghewesen waer binnen drie maen-
den · alsdan soudemen hē mogen be
trecken anden souuerain of hoech-
ste rechter [· C : de dilacionibus · l · q̊-
niam plurimū erunt

¶ Itē van encquisicie niet ghedaen
binen drie maenden

Item van encquisicie

niet gedaen binen drie maēden Eñ
of enighe vanden tughen wtlādich
waren binen seuen maenden · dan
behoertmen hē te betrecken aenden
souuerai of hoechste recht [C · de di
lacionibus · l · quoniā populū ytra ·
¶ Itē soe wāneer dat proces is in
rechte · eñ den rechter differeert

Item wanneer die pro

ces staet in rechte · eñ den rechter dif
fereert die sētēcie diffinitiue te geuē
langher dan twee iaer in cas ciuile
eñ in cas criminele langher dā drie
iaren [C · de iudicis · l · proponeñ no
bis visis] ¶ Eñ excepcie dillatorie
voerscreuen met die ghene die subti
le aduocatē sullen mogen adiōsterē
eñ hebben mach sijn ghedifferert
eñ gheuarieert in proces · die welcke
excepcien men sal ten anddēn ppo-
seren · eñ recht ghehadt op die inter-
locutoriē die daer of comen eñ spru
ten moghen en machmen veel acci-
denciē van variacien eñ appellaciē
niet ghecrighen : soe moetmen doen
eermen coemt tot peremptorie · die
welc is die leste dier valt of volcht

¶ Excepcie peremptorie

Excepcie peremptorie

is eē excepci die al geheel eñ al pime
dē eysch andē eyscher sond dattet be
kent of ghelochēt si tot eysch : mer te
ātwoerdē bi forme van peremпto-
rie · eñ daer mede te niete den eysch
van partye Ghelijc als te propose-
ren betalinge · respijt quitācie · ghif-
te · of transactie of prescripcie vā ti-
de · vsucapcio · surrepcio · inuocacio
van brieuen · of wrakighe vā zegel
of dat den eyscher nz ōtfanclic en si
of dat den eisch is inepte : eñ veel ā-
der manieren alle dienende in rech-
te · ghelijckerwijs als bi excepcie de
dol · of furple · die hem in veel ma-
nieren ingenereert · bij deceptie · bij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sausonierie · bi tricherie of bedriech·
ende bi obligacie ōmoghelick · of te-
ghens die openbare sake : of teghēs
kercke · of sake vādon outaer · tegīs
recht of teghens generale obseruan
cie eñ castume vanden lande · of ī se
like maniren Item bi eysschen meer
dan die obligacie of sculde bedra-
ghet · of sake dat niet gheloeft en siŋ
bi eysschen eer den dach geuallē siŋ
of in andere plecken dan men scul-
dich is · of bi eysschen per indiuis ge
lijc · of tot sōmighe cōiunctiue waer
ren sake gheloeft : eñ die een allerne
dat woude eysschen : of bi ghelosten
onghehouden of niet volbrocht · of
te nemen stacker garand of aduen·
of bi andere dan vanden eysch nae
diē dē eysch ghedaen te hore te sijn
verwonnē · het si per contumas of
anders · bi interrupcie van proces
of bi arrementen van proces nz ge
reliueert · of bi beneficie van rechte
diuiadriē : dewelcke niet en ghehen-
ghet · dat vrouwen haer mogen ob-
ligeren of verbinden voer yemant
om obligacie vā weesē of vā knech
te familier · of van furiose durende
sijnre siecten · of van eygen · of ysa-
ne bedwōghen bi gheuanghenisse ·
of van vrouwe verbonden metter
echtscap sonder auctoriteyt van ha
ren man of prince · of van vrouwē
inder echtscap · om sake van hoerre
douwarie sonder beneficie vanden
recht belien diese daer op soude mo

gen kiesen · of van quittañ niet ghe
extimeert · of van pecune niet ghe-
nōbreert of ōbetaelt · of van cūprō-
mis · sonder dach · sonđ trouwe · eñ
sōder peyne · of van brieuen die nz
in en houden of en begripen die sa-
ke waer om die concluderen · of die
gerancelleert waren viciosen · of ge-
razeert · in sōme · in name · of in ter-
men · of tiden suspicionosē : om se-
ghel onbekēt · of met autentique · of
niet executorie ¶ Item bi dese excep
cien moechdi v noch behelpen tegēs
allen den ghenen die met recht ōlo-
ren hebben antwoerde in waerlike
houen · of die abel sijn in recht te si-
ne · specialiken in eysschen · het si biŋ
eysch frustre of inepte · diewelke nz
ontfanckelic en is · het si bi eysche ge
daen teghens den kersten rechte : of
bi saken ongoddelic of tegens god ·
of teghens edictū vanden price · het
si tegens brieuen prescriptē van xx
iaren in accie personele · of van xxx
iaren na bescreuen recht · of vā xl ·
iaren in actie van ypotheqē Het siŋ
bi prescrpcie in cas reele van thien
iaren tusschen den iegenwoerdighē
of van xx · iaren tusschen den absen
ten · het si van brieuen · of respiten
vanden conīc · dat ouer tiaer vā ho
ren datum gheleden ware · het si in
cas van restitucie · van minoers of
weesen · na dattet iaer ouer hoer self
mondicheit geleden ware · het si te-
gens castume locale · die nz p̄scripte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en warē van vi · iaer of meer · want
daer beneden en sijnse niet ontfanc
lic · het si in cas vā vsucapcio bi mī
vā drie iaren : want anðs en waert
niet ontfanclic · het si in beclacht vā
niewichede of in denōciatie vā upe-
we īiuriee of gebreke na dattet iaer
geledē ware · die welcke daer na niet
ontfanckelic en ware · het si in pecu
ne onghenōbreert ouer dē tijt vā ij ·
iaren · wāt daer ouer en waert niet
ontfanclic · het si in sake gheloeft bij
vreese constāt ouer tiaer · wāt daer
na en waert niet ōtfanclic · het sij in
actie de dol ouer twee iaren · die wel
ke daer na niet ontfanckelic en wa-
re · het si in actie redebitore ouer den
tijt van vi maendē · wāt daer na en
waert niet ōtfanclic · het si ī actie di-
minuiz ouer dat iaer : het si in actie
de quātiminoris of de quātipluriū
ouer tiaer · het si vā sculde ghedaen
in ghemene saken ouer xv iarē · het
si in actie de bael binnē xiiij iarē vā
den minoer · het si in cas van succes
sie · welc na bescreuen recht geeyscht
moet sijn binen drie maendē · eñ na
castume binens iaers Het si in cas
van testamēt butēs iaers wāt nz lā
ger en geduert die macht vādē testa
mentoers Het si bi execucie gedaen
ouer tiaer geleden · Wāt in allen dē
voerscreuē tidē : so wie die laet expi-
pirerē eñ ouergaē en sijn daer na nz
ōtfanclic Het si vā sentencie gheap
pelleert · eñ niet ghereslieueert in be-
hoerlike tijt Het si tegens of ō mi-
noer of weese sonō tutoer · het sij te-
gens of met furiosen of cranc van
sinē sonō curatoer · eñ dat die voerh
die si souffissant gedaen biden rech
ter of gherecht die des machtich is
te doen Het si bi procuroer vā hem
te cōstitueren : hi en is gecōstitueert
vanden minor of weesen bi auctori
teyt vā sinē voerchden Het si te sub
stitueren van hem · eer si inder sake
hebben liticōteste Het si in cas van
paps bestant of sekerhede · gheghe-
uen bi rechter royale : wāt an anðs
geen rechter en behoert die kennesse
Het si vanden ghebannē vandē co
ninccrijc wāt aē anders geen rechter
dan vanden conīc en behoert die kē
nesse Eñ bi die excepcien voerscreuē
behoert int leste gheuarieert te sijn
in rechte : met andere die subtijl ad-
uocaten daer toe sel connen adiōste
ren of bi brenghen · om te differerē
sotten eysche ·

¶ Item laps van tijden
¶ Capittel · xxxvi ·

Ae bescreuen rechte
Noitmē ōtich manierē vā laps
vā tidē bidē welkē trecht vā sōmige
hoer actie expireert Wāneer te houe
eer dz in enighe vandē voerscreuen
laps vā tide hē soude latē ōuallē of
ōlopē · ¶ Vā mādemēt geïpetreert
Die eerste manier is dat so wāneer
mē heeft een mandemēt geïpetreert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vanden coninc·om een and̄ te doen
dachuaerden op seker actie ende die
mandement niet en si begonnen te
interrineren binnens iaers · Weet
dattet is geexpireert : ende en sel nz
gheinterrineert worden bi euocacie
noch anders: eñ des ghelijcs mach-
men verstaen vanden gracien ende
remissien vanden salvegarden·&c·
[Sic est per cōstituciones parlamē-
ti ordinatū]

Item van obligacie brieuen met
eens te betalen

Die anderde manire

van laps is ĩ brieuē van obligacie
die voer eens of tot een termijn sijn
te betalē: het si in obligacie persone
le·of in obligacie vā ypoteque·dat
is te weten · in obligacie personele
moechdi weten · dat den obligacie
brief daer op ghedaen · daer gheen
questie of eysch ghedaen en sij rech-
telic voer rechter competent binnen
den tijt van xx· iaren:expireert·eñ
prescripte · Eñ waert datmen daer
op actie of eysch doen woude· men
en soude niet ontfanghen worden
Ende in actie van ypoteque binnē
den tijt van·xl·iaren Mer na regu-
le vanden bescreuenn rechte diewel
ke is de edelste daer hē de wise meest
an houden Weet dat obligacie psō
nele ghelijc voerscreuē is niet en ex-
pireert of en is prescripte vā xxx ia
ren ōmeghecomen Eñ in obligacie
ypotheque· xl·iaren Eñ so wāneer
die voerscreuen iaren verleden sijn
en salmen niet ontfangen worden
[C·de ānuali excepcioē· li·v·ad hec

Vanden weesen onder hoer iarē

Die derde maniere is

binnen welker tijt die weese vand̄
sake in sijnre iōcheit gebuerde daer
hi of veruallen ware soude gherelie
ueert wordē naden tijt dat hi tot si-
ne iaren gecomen ware·bi actie die
men hiet [restitut·ad integ̃·] weet
dat of den ghene die in voechdie ge
weest heeft· hem vint bedroghen in
enige saken die hi in sijnre ionchede
ghedaen eñ ghepasseert heeft·of dz
sijn voechden ghedaen hebbē ·daer
hi of veruallen of bedrogen is·daer
of mach hi actie makē binnēs iaers
na dat hi tot sinen iaren ghecomen
ware · eñ den iare geleden en soude
hi niet ontfanghen worden [·C·de
integ̃ restitut mīorū·l· eo tempore]
Item nae een ander rechte in eodē·
noch mach den minoer hem riliue-
ren binnen vier iaren na dat hi tot
sinē daghen ghecomē is van tgheēt
daer hi in veruallen of in sijnre mi
noriteit bedrogen ware

Item bi lancheit van tide·

Die vierde manier is

bi wat prescripcien· bi houdinghe
van langhen tide vand̄ saken daer
men in possessie of is mach ōcregē
sijn in sake reele So weet·dat binnē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

den tijt van x iaren teghens den te-
ghēwoerdighen · mach possessie p̄-
scriberē Ēn binen den tijt vā xx ia-
ren teghēs den absenten Ēn so wye
naden voerscreuen tijt daer teghēs
questie soude willen maken · hij en
soude niet ōtfangen worden Dats
te weten vanden tegenwoerdighen
die gene die den voerscreuen tijt ge-
woent hadden in de selue contree :
ēn tusschen den absent daer den ge
ne die eysch iutenderen soude willē
ghewoent hadde buten den seluē cō
tree Want die sijn ghehouden voer
absent · ēn gheen andere [· C : de pos
sessione longi temporis · l · cū post
notam et omissam possessionē] Vā
den differencie vāden cōtree [dū in
longa temporis p̄scriptione] Noch
moechdi wetē · dat op dese rubriche
is te weten · dat so wie hem laet pre-
scriberen tegens enighe preuilegie
biden tijt van xl iaren · dats te wetē
datmen die contrarie gheuseert of
ghebruyct heeft vanō preuilegie bi
den ghebuere onghepreuilegiert te-
ghens die preuilegie · Weet dat die
preuilegie is daer in aboli ēn te niet
So ist oec hoe wel dat die gheprevi-
legeert niet en heeft tegens hem die
daer of ter contrarie vseert · het si bi
den tijt van xxx · iaren · verliest den
gheprivilegeert sijn preuilegie [De
priuilegijs decratali · ⁊ de terra ·]

De vsucapcio

Die vijfte maniere is
bi welken tijt accie de vsucapcio hē
mach sorteren ende stede hebbē Soe
weet dat binen den tijt van drie ia-
ren heeft accie de vsucapcio stede · te
weten in saken mobilen : so wie die
possessie den tijt van drie iaren tot
rechtuaerdigen tytel heeft ghehadt
ēn naden drien iaren en ismen niet
ontfanckelic [· C · de vsucapcione et
legibus sequentibus

Van castume locale

Die seste manier is bi
welken tijt castume locale mach pre
scriberen So weet dat als een castu
me gheuseert is · ēn gheacastumeert
in sōmighe plecken biden tijt vā vi
iaren · die welke si consonantē tē be
screuen gherechte passeert · ghelijck
castume locale [C · li · iiij · ru · de vecti
ga · cōmissi · l · cōmissis]

Van beclachten van niewichede

Die seuende maniere
is binnen wat tijde datmen beclach
te van niewicheden doen ēn intēde-
ren mach Te wetē : so wye hē voelt
ghehindert van niewichede in pos-
sessie diem en doen wil op sinen er-
uen · hi is sculdich te claghen mz be-
clachte van nieuwicheden binnens
iaers · of anders naden iare en sou-
de hij hem daer mede niet moghē be
claghen · ende en ware niet ontfanc
kelic [C · uti possidet · l · fundan̄ de
quo agitur ·]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Denunciacie van enighen nieu-
wen wercke

¶ Die achste manier is
binnen welker tijt denunciacie van
nieuwe iniuriee sculdich is gedaen
te sine So weet dz so wie hem voelt
ghehindert te sine van enigen nieu
wen iniuriee diemen teghens hem
doet · eñ in sijn preiudice of achter-
deel · hi is sculdich eer dat werc vol-
maect is te comen op dat werc ende
daer bi hem roepen sekere psonen ·
als tughen · eñ nemen enen steen in
sijn hant eñ seggen Dit werc dz mē
hier maect eñ beghint · ic voele dat ic
daer bi ghehindert ben · eñ ick laet v
weten eñ vermane v dat ghi des of
laet · eñ ontmaect · ende repareert al
dat ghi daer of ghedaen hebt · inden
eersten eñ behoerlike state · eñ indiē
ghi des niet en doet · ic protestere dz
tet biden rechter · die des behoert te
kennen al ghereparеert eñ in sinen
eersten eñ behoerliken staet ghestelt
sal wordē ten costen perikel eñ boe-
ten vanden yenen die dit werc doet
of doet maken · eñ in ghetughe van
dien behoert hi den steen die hi in si-
ne hant heuet te werpen int werck
alsa vre als hi voelt dattet gherecht
is Eñ dat ghedaen · ist dat daer nae
enighe werc meer ghedaen wort be
hoert gereparеert te sine · eñ ghestelt
in behoerlike state biden rechter tot
veruolghe eñ beclachte vanden ghe
ne die dat werck denuncieert · Endē
waert dat hi vbeide tot dattet werc
ghedaen ware · hi soude dat moeten
doen bi beclachte of denunciacie vā
nieuwen werc bīnens iaers: want
butens iaers en soudemen niet ont
fanghen worden · [C · de noui ope-
ris nōciacōe · et · C · de no · ope denō ·
l · sequantibus]

¶ Van pecune ōghenōbreert

Die negende manier
is binnen wat tide actie van pecu-
ne onghenōbreert of onbetaelt · be-
hoert eñ sculdich is stede te hebben ·
So suldi weten dat so wie hem sou
de willen beclagen van pecune die
men hē sculdich ware · eñ hem nz ge
nōbreert en ware · of datmen wou-
de segghen dattet tot sekeren daghē
te betalē ware · of dattet betaelt wa
re · eñ den ghene diet ontfangē sou-
de · daer tegēs seide In sulker twist
en salmen niet lāgher beiden dan
twee iarē · sonder actie te makē voer
rechter cōpetent: want so wye lan-
gher beide · hi en soude niet ontfan-
ghen worden [· C · et si omissam he-
reditatem

¶ Vreese vander doot

Die tiende manyere is
binnen welker tijt enighe saken ge-
daen wt vreese vanđ doot mach eñ
behoert ghereliueert te sine bi resti-
tucie van vreese vander doot: so sel
di wetē: ist dat yemāt wt driegemēt

ende vreese vand̄ doot ghedaen of verleden heeft enighe saken ofte ghelofte die hē hinderlic sijn· op dat hij des daer na sonder driegheement eñ vreese niet en confirmeert· of en ratifficiert· hi mach dat veruolghen an den rechter binnens iaers· eñ daer of actie maken niet te houden noch te volbrenghen tgheent dat wt vrese eñ anxte ghedaen ende gheloeft ware: mer na dat iaer en soude hij niet ontfangen worden [C· de hijs qui vi vel metu causa gesta sunt· l· si per vim vel metū mortis·]

Actie de dol

Die elfste manierre is binnen wat tide actie de dol of van furple behoert· eñ mach stede hebbē So weet dat soe wie enighe cōtract maect onder forme vā goeder trouwe van sijn partie aduerse· a dol deceptio eñ furple: moet in sulke contract die hē vint gehindert of bedroghen· veruolghen· eñ hē betreckē in rechte binnen twe iaren· op dat hij de dol deceptis of furple mach ghecilieueert sijn· Eñ ist dat hijs binnē den voerscreuē ij· iaren niet en doet hi en sel niet ontfanghen worden [C· de dolo malo· l· non possunt tibi obesse tempora

Actio redebitore·

Die twaelefste manierre is binnen welker tijt actio redebitore behoert; eñ sculdich is gheintē teert te sijn So weet dat so wye enighe saken of goeden ghecoft hadde die hi niet leueren en soude mogen· of niet leueren en woude· ten dage dat hijt sculdich waer te leueren· eñ die coper verbeide nae den dach vi maenden· sond̄ daer of eysch rechtelic te doen voer recht competent· hij en soude daer nae gheen eysch daer of mogen doen die ontfanclic ware noch enighe restitucie daer of hebbē C· de delic· actio· l· cū proponas ser uum q> pud̄·]

Actio de quāti minoris

Item die dertiende manire is· binnen welker tijt actio de quantiminoris stadt heeft So weet dat so wye enighe sake ghecoft hadde· die naden coop gheuonden ware minre of arger dan die vercoper te kennen ghegeuen hadde· Waer sculdich eñ gehouden daer of te doē eñ intēderē actie van restitucie rechtelic· eñ voer recht cōpetent binens iaers· eñ of hijs binnens iaers niet en dede· hi en waer daer na niet ontfanckeliken C· de delic· actio· l· cum proponas]

Van iniuriosen woerden

Item die viertiende maniere is· binnen welker tijt actie vā iniuriosē woerden mach of behoert gheintenteert te sine So weet· ist dz binnens iaers gheen beclachte ghedaen en wort vā iniuriosē woerdē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

rechter cōpetent· die actie is daer of
geexpireert·eñ en ware niet ontfāc
kelic [C· de iniu·l·si non cōmit]

Actie in cas van rekenīghe

Die vijftiende manie

re is·bīnen welcker tijt actie van re
keninghe vanden ontfangherscap
vā sōmige ontfanckelic is. So weet
dat in cas van rekeninghe van eni
ghen ontfangherscap die actie niet
en expireert noch en prescribeert bij
ghenen tijt·eñ so wie ontfanger is
van yemant · hoe wel lange gebeit
ware· den ontfangher eñ sijn eruē
souden ghehonden sijn goede reke
ninghe te doen·indien gheen rekenī
ghe cōpetent daer of gedaen en wa
re in voerleden tiden [C·li·ij·ru·de
negocijs gestis·l·curatorē tibi

Van openbaer wercken

Die sestiende manire

is binnen welker tijt actie van eeni
ghen ghemenen wercke·dat is īder
sake ghemeene mach eñ behoert ghe
intenteert te sijn So weet dat indiē
beuolen eñ gheordineert wort bidē
administratoers vander stede ofte
lande te maken of te doen makē e-
nighen wercke · het si in metselerie
of timmerage of ander edificie op
enighe erue· so behoert ghemaect te
sijn so vrome als om ewich te duerē
Eñ dat behoert alsoe gedaen te sijn
daer om ist gheordineert biden fac-
toers vanden rechte · dat si wel toe
sien sellen den ghenen die dat werc
maken· eñ specialiken die adminis-
tratoers daer toe gestelt Wāt waer
daer enich ghebrec ghevonden bin-
nen den tijt van xv·iaren nadē wer
ke ghedaen : si waren ghehoudē of
horen eruen daer of goede rekenin-
ghe te doen ·eñ naden vijftien iaren
is die actie daer of teghens hē gheex
pireert ende gheleden

Dylatorie

Die seuentiende mani

re is binnen welker tijt die actie ge-
intenteert per dillatorie mach eñ be
hoert te sijn determineert Soe weet
dat die actie geproposeert voer rech
te·mach ende is sculdich gedecideert
te wesen tot sentencie:binnen dē ti-
de van drie maenden·of indien des
niet ghedaen en wort:men mach hē
betreckē anden souuerain·eñ mach
daer bi al gheeuoquiert wordē voer
dē souuerain· om die selfde deffaul
te [C·de dilacō·l·quoniā plīn erūt]

Vandē saken gestelt ī enquisicie

Die achtiende manie

re is:binnen welker tijt die sakē ge-
stelt in enquisicie eñ cōmissarissen·
sculdich is gheconcludeert te wesen
in rechte ·eñ overghebrocht te houe
om te wisen tot enen behoerlikē eīn
de Soe weet dat bīnen drie maendē
behoren gheconcludeert·eñ ten eynu
de van audicie ghebrocht te sijn om
dz recht te horen· indien die tughen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

binnens lants sijn · of datmense ge crighen mach Eñ indien si warē bu ten die prouincie of lande · weet dat tet binē ses maenden behoert te we sen Ende waren si ouer zee binē · ix · maenden eñ niet langher [· C · de di lacō · l · qm̄ plm̄ erunt ·]

Wanneert tproces is interrupt

Die xix manier is binnen wat tijt tproces is īterrupt: soe weet dat proces hanghende ī waerlike houen tusschen partien · mach ende behoert te sijn interrupt ghehouden · indien dat nae enighe deffault ghebuert inđ liticōtestacie ver uolghe ordinarie Want voer die liticontestacie die deffaulten sijn alle gheordineert ende gelimiteert Mer na liticontestacie · ende dat die sake behoert te wesen in cōmissarissen · īsser dan enighe negligencie eñ specialiken anden eyscher · eñ dat hi sine saken niet en veruolcht · eñ laet ouerliden die drie maenden vā pro ductie: sonder yet te doen van pductie · ende laet ouerlidē tiaer in alle te seggē · daer in machmē mercken per fecte intruptie · vanden welkē men nz en sel gereliueert worden · tē si bi detēcie vā geuangenisse · dat den eyscher mach gehad hebbē in vreemde contree · twelc hi niet en heeft mogē laten weten

Vanden querelles ofte sakē han ghende in rechte

Die xx manier is binnen welker tijt die sakē of querellen hanghende in rechte · behoren gedecideert te sine bi sētencie diffinitiue · So weet dat die sake of querelle hāghende in rechte behoert te sijn ghedetermineert eñ belept tot sentencie indien die sake ciuile is · binen drie iaren · Eñ is de sake criminele binnē twee iaren · of indien des niet en ghebuert: so salmen mogen die sake betrecken eñ euoqeren voer den souuerain bi faulte van goede · ten si bi grote nootsaken vā ōleden [· C · de iuđ · l · pperandū nobis visū ·

Van seruaige

Die xxi manier is binnen welker tijt p̄scripcio in seruage stad heeft: so weet dat gelijc dz ī cas vā pprieteit · x · iaer is voer dē tegenwoerdigen · eñ xx iaer voer dē absēt so hebbē oec stede in acti vā seruage tegēs dē tegenwoerdigen in xl. iarē eñ xx · iarē teghēs den absent Eñ bij sulker tijt machmē ōcrigen p̄scripci vā seruage op sōmighe pleckē of sōmige lande: als wegē te hebbē doer eēs anđs lant · sinē drop te hebbe op eens anđs erue · of sijn doerriden of doeruarē [C · de serui · et aq̄ · sic · vlu · et l · cū tal questio

Vā tide de bail

Die xxii manier is binnen welker tijt die bail vā enige minoer expireert · So weet dat so wāneer die minoer gheledē heft · xiiij ·

laer te vollen·hi mach weḋcomē tot
sinen lande of erue noch die bael en
heeft daer gheen segghen meer op·
[C·ḋ testamētarea tutella·l·si tuto]

Van erfnisse sonder den sculden
te betalen

Die xxiij manicre is bin
nen welker tijt men moet aprehēde
ren in erfnisse diet hebben wil sonḋ
vreese of perikel vanden sculdē vā
den dode te betalen · So weet dat so
wye aprehenderen wil enighe erue
ende successie van yemant sonḋ pe
rikel vanden sculden te betalen vā
den doden · wel mach hijt doen · op
dat hi bīnen eenre maent :na dattet
testament vanden dode gheopent
sal worden: of na dattet hē ter ken
nesse ghecomen sal wesen dz die do
de ghestoruen is:daer hi of eruē wil
doet maken inuentorie van alle mz
beneficie van rechte· die welcke be
hoert te wesen binnen twee maēdē
daer na· also sijnt drie maendē tijts
daer in naden testament open ghe
daen · of nader doot : eñ alsoe sou
de hi sekerlic aenuaten·of aprehēde
ren bi caucie te reformerē of weder
te keren·indien daer enighe sculden
geuōden worden·die geapprobeert
waren of worden: mer men en sou
de hē niet vorder mogen appresserē
of bedwighen · dan die inuentorie
draecht of beloopt ·Eñ indient hijs
binnen der seluer tijt niet en dede:
en sal daer na niet ontfanghen wer
den bi deser forme [·C·de habenda
vel adtrahenda hereditate·l· senti
mus iam duas esse·]

Van testamenten

Item die xxiiij manie
re·binnē is welker tijt dat testamēt
behoert voldaē eñ volbracht te sijn
So weet· dat so wie anneemt execu
cie bi forme vā testamēt·hi behoer
tet volbracht te hebbē bīnens iaers
Of indien des niet gedaen en wort
die erfnamen vanden testamētoer
mogent nemen eñ hebben met rech
te wids borge stellende die testamēt
te volbrēghen [C:de fide cōmissa
autentica·li· amplius que defuncti

Item so wie met recht in enighe
ghifte comen wil·

Item die xxv manicre
is·bīnē welker tijt mise defait stadt
heeft:so weet dat so wie in ghifte le
gatarie hem wil setten mit beneficie
van mise defait·hi is des sculdich te
doen binnens iaers na dattet testa
ment is gheopent eñ te voerschine
ghecomen · of naden iare en soude
hi niet ontfangen worden bi deser
manieren Ende also ist vanden do
narien binnēs iaers· na dat die mā
doot is [·C·de edic·diui· tol··xx·]

Van erfnisse an te nemen·

Item die xxvi manicr
is · binnen welker tijt men behoert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te aprehenderen erfnisse· of anders
den heere of den sculdenaers soudēt
mogen aplicquieren of antastē met
recht So weet dat so wie aprehēde-
ren wil die successie van yemāt als
erfnamen· dat behoert hi te doen bī
nen ·C· daghen· en̄ hi en mach niet
langher differeren na bescreuē rech
te Want waert dat hi langher toef
de· die heere mach daer op stellē sijn
hant als an onbesetten goeden ·of
die sculdenaers mogen hem te rech
te betrecken· ende begheren dat die
goeden gheinuentauriseert worden
om hem luden betaelt te worden· al
so verre als sij die sculden deden bli
ken Ende of die erfnamen naden
voerscreuen hondert daghen qua-
mē· si en souden niet ontfangē wor
den :mer het soude ghedaen bliuen
datter of ghedaen ware [·C· qui
bona: l· possessio·] Mer die castu-
miers segghen· dat daer toe behoert
den tijt van een iaer ende vijftiē da
ghen Ende indien die here alst iaer
gheleden is dat aen hem niet en tree
ket· of dattet die sculdenaers niet en
betreckē als voerscreuē is: soe mach
die erfghename alsdan comen· ende
annatent of aprehenderent [·C· de
here habenda vel adtrahenda· l· licz
incontinenti·]

Van appelleren

Die seuentientwintich

ste is· binen welker tijt mē mach en̄
behoert te appelleren van sentencie
contrarie So weet datmen appelle-
ren moet ter stont alst tot sijnre ken
nesse coemt· dier present ware· ende
so wye datter niet en ware: so geri-
ghe alst totter kennesse comen sou-
de· vanden ghenen die hem souden
voelen vercort te wesen bider voer
screuen sentenci Ende hi is sculdich
als hi die tydinghe ghehoert heeft
ter stont te comen anden gherechte·
ende appelleren Ende ist ter plecke
daer hi niet comen en mach· so sel hi
ten minsten binnen acht dagen na
dat die sentencie ghegeuen ware co
men voer notarijs· en̄ daer appelle
ren vander sentencie die teghens hē
ghegeuen ware· bi sulke gherechte·
in sulken houe· op sulcker sake ·op
sulken dach Ende van dier appella
cie is hi sculdich te hebben instrumēt
op dat hi hem daer mede behelpen
mach voer den rechter souuerain·
daer hi sijn appeel behoert te releue
ren Ende dat ghedaen sijnde· so sal
hij dat ter stont doen condighen· of
signifieren den rechter of gherechte
daer hi of geappelleert heeft bi brie
uen patentes: op dat den gherechte
daer hi of gheappelleert heeft nz en
attempteert in enigher maniere op
die sake vandē appeel· en̄ dit mach
al geschien en̄ gedaen sijn bi procu-
roer En̄ indient nz gedaen en wort
binen den tijt van ·viij· daghē· ten
ware daer nae niet ontfanckeliken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende die appellaci warē actie deser-
te ¶ Ita est ordinatum per cameram
parlamenti · et sic tenetur in curijs
regis ¶ Van appiel te relieuerē·

Die achteñtwintichste

manier is· binnen welcker tijt men
mach eñ is sculdich te relieuerē sijn
appeel Soe weet dat so wie gheap-
pelleert heeft van cōmighe gerechte
die sonder middelen resorteren int
parlement: hi moet sijn appeel relie
ueren inden seluen parlement · bin-
nen den tijt van drie iaren nadē ap
pellacie gedaen ¶ Ende of den appeel
so cort ware ghedaen voer die dagē
vander baeliuscap of seneschalscap
die sculdich sijn te dienen int perle-
ment voerscreuen den ghenen aen
wijen den perlement ghedaen is · in
dien hi ghereliueert mach sijn van
den dach cōpetent voer die presēta-
cien int parlemēt vandē baeliuscap
of senescalscap van daer dē appeel
ghedaen is · hi ist sculdich te doen of
sijn appellacie ware deserte ¶ Eñ is ī
deser ghehouden dach cōpetent · dē
tijt van xij dagē tusschen den dach
van ōdachuaerdinghe ende tusschē
den dach van presētacien indē voer
screuen parlement inden termē · in
dien dat tusschen parijs eñ die plec
ke daer die verdachuaerdinghe ghe
daen wort · hebben soude van instā
cie · xl · milen ¶ Eñ also moechdi ōstaen
van meer meer eñ van mī min ¶ Eñ
indien den dach van appellacie tot
ten daghe van presentacie int parle
ment soe cort ware · datter gheenen
dach competent en mochte wesē na
die instructie voerscreuen · dan sou-
demen moeten impetreren ōdach-
uaerdinghe van relief · binnen den
dage of eer in dient ghesciē mocht
eñ dan soudemen die verdachuaer-
dinghe doen binnen drie maenden
daer an volgende · hoe wel dat den
dach gheuiele buten den daghe van
baeliuscap of senescalscap vandaer
die partiē waren · ende dattet in da-
gen ware extraordinarie · eñ indiēt
andēs ghedaen ware · ten ware van
gheenre waerden · eñ die appellacie
waer deserte ¶ Item of den appiel is
te relieueren voer gherechte die assi
se houdē · ghelijc als die rechtēs ropa
len doen ¶ Als den baeliu van ōmē-
dops · ende den baeliu van amiens
eñ sōmighe andere · weet datmen re
lieueren moet sijn appiel binnē den
eersten assise die den rechter souue-
rapn vanden gherecht daert of ghe
appelleert is · sculdich sal sijn te hou
den van dage cōpetent voer die p̄sē
tacien vanden assise · eñ en wortet
so niet ghedaen · die appellacie wa-
re deserte ¶ Item oft te relieueren wa
re voer gherechte die gheen assise en
houden · die appellacie behoert ghe-
relieueert te sijn binen den tijt van
xl · daghen: eñ ten daghe gheassig-
neert cōpetēt · of āders die appelacie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ware deserte Eñ of den dach so cort
waer datter geen dach cõpetent en
machte wesen ten daghe vãden assi
se: soe behoert cõmissie gheĩpetreert
te sijn ten eersten datmen mach bin
nen die presentacien vanden assise
ende daer op den dach assignerẽ ten
anderden assise daer an volghende
[Ita videtur et vtitur ĩde in õnib9
curijs regis per stillũ et ordinacõez
curiarũ secularũ ·]

Van appellacie te renoncieren

Die xxix maniere is bin
nen welker tijt mẽ renoncierẽ mach
van appellacie bi hem of voer hem
ghedaen So weet dat so wye nader
appellacie ghedaen van sõmigẽ ge
rechte renoncieren wil vander ap-
pellacie · dat salmen mogen doen bĩ
nen achte daghen na dat die appel-
lacie ghedaen is naden recht vã sõ-
mighen plecken Mer na bescreuen
redenen · het behoert ghedaen te sine
bĩnen x · daghen naden dach vãder
appellacie Ende so wie langer ver-
toefde · het waer te laet te renoncierẽ
eñ men soude moeten relieueren die
appellacie · of daer of te veruallẽ [de
cretali de sentencia et re iudicata cũ
inter nos] Ende ghi moecht weten
dat naden wijsen eñ den constitutiẽ
van parlement: soe wye verbeyt te
appelleren ten achsten of ten tienstẽ
dage naden dach van die sentencie
ghegeuen · ende daer nae raet heeft
ten appeel te renoncieren · soe weet
dat an die renonciacie te doen so ve
le dach is als aen die appellacie: soe
dat hij heeft twee · viij · of twee · x · te
renoncieren vander appellacie · dz
is te weten twie viij daghen te renõ
cieren inden lande · daermen heeft
viij daghen te appelleren · Eñ twee
x · daghen te renoncieren daermẽ he
uet x · daghen te appelleren

Exempel op appiel ·

Sentencie wort geg
uen teghens mi ten saterdaghe · ick
en was daer niet peghenwoerdich:
ende ic en hebbes niet eer gheweten
Ende daer om ghehadt dach te ap-
pelleren · quam ic ten achsten daghe
ende appelleerde vanden rechter · de
welcke die teghens mi die sentencie
ghegheuen hadde · Ende voert soe
verbeyde ick andere achte daghen
daer nae · dat waren vijfthien da-
ghen nader sentencie Ende mi wor
de gheraden te renoncieren van mi
ne appellacie Ic quam renoncieren
ten anderden achte daghen · ende ic
quam in tijts Ende alsoe sult ghijt
verstaen van tween · x · daghen in
lande daermen vseert van thien da
ghen te renoncieren · ghelijck voer-
screuen staet [Ita fuit consultum p
sapientes consiliarios parlamenti
Maxime per dñm precidentem · et
plures alios dños parlamenti ĩ cã
q̃ vertebat int philippũ de chãtin

ex vna parte ⁊ iohānē de campis ex
altera pte per quēdā appellacionē
emissā ex parte iohānis de cāpis]

¶ Vā erroer op arreſt vā perlemēt·

Die dertichſte manie

re is· binnen welcker tijt erroer op
arreſt van parlement behoert ende
is ſculdich ghedaen te ſijn So weet
als dat arreſt van parlemente niet
en mach geappelleert ſijn Eñ daer
om hietmēt arreſt Welc ſo gearreſ-
teert ende ghegeuen is bi ſentencie·
datē gheen appiel en behoert of en
geſchie Mer ſo wie hē daer of voelt
ghehindrt·hi mach bīnen der tijt vā
een iaer propoſerē erroer op die ar-
reſt teghens hē ghepronunciert·eñ
daer of doen requeſte bi gheſcrifte
anden requeſtes vanden coninc eñ
gheuen die erroer diemen wil ꝑpo-
ſeren Eñ of die erroer ontfanckelic
is· die heren vanden requeſtes van
den coninc ſellen ſenden anden here
vanden parlemente die begeerte eñ
erroeren geformeert bi articulē met
een mandement · inhoudende · dat
die requeſte metten voerſcreuen er-
roeren gheuiſiteert worden·eñ ont-
fanghen :eñ gheboden vandē par-
lemente voerſcreuen· dat te ſien·eñ
tontfanghen :ſo dat die partien mo
ghen daer op ghehoert ſijn·ende dz
hof vanden parlemente ſel ſelue dz
berechten · Mer eer die erroerē ont-
fangen worden·ſal die partye dieſe
propoſeren wil moetē namptiſerē
in handē vanden voerſcreuē houe
C·xx·pont ten eerſten·om die boetē
indien die propoſant vandē voer-
ſcreuen erroers veruiele· twelcke hi
ſoude moeten betalen van boetē eñ
coſten van partye aduerſe] Per or
dinacōem curie parlementi ſic tene
tur et cōſeruatur ſine dubio]

¶ Vander actie vanden kinderen
onder hoer iaren ·

Die xxxi manier is bin

nen welcker tijt men mach doen eñ
intenderen actie totten kinderē bli-
uende in hoer minoriteit · om ſake
van hoer vader eñ moeder Te wetē
iſt ·dat binnen der tijt van vijf iaer
nader doot vanden vader of moedē
niet ghedaen en wort · daer nae en
ſalt niet ontfangen worden·[C· de
ſtatu defunctorū]

¶ Hier na volcht ſinē eyſch te for-
meren te houe ·

Capittel xxxviij

Te weten hoe datmen

mach varieren in waerlike houen·
voer kennen of ontkennen ī dē ſa
ſo wil ic thonen hoemen mach eñ is
ſculdich te doen ſinen eyſch in waer
like houen·tsi bi mōde of bi geſcrif-
te So weet dat ſoe wie wil doen eñ
intenderen eyſch teghens yemant:
hi iſt ſculdich te doen eñ te formerē
behoerlic · eñ den eyſch moet in hou
den drie ſaken·dats te wetē maier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

minoer :eñ conclusie · Maioer · ghe
lijc dat in cas van delict doen eñ in
tenderen eysch of supplicarie dat al
so veel is · die moet hebben in haer
seluen maioer gheallegeert · vã rech
te castume · gheboden. of edict van
lande notoerlic bewaert

Exempel

Heer rechter dese N de
welke is ghiswaert : is voer v betogẽ
tot mijnre begheerten op tgeẽt dat
waer is · dat in uwer iuridictien is
recht eñ castume diewelke die bescre
uen recht is concordant of ghelijck
die welke inhouden eñ willen Ist dz
yemant die bi sinen wille eñ sonder
redene wacht ende beuicht eenighe
andere · voersien wesende van ver-
boden wapenen · ende hi hem daer
op iniurieert of quetst tot soe grote
misdaet : dat tot effusie van bloede ·
ende bloetstortinghe valt · hij ver-
ualt inden peinen ende boeten daer
op ghestelt ende gheset · ende inden
boeten van partye Nu ist dat sake
dat dese maioer gheproposeert : is
waer dat die voerscreuen · N · van
sijn õbehoerlike ende verdomelike
wille onlanges of tot desen daghe
sonder te hebben saken noch redenẽ
wel toeghemaect ende ghewapent
met sterckẽ ende verboden wapenẽ
hem stelde in wacht met wille ende
meninge eñ voersichticheit in sulke
plecke · daer hi wel wist dat ic lijden
soude ende ghewoenlic was te lidẽ ·
mij besprongen ende beuochten he-
uet · ende gheiniurieert seer ontame
liken tot effusie van bloede · daer ic
mij of houde seer groteliken ghein-
rieert · misdaen ende bescadicht van
minen liue · ende goeden · ende tot
lachteren van mi · minen state · ende
van mijn eere : ende oeck van mij-
nen vrienden · Ten si dat bij uwer
goeder iusticien daer i versien wort
met rechtelike prouisie : soe ist dat ic
contendere ende concludere tot de-
sen eynde teghens den voerscreuen
N · dat indien hij kennen ende be-
lyen wil · dattet alsoe is · dat hi bi v
ende uwer goeder iusticien ghecon-
dempneert sal worden · dat te bete-
ren teghens v als den here · ende te-
ghens mi : als partye gheiniurieert
van alsulcker boeten · beteringhen ·
ende pugnicien · alsoe wel eerliken
als profijteliken Ende dan decla-
reren die selfde boeten · ende conclu-
sie nader vsancie ende castume van
der plecken · Of sulcke boeten ende
pugnicien · als die discrecie vanden
houen sien sal · dat tot redene ende
recht behoert · Doende eysch van-
alle den costen · scaden · ende interes-
ten · in alle dat veruolghe vander
saken totten eynde toe · Biedende
te betughen van mijnder saken ont
kent of contreditz die ghetuyghen
begheren · alsoe veel dats ghenoech
sijn sel tot mijnre cõslusi te comẽ eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te gheraken· of allso veel als ic daer
of betughen mach Allso heb ic ghe-
thoent maior minor en̄ conclusie
in eysche En̄ allsoe moechdi wetē en̄
verstaen van allen anderen So suls
di weten dat noot is te segghen· of
in sulke boeten als den houe·&c·
Daer om dat so wye sinen eysch so
preciose doet · dat hi daer in niet en
set of en betrect die pointe: en̄ hi dā
properlic alle sinen eysch bi tughen
niet en gheraect· die rechter en mach
daer of niet wisen· dan na tgheent
dat gheallegeert of betuycht sel we-
sē Noch die rechter en mach nz voor
der wisen dan partie allegeert·en̄
daer om ist van doen te segghen of
allsoe veel alst hof·&c· Item desghe-
lijcs moetmen segghen en̄ restringe
ren allso veel als ic betughen sel mo
ghen Want so wie hem vermate al
le te betughen· of tot eysch precise:
ende niet al en betughede volcome-
lic· na sōmige opinie ware perikel
in sinen eysch En̄ daer om ist expe-
dient te segghen· of allso veel als ick
betughen mach Item tis oec vā no
de te eyschen costen scaden en̄ inter-
restz Want wie sinen eysch heeft te
formeren· en̄ dat niet en eyschet· hij
en mach daer niet meer toe comen·
noch hi en machse daer nae niet ey-
schen· of eysch daer of doen· die ont
fāckelic ware | Quia scdm̄ allegata
et pbata iudicandum est |

Eysch op twist vā iusticie ī pleē
ke daermen niet en vseert van com
missie Capittel xxxviij·

Heer rechter ic hebbe

hebbe
dese doē ōdachuaerden voer v
op dat ick tot deser plecke·N·hebbe
die iusticie hoghe·middele· ende la-
ghe: so verre als tot middele iusticie
mach en̄ behoert toe te horen alleen
en̄ voer al· sonder dat nyemāt an-
ders daer en heeft noch en behoert
te hebben enighe heerlicheit· prise-
clam ·noch arrest: per indiuis noch
anders Ende daer of ben ic in goe-
de besit ende possessie bi mi en̄ mijn
voersaten· wien god ghenadich sij
en̄ wien ic representere in deser par
tie· van so langhen tijt: dat geē me-
morie en is ter contrarie en̄ dat ghe
noech behoert te sijn tot goede pos-
sessie ende iuste tijtele en̄ tot wete en̄
gesichte van enen ygheliken of vā-
den ghenen diet hebben willen sien
of weten Niet te min deselue·N·is
hem gheuordert bi hem·of bi ander
diet hem te dancke doen· alst waer
is semblabelic te treden op mijnen
voerscreven lande of heerlicheyt·en̄
iusticie· en̄ hem vorderen· daer op te
vaughen· exploitieren ·of arresterē
en̄ daer of die kennesse te willē heb-
ben tot mijn grote preiudicie· indiē
daer in niet voersien en wort met
rechtelike prouisie ende remedie: so
concludeer ic teghens hem· dat hi tē
eersten bedwonghen worde mi te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

repareren alle tgheent dat hi daer of ghedaen heeft · bekennende dat hijt ghedaen heeft tot onghelijc · en̄ sonder dat hi daer enighe recht of sake hadde des te doen · en̄ oec ghecōdemneert te sijn daer toe teghens v te beteren van wpen ict houdende ben · en̄ die mi sculdich sijt te bewaren · en̄ teghens mi van sulcke boeten of beteringhen · indien hi dat lijt en̄ kent ghedaen te hebben En̄ ist dat hi dat ontkent: soe hope ic so veel te doen voelen ende bewisen · dat ic sel moghen gheraken mijnre conclusie · of also veel als ic betughen sal moghen doende eysch vanden costen · scaden en̄ interrestz

Eysch op infractie vā iusticie in plecke daermen niet en vseert van cōmissie Capittel · xxxix ·

Heer rechter ic hebbe dese · N · doē verdachuaerden voer v: op dat in mijn iusticie ende heerlicheit hoghe middel ende laghe die ic hebbe in sulker plecke N · daer dat ic hebbe houe ende gedinge · baeliu · mannen · feodalen en̄ sergenten · ghelijc als tot hoghe iusticien mach en̄ behoert te cōpareren angaen en̄ toe behoren · sonō cōtredict · hinō of letsel van yemant En̄ wel is waer · dz de voerscreuen · N · onlancs gheuonden is in mijnre heerlicheit en̄ iusticie · ende wort daer gheuonden in yeghenwoerdicheit vander misdaet · doende sulcke delict ende sake · ꝛc ·

Ende om totter seluer sake te remedieren en̄ te voersien · gelijc alst recht begheert ende bewijst · mijn sergent stelde sijn hant op hem · en̄ dede hem gheboden dat hi sijn lijf gheuangen geuen soude om te beteren sijn misdaet Nietemin bi sijn onbehoerlike ende verdomelike wille in desen stucke bi sijnre cracht en̄ macht ende pure onghehoersaemheit rebelleerde teghens mijn sergant · ende alsoe veel dat iniurierende hem grotelic · ende versmadende ende traingierende die haet vander iusticie die op hē bi sijnre misdaet ghelet was · als voerscreuen is · hi ontghinc · ende wechliep · ende scheide wt mijnre iuridictien in grote esclande en̄ versmadenisse vā mijn voerscreuen iustici: en̄ in mijn preiudicie · Ten si dat bi v die mijn ouerste sijt · en̄ die mi sculdich is te bewaren daer in versien wort met rechtelike prouisie en̄ remedie Soe concludeer ic tegens hem · dat indien hi kennen en̄ lien wil die saken bouen ghescreuen · hi sel die waerheit kennen · ghi selt hem constringeren ende bedwingen weder te comen · en̄ doen obediencie · en̄ hem mi weder te senden in minen houe · daer vander sake die kennesse ghehoert te wesen · anghesien dat die delinquant is mijn geuanghen waer hi si · om recht te doen naō sake Ende indien hijt ont kent · ic biede alsoe veel · ꝛc ·

Eysch op twist van seruage·
Capittel·xl·

Heer rechter ic heb de
hen doen dachuaerden voer v
daer om dat alsoe lange tijt gheledē
is· dat gheen memorie en is ter con
trarie Ick hebbe so bi mi so bi mijn
voersaten daer ic sake tytle en̄ iuste
actie of hebbe· besit ende possessi ter
cause van mijn iusticie en̄ heerlichz
die ic hebbe in deser plecke· N·dats
te meten te holbē serfz taillables·tot
mi en̄ tot mijn voerseidē iusticie vā
iare te iare· en̄ te nemē ende te exige-
ren ter cause vandē voerscreuē mijn
heerlicheit op een yghelic van mijn
serfz· en̄ specialiken opten voerscre
uen N·sulke bede die tot anderen ti
den ende iaren hi of sijn voersaten
mi hebben vredelic betaelt· en̄ vol-
daen ter cause van mijn recht iusti
cie :ende besit proprietaire So ist dz
die voerscreuen ·N· hoe wel dat hijt
niet ignoreren en mach· noch en is
sculdich met redene dat recht voer
mi hier bouen geallegiert · nochtās
veruordert hi hem· en̄ wil teghēs re
dene voorderē hem te excepteren vā
mijn voerscreuen seruage of eyghē
dom· en̄ hi loesheit hem vordert te
nemen niewe adueu van anderē he
ren· vāden welken hi hem wil hou-
den ondersate teghens redene ende
recht vanden conine· en̄ specialiken
teghens bescreuen recht ·die niet en
henghet dat niemant vā serue of ey
ghen condicie hem mach exemptere
sonder die auctoriteit van sinen he-
re in dier sake En̄ indien hijt doet :
hi is sculdich weder gebrocht te wer
den totter iuridictie van sinen here
van wyen hi serf of eyghen is ·En̄
sijn here mach hem clameren en̄ be-
gheren weder te hebben· waer hi hē
weet· en̄ also betreet hi hem in grote
preiudicie van mi des te doen· indiē
bi v die minen here sijt daer in niet
voersien en wort met behoerlike re
mediē Soe concludere ic teghens dē
voerscreuē ·N·dat hi bi v si bedwō
ghen ende ghecondemneert te laten
sinen lesten en̄ niewen adueu: ende
mi te beteren tgheent dat hi daer of
gedaen heeft· en̄ an mi weder te val
len: an mijn heerlicheit ghehouden
en̄ bewaert· en̄ daer toe in mijnre be
de daer om gheordineert· indien hijt
dat bekent also te wesen· ende indiē
hijt ontkent· ic biede also veel te doē
voelen ende bewisen :dat om te ghe
raken tot mijnre conclusie· of alsoe
veel als ic betughen mach· doende
eysch vanden costen· ꝛc·

Eysch op twist van simpel besit
ter plecke daermē niet en vseert vā
cōmissie
Capittel· xli·

Heer rechter ic hebbe
hese· N·doen verdachuaerdē
op dat hi mi ende minen voeruadēs
daer ic sake tytle ende iuste actie of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hebbe: in besit ende possessie vrede-
lic ben ende hebbe gheweest bi so lā
ghe iaren · dat gheen memorie en is
ter cōtrarie: of soe lāge dattet mach
ende sculdich is ghenoech te wesen
goede possessie vercreghen te hebbē
ē te houden · ten ghesichte ē wete
van allen den ghenen die des hebbē
willen sien of weten · ē specialiken
vanden voerscreuen. N · te nemen ·
ontfanghen ē te hebben alle iaers
te deser tijt · &c · op sulcke lande ende
erue · dat die voerscreuen · N · hout ·
ghebruyct ē possesseert hondt scel
linghe tornoys iaerlicse rente · of sul
ke sculden · &c · dattet mach wesen sa
ke op allen seruagien diemē op eēs
āders erue hebben mach · Ende hoe
wel dat de voerscreuen · N · heeft me
nichwervē iaren ē tiden nu betaelt
binen mijnre tijt ē minen voerla-
ters daer ic sake of hebbe in deser sa
ken Niet emin hi heeft zeder desē tijt
wederseit te betalen onrechtelic tot
groten onghelijc ende sonder reden
of sake · tot mijn grote scade ē ach
terdeel Ten si dat bi v daer in voer
sien wort bi remedie van iusticie: so
segghe ic ende concludere tegens dē
voerscreuen N · indien hi bekennen
wil die saken bi mi gheproposeert
waerachtich wesēde · dat hi de waer
heit kennen sal: ende sal bi v gheco
demneert ende bedwongen wordē
mi van nu voertaen te voldoen ē
betalen mijn voerscreuen rentē met
alle den achterstallen daer bi geual-
len ē opghelopen · die selue rēte we
der te bekennen · ē te belien mi scul
dich te wesen · ē op sulke plecke of
erue daer toe obligieren · ende ypote
quieren grōdelic · ende mijn saisine
of besit daer op verliē waerachtich
wesende · ende tot iuste tijtle tot ewi
ghen dagen · voer mi · minen eruen
of sake van mi hebbende · Ende in-
dien hi dat ontkent of wederseit · ic
biede so veel te betughen · dat ic ho-
pe te gheraken tot mijn voerscreuē
conclusie: of also veel als ic betugē
sal moghen · doende eysche vanden
costen · &c ·

Eysch op niewicheide · daer men
niet en pleert van cōmissie

Capittel · xliij ·

HEer rechter ic hebbe
voer v doen dachuaerden · N · op dz
bi mi ē mijn voersaten · daer ic sa-
ke tijtle ē rechte actie of hebbe te de
clareren ende te bewisen in tide ē
ter plecken indient van node si · in
goeden besitte ende possessie ben:
van so langen tijt · dat geen memo-
rie ter contrarie en is · ende dat ghe-
noech is ē behoert te wesē tot goe-
den possessie vercreghen te hebbē ·
ende te houden Ende aenghesiē dat
ick ben een man abele ende waer-
dich tot allen rechte van possessie ·
ende besit te vercrighen · ende biden
laetsten iaren ende biden terminen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te nemen tontfanghen eñ te hebben
bi mi of biden genen die van mi sa
ke of macht ghehadt hebben: dewel
ke ic gehad eñ wil hebben voer goet
eñ van waerdē · op sulcke plecke dz
die voerscreuen · R · nu ter tijt hout
sulke rente · of sulke wechlidinge · of
terraige of redeuāte Ende van des
te nemen eñ tōtfanghen ten tidē eñ
terminen gearcustumeert · hebbe lo
ende ghepossesseert bi mi eñ bi den
ghenen die sake van mi gehad heb-
ben tot ghesichte eñ wete van allen
den ghenen diet hebben willen sien
of wetē · eñ specialiken vandē voer-
screuen · R · die nu ter tijt daer in set
twist eñ gheschil tot groot ongelijc
eñ sonder sake onbehoerlic eñ van
nieus · Ten si dat bi v daer in voer-
sien wort bi remedie van rechte · p-
testerende: of ic in enichsins gheseit
of gheroert hebbe sake die roerē of
aengaen mach proprieteyt · dat en
is anđs niet dan alleen om te cōfor
teren mijn besit So concludeer ic · dz
indien hi bekennen wil die saken bi
mi gheproposeert waerachtich we-
sende · dat bi v gheseit eñ ghewesen
si voer recht · dat hi met onghelijck
eñ quade cause was eñ is gheopo-
seert · ende dat ic met goede eñ iuste
cause gheclaecht hebbe · Eñ dat die
hant van iusticie of recht · die bider
voerscreuen opposicie ghestelt ende
gheset is op die sake contenciose: of
ghetogen eñ te niete ghedaen si tot
minen profite · Ende ofmen proces
daer of soude moeten doen · dat mij
die recreancie ghedaen eñ ghewesen
si met possoire: eñ principael doēde
alle conclusien dienende eñ pertinē-
te tot beclachte van niewichede · doē
eyschen · ende behoren toe te horen
met condemnacie vanden costen

Eysch op twijst ende geschil vā
pprieteit Capittel xliij ·

HEer rechter ic hebbe
doen verdachuaerden voer v
dese · R · op tghrent dat ic segghe eñ
proposere · dat wilen adam de vos
mijn vader in sijn leuēde liue heeft
ghehouden lop · eñ possesseerde se-
kerlic een seker plecke eñ woenstat:
ghehieten die woenstede vāden bos
sche · ghelegen inder prochiē · ꝛc · Eñ
tot welcker woenstede behoerde eñ
behoert van landen ende rentē · ꝛc ·
Eñ daer in hadde die voerscreuē mi
ne vader alle recht van heerlichede
ende vā proprietrit · eñ was in hul-
de ende hōmaige van heere in gee-
de besit ende possessie · gelijc als vā
sijn proper sake hem ghecomen eñ
gheuallen bi sijnre legitisme eñ na-
tuerlic successie · eñ heeft daer of ghe
hadt die besit ende possessie sijn le-
uen lanc rustelic ende vredelic · ende
daer in wort of luuich: sonder dat bi
hem of bi yemant van hē sake heb-
bende · enighe sake gedaen si · waer
bi dat hi of sinen eruen machten of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

behoerdē ōloren te hebben recht vā
proprieteit· eñ allo si dat bi genera
le castume·daer den dodē erft den le
uenden naā doot van minen vader
voerscreuē: op mi als sijn recht oer
eñ outste kint alleen·eñ voer al suc-
cedeerde quā ende erfde dē voerscre-
uen woenstede· lande ·eñ toebehorē
Ende dat ic daer bi ben eñ behoer te
wesen van alle in goede possessie·
Ende hebbe eñ behoer te hebbē alle
recht van proprieteit ten sake voer
screuen· eñ sonder dat ic ye dede eni
ghe sake waer bi dat ic daer of ver-
vreemt of veruordert mach sijn·of
behoer te wesen ·Nietemin die selue
N·sonder sake of tijtle redelike · is
hem geuordert eñ geset int voerscre
uen huys woenstede lande eñ toebe
horen·eñ occupeert·heftet eñ exploi
tiert die profiten ende emolumentē
wederseit eñ becōmert:dat ic niet en
mach daer in bruken noch possesse
ren mit groten onghelijc eñ sonō sa
ke · eñ heeft allo ghedaen bi seker ia
ren in mijn grote preiudicie hinder
eñ scade Eñ ōduysterēde eñ becōme
rende dat recht van mijnre proprie
teit ende successie naturele Ten si dz
bi v daer in ōsien ende gheremedi-
eert si bi faite ende remedie vā recht
ende iusticie So make ic mijn cōclu
sie teghens den voerscreuen·N·dat
bi uwer goeder sentencien si gheseit
eñ determineert die voerseide woen
stadt lande eñ toebehorē: wesē bliuē

eñ behoren sal aē mi·als anden rech
ten eyscher ende possessoer·eñ daer
in hebbē alle recht van proprieteit·
als tot mijn goede erue alleen· ende
voer al· eñ dat hi si wt ghesloten eñ
versteken ghehelic: sonder daer aen
te hebben recht ·tijtle· sake· of actie
negeene·eñ oec dat hi bedwōghen si
weder te gheuen eñ restitueren alle
die profiten ende emolumentē daer
of ghecomen eñ gheuallen·ende dz
bi goede regule ende regiment daer
of mochte of behoerde te comen ·of
gecomen wesen:eñ gedaelt tot iuste
estimacie de quantiplurā Eñ dz hā
gende alle dat proces daer om ghe-
daen eñ te doen souden moghen co
men eñ vallen bi sijnre torchōniere
occupacie si versteken van allen be
sit ende possessie daer op vercregen
als qualick vercreghen :indien daer
eenige waren·als sonder sake·tytle
redene noch actie die hem waerdich
si·of waerdich mach sijn·ende mi al
le ghekeert te sijn tot pure ende rein
delurie of ontruninghe · ende daer
toe ghecondemneeert te sijn indē cos
ten eñ interrestz ꝛc·biedende te betu
ghen·ende make protestacie van de
sen iegenwoerdighen eysche·indien
daer contredict ontkent of gheopo
seert si· dat volcomeliker te declare-
ren· corrigieren·vermeeren·ende di
minueren indient van node si·ende
bi ghescrifte doen ende ouer gheuē
het si bi manieren van libelle ·ofte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

anders Protesterende noch dit alle
te doen proposeren · segghen main-
teneren · het si bi monde of bi gescrif
te · ghelijc in sulcker sake behoert eñ
sculdich is ghedaen te sine na vus
stile · of gemeen obseruancie vādēn
houe mijn onthouden behaluen tot
ten eynde ·

Hier na volcht vanden eyschen
int speciale Capittel · xliiij ·

Nae dat ic ghethoent

hebbe vanden eyschen eñ verwerē
int generale Soe wil ic seggen ende
thonen daer of int speciale Eñ eerst
beghinnen in cas van simpele besit
die sulcke is Waert dat yemant die
enige twiste of becōmeringe stelde ī
possessie van andere · eñ die ghene
die des becommert daer of heeft ge-
bruyct eñ ghepossesseert den tijt vā
een iaer of meer · eñ die ghene die hē
hout voer ghehindert · remedie van
rechte hebben wil · hi behoert eñ is
sculdich beclachte te doen andē rech
ter · daer of die sake contenciose ghe
houdē is · eñ doen den detentoer ver
dachuaerden ende doen comē voer
hem · het si bi cōmissie · of bi gebode
van monde · na dat die custume vā
der plecken is tot sulkē eñ so behoer
liken dage · als in cas reele mach eñ
is sculdich toe te horen Ende dz ghe
daen · sinen eysch open te doen van
simpel besit teghens den detentoer
in deser forme ·

Van simpel saisine of besit · ende
van ydel besit · Capittel · xlv ·

Simpele besit is te ge

bruken vander sake consiere of grō
delic bi thien iaren · tusschen den te-
ghenwoerdigen : eñ xx · iaren tegēs
den absenten na bescreuen recht eñ
na die castumen · xxi · iaer Eñ noch-
tans soe wye tyebruyck ghehadt he
uet vander sake consiere langer dā
een iaer · ende men hem wil becōme
ren of beletten rechtelic · weet dat hi
van tbesit daer hi in geuondē wert
ghebruken sal durende die proces :
eñ also lange als recht hem daer of
verstekē sal Mer so wie den tijt vā
prescript tbesit ghehadt heeft · gelijc
als vanden voerscreuen tyden · eñ
specialikē van xxi · iaren nadē castu
miers · heeft hi ghebruyct sulken tijt
te iuste tijtle : ghelijc als van ghifte ·
of empcio of successio Hi heeft iuste
actie vā simpele besit · eñ en behoert
daer of niet versteken te worden ·
Item ydel besit is te ghebruken vā
der sake sonder met recht daer in ge
set te wesen · ende sonder ghescrifte
te hebben · als die sōmighe segghen
souden teghens een andere Het be-
lieft mi dat ghi hebben sult dz besit
van desen huse · ende hem daer of dē
slotelen gheuen of die assuaire van
andere proprieteit | C · de cōtrahen ·
empcio · l · non predicto | Ten eysch
in sīpel besit seldi vindē die manier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

op die rubriche · eñ capittel van · xl ·
opten twist van servaige Want ā-
ders niet en is simpel besit dā twist
in servitute onbetaelt : ghelijck · als
sijn twij ende ādere tailles sculdich
wesende · eñ wegen gheacastumiert
Ende weet dat niet teghenstaende
den eysch van partye aduerse indiē
den detentoer tegens den eysch wil
segghen hangende die proces · hi sel
ghebruken vanđ sake contenciose ·
ende die reden is · daer om dat hi in
possessie gheuonden wort vanđ sa
ke cōtenciose bi een iaer of meer · en
is hi niet sculdich noch en mach ver
steken worden om gheen saken die
partye segghen soude voer kennes
vander sake · ende bi sentencie daer
op gheghevuen : eñ en valt daer geen
recreance noch establissemēt · dā alle
tot een reyse : dat bi sentencie diffini
tive daer of geordineert si · partien
ghehoert daer op in alle forme van
proces ordinarie in sulcker sake. eñ
behoert die beclachte ghedaen te we
sen bi cōmissie · bi ghescrifte die sake
inhout Ende daer om wil ic v tho-
nen bi exemple die forme · dat te doē
bi maniere de formulaire ·

Commissie van simpel besit ·
Capittel · · xlvi ·

Tristram vanden bos

sche ridder ende rade vanden conic
here de famechon eñ van rinceuael
baeliu van vermendois · dē eersten
sergent vāden coninc indē voerscre
uē baeliuscap · die daer op versocht
sel worden : salupt · vanđ side van
ian vā forest ons te kennen ghegke
uen beclaghende · hoe dat bi hē eñ si
nen voersatē daer hi sake of heeft ·
heeft gheweest in goede possessie eñ
besit van geleden tijt · te hebbē wech
ende ridinge doer den lande eñ vel-
de van colart du vivier · Ende van
dier possessie ende besit heeft dē sel-
uen beclagende ende sijn voersaten
ghebruyct ende gheuseert vredelike
in voerleden tiden · eñ tot onlancs ·
tot gesichte ende wete van allen dē
genen diet hebben willen weten of
sien · voer hem sijn volc of ghesinne
te gaen te comen te voet eñ te paer-
de : met waghenē of met karren · eñ
in alle ādere manieren so veel · ende
tot allen tiden · als hem des ghelieft
eñ van node gheweest heeft · in des
vserēde eñ possiderende bi so lange
tijt dat gheen memorie ter contrari
en is · of ten minsten bi so lange tijt
dattet mach eñ sculdich is ghenoech
te wesen tot goede possessie vercre-
ghen te hebben · ende te houden : tot
waerachtighe ende iuste tijtle te de-
clarerē in tide ende ter plecke · indiē
van node si · Nietemin dieselve ian
du vivier bi sijn onbehoerlike wille
in deser sake · bi hem of bi sinen ghe
bode heeft den voerscreven wech of
weghen also becōmert opghedolvē
ende gestopt · datmen daer niet gaē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

noch riden en mach te paerde noch
te voete En̄ dat meer is: hē vordert
daer op te planten ghehoemten en̄
tuninghen: op dat daer ghenē wech
nimermeer en si indien hijt benemē
mocht. en̄ daer toe met quade woer
den ende faite dat wederseit en̄ ver-
biet daert hem mogelic is. soe dat bi
sijnre becōmeringhe van woerden
ende faite mē daer niet en mach gaē
noch varen. diewelke is tot groten
hinder preiudicie ende scade vandē
voerscreuen beslaghenden. hē belet-
tēde ende becōmerende in sijn voer-
screuē possessie ende besit. onbehoer
like ende sonder sake als hi seit. bid-
dende dat wi daer in voersien willē
met behoerlike remedie Daer om ist
dat wi v beuelen. ende ontbieden. ī
dient noot si. dat gheappelleert den
ghene diemen sculdich is te appelle
ren op die plecke contenciose. indiēt
v blijct also wesende als voerscreuē
is. ghi hout ende bewaert die selue
claghende in sijn voerscreuen pos-
sessie en̄ besit. en̄ daer of hem doē en̄
laten besitten ende vseren vredelike
af nemende den twijst ende becōmerī
ghe daer in ghedaen of ghestelt te-
gens den voerscreuen vādden forest
Ende in cas van refuz. contredict.
of opposicie gheeft ende beteykent
den refusant en̄ opposant dach be-
hoerlic voer ons of onsen stadhoudē
in des conincs hof tot sinte quintin
om te procederen ende voert te gaē
in die voerscreuen opposicie refuz-
ende wederseggehen circūstancies. en̄
toebehoren. en̄ voert alst behoerē sal.
Certificerende ten dage daer op ge-
assigneert bi uwen bescriuen vā al
le tgheent dat ghi daer of ghedaē en̄
ghevonden hebt En̄ des te doen ge-
uen wi v volle macht. ontbieden en̄
beuelen allen onderlaten vāden co-
ninc. bidden ende begheren in allen
anderen. dat si v of uwen deputeer
den dit doende helpen en̄ obedieren
naerstelic. ghegeuen onder onsen ze
ghel. etc So moechdi weten. dat ī de
ser cōmissi behoert te hebben oppo
sicie Ghelijc alst bliken mach inden
inhouden bouen ghescreuen: want
anders en waerse niet gheiustificiert
of rechtuaerdicht: want in beclach-
te van sijnre saken en is ypemāt te
ghelouen. Want of partye woude
opposeren. die opposant soude bliuen
possessoer. ter tijt toe ende durende
die proces. en̄ dat hi daer wt rechte-
lic verstekē ware. om des wille. dat
het questie is van simpel besit ende
niet van niewichede: want alsdan
soude in cas van oposicie die sake
contenciose ghenomen ende ghestelt
wordē in handen van iusticien. tot
dat partye ghehoert die recreancie
ghesheit ware den ghene die de claer-
ste recht hebben soude Mer in deser
materie en behoert niet ghestelt te si-
ne in handen van iusticie. noch re-
creācie dā andē ghene die possessoer

gheuonden wort Want bi die natū
re vander sake· hem toebehoert tot
in decisie eñ pleite metter proue den
possessoer na bescreuen recht [Pos-
sideo q3 possideo]
¶ Hier na volcht hoemen formerē
eñ articuleren sal sinen eysch bij ge-
scrifte ¶ Capittel ·xlvij·

Ae dien dat ic gheto
onet hebbe die manier vā doē
ende formeren sijnen eysch bi mōde
in waerlike houen So wil ic thonē
hoe datmen des mach eñ is sculdich
te doen ende articuleren bi ghescrif-
te· dewelcke is een die notabelste sa-
ke ende practikelicste of constelicste
vander aduocacie: Soe moechdi eñ
sult weten· dat bi drie manirē mach
sijn gheordineert sinen eysch te arti
culeren bi ghescrifte· dats te weten·
bi manier van memorie· bi intendit
ende bi faiten cōtrarien
¶ Bij maniere van memorie
¶ Item bi maniere van
memorie: ghelijc als inden eysch ge
daen biden eyscher· eñ in die verwe
ringhe vāden verwerer· gheen fai-
ten contrariē en sijn: mer mē mach
hem bedraghen van rechte· ende in
discrecie vanden rechter Alsdan en
behoeftmen niet te articuleren· dan
bi maniere van memorie· dat is te
seyghen inder waerheyt te verstaen
dat gheen noot en is om te declare-
ren· dat recht van twij te examinerē

enighen tughen Want moghen ge
daen wesen die scrifturen alleen·

¶ Bij intendit·
Item per intendit is soe
wanneer den eysch sulc is· dat par-
tye verwerende ontkent alle die fai
ten gheproposeert biden eyscher dā
machmen ende moet articuleren dē
eysch bi forme van intendit· Eñ en
behoeft daer gheen antwoerde van
partie aduerse: wāt daer en behoert
te wesen niet dan een liticontestacie
die welcke behoert ioncte ende vere-
nicht te wesen ten articulen vandē
eyscher Ende ic sel hier namaels seg
ghen· wattet is van liticontestacie·
Ende ten is gheen doen in deser sa-
ken of partye te horen eenighen tu-
ghen· dan vander siden vanden ey
scher·
¶ Bij faiten contrarien
Item ende bi faiten con
trarien is: wanneer dat die een par
tye of dandere proposeren of alle-
gieren in sinē eysch. faitē positifz eñ
cōtrariē deen vā dandere· eñ dat sijt
setten in faiten· diemē hiet faiten cō
trariē· om dat elc vandē partiē biet
sijn sakē te pberen Eñ dan moet elc
vāden ptyē articuleren sinen eysch
ten eynde gediget· eñ makē articulē
positifz· dats te seggē· te exprimerē si
ne maioer sijn minoer: eñ sijn con-
clusie· gelijc als ic v hier bouē hebbe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghetoent: ende daer behoert te weſē
reſponſijz·dats te weten·articulen
die antwoerden ten poſitijz vā par
tye aduerſe eñ dieſe te niete doen·eñ
ondoen·eñ dit hietmē faite cōtrarie
So ſuldi weten daer op·dat int ſcri
uen den eyſcher behoert eerſt te arti
culerē die concluſie van ſinen eyſch
bi forme van intendit:eñ daer in ō
kieſen alle die eynden daer hi toe co-
men of contenderen wil:want an-
ders die articulen dier na volchden
ſouden ghetekent ſijn·eñ en ſoudē
niet ontfanghen worden·eñ dan ar
ticuleren ſinen eyſch·ende hem fon
deren van enighe maioer van recht
of van caſtume die tot ſijn ſake die
nende ware·ende die begherende
ſi ſijn cōcluſie Ende men behoert te
doen die cortſte articulen diemē doē
mach Want attedieuſe ſake is van
ſo langhe articulen:ſo wel voerden
rechter als voerden tughen·Eñ elc
articule behoert in hem ſeluen te cō-
cluderen ſijn ſuſtancie·of anđs en
waer hi niet wel ghefundeert noch
gearticuleert·eñ ſijn poſitijz gedaē·
ende gheconcludeert in hem ſeluen:
ſo wel bi hem als na tgheent datter
na volghen ſal·die eynden eñ cōclu
ſien ſullen hem ſculdich ſijn gheme
ſen te worden·Daer nae behoert te
volghen die reſponſijz die ſculdich
ſijn te antwoerden tot elken vandē
articulen poſitijf van partie aduer
ſe·eñ die te deſtrueren eñ te niete te
doen in alle·het ſi bi argumentē vā
faiten·het ſi bi argumenten vā caſ-
tume·of bi argumenten vā rechte:
eñ alſo procederen totten tween leſ
ten articulen toe·die ghemeenlic ge-
ſet ſijn int eynde van allen articulē
Dats te weten die ſaken bi mi ghe-
propoſeert:ſijn waerachtich·claer·
eñ notores·eñ heeft partie aduerſe
die bekēt ende beleden waerachtich
weſende·in als of eens deels·&c·eñ
en behoren niet gelaten te ſine·hoe
wel dattet dunct datſe gemeen ſijn·
Want het is dicwijl gheſien·dat pa-
tie propoſant bi ghetughen die twe
articulen of een van dien geraect he
uet ſijn concluſie:ſoe en behoert oec
niet vergheten te ſine te ſetten in ar
ticulen:concluderende als bouen:
biedende te betugen van minen ſa-
ken·&c·ende ontkennēde die faiten
van partie aduerſe·die ontfanclick
ende hinderlic moghen ſijn teghēs
den minē·totten welcken ick niet en
hadde ſoe volcomelic gheantwoert
datſe gheheel ende al mochten ghe-
deſtrueert ende ghecancellert ſijn·
Want ic hebbe gheſien verlieſen ſa
ke·om dat inden articulen niet en
ware int eynde ontkent·die faiten
hinderlic van partye aduerſe·&c·

Hier na volcht hoemen articule
ren ſel indē eyſch reſponſiue·tē eyn
den eñ cōcluſien contrarien

Capittel··xlviij·

Op dat bi v mijn heren
die mannen iugierende inden houe
vanden caſteel inder caſtelerie van
mortaigne op die ſchelt: gheſeit eñ
ghewesen ſi voer recht eñ tot profi-
te van hoghe eñ mogende here mijn
here van conchi: graue van ſoiſſon
here eñ bewarer van wegen des co
ninxs vanden caſteel caſtelerie iuſti
cie ende heerlicheit van mortaigne
met ſijn toebehoren tot die promo-
cie ende vermaninge van ſinẽ baeli-
ū ter ſeluer plecke ter cauſe vander
officie Tegẽs edele mijn here alard
die hem ſeit heere van locron ridder
Dat die voerſcreuen van locron on
wijſlic ende in bedrieghe vanđ iuſti
cie · teghens eñ in preiudicie vander
plecke · hem is gevoordert onlãcs eñ
onder deceſele vander iuſticie · die hĩ
ſeit te hebben inden voerſcreuẽ lan-
de vã locron · te vercopen: of te ver-
haeſten bi exploit van iuſticie ende
heerlicheit · een huſighe eñ erue ghe-
leghen in die ſelue heerlicheit vã lo-
cron · annemen noch an hẽ attribue
ren in die ſelue heerlichz: ſulke noch
ſo hoghe iuſticie noch kennisse bi hẽ
noch bi enigen rechter die hi heeft ·
noch en behoert te hebben in die ſel-
ue heerlicheit · noch beclachtẽ · beſtel-
lingen · verbuerten · pepnen · ghiftẽ:
noch ſeruice of dienſten van here õt
fanger bi faulte van cõtractẽ noch
anders: hoe wel dattet ware tuſſchẽ
ſinen onderſaten · noch ſpecialiken
van andere · daer hi gheen houe of
kenneſſe ſculdich en is of te houden
Noch oec in die voerſcreuen heerlic
heit te hebben anders gheen iuſticie
of heerlicheit · dan iuſticie fonſiere:
die niet en henghet noch en behoert
dat te doẽ noch te hebben na die cal
tume notore vanden lande · Eñ in
ſo veel als hi hem vorder gheuordẽ
ende ghesterct is bi hem eñ vpe mãt
ãders in ſinen name vã meer noch
ander iuſticie ende heerlicheit neuẽ
noch hebben: dan teghens dẽ voer
ſcreuen here van conchi als ſinẽ he-
re inden name als bouen · bi ſijn be
drieghe heeft verbuert alle die voer
ſcreuẽ heerlicheit van locron · of ſul-
ke iuſticie eñ heerlicheit fonſiere · of
anđ die hi ſeit te hebben: als gherõ-
fiſquiert eñ geappelicquiert anden
demaine eñ heerlicheit vanden voer
ſcreuen caſteel van mortaigne: eñ ſi
eñ mach ſijn recõſolidre totẽ tafel p
prieteit van die ſelue hoghe iuſticie
ghelijc ſake gherromen eñ gheuallen
vanđ voerſcreuen hoghe heerlicheit
als voer verbuert van bedriege vã
rechte: teghens ſijn gherechte heere
van wpen hi hout eñ ſculdich is te
houden die voerſcreuen heerlicheyt
van locron Eñ of hi dat voerſcreuẽ
lãt niet en had õbuert: ſeide al dat is
dat hi verbuert ſal hebben alle die
iuſticie ende heerlicheyt · die welcke
hi hadde ende mochte hebben · ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat hijs niet en hout dan simpelick
als gaste en̄ ondersate vādē voer=
screuen here van mortaigne En̄ of
des niet dat hi ghecondēneert si in=
den boeten van xl·ponden pareesijs
anghesien dat hi edel is:en̄ des ghe=
lijcs dat die materie contenciose des
eyschet· of in sulke boeten of ōbuer
ten als ten discrecie vanden houe bi
v mijn voerscreuen heren rechters
in deser sake gheuonden sel wordē·
de voerscreuen here van locron mis
daen te hebben· en̄ dat des rechters
hant daer om gheset opt voerscreuē
lant van locron· en̄ op die insticie
en̄ heerlichz ōselver ·om dē bedroch
bouen gescreuen hout en̄ waerdich
si tot in diffinitive ter conseruacie
van rechte der sake contenciose·En̄
of ghi in enigher manieren seit·dat
se ware of behoerde te sijn ghehevē
ter begheerten vanden voerscreuen
here van locron· dat dat niet en sij:
anders dan bi mannen van relaxa
cie of recreancie sonder meer: si den
voerscreuen baeliu indē name van
wien hi procedeert tegēs den voer=
screuen van locron tot alle sinē eyn
den ende cōclusien·faiten en̄ ꝓposi
ten bi hem in deser sake ghehoudē en̄
gheproposeert wel ontfanclic· heb
ben iuste sake tijtle en̄ waerachtige
actie des te doen en̄ te eyschen·en̄ dz
niet en si waerdich anden voerscre=
uen van locron· excepcie noch ōme
ringhe bi hem ghedaen· noch geseit
ter contrarie: mer daer of volcome=
lic veruallen Ende om te comen en̄
te gheraken ten faiten ende conclu=
sien voerscreuen· of sulcke als met
redene behoren sal ten discrecie van
den houe· seit en̄ proposeert deselue
baeliu inden name voerscreuen die
faiten saken ende redenen hier nae
volghende·protesterende volcome=
liker segghen en̄ verclaren :indien t
noot si·begherende daer op recht en̄
bi regule mits cōdemnacie vanden
costen·scaden·ende interrests gedaē
ofte doen inden veruolghe vander
sake ten eynde toe Eerst is waer:dz
de voerscreuen heere van conchi ter
cause vander bewaernisse hem ghe
cōmitteert ende geordineert bidē co
ninc nādē casteel·casteserie·lāde· ius
ticie· heerlicheit en̄ toebehoren van
mortaigne : dewelke den coninc toe
behoert gelijc als sijn demaine ende
coninrijc So ist dat inden voerscre
uen lande den voerscreuen van con
chi toebehoert alle iusticie en̄ heerlic
heit en̄ nyemant anders· wtgheseit
die cas van ressort toebehorende dē
coninc of sinen cōmissarissen en̄ of=
ficiers ¶ Item totten welken castee
le van mortaigne houe is vā ghedī
ghe en̄ dinghedaghen ꝑfix ende de=
termineert openbaerlic ghehouden
en̄ bewaert· van ·xv·daghen te·xv·
dagē·ende heeft deselue houe ressort
ende kennesse van alle die voerscre=
uen lande van mortaigne also ōre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

als tatter iusticie manierlic behoert
eñ mach toebehoren· Item eñ in·
den seluen houe sijn sōmige eñ veel
edele tenemens so wel in ghenoten
als in edelen leenen eñ hōmages al
le ghehouden eñ berende ten seluen
houen vanden voerscreuen casteel
in hulde· in pachte· bi monde· of bij
handen anden voerscreuen here vā
mortaigne: als an horē waerachti·
ghen eñ gherechtigen here· Item
tusschen welken tenemens leenē eñ
ghenoten voerscreuen · die voerscre
uen van locron hout in trou· eñ in
hulde vāden voerscreuen casteel eñ
heerlicheit van mortaigne īden na
me als bouen · die voerscreuen lāde
van locron dalēde vanden voerscre
uen casteel sonder middele· Item
In welke lant eñ leen van locrō wel
mach sijn dat de voerscreuē van lo·
crō heeft of gehadt heeft iusticie fon
siere: biden welkē bi sine hostes cot·
tiers of inwonende: daer hi of ghe·
maect heeft· of maecte in gien. hi he·
uet of hadde iusticie fonsiere· die nz
en begrijpt eenige kennesse: dā van
den desmes of aines vandē landen
eñ eruen ghehouden vanden voer·
screuē lande van locrō: eñ hē te doē
betalen of sinen hostes· houdēde rē
ten ghelijc als tot castume vā grō·
delike iusticie mach· ende niet meer
noch āders· Item dat die voerscre
uen saken gheproposeert waerach·
tich sijn ende notores· ende dat den

voerscreuē van locron nz en mach
noch sculdich en is te ignorerē noch
per consequent· attribueren · noch
aentrecken tot hem die iusticie ende
heerlicheit van sinen gherechten he
re Wel is waer: dat de voerscreuen
van locron onder deckel eñ veruwe
van grondelike iusticie die hebben
mach ter seluer plecke in bedrieghe
vander seluer iusticie · aennemende
die iusticie recht eñ heerlicheit vā si·
nen gerechten here· daer hi dz voer·
screuen lant van locron in trou eñ
in hulde of hout· is hi hē geuordert
eñ onderwonden te vercope· of doē
vercopen of verhaesten voer simpe
le ghelofte van sculde een seker hu·
sige ende erue· gelegen inden voer·
screuē ambocht van locron· dewel·
ke toebehoerde colart poltier·
Item dat heeft hi ōwettelic eñ on
behoerlic gedaen· eñ doen doē bi hē
sijn hostes of cottiers · twelc hi niet
sculdich en was noch en behoerde te
doen ter begheerten van euen gebie
ten ian de baiunont: sonder dat hi
dede bliken· dat hem bi sinen souue
rain of ouerste gheaccordeert of ge·
otroyeert was dat te moghen doen
noch dattet hē ontboden was Wel
ke vcopinghe beliep ter sōmen toe
van xxx· pōden of daer omtrēt · Itē
noch is hi hem daer na gheuordert
die voerseide husige ende erue dē co
per daer in te vestighen ende te eruē
ghelijck of hi ghehadt hadde hoghe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

iusticie : eñ sulcke dat hi dat mochte
doen eñ gheuen decreet · twelc hi nz
doē en mach noch en behoert te doē
meer dan andere iusticiers hebbēde
ghelike condicie · ten si bi bedrieghe
vā rechte eñ heerlicheit van sinē he·
re · ghelijc voerscreuen staet ¶ Item
noch perseuererende van quade tot
arger · de selue van locron nz cōtent
daer of · hem is geuordert te beken·
nen eñ te willen bekennen bi hē sijn
ondersaten ende mannen beclachte
te ontfanghen van contractē · coop
of sculden onbetaelt · ende daer of te
doen vermanige an sinen voerscre
uen rechters ende iugiē · bi hem sijn
meyer of sinen stadhouder · eñ daer
of doen deuoleren eñ wijsen vōnis·
sen · houdende houe daer op · eñ doē
explaitacien of exploit van rechte ·
twelc hi niet doen en mach noch en
behoert ¶ Item noch bedrieghende
ende vorder in quade perseuereren·
de biden voerscreuē van locrō · hoe
wel dat bidē voerscreuen baeliu vā
mortaigne als sinen here hem had·
de ontboden gheweest · eñ doen we·
ten voer die vercopīge vandē voer
screuen huse bi hē onbehoerlike ghe
daē als voerseit is · dat die hāt van
minen here van conchi · als die ouer
ste hant ghestelt was op die goeden
vanden voerseiden collart pottier·
op grote peyne ghegheuen optē sel
uen collart · eñ op sinen goeden : ten
versoecke van thomas aubron · ter

cause van seker beclachte die hi aēdē
baeliu daer op ghedaen hadde · als
rechter die des sculdich eñ machtich
was te doen : eñ daer dat veruolge
op bleef sonder interrupcie vā pro
ces · eñ so dat die voerscreuen heere
van locron niet en mocht noch scul
dich en was te ignoreren · ¶ Item
dat noch meer is : comende eñ attem
terende tegen sinen here · is hem den
voerscreuen van locron gevordert
mit alle sijnre macht · teghens reden
ende sinen here · te kennen eñ tōtfā·
ghen beclachte op die penningē vā
der voerscreuen vercopinghe van·
den self den huse eñ erue ter begeerte
van een ghehieten ian die ouerste ·
diewelke dat arger is niet en is sijn
subiect noch ondersate enichsins
¶ Item eñ alsoe niet tegenstaende
enighe ghebođen of andere wete bi
den seluē baeliu vā mortaigne als
sinen ouer here · daer op andē voer·
screuen van locron ghedaen Eñ dz
hi die pennighen van die selue ver
copinghe woude setten ende cōsig·
neren indē handen des voerscreuen
baeliuys als ouerste hant om daer
of te ordineren alst behoren soude ·
Desghelijcs noch heeft die selue vā
locron tot meerre misdaet inder sel
uer sake vrocht ende verhaeste meer
sonder enighen bliken dan die som
me cōtenciose bedroech · twelc hē nz
sculdich en was te doen · Nietemin
hadde hi eñ heeft des weygherende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheweeſt: ſegghende dat aen hē als
rechter toebehoerde die detencie ken
neſſe·bewaerniſſe eñ ghewijſde ter
cauſe van ſijnre heerlicheit vā locrō
¶ Itē waer om aenghesien tgheēt
dat voerſcreuē is·die beclachte daer
op biden baeliu ghedaen verdach-
vaerdīghe dach bewaert eñ onder-
houdinghe daer op ghedaen·eñ al-
le dat recht·vſancie caſtume eñ rede
ne begheert· eñ tgheent dat v mijn
heren die rechters daer toe ſellē mo-
gē eñ ſculdich ſijn te porrē· behoert
gheſeit te ſijn eñ geweſen totter in-
tencie· menige eñ eyſch vandē bael
iu inden name als bouen: nz iegen-
ſtaēde enige redene gepposeert· vſā
cie of caſtume geallegiert bidē ſeluē
van locron ¶ Tot welke ātwoerde
ſauue eñ ōweret dē voerſcreuē bael
iu: ſo bi tgeent dat voerſeit is eñ ge
pposeert als bidē ātwoerdē hier na
volgende ¶ Indē eerſten op tgheēt
dat de voerſcreuē van locrō ſeit·dat
vā ſijn pper erue is hi here vanden
ſeluē ābocht van locrō·dat hē geco-
men eñ gedaelt is bi natuerlike ſuc
ceſſie· eñ biden rechte dat vandē do
de erft den leuendighen Eñ alſo iſt
hē gecomen van aue·groothere eñ
vadē In welc ambocht hi heeft eñ be
hoert te hebben· iuſticie eñ heerlichz
fonſiere of grondelick: ſulcke als te
mogen kennen bi hē eñ ſinen rech-
ters· ter vermaninghe van hem of
van ſinen meyer· ofte ſtedehouder

vandē ſeluē meyer: beclachtē claims
vāginghe· beſtellinghe den vrijſten
pēninc eñ peynen tuſſchen wat per
ſonen dattet ſi· eñ te doen ingemen
ten eñ exploiten · ende daer of is in
goede poſſeſſie ende beſit van ſo lā
ghen tijt· dat ghecne memorie en is
ter contrarie ¶ Antwoert den ſeluē
baeliu inden name als bouen: dz bi
oerloue vanden propoſant: dat en
ſal hem van ghecure waerden ſijn
noch en ſal ſtadt hebben ¶ Want hoe
wel ſonder preiudicie die voerſcre-
uen van locron ſij erfghename bij
ſucceſſie vandē voerſcreuen ābocht
van locron·eñ daer heeft enige iuſti
cie eñ heerlicheit als voerſcreuen is
daer om en iſt niet behoerlick· noch
vallen en mach in begrip vā ōſtāt
naturele· dat onder deckſel van grō-
delike heerlicheit of iuſticie · hebben
mach in die ſelue plecke ſulcke noch
ſo hoghe iuſticie · om te moghen kē-
nen beclachten· vanghinghe beſtel-
linghe: eñ penen tontſēgen·om ge-
bret van cōtractē bi brieuē of ōders
noch meer doen annemē noch ken-
nen dan voerſeit is Eñ dat an grō
delike iuſtici mach of ſculdich is toe
te horē ¶ Itē or ō deckſel van die ſel-
ue iuſticie wīnen acqſteren noch ap
henderē en mach tot hē enige poſſeſ
ſie of beſit: die hē mach of ſculdich
is goet noch waerdich te weſen· te-
ghens of in preiudicie van ſinen
gherechtighen here bi veel redenen·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Item die eerste redene is: dat hoe wel sonder preiudicie de voerscreuē van locron bi hem of siin voervaēd vercreghen hadde enighe possessie als hi seit · twelc die voerscreuē bael su hem niet en bekent : soe en soude hem dat niet waerdich wesen · noch enich profite draghen nu ter tijt in deser sake : want het is teghens den coninc onsen here die opperste here is vanē voerscreuen heerlicheit vā mortaigne · daer die voerscreuē heerlicheit van locron of coemt · ende en mach nyemant hem vorderen besit noch possessie te vercrighen · die hē waerdich mach siin ten si bi ḡcie wete ende consent vanden coninck · eñ dat daer of behoerlike brieuen ghemaect ende ghegeuen siin : makende expres mencie vāder ghifte · niet alleen teghens den coninc ē cause vā siin edel coninerijck · diewelke mach makē eñ instituerē rechtē die wilē nieu statuten stellen · eñ die oude v̄nielen ende te niete doen · indiēt hem beliefte als here ende beleyer des rechtes tot siinre edele prouisie ende discrecie · sonder dat nemāt anđs mach noch en behoert te hebben interpretacie negeene Ende daer om teghēs den beleyder des rechts ende ō castume gheen castume en mach noch en behoert prescriberen · noch per consequent possessie vercrighen noch besit die hout noch waerdich si sonder siin auctoriteit ende consent ·

¶ Item nu ist alsoe in deser saken · Want deselue van locron teghēs de selue here van conchy · siin gerechte here representerende den persone vā den covinc in deser sake · noch biī hē noch bi siin voervaēs die hi gehad heeft niet en mach noch en heeft moghen vercrighen siin besit of posses sie contrarie der voerscreuen heerlicheit van mortaigne · van wien die voerscreuen heerlicheit van locron ghehouden is · als voerseit is · waer om · ꝛc · ¶ Item in ōderstant die voerseide sakē biden voerseidē bael iu gheproposeert : laboreert die be screuē recht om den voerscreuē bael iu ende ten propoeste · waer om hiī procedeert teghens den voerscreuē van locron biđ redenen · om dat soe wye nemen of vercrighen wil possessie teghens andere : het behoert te wesen · vanden een ghebuere eē andere · hebbende rechtuaerdighe tijtle ende dat hi abele si des te doen. ofte āders ten ware van gheenre waerden of ten soude hē nz comen tot ge nen profite ¶ Item oec en mach de voerscreuen van locron niet segghē noch maintenerrn bi redene · dat hiī ghebuere si vander voerscreuen here van mortaigne Mer bi cōtrarie redenen of argumenten : is rechte subiect angaēde die voerscreuē heerlicheit van locron · daer ghescil is vander iustitie · ende bi consequent en mach noch en behoert te hebben

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

enighe besit noch possessie · die hem
noch sculdich en is waerdich te sijn
teghen z sinen here · waer om · ꝛc ·
¶ Item soe en mach hi oec niet seg-
ghen noch maintenerẽ bi reden dz
hi des te doẽ · en heft iuste noch recht
waerdighe tijtle : sulcke die hẽ mach
comen · noch sculdich en is te comen
tot hulpe te vercrighen besit of possel
sie ne geene · ten waer dat hũt specia
like toende · twelc hi niet ghedaẽ en
heeft · noch en is hem des vermeten
ẽn bi consequent possessie noch be-
sit bi hẽ gheallegiert en is sculdich te
hebben stede · Want bi redene ende
recht verstant moet die minoer of-
comen vãden maioer · noch den mi
noer en mach niet comprehenderen
den maioer Nu ist waer dz de voer
screuen heerlicheit van locrõ afcoẽe
als minoer vanð voerscreuen iusti
cie ẽn heerlicheit van mortainge op
ter stelt · als van sijn maioer Waer
om besit of possessie · indien hi eni-
ghe vercreghen hadde teghens den
maioer sonder tijtle · en waer hem ·
noch en soude van geenre waerden
wesen · noch en soude hebbẽ stad tot
preiudicie van sinen here noch van
sinen maioer ¶ Item ende hoe wel
dat sõder preiudicie die voerscreuẽ
here van locron bi hem of siin voer
vaders vercreghen hadde possessie of
besit van meerder iusticie dan kõsie
re of grondelike onð deciel vanden
seluen cousiere : so en waert hem vã
gheenre waerden · noch bi anðre rede
ne : angesien dat hi anðs gheen tijt-
le en bewijst of en toẽt als voerscre
uen is : want dan soudet moetẽ we-
sen clãdestine : ende na dattet clãdel
tine ware so en waert nochtãs hem
van gheenre waerden teghens sinẽ
here : soe en soudet oec doen bi stere-
ke redene teghens ghebuere particu
lier Waer om · ꝛc ¶ Item want na
bescreuen recht waerachtich is · dat
possessie vercreghen van drie wegẽ
die een is subtile · ẽn en is nz waer-
dich · dats te wetẽ clãdestine bi crach
te · of happes · of par priere Nu ist
dat indien hi enich hadde · anghesiẽ
dat hi gheen tijtle en thoent of con-
sent vanden here als voerscreuẽ is ·
dat is clãdestine · dewelke die men
niet en behoert · noch en is sculdich
te substineren
¶ Item op tgheeft dat welcke de
voerscreuen van locron seit · dat hi
kennen mach inder voerscreuẽ heer
lichept van locron : de clains bestel-
linghe pepnẽ · ꝛc · hi is als voerscre-
uen is in possessie ende besit · ten ge
lichte ende wete vanden heere van
mortaigne · ende van allen anderen
die welcke diet hebben willen · sie of
weten · ꝛc · ¶ Antwoerde den voer
screuen baeliu · inden name als bo-
uen · dat hi den oerloue vandẽ voer
screuen proposandt : die contrarie
waerachtich is ¶ Ende hoe wel son
der preiudicien yet daer of weser

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mach · daer die voerscreuen baeliu
niet of en weet: So ist te weten · dat
inder waerheit dat gheweest soude
hebben bi priere of bede: in welcke
sake gelijc als voerscreuen is · pos-
sessie daer op vercregen niet en sou
de houden · noch en ware waerdich
om den proposant: wāt daer bi sou
de hi thonen claerlic · dat hijt sonder
bede niet en hadde moghen doen ·
Item want in rechte eñ waerach
tighe verstant ngemāt en mach dēc
ken dat enighe here teghens hē son-
der sijn consent of wille soude willē
henghen of consenteren enighe pos
sessie te vercrighen Eñ oͤ hi dan bij
sinen wille des doet · dat is bi bede
twelc niet waerdich en is · als voer-
screuē is · Ende oft van waerdē we
sen soude · dan souden daer of brie-
ven moeten bliken · makende men-
cie daer of · dat in deser teghenwoer
dighe sake niet en blijct · waer ō · &c ·
Item confoorterende tpropoest
vanden seluen baeliu: die ppost vā
den voerscreuen van locron en is
niet waerdich: want hi hem niet en
vermet dan van besit sonder tijtle
negeene · eñ specialikē sonder te alle
gieren dat recht van proprieteyt dz
hi heeft bi hem of bi andere Eñ daer
om dat hi niet en heeft noch en ver-
met te hebben · dan simpele besit al
leen: so bewijst hi dat hi niet en had
noch en heeft recht van proprieteit
Eñ aengesien dat hi gheen recht vā
proprieteit en heeft · eñ dat hi hem
dies niet en vermet: so en behoert et
hem niet toe ghewesen te sine Wāt
mit rechte en is hi niet sculdich meer
te gheuen dan partye eyschet Waer
bi het blijct · dat aenghesien den be-
sit · daer hi hem of vermet minre sijn
dan soffisiē: ghelijc als gheuonden
sel worden bi tgheen dat voerscreuē
is Eñ en si hem niet behelpelic van
recht van proprieteit · hi en heeft sa
ke · tijtle of actie die hē waerdich sijn
mach: mer behoert daer of alheel ō-
steken te wesen Item desghelijcs
dat die voerscreuen van locron hē
niet en vermet van eiltre honorable
of eerlic · gelijc als van coop vā mā
ghelinghe van heerlichcit of esclisse
ment die hem mach gheuen noch at
tribueren besit of possessie tollera
ble of speciale · op die termē daer hij
hem op verlaet: Mer hi en vermet
hem niet dan van successie sondē de
claracie · diewelcke sake niet en is te
onderhouden noch ontfanckelic · tē
eynde daer hi toe treet of pretēdeert
Item sijn de voerscreuen sakē bo
uen gheproposeert notores eñ clare
ten propoeste ende intencie vanden
seluen baeliu Eñ is daer of ghene-
ne mare inden seluen lande vā mor
taigne eñ daer ōtrent: ende heeft p-
tie aduerse die bekēt eñ beledē waer
achtich wesende: alle of sōmighe of
so veel dat die meninghe vādē voer
screuen baeliu mach ende behoert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghenoech te sijn ¶ So concludeert
die selue baeliu inden name als bo-
uen · teghens den seluen vā locrō tē
eynden en̄ conclusien bouen ghehe-
ven en̄ geroert · ōtkennende de faitē
gheppposeert in deser sake biden sel
uen van locron · totten welken den
voerscreuen baeliu niet en hadde so
veel of so volcomelike geantwoert
of ghesolueert · dat om die te nieten
en̄ te vernielē: ende dat hē waerdich
sijn mach · noch preiudicie draghen
andē voerscreuen baeliu Biedende
die te betuyghen van sine saken of
faiten die hem ontkent souden we-
sen: soe veel als tot sijn conclusie te
moghen comen: of also veel als hij
daer of betughen sal moghen · doen
de protestacie indient noot si cōtra-
rie tot allen protestacien die partye
aduerse gedaen heeft · die doē of dra
ghen soude moghen preiudicie in e-
nichsins onthouden gedaen ten ein
de toe · ¶ Capittel · · xlix ·

¶ Daer na volcht bi faitē cōtrariē

Hi moecht en̄ sijt scul

dich te weten · dat bi faiten contrari
en behoert te setten en̄ te articuleren
sinen eysch bi partie verwerende
Ende om dies dat ic v getoent heb-
be · hoe den eyscher mach en̄ behoert
te articuleren . in maioer · minoer ·
antwoerde ende conclusie So weet
dat alle ingelike forme en̄ maniere
sculdich is te articuleren den verwe

rer dit specialiken wel verstaende ·
dat hi alsdan maect alle sine eyndē
contrarien · ten eynden vanden ey-
scher · ende die faiten articuleren cō-
trarien ten faiten vanden articulen
vanden eyscher · ende sijn conclusiē
contrarie ten conclusien vanden ey
scher Ende die redene is: dat indien
die eynden niet en waren contrariē
die welke de eerste sake is die visite-
ren doet den proces · het en ware nȝ
ghelimiteert infaiten · en̄ daer bi soe
soude daer faulte wesen · ende men
soude moeten amēderen a paine en̄
nichete die faiten vanden intendit ·
en̄ dat arger is: het soude moetē we
sen in preiudicie vanden simpelen ·
die simpeliken ghescreuen hadde ·
Want men dicke verliest die sake:
en̄ en soude iugement decisoire niet
gheset mogen wesen . ende also sou-
de daer bi wesen den proces deffec-
tijf: Ende daer of sal geuondē wor
den op die rubriche gheteykent alle
ghe articuleert

¶ Daer nae volcht bi manieren
van memorien te articuleren sijnen
eysche ·

¶ Capittel vijftich

Articuleren sijnen ey

bi manieren van memorie · is
ende valt in cas: wanneer partyen
ghehoert in iugementen biden ppo
stē vānder eenre side noch vāō āvere

niet gepropoſeert en is faite cōtra-
rie negheene ¶ Mer valt alle i rechte
ende in diſcrecie vanden rechter·eñ
alſdan is ſculdich die rechter hemlu
den te appointieren·te beſcriuen bij
maniere van memorie elc ſijn pro-
poeſtē eñ concluſien· ¶ So moech-
di ende ſijt ſculdich te weten·dat die
maniere van articuleren bi manire
van memorie: is ghelijc die manire
van faiten contrarie ·uutgheſeit dat
int eynde van intendict : daer men
ſeit in faiten Ende om te comen tot
ten cōcluſien voerſcreuē·⁊c. ſegget:
Ic hebbe ghepropoſeert tot allen ty
den die faiten ende redenen die hier
na volghen· ⁊c ¶ Men moet ſegghē
wanneer bi manire is van memo-
rie Ende om te comen totten conclu
ſien voerſcreuen:ſeit eñ propoſeert
bi manire van memorie die redenē
die hier na volghen·Ende daer nae
articuleren ſijn maior·ſijn minoer
ſijn poſicien eñ ſijn antwoerden ſō
der te ſetten in geene faiten contra-
rien·dan al in rechte ende in narra-
cie vander ſake· eñ alſo articuleren
totten tween leſten articulen diemē
caſtumelic is te doen in faiten cōtra
rien daermen ſeit ¶ Item eñ dat die
ſaken voerſcreuen waerachtich ſijn
ende heeft partie aduerſe dat bekent
⁊c· want alſdan behoertmen te ar-
ticuleren in die ſtede ·So cōcludeert
die voerſcreuen· ⁊c·dat aengheſien
die ſaken voerſcreuen gepropoſeert
die claer ſijn ·eñ notores in rechte:
So concludeer ic als bouen·doende
proteſtacie· dat hoe wel dat ic nz en
verſtae anders gheſcreuen te hebbē
dan bi manire van memorie ·eñ al
ſo alſt recht onderwijſt te doen· die
in deſer ſake laboreert ende arbeyt·
Waer om indien ic gheraect hadde
enichſins ſake· die faite begheert dz
dat ſi ſonder preiudicie van mijnre
ſaken·doende noch proteſtacie· dat
indien die diſcrecie vanden rechter
ſaghe ·dat die ſake niet en mocht ge
daen ſijn ſonder faiten: dat of god
beliest weſen ſal voorder te propoſe
ren·declareren·onderhouden·ſeggē
ende betughen indient noot ſi · Eñ
alſo mach ic mi lyden van vord̄ of
meer te articuleren:om te thonē for
mulare daer op:want biden formu
lare vanden articulen die ic hier vo
ren hebbe ghethoent:mach redelike
tot allen verſtaen weſen·daer in te
ſien ende te weten hoemen articule-
ren mach bi manire van memorie·
¶ Hier na volcht te articuleren bij
manire van intendit ¶ Ca·li·

Articuleren per inten

dit So valt wāneer dat dē ey
ſcher ſinen eyſch gedaen heeft te ho
ue teghens den verwerer · ende die
verwerer niet en antwoert·dan bij
ontkēnen alleen· eñ hem niet en ſet
in andere faiten noch redenen ⁊ con
trarien ·So moechdi eñ ſijt ſculdich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te weten: dat alſdan volcht dat den
rechter behoert te ordineren· dat dē
epſcher ſinen epſch beghinnen ſel bi
intendit· ghearticuleert bi maior·
minoer eñ bi concluſie allene: want
alſdan en behoeft gheen recitacie·
noch antwoerde So ſuldi wetē: dat
ment articuleren moet indē manirē
hier na gheſcreuen· Voer v deſe R·
verſtaet die faiten te betugen· ende
ſtellen in waerhede ſulke R· tegens
ſulke· R· die faiten hier na gheartiс·
culeert bi forme ende maniere van
epſch·contenderende ten eynde alle
betughen·of alſo veel als hi daer of
betughen ſel moghen· deſe· R ſi bi
v ghecondemneert ende bedwōghē
hem te voldoē ſinen epſch: daer toe
ghecondemneert inden coſten ghe·
daen eñ te doen int veruolch van de
ſer ſake tot die taxacie ghereſerueert
tot v Ende om te gheraken tot deſē
eynde: ſeit ende propoſeert die voer
ſcreuen R dat hier na volcht Eerſt
xc· articuleren ſinen epſch· ghelijck
als ic ghetoent hebbe hier bouen·
Wāt dit mach alle verſtaen ſijn bi·
den exempel precedēt· die inſtructiē
daer op wel verſtaē· die daer na vol
ghen So ſide ic mi voerder te formu
leren: anghesien dat bi enen exēpele
mogen alle andere verſtaen ſijn vā
den genen die verſtant hebben

Hier na volcht te formeren ſijn
liticonteſtacie

Capittel lij·

Liticonteſtaci is te ōt
kennen den epſch van partie bi ken
ontkennen voer alle verweringhe
Eñ daer om hietmēt liticonteſtacie·
die liticonteſteert bi generael ontkē
ne op alle den epſch· ende en ſoecket
gheen declinatorie noch dillatorie:
anders dan peremptorie· dat is te
ontkennen puerlic den epſch die mē
hem doet voer allen verweren· wāt
voer den ontkennen en is den rechē
gheen here vander ſaken· dat voer
hem is gheliticonteſteert· ende daer
te voren moghen alle weghen ſijn
gheproponeert: mer na die liticōteſ·
tacie negeene en behorē noch en mo
ghen gheproponeert ſijn Eñ daer ō
is alſdan die rechter here vander ſa
ke: want recht moet bi hē nemen de
ciſore: wāt alle interlocutorien ſijn
geleden Want liticonteſtacie na be
ſcreuen recht en is anders niet· dan
te doen epſch principael op ſekere
queſtie voer den rechter Eñ op wel·
ken epſche van partie aduerſe ghe
daen is ātwoerde in belien: of ſpeci
alike in ontkēnen den ſeluen epſche
na die ſaken des briefs van ian an·
driē Liticonteſtacio eſt negociū prin·
cipalis hinc et inde a pō iudice facta
narracio et ad eam ſecuta reſpōſio
xt· C· de liticonteſtacione· l i·

Wat liticōteſtacie ſculdich is io
te houden·:·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Soe moechdÿ weten
dat met recht liticontestacie behoert
principalic in te houden drie saken·
Dats te weten · ontkennẽ absolucie
van epsch · condemnacie vandẽ cos
ten ·Ende of enighe van dien drien
ghebrake· si ware deffectiue eñ niet
souffissant Eñ die rechter en is niet
sculdich die te ontfanghen Want ĩ
deser sake discrecie vanden rechtẽ be
hoert daer toe te voersien: want die
kent die subtijl verwerer·na dat hÿ
anders niet en heeft dan ontkennẽ·
voer allen verweren gaerne saghe·
dat die proces ware deffectijf·om te
prolongieren die sake[Quia rei est
figure] Mer den rechter behoert tot
sulke malicie of subtijlheit toe te siẽ
om ducht van appiel So sel ic v to
nen die manire te maken sijn liticõ-
testacie bi gescrifte Capit ·liij·

Liticontestacie bi ghescrifte

Heer rechter op dat bi
v si gheseit·ghewesen·eñ geor
dineert voer recht voer dese ·tegens
dese· dat den epsch niet recht ghedaẽ
voer v in rechte·eñ op welke ghi hẽ
hebt geordineert te rapporteren bÿ
intendit teghens mi·eñ mi bi liticõ-
testacie: set de voerscreuẽ N in ont-
kenne al den epsch vanden voersere
ven epscher· begherende instãment
dat niet en betupcht ghelijc alst we-
sen sal·of god gheliefe van diẽ eisch
te sijn quijt ·ontslaghen: eñ gheab-
solueert·doende epsch vanden costẽ
scaden ende interrestz die taxacie ge
reserueert tot uwer discreci Eñ weet
datmẽ daer niet en behoeft meer of
andere scrifturen te doen noch alle-
gieren ·eñ oft ghedaen ware: soe be
hoertet die rechter te versteken·ende
niet te ontfanghen Want het ware
sake ĩpertinente of onbehoerlic· eñ
niet ontfanclic

Hier na volcht van verweringe
in saken Capittel liiij·

Anghesien die manie
ren vanden epschen· vanden
obligacien· vanden actien: eñ van-
den peynen die alle sijn ten ppoeste
te doen eñ causeren sinen epsch·na-
der doctrine eñ onderwise bouen ge
screuen So wil ic thonen die manie
re vã hem te ỏweren in sake ỏdach-
vaert eñ gheepschet te houẽ ·Eerst:
totten eersten epsch die ic gedaẽ heb-
be in die rubriche vanden epschen:
dewelcke wat epsche van catheel of
tilbarhauẽ·

Verwerẽ op epsch ghedaen

Soe moechdÿ weten
dat ghi eerst moecht repeteren int
cortste die sake vanden epsch vãden
epscher ende conclusie ·Tot welken
epsche eñ ĩpeticie ic antwoerde doẽ
de conclusie·dat hi tot sinen voersei
den epsch niet en sal ontfangẽ wor
den Ende waert ontfãckelic dat nz
en is·dat hi gheen cause ·tiltre·noch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

actie hebbē en sal·die hem waerdich
sij tot sijnre intencie of meeninghe:
mer daer of alheel wt ghesteken eñ
veruallen: eñ percōsequent ·dat ick
si quijt ontslagen eñ gheabsolueert
van sinen conclusien· eñ dat hi ghe
condemneert si inden costen bi mij
ghedaen eñ noch te doen in deser sa
ke tot taxarie vanden houe Eñ om
te comen tot desen eynde of einden·
segghe ic eñ proposere dat hier nae
volcht ¶ Heer rechter so wie ppo
seren wil eysch tegens andere in iu
gemēte: hi behoert te formeren ende
acorneren sinen eysch bi sulcker ma-
niere datse inhoudende si sekere sa-
kē gedeclareert·dewelke sulc si· dat-
se mach of behoert te setten van sijn
re naturen ingenereren sake van ac
tie van cōtract of van maleficie· of
ander sake· sulc dat sekere conclusie
daer of behoert of mach volghē: tot
ten welken den eyscher mach pretē-
deren· eñ dat hi gheeft obligacie bij
cōtract ·of bi maleficie als voerscre
uen is Nu en is so niet in deser sake
Want daer den eyscher sinen eysch
doet dat ic an hē gehoudē ben inder
sōme van xx·pont· p̄ ter cause vā
wijnen ghebrocht· ꝛc· hi en heeft nȝ
ghedeclareert van wat wijnē· noch
van wat tijden · noch dat ic hē daer
of ghelofte ghedaen hebbe: per sti-
pulacio van obligacie sekerlic noch
anders: noch dat ic hem geloeft heb
be weder te gheuen: noch betalē tot
sekeren daghen · waer om ic conclu
dere als bouen Eñ of hi ontfanckē-
lic ware dat niet en is: so set ic in ōt
kenne sinen eysch·ende impeticie
Waer om ic cōcludere als bouē vā
nieus Ende of van minen sakē eni
ghe in tughen gheuiele: so bye ic of
wil also veel betughen als om te co
men tot mijnre conclusien Proteste
rende of ic niet alle en betuychde of
so wes ic daer of betughen sel mogē
mi waerdich wesen sal· ꝛc· Ende of
die sake sulc niet en ware: so moech
di weten eñ v̄staen· dat ghi naē sa-
ke moecht eñ sculdich sijt te formerē
uwen eysch eñ conclusie: want nye
mant en soude moghen ignoreren
tot onghelike bi proper exēple Mer
na bescreuen recht van sake sembla
bles of ghelike· schijnt ghelike iuge
mēt [Juxta illud de similibus simi
le est iudicium]

¶ Verwerē op eysch van huysraet
¶ Capittel lv·

Eerst gerepetert den
eysch van partye· ꝛc· hi ōwe-
ret doende conclusien contrariē. eñ
van niet contfāghen · ic antwoerde
dat so wie sinen eysch doet in houe
teghens andere· ende doet finale cō
clusie·teghens partie verdachuaert
tot sijnre begheerten ·hi behoertet te
doen· eñ garnir vanden partiē wit
dat angaen mach. sekerlic dat iuge
mēt mach besetten decisoze of andē

en ist niet waerdich: eñ en is niet te
sustineren: want iugement op onse
ker en is niet waerdich mer behoert
versteken te wesen · nae dat hi is op
peremptorie · eñ niet ghedaen en he
uet op conclusie per peremptorie
Waer om ic segghe: dat desẽ epsch
bi redene eñ bi sijnre naturen is sul
ke datse aẽgaet also wel eñ also ver
re ende aen dese · R · als aen mi · die
welcke hi niet en heeft doen õdach-
uaerdẽ sonder dewelke ic niet en be
hore noch en mach procederen in de
ser sake · waer om ic behoer te hebbẽ
verlof vanden houe teghen dẽ voer
screuen epscher met condemnaci vã
den costẽ · op protestacie · dat of daer
teghens gheseit ware te begherẽ ga
rand of ghesellscap · nae dat die sake
epschen sal · of anders voert te pro-
cederen inder sake gheepschet · ghe-
lijc als nae redene behoren sal · recht
ghehadt · eñ op elken eynde · eñ bi re
gule met allen anderen conclusien
pertinentes

Capit · lvi

Verweerre van huysraet ghenomen op enighen dode

Eerst repeteren den ei
sche vã partye · rc · Ic ãtwoer
de dat gehoert den epsch van partie
om die te vernielen : waerachtich is
dat ic ben biden recht · dat vandẽ do
de erft den leuenden in rechte gevõ-
den bi besit ende possessie te hebben
eñ te aprehenderen als rechte erfge
name · legitime : eñ natuerlic succes-
sor van dese · R · Eñ daer bi hebben
gehadt waerachtighe eñ rechtuaer-
dighe tijtle · te nemen eñ te aprehen-
deren alle die goeden daer den afli-
uighen gebruyc of hadde eñ posses-
seerde ten dage van sinen ouerlidẽ ·
Eñ also si dat mijn voeruader tẽ da
ghe van sinen ouerliden ghebruyc-
te of possesseerde vredelic daer of dẽ
den epscher nu epsch doet: van wel
ke sake ic ben in tijtle voerscreuẽ ge-
treden in die possessie ende besit · eñ
hebbe daer of althãts tghebruyc eñ
possessi gehad te nu toe · die waer
dich is sake van huysraet vsucap-
cio · Eñ ist ĩ sake reele · dat waerdich
is prescripcio · ende voer sulcker tijt
dattet ghenoech behoert te sijn tot
goede possessie te hebben eñ rechte
lic · Waer om ic concludere ghesien
die conclusie te voren ghealligiert :
dattet ghenoech behoert te wesen in
allen ·

Capittel lvij ·

Verweren in actie reele

Eerst repeteren van
den epsch van partye aduerse
ende sonder conclusien contrarien ·
declinatorien · ende dillatorien ghe-
leden · ende corroborees Ghij moecht
ende sijt sculdich te epschen dach die
plecke te besien · die welke is vã dier
manieren: als ic v hier na inder ru-
briche daer toe dienende declareren
sal · Ende daer nae garand · dat die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

clercken hieten euictio · dewelke is sulcke · als ic v inder rubriche daer toe dienēde declareren sal Ende dese saken presupposeres: ghi v moeghet in dese partie verwerē bi houden van langhe tijt: of al dplaperē en̄ intenderen beclachte van nyeuwichede daer op En̄ weet dat ghij in deser partie hebben moecht andere verweren bi beclachten vā nieuwichede mer daer en behoert gheen dach van besien ghereyschet te sijn · noch garand · dan hem te beclaghē binnens iaers als voerscreuē staet ·

Verwerē van actie mixte of personele Capittel · lviij ·

Erst repeteren den ri

sche en̄ conclusien van pertiē declinatorien en̄ dillatorien gheleden: mach ghesiet sijn tot peremptorien · is waer dat om te vernielen die conclusien van partie aduerse · ic ben met iuste tijtle van possessie · of tot iuste tyltre van ghifte · of tot iuste tyltre eerlic van coop · in besit ende possessie · te heffen · te ontfanghen en̄ te nemen die bi mi of bi ander van minent weghen · die vsufruis of vruchten van sulcker plecke contencioes · en̄ daer eysch of ghedaen wort tegens mi · of van sulke partie of porci: als mi angaē mach ter cause voerscreuen · tot besien en̄ wete van enen ygheliкē · en̄ specialiken vanden voerscreuen eyscher die ic houde op sulke plec · en̄ die ick houde per indiuis · teghens dese R Nu ist waerachtich dat dese · R · nu ter tijt mi daer of eysch doet · en̄ en thoent noch en allegiert tytle noch en proposeert sake die hem teghis mi waerdich mach wesē · waer om ic concludeer als bouen doende eysche vanden costen ·

Vermeren op simpel besit · dat die clercken hieten seruitude de possessio · Capittel · lix ·

Vermeren op simpel

besit · dat die clercken hietē seruitude de possessio So ist vā psone tot psone · van sake tot sake · of van persone totē sake · en̄ diuiderē: wāt deen is psōnelic · en̄ dandē reele · die persōnele is in vsufruis of vruchtē en̄ molumenten van enighe possessie te hebben en̄ beuolē bi cōtinuacie geeft actie vā sīpel besit Die reelen sijn als te hebbē possessi op sijn gebueren vā sinen drop of watgāc bi cōduten · of andēs · of wech · wegē en̄ wtgange ouer tlant of erue van sijn gebuerē · of te hebbē possessi · te setten · te lenen · te timeren optē muerē · en̄ daer om hietmense seruitude om datse hebben ghelichte of aengaē grōdelike saken

Op simpel possessie ·

Item simpel possessie is die een psone heeft op andere · en̄ is gehietē psiacio de possessio · als die een anđ

sculdich is enighe daghen te sayen·
of te mayen·of te varē·of paerden
te leenen :eñ veel andere sulcke ma
nieren vanden possessie :die gehie
ten sijn prestacio·Daer om datse tot
persone gedaen worden So moech
di weten dat dese possessie vercregē
wort bi contumacie binen·x·iaren
tegens den teghenwoerdigē.eñ bi·
nen xx· iaren tusschen den absēs
Eñ daer om machmen in deser saec
verweren bi deser manieren ·Eerst
verweren tot alle declinatoriē ende
dillatorien mach sijn ghearguieert·
dat hi tot desē eysch niet en behoert
ontfanghen te sijn·of ten minsten
gheen sake en heeft ·Want van nz
te hebben weghen·doer dat lāt ghe
declareert biden eyscher·die ōwere
die rechte here is vanden grōde vā
den seluē lande · eñ dat hē coemt bi
natuerlike successie eñ directe Ende
heeft daer of ghebruyct eñ ghepos·
sesseert·sonder dat daer eenige we·
gen of doergange geweest hebben
bi een iaer·ij· iij·iiij·v·of bi x·iaren
of meer ten besien eñ wete van enē
ygeliken: ende vanden seluen eys·
scher·sonder enighen hinder vā we
dersegghen· noch dattet ye meer ge
eyschet was noch begheert weghen
noch doergangen · Waer om gesiē
ende ghi considereert mijn posses·
sie tot iuste eñ goede tytre :ende dz
hi hem niet en vermet van brieuen
hantuesten noch ghescriften te heb
ben·die daer of mencie maken·dan
van simpel besit·vanden welkē hij
betreet tot seruitute op minen erue
diewelke is sake infauorable ·Soe
concludeer ic als bouen ·doende ey·
sche vanden costen

Verweren in cas van possessie
eñ van prestacie Capit·lx·

Verweren in cas van possessie·dat anders ghehietē
is seruage van parsone Tot desen
verweren machmen eñ is sculdich
te allegieren faiten contrarien tegē
partye eyschende: ghelijc als te seg
ghen Ic vermete mi van als die cō
trarie: want ic ben·in goeden besit
van mi te houden eñ te dragen vri
sic sonder bede ·noch ongelde· noch
eo zuee of dienste sculdich te wesen·
noch betalen bi mi noch bi anđ vā
minent wegen ·so en dede mijn va
der noch mijn moeder · Eñ daer in
heb ic gheweest ende ben sulcke :eñ
so langē tijt :dattet ghen oech mach
ende behoert te wesē tot goede pos·
sessie vercreghen te hebben ·ende te
houden daer in· aenghesien dat ick
abele ben des te moghē vercrighen
na dien dat ic ghepossesseert hebbe
daer in: tot besien eñ wete vā enen
ygheliken· ende specialiken vandē
eyscher·bi een· vijf·eñ thien iaer eñ
meer vredelic Ic die vri persone bē
ende hi tracteert van seruitute op
mi So concludeer ic·&c·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Van eyghen hoe dat hi hē vrijt
bij paſſeſſie

Item of ſeruitude wa
re op enighen parſone ſerue in con
dicie So mach ſijn verweert·ic ben
in beſit eñ poſſeſſie mi te draghen
vrij als den coninc : eñ daer of wil
ic mi eñ mach aouzneren Wāt mi⸗
ne moeder was een vrye wijf gelijc
als den conīc: eñ nyemant en heeft
deel totten coninc·dan theilige cru⸗
ce van orliens· eñ ſinte agnes van
berri: ſo behoer ic te ſorteren:eñ bē
van naturen vanden lichame| ·C·
de rei ·vendi·l·partū⌋ Ende vādre
doot van mijnre voerſcreuen moe⸗
der heb ic gheweeſt iuſticiable van
den coninc xxij· iaer eñ meer:tot be
ſien eñ wete vanden eyſcher eñ vā
den lande· waer om ic ſegghe·dz ic
behoer te bliuen in onderdanicheit
vanden coninc:ſegghende dat lan
ghe houden van eyghen:waerdich
is anden poſſeſſoer: want vrihede
is tot natuere ontfanckelick:eñ en
behoert niet wederroepen te ſijn na
dattet vercreghen is bi yemant de
regulis iuris Item ende of den ey⸗
ſcher argueert vā preſtari: ſo mach
daer teghens ſijn gheſeit eñ ōweert
Al hebbe ic betaelt enighe ſake·dat
heeft gheweeſt bi ſculde die ic ſcul⸗
dich was ·of bi bedwanghe vā fai⸗
te:of bi vreeſe cōſtant vanō machte
van deſe M ·die ghecoſtumiert of
ghewoenlic was te vleren vā faite
Of het is gheweeſt bi ignorancie·
eens ende niet meer ⌊Condicionis
indebiti· waer om ic concludere als
bouen·&c·

Verweren ghedaen bi gheſcrifte
articulement Capit·lxi·

Opten eyſche ghedaen
teghens den here van locron
biden baeliu van mortainge ghe
ven ten houe bi faiten contrarien:
machmen verweren eñ ouerbrēghē
bi gheſcrifte bider maniren hier na
volghende· ghegeuen ende ghema⸗
ket bi exemplen contrarien den re⸗
denen voer geſcreuen: op dat hij n
mijn heeren die mannen houdende
in leen vanden ſeluen caſteele van
mortainge ·rechters in deſer ſaken
tuſſchen eerbare eñ wijſe ian bou⸗
tellier baeliu vander caſtelerie ende
heerlicheit van mortainge·indē na
me dat hi procedeert teghens edele
heer alard du locron ridder:ſē ghe⸗
ſeit ende ghewelen met rechte tot ȳ
fite vanden voerſcreuen van locrō
ende teghens den ſeluen baeliu ·dz
die voerſcreuen baeliu niet ontfan
ghen en ſal worden te doen dē con⸗
clusien ende eyſchen die hij ghedaē
heeft Ende of hij ontfanckelic wa⸗
re dz nz en is·dat hi geen ſake noch
actie en heeft·eñ of hi enige had dat
ſe te niet gheſeit worden: of ſulcke
datſe vā geēre waerdē en ſijn totte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

proposeert de voerseide van locron-
hebbende goede ende iuste actie ende sa-
ke hem te verweren · ende dat hi geen
boeten verbuert en heeft noch con-
fiscacie en sal op hem moghen vaten
noch behoren · ende heeft wel ende rech-
telic ghedaen ghekent ende explotiert
bi hem of sake van hem hebbende ·
baeliu meyer ende rechts in sijn voer
seide heerlicheit van locron · van alle
grondelike heerlicheit ende viscontes-
rie of borchgraefscap : ende alsoe als
tot sulke heerlicheit mach ende behoert
toe te horen sonder eenich bedroch:
begheert ghehouden ende bewaert te
sijn in sijn goede recht possessie ende
besit · van sulke iusticie als voerscre-
uen is: te hebben ende te houden ider
voerscreuen heerlicheit van locron
om te comen ende te gheraken ten eyn
den bouen ghescreuen · die faiten sa
ken ende redenen hier na volghende
begherende recht gheordineert te
wesen · ¶ Eerst seit ende propo-
seert deselue van locron : dat biden
recht dat vanden dode erft den leuen
dighen : so wye is recht oer ende erfge
name van enigen magen ende legitis
me · hem toebehoert die successie recht
ende heerlicheit die sijn voeruader p-
prietaerlic houdende ende possesseren-
de was · ten daghe dat hi oflivich
wort ¶ Item ende biden seluen recht
machmen obtineren ende apprehende-
ren alle rechten van besit ende pos
sessie sulcke · ende alsoe directe als sijn

voeruader ghedaen hadde : ende heeft
ghepresenteert dese selue sake recht
ende actie in deser sake ¶ Item ende
bi vromer redene heeft noch in desel
ue sake die voerscreuen erfname als
voerscreuen is trecht vanden besit-
ter al geheelic vercreghen biden rech
te daer den dode erft den leuendigen
als voerscreuen is · Ende daer toe
is waerdich ende laboreert of werket
ten profite vanden voerscreuen erf-
name · die naturere vander successie
die sulc is · dat van tgheent dat hij
beseten ende tghebruyc ghehad sal
hebben bi so langhen tijt · tot desel-
ue tijtle: het is ende behoert genoech
te wesen tot goede ende iuste possessie
te hebben ende te houden ¶ Item des-
ghelijcs dat dit ghewerst is in ghe-
sichte ende tot wete vanden ghenen die
daer nae hebben willen setten daer
in of doen enighen commer of letsel ·
diewelcke niet en hebben ghewest
weesen of witlandich den seluen tijt
ghedurende · daer si of hebben of pre
tenderen moghen ignorance
¶ Item so ist waer dat die saken ge-
proposeert · die waerachtich · claer ·
ende notores sijn: dat de voerscreuen
van locron is recht ende legitisme oer
of erfname ghebleuen : van wijlen
mijn heer ian van locron sinen va
der · diewelke daer of heeft ghebru-
ket ende ghepossesseert in dieselue
heerlicheit · te moghen kennen bi hem
ende sijn saerweldighe ghecommitteert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ baeliuwen meyeren eñ officiers
van allen beclachten · ghiften pey-
nen eñ ander diensten van iusticie·
Ende daer of te doen · of doen doen
executie sonder middele te vercopē
te verhaesten van sijn iusticie goe-
den eñ eruen · na dat bi vōnesse vā
sinen mannen gheiugiert was eñ
gheseit Item ende int selue recht
vredelic ghehouden · eñ ghepossel-
seert heeft de voerscreuen heerlichz
van locron sijn leuen lanc sonð dif
ficulteit negeene · eñ daer in worde
ofliuich Waer bi deselue van locrō
die nu ter tijt is recht hebbende vā
wijlen sinen vader · als voerscreuē
is · met redene is sculdich int selue
natuerlic recht te bliuen.

Item eñ dat meer is · troestende
dat recht vander successie vanden
voerscreuen van locron · niet allēē
an hem gecomen noch gedescēdeert
en is bi sijn voerscreuen vader als
hi seit: mer noch bi meerre reden ist
hem ghecomen · van apeul · aue: eñ
grootheere: eñ also vā predicessoers
in successoers · posteriorement · eñ
successiuement sonder enighē mid-
delen tot desen dage · eñ dat de voer
screuē van locrō is houdende eñ ge
brukende tatten seluen tyltre die
heerlicheit · hier bouen geallegiert

Itē eñ vāde selue heerlichz heeft
ghepossesseert eñ tbesit ghehad vre
delic: so wel bi sijn voeruaðs als hi
hē · daer hi sake of heeft · als hi seit·
tot ghesicht eñ wete van alle dē ghe
nen diet hebben willen wetē eñ siē
eñ specialiken vanden voerscreuen
heer van mortainge baeliu of stad
houder wiese geweest sijn · sonð dat
daer ye ghestelt gheweest si of ghe-
daen eenigen cōmer of faculteit ne-
geene Itē eñ van welke possessie
eñ besit mettet recht van propēteit
van alle die iustici eñ heerlicheit die
de voerseide van locrō niet en he-
uet gheuseert: noch ghepossesseert
clādestinemēte Mer exciceerēde opē-
baerlic · hebbēde meyer rechters · eñ
houdende van hem sergenten ende
andere officieren van iusticie pley-
te in open houen · eñ ghedinge van
xv · daghen tot xv dagen bi ōmani
ge of besweringhe van hē of sinen
voerscreuen meyer of stadhouder·

Item daer of eñ tot dien tiltre is
mannē feodal of edel leenmānē vā
den seluen casteel eñ castelerie van
mortainge · sittende in ingemēt vā
den houe metten anderē mānē feo-
dalen · ten ghesichte eñ wete vandē
baeliu van mortainge · mannen eñ
ghenoten sonder wederlegghen of
letsele hem te doen · noch daer in te
stellē · Itē waer ō eñ geconsidereert
tgheent dat voerseit is · de voersei-
de vā locrō mach seggen eñ sustine
ren · dat de voerscreuē baeliu niz en
sel ontfangen worden tegēs de ius
ticie besit eñ possessie van propēteit
vanden voerscreuen van locrō: eñ

of hi ontkanckelic wãre dat niet en
is · hi en heeft sake recht noch actie
mer behoert te õderhoudẽ sijn pos·
sessie angesien dattet is claer eñ no
torie tgheent dat de voerscreuẽ võ
locron stelt in faite · indient noot si
Item eñ also wel bi sijn natuerli
ke proprietarie recht van succesie
eñ patrimonie hem gecomen ende
geuallen als voerscreuen staet · als
nec dat hi tot dien tyltre daer of ge·
posesseert eñ tghebruyc ghehad he
uet. bi · i · ij · iij · iiij · v · vi · vij · viij · ix · x
xx · xxx · iaren eñ meer Ende bi sulc·
ke ende so lange tijt dattet mach eñ
behoort ghenoech te wesen vercre·
ghen te hebben goede eñ iuste pos·
sessie · ia recht fonsiere grondelic · eñ
proprietare behoert ghesiet eñ ghe
wesen te sine tẽ propoest vandẽ sel·
uen van locron · eñ tegens dẽ voer·
screuen baeliu · niet teghenstaende
sake gheproposeert biden baeliu :
Tottẽ welken antwoerde de voer·
screuen van locron inder manierẽ
hier na volghende Tottet geẽt
dat de voerseide baeliu indẽ name
als voer gheseit eñ gheproposeert
is in substancie dat de voerscreuen
here van cõchy die bewaernisse he·
uet vandẽ voerscreuen casteel · om
ende inden name vanden coninck
eñ mach ende behoert daer bi te vse
ren in die partie of prouincie van
sulc recht ende wette · als den conic
of sinen officiers in iusticie · Ende

dat recht vander voerscreuen caste
lerie bewarende · willende daer bij
concluderen · dat teghens sinen he·
re : eñ bi meer redene teghens dẽ
coninc nyemant en mach vercrigẽ
possessie · Daer teghens antwoert
eñ solueert deselue van locron · dat
biden oerloue vanden proposant ĩ
deser sake niet en mach noch en is
also gheseit noch verstaen : wãt hoe
wel sonder preiudicie dat die voer·
screuen van conchy heeft nu e tijt
die bewaernisse van mortainge · ge
lijc andere voertijts ghehadt hebbẽ
daer õ en mach hi noch en behoert
tontdoen noch veruremden trecht
vanden ondersaten vander seluer
heerlicheit van mortainge · sonder·
linghe vander voerscreuen feodalz
eñ edele heerlicheit · houdende ghe·
lijc als de voerscreuen van locron
anden welken hi heeft ghelocft · ge
lijc als anden anderen edelen ende
gesworen goede bewaernisse : ende
te wesen goede heere · eñ hemludẽ te
houdẽ in rechte Waer om nz meer
dan die ander heren voermaels en
behoerden te particuleren dz recht
vanden voerscreuen van locron · ĩ
den welken hi hẽ ghevonden heeft
ghelijc als die andere ghedaẽ hebbẽ
die voer hem gewest hebbẽ · Waer
om · &c · Item ende tottet gheẽt
dat die voerscreuen baliu segghen
wil : dat teghens den coninc de sou
uerain eñ ouerste is vanõ voerseide

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

heerlicheit van mortainge eñ tegēs
hem niemant en mach vercrighen
possessie Antwoert de voerscreuen
van locron · dat tegens den coninc ·
hoe wel hi ouerste is van mortain-
ge · hi en heeft vercreghen possessie
negeene: want hi en heeft ghebru-
ket noch begheert ander recht · dan
van patrimonie dat hem coemt eñ
daelt als voerscreuen is · sonď vor-
der annemen begripen noch clame
ren · van welc recht hi heeft ghebru
ket eñ geuseert hem eñ sijn voerua-
ders · daer hi sake of heeft · Eñ hoe
wel dat eenighe possessie bi hem of
sinen voeruaders daer geweest eñ
vercreghen si : soe en mochtet noch
en behoerdet te argeren noch hīde-
ren totten voerscreuen van locron
mer conforteren hulpen eñ vorde-
ren bi veel redenē die hier na volgē

¶ Die eerste is · dat die bescreuen
recht nyemant en accepteert · dat so
wie recht van possessie eñ besit ver
creghen heeft biden tijt van x iaren
tusschen den teghenwoerdigen · eñ
biden tijt van xx iaren tusschen dē
absenten · bi alsoe dat hi is besitter
van goeder trouwe · eñ dat hi abele
si tot recht van possessie te vercrigē
dat hi niet en mach vercrighen · eñ
of hijt vercreghen heeft · dat en sal
niet houden noch waerdich sijn ·
Waer om ꝛc ·

¶ Item eñ of ghearguеert is dat tē
si voerden conīc · tegens welcke gē
besit en mach vercreghen sijn · Soe
seit de voerscreuen van locron · dat
in deser sake den coninc hoe wel hi
si ouerste here van mortainge: soe
en ist niet vanden demaine vā sijn
coninerijck : mer is eñ was ghecost
eñ vercreghen heerlicheit biden co-
ninghen voertijts : wien god ghe-
nadich si · Eñ hoe wel dat teghens
sijn demaine possessie of besit ver-
cregen en mach wesen · daer om en
is niet · ten mach wel vercregen sijn
teghens coop bi hem gedaen · waer
om · ꝛc ·

¶ Item die anderde reden is · dat
bijden voerscreuen rechte nyemant
en mach · in sake noch in materi vā
coop · of vercrijch hebben · meerder
noch beter recht dan van sijn voer
vaders · waer van dat hem die sa-
ke valt ende nederdaelt · Ende hoe
wel nochtans dat die coninck here
sij erflijcken ende gerechteliken van
mortainge bij acquest als voerscre
uen is · ende inden tijde van sijn ac
quest hi ghevonden heeft den voer
screuē van locrō of sijn voeruadˀs
machtich van recht eñ van possessi
bi hem gheallegiert · alsoe behoert hi
met redene hem te laten ghebruken
Ende aenghesien dat nyemant dā
den heere daer toe en contendeert:
als te setten twijst of belet Waer
om · ꝛc ·

¶ Item die derde redene is : dat
van sinen erven nyemant en mach

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

noch en behoert te sijn excluz noch verstekē · ten si dat hi bi brieuē vā contract daer toe si verbondē ende gheobligiert: eñ daer nae verwōnē bi mesdade capitale bi hem gheperpetreert · si ghecondemneert vāden liue · ende van confiscacie vā goedē. Nu en ist alsoe niet in deser saken: want die voerscreuen van locron en is niet verbonden noch gheobligiert in enighe saken · noch en heeft niet mesdaē in peyne capitale noch peyne en vermet hoer des niet Waer om hi mach of behoert sijn heerlicheit belet of gheconfisquiert te hebben · Waer om · ꝛc ·

Item ende tottet tgheent dat die voerscreuen baeliu mainteneert dz de voerscreuen van locron heeft gedaen abuz of bedroch van iusticie Waer om · ꝛc. Antwoert de voerscreuen here van locron · dat bijden oerloue vandē baeliu van mortaīge · hi niet en heeft gedaen bedroch delict noch onghehoersaemheit in deser sake: mer heeft bekēt mz recht hem directelic toebehorende ter cause van sijnre iusticie van locron · eñ daer of hi oseert ende ghewoenlick is te oseren bi hem eñ sijn voervaders · als hi seit · sonder meer te hebben ghedaen noch angenomen dā hem mogelic of sculdich was te doē Waer om · ꝛc · Item eñ tottet gheent dat die voerscreuen baeliu van mortainge seit eñ mainteniert dat of de voerscreuē van locron heuet in die voerscreuen heerlichz vā locrō recht eñ besit · te kennen van allen beclachten peynen · ꝛc · Soe is des geweest besit van clādestine of besit van bede: of genomen: die nz en maken te substineren · waer om · ꝛc · Antwoert de voerscreuē van locron · dat biden oerloue van den voerscreuē proposant: de voerscreuē baeliu in deser sake argueert souffissante argumenten: wāt dat besit eñ possessie · daer die voerscreuen van locron hem of vermet: is besit eñ recht proprietare · prescript van lx iaren eñ meer: bi hem ende sijn predicessoers of voersaters · die niet en mach verstaen wesen · besit clamdestine · of ghenomen: soe en macht oec niet sijn bi bede van here negeene die hi daer om ghedaen heuet · noch dat hem noch sijn voersaters van node gheweest is Mer hē vermet van besit heerlicke eñ proprietare · als voerseit is · waer ō ꝛc ·

Item eñ tottet geent dat de voerscreuen baeliu mainteneert · dat die voerseide vā locron supposeert dat hi tegens sijn ghebuere mach ocrighen possessie: so en mach hij nz teghens sinen here · ꝛc ·

Antwoerdt deselue van locron: dat hi wel weet ende bekent · dat hij gheen gebuere en is · noch dat hi de selue heerlicheit van locron · vā gebuerscap van mortainge: niet en

hout: mer is daer subiect eñ ondsa-
te· eñ dz die here van mortaenge is
sinen here Eñ van wien hi houden
de is eñ bekent te houden die voer-
seide heerlicheit van locron· Waer
om hi seit dat hi des doet tot sinē p
poest: want sijn heere met recht hē
behoert te houden eñ te bewaren in
rechte ghelijck sijn vasale· eñ des he
net hi geloeft bi sinen eede als rech-
te here· an wien hi om de voerscre-
uen heerlicheit ghedaen heeft hulde
So begheert hi dat hi hem int recht
van besit proprietare· wil houden
eñ bewaren· niet dat hi hem ōmetē
de si van nieuwe possessie of besit
vercregen · Waer om ·&c·

So concludeert die voerscreuen
vā locrō· angesien dat voerseit is:
ten eynden bouē gescreuē ōkoren·
seggende die saken faiten eñ redenē
bi hem ghe pposeert: waerachtich
eñ claer wesende Eñ desgelijcs heef
se partie aduerse bekent waerach-
tich te wesen alle of sōmighe so ve
le dats ghenoech si· ontkennēde al-
le faiten gheproposeert biden voer
screuen baeliu· contrarie of hinder-
lic tegēs den voerscreuen vā locrō
eñ den sinen· biedende te betughen
eñ ōsekerē soe veel daer op dats ge-
noech si: onthouden ghedaen ten
eynde toe

Hier na volcht vanden obliga-
cien· eñ hoe veel manieren die sijn

Capittel lxij·

Nae dat ic ghethoent

hebbe die maniere te maken eñ arti-
culeren sinen eysch So wil ic v tho
nen waer of dat eysch ghedaen be-
hoert te sine· eñ mach wtspruten
Soe moechdi weten dat ghi niet en
hebt noch en moecht hebben sake te
doen tot yemant enighen eysch· hi
en si teghens v verbonden of ghe-
obligiert· want anders en sout ghi
gheen actie hebben· eñ daer ō wil ic
v thonen wat verbande of obliga-
cie is Obligacie is verbāde vā rech
te die bedwinct den persone te vol-
doen daer of dat hi verbonden is·
l C· de actionibus et obligacionibꝰ
So sijn twee principale manieren
van obligacie Die eerste is obliga-
cie bi contract· die anderde bi male
ficie So is te weten dat obligaci cō
tract haer diuideert in obligaci per
contract· eñ in obligacie gelijc als p
cōtract: so doet oec obligacie bi ma-
leficie So is te weten dat obligacie
maleficie haer diuideert in obligaci
bi maleficie· eñ in obligacie ghelijc
als bi maleficie Eñ also sijn iiij ma
nieren van obligacie: mer die twee
eerste sijn principale

Vā obligacie bi cōtract

Obligaci bi contract

haer diuideert in veel manierē· als
bi woerdē· bi gelofte· bi cōsēt· bi īp
cio· bi vendicio of vercopinge· bi trās
acti· bi gifte· bi mēde mē· bi cōsīgcie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bij depost · bi accomodacio · bi loca-
cio · bi bewaringhe · bi contract ver
bale · of bi brieuen · bi operacie · bij
redempcio per rei vendicacio · bi iu
gement · bi valsche weghē · eñ bi ve-
le andere die int recht vallen · die te
langhe waren te vertrecken · Mer
ick hebbe ghenoemt die behoeflicste
eñ die meer vallē in termen ī waer-
like houen · also als bi contract Ob
ligacie ghelijc als bi contract : is in
hem te hebben materie inder saken
het si bi ander of sonder andere · ge
lijc an hem seluē : gelijc alsmen sake
hebben soude teghens ander bi ma
terie die sulc ware eñ so redelic dat-
se also goet ware als ghelofte ende
ghelijc ware als contract ghemaect
Want dicwijl ghebuert dat eē mā
niet en is volcomelic bi woerden of
bi brieuen verbonden tot een ande
re · ende nochtans niet redene ende
rechte verstant hi is ghehouden te
doen teghens hem sekere sake · die
sijn mach : gelijc als of ic gedaē heb-
be yemant enighen dienst · hoe wel
dat hijt mi niet en hadde beuolen te
doen · of dat ic daer toe niet verbō-
den en si per contract · nochtās nae
dat ic ghedaen of ghelaboreert heb
be voer hem · hi is in mi ghehoudē
eñ verbonden ghelijc als bi cōtract
Want nyemant en mach · noch en
behoert te houden dat weldoen vā
andere sonder remuneracie · Ende
also selt ghijt verstaen van andere

saken Want in veel manierē mach
ingeren obligacie · ghelijc als bi cō-
tract · ¶ Obligacie bij maleficie

¶ **Obligacie bi malefi**
cie is ghelijc rapine ende diefte · on-
ghelijc mesdaen · iniurien van mes-
daet of van woerden · oppressien ·
scaden · leet extractien · distractien ·
wroeghen · teghens termen vā rech
te · moert te ghebieden · of ī ort slach
mutilacien · briegement · inualien ·
verspien : ende alle andere scadē ge
daen bi maleficie · ¶ Obligacie per
maleficie is ghedaen die maleficien
of mesdaet · of scaden voerscreuen ·
doen eñ draghen bi subtile wegen
eñ bedecte manieren · daer mē of he
met of mach hebben obligacie : ghe
lijc als bi maleficie eñ equipolle tot
obligacie van maleficie Soe sal ick
v thouen van elcs sonderlinghe eñ
claerlic hier nae · ghelijc alst comē eñ
vallen sal deen propoest nadē ande-
ren : want alsdan selt weder comen
te pas te tracteren van elcs volco-
meliker eñ breeder in stede : om cor-
telic of int corte te moghen begripē
tverstant van elc op hem seluen ·
[Ut iusti de obligacio sequens diui
sio] So weet dat ghelijc als mē goe
der trouwen houdelic is ter cōtra-
rie obligacie van maleficie vā qua-
der trouwe en is niet houdelic · wāt
in onmoghelick en mach hem nye-
mant obligieren of verbinden dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſtede hebben mach ¶ Item obliga-
cie a turpitude · ghelijc ſo wie geob
ligiert ware yemant te ſlaen of te
doden · of doen · of ſegghen andere
leelike ſaken of iniurie: ſulcke en is
niet waerdich noch ontfanckelic·
¶ Item obligacie tegens goede ſa-
ken · als ſo wie geloeft hadde te ici-
teren of betronen mannen vā reli-
gien of gheeſtelic te doen tegē haer
oerdene of andere ghelike ſaken · de
ſe en is niet te houden noch ontfāc
kelic ¶ Item obligacie die ware te
ghens den wet gods en is niet hou
delic · noch den ghene die ware tegē
die heylighe kercke ¶ Item obliga
ciē teghen den mandement of ghe-
boden vanden prince · of teghens
gemeen recht · ſulcke en ſijn niet te
houdē ¶ Item obligaciē repugnās
of contrarien deen den anderen op
een ghelike ſake en ſijn niet te hou-
den ¶ Item obligacie teghens na-
tuerlike doechden of medeliden en
is oec niet te houden · dats te weten
te ghelouen nimmermeer doechden
of goet te doen ſinen kinde · of ſinē
maghen · ſulcke obligacie en is van
gheenre waerden · ¶ Itē obligacie
van eens anders ſake onwetelic en
is niet waerdich · ¶ Item obligacie
van ghemeene ſake ſonder auctori
teit vanden prince en is niet te hou
den · Wel mach ſijn · datmen noch
ſoude mogen viden andere manie
ren vā obligaci die niet en ſijn hou
delic noch ontfāckelic na dat die ſa-
ke gheleghen is of ghebuert diuers
dat niemant en ſoude moghen be-
ſcriuen: mer die meeſte partie heb-
be ic v ghetoent · eñ en machmē gee
ſo vreemde vinden: men ſalt bi een
vanden bouen ghescreuen wel mo
gen verſtaen na beſcreuen recht die
ſeit · ¶ De ſimilibus ſimile eſt iudi-
cium · ·c :·

Vanden obligaciē in ſpeciale

Ic hebbe v nu ghetoont
vanden obligacien die int generale
moghen of behoren verſtaen te we
ſen Daer na wil ic v thonen vandē
obligacien die int ſpeciale gemaect
moghen worden ¶ Obligacie ī ſpe
ciale is bi woerden expres · eñ om
ſekere ſake ghedaen van deen par-
tie den andere bi contract willichlic
Ende weet dat naden wijſen · obli
gacie ſpeciale gheleden : gaet ende
is waerdich voer de generale · gelijc
of ic verbonden eñ geobligiert had
de alle mine goeden generalic teghē
enighen perſone · eñ daer na teghēs
een ander gheobligiert hadde enich
lant of ander goeden geſpecificeert
bi ſonder Weet dat die obligacie ī
generale niet en is waerdich teghēs
die int ſpeciale · eñ en ſoude daer ō
niet latē te doen vercopen of execu-
terē ō die generale den gene die heb
ben ſoude die ſpeciale · op dat hē ge
obligierdē gevōden ware ī poſſeſſi

Ten ware dat die rechters hãt daer
op eerst ghe∫et ware Soe en ∫oude
mede den gene die gheobligiert wa
re·hi en ∫oude moghen vercopẽ ∫õ-
mighe of eens deels van ∫inen goe
den·niet teghen∫taende die genera-
le obligacie·ten ware·dat den ghe-
ne daer hi teghens gheobligiert wa
re int generale daer op recht begõ-
nen en̄ aunghcleit hadde voer die ṽ-
copinghe Al∫o i∫t gheiugiert en̄ ge
we∫en in ∫õmighe houen en̄ tot ∫õ-
mighe rey∫en·en̄ al∫o begeertet dat
voer∫creuen recht

Op huy∫raet·

So weet dat obligaci
op huy∫raet niet en bedwinct noch
en verbint den gheobligeert·i∫t ∫a-
ke dat hi blijft in po∫∫e∫∫ie van ∫ijn
goeden·∫onder dattet ∫i bi auctori-
teit van recht·en̄ bi inventorie daer
op ghedaen·dat∫e al∫o ∫ijn wedᵒ ge-
leent den gheobligeert mach∫e ṽco-
pen of obligeren teghens andere·
die∫e ter ∫tont moghen wechdraghẽ
nten handen vãden ghene an wiẽ
dat∫e verbonden waren Mer andᵉ
∫ake: waert van lant of erue·indiẽ
∫e gheobligeert of verbonden ware
met rechte: of ypoteque·indẽ lande
daermen v∫eert van ypoteque·En̄
inden lande daermen des niet en
v∫eert·∫el des rechters hãt daer op
ghe∫telt worden tot dien eynde bij
ṽnoe∫∫e van rechte:want all∫dã ge-
duert die obligacie tot dat∫e voldaẽ
is Item weet dat in menich obli-
gaci ge∫eit wort·dat den gene daer
men an verbonden is gheloeft ∫al
∫ijn vãden co∫ten·bi ∫ijn ∫ipel woer
den·∫onder andere ghetughẽ daer
of te doen Weet dat des niet waer-
dich en is·en̄ is val∫ch·en̄ ∫ijn ver-
loren woerden·Want na be∫creuẽ
rechte niemant in ∫inen ∫aken en is
ghelooflic:waer om des niet en dient
noch en is goet inder obligacie·

Op lant of erue

Obligacie op lant of
erue·Weet dat ghi niet en moecht
noch en behoert te obligieren noch
verbinden dijn erue dat waerdich
∫i ∫onder den here daert onder ghe-
∫eghen is. en̄ dattet ghedaen ∫i met
rechte·noch ghifte noch verbande
die anders ghedaen ware·en ware
niet ontfanckelic Mer den vruchtẽ
daer of moechdi wel verbindẽ drie
iaer lanc·en̄ niet langher ∫ondᵉ den
here En̄ of ghi die langher verbin-
den woudet·dat ∫oude moeten ghe
∫chien metten here·of anders ∫o en
waert van gheenre waerden

Dat die erue gheobligiert nz en
mach vercoft ∫ijn:mer vruchten

Item of een erue of lant
ware gheobligiert voer een ∫ekere
∫õme van penninghen bi brieuen
ghemaect ende ghepa∫∫eert voer dẽ
here en̄ gherecht daert ondᵉ geleghẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

is ·indien daer enich ghebrec viele
inder betalinghe: soe en soudemen
niet maghen vercopen dat erue· ō
die sculden te betalen: mer mē sou-
det wel moghen setten in handē vā
den here ō te ontfanghen die vruch
ten daer of die sculden gheuerifiert
totter tijt toe dat van die vruchten·
vāden seluen lande of erue ontfan
ghen sal worden so veel dat die scul
de of obligatie voldaen sel wesen·
eñ anders en machment noch en is
ment sculdich te doen· ten ware bij
also· dattet lant of erue gherappor
teert of opghedraghen ware inden
handen vāden here om den sculde·
Eñ indien dan inder betalinghe ge
brec ware: so soudemē dat erue mo
ghen vercopen eñ anders niet Soe
weet dat dese regule sulc niet en is·
in cas daermen gheobligeert ware
onder zegel royale: wāt daer mach
men obligeren sine erue sonder die
wete vanden here daert onder ghe-
leghen is· na dat die brieuen gema
ket sijn eñ ūleden· eñ daer bi soude
ment vercopen of doen vercopē bij
rechter royale daermen an vallen
soude: mer den here daert ondˀ ghe
leghen is: soude daer van ghedient
wesen van sijn recht· eñ soude bi hē
gheuerst worden tot cōmissie van
des rechters royale

Vanden marcten in campaingē

Item so wie geobligeert
ware inden marcten van cāpaigē
weet dat met dier obligacie mē ver
copen soude dat erue vandē gheob
ligierdē: ia bi stercker eñ vromer re
dene Al waert bi andere obligacie
of sake vercoft: so soudemē wedˀ re
conuereren tot profite vandē gene
die de obligacie vāden mercten had
de: want gheen obligacie en proce-
deert die voerscreuen obligacie: soe
en doet die obligacie onder zeghele
royale vandē chastelet van pariis
noch andere: want dese bouen alle
gaet· al waert datse ionger eñ daer
na ghemaect waren: wāt alsoe sijn
gepriuilegiert die marcten vā conin
gen voermaels van so langhen tijt
dat gheen memorie ter contrarie en
is· eñ also wortet onderhoudē·

Vanden here geuanghen te sijn
vāden vianden des ghelooues

Item oft ghebuerde dat
enighen here geuangen worde vā
den vianden des gelooues· eñ hij nȝ
en hadde hē seluen mede te lossē· sō
der hulpe eñ bistant sinre ondˀsatē
men soude mogē daer om vercopē
erue of lant van sinen ondˀsatē· dat
onder hem gheleghen ware· indien
die ondersate niet en had anˀs aen
te gaen · eñ dat hijs niet helpen en
woude Eñ die reden is· dat al van-
den here coemt· eñ het ware ōmoge
lic datse nȝ en soudē gehoipē werdē
ī selker noot vā tgeē dȝ vā hē coēt·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Ghemeene sakē

¶ Item noch nae opiniē
van sōmighe voer die conseruacie
nootlike vander sake ghemeene vā
enighen steden daermen woenach-
tich ware·eñ om die meeste proffijte
eñ utiliteit vander ghemeente· be-
hoefde te hebben sekere financie die
men niet ghecrighen en mochte sō-
der enighe erue of lant te vercopen
of datmen dat erue om die repara
cie vander stede behoefde ·of te wer
pen eñ te niete doen · Weet dattet
ghescien mach om sekere prijs nz
teghenstaende· dattet niet en ware
die wille of consent vanden ghene
diet toebehoerde· Eñ also ist gedaē
in veel plecken eñ veel reysen ·Eñ
des accordeert eñ ghehenghet dz be
screuen recht

¶ Obligacie van ypoteque·

¶ Obligacie van ypote
que is: wanneer enighe verbint bijā
forme van ypoteque alle sine roerē
de gueden ·eñ specialiken lant of er
ue·om die ghelofte te volbrenghen
van enighen contracten of gelofteē
daer hi hem in verbint · Eñ als hijā
heeft also verbonden sijn lant of er
ue· en is dese ypoteque niet ghehin
dert noch verminnert bi enighē ob
ligacien · die hi daer op doen mach
Mer sine goeden principalic sijne
erue of lant bliuet gheobligiert eñ
gheypotequiert ·des te voldoen eñ
te betalen Mer dese ypoteque en he
uet gheen stede in allen landē: wāt
veel steden eñ plecken sijn daermē
des niet en pleert·als ī vermēdois·
in amienois· eñ in die castelerie vā
rijssele·in tournesis·in die heerlichz
van mortainge · eñ sint amant·eñ
inden lande van champainge·van
brie· eñ daer omtrent heeft die voer
screuen obligacie bi ypoteque stadt
Want ter stont als een man is ghe
obligiert· ypoteque heeft sine stadt
Item inde stede vanden voerscreuē
ypoteque· pleertmen een anđ ma-
niere van des rechters hant te stellē
opten lande of erue diemen also ob
ligiert tot conseruacie van betalin-
ghe· eñ specialiken ist des conincs
hant :eñ men gheobligiert si bi obli
gaci royale Want alsdan verlijt eñ
gaet te bouen alle obligacie Noch-
tans hoe wel dat des conincs hant
daer op ghesēt ware als voerscreuē
is· waer des middelen heeren hant
daer te voren op ghesēt daert erue
of lant onder gheleghen ware ·die
soude stadt eñ voertganck hebben
voer des conincs hant :mer des co-
nincs hant ware executore· eñ des
heren hant ware reuocatore Tē wa
re dat des verbōden erue in des he-
ren hant opghedraghen ware· als
voerscreuen is om die voerseide sa-
ke: wāt alsdan waert executore·

¶ Obligacie van doode panden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶Obligacie van dode

pande·is te obligieren eñ verbindē
een erue· eñ die te setten in handen
van yemant· om die te houden soe
langhe· dat den ghene die den erue
toebehoert met rechte dat ghelouet
sal hebben om enen sekeren sōe vā
penningen· die hi daer op ghehadt
eñ geset heeft· om te houden·te pos
sesserē eñ te gebruken alle die vruch
ten eñ molumenten daer van comē
de·te heffen eñ tontfangen bidē ge
nen diet also is ouer ghegheuen eñ
gheordineert sonder defalquier of
of te slaen·ghedurende also langhe
als hi gerembourseert :eñ die erue
weder ghelooft sal worden met al·
sulke penninghen als daer op staē
sellen Ende dese obligacie hietmen
morgage· dats te verstaen·dat den
pande niet of en slaet noch en lost
hem seluē :mer men neemt daer of
eñ vri wechdraecht tgeent datt op
comen eñ wesen mach So weet dat
dese forme van obligacie niet en be
hoert ·noch en is sculdich gedaen te
wesen· dan tusschen broeders ende
susters bi ordinancie of makinghe
vanden vader· om die vorderscap
van enighen van sinen kinderē·ge
lijc of een leen of een edele heerscap
pie·die met rechte naturele gaē sou
de anden outsten·ende hi heeft sonē
of dochteren ionghe r die niet hebbē
noch eruen en souden dan twijfste
deel inden edelen heerlichedē of am
bochten Soe weet dat hi wel mach
ordineren · eñ laten tot een of twee
van sijn dochteren of ander ionge
kinderen een leen of ander heerlic
heit sulck alst hem believen sel voer
sijn kinderen die dat leen of heerlic
heit houden sellen tot een dode pan
de :so lange als den outsten des sel
hebben ghelooft van also veel pen
ninghen·als die vader daer op stel
len ende ordineren sel ·Hoe wel hi
daer op ordineerde eñ stelde also ve
le of meer dan den leen of heerlichē
waerdich ware in vercopinghe· eñ
en sal nimermeer wederkeren tottē
outsten·totter tijt toe dat hi dz van
der voerscreuen somme weder ghe
loeft of ofghecoft sal hebben·hy of
sinen eruen: want sijn eruen soudē
mede bliuen in sulcke laste· eñ oeck
die erfgenamen vāden ghene diet
besit in manieren voerscreuē:bliuē
in dat recht·eñ sellent houden:also
wel als hoer voervaders Ten wa
re dattet quame aen den outsten of
an sinen eruen van rechter afcōste
Eñ daer bi dat deselue die des alsoe
hout anders gheen erue en had ·die
hem naerre ware·

¶Obligacie van doode pande tot kercken

¶Item nae opinie van
sōmighe. dese obligacie mach ghe
schien ende ghuallē tot enigē kerkē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bi aduijs of ghifte van aelmissē·ge
lijc te assigneren een somme vā pē
ningen eniger kercken· eñ dat te ō-
binden eñ obligieren op een stucke
lants bi dode pande·om diē te hou
den lange als de erfname vādē ghe
ne diet allo hadde ōbōden dat ofge
coft eñ gelost sel hebbē ·als voerseit
is Mer na opinie van sōmighe de
se obligacie en mach niet ghescien
dan tusschē broeders eñ susters Eñ
ghi sult weten: dat indien daer eni-
ge lant arable of ackerlant of woē
stede in pande ghesett is die enighe
vruchten wt gheeft·eñ men die wil
ofcopen·of lossen. op dat des dode
pāde te niet si· Men is dat sculdich
te doen·ist op lande arable of acker
lant: als dat coren of ghemaeyet eñ
wech gevoert is Eñ ist op andē erue
na dat die vruchten daer of sijn eñ
andēs niet na costume locale·

Vanden obligacien int particu-
lier· Capittel· lxiij·

Ghesien die obligacie

int generael eñ int speciael So wil
ic v thonen int particulier So weet
of twe personen· of meer gheobli-
giert sijn om een sōme te samen sō-
der diuise of verscheit ·noch dat ge
declareert si voer wat partie of dee
le elc belast is Weet dat die saecwel
dige diemen des sculdich is·sel mo-
ghen eyschen den ghenen diet hem
belieft·eñ die sal moeten eñ sal ghe-
houden sijn te ātwoerden mit recht
eñ die sculde betalen· niet tegēstaen
de enige argumēt ter cōtrarie Exē-
pel Jan eñ iacob sijn gheobligiert
an thomas om die sōme van C pōt
p· bi ghemene obligacie· eñ tē was
niet elcs voer sijn andeel ·noch elcs
een voer al· Het gebuert dat iacob
arm wort·eñ wort vliēde· thomas
siet dat den dach vā betalinge geco
mē is·eñ dat iacob niet en heuet me
de te betalen: mer ian heeft genoech
so spreect hi ian an·eñ begheert be-
talinghe vander obligaci· Jan ant
woert dat hi gaerne sijn andeel be-
talen sal: mer niet voer iacob voer-
seit· Thomas antwoert·dat hi ghe
obligiert is inde sōme vā C pōt·eñ
dat hi die sculdich is te betalē· Jan
seit dattet niet en is elc een voer al
eñ dat hi niet vorder ōbōden en is·
dan in die helft·angesien dat si niet
meer en waren dan hē twee·daer ō
en is hi niet sculdich dā ·l·pōt Die
ander antwoert dat hi is tegens hē
ōbōden van C pōt·eñ dat hoe wel
inder obligacie niet begrepē en is
elc een voer al: soe en ist oec nz elck
voer sijn porcie eñ andeel· daer om
&c· Alle gesien eñ gehoert· het wort
geseit bi vōnesse ·dat ian gehoudē
was in alle de voerseide sōme·ende
dit accordeert dat bescreuen rechte·
[Et plures sint obligati quisqz īso
lidū tenetur Vā sōmige geob-
ligiert daer den enen betaelt·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Item ende die ſculden
alſo verbonden bij penninghen ge
buertet dat die eē des betaelt· al die
ander verbonden ſijn daer of ont-
ſlaghen: want den ſculde eens be-
taelt en mach nimmermeer weſen ge
eyſchet:eñ ſo wie daer na des eyſch
te· hi ſoude vervallen in peyne de
quadruple na beſcreven recht[·ff·
de duob? reis uterqz ·]

¶ Van obligacie ppe

¶ Sommighe vraghen
wattet is obligacie pie So wil ict v
thonen· daer om dat ic in obligacie
generale daer of int corte geſprokē
hebbe· So moechdi weten dat obli
gacie ppe is een obligacie ſond cō-
tract of ſōder ſtipulacie brievē:mer
wort ghedaen ghelijc als bi cōtract
Ghelijc of een ſone ware ghevāghē
van ſculden ·of ghevāghen vandē
vianden ·eñ hi gheranchoneert wa
re·eñ des niet en mochte betalen eñ
ſijn vader hem loſſede vander ghe-
vangeniſſe of perikel·weet dat als
hi weder gecomen ſoude weſen· dē
ſoen die alſo is geloſt van ſijns va
ders goeden·ghehouden eñ gheob-
ligiert is tegens ſinen vader bi ob-
ligacie pie: hem weder te gheuē die
penningen·die hi voer hem betaelt
ſal hebben Eñ alſo ſult ghijt vſtaen
van eenen broeder anden anderen·
of vanden eenen neve aenden an-
deren So waert oeck vanden enen
neve anden anderen·op dattet wa
re bi manier van pie·dats te ſeggē
uut compaſſie ende medeliden ende
ſonder enige fraude:want alſo en
waert gheen obligacie van pie mer
van fraude ende furple ·die niet te
houden en ware:gelijc als voerſcre
ven ende ghethoent is Ende die let
tet dat recht tuſſchen den vader eñ
tkint want men en ſiet niet geboe-
ren ſulke compaſſi tuſſchen ander
[Eſt pri mriqz pie ſuccurrere nato]

¶ Obligacie bi concent van partie
niet tegenwoerdich·

¶ Item obligacie mach
geſchiē bi conſeute als die ptiē daer
niet tegenwoerdich en ſijn· eñ dat
van ghenen node en is ·datſe daer
teghenwoerdich ſijn· Eñ obligacie
mach gedaē ſijn bi brieven of boet-
ſcappen als procuroers·of noch bi
beſloten brieven onder bekende ſe-
ghel[·Inſtit·de obmiſſis·P·Item
in aliis contracti·]

¶ Obligacie bi maniere ſpeciale

Het is te wetene dat vae
dat voerſeit is· obligacie mach ghe
daen ſijn bi ſpeciale manier bi vijf
wegen Die eerſte is bi wege vā lee-
ninge·dewelke is een minlike wech
eñ dat den rechter behoert te hebbē
favorable · Die anderde is bi ſcul-
de gheloeft ter cauſe van ſekere en-
de rechtvaerdighe gheloften:want
daer faulte ghevonden ware · dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en is te houden Die derde is:wan‑
neer enige ſake es geſtelt in bewaer
niſſe·in hāden van yement die des
anneemt te bewaren:want alſdan
is hijt ghehouden te bewaren·ende
weder te gheuen·eñ of hi des ontkē
de· hi ſoude vallen in grote peyne
indient teghens hem betuycht wa‑
re Die vierde is bi pande gheſet eñ
gheſtelt in nampte of in ondpande
vanden ſculde te betalen Die vijfte
is bi mutuele actie [C·ſi·ar·pe·]

Obligacie op termine of t ſtōt‑

Het ghebuert tot ſom
tiden·dat die gelofte die ingenererē
eñ waerdich ſijn obligacie: ſijn ghe
maect tot terminen of ter ſtont Ge
lijc of ic ghelaue weder te gheuen x
pont ſonder tijt of tot ſinen wille·
Hets te verſtaen·dat deſe ſculde is
ter ſtont weder te gheuen·dat is te
te weten binnen tien dagen na be‑
ſcreuen recht ·Want het en is nz te
verſtaē dat die ſculdenare ſijn gelt
reet heeft ter ſtont te betalē:mer na
die x daghen mach ſijn bedwōghē
met rechte Obligacie die ghemaect
is op terminen: ghelijc als ic v ge‑
loue ſculdich te weſen viertich pōt
te betalen tot ſint ianſniſſe naeſtco
mende·eñ obligacie tot ſekeren da‑
ghen ghemaect worden ·Weet dat
ſi die viertich ponden ſculdich ſijn
ten daghe alſmen die ghelofte doet
te betalen Mer eyſch en mach niet
gedaen ſijn tot ſinte ianſmiſſe daer
an Eñ daer om ſchijnt dat ſoe wye
recht heeft ander ſake ten dage dat‑
tet gheloeft wort·hi heuet recht·ten
daghe dattet verſchijnt·Eñ ſo ſcijn
tet vanden vruchten vanden eerſt
gheſet in pachte :Hoe wel dat die
pachtenaer niet ſculdich en is voer
lichtmiſſe daer an volgende [Iuſti
qui·mo· cōtrahi obligacio·R·om
nis ſtipulacio]

Te ghelouen tot ſōmighen

Het ghebuert ſomtij
den dat een ſake gheloeft is tot een
reyſe of meer:ſōmighe ghelouen tē
eerſte meer Soe is te weten dat die
ſake is ſōtijt geloeft tegen een ofte
meer Wanneer den ghene diet ghe
loeft antwoert naden eyſch teghēs
den ghene dien hijt gheloeft· gelijc
of enige of ſōmige of twee eyſchen
de waren tot een ander·geloeft ghi
dat ghi ons geuen ſult x pōt eñ dē
ghene diet allo gheeyſcht is ātwoert
Ic gheloeft·eñ ic ſelt gheuen dē of
dander van v: want iſt dat hijt al‑
ſo gheloeft elc van hē beyden ·wien
hijt alſo gheloeft heeft des te gheuē
macht hē eyſchen :eñ het ſijn twe ob
ligacien of gheloften·eñ en behoert
des niet verſtaen te weſen een ghelof
te alleen ghedaen tot tween·

Van twee of meer ſculdenaers
te weſen

Noch gebuertet dicke

dat twee of meer sijn sculdenaers
van een sake· gelijc als ofmen vra-
ghede tot ian· gheloeft ghi mi te ge
uen·v·scel· eñ een ander eyschet tot
een andr̄ also die daer bi is·gheloeft
ghi mi te gheuen deselue·v·scel· eñ
elc ātwoert voer hē seluē·ic geloefse
te gheuen eñ te betalen Weet dat bi
sulke woerden is die sake gheloeft
tot elc vā hē·eñ sijnt sculdich elc vā
den genē diet gelouē al geheel: hoe
wel totten enē eñ totten anderē ghe
lofte gedaen· en is nz dan eē ōbāde
eñ of deen ōtfanct den scult·hi sceit
den scult:eñ of deen betaelt·hi heeft
ghequijt eñ geuriet den anderē ff·
de duob9 reis stipu·C·eoꝝ ti·l·duo
vel pl'es et ex huiusmodi

Van partie niet tegenwoerdich

Item weet dat obliga
cie die ghedaen wort tot yemant nz
tegenwoerdich daer toe noch comē
de Eñ oft ghebuerde datter brieuen
of sijn die tughen dat die partien te
ghenwoerdich waren totter obliga
cie te doen ·Weet dat de voerscreuē
brieuen behoren daer of gheloeft te
wesen· ten ware dat den ghene die
segghen wilde· als dat hi daer bi
niet en was· dede bliken behoerlike
eere·dat die obligacie cesseerde dz hi
elders was ten dage dat die obliga
cie ghedaen wort

Item bi leeninghe nampte of be
waernisse

Item van oblygacie
die gedaen wort bi leeninghe of bij
nampte eñ bi bewaernisse Bi leni-
ge:ghelijc of ic leene yemant eenige
sake· het is sake van nombre of ge
tale· of sake bi ghewicht of bi mate
want dicke gebuertet datmen niet
weder en gheeft deselue sake Ende
daer om behoertment weder te ghe
uē in sulke gewichte of in sulke ma
te·of ī sulke getale Ende en is daer
gheen excusacie· ten moet also wed̄
ghegheuen sijn voer enigen verlie-
se van brande of ander auonture·
Eñ dit hietmen properlic leeninge
wāneer die sake minlic gheleent is·
sonder yet daer of te gheuen·

By nampte·ghelijck of een sake
ghegheuen si in onderpande·eñ dē
gene diemē sculdich is des anneemt
voer sijn sculde·alsdā is hi sculdich
dat te bewaren van allen auonturē
Mar ist dat hi dat in onderpāde ne
met bi maniere van minne· daer ō
dat hi ter bede van enighe heeft eni
ghe sake daer op gheleent·hi is ghe
houden vri vander sake· ist dat bij
fortune verloren wort·op dattet sij
sonder die sculden van hem· eñ dat
hi des niet en heeft moghen verhoe
den Eñ daer om en soude hi nz latē
sijne leeninghe te eyschen·

Itē bi bewaernisse· of iemāt set
in bewaernisse enige sake tot eē an
der·ist dat de sake v̄loren wort īder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bewaernisse vāden ghenen die des
angenomen hadde te bewarē· hi en
is niet ghehouden des weder te ghe
uen·indient sonder sine saken si of
sculden ·eñ dat hi des niet en heuet
mogen beteren noch verhoedē· op
datter gheen bedroch in gheuondē
en si·eñ dat hi daer geen loen of en
heeft om die bewaernisse:want soe
soude hi ghehouden sijn dat wedre
te geuē Mer of den ghene die de sa
ke toe hoerde:begeerde eñ bade den
bewarer dat te bewaren·eñ bi auō
turen wort verloren·dat is tot peri
kel vanden gene dief allso begeerde
datment hem bewaren soude Wāt
sijn ongheual en behoert niet te we
sen tot preiudici vanden ghene die
daer om niet en dochte·wanneer hi
daer of ghebaden wort te bewaren
[Iusti·qui modus·con·obli·S·l·
·n·et·iij·:]

Castume van henegouwe

Item vanden obliga
cie na castume van henegouwe mo
ghet ghi weten·datter twee mānirē
sijn van obligacien·die een is hem
te verbinden bi opdracht van erue
ghedaen eñ gheleden rechtelic·ende
daer den here of ghedient ware·of
dattet ghedaen si tot sijnre beliefte
sulke forme van obligacie is execu
tore in henegouwen:so gheringhe
alsmen daer mede rechts pleget·eñ
men doet vercopen dat erue·alsoe
op ghedraghen mit rechte Die an-
derde manire is:wanneer een leen-
man hem obligiert onder sijn segel
of wanneer men hē obligiert voer
leenmānē des graeflicheits·of wā-
neer men hem obligiert voer dē sce
penē vander stede gheprevilegiert
Alle sulcke obligacien en sijn nz dā
euocatorien : eñ men en soude niet
moghen vercopen dat erue vāden
gheobligierden:mer men soude exe
cuteren die vruchten vanđ erue·eñ
den huysraet vanden gheobligier-
den·eñ niet meer noch andere execu
cie en soudemen daer of hebbē

Hier na volcht hoemen formerē
sel obligacie bi ghescrifte bi manier
van formulare· Ca·lxiiij·

Allen den ghenen die
dese letteren sellen sien of ho-
ren lesē· N· Saluyt:doen te weten
enen ygheliken dat voer ons·N·
als voer rechte sijn ghecomen ende
ghecompareert in properen perso
nen dese·N·dewelcke N wonende
in sulcker plecke N·als hi seit bi si-
ne pure ende liberale wille beken-
nende dat hi vercost hadde eñ ver-
cofte tot iuste eñ rechtuaerdighe co-
pe eñ in goeder trouwē dese N·wo
nende·N·als hi seit die soē van xx·
mudden corens totter mate vā de-
ser stede N·sulke eñ also goet coren
als tot x d tournois nade beste el-
ke rasire ;mids betalen eñ opleggē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

om die voerscreuen coop die lon̄ vā
xl gouden guldē gehieten franckes
vander munte ende teyken des co-
nincs·van welken lon̄ de voerscre-
uen N·hem ghehouden en̄ bekēt he
uet:hout en̄ bekent wel en̄ volcome
lic voldaen en̄ betaelt te wesen ī ge
reeden pennīgen bi hem en̄ tot sinē
pfite ontfangen en̄ wel ghetelt: en̄
vāde voerseide sōme van pennīgē
heeft hi quijtgescouwē en̄ quijtscelt
den seluen coper sine eruen of sake
van hē hebbende·mids welke coop
die voerscreuen vercoper beloefde
bi sijnre trouwe daer op ghesworē
wel en̄ ghetrouwelic den voerseidē
coop·en̄ die voerseide x mudden co
rens ghelepen ende leueren op sijn
perikel ende costen binnen sulcken
daghe N·inder stede van N·in be-
houder hant·daer waghen en̄ ker-
re sel moghen varen·in sulker plec
ke of strate: als de voerscreuen co-
per des wil hebbē geleuert sond an
der fmine·dage·excepci noch delay
des te leueren·te nemen noch bege
ren: wāt hi nu ter tijt hē hout voer
ghesōmeert geīthimeert: en̄ ōmaēt
des te doen betalen en̄ leuerē binnē
den voerseiden daghe Consenterē-
de en̄ ouergheuende bi sijn vrie li-
beralen wille·dat allulcke sōma-
cie en̄ vermaninghe van waerdē si
hebbende allulke macht·als oft ge
daen ware met allen rechte daer toe
dienende·ghedaen te sijn·En̄ daer

toe tot dien eynde·des te doen hou-
den en̄ volbrenghen: heeft de voer-
screuen vercoper gheobligiert ende
ōbonden alle sine goeden huysraet
en̄ erue·roerēde en̄ onroerēde·gene
ralic ende specialic. bi weghe en̄ for
me van ypoteque·van gebode vā
recht ontfangen demain allise·en̄
van allen weghen en̄ manieren vā
stipulacie: of dat obligacie vā recht
en̄ bescreuen recht en̄ castume toebe
hoert·en̄ op C·scel·te verbueren·
of den vijften penninc bi forme vā
peyne·van alle die sōme·of datter
ōbetaelt ware Welke peyne of vijf
ste penninc als dat best belieft aen
den coper te ordineren of den houd
des briefs·an welken alle macht en̄
actie van dese teghenwoerdighe ob
ligacie is beuolen bi consent en̄ be-
liefte vanden voerseidē ptien·wel-
ke peyne of vijfste penninc indient
ōbuert wort al of een deel bidē ver
coper·en̄ hi daer ō bedwōghē wort
voer wat here dattet ware geestelic
of waerlic biden coper ofte houder
des briefs geloeft heeft op hē en̄ op
sine goeden te gheuē en̄ te betalen·
metten pricipalen sond des te ōmi
deren·en̄ alle costē scadē en̄ intrestē
daer op gedaen·en̄ tot meerre seker
heit·en̄ op nimermeer te comen te-
gen tgeēt dat voerseit is·die verco-
per heeft geobligiert·en̄ verbōden
sijn proper persone tot detencie vā
gheuangenisse besloten·indiēt daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghebrec ware int gheent dat voer-
screuen is · eñ is gheobligeert hem
te moghen vanghen eñ onthoudẽ-
waer eñ tot wat plaetse dat hi ghe-
vonden wort buten tyewijsde · om
so langhe ghevangen te bliuen · nz
teghenstaende dat op sine goedẽ eñ
eruen recht ghedaen of ghevordert
ware · of ghenomen · of gearresteert
eñ dat exploit totter volcominghe
vander obligacie voerscreuen ghe-
daen wordẽ · missions · costen · scadẽ
eñ interrestz · dewelke hi ghebrocht
heeft totten viguer of crachte vanñ
obligacie voerscreuen · Eñ daer toe
renoncierende tot allen saken · hoe
danich die sijn : generalen eñ specia
len : so wel van rechte als vã ordan-
cie eñ ghewoente die hem waerdich
waren · of te hulpe eñ te bate soudẽ
mogen comen teghens den rechten
verstant eñ inhouden van deser pe
ghenwoerdigher obligacie · eñ den
voerscreuẽ coper ofte houder van
desen in enichsins ofte sake bi eeni-
ghen weghen of manieren soude be
letten moghen hinderen of retarde
ren noch dẽ inhouden vã desen : eñ
die volle betalinghe achter stellẽ of
te niete doen

Renouacie of vernieuwinge vã
sculden

Capittel · lxu

Vernyeuwinghe dye
venighe doen in horen sculden
wãneer si hem presenteren vandẽ
enen sculdenaer opten anderẽ · ende
daer of spreect dat bescreuen recht
meer dan die custumiers doẽ Ende
seit · ansiet die keeringe eñ vernieu
winghe dat die een sculdenaer doet
totten anderen van enighen sculde
wãneer hi hem gheeft sijn sculdena
re ĩ sijn stede · dat en is niet wel mo
gelic te gheschien · ten si dat dẽ scul-
dener daernaẽ op wil aẽgaẽ die scul
de : daer tegenwoerdich si · eñ dat hi
des consenteert eñ ghelooft die scul
den te betalen totten sculdenaer vã
sinen sculdenaer · Eñ dat den gene
daerment allo an ghelooft te betalẽ
hem bekeert eñ aengaet opten scul-
denaer van sinen sculdenaer · of an
dẽs en waert van gheenre waerden
[C · de novali · l · delegacio debiti]

Van sijn sculden te vercopen ·

Item daer en bouen seyt
dat bescreuen recht bouen ghealle-
giert · dz hoe wel men niet en mach
sijn sculden bekeeren noch vernieu
wen vanden enen sculdenaer optẽ
anderẽ · sonder consent eñ wete vã
den ghene diet sculdich ware · twelc
redelic is · nochtans moet hi weten
dat des niet teghenstaende een ighe
lic mach vercopen sijn sculde · ende
daer in actie gheuen den ghene diet
hem belieft · welke sake goet eñ ghe
stadich si Ende mach den coper bij
dier sculde doen eñ intenderen ac-
tie van dien aen den verboerden of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sculdenaēr telken dat hem belieft
[C·de legacionibus debiti]

Van sinen sculde te veranderen

Ghi moecht weten dat niemant en derf noch en is sculdich teghens sinen wille eñ consent bekeren te betalen enen anderē tgheēt dat hi een sculdich is Als of ian eñ iacob sculdich sijn robert· iacob en mach sonder den wille van ian nz den sculde vanderē · dat ian robert sculdich is: wāt redē is·dat elc hout sijn stede tot hem seluen sonder ver andēt te sine teghens sinē dāc [·C·d· l·si solui tibi pecunias·]

Van sinen brieuen te innoueren

Item nae opinie van sōmighe coustumiers is verandert sōmighe ghelofte·of sōmighe obligacie of ouerdaracht·dat enige hebben totten anderen bi vernieuwen somwijlen den dach van betalinge die gheloeft is of gheobligiert indē ghelofte n· het si bi brieuen ofte anders Ghelijckerwijs of een man ge obligiert ende verbonden is teghēs yemant van een sōme van penninghen tot sōmigen daghen: eñ hi hēghet vanden een paymēt bi delay tot enen anderen·het schijnt dat hij verādert eñ vernieut heeft sijn brieuen eñ sijn obligacie·eñ dat daer bi die ouerdracht of den brief van obligacie si vernieut eñ verandert vā sijnre eerster waerden· eñ also substinerent die wijse So sal ic v wijsē daer op· dat die nieuwe rechten bewijsen eñ tonē te houden: eñ seit de keyser iustiniaen in sijn boeck daer of·van wien lestwerf wort gedaen eñ gepasseert bi sinen rade Wi willen verbeteren die boecken die spreken vander veranderinge der actiē hoemen die verwisselt of verandt van deen op dandere·eñ willen declareren die oude twijffelen vā rechte· die daer op waren obscure ende duyster Eñ stellen dat: indien enige sculdenaer die enige andē met hē heeft·of die sinen eysch verandt vā den enē tottē anderen·of die pande ontfanct op sijn sculde·of dat hi vermeert of vermindert sijn sculde·of dat hi stelt tijt of condicie in betalinghe· of dat hij ofneemt of wisselt: of ontfanghet brieuen van minder gelt dan te voren hem geloeft was: of ghedaen eenighe andere saken: waer bi die oude Scelres van rechtē seiden · dat obligacie ghemueert eñ verandert was Wi niet en willen· dat daer bi sij of mach sijn verandt eenighe sake vanden eersten aligement: mer sal bliuen die eerste obligacie in haerre waerden · Ende sal so veel gheaugmenteert eñ vmeert sijn·ten ware dat die partien aē beiden siden daer op specialick vclaert haddē: eñ gelaten die eerste obligacie vā geenre waerden te sine: bijdē anderden eñ anders niet Want wi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

willen · eñ het is redelic · dat die ver-
anderinghe vanden obligacien die
ter goeder meeninghe ghedaen sijn
niet en worden verandert of ûnie-
wet Ten si dat bi speciale: of sondñ
langhe consent ghedaen si · eñ ver-
nieut bider kercke of simpel manie
ren · eñ van woerden capcieuses eñ
niet met rechte · ten ware bi also dat
tet die partien segghen expresselijc
eñ declareren des alsoe te sijn · Soe
datter gheen fraude noch deceptie
en wort ghevonden noch ghepresu
meert [C · de · l · nouancionũ nocẽcia
corrigentes · &c ·]

Bi hoe veel manieren innovaci
mach ghedaen sijn

Na opinie vanden ouden rech-
ters eñ eerste boec Innovacie of ũ-
anderinghe mach gheschien in ve-
le maniren: ghelikerwijs als te ver
anderen die terminen vander beta
linghe begrepen inder obligacie vã
borghe te nemen na der obligacie ·
die obligacie niet te eysschen of ver-
volghen binnen · xxx · iaren nae be
screuen rechte In ypoteque binnen
xl · iaren · eñ na die castumiers van
piccardye xxi iaer Van vrouwe die
maerlic wesende geobligiert ware:
eñ daer na ghinc in religie eñ doen
professie · ten ware dat die obligaci
inhout ende begrijpt: also wel bin
nen religie als buten Alle dese con
dicien innoveren obligacien: gelijc

als voerscreuen staet Ten si dat bi
den partien ghedeclareert si · dat so
wes men daer of doet · dattet is son
der preiudicie te draghen totter ob-
ligacie [C · de verb · orũ obligationi-
bus] Hier na volcht vandẽ
actiẽ · eñ hoe veel manieren die sijn ·

Capittel · lxvi ·

Actie is dat recht dat
den eysscher heeft eñ mach heb
ben teghens den verwerer · te inten
deren sinen eysch in recht te · partye
gheroepen na bescreuen recht [Ac-
tio est ius prosequendi in iudicio ·
quod sibi debitur · ff · de obl. ob li ·
in presenti · Et obligacio est iuris
vinculũ qo necẽte abstringi soluen
de rei rude actionibus et obligacio-
nibus: li · iiij ·] Nae dat ghethoñt
ende ghesecit is die forme vandẽ ob-
ligacien · wil ic v nu thonen vandẽ
actien Want sonder obligacien en
mach niement hebben sake noch ac
tien Eñ daer om hieten die rechten
obligacien moeder vanden actien ·
want van hem sijn alle actien ghe-
sproten . So moechdi weten datter
sijn twee souverainen of opperste
actien eñ principalen · vanden wel
ken alle ander wtspruten eñ dalen
Die eerste is actie personele Eñ die
ander is actie reele: want hoe wel
dat sõmighe nomen veel manieren
van actiẽ · nochtans van dese twee
spruten ende vallen alle andere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Ten eersten om te sprekē· vā ac-
tie personele moechdi weten· dat ac
tie personele is dat recht datmē he-
uet en̄ mach hebben in allen saken
van delict en̄ vā allen contracten ī
alle obligaci· het si bi contract of al
so als bi contract· het si bi maleficie
of andˢ als bi maleficie ¶ Die andˢ
is reele· en̄ verspreit haer in allen ei
schen die op erue of lande ghedaen
worden· en̄ sijn van proprieteyt en̄
dat sonder des te gheraken niet en
mach deliberē of deciderē: wāt bidˢ
reden van actie reele· het moet wesē
dat den eysch si gestelt op ꝓprieteit
of op oude becōmeringe· of op nieu
we twijs: ghelijc als ic hier na tracte
ren en̄ seggen sal alst behoert bi re-
gule· en̄ daer om wil ic weder ōme
keren tot die eerste actie personele:
dewelcke haer divideert en̄ spreect ī
veel formen en̄ manieren nade gele
ghentheit vander sake·

¶ Van iniurien

¶ Eerst ist ghehieten actie vā iniurie of vā quade daden bi
violente

¶ Van gheboden

¶ Daer na ist geheten actie vā ghe
boden: als of yemant ghebiet bi si-
nen brieuen of andˢ tot een andˢ dz
hi heren maken sel· of doet maken
sulc werc· ꝛc·

¶ Van ghelofte

¶ Daer na hietment actie vā gelof
te: als of yemant bi wille enige sa-
ke ghelosfde· dat ismen sculdich te
houden· alst tijtle is legitisme [Iux
ta illud· omne promissū cadit in de
bitum

¶ Stipulaire

¶ Daer na ist ghehieten actie stipu
laire: ghelijc als die obligacien sijn
diemē maect· het si bi brieuen of an
ders daer trouwe in gheloeft is· en̄
antwoerde van consent·

¶ Daer na hietet ¶ Noxale
actie noxale· gelijc dat wanneer eni
gen eygen van eygen condicie mis-
doet yemāt· en̄ datter boete of bete-
ringe toe behoert [De noxiali insti-
de noxia· C· z· i· n· ¶ Redebitore

¶ Daer na hietment actie redebito
re: ghelikerwijs wāneer na enigen
coop ghedaen· men vint datter ghe
brec is of fraude inder sake· en̄ vā-
dē redebitore [C· l· n· cū proponā]

¶ Seruiane

¶ Daer na ist ghehieten seruiane:
gelikerwijs als te eyschen enige sa-
ken die vercocht waren diemē hou-
den soude in huyerwaer [C· de pre
teris et seruiano interdict·

¶ Bij actie contrarie

Daer nae hietment bi contrarie
actie van gheboden· gelijckerwijs
als te eyschen die saken die eenighe
houden soude gheobligiert· · [·l·
superius ·] ende als bi acti contra-
rien ·:

¶ Actie van ghebode

¶ Actie van gebode· gelikerwijs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

als procuroer te sine voer yemant· in sake van appiel daermen tegẽs hebben soude · op dattet niet en sij biden sculde of ghebreke van procuroer Alsdan mach die procuroer be gheren op sinen interest tgheẽt dat hi ander sake gheleit soude hebben [C·l·tc·

Institore

Actie institore is: wanneer den knecht van een coopman · die sine comãscap voert of beleit · leent enighe penningen voer sinen meester alsdan is die meester daer in gehouden [C·l·instit·]

Executore

Actie executore is: wanneer den knecht vanden coopman vercoopt sine comanscap · den meester is ghe houden te ratiffieren wel ghedaen te sine [C·l·exerci·

Quãtipluriũ

Actie quantipluriũ is: soe wye sculdich is te leveren coren tot enen sekeren dach · ẽn hi daer in ghebreckelic valt bi sõmighe iaren · den coper mach eyschen te hebben die waerde vanden coren totten besten prijse vanden iaren vanden faulte · dz hi niet en sal betaelt hebben: ende also is hijt sculdich te hebbẽ· [C·si triticũ petat·l·xii·]

Quãtiminoris

Daer na hietse actie quãtiminoriũ: ghelikerwijs als enige vint sijn comanscap · die hi ghecoft heeft nae dattet gheleuert is argher ẽn minre dant hem inder comanscap doende ghegheuen was te verstaen · ẽn ge seit was vanden ghene · die daer of tsecreet wel wiste Alsdan is dẽ vercoper sculdich te beteren die faulte · dewelke hi wel mochte gedeclareert hebben · ẽn dat wel wiste ẽn verstõde [· C·edilicijs·actio si predũt·]

Vice de litigie

Daer nae verãdertet in actio vã litigie: gelikerwijs so wie vercofte enighe sake die hanghende ware ĩ proces · dz en machmen noch en behoertmen niet te vercopen · Ẽn oft vercoft ware: so soutement weder moeten setten in sinen eersten staet ẽn den vercoper waer ghehouden des te beteren teghens den here vã also veel als den prise draghen sou de · ende den ghene diet coste · indien hijt wiste soude verliesen sijn ghelt ende den coop waer te niete [·C·licreditur pignus]

Actie de dol

Daer na ist gehieten actie de dol ghelijc als in enighen coep daermẽ of vervolghen wil den gheobligierden of verbonden fraude ghevonden wort · Ẽn dese actie en geduert niet langher dan twee iaer nadẽ coope gedaen · Want so wie hem binnen dier tijt daer of niet en behelpt daer na en ist niet ontfanckelic [C de dol·excep·C·vltra]

Compensacie

Daer nae hietet actie van cõpensacie · die die clercken hieten reconuentis: ghelijc te segghen · tusschen crediteers een sõme tegens andere: wãneer recht van cõpensaci des mach onderhoudẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want in waerlike hove en heeft de
se actie gheen stadt daermen vseert
van castume locale · dats te segghẽ
in lande custumiers: mer bescreuen
recht henghet dat cõpensacie gedaẽ
si in saken die dependeren of spru-
ten deen van dandere: gelijc of twe
coopluden waren vergadert in kai
te van comanscap · eñ si haddẽ ver
sekert deen totten anderẽ in hore re
keninghe · daer mach compensacie
stadt hebben in ghelike sake [C · l · i
l · constat peccatum] Vã ghiften
Daer na ist actie ghehieten van
ghifte dewelke ghescied in drie ma
nieren · ghelikerwijs ghifte tusschẽ
den levenden · ghifte legataire · ende
ghifte om sake van huwelic · Dese
drie ghiften betuycht dat bescreuen
recht eñ niemant anđs: [C · de ver-
ború · obliga · l · donum ·]
Daer na hietet Reivẽdicatio
actie de reivendicacio · ghelikerwijs
als yemant onthout eens anđs sa-
ke · sonder eñ over den consent vã-
den gene diet toebehoert om die we
der te ghecrigen machmen intende
ren actie de rei vendicatio Wãt die
kent en wilmẽ niet clameren of seg
gen die sake als gestolẽ om crieslme
ende vreese die daer of soude mogẽ
volghen · Nochtans is dit een gheli
ke substancie of sake: mer die reivẽ
dicacie is gracioeser of hoefscher eñ
en beleyt gheen crisme · ten si dat de
rechter siet datter diefte bi kurte sij ·

[C · l · ij · rubrica in quibus casibus
restrens] Van contribucie
Daer na hiet actie van contribu
cio: dat de sõmighe hieten · cas van
descõfiture: ghelijc of een gheobli-
giert is teghens sõmighe · eñ dat hi
te recht geboden of ontboden si vã
den ghenen die hi sculdich is · ende
dat si tusschen hemluden ghescille
hebbẽ · wie daer eerst betaelt sel wor
den · daer om dat elc seit · dat hij be-
hoert te precederen in betalinghe õ
vreese dat die goeden niet en sellen
moghen die sculden volbrenghẽ ·
Weet dat indien daer so veel goedẽ
daer niet en sijn · als om al te betalẽ
alsdan sal contribucie stadt hebben
eñ sullen betaelt worden ter marc ·
dats te weten · also veel deen als dã
dere · [C: l · et · r · si alij euaries pig-
nus ·] Vsucapcio ·
Daer na hietet acti de vsucapcio
ghelijc als of yemant ghehadt ende
gebruyct heeft die sake of huysraet
van een ander · tot iuste tijtle bi een
iaer of meer · het mach hem toebeho
ren bi acti de vsucapcio · die haer uy-
en verspreyt dan op roerende goet
[C · de vsucaptione · l · in iusticia ci-
vile constitutum] Prescripcie
Daer na ist ghehieten actie vã
prescripcio: ghelikerwijs of yemãt
van erue ende possessie van eenige
sake reele ghehadt hadde dat ghe-
bruyc ende possessie · tot iuste tijtle ·
biden tijde van x iaren tusschen oñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

teghenwoerdich eñ van xx iarẽ tus
schen den absens· hẽ behoert die p-
prieteit vander sake bi actie vã pre
scripcio ·⌊C·de quadru·scrip·ꝛc·

Van empcio

Item bi actie de empcio· geliker-
wijs als te appelleren enighe· daer-
men of ghecocht hadde enighe erue
die nader hant eñ naden coop becõ
mert ware· eñ den coper eyschede si
ne waringhe· hi ist sculdich te heb-
ben bi deser actie· hoe wel dat die v-
coper om des niet ghelooft en had-
de te warẽ ⌊C·el·evigã ·C·z·n·z·m

Van actie van proximiteit

Van atie van proximittit: gheli
kerwijs of yemant vercoept sijn er
ve tegen yemant vreemt of yemãt
van sinen geslachte· Weet dat bin-
nens iaers na dat die vercopinghe
ghedaen sel sijn· den naesten vã si-
nen bloede sel moghen eyschen dat
lant of erue also vercoft· om sulke
penninghen alst sonder fraude ver
coft sal sijn · op dat hi coemt vandẽ
side daer de erue of coemt· of dẽ ver
coper ghecomen is eñ andẽs niet

Transactie·

Actie van
transactie· gheilkerwijs als te settẽ
sine saken eñ actien diemen heeft in
den handen van eenẽ anderẽ· eñ hẽ
gheuen sijn actie

Van restitucie

Actie van restitucie in terme ge-
lijc als die weesen comen tot horen
iaren volmaect· eñ vinden · dat sij

ghehindert eñ bescadicht gheweest
hebben in horen saken vandẽ ghe-
ne diese hout bi cracht van deser ac
tie· hi is sculdich die weder te hebbẽ
op dat hi bĩnen een iaer nae dat hij
gecomen is tot sijn iaren dat eyscht
Ende also is vã eẽ die om opẽbaer
like sakẽ hadde wtlandich gewerst
binnens iaers

Actie vã dotale

Actie van dotale is die actie vã
douwarien die de vrouwen behorẽ
te hebben op dien leen eñ lande· die
hoer mã hoer bewijst voer die trou
we·⌊

Actie de dos

Actie de dos is dat recht dat die
mannẽ hebben in tgheent dat die
vrouwen brenghen in huwelic· eñ
dat si in voerleden tijden plegen te
doueren bi recht de dos voer trou-
we· ghelijc nu doen die mannen· eñ
daer om is differencie tusschẽ dos
eñ douarie Wãt dos is voerdẽ mã
nen · eñ douarie is voerdẽ vrouwẽ

Van fideiussio

Actie van fideiussio· dats te ver
staen· wanneer yemãt is borge ghe
bleuen voer een andere · ende hi be
dwonghen is te voldoen tgheent
daer hij voer gheloeft heeft · dat sal
mach verhalen opten gene dare hij
borghe voer is: mar eer hi ãtwoert
inder sake of yet betaelt· sal hi hem
doen dachuaerden Want daer nae
en ware gheen verhalẽ anden pri-
cipale ⌈C·de fideiussorũ et manda-
cionibus·ꝛc·

Actie in sake

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Actie in sake: ghelijc als recht te hebben in proprieteit van sōmige of enige erue daer eñ andere die vruchten of neemt · bi deser actie heeft eñ mach hebbē sake te verwerē trecht vander proprieteit · sonder te nakē of te roeren anden vsufructuaire · of vruchten [C · l · iiij · l · certi et indubitati iuris · ꝛc ·]

Actie totte sake

Actie totter sake · gelikerwijs dz mach hebben de ghene die hout die fructuarie of vruchten van enighe erue in lijftocht of tot sekere tijt · sōder enich recht te hebben inde pprieteit Want bi deser actie behoert hij te houdē dat recht van sijn vsufructuarie of vruchten · noch den pprietaire en is sculdich daer in te raken noch andē costen eñ oncosten: mer hi is sculdich in rake te houden die wonighen [C · li · iiij · l · certi et indubitati iuris · ꝛc ·

Van vercopige

Actie van vercopinge · ghelijck of yemant vercoft hadde enighe sake · op dattet si bi contract van goeder trouwe: want weet dat alsdan hi sculdich is bi vercopinghe so seker te wesen dattet bi middele si vā pecune gheestimeert ende ghenommeert · of anders die vercopinge en soude niet houden

Actie van restitutie ·

Actie van restitutie · dat is te restitueren die vercopinghe vā enigē coop ghedaen · daer den vercoper hem vint behaelt of bedroghē ouer die helfte vander waerden Wāt bi deser actie men mach sijn gerestitueert · ende die coop behoert ghedaen te sine te niete Dit is op roerēde goeden: mer op erue of lant niet · ouermits dat sulke coop ghedaen wort bi rijpe eñ langhe declaracie vā rade · eñ daer en valt gheen surplus

Actio van edelicio

Van actie de edelicio · dat is: wāneer dat yemant vercoopt een hert die sulke van condicien is dat hi niet en mach op een stede bliuen of verroeuen · daer den coper van sijnen coop of bedroghen is · bi deser actie behoert te wesen reintegree [C · li · iiij · de edelicijs · l · i · ꝛc ·

Actie vectigale ·

Van actie vectigale: ghelijc van den payaiges of gabelles gheordineert biden ouden constitucien ghe confirmeert biden princen · Bij deser actie valtmen in grote boete vā transgressiē sonder des te condighē [C · li · iiij · de vectiga · l · ij · neq; cōmissum et alijs · ꝛc ·

De locacio ·

Daer nae hietet actie de locacio: ghelijckerwijs als te verhuyren eenighe saken · totten welcken scaden of periculen dat behoert te sijn · Weet dat of die garderobe is ghehuyert · ende die dinghen die welcke die daer inne sijn verloren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

worden bi dieuen bi breken of del-
uen·de voerscreuen garderabe :sō
der dattet is bi sculde vanden gene
diet verhuert· bi recht verstant·het
is sonder sijn perikel ¶ Mer oft an-
ders gheuonden wort bi negligen-
cie vanđ doze of venstre·datter geē
violencie of en bleke· het ware tot
perikel vanden ghene die de garde
robe toebehoerde ¶ Also moecht gijt
weten eñ verstaen van anđ dinghē
ghegheuen in huyerware ⌊ C·l·iiij·
de locato·ꝛc·l·dñs ꝛc· ¶ De depos

¶ Daer nae hietet actie
van depos :ghelijc als te setten eñ
consignerē in bewarighe eñ depost
yemant enighe saken ¶ Weet dat bij
deser actie den ghene diet bewaert
en is daer of niet gehouden rekenī
ghe te doen·indient bi sake vā for-
tune of ongheual die hi niet en he-
uet moghen verhoeden verlorē sijn
noch die erfghenamen en sellen ge-
houden sijn daer of rekeninghe te
doen ¶ Ten ware dat int annemē de
erfnamen behoerlic daer of belast
gheweest hadden : eñ dat si geloeft
hadden des te bewaren ·eñ anders
of den bewaerre gheen sake en he-
uet daer of· dȝ hij hem mach of scul
dich is te excuseren met rechte·ende
men hē des eyschet weder te hebben
hi ist sculdich weder te gheuen son-
der cost· noch daer en valt gheen re
conuencie ofte verhalen;maer men
moet peremptoerlic weder gheuen
⌊ C·de deposito·l·i·et aliis seq̃ꝫtibꝫ
¶ Actio suffragant·

Daer na hietet actie suf
fragant· ghelikerwijs als vanden
arbeit eñ laboer·dat enighe aduo-
caet ghedaen heeft inder sake van
yemant te beleyen·datmen hē noch
sculdich ware · ¶ Want bi deser actie
behoertet hem voldaē eñ betaelt te
wesen bi taxaci vanden rechter·na
der sake naden persone eñ nadē ad
uocaet ⌊ ·C·de suffragio·l·i·si quis
desiderās sua ¶ Finiū negandorū

¶ Noch hietet actie fini
um terre ¶ Dats te weten te setten eñ
te stellen palen opten lande eñ erue
om te scheiden die differencie opten
landen eñ eruen deen vanden ande
ren bi een ghelegen ¶ Eñ wat peyne
of ōbuerte daer valt·diese valsche-
lic verset:soe weet dat bi deser actie
behoert daer toe gheremedieert te si
ne· eñ gaet op weghe de furt·eñ ge
uoelt natuere van criesme ⌊ ·C·l·fi-
nium negandorū ·l·ꝛc·
¶ Actie van saken ghedaen

¶ Oeck hietet actie van
saken ghedaen· ghelikerwijs of ick
doe enighe sake voer een andere ab
sens · die hem profitelic is in sijnre
saken· hoe wel dat hi mi des niet be
uolen en hadde· eñ bi mijn toedoen
of dienste daer enighe profijt si·bij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

deſer actie is hi ghehouden wi wed̄
te gheuen tgheent dat ick gheleit en̄
verteert ſel hebben in ſine ſaken te
doen : mer naden recht · waert vad̄
of moeder die des deden inder ſake
van horen kinderen · deſe actie en
ſoude gheen ſtadt hebben met hēlu
den : wantet natuer alſoe bewijſt te
doen met redene van ontfermher-
ticheit · en̄ vaderlike natuer ⌊ · C · de
negocijs geſtis · ꝛc · ⌋ ·

¶ Actie mutuelle

Hier na hiet actie mu
tuelle · gelikerwijs wāneer iemant
heeft enighe doen dachuaerdē voer
recht · en̄ den ghene die ōdachuaert
is · doet voerden ſeluen recht dach-
uaerden den gene die hem heeft doē
dachuaerden · om teghens hē te ant
woerden ⌊ C · de procurato · l · actio ·
eiſqꝫ abſen · ⌋

¶ Actie van gheſelſcap ·

Daer nae hietet actie
van geſelſcap · gelikerwijs als twe
ſijn te ſamen in een gheſelſcap ī co-
mānſcap Weet dat die een mach ſet-
ten of wtſetten die pēningen · ende
die ander den ſinne en̄ den arbeide
die comanſcap te beleyen · en̄ noch
tans bi deſer actie heeft den eenē al
ſo veel profijts en̄ verlies als dē an
deren ⌊ · C · pro ſocio · l · i · et alijs · l · ꝛc ·

¶ Van dingen ghecoft of vercoft ·

Hier na hietet actie van
ſake gecoft of vercoft : gelijck of ye-
mant vercoft hadde enighe ſake · tſi
in erue of anders · weet dat wāneer
die ſake vcoft is bi eencoop · den co-
per heeft actie alleen vand̄ ſōmē vā
den prijſe en̄ gheen andere · en̄ iſt in
erue · deſgelijc en mach die vercoper
niet meer eyſchen · dan de ſōme vā-
den penninghen · bi alſo dat die co-
per daer inne gheeyſcht ſi ⌊ C · de re-
emp · vendit · l · n · et l · ſequentibꝰ ·

¶ Actie ſimple ·

Hier na ſo hietet actie
ſimple : wāneer den gelofte ſimple
is datter gheen ſtipulacie en ſi · dan
ſimpel ghelofte of voerwaerde · ge
lijc als enighe ſaken te ghelouē ſon
der ſtipulacie andͤs dā vā antwoer
de : van ſulke ghelofte en is gheē ac
tie ⌊ C · de legato et conducto

¶ Actie van voerchdye :

Daer nae hietet actie
van voerchdie : als wāneer yemant
valt in voerchdie : en̄ biden gerechte
hē ſijn gegeuē voerchden die ſijn goe
den regierē en̄ ſijn ſake : bi deſer ac-
tie is hijt ſculdich te doen ⌊ C · de tu-
ta tutella et alijs rubricis et legibꝰ ⌋

¶ De curacio

Daer nae hietet actio de
curacio : als wāneer yemāt is wtſiñ
dich : of furioſe : of cranc van ſinen
ſo dat hi hem niet en mochte helpē
alſdan behoert hē ghegeuen te ſijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bidn recht curatoers die sijn goedē
regieren mogen · weet dat hijt bij de
ser actie wel doen mach

Actio de bail ·

Daer na hietet acti de
bael · ghelikerwijs als soe wan neer
yemant valt in voechdie · die leē he·
uet hem toebehorende · allsdan en be
hoertet anders gheen voecht dā die
naeste vander side · daer dat leen of
coemt · die den kinde in bael · of be
waernisse eñ regiment hebben sal·
ende bider actie mach hijt eñ is scul
dich te doē

Actio populare

Item het is te weten dat
tusschen andere actien · is een actie
ghehieten actie populare · dewelcke
is seer nootlic eñ behoeftich tusschē
den anderen · eñ is sulc · dat oft ghe
buerde dat in enighe stede eenighe
recht valt dat toebehoert den ghe·
meenen profijt vanden volcke · soe
weet dat een ofte meer daer of mo·
gen doen eñ intenderen actie · ende
also wel wijf als man · eñ daer om
dattet hem seluen aēgaet in proper
scade: so soude mede een weese · dat
is te verstaen sinen voecht voer hē
Eñ in deser actie populare eysschen
de eñ veruolghende · mach sijn ver·
uolcht bi procuroer · op dat den ey·
scher ware ghepreiudiceert in sijne
proper sake · eñ bescadicht Mer in
cas daer hi niet en ware ghepreiudi
ceert of bescadicht: eñ en hadde geē
actie populare vniuersale · eñ niet
particuliere · hi en soude niet ontfā·
ghen worden bi procuroer: wer hij
soude selue sinen eysch moeten ver
uolgen in persone of personen · in·
dien daer meer dan eene waren · eñ
den verwerer si dat den eyscher in
deser acti sake heeft particuliere of
vniuersale vā populare is dā ont·
fanckelic bi procuroer · eñ en is acti
populare niet verstaen · om die par
ticulier van enen ambacht · of van
een collegie · of van een stede: maer
moet die actie aengaen op allen ge
neralic · eñ daer om ist ghehieten ac
tie populare: want also wel anga·
tet den clenen als den groten · ende
also wel is ontfanckelic die cleene als
die grote · eñ een alleen als meer
[C · de popu · actio · l · i · idē · ꝛc C · de
procura · l · licet · ꝛc ·]

Actio de furtiue

Hier na hietȝ actie de
furtiue · ghelijc als yemant ghecoft
heeft gestolen goeden · hi is sculdich
die te weder keeren eñ weō te ghe·
uen sonder weder te hebben die pē·
ninghen die hi daer om ghegheuen
heeft: mer hi verliestet bi deser actie
[C · de futuris et seruo corrupto · l ·
mauille rem · ꝛc ·

Actio de postremes ·

Hier na hiet actie de po
stremes: ghelijc als yemant ghebo·
ren is nader doot van sinen vader

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of gesneden wort vten lichame vā sijnre moeder· eñ niet ghebozen en wort· heeft hi natuerlike leuē· daer om en ist niet hi en sal bi deser actie erfname wesen·ende breect eñ vernielt die testament die sijn vadē ghe maect heeft na sijnre doot·op hope dat hi geen kinderē meer en hadde· dander leuendich waren [C·de pos tiē·heredibus·et·l·sequeñ·]

Actie de mise de fait·

Daer nae hietet actie de

mise de fait·ghelikerwijs als iemēt heeft enighe ghifte legataire·daer hi of tgebruyc hebben sal nadē doot vanden legator of ghifter·ende hij ontbreest die becōmertheit· biden segghen vanden keiser adriaen·die dit recht heeft gheordineert·hi heeft actie hem te doen stellen of te setten in sinen ghiften van aelmissen·bij deser actie eñ rechte Desghelijcs heeft een vrouwe of ioncvrouwe ī hoer douarie·nader doot van horen mā eñ bi deser actie moghen si daer in bewaert ende ghehouden sijn met rechte [·C·de edcō diuidē ·tolleñ·ꝛc·

Van condicie onsekere

Daer nae hietet actie

van onsekere condicie want so wie niet en volbrenct die condicie:hi en is niet sculdich te hebben die ghifte bi deser actie [C·de cōdicioib? iñcē et ·l·sequeñ ·

Actie vā vnieuwinghe·

Daer na hietet acti van

vernieuwinghe dat is wāneer mē vernieuwet eñ ouerset sine sculden vāden enē sculdenaer opten anderē of wāneer men na die obligacie ōt fanct eens deels vanden sculde·of wanneer men ontfanct pant optē sculde· of wāneer men gheeft graci of delay van enighen vandē papemente Weet dat om sulke vernieuwinghe die crachte vander obligacie niet en is verādert:want die obligacie haer niet en verandert met rechte : mer bi consent veranōt·eñ also dat die gheobligierdē nz en cōsenterē bi woerdē· dat die eē obligacie si verandert bi die anderde ·die eerste blijft in haer stede· eñ en verandert niet [C·de nouatib? et legacionibus nouacionū]

Actie van solucie of deliberacie·

Daer nae hietet actie

de acceptilacio· dat is te doen quitācie ende quijtscheldinge vanden ghelofte of vbāde· die de een heeft optē anderen·dewelke gescien mach bi veel wegē: gelijc als ghi vindē moghet inde rubrike ·li·de ·C· et de digeste· die bi seer edele eñ proper maniere daer of tracteert [C· de acceptilationibus et·l·se

De dopcio

Hier na hietet actie de

dopcio: dat is wāncer yemāt gheē kinderen en heeft: ende hi een ander

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

neemt voer sijn kint·dat moet wesen bi auctoriteit van sinen prince· eñ dat dat kint dat hi annemē wil· li noch īder macht eñ onderdanich heit van andere: want van eē kint dat ghehuwelict ware en machmēt noch en ismewt niet sculdich te doē· [·C·de acceptionib9·et·l·se·]

De emancipacio·

Daer na hiet actie de emancipacio Dat is: soe wanneer enighe setten wil sijn kinderen wt hoer onderdanicheit eñ regimēt op dat si doen mogen mans daet ende dat hoer ghelofte ghehouden eñ vā waerden si [C·de emancipa· librorū·et·l·se·]

De ingratitude·

Hier nae hiet actie de ingratitude of ontdancbaerheit·dz is·wāneer yemant in ontdancbaer heit neemt tgheen dat hē is ghegheuen wt gracien·of daer na vertoreēt den ghene die hem de ghifte wt gracie ghegheuen heeft·weet dat de gifte alsdan mach sijn wederropen bij den gifter [C·de ingra· librorū·

Van actie copulare

Daer na hiet actie copulare· ghelikerwijs wāneer dz yemant heeft ghedient enighe· om te hebben loen of hupere· of dat hi sij waerdich hupere te hebben·eñ sinē meester van sekerē tijt betaelt hadde sekere hupere· ende daer na hem niet en woude betalen voer die ander tijt· Weet dat na bescreuē recht hi ghehouden is hem te betalen vā alsulke hupre om den anderen tijt: als hi hem betaelt hadde vandē eersten tijt Ten si dat tusschen hē beyden enighe voerwaerde of condicie expresse ghemaect sijn [·C·l·viij·

Van onbehoerlike condicie

Oec isset acti van onbehoerlike condicie·dat die clercken hieten· condiciones indebite: gelijc als soe wāneer yemant op enige condicie betaelt bi ignorancie of ōwetenscap meer dan hi sculdich is bi deser actie is hi sculdich weder te hebben tgheent dat hi meer betaelt heeft·[·C·l·xc·

Actie sonder sake·

Item noch hietet actie sonder sake·gelikerwijs als yemāt een ander gheeft enighe sake in bewaernisse :eñ den ghene dient also ghegheuen is wederseit des weder te geuen· alle of eens deels bi deser actie machment weder verrighen dats te weten al gheheelic· tgheent dat hi hem in bewaernisse ghegheuen ende ghestelt hadde

Actie mixte

Daer nae hietet actie mixte: ghelijc dat so wāneer die sake roert ende angaet actie personele ende reele: daer bi datmen eysschen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſoude te hebben van twee of drie ia
ren of meer : die vruchten van eni·
ge erue of lant·ſonder yet te eyſchē
anden gronde· eñ nochtans ſoude
men moeten roeren aenden gronde
eñ dattet nederdaelde van enige die
tanderen tijden gherecht gheweeſt
of ghehadt hadde

De ſeruitude de poſſeſſio·

Hier na hietet actie vañ
ſeruitude van poſſeſſie·ghelijc als
te hebbē recht van wegen of wech
doer den lande of erue van yemāt
of recht van drop op eens andˀs er
ue · of recht te lenē of timerē op eēs
anders muer · eñ andere ſaken dier
ghelijc ·

Van ſeruitude van preſtacio

Oeck hietet actie vañ
ſeruitude de preſtacio·ghelijc als is
recht te hebbē· dat hem yemāt is ge
houden te doen enighe werckē· als
ſinen meerſch te hoyen·of in ſijnen
boſſch af te houden·eñ andˀ gelijcke
wercken·

Item vanden actien reelen
Capittel ·lxvij·

Actie reele heeft toege
ſichte tot erue of lant·eñ grō·
de vander proprieteit van ſōmige
ſakē·als recht te hebbē vā ſucceſſie·
bi coop ·bi ghifte of bi anders ver·
creghen inder proprieteyt vā ſom·
mighe erue· hi ſij feodael of erflike·
ghelijc als die erven die van heeren
in pachte gehouden worden Noch
ſoe moget ghi weten· datter ander
eruen ſijn die niet ghehoudē en wer
den in leen noch in erf :gelijc als er
uen ſijn· die geſet ſijn in vrij alleus
dewelcke niet ghehouden en wordē
van enighen heren ·dan van god·
Eñ dat van die erue gheen ingant
eñ wtgāc gemaect en wort·dan bij
den ghene die dat erue toebehoert·
dewelke coemt ter plecke in preſēcie
vā ſōmige daer om ſpecialic als tu
gen gheropen : eñ ſeit Deſe erue die
ic houde van god· ſet ic inden hādē
van deſen ·ꝛc· ende make hem daer
ouer here tot ſijn vrien eygen·ende
van ſijn erue tot ewighen· om een
ſekere coop die ick bekenne daer of
teghens hem ghedaen te hebben·
mids die ſomme· N·daer ick mi of
houde voer wel ende volcomelicke
voldaen ende betaelt Eñ geloue te·
ghens deſe vercopinghe nimmer·
meer te comen·eñ ic ghelove hē brie
uē daer of te gheuen onder mijn ſe·
gel·of onder ſegel autentijc Eñ na
andere caſtume lant of erue vā dier
nature wort andˀs gedaen eñ bi an
der manirē·die ſo vri gehoudē ſijn·
eñ beſweeren deē dē anderē ſondˀ or
here of ſondˀ ómanighe Ende alſoe
onterft hem den vercooper·ende hi
erft den cooper· ende gheuē daer of
brieuen onder horen ſeghele Ende
ghi moget wetē ·dat deſe actie reele

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

haer divideert eñ ſpreect in drie ma nieren · dats te weten · in actie pro⸗ prietaire · in actie vā niewichede · eñ in acti van ſimpel beſit · eñ nz meer en ghebiedent die rechten

Actie proprietaire

Item ten eerſten actie proprietaire is ſulc · dat die proprie teit coemt bi ſucceſſie naturele · ghe liken bi ſucceſſie van rechte oirpe · of bi oirpe laterael of collaterael · dz is te verſtaen · van vader eñ moedē laterael : ghelijc als van broeds eñ ſuſters · collaterael : gelijc als bi oe⸗ men of neven ·

Actie van niewichede ·

Van beclachten vañ nyeuwichede · ghelijc als ghebrupc te hebben van enighe erue bij iare · eñ vanden leſten exploiten · deſe ac tie van niewichede ſprept haer ī ſe uen manieren Die eerſte is vādē ge neralen entredis : gelijc als wāneer yemant doet delven onder die mu⸗ ren van andere · of planten enighē boem daer die wortel daer an hindē lic ſi Hier toe behoert bi deſer actie gheremedieert te ſijn [C · li · viij · cū proprijs racidibus · ⁊c ·] Daer na volcht actie van niewichede · de welke goeden die de clercken hieten [quorū bonorū] Ghelijc als eenige erue valt ende verſchijnt een ander bi oirpe laterale of collaterale · ende men hem daer op ſettet bi enighen

commer · bi deſer actie mach eñ be⸗ hoert daer toe gheremedieert te ſijn ende vſien · op dat hi binnen eē iaer nader doot vanden gene daert hem of ghecomen is des doet Want na dat iaer en ſoude deſe actie geē ſtad hebben · eñ en ſoude hem niet waer dich ſijn [C · li · viij · quorū bonorū] Daer na volcht actie van nieu⸗ wichede · welke lap die clercken hie⸗ ten [quorū legatorū : ghelijck als of yemant eyſcht te hebben den ghifte die hem in teſtament ghegheuen is bi enighe ofliuighe · op dat hijt bin nēs iaers eyſchet nader doot van den ghene diet hem beſproken heeft want anders en ſoude gheen ſtadt hebben deſe actie [· C · li · viij · quorū legatorū · ⁊c Daer na volcht ac⸗ tie van nieuwichede van crachte ge daen · dat die clercken hieten [vim vi] : ghelijc als yemant neemt met crachte erue of lant · of enighe poſ⸗ ſeſſie Bi deſer actie van niewichede mach daer toe verſien eñ ghereme⸗ dieert ſijn · op dat binnens iaers na den cracht ghedaen men coemt tot remedie [C · li · viij · onde vi · ⁊c ·] Daer nae volcht actie van nieu⸗ wichede bi twij opten wtlandigen Ghelijck als yemant becōmert dat recht vanden gene die om rechte ſa ke wtlandich is Want bi deſer ac⸗ tie die de clercken hieten [ſi per vim alio mō · turbat? fuerit abſtū poſ⸗ ſe · ⁊c ·] mach eñ behoert te ſijn daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in voersien anden wtlandighē·op dat hi binnens iaers na sijn weder coemste hem daer of wil behelpen· ende anders niet⌊C·li·viij·si ꝑ vi·

¶Daer nae volcht actie van nieuwichede· als ghi hout·dat die clercken hieten⌊uti possident·als elc vā den partien vermeten op een erue te hebben die leste of rechtuaerdichste possessie Eñ dese actie is die ghemeenste· dewelke dicken valt· wāt elc seit te hebben die leste exploiten· of possessien·eñ hem seluē sond vā andere comende dan van hē Eñ bi deser actie mach daer in versiē worden totten ghene die claghende is ī dien hi bewisen eñ thonen mach de leste exploiten bi hem vercregē:mer des te doen binnens iaers dat hi hē voelt gehindert· want anđs en ware hem dese actie van geenre waerden |C·li· viij·uti possidetis⌋

¶Actie van simpel besit

¶Daer na volcht actie van simpel besit: ghelijc als yemāt vanden recht proprietaire die hi heuet in sōmighe erue·hem is latē deß faissier bi possessie ghenomen van enighe·sonder iuste sake·of iuste titre·daer den possessoer heeft gebruket langher dan een iaer:so dat beclachte vā niewichede daer geē stad hebben en mach Dan moet hi daer toe doen remedieren bi beclacht vā simpel besit· Eñ nochtans blijft dē besitter inde possessie·durende den ꝓces· eñ bi beclachte van niewichede en besit niemāt·dan die gene die thonen mach die leste exploiten :hē toebehorende

¶Van actie criminele ¶Ca· lxviij

Actie criminele is sake te hebben te ṽuolgen iemēt vā faite·daer hi of mach of sculdich is peine te draghen ·vanđ doot·of van leden te verliesen·of van bannige van stede of lande tot peyne vander doot of van leden·of gheset op die raeck:of wesen slastri·of ge teikent te sine bi openbaer teikenē: of geuonden te sijn ōgelouich·of te ghens sijn gherechte lants here :of maker vā valsche brieuen·of segelē want alle dese faiten sijn ghehieten crismes So weet·dat crisme sijn ge diuideert in tweē ·dats te wetē crisme capitael· eñ crisme oncapitael·

¶Crisme capitael is om faitē daer bi men verliestet tlijf eñ ōtfanct die doot met rechte· indien men gehouden wort ghevangen· of ismen nz geuāgen·datmē daer bi draecht sulke bāninghe die der doot waerdich is· dat welke is teiken gebannen te sine op peine vander doot indiē mē ghehouden wordet : want alle dit equipollet peyne capitael Soe moghet ghi weten dat crisme capitale daer diuideert in negentien manieren: die alle sijn gherekent capitale

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

De lese maiestatis

Die eerste is crisme op tractaet te doen· doen laboreren en̄ machineren hoe dattet si· teghēs de edele maiesteit vanden coninc·wāt van alle sulke delict of misdaet nie-mant hoe hoghe iusticier dat hij si-en mach daer of kennesse draghen of hebben· anders dan die conīc en̄ sijn rechter alleene Nochtans dz hi daer toe ghecōmitteert ware· ende anders niet

Prodicio

Die anderde is prodicio die ghedaen wort bi enighe teghēs sinen here·: of teghens enighen p-sone tegens sinen here· in wat ma-niere dattet ghescliet· volcht crisme capitale tegens andere en waert nz capitale· ten ware dat bi preiudicie dootslach volchde·of soe quaet als doot·ghelijc als bider prodicie van enighe den handadigen ghequetst hadde·om ter doot te bringen dē ge ne die ware prodit en̄ verspiet ende nochtās ware ontgaen vanđ doot hoe wel dat die doot daer of niet en volchde· nochtans die ghene die ge daē hadde sulke prodicie waer ver uallen in crisme capitale van pro-dicio: wāt het en is niet bi sinē scul de dat die doot niet gheuolcht en is

Moert

Die derde is moert ghelijc te doden en̄ te slaen enige perso-ne specialic om tsine te ghecrighen int heymelike of int bedect· alle sul-ke sijn crisme capitale van moert· En̄ daer en staet gheen remissie toe van prince noch vrihede van kerkē noch ander vrihede die si hebbē mo gen Ten si dat si clercken sijn·daer of si mochten ghebruken en̄ vseren van preuilegie van clergie·en̄ ghe-vonden in tonsure [C·l·ix·de sicca-rijs·l·facti·]

Rapt

Die vierde is rapt ghelijc als te vercrachten vrouwen hoe danich si sijn: want die rechten wil len ·dat gheen vrouwen van wat state dat si sijn · tegens horen danc of wille ghetrauilliert en sullē wor dē·ten si op crisme capitale de rapt [·C·l·ix· de raptu·virgi·l·rapto·]

De aucis

Item die vijfste manire is te doen crisme de aucis· dat is te verstaen · te slaen of te gheraken vrouwen die kint draghen bi sulc-ker maniere · dat die vruchte van horen lichame daer of verlorē wa-re: want van sulcke faite·valtmen in crime capitale de aucis·

Vān scerpelerie of violence

Item die seste is crachte·diemen in normendie hiet scerpe lerie of tot andere plaetse violence· ghelijck als yemant te nemen tsijne in wege bijdē velde·en̄ in heimelike

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

stede tegens sinen danc· hoe wel hi
niet ghesslagen en wort of gequetst
an sijn lichaem· nochtā s en is nz te
valt in crisme capitale· eñ scerpele-
rie· eñ hiet de pdatoire agioz: eñ en
behoert niet te hebben refuge· noch
enighe vrihede van kerckē noch el-
ders [C· ad· l· nili· de vi· pu· l· ob· de
bitū· et· l· se·]· De siccare

¶ Die vij manier is cris-
me de siccaire: gelijc als te doē doot
slach in sōmighe personen bi glaui
en swaerden of andere wapene· bij
stenen of bi andere maniere: want
alle dese dootslaghers vervallen in
crisme capitael de siccaire [C· de se-
cariis· l· i· n· m·] De patricide

Die viij manier so is de
patricide: ghelijc als te verraden of
ter doot te brenghen sijn vader eñ
moeder Want bi ghescreven recht
dese crisme en gelijct genen anderē·
eñ is anðs: eñ bi ander manieren te
corrigieren· eñ behoren te verliesen
die vier elementen eñ hoer leuē: eñ
sterven sonder elementen bi diver-
se manieren ghescreven inden rech
te [C· de crimīe sacle· l· i· n· m·]
Sacrilegie

¶ Item die ix maniere
is crisme van sacrilegie· ghelijc als
te ghelouen teghens dat heylige ge
loue ihesu cristi: geestelic te spreken
Sacrilegie is te doen· te segghen· te

comen tegens die ghebodē vādem
coninck of van sinen prince: want
daer teghens te doen machmē vallē
ī peyne capitale [C· de maleficiis·]
Sortilege

¶ Die x maniere is cris-
me de sortilege: ghelijc als te doē ta
verie om den volcke te hinderē· leg-
gende ōmaninge van heilige woer
den gheestelike· ende daer om doen
ende aenbeden den duuel eñ dien te
doen comen· want alle alsulke faitē
vallen in crime capitale de sortile-
ge [· C· de maleficiis· &c·]
De heresie

¶ Item die xi manier is
crisme de heresie: ghelijc te doen· ge
louen: eñ argueren van allen diṅ
die sijn of wesen souden tegens dz
heilighe ghelove vā ōsen here god·
vander kercken· eñ vādē geboden
der selver· eñ vanden heiligē canō·
eñ alle des te onderhouden [C· de se
dicionibus· &c· Sedicio·

¶ Item die xij maniere
is crisme vā sedicio: gelijc als iemāt
meut of doet tegens sinen price of
rechte lantshere· om te tracteren of
brenghen ander tot harē wille· om
te wederseggen· te tracteren sinē he
re of sijn gemeente· bi wege de tu-
multe· welcke sake is criminele: eñ
begheert pugnicie sonderlinge ex-
traordinarie; eñ daermen of valt ī

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

criesme capitale de sedicio [C· de se dicionibus·l·i·li·i·&c·:

Monopole·

Item die dertiende is crisme de monopole·ghelijc so wā neer yemant hem vordert te doen· in een lande of stede vergaderinge van volcke·seggende: wi behoren also ghetracteert ende beleyt te sijn ende behoren van sulken ambocht te hebben sulke vrihede eñ sulke wi ninghe·eñ en behoren daer vorē nz langher te wercken·eñ ōse werck la ten te sulker vre·&c· Twelc valt in sulker misdaet·dat hi verualt ī cris me capitale de monopole [C supra de sedicionibus

Vā cōspiracie

Item die xvij manier is crisme van conspiracie·ghelijker wijs te doen meutacie teghens die ordinancie of gheboden vandē pri ce·om die te verderuen eñ te destrue ren bi faite van ghemeente·eñ daer is differencie hier in·hoe wel dattet dunct wesen al monopole: wāt mo nopole is tusschen die ghemeente eñ sake die sonderlinghe dies āgaet Eñ conspiracie is te vergaderē den volcke voer sake die den prince aen gaet·eñ nochtans en roert niet aen den liue vanden prince·als doet se dicio·eñ alle sulcke saken vallen in crisme capitale van conspiracie [C·vt sup̄ de sedicionib9 l:i·ii·]

Detalio]

Item die xv manniere is crime detalio: ghelijc als so wan neer yemant hem vordert te iugirē of te accuseren enige van crime hoe danich die si·bi partie gheformeert eñ gheconcludeert·dat hi ter doot wort ghecōdemneert na bescreuen recht·indien hi verualt van sulker conclusie·hi behoert te draghen sul ke peine·eñ dit is ghehieten crisme detalio Mer nu ter tijt is biden wi sen gheadiuceert eñ gheordineert te hebben in houen van rechte procu roer van officie of generael·de wel ke maect die conclusien criminelen bi informacie precedente·die afne met dese maniere van actie detalio want partie mach passeren bi con clusie ciuile·eñ die procuroer doet die conclusie criminele diewelke hij doen mach sonder perikel van koe ten·bi redene van sijn officie·eñ al so mach ghepasseert eñ ghedaē sijn die officie van iusticie·eñ weert die rigoer of strenghicheit detalio [·C· l·ix·de hijs qui accusare·l·crimē]

De furt·

Item die xvi manniere is crime defurt·die waerlike hiet diefte Mer nochtans grote differē cie is tusschen furt eñ diefte Want furt is sake ghestolen: ghelijc als te houden yemants goet·te missaken ende ontkennen die sake·van wel ke diefen gheen crisme capitale na

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ēn volcht · dā int furt[C · l · vi · de ser
uis furtis autentica noua · l · cū glo
ptinentijs ·]

De vespertilio·

Die xvij manier es de
vespertilio: ghelikerwijs wāneer ie
mant is so qualic doende · dat hi hē
stelt tot veel maleficien of misdadē
als te moerden te stelen · eñ veel an-
der sulke maleficiē of misdadē daer
hi of vermaert si inden lande Al-
le manier behoert te sijn sergant eñ
vangher · om te vanghen sulkē mis
dadighen · eñ die te brenghen aendē
rechter · eñ daer valt grotelic crime
capitale de vespertilio · die nz en be-
horen in stedē gepreuilegiert · noch
emunite van kercken · noch ghen an
dere dan van clergie · indien hi indē
habiten of cledren eñ tonsure ghe-
vanghen si [C · l · ix · eu de crimi · stel-
lionis · l · imperpetuum

De corrupcio

Item die xviij manie
re is crime de corrupcio: ghelijc als
enighe officier of rechter ontfā geset
van sinen dienste of anders wijst ye-
mant ter doot sonder sake · eñ laet
den ghene die den doot verdient he
vet eñ die keert bi dissimulaci of an
ders tot ontslach · sulke peyne is cri
minele capitale de concussio [C · ix ·
ad · l · iuliaz repetundarū · l · v · nimis
pena metus

De sodomite·

Die xix · manier is · crime de sodo
mitē · ghelijc als te doen tegens alle
faiten van natueren: eñ dat gheen
mā of wijf natuerlic toe en behoert
te doen

Van crime oncapitale

Cap̄ · lxix ·

Crime oncapitale es
alle misdadē die criminele sijn: mer
niet capitale: ghelijc als voerscreuē
is inden beghinsel van deser rubri
ke: ende si spreit eñ diuideert haer
in twee manieren Van vallscheit
Dat is te wetē in crime vā vall
cheit: eñ crime oncapitale Soe mo-
ghet ghi weten dat crime van vall
scheit · dat die clercken hieten crimē
falsi: is crime of misdade van vall
cheit: ghelijc als van valsche brieuē
van valsche zeghele ghecontrefait·
van valsche procuroers: ende van
sulke ghelike saken Om welke cri
me geen peyne capitale en behoert
mer peyne arbitiale na discrecie vā
den rechter [C · li . ix ad l . corneliā
l · scriptis

Op trouwe te lieghen:

Crisme oncapitale es
ende valt op trouwe te lieghen: op
corrupcie van rechter of van ande
ren officieren of dienres: op sim-
pele diefte of furte: daer men niet
om en verliest dan doire of bannin
ghe: of van quade ende onbehoer-
like reden vāde welcken daermē of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheſet wort op die caeck·onbehoer
lic te ſpreken vanden coninc of vā
ſinen prince· daermen of wert ghe
teikent mettē teiken des rechts: vā
te contrefaiten yemants teiken of
hanteiken· van notariſſen· vā co·
manſcap·of van enigen ambochte
op ſimpel toueringhe·daer of men
geſet wort op die caeck ·en̄ veel an·
der gelike ſaken ende miſdaden die
criminele ſijn· en̄ niet capitalen·
Vanden coninc vandē miſdadē
bouen gheroert· Capit·lxx·

Ale dat ic gheſeit en̄
getoōt heb die actien ciuilē en̄
criminelē·en̄ hoe datmen mach doē
ende formeren den eyſch in waerli
ke houen·het ſi bi monde of bi ghe·
ſcrifte Daer na wil ic ſegghen ende
thonen vanden peynen dier beho·
ren ende volghen op die miſdaden
voerſeit·gedaen en̄ gheperpetreert
bij yemant Soe moechdi weten·dz
peyne van rechte is biden oudē ge·
aduiſeert· om te verhoeden en̄ tegē
die quade wille vanden quaden·en̄
andere willende quaet doen of miſ
doē·en̄ die te hīderen bi hoer quaet·
Hoe wel dat die peyne alſdan be·
hoert biden rechter verſtaen te we·
ſen ·niet opt ſcarpſte:want naden
wijſen ·recht ſonder ontfermhertic
heit is te ſcarp· en̄ miſericordie ſondē
recht is te ſlappe En̄ daer ō behoert
men daer toe te hebben voerſienich

heyt en̄ middelen bi wijſe en̄ diepe
diſcrecie vā rechte ·En̄ daer ō wort
gheordineert vanden wijſen achte
maniren van peynen Inſti·l·iiij·
ru·de iniurijs pena autē iniuriarū
et·P·ſequen̄ ·

Ter cauſe van perſone

Die eerſte maniere is
ter cauſe vanden perſone· ghelijck
dat ſo wie miſdoet enighe gheeſteli
ke perſonē·of van diuiniteit of vā
officie·ſonderlinghe om ſinen dien
ſte:of enighe vredelike perſonē ſō·
der behoerlike reden· of vrouwe of
ioncurouwe ·Weet dat die peyne·
of correxie en̄ miſdaet meerre is en̄
behoert te weſen dan tot andere p·
ſonen ghelijc deen den anderen· of
die ghewoenlic ſijn ſcumers of ru·
ters te ſijn Ter ſake vanđ plecke

Die anderde maniere
is ter ſake vander plecke·ghelijc ſo
wye miſdoet in heylighe of ghewijđ
de ſtede·of in plecke daer die rechter
en̄ iuſticie ſtadt hout of inden houe
of huſe van ſinen here·of in marc·
ten of plecke·daer die coopluden co
men om te comanſcappen dewelke
is in hoede ende bewaerniſſe vā iuſ
ticie· daer die marct of verſtoert en̄
belet is· of in preſencie vanden he·
re of ſinen ſtadhouder:dewelke be·
horen ontſien ende geeert te weſen·
Weet datmen meer tot ſulcker plec
ke miſdoet dan in andere plecken :

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want die quaet wil doen nadẽ wi sen · hi behoertet ten minsten te doẽ also secretelic alst hem moghelic is·

Om sake vander tijt·

Die derde maniere es om sake vander tijt · ghelijc dat soe wie misdoet bi daghe of op heylige daghen · of op andere hoghe daghẽ ghelijc als inder hoechtide vã paesschen · van kersmisse·· van pinxter of andere hoechtiden gheboden biñ heiligher kercken geviert eñ geeert te wesẽ in alle kerstenrijc· eñ in sulken dagen en behoren die heren geẽ dach vã bataelie te nemen · eñ wes misdaet alsdan ghescхiet : staet tot groter peyne dan op anderen dagẽ

Om sake van qualiteit

Item de vierde manire is bij sake van qualiteit· ghelijck te misdoen bi leelike eñ ontamelike manierẽ· in sulkerwijs datmẽ daer in niet en ontsiet gode· die iusticie · noch niemant · eñ dat noch te luttel ghedaen te hebben· eñ datmen daer blide om is · eñ waert noch te doen datment doen soude : want nyemẽt en behoert te begheren quaet te doẽ Eñ alst wt heeten toerne ghedaen is : so behoertmen daer of berouwe te hebben · eñ begheren dat te beterẽ eñ niet argher te doen : ghelijck als soe wye misdoet : ende dat wil missaken of loechenen : twelcke is twijfele van moert · eñ behoert meer gecorrigiert te sijn· dan andere:

Om sake van quantiteyt

Die v manier is bi sake van quantiteit : ghelijc misdade onghenadelic · te quetsen den persone inden aensichte· hẽ of te slaẽ handen of voeten bi aduise : ende begeren die alsoe te schenden· dat hij nẽmermeer geen eerlic man en si· wãt veel groter is sulke misdaet· dã den ghene die wt toren eñ hette vã bloede ter auonture gedaen wort· ende hoe wel daer of ghehouden ware been of arm·

Om sake van intencie

Item die seste manier is bij sake van intencie : ghelijc als so wie misdoet bi voersichticheyt : wachten bi propoest ende aduijs · veel meer misdoet hi dan oft hastelic ghedaen ware : want niemãt en behoert te nemen wrake van sijnre misdaet die hem gedaen ware · mer behoert te keren aenden rechter · eñ daer om sijn alle oerloge ende wrake verboden anders dan totten heren · ende nyemant en behoert noch en mach des doen · hi en valt in veel meerre peyne dan in heten dade eñ vertorenden moede ·

Om sake van castume

Die seuende maniere is bi castume : gelijck als enighe die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

custumelic sijn te vichten teghēs dē volcke· eñ sijn bi naturen scumers Eñ sulke personen behoren so ghe- corrigiert te sijn: dattet exempele sij van allen anderen

Om sake van avonture

Die viij manier is bi
cas van avonture· ghelijck dat soe wie enen anderen misdoet in onge valle eñ onwetens· daer om en selt niet bliven ongherorrigiert: want met recht en machmen niemant hī derē noch quetsen· daer en valt cor- rectie toe· eñ interrest andē partye na bescreuen recht· hi vervalt ī pey ne [C· ad l· acq· nā ludus· &c·] Mer in deser sake behoert die sake graci oser te wesen· dan oft anders gedaē ware· eñ nochtans behoerter correc tie toe Soe moechdi weten· dat alle peyne mach eñ behoert verstaen te wesen· datse wesen sal bi enige vā den voerscreuen achte manierē ī ge nerale of in speciale Mer die decla- racie en mach noch en behoert ghe- screuē te wesen: want een man vā verstant in deser practike mach eñ behoert ghenoech te weten ende te verstaen· wāneer dat hi declareert die custume vander plecken· die soe diverse eñ veelrehande sijn· dattet niemant en soude connen bescriuē· Ende nochtans soe wie frequēteert of hantiert die plecken· si sijn lichte lic te weten ende te verstaen Niete- min ic sal daer of hier na declarerē vanden hoechsten of meeste peynē of correxien· na dat elke rubrike toe behoert bisonder· Ende na bescre- uen recht en behoert nyemant · hoe out dat hi si verdreghen te wesē vā der peyne of correxie capitale· indiē hi in sulke tijt is· dat hi die misdadē doē mach [C· si· ix· rubrica de penis l· impugnitas delicti·]·

Item wāneer datter meer is dā een tot een misdaet· eñ die sōmighe des doen· ende die ādere niet· dewel- ke sijn saecweldige vander faite of misdaet

Capittel· lxxi·

Enghesien dat dicke
Aenghebuert dat tot een misdaet sijn sōmighe personen · daer die sō mige sijn saecweldige eñ die ander niet · Soe is te weten · datse alle sijn hantdadighe · die totter misdaet te doen gheven peyne of arbeit · het si in rade of in dade of in onderstant of in ghebode van des te doen · het si in wisen of institueren des te doē of deelachtich te wesen: ghelijckē of daer toe te leenen paerden · knechtē harnas wetenlic om des te doē · het si in beleyen of racio divileren van der faite te doen: het si bi driegemēt precedente Alle sulke sijn ghehoudē complices of mede ghesellen · gelijc den hantdadighe na bescreuen rech te Mer andere sijn die tot een mis- daet moghen wel doen ghesellscap

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en̄ nochtans en sellen si niet gehan
den worden voer complices · noch
voer handadighe · ghelijc die huys-
gesinne of gebueren vā sōmige: of
die dicken vergeselscappen: sonder
yet vander sake te weten: of ghelijc
sijn de sōmighe die tusschen den de
linquanten gaen · om te scheiden en̄
te verhoeden dat quaet dat daer ge
schien mochte · sonder te gaen mettē
misdadighen Want so wie hem se-
kerlic wil houden sonder cōplice ge
rekent te wesen · die en sel niet gaen
metten misdadighen hoe dattet sij
want mit hemluden te comen · en
is so veel suspicie niet: want sulcke
gaet met een andere · dat hi sijn me-
ninghe niet en weet Mer met hem
weder om te gaen en mach hē nye-
mant ignoreren Ende met recht en
sijn si gheen cōplices. die met wetē
scap noch mitter daet niet en sijn be
hulpich totter faite [· C · l · ix · de pe-
nis sanximus]

Te antwoerden ende affirmerē
articulen Capittel · lxxij ·

Enghelicin dat ic ge

thoent hebbe die forme te articulerē
so wel in eysch als in verweren · die
bidē exemple voerscreuē mach doē
en̄ gheuen exēple in allen saken: soe
moechdi weten: dat in forme vā p-
ces behoertet accoert en̄ alleens te si
ne: dat also ghescreuen si · als ghedi
ghet: en̄ of des niet · dattet gheent
dat anders ghescreuen ware si ghe
cruyst of gheteykent · van intendit
of articule accorderen So moechdi
wetē · dat of daer cruce is ī intendit
dat is inde discrecie vanden rechter
te apointieren · En̄ of inden articu-
len cruce ware · dat blijft inden eede
vanden aduocaet · indien hise affir
meren wil gedinghet te hebben. of
in substancie · ende also moghen die
crucen ordineren · en̄ die redenē we-
sen geconcordeert of ghediscordeert

Vandē affirmacie en̄ antwoer
de vanden articulen

Item dat gedaen noch

moechdi weten · dat hi behoert te af
firmeren en̄ antwoerden ten articu
len: so wel vander eenre partie als
van der andere biden manierē hier
na ghescreuen ·

Item van vijf condicien vandē
articulen

Het is te weten dat al

le articule valt in rechte · of in fai-
ten · of in supposicio · of in negacio
of in condicio · Ende niet meer for
me van articulen en vallen · ende
isset articule van rechte · soe en valt
daer anders gheen antwoerde dan
die weghen van rechte Ende of
die articule is van faite contrarie:
soe behoert men te antwoerden · ick
en ghelooues niet · Ende of dan die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

articule is ſuppoſitijf:ende daer bi
niet ādwoerdelic·eñ daer faitē wa-
ren antwoerdelic:ſo en geloeft hijs
nz Eñ alſo moechdi eñ ſijt ſculdich
te antwoerdē vanden condicionele
articule·eñ vanden negatiue en be-
hoert anders gheen antwoerde·die
articule is negatiue ·Eñ daer bij en
valt daer gheen affirmacie noch ne
gacie van mijnre ſide·of partie Eñ
of daer faiten waren preiudicabile
anden mijne·ic en geloues niet·mē
ſal antwoerden ¶Wantmen dicke
heeft ghesien querelle verlieſen·ſō-
mirement ¶Item als te affirmerē
die articulen inder maniren alſt be
hoert·dat die affirmant daer of be-
trecken mach enighe ſaken indient
hem belieft·eñ daer na en ſoude hijs
niet moghen trecken· neuen noch
geuen Eñ moeten die articulen ſoe
bliuen·eñ dat trecht daer op gedaē
ſij·noch recht noch cōmiſſaris en
mach daer of niet betrecken·eñ en-
quiſitie daer op ghedaen examina-
cie van tughen op die faiten onbe-
kent inden voerſcreuen articulen·
mach alſdan recht daer op ſtadt ne
men·

¶Capittel·lxxiij·

¶Vanden redenen van rechte·

Hij moecht ende ſijt
ſculdich te weten · dat in alle
proceſſen· hoe wel dat ſi ſijn bi fai-
ten contrarien·bi tugen vanđ eenđ
ſide of vanđ andere: waer op recht
mach ghewesen worden ·Nochtās
na beſcreuen recht· eñ na vſanci eñ
ſtijl van waerlike houen in wat ſta
te dat die proces ſi·na dat die arti-
culen ouer ghegeuen ſijn totten be-
teykenden dach om recht te horen·
ſijn ontfanckelic redenē van rechte
ende gheſcriften· daer gheen faiten
en ſouden weſen die in tugen vallē
ſouden · ſo wel vander eenre ſiden
als vander ander·eñ te ſetten ende
beſteden inden proces·hoe wel dat
die proces ware ghecondudeert in
rechte tuſſchen die partien· eñ de ſa
ke ghesloten eñ gheſeghelt eñ ouer
ghebrocht te houe niet teghenſtaen
de:ſo moghen alſdan redenen van
rechte ontfanghen worden· het ſij
dat een vanden partien alleene die
gheuen wil of beide die partiē·wāt
van gheen vanden voerſcreuē par
tien en behorenſe gheweighert te ſi
ne totter ſentencie te gheuen ¶C·li·
vij·eu·ſentēciam reſcindi non poſ-
ſe·l·peremptorias exceptiones ·

¶Die forme te articuleren redenē
van rechte ¶Capittel·lxxiiij

Om te coemen ende te
gheraken ten eynden eñ con-
cluſien ghedaen eñ gecoren bi deſe·
N·eyſcher inder ſaken hanghende
voer v mijn heren die ſcepenē van
ſulker plecke · N·teghens deſe·N·
verwerer · Eñ dat bi v mijn voer-
ſcreuen heren die ſcepenen die ſelue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

conclusien hē moghen wesen gedaē
eñ cōfortterende die proces daer op
ghedaen·eñ ouer geset voer v noch
meer· eñ om meer eñ volcomeliker
te hebben eñ te gheraken die waer-
heit vander sake· geeft ouer·seit ·eñ
proposeert de voerscreuen R die re
denen van rechte die hier na volgē
begherende dat alle ghesien hē recht
ghedaen si

Eysch in cas van een camp van
batalie Capittel·lxxv·

Ontenderende ende

begherende te veruolghen al-
tijt mijn materie vāder voerscreuē
practike bi mi begonnen: na dat ic
gherhoent hebbe·eñ ghestelt in me-
morie· hoemen mach eñ behoert te
doen formeren eñ articuleren sinen
eysch·het si bi monde of bi gescrifte
so wel in cas van delict· in cas cri-
minele· als in cas van contract vā
besit eñ vā proprieteit:so wil ic to-
nen die manire bi dingen eñ vreem
de sake tusschen andere eñ diuers·
die niet dicke en valt ī sake·eñ daer
om wil ict exemplerē ·so wel ī eisch
als in verweren bider manire hier
na volghende Heer rechter ꝛc·
ic hebbe voer v te proposeren voer
dese R teghens dese R:die ick daer
sie sekere saken ende redenen sijnre
eeren grotelic aengaende eñ ghera
kende:eñ daer om het verdriet ende
mishaghet mi seere dat icket seggen

moet Mer inder waerheit eñ biden
eede die ic hebbe eñ behoer te houdē
totten rechte totter aduocacie·doen
raden eñ ōderhouden· eñ waer tot
ghi mi hebt bedwōgen sond des te
segghen ende te roeren inder saken
van minen meester· ic en soude mi
niet moghen liden· om dat seer ex-
presselic dienende sijn in sijnre na-
tuere Ende daer bi begeer ic oetmoe
delike an den partie aduerse ende
an sinen vrienden·dat si mi daer of
houden willen ontsculdich eñ gee-
cuseert· Want inder waerheit·het
en is niet om te iniurierē sinē per
ne noch sinen vrienden· indient in
andere materie diende: mer ick ben
daer of expresselic ghelast te segghē
want ic hem soude willen dienē·eñ
sinen vrienden vā alle mijn cleyne
vermogen Ende also doetet mi mi
ne meester segghen·diet mi ghegheue
uen heeft bi memorie·eñ daer of he
uet hi mi gheloeft te aduoeren bi si
nen beseghelden brieue met segele
autentijc·ꝛc· Soe blijctet·hoe dat mē
in sulker sake niet sculdich en is te
dinghen sonder te hebben bi memo
rie ghegheuen ·in tegenwoerdicheyt
vanden ghene die des doet doen·eñ
gheloeft te aduoeren in die presētie
van goeden mannen ·om dat de sa
ke is te groot ende aēgaet die eer vā
edelen eñ van vrienden Inrepara-
bile indient ghescheit:eñ daer ō be-
hoert die aduocaet daer of te hebben

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

acquijst en̄ ōtslach · &c · Want het is
te weten sekerlic · dat ick des niet en
soude willē doē · seggen · noch main
teneren · ten ware dat ic daer toe vā
mijn partie versocht ware · en̄ vā v
heer rechter beuolen en̄ bedwōgen ·
En̄ daer om bidde ic andē voerscre
uen R en̄ an sinen vrienden · dat si
hemluden niet belghen en willen ·
en̄ aen v heer rechter dat ic bi uwer
licencie ende oerlof mach seggen en̄
argueren tgheent · dat mi beuolen
is te segghen om die saken van mi
nē meester · en̄ dat ic daer an nz mis-
doen en mach Tot dien behoert die
rechter te antwoerden Proposeert
uwe sake na dat ghi denct ghetrou
welic dat die materie van uwē mee
ster begeert En̄ wacht v wel te seg-
ghen iniure yemant die niet en dient
tot uwer materie · en̄ en doet geuoe
len inder sake van uwen meester :
want dat hof verbietet v · belast en̄
bedwinct op te veruallen in allē pei
nen daer toe introduut of dienēde ·
ende ghi misdoen moecht · En̄ daer
toe behoert die aduocaet te ātwoer-
den · Mijn here ic en sal en̄ god be-
lieft niet te seggen · ten si mi ghe ghe
uen bi memorie · ende dat mi niet ī-
der waerheit en denct · datse dient ī
der faiten van minen meester · ende
waer of ic bi hem sal sijn ghesterct ·
ende aduoc : ende ic sal mi nae minē
vermoghen bewaren en̄ wachtē te
missegghen · Dat ghedaen sijnde ·

die aduocaet behoert te segghen en̄
proposerē sine saken na dat die ma
terie begheert · onderhoudende die
sake so grotelic alst hem mogelic is
en̄ dā vallen tot sijnre conclusiē · bi
der manieren hier na volghende
Waer om alle ghesien · ic mach con
tenderen tot desen eynde · en̄ conclu
deren dat de voerscreuen R · bekent
ende belijt die saken bi mi ghepro-
poseert waerachtich sijnde · hi sel de
waerheit bekennen · en̄ sal daer of
ontlasten sijn cōsciencie die daer of
ghequetst en̄ belast is · en̄ bi v sel hij
ghecondemneert worden verbetert
te hebben sijn lijf en̄ goet · en̄ die cō-
fiscacie daert behoren sal . En̄ ghij
sult hem doen executeren ter doot :
also als die castume in sulker sake
begheert · &c · En̄ of hi des ontkent
ic segghe voer minen meester : ende
om te gheraken die conclusien bouē
gescreuen · of sulke als die castume
wijst ende begheert : dat mijn voer-
screuen meester R . die bi tugē noch
bi brieuen des niet en soude mogen
betughen : mer bi hem of bi sinē ad
uocaet · hi salse betughen · en̄ biedē
so veel daer of te betughen · of god
wil · dat sijn goede recht teghens dē
voerscreuen R · die ic daer aensie in
velde besloten als edel man · mach
ende behoert te doen te paerde met
wapenē en̄ van alle andere nootli-
ke saken · dienende en̄ behorende en̄
profitelic wesende · tot pande van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

batailie · in sulke sakē als edelhʒ be gheert eñ ouerleuert daer of die hāt schoen of gaige tot een onderpāde · protesterende so verre eñ soe veel te doen: als dat hof seggen sal dat hij ghehouden sal sijn te doen om sijn eere te bewaren · ende tot sijn cōclusie te gheraken

¶ Verweren van onderpande ·

Item tot verweren van ondpāde van campe van bataelie moechdi weten · dat biden rechtē decretale is verboden · dat in bataelye doende niemant en sal ontfāghen wordē: mer si betuycht of opēbaert bi tughen of brieuen den eysche · of andͤs bi ordinancie van proces extra ordinarie Indiē den rechē blijct dattet van node si · eñ die sake criminele sij · ende dat hi iuste ende redelike presumpcie heeft des te doen noch anders niet

¶ Item dat niemant in campe en sal ontfanghen worden · dan om drie saken

¶ Ende nae den rechten vandē heiligen decreet · die sulc sijn als voerscreuen is · hoertmen te weten dat daer op gheordineert is bij den edelen coningen van vrācrike keyser in hoer conincrijc: eñ maker eñ beleyer des rechts · dat niemāt en sal ontfāghen worden in cāpe · dan om drie saken · dat is te weten · om moert · om rapt: eñ om brantstichtinghe van husen · Die welcke sijn drie saken die ghesleept begeren te wesen met rechte Eñ noch dat de sake si ghescheiet · ende niet ghedacht te doen · ende niet ghedaen · eñ dat daer of: maer sij of bi presumcie die mach ende behoert te porren · eñ anders niet Mer om dies dat die faite ghedaen gheweest is so moerdadelic ende so maliciose voersichtelike niet teghenstaende die presumci: so en soude hi des niet mogen betugē volcomelic met tughen · Eñ daer ō is die campe ontfanckelic: om te geraken die waerheit bedect eñ heymelic Eñ behoert die ghene die des begheert: sake te hebben dat te doen ende te eyschen: ghelijc als bidͦ doot ende verraderscap van sijn vadͦ of moeder · van sijnen broeder of sustē van sinen soen of dochter · van sijn oem of moeye · van sijns susters of broeders kīt · of van sijns oems of moeyes kint Eñ voer sijn gherechte lantshere · indien die sake valt in actie populare · dat is te weten · oft vā sake is die hē aēgaet te sprekē of te vantwoerden: ghelijc of een edel man die niet en is van des conincs huysgesin. causeerde van verraderie tegens den conīc · hi en ware niet ontfanclic in cāpe van bataelie · want die eē geten is niet actie populare · die eē gemeen man behoert te verantwoerden · ꝛc · ¶ Noch oeck soe en mach noch en behoert geen clerc te vichtē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in campe van bataelie ten si dattet
hem beliekt· en̄ hi hem doet werdroe
pen:noch man ōmachtich sijnre le·
den · specialic van leden principale
ghelijc als van horen · van ghelich
te·van arm·van hande·of vā voet
of van siecte caduque·of na opinie
vā sōmige·een man die furiose ge·
weest hadde·en̄ daer of belast ware

Van campe te paerde

Die manier te presen
terē den cāpion of den gene die den
campe doen sal ghewapent te paer
de Mijn here die conuestable ·of dē
ghene daer toe ghedeputeert hier is
dese R die voer v is als voerdē here
wien des behoert ghedaen te sijn·
·x· die hem presenteert met paerde
en̄ wapenen in state en̄ habite·sul·
ke als tot eenen edelen man als hij
is mach toe behoren:ghelijck als ō
te gaen inden campe·en̄ beuichten·
en̄ doen sinen camp teghens dese R
inden name gods·en̄ der heiligher
maghet maria·en̄ vā sinte ioris die
gods ridder : en̄ van allen heiligen
In wille en̄ bereit te doen tgheēt dz
hi sculdich is voer hem en̄ sinē ad·
uoe op tgheent dat hi heeft doē seg
ghen ende proposeren in rechte·te·
ghens den voerseiden R·bidē wel·
ken pande van bataelie gheiugiert
is gewe est·tusschen den partien bi·
der forme ende maniere· dattet hof
verstant heeft : dat hijt sculdich is
te doen om sijn recht en̄ eer te bewa
ren:en̄ als castume ī sulker sake be
gheert· v oetmoedelic biddende ·dz
om sijn recht ende eer te bewarē mz
ter hulpe gods bi hē of sinen aduoe
indient noot si ghi hem houdē wilt
in vaste en̄ besloten campe·en̄ daer
in hem leueren en̄ doen hebben sijn
weder partie·in sulker vre ende tot
sulker tijt·als tot sulker sake toebe·
hoert:sonder voerdeele noch ander
sake te hebben dan hi bi redene scul
dich is te hebben· het si in wap ē of
anders Ende ic protestere:so wel ō
hem als om sinen aduoe· den seluē
aduoe te hebben·te wisselen paerdē
en̄ harnas·het si voer hē of sinē ad·
uoe of om sijnē paerde of voerden
paerde van sinen aduoe·of te gaen
en̄ weder op te sitten·te stiuen ende
te slappen en̄ te wijden· te vichtē te
voet of te paerde·het si naden weđ
op sitten·of daer te voren·hē of sij·
nen aduoe te behelpē · van alle sijn
wapene en̄ van elc te laten den ghe
ne die hi ghenomen soude hebbē·of
nemen soude:en̄ te nemen ander in
die stede·ander allso genomen te la·
ten ende weder te nemen die cortste
ende andere ·indient noot si· en̄ hē
te moede coemt Ende hem te behel
pen van alle en̄ van elcke vanden
seluen wapenen ·int beghinsel·in·
den middel ende int eynde·en̄ durē·
de alle dien dach of daghen ·die hē
ghegheuen souden wesen· tot alle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sinen wille eñ moede·dat god eñ si
te ioris·hem sel willen in alle des te
doen·sijn recht eñ eer bewarēde·la-
ten hebben eñ geuen Protesterende
noch te spreken te begheren rechter
indient van doen is · hem te verha
len eñ aduiseren·ende te draghē hē
of sinen aduoc· weder te bespringhē
ingresseren eñ oplopen soe veel eñ
so menichwerf als god eñ sinte io-
ris hem daer of macht gheuen sellē
Eñ van alle des· eñ daer in so veel
te doen·als tot waerachtighe·eñ ge
trou edel man· om sijn goede recht
eñ eer te bewaren mach eñ behoer-
lic is te doen Protesterende noch dz
indient also ware· dat hi sijn tegēs
partie niet en mochte verwīnen bi
daghe competēt·twelc hi sal of god
ende sinte ioris gelieft · dat hi mach
continueren sijn batalie des ande-
ren daghes· of tot sulken daghe of
daghen· als dat hof ordineren sal·
Protesterende ·noch te segghen ·te
hebben eñ te doen bi hem of sinē ad
uoc alle saken generalic ende specia
lic·dat in sulke sake mogen eñ beho
ren ghedaen te sijn na usancie· cas
tume of stile daer toe gheordineert·
ende dat nootlike ende profitelike
mach wesē hem of sinen aduoc·eñ
dat sijn teghens partie niet versien
en sal wesen noch ghewapent van
andere wapene noch harnas· dan
hi na castume vāden houe mach eñ
behoert te hebben · Eñ of hi enighe

stocken brochte·semere ·of swaerdē
dagghe·glauie· schilde·noch ander
gheenrehande :swaerder noch an-
ders ghedaen dant behoert te sine·
dat die hem ghenomen si·eñ dat hij
in die stede geen ander hebbē en sel:
mer daer of bliuen onuersien Vrege
rende oetmoedelic·dat ghi alle pro-
testacien bouen ghedaen :eñ alle an
der pertinenten in sulker sake ōtfā
ghen wilt ende die beden bi hem ge
daen consenteren·

Protestacie van verwerer

Item behoort de tegēst

partie te doen haer proposicien ghe
lijc na dattet dienen mach Ende be
hoert den verwerer hem alsdan te
wachten· dat hi niet en seit·dan in
verwerende ·ende dat hijt also pre-
senteert· ende continueert alle sijn
propoest :sonder yet weder te seg-
ghen noch allegieren· Dicūt qui
dam esse de consuetudine·q' prouo
catus anteq' aduocatus ad aliquē
finē aliqua proponat · debet dicere
que sequuntur saluis et retentis ra
tionibus nris et defensionibus per
me vel per aduocatum meum· pro-
ponendendis contra proposita ·et
contra me allegata ad finem· quod
ibi non cadat duellum· propt dic-
tum est·j·

Die somme vandē presentaciē

en̄ protestacien van cāpe te voet

Mengelsien die presen
tacien vanden cāpe te paerde :soe
volcht daer nae die presentacien te
doen voer den campvechter te voe
te Eerst dat ghesupposeert al gedi-
ghet totten rechte vanden camp te
gheuen ende wijsen · en̄ alle excepci
en die daer toe behoren om dē cam-
pe voer den eysscher · en̄ om gheen
campe voerdē verwerer · en̄ na dat-
ter camp sel wesen :soe salmen seg-
ghen en̄ thonen die protestaciē dier
behoren totten campe te voete · die
sulc sijn · dats te weten · den campe
die behoerter Ic protestere te hebbē
tijt en̄ dach cōpetent en̄ dach beteyc-
kent · hangende :welker tijt ic mach
worden onderwesen tot alle tgeent
datter dient en̄ behoert in allen fai-
te van campe van bataelie · te heb-
ben meester en̄ instructoer daer toe
dienende · stede plecke en̄ huse te heb
ben · vitalien en̄ oirdiciamien daer
toe nut : ende camp geordineert en̄
ghesloten · van sulke lancte en̄ van
sulcke breete · als daer toe mach en̄
behoert te behoren · na vsancie ende
stile vanden houe · dit is voerdē ey-
scher Een̄ voerden verwerer ī sul
ker maniere · wtgheseit beslotē cā-
pe : want hi wel woude · dat die cā-
pe also groot ware als alle die wa-
relt · ꝛc. Te hebben den voerscreuē
camp · en̄ die sōne geleden · En̄ of de

verwerer binnen der tijt niet en q̄-
me · dat hi gereputeert ware als cō-
tumas :en̄ den verwere gheraect en̄
ghecōdemneert vander sake · te heb
ben een stoele : en̄ een plaetse om dē
stoele · te hebben aduoe voer hē · die
also veel doē mach · als hi selue sou-
de moghen doen : indient van node
ware · sijn lijf te hebben geordineert
ende toe ghemaect · als in sulker sa
ke betaemt met cuyrache · die beste
en̄ ten besten dat hi sel moghen · te
stiuen en̄ te slappen indient noot si
behoerlike schilt · en̄ ghebōden vaū
vsancie ghewoenlic · ten besten dat
hi sel connen · deselue te stellen en̄ of
werpen indient hem belieft · die we
der an te nemen :of of te laten · als
hem goetdoncken sal : stocke behoer-
like nae vsancie ende castume vādē
besten hout dat hi sel cōnen vinden
van sulker lancte en̄ sulker dicte · al
so scerp en̄ also ghehecht van sulc-
ker ordinancie · te houden of te ne-
men mettē arm of metter hant · alst
ghewoenlic is · en̄ ten besten dat hij
sel mogen · die selue of te setten : en̄
of die gheuallen ware · weder op te
nemē alsoe menichwerf als hē goet
duncken sal · Hem te stellen op een
knye · of op twee. of opter aerdē · en̄
hem weder op te heffen alst hē ghe-
lieft · te spreken teghens sinen mee-
ster. indient noot si · ghehoert te sijn
indien hi den rechter spreken wil of
anden rade Hem te rustē · te drincken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te eyschen · te hebben indient noot
si · te proposeren eñ begheren vanđ
vre : hem te vertrecken nađ vre mit
rechte · Te vichten bi aduoe · indien
hē siecte op quame · dat of god wilt
niet en ghebuere van prolongacie
van daghe indient van node ware
Eñ generalic ende specialic van al-
le die protestacien · die an regule vã
campe van bataelie toebehoren te
doen · sonder enich te laten noch re-
noncieren nĩmermeer gheeyscht eñ
begheert in tijde eñ in wile · ghelijck
als of bi woerden expres ghedecla-
reert · ende alle gheleit eñ begheert
waren ende oec genaemt Eñ alst be
hoert eñ mach toebehoren in sulker
sake die eeden te sweren inden cãpe
als hier nae gheseit sel sijn . wãt al-
so veel eñ alsulc ist inden enen cam
pe als inden anderen · dats te ver-
staen · inden campe te voete · als te
paerde ·

Antwoerde van partie aduerse Capittel · lxxvi ·

Van die teghens par
tie behoert gheproposeert te
sine ter cõtrarie · tē ware bi also dat
ter niet en mochte sijn gearguee rt ĩ
den p̃missen tē eynden vã niet te õt
fangē · op datt geen bataelie en be-
hoert te geschiē · eñ tot allen anderē
decliatoriē · dillatorien eñ excepciē ·
&c · Eñ daer nae salmen ŭweren bi
faiten cõtrariē · eñ specialic altijt cõ
tenderende · datter geen bataelie en
behoert te geschiē Eñ sonđ bataille
niet ghelidē en mach · dan behoert
hi te seggen Eñ indien dat ghi heer
rechter sien selt · dat gehoert hebbē-
de die redene van partie · campe vã
bataelie ghescien moet · eñ datter
ãders niet passeren en mach · twelc
sal alst ons dunct recht daer op ghe
hadt · eñ bi regule de ŭwerer ontkēt
alle argumēten geledē · als voerseit
is : behoert te seggen · eer hi den pã-
de of hantschoē weder gheeft Mijn
here de recht in deser sake · ic segghe
dat van alle tgheent gheheelic dz de
se · N · die aen dander sijde is : heeft
doen segghen bi sinen aduocaet eñ
proposeren teghens mi · welke sake
hi heeft gheuesticht · eñ daer op ghe
toghen sijn pande of hantschoē te-
gens mi Ic segge eñ antwoerde te-
gens hē daer op · dat hi heeft gelogē
in des te willen seggen eñ mainte-
neren als valsch ende quade als hi
is : eñ ick õtkenne alle tgeent dat hi
geseit eñ gep̃poseert heeft · het sij bi
hē of bi anđ voer hē : seggende · idie
ghi wijst eñ iugiert datt cãp vã ba
taelie behoert te wesen · ic sel mi ver
werē als eē edel mã goet eñ getrou
als is ic ben : eñ als de gene die tegē
hē ŭwerende goede eñ iuste sake he-
uet Eñ hi sel hē wachte dat hi nz en
seit dat hi hē ŭwĩnen sel · anđs dan
hē te ŭwerē waert dat hij hē vorder
vermate · hij waer verbonden als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

den epscher·dat hem te hart ware :
want als ōweerre behoert hi alle si
ne conclusie eñ verwerīge te doen:
want het waer ghenoech dat hi an
ders niet en dede inden campe ·om
sine sake te gheraken dan verwerē
so dat sijn teghens partie hem niet
en verwonne· Item ten behoert nz
vergeten te sijn·dat alsoe als inden
preuise vanden epscher gheseit is:
dat die aduocaet hem behoert te ex-
cuseren:eñ die solemniteit ·die daer
toe dienende is :sulcke behoertse te
segghen eñ te doen·die aduocaet vā
den verwerer·eñ also diligentelic
Hoe datmen inden campe wesē
sal
Capittel lxxviij·

Nadat die twe camp
vichters inden campe bi pre-
sentacien gheordineert· behoren ge
brocht te sijn die heylighe ewange-
lien van god· eñ den missael Ende
alsdan behoert die epscher te nemen
bider luchter hant den verwerer·eñ
hem houden op die heylige ewāge-
lien·segghende die woerdē hier nae
volghende · Ghi die ic houde bider
hant· bi god den scepper eñ bi sinē
heilighen·ic hebbe v beropē op goe
der sake ende iuste querelle·die ic te
ghens v hebbe: eñ dat ghi ghedaen
hebt sulke sake·xc· daer ick v of be-
roepeEñ ic en hebbe gesteente noch
crude op mi·waer bi ic hebbē mach
of vercrighen mach hulpe teghens
v·dan die hulpe gods ·sinte ioris:
van mijn wapen:eñ van mijn goe
de recht Ende die verwere daer na
houdende die hant op die heylighē·
behoert te segghen in deser manirē
Bi god eñ bi sijn heiligen· ic hebbe
goede sake ende recht teghens v·eñ
ghi hebt mi beropen qualic eñ vals
chelic· eñ ghi hebt quade sake tegēs
mi· ende ic en hebbe brieue gesteen-
te noch crude noch anders·waer bi
ic v verwīnen mach·dan bider hul
pe gods·sīte ioris·mijn wapen:eñ
mijn goede recht· dat ick teghens v
hebbe · Sciendū est q̄ actor licet
protestatus fuerit de et sup premis
sis· put superius dictū est· tū velit
descendere vel mutare equū l·alias
facere possit scdm cōsuetudinē ga-
licanē: tamen aduersarius si velit·
poterit eum interficere in descendē-
do l·cū licite cōtra ire prout melius
poterit non obstantibus protesta-
cionibus suis quibus non tenetur
deferre scōe l·scōe oportet incōtra-
rium protestari defensorem·xc·]
Soe moechdi weten· dat so wye
eijscht bi aduoe van wat sake dattz
si·hi si edel of onedel·hi moet hē pre
senteren ende wesen met sijn aduoe
ghewapent ende toe ghemaect iuō
manieren als den aduoe Eñ of den
edel man allegiert van valsche eede
den kaerle eñ camp daer of si gheiu
giert eñ ghewesen Die edel man en
sal niet comen ghewaepnt als den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

kaerse: mer als een edel man met si
ne campuechter Want also behoer
tet hem toe inden lande custumier·
Eñ wort also ghewesen biden con-
uestable vā bonlonois·die gebuer-
de enen valschen eede teghens hem
eñ tegens enen anderen edelē here
van woudijn Item ghi sult weten
dat eysch gheschiet ter cause vā val
sche eeden tusschen edel mannen·in
dien sake is van cateel Wel macht
ghedaen sijn bij ghemachticht ·als
voerscreuen is Mer naden dach vā
den eysch tot alle die dagen·die cāp
uechters behoren te comen alle ghe
wapent· eñ op gheseten met horen
campuichters:gelijc als om te vich
ten met horen campuichters Die re
den is dese: want ghelofte van ba-
tailie des begheert eñ behoert·dz die
bataeilie si gheiugiert· in wat ma-
nieren dat si sculdich sijn te vichten
Mer also gheringhe alst gheseit sal
wesen biden mānen·dat die batail-
ye behoert te sijn te paerde Die cāp
uichters en sellē hem daer uz meer
bliken Eñ te paerde behoertet ghe-
iugiert te sijn ter eren vanden edelē
eñ dit al wesende voer catheel·wāt
tet also gheseit wort biden voerscre
uen here van wendijn ·

Van beclachte van niewichede·
Capittel· lxxviij·

Beclachte van niewic
hede. dat die clercken hieten inĉdict·

bi veel manierē mach gebuerē·wāt
weet dat in alle die manieren·dz ghi
sijt eñ sult worden belet·indī saken
daer ghi of sijt in besit eñ possessie·
bi u of andere daer ghi sake of hebt
Eñ van deser possessie eñ besit tge-
bruyc gehadt hebt bi sulker tijt·dat
tet mach eñ behoert genoech te sijn
tot goede possessie eñ iuste titele u-
creghen te hebben· eñ te behouden·
ghi moecht u daer of beclagē in nie
wichede· op dat ghijt bīnens iaers
doet·na dattet belet eñ hindī daer of
gedaen si Want of ghi naden iare
gheleden verbeidet u te beclaghen
tot deser niewichede en sout ghi nz
ontfangē worden:mer soude moe-
ten geschiē bi simpel besit· als voer
seit is Eñ oft waer in twij vā serui
tude of ꝑstacio of dattet ware van
erue· het soude moeten geschien bij
beclachte in cas van proprieteit·ge
lijc als ic hier na segghen sal Ende
daer om differeren die saken vā si-
pel besit eñ van niewichede eñ van
proprieteit Want simpel besit en
behoert gheen stadt te nemē·dā op
twij vā seruitude eñ van ꝓprieteit
op sake vā erue eñ gronde proprie
tarie· eñ op beide mach stadt nemē
beclacht van niewichede: wāt daer
op generalic eñ op alle andere twij
hoedanich si sijn· het si op sake roe
rende· ꝑsonele·reele·geestelic:waer
lic· na die possessie vercreghen :bij
behoerlike tijt:eñ bidē lestē iaer·dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

besluyt eñ confirmeert Wãt indiẽt
bijden lesten iaer daer of ware · õge
continueert · die nieuwichede soude
afgetogẽ sijn Eñ waret bidẽ lestẽ ia
re ghecontinueert · die nieuwichede
soude houden eñ bliuen · eñ soude
den besitter durẽde den proces heb-
ben die recreancie vander sake con
tenciose · Want ghi moecht eñ sijt
sculdich te weten · dat of beclachte
van niewichede stad neemt op een
sake · het moet ghesproten sijn van
der sake in maioer vanden twiẽ eñ
belet dat van nieus daer op gestelt
sel sijn : belettende des met onrecht ·
eñ sonder cause onbehoerlike · ende
van nieus bi die selue woerden · eñ
dat die commissie si iustificiert van
opposicie : want anders ghemissẽ-
de tot die termen sout quaet wesẽ ·
Noch is van node dattet begriipt ·
dat in cas van opposici die sake cõ
tenciose ghenomen eñ gheset si ĩ hã
den vanden rechter ende iusticie · õ
den ghescil van partye : eñ dach te
beteykenen op die opposicie te ho-
ue Ende sal die sake cõtenciose han
gende die proces ghehouden sijn in
handen vãden here · eñ geregiert ter
tijt dattet ghebleken sel worden vã
een vandẽ partien · dat hi heeft des
ghebruyct vanden lesten exploiten
biden lesten iare als voerscreuen is
Eñ die partie behoert geiugiert eñ
gewesen te sijn die recreancie · dats
te weten dat die sake contenciose hẽ

sal in handen gheset sijn · ter tijt toe
dat vanden principael geordineert
sal sijn biden rechter partien daer
op gehoert Eñ daer om behoeftmẽ
in beclachte van niewichede te din-
ghen al tekkens · declinatore eñ dilla
torie indien ment heeft : eñ specialic
op die recreancie · eñ opten prĩcipa
le Want dicke ghebuert dat mach
sijn al ghedetermineert tot een rep-
se · eñ daer om behoertment alsoe te
dinghen · of anders men soude ver
steken worden van tgheent datmẽ
ghelaten hadde te dinghen · Want
weet dat possessore is die cas of sa-
ke van niewichede · eñ die petitore
is die sake van proprieteit · Eñ dit
mach wel al beleit sijn voer eẽ rechẽ
of gherecht Eñ dit al daer bi ghede
termineert sij : mer eerst behoert be
kent te sine vanden possessoer · eñ
na dz biden petitore die sake gewõ
nen ware · of verregen · die executo
re vanden petitore soude procederẽ
anden executore vanden possessore
[C · li · viij · ru · vti possidetis · l · fundũ
de quo agitur] Eñ men moet exp̃s
selic segghen inden beghinsel vã si-
ne sake te dinghen · eñ eermen daer
of ghehad heeft sijn beclachte . dz of
in enichsins gheroert ware int din
ghen · sake die begheert of roert tot
realiteit · dat niet en is dan alleẽ eñ
anders niet dan om te stercken sijn
besit ende possessie · ende die redene
is ; dat alle tgeent dat geroert ware

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van gronde eñ realiteit·die beclach
te soude moeten wesen in forme vā
realiteit: dewelke is die leste weghe
eñ forma van iusticie in sulke sake
Eñ na datmense roert of raect·geē
ander en heeft stat Want het is die
sōmiere eñ leste weghe te procederē
in sulke sake Eñ anders die owere
soude eysschen die plecke te sien·eñ
bi also soude die niewichede of ghe
nomen sijn Eñ die actie ware pure
proprietarie Eñ daer ō soude moe-
ten gheschien·dat den eyscher sinen
eysch dede: want hi en soude nz ge-
intempteert hebben sijn eysch ende
beclacht bi forme daer toe behoerlic
want men behoert in proprieteit si
nen eysch doē bi libelle· eñ daer toe
antwoerden bi libelle: ghelijck als
hier nae gheseit sel sijn in die rubri-
ke geteikent mettē getale vā lxxxiij
Eñ dit en behoeftmē niet in beclach
te van niewichede: So weet dat na
tgheent dat voerscreuen is· op wel
ke sake beclachte van nieuwichede
stat neemt·int generael: het behoert
ghesien te wesen· op wat sake int
speciael So ist te wetē dat in vi ma
nierē beclachte vā niewichede stadt
neemt int speciael: dat die clercken
hietē cas interdict ¶ Die eerste ma
niere is vander niewichede vandē
bome: of andere ghelike saken·die
hinder ende onrecht doet sijn gebue
ren bij sijnre tacken of wortelē· die
de ghebuere scadelic sijn·eñ daer of
mach intenteren beclachte vā nye-
wichede [¶ C·li·viij·ru·de interdictis
l·cū proponas radicitus] ¶ Die
anderde maniere is te onthoudē die
goedē vanden dode tegens dē rech
ten erfname· die gheerft sijn bijden
redene daer den dode den leuenden
erft: eñ daer of machmen intenterē
beclachte van niewichede [C·l·viij·
ru·quorū bonorū·l·hereditatē
¶ Die derde manier is te onthoudē
die goeden legates·of enighe geghe
uen eñ verleent eñ daer of machmē
intenteren beclachte van niewiche-
de [C·li·viij·ru· quoꝝ legatorū vn
vi·l·recte possidenti]
¶ Die vierde manier is te beletten
yemant in sijn besit of possessie ge
woenlic eñ daer of machmen inten
teren beclachte van niewichede·wā
neer dattet met furte eñ crachte ont
nomen is [·C·li· viij·rubrica vnde
vi·l·recte possidenti]
¶ Die vijfste manier is·te beletten
den absenten in sijnre posessie ende
besit eñ daer of machmen intenterē
beclacht van niewichede· op dat hi
binnens iaers nae sine coemste des
doet [C·li·viij·ru·si per vim·l·alio
mō·l·iudices absentes]
¶ Die seste maniere is· yemant te
beletten in sijn recht besit eñ posses
sie Ende daer of intecitreert eñ spru
tet die ghemeenste forme·eñ manie
re van nieuwichede· [·C·li·viij·
ru·vti possidētis·l·vti possidētis·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sondum de quo agitur]

Van renuoy op beclachte van nyewichede ·

Item ghi mocht ende
sijt sculdich te weten · dat gelijc als
dese beclachte stadt neemt in allē sa
ken als voerseit is · wel mach mede
geschien en̄ stadt nemen tusschē ge-
buerē deen tegēs dander : soe macht
mede ghescien tusschen den heren
en̄ subiect · of subiect en̄ heren die bi
middele houdē · en̄ die beclachte sou
de comen vanden oversten Mer of
den heere middele des begeert · hi ist
sculdich weder te hebben · recht doē
de op die beclachte En̄ dese renuoy
heuet hi bi digniteit van sijn iustici
ende heerlicheit Want tusschen allē
anderen dese sake en wort niet ghe
renuoyeert : mer blijft inder kēnesse
vanden oversten · indien men hem
daer eerst betrect · om dattet is sake
van preuēcio Exemple dat alsoe
stad neemt beclachte van niewiche
de tusschen subiect ende here · en̄ dat
die renuoy daer of mach ende scul-
dich is te ghescien Jc hebt sien iu-
gieren bi arrest van parlement tus
schen den scippers van doernic die
hem beclaechden vanden scepenen
der seluer stede · diewelcke sijn hoer
rechtēs ordinarie Die beclachte was
ghegheuen vādeN couinc · en̄ in cas
van opposicie begeert wort int per
lement vanden renuoy : en̄ bi arrest
worde die sake gherenuoyeert aēdē
scepenen voerscreuen

Exemple ende arrest

Item noch wortet soe
gheseit om die prouoest en̄ gheswo
ren vander voerscreuen stede van
doernike teghens den vleischouds
der seluer stede · die bi beclachte van
niewichede ghegheuen vanden co-
ninc · diewelcke hadden doen dach-
vaerden bi opinie den voerscreuen
prouoest en̄ gesworen int parlemēt
die renuoy gheeyscht · die sake wort
gherenuoyeert vanden parlement
anden voerscreuen prouoest en̄ ge-
sworen hoer rechters ·

Arrest van ghelike saken ·

Item ic hebbe noch ge
sien vanden edelē here van lignē te
gens den senescal van henegouwe ·
die op die tijt was heere van mor-
tainge opter schelt van des conīcs
weghen · En̄ die voerscreuen heere
van lignē was houdende sinē leen
vā mortainge En̄ dit was daer op
dat hi houdende was die beclachte
van niewichede Die voerscreuen se
nescal begheerde die saken weder te
hebben · recht doende aen minen he
re den baeliu van vermēdois voer
wyen die sake was bi opposicie · de
voerscreuē baeliu iugierde · dat hijs
niet sculdich en was weder te heb-
bē · om dat beclachte van niewiche-
de was sake ghepreuilegiert · Die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voerscreuē here vā ligne appelleerde daer op int parlement · het worde gheseit wel geappelleert · en̄ qualic gheiugiert

Exēpel vādē procuroer vanden coninc en̄ arrest

Dat oec beclachte van

niewichede sepuet asseoir vandē procuroer vāden coninc tegens eenige subiecten en̄ ondsatē · Wel ist waer dat inden houe royale tot peronne in vermendoys wort gedaen eē beclachte van niewichede bidē procuroer vanden coninc teghens den poerteren ende ondersaten vander stede van doernic · op tgeent dat de voerscreuen procuroer seide: dz ter cause van betalinghe van peronne of tribuyt · die coninc was in possessie en̄ besit · te nemen en̄ te heffen die rechten vanden voerscreuen tribuyt op alle die aldaer doerlidē · vā wat plecke dat si sijn · ꝛc · En̄ die voerscreuen van doernic segghēde die contrarie · ꝛc · Item ic sach beclaghen in beclachte van niewichede die prouoest en̄ gesworen vād voerscreuen stede van doernic: tegēs dē tribuyt van elken wonende in tornesijs · tot welke beclachte die procuroer vanden coninc opposeerde · en̄ also heb ic tāderen tiden sien beclaghen teghens den coninc ·

Hoe dat in beclachte elc verstaē is eyscher en̄ rechter

Item oftet ghebuerde

dat enighe waerlike persone hē beclaechde in niewichede · van enē persone gheestelic: daer om en sout nȝ bliuen · die gheestelike persone soude moetē en̄ waer ghehouden daer op te procederen metten clagē: wāt om sijn clergie en soude hi hē daer teghens niet moghen weren · hi en soude moeten antwoerdē totter clachte: en̄ die reden is · dat alle beclachte vā niewichede heeft sake reele · hoe wel dattet volcomelic niet en si reele · En̄ mach een yghelic in deser sake eyscher sijn verstaē als tot eyschende ende v̄were: wāt elc vā hē allegiert vā sijnre side die possessie vand̄ sake contenciose te hebbē an hē geweren met die recreancien · En̄ dit sijn die conclusien die daer toe dienen · En̄ wāt die sijn alle gelijc · also wel anden verwerer als anden eyscher wil ende verstaet die recht · dat een yghelic si eyscher gereputeert · ende also wortet gheseit ende ghewesen in eē sake vā niewichede om de iōcvrouwe van bullimont: teghēs dē pastoer vanden madelene in doernic · bi minen here den bailiu vā v̄mendois in beclachte van niewichede · daer de voerseide pastoer v̄were was en̄ die capitle vā doernic was met hē

Van beclachte op niewe twijē en̄ gheschille van iusticien en̄ arrest der seluer ·

Item ende of die voerscreuen beclachte gheuiele op nyeuwe twij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ gheschille van iusticie · tusschen
eñ oposicien gheuiele · Weet dat in
deser partye recreancie gheen stadt
en heeft · noch vāder eenre side noch
vander ander : mer blijft die sake cō
tenciose in handen vanden here vā
wien die beclachte is ghegheuē · die
welke daer of macht heeft te kennē
Eñ in sulker sake en is gheen recre-
ancie · eñ die redene is · dat iusticie so
edel sake is · datse behoert te bliuen
aenden ouersten die niemant en be
roeft · ouermits dattet van hē comt
ende daelt : eñ dat hijt heeft te bewa
ren tot in decise vander sake · Ende
dat recht seit wie dat behoert te heb
ben Alsoe wortet gheseit bi arreste
van parlement om den bisscop vā
doernic teghens den prouoest ende
ghesworen der seluer stadt in eē be-
clachte van niewichede tusschen dē
voerscreuen bisscop clager · eñ den
ghesworen opposenterer in cas vā
iusticie

Beclachte in cas gheestelike eñ
arrest der seluer

Item dat beclachte van
niewichede mach vallen eñ stadt ne
men op sake gheestelike Een exem-
ple daer of gebuerde opten iare M
CCC · lxxiiij · ider stede van chalōs
Dat enige parsonen quamē · dewel
ke seiden dat si hem niet houden en
mochten van dāsen bi mirakel vā
god · eñ wouden comen inder stede
van chalons Eñ om dat te wedstaē
die bisscop ordineerde datmen pro
cessie draghen soude bi sōmighe col
legien Ende dede ghebode alle sinē
ondersaten · dat si tot dier processie
wesen souden Eñ desghelijcs ordi-
neerde hi · dat die capitle vanō voer
screuen stede van calons daer comē
souden Die voerscreuen vandē ca-
pittel waren des weigernde : seggē-
de dat si daer in subiect eñ niet ghe-
houden en waren : mer deden ādere
processie van hem seluen eñ vā ho-
ren ondersaten · eñ ordineerden · dz
si daer alle comen soudē · Daer op
die voerscreuen bisscop die hē seide
ouerste · ipetreerde een beclachte vā
niewichede : segghende dat hij was
die ouerste vanden capittel &c · Die
voerscreuen vanden capittel seggē
de · dattet beclachte daer op vallen
noch stadt nemen en mochte · ende
daer en bouen dat si waren exempt
van allen saken vanden voerseidē
bisscop · Daer op geordineert wort
bij arrest · dat die beclachte stadt ne-
men soude · eñ daer en bouen · dat
si scriuē soudē ten eynde van besit ·

Exemple in ghelike saken · ende
arrest

Item bi andere ende
stercker redene · dat beclachte vā nie
wichede stadt neemt · ende valt op
gheestelike saken Weet dat tusschē
twee pastoren int normādie geuiel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

een beclachte van niewichede op dz gene dat die een seide·dat sijn prochie geduerde ende streckede tot sulker plecke Ende die andere seide die contrarie·ende dat hi was int besit te gaen tot dier plecken ·visiteren ende berechten· ende administrerē die sacramenten an sinen ondersaten Ende daer op dat die een vanden voerscreuen pastoren daer hadde berechte· Die andere impetreerde beclachte van nyeuwichede ·Eñ die ander pastoer daer teghens opposeerde Daer op worden daghen gheassigneert inden parlemente ende worde gheproposeert · dat beclachte van niewichede daer op en behoerde gheen stede te hebben Eñ bi partye adverse wort gheseit·dat tet wel wesen ende ghescien mochte ·ẛc· Alle ghesien het wort geseit bij arrest · dat beclachte van nieuwichede daer op wel mochte eñ behoerde stadt te nemen : ende dat sij scriuen souden ten eynde van besit ẛc· Eñ die sake worde ghestelt i hāden vanden coninc·ende daer bi en mach niet verstaen wesen· dat dat corpus dñi wort gheset in handen vanden coninc

¶ Van beclacht op ghifte legatare

Item weet dat beclachte stadt neemt op ghifte legatarie:na dat de ghifter gelaten soude hebbē· eñ gegheuen sake· daer hi possessie of gehadt hadde in sijn leuendē liue eñ daer in waer ofliuich gheworde Eñ also wortet ghewesen in parlemente om een poerter van riemenmente die welcke seide te hebben bij ghifte legatarie recht ende possessie in lekere plecke: bijden rechte· daer den doden erft den leuenden Die erfgenamen vanden ofliuighen segghē de ter cōtrarie·ende dat sij selue waren in rechte van possessie ende biden rechte·daer den dode den leuenden erft: want si waren rechte erfnamē vanden voerscreuē ofliuigē ergo ·ẛc· eñ dat beclachte vā nieuwichede teghens hoer rechte eñ natuerlike successie en behoerde ghē stadt te neme ·niet tegenstaende die gifte legatarie· die dē eyscher main teneerde ·ẛc· Alle ghesien ·het wort gheseit bi arrest · dat beclachte van nyeuwichede stadt daer op nemen soude · ende wort gheordineert te bescriuen·ẛc·

¶ Van beclachte op mandemente royale: ende arrest daer op

Item dat beclachte van niewichede wel mach stadt nemen op mandement royale·eñ arrest gheīpetreert op sōmighe saken· na die mandement gheinterineert tot verdachuaerdige Weet dat mijn vrouwe vā amboise hadde gheipetreert een mandement vanden conīc·op rechte te mogē gecrigē optē lāde vā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bordes: dat houdende was die here
van bordes· eñ was ghebodẽ dat si
niet faite daer in ghelet eñ rechtelic
ghehouden souden worden inden
voerscreuen lande: eñ in cas vã op
posicie dach beteikẽt worden ĩ par-
lement hanghende welke sake den
voerscreuen heere van bordes ĩpe-
treerde een beclachte van niewiche-
de· segghende· hoe dat hi was in be
sit· ꝛc· Daer op opposicie ghesčhie-
de inden parlement· gheproposeert
wort bider voerscreuen vrouwe· dz
beclachte tegens hoer mandement
niet en behoerde stadt te nemen · eñ
dat si was prealable eñ eerst geĩpe
treert · ꝛc· Daer om recht daer op
behoerde eerst ghedaen te wesen· ge
seit ghewesen eñ gheordineert Het
wort daer teghens verweert ter cõ
trarie Alle ghesien· het wort geseit
bi arrest· dat die voerscreuẽ beclach
te was sake ghepreuilegiert· eñ sul
ke· dat van sijn recht niet en behoer
de ghedifferent te wesen · ende dat
beclachte wel stadt nemen mochte·
niet tegenstaende den voerscreuen
mandemente · eñ dat eerste van die
niewichede bekent soude wesen· ge
daen int iaer M·CCC· lxxv. inder
maent · ꝛc ·

Recreãcie te hebbẽ op sake arrest

Item ghi moecht we
ten dat in beclachte van niewiche-
de: so wie thonẽ mach mit besit brie
uen van titele · rechteuoert behoert
hi te hebben die recreancie sonđ an-
der tughen Ende also wortet geseit
bi arrest van parlement om meest
gillis le tourne· archidiakẽ vã doer
nike· teghens den bisscop der seluer
stede op eẽ beclachte van niewiche-
de gheimpetreert biden voerscreuẽ
archidiaken · teghens den voerscre-
uẽ bisscop· daer op dat die voerscre
uen archidiaken seide te hebben se-
kere composicien metten voerscre-
uen bisscop of sijn voersaters · Die
selue bisscop segghende ter cõtrarie
bi opposicie: die sake ventilee int
parlement Die voerscreuen archi-
diaken toende op sijn titele die brie
uen beseghelt vanden voerscreuen
bisscoppen Rechteuoert die recreã-
cie worde gheiugiert eñ toeghewe-
sen anden voerscreuen archidiakẽ·
Ende alsoe hebbe ic dat sien wijsen
van andere ghelike vonnessen ĩ ve
le saken

Van niet te decla-
reren die titele in beclachte

Item ghi moecht we
ten· dat in beclachte van niewiche-
de en is van ghenen node te decla-
reren titele· hi en wil als tottẽ einde
van besit possessie ende recreancie
Mar in diffinitiue is ghenoech te
hebben iuste titele als totten pričí-
pale Mer als totter recreancie· het
is ghenoech te hebben eñ te betugẽ
besit Iuxta illđ Possiđo q̃ possiđo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Eñ nietemin segghen die bescreuen
rechten · dat in waerachtighe besit
behoert te wesen iuste tytle · oft an-
ders en ist van gheenre waerdẽ na
bescreuen rechte [Possessor male fi
dei nullo tpe perscribit

Te vercrighen possessie clãdesti-
ne bi crachte of met bede

Noch willen die rech
ten distingueren possessie bi drie
ander weghen eñ manieren Dat is
te weten · bi possessie vercreghẽ met
crachte eñ bi possessie vercregen bi
bede · dat die clercken hieten [clã vi
pretoris] : want bi geen vãdẽ voer-
screuen manieren · possessie vercre
ghen en gheeft gheen actie van pos
sessie : mer behoren daer of verstekẽ
te wesen sulke detentoers [C · li · viij
ru · vti possidentis · l · vti possidẽtis
fundum de quo agitur]

Van possessie te vercrighen te-
ghens den coninc

Item possessie vercre
ghen teghens den coninc · en hout
gheen stede bider redene van sijnre
digniteit · eñ oec vã sijnre maiesteit
imperiale : want hi conditoer is vã
recht · Ende daer om dat recht õ eñ
bi hem ghedaen · en behoert hem nz
teghens noch contrarie te sijn : wãt
hi en valt in gheen exemple teghẽs
andere · noch gheen sake en behoert
hẽ te geliken Eñ daer om en mach
teghens hem niemant recht hebben
van sinen ondersaten · Nochtans
sietmen dicke · dat die procuroer vã
den coninc hem dicke beclaecht ĩ be
clacht van nieuwichede van sinen
ondersaten · eñ so doen oec die õder
saten vanden coninc · eñ daer bi so
schijntet · dat beclachte daer op valt
ende stadt neemt · iae in anderen sa
ken dan in sijn demaine eñ conin
ke maiesteit : want daer in en valt
geen beclachte van niewichede

Van õcreghen possessie teghens
weesen of wtlandigen ·

Item noch moechdij
weten · dat teghens weesen · teghẽs
expatriees of wtlandighen · nochte
ghens furiosen of crancke vã sinne
durende hoer siecte · besit en mach
noch en behoert vercreghen te sijn :
op dat binnens iaers na dat die wee
se ghecomen sal sijn tot sijn selfmo
dicheit · of den wtlandighen weder
ghecomen · of den furiosen weder ge
keert tot sijne moraliteit of sinnen
beclachte ghedaen wort biden de-
lapant nae bescreuen rechte [· C · li ·
viij · Si aduersus fiscũ vsucapionis
l · contra eos] ·

Van besit te verliesen bi niet te
besitten ·

Item ghi moecht we
ten · dat alsoe wel alsmen possessie
vercrijcht bi besitten · inden name
van andere : om den ghene in wies
name men possesseert · Alsoe wel

worter verloren bi andere ·die laet
te possesseren van tgheent dat hij
heeft·en̄ behoert te hebbē in bewaer
nisse voer andere En̄ daer om: om
wijslic te oserē niemant en behoert
te vercrighen possessie teghens hē:
want ghehenghenisse is onterknis-
se na die custumiers en̄ na bescreuē
recht En̄ noch is meer ghetrocst dit
recht [C· de acquirendo possessio-
nē·l· possideri·et C·li·viij·xij·vnde
vi pulsos·] Vanden gedaech
den gebrecllic te vallen tot sijn dage

Item ghi moecht me
ten op beclachte van niewicheide·
die ōdachuaerdinghe behoert eerst
ghedaen te sijn op die plaetse cōten
ciose tot seker en̄ behoerliken daghe
om te sien interineren die beclachte
en̄ om te seggen en̄ allegieren daer
op oppolicie indient hem goetdūct
En̄ of hi tot dien daghe niet en schi
net bi hem ·of bi procuroer die be-
clachte weder gebrocht tot faite als
tot execucie bidē claghere·en̄ daer op
deffault begheert ·die executoer be-
hoert te segghen·dat allo verre als
hi des mach ·en̄ sculdich is te doen
hi weert die twij en̄ gheschille·ende
hout en̄ wederstelt den eyscher in si
ne possessie en̄ besit bi crachte van-
den deffaulte En̄ om des te sien toe
wijsen confirmeren·en̄ decreterē bij
sijn rechter· behoert van alle des te
scriuē anden rechter En̄ dat ghedaē

die claghere behoert te nemen cōmis
sie· om te doen den seluen deffailāt
dachuaerden tot sekeren dage· om
te sien wijsen die profiten vanden
voerscreuen deffaulte: en̄ die execu-
cie vanden deffaulte confirmerē en̄
decreteren indient hem goet dunct·
En̄ dat gedaen den rechter behoert
te wijsen ende confirmeren tgheent
datter ghedaen gheweest is bidē ser
gent·ten si dat die ghedaechde so sō
derlinghe onleden tot dien daghe
ghehadt heeft·datmen rechtelic ver
staen mach: twelcke een sware sake
is des te allegieren en̄ te thonen En̄
mach wel tot dien daghe makē ōle-
den· ghesouende des goet te doen·
En̄ niettemī die sergent en behoert
niet of te laten te doen sijn explopt
behaluē die onledē: en̄ daer op dach
te assigneren anden partien voer si
nen meester·tot welken dach die on
leden geverifiert ·den rechter mach
ende behoert te gheuen cōmissie ite-
ratiue ·op die sake te wesen op die
plaetse contēciose· om te sien partie
cōparante die voerscreuen beclach
ten interineren En̄ of die partie nz
en verifierde sijn onledē· die beclach
te soude wesen gheintervneert bi cō
tumas: als den eischer te houdē en̄
te bewaren in sijnre possesse en̄ be-
sit· ende soude deffault gheghevē
sijn biden executoer aēden deffailāt
en̄ dach beteikent te houe voer den
rechter; ō te sijn iugierē die deffault

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bidē rechtēr vādē executoer Eñ of
die onlede waerdich ware sond̄ cō-
missie iteratiue · in vollen houe sou
de die opposicie moeten gheschiē na
den onleden geuerifiert : om te alle-
gierē op die plaetse cōtenciose : eñ
daer op procederē : gelijc oft ware op
die plecke · na dat de ꝑtien des accor
deerden of toelieten Also wortet ge
weſē int parlemēt om drupn de ly-
auwe : tegens ian cānee die gewreest
was in deffaulte · op die iterinacie
vā een beclachte van niewichede

Hoe veel tughen sijn op recreā-
cie van niewichede

Item ghi moecht we

ten · dat in beclachte van niewiche-
de op die recreancie gedaen · ist te be
tugē van wat partie dattet si · daer
en behoert of en is sculdich te hebbē
hoe veel articulen dat daer op sijn ·
meer dan ix of x · tugē om elcke ꝑtie
Eñ of die materie ware seer hoghe ·
eñ seer beliepe tot groten prise : soe
en behoert niet meer te sijn dā · xvi ·
ten alre hoechsten Eñ alsoe wortet
geseit eñ geordineert biden ꝑlemēte
ende gheordineert eñ bewaert bi al-
len statuten

Van garant of waringe ī nieu-
wichede ende arrest ·

Item noch moechdi we

ten · dat ī cas van nieuwichede gerē
garand of warige en is · die redē is
ō des willen : dat soe wāneer datter
opposicie op valt · elc seit eyscher te
wesen · bi te willen seggen selue int
besit te wesen · Eñ alsoe wortet ghe
seit bij arrest van parlement inden
iare · M · CCC · lxxiij · Presidēt doe
ter tijt heer gillis vā bescot Die pa
ragraphe wil seggen · dat hoe wel
dat in beclachte van nieuwichede
adueu van waringhe gheen stadt
en heeft · ende en is oec niet ontfā-
kelic Nietemin oft ghebuerde dz ie
mant ghecoft hadde enighe erue eñ
binnens iaers dat hi ghecoft hebbē
soude · vserende eñ continuerende
vanden besit vander sake die hi ge
coft soude hebben tot titele van si-
nen coop · yemant hem beclaechde
daer op in nieuwichede rechtelick :
Weet dat na dat de voerscreuen be
clachte comen soude bīnen dē eerstē
iare dat de coper des begōnen had
te ghebruken eñ vseren vādē besit
eñ possessie · die hi houdende ware
gecoft eñ ōtfegen te hebbē · wel sou
de hi mogen hebben actie te eysché
sijn garand of waringhe · dewelc is
sinē coper : of de sake van hē hebbē
de : Mer indien dat iaer geledē wa-
re na die ōcopinghe dat hiīt gecoft
soude hebben · als voerscreuen is :
eñ men dan daer op beclaechde be-
clacht van niewichede · alsdā en sou
de daer geen warige vallen om die
reden · dat die bñficie van niewiche
de gheen terme of tijt en heeft · dan
den tijt van een iaer · ende ouer dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

saee in forme van beclachte · dē vercoper en heeft noch en is ghehoudē ghēē waringe te doen · mer andere sake waertet · in forme van simpele besit of van proprieteit: want als dan waringhe soude stadt hebben: so verre als tot forme van waringhe mach eñ is sculdich toe te horē: eñ waeren ghetrouwe coep: ghelijc als daer of volcomeliker sal ghedeclareert worden inder rubrike van der waringhe · ghetepkent optē getale van · lxxxvi · :

Dat inhouden van een beclacht van niewichede in ghescrifte

Capittel · lxxix ·

Die forme te maken

ende formeren sijn beclachte · van niewichede · is sulke bi manieren vā formulaire: als hier na volghet · Charle bider gracien gods coninc van vrancrike: anden eerstē doerwaerder of sergent die daer op versocht sal sijn Salupt Vander side vanden prouoest ghesworen eñ scepenen van onser goeder stede eñ stadt van doernic · is ons yheexposeert ende ghethoent in beclachte · dat so wel biden ouden rechten eñ vsancie van onser voerscreuen stede · als bi sekere ander iuste titele te declareren in tijde eñ ter plecke · in dient noot si · eñ anders behoerlike si ghewëest hebben eñ noch sijn in goede possessie eñ besit · te nemē te ontfanghen eñ te hebben op elcken stoop wijns · vercoft eñ ghesleten in onser voerscreuen stede eñ vrihede der seluer · van wat persone · vā wat state · ambochte · of van wat dienste dat hi si · vi · d' tournois vā exijse · eñ van allen anderen drancken vercoft ī der voerscreuen stede sekere ander exisen · na dat vā dien bi onsen consente ghewoenlic ende gheuseert is te nemen eñ te hebben Eñ welke exijse is ghekeert eñ ghestelt inden nootsaken van onser stede: is noch deselue onse stede in besit ende possessie · te bedwīghen eñ doen bedwīghen · om den voerscreuen exise te hebben eñ te ontfanghē tot horen profite alle de gene eñ dē ghenē · die daer c m behoren bedwōghen te wesē · so veel eñ menichweruē als die sake gebuert is · Eñ vā deser possessie ende besit · hebben die voerscreuen claghers ghebruyct eñ geuseert vredelic bi hem · horē volcke · officiers · ontfanghers: eñ ādere daer toe ghecōmitteert eñ ghedeputeert · bi sulke eñ so langhen tijt · dz gheen memorie en is ter contrarie: ten minsten · dattet ghenoech is eñ mach wesen tot goede possessie vercreghen te hebben eñ te behouden Niettemin ian die manecier: hē segghende nu ter tijt bewaerre vā ōser munte in onser voerscreuen stede van doernic: bi sinē onbehoerlikē wille ī deser partie · als die clagers

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

segghen Hem is gheuordert te ver
copen of doē vercopen in onser ste
de en̄ vrihede der seluer · grote quā-
titeit vā winen in grootse: en̄ āder
openbaerlic en̄ notoerlic · sonđ daer
ō te willen voldoen of betalē dē exi
se · hoe wel dat bi veel reysen hē des
ōmaent en̄ beuolen is geweest · mer
is daer of geheel en̄ al tegens seggē
dz: hoe wel dat bi declaracie hem is
geweest gethoent die quantiteyt en̄
sōme vandē wijnen en̄ vādē waer-
den die mach en̄ sculdich is waer-
dich te wesen de voerscreuen exijse:
bedraghende ter sōme van C · pōt ·
of daer ōtrent · behoudelic goede re
kenīge en̄ declaracie te doē · als des
noot si · dewelke is in grote hinder
preiudicie en̄ scade vāden voerscre-
uen clagers · deselue belettende den
recht vā horē rechte · besit en̄ posses-
sie met ongelijc · en̄ sonđ sake onbe-
hoerlic · en̄ van nieus: als si segghē
Begerēde seer oetmoedelic daer op
ōsien te wesē bi remedie graciose en̄
behoerlike Waer om wi die versien
willen · ende gheuen remedie vā iust
icie in allen saken daert behoert ·
ontbieden wij v · ende om dattet is
sake van preiudicie: daer die kēnes-
se ons of toebehoert · cōmitteren in
dient noot si dat indien appelleert
de voerscreuen manessier: en̄ ādere
die van node sijn te appelleren · ter
plecke contenciose: v blijct also te si
ne Haut en̄ bewaert de voerscreuē

claghers · in hoer voerscreuen pos-
sessie en̄ besit · En̄ van dien doet en̄
laet ghebruken en̄ vseren vredelike
werende en̄ afnemende den twijē en̄
belet daer op gestelt bijden voerscre
uen manessier: of bi sijn faite of ge
bode · en̄ anđen seluen claghers · of
an hore gecōmitteerde en̄ deputeer
de · hē bedwighet te voldoen en̄ be-
talen den voerscreuen exijse · om dē
wijn also bi hem of sijn factoers v-
wijn also bi hem of sijn factoers v-
rocht om die sōme en̄ extimacie bo-
uen ghescreuen En̄ in cas van op-
posicie dit belet van niewicheđe of
doet · en̄ restablissemēt ghedaē eerst
en̄ voer allen werc · realic · en̄ defait
vander voerscreuē sōme en̄ extima
cie vander sake contenciose: ghena
mē en̄ geset in ōsen hande · als ī hā
de vanden ouersten · daer om dz de
voerscreuen claghers: bi preuilegie
van ons ghegheuen niet en pleytē
dan in ōsen houe van parlemēt vā
parijs · ō de sake roerende en̄ angaē
de ōser voerscreuen stede: gheeft en̄
assigneert dach sekere en̄ cōpent dē
opposantē in ōsen houe vandē ple
lemēt te parijs · nz tegēstaende dat-
tet valt tegen den clagers · om te p-
cederen en̄ voert te gaen inde voer-
screuē opposicien · en̄ voert soe wel
opten prīcipael: als op die recream
cie: en̄ alst redelic wesen sel Certifi-
cerēde ōsen wel geminden en̄ getrou
we · dē volcke houdēde ōsen plemēt
van alle tgheent dat ghij geuondē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ ghedaen selt hebben Anden wes
ken wi ontbieden: dat die partiē ge
hoert: si doen goede corte expedicie
van rechte Want ons also ghelieft
gedaen te wesen: ghegheuen · ꝛc ·
Eñ bi deser cōmissie · moghen sijn
alle andere verstaen ende ghedaen
nadat die sake eyschet eñ betaemt:
accuserēde daer mede sijn niewiche
de ende sijn termen · in maioer · i mi
noer: eñ in cōclusie Eñ also behoert
ghijt te verstaen vanden anderen
toecomenden ·
Van werc ghedaen in preiudicie eñ
hind van ander: indien de gene die
gehindert is claghet ·

Item eñ oft gebuerde

dat yemant dede maken enich werc
datwelke ware in preiudicie vā an
dere · eñ den gene die gepreiudiciert
ware hē beclaechde bi beclachte vā
niewichede opten ghenen die sulck
werc maecten of ghemaect hadden
eñ dach beteikent ware anden werc
luden · te wesen op die plaetse cōten
ciose Weet dat of die wercludē des
seluen nieuwen wercs waer om sij
also vdachuaert sijn · wouden heb
ben waringhe van horen nieuwen
wercke · daer si ō verdachuaert sijn
Het is van node · ten seluen daghe
datmen wesen sal ter plaetse contē
ciose · dat si doen bringhen den ghe
nen die hem des heeft doen doen of
doen maken · eñ in presencie vandē
executoer · behoert te cōparerē die ge
bieder vanden werc · eñ hē oppose
ren metten wercluden vādem nieu
wen werc: eñ den werc aduoerē · eñ
aēnemen die faite · eñ verwerē van
der opposicie Eñ oft opten seluē da
ghe niet alsoe ghedaen en ware · eñ
die wercluden vanden niewen wer
ke sonder te brighen horen meester
opposeerden eñ accepteerden dach
bi hem seluen · sond horen voerscre
uen meester of besteder des wercs:
nae die opinie vanden wijsen sij en
souden daer na niet mogen comen
daer toe: eñ en souden niet ontfāgē
worden · Eñ souden die wercluden
vanden niewen wercke hoer oppo
sicie moetē substineren · dat frustre
ware: want van hore faite en heb
ben si gheen besit · waer bi si andͤs
niet en sijn dan wercluden sond an
dere tytele Ende daer om behoertet
versien te wesen · dat in tijde dē mee
ster of besteder des wercs si gheap
pelleert ·
Verlorē te hebbē den possessore ·
eñ te recouueren op petitore ·

Item ghi moet weten

dz bi bescreuen recht indien t geualt
dat yemant verliest die possessie of
possessore in cas van niewichede:
voer enighen rechter · die daer of kē
nesse mach hebben · alsmen hē eerst
daer an betreet · of den ghene die op
poseert begheert aenden rechter die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

daer of behoert te kennen: dat hi be dwinget sijn wederptie· die de voer screuen possessore heeft ghewōnen te doen caucie in rechte te sine voer hem op die proprieteit· daer of den ghene die verloren heeft die posses-sore hem wil veruolghen voer hem Weet dat hi des sculdich is te doen den ghene die den possessore eyscht te winnen En̄ indien hi des nz doē en wil· die rechter behoert weder te gheuen sijn possessore anden gene diet daer te voren hadde· Ende dat behoert gedaen te sine ende begeert als den rechter· daer voer dat die possessore is gheinteresseert bi pre-uencie: niet en ware rechter vandē petitore· Ende om dat bi middelen van anderen heren is ghehoudē en̄ also behoertet ghedaen te sine· ende begheert· diet sonder twifelen doen wil inden beginsel vanden proces vanden possessore· of anđs dē rech ter en ware niet sculdich te ontfan-ghen den clagher Want bi bescreuē redenen· die possessore ende petito-re haer moghen bij een rechter allēz determineren [· C· li· viij· rubrica· de tabul' exhibendis· l· uti possiden ti fundū de quo agitur · et decretali susceptis · &c· rubrica· de causa pos sessionis]

Vermeren in beclachte van nie-wichede Capittel· lxxx·

Doen vermerre in beclachte van niewichede · is lichte sake te doen: want van node is te doen alle faiten contrarien en̄ cōclusien contrarien · en̄ allegieren van sijn tegen s ptie possessie en̄ be sit en̄ die leste exploiten: mer noch-tans is van doen dat den opposāt restablir ten exploite· ten minstē bij teiken: biedē die selue teiken goet te doen of anđs die executoer en sou-de niet ōtfangen die opposicie· mer soude procederen in sijn exploit· en̄ daer op te opposeren tot allen eyn den· en̄ en behoert daer anđs nz tot die exploit te doen En̄ oft ware sa-ke die begheerde wederkeringhe· die niet en ware in termen te wederkee ren: ghelijc oft ware edificie vā hu-sige· die voldaen en̄ volmaect ware of andere sake· die om te wederkerē van node ware· datse gheheel en̄ al te niete en̄ af geworpen wordē· tot grote coste· weet dat alsdan die exe-cutoer hem mach lijden sonder wed-keeringhe· anders dan bi wedkeri-ge vā teikene· gelouende vā ō daer in te doen ten goetduncken vādē ho-ue En̄ al geset in des con̄ ics hāt als sake cōtenciose: want bidē stile vā procederen in sulcker sake weet· dz den opposant niet en behoert ont-fanghen te wesen in opposicie: seg ghen noch proposeren· eer dat hij ghedaen sal hebben restablissemēt te houe bij ordinancie vanden rech ter Ende daer en bouen contendere tot allen eynden contrarien· want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

alle tgeent dat voer een ghethoent is eñ ghewijst: is eñ dient voerden anderen in deser sake. Eñ daer bij mach eñ behoert genoech te sijn vā tgheent dat voerscreuen is. Want anden eyscher selue waert genoech te wedbrighen sijn beclachte tot faite: want het maect libelle eñ eysch

¶ Van beclachte in cas van pprieteyt.

Ca. lxxxi

Beclachte in cas van proprieteit. is die sōmiere eñ leste maniere eñ forme van recht te begheren op enighe erue. daermen bi langhen tijt of ghewest hadde verworemt So ist te weten. dat nae datmen hadde bi veruree mthz verloren sijn beclacht van niewichede So machmen weder trecken tot desen Want die sulcke heeft eñ mach recht hebben in possessore. diet niet en heeft in petitore Eñ daer om soe inoechdi weten. dattet is in differēcie tusschen possessore eñ petitore: Want die possessore en strect niet vorder dan an die possessie. dat enighe genomen mach hebben op enige possessi ende sake. eñ dat hietmē recht van possessore Eñ petitore is trecht datmen heeft opten gronde nanden erue of lant. bi successie. of bi coop. of bi ghifte: of ander recht waerdighe tytele. Eñ sulc recht hiet men recht de petitore Eñ mach desē eysch ghedaen worden in allen. eñ tot allen tiden teghens den besitteren si dz die besitter vercregen heeft recht van prescripcie tot iuste titele Want het waer seer veel waerdich anden besitter. indient des daer te voren gheweest hadde in tegēwoerdicheit vandē petitore Eñ nochtās indien die besitter tot iuste tytel vā possessie des niet beseten en hadde niet teghenstaende den tijt vā prescripcie. die petitore soude seer daer teghens mogen vichten. om te vernielen sijn possessorie. bi petitore. Niettemin den besitter soude daer of besitter bliuen den proces durende. Want seer edele sake is vā prescripcie. ghelijc als ic hier na tonen sal in die rubrike daer of menci makende. gheteikent biden ghetale vā C. xxix. Ende daer om dat beclachte van petitore. behoert ghedaen te sine na die rechtste regule van procederen in sulcke sake bi ghescrifte eñ bi cōmissie: inhoudende expresselic die sake daer ic v die regule of tonen sal. eñ forme: ende manier oec hoe dattet gedaen mach eñ behoert te sijn Wāt seer preciose sake is tusschen den wijsen: te doen eñ formeren een beclachte op petitore. ende seer preciooselic moetmen hē wachtē int maken. dattet alle ghemaect sij op petitore sonder yet te gheraken of te roeren van die possessore. ghelijc bi exempel hier na die ic v thonē sal. sal moghen bliken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Dat inhouden van een cõmissie
in cas van petitoze eñ van proprie
teit   Capittel · lxxxij

Commissi in cas van

petitoze eñ vã pprietept mach allo
gedaen sijn eñ formeren in sulcker
maniren Tristran vãden bosche
ridder here van famecõon eñ vã ri
sceual · raet des couincs: eñ barliu
vã vimendois · den eersten sergẽt vã
den conic vand barliuscap die daer
op versocht wort Salupt Vander
side vanden edelen here borgne vã
siute spmon ridder · is ons te kennẽ
gegheuen beclaghende eñ segghẽde
dat hi recht heeft van proprieteit te
hebben allene eñ voer al · alle iusti-
cie hoghe middel eñ laghe inder ste
de van tollirij · inwonende eñ ondẽ-
saten der seluer Eñ alloe si dat · als
van sijn heerlicheit die hi heeft ĩder
voerseid stede van tollirp als andẽs
behoerlic eñ rechtelic hi heeft t sakẽ
van sijn recht van pprieteit gheu-
seert · eñ gemoenlic is te vleren: soe
wel bi hẽ als bi sinẽ voeruads daer
hi sake of heeft so langen tijt · dz geẽ
memorie en is ter contrarie · of dat-
tet genoech is eñ behoert te wesẽ tot
goeden rechte van proprieteit vere-
ghen te hebben ende te behoudẽ Eñ
behoert daer te hebben alle hoge iu
sticie middele eñ laghe · ghelijck als
bi hem hier bouen is ghealligiert:
alleene eñ voer al tot iuste eñ goede

titele · te declareren daer ende wan-
neer des noot sijn sal · op een seker
plecke eñ woenstede ghehieten · R·
staẽde inder stede van tollirp · Niet
te min den abt ende conuent vã on
ser vrouwẽ kercke van breteul seg-
ghen te hebben besit vander iusticie
op die selue plecke bi beclachte van
niewichede · bi hem daer op geobti-
nueert alleenlic: eñ vorderen hem te
willen op die selue beclacht obtinu
ren possessie [Hoc taceatur in quo
possessio non esset acquisita p cau-
sam nouitatis] Eñ en willen nz ge
hengen den voerseidẽ clager te vse-
ren van sijn iusticie: mer hebben hẽ
daer gehindt eñ belet tegẽs dẽ recht
van sijn pprieteit: ghelijc als hi seit
Begerende daer op versien te wesẽ
bi behoerlike remedi van iusticie
Daer om ist dat wi v ontbiedẽ eñ be-
uelen · dat ghi dachuaert den seluen
regulieren voer ons te cõparerẽ op
die plecke contenciose Eñ indient v
blijct vanden saken bouen ghescre
uen: bij cõfessie of bekennẽ vã par
tien · of anders behoerlic · bedwigẽt
de voerseide religiose te cesserẽ eñ of
laten vãden twiſt eñ belet bi hẽ ludẽ
gedaen · of geset ind sake conticiose
eñ of te latẽ tbesit · dat si seggẽ daer
op te hebben tegẽ trecht van pprie
teit vãden voerscreuẽ clager · eñ hẽ
laten ghebrukẽ eñ vseren sijn recht
vã pprieteit Eñ of die religiose of
ãd voer hẽ die tot opposici ontsãclic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sijn: hem opposerē ter contrarie· of sijn delaperende of wedseggende: ghi sult die daghen tot sekere ende behoerlike dagen voer ons of ōsen stadhouder inden houe royale tot site quintijn: tegens den voerscre-uen clagher· om te segghen allegie-ren· en̄ teghens die saken van hore oppositie of wedersegghen· of con tredict· te antwoerden anden voer-screuen here· beclaghende in cas vā proprieteit daer· En̄ tot alle tgheēt dat ten sake vanden saken voerscre uen hemluden sal en̄ willen gheey-schet worden· en̄ te procederē voert alst nae redene behoren sal· Des te doen· gheuen wi v macht ōtbieden en̄ beuelen aen allen den ondersatē vandē coninc inde voerscreuē baēl-iuscap· bidden en̄ begherē aen allen anderen· datse an v des doende· en̄ an uwen deputeerden obedieren en̄ ōstaen naerstelic Ghegeuen· &c·

Instructie hoemen behoert hier op te procederen

Ende om dat partien verdachuaert te houe bi cōmissi en̄ deselue cōmissie weder gebrocht tot faite bi forme vā eysch dat geneech gheschien mach· want die cōmissie ghedaen en̄ sake gheeyscht· dē ver-weerer eer hi antwoert· in gheenre manieren mach eyschen in gescrifte te hebben en̄ bi libelle· den eysch tot enen sekeren dach· en̄ noch daer op weder te keeren eerst ghedinget tot die verdachuaerdinghe· of ōbehoer lic ghedaen ware· en̄ of daer ī ware yet van declinatorie of dillatorie· En̄ of dies niet· libelle behoert daer op geeyschet te wesen· en̄ die rechter behoertet te doen gheuen tot sekerē daghe· en̄ het is die proper forme te dinghen in sulker sake· die rechtelic daer in wil procederen· en̄ diet an-ders doet· hi doetet simpelic: en̄ en behoert niemant te antwoerden in sulcker sake· sonder libelle eerst ge-eyschet te hebbē· en̄ eer hi antwoert totter proprieteit of petitore· Wēt om der side vanden eyscher mach si-ne grote difficulteit te formerē sijn libelle Want ghelijc als die cōmissi is extract te doen· en̄ beghinnē eisch so is mede den libelle in forme van proprieteit ende petitore: wēt om een woert alleen van ghebreke· wa re te niete cōmissie en̄ libelle· indien si andere termen inhoudende warē dan alle op recht van proprieteyt· sōder yet te begripen vā besit noch daer of te roeren· dan alleene recht van proprieteit· Want dat besit is verloren andē voerscreuen eyscher en̄ vercregen om den verweerer· En̄ daer om en behoertet den eyscher ī dier sake niet te roeren So wil ic v thonen bi forme van maniere van formularie die stile te maken en̄ te formeren sijn libelle in cas vā pro-prieteit Want bi tgheent dz ic hier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bouen hebbe gheformeert : een be-
clachte in cas van proprieteit· man
neert dat ghebuerde·dattet besit en̄
possessie verloren ware bi cas pos-
sessore · Mer eer wil ic v thonen die
maniere te doen een beclachte en̄ cō
missie in cas van proprieteit · hoe
wel datmen van nieus woude ma
ken beclachte teghens dē possessoer
en̄ mach gheformeert sijn bi deser
forme cōmissie in cas van proprie
teit generale·

¶ Dat inhouden van een cōmissie
in cas van proprieteit generale·

Charles etcetera Aen
den eersten doerwaerder vā onsen
parlemente· of andē onsen sergent
die daer op versocht wort Salupt·
Vander side van ian vāden bosche
wonende·⁊c·is ons te kennen ghe-
gheuen seer claghende · dat wijlen
adam sinen vader ·of dese sinē oem
⁊c· al sijn leuen lanc ghehouden he
uet ende possesseerde vredelic vā eē
seker plecke en̄ woenstede ghehietē·
N·of van sulc lant·of sulke iustici
⁊c·of van sulcke renten ⁊c·staende
tot sulke plecke·⁊c·met al dē exploi
ten·profiten· en̄ emolumenten·toe
behoren·en̄ ancleuen·daer toe beho
rende·en̄ daer in had alle recht van
heerlicheit · van pprieteyt·of vā p-
prieteit indient gheen heerlichz en
hadde als van sijn goede recht hem
gecomen en̄ gheuallen·so bi die ge-
nerale custume· daer den dode erft
den leuenden ·dewelc is natuerlike
recht en̄ legitime· of behoerlike suc-
cessie· of anders behoerlic·of bij be
hoerlike coop bi hem ghedaen ende
vercreghen in tide· hoe wel dat hūt
bi enighe manieren of wegen heeft
ghediscontinueert bi aduertenci of
anders· twelc ic wel mach vercou-
uerē of afterhalen· en̄ behoert bi re
dene ende iusticie ⁊c· Ende alsoe sij
dat biden recht hier bouen ghealle-
giert aen den seluen clagher alleene
ende voer al is en̄ behoert toe te ho-
ren al de voerscreuen woenstede lā-
de en̄ toebehoren·als aen die naeste
erue natuerlic ghebleuen :vanden
voerscreuē wijlen sinen vaē· of vā
den voerscreuen wijlen sinen oem·
⁊c·of te seggen als anden gene diet
in voerleden tiden heeft vercreghē
behoerlick· sonder dat hi ye daer of
yet dede·maer bi hi trecht van pro-
prieteyt daer of verloren mach heb
ben·hi en is daer of ghebleuen ende
behoert te wesen recht erfghename
grondelic·en̄ here allene :en̄ voer al
of van sulke partie· ⁊c·die te decla-
reren Niettemī robert des champs
wonende in sulcker plecken·⁊c·N·
bij sinen onbehoerliken wille in de-
ser sake ·ende tot onrechte :ende sō-
der redene of sake·soe heeft hi daer
an ghestelt :en̄ stelt hinder en̄ cōmer
van faite·of anđs onbehoerlic is hi
hem ghestelt ende ghesteken in die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

detencie vāder selver plecken· ende
woenstadt lande of toebehoren ·of
vander voerscreven iustice eñ heer
licheit·⁊c·of van die voerscreuē rē-
ten eñ bi sōmighe iaren eñ terminē
heeft die ghegheven eñ ghenomen
tot groten onrecht eñ sonder sake·
eñ noch vordert hi hem te doen vā
daghe te daghe· sonder dat hi hem
des verdragen eñ oflaten wil·daer
op behoerlic begheert eñ ōmaent is
gheweest· dewelke is tot grote pre-
iudicie vanden voerscreven clager
Eñ hem frauderende in sijn recht :
grondelic eñ proprietarie: ghelijck
als hi seit Ten ware dat daer in v-
sien ware met remedie:waer ō wij
die willen enen ygheliken houden·
ende bewaren in sijn recht: v ōtbie
den bevelende indient noot si· dat
ghi ghebiet den selven robert·dz dē
cōmer die hi ghestelt heeft ·eñ stelt·
of doet stellen aen die selve plecke·
woenstat·eñ ancleuinge·⁊c·of lāde
of rentē·⁊c·cesseert ende of laet van
allen· eñ daer of laet ghebruken eñ
vseren vredelic den voerscreven cla
gher· als van sine sake·tot sijn goe
de recht proprietarie toebehorende
Wedergheeft eñ wederkeert al geēt
dat hi daer of ghehevẽ eñ ghehad
heeft·bedragende ter sōmen toe vā
C·pōt·of daer ōtrent· behoudelike
iuste extimacie volcomeliker te de-
clareren indient noot si·hē daer toe
bedwīgende ·eñ alle āder e die daer

om behoren bedwōghen te sijn·bij
alle behoerlike weghen eñ manierē
redelike Eñ in cas van opposicien
wederseggen·of contradictie ver-
dachuaert den oposanten wedšeg-
ghēde of weygerēde tot sekerē dage
in onsen parlement te parijs nz te-
genstaende datter valt totter voer-
screuē opposicie·weygerīge of wedē
segghen·antwoerden anden selven
clagher in cas reele·eñ proprietarie
circōstances ende dependences: als
na redene behoren sal Overscriven
de tgheent dat ghi hier of ghedaen
sult hebben Des te doen·⁊c·ontbie
den·⁊c·ghegeven·⁊c·

Die manire te formeren libel-
le in cas vā proprieteit bi generale
forme· Ca·lxxxiij·

Voer u mijn here die
baeliu vā vermēdois· of uwē
stadhouder· ende die mannen van
den couinc:iugierende in sinen ho-
ve van mōdidier· die ghene of den
gheven dien die kennesse daer of be
hoert Segghen eñ proposeren indē
rechte religiose personen eñ eerba-
re:die abt ende cōvent vander kerc
ke onser vrouwen van breteul:ey-
schers in cas van proprieteit·tegēs
manecier dela mare vermerer inder
selver sake Dat die voerscreven reli
giose sijn in hoefde eñ in leden met
hore goedē idē sauvegarde speciale
ende protexie vanden conīc·eñ ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

cause vā hoer kerckē sijn si seer ho-
ghelic eñ edelic ghefondeert vā veel
edel possessien die si houden eñ heb
bē: als geamortificeert · vanden de-
maine vāder kercken: eñ van outs
eñ so langen tijt · so wel in die voer
screuen stede van breteul: als elds ·
eñ tusschen den anderen rechten eñ
possessien die si hebben Wel waer
ist · dat si iustici hebben eñ heerlichz
in sōmigen steden vand stede van
breteul: eñ als bi accort ouer langē
tide ghedaen van eens deels · sōmi-
ghe vanden heren vand stede · ende
andere van andere side: als tot seke
re eñ iuste titele te declareren · in tij-
de eñ in wijle · indient noot si: dese
religiose hebben ghehadt ind stede
van breteul recht alleen eñ voer al-
te hebben ouen groot eñ cleine · vā
welcke ouen de voerscreuen religio
se hebben hoer backers inden name
van hē · heffen eñ nemen: eñ behorē
te heffen eñ te nemen · alle die pfitē
eñ emolumenten die daer of comen
mogen Eñ tot welke ouen: alle die
inwonende der seluer stede van bre
teul · eñ hoer woenstadt: sijn bānie
ren · eñ betogen van bannieren · in
sulke manieren: dat gheen vanden
ingeseten noch andere · dan de voer
screu religiose · en moghen maken ī
horē huse noch hebben plecke noch
husinghe binnen der stede · noch in-
den toebehorē der seluer ouē groot
noch cleyne: sonder die licencie ende

goetdūcken vanden seluen religio-
sen · eñ en moghen noch en sijn scul
dich deselue inwonende · noch enich
van hem te backen noch te doē bac-
ken broot · vladen · taerten · pastepē
noch and dingen tot andere ouen:
dan totten ouen vanden religiosen
Eñ of enighe vanden voerscreuen
īwonēde of and ind selue stede had
ouen groot of clein · of dat hi gebac
ken had broot of ander dingen tot
and ouen dan totten ouen vādē re-
ligiosen · de voerseide religiose heb
ben recht weder te nemen: eñ te heb
ben tgeent · dat also ghebacken wa-
re · of gedraghen om te backen: als
teghens hē obuert · eñ te bedwingen
die misdaders vandē boetē daer toe
gewoenlic eñ gheordineert ten pro
fite vanden voerscreuen religiose ē
cause van hoer iusticie eñ heerlichz
eñ te breken de voerseide ouen clein
of groot also gedaen inde voerscre
uē plecke: sond hoer auctoriteit Eñ
of enige heeft ouen groot of cleyne
īde voerscreuē stede eñ lande vā bre
teul: so ist gebuert of is vādē aucto
riteit oerlof eñ goetdūcken vanden
voerscreuen religiosen · eñ mids se
ker pfiten eñ iaerlicse sculden: die si
daer of gheuen dē voerseidē religio
sen · welke sake is: bekēnēde de voer
seide bānire iustici eñ heerlicheit eñ
recht van ppricteit · die daer in heb
ben de voerseide religiose · daer si of
gheuseert: ende tghebruyc ghehadt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hebben: bi sulcke ende so langhē ti-
de·dat gheen memorie en is ter cō-
trarie·of ten minsten bi sulker ende
so langhen tijt· dat ghenoech is tot
goede recht van proprieteit te heb-
ben ·te bewaren·eñ te houden ·met
alle heerlichede ·eñ iusticie daer toe
dienende: eñ sonder enich belet tegē
woerdich· Ende welke rechten die
religiose sijn clare ende notores ·tē
lande eñ plecke· eñ is daer of stēme
eñ ghemeene mare· eñ heeft partye
aduerse des bekent eñ beledē waer-
achtich wesende eñ notores alle of
eens deels Eñ des niet tegenstaen-
de die voerscreuen manessier iwo-
nende eñ onderlate der seluer stede
vā breteul zeō drie iaren herwaerts
of daer ōtrent: heeft ghemaect of
doen maken in sinen huse inō voer
screuen stede van breteul een ouen·
inden welken hī bact of doet backē
continuelic zeder den tijt voerscreuē
broot·vladen·taerten·pasteyen·eñ
ander dinghen tot sijnre beliefte·eñ
sonder die licens of oerlof vanden
voerscreuen religiosen·teghens ho
ren wille ende consente ·nemēde eñ
betreckende tot hem des doende dz
recht vanden profite ·dat den seluē
religiosen behoerde · of behoert toe
te horen ter cause bouen ghescreuē·
Welke profite mach waerdich sijn
eñ draghen· om elcke iare ter sōmē
van lx·pōt paresijs Eñ dat is scul-
dich toe te horen den seluen religio-
sē: als van hoer recht proprietarie··
daer of dat ghebruyct eñ hem vor-
dert te vseren die voerscreuen ma·
nessier dela mare: eñ hem seit daer
of gheeyghent te sine bi een senten-
cie die hi seit ghehadt te hebbē voer
hem inden diuctalen van mondi-
dier op een proces ghesproten wt
cas vā besit eñ niewichede daer op
tuschen den voerscreuen partien
Ista clausula nō habet locū in for
ma cōmuni et dū possessio non eēt
acquisita Welcke saken sijn ende
hebben gedaen gheweest bidē voer
screuen manessier·in grote preiudi
cie hinder ende scade vanden voer-
screuen religiosen·hēluden beletten
de eñ becōmerende in hoer recht vā
proprieteit als voerscreuen is: Soe
concluderen deselue religiose·tegēs
den voerscreuen manessier·dat ghe
sien tgheent dat voerscreuen is·eñ
dat die discrecie vanden houe sal be
horen eñ moghen verstaen·dat ghe
seit si gewijst ende ghepronōcieert:
alle die rechten voerscreuen wesen-
de eñ toebehorende den seluen reli-
giosen alleen· eñ voer al·eñ hēludē
wesen ghedeclareert· eñ toeghewe-
sen· hemluden wesende eñ toebeho
rende in volcomen rechte van pro-
prieteit ende heerlicheit met die pos
sessie eñ besit· die daer op hoert eñ
mach volgen tot recht van proprie
teit·eñ si die voerscreuen manessier
verstekē eñ veruallen vā sijn besit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ poſſeſſi: die hi ſeit te hebben indē
ſake·eñ die weder te geuen tot pro-
fite vandeu religioſen· daer toe ſij
bedwongen weder te gheuen·eñ re
ſtitueren den ſeluen religioſen· om
den tijt dat hi allo tegēs recht eñ re-
den heeft gehouden:eñ aengenōmē
die ſake contencioſe: die waerdē dz
behoerden te heffen eñ te hebben de
voerſeide religioſe· of den waerde
bouen ōclaert van lx pont pariſijs
of die iuſte taxaci vanden houe :eñ
den ouē vanden voerſcreuē manel
ſier ſi of geworpē eñ te niete gedaē·
biden auctoriteit vanden voerſcre-
uen religioſen· of anders allo dz be
horen ſal Dit capittel en ſchijnt geē
ſtadt te hebben Daer om dat dē ver
werer had poſſeſſie ōcregen in cas
van beſit·eñ daer bi ter tijt toe dz hi
daer of ōſtekē ſel wordē: ſel hi daer
of gebruken· eñ dat de voerſcreuen
maneſſier geweſen ſi om die faiten
merckē eñ vorderinge bouen geſcre
uen:ō elcke reyſe dat hi gebackē he
uet of doen backen indē ouen bij hē
gedaē of doen maken ·als voerſeit
is :ī lx·pont pareſijs vā boeten· of
ſulke als dat hof ſeggen ſal· eñ ī al
len anderen boeten eñ cōcluſien be-
hoerlic eñ notoerlic totten voerſcre
uen religioſē · Dit capittel en heeft
geen ſtadt· om dat hier bouen ghe-
ſeit is die poſſeſſie ōcregen dz werh
draecht·t tijt toe dat die proprieteit
ſal ghedetermineert weſen· ſij daer

toe de voerſcreuen maneſſier ghecō-
demneert inden coſte ſcade eñ inter
reſt: ghedaen eñ noch te doen in de-
ſen veruolge· biden voerſcreuen re
ligioſen· biedende vander ſide van
den religioſen van horen faiten of
ſaken ſo veel te betughen dattet ge
noech ſijn ſal om te obtineren in ho
re concluſie bi proteſtacie· dz ſo wes
ſij daer of ſellen moghen betughen
hem waerdich ſi·eñ ſtadt hout ſtellē
de in outkenne ende verſake die fai
ten van partye aduerſe contrarien
of hinderlic ten faiten van deſen te
ghenwoerdighen libelle : ende tot
alle tgheent · dattet hof ſoude mo-
ghen verſtaen ·die hi doen ſoude tē
propoeſten vanden voerſcreuen re
ligioſen·ende tot hore concluſie· die
vander ſide vanden voerſcreuē ma
neſſier ſouden weſen geproponeert
indien hijſe proponeerde ontfanclie
liken · Ende doende proteſtacie vā
deſen teghenwoerdighen libelle· bi
den voerſcreuen religioeſen ·of bij
andere voer hem ·meerderen min-
deren ·amenderē· corrigieren·eñ de
clareren volcomeliker indient noot
ſi · Eñ alle andere proteſtacien· die
deſelue religioſe ſijn vā node te ond
houden: ghedaen ten eynde toe ·in
behoerliken manieren ende ghewo
neliken· die libelle in cas van pro-
prieteit·ghedaen eñ geformeert: als
geexēpleert is hier bouē· alle andere
mogēn of cōmirē na dz de ſakē ſijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

heten is gheen woerdiet al begripẽ
mach · eñ daer om is ghenoech een
exempel op een sake · eñ ic wil thonẽ
die verweren die daer in is dienen-
de ende behoerlike

¶ Verweren op epsche in cas van
proprieteit ¶ Capittel · lxxxiiij

Verweren in cas van

proprieteit opten epsch die int gene
rale gheschien mach biden manierẽ
hier na volgende · Eerst te dinghen
op die verdachuaerdinghe · oft sol-
uent ende behoerlick ghedaen is · of
daer in dat bi practike van aduoca
cie van als mach sijn verweert · om
te niete te doen die verdachuaerdin
ghe Daer na declinatorie · eñ dilla-
torie daer op te were ghestelt indiẽ
daer enighe sijn of ghecrighẽ mach
die waerdich sijn · behoert daer op
epsch gedaen te sine · eñ cõmissie we
der ghebrocht tot faite · te hebben bi
ghescrifte eñ bi libelle den epsch op
enen sekeren dach · Eñ dat hietmen
libelle : eñ behoert alsoe gheepscht te
sine bi sõnighe redene · Die een is
dz seer nauwe eñ difficile sake is te
doẽ te maken eñ te formeren sulckẽ
epsch bi ghescrifte als voerscreuen
is : eñ daer om vintmen dicke voer-
deele in die materie te varieren ·
Die ander redene is : dat ten daghe
dat weder ghebrocht wort die libel-
le · noch machmen daer hebben an-
dere daghen van aduijs op die li-
belle Eñ noch op dien dach int we-
derkeeren · indien hi niet en vindet
te wederseggnen anden libelle Eñ
dattet ihout alle tgeent · dattet scul-
dich is in te houden So mach dẽ ep
scher epschen dach die plecke te sien
Dewelke is also nauwe eñ difficile
sake eñ moepelic te doen : ghelijc als
ic v hier nae wel seggen sel · ¶ Nae
dach van besien · indien men daer ĩ
niet en vint te varieren · mach noch
den verwere epschen garant of wa
ringhe · dewelke is oec sake seer dif-
ficile · eñ daer behoren veel induces
ende maniren van varimentẽ · eñ
noch weder omme hebben dach die
plecke te besien Eñ daer om tẽ eerstẽ
sal ic v thonen vander plecke te siẽ
eñ hoemen dat doet ende mach doẽ
want hets een sake prealable : wãt
so wie antwoerde op die sake voer
den dach vã besien · hi soude te laet
comen : eñ en soude gheen garant
moghen epschen

¶ Van besien ende ostentacie der
plecke · ¶ Capittel · lxxxv ·

Besiens der plecken is

wanneer die verwerer epscht
dese induce · dat den epsch ghehoert
is · dewelke is proprietarie reele · op
dat hi properlic mach wetẽ · op wel
ke erue desen epsch valt · hi mach ep
schen besiens der plecke contencio-
se · Welcke sake den epscher is scul-
dich te doen met rechte binnen den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dinghedaghe· ende niet opten din-
ghedage ·Ende behoert daer te we-
sen · here ende mannen: soe alst ghe
noech si recht te seggen indiēt noot
ware: den epscher ende den verwe-
rer teghenwoerdich Ende die voer-
screuen ghecomen ter plecke ten da
ghe ende tijt ghesei̇t Den epscher be
hoert te segghen ·ende doen sijn ge-
sichte en̄ demonstrance in deser ma
nieren Heer baeliu :ende v mijn he
ren die mannen Ic segghe ende be-
sie dese erue· waer op wij sijn gheco
mē· ende die mi toebehoert vā daer
tot hier ·ende van hier tot daer En̄
gaen op elcker siden vander pleckē
En̄ ghelijck als dese erue begrijpet
int lange: in die breete :ende it mid-
dele· ende make daer of anden par-
tie diet gheepscht heeft in uwer pre
sencie· ende sine ghesichte ende ostē-
cie tot uwen segghen ende believe te ·
Ende ic segghe· dat tot mijnē rechte
ende mi toebehoert al heel op deser
erue· dat besit te heffen: ende exploi
tierē daer op alle profijten en̄ emo-
lumenten ende toebehoren ·comen-
de ende wassende op deser erue: soe
veel ende telcken dattet behoert en̄
tijt is: en̄ daer of doen possesseren·
onderhouden ende regieren : gelijc
als van mijns selfs sake· daer ic of
ben in goede possessie ende besitte:
ende mijn voersaters· daer ic sake
of hebbe· Ende make desen besien:
bij protestacie· die vorder te doene·

indient dat hof seit· ende alsoet be-
horen sal :en̄ sculdich sal sijn te doē
tot wijsen vanden mannen en̄ vā-
den houe· īdient van node si: ende
so verre alst bi goede cirquamaine-
ment· ende derrentiuement is scul-
dich toe te horen : ende ghedaen be
hoert te wesen

Te doen op enen huse

Ende waert op huse

dattet besien ghescliede: mē behoert
daer inne te gaen : ende gaen bouē
ende beneden ·ende segghen: gelijc
als hier bouen ghesei̇t is En̄ mē be-
hoert te cloppen aen die dore: ende
die clincke vander dore laten ghe-
lupt gheuen· ende raken anden bal
ken· ende gaen ront omme ten bes-
ten datmen mach: ende segghen ge
lijc hier bouen is gheroert·

Besien voer baeliu royale or-
narie·

Item het is te weten

dat nae die houen royalen· ist voer
baeliu royale ordinaire· dat is te
segghen· dat hi rechter si in hem sel
uen Het is ghenoech dattet geschiet
voer twee cōmissarijssen ·die hij cō
mitteert ende sergeant om die exploi
ten te doen ·indien daer enighe val
len· ende dat si doen moghen rela-
cie anden houe: van tgheent dattet
of ghedaen is ten eersten dingheda
ghe daer aen volghende· Ende als
dan mach daer sijn op die relacie

vanden mānen vanden faiten der cōmissarijssen ten dage daer an volgende· gedinget dat goetdunct· ꝛc·

¶ Exempel

Ic sach een gheschille op een scouwen· om dat den ghene die den aenscouwen dede· hadde tē dage te houe na die scouwinge sijn sake weder willen brenghen tot faite :sonder begheert te hebben andē partien noch anden rechter: of sijn scouwinghe was ghehouden voer solvent of niet· daer den verwerre hem begreep: als onsouffissantelic ghedaen te sijn Ende daer bi so dat verlof vanden houe wort gegheuē ꝛc· Die de bescouwinge dede maintenerde :ende seide· dat hi ghedaen hadde sulke scouwinghe dats ghenoech was ·ende of hi des begripē woude· hi soude dat weder staē: als redelic soude wesen: ende datiet hē van ghenen node en was anđs dā te onderhouden sinen eysche· als dē eyscher behoert te doen ·dewelke hē behoerde toegewesen te sine· indien dat den verwerer anders niet segghen en woude · Alle ghesien· het wort gheseit biden houe vanden coninck in tournesis: daer warē ·xx· leenmannen seer notabele :ende dit gheraden bi sōmighe andere custumiers· dat den gene· die den aēscouwen dede niet en hadde des te begeren · ten ware dattet hem beliefde: eñ en hadde anders niet dan te ondē houden sinen eysche principale· na sijn aenscouwen ghedaen ¶ Mer als die bescouwinghe bi hem ghedaen· ware berispet biden verweerer · als dan soudet hebben den eyscher te onderhouden :ende daer op hebben die vōnesse vanden mannen· eer hi opten eysche principale behoert te procederen Eñ wort den eyscher versteken van deser interlocutorie· :

¶ Aenscouwinghe nae den houe vande parlemente·

Item na den houe vañ den parlemente· tot deser bescouwī ghe te doen: die erue daer men des op doet· ende die bescouwinge ·die daer of ghedaen wort· wort al ghe set in ghescrifte· ende worden daer of ghedaen rescriptien· of ghescriften die daer ghehouden worden indē houe vanden parlement· om daer op te moghen ordineren· ende ghescreuen Eñ exemple ghefigureert ende betoghen· nae die situacie eñ schijne vandē erue· ten besten dat mē mach om bet te verstaen biden heren· die scouwinghe ende die sake · Soe maghet ghi weten· dat so wie perfectelic ende sonder faulte dat wil doen: hi behoert te segghen daer toe· ende habunderende tgeent dat voerscreuen is vā hier tot daer: eñ vā daer tot hier· den middele · eñ alle alsoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

alst begrijpt in die breete ende in de lancte: ende alle · ende so verre · dat goede bepalinge of defrens mi toe geeft: als voerscreuē is Hier toe en mach gheen faute wesen inde scouwinge te doen · Soe sal ic v thonen die exemple Proces begonde en̄ geuiel tusschen den prior van plumeuison bi hesdin eischer ter eenre sidē en̄ den inwonende vander stede vā daulphine · verweerre ter andere siden · om sekere weyplāde · die de voerscreuen prior woude an hem betrecken ter cause van sijnre prioerscap als hem toebehorende alleene ende voer al: sonder dat de voerscreuen van daulphine daer mochten brengen of leydē hoer beesten te weydē Die voerscreuē van daulphine segghende ter contrarie Op welkē geschille die scouwighe worde gheeyschet biden voerscreuen van daulphine · Dē prior dede scouwige alst behoerde Na die scouwinghe ghedaen · Die voerscreuen prior dede maken graften rontōme allso hi sine scouwinge gedaen hadde: so dat die beestē der voerscreuen stede vā daulphine niet en mochten comen weyden · als si ghewoenlic warē te doen · ende dat horen tijt gheduerde En̄ dat meer is · hadde die voerscreuen prior doen wechuoeren dz hoy vandē voerscreuen weylant · die hē luden int ghemeene toebehoerde · So begheerden si · dat si daer of weken souden ghereparéert: en̄ die graften of ghedaen · en̄ weder ghestelt in behoerliken state Bidē meester wort de gheantwoert · dat op die plecke nie en was om die sake scouwinge gedaen: noch bidē scouwē en noch te die plecke vanden graften daerin niet verstaen wesen noch begrepen · noch die scouwe en haddes niet begrepen · noch ghedeclareert · bi designacie van woerden · noch vā ostentacie Daer op wort gheātwoert dat bi oerloue vādē propōsāt scouwinghe was ghedaen van daer tot hier · en̄ alsomē daer goede defrens ende bepalinghe behoert te hebben recht daer op ghehadt Daer toe ghe replicquiert wort: dz bi oerloue vā den propōsant goede defreus hem luden noch niet en hadde verscheyden · waer om · &c · Alle ghesien · het wort geseit: dat die scouwinge ghehouden soude sijn in suspens · indiē die partien hē wouden daer op vertoeuen: tot dat defrens hem soude willen ende hadde oeck daer of verschenden ·

Van waringhe op sake vercoft ·

Capittel · lxxxvi ·

Weringe dat de clercken hieten epcio: is van d sake vercoft te waeren en̄ te leueren bijdē vercoper anden coper: den coop ghedaen so vre als goede trouwe ordinācie vā recht mach en̄ behoert te gehēge

eñ biden sculde vanden vercoper :
of in sijn tijt ware ghebuert die sca
de op de sake vercoft [C· de empcio
nibus· et· C· li· emptā· l· i· et· n·]
So moechdi weten· dat so wie eischē
wil garant of waringhe· hi behoer
tet te eischen in rechte· soe vroech eñ
tot sulcker tijt· eer dat hi inder sake
yet gheantwoert heeft teghen dē ey
scher· ende dat die sake noch is ghe·
heele : want anders soe soude hi hē
versteken van sijn garant of warī
ghe noch den vercoper en soude nȝ
ghehouden sijn te antwoerden· in
dien hi vint die sake ergheuts of ge
nordert: die hem draghen mochte p̄
iudicie totten verweren vander sa·
ke Ende behoert ghenaemt te wesē
den ghene diemen eyschet tot warī
ghe: of ten is van gheenre waerdē·
Ende behoert gheprotesteert te sijn
of hi coemt of niet· den eyscher sal
doen tgheent dat hi sculdich is van
den proces te onderhouden teghen
sijn wederpartye· of daer ware pe·
rikel: īdien den garant niet en qua
me· datmē niet weder en soude mo
ghen comen des te segghen int pro
ces: maer mach sijn gheeyscht dach
van aduijs· dach vā declaracie· vā
declinatorie· of dillatorie· die nȝ roe
ren en soude permptorie noch liti·
contestacie dach van besien· Want
alle sulcke īduces en geraken noch
an en gaen die peremptore Eñ den
garant gheeyscht te houe: men be·
hoertet te nomen· eñ den rechter be
hoert hem te ordineren eñ te appel·
leren tot enen sekeren daghe· Ende
behoert alle den proces te verthonē
tot dat den garant gheeyscht eñ ge
appelleert si· of ghecontumasseert
bi drie contumas· indien hi niet en
quame· Eñ hem ghecomen te houe
hi mach ende behoert te sijne alsoe
ghesōmeert·

Te sōmeren bi garant gecomen
in rechte of iugement

Ic hebbe v doen dach
vaerdē in desen houe· daer om dat·
tet waer is dȝ dese R mi vervolcht
ter cause van erue· R· die ic van v
ghecoft hebbe· ende seit : datmen hē
sulcke rente R· daer op sculdich is:
daer hi of heeft gedaen eysch op die
voerscreuen erue· ende en wil hem
daer of niet verdraghen Ende ghij
weet· dat inden coop dier ghesehie·
de tusschen v ende mij· om de voer
screuen erue· ghi daer of en dedet
gheen menci: dewelke wesen soude
in mijn grote preiudicie ende scade
ten ware dat ic vā v daer of niet en
waer gewaert ende quijtghehoudē
alst redelic is Ende daer om ic ver·
mane v in presencie van rechte be·
hoerlic· dat ghi sijt ten voerscreuen
daghe teghens dese· R· om bi v an
te nemen die lasie vanden proces:
ende totten verweren vanď sake· ē
wijlen dattet gheheel is· eñ in state

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te verwerē bi alle behoerlike wegē·
Ende indien ghi des niet doen en
wilt ic protestere ter stont in rechte
daer of ic verliese enige sake bi uwē
ghebreke· dat op v te verhalen in ti
de eñ in wijsle ·ende dat ghi mi ghe-
uen sult alle tgheent dat tot verwe
ren behoert eñ sculdich is toe te ho-
ren ·indien ghi eenige sake hebt ·die
daer toe goet eñ waerdich si · Ende
van deser denouciacie behoert brie-
ue te nemen ·eñ vanden antwoerde
die den ghene doet :die op waringe
geropen is · hem daer of te behelpē
in sijn proces ende sake

Van waringhe te contumasserē

Ende of den gedaerch

den int stuc van waringhe niet en
quame· hi behoert te sijn ghecontu-
masseert bi drie dinghedaghen· eñ
biden vierden daer en bouen met
intimacie Eñ dat ghedaen :den ey-
scher behoert te begheren · hē toeghe
wesen eñ ghesiet te sine · dat biden
deffaulten teghens hem gheraect
sulc recht hem si wtghenomen· dat
sulke verwerē als hi sel moghē doē
eñ comen teghens sinen eyscher vā
die voerscreuen rente : daer hi of be
gheert heeft warige ende cōtumas
gaerne sel hijt doen : eñ ten bestē dꝫ
hi sel connen eñ mogen · doende ꝓ-
testacie· dat indien hi verlies of sca-
de ghecreghe · dat hi dat mochte be-
trecken eñ verhalen ; opten voers-
gecontumasseerden eñ op sijn goe-
den· mids dē coste ·scade· eñ intrest
Eñ van deser protestacien behoert
brieue te nemen ·of anders· hi ware
op weghe te verliesen sijn verhael
ende waringhe Ende indien hijt al
so doet· eñ hem scade gheuiele bi ge
breke van waringhe ·dat soude hij
moghen verhalen · op sijn garand

Van waringe of gheen warige

Want hoe datmen seit

ghemeenlic· datmen niet en waeret
die en wilt biden verloue vandē ge-
ne die des feit · Mer men mach wel
segghen · datmen gheen waringhe
an en neemt :men en wilt · Niette-
min · behoert bi dese regule bouē ge
screuen twederkeren van waringe
altijt bewaert te sijn optē vercoper
indien hij behoerliken des vermaēt
wort ·

Van garād of warige cōparāt·

Ende of den garand

comet te houe :soe behoert hem den
eyscher verniewet wordē: als voer-
seit is· op dat hi anneemt die wari
ge Eñ wacht v wel· dat of hi eyscht
dach vā besien· dat ghi daer teghēs
sijt :so lāge als ghi moecht· eer hi aē
neemt die warige: wāt hi en soude
daer na niet willē ānemen. hoe wel
hijt sculdich is an te nemen: ghelijc
als hier na gheseit sal worden

Waringhe ghelooft te doen ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Nochtans willen seg
ghen die wijse die de rechten gema-
ket hebben · dat den vercoper · ten si
dat hi geloeft waringhe properlic
ende specialic vander sake vercoft:
hi niet ghehouden en is tot warin-
ghe properlic: mer nochtans dē co-
per heeft ende mach hebbē actie op
ten vercoper · te eysschē onbescadicht
te sijn van alle tgeent · dat hi hē niet
en heeft ghedeclareert ende ṽclaert ī
sinen coop: ende dz hi hē verswegē
heeft tgeent datmen hem nu eysscht
dewelke ghegenereert eñ gesproten
is voer den coop [C · li · viij · de emp
tionibus · l · indubitatā ·]

¶ Van borghe van warīghe

¶ Item ghi mocht ende
sijt sculdich te weten · dat oft gebuer
de dat in enighen coop ware gelof
te van waringhe bijden vercoper:
ende noch daer toe borghe van wa
ringhe · eñ men belaste of belet te dz
erue also vercoft · eñ die coper had-
de vermaent den ṽcoper om warī-
ghe · eñ daer op waer te vreden · eñ
den vercoper hangende dies: ofli-
uich ware of ghekeert tot armoede
so dat hi niet en mochte waren sinē
coop: ende dan die sake ontoghen
ware vanden coper Weet dat den
coper hem soude moghen betreckē
ende gaen opten borghe van als:
al en hadde hijs niet ghesōmeert of
laten weten den voerscreuen borge

[C · li · viij · ex · de ēptionibus l · ēpt ·
laudato]

¶ Item datmen behoert te sōmerē
den garand of vercoper

¶ Gelijc als hier bouen
gheseit is in deser rubrike · dat alsoe
gheringhe als den coper veruolcht
wort vander sake die hi ghecoft he-
uet · hi behoertet te sōmeren aē sijn
waringhe of an sinen erfghenamē
eer hi yet inden proces beghint in
peremptore · of anders hi set in pe-
rikel dat verhael vander waringe
die hem behoerde ghedaen te sijn:
ende en soude den vercoper nz ghe
houden wesen · noch sijn erue · noch
sijn borghe daer toe te antwoerden
[C · li · viij · de emptionibus · l · vi · vij
emptor fundi · l · si controuersia]

¶ Item vanden vercoper te ṽma-
nen eermen die penningen betaelt

¶ Item oft ghebuerde
dat inder sake vercoft ware enighe
wedlieggen · eer den coper geledicht
hadde sijn handen vanden prise eñ
penninghen vanden coop · Weet
dat eermen bedwinghen mach den
coeper die penninghen te betalen:
men mach eñ behoert te vermanen
garand anden vercoper · of an sinē
eruen · Ten si bi also dat den verco
per dede goede versekeringhe van
den penninghen weder te keeren · ī
dien daer enigen cōmer of belet ge-
set ware bidē sculde vanden ṽcoper

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

[·C·li· viij·ru· de emptionib9·l·sij
post perfectam vēdicionem]

Dat waringe gheen stadt en he-
vet in sake gheconfisquiert die ver-
coft wort·

Item offet gebuerde

dat die here dede vercopen enige er
ve: die hem waer gheraect ende ver
buert Weet dat daer toe gheen wa
ringe en valt: want geen regule en
begrijpt de here[C·li·viij·creditorē
emptionē ·et li·i·cū iure creditores]
Noch seit die bescreuen recht Dat
wāneer die vercopinghe is voldaē
alle die profiten behoren toe den co
per : ende so doet mede alle tsurpl9
vanden profite eñ scade Want den
vercoper en is niet ghehouden nae
die vercopinghe ghedaen· om sake
die vallen mach op die vercofte sa-
ke ende gheleuert· ten ware·dat die
becōmeringe ende belet diemen daer
op doen soude·quame bi occasie eñ
sake vanden vercoper: of van sake
die voer die vercopinghe ghespro-
ken waer· vanden saken die beghe-
ren te hebben waringhe ·Eñ dattet
ghesōmeert sij:eñ doen weten andē
vercoper·of sine eruen·of sine bor-
ghen·indien daer enich waren[·C·
li·iiij·ru·de pig·rei·ven·l·i·post p-
fectam vendicionem]

Van waringhe in cas personele

Item dat in ander ma

niere dā in vcopinge van erue valt
waringhe ·Ic macht wel wijsen bij
exempel · voer mijn here die baeliu
van vermendois · dede die iusticie
ende scepenen van doernic· die pre
uoestz ende gesworen der seluer·bij
een mandement royale dachuaerdē
op tgheent dat die iusticie ter cause
van een tribuyt· die deselue iusticie
houdende was vander stede·ghehad
had grote scade ·daer bi dat die ste-
pendom ghewееest hadde bi langē
tijt ghepermueert ende verandert:
eñ begeerden daer van te sine gere-
cōpenseert vander sōme van C xx·
pont Den procuroer vand stede cō
parant eñ tegenwoerdich doe t tijt
te houe declareerde eñ seide ·dz van
der saken vander stede behoerde ge
dinghet te wesen voer de voerseide
preuost ende ghesworen:of in ple-
mēte bi preuilegie die si daer of had
den:eñ begheerde gherenuoyeert te
te sijn Die voerscreuen iusticie seg-
gende t cōtrarie:eñ datse haddē cō-
mittim9 vanden conīc ·expresselic
inhoudende die sakē ·waer ō·ac·
Eñ dat aēden preuost eñ gesworen
nz en soude gerenuoyeert sijn ·wāt
si en behoren niet te wesen rechters
vā hore saken :na dat si selue warē
ōdachuaert · wāt si en mochten nz
begheren an heimluden selue geren
uoyeert te sijn Het wort ghewesen
datter gheē renuoy of wesen en sou-
de :eñ begeerde de iustici dat si decla
rerē soude· waer bi dz si gehad had

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat gebrec:ende van wat tijde Die
iuſticie ſeide vanden tide dat ſi die
tribuyt gehouden hadde·eñ bi faul
te vanden ſcepenen·die niet en had
den vol getal Eñ dattet was decla
racie ghenoech· Die procuroer ſeg-
gēde dattet was onſouffiſſante de-
claracie Eñ dat ſi waren ghehoudē
te declareren dat iaer eñ der maent
eñ bi wat ſcepenen dattet gheweeſt
hadde· het wort ghewesen· dat die
iuſticie gehouden was te declarerē
dat iaer eñ der maent ·eñ die name
vanden ſcepenen die in gebreke ge
weeſt hadden Eñ dit was wel ghe-
weſen So gheringhe als den voer-
ſcreuen procuroer hoerde nomē dē
voerſcreuen ſcepenen bi name:hi
begheerde te hebben garant eñ wa-
ringhe op hemluden voer die voer
ſcreuen ſtede·eñ dat hi dach hebben
ſoude: om hemluden te doen dach-
uaerden op waringe Die voerſcre-
uen iuſticie daer teghens ſeide·ſeg-
ghende· datter gheen garand en be
hoerde ſtadt te nemen· na dat ſij be
gonnen hadden die ghedinghe ·eñ
gheprocedeert in declinatorie ende
peremptorie · eñ daer op begheert
recht:eñ genomen vonnisse ·Ende
gehadt eñ ontfangen daer op recht
eñ vonnesse:ſo dat ſi nimmermeer ā
gheen garand in deſer ſaken eyſch
doen en mochten. Die voerſcreuen
procuroer ſegghende ter contrarie:
ende dat ſi noch niet en hadden ghe
procedeert a peremptorie negeene:
noch a liticonteſtacie· noch alſo dat
die ſake yet was ghrarcht om die
waringē:indienſe van node warē·
ꝛc· Het wort ghewesen·dat dē pro
curoer dach hebben ſoude·om ſijn
garand te verdachuaerden Eñ wel
waſt ghewesen Die ſcepenen ghe-
ropen eñ gecomen te houe·ſi argu-
eerden teghens den procuroer van
der ſtede·dieſe tot garand verdach-
uaert hadde· dat ſi niet ghehouden
en waren te procederen mz hē daer
op ·noch waringhe doen : want te
laet heeft hiſe doē dachuaerdē· daer
dat hi alrede hadde tegens den eer-
ſten eyſcher gheprocedeert ·a decli-
natore et a dillatore:eñ dat die ſake
was gheiugiert daer te bliuen·ſon
der hem te appelleren·die haddē iuſ
te ſake declinatore·ꝛc· Die voerſcre
uen procuroer ſeggende dat declia-
tore noch dillatore niet en archt die
ſake·noch en gheeft occaſie · dē ga-
rand en mach wel die ſake an nemē
eñ verweren: ſonder van yet te we
ſen gheperturbeert Het worde ghe
iugiert dat den procuroer heeft te
laet den garand doen dachuaerden
eñ dat ſi niet ghehouden en waren
te waeren Van welcke ror:nesse ge
appelleert wort biden voerſcreuen
procuroer int parlement Welke ſa
ke ghedinghet in cas van appeel·
Het worde gheſeit biden houe van
den plemente·dattet geweeſt hadde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

qualic geiugiert eñ wel gheappel-
leert: eñ van nu voert aen die voer
screuen proces soude vander voer-
screuen iusticie teghens den voersei
den scepenen geappelleert worden
tot garād eñ dat hi vroech genoech
die hadde doē verdachuaerdē: wāt
declinatore eñ dillatore·declaracien
noch bescouwinghe en hindert niet
men en mach daer nae wel eyschen
garand Eñ die reden is: dat dē ver
werer alsdan weet properlic waer
om ende waer op hi vdachuaert is
eñ wort die stede ghelet buten dē p-
ces·⁊c· Ende daer macht wel blikē·
dat declinatore noch dillatore·decla
racie·bescouwinghe: noch and īdu
ces niet en gheuen noch en hinderē·
men en mach daer na wel appelle-
ren sijn garant· na dat anden prin
cipael anders niet en is gheproce-
deert Hoe wel dat daer te voren ge
seit is: dat men eerst moet appellerē
of eyschen ende formeren sijn warī
ghe voer allen wercken·dats te we
ten: eer dat anden principale si yet
gheprocedeert: of dat die sake sij er
gheuts in ghearcht: om den ghene
diet waren soude·

Hoe veel waringhen men mach
hebben

Item in waringhe te
eyschen machmen eyschen tot drien
toe eñ niet meer: eñ mach elc hebbē
alle die delayen·dat eē alleen mach
hebben deen na dand [Ita fuit ordi
natū in plamēto p dño iohanne de
bianlien·cōtra iohannē de bello car
tu·anno dñi· M·CCC·xxxvij·

Te nomē sijn waringe bi name
Item is ghehouden den
ghene die garand eyschet: te nomē
sijn garand·of anders hi en behoer
tes niet te hebben biden stile vandē
plemente·eñ ander houen royalen·
die daer an hāgen [Ita fuit in pla·
mēto·anno dñi·m·ccc.xxij·]: maer
nadē stijle van plement·eñ de chas-
telet vā parijs·ten is geen noot dz
men noemt· dan seggen Ic heb wa
rīge te appelleren of te eyschen: soe
begeer ict geappelleert te hebben
Item of die verdachuaerde niet en
woude an nemē dat garand· daer
om en ist niet: die vdachuaerde en
sal doen die ptestatoñ daer toe per-
tinente: als voerscreuen is

Dat inhouden van een cōmissie
te doen dachuaerden sijn garandt·
Capittel· lxxxvij

Hier nae wil ic v tho
nen die forme eñ maniere·te
maken ende te formeren die cōmis-
sie·te doen dachuaerden sijn garād
bi formulare Tristran du bos·ridd
here vā famechō eñ vā riseual·raet
des conics eñ baeliu van vmēdois
den eersten sergēt vāden coninc īde
voerscreuē baeliuscap·dier op ver-
focht sel wordē saluyt Wāt lide vā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

N·is ons oetmoedelic ghebeden eñ
begheert· dat hi tot titele van coop
dewelc is iuste titele eñ iuste erremē
ten: heeft ouer langhe ghecoft ende
vercregen een sekere plecke eñ wor-
stadt ghelegen in sulcker plecke N·
houdende N: eñ daer of hi zeā tghe
bruyc ende possessie ghehadt heuet
vredelic: sōder contredit of belet hē
ghedaen is gheweest van yemant·
Niettemin is nu ter tijt voert ghe-
comen dese N·die seit te hebbē daer
op recht ende rente· of iaerlicse scul
den· vande welke hem daer niet of
gheit en was in de voerwaerde vā
den seluen coop: als hi seit Eñ daer
om heeft hi hem doen dachuaerden
te houe· dewelcke exposant gehoert
hebbende den eysche vanden voer-
screuen N: ons heeft gebeden t wi-
len dat die sake is gheheele· dat wij
hem willē doen dachuaerden· ende
voert roepen sijn garand· daer op
anghesien dat voerscreuen is: ons
biddende daer op versien te wesen
bi remedie van rechte ende iusticie·
Waer om wi cōsidererende: dz vā
redene ende recht hem des sculdich
sijn eñ moghen doen: eñ dattet also
ons is ghelast te doen· eñ met recht
v ontbieden eñ cōmitteren indient
noot si· dz ghi v trāsponteert voer
den voer den voerscreuen N·dz die
voerscreuen exposant in recht heeft
ghenaemt verclaert ende begheert:
eñ rechtelic daghet tot sekeren ende

behoerliken daghe voer ons of ōsē
stedehouder ·in des conincx hof tot
sinte quintin: teghen den voerscre-
uen exposant· om an te nemen dat
verweren ende garaud vandē pro-
ces ende twijs· die daer sct eñ hē vor-
dert te setten de voerscreuen N·op
dat erue bi hem vercoft ende ghele-
uert anden voerscreuen exposant:
teghens ende ouer tgheent ·dat hij
seit dat hijs hē niet vclaert en hadde
inden contract· eñ coop ghedaē vā
der voerscreuen erue· durende dat
die sake is goede ende geheele· ende
sulcke·als in sulke sake behoert·mz
alle allsulke brieuen eñ verweringē
als hi daer op heeft eñ mach hebbē
eñ behoert te hebben of weet· eñ alle
bewaert ende versien· van tgheent
dat daer toe mach ende behoert aē
te gaen eñ toebehoren Horen ende
ontfanghen daer op vander sijden
vanden voerscreuen exposant· alle
sōmacien·intimacien·begheertē: p-
testacien ende anders: als tot sulke
sake sculdich is toe te horen·eñ sijn
bi vsancie· stijle: ende castume loca
le: behoerlic te doen ten eynde van
waringhe· antwoerden tot alle cir-
cōstances eñ dependances daer op·
ende procederen eñ voert gaen·als
redelic wesen sal Certificerende on-
souffissantelic bi uwen ghescrifte:
tgheent dat ghi daer of ghedaē sult
hebben· ten daghe dat ghi daer op
beteikenen sult· om te procederen:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

als redelic wesen sel Des te doẽ·ge-
uen wi v macht· ontbieden allẽ on
dsaten vanden conĩc inde voerscre-
uen baeliuscap· bidden eñ begeren
allen anderen· ꝛc·ghegeuen·ꝛc·

¶ Hier nae volcht die verweringe
in cas van waringhe
¶ Capittel· lxxviij·

Verweringhe in cas

van waringhe dat is· Weet
dat nae bescreuen recht: men mach
hem verweren ĩ waringhe· diet nz
ghelooft en heeft ⌊ C· de emp·l·emp
tor hĩtatis·et l· non dubitatur ⌋ Eñ
na die waerlike houen: hi en waret
niet hi en wil: mer het is eẽ sake die
men niet sculdich en is te ondhou-
den· Want in allen coop rechtuaer
dighe getrouwichede· behoert daer
in verstaen te sijn ·Eñ dan nae dat
vandẽ coop diemen vercoft sel heb
ben enighe sake nauolcht: dewelcke
is sprutende op die sake ·die inden
coop wel verclaert mochte geweest
hebben ·die vercoper eñ sijn erue is
daer in ghehouden Mer van tgeẽt
datmen seit·datmen niet en waeret
men en wil·mach also sijn verstaen
datmen niet an en neemt verwerĩ-
ghe te doen van waringhe men en
wil ·Mer ofmen daer op is ghesõ-
meert eñ vermaent met rechte ·als
voerscreuẽ is·hoe wel dat hi die wa
ringhe nz an en neemt: nochtãs sal
hi moeten int eynde antwoerdẽ vã
costen eñ scaden· die bi sinen sculde
of ghebreke · sulcke coop te leueren
als tot ghetrouwichede behoert·nz
gheleuert en heeft· eñ dat bi sijnre
faulte eñ sculde is ghecomen ⌊ C· de
ẽp·l·si contuer·f· ⌋ Eñ om al te seg
ghen· mach hi wel comen te houe·ĩ
dien hi om sijn waringhe gheropẽ
wort Eñ gehoert hebbende dẽ eisch
van waringhe: antwoerden na al-
len wederseggen · ende nae twee
delfaultẽ eñ andere excepcien ende
induces: eñ seggen· ic hebbe wel ge
hoert tgheent dat begheert is nã de
le R in cas van waringhe teghens
mi Ic sal mi wachtẽ te misdoen: eñ
niet meer en dencke ic daer of te ãt-
woerden nu ter tijt ·eñ men coemt
vroech ghenoech vorder te procede-
ren: wanneer die partie weder aen
lept·na die plaite ghedaen tusschen
die twee andere partien Eñ alsdan
sijn daer noch al niewe induces·eñ
wederseggen: eñ is hoe dat partie
heeft onsouffisantelic ghepcedeert
eñ na aẽscouwinge noch beliẽ noch
andẽ waringhe: want tot allen eyn-
den warĩge en behoert nz ãgenomẽ
te sijn so lãge alsmẽ daer tegẽ mach
Ten waer datmẽ had al te zeer eui-
dente sake eñ ppzieteit: die te weder
staen ende te waeren
Van hẽ te betreckẽ ãdẽ waerborge·
¶ Item wel mach hem betrecken
den coper anden borghe die hi heeft
vandẽ coop te waerẽ: wãt dẽ borge

is ghehouden den waringhe te doē
na dat hijt gheloeft heeft · Hoe wel
nochtās dattet hem niet gesōmeert
en ware: wyen men den sake soude
willen ofnemen [C · li · viij · de emp ·
l · auctore]

Van syn garand wete te doen

Nauolghende een an
der die seit · Dat so gheringhe men
opstelt querelle optē coper · die wa-
ringhe hebben wil het behoert dat
hijt sel laten weten met rechte · aen
sinen garand · of anders den garād
en ware daer niet an ghehouden
[C · li · viij · ru · superiꝰ dicta · l · emp ·
fundi · ꝛc · et l · si cū questio tibi · et l ·
cū successionē]

Van garand of waringhe in sa
ke prescripcie

Ghy moecht weten dat
indien den coper heeft ghehouden
bi prescripcie · eñ daer na hem ghe-
set wort ghedinghe of belet: daer hi
of eyschen mach garand optē ver-
coper · of op sinen eruen · of op syn
borghen: weet dat daer in geen wa
ringhe en is [C · li · viij · ru · de emp ·
l · obligata]

Van waringe ongeloeft te doen

Voert begeert dat be
screuen recht · dat of yemant heeft
ghecoft enighe erue · eñ hem nz ghe-
loeft en is waringe te doen bi ōge-
ten ofte anders · weet dat hi niet en
mach bedwonghen worden die pr-
ninghen wt sinen hande te latē gaē
ter tijt toe dat die vercoper hem ge-
loeft sal hebben te doen waringhe
souffissante eñ rechtelic [· C · li · viij ·
ru · superiꝰ dicta · l · si post pfectam
vendicionem] Item ten is gheē twi
fel: dat indien den coper heeft ghe-
coft sake · die hi wel weet dattet āde
re toe behoert dan den vercoper · of
datter si dol of fraude: daer in en is
gheen waringhe [C · li · viij: ru · l · sij
fraudō fratres]

In wat manieren eñ hoe crimen
behoren ghecorigiert te syn: eñ hoe
men hem mach formeren partie in
cas van crime. C a · lxxxix ·

Nae dat geseit is vaā
den actien personelen: possessores:
eñ reelen Soe volcht daer na te tho
nen vanden crimelen Hoe wel dat
tet bouen gheseit is: hoe veel manie
ren syn van crimen: Noch wil ic v
thonē in wat maneirē crisme mach
ende behoert te syn gecorrigeert eñ
ghepugniert: eñ bi wien · waer: eñ
hoe: ende hoemen hem mach forme
ren partie denoncierende Het si in
partie formerende: het si ter cause
van officie · ter begheerten vanden
procuroer van officie: of bidē recht
van officie van recht · Soe moechdi
weten: dat naden wijsen men vint
vier manierē van crisme · die bi ius
ticie behoren ghecorrigiert te syn
Ghelijc als bi denōciacie: bi present

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vandē misdaet: bi accusacie vā par
tie geformeert: eñ bi openbaer ma-
re· daer enquisicie eñ informacie p̄-
cedente of ghedaen is Bi denuncia
cie· Ghelijc als so wanneeer yemāt
hem niet en wil maken partie noch
formeren teghens yemant van eni
ghe crime: nochtans coemt hi ende
gheeft die iusticie des te kennen: eñ
biet te administreren of nomē tugē
Die rechter behoert alsdan wijslike
te considereren die maniere vandē
anbringher sijn persone: of hi is ge
loeflic of niet· of hi is man hattich:
wat sake of redene· die hi heeft des
te segghen· of dat hi is vandē bloe-
de vanden ghequetsten· of hi arm
is of rike· ende in alle des· die mani
ren vanden aēbrengher· den tijt: eñ
plecke daert was· eñ alle die circō-
stances [· C· li· xi. ru· de hijs qui ac-
cusare non possunt· l· pūs ē· et l· sij
crimen publicū] Ende of hi vint dz
hi man is constant of van gheloue
eñ daermen geloue an setten mach
so behoer de rechter te arbeiden· eer
hi hem porret· dat hi daer of heeft
informacie precedent: op die denon
ciacie Ende indien hi daer in ghera
ken can ter cause van sijn offici op
die denūciacie· wel mach hi hē porrē
tot vāghen: eñ interrogacie anden
geuangen daer op: eñ na die mani
re vāden gheuangen: pcederen tot
questie van faite· na dat hi bi iīfor-
macie precedente sien soude· dz die

sake begheren soude· eñ anders nz·
Eñ of hi niet en woude bekennē of
belien: soe mach wel gheprocedeert
sijn· om weluare vander iustici vā
officie tegens den geuangen: na dz
de rechter siet· dat biden tughen die
hi ghehoert heeft in sijn informacie
hē soude mogen behelpen in enqui
sicie teghens den ontkenne· die den
gheuangen doen soude in sijn ātal
ten op die sake op hem geseit ī rech
te: eñ daer na recht doen Na beserē
uē recht· vrouwe en mach nz wroe
ghen· noch daer toe ontfangen sijn
ten si voer haer seluen of voer haer
kinderen: op dat si waerachtighe
moeder si [C· li· ix· l· de crimine que
puerorū] Item een broeder en is nz
ontfanclic in wroege tegens dē an-
deren [C li· ix: l· propter insidias·]
Die vader macht doen· indien den
soen hē had willen moerdē· eñ wa-
re in accusaci ontfanclic [C· li· ix· l:
neganda est] Een die van crime ge
accuseert is en mach gheen andē ac-
cuseren [l· criminosus criminosū ac
cusū accusare nō potest] Die dienst-
knecht en mach sinen meester niet
wroegen daer hi familie of is· noch
den eyghen sinen meester· noch si-
nen heere: ende of hijt dede· hi be-
hoert ghecorrigiert te sijn de talio·
[C· li· ix· l· si quis ex familiaribus]
Bij tegenwoerdicheit vanō mis
daet moechdi wetē: dat de recht hē
mach eñ is sculdich te porrē ī cause

van officier·teghens den broeckers
ende hem iposeren die faite:eñ hem
antasten van peine capitale van si
ne officie alleene·sonder andere de-
nonciacie noch informacie precedē-
te Eñ idien den broecker des bekēt·
die correxie daer of behoert gheiu-
giert te sijn nader sake:als hier nae
ghesen sal sijn in die rubrike subse-
quente Ende indien hi ontkent: eñ
die sakē lichtelic si te betughen· den
rechter· of den procuroer generael
behoertet te betughen Eñ dat betu
ghet:pugnicie behoert na te volgē·
eñ of daer gheen tugen en sijn wel
ghereet·na dat die sake is in tegen-
woerdicheit des rechters: die rechtē
macht eñ behoertet te stellē tot ques
tie of pine·om te gherakē die waer-
heit sonder yet te sparen· om rechte
lic te geraken eñ den misdaet te cor
rigieren. Bi partie ghefor meert
mach ende behoert alle rechter· die
van crimiele sake mach eñ behoert
te kennen·ontfanghen enen ygheli
ken die in houe ontfanckelic is:ge-
lijc als voerscreuen is inder rubri-
ke daer of mencie makende·ghetey
kent metten Capittel·viij·te makē
partie teghens den gheaccuseerden
eñ nemen eñ behoudē den gheaccu-
seerden in besloten vangenisse· op
dat den rechter si oec te bouen van-
den anbrengher·op indien hi ōuiel
van sinen veruolghe ·dat hi mach
weder gheuen den costen eñ boeten

na di castume vander plecke·want
in sōmige plecken eñ na bescreuen
recht·periculose sake ist hem te for-
meren ende maken partie teghēs ie
mant criminelic· want wie daer of
verualt:hi verualt na bescreuē rech
te in alsulcke peyne eñ correxie·als
den g hene is sculdich te draghen eñ
te hebben dien hi veruolcht· dat die
clercken hieten peyne de talion·dat
is te segghen : sulcke ghelike peyne
als hi concluderrt ende veruolghet
tegens den gene die hi aengebrocht
heeft: dewelc is gheuonden onscul-
dich met rechte· Mer men vint lut-
tel rechters of houen ·daer dit recht
si ghehouden of bewaert : wāt het
waer seer swaer te corrigieren ter
doot dē gene die niet en hadde mis-
daen: dan recht besoerken vanden
ghene die hi meende of hilt·dat sijn
maghen ghessaghen had Eñ noch-
tans oft bleke dat den wroeger had
angebrocht bi valsche accusacie we
tens· weet dat hi seer sware peyne
sculdich ware te draghen : als van
valsche wroegher [C·li·ix·ru·de ca
lumniatoribꝰ ·l·si q̄s crimē ītendit
et ·C·li·viij:ru·de hijs q̄ accusare n̄
possunt lege criminis accusaciōis:
Soe moet hdi weten dat na opi-
nie van sōmighe·na dat een gheuā
ghen is bi accusacie van partie ghe
formeert ende in rechte gestelt· daer
na en behoert hi niet gheset te sijn ī
peyne van questie: mer behoert dz

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

proces gedaē te ſijn ordinarie tegēs
den geuangen· ten ware dz dē rech
ter geopenbaert wort· dat die ſake
ware moerdadelic ſeer onbehoerlic
en p̄iudicioſe: ſo dat die tugen claer
waren· want nadē rechte in criſme·
die tugē behoren te weſen alſo clare
vāden ppoſant der ſake: als dē cla
ren dach blickende opten middage
[Teſtes debent eſſe lune clariores]
Eñ daer om· of die rechť wort ghe=
ware den ſake alſo moerdelic· eñ dē
geuangen ſo ſubtijl ware· dat hi nz
en woude bekēnen bi ſeggēde woer
den: eñ die laite waer meer kennelic
dā niet Iſt een rechter die macht he=
uet te examieren· wel mach hiť doē
om den miſdaet te geraken eñ cor=
rigerē: na dat hi gecrigen mach ve
hemente p̄ſūpcie Eñ iſt een rechter
die ſulke macht niet en heeft: als te
examineren: ſo behoert hi daer of te
ſpreken met ſijn ouerſte here eer die
waerachticheit niet geweten en ſou
de weſen: op dat dē moerdenaer co=
men mach· ter kenneſſe van iuſticie
Eñ ic en rade geen rechť dz hi ī ſul
ker ſake pcedeert tot examinacie· tē
ſi dat hi ſelue ſi ſouuerain of ouer=
ſte: mār daer is perikel van twifele
Bij ghemeene mare diemē hiet ī
waerlike houen bi informaci preſe
dente· of anders bi ghemeene fame
eñ openbaer mare: ghelijc als of ye
mant ware ſo vermaert inden lan=
de· dz hi waer moerdenaer· eñ ſtrof

ſer opten weghen· eñ dat claer ende
bekent waer enen ygheliken· datter
alſo ware Bi deſe miſdaet eñ ſake
mach ghedaen ſijn veruolch vā criſ
me bi iuſticie: ſonđ ander partie: of
bi officie· of biden procuroer vā of
ficie Eñ den rechter macht wel doē
tot ſijnre begeerte ter cauſe van ſijn=
ne officie So moechdi wetē· dz cas
van crime opēbaer diuideert ī twee
want deen is notoire van rechte· eñ
dander is notoire van faite Die no
toire van recht is: gelijc als dē gene
die ghecōdemneert is vā criſme mz
rechte die niet gheuangen en is· eñ
daer om nz gerecht en is: mer wort
gebānen op ſijn lijf · eñ ſpecialiken
vten con ī crike: want alle ſulke ſijn
geuallen in criſme capitale openba
re: eñ ſijn te corrigeren ſonđ andere
pces Die notoire van faite is gelijc
gheſeit is· dat bi officie van iuſticie
mach ſijn eñ behoert ghecorrigeert
te weſen · Eñ nochtans· indien den
rechť niet en mach aphēderē of vā=
gen ſulke miſdadđ: ſo is hi ſculdich
die te recht te roepen eñ contumaſſe
ren· indien ſi niet en comē· eñ hē cō
tumas bānen op haer lijf· op dz dē
crime die nz en was dā notoire vā
faite· of daer ī valt euocacie: wordē
mach criſme opēbaer vā recht· die
bi valt in execucie· Want dē cryme
openbaer met rechte· draecht ſijn ſē
tencie voer hē· ende dat en doet niet
die crime vā faite Item ghi moecht

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wetē·dat in cas criminele en is nie-
mant ontfanckelic bi procuroer·eñ
of die procuroer hem des vorderde
te procederen:so en sal hi niet ōtfā-
ghen worden Mer is sculdich te p
cederen in state:na dat den dage is
ende behoert te dienen·niet tegēstaē
de begeerte van procuroer·daer op
willende dienen noch aēnemen Eñ
also wortet geseit bi arrest vanden
parlemente·om den procuroer vā
der stede vā doernic:eñ ian vandē
kerckē met hem·tegens ian florijn·
op dat geent dat de voerscreuen iā
florijn was ōdachuaert·op cas vā
vrede ghebroken·naden rechte der
seluer stede van doernic criminelic
Alsdan die selue ian florijn woude
antwoerden bi procuroer·het wort
gheseit:dat niet ontfanclic en was
den procuroer:eñ wort deffault ge
wesen·teghens den voerscreuē ian
florijn Dat wort gheappelleert int
parlement·het wort gheseit·wel ge
wesen:eñ qualic gheappelleert

Wat sake den rechter te doen he
uet tegens die accusement

Capittel·xc·

Ghesien hoe ende bij

hoe veel manieren men mach
veruolghen den ghene die gheaccu
seert of ghewroecht is van crisme·
Thonen wil ic wat sake dē rechter
te doen heeft daer op·op die accusa
tie Soe mochdi weten:dat indiē dē

ghewroechden niet en is vandē iuri
dictien vandē rechter:daer hi geuā
gen sal wesen·om vreese eñ duchte
vanden afscriuen ende renuopen·
hi behoertet plus te stellen tot exa-
minacie met woerden Eñ indien hi
niet en bekent die sake of ignoreert
men behoert hem subtiliken te inē
rogueren:want bi subtile interro-
gacien of ondersoecken dicke kennē
eñ ontkennen:eñ so gheringhe als
des ghedaen is·nimermeer en be-
hoert daer of ghedaen te sijn rēuop
Ende of hijs niet kennen of ontkē-
nen en wil Soe behoert den rechter
hem te naken van hem te setten:of
te bedraghen op enquisicie van sij-
nen lande Want indien den rechter
subtijl is:qualic sel hi moghen van
een bande drie pointen ontgaē·hij
en bekent of ontkent:of hē stellet in
enquisicie van sinen lande Ende vā
welke vanden drien·daer of dat hij
geuangen wort nimermeer en val
ter renuop Ist dat hi hem set in en-
quisicie:men behoert hem te eyschē
of hi hē voelt te wesen een goet mā
dat hi niemant en behoert te ontsiē
die hem kent·die teghens hem wil
of behoert te deposeren:op dat hij
hem set in alle enquisicien van allē
tughen Want indien hijt also doet
hi en mach nimermeer daer teghēs
segghen Ende of hi seide·ick en wil
mi niet bedraghen in die deposicie
van eē yghelic Alsdan isme sculdich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te vraghen van wyen en̄ waer om Want idien daer ware veete of hate·die en behoren teghens hē nz ghehoert te sine Noch moechdi weten na dat den gheuangen hem ghesetis in enquisicie· nīmermeer en behoert hi geset te sine in questie vā faite: want men hē onghelijc doen soude en̄ hinderen · Want questie en behoert geen stadt te nemen als die sake sulcke is·datter gheen tugē en sijn noch gheuinden en can: en̄ nochtās is die sake presumptuoes als daer of informacie blijct·

Costume van artois

So weet dat bi de castume van artois en̄ van sōmighen plecken Een edel man en set hem ī gheenre enquisicie· noch en is sculdich te setten· noch worden bedwōghen hem daer in te setten·ten si dz hijt begheert En̄ hoe wel dattet ghedaen ware buten sinen weten ende consent: so en behoertet hem niet te hinderen: ten si dat hi hem daer an bedraecht bi sinen wille

In wat plecke of plecken cryme behoert ghecorrigeert te sine

Capittel·xci

Nae die usancie van waerlike houen· en̄ sondlige na bescreuen rechte·daer die cryme gedaen· en̄ geperpetreert sijn· daer behorense ghecorrigeert te sine En̄ hoe wel datse gheuanghen ware ī andere iuridictien·daer om: indien hi gheantwoert heeft in kennen of ontkennen: of gheset in enquisicie daer salmen die sake determineren want naden rechte: daer die pleyti of ghedinghe sijn begonnen· daer behorense gheeynt te wesen

Van cryme gedaen onder hoge iusticie: en̄ hi wechloept iden bedriue van een ander rechter·

En̄ oft geburerde dat enige ghedaen hadde ·en̄ gheperpetreert enige crime inden bedriue vā hoghe iusticier·en̄ daer gheuanghē si·en̄ die an hem op ghestelt·die gheuangen des ontkende: weet dz hoe wel dat dē heere onder wyen hi des ghedaen hadde hē begeerde weder te hebben· hi en behoertes niet wedē te hebben: want hi is verbondē vā antwoerden: ende of hijt ontkēt als voerscreuē is· En̄ den here die hem veruolcht of doet veruolghen·beiu ghede dat die gheuangen ghedaen heeft die faite in sijnre iuridictien: dewelke is crimmele: en̄ daer om dz hi hem ieghenwoerdelic veruolcht tot daer toe: hi ist sculdich weder te hebben Mer die kennesse hem wedē te gheuen of niet·behoert andē rechter die hem also gheuanghen heeft op sijn bedriue En̄ of hi iegenwoerdich en̄ inde hette niet gheuanghen en ware ·alsdan en behoert hijs nz weder te hebben Want na sōmige

noch en soude hijt niet weder hebbē
ten ware dat de gene die hē ouolcht
sijn hant op hē gheleit hadde

¶ Vā een heere weder te hebbē sijn
subiect in cas van crijme.

Item nae sommighe
opinie. oft ghebuerde. dat enighe
baroen gheuanghen hadde enigen
misdader rechtelick: of te berechten
an een ander baroen of ander here
hebbende hoghe iusticie. eñ die hilt
voer cas van crijme: ende den ghe-
vanghen seit. dat hi voer hem niet
en wil antwoerden: want hi heere
heeft. die hi sculdich is te nomen. eñ
vanden seluen heere begeert te sijn
weder te hebben. hi behoertē weder
te hebben: om daer of recht te doen
nader sake. ten ware bi also. dat hi
gheuanghen geweest hadde in iegē
woerdicheit vander misdaet: alsdā
en waer daer geen renuoy

¶ Van weder te hebben sinen in-
wonenden.:

Item offet ghebuerde
dat enighe wonende onder enighe
hoghe iusticier: misdaen hadde eni-
ghen anderen: die niet comen noch
gaen en mochte. onder die iusticie
vanden seluen here voer crijme: eñ
die voerscreuen here vinden mocht
den ghene die hem misdaen hadde.
onder andere hoghe iusticier. ende
hem daer dede gheuanghen nemen
sonder hem daer te verbinden te āt
woerden noch anders: eñ begheert
ware van sinen here onder wiē hij
woenachtich is. hi is sien sculdich we
der te hebben Mar den here diē we
der hebben soude. behoert te assig-
neren anden ghene die in sijn iuri-
dictie of bedriue niet comē en mach
Stede seker eñ eerbaer. eñ hof ōden
gene die hē partie maken wil recht
te hebben: eñ hem ghelepe geuende
gaende eñ comende. om dien dach
daer toe dienende. eñ soe veel. dat
daer of recht ghedaen sij: eñ dē mis-
daet ghecorrigeert.

¶ Vanden officiers royale

Ende oft ghebuerde dat
enighe hoghe iusticier ander dan dē
coninc: gheuanghen hadde in sijn-
re iuridictie. of bedriue. officier. of
sergent vanden coninc. om cas vā
crijme: die hi in sinen bedriue mis-
daen ende ghedaen hadde Weet dz
hi daer of niet en behoert te kennen
mar souden weder hebben dē recht
royale: ō daer of te doen sulcke pu-
nicie: als ten sake behoren sal: wāt
vanden officiers vanden coninc sō
derlinge van cas criminele: behoert
te bliuen die kennesse anden coninc.
eñ an sinen officiers Ende na som-
mighe niet. ten ware in horen diēst
ende officie doende.

Vander plecke daer eenighe belast
van crime hem luden mogen suue-
ren. ¶ Capittel. xcij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ENde of en̄ige waren̄
die om twifel hē stellen ī rech
te en̄ suueren als īnocētes vand̄ sa
ke op hem ghelast: of tegens haer
lijf verweren · of om te wederstaen
anden appeel of voertroepīge vā
sijn ouerste here Weet dat van driē
plecken mach hi hem stellen in die
een En̄ in welken vanden driē daer
hi hem set · dat behoert hē waerdich
te sine en̄ stadt houden tot suueren ·
of hem te ontslaē van die voertroe-
pinge van sinen here · of ander die
hem om dier sake souden willen in
rechte betrecken ende setten in ban
ne Den eersten daer hi hem ond̄ be
hoert te setten · is den coninc inden
baeliuscappe van preuosteit onder
wyen hi woenachtich ware Dē an-
deren den here daer hi ond̄ woen-
achtich ware · indien hi hoghe iusti
cie hadde Dē derden : den here daer
die faite onder ghescheit is : wāt on
der wyen dattet si vanden drien :
mach ghenoech sijn · en̄ is waerdich
die suuerheit bi hem ghedaen · par-
tie daer toe gheropen · Noch mach
gheuraecht sijn · of enighe vanden
voerscreuen tween heren · ond̄ wyē
dat ghedaen gheweest hadde · dats
te weten den here ond̄ wiē mē ware
woēachtich · of dē heere ond̄ wiē die
faite gedaen gheweest hadde · nz en
hadden hoge iusticie : an wiē mē dā
behoren soude te gaen suuerē Weet

onder den coninc : want hi beuāget
al · En̄ of een vanden tween hadde
hoghe iusticie : hi soude daer moghē
gaen Want anden gene vā beyden
diet si is waerdich Mer die behoer-
licste is te gaen onder sinen here na
dat hi hoghe iusticie hadde · En̄ tot
wat houe men hem set : men moet
appelleren · die partie gheiniurieert
dats te weten die naeste vanden do
den · en̄ den procuroer vandē bael-
iuscap : indient ghescie indē houe
van een vanden voerscreuen heren
Ende indient ghescie onder sinen
here met partien : en̄ den procuroer
vanden coninc · soudemen moeten
roepē den here onder wyen des ge-
buert en̄ ghescheit ware Ende also
behoertet ghedaen te sijn tusschē al
len heren : want alsdan moetmen
roepen partie ende die iusticie van-
der eenre sijde ende van dander · en̄
ander suueringhe en is niet waer-
dich · ten sij vanden clercken die aē
hoer ordinaire · &c. Vā eē woē-
achtich ond̄ den conīc te suueren ·

Oft gebuerde dat een
woēachtich ond̄ den coninc te suue
rē : dede dootslach inden bedriue vā
een baroen of here en̄ niet geuangē
en ware · en̄ daer of geropen ware
optē bā · en̄ bi gtumas gebānē wert
vādē bedriue op sijn lijf · en̄ daer na
hē set ī recht ī houe roiale bi remissi
weet dz dē bā te niet geset soude sijn

mer het ſoudē moeten gheſchien dꝫ
den exploit vanden baroen of here
ende ſine coſten weder gegheuē wa
ren eer hij vter gheuangheniſſe co-
men ſoude:ſo waer hi oec ontfanc-
kelic in purge: of ſuueren bi remiſ
ſie vanden here daer hi onder woē-
achtich ware·na dat hi hem ſette in
houen royale En̄ wel iſt redene dat
beter ende ſtercker is·dat hi indē ho
ue vanden ouerſten hem purgeert
of ſuuert: dan inden houe vanden
ſubiect ·En̄ nae dat den ſubiect des
mach doen ·bi ſtercker reden macht
die coninc en̄ iſt ſculdich te doen

Een exempel vander ſake·

Het gebuerde dat die
ſone van minen here van ſouaſtre
in artois:en̄ den ſone heer ian van
belle deden enen dootſlach te mon-
chy in artois Om welke ſake ſij hē
purgeerdē te beauqueſue ond̄ dē co
ninc·ende deden voert roepen den
genen die ſculdich waren gheropē
te weſen Ten daghe dienende com
pareerden die officiers van artois·
ſegghende teghens die ſuueringhe
ende dat ſi voert geroepen geweeſt
hadden bi hemluden ·en̄ ghebannē
vanden houe van artois·om die ſa
ke allegierende veel redenen tot diē
eynde Die gheuanghen ſegghende
ter contrarie Alle gheſien biden ho
ue royale die voerſcreuen bannigē
van artois worden te niete ghedaē
die deffaulten betalēde biden voer-
ſcreuen gheuangen·

Hoe dat die rechter behoert ghe-
uanghen te nemen den ghenen die
hem purgeert ·:

Ghi moecht ende ſijt
ſculdich te weten· dat ſo gheringhe
als een man gheſet is in rechte ond̄
rechter die des mach doen ·weet dꝫ
hi ter ſtont hem behoert gheuangē
te nemen in beſloten gheuangeniſ-
ſe:ende doen condighen bi beſegel-
de briuē ende patentes anden rechē
die daer om hem dede ropen·het ſij
den coninc of andere:dat hi houdē-
de is ſulcke ·N·ſijn geuangen· om
te doen recht tot recht van allen ſa
ken.en̄ ſpecialiken van ſulcke ſakē
N· daer hi hem of geſtelt is en̄ ouer
ghegeuen in rechte :ende dat of ye-
mant weet· of hem wil eyſchen enī
ghe ſake om de voerſcreuen ſake of
andere·hem compareert tot ſulken
inden ghedinghe die hi van hē hou
dē ſal· en̄ ſal daer of doen alle tgeēt
dat tot goede iuſticie mach ende be-
hoert ghedaen te ſijn nader ſake·en̄
ouermids die iuſticie allo gheron-
dicht· behoert te ceſſeren van allen
anſpraken ·en̄ van allen veruolge
dat inden houe begonnen hadde te
doen of meende te doen· mids hem
weder gheuende die exploiten van
ſinen deffaulten ende contumaſſes
En̄ behoert ouer te ſcriuen aen den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

rechter vanden purgacie·hoe dz hi ontfangen heeft syn brieuen patentes op die detencie van dese· N·eñ suueringhe of purgacie van dese· eñ dat hi daer of gaerne doen sel alle tgheent dat tot hem behoren sal· eñ niet meer en behoert hi daer of te scriuē· Mer nochtans behoert te cesserē alsdā: eñ daer na en behoert hi niet vorder te procederen·

Van wat saken men niet en behoert ontfanghen te wesen tot purgacie· Capittel·xciij·

OM dat voerscreuen is ende ghethoent·hoemen hē setten sel· eñ behoert in rechte ende purgacie Het is van node te siē vā wat saken men niet sculdich en is tontfanghen tot purgacie in waerlike houen Soe moechdi weten·dat ter syn veel saken die niet ontfanckelic en syn tot purgacie: gelijc als moert·brande van husē· vercrachters van vrouwen· strossers inden weghen·dat die clercken hieten [depredatores populorū:]·verradēs· onghelouige·buggheren:sulcke en syn niet ontfanckelic in rechte van purgaci Ende die reden is·dz mits dat sulcke misdaet· is so onbehoerlic eñ leelic: so en wilt die usanci vā waerlike houen niet·datmen hem daer of stellen mach tot purgacie: Want purge en begheert niet dā sake diemen betughen mach· indiē dē partien hem dan wouden besculdigen· ende sulke crimen en moghen niet betuycht syn·dan bij proces extraordinarie met ghemeene mare: daer om datse ghedaen syn also hei melic ende bedectelic alsmen mach· ende daer om en valter gheen purgacie: want partie hoe wel sij gheappelleert ende gheropen ware·en soudes niet connen noch mogen betughen· dan bi auonture eñ bi presumpcie Waer om des en behoert niet te vallen in purgacie: want in dien si alsdan bi purgacie mochten ontgaen· si souden alle ontgaen Want nae dat den parsone gheset wort tot purgacie:men hem uz stellen en mach dan ī proces ordinarie eñ die saken bouen gescreuen behoren gheset te sine in proces extraordiarie Eñ daer om is seer grote differencie tusschen die saken die ōtfāckelic syn in purgacie ·eñ die andere die niet ontfanckelic en syn· Ende wel behoert dē rechter hem daer of te wachten :want grotelic soude hi daer of moghen begrepen worden ende vallen in twijfelen van rechte Mer hi en behoert hem niet te porren sonder iuste informacie precedē te ·ende sonder vanghenisse van te ghenwoerdicheit des misdaets

Dat ihouden vanden brieue vā enighe tontfanghen tot purgacie·
Capittel· xciiij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Die manire te maken

ende te formeren den brief vā
recepcien rechtelic·eñ tot purgacie·
dese te senden anden here daert be-
hoert ghesent te sine· ¶ Aen dē ho-
gen ende moghenden here mijn he-
re die baeliu van vermēdois ·of aē
sinē stadhouder dese ·ꝛc· baeliu van
mortaenge op die schelt Salupt in
onse heerlicheit·lieue ende eerber he
re v wil ghelieuen te weten dat wi
des dijnredages · xx ·daghen in iu-
nio· int iaer ·M·ccc·lxx· als baeliu
ende rechter vādet voerscreuē plec-
ke van mortainge:ontfangen heb-
ben in rechte in presencie vandē leē
mannen vanđ voerscreuen plecke·
dese·dewelke bi sijn vrie wille is ge
comen hem gheuanghen gheuē als
an sinen here van wien hi ondsate
of is·om te verbeiden trecht teghen
een ygelic· van allen saken daermē
hem of soude moghen veruolghen
si waren criminele of anders:ende
sonderlinge van deser sake·N·dat
mē op hem vermoeden mach sōder
sake als hi seit· Eñ daer ghi hem of
doet appelleren eñ roepen tot recht
vanden coninc:als hi verstaen he-
uet So certificeer ic v·dat ic hem ge
vanghen houde: eñ bi gewijsde vā
recht :waer om ic behoer te signifi-
ceren· dat den eersten dach wesē sal
inden houe van mijn here ten voer
screuen plecke van mortainge optē
ȝ̄sten dach vander maent vā iulio
dewelke dach is van ghedinge·ten
voerscreuen plecke·eñ tot allen an·
deren ·daert behoert an ghedaen te
sijn Eñ wye enighe sake teghens dē
voerscreuen geuanghen soude seg-
ghen willen· protesteren·noch alle-
giereu· noch teghens die purgacie
die hi in meeninghe is voer ons te
doen Weest indien v goetdunct tē
voerscreuen daghe of daghen daer
an volghende·die op hem sullē sijn
betepkent·eñ gaerne sal daer of ge-
daen worden ·alle tgheent dat met
redene behoren sal Soe beghere ick
aen v:dat ghi des considereert ende
wilt laten cesseren of doen cesseren
die voertroepinghe bi v daer op be
gonnen · ende alle tgheent dat ghij
daer of gedaen sult hebbē tot deser
teghenwoerdighe wete ·begherēde
oetmoedelic dat bi v allso ghedaē sij
¶ Om wat saken men mach settē
een persone op pinen of examinacī

¶ Nae dat geseit is van

wat sake men niet ontfaughen en
wort in purgacie of suuerighe So
volcht te sien hoemen van dier sakē
ende van andere gelike men mach
setten tot questie van pijnen·om te
weten die waerheit vander sakē bij
horen monde· eñ bi proces extra or
dinarie So weet dat hi behoert ghe
set te sine tot questie van pijnē·den
ghenen die bi informacie precedēte

ſulke ende dewelke doen waerach-
tighe eñ ſekere ſuſpicie vand ſaken
daer hi om is gheuanghen · eñ dat
hi die ſake ontkent: dewelke infor-
macie ende ſake eer hi tot queſtie ge
ſet ſi den gheuanghen behoert ghe
thoent te ſijn anden rade vandē ho-
ue · ende den gheuanghen horē · hoe
hi die ſake ontkent teghens die īfor
macie die teghens hem werct : ſond
dat die informacie hem ſi ghethoēt ·
ende biden rade ende ordinancie vā
den rade des hofs : gheſien die īfor-
macie Behoert gheſeit te ſijn · dat dē
gheuanghen gheſet ſi tot queſtie ex
traordinarie : ſonder dat hi anders
gheſet ſij tot pinen · om te weten die
waerheit vander ſake Ende dat be
hoert den rechter te doen · inder pre
ſencie van drie of vier ten minſten
vanden voerſcreuen raetſmannen
vanden houe Eñ of den geuanghē
om die eerſte queſtie niet en wil ſijn
ſake bekennen Den rechter behoer-
ten of te ſetten tot des anderen da-
ghes · eñ dan roepen die raetſluden
eñ hē thonen : hoe dat om die waer-
hede te weten hi geprocedeert heeft
met queſtie tegens deſe R : die nz en
wil bekennen · te weten iſt · wat hij
daer of voert behoert te doen Ende
die raetſluden behoren te ſeggē · dat
noch ſi onderſocht den gheuanghē
of hi die waerheit ſel willen ſeggen
Ende is des niet · dat hi weder geſet
wort tot queſtie anderwerf : eñ alſo
alſdan bi rade ende ordinancie van
den raetſluden des houes : tot driē ·
vier of vijf reyſen · indient noot ſij
op dattet ſi bi alſo veel daghen · ter
tijt toe dat die waerheit geweten ſi :
indient moghelic is Eñ dies nz : dē
gheuanghen is meer te ſetten tot ōt
ſlach dan ter doot Mer wel ſel hem
den rechter wachten : dat hi ſond cō
ſente vanden raetſluden · hem niet
en ſettet tot queſtie · ende dat ſijne
queſtie ſi ſonder vuer of ſonder ſul
ken laſte : als dat ſijn leden niet en
ſijn noch en worden ghebroken · tot
crepel of mutilacie : want het waer
tot perikele vanden rechter Hoe
wel nochtans dat hi beſculdich ghe
vonden worde · Ende ſal hem oeck
wel wachten den rechter · dat alle
tgheent dat welcke hij daer of doen
ſal : alſoe gheſeit ſij · ende ghewelen
bidē mannē · of biden gherechte · of
bijden raetſluden · als voerſcreuen
is · ende bij hem ſeluen hem niet en
ſettet tot queſtie : want hijt doē ſou
de tot ſinen groten perikele van li-
ue ende van goede : ende dat hij des
doet al bijden clerck vanden houe ·
Ende telken tgheent dat daer of ge
daen ſal worden : maken proces v-
bale · daer die mannen die rechters
ende raetſluden in ghenaemt ſijn :
Welke proces verbale geſet ſi indē
papier vāden houe · of in cedule be-
ſegelt vāden voerſeidē rechters ende
raetſluden Ende alle dat geent dat

den geuangen bekennen sel of seg-
gen sal in questie of pünen of daer
buten. Eñ of hi vanden enen dach
totten ander twijfelen sal in ppost
want dat is seer te considereren om
totter waerhede te gheraken Eñ of
al des niet en helpet. den rechter is
sculdich weder te setten den geuan-
ghen in hoessche ende breede vāghe
nisse. so dat hi weder allso gheset sij
dat die questie of pine daer aen niet
en schijnt Eñ alsdan behoert hē den
rechter wel te wachten. dat hi hem
niet en ontslae in onbehoerlikē sta-
te: want het soude wesen tot sijnen
perikel. om dattet schinen soude dz
tet sonder cause hem ghedaen wa-
re: mer hem breedet sijn vanghenis
se tot sijn wederseggen: of tot we
derseggen vanden houe. Eñ alle
dē proces wel bewaren daer op ge-
daen. ende specialiken die informa
cie. op dat indien daer of enich ver
volch gheuiele. dat hem den rechter
daer mede verweren mochte Ende
thonen tgheent dat hem gheroert
hadde des te doen. om sijn eer ende
officie te bewaren Eñ dat alsoe be-
hoerlic gheconserueert. den rechter
en behoert niet te differeren des te
doen. Noch gheen edel appeel. dat
die gheuanghen daer op mach doē
na dat hi allso procedeert als voer-
screuen is: en sal van geenre waer-
den wesen Want rechtelic ende son
der perikel mach hijt allso doē; ende
anders niet Ende oft te doen ware
in houe van rechter die iugierde bij
vermaninghe van mannen. dewel
ke nae sommige castumen niet en
willen noch en behorē te weten vā-
der questie of pijnen Want bi ques
tie en souden si geensins wijsen soe
verre als sij dat wisten Weet dat
oft ware in houen. daer die mannē
wijsden bi hoer vsancie ende recht
sij en behoerden niet te iugieren bij
bekennen of belijden van questi of
pinen: want sulcke rechters en heb
ben gheen macht te stellen ofte doē
stellen yemant tot enighe questie of
pijne. noch en moghen iugieren. tē
sij dattet voer hem bekīt is vā par
tie: sonder stadt van enighen swa-
ren tormente of pine. of ten si dat-
tet betuycht si bi behoerlike tughen
Ende allso begheertet die vsanci vā
onderdanighen houe

Dat inhouden vanden brief vanden here die betrpkent welē sal vanden geuanghē: die hem sal willen purgeren of suueren

Capittel. xcv.:

Die manieve ō weder
ouer te scriuen biden heere of
rechter. dewelcke des is gerondicht
ende laten weten is dese Tristrā
du bos ridder heere van famechon
ende van rinseuael. raet vanden co
ninc ende baeliu van vermendois.
Aenden wijsen ende eerbaren dese-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

N·baeliu van mortaenge opē scelt
saluyt Wi hebben ontfangen uwe
brieuen patentes: biden welkē ghĳ
ons hebt laten weten eñ gecōdicht·
dat ghi in uwer geuangenisse hebt
ende hout dese·N.die om die suspi-
cie van dese·N·daer hi of was ver
maert·hem ghegheuen uwen geuā
ghen·om te verbeiden recht vāder
voerscreuē sake ·of anders daermē
hem of soude moghen of connē ey-
schen Ons biddende dat die voer-
roepinghe bi ons opter voerscreuē
sake begonnen of anders:wi cesse-
ren willen ende oflaten·eñ vā meer
daer om tugens hem te procederen
Weet dat gesien uwe brieuen daer
op transcriptes: wi gaerne daer of
doen sellen alle tgheent dat ons toe
behoren sal te doen ·ter cause vā ō-
ser officie Des te oerconde onsen se
ghel·daer of wĳ vseren inden voer
screuen dienste ghe set op desen brie
ue· ghedaen ende ghegheuen · den
xvsten dach vanō maent·N·anno
M·ccc·lxx·xi·:

Den eysch van partie tegens dē
ghenen die hem ghe set heeft·tot pur
gacie of suueringhe:

Capittel· xcvi·

DEn gheuanghen ge
stelt in houe ·die tegēs partie
comparant teghens hem:mach al-
so seggē ·Heer rechter ic aensie dese

N·die ghi gheuanghen hout·om
recht te doen van hem na dat beho
ren sal tot goede iusticie·die ic weet
ende ben sekere · dat ghĳ sĳt ende
wilt wesen sonder fraude·ende sō-
der hate: ende alsulcke hebt ghĳ al-
tĳts gheweest ·ende noch of god be
lieft so sult ghĳ wesen in deser sake
dewelcke is so leelic ende verdome
lic van hem seluen als ic hier na sey
ghen sal biden adueu van mĳnen
meester· die mĳ alsoe ingheghenen
heeft · ende ghegheuen bi memorie·
Biden welcken ic hebbe ten besten
dat ic hebbe connen eñ moghen in-
terrogueren Mer inder waerheit ic
ghelooue sekerlic dat hi recht heeft·
ende dat sĳn cōsciencie hem porret
recht te soecken Om die welcke te
hebben ende te ghecrighen·ende dē
misdaet ghecorrigeert te wesen Ick
segge dat dese· N· dewelcke is daer
uwen gheuanghen · alst recht is in
sulcker sake ·tot sulcken dage:ende
in sulc iaer of daer omtrent· ende ī
sulcker stede of daer bĳ: met quade
propoest met faite wacht mz voer-
dachte ·in moert ende quade faite·
hem vorderde te wachten eñ verbei
den dese NEñ dat meer is aduiseer
de dat hi hem vinden mochte in hei
meliker stede ende vten ghesicht eñ
bekennen vanden volcke·dewelcke
was eñ is eē seker teykē van moert
van quade ende leelike faite·ghelĳc
als de gene die bi sinen quadē wille

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

om anders gheene sake wt en was
noch en dachte te doē:ende daer sō-
der spreken heeft hem beuochtē·ge-
quetst ende ghesleghen met wapen
soe veel dat hi hem ter doot brochte
dat welke is teghens ende in ōsma
deuisse vanden weluaren der iusti
cie vā mijnen meester sinen natuer
liken soen · ende van alle sinē vriē-
den Eñ daer toe van alle eñ een ige
lic· die hem inder bewaernisse des
weluaren van iusticie betrouwē te
bliuen ende te leuen Ten waer dat
bi v daer in voersien wort met re-
medie van iusticie So concludeer ic
dat indien den voerscreuen·N·om
die voerscreuen sake is gheuanghē
ghehouden:kennen wil die sakē bij
mi geproposeert· hi sel de waerheit
kennen : eñ bi v eñ uwer vonnessē
sal hi ghecondemneert worden ter
doot ende ghee xecuteert:so dat ghe
sleept te sine an die iusticie of galge
openbaer·tot dat hi doot si eñ ghe-
worghet· Ende indien hi ontkent :
mijn meester biet so veel te betugen
als om te geraken tot sijn conclusie

Verweringhe om den ghevan-
ghen in cas van crisime Ca·xcvij

OAnder syde vanden
ghevāghen mach eñ behoert
te sine verweert tot allen eyndē·het
si declinatores of dillatores of āder
exceptien stadt hebbende · Eñ eerst
die gheproposeert ·eñ voert gestelt

ende te werē ghesel· behoert te sijne
gedinget ten eynde dat den eyscher
behouden si : geuangen·die tot sul
ken eynde ende sakecontendeert ·
Ende dat hi hebben sal sekerhede te
wederkeren ende antwoerden van
costen ende boetē· indien hi veruiel
gelijc als hi sal of god wilt daer na
voert ghestelt worden of hi is ont-
fanckelic in rechte na tgeent datter
voren ghethoent is ·inder rubrike
die ghetepkent is biden getale daer
of mencie makende alle saken ghe-
considereert Te weten of den geuā
ghen staet heeft of preuilegie: daer
hi hem of behelpen mach inden sel-
uen houe·om te differeren ·totter iu
ridictie ō seluer Wel mach hijt doen
indien hi twijfelt in hem seluen vā
der sake · Ende of hi niet en he-
uet andē exceptie : ende dat hi scul-
dich is te antwoerden anden voer-
screuen eyscher ·Noch behoert hi te
nemen alle induces op sinen eische·
eñ eerst repeteren den principalē ei-
sche ·eñ daer op nemen alle verwe-
ren behoerlic·anders dan kennē of
ontkēnen· dewelke bij exceptie mo-
ghen die sake prolongieren verlā-
ghen eñ wtstellen· indient mogelic
si: sonder te treden in peremptore·
van kennen of ontkennen: ghelijc
of hi niet ghedaen en hadde declara
cie vā sijnē ppoest die hi settē soude
in faite·eñ die de tugen begherē sou
den: so behoertmen te eyschē des te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hebben: want in allen saken ·daer
tughen behoren·daer behoren me-
de declaracien : ghelijc als van tij-
de ·van plecke·van daghe ·vā per-
sone:of anders den eysch is onsouf
fissant : en̄ daer om mach sijn ver-
weert totten tegenwoerdigen eysch
En̄ na alle varoiementē van excep
cien primaulx men behoert te seggē
Heer rechter totten eysche die ghe-
daen heeft partie aduerse·bidē wel-
ken ouermids die premissien die hi
ghearguéert ende voertghestelt he-
uet· hi heeft veruolcht ten eynde dz
mijn meester in deser sake· dewelke
is een man van getrouwichede vā
goeden leuen ·ende van goeder fa-
me·ende van goede hantieringhe ·
sulke es hi ghehouden en̄ vermaert
En̄ alle die ghene die hē kennē ende
met wyen hi om ghegaen heeft· hē
daer voer houdē Noch nye en was
hi gheuanghen noch vermaert ter
contrarie: anders dan biden ghene
diet ieghenwoerdelic doet en̄ maect
hem partie tegēs hē ende veruolcht
dat hi si ghecondemneert ter doot·
rc· Om te veruolghen ende te heb-
ben saken contrarien den sijnen·dz
is te weten: dat mijn meester si vrij
quijt ende ontslaghen vanden con
clusien vāden voerscreuen eyscher
en̄ inocent geuōden en̄ sonđ sculde
vāden faiten bi hē voertgestelt· en̄
daer of ontslagē si en̄ geabsolueert
dē voerleidē eyscher si gecōdēneert

in boetē van valsch en̄ quaet wroe-
ger in sulcke sake: als in peyne de-
talio: of andere sulcke: als hi biden
castume vanden houe sculdich sijn
sal te dragen ·daer toe si ghecondē-
neert in eerlike en̄ pfitelike beterin-
ge tegens minen meester: om die le-
like iniurien die hi op hē wtghestelt
heeft sonđ scult alst bliken sel· mits
cost·scade·en̄ interrest gedaen ende
noch te doen En̄ om te obtinuerē al
dat voerscreuen is : ende alle āder
behoerlic tot discrecie vandē houe·
seit en̄ doet mi mijn meester seggen
dēwelken ic hebbe met alle mijnder
macht ondersocht op die sake : om te
geraken die waerheit vander sake·
en̄ vanđ materie : bi oerloue vandē
houe die mi daer op gegheuen is ge
weest Dat gesien en̄ geconsidereert
den eysch vā partie aduerse en̄ sijn
pmisse·biden welken hi coemt ende
doet sijn cōclusi·in welke pmisse hij
geseit en̄ gedeclareert heeft bi sinen
wille·en̄ wel heeft hi daer in gedaē:
want hi was met redene dat gehou-
den te doē · Hi heeft geseit en̄ voert
gestelt: dat tot sulcker tijt ·tot sulkē
dage en̄ tot sulcker plecke mijn mee
ster gedaen heeft dē fait ende moert
daer ō hi sijn cōclusi maect Waer ō
en̄ om rechtelic te antwoerden bi re
gule· ic mach kiesen en̄ segghē voer
minen meester exceptie sulcke en̄ so
eerlic·dattet wel mach alheel te nie-
te doen den eysch en̄ cōclusie vandē

voerscreuen epscher: want het sal ī
der waerheit beuonden worden·dz
mijn meester ten daghe ende ter tijt
dat hi seit die voerscreuen moert ge
daen te wesen: was so verre·ende ī
sulke gheleghentheit van lāde· dat
in gheenre wijs niet en mach noch
en behoert ghedacht te sijn·dat hi tē
voerscreuen dage ende plecke was
noch wesen en mochte: want tottē
seluen daghe eñ tijt: was hi mō ste
de van ·N· dewelke is vander plec
ke verclaert biden epscher verre vā
daer·xx·milen of daer omtrent·die
welc is alibi souffissant· ende sulc:
dat mijn meester biet te betughē·eñ
hi settet in fait·dat bi geenen ōstan
de en soude moghen gheseit sijn·dz
mijn meester hadde of hebbē mocht
enighe scult ten faite geallegiert bi-
den voerscreuen epscher · waer bi ī
dien mijn voerscreuen alibi wil kē-
nen ende belijen: hij sal die waerhz
bekennen·mijn conclusie sal mi toe
ghewesen worden ·ende of hijt ont
kent: ic bie daer of so veel te betugē
als om te comen eñ te gheraken tot
mijnre conclusie·protesterende: dat
recht daer op ghehadt tot desen ein
de· eerst ende al voren voert te pro
cederen: als na redene behoren sal·
Mer om des wille dz ic verwere bē
eñ aen alle verweren is promis bij
bescreuen recht te vseren van allen
excepcien: ende recht te hebben tot
elcke sake bi regule ·nae dat sijt be-
gheren ·Noch wederseit noch ghe-
weyghert en behoert hemluden te
wesen · Ic make expres protestacie
te vserē van allen excepcien behoer
lic tot mijn verweren: eñ elc bi son-
der·ende daer op recht hebben ende
bi regule: onthoudende voer minē
meester· als nu sijn onthoudē op p
testacie weder te keren ten faite pri
cipale· als tijt eñ wijle is: of mijn
excepciē niet waerdich en warē tot
ontslach·dat so sijn sal· indiēt gode
gelieft ende mijn goede recht

Van bestande te setten op seker-
hede tusschen dē partiē die te houe
sijn Capittel· xcviij·

Weet datter noch es

een ander manier van crisme
daer actie ende epsch dickent of co-
met· dewelke is seer nootlike· ō die
weluare vandē vrede te stellen tus
schen den volcke· ende wel behoert
tot dienste van rechte Dat is te doē
ende te stellen tusschen partien die
sijn in twiste· het si tot begeerte vā
partie of van officie· die vrede·be-
stande of sekerhede: want weet dat
ter is defferencie tusschen dese drie:
want die bestande niet langher en
gheduert dan een iaer of enen dach
Die vrede of sekerhede duert eewe-
lic Noch isser differncie te epschē be
stant of pays of sekerhede · ghelijc
als ic v segghē sal Bestant te epschē
mach gedaen worden· om ꝑsūpcie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

diemen heeft van vreese· van wat
persone dattet si· En̄ oft is in houe
daermen recht doet bi ȯmaninghe
vāden here: bi vōnesse vā mannen
weet datmē doē moet beclacht voer
recht en̄ bi ȯmaninghe vandē here·
en̄ bi vōnesse vā mannen behoert
geseit te siin· dat die eysscher behoert
geset te sine in bestant vandē conīc
of vāden here· indiēt si andē here of
stede· die sulke vriheit heeft bi hant
veste of anďs: en̄ vlus behoertmē
te doen cōdigen dattet bestant is ge
gheuen met rechte tusschen dese N
en̄ siin vrienden en̄ van dese N· en̄
siin vrienden En̄ men hoertse te no
men En̄ datter niemant en si· durē
de deselue bestande: die malcanderē
misdoē· op te ȯuallen in peyne vā
moert ende verraderie· indiē hi ghe
vōden ware En̄ des niet· gebānē te
siin vten lāde tot ewigen dage· als
verrader En̄ dat den eysscher dz laet
weten an alle sinē vrienden op alle
tgeent dat hi ȯbueren mach· en̄ oec
behoert te ȯcrigen anden sergēt· dz
hiit cōdicht van tsheren wegē āden
vriēden vāden ptien: op dz indiē siij
yet segge wouden met recht· dz als-
dan den bestant durēde: dach betei-
kent si tegens den eysscher Dat ghe
daen den baeliu behoert te vragen
den mānen· of den sergent soe veel
gedaen heeft· dattet bestant behoer
lic gegeuen is Die mānen behoren
te seggen ia· op dat hi voldoē mach

tsurplus En̄ dat gedaē· twelc ware
dich is sake en̄ bestande gedaen· en̄
ȯledē met rechte en̄ vōnesse· behoort
te sine geregistreert inden houe· die
dagen· partien en̄ sergent die dē ex-
ploit ghedaen sel hebben· en̄ die mā
nen die de vōnesse gegeuen hebben
¶ Anders isset van payse of seker
hede te hebbē: want het is vā node
diet hebben wil te doen dachuaerdē
die partie van wien men dat hebbē
wil tot sekeren dagen· voer rechter
die des geuen mach: Dats te weten
oft in houe ware daermen vseert bi
cōmissie: het moet ghescien bij cō-
missie· inhoudende die sake Ende i-
dient si in houe daermen vseert bij
vermaninghe van mannen sōder
cōmissie· het moet ghescien bij be-
slachte ghedaen anden mānen· En̄
die mānen behoren te seggen· dz die
partie vā wien men dat begeert ȯ-
dachuaert si bi sergent en̄ bij man-
nen ten xiiij̄ dage en̄ buten octa-
ue vā paeys te gheuen of sekerhede
op tgeent dat daer of begeert wort
Ende beteykenen dat biiden houe:
ende met rechte is ghescit ende ghe-
ordineert· dat hanghende den dach
daer op beteyckent: sekerhede be-
hoert te wesen tusschen den parti-
en contencioesen maghen ende vriē
den vander eenre siiden· ende van
die andere side: op te veruallen in
capitale peyne· ende op alle tgeent
datmē misdoen en̄ verbuerē mach:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item hemſuden ghecomen ten da-
ghe beteykent· partie die verdach-
vaert is mach allegieren dat pays
of ſekerhede niet en mach· noch en
behoert te begripen enige die ſaec-
weldich ſijn: mer behoren te bliuen
buten payſe beſtant of ſekerhede·
Ende noch na ſomighe cuſtumiers
na dat hi niet en doet anſprōc noch
āeuechten: den rechter behoert daer
toe te verſien· ſonder daer te ſtellen
ſwarer ſtate dan ſekerhede Niette-
min aller yemant is die pays be-
gheert beſtande of ſekerhede in ho-
ue· behoertmenſe te gheuen· wtghe
ſeit den ſaecweldigen of handadigē
deen tegens den anderen· van wat
ſtate dat die perſonen ſijn· of ī wat
plecke dat die ſake ghedaen ſi· ende
ſpecialiken Hoe wel dat te houe die
partien malcanderen vōden ſōder
verdachuaerdinge· ya hoe wel dat-
tet begheert ware van een vrouwe
ſo ſoude ſijt moeten geuen vā haer
ende van haren vrienden Eñ alſoe
wortet gheſeit bi arreſt vandē par-
lement· eñ ghedaen voer enē mā die
daer iegenwoerdich ſach een wijf:
niet tegenſtaende enighe ſake of re
dene· die die vrouwe coude allegie
ren· noch aduocaet voer haer· dat
ſi niet en was daer toe ſculdich be-
dwonghen te weſen bi veel redenē:
So wort gheſeit· dat ſi gheuen ſou
de ſekerhede· Hoe wel oec dat dē ge
ve van wyen men begeerde die ſe-
kerhede ware van andere iuridictie
ya al waer hi van buten des conīc-
rijcs ende daer bi woude ſeggē: dat
men hem niet doen noch bedwigē
en ſoude: ſo ſoude hi dat moeten ge
uen Ende alſo wortet noch gheſeit
bi arreſt vandē parlement: om ian
hallact· die woenachtich was te va
lenchijn: tegens mijn here engraud
van heſtijn ridder· raet vanden co-
ninc Ende noch: hoe wel dat dē ghe
ne op wien men begheert die ſeker-
hede prieſter waer of clerc ſimpele
ſo ſoude hi ghehouden weſen te ge-
uen die ſekerhede bi ſijn ordinaire
of renuoy vanden rechter ſondē cita
tie Ende alſo wortet gheſeit mz vō
neſſe bi mijn here den baeliu vā v-
mēdois in des conincs hof tot ma-
re in tourneſis: om mijn heere van
lannoy· eñ heer willē van foueux
prieſter canonic van doornic· Om
welke ſake twiſt was tuſſchen den
partien Alle gheſien biden rade vā
parijs· het wort gheſeit dattet wel
ghewesen was biden voerſcreuen
baeliu Mer ſo gheringhe als die
waerlike rechter wort ghewaer dat
ſekerhede begheert is op prieſter eñ
den prieſter hem behelpet met ſijn
prieſterſcap· die waerlike rechtē mz
ſijn hant heeft deſe auctoriteit ende
macht in deſen ſtucke optē prieſter·
dat niet tegenſtaende die clercſcap·
hi mach hem houden ghevanghen
eñ hem doen leiden ten coſten vādē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

clercke tot ſijn ordīaire of behoerli-
ke rechter: eñ in ſijnre preſencie doē
gheuen ſekerhede aenden waerlikē
die des begheert Eñ alſo wortet ge
daen telcken dattet die ſake begeert
int parlement: eñ in alle coninclike
houē Item oft ghebuerde dat geē
vanden partien en begheerden be-
ſtande of ſekerhede aenden rechter·
daer om en ſoudt niet bliuē· dē rech
ter en ſoude wel mogen doen ende
ſculdich is te doen van weghē ſijns
dienſtes: ende daer toe bedwinghē
den principalen wpen dat angaet
eñ alle die maechſcap vander eenre
ſijde eñ vander andere Eñ alſo iſt
gheordineert: dattet in allen coninc
liken houe ghedaen wort· telkē dat
tet die ſake begheert Item offer eni
ghe ware die den paiſe of ſekerhe
de niet en woude gheuen· Hi be-
hoert gheuanghen te bliuen ſo lan
ghe als hi tot obediencie ghecomen
is Ende daer om en blijft niet· ſeker
hede en is tuſſchen den partien Eñ
oft ghebuerde dat hi verdachuaert
wort· eñ niet en woude comparerē
daer op ten daghe geaſſigneert eñ
hi hē liet verwīnen per contumas
daer om en ſout niet bliuē: ſekerhe-
de en ſoude weſen tuſſchen dē vriē-
den ende maghen vander eenre ſide
eñ vander andere: eñ hi ſelue Eñ is
den rechter ſculdich· om hē te brīgē
tot obediencie· te ſetten van dage te
dage eters in ſinē huſe: eñ die ōmee
ren van dage te dage· Eñ dat meer
is mach hē appelleren eñ roepē tot-
ten rechten des conics: van drie da-
ghen tot drie daghen· ende hē bānē
biden deffaulten· eñ ſijn goeden aē
hem betrecken· tot dat vander re-
miſſie des coninxs verſien ware na
obediencie gedaen vander voerſcre
uen ſekerhede· Eñ of enighe quade
des hanghende ghelchiet ware: hij
en ware daer of niet gheurijet Soe
en ſouden oec die hantdaghe: gelijc
of paiſe of ſekerhede gebroken So
moechdi weten dat die ſekerhede is
veel ſorgheliker dan die pays weſē
ſoude: want die pays ware te niete
bi nieuwe ſake opcomende· of om
eten of om drincken te ſamen: nae
opinie van ſommighe: om dattet
ſchijnt dat die is gheexpireert ende
te niete gheſtelt bi nieuwe commu-
nicacie te ſamen ghedaen: ende dat
den twiſt gheleden daer bi doot be-
hoert te ſijn· Ende inder waerheyt
iſſet ende behoertet te weſen in con-
ſciencie van redene van rechte en-
de iuſticie. Maer andere ſake iſſet
van ſekerhede: want om eten noch
om drincken· noch om communica-
cie· noch om gheen andere nieuwe
ſake die ſekerhede nz en archt noch
en vermindert: mar die ſake blijft
altoes criminele· die dat breect: of
daer ouer doet: hoe wel dat een an-
dere dan die enfraingant des ſwe-
ret: want ſoe wye dat dat ſweert·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hi is gehouden dat te tyde alle syne vrienden te laten weten · of anders hi setse in perikel van crime · waert dat syt niet en wisten So moechdy noch weten · dat pays gheswore̅ by vereenicheit van vrienden of van arbitters is houdelic op peyne van crime: want het is so edel sake van pays en̅ van sekerhede · dat na datter ghegheuen is: en̅ partie daer op haer verlaet alst redelic is · ende met redene doen mach ende behoert · die rechten willent: en̅ het is redelic dat ter ghehouden si: of anders nimmermeer goet man en soude bliuen in vrede:

Capittel · xxix ·

¶ Dat inhouden van een co̅missie in cas van payse of van sekerhede

Die maniere te formeren

ende te maken die co̅missi in cas van payse en̅ van sekerhede is dese ¶ Tristran vanden bosche ridder here van famechon ende va̅ rinseual · raet vanden coninc · ende baeliu van vermendois · den eerste̅ doerwaerder vanden coninc in die selue baeliuscap · die daer op v̊soche sel worden saluyt Beclaecht is hem iegens o̅se here lastelic dese · N · segghende · dat hoe wel dat hi is ee̅ ma̅ van payse · ende sulcke begheert hy te leuen ende conuerseren: sonder te doen noch an te halen twy ghescil noch vechtelic tegens andere na sine vermoghen · en̅ of bi enighe inaduertencie bi hem of oec eenyghe andere by hem eenighen werdspoet twy ghescil of vechtelic ghebuerde: so wil hi daer of uut wesen · ende begheert regule van rechte · en̅ wil hem beware̅ ende versien met recht als een vredelic man: en̅ die bi regulse van iusticie hem wil regieren En̅ alsoe si dat dese · N · sonder redelike sake die hi hebben mach: te wille̅ comen op hem noch opten sinen · is onlancs ghevordert met woerden · ofte met wercken van hem te doen draghen vreese en̅ driegemente va̅ woerden · in liue en̅ in goede: ende vreese grotelic · dat indien bi remedie van recht daer toe niet voersien en ware met behoerlike prouisie · datter quaet nauolghen soude op hem op syn goeden · of opten sinen Soe heeft hi ons oetmoedelic ghebeden van onser prouisie daer op: en̅ dat hi vanden voerscreuen N · ende va̅ den sinen mach hebben die sekerhede vanden coninc om te leuen ende te bliuen in vreden Daer om ist dat wy v ontbieden ende beuelen · i̅dien noot si · dat ghi ter stont ende so̅der vertrec v transporteert en̅ trect tot ten voerscreuen dese N · daer ghi he̅ vinden moecht inder macht van̅ voerscreuen baeliuscap · in ghewiede stede of daer bute̅ · ende of des nz tot syn woenstede indien hi een heuet · of des niet · ter plecke of plecke̅ daer hi meest hantiert en̅ v̊keerende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ks: in openbaer wtroepinge·indiēt
si in stede daer wtroepīge behoert
Eñ of des niet : tot luyden vander
clocken inder prochien van daer hi
is·idien ghi hem niet vindē en mo-
ghet· doēde diligēcie openbaer daer
op: op dat hi des niet en mach ig-
noreren noch wederseggē·hij noch
sinen vrienden Eñ den seluen ver-
dachuaert te comparerē in persone
tot behoerliken daghe voer ons of
ōsen stedehouder in des conīcs hof
tot sinte quintijn teghens den voer
screuen clagher: om hem te doē ghe
uē bi ons of onsen stadhouder goe-
de ende getrouwe sekerhede· alst be
horen sal· eñ dat hi binē den voer-
screuen daghe niet en misdoet noch
en doet misdoen bi hem noch bi an
dere sine magen eñ vrienden in eni
ger maniere· in geene sake: noch in
goeden· op also veel als hi verbue-
ren mach ī liue ende in goeden ·ter
tijt toe dat bij ons of ōsen voerscre-
uen stadhouder ten voerscreuē da-
ghe daer of geordineert sal sijn alst
behoren sal Ende des te doen :geuē
wi v macht· ontbieden eñ beuelen:
alle den ondersaten vanden voer-
screuen baeliuscap·dat si v eñ uwē
ghecōmitteerden eñ gedeputeerden
daer in doen hulpe ende bistādichz
eñ gheuen troest ende rade· indien
ghi des te doen hebbet Eñ van alle
tgheent dat ghi daer of ghedaen eñ
gheuonden sult hebben· ons ouer

scrijft ten voerscreuen dage sekerlic
Ghegeuen tot welcken dach betey-
kent· indien die ghedaechde coemt·
die sekerhede behoert ghegeuen te
wesen Ende of hi niet en quame· eñ
dat in ghebreke van sijnre coēsten
deffaulte ghegeuen worde: sondē te
obedieren aē die cōmissie·ghelijc dat
ouer scriuen vanden sergent : def-
fault sal teghens hem ghegeuē sijn
tot sulken profijte· dat die sekerhe-
de behoert gheprononcieert eñ wt
ghesproken te sine te houden ende
stadt hebbende Eñ daer op brieuen
te gheuen: biden welken behoert ōt
boden te wesen aēden eersten sergēt
of doerwaerder·dat die voerscreuē
sekerhede is bidē deffaulte daer op
vercreghen toeghewesen: eñ sōme-
ren den voerscreuen deffailant·dat
hi ende den sinen dat houden op te
te verbueren eñ te veruallen·in allē
peynen daer toe introduites eñ ghe
stelt Item ende daer op behoert ghe
screuē te wesen biden sergent ende
dat ghedaen : is waerdich sake ghe
passeert met vonnesse· ghelijc of bi
alle proces ende limite ghedaen wa
re Want also ist gheordineert: om
teghens te staen den quaden eñ an
dere misuallen · die biden langhen
proces ·diemen daer van plach te
doen ghescheiden dicwijl bijdē sub-
tijlen·die hem lieten contumasseres
eñ namen delay eñ onleden ·&c·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Die constitucie vanden coninck
lite lodewijck · diemen hiet die vier-
tichste vanden coninghen ·

Capittel · C ·

OM te scuwen die gro
te quaden ende geschillen · die
van daghe te daghe sproten eñ ghe
schieden in vranckrike : biden wra-
ken die voertijts plagen te geschiē
ende ghedaen te worden deen tegēs
den anderen · eñ dicken opten ghe-
nen die daer of niet en wisten · ende
die daer toe gheen scult en hadden ·
Eñ dicke gebuerde dat een faite vā
heete vergaderinge opstont tusschē
den sōmighen · daer die een partye
of bleef ghequetst ende ghewōt Eñ
om hemludē te wreken · si aduiseer-
den naden vrienden vanden hāda
dighen die daer of niet en wistē: eñ
hem daer of niet en wachten · eñ gī
ghen die oplopen ende quetsen · dz
welcke inder waerheit moert was
ende quade faite Ende daer op
wart gheordineert bijden coninc si
te lodewijck : dat van nu voert an
na dat een faite ghebuert was: tus
schen welcke partien dattet ware :
van dien dach of dat des gedaē wa
re · tot dat xl dagen daer na om ghe
comē waren : soude wesen bestant
biden coninc · dewelcke men hieten
soude die viertichste · eñ dattet beua
ten soude die voerscreuen xl · daghē
alle die vrienden van beiden sijden
wtghenomen die hantdadighe · bij
sulcker maniere · dat die hantdadi-
ghe die hem vorderden · dat ware ī
moert ende quade faite · ende soudē
veruallen die ghene die des doē sou
den in peine capitale · sulcke als vā
moert eñ in confiscacie van horen
goeden So weet dat hoe wel dat dit
is gheordineert gheweest met recht
ende edict vanden coninc : ghelijck
als hier bouen gheseit is · dewelcke
is coninc eñ keyser in sijns selfs co
nincrijc · ende die daer mach maken
recht eñ edict tot sijnre believe te Daer
om willen dicke die officieren roya
len segghen : wanneer infractie of
ghebrec vanden xl dagen voerscre-
uen gebuert inde heerlicheit vā eni
ghe hoghe insticieren · op decsele vā
dat si segghen · dat an hemluden be
hoert die kennesse : eñ om dattet is
edict royale · ꝛc · Nochtans moet hi
weten · dat bi deliberacie van seere
groten rade · te parijs is ghedelibe-
reert : dat indien die sake ghebuert
is in die heerlicheit van hoghe insti
cier · die daer of neemt die kennesse
te doen · eer die officieren vanden co
ninc daer toe comen · weet dat aē hē
als hoghe insticier sculdich is te bli-
uen Mer indien die voerscreuē of-
ficiers vanden coninc beginē eerst
daer op hoer exploite ende kennes-
se : weet dattet hemluden toe behorē
sal · Eñ dit recht is meer gheuseert
eñ meer ghedaen inden lande van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

piccardyen an deser sijde vanđ sō-
men · ¶ Nota dat nađ opinie van
den wijsē · die niet en valt in bescre-
uen recht · noch dat vādē viertich-
stē niet en volcht · ten si datter si ge-
slagen : want om woerden die voer
screuen viertichste niet en gheschiē :
Eñ is daer enich vechtelic · hoe cley-
ne dattet si · hoe wel datē geē bloet
stortinghe en ware : so valtet in die
voerscreuen · xl · daghen · op peyne
van moert die dat breect So moech-
di weten · dat die xl dagen voerscre-
uen niet en begripen die eerste hāt-
dadighe : want tusschen den ghenē
die bi castume moghen veete houdē
die eerste handadige en vallen niet
in die xl daghen die een teghens dē
anderen : soe en souden hoer andere
magen ende vrienden · die de eerste
hantdadighe met hem nemen sou-
den : teghens hoer eerste partye hāt
dadighe : hoe wel dattet ware ī wra
ke Mer indien si op andere ghingē
dan op die eerste hantdadige · allsdā
souden die voerscreuen xl daghen
ghebroken wesen Eñ die redene is ·
dat die andere niet en waren totter
eerster faite · ende mogen ende beho
ren te ignoreren die eerste faite Eñ
daer om worden die viertich dagen
gheordineert biden coninc in sinen
coninerijck : want so gheringhe als
een faite es geuallen : men en mach
nz gaen wreken aendē ghenen dies
· niet en wistē : dā op die hantdadige

diet niet ontkēnen en moghen

¶ Van crime van diefte

¶ Capittel · C · i · :

OHy moecht ende sijt
sculdich te weten · dat diefte is een
cryme die furtiuement ghedaen is
bi nacht : ende daer om ist verbodē
so wel biden ouden rechte · als bidē
nieuwen [Et dicitur a furiū · quod
est obscurū quia obscure seruie ab-
sconse fit hoc opus] So weet dz na
den wijsē custumiers men vijt twee
manieren van diefte · dats te weten
manifestes of clare · eñ diefte onma
nifestes ende onclare · Diefte clare
of blikende · dat is ghelijc als mē ghe
vonden ware int faite · of dat hi ge-
uonden ware metter diefte lopēde ·
of den ghenen die die ghestolē goe-
den in bewaernisse ghegheuen wa
ren · of teghens den ghenen daert
ouer ghetuycht ware : of den ghene
diē huudse of hoefde wāt nadē rech
te den raetgheuers eñ hulpers sijn
gereputeert als die dieuē selue Diet
te onblikelic of duyster is een ādere
materie ende manier van diefte · ge
lijck of als yemants sake te loeche-
nen : of te ontkennen die gheleent
ware · of die gheuonden ware · nae
datmen weten soude wyent behoer
de : of anđs doen onghelijc eñ scade
sonđ hem dat te kennen te geuē : of
te leenen op eens anders goet enich
ghelt · na dat die gene diet behoerde

des ghewetẽ hadde Want alſdan
ſoude hijt mogẽ veruolgen als ſijn
geſtolen goet Eñ des ghelijcs is ge=
houden voer onbekende diefte·alle
manieren van eens anders goet te
hebben eñ te onthouden ſonder o=
penbaringhe Eñ of ghi mi vraecht
wat furte is : als voerſcreuen ſtaet
Het is properlic te declareren· alle
dieften die gheſtolen eñ ghedaẽ ſijn
ſonder dat den ghene wyen die ſa=
ke toebehoert des weet :ende die ſa=
ke ghenomen ſi inder bewaerniſſe
vanden ghene diet toebehoert · of
vandẽ gene diet in bewaerniſſe he=
uet Eñ diefte ſonder furte is eẽs an
ders goet te behouden : ſonder die
weder te gheuen·of ſonder te ſeggẽ
of te doen weten ·So weet dat deſe
twee manieren van dieften ·dat is
te weten van openbaer eñ heymeli
ke diefte Die opẽbaer diefte·die des
doet: hi valt in peyne capitale·ghe
lijc als te hangen·als de diefte gro=
ter ware dan v·ſ̃·[·C·li·vi·ru·de
fur·ſer·autẽtica·ſed noua lege ad
gloſã]Eñ daer beneden·hi behoert
te verlieſen een ore [et puo volumi
ne collacione x de pace tenenda·C·
ſi quis furatur]Ende of hi ander=
werf gheuanghen ware van eẽ clei
ne diefte·dats te weten onder v·ſ̃·
hi valt in peyne capitale· gelijc als
ghehanghen te ſine Item ſo wie
valt in heimelike diefte· hi behoert
ghecorrigeert te ſine vieruout als

die ſake waerdich is tegens den he=
re:eñ wedergheuen den partie ſine
goedẽ of ſake diet waerdich ſi:mits
coſt ſcade·eñ interreſt :of hi behoert
gheſlaghen te ſine int openbaer ·in
dien hijs niet weder te gheuen noch
te betalen en hadde [C·li·vi·ru· de
fur·et ſer · corrupto ·ſ· in eñ qui ex
naufragio·] So gheburtet dicken
dat gheſtolen ſake wort gheuondẽ
onder den gene die totter diefte geẽ
ſcult en heeft Ghelijc als ſo wie ge=
coft hadde gheſtolen goeden: ende
nochtans de gene die ſijn goedẽ be=
kent hadde die anuaerdeſe als ghe=
ſtolen· weet dat de ghene in wyens
handen des gheuonden ware·ſou=
de van node weſen te vinden ſinen
vercoper·ofte anders die rechter en
ſoude hem niet laten in vreden van
der diefte : want waert ſo niet· een
yghelic ſoude mogen ſeggen· dz hi=
ſe ghecoft hadde ·Eñ die diefte ſou=
de te veel verwõ hebben vã beſcher
meniſſe· twelc iuſticie niet en mach
ghehengen:want tot ſulcke ōmoe=
de iſmen ſculdich te corrigeren met
bannen·daer om datter ſo leelike ſa
ke is eñ groot quaet·tẽ ware datter
ſoe ſeere in verſien ware bi remedie
van iuſticie: ende te veel leechands
ſouden hem ſtellen eñ vallen op ſte
len :ſonder anders yet te doen Eñ
weder om deſghelijcs alſoot wel re
dene is dat die mildaet gecorrigiert
ſi : ſoe iſt oeck redelike dat doechde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ontfanghet haer loen · Eñ daer om iſt wel redene · dat of diefte geuõdē wort in handen vanden ghene diet õtſculdich is: eñ men hem wil daer of veruolgen · dat hi mach daer op hebben verhael · indien hijt vinden can of weet · Ende willen die wijſe ſegghen . dat hij hebben mach verhael den ghene diet alſoe begheert · Soe iſt te weten: dat in tgheent dat voerſcreuen is van verhael in cas van diefte: is tot vſancie van ſommighen plecken: mer nader vſancie ghewoenlicke herwaerts die riuiere vander ſomme · iſſer yemant die ghecoft heeft enighe ſake in vol le marct ter goeder trouwen · ende niet wel en kent den vercoper · ende daer na ghebuert dattet wort bekēt van yemant: als gheſtolen goeden Eñ alſo om des weder te hebbē · hē betrect te rechte · ſeggende eñ thonēde · dat doe hijt laetſt ſach · dattet ſine was Eñ die ghene die ter goeder trouwen als voerſcreuen is gecoft hadde: ſeide dat hi coper ware · ende dat hi daer of anders gheen verhale en wiſte te vinden dan ſijn buerſe · of dan hem ſeluen: die waerachtige coper was · ende dat hi anders gheen verhael en ſoect · als gheſeit is · Weet dat of den eyſcher niet en doet bliken teghens den coper · dat hi ſelue die ſake gheſtolen heeft · den verwerer ſoude verlieſen tgheēt dz hi daer an gheleet heeft ſonder ādere peyne ſcade noch interreſt te hebbē noch ſonder ander verhael te verſoecken noch te eyſchen: ten is dz hi beliefſt Mar indien hij ſijn verhael wiſte te halē · of te vinden: hi waer vrij vanden eyſcher: want hi die partie voldoen ſoude vander ſake ende vanden penninghen · die dē coper daer of betaelt hadde ·

Diefte particulier

Noch vintmen ander diefte: die ſpecialic doen te corrigieren: gelijc ſo wye ſteelt an die ſepulture vanden doden: want mē heuet dicke geuonden · dat enighe nae dat die doden waren begrauen: hē naemen hoer bloc · daer ſi in laghen · eñ hoer dootcleet daer ſi in ghewondē waren · of den beelden · of die crucē ſulcke dieften ſijn capitale [· C · li · ix ſi quis ſepulchrū ·] Item daer is noch een ander diefte die te corrigieren is ſonder verdrach: ghelijck als enighe die ſtelen ander kinderen ō die te vercopen · of in andere onbehoerlike manirē · of wie ſteelt eē an der eygen · om te betrecken butē die vſancie ende die bedriue van horen here · eñ ſulke diefte gehieten · diefte plagians Item noch ſijn andere dieften die grotelic ſijn te corrigierē Ghelijck als die ſubtijle dieuen · die bij veruaerniſſen doen wechlopen die beeſten vanden velde · ter tijt toe dat den hoeder daer of verlieſt dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghesichte:ende dan stelent bi horen
ghesellen die daer bi sijn: eñ sulcke
dieuen sijn te corrigieren capitale·
ende hieten die recht sulcke crymen
untscaect· ¶ Van hengers of de
ghene die diefte henghen

¶ Item willen alle die
rechten ciuilē :dat soe wie confitert
deelachtich is eñ verswijcht diefte:
het si man of wijf·dat hi si ghecor-
rigeert criminelic sonder verdrach·
dat is te weten ·om die grote diefte
van peyne capitale : eñ die cleyne
diefte te weten van x·s) of daer be-
neden·dat hi si gecorrigiert vā cry
me oncapitale:ghelijck als van een
ore Ende of daer enighe suspicie is
sonder volle tughe·dat hi si ghecor
rigiert metten banne⌊C·li·ix·ex eo
qui secum est⌋Eñ vanden recht vā
den untscakers voerscreuen·die be
wisen dat recht⌊C·li·ix·aīalis
¶ Van vrouwen die hoer dinghē
wechbrenghen·

¶ Item ende oft gebuer
de·dat een wijf ghehuwelict :haer
vorderde te stelen enighe sake van
horen huse sonder de wete van ho-
ren man Weet dattet dat recht niet
en wil dattet ghehietē si diefte·noch
dat den man mach veruolch doen
van restitucie:mar daer hi die goe-
den wiste hi behoertse weder te heb
ben hoe wel datse yemant ghecoft
hadde· of daer op gheleent eenighe
penninghen gelijc oft ghestolē wa-
re· hoe wel dat in deser sake niet en
valt correctie vā diefte⌊C·li·xi:xu·
de furtis ·l·casibus⌋
¶ Van diefte bi armoede·

¶ So weet dat nae den
recht canon: om diefte niemant en
behoert te draghen correxie capita-
le:ende sonderlinghe alst ghedaen
is wt armoede· eñ die sake weōghe
gheuen si: ende die misdader dz kēt
na den decretale⌊Furans propē ne
cessitatem
¶ Vā doot te slaen den dief stelēde·

¶ Noch sijn ander decre
talen die seggen : dat die ghene die
dootslaet den dief stelende: en hoert
niet te draghen correxie ·noch ōlie-
sen die cōmunicacie vanden outare
op dat hi daer of ghebiecht ware :
Ende dat meer is:so seer haet trecht
dē dief· dat om dē dief stelende doot
te slaen·niet en wil dat recht datmē
god voer die siele bid nadē decreta-
le⌊pro occisis in furto ·⌋Noch wil
die recht vā ciuile· dat so wye doot
slaet den dief stelende·dat hi tot geē
peyne daer of en si: ende specialikē
alst bi nacht is⌊C li·ix·de sicarhs·
l·suis allegas ·et decretale de homi
cidijs· C·si per fodiens⌋Biden sta-
tuten des rechts vanden xij tafelen
ende daermē of vleert na die castu-
me vanden chastelet van parijs·eñ
biden preuosteit· eñ dat gruleert is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in vrancrijc: dat of enighe gheuan-
ghen wort om enighe cleene diefte
die meer ghedaen is bi teyken van
armoede: dan om quade wille ende
die tanderen tijden niet begrepen
en is gheweest van ander diefte · hij
behoert ghecorrigiert te sine bi ban
nen vander plecke Eñ of hi tande-
ren tiden daer of begrepen geweest
hadde · dats te wetẽ: of hi gebannẽ
ware van enighen plaetsen · of dat
hi daer of gheteykent geweest had-
de van ore · of van ander teiken võ
iusticie · hi waer waerdich te hangẽ ·
So wie steelt paerdẽ of merien: võ
den eersten diefte · hi is waerdich te
hangen So wye steelt in husẽ daer
hi in woent: of gheherbercht is · ten
eersten diefte is hi waerdich te han
ghen So wye steelt sinen here of si-
nen meester · ten eersten diefte is hij
waerdich te hangen So wye ĩ kerc
ken steelt · het si groot of cleyn · ten
eersten diefte is hi waerdich te han-
ghen Eñ tusschen alle die voerscre-
uen sake So wye steelt dat yser võ
eenẽ ploech: ten eersten diefte is hij
waerdich te hanghen

Hoe dat actien spruten · het si bi
maniere naturlic of ciuile
Capittel : C · ij ·

Ae tinhouden van
den saken bouen gescreuẽ: eñ
hoe dat acti mach sijn ingeset gefor
meert eñ gearticuleert · het si ciuile ·
of criminele · daer na volcht te wetẽ
waer of actien spruten · het si bi na-
tuerlike maniere of bi accident · dat
die clercken hieten | de rei diuisione |
dats te segghen · vander diuisie of
onderschz vanõ saken · gelijc als te
weten · waer om · an wien eñ hoe ·
Daer of spreect institut: twelc is dz
eerste boec van allen ciuilen rechten
Eñ seit alsO: dat van alle saken des
warelts maect distinctie · of onder-
scheit sulcke: dat die een sijn gemeẽ
eñ die ander particulier · die andere
corporele · die ander incorporele · die
ander natuerlic · die ander gemeen-
lic · niemant angaende
Vanden saken tot allen gemeen

Van gemeene saken

sijn · die lucht · lopende riuierẽ · die ri
uieren der zee · die plaetsen · die regi-
ens · eñ die gemeen straten: wãt het
en mach nyemant toebehoren bi ge
meen recht · datmen hiet dat recht tẽ
volcke · alle mogen si daer of vserẽ
bij actie ghemeene: ende mach elck
visschen inden wateren eñ ghemeẽ
hauen sonõ misdoen Eñ of dz wa
ter eñ riuier ouerloept bi ouerloe
dich water: ende verspreit in verrẽ
lande · tot die ghebreinte tuninghe
eñ eruen van enighen here daer bij
woenachtich: weet dat die kruyten
eñ scepen daer mogen comen driuẽ
totter riuiere daer si haer spreyt · eñ
daerse eynde neemt: ende butẽ haer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſcepen het ſi anden bomen of ſtakē
of anders ten beſten dat ſi moghen
gedurende den tijt dat die vloet ge-
duren ſal Mer daer om en iſt niet:
dat of dat water weder vertrect· die
rechte vandē eruē en blijft āden he
ren in die waerde daert te voren in
was Ende durende die vloet· hebbē
ſi dat voerdeel: ſo heeft oec dat ghe
meen recht: eñ den ghenen die daer
wercken: dat alſo an te comen ende
binden hoer touwen· hoer nettē hā
ghen: ende doen horen oerber daer
toe dienende [De iure geñ· inſti· li·
ij· c· et quidem naturalz· et c· fluuiū
autem]

Dat gheen kerckelike
ſaken en behoren vercoft te ſijn

Item ghi mocht we
ten dat die heilighe reliquien· noch
ſaken behorende ten heiligen dien
ſte noch ghewijde ſaken: en behorē
niet vercoft te ſijn· noch beſwaert
om gheen ſake dan om die redēpcie
eñ verloſſinge der kerſtenen die ge-
uangen ſouden weſen vanden on
ghelouighen: dat die clercken hietē
[pro redempcione captiuorum]

Te wijeden kercke of plecke·

Ende oft ghebuerde
dat yemant ordineerde enighe plec
ke om te wijeden Weet dat oft niet
en ware geauctoriſeert· eñ geamor
tiſiceert vanden prince· eñ gewijet
vanden prelaet: ten waer niet ghe-
houden voer ghewijet Mer daer ō
ē waert niet· ten waer plecke tot
ghewijede gegeuen· noch nimmer-
meer en behoertet weder te keeren
aen die waerlike hant: want eē ſa-
ke eens gegheuen of gheuoecht tot
god· en mach nimmermeer dienen
noch toebehoren een andere· eñ wel
iſt redene: want na dat die ſake ge-
geuen ende gekeert is tot god waer
lic of gheeſtelic· en behoert nimmer
meer te dienen noch te behoren enē
anderen Als of een man of wijf go
de ghegheuen ſijn bi religie· eñ ghe
profeſſijt ſijn: nīmermeer en mogē
ſe andere toebehoren noch worden
waerlic: ſo en ſoude oec ſake eniger
kercken toebehorende· ende die tot
enighe kercke ghedient hadde: nim
mermeer en behoert dienſt te doē aē
andere dan an god Ende bi ghelike
redene: ſo en doet gheen ander ſake
Eñ na datſe inden naem gods ghe
cocht ſijn· het ſi proprieteit of ande
re poſſeſſie· nīmermeer en moghen
ſe noch en behoren weder geſtelt te
ſijn tot vſancie waerlike Ende hoe
wel datſe niet gewijet en waren· of
en moghen weſen· nochtans en be
horenſe anders niemant toe te horē
Ende ſijn ſulcke plecken ghehieten
[orphanes]· daer om datſe nīmer-
meer en mogē ghekeert worden tot
andere ſaken· noch preiudice: gelijc
als die weeſen· [Pro redempcione
captiuorum iuſti autē· li· ij· nullus]
Ende oft gebuerde dat enige hadde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

geordineert een ghewyede stede om
hem of syn vrienden specialic ver-
claert. Het en behoert niet dat eni-
ghe andr mogen eysschen: noch recht
daer in hebben te begrauen. sonder
consent vanden gene die daer of he
re is eñ ouerste. Mer of een stede of
plecke heilich is. om te begrauē een
ghesslachte. wel mogen eñ behoren
daer voordeel te hebben alle die vādē
gesslachte syn: sondr ander oerlof te
hebben [Insti. li. ij. C. Si quis ser-
et C. locū religiosū]

Van natuerlike saken.

Item biden natuerlyc
kē rechte moechdi weten. dat de wil
de beesten eñ voghelen die nestelen
inder lucht. dats te segghen in ghe-
meenen velde: eñ oec die nestelen in
ghemeene aerde. bi ghemeenen rech
te behorense den ghene diese nemē
mach. daer in en is gheen differēcie
ofmense vanget op syn erue of op
eens anders erue: want waermen
se vanghet bider seluer redene ende
rechte. behoērse den gene diese eerst
mach vanghen

Van te iaghen op eens andrs lāt

Mer nochtans enige
makē differenci te hebben die prope
of wilt op syn erue of heerlichz: eñ
die te iaghen tot op een andere: soe
verre als hise sien mach. dieselue be
hoertet toe om reden vanden ouol-
ghe. Eñ alsō willent die custumiers
ieghenwoerdighe. Mer bi die oude
rechten [de iure gen̄] het soude bli-
uen anden ghene dien ghevanghē
hadde. Ende weet dat biden seluen
rechte oft ghebuerde. dattet gheent
dat bi enighe also ghevanghen wa
re. outghinck vander bewaernisse
vanden gene diet houden soude: eñ
een ander daer na dat vangē moch
te. het en soude niet meer behorē dē
ghene diet bewaerde: mer soude we
sen anden gene diet anderwerf ghe
nomen hadde. Eñ die reden is. dat
soe wanneer een beeste van sulcker
condici is ontgaen. si coemt eñ valt
op hoer vriheide natuerlic. ende mē
vanghet in also vrie condicie eñ na
tuerlic recht alsment anderwerf vā
get: als ofment int wilt gheuāghē
hadde. noch den ghene diet eerst ge-
uangen hadde. en soude sake noch
actie hebben die te nemen

Vandē byen die dē honich makē

Ende biden seluen rehte
weet. dat die byen die den honich
maken. Oft ghebuerde dat den ghe
ne diese bewaert ende opuoet in si-
ne eruen. ende die wechuliegen in
anderen plecken. ende vallen op di
nen boem of elders op dinen eruen
weet datse v niet en behoren. voer
dat ghijse ontfanghen hebbet in u-
wen corue: ende gheset in uwer vri
hede. Want duprende datse in die
lucht syn; ende op hoer vryheden

ſijn: ſi ſijn ſonder meeſter eñ ſōder
here · eñ ſijn ghekeert in hoers ſelfs
vrihede Eñ daer om den ghene die
ſe alſo ghecrighen mach: is daer of
here bi gemeen recht Ende alſo ſult
ghij verſtaen van allen anderen ſa
ken eñ ghemeene voghelen Mer ſo
veel differencie is na datſe gecomē
ſijn op uwe erue: ghi moecht eē ige
lic daer of verweren eñ iaghen vā
uwe erue · ten waer bi alſo dat den
ghene van daerſe ontgaen waren:
die veruolchde met ghelichte eñ mꝫ
roepen of luyden · of gheluyt thoo-
nende claerlic datſe van hem bij ſi-
nen wete · of dattet hem wel kenne-
lic is datſe ghelcheiden ſijn: want
ãders ſoude hi daer of verlorē heb-
ben die kenneſſe eñ vrihede [Inſti-
li · ij · apñqꝫ naturam

Van paeuwen ende duyuen ·

Item ghi moghet we
ten · dat van ander vlieghende vo-
ghelen: ghelijc als paeuwen eñ du-
uen · hoe wel datſe ſchinen proper-
lic van enen huſe · gaende ende kerē
de daghelix vlieghen Niettemin bi
den rechte bouen gheallegiert ſijn-
ſe gehouden ende ghereputeert wil
de vogelen: als die bien ſijn · daer ic
te voren of ghesproken hebbe: wāt
of ſulke paeuwen of duuen ſijn ge
nomen buten hoer bewaerniſſe eñ
lande · ſi behoren den ghene dieſe ne
men mach: als voerſcreuen is · ten
ſi dat hiſe veruolcht met ghelichte ·
gheluyt of roepen als voerſcreuen
is [Inſti · li · ij · c · pauonē]

Van hanen hennen eñ capoenē ·

Item daer tegens mo
ghet ghi weten · dat die hanen hen-
nen capoenen ganſen tāme voghe-
len en ſijn niet ghehouden van ſul-
ker condiciē · eñ niet wilt · daer om
of ſulke voghelen ghelcheiden ſijn
vander bewaerniſſe eñ verſcheiden
buten den lande eñ heerlicheit van
den ghene dieſe hadde · en iſt niet · dꝫ
waer dat ſi ſijn of gaen · ſi en bliuē
waerachtelic hē toebehorende: wāt
ſi niet en ſijn van naturen ghemee
ne: mer ſingulier: eñ moecht die we
der halen eñ begerē eñ eyſchē waer
ghijſe weet Ende ſo wie die ōhout:
indien hi weet wyeſe toebehoert: hi
veruallt in heymelike diefte: ghelijc
hier bouen gheſeit is inder rubrike
vander diefte · dewelke is ghetekēt
biden ghetale van · C · i · [Inſtituta
li · ij · c · de gallinarū] Van wil-
den ganſen ende entuoghelen

Mer ander ſake ſo is
vanden ganſen · wilde entuoghelē
ende vanden faiſanen: want wan
neer die ontgaen moghen vā hore
bewaerniſſe · ſi keren weder tot ho-
re vrye nature ghemeene: eñ beho-
ren den ghene dieſe daer nae eerſt
vanghen mochte · So ſoude mede
eē man die vrie is · ĩdient geburde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat hi ghevanghen ware van ſijnē
vianden: ende hi niet verbondē en
ware met woerden Want die per-
ſone hem verbint met woerden eñ
anders nz: daer hi hē nz wel of ont-
binden en mach· eñ wedercomē tot
vrihede· eñ hi mach ontgaen van ſi
nen vianden· eñ vanden bandē der
vanghenisſen Weet dat hi wedkee
ren ſoude tot ſijn natuerlike vrihe-
de [Insti·li· ij·c·naturalē autē liber
tatem ¶ Vanden edelen gheſteentē

Item weet dat die ede
le gheſteenten behoren den ghenen
diese vint: want het is ſake van ge
meene vrihede eñ die daer wedkeert
biden ghemeenen recht dat die clerc
ken hieten [de iure geñ· inſti·li·ij·c·
lapidi] ¶ Van ſake ghecomē of
gedre ven tot anderen lande

Ende oft ghebuerde
dat bi vloede van watere eēs deels
van dinen erue wech drijft: eñ ver-
ſchept van dinen erue· het ſi bomē
of huſen ende dat an drijft in ande
ren lande daert twater dat brinct·
weet dat daer om niet en ſel toebe
horen die ſake allſo aenghedreuē tot
anderen lande anden ghene die dat
erue weſen ſoude· ten waer bi allſoe
dattet daer ſoe langhe bleue· dattet
wortel name an dat lant daert aen
gedreuē ware: wāt dan ſoudet toe
behorē den gene diet lant behoerde·
daert an gedreuen ware Eñ noch i

andere maniere· Oft gebuerde dat
enige ſake quame vēnigen an dijn
lant· eñ telken cleefde an dijn lāt: eñ
name wortel· hoe wel dattet coemt
van eens andrs erue· weet dat ſulke
anwasſige of vmeeringhe v toebe-
hoert· bidē gemeenen rechte [Insti·
li· ij· qō ſeu fluui? ¶ Vandē vloedē

Ende oft ghebuerde
dat een water liet ſinen gerechtē eñ
ghemeenen loop· eñ dede of maecte
enen anderen loop· die gene die dz
water hantieren ſullen oec mogen
eñ hebben recht te volgen dē niewē
loop· ſo langhe als die riuiere daer
loopt· Eñ oft weder coemt tot ſinē
eerſten loop: allſoe moghen eñ ſijn
ſculdich weder te comen die ghene
die hantieren dat water eñ dat velt
Eñ oft ghebuerde dat al dat velt of
velden ouerulopē: dat en ſoude nz
veranderen die natuere vandē vel-
de: wāt dat water vtrect· eñ dz velt
blijft andē gene diet velt toebehoer-
de· Mer durende des: die ghene die
hantieren dat water eñ dat velt· ne
men daer horen curs eñ hātierighe
van ſcepinghe ende viſſcherie· ghe
lijc als tot vloede van water toebe-
hoert· ¶ Van eens anders goet
enich werc te laten maken

Eñ oft gebuerde dat
yemāt enich werc maect vā eēs an-
drs goet· weet dat of dat werc mach
gebrocht ſijn tot ſijn eerſte natuere

den ghene die te voren dat goēt toe
behoerde soude wesen biden gemee
nen rechte here vander sake·gelijck
of een maecte eenē cap van eēs an-
ders gout of siluer· den gene die dē
cop ghemaect hadde en soude daer
of gheen here wesen: mer de ghene
diet gout of siluer toebehoerde ·Eñ
die reden is: want of men den cop-
smolte· dat gout of siluer soude we
der comen tot sijn eerste natuer Eñ
daer bi den here vanū stoffe is daer
of ghebleuen here: want die sake is
weder ghekeert tot sijn natuerlicke
recht Mer soude anders wesen eni-
ghe sake ghemaect te hebben vā an
dere goeden· dat niet wederkeeren
en soude mogen tot sijn eerste ende
natuerlike vriheit: want alsdā sou-
de daer of here bliuē diet ghemaect
hadde: ghelijc als soe wie ghemaect
hadde wijn van enige druuen·n ī
mermeer die wijn en mach wedkee
ren tot druuen Eñ daer om dē ge-
ne diet maecte blijft daer of here·eñ
die here vanden druuen sel daer of
hebben sijn interrest of scade [C·li·
·ij·insti· cū ex alia materia]

De maken enige saken eēs deels
met sijns selfs goet eñ eēs deels mit
eens anders goet·

Item ende oft gebuer
de dat enighe ghedaen of ghemaect
hadde enige sake eens deels mz sijn
goet eñ eens deels met eens anders
goet Ghelijc als of yemant ghèma
ket hadde van sinen wijn: eñ van
eens anders honich of suker· weet
dat die ghene diet gemaect heeft be-
hoert daer of here te wesen ·Eñ die
reden is· dat die maker niet alleene
daer an geset en heeft eens deels vā
sijn goet: mer oec sijn consten ende
arbeit Ende daer om ist recht eñ re-
dene dat hi daer of heer blijft want
hi daer an meest gheset ende toe ge-
daen heeft Mer daer om en ist niet
dat die ander die daer toe ghedaen
heeft eens deels vander materie ·hi
en sel hebben sake weder te hebben
die interrest van sine materie ofte
goeden· of die waerde daer of·ende
vanden winsel indien daer enich is
of vanden verlies bi portie vā co-
manscappe ·[Insti·li·ij·Quid dis-
pertum est ex·]

Vā tabbert te makē van sijn wolle

Nochtans willen die
rechten·dat so wie maken soude of
gemaect hadde een tabbert vā sijns
selfs wolle·eñ al op ghemaect·ende
om den tabbert te vercieren· bi een
ander daer an ghemaect wort van
siluer·of van goude·of vā brodure
of anders: so dat nochtans dz voer
screue werc beter ware dat daer op
gheset ware ·na dat den tabbert ge
maect geweest hadde · weet dz daer
bi niet wesen en soude. den tabbert
en soude toebehoren den gene diem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eerst ghemaect hadde van sijn wol
le ·om wien eerst die tabbert gema·
ket ware in hoer groote·hoe wel dz
opsetten vanden goude·of vanden
siluer beter ware dan den tabbert:
Mer die gene die dat werc daer op
gheset ende geleuert heeft·hi sel heb
ben die interrest eñ scade vanđ ma
terie ⌊Insti·li·ij·C· si duorū ma·

Van huysen te maken van eens
anders stoffe

Item oft gebuert dat
yemāt van eens anders stoffe ·ma
ket enige husige op sijn erue Weet
dattet huus behoert toe te horen dē
gene diet erue toebehoert: mer daer
om en ist niet· die here vander stof·
fe en heeft sake ende actie te verhalē
sijn stoffe: sonder dat hi mach doen
of breken dat huus: mer mach wel
sijn verhael hebben aen die voersei
de stoffe die helfte meer dant waer·
dich is bi actie die gehieten is accep·
tacie van bedriech

Van te timmeren een ander te naer

Item oft gebuert dat
yemāt int timmeren sinen huse set·
tet sijn sijtmuyer te nae vā eens an
ders huse of muyer· weet dat na be
screuen recht niet en behoert afghe·
daen noch afghebroken te wesē na
dattet werck volmaect soude wesen
Wāt in gheenre sins edificie gema
ket en behoert niet af ghebroken te
wesen sonder grote sake Mer is ac

tie van dubbelt weder te gheuē vā
den ghene die des ouer gaet: teghēs
den ghene die dat doet Eñ also mo
ghet ghi ende sijt sculdich te verstai
van gelike saken: wantmen die nz
alle in ghescrifte setten en mach
⌊Insti·li·ij·C·ciuiū in suo solo⌋

Item te pooten of planten eens
anders boem op sijn erue

Item die gene die eens
āders boem plante op sijn erue· en
is daer of geē here tot dat die boem
heeft wortel ghenomen · Mer so ge
ringhe·als hij ghenomen heeft sijn
wortel·alsdan is hi daer of here Eñ
also den boem die ghenomen is ge
weest sōder die wete vanden ghene
dien toebehoerde· het is actie vā ro
uen ende diefte· Ende oft gebuerde
dat een boem ghewortelt ware in
die aerde die twee luden toebehoer·
de· het soude wesen ghemeen: ende
die redene is · Dat nae dat ick recht
inder sake of erue hebbe: soe hebbe
ick oec aen den wortele die daer aen
wast ·⌊Insti· li·ij·c· citius alienam
plantam·⌋

Te scriuen in eens anders stoffe
of te schilden op eens anders tafele
of bort

Item weet dat so wie
scrijft in eens anders franchijn of
stoffe· die heerlicheyt is ende toebe·
hoert den ghene dien dat franchijn
eñ stoffe toebehoerde : gelikerwijs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

als den ghene die edificeert in eens
anders lant · Mer anders waertet
van een tafel ghemaect met schilde
rie: want die heerlicheit vander sa-
ke soude toebehoren aen den ghene
diet ghewrocht hadde Eñ die reden
is· daer om dat die maioer of meere
deel behoert den wercman van ar-
beit ende ghesichte: want alsdan is
die tafel verniewet · noch den gene
die de tafel toebehoerde en soude de
tafel niet moghen ghecrighen: sou-
der die schilderie te betalen Eñ den
schildere indien hijt veruolchde · hij
heeft profitelike actie teghens dē he
re vāder tafel · eñ daer of here bliuē
mids die tafele betalende tot iuste
taxacie [Vt cōtinetur in li· ij· insti·]
¶ Een camp lants te copen teghēs
den gene diet niet toe en behoerde ·

¶ Ende oft ghebuerde
dat yemant in goeder trouwe cofte
van yemāt een campe lants teghēs
den ghene die daer of gheen here en
ware: eñ den coper meende dattet
hē toebehoerde Weet dz de vruchtē
die hi daer of nemen sal: so langhe
ende ter tijt toe dat hi daer of võtekē
sel worden · met rechte: of bi sinē ge
bode: sullen hem toebehoren biden
recht van ghetrouwe coop Mer of
hijt in ontrouwe cofte of an name
of dat hijt ghecoft hadde · wetende
dattet een āder toebehoerde: hi sou-
de ghehouden wesen alle tgeent dz

hi daer of ghebruyct ende vercregē
hadde weder te keeren ¶ Te steruē
eer die goeden opten velde rijp sijn

¶ Item ghi moecht we
ten dat met redene eñ bescreuē recht
die ghene die de vruchten van enen
velde heeft tot sinen liue · eñ hi ster-
uet voer dat die vruchten rijp ende
of ghesneden sijn · sijn eruen en heb
ben daer toe gheen redene des te ey
schen [Insti· li· ij· c· si quis autē an-
no dño et c· ille õo ad quē vsufrcš·]
¶ Vanden ionghen te weten calue
ren lāmeren eñ anð dier ghelijc·

¶ Noch moechdi weten
dat die werpelinghe vanden beestē
die ghi hebt in voedenisse · eñ daer
ghi die vruchten of hebt · sijn uwe:
nae dat ghi hebt die beesten in be-
waernisse · eñ te regieren Also sou-
det mede sijn vanden beesten keerē-
de tot hoer natuerlike vrijhede · als
bouen gheseit is in dese selue rubri-
ke die is inden beghinsel van dien
ende also willent oec die bescreuen
rechtē [Inst· li· ij· c· ĩ pecudū fructu]
¶ Van scat te vinden ·

¶ Ghi moecht weten bi
den seluen texte · dat of yemāt vint
in sine erue enigen scat · die behoert
hem toe te horen · ende oft ware op
eens āders erue · hi behoert daer of
te hebben die helft eñ die anð helft
den gene diet erue toebehoert: maer
na opinie van sōmige · indiēt ware

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

fortune van goude· het soude dẽ co
ninc toebehoren· eñ waert fortune
van siluere : anden ghene die wel·
ke diet ghevonden hadde :ghelijck
voerscreuen is [Insti·li·ij·c· tesau·
ros quos quis·] Vãden boem
te vallen op eens anders erue

Ende oft ghebuerde

dat een boem brake eñ viel op eens
anders erue· hoe wel dat den ghene
daert op vallen sal ·daer hadde ius
ticie: daer om en blijft niet· dat den
ghene daert op ghewassen sel sijn·
eñ daerde wort eñ wtsprupte : en es
niet sculdich te hebben den ghehee·
len boem : mits betalende aen sijne
ghebuyre daer den boem ghevallẽ
sal sijn die scade die den boem hem
gedaen heeft metten vallen op sijn
erue : wãt het en is niet voer vreem
de ghehouden· alsmen weet eñ siet
wyet toebehoert ·sonderlinge alser
yemãt is diet eyschet ende mach be·
wijsen sijn te wesen Eñ mach dẽ ge
ne daer den boem op ghevallen is
clachte doen met rechte· dat binnen
seuen dagen sijn erue si gheruymt
ende dat die scade hem weder ghe·
gheuen si· die hem ghedaen is : bij
taxatie van rechte· ende vandẽ ghe
nen die hem des kennen Ende also
behoertet ghewesen te sine· eñ dz te
doen weten an siin persone: of aen
siin domicille· indien hijt heeft· ende
des niet· aenden eersten ende naestẽ

ghebuere vander saken contencio·
se Ende oft in seuen daghen niet ge
daen en worde : behoert dan ghe·
daen te sine tot sinen costen · Ende
daer bij weder te hebben sijnen bo·
me· indient hem belieuet· Endeen
wil hijs niet weder aen nemen ·het
bliuet aen den heere · Ten ware bij
alsoe dattet alsoe langhe laghe op
dat erue vanden ghebuyere: dattet
van eene van sinen tacken wortel
ghenomen hadde in die aerde: wãt
alsdan soudet toebehoren den ghe·
ne die dat erue toebehoert· daer op
dattet ghevallen ware : eñ en soude
den here daer of niet hebben die ke·
nesse in dier saken ·:

Vanden scade die enighe beesten
moghen doen : ende wye dat daer
of ghehouden is ·
Capittel · C · iij ·

Waer om dat naden

rechte nyemant en mach sijn
bescadicht . noch gheiniurieert bij
wat manierẽ dattet si het en si daer
of gherecompenseert Hoe wel noch
tans dat die scade hem gedaen wa·
re onwetens· of bi auonture: of bij
beeste die ymant slaet: so wil ic vo·
nen in wat saken sulcke auonturẽ
moghen vallen of comen: ende hoe
dat iusticie wil· dat daer inne voer·
sien worde: dat welcke die clercken
hieten [si quadrupes pauperẽ fecisse

dicatur] Soe weet dat na bescreuen
recht verboden is· dat nyemant en
hout in plecke beren·wilde swinen
stieren· leeuwen ·honden· harten·
sheimme: noch andere ghelike beeſ
ten die niet ghemeen en sijn te wesē
tusschen dat volck· wilt of tam·dā
die grote heren· ende die heren van
der plecken die eerwaerdich sijn·eñ
die grote plecken eñ grote houē heb
ben· eñ wyent toebehoert ter cause
van hoer digniteit · Eñ noch of sij
sulcke dieren houden: soe behorense
die te houden in stercke plecken: op
datse niemant en misdoen·eñ alsoe
sijnse ghehouden te doen ·

Van te spelen tegens een beeste·

Ende offet ghebuerde

dat yemant tegens een beeste speel-
de ·eñ die toernich maect·of anders
so na quame dat hi daer of gequet-
set worde bi auonturen ·weet dz dē
ghequetsten daer of niet eysschen en
mach met recht anden here noch aē
den beeste: eñ die reden is Want dē
here heeft gedaen dat hi sculdich is
vandē beeste wel te bidē: eñ is daer
of vry: want die beeste volcht sijn
natuere: Ende daer om die wijs is:
en behoert hem niet te vorderen ·
noch bi sulcke beesten comen·

Van een beeste die ghebroken he
uet sijn woenstadt

Item ende oft gebuer

de· dat bij auonturen die beeste bra
ke sijn woenstadt of sijn bande: dz
niet en ware bi sculde vanden here
of bi ghebreke van stercke bewaer-
nisse · eñ dat die beeste wechliep eñ
ōtquame sonder wete vandē huus-
ghesinne eñ yemant quetste. noch
en soude den here niet verbindē·of
die beeste mede: wāt die waerdichz
vandē here is wel waerdich te hou-
den sulcke beeste· dewelke so onuer
siens wech ghelopen is Eñ also ge
ringhe als die beeste is buten slote
si is weder ghekeert tot hoer natu-
re ende vriheit Ende en behoert nie
mant toe·noch en is niemāts eygē·
als hier voren wel gheseit is ·Ende
daer om behoertse een ygheliicke te
scuwen· op datse niemant en quet-
set· ende daer en vallet gheen boete
noch beteringhe in sulker sake·bidē
redene bouen ghescreuen: want in
sulcker sake misdaet en heeft gheen
recht [Insti·li·ij·de iure geñ·]

Van scapen rammen weeren eñ
andere beeesten ·

Item oft geboerde dat

yemāt hadde scapen· weeren·varc-
kens· rāmen·ossen·koeyen·paerdē
ezelen of andere dier ghelike·die ge-
ordineert sijn tot elken sijn werc eñ
substancie te doen eñ te gheuen om
den voetsel vanden menschē· ende
datse so rebel waren so dat bi hoer
rebellicheit ende vette natuere si re-
belleerden eñ wtsloegen vtermaten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ẽnde yemant scade deden of quetstẽ of dattet warẽ grote beesten die gewoenlic waren te biten · of wtslaẽ · of die hadden andere rebelle becommeringhe Eñ den here onder wyen des ware daer geen remedie en stelde · totten minsten diligencie dede: die te houden eñ te bewaren bij bewaernis of stallaige of anðs · weet dat indien si doen yemant scade bi sulken rebelle · den here wiense toebehoren: sal ghehouden wesen te beteren die scade bider beeste alsoe gedaen · op dat den here bekende den beeste sijn te wesen die de scade ghedaen hadde Eñ oft ghebuerde · dat die here den beeste ontkende: Weet dat die beeste na opinie vanden custumiers eñ ghewoente locale · ende oec die bescreuen recht: soude bliuẽ in handen vanden here · om te beteren partie ghequetst bi hem gedaẽ voer allen werken Eñ die reste soude bliuen op die confiscacie vanden here · ¶ Van te vermanen dẽ here vãð beeste of die de beeste toehoert ·

¶ Mer oft gebuerde dat den heere vander beeste hadde vermaent gheweest biden rechte vanð plecke · twelc is recht ordinaire van officie · hoe wel datter gheen partie en ware diet begheerde eñ thoende dat hi beesten heeft · die ghewoenlic sijn te biten of wt te slaen: eñ soe rebelle dattet perikel is anden ghebueren · voer hem · hoer kinderen · ende hoer beestẽ ende dat hijt so bewaert dattet nyemant gheen scade en doet of dat hi daer of niet en scept · weet dat alsdan of die beeste yemant scade dede · den here vanð beeste en soude daer of gheen onscult mogẽ doẽ hi en ware gehouden in scade ende interrest totten wille vanden rechte na bescreuen recht [dãdo ꝑ noraꝫ]

¶ Van beeste te quetsen anð beeste

¶ Item offet ghebuerde dat beeste die niet gewoenlic en waren te bijtẽ of wt te slaen · quetste ander beestẽ die niet gewoenlic en waren te bijten of wt te slaen · Eñ die beeste also ghequetst sloech · bete · eñ dootsloeghe die beeste die hoer also quetste: Weet dat die heere vander beeste die also angeuochtẽ wort ende verboerde om des wille dat also wel tusschẽ den beesten als tusschen den volcke mach wesen twiste · Eñ nochtans moechdi weten bi redene gheordineert weder om ter cõtrarie dat nyemant en mach andere scade doen · als voerscreuen is: sonð werte gheuen: want die beeste sonder enige verdiente: indiense scade doet die heere vander beeste is daer in gehouden · indien dat hi die bekẽt sijn te wesen · eñ des niet: bi ordinancie van iusticie selt vercoft wordẽ voer so veel alst ghelden mach: want ten eersten als voerscreuen is · partye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

behoert te wesen ghebetert: ende dz
surplus behoert te sine tot confisca
cie vanden here: welke sake die clerc
ken hieten [dando pro noxa.]

Van te spelē teghens den beeste
die wtsaet

Ende tis te weten als
hier bouen gheseit is vanden beest
angheuochten: also moechdi weten
eñ verstaen vanden ghene die quet
ste of sloeghe: of die seer den beeste
belaste. en waer niet gehouden tot
beteringhe: want wye also leyt eni
ghe beesten biden weghe: eñ is ver-
uaert eñ niet gheaccustumiert. ende
die dien veruaerde eñ belaste onbe-
hoerlic: eñ die beeste doet als eē beest
te die niet en weet. watse doet met
redene. gheen redene en is indē beest
te: ende den mensche die reden heeft
behoertse te leyen ende te regierē re
delic: want meer behoertet geeyscht
te wesē den plone dan den beeste

Van een mā scade doēde eē andē.

Oft gebuerde dat ye
mant dede scade een ander man on
wetens Daer om en ist niet. dē ghe
ne die des doet en is ghehouden be
teringhe te doen vanden scade allee
eñ vander iniurie niet: ghelijc of ic
laet maken eenen put. om daer wt
te hebben cley eñ ander nootlike sa
ken: eñ daer in valt die beeste van
mijn ghebuere: so datse doot valt.
of anders wort ghescheut Weet dz
ic ghehoudē ben te beteren die waer
de vanden doden beeste: mer die do
de beest soude mi toebehoren: mids
betalende die waerde daer of. tē pri
se dat si waerdich was alse leuēdich
was Eñ also verstatet van andere
ghelike saken

Te segghen iniurie op een andē.

Item ende of yemant
dede of seide iniurie teghens eē an-
dere onbehoerlic: of eenighe sake te
segghen Weet dat hi des sculdich is
te beteren biden discreci vanden ge
rechte: mer op dat die iniurie nz en
si openbaer bi andere betuycht opē
baerlic: ghelijc als soe wye seit iiu-
rie teghens andere voer rechte seg-
ghende dat die ghereputeert ware
van valsche trouwe: of tanderen ti
den begrepen eñ ghecorrigeert ghe
weest hadde van diefften: of dat hij
ware bastert. zc. Weet dz daer om
den ghene diet seide niet verbueren
en soude. na dattet ware openbaer
sake eñ waerachtich. dien ēde totter
sake: ghelijc als hier voren is ghe-
thoent inden declinatore. dillatore.
of andere excepcie. indē rubrike ge-
teykent biden ghetale van xxxv.
Mer so wye buten sake ende sōder
redene dat dede. daer valt betrīghe
toe. nae die faculteit qualiteit: ende
quantiteit Soe moechdi weten dat
wel sijn iniurie daer gheen beterin
ge en behoert: hoe wel dattet ware

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in verwijte of andꝫ:ghelijc als soe
wpe dat nomen soude een mā laza
rus diet inder waerheit ware· ende
den ghene die also ghenoemt ware
dat weder riepe voer recht·als van
iniurie: weet dat daer om ghen̄ boe
te of verboerte wesē en soude: wāt
het is een sake die angaet die gemen̄
weluare ·Want een ygelic mach dꝫ
scuwen ende openbaren bij redene
gheordineert eñ ghescreuen · Ende
also moecht ghijt verstaen van an·
der saken die gehaet sijn eñ tegens
die ghemeen weluare:ghelijc als of
yemant wiste een mensche ongelo·
uich of hereses· of dat hi ware con·
spiratoer vanden ghelone:alle sijn
si ghehouden te accuseren naden bi
bele ¶Vanden beeste en̄ mā
doot te slaen

¶Item den bibele wilt
dat of enige beeste slaet mā of wijf
soe dat die persone daer of afliuich
wort :dat die beeste si ghedestrueert
ende ghessaghen· ende datmen dat
vleisch niet eten en sal Ende dat hi
vri si die die beeste toebehoerde· ten
si bi alsoe dat die beeste ghewoenlic
waer te bijten· te slaen eñ andꝫ ꝛc:
Ende oft alsoe waer . men behoert
te ghebieden den ghene die den bees
te toebehoert ·dat hij hout sijn bees·
te ghesloten :soe dattet nyemande
en mach misdoen Ende of daer nae
die beeste yemant misdede:ghelijck

als voerscreuen is:si behoert ghecō
demneert te sine in execucie·ende dē
ghene diet toebehoerde· diet also ge
boden ware eñ dat niet ghedaē en
hadde· behoert oeck ghecōdemneert
te wesen totter doot Mer so veel re
medie daer wel is· dat sijn lijf staet
totten wille vanden here die ouerste
vanden lande ·
¶Van beeste die een eygen doot

¶Ende offet gebuerde
dat enighe beeste dootsloeghe een ei
ghen van enighen here·den ghene
dien die beeste toebehoerde· behoert
den here wyen den eyghen is te ge
uen dertich siluerne penninghē·eñ
dese beteringhe om des wille datter
dertich ghesslachten quamē vā cha
yin noes sone·dewelke noe verma·
ledide: ende eygeden Ende die bees
te behoert ghedoot te sine ·als voer
screuen is in dese selue rubrike

¶Vander castume van piccardië·
hoe dat die heren moghen ondsoe
ken vanden misdaden sonder tegē
woerdicheit van partie
¶Capittel· C·iiij·

Noch moechdi weten
dat in piccardyen ·ende son
derlanghe inder chastelerie van rijs
sele · vā douay·ende van orchyes·
van crysoing van tournesijs· van
mortaenge · ende oeck vanden aen·
cleuinghe der seluer:is een castum

van te ondersoeken die waerhz vā
enigen misdaden · het si criminele of
ciuile: bi officie van iusticie; eñ dat
als die waerheit gheuonden is · ghe
sproten is · ende gheuallen actie an
den here Te doē veruolch eñ eysche
teghens den delinquant of misdadē
eñ den gheuanghen te houden: ghe
lijc als inder waerheit te kennen ge
gheuen is: behoert ghedaen te sijne
bi deser manieren Weet dat also ge
ringhe als een faite criminele of de-
lict is ghebuert in die heerlicheit vā
sōmigen rechteren: ende die misda-
ders niet gheuanghen en wordē in
yegenwoerdicheit vander misdaet ·
daer gheen partie en is geformeert
die hem beclaghen wil · noch makē
partie in recht Den here en sal daer
om niet laten te veruolgen dē mis-
dader: mer sal vermanen sinen mā
nen om recht te seggen · eñ sel clach
te doen: hoe dat sulke misdaet is ge
daen in sijn bedriue: ende bi dese R
nae ghemeene mare Waer om: om
te hebben kennesse eñ die waerheit
te gheraken opten misdaders: ende
om tweluaren vander iusticie sel hi
sijn clachte doen · te hebben vanden
voerscreuen misdader eñ misdads ·
die waerheit ghehouden ter plecke
daer den misdaet ghedaen sel ghe-
weest hebben: ten naesten datmen
sel moghen · eñ behoert met redene
te doen · op dat correxie met rechte
daer of mach ghescien · sulcke als

totter sake behoren sal Eñ om dat
te ghecrighen · behoert hi sijn man-
nen te vermanen Die mannē beho
ren te segghen tot vermaninge vā
den here Here gehoert uwe beclach
ten · biden welken ghi ons hebt ver
maent recht te segghen Wi seggen
v dat opten voerscreuen faite · ghij
doet opten sonnendach naestcomē-
de · of op ander apostel dach nōcie-
ren ende condighen inder kercken
vander prochie daer den faite ghe-
schiet is · daer ghi beclacht of gedaē
hebt · ter hoechmissen tijt · dat alle ī-
wonende vander heerlicheit v toe-
behorende inder seluer prochye sijn
ten derden daghe daer an · of ten da
ghe · die ghi daer op beteikenen sult
in seker plecke · die ghi hemludē selt
doen verclarē · te condighen · tē naes
ten vander plecke: daer die misdaet
ghescheit is · als dat moghelic is · eñ
tot sulker vre · &c · om daer op te tu-
ghen waerachtighe ghetughen op
die faite van uwer beclachte · eñ ten
daghen daer an volghende · indien
dat niet ghescien en mach op enen
dach · die ghi hem beteykenē selt Eñ
dat nyemant man of wijf daer in
ghebreckelic en si op die boeten vā
lx · scellīge Eñ dat behoert also ghe
condicht te wesen inder sake bi twe
mannen eñ een sergent van rechte ·
die hoer broeders ende medeghesel
len daer of moghen doen relacie · in
dient noot si · Item den dach der

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

waerhede ghecomen: den here ver-
ghesellscapt met drie mannen van
den recht ten minsten: en̄ die sergēt
behoert ter plecke te comen· om die
waerheit te houden En̄ die inwonē
de gecomen wesende ten dage ende
ter plecke hemluden ghealligneert·
Den here behoert hemludē alle· het
si man of wijf doen heffen hoer hā
den ten heylighen· ende sweren·dz
si deposeren ende segghen sullē: soe
verre als sijt weten van tghe̅e̅t dat
die mannen vanden rechte die daer
sijn: hemluden vraghen sullen om
te ondersoecken die waerheit vā sul
ker faite ghebuert teghens dese·R·
en̄ dese R En̄ dat ghedaen behoren
die mannen int heymelic te ondsoe
ken die waerheit anden ghetughen
deen voer·dander nae: en̄ alle doen
bescriuen hoer deposicie: nae dat sij
wesen sullē beswozen En̄ die waer-
hede gedaen ende voldaen Die mā-
nen behoren te vraghen tegens dē
here: of hi meer tughen wil doē ho-
ren of beleyen int faite vand̄ waer
heit Den here indient hē goetdunct
mach segghen dattet hem wel ghe-
noecht En̄ dat ghedaen: die mannē
behoren te sluten en̄ te zeghelen die
waerheit met hoer zeghelen·en̄ dat
overbrighen te houe ten dingheda
ghe of andere: indiēt den here belie-
uet En̄ ten versoecke vanden heere
behoert te sijn geexposeert die waer
hede ghelesen en̄ gheseit anden here

alle die faite· op dat hi weten mach
wat hi te doen heeft·vangen of ver
dachuaerdē nae dat die sake begeert
Vādē onleden die de vdachuaer-
de tot die waerhede hebben mogen

Item dat die gene die

verdachuaert sijn moghen hebben
drie onleden of drie deffaulten En̄
ten vierden indien si niet en comen
den here neemt vierde deffaulte bij
crachte·welke voerscreuen deffaul-
ten hi heeft sinen eysch geraect Itē
ende of den ghedaechden coemt·dē
eysch behoert hem ghedaen te welē
in rechte: en̄ daer op heeft sijn ōwe
ren Ende behoert te hebben die ghe
tughe vanden tughen int ouerluyt
ende int langhe ghelesen: woerden
na woerden: sonder te horen die
name vanden tughen die ind̄ waer
heit ghetuycht hebben·indiēt ware
in cas ciuile dan vanden ghenen
die hem angaen of profitelicke sijn
Ende of die sake ware crimīele·alt
dan behoert hise te hebben bi name
ende toename ende hoer tugen me-
de: want int lesen vanden ghetuy-
ghen: men niet en behoert te no-
men den ghetuyggen bij name: me
als een man of een wijf van sulker
oudt·seide ende ghetuyghede bij si
nen eede daer op versocht ·ꝛc·
Ende daer nae soe behoertmen te
lesen die ghetughenissen int lange
Ende dan dat alle ghedaen · men

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

behoirt hem te geuē name en̄ toena
me in ghescrifte Om dat te wedstaē
of wederlegghen indien hij des doē
wilt Ende also isser gewijst · indē sa
le vā rijssele en̄ elders daermē vleert
van waerhede: bij so veel reijsē datē
gheen twifel en is ter cōtrarie ꝛc ·

Vanden vrien waerhedē gehou
den om specia like saken Ca · C v

Weet dat van allen sa

ken ghescĥiet in die heerlicheit van
een hoghe iusticier · den here mach
daer of houden en̄ doen een waerhe
de · het si ī cas ciuile of criminele · en̄
telken dat die sake ghebuert Voert
in generael moechdi wetē · dat hoe
wel datter gheen sake en si speciale
Soe mach en̄ behoert die heere eens
des iaers houden die waerhede in
sijn heerlicheit diemē hiet vrie waer
hede · dewelc vaet alle saken ciuile
of criminele · die binēs iaers mogē
gheuallen en̄ ghebuert sijn in sijn
heerlicheit: ende bi die vrie waerhe-
de mach daer of doen actie en̄ ōuol
ge van officie: sonder te hebbē par-
tie gheformeert · noch gheuanghen
in teghenwoerdicheit vander mis-
daet · Mer daer op moechdi weten ·
dat den here die gheen hoghe iusti-
cie en heeft · niet en mach houdē die
vrie waerhede · noch andere waerhe
de · dan om te gheraken die boeten
van lx · scel · en̄ daer beneden · En̄ of
den hoghe iusticier hout vrie waer
hede in sinen bedriue · en̄ bi die seluē
vrie waerhede · hi gheraect of beuit
enighe inwonende vanden laghen
iusticier of vandē middele · en̄ daer
bi hem betrect tot sijn ghedinghe :
Weet dat den middele iusticier be-
hoert te hebben dat renuoy en̄ ken-
nesse van sinen ondersaten · indien
die boete groot si · ende bedraghet
lx · scel · of daer beneden · mids wed-
gheuende anden hogen iusticier dē
costen vanden waerhede ghehoudē
inder heerlichede vanden middelen
iusticier: soe verre als tot porcie en̄
andeel mach ende behoert te behorē
En̄ also wortet ghewesen te rijssele
ende te mare in tournesijs: om die
middele iusticiers · diemen inden lā-
de hiet borchgrauen: so menichwer
uen dat sonder ghetale blikelic is

Hoe dat bi die castume van rijsse
le · ꝛc · den here niemant en mach vā-
toeuen noch besetten voer crimine
le saken · dan om drie manieren ·

Capittel · C · vi ·

Weet dat bi die castuy

me van rijssele · van douay ·
van orchiers · van tournesijs · van
mortaenge opter schelt · van sinte
amant: ende vanden toebehorē der
seluer · den here en mach niemāt doē
vanghen om cas criminele: dā om
drie manieren · of bi die een daer of
dats te weten · bi sake van teghen-
woerdighen misdaet bij waerhede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheȟouden bij mannen van rechte
op die ſake: of bij partien die hem ī
rechte partie maken opter ſaken te
ghens ſijn partie Ende bij een van
deſe drie ſaken mach den here doen
vanghen den miſdader telcken dat
tet gebuert Ende daer op doē recht
ende vonneſſe: op tgheent datter
gheuonden wort·

Hoe den ghene die om criminele
ſaken geuanghen is in die voerſcre
uen plecken anders dan voerſeit is
hē mach reinigen of ontſculdigē vā
cryme met hem ſeuendē ten miſſen

Capittel·C·vij·

Ende of yemant an
ders gheuangen ware bi eni-
gen heere: meer om ſake van cryme
dan in yeghenwoerdicheit vander
miſdaet·of bi waerhede daer op ge
houden: of bi partie gheformeert·
Weet dat den gheuanghen bij den
caſtume vā rijſſele van douay· vā
orchiers· van tourneſijs·van mor-
taenge· van ſinte amant·eñ vandē
toebehoren der ſeluer: mach hem of
trecken bider maniere hier na vol-
gende Dats te weten eer hi in rech-
te antwoert in kēnen of ontkennē
Hi mach ſeggen Heer ic ben in lā-
de van cuſtumier: ende inden houe
daermen of vſeert: ſo begheer ic aē
v· dat ghi mi recht doet naď vſācie
eñ caſtume van deſen houe·dats te
weten dat ic wetē mach: wye hem
partye tegens mi maect: tot welcke
begheerte ghi mij hebt moghē doen
vangen So make ick daer of clach
te in rechte: ende ic ſegghe dat ghij
mi dat ſegghen ende behoert te tho
nen Ende daer of begeer ic recht bij
proteſtacie voert te gaen als na re-
dene behoren ſal· Die mannen be-
horen te ſeggen rechtelike bi verma
ninghe vanden rechter·datmen hē
behoert te thonen ſine partye· in-
dien hij eenighe heeft ·anders dan
den here ·ende des niet Ende dat hi
anders gheen partye en heeft dan
den heere: alſdan behoert noch te
ſegghen den gheuanghen Here na
dat ick anders gheen partye en heb
be dan v · ick bidde v dat ghij mij
ſegghet: of bij waerhede ghehoudē
op mi ghedaen rechtelic: ghij mi ge
vanghen ende ghetoeft hebt· ende
ick make daer of clachte rechtelike
ſegghende· dat icket behoer te heb-
ben op recht Die mannen behoren
te ſegghen tot vermaninghe: als
houen Dat of den here hem gheuā-
ghen heuet bij waerhede: ghehou-
den op hem·dat hi dat ſeit ende tho
net inden rechte· indien hij dat he-
uet·ghelijckerwijs als voerſcreuen
is Ende des niet·den gheuanghen
mach begheren ſeggende alſo Heer
nae dat ghi mi gheuanghen hebt·
ende mi wilt veruolgen criminelic:
alſt blijct·dat ghi mi nz gheuāgē en
hebt ī iegēwoerdichz des miſdaets

noch ic en hebbe gheen partie ghe-
formeert teghens mi · noch bi waer
hede ghehouden teghens mi Ic seg
ghe dat ic reeder ben van mi te rei-
nighen ende purgeren vander saec
die ghi mi oplegget: als onsculdich
als ic ben · dan ghi sijt mi te belastē
die geen redene daer of en hebt · die
v daer toe porren mach bider castu
me vander plecke en̄ specialic van
desen houe · Ende ic presenteer mij
te purgeren en̄ te reinighen vāder
sake mi angheseit: met mi seuende
ten minstē · na dat ict bi vsancie en̄
castume van desen houe mach en̄
behoer te doē · en̄ dat castumelic en̄
ghewoenlic is te doen So segghe ic
dat ghi tot deser purge bider seluer
purge mi sculdich sijt te ontfanghē
Ende ghi siet hier tegenwoerdich
tughen al bereit nae mi te sweren ·
mannē waerdich van gheloue: so-
nen ende dochteren der hevligher
kercken En̄ daer of make ic clachte
in rechte: op dat ic daer ontfanghē
worde Weet dat niet tegenstaende
enighen redenen · die den here wete
daer teghens te segghen · den geuā
ghen behoert ontfangen te wordē
tot deser purge bider castumē bouē
ghescreuen · ten waer bi also dz den
gheuanghen verbonden waer bij
bekennen of ontkennen · of bi dien
dat hi hem bedraghen ware an en-
quisicie · of in waerhede ghehoudē:
af te houdē: want alsdan en soude

niet moghē comen tot sulke purga
cie: en̄ anders en machmen hē nz be
nemen die voerscreuen purgacie

Wat peyne den leenmā ōbuert
die sinen here slaet: of den here sijn
vassal Capittel · C · viij ·

Daer spruyt noch een ander maniere van actie · daer
men of maken mach grote questie
in waerlike houen Het si den heere
teghens sinen ondersate · of dē onō
sate teghens sinen here · dats so wā
neer den heere set sijn hant op sijn
vassalle · of op sijn leenman: of den
leenman op sinen heere bi maniere
van gramscap So moechdi daer of
weten · dat oft ghebuert · dat eē mā
van leen stelt sijn hant op sinen he
re bi toernicheit Weet dat den ghe
ne die des doet behoert te verliesen
sijn leen: ende mach den heere daer
of clachte doen voer sijn ouerste

In oorloge te gaē tegēs sinē here

Item of den ondersa
te ghinc in oorloge teghens sinē he-
re metten ghene daer hi niet aen en
houdet: of dat hi hē opset ī wapene
teghens sinen here Weet dat desge
lijcs daer of spruyt die actie voer-
screuen Item of een persone hoer
de roepen sinen here · daer den here
niet teghenwoerdich en ware · nae
opinie van sommighe soudemē vā
hem doen: ghelijc als voerscreuē is ·
indien dat den ondersate hē niet en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ōweerde eñ presenteerde daer voer
te vichten indient vā node ware
Vā niet te bescutten sinen heere·

Item of den edel man
is ter plecke daer hi mach sinē heere
bescudden van sijnen vianden ·
daer hi of gevangen ware·ende hij
des niet en dede: of sette arbeit des
te doen na sijn vermogen· weet dz
daer of sprupt actie te verliesē sijn
roerende goeden of huysraet tot p·
fijte van sinen here·

Te hebben valsche maten

Item desghelycs of hi
set valsche maten in sijns herē heer
licheit· of dat hi sinen here ontseit:
of dat hi vischt in sijnen bedriue·of
dat hi steelt sijn coninen in sijn wa
randen Ende nae opinie van som·
mige· van alle dese saken isinē indē
wille vanden here als voerseit is

Van een simpel man sinen here
te slaen

Item ende of den sim
pele man sloege sinen here wt toer·
ne· ten waer dat den here hem eerst
ghesslaghen hadde· weet dat daer
of sprupt actie die hant te verliesen
totten wille vanden here ·Ende of
hi niet ghevanghen en ware·hi be·
hoert gebannen te sijn tot eewigen
daghen van die heerlicheit des herē
op sijn hant bi sulke redenen

Van een here te slaen sijn leēmā

Ghi moecht weten dat
oft ghebuert dat den here slaet sijn
vassal of leenman in toerne· weet
dat den here verliest sijn anhouden
dat den vasalle of leenman van hē
houdende was·eñ keert andē over·
sten here Eñ is tot ewighen dagen
den vassal of leenman exempt eñ
of ghetoghen van dien here eñ vā
sijnre iusticie : ende blijft dē leen eñ
leenman tot eewighen daghen aen
sijn overste here so langhe als hi le·
vet Ende daer sprupt actie tegēs dē
oversten here van ·ix·pont·daer ō
dat hi edel is:ende dese sake is opi·
baer sonder twijfel in allen hovē
Ende also wortet ghewesen indē sa
len tot rijssele·ō dē grave van vlaē·
deren : tegens robbert masselier eñ
sijn wijf· die hoer hant ghesēt had·
den op horen here·daer si of verlo·
ren dat leen· dat si hilden van hoē
here ·Ende in sommighe saken heb
ict sien wijsen eñ in sōmighe hovē
bi soe vele exempele dat sonder ghe
tale is

Vanden ghenen die haer selven
verdoen eñ doden ·

Capittel C·ix·

Welisset waer datter
noch acti sprupt bi sake vā doot·sla
gers die enige doē in haer selven·hi
manier vā wāhope So wil ic v to·
nē dat die bescrevē recht seit· eñ ghi
selt weten·dat bi twee manieren hē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

moghen man of wijf verdoen Die eerste is bi siecte ende raserie· of bij enighe sulke subtijle weghen: ghelijc als om den verlies van sinē wiue van sinen kinderen of van sinē goeden die hem haestelic op coemt· Ende weet dat bi dese twee manirē soe wye valt in wanhope ·hoe wel dat hij tlijf verliest·hi en behoert nz te verliesē sijn goeden·noch dē lichame en behoert niet ghekeert te sijn tot executie van crijme: ghelijc als ghehanghen te sijn noch gheset tot openbaer gerechte :want den lichame en heeft teghens iusticie nz misdaen :mer an hem seluen Ende hoe wel dat in sulke sake na dat yemāt ghevonden waer doot· hi en mach noch en behoert ghekeuen te wesen sonder den wete eñ consent vandē here Ende alle sine goeden behoren gheset te sine in handen vanden here om te weten die waerheit vāder sake· waer om dat hi properlic sijn lijf verlorē heeft ·nochtans de waerheit ghe weten ende bekent biū manieren hier bouen ghescreuen ·hoe hi ghestoruen is ·eñ noch bi consēte vanden here den lichame mach eñ behoert begrauen te wesen bi rade der heiligher kercken Eñ daer en is anders gheen confiscacie van goeden om den here. die en mogen wel comen ende eruen anden rechtē erfname Ende dat na bescreuen rechte ·C·li·ix·ru·de bonis mortuoꝝ·

Te vermoeden op enighen ghesonen van sulker sake

Maer oft gheburde dat yemant ware vermaert· of ghevanghen of ghewroeghet om enige sake· daer hi om in vreese ware te verliesen lijf ende goet· of ware ghediffameert sonder moghelic nimmermeer dat te verhalen Eñ hanghende die sake hi hem verkeerde in wanhope: ende hem verdede bi wat weghe of manieren dattet ware· weet dat nae bescreuen rechte hi behoert alsdan gevoert te sijn eñ volbrocht tot iusticie: eñ den lichaem ·hoe wel dat hi doot ware bringhen ende leueren tot sulken exemple: ghelijc als of hi leuende ware verwonnen eñ besculdicht vander sake Eñ die goeden verbuert anden here: ghelijc als of hi met recht gecorrigiert geweest hadde in sijn leuende liue Eñ die reden is· dat bi sijn wanhope is hem bekent ende besculdicht vander sake Ende sōmighe willen seggē· dat hoe wel dat bescreuen recht niet en executeert den lichame vanden persone die hem bi wanhope verdoet: noch daer en set geen confiscacie vā goeden· angheseien dat die wāhope niet en is in pericule van sijn lijf te verliesē of eere van misdaet tanderen tijden ·ende dat hi daer of nz en is ghewroeghet ghelijc als voerscreuen is ·niet teghenstaende tgheent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat daer of seit die bescreuen recht:
Die waerlike rechters na dat si vin
den dat yemant hem stelt en̄ bre̅get
ter doot in forme van wanhope bi
wat weghe of sake dattet si·si hou-
den datse valle̅ in execucie van cris-
me·ende doen die setten tot execucie
Om des willen dat hi hem selue̅ ge
mort heeft en̄ dootslach ghedae̅ va̅
sijns selfs lichame· ende neme̅ con-
fiscacie van goeden so verre en̄ soe
veel als hi hadde doen en̄ verboere̅
moghen in sijn leuende liue bi ande
re doot te slaen· bi moert te doen of
ghedaen te hebben En̄ alsoe wortet
gheraden anden prouoest en̄ ghe-
sworen van doernick om een wijf
die in hoer vanghenisse was o̅ dief
te·dewelke haer verdede bij wa̅ho-
pe So wort gheraden·dat na dz sij
dootslach ghedaen hadde·datse be-
hoerde verbrant te wesen Ende al-
soe wortet ghedaen bijden rade va̅
parijs

Wanhope ghedaen in waerlike
houen

Item weet dat bijden
rechte en̄ pla̅cie van waerlike houe̅
is daer of gedaen en̄ geuseert meer
ende scerpeliker: wa̅t nae dat de̅ me̅
sche hem verdoet bi wanhope· Die
waerlike rechters wijse̅ alle o̅boert
te hebben teghens den here· en̄ ley-
den den lichae̅ a̅den gherechte· als
verwonnen ende verwesen·

Die maniere van wanhope·

Item weet dat naden
wisen die manier van wa̅hopen is
dese Dats so wie bi x dagen daer of
seer siec en̄ ghequelt heeft gheweest
en̄ dat hi wedergheseit heeft berecht
te sijn van sijn sacrament· hoe wel
dattet he̅ gheboden is gheweest· en̄
steru̅ in sulker manieren: mer daer
om en verliesen hoer kinderen niet
hoer successie· noch den lichame en
wort niet gerecht na bescreue̅ rechte
Want het en is niet dan bi razerie
accidentale: bi siecte die daer is· Ite̅
noch isser een and̄ wanhope va̅ ra
serie· die nz en wort volbrocht mer
die wille is daer of bego̅nen: en̄ nz
volbrocht· Daert he̅ leet toe is Ghe-
lijc oft ghebuerde dat yemant wille
hadde he̅ te verdoen en̄ te doden: en̄
nochtans die faite en soude nz vol-
brocht worden: of dat hi bestede ee̅
ander te slaen· en̄ dattet hem na leet
ware: Weet dat hoe wel dattet qua
me totter kennesse van iusticie· en̄
kende dat aen ghenomen hebben te
doen: nochta̅s dat he̅ dat berouwe-
de· indien die crime niet gebuert en
ware Hi en soude niet sculdich sijn
te dragen peine capitale: mer waer
te corrigieren ciuilic en̄ griefli͡c ·C·
de cogitacionibus·li· ix·arguit con
tra de lege ·si q̄s non dica̅ rapere·c·
de epis et clericis ·et vide postea in
dc̄a·[·si quis] En̄ oft ware in wille

van hem seluen te verdoen·ende nz volbrocht: mer hē berouwede Weet dat dat valt in biechte eñ berou vā gheestelike raet: eñ in ghelike penitencie

Van dootslaghers
Capittel·C·x·:

Ae dat voerscreuen is·eñ dat ic v ghetoēt hebbe die maniere van hem te verdoen eñ die van hē seluen dootslaghers sijn So wil ic v thonē die gene die doot slaghers sijn van andere So weet dat na bescreuen recht Zoe wie een ādere dootslaet·daer sprupt wt actie criminele: so wel bi officie als bi partie gheiniurieert Ten si dat den handadighe hebben mach voer hē exceptie ende recht van sijn lijf te v̄weren Dat die clercken hieten [Vi vim repellere]: of bi camp van batailie: of bi sake van auonture· tot onscult dienende Of om den sinen te bewaren of te bescutten vanden dieuen ende principalic bi nachte: So wil ic v thonen tgheent dat tot elke sake voerscreuen toebehoert So weet dat van god ghebodē is dat so wye een man metten swaerde verslaet: metten swaerde sel hij v̄sleghen worden·het is te verstaē bi iusticie·Want god noch iusticie en begheren noch en eysschen gheen wrake Ende oec die bescreuen recht vanden ytalianen·dat so wie doot slach doet: hi behoert te steruen bij iustici [C·li·ix·ru·de siccariјs·l·hijs qui custello]·noch en is gheen excusacie waerdich·ten is bi een vandē weghen bouen ghescreuen·Dat is dattet si op sijn lijf te verweren·ghelijc te sijn besprongen eñ aenghevochten van yemant: soe datmē nz en mach ontgaen: sonder perikele vander doot Ende in hem te v̄weren wijslic Het ghebuerde datmen quetste den anuechter of anuechtēs daer hi of si of storuen Die bescreuē rechte wil· dat van deser occasie dē verwerer si vri ende quijt vanð pei ne criminele of ciuile Ende dit hietmen properlic lijf verweren·eñ en is niet waerdich dat die sōmige seggen·datmen mach ende is sculdich after te treden ix·voet·ende tonen·ende segghen·dattet es op sijn lijf te verweren·&c: want hoe wel dat hijt segghen eñ thonen mach· wel mach hijt doen: mer daer en is geen belanghe an Nochtans in hē wijslic te verweren vanden anuichters het is biden bescreuen recht v̄staen [Vi vī·C·li·ix·ru·de siccariјs·l·in q̄ hijs aggressorē et l·q̄m̄·aliū·]

Op campe van bataelie

Item aen een dootslagher is solucie: wanneer dattet is ī campe van bataelie ghewesen van here die des doen ende wisen mach ende die met vonnesse van recht is ghesett om die sake tusschen dē ptiē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

tot sekeren dage ende tot sekerẽ tijt
ghelijc als ic v hier bouen ghetoent
hebbe inder rubrike vanden campe
van bataelie: dewelke geteikent is
biden ghetale van ·li· want alsdan
om den dootslach en valt gheẽ pey
ne: mer den winner heeft sijn costẽ·
eñ den verwõnen is gheexecuteert
capitale·

Van dootslach bi ongheualle

Item in cas van auõ
ture of ongheualle en valt in doot·
slach gheen peyne: ghelijc als of ick
dede ofhouwen eñ nederwerpẽ enẽ
boem: ende int vallẽ den boem viel
op yemant: alst niet en ware in ghe
meene wegen· eñ die man doot viel
weet dat daer of den ghene die den
boem of ghehouwen hadde en viel
in gheene peyne van rechte· Eñ oft
ware in ghemeene wegen: eñ dẽ af·
houder vanden boem daer gheset
hadde een teykẽ: of dat hi seide ouer
luyt· wacht wacht· den boem valt·
Eñ dattet gheboerde dat niet tegen
staende den teyken geset ouer dwers
of den roep die den afhouder dede·
viel op yemẽt: weet dat den afhou
der daer of behoert vri te wesen vã
peyne criminele ende ciuile Ende al
so moechdi wetẽ ende verstaen· wã
neer yemant doet wercken op sijnẽ
huse: ende hij daer teyken ghesent he
uet· datter niemant en lyde onder
den huse· of onder dat werc· Ende
oft ghebuert datter yemant lijdet
ende daer yet op hem vallet· ende
dat hi daer of steruet Weet dat dat
werck noch den meester vanden hu
se en soude daer of geen peyne dra·
ghen cryminele noch ciuile [Codice
libro nono lege exemplũ ·ꝛc· et lege
hijs qui cultello]

Dootslagher van dieuen·

Item soe en soude oec
mede eenighe· die vinden souden:
datmen den sinen dieflike steelde bi
nachte· Ende om dat te bescutten
des doende hi den dief dootsloeghe
daer om so en soude hi niet draghẽ
peyne cryminele noch ciuile: maer
anders soudet wesen· indient bi da
ge geschiede; want alsdan en mach
hijs niet noch en behoerten te slaen
Mer hi behoert hem te vanghen eñ
te brenghen anden rechter [C·li·ix·
rubrica de siccarijs· lege superius
dicta·]

Dootslach op fornicatio

Item soe en soude oec
mede den ghene die welcke een an·
dere vinden soude gheleghen bi si·
nen wijue: of bi sijnre dochter: wãt
alsdan bijden torrne die hi heeft en·
de mach hebben: mach doot slaen
hastiuelic· ter stont ende sonder twe
uen· den ghenen dien hi alsoe vin·
den soude: ende sonder te draghen

nota

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

criminele noch ciuile peyne [C·si·ix ru·raptores virginū·]

Van den dootslagher bi ghebode van rechte·

Item soe en soude men de een die biden ghebode des rechts hebbende daer of macht· ghebiedē soude sijn sergenten ende ander vā den ondersaten· dat den ghebannē uten lande om crime dewelke hem vorderde weder te comen inden lāde in versmadenisse des rechtes. eñ daer om gheboden waer die te vanghen leuende of doot· indien hi niet obedieren en woude: want in sulcker sake die ghene die des doen en behoren te dragen peyne noch boetē criminele noch ciuile [C·li·ix· ad iuliā·l·qū multa facinora·

Dootslagher op een bastert

So wie dootslaet een bastaert· die paps behoert daer of gedaen te wesen anden here souuerayn of ouerste na comige castumē Ende sonderlinghe na castume vā henegouwe en behoert die paps nz ghemaect te wesen dan anden graue van henegouwen· noch geē maghen si sijn van vader of vā moedē en moghen daer an roeren· Eñ die paps ghedaen aenden graue: nyemant en mach hem daer na nimmermeer roeren op thoeft te verliesē· eñ den graue sel den hātdadigen daer of paps geuen: indient hem belieft niet teghenstaēde die vriendē of maghen: mer so veel hebben die vrienden· si sijn van vader of moedē· dat of si dat veruolghen willen: wel so moghen sijt doen bider voerscreuē castume Mer indien den graue hē niet eerst en roerde· die vrienden en souden hem niet moghen roerē· of porren· ten waer op thoeft· Noch den here en mach hemluden niet bedwinghen te veruolghen· ten si dattet hemluden belieft· anghesien dat si hem daer of niet roeren en willen Ende wort dese castume sulc geapprobeert inder voerscreuen graefscap biden bastaert vanden conic die verslaghen wort bi iacquemart fourment· int iaer M·ccc·eñ lxxv· op onser vrouwen dach te lichtmisse Item ende hoe wel dat in vrācrike anden coninc· behoert die paps vanden bastert: nochtans behoert hi mede ghedaen te sine anden vriēden vander moeders sijde om die interrest van horen maghen: Want waerachtige sake is vander moedē in vrancrike meer dan aenden coninck· Ende allo ist mede indē graefelicheit van vlaenderen: want nyemant en is bastert van sijnre moedē mer in vrancrike niet· dan andē coninc

Van vrouwe crachters·
Capittel·C·xi·

Die rechten verbieden op peyne capitale: te scaeckē enighe

vrouwe · vā wat state dat si is: si sij
gheestelic of waerlic En̄ dat alle die
ghene die des doen sullen: draghen
sullē peyne capitale · niet alleene die
misdaders: mer oeck alle die ghene
die des te doen hemluden geuē hul-
pe ende bijstant · Ende dat si noch
met die peyne capitale verliesen al
le hoer goeden Noch willē die rech-
ten · dat niet alleene die scakers en-
de complices: mer oeck alle die ghe-
ne die daer toe behulpich gheweest
hadden · radelic consenterende · ont-
fanghende · ende administrerende ·
Item noch willen die rechten: dz al
le sulcke draghen die voerscreuē pei
ne Het sij nochtans dat die scakin-
ghe ghedaen si biden dancke vand
vrouwē · na dattet niet en ware vā
den consente vāden vriendē: waer
mede ende waer bij si hoer behoert
te beraden om te huweliken · Ende
die redene is daer om datter gheen
te swaer peyne en mach gheschien
noch gheset worden in sulke saken
naden rechten Want waert dattet
niet wel ontsien en ware · dat wijf
nimmermeer van hoer seluen son-
der rade vā horen vrienden en sou
de hoer vorderen dat te doen · ende
daer ō is dat recht daer op so scerp ·

Van te consenteren ende te ghe-
henghen scakinge biden vrienden ·

Item ende oft gebuerde
dat die vrienden vander vrouwen
na wyens raet si haer behoert te be
raden ende te huweliken consente-
rende sulcke scakinghe: of datse vā
der ontscakinghe ende den veruol-
ghe · ende diligencie te veruolghen
alle die remedie die si daer of soude
moghen doen bi iusticie · Weet dat
naden recht si behoren gecorrigiert
te wesen als ghehenghers vand sa
ke En̄ indient ware eygen man of
wijf: si behoerden gecorrigiert te li-
ne metten vuere [C · li · ix · ru · rapto ·
virginū · l · rapto · virginū pa

Van iōge maechden in bewaer-
nisse van voerchden ·

Item of een ionge ma
ghet is in bewaernisse van voerch-
den: ende dat gebuert dat die voerch
den of eenich van hem die ontscakē
of bi haer slapen · dat die waerlike
hieten ontscakinghe Weet dat nae
bescreuen recht: si behoren te dragē
die peyne bouen ghescreuen · Ende
naden sommighen om den bijsla-
pe si behoren te verliesen alle hoer
goeden · ende wesen ghebannen eñ
veriaghet wt den lande tot eewigē
daghen op haer lijf · indien sij ye-
ghens hoer banninghe weder qua
men · want alsdan souden sij dub
belen broecken · die een voer dē mis
daet · ende die andere om ouer te tre
den die geboden vanden rechte · dz
welc is seer quaet ende verdomelic ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

teghens den rechte [C·si·ix·xu·et l·
superius dic·xc·] ¶ Vā bewaer
nisse van ionghen maechdē·

Item na die castume
locale Oft ghebuert dat enige edele
man of andere van state in bewaer
nisse hebben enige maechden die hē
beuolen sijn bi enigen here of vrien
den·eñ hi die ontscaect: of ghehen-
ghet te ontscaken· of dat hi bi hoer
slaept eñ vleischelic bekent Weet dz
hi behoert te verliesen sijn leen: eñ
indien hi gheen leen en heeft·te ver
liesen van sijn goet naden wille vā
den here·nae ghelegentheit vander
sake: waert bi wille ende consente
vander vrouwē: als si seluer beken
nen soude·Ende oft ghewetē wor-
de· dattet ware of gheweest hadde
met crachte· hi behoerde ghehangē
te sijn nae bescreuen rechte [C·li·ix·
xu·et·l·supe·dic·]

¶ Vandē here te ōtscaken die doch
ter of wijf van sijn leenman·

Item ghi moghet we
ten ende verstaē bider redene voer-
screuen Dat oft ghebuerde dat den
here sliep metten wiue van sijn leē-
man· of met sijn dochter· indien sij
maecht ware of sijn nichte· weet dz
den leenman behoert tot ewigē da-
gen exēpt eñ ofgetogen te sijn vādē
here: ende wederkeren an sijn hoeft
of ouerste here van sijn heerlichept
ende sakē·Ende ter contrarie·indiē
die leenman sliep metter vrouwen
of metter dochter van sinen here·in
dien si maecht ware· Weet dat die
voerscreuen leenman in des te doē·
verliest sijn leen: ende behoert te vᵒ-
liesen tgeent dat hi houdende is vā
den seluen voerghenoemden here:
Eñ oft ware een man die sijn ondᵒ-
sate ware: so behoren sijn goedē on
der den voerscreuen here gheleghē·
gestelt te sine indē handen van si-
nen here: ghelijc als verrader ende
valsch tegens sinen here

¶ Van een vrouwe te ōtscaken eñ
daer na hoer consent te hebben·

Item wil noch die be
screuen recht: indien dat hoe wel ye
mant ontscaect: eñ daer nae so veel
doet·dat hise gherrijcht tot enen wi
ue Eñ dattet wijf daer nae seit·dat
tet is gheweest bi hoer wille Eñ dz
seit voerden recht Daer om en isset
niet· den voerscreuen ontscaker en
si ghehouden te draghen gelijck als
voerscreuen is Want na bescreuen
rechte gheen vrouwe en is te ōtsca-
ken· noch te hebben bi crachteliken
wille: wāt het ware alte quaet: mer
staet te huweliken anden vrienden
van haer·eñ of die vrienden dat be
letteden bi loesheit: om die successie
die hem daer of comen soude mogē
Alsdan behoert daer toe te versien
den here vanden gerechte· ondᵒ wiē
hoer goeden ghelegen waren·bidē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wille ende consente vanden anderē
magen ende vrienden van haer Eñ
op dattet meer blijct dattet recht ci-
uile seer haet die ontscakinghe van
vrouwen Weet dat biden recht ci-
uile· na dat yemant ontscaect heeft
enighe vrouwe· die hi daer na trou
wede· eñ dat die vrouwe des consē-
teerde Niettemin dat recht en hen-
ghet niet· dat sulcke trouwe waer-
dich si· noch dat den seluen man ōt
scaker sal moghen ghebruken eeni-
ghe saken of goeden ·die van horēt
weghen comen Eñ si en sal daer of
niet behouden ·dan om haer onder
houdenisse ¶ Vā moert ¶ Ca C·xij

Nader vsancien van
waerlike houen · het is ghe-
noech gheweten eñ een yghelic opē
baer: die hem onderwiden des rech
tes· hoe dat van moert· eñ van ver
raet behoert ghedaen ende gheordi
neert te sijn: want so wye is gheac
cuseert ende ghewroeghet van cry-
me van moert· eñ gheuanghen vā
hoge iusticier · daer is hi sculdich te
antwoerden: want om gheen pre-
uilegie die hi hebben mach van eni
ghen waerliken heren· het si te we-
sen muntslagher van des conincs
munte· het si te wesen sergent van
wapen· of te sijn vanden huusghe-
siune van sōmighe heren Van de-
ser materie en wort ghedaen gheen
renuoy: noch en is niet ontfancke-
lic in purgacie noch in remissie· die
hi daer of soude willen doen: maer
hi soude hem wel moghen setten in
allen enquestes of ondersoeck· ende
daer toe waer hi wel ontfanckelike
Eñ of den wrogher is een man vā
ghelooue: ende ouergheeft verwe
dienende tot sijnre accusacie Alsdā
en is gheen doen te setten die sake i
proces ordinaire: mer behoert ghe-
set te sine in proces extra ordinaire
op dat die waerheit si eñ mach sijn
gheweten bi sinen monde eñ bi tor
mente van pinen: want sulke faite
en moghen hem niet dickē betughē
want die misdaders des doē so hei-
melic ende bedectelic als si moghen
Ende daer om soe gheringhe alsmē
heeft opēbare presumpcie eñ waer-
achtighe ghelikenisse · men behoert
te weten ende te ondersoecken bi al
le behoerlike weghen moghelic an-
dē rechter· eñ en behoert niet te val-
len int verstant van yemant · dat
daer toe recreancie behoert of mach
toebehoren Ende behoert den wro-
gher wel toe te sien Ende of hi niet
wel en is bekent· men behoert hem
te houden gheuanghen: of van hi
te hebben goede sekerhede: op dz hi
gheen wroger en si sonder scult eñ
valschelic ·:

Van rapt eñ andē straet rouers·
Item int alsulcke ma-
niere moechdi weten eñ verstaē vā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

rapt eñ andere: want bi ghelike for
me behoert ghedetermineert eñ ge-
reghelt te sijn die prinē daer toe die
nende· dewelke sijn een yghelic wel
kennelic: want bi bescreuen rechte
si behoren te verliesen hoer lijf ·eñ
bi waerlike castumen : sonderlāge
vanden conincrijc van vrancrijcke
si behoren ghesleept te sijn totī ius-
ticie ende ghehangen: soe dat si sijn
doot ende ghewvorghet· eñ hoer goe
den verloren Ende bider castumen
van henegouwen eñ van vlaende-
ren si behoren ghesét te sijn ter plec
ke van gherecht op een rat verheuē
ende hoer goet verloren [C·li·ix·ru
brica de siccarijs·l·frat vē·]

Te antworrden in houe in cas
criminele·:

Ende weet dat ō sulc
ke sake nae dat den ghewroechden
bi partie is ghewroeghet in rechte
hi behoert eerst te antwoerden van
hem· in kennen of ontkennen· bi hē
of bi aduocaet : want in sulcker sa-
ke en valt gheen excepcie declinato-
re of dillatore· die sake en si geraect
ende bekent soe volcomelic alsmen
mach eñ weet: om die weluare ende
eer van iusticie·

Vanden verraders Ca·C xiij

Ghij morghet weten
dat so wie een anđ doet dach
vaerden om cryme vā verraet: om

dattet is sake so onbehoerlic eñ soe
felle· indient ware teghens den co
ninc· niemant en soude daer of heb
ben die kennesse in sijn conincrijcke
dan hi· van wat sake dattet ware:
noch van wat condicie· dat die ghe
wroeget ware· hoe wel dat hi noch-
tans ware clerc priester of religiose
Mer om ander verraet dan teghēs
den coninc en soudet also niet wesē
Want indien si clercken waren: sij
souden weder ghebrocht wordē tot
horen rechter Eñ van ander heerlic
heit subiect : soude die kennesse bli
uen anden here daer hi ondergevō
den ware ·noch daer en ware gheē
renuoy purge noch remisse· onder
soec van landen noch ander forme
te procederen : als in ander cryme·
Want van dese is te weten ende te
ondersoecken die waerheit bi anđe
re forme ende maniere· dan enighe
andere saken om dattet bi anđ ma
nieren ghedaen wort: ende behoert
daer in te wesen geprocedeert bi p-
ces extraordinaire seer naersteliké
ende grotelic Ende so gheringe als
men heeft eenighe accusacie eñ pre-
sumpcie · Mer men behoert wel te
sien wye den wroger is ·eñ wat hē
porret des te doen· hoe dat hijt ghe
weten heeft · ende is des ghewaer
worden· of daer eenighe hate is bij
hem of biden sijnen ·Eñ dese saken
overghemerct· indien men geuoelt
den wroeger van goede presūpcie

Nota

van verraders

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te wesen:men behoert seer naerstheli
ke te ondersoecken van die waerhz
Eñ wel behoertmen den wroegher
ende den ghewroechden te bewarē·
Eñ of opten ghewroechden niet be
vonden of betuycht en wort die sai
te ·den wroegher bi bescreuen erscht
behoert ghepinicht te wesen:ghelijc
als den ghewroechdē· om te weten
waer om sulcke accusacie hem por-
ret te doen: eñ van wyen hi toeghe
maect ware: want het is periculo-
se ende sorghelike sake te wroegen·
Ende of hi beuonden ware vallsche
wroger·hi behoert ghedoot te wesē
eñ na sōmighe opinie ghelike pey-
ne: want in sulcker sake dientet p-
perlic naden rechte vanden keyser
constātijn·[C·li·ad l·iuliā maiesta
tis·l·eciā ex hijs causis]

Vādēn ghehengers ondhoudēs
of raders vanden v'rader·

So weet dat dese cry
me soe seer ghehaet is·dat indiē ye-
mant ware· die hier in consenteer-
de of raet gaue· of daer of wiste·eñ
hi dat niet te kennen en gheeft· ter
stont anden here daert behoert·te-
ghens wyen sijn volc of sijn lande
ware · weet dat die waerdich is vā
peyne capitale·als verrader ·Ende
dat meer is· indient geweten moch
te worden·dat yemant dat gedacht
hadde sulcken misdaet te doen·hoe
wel dz de sake niet geschiet en ware
Weet dat hi oec is waerdich te dra-
gen peyne capitale als verrad'

Vanden kinderen vanden v'rad'

Noch bi sterker reden so
moechdi weten·dat naden rechte of
yemant geuonden ware besculdich
van sulcke cryme na dattet ware te-
ghens den prince of gherechte lāt-
here Weet dat niet alleene en beho-
ren die verraders peyne capitale:
als verrader te draghen:ghelijc als
gherollet in een tonne·of ghevierē-
deelt of geuillet· ende al hoer goedē
verloren eñ ghetogen anden here:
mer oeck hoer kinderen · indien sij
enich hebben·behoren mede gekeert
te sine tot exil eñ te nieute bi behoer-
like doot Ende die reden is:dat soe
yreeslic ende onbehoerlic is die cry-
me vanden verrader·dat bi sijn na-
tuere·hi besmet sijn saet Ende daer-
om behoert te nieute ghedaen te we-
sen die wortel·den buyck:ende dat
saet. noch nymmermeer diet alsoe
niet en dede: en soude den kinderen
dat niet laten: ende specialijcken
den knechtkijns· daer hoer vader
of besmet gheweest hadde Ende
daer om so behoren sij ghexecuteert
te wesen tot soe scandeliken ende so
leeliken doot·om dat sij dat niet ghe-
dincken en mochten Ende of si wa-
ren vander natuyren wrakelijcken
als dat sij hem pinichden eñ arbei-
den in eeniger tijt om te wrekē hoer

vader:indien ſi mochten ·Hoe wel datmen wel eenighe vinden mach dat nae dat horen vader doot is·en̄ gheexecuteert met rechte:ſi ſijn goe de en̄ ghetrouwe horē here En̄ daer om ſeit die wijſe · dat gheen regule en is ·ſi en is wel ghebrekelic· en̄ dat na beſcreuen recht [C·li·ix·ad l. iu liani maieſtatis·l·quinta quiſquis cum militibus· :] ¶Noch vādē kinderen vanden verrader·

¶Item ende oft gebuer de dat bider doechſaemheit vanden prince:die kinderen van ſulke miſ daders waren ontgaen vanđ doot Daer om en iſt niet·hoer goedē ſijn gheapplicquiert en̄ verbuert aendē here: ende alle tgheent dat van ho ren vader ſoude mogen comen ·en̄ behoren te bliuen al hoer leuen tot ſcande ende oneere om den miſdaet vanden vader: mer behoert hoer le uen ghehaet te ſijn En̄ indien datē dochteren ſijn · ſi behoren ghedeylt te ſijn ·en̄ te hebben van des moe ders goeden dat vierendeel ·En̄ die redene is· om dat ſi niet en vallen ī quade leuē Ende dat ſi niet gekeert en worden tot verloren leuen Daer om ſeit dat recht·dattet niet en is te vermoeden ·dattet wijf ſoude heb ben ſo cloecke ghedachte te doen ſo vreeſlic fait als crime van beraet ō die crancheit van hoer naturere En̄ of ſi geuonden wort des beſculdich alſdan en ware daer gheen remedie mer ſi ſoude hebben ſo ſware pug nicie of meer dan dē man: wāt het onmēſcheliker ende leeliker ſake is een vrouwe te dincken tot ſulcker ſake [C·li·ix·l·v·ſup̄ allegata·]

¶Vā valſche munters en̄ billoen draghers ¶Capittel ·C·xiiij

Die gene die hem ver cloeckē :ende vorderē te ſlaen valſche munte· en̄ te contrefaitē dē munte vanden prince: of die prin ten ſonder ſijn auctoriteit·en̄ dat ſij daer of brieue hebben: weet dat ſij veruallen in peyne capitale: gelijc als gheſoden te weſen En̄ indiē eni ghe riddere of andere die ſulc volck wiſten·en̄ ſi dat den prince of ſinen dienres niet en condichden·ſi ſoudē veruallen inden wille vanden here van liue ende van goede En̄ of ye mant des condichde· hi behoert te hebben profijte ende verſien te we ſen vanden here· En̄ is een yghelic ghehouden ſergent te weſen in ſul ker ſake· op dat hem ynemāt daer of en derf ontſculdighen: die dz we ten mach vinden of vernemen·

¶Van vermoeden op ſulcker ſaken · ¶Ende of yemāt waer daermen op vermoede tgheēt dat voerſcreuen is:ſo behoert hi ge ſet te ſine op queſtie van faite of pi ne :om daer of te weten die waerhz en̄ ſijn mede geſellen oeck Mer ghī

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

behoert tē weten: dat die wisselaers
niet en sijn besculdicht vā deser cri-
me als den ghenen diet maken · ghe
lijck als den ghene in ywens huys
dat ghedaen ware Ende also seitet
die bescreuen rechte · hoe wel dat in
andere cryme: ghelijck als van dief
te van moert ende van verraet · die
stelt in ghelike peyne: ten ware bij
also dat enighe na dat si gheuangē
waren dien holpē vter gheuanghe
nisse: en̄ daer of te ontcomen · alsdā
willen die rechtē dat die wisselaers
hoer hoeft verliesen Nochtan wil-
len die rechten · dat indien den ghe-
ne die des onderhout in sinen huse
of in sijn bedriue · en̄ waert een rid-
der · dat hi verliesen sel sijn huus en̄
sijn lant · ten si dat hi dat condicht
so gheringhe als hi dat weet: maer
of hi des niet en wiste · of andere in
ghelike saken · sij sijn alsdan gehou
den voer ontsculdich: want inder
waerheit te verstaen: nyemant en
waer ghehouden voer ontsculdich
diet wel wiste sonder te condighen ·
Daer om soe is hier in expresselijc-
ker ghesproken vanden ridders dā
van enighe andere Daer om dattet
gheen ghelikenisse en is · dat die rid
deren · of volc van sulker ordinan-
cie in horen huyse hadden yemant ·
die sulcken werck dede · of diet dor-
ste doen sonder hoer wete ende con
sente · Mer wel soudet moghen we
sen van cleynen volcke · die niet en
hebben sulcke wijsheit sulcke naer-
sticheit of macht ·

Vā weduwen husen of weesen·

Item ende of sulke sa

ke ghebuerde inden huse van eeni-
ghe wedeuwe of weese: of van eni-
ge wonende alleen vten wege Die
rechtē willen dat si daer of ontscul-
dich ghehouden worden · ten waer
dattet loesheit waer tusschen hēlu
den · dats te weten inder weduwen
huus · dat si bi hoer loesheit · hē sub-
stineerde · En̄ in voechden van wee
sen · Want het behoert hemludē toe
te weten dat regiment vander sakē
den weesen āengaende Ende aē hem
luden soudement verhalen en̄ niet
anden weesen noch an hoer goedē·
Ende die rechten setten dese distinc
tie expres · om dat in andere cryme
die complices alst ghescreuen is [A
gentes et consencientes pari pena
puniuntur] Mer tot deser articule
is dese recreancie ende differencie bi
bescreuen rechte [C · li · ix · de falsa
moneta · lege prima quādo nōnulli
monetarij ·]

Te contrefaiten munte van
anderen herrn

Noch wil die bescreuen

rechte: dat soe wye contrefait mun
te van eenighen anderen heren: so
der die auctoriteit vanden ghenen
die daer of macht hebben · ende be
hoert te hebben bi sijn waerdicheit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat hi ghecorrigiert sel worden vā
peyne capitale van cryme als vra-
der teghens sinen here· of teghens
dē here daer hi of contrefait die mū
te Mer daer is differencie tusschen
te contrefaiten die munten: soe wel
in slaen: als in sculpter· of als te ge
uen veruwe: want alsulcke sijn al-
le ghehouden als makers eñ fabri-
queurs vander munte Eñ tusschen
den ghenen diet tot sulke luden ha-
len ende copent om voert te verco-
pen: als sijt weten: want sulcke en
sijn gheen valsche munters: mer sij
sijn gehieten na vsancie van waer
like houen dieuen van valsche mū
te Want op sulke en valt geen cry
me van verraet: alst ghesent is optē
ghenen die des maken: eñ daer en
valt niet dā cryme van diefte· noch
nyemāt en behoert daer om op ve-
ruwe van brieuen· dat hi ghewеest
is gheauctorizeert te sijn vand mū-
te vanden coninc of van ander he-
ren hebbende munte· Noch te sijn
wisselaer hē te vorderen dat te dor-
uen doen· noch munte te slaē: wāt
alsdan soude hi breken die beneficie
van sijn brieuē· eñ soude seer swaer
liker gecorrigiert worden dā een ā-
der [· C· li· ix· ru· de falsa moneta · l·
secunda si quis nummos et si quis
secundo·] Dat in sulcker sake
gheen renuoy en is ·

Ende van dese cryme

en wart ghedaen noch en behoert
te doen enighe renuoy· noch purga
cie ghemeene: want die kennesse en
behoert niet dan anden here Maer
dieuen van munte: ghelijc voerscre
uen is· moghen bliuen ter kennesse
van allen hoghen iusticiers Soe is
te weten· dat biden coninc is verbo
den: so ist mede bi allen princē · die
munten hebben van horen here· dz
nyemant en draghet munte · noch
wit siluer noch swart· in scalē· cop-
pen· iuweelen: ende andere dier ghe
lijc ghebroken· om int vuer te settē
het si in gout of in siluer wit of ver
gult· dats te weten in munte ander
dan den ghene die loop hadde ī tijt
inden lande · in vassielle of anđ me
tale van goude· of van siluerē ver-
gult· of versuluert· of wit· ten si ge
rekent voer billoen ende verboden
sake Eñ behoert ghetoeft te sijn: eñ
gheset in handen vanden heere· tot
sulker peyne · dat die goeden verlo
ren sijn· eñ gheconfisquiert andē he
re · ende den lichame eñ die goeden
ten beliefte ende ghenade arbitrale
vanden here: soe wel criminelic als
ciuilic: want die verbuerte vander
sake is sulcke So ist te weten: dz so
wye ghevonden is· draghende sul-
ke munte verboden· of ander meta
le vergult: als voerscreuen is· van
goude vergult· of van wit siluer ·
of vergult Weet dat indien hi ghe-
vōden wort des dragēde: dē rugge

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghekeert gaende teghens die naeste
munte vanden here·onder wpē hij
gheuonden wort·hi valt inden pei
ne eñ boeten biden here daer of on-
der wpen hi geuonden wort :eñ is
dat goet alsoe op hem gheuondē be
toghen anden here Eñ sijn lijf ende
ander goeden so verre ende so veel
als hijs heeft :eñ behoren den heere
onder wpen dz gheuonden is ·isset
onder den here die die heerlicheit he
uet munte te hebben Ende ist geuō
den onder ander here die gheen mū
te en hadde: soe soudet hebben den
oversten here onder wpen dat ghe-
uōden ware in sijn heerlicheit·wāt
van sijne munte en heeft nyemant
die kennesse dan hi Ende oft geuō-
den ware in heerlicheit van een an
der heere· dan onder den ghene·die
de naeste munte hadde:so soude die
overste dat nemen eñ aen hem sou-
de die kennesse behoren

Exēpel daer of

Het ghebuerde inden ia
re M.ccc·xci·dat ian clocluder poer
ter van ghent was ghetoeft indē ste
de van doernic· dewelcke is hoghe
iusticie·om dat hi gheuonden wort
dat hi draghende was den rugghe
ghekeert vanū munte vandē conīc
tot doernic· siluer so wel in ghebro
ken scalen ·coppen ·ghebroken rye
mē eñ anū metale van sliuer ōgult
t sōme van xl·marc siluers of daer
ōtrent Hi wort mettet voerscreuen
siluer becōmert: om dat hi geuōdē
wort den rugghe ghekeert vander
munte van doernic Int riden butē
der stede·hi woude doen faite cōtra
rie·eñ dat hi daer of ōtsculdich was
bi sijn proces ende questie Die sake
quam inder camer vanden heeren
vander munte tot parijs Alle ghe-
sien ·het wort ghesejt bi deliberacie
vander voerscreuen camer:ende bi
den rade vanden anderen cameren
so wel vander rekeninghe, als van
den scat: dat die goeden waren ver
buert ende gheconfisquiert aenden
coninc· ende dat vierde deel aenden
sergent die hem gheuonden hadde
Ende als vanden boeten vandē li-
ue ende goeden Den coninc dede hē
gracie· mits ·C·pont die hi daer ō
betaelde wt gracie Ende wort hem
ghesejt·dattet was overmits dat hi
wiste te scheiden dat gout vandē sil
uer Mer daer op en dorste hi hē nz
meer verlaten: dat hi voert an niet
meer en soude gheuonden wesen in
alsulcken state:want nimmermeer
en soude hem alsulcke gracie ghe-
schyen hij en waer inden wille van
den coninck vanden liue ende van
den goeden · Ende alsoe behoertet
verstaen te wesen van allen anderē
Soe heb icket horen iugieren in cas
bi arrest vandē voerscreuen billoē·
so wel indē cnincrijc als elders daer
den prince munte heeft ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Van asschen vander munte·

Noch is te weten dat
assche van munte indiense gheuō-
den wort alsoe gedraghen·dat valt
in confiscacie ende is ghehoudē voer
billoen Eñ also wortet ghesei̇t ende
ghewesen bi mijn heren vander ca-
mer vander mūte tot parijs: tegēs
ian vanden watere· dewelcke dede
op die riuiere vander scelt voeren ī
vlaenderen een tonne assche in een
sceepken·het wort ghevonden bidē
sergent vanden coninc eñ wedē ghe
bracht tot doernic·nae die besettinge
ghedaen Tws st reeser tusschen den
muntemeesters van doernic: of hij
vallen soude in boeten of niet Wel
ke sake gebrocht wort inder camer
vander munte tot parijs Alse ghe-
sien: het wort ghesei̇t dattet viele ī
boeten van billoen Eñ en is dit nz
ghedaen noch gheordineert alleene
biden constitucien vanden princen
Mer oec biden bescreuen rechte diet
also wil ende bewijst

Vanden gokelaers eñ nigremā
ten die den duuel beswerent
Capittel· C· xv·

Gheen gookelaers of
gheen vanden ghenen die den du-
uel dienen tot sulc werc en behoren
te cōuerseren noch hantieren noch
ontfangen worden tusschen die cō
uersacie of hantieringhe van ande
re volcke· noch en behoertmense nz
te laten comen in eens anders huse
die vā goeder fame is ende vā goe-
den leuen·noch bi te comen ō doren
vanden huse: want hoer sinnen eñ
consten sijn valsche ende duuelike
Noch men en behoert met hemludē
gheen vrientscap te hebben: mer be
horē versteken te wesen van die cō-
municacie van anderen volcke Eñ
of si daer of begrepen worden · eñ
dat si yemant quaet doen of proe-
uen hoer conste: si vallen in cryme
capitale van touerie · dewelcke be-
gheert correxie vanden ouer eñ dē
ghenē diese hantieren behoren ghe-
corrigiert te sijn Eñ die ghene diese
vroeghen sijn waerdich gheloeft te
sijn [C·li·ix·de maleficijs de mathe
mathicis et ceteris similibus] Item
nyemant en behoert te ghelouē go-
kelaer noch gokelaers: noch gheen
waerségghers Eñ indien yemāt is
diese ghéloeft vserende van horen
raet: sonderlanghe om een ander te
hinderen van sijn goeden of vā si
ne ghesontheit· hi is waerdich van
peyne capitale: als van cryme van
touerie [C·li·ix·rursuperi9 dicta·l·
coniuncta noue a respicere consulit
&c·] Item men vint sulcke eñ soe
cloecke gokelaers · datse hē niet en
ontsien te berorren of te verstoren
die elementē bi gokelerie: ende doē
daer bij die luden steruen Eñ roepē
die duuelen ende vermanense: om
te volbrīgē hoer wille· eñ te ōderuē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hoer vianden bi des duuels werck
ende couste Ende op sulc volc heb-
ben gheordineert die rechten vandē
keyseren · Dat alsulcke gokelaers
worden grieflic · ende swaerlic ghe-
corrigiert · ende dat niet bi enighen
sterfliken mensche: want si en sijn
niet waerdich · dat eenighe menschē
hem rechten sullen : mer dat si ouer
ghegheuen worden te vernielen dē
wilden dieren of beesten · Ende die
reden is: om dat si doen tegens den
gheesteliken gheboden · teghens der
naturen · eñ tegens den menscheli-
ken gheslachte [C · li · ix · rubrica su-
perius dicta · lege · sexta · multi ma-
gicis artibus ·]

¶ Vanden dromen ·

Noch verbiedet die be
screuen rechte : dat nyemant hē en
onderwint te exposeren droomen ·
noch doen proeuinghe noch onder
soec · hoe wel dat si waren van ghe
nuechte · noch andere sulke sake die
is tegens den godliken gebodē Eñ
soe wye gheuonden sel worden des
doende · of yemant daer toe brēghē
hi behoert ghecorrigeert te wesē mz
rechte vā sortilegie of touerie · ende
hebbē sijn sijde eñ den lichame ghe-
tormenteert met ysseren prymen :
noch om preuilegie · die hi hebben
mach van eenighen waerlijcken he
ren en behoert daer of verdraghen
te wesen : want indien den misda-
ders sijn waerlike personen anden
here vanden lande mach wel beho-
ren die kennesse [C · li · ix · ru · superi
us dicta et allegata · l · vij · et si accep
ta tormenta ·] ·

¶ Item nyemant en mach hem ōt-
sculdighen · dat indien hi weet eeni-
ge gokelaer omtrēt hē · hi en is scul-
dich die te nemen ende brenghen aē
den rechter · Ende of hijs niet van-
ghen en mach: so behoert hijt te cō-
dighen anden rechter : want si sijn
vianden tot alle sterflike personen
Ende oft beuonden wort datse ye-
mant verswveghe · of onderhilt · hi
behoert ghehouden te sijn eñ ghere-
puteert van hoer couste · eñ behoert
te draghen sulcke peyne: als vā to-
uerie · dewelcke is vanden ouere ·
daer om dattet is teghens alle men
schen · als voerscreuen is [C · li · ix ·
ru · superius dicta · l · ix · quicūqz ma
leficiorum

¶ Vanden rechte vāden valschers
die sōmige hieten cornelye

¶ Capittel · C · xvi ·

Dese capittel spreket
vanden rechte cornelye · die
verbiedet alle valschede · ende ordi
neert wat peyne die si sculdich sijn
te draghe ende te hebben den ghenē
die dat testament valschen · brieuē
instrumenten · of den brieuen van-
den prince : ende hem vorderē daer
af te vseren Ende seggen die rechtē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

daer op ghedaen · of ghemaert · dat
indien enighe ſculdenaers gheropē
worden: om ſculde te rechte: en̄ om
te ontgaen die betalinge vand̄ ſcul
de · ſtellen en̄ impetreren inden brie
uen · daer of ſi veruolcht wordē ſa-
ke van valſchede teghens ſijn credi
toer · om te differeren en̄ delayeren
vander betalīge; weet dat hoe wel
dat ſōmighe ſijn van opinie cōtra-
rie · het behoert bijden beſcreuē rech
te dat den ſculdenaer bedwonghen
ſi te namptiſeren of in onderpan-
de te ſtellen · alſoe veel als die ſōme
vander ſcult bedraecht: behaluē die
ſake vander valſchede · daer eerſt of
behoert ghekent te weſen Hets wel
redene dat ſulcke perſonen dragen
grote peyne van grote torment die
van ſulcke valſche brieuen vſeren
bi ingheuen dat ſi vanden princen
ſulcke brieuen veruolcht hebben en̄
gheimpetreert · Ende het is meerre
cloecheit te vſeren in faite van valſ
hede onder verruwe van brieuē vā
princen dan van anderen En̄ ī als
valt crime van valſchede Ten wa-
re bi alſoe · datmen hem daer of be-
trecken mochte: bi thonen dattet ge
daen waer: ſonder yet gheweten te
hebben van valſchede; want daer
toe iſmen ontfanckelic: om te roepē
en̄ te betreckē ſijn acquijt nadē recht
ende die ſake eerſt betuycht: waer
op den brief is gheuonden ſal ghe-
uriet ſijn [C · li · ix · ru · ſuperiꝰ dicta

l · amore · ꝛc · quarta] ¶ Ghi moecht
weten dat die ſake vander valſche-
de niet en mach noch en behoert of
ghedaen te ſine bi preſcripcie vā ti-
de · dan bi excepci van ſteruen · ende
ghifte van teſtament van langhen
tijden: als van xx iaren ende nz mī
alſoe ghelijc in ander cryme [· C · li ·
ru · et l · ſuperius dictis] So wie die
teſtament of ander brieuen heyme-
lic onthout: of dieſe wech ſteect: ſoe
dat den rechte vanden gene diet be-
hoert te hebben biden brieuen · of bi
den teſtamente veraftert ſi · hi doet
cryme van valſchede ſeer grotelic ·
Ende daer bi verdonckert ende ver
nielt eens anders recht [C · li · ix · ru ·
et · l · ſup̄ dictis] Nyemant en mach
hebben gerechte beſit in ſake negee-
ne die hi heeft met valſchede En̄ of
ghi thonen moecht · dat ymāt hou
det of beſit v lant bi valſche brieuē ·
of bi valſchede · ghi moecht hē be-
trecken voerden rechter daert of ge
houden is: of voerden ouerſten in
cas van reformacie En̄ die valſche
de ghethoent · v lant behoert v ghe-
reſtitueert te ſijn] C · li · ix · ru · dicta]
Dit ſelue boec ſeit · dz die brieuē ver
uolcht ende vercreghen vandē key
ſer: die ſubreptices of verſweghen
ſijn vander waerhede · of bi qualic
te verſtaen te gheuen · En̄ die ī hou
den valſchede · en behoren niet te ōt
trecken dat recht van enighen herē
ſubiect: noch van partie · Die ſake

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

begeert van subiect here eñ vā par-
tie anden cōincliken rechte· aen wiē
die sake is beuolen biden brieuē al-
so gheimpetreert Mer weet dat dē
impetrant of vercrigher des briefs
niet en doet in des doende of impe-
trerende crime van valschede· indiē
daer gheen andere quade fraude of
valshede en ware· [·C· li·ix· rubri-
ca superius dicta

Vanden valsche libelles eñ brie
uen van oneeren op andere

Capittel· C·xvij·

Hier na so volcht van valsche libelles: dewelcke sijn
een maniere van cedulen die eenige
gheset hebben biden weghen om eē
ander te blamerē of te onteeren be-
dectelike ·Eñ daer of seit die bescre-
uen rechte · Indien yemant sij ·die
eenighe brieuen vint ghestropet of
ghewarpen bijden weghen· op dat
dat volck des sien mach ·daer inne
ghescreuen si· oneere ende diffama
cie van enighe andere Weet dat dē
ghene diese eerst vint· die behoertse
te scoren ter stōt · eer datse yemant
anders vint ·noch weet noch siet:
Ende hi en behoert die nimermeer
te segghen ·noch daer of te spreken
teghens yemant: ende die reden is
Want den ghene diese vindet· men
op hem vermoeden soude· dat hijt
seluer ghedaen hadde ende gheuon
den bi loesheit· om dat hijt eerst be-
vint: want ist dat hijt hout eñ tho-
net den volcke of anden here· hi en
behoert daer of niet gheloeft te sijn
nae dat hi alleen was als hi seit· eñ
dat hijt thoenet om te diffameren·
Ende daer om willen die rechten:
dat ter stōt dat sulcke saken ghesiē
worden niet en worden op ghehe-
uen bijden wijsen: ende ist dattet
opgheheuen si ende gelesen tghent
datter inne staet. nae dattet is om
yemant te diffameren ende te ontee-
ren· ter stont si dz gescoert· ende dat
daer gheen mencie of mare of ghe-
daen en si Eñ ist dattet also niet ge
daen en is · die rechten willen dz dē
ghene diet voertbrenghen sal: si ge
corrigiert als den hantdadighē der
sake: ende van crijme capitale vā
valschede [C·li·ix· rubrica de fallis
libellis· lege si quis famosum libel
lum] Ende alsoe moechdi verstaen
ende weten van valschede indē brie
ue Ende naden castumen segghen
si inden brieuen ghebrec te sijn· als
inden name: in sōme: ende in datū
Ende aē andere raseringhe leyt clei
ne macht: ten ware bij also dat den
brief valsch ware in maioer: in tey
ken: ende inden zeghel Ende dat is
te verstaen: in name: in toename:
in datum: in teyken: of in zeghele·
dat welcke ter stont mach betughet
sijn inden rechte ·:

Vanden accusacien van crisme·

Capittel· C·xviij·

Ne dat ic ghehoꝛent
hebbe vanden crymen int ſpe
ciale So wil ic thonen vanden accu
ſacien · die daer op mogen gedaen
woꝛden : ende bi wyen ēn hoe Ende
weet · dat ſo wye yemant wil accu-
ſeren of wroghen naden rechte : hij
behoert te gheuen in gheſcrifte die
ſake · daer hi hem of accuſeren wil :
ende alle die maniere vander faite ·
ende nomen alſo veel tughen alſdā
als hi meeſt mach · daer hi hem toe
verlaten wil : Op dat den rechter
ſien mach · of hi ſake hebben ſal hē
te poꝛren : ēn den miſdadighē te vā
ghen Ēn als den rechter ſien ſal dz
hi hem ſculdich is te poꝛren biñ ſa-
ke alſoe ouerghegheuen · hi behoert
boꝛghe te nemen vanden wrogher
dat hi veruolgen ſel ſijn dagē of ſa
ke ten eynde toe Ende of hi daer in
ghebꝛeclic ware bi drie reyſen te ver
uolgen ſijn proces · hi behoert te v̄-
uallen in ſulcke peyne als den rech
ter ſien ſal · dienende weſen nad ge-
leghentheit vander ſake ende inden
coſten vander ſake ⌊ · C · de hijs quī
accuſare non poſſunt ⌋ Ēn na opi-
nie van ſōmighe · daer behoert pei
ne detalio · daer ic hier na of ſpꝛekē
ſal inden anderden boeck inder ru-
bꝛike vanden peynen ghetekēt bi
den ghetal de · Item ſo en hen
ghet die beſcreuen rechte niet dat ē
bꝛoeder mach den anderen accuſerē
van cryſme daer hi ſijn lijf om vlie
ſen mochte · Mer willen die rechtē
dat den bꝛoeder die alſo den anderē
wroeghet voelt ende dꝛaghet grote
peyne van exil ⌊ C · ſi · ix · ru · l · xiij · et
ru · ſupꝛa dicta ⌋ Item noch en hē
get die rechte niet dat den ſoē mach
accuſeren of wroegen ſinen vader
van criſme Mer wel mach den va-
der accuſeren ſinen ſoen · bi alſo dat
hi hem ghewacht of verſpiet hadde
om hem te ſlaen : ēn anders niet Tē
ware dat die vaderlike ontferme-
niſſe hem bedwanc ēn wederriep ſi
nen toerne ⌊ C · li · iiij · pꝛopter indu-
cias · ꝛ · li · ix · ru · ſuperius dicta
Ende noch moechdi wetē · dz na
den rechte · dattet gheconſenteert is
dat vꝛouwe die veruolghende wa-
re die doot van hoꝛen man · van ho
ren ſoen · van hoꝛen bꝛoeder : of vā
hoꝛen naeſten maghen : ſal ontfan
ghen woꝛden : maer wel behoert te
vallen inder diſcrecie vanden rechtē
aen te ſien die ſtate vand vꝛouwen
hoer diſcreci · ende wye haer poꝛret
die te wroeghen Ēn of ſi vaſt is in
woerden ende in pꝛopoeſten : want
lichtelic en behoert ſi niet ontfangē
te woꝛden · noch gheloeft bi hoꝛen
woerden : ſonder aen te ſien coniec
turen ende pꝛeſuppoſicien dat ſij
waerachtighe moeder of ſuſter is :
of ſeer nae maghen vanden ghene
om wyen ſi wroeghet Ende of den
cryme daer ſi of wroeghet is ſulcke

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat vrouwen daer toe ontfanckelic sijn Ende of eenighe andere dan sij dat mochte of woude wroughẽ · eñ des niet · si en behoert daer om niet te ghewissen recht te hebben: want seer herde sake soudet wesen · of nie mant anders en wroeghede · of hẽ partie maken en woude dan si · dat si daer om geen recht en hadde [C · si · ix · ru · dicta · ℞c ·

Vanden actien ciuilen: eñ eerst van cõpacten.

van compacte

Capittel · C · xix ·

Op die state van dat

voerscreuen is ende ghethoent van den actien criminelen: so wel int generael als int speciael So wil ic segghen eñ thonen int speciale vandẽ actien ciuilen: eñ hoe si wt spruten · Eñ eerst vã cõpacten of voerwaerden Weet dat compact is accorderinghe of consenteringhe die ghedaen wort bi twee personen of meer · in accoert bi belouende ende obligierẽde des te houden · Eñ daer om moghet ghi weten · dat gelofte eñ compact bi eenighen personen abele te doen contract: redelic eñ behoerlic · eñ in goeder trouwe: behoert ghehouden te sijn Eñ sijn die gheobligierde daer toe te bedwighen · bi alle behoerlike weghen · [decretali attingens epũs ·] Een exempel ·

Het gebuerde dat een

goet man hadde twee sonen die eẽ was ghehieten iacob: ende die ander ian Den vader maecte sijn testament ordinancie ende vterste wille · dat sine erue of lant wesen ende bliuen soude an sijn twee sonẽ: als aen sijn proper erfnamen in sulker manieren · dat of die een storue sonder witachtighe ghebaerte · die erue soudẽ opwedercomen ende eruen sal die ten anderen Het ghebuerde dat die vader starf · die twee kinderen ghebleuen na sijnre doot · deden een compact te samẽ · dat ian de welcke sculdich was sijn eruen te besteruen op iacob · indien hi storue sonder oer hem soude gheuen ter stont dat derdendeel van sinen eruen: eñ voert van tsurplus soude hi doen sijnen wille Na dese saken allo ghedaen die voerscreuen ian hadde enen soe eñ die voerscreuen soen creech noch een ander sone · ende wort ofliuich den soen vãden voerscreuẽ iã Welken soen vãden lesten ke ian oudeuader bleef vãden sone Welke leste soen quam totten keyser segghende · hoe wel dat sijn oudeuader hadde gheordineert bi sijn testament dat sine erue bliuẽ eñ comẽ soude an sinen broeder iacob bi condicie: indien ian storue sõder wittachtighe kinderen te hebben die voerscreuẽ erue soude weder comẽ an iacob · nochtãs en was niet ghestoruẽ de voerscreuẽ ian sonder oer te hebbẽ: mer was daer of gecomẽ sijn vadẽ · maer ṽ de voerscreuẽ gifte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghifte die de voerscreuē iacob ende
ian ghebroeders ghedaen hadden:
en behoerde gheen stadt te hebben:
mer behoerde weder te hebben dat
dôdendeel dat sijn oudevader ghege
uen hadde met compact iacob sinē
broeder als onghedaen sake: want
sijn vader niet en was ghestoruen
sonder oir Op welcke questie wort
gheantwoert bijden keyser · dat die
compact die ghedaen wort tusschē
den twee ghebroeders: als voerscre
uen is: dats te weten van iacob eñ
ian: niet en was onbehoerlic eñ on
waerdelic: om dat ian kinderē had-
de: want het en was niet sekere · of
hi kinderen hebben soude of niet
Ende om dat die sake niet sekere en
was: wort ghedelibereert biden kei
ser eñ sinen groten rade · dat die cō-
pact gheweest hadde rechtuaerdich
ende behoerde onderhouden te we-
sen · eñ dattet dordendeel bliuē sou-
de anden kīderen vanden voerscre
uen iacob [· C · li · ij · ru · de pactis · et
p̄o codicis incertum]

Een exempel van een man

Een man hadde twee
sonen · ende maecte sijn testament:
bi welcken testamente hi begheerde
ende woude · dat soe wye of liuich
worde voerden anderen · laten sou
de sijn andeel anden anderen · Die
vader doot wesēde · die kinderē ma-
keden compacten te samen · dat hoe
wel dat die ordinancie van horē va
der begheert heeft · dattet erue van
den eenen weder comen soude optē
āderen nae dattet nyemant anders
aen en ginc dan hem beyden · si wa
ren te vreden · dat elc soude mogen
sijn vrie wille doen vā sijn deel · eñ
dat beloefden si deen den anderen ·
Die een ghestoruen · die erfnamen
vanden anderen maecten daer op
ghelschil: eñ wouden hebben die er-
ue vanden doden · alsoe als bijden
vader hoer voeruader hadde geor-
dineert gheweest Die erfnamen vā
den lesten dode seiden daer teghens
ende quamē totten keyser · het wort
gheseit biden keyser · dat die cōpact
vanden twee gebroeders behoerde
ghehouden te sine · ende dat die een
vanden erfnamen gheen reden en
hadde te eysschen dat andeel vandē
erue of lande

Exempele van twee riddērs

Item twee ghebroede
ren ridderen toghen in bataelie · eñ
maecten compacten deen mettē an-
deren · dat den ghene die leuendich
ontcomen soude: erfname wesē sou
de vanden genen die inder batael-
ye bliuen soude · indien daer eenich
bleue · Twiē ende ghelschille daer of
ghebuerde tusschen enighe vanden
anderen broeders Eñ worde dē kei
ser gheuraghet · of dese compact vā
waerdē wesen soude · Bijden keiser

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wort gheantwoert· eñ biden rade·
Dat hoe wel·dat tusschen andͦ per·
sonen sulcken cõpact niet waerdich
en ware: wantet niet en had cracht
van ghifte ghedaen in vterste wil·
le: ghelijc als hier na inder rubrike
vanden ghiften gheseit sel wesē ge·
teykent biden ghetale van CC·xlv
Noch het en was gheen cõpact be·
uoerwaert tot iuste eñ sekere tytele·
die in sulcke sake behoert te wesen·
tusschen ghelooften ende compacten
Niettemin: om dattet was tusschē
ridders ende in sulcker sake·eñ dat
die een dede · ghelijc eñ sulcken com
pact als die andere :tusschen riddͦs
ende in sulcker sake behoerdet vndͦ
houden te wesen·[. C·li·ij· rubrica
de pactis·

Exempel van drie gebroederen·

Item drie gebroeders
waren Die twee storuen :eñ si lietē
alle hoer erfnisse aē een vremde per
sone eer dat den derden ghebroeder
ghestoruen was Daer rees clachte
teghens den gene die dat erue had·
de van sijn ghebroeders:eñ so veel·
dat si te samen een compact maectē
dat si deylen souden die eruen half
ende half deen teghens den anderē
Ende mits dien den broeder soude
hem verdraghen van dien eysche:
Dat ghedaen· den gene die alsoo vā
den eersten hadde die erfnisse ·was
gebreclic te volcomen die compact:
ende en woude niet houden die ghe
loefte die si te samen ghedaen haddē
Den broeder begheerde anden key·
ser van sekere goeden die sijn broe·
ders hilden die hem behoerdē toe te
horen·na dat hi die cõpact tusschen
hem beiden ghedaen niet en woude
onderhouden: of dat hi bedwongē
soude worden te houden die cõpact
tusschen hemluden ter goeder trou
we ghedaen ·Ende den keyser dede
daer op antwoerden biden rade·
Ghelijc als ghi sijt int besit vander
sake:eñ uwe weder partye v dees ei
schet·ghi moecht v verweren bi ac·
tie van compact ende geloefte: mar
indien v weder partie hout ende is
in besit : eñ ghi des eyscht· hi heeft
teghens v exceptie van possessie·
[possideo que possideo·] Ende ten
anderen heeft hij noch exceptie van
naecte compact om dat tusschen dē
compact en is gheen stipulatie·eñ
van naecten compacte en spruyter
gheen actie:die ghehouden is te vol
brenghen: ten sij dattet hem belieft
Wāt men en mach hem niet bedwī
ghen · C Codice libro secundo ru·
brica de pactis·

Een exempel van enen man·

Een man dede of ma
kede sijn testament ende hi liet sijn·
re huusvrouwē seker goeden ende
deelen · Van welcken man ghebleuē
uē warē iiij erfnamē Het gebuerde

dat dat wijf bi hoer ghelieft te liet eñ
quijtscouwe twee vanden voerscre
uen erfnamen alle tgheent dat si hē
luden eysschen mochte ter cause vā
horen mā Die ander twee erfnamē
dat wisten: eñ wouden oec quijtscel
dinghe hebben van hoer andeel· eñ
seiden dat si waren van ghelike cō-
dicie Ende angheslen dat si die een
quijtsceldinghe ghedaen hadde· sij
behoerde ende was ghehouden die
andere mede quijt te scelden: want
het quā al van een generacie· Den
eysch quā voerden keyser· het wort
gheseit· dat daer om niet en behoer
den die ander quijt te wesen: want
die vrouwe was vrouwe gemaect
van hoer ghifte: bi ordinancie van
horen man· diet alsa begheert had-
de· Ende daer om mochte si haren
wille daer of doen [C· li· ij· ru· de
pactis·]

Een questie·

Ghi moecht ende sijt

sculdich te weten· dat die cōpact bi
sōmighe ghedaen tusschen hemlu-
den: dat die een of die andere twee
souden betalen alle die sculden van
den doden· bi zekere contract die sij
daer of te samen deden Soe reesser
questie vanden creditoers vanden
doden· tegens een vanden ghenen
die erfname was vanden voerscre
uen doden als successoer: segghen-
de· datter eē was vanden erfnamē·
die sculdich is die sculde te betalē bij

sekere ghelofte ende comparte: die
si te samen hadden· waer bi hi daer
an niet ghehouden en was: mer dē
ghene diet ghelooft heeft Den credi
toer antwoerde· dattet hem niet an
en ghinc· wat comparte dat si te sa-
men hadden: want an hem als erf-
name hijt eysschende was Ergo· &c·
Gheuraecht wort teghens den key
ser· wat daer of wesen soude· Den
keyser antwoerde biden rade· dat
die ghelofte die de erfnamen te sa-
men gedaen haddē: den creditoers
niet en weert noch en verādert den
eysch· noch actie vanden creditoer·
die ghedaen is sonď sinen consente
Want biden rechte elck is sculdich
sijn andeel te betalen sonď scult of
sculden [:C li· ij· ru· vt sup·]

Ander questie·

Het gebuerde dat een

man maecte compact met een ādere
met lichte wille: eñ seide Ic sel v ge
uē elcs iaers x pont: eñ heeft die be-
taelt bi een iaer of twee Eñ daer na
en woude hijt niet meer betalē: mer
was des weygherende anden gene
dien hijt geloeft hadde Hi toech aē
den keyser· ende versochte al daer
raet Daer op seide den keyser Indiē
inden cōpact die ic v hore segghen
andere stipulaci of brieue en is ghi
en hebt gheen actie voerď die x pont
te eysschē· dan hise betalen wil· wāt
ghi en hebt op hem anders niet dā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dijn actie naecte:ſonder brieuen vā
ſake noch van redene· waer om hij
v die gheloeft heeft te betalen Wāt
wt ghenoechte heeft hi v des ghelo
uet eñ ſonder brieuen: eñ tot ſijnre
geliefte mach hijt wel laten te beta-
len · Want waer om en ſoude hijs
niet laten te betalen tot ſijnre ghe-
liefte· angeſien dat hi bi proper ſti-
pulacie dat niet gheloeft en hadde
te betalen :eñ om ſekere ſake· Ende
die ſake niet rechtuaerdich en ware
eñ of hijt ter goeder trouwen·of bi
ſekere ſake des gheloeft hadde: ſoe
ſoude hi daer of vrij weſen mit rech
te:indien hi daer of claghede Waer
om dan als hi tot ſijnre ſimpel ghe
loeft heeft · eñ ſonder ſake ghealle-
giert noch ſonder brieuen en ſoude
hi daer of niet quijt weſen tot ſijn-
re geliefte [C·li·ij·ru·de pactis·]

Van cōpacte op toecomēde ſakē

Een queſtie rees etce:

Om te weten wat trecht ſeggē ſou
de op tgheent: dat twee of meer ho
pe hebben te gecrighen bi ſucceſſie:
dat erue van enige daer ſi erfnamē
of ſijn·indien die ofliuich worde ſō
der dat te ordineren tot ſijnen wille
twelc hi doen mach ſo lange als hij
leeft Het gebuerde dat die voerſcre
uen erfnamen compact macten tuſ
ſchen hemluden van dien eruē· ver
coſten ende verbonden alle tgeent
dat hem daer of comen mochte Dī
keyſer ſeide biden rade ·dat ſulcke
ghelofte is onſeker eñ teghens goe
de ſeden: van compact te makē op
tgheent dat noch indē wille vā an-
dere is ·Ende dat niet gheweten en
is ofmen dat hebben ſal of niet Eñ
daer om ordineren wij· dat alſulke
cōpacten niet waerdich en ſullē we
ſen · Want die rechten en henghen
gheen compacten te maken op an-
dere ſaken ſonder die wete vanden
ghene wye die toebehoert Ende bij
ſtercker redene en henget trecht niet
dat hoe wel dat den ghene die noch
leuendich is·die dat erue hout daer
of maecte tot deſen eynde cōpact te
laten na ſijnre doot· ten ware met
recht ende conſent vanden here Eñ
oft ware met rechte:ſo ſoude hi dat
weder moghen roepen telken dattē
hem beliefde ·Daer om wat cōpact
dat daer of ghedaen wort :en is nz
waerdich na dattet wederleit is[C·
li·ij·ru·de pactis·]

Een exempel in compact·

Ic huwelicte een vrou

we die ic op gheuoet hadde in minē
huſe Eñ ic gaf hoer C pont met cō
dicie ·dat of ſi ſtorue ſonder geboor
te dat icſe weder hebben ſoude ·Ick
maecte deſe compact bi mi ſeluē:ſō
der dat yemant mi des geloefde we
der te gheuen noch te volbrenghen
Tghebuerde dat dit wijf ſtarf ſon-
der oer Ic dede eyſch vanden hand'

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

pondē weder te hebben teghens ho
ren man die ic hem gegeuen hadde
Hoer man was daer teghens seg-
gende Wi toghen totten keyser ēn
seide den keyser biden raet ·dat dese
compact was al te naecte die vā mi
ghedaen was·tot mi alleene: want
als voerscreuen is ·pactie is die cō-
sent van sommige in een conclusie·
Ende hier en is gheen consente:dā
van een alleene·bi hem ende sonder
enighe brieuen Ende daer om spru
tet gheen actie van sulcken cōpact
Want ic en hebs niet gedaen noch
ghegeuen bi forme van recht ,noch
bi forme van gifte :na dat icket we
der hebben woude Ende oec en had
ict niet ghedaen bi leeninghe · nae
dat ict weder hebben woude:maer
ic haddet ghedaen bi compact :om
dat weder te hebben Ende nyemāt
en ghelofdet mi weder te gheuen·
Daer om ꝛc·⌊C li·ij·ſ·legē qz dixsti
Die rechten willen dat die leste cō-
pacten worden ghehouden ende be
waert ·¶ Exēpel ēn arrest daer op

EEn man die was mi
sculdich seker penningen·ic dede ge
lofte daer op:dat ic hem niet eyschē
en soude : ende daer bij was hi scul
dich onghemoeyt te bliuen:ende ic
en soude hem niet eyschen Ic docht
hoe dat ic soude moghen ignoreren
dese compact· bij nyeuwe compact
op dat die eerste compact soude te

te niete wesen Ende ick volgede soe
langhe·dat ick tracteerde met hem:
ende hi gheloefde mi·dat indien ick
hem eyschede die penninghen hier
bouen· hi en soude hem niet behel-
pen van eenighe excepcie van beta
linge Dese leste compact dochte mij
datse ignoreerde die eerste·die ick hē
ghedaen hadde·dat ick hem niet ey-
schen en soude Ēn daer om woude
ick betaelt wesen :ende hebbe hem
betogen in rechte Hi verweerde hē
ende proposeerde die compact bo-
uen ghescreuen · ende gheallegeert
dat icket hem niet eyschen en soude
als voerscreuen is Ende daer bi be
gheerde hij ontslaghen te wesen Ic
verweerde mi bijden rechte· die die
laetste compact houden soude ende
niet die eerste ·Ende dat hi teghens
mij hadde compact ghemaect ende
gheloeft· dat hi om die sculde nym-
mermeer en soude hem behelpē mz
excepcie van betalinghe teghēs mij
noch van andere Hi was meenēde
des niet te houden:ende daer of vri
te wesen· bi dat ick hem des niet ey
schen en soude als voerscreuen is·
Ic settede hem te voren ·dat hi hem
niet en soude verweren noch behel
pen van gheenre excepcie:ende dat
hi niet en mochte proposeren noch
betuyghen betalinghe : dat welcke
is die puyre ende waerachtighe ma
ioer ·Ende dat inder waerheit son-
der te thonē vā sculde waerachtige

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

quittācie: mē niet differerē en mach
absolucie: waer om · xx · Daer op so
worden wi ghesonden anden key-
ser Die keyser seit biden rade · dat ic
weder ō keren mach tot minē eerstē
eysch: eñ dattet redene was · dat hij
betalinghe thonen soude Eñ dz die
eerste compact te niete was: so wel
biden anderden compact: als mz re
dene ende iusticie · dewelcke willen ·
dat satisfacie ghedaen si vā tgheēt
datmen getrouwelic sculdich is [C ·
libro ij · rubrica de pactis]

Noch confortérende eñ in ōder-
stant van tgheent dat voerscreuen
is seit dat anderde recht dat na coēt
Dat in alle comanscappe · die ghe-
daen wort bi contract vanden eenē
persone tottē anderen · het moet ō-
staen wesen · dattet si contract · dat
enighe ter goeder trouwe of cōtrac
te van rechte daer of volcht dat int
contract waerachtich · of enighe cō-
pact si die ghedaen is ter goeđ trou
we inder comanscap · Bi dese com-
pact is ghesproten sekere actie ende
ontfanckelic: mer ist ghedaen seder
den coop · wt die compacte niet en
sprutet dan excepcie: ende niet actie
[C · li · ij · xu · dicta · l · in bona fide cō-
tract ·]

Dat compact ghe-
daen op erue sonder beneficie van
rechte niet en hout

Een exempel daer op ·

Een goet man hadde
enen sone ende een dochter: ende hi
huwelicte sijnre dochter: ende gaf
haer die huwelixe goeden · die indē
huwelick toegheseit ende ghesloten
waren Ende voert dede hi ghelofte
ende compact aen sijn swager · dat
indien hi storue · hi woude dat sijne
dochter hebben soude die helft van
sijn lant of erue · bouen tgheent dat
hi haer ghegheuen hadde in huwe-
like Ende in langhen tijt daer nae ·
den vader die also sijn dochter ghe-
huwelict hadde woude maken sijn
testament · eñ bi sijn voerscreuē tes-
tament woude wech gheuen al of
eens deels van die voerscreue: er-
ue ouer die helfte · die hi geloeft had
de als voerscreuen is: ende willen-
de daer of ordineren alheel tot sinē
wille · Die man van sijnre dochter
segghende ter contrarie · dat hij vā
die helft van sijn voerscreuen erue
niet en behoerde te ordineren noch
maken testament · teghens noch in
preiudicie vander ghelofte vanden
compact · die hi hem daer of ghedaē
hadde inden huwelic Die vađ seide
ter contrarie: ende dat ghenoech ie
delike hi ghegeuen hadde sijn doch-
ter van sinen goeden · ende soe veel
dats ghenoech was nae sinen vīma
ghen Want of hi eenighe compact
alsdan ghedaen hadde: soe en wast
niet sulcke: als dattet hem verbidē
mach noch en behoert · hi en mach
vā sijn goeden legateren nae sinen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wille Alle ghesien · het wort gheseit
biden keyser in sinen rade · dat den
vader bi sulcken comparte niet en
was verbonden · so dat hi van sijn
eruen · daer hi of was vri heere · en̄ i
besit en̄ possessie vredelic · en mocht
wel ordineren en̄ specialic legaterē
tot sinen wille ·

¶ Een ander exēpel daer op

Het gebuerde dat een
man die twe sonen hadde maecte si
ne testament · En̄ ordineerde bi sijn
testament : ende maecte sijn twee so
nen erfnamen van alle sine eruen
bi condici · dat als die een storue · die
erue of lant weder comen soude op
ten anderen · indiē hi gheen wittach
tighe kinder en hadde Het gebuer-
de dat die vader starf · sijn twe sonē
hadden alle sine erue · en̄ deeldense
half ende half bi die condicie bouen
ghescreuen · En̄ daer na auiseerden
dat si te samen maken souden com
pact · aenghesien dat si waren vrij
herē vander sake · Ende desghelijcs
ouermits dat si gheen kinderen en
hadden · si doden die ordinancie vā
horen vader : ende dat cōpact dz hij
daer of ghemaect hadde : en̄ wou-
den dat een yghelic van hem moch
te sinen wille doen van sijn andeel
des erfs die si vā horen vaē haddē
So quamen si anden keyser vragē
of si des moesten doen Den keyser
seide : dz sijt wel doen mochten · aen
ghesien dat si waren rechte herē vā
der saken

¶ Van sōmighe te makē cōpact

Ende offet gebuerde
dat sōmighe maecten of deden ghe
lofte teghens een ander een scult te
betalen En̄ hem daer toe obligierē
elc een voer al En̄ dan een vanden
gheobligierden ghinc anden credi-
toer · betalen sulcke andeel en̄ porci
als hem mochte anlopen te betalen
ghelijck als oft niet en ware elc een
voer al : ende den crediteer dat ont-
fanct : ghelijc allmen is somtijts be
gheerlic ghelt te ontfanghen · weet
dat daer nae den crediteer niet en
mach die sculden eysschen · dan op
porcie elc van hemluden sijn ādeel :
noch specialic anden ghene die sijn
andeel betaelt heeft · en̄ is daer me-
de ghedoot ende te niete : die cōpact
van elc een voer al · bider betalighe
die hi daer of verscheyde ontfangē
heeft Want daer is ghelijc als nye-
we cōpact · ende mutacie of veran-
deringhe van compact [C · li · ij · ru ·
de pactis · l · si credito ·]

¶ Vāden cōpacten die niet te hou-
den en sijn ¶ Capittel · C · xx ·

Daer sijn oec compac
ten · hoe wel datse sekerlic ge-
loeft sijn te doen so en behorense nz
gehouden te sijn na bescreuen recht
Gelijc als oft ghebuerde dat iemēt
geloefde te doē enigen doutslach of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te doen enighe diefte· of te doen eni
ghe verraet· of yemant slaen of in-
iurieren· of bescadighen in faite·of
in woerden Weet dat sulcke cōpac
ten niet te houdē en sijn· noch trou·
noch peyne noch stipulaci·daer toe
gestelt ende ghedaen en is nz waer
dich Mer behoren daer of ghecorri
giert te sijn die ghene diet glouen:
ende die ghene die begheren des te
doen [C·de verborū obliga·]
¶ Noch moechdi weten dat so wie
gheloeft hadde· dat hi nimmermeer
en soude enighe veruolghen·ō mis
daet die hi ghedaen soude hebbē·dz
begheren soude pugnicie vā rechte
Weet dat sulcke compacten niet te
houden en sijn Want die rechtē nz
en willen·dat enighe misdaet blijft
onghecorrigiert [C·de pactis
¶ Item dat so wye compact maect
ende hem verbint tot ōmoghelijcke
sakē: weet dat sulke compact nz en
is te houden: want die rechten niet
en willen· dat hem yemant verbīt
tot onmoghelike saken · die hi niet
machtich en is te houdē [C·de pac:
¶ Noch so wye compact maect te
ghens goede seden ·noch teghēs dē
gheboden des keysers·dats te wetē
van sijn ouerste here·dat die clerckē
hietē [plebissita] · Noch dat yemāt
scadelic si Weet dat alle sulcke ghe-
loften en sijn niet te houden· noch
obligaci daer op ghedaen en is niet
waerdich [C·de pactis·] ¶ Item

oft ghebuerde dat yemant onder-
wijst eenen anderen compact te ma
kē bi dol of bedroch: noch dat daer
eenighe dol mach wesen · Weet dat
sulcke compact niet en is waerdich
noch en is niet te houden [C·de pre
scrip·] ¶ Item naden decretale alle
gheloften van goeder trou doech-
delic ende eerlick·die gheloeft sijn te
houden bij maniere van goedētrou
hoe wel dat daer niet en sij cōtract:
of stipulaci of verbande expres·tis
te houden [Decretali pactiones fac
te a nobis] ¶ Item compact gema
ket tot ander meeninghe· en is niet
te houden: want eens anders sake
en machmen niet obligieren of ghe
louen·dat den ghene die daer an ge
houden ware soude houden: indien
hem beliefde [C·de verborū obliga
cio·l·stipulacio·] ¶ Item bi cōpact
ghemaect van toecomenden tijden
Men en behoert gheen rechter te vi
den· die hem daer of behoert te vin
den· ten si dat daer sekere stipu
lacie of verbande si: makēde expres
mencie vanden tijde: vander plee
ke vanden daghe ende vander sake
[C·de usuris·]

¶ Vanden actien de dol·
¶ Capittel C· xx·

DOl na den redene is

wānneer turpse of argelist ge
vonden wort in enighe contract of
in eenighe stipulacie ·of in eenighe

quittancie of ghelof ten ghelooft ter
cause van reconuencio: of in eenige
transactie ghedaen ter cause van re
muneracio · Ende is geseit dol van
valsche machinacien · dat bi loesh3
sommige een ander doet inde voer
screuen sake of dier gelike sake ver
swighende die waerheit inden con-
tract te doen · [of ōz in sūma aso is
li · ij · ru · de dolo et malo] Ende ghij
moecht weten dat actie de dol en be
hoert niet geallegiert te sijn : so lan-
ghe alsmen hebben mach andere ac
tie den sinen te verhalen : want lee
like sake is dol anden proposant :
indien hi daer of veruiele · eñ het is
een leelike sake te onderhouden Eñ
den recht sonder blikelike couiectu-
re en behoertes niet te ontfanghen
Ende of daer enighe coniecturē sijn
daer of behoert eerst ghekent te we
sen voer die principale sake : Want
indien daer dol gheuonden wordet
die principael sake is te niete ō den
eysscher Daer om behoert eerst daer
of ghekent te wesē Noch moechdij
weten : dat so wye allegieren wil ac
tie de dol · hi behoertet te intempterē
voer den rechter die daer of kennen
mach binen den tijt van twee iarē ·
Ende of hi langher beide : sonder te
hebben gheintempteert of angeleit
actie voer rechter competent : hij en
ware daer toe niet ontfanclic

¶ Vanden transactien
¶ Capittel C xxij ·

Transacti is van twi
felende saken ende onseker of
van saken ongheeynt · of niet vol-
bracht : maken cōpact ende seker ac
coerd : of anders transactie is ꝑmu
tacie of veranderinghe van die een
plecke in dandere : ende daer om be
hoef tuē te thonen wat transacti is
want deen daelt vanden anderen ·
So moechdi weten · dat int genera-
le te spreken valt ende wort ghema
ket transactie in veel maniere · ghe-
lijc als oft ghebuert · dat twe pertiē
sijn in proces deen teghens den an
deren voer recht Ende om die costē
te scuwen maken accoert ende ver-
eenighen te samen bi sulcker manie
ren dat die een ghehouden sel bliuē
teghens den anderen in sekere som
me van ghelde of andere saken : eñ
daer of maken obligacie te samen ·
Dats te weten : so wye dattet sij · die
hem verbint te gheuen ende te beta
len · tgheēt daer si of vereenicht sijn
Dese sake is naden rechte ghehietē
transacti · om dat den eysch · die den
eysscher plach te doen van te seggē
voer den rechte : dat hij actie hadde
van eysschē teghens den verwerer ·
die sake is te bekennen : ende heeft
dat ghebracht ende gheset in sekere
saken · Dat is te weten · in beken-
de saken ende sekerre ·

¶ Een exempel ·

Ick hadde een sustere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die questie teghens mi maecte voer den rechte · om sekere erue die si seide haer toebehorende · Eñ daer om dat ich woude scuwen materie van proces · ic maecte compact teghens mijn suster van .x. pont paresijs : so dat si mi in vreden houden eñ latē soude · dewelcke ic haer gheloefde te betalen ende te gheuen Daer na gebuerdet dattet mi berouwede · om dat ic wel wiste sekerlijc dat se ōghelijc hadde des te eysschen : ende ic en woude haer niet betalē die voerscreuen · x · pont also gheloeft Si betoech mi in rechte voerden keyser · alle ghesien : het wort gheseit · dattet gheent dat ic gheloeft hadde om vreese vā proces · niet voer andere corrupcie was te houden : na dat si daer of gecesseert ware vanden proces · ende daer of gedaen hadde transactie bij middele vanden tien ponden · als voerseit is [C · li · ij · de transactionibus · l · cū te proponē · :]

Een ander exempel ·

Noch volcht hier nae een ander exempel op die forme eñ maniere van transactie Een ionge hadde voechden ende regierers Hi ghecomen wesende tot sinen dagē · betoech sine voechdē ende regierers in sake : om te hebben rekeninghe van sinen goeden Twist ende proces daer of ghescheide · om te werē alle materien van proces : si maectē teghens den ionghen transactiē vā den geschille · Ende hi sceldese quijt van alle tgheent dat si an hem ghehouden mochten wesen : om een seker sōme ghelts die si daer of geloefden te betalen Ende daer of dedē se kere compact : ende also dede hi vā tgheent dat si teghens hem gehouden waren bi actie van ghemaecte saken · ende sette weder in transactie van nyeuwen verbande of brieuen : dat welcke dat die clercken hieten [stipulacio aquilanie ·] dat is te segghen Van saken onsekere : settē in sekere obligacie met woerden · Het gebuerde dat die voechdē corts daer nae storuen ende of liuich wor den Ich auiseerde dat si noch haddē van minen saecken ende goeden te hemwaerts : alsoe dat icse betooch i sake voer den rechte Die erfnamen wouden hem daer teghens weeren biden transactien voerseit : eñ seidē dat icse om een seker sōme ontslagē ende gheuriiet hadde Ic antwoerde dattet wel waer was : dat icse quijt ghescouwen hadde · van datse mij gheregiert hadden in ontfanc : mar van tgheent dat si van mi hadden in juweelen : of andere ghelijcke saken niet Si seiden daer teghens · en de dat die quittancie was van allen saken int generale · Op dit geschille soe wort gheseit biiden recht dat die quitancie gesien eñ ghetoont soude wesen : ende indien sij menciē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

maecte ·dat ic vanden iuweelen ge
daen hadde quittancie of desgelijcs
so generalic eñ specialic: datse daer
in mochten begrepen sijn ende ver
staen: die quittancie waer vā waer
den ·eñ des niet: den eysch waer ōt
fanckelicke ⌊C·li·secundo de trāsac
tionibus·l· ego cū geminis·⌋
Binnen welcker tijt van excep-
cien mach sijn gheintenteert in tide
van transactien ·:

Eñ oft gebuerde dat
bijden voecht na die transactie ghe
daen: den minoer of ionghe bedro-
ghen waer Ende dat also wort ghe
vonden ·partie ghehoert :of den iō
gen dat mochte thonen binnē twee
iaer na die transactie: noch waer hi
daer toe ontfanckelic Eñ of hi lan-
gher beide: niet·naden rechte eñ sō-
der te proposeren decepcie of be-
droch· eñ dat te thonen teghens die
transactie· en ware den ionghe niet
ontfanckelike⌊·C· libro secundo de
transactionibus ·:

De vanderen erfnisse bi condicie

Item twee ghebroede
ren waren erfname van horen va-
der alleene ende voer al· welcke va-
der ghemaect ende geordineert had
de bij testament· dattet lant of erue
die hi afterlaten soude sinen twee
sonen bi sulcker condicie· dat of die
eē storue sonder witrachtighe kinde
ren te hebben· dat die weder comen
soude anden anderen broeder ·Die
vader ghestoruen· die twee sonē ge
broeders ende erfnamen van horē
vader :bi hoer vrie wille quijtscou-
wen eñ ontsloghen malcanderē vā
deser ordinancie van horen vader
eñ maecten transactie deen den āde
ren daer op· dat elck soude mogen
doen sinē wille vanden lande of er
ue hem toebehorende bider doot vā
horen vader Tghebuerde dat eē tijt
daer nae een vanden ghebroederen
worde ofliuich sonder oer :eñ maec
te eñ ordineerde van sinen erue Eñ
die ander broeder die gebleuē was:
woude comen teghens die ordinan
cie van sinē broeder Ende seide·dat
sijn vader gheordineert hadde ·&c·
eñ dat hi daer bi niet en mochte ghe
maect hebben enighe transactie·die
doden mochte die ordinācie vandē
vtersten wille van horen vader vā
den ghiften :die sijn broeder gestor-
uen gemaect hadde bi sijn testamēt
Die erfnamen seiden ter contrarie·
eñ dat die ordinācie vanden vader
bijden wille vanden twee ghebroe
ders was verandert eñ ghetrāsig-
neert int gheent :dat elc mochte sinē
wille daer of doen·als voerscreuen
is Den broeder leuēde segghēde ter
cōtrarie· eñ dat of trāsacti gemaect
geweest hadde tusschē hemludē:soe
was hi bedroghen ·eñ biden seluen
rechte cōpact ghemaect in decepcie
of bedroch:niet en is te houdē noch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

transactie die daer of volcht Desge
lijcs nae dat binnen der tijt vā twe
iaren men daer of maect actie ende
veruolghe ¶ Op dit ghesch ille wort
ghesei t biden vonnesse vanden kei
ser bij sinen rade :dat die transactie
ghedaen tusschen den twee gebroe=
ders: was te houden ende te conser
ueren · Hoe wel nochtans · dat die
een vanden tween ionghe ende in
voechdien ghewees t hadde als die
voerscreuē transactie gedaen was
Want si was versekert ter goeder
trouwe : ende dat die een niet en be
gheerde die doot vanden anderen:
noch daer in en was gheen decep=
cie noch bedroch ⌊C · li · ij · ru · de trās=
actionibus lege fidei · ⌋:

¶ Van transactie ghedaen buten
erkenisse ·

¶ Ae bescreuen recht so

suldi weten · dat alsoe grote macht
behoert te hebben die transactie mz
rechte ghedaen tusschen enige par=
tyen als doet die sentencie ghegeuē
vanden rechter · Want gheen sake
en behoert vromer te wesen dā dat
recht vanden mannen te houdē eñ
te onderhouden tgeent dat si ghelo
uet hebben Ende om dat enighe sei
den · dat die transactie die ghedaen
was andē minoer buten tijde nz en
was te houden Weet dat dese ques
tie ghestelt woerden keyser: het wor
de ghesei t biden rade: dat die trans=
actie ghedaen ter goeder trouwe is
te houdē · wanneer ende tot wat ti=
de dattet ghedaen si · noch gheen sa=
ke en behoert te beroeren die vrie cō
sent van een man die abele is com=
pact te maken rechtuaerdich: ende
die iaren heeft · hij en ist wel mach=
tich te doen ⌊C · libro secundo · rubri
ca de transactionibus · l · vbi supra

¶ Van transactie dewelcke gescie
bi gheueynsticheyt · :

¶ Item tghebuerde dat

een man eysche de een huus teghe
een andere · die dat wederseide: soe
dat sij transactie maecten bi midde
le van xx · pont: dat den verwerer
gaf den eyscher: op dat hi hem ver=
dragen soude van sinen eysche Eñ
om sekerlijcker te maken haer com=
pact : so stelden sij in condicie · dat
dat huys bliuen soude anden ver=
werer als in coop Ende daer of soe
souden ghemaect worden brieuen:
diewelcke inhouden souden van co
pe om eē seker sōme verclaert iden
brieuen voerseit ¶ Een tijt gebuer=
de · dat den eyscher woude eyschen
den prijs die inden name vandē co
pe inde voerseide brieuen begrepē
was · daer hi niet of betaelt geweest
en hadde noch voldaen als hi seide
Die verwerer seide · dat hoe wel dat
den brief mencie maecte van tytele
vāden coop : eñ vanden prijse ver=
claert · Niettemin wast waer: dat

bizekere trāsactie·eñ bi middele vā
xx·pont: die selue husinghe was ge
bleuen anden voerscreuen verwe-
rer: als sijn proper erue hoe wel dz
daer in tytele van coop verclaert si
om seberliker daer in te doen· Op
dese twist· die sake wort ghebrocht
voerden rechter· geseit wort bi gro
te deliberacie van rade· dat om niet
eyschet den eyscher· den prijse begre
pen inden voerscreuen brieue· die
daer inne bi gheueynsticheit ghe set
wort Want naden rechte tgheēt ī z
ghedaen is geueynstichlijc: behoert
te sijn als niet ontfanckelic [C· li· ij
de transactionib9]

Transactie op erfnisse·

Item het ghebuerde
dat een man meende erfname te si
ne van een ander: ende daer om be
taelde hi enige van sinen sculde Eñ
als hi sach· dat hi also veel sculdich
was· om te scuwen die scade: maec-
te hi transactie aen den creditoers·
eñ betaelde hemludē eens deels vā
den sculden: so veel dat si te vreden
waren Eñ hi dedet: om dat hi meen
de erfname te wesen vanden dode·
ende ghecrighen bi successie alle die
reste van sinen goeden Het gebuer
de datter een āder quā die naerder
was: eñ wort gheseit erfname Als
den ghene diet also betaelt had sach
dat hi gheen erfname wesē en sou-
de· hi woude weder eyschen eñ heb-
ben tgheent dat hi betaelt hadde ge
lijc als voerscreuen is Die gene die
des ontfanghen hadden seide: ende
dat hi bi transactie van betalinghe
hemludenn betaelt hadde tgheēt dz
men hem sculdich was: eñ daer om
niet en waren ghehouden dat weđ
te gheuen: mer dat hi hem betreckē
soude anden erfnamen die daer of
vrij bleuen· Den eyscher seide daer
teghens Dese sake wort ghebrocht
voer den rechter· het wort geseit bij
deliberacie van rade· na dat hi nae
die transactie dat gedaen hadde eñ
betaelt· wel so hadde hi voer hē ghe
sien: want hi dat niet weder hebbē
en mochte rechtelick: om dat hi des
als borghe niet ghedaen en hadde
noch oec als bedwongen met crach
te· noch bi tricherie [C· li· ij· rubrica
de transactionibus]

Van transacti gedaen bi weesē·

Item tghebuerde dat
een weese aensprac sinen voecht: ō
te hebben rekeninghe vanden sinē
Den weese ghecomen tot sijn iaren
ende die playte begonnen om sake
vander voechdie Daer na ghebuer
det· dat hi hem bedochte· dat hi niet
ghedaen en hadde eysch van al dat
gheent: daer sijn voecht voerscreuē
in handelinghe of ghehadt hadde:
Ende hij dede nieuwen eysch: eñ be
toech hem in recht Ende dē voecht
heeft hē beholpen van sijn trāsacti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die gedaen was tusschen hemludē:
ende seide·dat hi behoerde ontslagē
te wesen van alle die voerscreuen
voerhdye ·ꝛc·Die voerscreuen wee
se segghende daer teghens Ende of
in hoer rekeninghe erroer ware:so
behoerde hi daer of gherelieueert te
worden :want contract noch com-
pact·noch transacti a dol of furple
niet en is te houden teghens goede
zeden · noch teghens die waerhede
vander sake·ꝛc·Ende daer om of ic
in eysch trede den eersten dach ende
dat ic niet en wiste alle tgheent dat
mi behoerde toe te horen: ende ghij
mi daer of niet en seidet: mer des liet
ende versweget daer ghijt wel wist
of mochte weten tegens v en̄ uwer
preiudicie: en̄ is die interpretacie te
doē Waer om ꝛc ·Die voerscreuen
voecht seggende ter contrarie·Het
wort geseit bi vonnesse vandē ra-
de des keysers: als dat dē weese tot
goeder memorien van rekeninghe
mochte ende behoerde te comen·en̄
dat alle decepcien behoerden verste
ken ende afterghestelt te wesen [C·
li·ij· de transactionibus ·]

Transactie bi stipulacie equi
layne ·

Item hier na volcht een

ghelijck recht ende op ghelijcke sa-
ke Ic pleytede tegens een man om
sekere saecke die hi van mi ghehadt
hadde tusschen sommighe ander sa-
ken Ende om te scuwen materie van
proces bi middele van minen vrie-
den maecte ick vrede ende vereenin-
ghe van dier sake·anden seluē voer-
screuē · mits seker transactie die wi
te samen maecten: bi equilaine sti-
pulacie :die hi mi daer of gheloefde
te geuen Ende mits dien maecte ick
hem quittancie : ende ick gheloefde
hem dat ic hem niet eysschen en sou-
de·ende gaf quittancie soe generale
dat ic niet en seide noch en verclaer-
de in die quittancie· dattet was om
die selue sake: mer ick seide ·dat ick
quittancie dede ende gaf van alle
tgheent dat ic hem mochte of wiste
te eyschen Een tijt daer nae gebuer-
det:dat ic hem eischede om seker an-
dere sake ·die ic teghens hem te doē
hadde · ende dat hi vanden minen
ontfanghen ende ghehandelt had-
de:ende betooch hem daer om iden
recht Hi verweerde hem mete quit-
tancie die hi van mi hadde segghen-
de·hoe dat bi seker transactie ick hē
ghegheuen hadde die voerscreuen
quittancie·waer om hi seggē wou-
de·datse sulc was ende so generale
als dat hij hem nymmermeer niet
eyschen en mochte ·ꝛc· Ende
ick antwoerde · dat ick hem quittā-
cie ghegheuen hadde bi tractate vā
sekeren contracte·die welcke die wi
te samen gehadt hadden:op allsul-
danighe sake·daer wij of warē doē
ter tijt voer den rechte · ende daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voer gaf ic hem quittancie Eñ hoe
wel dat die quittancie spreect · dz ic
hem nz meer eysche̅ en soude · noch=
tans en hadde hi nie ander tractaet
tegens mi : dan van dier sake · daer
wi of doe ter tijt waren in questie:
noch oec en had ic nye gheda̅ eysch
van enighe ander saken dan va̅ die̅
Waer om volcht · dat indien ic tho
nen mach · dat hi van ander saken
in mi ghehouden si · dat ic daer toe
behore ontfanghen te sijn : eñ en be
hoert sijn quittancie hem niet waer
dich te sijn · dan van dier sake · daer
wi op die tijt ghescil of hadde̅ · wa̅t
alsdan ismen gerelieueert in erroer
van rekeninghe · Alle ghesien · het
wort gheseit bi vonnesse vande̅ ra
de vanden keyser · dat te eyschen re
keninge vanden andere̅ goede̅ eñ
saken : ic ontfanckelic was · niet te=
ghenstaende die quittancie : aenghe
sien · dat inde selue niet was specia=
lic verclaert die sake of eens deels ·
[C · li · ij · de transactionibus · l · tra̅s=
actione finita.]

Van transactie sonder stipulaci

Die gebroeders̃ wa
ren ghebleuen sonder vader ende
sonder moeder : daer den outste̅ of
houdende was sekere lant of erue
die welcke die de twee iongen eysch
ten te hebben voer recht Tghescille
was schinende langhe te ghedneren
eñ daer om maecten si transactie̅ te

samen dat den pleyte of geset wort
bi sekere middele · dat den outste̅ he̅=
luden gheloefde daer of te doen : eñ
daer toe hadden si ghedinghe tege̅s
hem : om dat als horen outste̅ hi ge=
weest hadde hore̅ voecht · eñ eyschte̅
hem rekeninghe van hoer goeden ·
Int cort si maecte̅ eñ gaue̅ he̅ quita̅
cie va̅ als op hope : ende om deswil
le dat hi gheen kinderen en hadde:
eñ dat hi hemluden nae sijnre doot
laten soude sine erue sonder enighe
andere ordinancie daer of te make̅
als hij hemluden geloefde In se=
ker tijt daer na si worden ghewaere
dat hi sine erue elders ordineren ·
bespreken eñ maken woude : so dat
si hem daer om betogen voer recht
Segghende dat si bedroghen ware̅
ende dat die voerscreuen quitta̅cie
te nieute ware : of dat die gelofte he̅
luden ghehouden wort Den outste̅
broeder segghende ter contrarie · eñ
dat bedroch niet en mochte wese̅ in
der sake die welcke diemen betughe̅
mach inden compact ghedaen · Eñ
of hij hemluden geloeft hadde sine̅
eruen nae sijnre doot te laten : so en
was daer of geen stipulacie of brie
ue · noch met redene en mochte hijs
niet ghelouen bij simpelen com=
pacte : die welcke die naecte is : ende
alsulcke en is niet waerdich noch te
houden Waer om · zc Die voerscre
uen broeders segghende ter contra
rie : ende dat si ghegheuen hadden

die quittancie ter goeder trouwen
Ende op hope dat hi houden soude
sijn gelofte Waer om indien hi des
niet sculdich en is te houden· sij be-
droghen waren: want contract bij
bedroch niet en is te houden ¶ Alle
ghesien naden texte vanden bescre-
uen rechte Den keyser daer op wijs
de· dat bedroch gheen stadt en ne-
met op gheen saken diemen ghedic
ken mach: inden contract doende·
noch sake naectelijc gheloeft specia
lic op erue: niet en is te houden bij
bedwanc[·C·li·ij· de transactioni-
bus·l·cū dona·]

¶ Van stipularie int generale·
¶ Capittel· C·xxiij·

Stipularie dewelck is
een generacie van obligarie:
ende van ghelofte· van voerwaer
den die gemaect worden met woer-
den· ende bij antwoerde vandē enē
ghelouende den anderen· Dat is te
weten· hem te verbinden met woer
den willichlic: sonder dat daer sake
sij: waer om men hem verbint die
daer te voren niet gheschiet en is
¶ Exempel ¶ Het en waer nz pro
perlic obligacie bi stipulacie: of ick
yemant scade of hinder ghedaē had
de· ende om hem te recompenseren
ende te beteren: ick mi teghens hem
obligieren ende verbinden soude ī
eenighe sake· Mer het is obligacie
bij stipulacie: wanneer ic segghe te
ghens een andere Ick ghelove v te
betalen telcken iare· x ·pont· Ende
of den ghene dient alsa gheloeft is
eyschet ende seit· Gheloeft ghij mij
des te betalen· Ende den ghelouer
antwoert ya: want in stipulacie be
hoert ghelofte ende antwoerde: cō
dit is properlic stipulacie· die welc-
ke hem verbint ende obligiert bi cō
pact ¶ Ende daer om seit die wijse·
dat compacte sonder stipulacie is
naecte· ende niet en genereert actie:
ghelijckerwijs als bi sake hier nae
gheexempleert blijcken sal moghen
Ende of ghi doet uwe dochter bi ye
mant ghelouen in forme van stipu
lacie· dat hi haer gheuen soude een
seker somme van ghelde Weet dat
hoe wel dat dijn dochter in dijn on
derdanicheit is· daer om en is niet
stipulaci en hout: ende is vā waer
den Mer uwe dochter alsoe langhe
als si is in uwer macht· en machet
niet eyschen: mer ghij moechtet ey-
schen· veruolghen hebben ende op
heffen bi crachte vander voersere-
uen stipulacie· Ende aen v soe be-
hoertmen te antwoerden: wantet
v aengaende is· ¶ Codice libro oc-
tauo rubrica de contrahenda et cō-
mittenda stipulacione· et lege si fi-
lie tue]·

¶ Van stipularie die welcke die
tot anderen niet in spresencie of te
genwoerdich en is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Oft geburt dat yemant doet gelouen die also veel waerdich is inden woerden: als ghelofte tot yemant ·die den gelde die hi hē ghe leent heeft · of dienen hem sculdich is te gheuen aen een ander die daer niet en is teghenwoerdich Weet dz sulke stipulacie niet en is wel seker nochen heeft niet volcomelic actie den ghene dient alsoe toe gheseit is te eyschen · Ende nochtans oft be-taelt ware anden ghene dient alsoe geloeft ware: so soudet mogen we-der roepen die ghene diet also had-de doen ghelouen anden ghene diet ontfanghen hadde: bi die stipulaci bi actie van gedaen saken Ende hij waert sculdich met rechte weder te hebben [C·li·viij·ru·de stipulacio-nibus·l· si cū pecuniā ·]

Van stipulacie wt vreese·

Noch moechdi eñ sijt sculdich te weten dat stipulacie ghe daen bi vreese vander doot vā eni-ghen tormente constant: niet en is te houden Mer indien ghi hem des gheloefde wt vreese· op dat hi v nz en wroeghede van enigen misdaet die ghi gedaē hebt: of dat hi v daer of woude wroeghen · indient waer achtichtich ware Weet dat sulke sti pulacie is goet ende te houden: mer oft ware in cas criminele· dat die ac cusacie teghens v vallen mochte: Weet dat sulcke stipulaci niet en is waerdich: Want in cas criminele transactie noch stipulacie en nemē nach en houden geen stadt· de wroe gher mach alsdan wel wedercomē· of accusacie doen · &c· [C·libro octa uo: rubrica de stipu:

Van stipulaci ter goed trouwe

Die bescreuen rechte wil· dat alle stipulaci ter goed trou we ghedaen: gaet ende waerdich sij totten eruen of erfnamen. het si vā der eenre sijde of vander ander· dat is te weten totten erfnamen vandē ghene die geloeft heeft· eñ dat si ge-houden sullen sijn te voldoen· het si voerden erfname vanden gene diet gheloeft was · dat sijt veruolgē mo ghen · hoe wel dat in die voerscreuē stipulacie ofte belofte begrepen en si of niet Want waer om en soudē si niet moghen doen tgheent dz ho-re voervaders gheloeft hadden te doen Ende niet teghenstaende die subtijlheit die de oude gheseit had-den· dat na dat den persone doot is sine eruen niet inder saken doen en mochte· tgheent dat sijn voervader indien hi gheleeft hadde ghedaen mochte hebben: want het was te-ghens goede seden: aenghesien dat die stipulacie of ghelofte is sekere: Ende wij en willen niet dat dese ex-cepcie van nu voert aen stadt heb-ben sal: ·[C·li·viij ·ru· vt sup·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Stercker redene ist naden rechtē in-den stipulacien :ende seit alsoe Dat andien iemant maect transactie vā enighe sake ·daer inne si stipulacie het si sekere of onsere mach sijn ghe eyscht of veruolcht [C·li·viij·rubrica superius dicta]

Vanden stipulacien die niet en sijn te houden· Capittel·C·xxiiij

Nae dat geseit is van

den stipulacien die te houden sijn :ende te conserueren Daer nae wil ic segghen eñ thonen vandē genen die niet te houden en sijn ·Soe weet dat stipulacie die yemāt doet wesende onder sijn iaren· niet en is te houdē [C·li·viij·ru·de stipu·]

Van stipulacien in tractaet van huwelike·

Noch verclaert die recht

een stipulacie die niet en is te houdē Want of enighe huwelic waer ghe tracteert ende gheloeft te doen ende op dattet hem daer of niet berou-wen en mach: men daer gheloeft bi sekere peyne bi een sekere sōme vā ghelde Ende het ghebuert dat eeni-nighe van hem· het si die man ofte wijf hem berouwet vanden huwe-lic: ende niet en wil voert gaē·weet dat so wat stipulacie of ghelofte dz daer si tusschen hem beyden · noch wat sake dat daer of gheloeft sij en is niet te houden Want die huwe-liken behoren te sijn bi vrye eñ libe-rale wille: ende niet bi bedwanghe [Iuxta illud matrimoniū solo con sensu contrahitur] Noch bi sulker stipulacie of ghelofte en sprupt ac-tie negheene·die moghen gheraken sake van euocacie[C·li·viij·ru·su-perius dicta·l·libera matrimonia]

Van stipulacie tot persone niet teghenwoerdich ·

Hoe wel dat sommi

ghe sijn van opinie·datmen wel ge louen mach ende verbinden an per sone niet teghenwoerdich ·het si in die anderde of derde persone Niet temin seit die bescreuen recht dz sti-pulacie niet en is waerdich noch te houden· ghedaen totten ghene die niet en is teghenwoerdich Want i stipulacie of ghelofte behoert te we sen persone diet gheloeft te betalen ende die persone die de ghelofte ont fanghet·ende die seit·gheloeft ghij Eñ also te gheuen ende te voldoen ·En den gheuer antwoert ya:als voer-screuen is Ende dat hietmen stipu-lacie·[·C·li·viij·rubrica dicta·lege inter absentes·] Want tanderen tijden soe hebbe ick v dit ghethoent in een ander rubrike daer toe dienē de :ende oeck mede in der rubriken precedente·

Van stipulacie van yemen dat-tet noch te verschinē ware

Ghi moecht weten dat

stipulacie of ghelofte ghedaen op

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

erue die noch te verſheinen is:is in den wille vanden gene die des vrie lic ghebruycket niet en is waerdich noch en is niet te houden bij redene dat naden rechten:ghelofte ghedaē teghens goede zeden · niet en is te houden Ende deſe ſtipulacie waer directelic tegens goede zeden · ergo ghelofte daer op ghedaen en is niet te houden [C·li· viij·rub·dicta·l·ex ea inſtrumento·&c·]

Te ſtipuleren of te gelouen meer dan men ſculdich is ·

Ende oft ghebuerde dat yemant dede ſtipuleren eñ ghelouen yemant breeder dan hi gheleent hadde ī goeder trouwe · Weet dat ſo wes ghelofte men daer ō dede: ende dat hi niet en mochte hebben excepcie ter contrarie bijden ſeluen ſtipulacie ter quader trouwen die niet en is te houden · telken dat turple ghelchiet · [C·li·viij·ru·dcā· l·ſi amaturā ·et l·dolo vel metu adhibito· [Ende alſo mocht ghijt weten ende verſtaen van alle ſtipulacie of ghelofte · verbande · compacten : ende contracten : want ſo gheringhe als daer turple ghelchiet : ſoe weet dat al des niet en is waerdich noch te houden ·

Van ſommighe te ſamen verbōden eñ elc een voer al ·

Capittel · C · xvv ·

Ghi mocht weten dat oft ghebuert dat ſōmighe te ſamen ſijn verbonden ende gheobligiert: of elc een voer al teghens yemant: den gene diement ſculdich is mach den ſculde eyſchen wyen dat hē ghe lieft · ende die iſt hem ghehoudē na beſcreuen rechte te voldoen ende te betalen Mer den recter indient die obligacie begheert · mach helpen eñ vorderen den gheobligierden · dz hi mach roepen ſijn garand of ſijn geſellen om hem te helpen eñ te ōtſcadighen ende betalen hoer porcie eñ andeel van dier ſculde Nochtās na opinie van ſommighe wijſen:ende ſpecialiken na ſommighe caſtumē locale · het is van doen dat den verbonden 'alſoe bedwonghen ſi tē eerſten · dat hi betaelt of antwoert indē ſake · doet voertroepē of dachuaerden ſijn gheſelle of gheſellen · om hē te helpen ende te vriē van dier ſcult of allegieren :dat ſi alſoe verre ghehouden ſijn als hi is · anghelien die obligacie alſoe ghedaen een voer al gelijckerwijs alſo als voerſcreuen is · [C·libro viij·ru·de duobus reis ſtipulandis .et promittend · l·creditores prohiberi non poſſūt ·] Itē mer oft gebuerde · dat elc waer ghe obligiert ende verbonden int ſpeciale voer ſijn andeel · dat waer eē ander ſake: want allſdan ſoe en ſoude men elc niet meer moghen eyſchen dan ſijn andeel Soe ſuldi weten op ten voerſcreuen rechte: als dat elck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheobligiert alleen ēnde voer al ·is te bedwingen voer die gheheel ſcul de · Ende wel mach hi ſoecken ſijn gheſellen: mer die keyſer ſeit een au tentijck · die daer op gemodifiert is ende ſeit: dat wel blijct en̄ ghenoech is te eyſchen op een : als die andere of anderen niet en is noch en ſijn i- den lande: ende ſijn ſo arme · dat aē hem niet te verhalen en is · noch te ghecrighen die ſculden : want an- ders en behoertmen niet te vallē op die een alleen · om dat inder waerhz te verſtaen men gheen borge en ne met: dan om vreeſe van quade be- talinghe Ende men en ſet niet meer dan een: dan om die vreeſe · dat die een alleen niet en ware ſolvent En̄ of die een ghebrake · dat die andere mochte voldoen en̄ volbrenghen: Want niet meer dan eens en mach noch en behoert een ſcult betaelt te ſijn : ende en ware van ghenen no de borghe te hebben :indien dē ſcul denaer ſoluēt ware · Ende daer om corrigiert die autentijc die ſtrēgichz vanden rechte · inder manierē voer ſcreuen [Autentica ru · dicta hoc ſi per actū fuerit ſpeciale]

Van reiuēdicacio Ca · C · xxvi ·

Reuendicacio is een actie diemen behoert te hebbē te gheuen den ghene · die enighe ſa- ke houden ſoude teghens den danc vanden ghene die des toebehoerde ſonder iuſte tytele: gelijc als ſo wye houden ſoude mijn goet bi dieſte: ende dat hijt gheſet hadde inden hā den in bewaernisſe van ſulke · daer icket onder vonde Of wye vanden ſinen gheedifieert hadde op eēs an- ders erue Of ſo wye ghedaē hadde enighe beteringhe of nieuwe edifi- cie · op enighe goeden · diemē in be- waernisſe hadde ende adminiſtra- cie: en̄ den ghene die die goeden toe behoerden ſulc ware · dat hi niet en ſoude willen hebben · noch die coſt rekenen dattet ghecoſt hadde Weer dat den gene die des hadde doē ma- ken bijden recht van reiuendicacio ſoude mogen ofbreken wech nemē ende wech draghen tgheent dat hij daer hadde doen maken · op dat hij weder ſtelde die goeden inden ſtate alſt te voren was : ende alſo ſoluēt Of ſake gheleent bi hoeſcheit: ende den ghene dient gheleent ware dat ghinc verſetten · daer om en iſt niet dat den ghene diet hem gheleēt had de : als voerſcreuen is · en ſoudt we der hebben biden rechte van reiuen dicatio ſonder te betalen die leenin- ghe daer op geleent Ende alſo mo- ghet ghijt verſtaen van alle gelike ſaken die ghebueren ſouden.

Exempel te edifieren op yemāts erue ·:

Item exempel van rei uendicacie te doē in cas van edificie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

op yemants erue · ¶ Ic hadde een
stucke lants: daer op was een begĩ
sel van een muyer · mijn ghebuyre
die naeste gheleghen der seluer edi-
ficerde: so dat hi stelde sijn balckẽ ge
heelic op minen muyer So gheringhe
als ic des ghewaer wort: ic seide
al mijn te behoren tgeent dat op
mijn muyer was ende op mijn erue
Mijn ghebuyer seide ter contrarie:
eñ dattet gheent dat ghedifiert
was soude bliuen ghedifiert: mar
wel woude hi des beteren bi seggẽ
van wercluden Want edificie was
van sulcker condicie · na dattet ghe
maect is: het en behoert niet of ghe-
broken te sijn · hoe wel nochtãs dat
tet ware in ghescil bi beclachte van
niewicheden · twelcke sake ghepreui-
legiert is van bescreuen rechte met
meer ander reden die hi seide · ꝛc ·
Opten ghescil van partie · alse ghe-
sien · het wort geseit bi vonnesse vã
den keyser inden rade · dat gesticht
is op minen goeden behoert mi toe
te horen · also langhe alst also staet
gheedifieert: mar indien die edificie
wort ghebroken · alsdan soude we-
derkeeren die sake biden recht van
reiuẽdicacio anden ghene diet had-
de doen maken · hoe wel dattet ghe
edifiert ware in goeder trouwe · of
anders: ten ware dat den gene diet
hadde doen maken bi wille des te
geuen: want alsoe soudet bliuẽ met
ten erue [C · li · viij · ru · de reiuen · vel
mater tua vel maritus]

¶ Van reiuendicacio gedaen op si
ne erue · die v̇coft ware bi sulcke · die
daer an niet en hadde ·:

¶ Een andere exempele

mach ic v thonen van reiuendica-
cio: op possessie die v toebehoerde ·
dewelcke vercoft ware bi eenige die
gheen recht en hadde des te vercopẽ
Hoe datmen des mach eñ behoert
te reiuendiquieren opten ghene die
dat ghecoft hadde · hoe wel dat hijt
ghetrouwelic ghecoft hadde · Ende
daer op den keyser wijsde bi cõcille
van bescreuen recht: eñ seide · Ghij
moecht ende sijt sculdich te hebben
recht van reiuendicacio teghens dẽ
genen die uwe erue coften hoe wel
dat sijt gecoft hebben in goeđ trou
we: ende dat si meendẽ · dat den ghe
ne die des vercofte dat moechte doẽ
ende wederkeeren aen dinen eruen
vryelic: op dat ghi so langhe uz en
verbeit dat den coper hem mach be
helpen bi possessie van langhen ia
ren: ende dat hi recht heeft van pre
scripcie [C · li · viij · ru · dicta · l · aduer
sus eos ·] ¶ Te sayen of te plan-
ten in eens anders erue

¶ Item oft gebuert dat

yemant sayet in eens anders erue:
of potede enighe poten bomẽ of ha
ghen Weet dat nae dattet saet ofte
pote also gheplant genomẽ hadde
wortel · dat soude behoren eñ bliuẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

anden ghene dien dat erue ware
Mer biden recht van reiuendicacio
of den saper ofte planter dede sinē
eysch vā sijn saet:of vanden arbeit
die hi daer toe ghedaen hadde:ende
oec den planter van sijn poten eñ
arbeit Weet dat hijt sculdich is we-
der te hebben: of die waerde vandē
saet of poten·dattet waerdich was
ten daghe doet ghesayet eñ gheplāt
was met horen arbeit: gelijc alsmē
seit īden lande custumier·hi is scul-
dich weder te hebben saet eñ arbeyt
[Vt continuetur in ·C·li·iiij·ru·dcā
l·si quis sciens]

Te houden eens anders erue
daermen met vonnessen of verste-
ken ware·

Ende oft ghebuerde

dat enighe hout eens anders erue·
daer hi of versteken ware met recht
den ghene die obtinueert·heeft sake
van reiuendicacio:ende behoert we
der te hebben alle die vruchten van
den tijt dat den anderen ghebruyct
heeft sine erue Mer of hi hadde eni
ghe tytele·van ghifte·van coop:
of van successie·of van transactie
daer om dz hi possesseerde·hoe wel
dat hi versteken worde met rechte:
daer om dat den ghene van wyen
hi houdende was dat erue·daer an
gheen recht en hadde Weet dat hij
alsdan niet ghehouden en is vandē
vruchten te keeren: dan vanđ tijt
dat die proces teghens hem begon
nen is: bidē rechte die seit [possideo
que possideo]·Noch vā anderen ti
de en behoert weder ghekeert te we
sen [C·li·iiij·ru·dcā·l·certū·]

Exempele op eens anđs goet
ghelt te leenen·

Item of die sake een

ander geleent of in bewaernisse ge
gheuen: vercoft ware of verset·dē
here wyens des is mach dat reiuen
diquieren ende aen hem trecken tot
sijn recht Ende in wat manierē dese
mach ghescien:sal ic v daer of tho
nen een exemple Een burgher
van parijs hadde doen draghen in
eens bleyckers huys een stucke la-
kens om te bleycken·Tghebuerde
dat den bleycker ghelts te doen had
de·ende droech dat selue laken tot ee
iode woekenaer:ende leēde daer op
een sekere somme ghelts Seker tijt
daer nae·den burger woude weder
hebben sijn laken·den bleycker en
mochtes niet weder gheuen:want
hijs niet en hadde·Ende ten eynde
als den burgher wiste dat sijn lake
was ten lombaerde totten iode dē
voerscreuen burger van parijs die
en mochte niet betrecken in rechte
den voerscreuen bleycker: want hi
was ghevloen ende wech ghelopē
om sinen sculden van vreesen: ēñ
dat hij des burghers laken ten lom
baerde tottē iode ghedragē had·eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

daer om dede den burgher betreckē
den iode voer den preuoest·dewelc
is rechter ende conseruatoer vandē
ioden: ende dede eysch vā sijn lakē:
Den iode bekende te hebben dat la-
ken: mer hi hadde daer op ghelt ge-
leent: so dat hijt gebrocht hadde bi-
nen sinen huse: eñ gaerne soude hijt
hem weđ gheuen· mids tghelt daer
op gheleent: eñ dat opghelopē gelt
Den burgher seide· dat aenghesien
dat hi bekende te hebben dat laken
hi woude betugen dattet sine was
ende dat hijt sulcke ghegheuen had
de om te bleyckē· eñ en had nie daer
of enighe sake ghedaen: ten behoer
de sijn te wesen eñ te bliuen: Waer
om dat hijt sculdich was weder te
hebben: sonder yet te betalen vādē
principale: noch vanden opghelo-
pen ghelde·&c·biden recht van rei-
uendicacio· Den iode seggende ter
contrarie: ende dat hijs niet gehaelt
en hadde inden huse vanden bleyc
ker: mer haddet hem ghebrocht bin
nen sinen huse· eñ dat hi was woe-
kenaer openbaerlic eñ kenlic Ende
des te doen was hem oerlof ghegh
uen vanden coninc· waer om dan
die penninghen hem behoerden be
taelt te sijn· sonderlinghe als hi nz
en seit die sake gestolē te wesen·&c·
Die voerscreuen burgher· seide ter
contrarie· dat aengesien dat hi wist
te waer sijn goet was·hi behoerdes
weder te hebben· Ende int tgheent

dat den iode allegierde sine sake vā
woeckerie·hi allegierde turpitude:
tot welke hi niet ōtfāckelic en was
want het is sake verboden vanden
gheesteliken rechte: ende en was hē
van ghenen node dat te allegieren
als ghestolen: want met recht wast
ter plecke· daer hijt wel mochte seg
ghen hem toebehorende biden recht
van reiuendicacio: na dat hi gheuō
den hadde dattet was sijn goet ofte
sake· of dat te segghen sine als ghe
stolen·aenghesien dat hi eerst ghe-
coren hadde dat recht van reiuendi
cacio·was hi tontfanghen: ende be
hoerde weder te hebben sijn goet cō
cluderende tot dien eynde Die voer
seide iode replicquierde·dat hi iode
was: ende dat hi sulc woude wesen
eñ dat bi sijn recht tfaite van woe-
kerie was betuycht ende gheconsen
teert· eñ specialic biden coninc: nae
dat hise laet wesen eñ wonen ī sijn
lāt·ende dat si sijn in sijnre bewaer
nisse ende hoede Alle ghesien eñ ge
hoert· het wort geiugiert biden pre
uost van parijs: dat den borger we
der hebben soude sijn laken· sōn-
der te betalen die principael leenin
ghe daer op ghedaen·noch den op-
ghelopen ghelde· Eñ daer of was
den iode ghecondemneert indē cos-
ten·die taxacie ghereserueert· Van
welcke sentencie wort geappelleert
vanden voerscreuen iode int parle
ment Die sake vander appellacien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gherelieuert ende ghedinghet Het
wort geseit bi arrest wel geiugeert
of ghewesen biden preuost: eñ qua
lic gheappelleert biden iode: eñ hÿ
wort ghecondemneert inden costē
eñ in boeten van quade appiel·

¶ Een ander exempel·

Item een exemple van

gestolen sake waerachtich was· dz
bÿ een burgher van doernic wort
gheuonden ·dat een panser dat hi
verloren hadde was inden huse vā
een oude cleedercoper in deselue ste
de Eñ daer heeft hi gheuonden sÿn
pser dat hi verloren hadde· Hi ep=
schedet als sÿn goet voer den rechtē
Den vercoper seide dat hÿt ghecoft
ende betaelt hadde tegēs een perso=
ne diet hem brochte te copen· eñ om
dien pser hem gaf sÿn penninghen
Waer om hi seide ·dattet pser sÿne
was: ende of den burger des wou=
de weder hebbē· hi hē sculdich was
weder te gheuen tgeent dat hi daer
op betaelt hadde ·aenghesien dz hÿ
seide: dattet niet ghestolen en was
Den burgher seide ter contrarie· eñ
dat biden rechte van reiuendicatio:
dat hi sÿn pser gheuonden hadde:
hi behoerdes weder vri te hebbē· eñ
hi en hadde nye gheen sake daer of
ghedaē: ten was ende behoerde sÿn
te wesen ·Waer om hi biden rechte
van reiuēdicacio dat sculdich was
weder te hebben ·Den voerscreuen
vercoper segghende ter contrarie:
ende dat bi openbaer castume: aen
ghesien dat hÿt niet weder en epsch
te als ghestolen: hi niet en was ont
fanckelic Ende ten anderen ·indien
hi ontfankelic ware: eñ dat hÿt be=
hoerde weder te hebben: so behoer=
tet te sÿn mits alsa veel weder geuē
de alst hem ghecost hadde· want bÿ
castume locale ·nae dat hÿt niet als
ghestolen en epschede: alsoe behoer=
det ghewesen te sÿn Ende die custu
miers daer op beraden ·seiden: dat
na dat hÿt niet en epschte als gesto
len ·dat hi behoerde die costen te be=
talen Den gerechte hem daer op be
raden heuet tot parÿs Alle ghesiē:
het wort gheseit· dattet recht vā rei
uēdicacio ·soude sorteren ende stadt
houden ·niet tegenstaende custume
ter contrarie dewelc in deser saecke
niet en was tollerable teghens den
bescreuen rechte: ende die constitu=
cie vanden prince· die macht heuet
van recht · ende bi bescreuen rechte
[Quod principi placuit· legis ha=
bet vigorem] Ende alsoe dē burger
behoerde weder te hebben sÿn pser·
niet tegenstaende custume noch re=
dene gheproposeert biden seluē ver
coper sonder cost Ghedaen eñ ghe=
raden biden notabelste aduocaten
ende raetsluden vanden parlemen
te· sulcke: als meester ian canart:
mÿn heere vanden mares: meester
ian anchier: ende meester ian van

haubaucourt en̄ meester eustalle de
la pierre En̄ nadē bescreuen rechtē.
[C·li·z·ru·dcā] En̄ so moecht ghijt
weten en̄ verstaen van allen saken
die ghelijc waren anden voerscreuē
Want niet al en machet sijn gescre
uen noch geexempleert: mer vā ge-
like saken ghelike vonnessen beho
ren te volghen na bescreuen rechte
die seit [De similibus simile est iu-
dicium

Capittel· C·xxvij·
Van compensacie

Compensacie es een

recht en̄ actie die spruyt: wan
neer een sculdenaer doet dachuaer-
den een ander voer recht: en̄ dē ghe
ne die ghedachuaert is· wil in beta-
linghe hekeren tgheent dat den ādē
ren hem sculdich is Ghelijc alst ghe
seit is naden rechte [C·li·iiij·ru·de
compensacionibus Weet dat nadē
stile van waerlike houen Cōpensa
cie·dat die cōnighe hieten reconuē-
cio: en̄ die eurasen hietent contrepē-
nor: twelcke al eens is Mer na ken
clercken· sijn rechten name is cōpē-
sacie: ende en wort ghedaen om gēē
brieuen Mer het is behoerlic: dat in
dien dat die een inden anderen ghe
houden sij· dat voer elcke sake si ge
antwoert op hem seluen· ende daer
op doen dachuaerden voer rechte·
of anders men en ware niet gehou
den te antwoerden ·die daer ō ver-
dachuaert ware Ende also ist ghe-
vseert in waerlike houen Maer in
gheestelike soe ist anders gheuseert
Want aldaer in sommighe manie-
ren wort ghedaen ende heeft stadt
compensacie · ende oeck mede so be
gheertet den keyser alexander · dat
compensacie stadt hebben sal in sō-
mighen manieren in houen dewel-
ke ick v hier nae declareren sal: om
dat hem yemant dickent daer van
mach behelpen Het si bi exceptie of
anders Ende mach daer of ghestelt
sijn in sake grote vartementen en̄
delay · Ende dickent behoeftet · dat
den rechter daer op vertoeft ·Ende
daer op moechdi weten nae opinie
vanden keyser iustiniaen· die op al
len rechten daer te voren ghedaen
vanden anderen keyseren: die ghe-
ordineert hadden· dat compensacie
stadt hebben soude nae datmē tho
nen soude moghen ·Maer om dies
dat so veel frauden daer of quamē
ende dat dickent: wanneer dat den
sculde bekent was voer den rechter
die andere partye woude haer als-
dan beghinnen te behelpen van cō
pensaci: ende begheerde daer toe ōt
fanghen te worden· ende alsoe ver
langheden si den processen: bij ghe
schille ende cauillacie· die welcke nz
en waren te onderhouden · Daer
om soe wort daer inne voersien bij
een recht vanden voerscreuen key
ser iustinaen · die welcke die alsoe
begrijpt alle die andere: ende seit·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hoe wel dz onse voeruads makers
des rechtes · hadden gheordineert·
dat in allen eyschen machte ghedaẽ
sijn compensacie bi bescreuen recht
sonder enighe differencie van actie
inder sake: si sijn personele of ande
re: om te scuwen die frauden ende
loesheit diemen daer inne dede Wij
willen ende ordineren · dat compẽ·
sacie niet en sij ontfanghen in recht
ten sij van eenre sake comende van
eens selfs sake : ghelijckerwijs als
of twee parsonen ghesellscap heb·
ben inder comanscappe te samen:
ende gheset hoer ghelden · ende daer
aen best et bi sulcker manieren: dz
die een beleyt die comanscappe · eñ
die ander mede · of die een coopt eñ
ende die ander vercoopt · ende in ho
re rekeninghe vanden eenen totten
anderen wat ghebrec is Hier mach
verstaen sijn compensaci Of indiẽ
ghi eenighe erue coopt · diemen u
vrij vercofte: ende die meer belast si
dan inden coop u te kennen geghe
uen was Hier mach verstaen sijn
compensacie · Of dat ghi ghewees
hebt voecht van eenighen weesẽ · of
administratoer van yemant : ende
int sine te ontfanghen · ende sijn sa
ke doende: ghij vanden uwen daer
gheset of gheleent hebt · of dat hij u
sculdich is inder seluer saken Ghe·
lijckerwijs of ghi verdient hebt eni
ghen loen : ende in dier rekeninghẽ
ghi u woudet behelpen van compẽ

sacie Hier mach sijn verstaen com
pensaci Ende also moecht ghijt oec
mede verstaen van anderen gheli·
ke saken : want alle en moghen se
niet bescreuẽ sijn Mer nochtās wil
len die rechten · dat den rechter see
si discutant · hoe dat hi ontfanghen
sal compensacie: dats te weten die
sake waer omme men des begheert
het si van een ghelike sake sprutē·
de : als voerscreuen is · ende dat die
compensacie gheeyschet sij indẽ be·
ghinsel : ende begheert eer die litiō
testacie ghedaen sij inder sake · wāt
onredene waert : dat nae dat dē ey·
scher sal hebben sinen eysch soe ghe
vordert bi proces: als dat hi gedaẽ
sal hebben liticontestacie · Ende sal
moghen bi auonture hebben sinen
proces so verre ghebrocht: als tottē
ghetuyghen te behoren : ende so na
als totten eynde vander materien·
ende gedaen grote costen ende veel
moeynessen · om waer te maken si
nen eysche · dat alsdan men soude
doen estateren sinen proces: bi com
pensacie als dan begheert Ende dz
die waerachtighe sake waer ghesta
ket om die onseker saecke · noch dat
condemnacie van rechte cesserde eñ
of liete om compensacie te arguerẽ·
diewelcke noch ware te bekennen·
Ende daer om soe begheren ende
willen die bescreuen rechten · als dz
den rechter · den welcken des toebe
hoert; hem daer op niet vertocuẽ en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sal: ende dat hõs niet en ontfanc ken si dat hi siet ·of des begheert is om ontfanckelike saken ·in rechte· in tijde· ende in plecke behoerlike: ende tusschen personen daer toe in rechte ontfanckelic: ende in die sake accordeert wel die bescreuen rechte· compensacie ontfanghen te wordē ende anders niet [C·li·iiij ru·de cō pensa·l·si per cōpensacōz inuicē de beri· et l·si pp̄ter fruct? ·et l· qm̄ le bēū tibi fundum·]

Van ghiften — Ca·C·xxviij

Alle bescreuen rechte

also sijn drie manieren vā ghif ten Dats te weten ·ghifte ter cause vander doot: of ter cause van sus= pectie des doots ·ghifte tusschen dē leuenden: eñ ghiften voer bruloftē of ter cause van bruloften Ende nz meer tytelen of saken van ghiften en vintmen daermen of vseert ī ho uen: ende die in rechte ontfanckelic sijn

Om sake vander doot·

Item het is te weten

dat die eerste ghifte voerscreuen· de welke is ghehieten om sake vander doot· is ende behoert ghedaen te si= ne ende verstaen Wanneer yemāt gheeft of after laet eenighe sake tot een andere bi ghifte van testament ende uterste wille Ende behoert de se ghifte vasteliken ghehouden te si ne: indien den ghifter ofliuich ghe= worden ware Want in sinen leuē= den liue en mach daer of niet gheey schet sijn Daer om dat een ghifter dat mach wederroepen soe langhe als hi leeft Eñ noch willen die rech ten· dat of den ghene dien die ghifte ghegheuen is · ofliuich wort voer den ghifter: dat den ghifte hem ghe daen te niete si Hoe wel nochtās dz den ghifter des niet weder en riep· Ten waer bi also dat den ghift dat in sijn testament besproken hadde· dat hi hem des gheeft: of an sinē erf namen Noch van sulcke ghiftē· dz die clercken hieten lap: en moghen sprupten geen actien voer die doot vanden ghifter· ende noch nae alle sculden vanden ghifter betaelt Eñ is gheseit ende ghehieten alle ghiftē ghedaen · roerende die doot of vree se daer van· dattet is ghegheuen ō te heffen nader doot vanden ghif= ter Ende sulcke ghiften sijn ghehie ten lap· [Iustī·li·ix·ru·de donacio= nibus causa mortis]

Ghiften tusschen den leuenden

Die anderde manier

van ghifte is ghehieten ·ghifte tus schen den leuenden: als voerscreuē is Ghelijckerwijs als alle ghiften die ghedaen worden bi liberale mil le ende vreese des doots: ende sōder sake vander doot · Ende alsulcke ghiften die welcke die ghedaen wor den tusschen den leuenden· en mo ghen niet wederroepen worden· na

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die caſtumen Mer naden recht wel
moghenſe wederropen worden na
ſommighen manieren:ghelijck als
naden ghifte ghedaen den ghenen
wien die ghifte ghegheuen ware:
worde vanden ghifter viande:als
te veruolghen ſinen doot·hem te
ſlaen·hem te wroeghen hem te ver·
maren van oneerlike ſaken·of vā
ſcande·⁊c·[Inſti·li·ij·ru·de dona·
cionibus cauſa mortis·c·ſciendū
tamen eſt quod ſi·]

Ghiften voer huwelick·

Die derde maniere van
ghifte is ghehieten ghifte voer den
huwelic:ende om ſake van huwelic
Soe moechdi weten·dat deſe ghifte
alſo ghedaen niet en is te houden ō
wat ghelofte dat daer of ghedaē ſij
ten ſi bi alſo dat den huwelic ware
die om die gifte ghedaen wort·vol·
brocht worde metter heyliger kerc·
ken·Ende daer om iſt properliken
ghehieten·ghifte voer den huwelic
of bruloften:alſo dat moet ghedaē
ſijn daer te voren:want naden hu·
welike ghedaen:ſulcke ghifte en he
uet geen ſtadt:ende en ſpruyt daer
of geen actie:want dat niet en hou
det noch en is waerlijch[C·li·vi ru
brica de donacionibus·et lege ſe·
quentibus·]

Ghifte van huwelic na ſōmige
cuſtumen·:

Ghi moecht ende ſijt
ſculdich te weten dat op deſe ghifte
ſijn ſommige rechten ende ſommi·
ghe caſtumen in diuerſchen landen
Ende daer om ſo iſt van node daer
of te thonen·ende ſetten in effect de
ſōmighe Soe weet dat na die caſtu
me vander caſtelerie van ruſſele of
daer ōtrent:eñ herwaerts die riuie
re vander ſomme inden meeſtē dee
le Als een man neemt een wijf i hu
welic:ende het gebuert dat dē man
maect ſijn wijf enighe bewiſinghe
of ſekerhede voer die ondertrouwe
van een ſeker ſōme van penningē
Eñ dan ghebuert dat den man eer
ofliuich wort ſonder kint of kinde·
ren te hebben wettachtighe·Weet
dat die man niet en mach in gheen
ſins belaſten die ſekerhede van ſinē
wiue:of om die proper ſculde die ſi
te ſamen ghedaen hadden ende ghe
borcht biden wille ende conſent die
een ende vanden anderen·

Van ſekerhede of bewijſinge op
een erue·die de here ſoude willen aē
hem betrecken·

Item eñ oft gebuerde
dat eenighe vrouwe waer geſekert
in cas van huwelic op enighe erue
ende den here van ypen dat die er·
ue ghehouden ware:maecte aucto
riteyt met rechte op die voerſcreuē
erue:om die ſelue erue tot hem te be
trecken·eñ an hem te nemē tot ſijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

tafele bi faulte van renten ōbetaelt
of bi andere ſake Het ſi in confiſca
cie of anders Weet dat daer om nz
en ſal die vrouwe hoer recht verlie
ſen van hoer huwelike gauen ver-
ſekert op dat erue: maer ſal daer of
gebruken al hoer leuen

Van een wijf van horen man te
gaen

Item of een man ende
wijf vergadert ſijn ī huwelic: ende
alſoe ſi· dattet wijf tanderen tijden
ghehuwelict ghewees ſi·ende noch
houdende is enighe giften van ho-
ren eerſten man Ende off gebuert
dat bi enige weghen dat wijf ſchei-
det van horen man·hoe wel dattet
ware nochtans ouermits quade le
uen· Weet dat daer om niet weſen
en ſoude die vrouwe en ſoude hoer
lijftocht hebbē op die voerſeide gif-
te ende bewiſinghe Ende alſoe heb
ict ſien wijſen in ſommighe houen
Eñ die redene is: dattet wijf niet en
behoert ghebrec te hebben bi tgheēt
dat vā hoer coemt Mer wel behoer
tet voerſien te weſen·na dat ſi hoer
keert wt goedē rade bijden here: eñ
bij hoer vrienden·

Van een wedewenaer die weder
huwelict kinderen hebbende

Item bider caſtuyme
van ſommighe plecken·ſpecialicke
vanden caſtelerie van rijſſele ende
van tornelis· Of een wedewenaer
weder huwelict· weet dat hi niet en
mach ghifte in huwelic noch ſeker-
hede doen tot ſinen wiue vā eenich
lant noch renten die ſtadt heeft· bij
alſoe dat hi eenighe kinderen heeft
van ſijn eerſte wijf: ten ſi bi conſēte
vanden voerſcreuen kinderen: eñ
of hi des daet· het en waer nz waer
dich· Van compact in huwe-
lic bi bedroch·

Het ghebuerde te rijſ
ſele ·dat een ioncurouwe quā totte
rechter: ende ſeide dat ſi wt ghegh
uen hadde in huwelike een van ho
ren dochteren·eñ hadde haer ghege
uen inden huwelic ſeker ghiften·bi
den welken die dochter eñ haer mā
hadden quijtgeſcouwen alle die ſuc
ceſſie eñ beſterfuiſſe die vā haer co-
men mochte Si ſeiden·dat des niet
en was waerdich: eñ dattet cōpact
was van bedroch: want ſi warē be
drogen: ende in decepcie of bedroch
behoert reſtitucie· Waer om ſij be-
hoerden weder te comē tot iuſte eñ
ghetrouwe deelinghe ende huweli-
ke gaue· aenghesien die rijcheit der
ſeluer iōcurouwe· eñ die gauen die
ſi gedaen hadde hoer ander kinderē
&c· Die voerſeide ioncurouwe ſeide
ter cōtrarie: eñ dat bi ſekere tracta-
te van huwelike voerwaerdē·die ſi
mit hēluden hadde·dat ſi haer quijt
gheſcouwen hadde: ende in horē hā
de weder gheſet alle ſucceſſie: ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

besterknisse: eñ dat anders niet ge-
schpet en was: noch en hadde hem
hoer dochter ghegheuen: ꝛc. Alle
ghesien ende ghehoert: bijder voer-
screuen ioncurouwe· die ghiften eñ
compacten bouen ghescreuen: Het
wort gheseit ende ghewesen totter
intencie ende meninghe der seluer
ioncurouwe·

Vanden castumen van parijs orliens ende angio

Item bi die castume

vander borchgraefscap van parijs
van orliens· van angio: ende van
thourapnen Weet dat een edel mā
hout sijn leuen lanc alle tgheent dz
hem met sijnre huusurouwe in hu-
welic voer die kercke inder trouwe
ghegheuen is: nader doot vā sijnre
huusurouwen· hoe wel dat hi daer
of gheen kinderen en hadde: op dz
dat hi van hoer sone ghehadt heeft
die ter warelt leuen ghehadt heeft·
eñ dattet wijf hem voer maecht ghe
geuen sij: wāt indien hise wedewe
ghenomen hadde: of openbaerlike
gediffameert gheen maecht te we-
sen· die gifte en soude na hoer doot
niet houden Ende naden voerscre-
uen vsancien· Oft gebuerde dat ē
edel man huwelicte sijn dochter: eñ
quame voer die kercke voer d̄ trou
we: of die moeder· indiense gheen
vader en hadde· of een andere· die
des mochte doen: ende seide Ic ghe-
ue v in huwelike dese ioncurouwe
met so veel van minen goeden· als
hi daer verclaerde· ꝛc: dat ic v ghe-
uen wil ende uwen erue· indien ghi
enighe ghecrighet in vorderinge de
ser huwelic: indient allo gheboerde
dat si kinderen creghen: eñ den va-
der ofliuich wort· ende die moeder
die leuende blijft weder huwelicte:
daer kinderen of quamen: na wel-
ke sake dese moeder ofliuich wort·
Ende die kinderen vanden laetsten
man· begeren anden outsten kinde
ren vanden eersten huwelic deel te
hebben vanden lant dat ghebleuen
is vā horen vader· Ende die outste
kinderen antwoerden Ic en ben dz
ghehouden v yet daer of te doen·
noch het en behoert v niet: want dz
lant wort ghegheuen minen vader
ende mijnre moeder· ende anden ki
deren die van hem beiden comē sou
den· Ende des ben ic bereit te betu-
ghen ende te thonen· indient noot
si Weet dz of die ander kinderē des
ontkennen· als des betuycht is· dē
ghene diet betuyghet· dat is te ver-
staen dat eerste kint of kīderen die
sullen des behouden Ende of si des
niet en betuygheden· dat derdē deel
vanden voerscreuen lande of erue
soude bliuen anden kinderen van-
den laetsten huwelicke van des va
ders weghen Mar die outste kin-
deren vanden eersten huwelike die
soudent winnen in parage·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende oft also ghebuerde: dat van-
den eersten huwelic anders niet ach
ter en bleue dā dochter Eñ si mocht
betughen tgheent dat voerscreuen
is Weet dz alle die goeden haer we
sen eñ bliuen souden· eñ die ghene
die daer na gheboren waren en sou
dē daer of niet hebben Eñ of si des
niet betugen en mochte· den outste
sone of meer: indiē daer enige meer
waren souden daer aen hebben die
tweedeelen· eñ si dat derdendeel: eñ
niet meer Mer hi soudet houden in
parage· eñ soude daer of doen hul-
de· indient behoerde ghedaen te sijn
als die castuyme vander plecke dat
wtwijsen soude Item na die meeste
castumen localen· die ghiften ghe-
daen bi huwelic· indient lant sij: eñ
die personen afliuich worden sondē
wettachtighe geboerte Weet dz die
weder gaen ander sijde van daerse
ghecomen sijn Ten waer bi also dz
die castume gehēgede· dat ādē les-
ten leuende daer of eens deels ble-
ue· die helfte dat derdendeel: of dat
vierendeel Ende die roerēde goeden
worden ghedeelt half ende half Eñ
also wortet gheuseert ghemeenlick
Ende daer om vā sulcke sakē moet
men hem regelen nae die castumen
vander plecken: want het en mach
hier niet al bescreuen sijn: ghelijck
als volcōmeliker ghesent sal wordē
in die rubrike vāden huwelic ende
vander ghifte· die inden huwelicke
niet gheschien en mach· inden an-
derden boec inder rubrijke ghetey-
kent metten ghetale van·:

Van ghiften na bescreuen recht
Capittel· C·xxix·:

Oner nae volcht van
den seluen na bescreuen recht: ende
bi exemple So weet dz oft gebuert
dat yemāt in hope te hebbē die doch
ter of nichte· gheeft den vader of dē
moedē· of den oem hebbende macht
die dochter te huwelicken: enige sa-
ken· ende die dochter bi enighe we-
ghen daer na niet en wil hebben in
huwelic den ghene die also ghegh
uen sal hebben Weet dat die ghifte
alsoe ghedaen niet en is waerdich:
noch en is niet te houden· om dz dē
sake waer om hi des gheeft: niet en
wort gehoudē noch volbracht·:
Ende in sulcke sake ghifte van hu-
welic· ten si daetet volcomen wort
niet en is waerdich [C· li· v·· ru· de
donacionibus ante nupcias· lege si
presidi·:]

Van ghifte te gheuen een vrou-
we inder trouwe bi andere dan bij
horen man·

Item na bescreuen recht
moechdi weten· dattet gheent dz ge
gheuen is een vrouwe inder trou-
we bij andere dan vanden ghenen
die hoer man behoert te wesen: in
dien dat ghegheuen si bi sulker cō
dicie: dat naden huwelic ghedaen·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die sake also ghegeuen si weder ge-
gheuen anden ghifter · weet dat sul
ke ghiften niet en sijn waerdich ge-
seit te sijn : eñ ghehouden condicie
van ghiften [C · li · v · ru · de donatio
nibus · l · quod sponse ·]

¶ Vanden ghiften voer die onder
trouwe ende trouwe ·

Om dat ghij segghet

dat uwen man maecte simpel ghif-
te ende twifelachtich Het mach sijn
dat hi v maecte sulcke ghifte inder
trouwe of inden huwelic Soe suldi
weten : dat dese questie moet eñ be-
hoert also verstaen ende begrepen
te wesen Dat of die ghifte ghedaen
was · dat wijf noch wesende in ho-
ren huse : dz behoert verstaen te we
sē · dat dat ghedaen si voer die trou
we Mer of dat wijf waer ghegaen
ten huse vanden man · dat behoert
verstaen te wesen · datse alreede is
als sijn wijf : ende daer om die ghif
te en is niet waerdich na bescreuen
rechte · [· C · li · v · ru · dicta · l · cum iu-
re stipulante ·]

¶ Een vrouwe te gheuen voer die
trouwe : ende den ghifter oflijvich
wort voer die trouwe : op hope dat
huwelic te volbrenghen ·

Item eñ oft gebuerde

dat dē man hopende te hebben eni-
ghe wijf in echtscap · gaue die selue
eenige ghifte voer die trouwe · ende
daer nae ghebuerde · dat eer den hu-
welick volbrocht wort : hi oflijvich
wort · In hope te perseuereren ten
voerscreuen huwelike · weet dz daer
om niet en ware die ghifte en bleue
van waerden · Want bi ghebreke
van wille des niet te doen · noch an
dere sake contrarie den huwelicke
en waert niet achter ghebleuen [C ·
li · v · ru · dicta l · si tibi res proprias]

¶ Te gheuen voer die trouwe ·
daer den huwelic soude worden ge
schepden ·

Ende oft gebuerde dz

die moeder gaue haer dochte enige
goeden of den brudegem voer den
huwelic · sonder condicie des te wed
roepen · bijden seluen rechte stelt sij
hem in besit vander saken also ghe
gheuen Ende nochtans oft gebuer
de · dattet selue huwelic also ghedaē
worde ghescheyden : bi eenighe we
ghen bi vonnesse der kercken · daer
om en ist niet · den ghifte en sal staē
houden : ende niet verscheiden wor
den ¶ Codice libro quinto rubrica
superius dicta et lege mater vestra
sponse filie ·]

¶ Te gheuen der vrouwen voer d
trouwe · daer die een of die ander of
lijvich worde · :

Item ende of den bru

degom gheeft der vrouwen eenige
sake : of enighe ghifte voer die trou
we · ende het ghebuert dat die man

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of dz wijf oflivich worden voer die trouwe Ist ghebuert dat si te samẽ ghehad hebben so veel ghemeẽscap ende vrientscap · dat tusschen hẽ bei den ghegheuen si een soene · Weet dat die rechten willen · dat die helfte vander ghifte also ghedaen bliuen sal anden lesten leuende · alst hẽ be-lieft · eñ die leste helfte sel wederkerẽ anden eruen vanden dode · Eñ den lesten leuende van hem beidẽ doot · het sel alheel wederkeren andẽ eruẽ vanden ghifter Mer of daer gheẽ cussen of soene gheweest en hadde: weet dattet al wederkeren soude aẽ den eruen · daert met rechte sculdich ware te gaen: ende waer die ghifte te niete Mer anders soudet wesen: of dz wijf voer die trouwe gaue dẽ brudegom enighe sake tgheent dat niet dickent en ghebuert : want alst dã · hoe wel dat daer een soen of cus sen gheweest hadde · indiẽt wijf ofli vich wort voer die trouwe · alsdan soudet weder comen op horen eruẽ want die cõdicie cesseert vandẽ vrou we naden recht bouen ghescreuen · [C · li · v · ru · dicta · l · si quis sponsa rebus sponse datis]

Dat man ende wijf malcanderẽ niet gheuen en moghen

Ghi moecht weten dat hoe wel dat expresselic verboden si · dat den man gedurende den huwe lic niet en mach gheuen sinen wiue noch sijn wijf hem · Ende dit wort ghedaẽ bi groten eñ ripen rade die die keyseren daer toe geporret heb-ben: want alte seer soudẽ die vrou-wen gheneghen wesen hoer mãnẽ te gheuen: om hem te ghelieuen: of om bedwanghe · die dickent mochte gebueren · of bi motijf van luxurie Ende daer om gheen redenẽ en mo ghen hem daer toe gheuen dat te cõ senteren [C · li · v · ru · dicta · l · si cõstã te matrimonio] Nochtans willen die bescreuen rechten: eñ ghehẽghẽ dat of den man heeft deuocie enige sake te gheuen sinen wiue: eñ hij dz in sijn uterste laet ende confirmeert bi uterste wille: sulcke giften mogẽ stadt hebben: want het schijnt dat tet meer is om mĩne: ende bi dattet conscienciẽ also begheert · eñ dat hij daer an meer ghehouden is dan an ders · [· C · de don · inter vi · et vxo · lege donaciones] ·

Custume van henegouwe daer op ·

Item bi die castume van henegouwe : weet dat den mã gheuen mach wye dat hem ghelieft die minste helft van sinen erue · het si in leẽ ofte ander lant Dats te we ten · dat indien daer is · l · põt tsiaers aen lãt of meer of mĩ · hi mach daer of gheuen die xlix · pont · x · scelk · bij condicicie dattet van hem ghehou-den sal sijn indient leengoet si · ende behaluen die consent van sinẽ here

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende of hi die rechte helfte wech ga
ue· dat en waer van gheenre waer-
den: om gheen possessie diemē daer
of hebben soude: den erfname· of
den ghifter en mochte wel daer aen
weder comen· indient hem ghelief-
de Ende oft gheweten worde bi se-
keren tijde· daer nae dat den ghifte
also ghedaen als voerscreuen is ge
schiet waer bi eenighe weghen om
ghelt of anders: ende dattet niet en
ware in pure ghifte· die sake alsoe
ghegheuen soude verbuert wesē aē
den here daert of ghehouden ware
of dattet mochte ghewcten of ōno-
men sijn ·dat daer te voren dē ghif-
ter of sinen eruen· daer of een seker
deel ghegheuen hadde: so dat al ge-
set ende ghekeert an een· die in veer
leden tijde daer of ghegheuen ware
metten tegenwoerdigē gifte: meer
bedroech dan die helft vanden leen
daermen die ghifte of ghedaen had
de Weet dat des ghecomen ter ken
nesse vanden erfname: ende hi hem
daer of rechtelike beclaecht ·alsulke
ghifte soude te niete sijn: ēn den erf-
name soude weder comen aen alle
sine eruen·

Vanden ghiften ende rauestisse
menten· die gheschien tusschen mā
ende wijf

Capittel C·xxx·

Rauestissement dz is
een maniere van actie die gheconsē
teert is met rechte ·dat man ēn wijf
ghedurende hoer huwelic· moghen
malcanderen verbeteren ende be-
spreken· bi gheliken besproch: wāt
anders en soudet gheen stadt hebbē
ende en ware van gheenre waerdē
tgheent dat tusschen hemluden ghe
schiet ende ghedaen ware· Ende
hier toe soe accordeert rastupme lo-
cale· dewelcke wil· dat of man ende
wijf die ghehuwelict sijn ·ende die
gheen kinderen en hebben wettach
tighe· weet als datse wel ghifte mo
ghen maken ende beteringhe bij ge
lijcke manieren Dat is te weten· dz
si wel maken moghen malcanderē:
ghelijckerwijs als te laten den laet-
sten leuenden: soe langhe als hij of
sij leuen sal· alle die roerende goedē
ende huysraet· diewelcke die si te sa
men ghebruycken ·ende alle die er-
ue of lant te houden soe langhe als
den laetste leuende leuendich is En
nader doot van dien: die erue of dē
lant soude weder coemen aen den
rechten eruen ·daer si sculdich wa
ren te keeren ende met rechte weder
te comen ·Ende den laetste leuende ēn
mach vanden roerende goeden ēn
vanden huysraet doen sinen wille·
Soe is te weten ·als dat in deser
ghifte: ende verbeteringhe van ra
uestissement· behoert te wesen esti-
macie ·van hoe veel dat elck mach
ende sal moghen maken testament
Ende alsoe veel soe sal moetē mak-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

deen als dandere: want het behoert te wesen al ghelike: eñ dit henghet die bescreuē recht [C·li·v· ru·de do na·iter vi·et vxo·l·si maritus tu9] Nochtans seit die bescreuē recht·dz dit is waerdich: ende dattet also is gheconfiermeert bijden testamēt vā den eersten ghestoruen [Auctentica sed iam necesse: si allia pars aucten tica premissa] Eñ so doet mede cas tume locale· op dattet gedaen sieñ gheleden voer recht·tot sulcker ma nieren alst die plecke begeert Ende dat brieuen daer of ghemaect sijn voerden rechter·daer die erue of lāt of ghehouden sij: daer den rauestis lement of ghemaect soude worden· Ende hoe wel dat daer nae eenighe erue vercoft wort inden lande ende onder den here voer wpen des ghe-daen ware: so soude inden rauestis-lement begrepen wesen alle tgheēt dat daer na bijden man eñ wijf ver creghen wort: ghedurende den tijt dat si te samen leuen

Dat inhouden vanden brief vā den rauestissemēt Ca·C·xxxi·

Allen den ghenen die desen yeghenwoerdighē brief sullen sien of horen lesen ·die scepe-nen van doernic: salupt Weet een yghelic dat gecōpareert eñ voer ōs ghecomen sijn ten dage vanō date deser yeghenwoerdiger brieuē ider halle te doernic in hore proper per-sonen dese·N·eñ ioncurou·N·sijn ghetrouwede wijf· diewelc bi hore vrije eñ goede wille: eñ bi warachtĩ ghe verstant van memorie consi-dereren dat si geen kīderen en had-den gheboren noch ghewonnen bij hemluden leuende· bi waerachtige minne eñ ghelike beteringhe eñ be sprock die si deen den anderen ma-ken willen· hebben ghemaect in on ser presencie: als in faite ·eñ in pre-sencie van rechte maken deen dē an deren wel ende tot alle behoerlicheit van rechte van alle die roerēde goe den ende huysraet als si hebben eñ hebben sullen mogen te samē waer datse sijn· of ĩ wat plaetse datse ge-leghen sijn· vercreghen of te vercri-ghen Ende daer toe van alle die er-uen eñ landen die si hebben eñ heb-ben sullen te samen eñ vercrighen sullen moghen· inden begrijp ende anhouden vandē voerseiden scepē-dom· bi sulcker maniere·dat so wie hi si van hem beiden ·die eerst ofli-uich sel worden: mach ende sal mo-ghen geuen eñ bespreken om gods wille: ende doen sijn volle wille vā der sōme van· N·pondē ·ende niet meer ·te nemen in hoer ghereetste roerende goeden van hemluden ge bleuen· mits den sculde eñ doot scul de betaelt van die selfde goeden: eñ mits des al gedaē ende volbrocht · alle dat ouerscot van horen goeden sal bliuen ende behoren den lancste

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

leuende ſonder enighe deelinghe te
doen teghens enighe andere perſo-
nen: die recht van ſucceſſie of beſter
uenisse daer aen eyſchen of hebben
mochte · ten ware deſe teghenwoer-
dighe aueſtiſſement · Ende of hi of
ſi van hem beiden die eerſt ofliuich
wort niet en gaue of en beſprake õ
gods wille die voerſeide ſõme : of
ſo groot of niet: ſoe ſelt alheel bliuē
anden leſten leuende ſonder deelin
ghe teghens yemant te doen: als
voerſeit is Eñ van horen eruē · die
ghene of den ghene die den anderē
verleuen ſal · ſal die houden ghebru
ken ende poſſeſſeren vredelike ſijn
leuen lanc: mits die rente betalende
ende ghetrouwe eñ rechtuaerdighe
onderhoudinghe · in rake ende ī da
ke Ende naden ouerlijden vanden
leſten leuende · alle die voerſcreuē er
ue of lant alſo ghehouden: ſal weõ
kerē daert behoort te comen mz rech
te eñ vſancie des pleckes Dit võſtaē
dat die voerſcreuen man ende wijf
ſo langhe als ſij te ſamen leuen ſul
len moghen: ende ſullen moghē die
voerſcreuen erue alle of eens deels
vercopen of wtgheuen · verlijden:
of om gods willen gheuen · eñ daer
of hoer wille doen: op dattet ſij bij
liberale conſente vanden enē eñ vā
den anderen te ſamen Ende of den
een vanden voerſcreuen · ſ · man of
wijf: den lande of erue comende vā
ſijnre ſijde: woude enichſins gheuē
vercopē of veranderen · wel ſoude
hijt moghen doen · mids reſerueren
de die lijftocht vāden anderē: Ende
dat recht van deſen teghenwoerdi-
gen raueſtiſſement Ende die eerſte
ofliuich ghewoꝛden: ſo ſal moghen
eñ mach den leſte leuende vādē an-
deel vanden lant of landen comen
de vā ſijnre ſijde oec doen ſijn vter-
ſte wille ſonder te belaſten enichſis
dat erue of lant vanden eerſten ofli
uighe Welcke raueſtiſſement alſoe
ghedaen eñ met rechte: als voerſcre
uen is · die voerſcreuen verſament
wouden eñ willen dattet vaſt ende
van goeder waerden ſi: teghens al
le eñ enen ygheliken · Ten waer bij
alſo · dz bi hoer conſēt eñ wille voer
ſcepenen nu weſende of namaels
wederroepen · verādert: of vernye-
wet ware Ons biddende: dat õ die
meeſte ſekerhede · eñ als ſake gedaē
eñ geleden voer recht · wij hem wil-
len gheuen accorderen eñ verlenen
brieuen · tot begheerte vanden voer
ſcreuen te gadere verſament · wij
hebben alle die voerſeide raueſtiſſe
ment ontfanghen · gedaen · gheghe
uen: ende rechtelic õleēt: ende daer
of verleēt eñ ghegunnet tot hore be
gheerte brieuē: op dattz ſi eñ mach
weſē vaſt eñ ppetuele memoꝛie Ge
daē eñ gemaect in twyē brieuē daer
wij dē eenē of ghenomē eñ beſloten
hebbē in onſē ſcepēdoms kiſte: eñ
dē anderē hebbē wij ghegheuē ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghelevert inden hāden vandē voer
screuen gherechten Eñ dit al gedaē
bi goetduncken van scepenen·daer
die namē of sijn·N·N·Int iaer ōs
heren ·M·CCC·lxx·den twalefstē
dach vander maent Januaro·

Van contribucie ¶Ca·C·xxxij·

Contribucie dienen
ghemeenlic tusschē die rechtē
hiet·cas van desconfiture Wāneer
dat gheburt·dat een persone vbō-
den ende soe veel sculdich is teghēs
so veel sculdenaers· dat tot voldoē
een ygelick van tgheent vā dat hij
hem sculdich is·die goeden vanden
sculdenaer niet en souden moghen
voldoen noch betalen alle sijn scul-
denaers ¶Ende als dan willen die
rechten ende redenen: Dat oft ghe
buert dat den sculdenaer angespro
ken si om sijn sculde: eñ dat si daer
om recht spreken·eñ hem hebbē ont
bodē ende verdachuaert met rechte
Hoe wel dat die verdachuaerdighe
vanden houe indiciaire wil: dz die
eerste sculden eerst betaelt wordē so
verre als si blijckē hoer sculde Niet
temin wil dat recht van contribucie
dat so gheringhe alst bliken sal·dz
so veel sculde ende sculdenaers we-
sen sullen ·dat die goeden vanden
sculdenaer niet en moghen voldoē
ende al betalen enen ygheliken tgeēt
datmen hem sculdich is·dat alle die
goeden sijn ghebrocht in een sōme
van penninghen ·eñ van dier som
me sal betaelt worden een yghelijc
vanden sculdenaers·dats te weten
den ghenen die den sculdenaer scul
dich is·also wel den lesten comende
als den eersten naden aduenāt vā-
der scult : op dattet also si begheert
bi wyen dattet si vāden sculdenarē
Eñ dit is ghehieten recht van cōtri
bucio Eñ men en sal also niet twif
len · ten sal ghedaen sijn·indient be
gheert wort Hoe wel nochtans dat
den verbonden om vter vangenis-
se te comen·begeerde dat contribu-
cie op sinen goeden ghestelt ware:
want niet meer en souden den scul
denaers moghen eyschen noch vor
der bedwingen: mer soude daer of
gheleden sijn eñ ontslaghen vā sijn
sculdenaers Ende also wortet ghe-
seit bi exemple bi arrest vandē par
lement· tusschen meester ian blanc
kert secretarius vanden coninc: eñ
een vrouwe van religie·die gheble
uen was erfname van een vā horē
broeders·die so veel verbondē was
in sijn levende live teghens den ghe
ne dien hi sculdich was · dat alle si
ne goeden niet ghenoech en waren
al te betalen Waer om geseit wort·
datse alle vercoft souden wordē·eñ
die pennighen ghecontribueert elc
vandē sculdenaers naden aduenāt
vander scult: soe verre als die sōme
vanden goeden soude moghē strec
ken : eñ daer bi soude vrij bliuē die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

verbonden · Eñ was alsdan presi-
dent mijn here van corbie · ghedaen
int iaer M · ccc · lxvi · den xxsten dach
van februario · Eñ desghelijcs heb
ict sien wijsen in sõmighe onderda
nighe houen: sonder te appelleren
in twijfele ⌊C · li · iiij · ru · quod ĩ frau
dem creditoris · l · popul⁹⌋ Sõmi-
ghe wijsen willen verstaen eñ leg-
ghen · dat dese contribucie waerach
telic stadt neemt op die sculdenaers
Hoe wel dat si brieuen hadden: dat
si hem niet betoghen en sijn te rech
te · die een eer den anderen: om be-
taelt te sijn Mer anden ghenen die
eerst recht ghesproken hadden om
betaelt te sijn · die waren sculdich in
der betalinghe voren te gaen nadẽ
rechte ⌊Qui prior est tẽpore porior
est ipso iure ⌊C · li · iiij · ru · Qui po-
tiores in pignore · l · si fundũ pigno
ri · et · l · prior quod creditorũ · et · l · si
generaliter ⌋ · :·

De prescripcio · · Ca · C · xxxiij ·

Prescripcio twelc die clercken hieten · te vercrighen ende te houden possessie is: wãneer yemant tot iuste tytele ghehouden heeft enighe possessie bi so langhen tijt · dattet behoert eñ sculdich is hẽ toe te behorẽ bi langhen tijt gehou-den Dats te weten: ten wete eñ ghe sichte vanden ghenen · die daer of recht weten of willen eischen of cla meren. die inden lande teghẽwoer-dich sijn biden tijt van tien iaren · Ende tusschen den absens; bidẽ tijt van twintich iaren Eñ dese houdi ghe is ghehieten prescripcie · dewel-ke verwerft recht van houdinghe · of van possessie rechtuaerdich · die also gheuonden wort tot iuste tyte-le biden voerseiden iaren: gebruke-de vander sake reele of erue Eñ te-ghens der kerckẽ vercrijchtmẽ pos-sessie biden tijt van xl · iaren · Ende tegen die kercke van romen bidẽ ti de van · C · iaren: eñ anders niet So gheeft die bescreuen recht veel mo-dificaci daer of: eñ so doet mede cos tume locale in sõmighe manieren · eñ daer om wil ic daer of sommige thonen · Wat personẽ moghẽ vcrigen possessie eñ besit · bidẽ recht van prescripcie:

Item ten eersten naden

bescreuen recht moechdi eñ sijt scul dich te weten: dat so wye vercrigen wil prescripci om besit eñ possessie te vercrighen ende te behouden: hij moet wesen vrij persone ende abele sulc recht te vercrigẽ te houden: eñ te bewaren: want eyghen en soude des niet moghen doen So en soude oec een ander die houden soude eni ghe teghens hem in voerchdie Noch tegens den ghene die hi in bael hou den soude Noch teghens den gene voer wyen hi bedienen soude: ende noch alle andere dier gelijcke saken

Want tot genen eynde prescripcie tot quader trouwe nz en wort vercreghen die waerdich si. noch nyemant en mach vercrighen besit of prescripcie sonder sine wete. Dats te weten. of hi niet en hout die sake tot waerachtige wete: eñ dat hi des hout als sine in sulcker meeninghe Want wye houden soude bi inaduertencie. eñ sonder wanen te houden. daer in en soude vercregẽ worden enighe possessie: die mochte of sculdich waer goet te wesen tot sijn profijt [C. li. vij. ru. de acquirenda et retinenda possessione. ꝛc. et ꝑ liberam personã] Item tot desẽ voerscreuen rechte mach sijn sulcke twifele: of enighe gaue tot enige weese enighe possessie: eñ hem stelde ĩ possessie. eñ yemant daer of voer hem ghebruycte ende vseerde bi langhẽ tijt Te weten is. dat of om dieswille. dat den weese niet en verstaet. of hijt hout ĩ possessie: om dattet dũct dat hi noch gheen discrecie en heeft. of daer om soude duncken. dat hijt niet vercrighen en mochte noch prescripcie Weet dat naden wijsen papinian: dewelke was seer wijse beleñ des rechts. den weese en mach nochen behoert te vercrighen possessie Mer die keyser die veel rechten verbeterde. bidẽ boeck vã corde die laetstwerf ghemaect wort: ende weerde bijden seluen boec veel twijfelen. die van outs waren: eñ ordineerde dat den weese an wyen rechtelic ghegheuen waren enighe possessien. of ghelaten bi successie: of anders. mach bi yemant in sinẽ name vercrighen prescripcien. op dat die weesen mochten bewaert worden in rechte [C. li. vij. ru. de dona]

Besit te behouden bij corage of wille.

Noch seit den bescreuen

rechte. dat hoe wel datmen niet en mach possessie wel vercrigen bi corage alleene Niettemin men macht wel behouden bi courage of wille: gelijc als of ic hadde een stucke lãts of erue. die ic ghewoenlic was te ghebruken. ende te eren eñ te sayen eñ doen vruchten dragen: eñ die of wĩnen Ende om vreese van mijn viãden of anders ic dat lant laet te gebruken: eñ dattet blijft onghebaent Weet dat daer om niet en blijft. dz om den tijt dat icket alsoe ghelaten sal hebbẽ. ic niet verliesẽ en sal mijn rechte besit daer op: of possessie die men gelijc hiet: want alsdan hebbe ic meeninghe eñ wille: weder daer op te comen als ic eerst sal moghen Eñ daer om bij meeninghe eñ wille mach ic continueren ende bewarẽ mijn besit ende begheren: mer ṽcrighen niet [C. li. vij. ru. dicta. l. licet. possessio nudo animo.]

Van lant of erue ghecoft sonder gheset te sine in behoerlike possessie

Item ghi moecht weten · dat of yemant cofte enighe lāt of erue : eñ hadde dat gelt betaelt of gheleent : eñ bi hē seluen hem sette int besit vander sake sonder auctoriteit van rechte : dē voerscreuē vercoper niet teghens segghende · weet dat daer in niet vercreghen en ware iuste besit : ten waer bi also dattz ware van een huus · eñ den vercoper daer of ghegheuen hadde dē slotelen Want waer is : dat hi nimmermeer daer of die slotelen ghegeuen en soude hebben · ten hadde geweest bi sijn wille eñ wete · dat alsoe veel waerdich is als tradicie van possessie · daer bi contrarie opinie qualijc mach vercreghen worden possessie eñ besit van enighen erue [C · li · vij · ru · drā · l · nec ex vna]

Vā twee manieren van possessi

Item bi die constitucien van bescreuen rechte eñ vandē wisen ende edelen keysers makers des rechts · men vint twee manierē van possessi Die een is diemen onthout inden sinne of wille · Die ander is : datmen hout corporelic Van dese twe possessiē mach geseit sijn recht op datse ghefūdeert sijn tot iuste tytele · eñ datse verleden of prescriptē sijn van verledē tijt van besit van x of van xx · iaren : op dattet si dat hijt noch houdende is corporelic of bij meeninghe [C · libro septimo · rubrica nemo ambigit · xc] Noch ist seer sekerlic gheconfirmeert bidē bescreuen rechte · die haer daer toe accordeert · ende custume locale · dat so wie bi iuste titel heeft gepossesseert biden tijt van x iaren tusschen den teghenwoerdigen · eñ biden tijt vā xx iaren tusschen den absens : hi behoert te wesen : eñ is rechte here vā der sake Eñ of hem belet daer of gedaen wort bi yemant · dat behoert hem verclaert te wesen · ende ōtslaghen · ten ware dat den gene die dē twij daer inne stelt · hadde iuste saec van restitucie : ghelijck als inder rubrike van restitucien sel sijn gheseit inden tweetsten boec · die gheteykent is biden ghetale van · Want nymmermeer sulcke prescripcie en behoert wederseit te sijn [C · li · vij · rubrica de possessione longi temporis · l · cū notam ·]

Te ghebruken bi ghehenghenis

Eñ oft gebuert dat iemant eenē anderē laet ende ghehengt te ghebruycken ende vserē vā eenighen erven · swyghende · om dz hijse meent te wesen sine erue · ende hij en heeft hem anders in gheen besit ghestelt ende ghe set vander sake Ende daer na so coemt yemant die welcke die daer aē twist set : ende hij weet daer aen meer rechts · dat erue te eysschen die stadt heuet Weet dat sulcke houdige nz en is te houdē eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

niet en is waerdich tot iuste peticie
[C·li·vij·ru· diutrua possessio]

¶ Van coop gedaen bi furple of
arghelist

Dat recht en mach niet

ghehenghen: dat of yemant vercre
ghen heeft besit van houdinghe bi
langen tijt van tgheent dat hi ghe-
coft heeft bi loesheit·weet dat u̅ te-
ghenstaende besit van langhen ia-
ren· indien yemant is diet wedseg-
ghet·ter cause van sulck besit·en is
niet waerdich Want besit vercregē
op coop ghedaen bi furple of loes-
heit: mach sijn ghevonden u̅ waer
dich te wesen· eñ en behoert niet on
derhouden te sijn [C·li·vij·rubrica
li fraude et dolo] Een twijfel mach
geschien tusschen den wijsen·te we
ten dat om des wille dat die rechten
willen: dattet besit van thien iaren
waerdich si tuschen den tegenwoer
dighen Hoe ende in wat manieren
sal verstaen wesen ·die presenci vā
den possessoer eñ vanden eyscher:
of dat si beyde behoren woēachtich
te wesen in een contree·of in eē lant
so sal ic v daer of thonen tgheēt dat
die rechten daer of segghen in horē
texte · Weet dat van ghenen node
en is: om te onderhouden: dat die
partyen yeghenwoerdich sijn·dats
te weten den eyscher eñ den posses-
soer aen wyen men eyschet · Dat sij
woēachtich sijn in een stede of stadt

Mer is ghenoech dat si woenach-
tich sijn in een contree: so datmē u̅
en mach houden den eyscher voer
wtlandich: ghelijc alst wesen soude
in vrancrijc· in lombardie: of ouer
see: of in andere sulcke landen· dat
hi niet wel en mochte weten die sta
te vander sake· daer hi hem of sou-
de willen behelpen :vanden rechte
vanden wtlandighen·ghelijc als ic
inder rubrike daer of mencie makē
de verclaren sal: alst tijt eñ van no-
de wesen sal ghetekent bijden ghe
tale van ·CC·viij· Ende ten is vā
ghenen node·dat die sake contēcies-
se·eñ den possessoer: eñ den eyscher
beyde sijn in een lantscap· om hem
te behelpen van besit van tien iarē
dewelcke is dat besit teghens den te
ghenwoerdighen: op dat den pos-
sessoer die dat besit heeft·eñ den ey-
scher die seit recht daer aen te hebbē
sijn in een ander lant ·eñ daer om
en soudet niet bliuen· dat den besit
van x iaren als tusschen den teghē-
woerdighen en soude stadt houden
Mer soe gheringhe als die een van
den partiē bliuē soude butēs lants·
allsdan soudemen hem dan moeten
behelpen van besit van xx iarē·die
stadt heeft tusschen den absens·of
anders die possessie waer te ōsteкē·

¶ Waer in men behoeft prescrip
cie van xx iaren ꝛc· :

Item bi een recht nye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

welike gesticht in autētijc [de code] is gheseit· dat of den possessoer die ghepossesseert heeft op quaō trou: hem verschept eñ veruzeemt vandē lande met die sake ghepossesseert · alsdan cesseert die prescripcie vā lā ghen iaren Dats te weten van tien iaren tusschen den teghenwoerdi· ghen: ende van xx·iaren tusschē dē absenten Ja of den ghene die is·eñ behoert te wesen rechte here vāder sake des niet en weet·eñ dat sijn sa ke aldus veruzeemt is: want allsdā soude den possessoer dat moetē ghe houden hebben dertich iaren· indiē hi hem woude vā prescripcie behel pen in dier sake Mer of den rechte here vanō sake wiste die ōureemt· heit vander sake·eñ daer of swieghe ouer die ·xx·iaren· hi en soude niet vroech ghenoech comen dat te weō roepen ouer die prescripci vercregē [C·li·viij·cu·deā auctēti·male fidei possessore·] Van ghifte van keyser of van prince

Soe wye possesseert

bi ghifte van keyser of van prince machtich te gheuen in sinen lande: Weet dattet is waerachtighe ende iuste tytere te vercrighen possessie eñ dat bewaren ende houden Ende mach verlijden met prescripcie te· ghens een yghelic tot dien tytele Vā besit tusschē broeds eñ susters

Item susteren eñ broe

deren deen teghens den anderen en moghen niet vercrighen possessie noch besit die waerdich is die een in preiudicie vanden anderen

Besit tegens wtlandich:

Noch teghens wtlan

dige die rechtelic sijn wtlandich·mi wil segghen naden rechte· Die wt waren om den ghebode des heren: of om weluaren vanden lande: of dat si waren ouer die zee in oerloge teghens den ongheloughen· of in bedeuaert van romen· of ouer zee: of ten heylighen graue· of in bede· uaert tot sinte iacob te compostelle Want niet meer bedeuaerden en re cōmanderen die heilige scriftē: met die custumiers houden alle wtlādi· ghe· waer dattet ghedaen is vtē cō tree: als voerscreuen is· Ende den wtlandighen weder gecomen: ende hij binnens iaers na sijn wedercō· ste hem daer of beclaecht vāden be· sit teghens hem vercreghen· voer rechter die des behoert te bekennen

Item die custumiers van rijssele ende van tournesis: willen seggen dat tot prescripcie te vercrighen sō· derlanghe tusschen den tegenwoer dighen soe behoren een eñ twintich iaren te wesen

Item van houdinghe derwel· ke ghescyet ten cause van pachte:

Eñ naerden bescreuen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

rechte· of eenighe gheeft ter goeder trouwe sijn lant teghens een ander in pachte· die de sōmighe hietē vas-ticheit of winninghe Eñ den ghene wpent also ghegheuen is·dat hout bi langē tijt· het si bi x iaren of bij xx iaren of meer · eñ noch hadde dē ghene diet hout also afgecoft·of af ghelost die houdinghe van horē rē-ten of andere sculden diet den here sculdich ware:soe dattet bicant ble-ke·dattet toebehoerde properlic dē ghene diet houden soude in pachte of winninghe als voerscreuen es: ende noch hadde die rechte here vā-der saken sijn brieuen verloren·die hi daer op mochte hebben:of dat dē pachtenaer hem des hadde subtilic ontnomen ·Weet dat daer om niet en ware waerdich den ghene die de houdinghe also houdende ware·dz den rechten here en ware alsdan eñ bleue rechtuaerdige here:eñ en wa re die ander niet waerdich gē hou-dinghe·die hi tot dien tytele gehadt hadde[C·li·vij·ru·quib? casib? ces sat longi tpis perscripcio·]

Te houden per indiuis

Noch seit die bescreuen recht· dat offer twee sijn die enighe goet houdē bi īdiuis:hoe wel noch-tans dat bi tide van prescripcie die een alleē dat hilt:eñ daer om en sou det niet bliuen· die een en soude we der comen an sijn partie:so gherin ghe als hi daer of clachte dede·ende die sake bewaerheit anden rechter· want die excepcie van tlant te deelē niet en cesseert om langhe houdin-ghe·men en mach altijt daer aē wel gheraken :soe gheringhe alst voer recht gheeyschet is[C·li·vij·ru·dcā l·vnius īdiuisione·]

Van ghelt gheleent of goet ī be-waernisse· :

Item perscripci en he uet gheen stadt in ghelt noch in sa ke ghestelt in bewaernisse· den rech te here vander sake en behoert daer an weder te comen·so gheringe als hi daer of clachte doen sal So en he uet oeck teghens den ghene die ghe vanghen ware om die oerloge van den prince · hi en ware weder ghe keert tot sinen huse· Ende nadē cus tumiers · om wat vanghenisse dat tet ware[·C·li·vij·ru·quibus non obesse longi tēporis perscripcio·l· si possessio et·l·ab hostibus capt?] Ende vanden weesen[·l·non est ig notū] Ende vanden wtlandighen om den here[·l·tempus expedicio · et ·l· cū in absenciam tuā]

Vanden coninc vanden prince vander kercken eñ gemeente·

Item daer is een recht die expresselicke seit ende declareert dat prescripcie niet vercreghen en wort teghens den ghifter Dat is te weten tegēs den coninc noch tegēs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

den prince vanden lande·bi enighe
sijn subiect· Die sōmighe twifelen
bi heren :bi middelen· bi consequēt
teghens den here van sōmigen sub
iect·noch tegens der kercken die ge
sticht eñ ghefondeert si bi oerloue
vanden here·noch teghens die sake
vander ghemeente van eenre stede
of stadt·van outs ghegheuen :ende
gewoenlic·eñ rechte eñ vtiliteit der
seluer ghemeente :eñ van die gemeē
sake· noch teghens weese noch wt·
landighe bi die wtlandicheit die die
bescreuen rechten betughen·eñ dat
meer is wil dz bescreuen rechte· dat
of yemant ware die teghens hēludē
cofte enige sake· hoe wel dat tot til·
tre van dien coop·hi vercregē had·
de prescripcie van tijde· ten si dat
den coop geuonden wort seer recht
uaerdich· eñ dat des ghewe est is be
keert ī seer grote profite om die ker
ke· of om den coninc :of den gemeē
te Ende of andere officierē daer na
comē :eñ si moghen thonen dat des
ghedaen ghewe est is ten minsten
profite vandē voerscreuen : of dat
nu ter tijt des profitelic ware totter
kercken·ten coninc of anden prince
of ten ghemeente hoer sake weder
te hebben· indien den coper ghere·
compēseert si ter redelicheit tot goe·
der mannen seggen Want die kerc
ke·den coninc·den prince :eñ dē ge·
meenten hebben alsdan gheinteri·
neert restituci·om hem eñ hoer sakē

Ende daer om :so wye coopt tegēs
den prince :wel mach hi voer hē sie·
want alsdan salt den prince weder
hebben :om sijn profijte· soe sal die
kercke mede .ten si dattet si ghecon
firmeert van hoer ouerste· so soude
mede den ghemeente :ten ware ghe
confirmeert vanden prince souue·
rain :ende dat dat ghedaen geweest
is om hoer openbaer profijte·ende
dat si souden moeten ghedaen heb·
ben argher coop tot preiudicie van
den ghemene saken [C·li·vij·cu·de
rei dñice· l·cum populorum vendi·
cio temporis excepcione subueniat
et·l·vniuersas terras que a colonis]

Van vsucapio·

Capittel·C·xxxiiij

Usucapio is die pos
sessie die iemant heeft ende mach ū·
crighen op sake vercoft van houdē
ghe of op roerende goeden·eñ lon·
derlanghe op roerende goeden :als
van goude of van siluer· of ander
panden ·Eñ na sōmighe ·weet dat
vsucapio v̄cre
trecht van besit van vsucapio vere
gen wort biden besit van iiij·iaren
op dattet si op iuste tytele : wāt al
dā behoertet tot iuste tytele ghedaē
te wesē :of anders des en is niet ware
dich Mer tegēs kerclike goedē·weet
dat bi genen tijt en wort vercreghē
vsucapio : so en soudet oec mede te
ghens dē goeden vandē con·sc vādē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

price:noch tegens den weeſe· noch
die ſake vander ghemeente van eē-
der ſteden[C· li·vij· de vſucapcōe]

Te vercopen eens anders ſake
op deckſel van vſucapcio ·:

Capittel·C· xxxv·

TE vercopen eens an

ders ſaken· of eens anders goeden
onder deckſel van houdinge vā vſu
capcio Dats alſo te verſtaen biden
beſcreuen rechte : Of den ghene die
houdende ware eens anders goet
ende hi daer of eens deels vercoft:
eñ dandere onthilde te hem waerts
nae dat den vercoper des onrechte-
lic houdēde ware Weet dat dē rech-
te here vander ſake des mach alſdā
eyſchen eñ wederroepen Eñ is ghe
houden den gene diet alſo hout des
weder te gheuen met alle die vruch-
ten die hi daer of ghehadt heeft Eñ
dat ſtuck dat hi daer of vercocht ſel
hebben: ſalmen moghen deſgelijcs
eyſchen teghens den gene diet hou
dēde is· eerſt gekent:of hi wiſte als
hi des cofte dattet een ander toebe-
hoerde·Weet dat hijt ſal moetē we-
derkeren:ende ſal dat ghelt verlieſē
om die redene vanden arghelist·die
hi dede van wetenlic des te doen·eñ
te copē goet dat hi wel wiſte dattet
niet en was of toe en behoerde den
ghene diet vercofte:mer nochtans
om ghiericheit of om een anđ te be-
driegen eñ te frauderen heeft hi dat
ghecoft Eñ of hijt ter goeder trou-
wen cofte: eñ dat hi meende dattet
ware ende toebehoerde den ghene
die des vercofte· daer om en iſt niet
die rechte here vāder ſake en macht
wel wederroepen · Mer den ghene
diet ter goeder trouwen ghecoft he
uet ſal weder hebben ſijn ghelt vā-
den ghene daer hijt of ghecoft heeft
Ende oft met crachte genomen wa
re·het en behoert niet te houdē noch
waerdich te weſen tot beſit vā vſu-
capcio noch tot coop die daer of ge-
daen ware [C·de vſucaptione per
empcionem ·l·ſi ꝑtem poſſeſſionis

Te vercopen onderpande

ITem of iemant enich

goet in pande gheſet hadde tot een
andere Eñ den ghene diet in onder
pande hadde des vercofte: weet dz
die rechte here vāder ſake mach des
alſdan wederroepen eñ weder ey-
ſchen : eñ hi behoertet weder te heb
ben :want trecht vā vſucapcio· en
wort vercregen bi gheen ſurpſe of
arghelist · ende hier is wel ſurpſe:
want den vercoper des doēde :doet
diefte ontblijckelijc of heimelic[·C·
li·vij·ru ·dcā l·cū ſit proba]

Van ghegeuen ſake·

Item anders iſt oft wa

re van ghegheuen ſake Hoe wel dz
den ghene die des gaf ·tot iuſte tyte
le van ghifte dat ghehouden hadde
bi ſulcker tijt : als tot beſit vanden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ieghenwoerdigen of absentē mach
toebehorē· weet dat ghi allsdā daer
of here gemaect soudt wesen: ende
ghi sout v moghen verweren bi ex
cepcie van langhen besit· eñ soudet
bliuen in possessie vander sake tot
indiffinitiue: want ghi gheen pos-
sessoer en soudet ghemaect wesē tot
quader trouwe· indien dat ghij wel
meendet dat den gifter daer of rech
te ende waerachtige here was Mer
na opinie des rechts⌊ Quod iustū ē
petito ¶ Dat iuste sake en moghet
ghi niet houden eens anders goet:
na dattet coemt tot kennesse⌊ C· li:
vij· ru· de vsucapcionibus pro do-
nato· l· siue fuerit·:

¶ Van een excepcie ghehietē meer
te eyschen danmen sculdich is

¶ Capittel· C· xxxvi·

HEer te eyschen is een

excepcie die sprupt bi vier manierē
dat die clercken hieten⌊ de pluribus
peticionib9 Eñ dickent den eyscher
verliest sinē eysch bi een vandē vie-
ren · Die eerste waer bi den eyscher
mach verliesē sinen eysch :is bi cau
se Die anderde is bi sake Die derde
is bi plecke Die vierde is bi tijde
Nu wil ic v thonen eñ verclarē elc
bi hem seluē:

¶ Eerst bi cause·

¶ Ende inden eersten die
eerste die ghescheit bi cause· ghelijc-
kerwijs of een man gheloeft twee
saken int generale· ende den ghene
wyen des gheloeft is· daer of die ei
eyschet int speciael· weet dat sijnen
eisch niet en is waerdich noch en is
niet ontfanckelick: want hi is ende
blijft inder vrijheit vanden ghelo-
uer: te segghen eñ te verclaren· die
welcke van beiden hi verstaet in de
sen stucke Exemple Ick gheloue de
ian te gheuen eenen rosheyncst: of
een rijtpaert Weet dat tot desen ey
sche den voerscreuen ian niet en is
ontfanckeliken : want het is noch
inden wille vanden ghene dewelke
diet gheloeft heeft te verclaren: vā
den welcken van beyden hi sal wil
len gheuen · of den rosheyncste· of
dat rijtpaert: ende vanden ghenen
dewelcke hem best ghelieuet: sal hij
hem moghen vrijen · ende anders
gheenen eysch so en mach hem daer
of ghedaen sijn ·

¶ Bij sake ·

¶ Item die anderde ma
niere van meer te eyschen is bi sake
Ghelijckerwijs of ic gheloue · of dat
ick sculdich ben ian twintich pont·
ende hij dertich pont eyschet Ende
alsoe bi meer te eyschen dan men
sculdich is · verliest den eyscher si-
nen eysch ¶ Ende daer om den wij-
sen eyscher die behoert te maken eñ
te formeren sinen eysche ten naesti
vāder waerheyt· eñ rechtuaerdich
also als hi alder sekerlicste can ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

beſt mach · Eñ hem bedwingen vã
ſo veel: als hi tughen eñ thonen ſal
moghen

¶ Bij plecke

Die derde maniere van
meer te eyſchen is bi plecke: ghelijc
als ſo wye gheloeft hadde te betalē
enighe ſake · te doen betalen tot een
plecke · eñ men des woude eyſchen
in een ander plecke · Ghelijc als te
ghelouen tot parijs · eñ men des ey
ſchen woude tot orliens · Weet dat
ſulcken eyſch niet en is waerdich ·
nochen is niet ontfanckelic ·

¶ Bij tijde

Die vierde maniere
van meer te eyſchen is bi tijde: ghe
lijc als ſo wye gheloeft hadde te be-
talen tot kerſauont: eñ men hē des
eyſchede tot alre heylighen dach ·
Weet dat tot deſen eyſch en is den
eyſcher niet ontfanckelic ·:

¶ Bij tricherie

Nu moecht ghi weten
dat den beſcreuen recht ſeit eñ wil ·
op deſe materie: dat of yemant is ·
die bi bedroch · of wt ghiericheit hē
vordert te eyſchen meer dan mē hē
ſculdich is; ghelijc als voerſcreuen
is Weet dat na dat des coemt tot kē
neſſe des rechters: eñ dat hi alſo wt
loesheit ende bedroch heeft des geei-
ſchet · Niet alleene en is hi ſculdich
te veruallen van ſinen eyſche: om
dat hi meer eyſchet dan men hē ſcul
dich is: mer behoert te veruallē vã
alle tgheent dat hi daer of eyſchen
ſoude moghen: ghelijc of hi eyſchte
bi arghelist tot alre heylighē · tgheēt
datmen hem niet ſculdich en ware
voer kerſauont daer an. Mer hi be
hoeet te veruallen · dat hi nymmer-
meer tot dien eyſch comen en mach
noch ontfanckelic weſen en ſal · Eñ
alſo ſult ghijt verſtaen van die an-
der ſaken van meer te eyſchen · ₰c ·
Ten waer bi alſo nochtans dat dē
eyſcher naden eyſche begonnen te
doen: eñ eer den verwerer hem be-
holpen ſi van verweringhe voerdē
rechte hem vergrepen van ſinē ey-
ſche: ende bekende die waerheit vã
der ſake of ſculde · alſdã en behoert
hi niet te veruallen in ſcade · Ende
alſdan of daer op ghemaect worde
enighe appointement tuſſchen den
partien · Den rechter behoert ſondē
boetē des toe te laten [C · li · ȝ · ru · de
plus peti · l · odioſi · contrahenciū ca
liditatis ·]

¶ Vandē vernieuwighe van ſcul-
den ¶ Capittel · C · xxxvij ·

Vernyeuwinge van
ſculde is die vernyeuwinghe
die enighe doen in horen eyſch · wã
neer hi gaet vanden enen ſculdena
re opten anderē Ende daer of ſpre-
ket die beſcreuen recht meer dan die
cuſtumiers doen: ende ſeit alſo Die
verkeeringhe · of vernieuwinghe ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die de een doet den anderen van eni ghe ſculden Wanneer een gheeft ſi nen ſculdenaer in ſijn ſtede : eñ dit en mach niet rechtelic ghe ſchien .tē ſi dat den ſculdenaer daermen op wil gaen daer teghen woerdich ſij · ende dat hi dat conſenteert ende ge loeft te betalen den ſculden aen den ghene dewelcke die aen hem ghewi ſet is ·Ende dat den ghene diement alſo gheloeft te gheuen ende te beta len :hem bedraghet ende bekeert aē den ſculdenaer voerſcreuen :of an⸗ ders dat en ware nz waerdich noch te houden [C·li·viij·de donacioni⸗ bus et de legacionibus·l·de legacio debiti · ¶Item voert ſoe ſeit die beſcreuen recht · dat hoe wel datmē niet en mach ſinen ſculde bekeeren noch vernyeuwen vanden enē ſcul denaer opten anderē·ſonder dē wil le ende conſente vanden ghenē die ment ſculdich is te betalē :ende wel ſoe iſt redene

¶Datmen niet en mach vercopen ſijn ſculden

Nochtans moechdi we ten: dattet daer om niet en blijft·dz eenighe ſculdenaers en mogen wel hoer ſculden vercopen :ende gheuē hoer actie een andere ſulcke alſt hē ghelieuen ſal· dewelke ſake hout eñ is van waerden · Ende mach den cooper om deſer ſculde maken ende intempteren actie vander verbon⸗ den ſculde·telcken dattet hem belie⸗ uet [C·libro viij·cu ·dicta·lege de le gacionibus·:]

¶Te veranderen ſinen ſculde ſō⸗ der partie

Ghi moecht weten dat nyemant en mach noch en is ſcul⸗ dich teghens ſinen wille ende con⸗ ſente te weſen bekeert of ghewēſen te betalen yemant anders ·tgheent dat welcke hi eenē ſculdich is Ghe⸗ liker wijs of iā ſculdich is iacob :eñ iacob ſculdich is robert·iacob die en mach niet veranderen ſine ſculden ſonder den wille van ian :dat ian robert ſculdich ſij Want die redene wilt ende begheert· dat elck houdet ſijn ſtadt aen hem ſeluen ſonder ver⸗ andert te weſen teghens ſinen wil⸗ le [C·libro ·viij ·rubrica dicta· le·ſi ſoluere tibi pecuniam]

¶Dat bi ſympele woerden men niet en verandert enen brief·

Ende na die opinie van sōmighe cuſtumiers lichtelic is ver andert ſommighe ghelofte of ſom⸗ mighe obligacie·die de eene hebben andē anderen bi ignorerē ſomtijts den dach van betalinghe·die ghelo uet of verbonden is inder ghelofte het ſi dattet ſi bi brieuen of anders Ghelijc als of een man is gheobli⸗ giert teghens een andere van eē ſō me van penninghen tot sōmighen daghen te betalen:eñ hij heget vau

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

een vanden daghen bi delay of wt-
settinghe te gheuen totten anderen
dach·het schijnt dat hi heeft veran-
dert sijn brieuen ende obligacie· eñ
dat die compact of den brief vā ob-
ligacie daer bi si verandert van si-
nen eersten waerden: eñ also onder
houdent somighe wijsen So sal ick
v daer op thonen tgheent: dat die
nieuwe rechten daer of wijsen ende
thonen te houden Eñ seit die keiser
also in sijn boec vā tgheent dat lest
werf ghedaen was eñ ghewesen bi
den rade Wi willen verbeteren die
brieuen· die van vernieuwige spre
ken vanden actien· hoemen die ver
andert vanden eenē persone totten
anderen: eñ willē declareren die ou
de twifelē vanden rechten· die daer
op waren seer obscure of duyster:
Ende ordineren· dat of enighe scul-
denaer si· die andere met hē stelt· of
dat hi verandert sinen eysch vandē
enen opten anderen· of die panden
ontfanct op sculde: of vermeert: of
vermindert die sculde· of set tijde of
condicie inder betalinghe: of dat hi
vernieuwet· of afdoet· of ontfāget
brieuen van minre ghelt· dan hem
eerst gheloeft ware: of doen enighe
andere saken· Waer om die oude
rechters seidē dat die obligacie ver
andert was Wi niet en willen dat
daer omme verādert mach sijn eni-
ghe sake vanden eersten obligacie·
mar sal die eerste obligacie in hoer
waerde bliuen· eñ sal die eerste van
so veel ghesterct ende verhoecht sijn
Ten ware bi also dat die sculdena-
ren· eñ den ghene diement sculdich
ware: specialic seiden eñ declareer-
den daer op: die eerste obligacie vā
gheenre waerden te wesen bi die an
derde eñ dat ofginghen eñ anders nz
Want wi willen eñ tis redene: dat
die veranderige vanden obligaciē
die ter goeder meeninghe ghedaen
sijn: niet en worden verādert noch
verniewet· ten si dat bi sonderlan-
ghe eñ rechtuaerdighe consente ghe
daen si: eñ niet bi lichte of simpele
woerden· eñ oec niet met rechte· ten
si bi alsoe· dat beide die partien des
verclaren· eñ verlien expresselic al-
so te wesen: so datter gheen fraude
noch bedroch gheuonden· noch ghe
presōmeert en si [C· li viij· l· noua-
cionū nouencia corrigentes]

Die maniere te veranderen obli
gacien

Ende nae opinie van
den ouden stichters des rechts ende
eerste boecken Innouacie mach ge-
schien bi veel manieren Te veran-
deren die terminen vander betalin-
ghe begrepen inder obligacie· Te
veranderē die somme geloeft· daer
of te maken nieuwe contract tegēs
tinhouden vander obligacien Te
nemen pande vanden sculdenaer·
die obligacie niet te veruolghē kūnē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

xxx·iaren tot sōmighe plecken bin-
nen xl iaren : eñ in piccardiē binnē
xxi· Van vrouwe die in weduwen
state waer gheobligiert·eñ daer na
weder huwelict·of ī religie of cloo-
ster gaet: eñ professi doet nader ob
ligacie·ten waer bi also dat die ob-
ligacie inhoudende ware·in religie
of daer buten ·&c· Alle dese voersei
de condicien vernieuwen obligacie
ghelijc alst bouen gheseit is Ten si
dat biden partien verclaert si·dz so
wes men daer of doet sonder preiu
dicie si van die eerste obligacie·&c·
[C·de ver·obli·]

Van solucie ende deliberacie vā sculden Cap̄: C·xxxviij

Solucie ende delibera
cie van sculdē is hē te vernoe-
ghen van enighen sculde of ghelof
te bi betalinge of satisfacie vā par-
tye: so dattet met redene behoert ge
noech te wesen Eñ nae dien dat ick
ghethoent hebbe vanden obligaciē
ende vanden mutacien of verande
ringhe vanden sculden Soe wil ick
thonen vandē solucien So moechdi
weten: dat of enighe sculdenaer ye-
māt sculdich is veel sculden ō veel
sakē: ende tot veel stondē geborcht·
·ende hi betaelt die een: sonder inder
betalinghe te segghen : om wat sa-
ke of om wat sculde Weet dattet is
tot electi vanden ghene diet betaelt
die betalinge te bekeeren voer wat
sculde dattet hem ghelieft Maer of
hi daer of niet en seide of en vclaer-
de inder betalinghe Ende daer nae
dē sculdenaer ofliuich worde sond
des te segghen of te verclaren: soe
waer die electie of koere anden ghe
ne diet ontfanghen hadde Ende of
sij beide ofliuich worden: ende daer
of gheen verclaringhe an yemant
gedaen en hadden·waer si die beta-
linghe bekeeren wouden: ende die
erfnamen daer gheschil om hadden
Weet dat si aen beyden sijden ghee
electie hebben en souden die betali-
ghe alsoe ghedaen te bekeeren voer
enighe vanden sculden int speciale
Mer soude bekeert ende ghereckent
worden in betalinghe vanden out
sten sculden·die den sculdenaer den
anderen sculdich ware [C·li·viij ru
brica de solucionibus: et liberacio·
nibus ·lege voluntate eius est qui
ex pluribus·]

Te betalen eens anders sculde·

Het is te weten dat gecre
ditor en sprupt teghens ander credi
toer ·daer om dat ghij hem biet dat
gheent dat welcke dat uwen sculde
naren hem sculdich sijn · Ende dat
ghi wilt ende begheert dat hi v ghe
uet dat recht vāder obligacie die hij
heeft teghens dijnen sculdenaer:
Want dat recht en moghet ghi niet
hebben· ten si dat saecke dat ghi die
sculden ghecoft hebt van hem Hoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wel dat na bescreuen recht · indiē ge maut si die betaelt anden creditoer tgheent dat een ander hem sculdich is Hi dier betalinghe moechdi wesen dat dē obligari ontslagen eñ geuriet is: op dz hi om des te doē verclaert die betalinghe die hi doet [C· li·viij·ru·dcā·l·nulla tibi aduersa]

Te consigneren sijn sculde

Item of den sculdenare biet of wil gheuen den ghene diē hi sculdich is · tgheent dat hi hē sculdich is: eñ die ander des niet en wil ontfanghen bi enighe subtijle weghen · den sculdenaer mach consigneren eñ stellen die ghelden in seker plecke bi onderwijs ende consente vanden gherechte Eñ dat ghedaen ghi sult wetē · dat sonder twijfel dē sculdenaer mach daer bi ontslaghē ende outlast wesen: eñ is tot allē periculen of vreesē daer of [C·li·viij· ru·dcā·]

Te scriuen die betalinghe opten rugghe vāden brief·:

Oft gheburde dat yemant verbonden of gheobligiert si met brieuen: eñ dat betaelt eñ afquite die sculde · weet dattet meerre seker heit is · dat te scriuen opten rugghe vandē brief · dā den brief te scoren of weō te gheuen: wāt bi auonturē mochte den brief ōmaect worden vanden notarisen · of gheuonden in sijn prothocole · in toecomēde tijden Mer als opten rugge vāden brief die betalinghe ghescreuen is: men en mach daer na gheen veruolghe meer doen [C·li·viij·ru·superius dicta·l·manifesti iuris·]

Den brief of obligacie weder te hebben ·

Item eñ oft gheburde dat den brief van obligari daer mede enighe verbonden waer teghēs een ander: weder ghegeuen worde den ghene die alsoe verbonden ware · tegens den danc of wete vandē genen diement sculdich ware Weet dat des niet en ware tot preiudicie vanden ghene diement sculdich ware · noch ten soude die obligacie geē cracht noch recht benemen noch hiñderen Eñ daer om ist dattet v alsoe bekent of outkent · eñ den recht dat weten mach · hi is sculdich v te doē betalen · ghelijc als hi te vozen ghedaen soude hebben: of behoerde te doen · niet tegēstaende dat den sculdenaer hem wilde behelpen: dat hij den brief van obligacie bi hem of te hemwaerts hadde [C·li·viij·ru·d· l·ord debitor ·]

Te betalen voer andere

Item het is waer dat of yemant die sculde betaelt daer ic in verbonden ben · hoe wel dat ick niet teghenwoerdich en ware inder betalinghe: weet dat die obligacie daer ick mede verbonden was is te nieute eñ doot: aenghesien · dat den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghenen die ic allo sculdich ben · ī sul
ker manieren des ontfāghet [C. li·
viij ru · dcā · l · pecunie solute]

Van possessie ghegheuen in be·
talinghe ·

Den keyser antwoer
de mi also ic hem raets vraechde · eñ
seide Also ghi segt : dat ghi gheghe
uen hebt een erue in betalinghe vā
een somme van penningen die ghi
sculdich waert den ghene die v dat
gheleent hadde : want als hi uwe er
ue ghehouden hadde een seker tyt :
eñ die seer verbetert ouermids sin̄
arbeit ende naersticheit Ende daer
om als ghi ghesien hebt dattet erue
beter was · dā doe ghi hem des ouer
gaeft · begheerdi uwe erue weď te
hebben : eñ dat ghi bedroghen syt ·
weet dat sinen arbeit eñ sinen sin
die hi daer toe ghe set heeft : en sel hy̆
niet verloren hebben : mer het sel hē
worden reintegre : want waert ond̄
sinen handen ghearcht · ghi en sout
des niet begheren weder te hebben
Ende daer om ist redene · indien ghy
uwe erue weder hebben wilt : eñ hy
dat in betalinghe hout : ghi syt scul
dich hem te beteren sinen arbeit eñ
syn sinnen · die hi daer aen ghelept
sal hebben Ende of hi des hout : eñ
dat ghenomen heeft in betalinghe
eñ daer inne ghearct is · daer en be·
hoort geen restitucie : want al heeft
hi dat erf verbetert · het is verloren

dat weder te begeren [· C · li · viij ru·
dcā · l · cū pecunia] Exempel

Of dine vaď niet en maecte trā
actie an sine sculdenaers · van wyē
hi dinghende was · na dat die pleite
begonnen was van sake die in twi
fel was : mer bekende dat hi betaelt
was van alle · eñ hi mer eens deels
en hadde : noch hi en scelde nz quijt
die reste anden ghenen die aen hem
verbonden waren Eñ hi en hadde
noch ghenen wille die reste te gheuē
Weet dat daer om niet en blijft · mē
en mach wel die reste eysschen · [· C ·
li · viij · ru · si inf prim tuū · &c ·

Van acceptilacie · Ca · C · xxxix ·

Acceptilaci is die qui
tancie die enighe doen van dē
sculde diemen hem sculdich is : eñ de
die quijtscheldinghe · die si hoer scul
denaers doē eñ kennen wel voldaē
te syn · Soe mach di weten · dat ee
yemant bi syn loesheit ende bedrie
ghe dede dat hi quittancie gecreghe
van dier scult die hi sculdich ware
weet dat niet tegenstaende die qui
tancie also ghedaen : den ghene die
also bi subtylheit bedroghen ware
mach excipteren eñ wederroepen di
sculde ende ghelofte : want quittan
cie gedaen bi loesheit of bedroch · en
is niet waerdich tegens goede rech
vaerdicheit Wāt van een rechtuaer
dighe ghelofte : behoert rechtuaer
dige acquijt of ontslach [· C · li · viij ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ru·de excepcionibus siue prescrip-
cionibus l·si pactū intercesserit]

¶ Een sculde te betalen :eñ niet al-
heel onwetens

¶ Eñ oft ghebuert dat
den ghene die v sculdich is xl pont:
eñ noch xl pont·eñ v betaelt vā die
eerste xl pont:eñ ghi hem alsdan in
onwetenscap quittancie gheeft vā
alle tgheent dat ghi hem moecht eyi
schen·ende hi des also houden wil:
Weet dat ghi wel eyschen moecht
tgheent dat hi v sculdich is·niet te-
ghenstaende die quittauci voerscre
uen·die ghi hem also ghedaē hebt ī
onwetenscap:eñ versumenisse Eñ
of hi hē seluen wil behelpen teghēs
v vander quittauci die ghi hē gege
uen hebt ·ghi moecht v seluen daer
teghens behelpen van bedroch:eñ
dat ghi in des doende bedroghen
waert ende hier inne suldi ontfan-
ghen worden·

¶ Van quijtancie in on
wetenscap· ¶ Weet dat quijtan-
cie in onwetenscap niet en is beta-
linghe· ghelijc als of yemant ontfā
ghet van enighen sculde of obliga-
cie eens deels·eñ daer bi bekende dz
hi alheel betaelt ware·ende hi inder
waerheit niet dan eens deels ontfā
ghen en hadde:eñ dat hi int verlidē
niet en heeft bekent alheel betaelt te
wesen met ghereeden eñ ghetelden
ghelde voer goede mannen·eñ dat
hi gheen wille en hadde die reste te
gheuen bi testament of anðs ·weet
dat die quittancie niet en is waer-
dich[·C·li·viij·ru·de solu·et libe·l·
si inter patrē tuū·]

¶ Van rechtuaerdighe quittancie·

Item ghy moecht we
ten dat quittancie ghemaect bi wee
sen of bi furiosen durende hoer siec
te·of quittancie ghedaen met cracht
of wt vreese:op dat hijs daer na nz
en ratifiert ·of quittancie ghedaē bi
bedwange van vangenisse·of quit
tancie bi bedroch:als voerseit is·of
quittancie in onwetenscap· dese en
behoertmen niet te houden· Eñ ter
contrarie· alle quitancie ghedaē ter
goeder trouwen:eñ wt goede sinnē
ende wt goede ghedachte en sijn nz
teghens te comen · Eñ so wye daer
teghens coemt·hi behoert ghecorri-
giert te wesē [de quadruple] Indiē
hi yet heeft daer aen te verhalen·eñ
indien hi niet en heeft an te verha
len met sijn lichaem [·C·li:viij·ru·
deā de acceptilacioibus·l·iā tibi re-
scriptū possesse·et·l·donacōis grā·

¶ Om erue an te spreken bi faulte
van rente onbetaelt ¶ Ca·C·xl·

Bi faulte van renten
onbetaelt·mach den heere dat
erue also van hē ghehouden aēspre
ken bider manieren hier na volghē-
de ¶ Eerst behoert den here of sinē
bailiu clachte te doen rechtelic van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

onbetaelde renten: ende daer toe be
hoert geantwoert te wesen mz rech
te· dattet erue ghelet sel worden in
des rechters hant bij bestellinghe·
Ende men sal verbieden inganck
ende wtganc op seker boeten: ende
dat te doen condighen den ghenen
die dat erue houdet: of ten naesten
huse· indien op die plecke geē huus
en staet die de renten sculdich is: eñ
hem te doen daghen ten eersten din
ghedaghe Den dinghedach gheco-
men· den here of den baeliu voer hē
behoert hem te presenteren tegēs dē
ghene die dat erue houdende is· eñ
weder brengen sijn clachte in rechte
Seggende dat hi sinē dach bewaert
teghens dese· N· teghens wyen hij
dach heeft: so dat biden mannen eñ
sergent mach bliken· daer si of scul
dich sijn record of relacie te doen: of
den scepenen indient scepenen sijn·
Ende dat ghedaen· behoert hi te seg
ghen Ic claghe tegens dese N· daer
den dach op huden dient om gebre
ke van renten· van deser: ende van
sulcker tijt onbetaelt· conclusie doē
de teghens den voerscreuen N· indiē
hi al hier teghenwoerdich is· dat in
dien hi bekennen wil; eñ dat hij die
voerscreuen erue houdende is mits
die voerscreuen rente betalende: hij
sal die waerheyt bekennen: ende sel
mijn rēte voerscreuen sculdich sijn
mij toe gewesen sijn· betaelt te wor
den van alle den voerscreuen iaren

ende om elcke termine: als voerscre
uen is: metten costen ende boeten
daer toe ghewoenliken· &c Ende
indien hi des ontkent· ic sal soe veel
thonen: so wel bi besit bi tuyghen·
als bi brieuen· dats ghenoech sijn
sal· &c Ende of den ghene die dat
erue houdende is· niet en quame tē
daghe gheassigneert ende beteykēt
so behoert nochtans den dach tegēs
hem bewaert ende ghehouden te si
ne totter orre ghewesen Ende als
die orre ghewesen is: die clachte be-
hoert vernieut te sine· als voerscre
uen is: doende clachte te hebben si-
nen eysch: op sulcken profite biden
deffaulte: als den houe segghen sal
Het behoert gheiugiert te sijn· die
eer ste deffaulte Ende den erfhouder
weder te verdachuaerden ten ādere
den viertien nachten: op sijnen an-
derden dach Ende also bewaert die
voerscreuen viertien daghen: ende
hem dan weder te verdachuaerden
ten derden viertien daghen· als op
sinen derden dach Eñ dien dach be
waert: so behoert hi weder verdach
uaert te wesen ten vierden viertien
daghen· om te sien wisen ende iu-
gierē die deffaultē vandē drie vier
tien daghen· Ten welcken behoert
ghesegt te sijn· als dat den rentenier
wel gheraect heeft sinen eysche· vā
sijn renten· ende oeck mede vandē
boeten die welcke die daer toe dienē
de sijn Eñ den houdē des voerscreuē

erfs·Ende indien hi dat erue tot hē
betreckē wil: so soude hi allsdā moe
ten doen niewe clachte daer op: eñ
dat van nieus dat erue si relaisi eñ
dat doen condighen als voerscreuē
is·eñ drie xiiij·daghen daer op ghe
houdē na die clacht weder gebrocht
daer op tot faite Eñ den dach betei
kent bi drie xl·daghen Eñ ten lestē
dach: weder dach te stellen·ten iare
ghereikent vanden dach of vanden
eersten xiiij daghen vanđ beclachte
van dat erue weder aen hem te be-
trecken Dat iaer gecomen·noch be
hoertmen den dach te bewaren te
houe Ende alle die daghen te bewa
ren·tot dat die sterren anden hemel
sijn·alsa wel die xiiij dagen als die
xl·daghen· aenghesien dat des aen
gaet die gronde van dat erf Maer
die xiiij daghen vanden renten aen
te dinghen·en behoeftmen niet te
wachten naden sterren.om deswil-
le dattet den gronde niet an en gaet
Mer nochtans salmen hem daer of
regelē naden stile vāden houe: wāt
die sōmighe houden dat erflike ren
ten angaen den gronde·eñ sommi
ghe segghen contrarie·eñ willē seg
ghen·dattet niet en is dan pecune
daer op gheset: eñ daer om en ist nz
grondelic·hoe wel dattet op lant is
Ende daer om selmen vseren nadē
stijle vāder plecke daer des gebuert
Eñ als dz iaer bewaert is: als voer
screuen is·behoert dat erue ghestelt

ende betoghen te sijn anden here
Mer indien den houder des erfs be
talen wil binnē dier tijt die rentē eñ
costen·hi sal weder comen tot sinen
eruen

¶ Bij hoe veel manieren preuensa
ciē in beclachte voerden rechter sou-
uerain·of opperste: stadt neemt:
daer gheen renuoy of en ghescheit·

Capittel·C·xli·:

Eet dat bi tien mani

ren stadt neemt preuensacie in be-
claechte voerden rechter souuerain
vanden welken eñ van elcken bisō
der den rechter souuerain voer wiē
des buert niet en is gehouden te rē-
uoperen an sinen rechter: of dē rech
ter diet begheert Welcke saken sijn
dese ¶ Eerst in cas van niewichede
[C·li·viij·ru·dcā decretali·li·iiij·
¶ Ten tweetsten in cas van ghifte
in huwelic [C·li·viij·ru·oīm testa
metorū·] ¶ Ten derden in cas van
ghifte in testament [·C·li·viij ru·
dicta ¶ Ten vierdē in cas vā doua-
rie ¶ Ende dese leste twee perceelen
machmen formeren bi mise defaite
¶ Ten vijftsten: ghelijc als van sa
ke ghestelt in bewaernisse van ye-
mant: indien men actie ende eysche
daer of doen moet·het is sake van
preuensacio: ende die kennesse daer
of blijft anden oppersten rechter·
nae datmen eerst die versoect [C·li·
viij·ru·de deposito Ten lesten·als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sakē vā sekerhede of vrede begeert
die een teghens den anderen: want
alsmen des eerst begherende is aen
den rechter royale. soe behoert hijt
te gheuen: ende daer toe bedwin-
ghen den partien. om twelvarē vā
payse. Ja soude mede een andē rech
ter. hoe wel dat die partie daermen
dē vrede of sekerhede of begheert te
hebben clerc ware. eñ specialic ghe-
huwelict. [Ita fuit dictū per arrestū
curie parlamenti pro iohanne hoc-
quet burgēn tournacēn. cōtra dñm
engueradū de hesdin. anno M. ccc.
lxxvij.] Ten sevenden. indiē eni
ge vrouwe of ioncvrouwe haer be-
toghe voer den rechter souverayn.
om sake diemen haer met cracht eñ
ghewelt veronghelijct hadde: of vā
horen erve versteken: want alsdan
en behoert daer of geen renvoy ghe
daen te sijn. Nochtans hoe wel dat
die sake ware reele of van erve. Ja
segghen die rechten. indien si haer
betoghe totten gheestelicken rechte
bi preuencie. soe en soude hij daer
of gheen renvoy doen Ende oft dz
sake waer dat daer gheen cracht of
ghewelt gheschiet en ware. alsdan
en soude daer gheen preuencie ver-
staen wesen: mer behoerde die sake
gherenvoyeert te wesen anden rech
ter. daer si onder gheseten ware.
[Decretali. li. secundo. rubrica de
foro competenti. c. ex tenore lrārū.
et decretali Ex parte.] Ten acht-
sten. in cas van fiscus Dats te ver
staen. van allen sculden. toebehoorē
de den demayne vanden coninck.
of den demayne of heerlicheyt van
den prince. of vander stadt: of den
ghemeene saken aengaende. Ende
dese sculde is properlic gheheetē scul-
de fiscal Ende behoort bi haerre na
tuyren toe te horen der camer vanden
rekeninghe des conincs. vandē pri
ce. vander stadt of stede: of vander
ghemeene sake. daer des ghebuert.
of toebehoert Ende aenden opper-
sten rechter behoert die kennesse. all
men des tot hem betreckt: ende an
nyemant anders. noch gheen ren-
voy soe en mach. noch en behoert
daer of gedaen te sijn. [in. l. fisci. in
l. fiscus. cum sua glosa. C. li. tercio.
q̄vis l. si neuter in bonis. rubrica
de privilegijs creditorum] Ten ne
ghenden. in cas van port darmes:
dewelcke is sake van preuencie. eñ
so ghepriuilegiert. dat die kennesse
behoort anden rechter royale: ende
aen sinē officiers: ende aen gheen
anderē rechter. Ten tienden. in
cas vander sauvegarde. vandē co-
nic of vāder sauvegarde vādē prī-
ce. daer die kēnesse of toebehoort ā
dē conic of prīce eñ aē harē officiere
eñ aē gheē andere. Eñ gheē renvoy
en behoert daer of ghedaē te wesen
aē gheenē rechter wye hi si Aenghe
sien dattet is vanden edelen demai
ne vanden coninc.

Van erroer van rekeninghe.
Capittel C.xlij.

Erroer van rekeninghe. dat die clercken hieten de errore calculi. is Wanneer in enighe rekeninghe. of in enighe transactie: of ĩ andere sake erroer is. het si in rekeninghe. of in daghe. of in ghescrifte Eñ daer of segghen die rechten: gebreke van rekeninge van een sake. of van sõmighe: en doet gheen preiudicie an die waerheit te gheraken en moet weder ghekeert sijn vã erroer tot goede rekeninghe eñ totter waerheit vand̃ sake. hoe wel nochtans dat die sake of rekeninghe gedaen eñ gherekent gheweest hadde meer dan eens. eñ dat daer laps vã langhen tijde ware in erroer op gelopen vanden beghinsel vand̃ saken daghe toe vanden eysche. die rekeninghe behoert te wesen recalcule: ende die erroer bekent. of datter si laps van tyde van deen rekeninghe tot dander. ten ware bi also dz die rekeninghe ghedaen gheweest hadde: eñ ghepasseert of ghegheuẽ voer rechte competent ende behoerlic. Ende daer op recht begheert. eñ bi sentencie waer ghedecideert van der rekeninghe sonder appiel. &c. Want alsdan en ware daer gheẽ erroer nĩmermeer: of ten ware dz tusschen den partien daer of eenighe transactie ghedaen ware ind̃ saken eñ daer of brieuen bleken [.C. li. ij. ru. de errore calculi.]

Dat laps van tijde geen stadt en neemt in erroer.:

Noch moechdi weten dat in erroer van rekeninghe laps van tijt gheen stadt en heeft. mẽ en coemt altijt tot goede rekeninghe: alst niet ghepasseert en ware bi võnesse: als voerscreuẽ is. hoe wel dat tet gheleden waer. xx. iaer: of. xxx. of meer: want gheen laps en heeft stadt so langhe als die partien leuẽ indient in andere faite of sake si dã in ontfangherscap: want dz moet tot allen tiden wedercomen tot goede rekeninghe Eñ hoe wel dat den ontfangher doot ware: so soudẽ sine erfnamen goede rekeninge daer of moeten doen Hoe wel dattet nz en ware van horen tijt: niettemin si souden daer of ghehouden wesẽ: na dat si gheapprehendeert of ghenomen hebben successie vandẽ ontfangher verleden [C. l. iiij. vel. ij. de negocijs gestis. l. curatorem tibi.]

Van proces op erroer.

Noch moechdi weten dat in faite van rekeninghe. indiẽ daer om eenighe twij eñ ghescil is. die valt in faite van tuyghen: ende die tuyghen daer om betoghen werden eñ ghehoert. die produisanten moghen eñ behoren te horen die depositien vanden tuyghen Ende die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

reden is: dat si sulcke sake mochten
segghen · dat van node waer · dz dē
produisant daer op dede ter contra
rie · Want die deposant soude mo-
ghen tughen: dat hi daer of niet ge
hadt en hadde tgheent dat hij ghe-
hadt soude hebben Ende alsoe sou-
den si deposeren ende tughen tot si
nen profijte · ¶ Ende also wortet
gheseit bi arrest vanden parlemēte
om den procuroer ende ontfāgher
vander stede van doernick · int iaer
M · ccc · lxxij ·

¶ Van eens anders sake ghedaen te hebben sonder den ghebode van den ghene diet behoerde te doen ·

¶ Capittel · C · xliij ·

Saken ghedaen son
der den gebode vanden ghene diet
behoert te doē · is te doen ēn te solli-
citeren die saken van yemāt die ab
sent ware sonder bevel van des te
doen: mer den ghene die des dede ·
soudet doen als maghe ēn vrient:
of als vrient: sonder dattet ghescie
de in proces: noch voer rechte daer
ghescil ware: want aldaer en sou-
de nyemant hem moghen ondwin
den van eens anders saken sonder
procuracie ¶ Mer waer nemen tot
eens anders sake · uit vrientscap sō
der procuracie mach wel ghescien
met redenen: Ende tgheent dat bij
sulcken vrient ghedaen sal worden
voer een andere: behoert gheaccep-
teert te wesen vanden ghene die dz
also vint tot sinen profijte Ende is
sculdich ende ghehouden weder te
gheven den ghene die hem sulcken
dienst ghedaen sal hebben die costē
die hi voer hem int vervolch redelic
ghedaen ende gheleent sal hebben
Ende daer is hi ghehouden biden
recht van ghedaen saken · dat die
clercken hieten [de negocijs gestis]
Ende daer om wil ick v daer of be-
wijsen ende thonen sommighe exē-
pelen: die kennesse gheven allen an
deren · om te hebben declaracien vā
den rechte van ghedaen saken ·
¶ Exēple vanden eersten saken vā
dit recht: ¶ Ic ende mijn broeder ·
waren erfnamen van onsen vader
die sculdich was veel sculden · die te
betalen waren van mi ēn van mi
nen broeder · daer om dat wij te sa
men sijn erfnamen waren · Mijne
broeder was butens lants · die goe
den van minen broeder waren ghe
opresseert ende bedwongen dē scul
denaers te betalen · waer om bi ra
de vanden wijsen mannen: ende
om te scuwen ende te vlien die sca
den ende interrestz · ick betaelde die
sculden van minen broeder · Mijn
broeder quam weder te huys · hi en
woude niet contribuerē tgheent dz
ick betaelt hadde: so wel voer hem ·
als voer mij Ic seide dat hi betalen
moeste sijn porcie ende anderl bijdē
recht ēn iugemēt van ghedaen sakē

Hi seide ter contrarie Alle ghesien· die keiser seide bi aduijs van sinen rade· dat hi sculdich was te betalen tgheent· dat hi voer sijn andeel be- taelt hadde biden recht van ghedaē saken [C·li·ij·ru·de negocijs gestis l·siue proficiens]

Vanden scade die gebuerē moch te den ghenen die eens anders sake veruolghen ·:

Den genen die ander

luden saken doen Indient gebuert dat in des doende opcoemt eenighe scade· weet dat si daer in ghehoudē sijn Ten si bi also dat so wat auon turen daer op comen: si ghehoudē sijn weder te gheuen [·C·de nego- cijs gestis·l·negociū·]

Vanden saken des weeses

Vanden kinderen es

gheordineert bi bescreuen recht·dat indien enighe weese enighe sakē he uet· die teghens sijn profijt gaen: en̄ hi gheen voechden en hadde· en̄ wt vrientscap enighe van sinē vriē den sijn saken veruolcht: soe dat hij sijn veruolch ende diligenci dē wee- se daer profijt an heeft· Hoe wel dē ghene die des doet niet en is sijnen voecht Nochtans na dattet keeren sal tot profite vanden weese· weet dat hi die costen· die hi om tveruol- ghe van dien ghedaen sal hebben: dewelcke ghekeert sijn inden profi- te vanden weese voerseit bidē recht van ghedaen saken sal weder heb- ben gheheelic [C·li·ij·ru·superius dicta·l·contra imperuberes·

Exempel

Een wijf hadde kin

deren daer die vader of ghestoruen was· die noch warē in ioncheit: en̄ hadden voechdē ende regierers Si worde gheware· dat die voerscreuē voechden niet en deden die profijte van horen kinderen· en̄ brochte dat den rechter an· en̄ veruolghede dat si mochte hebben anden voechden· Ende biden ghebreke vanden voer screuen voechden si so veel veruol- ghede·dat den voerscreuen weeskī- deren geordineert wort andē voech- den te hebben Die moeder verleyde die costē daer nae eyschte si die costē weder te hebben op die goeden vā- den weesen ·Die voechden seidē ter contrarie: ende of sij voer hem yet ghedaen hadde · si wast sculdich te doē En̄ daer om en behoerdese daer of niet weder te hebben · Die moedē segghende· dattet tgheent dat sij ge daen hadde · was om profite van horen kinderē Alle gesien ·het wort gheseit biden keyser bi aduijs van den rade Dat of die moeder ghedaē hadde enighe costen om hoer kinde ren ende om horen profijte· si wast sculdich te doen bider redenen van moederlike minne: en̄ en waren die goeden vanden weesen daer in nz

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghehouden [C·li·ij·ru·superi9 dcā l·cū tutores filiorū tuorū·

Exemple

Een man die ghenaemt was iuliane eyschte ghelt van ian welcke ian tghelt sculdich was iacob· Ende ian betaeldet·eer iacob: wie dat ghelt behoerde tontfanghē des wiste·hi quam tot iuliane: ende vraechde hē· waer om hi ontfāghē hadde sijn ghelt Een seker tijt daer nae·iacob woude weder hebbē sijn gelt van iuliane: dewelcke des wei gherde te betalen: soe dat den gescil quam voer den keyser ·Hi seide bij aduijs vanden rade· dat iacob hadde actie op iuliane biden recht van ghedaen saken [·C·li·ij·ru·dcā·l· si pecuniā tuā a debitore tuo·]

Een ander exempel

Ghi haddet stiefkinderen van v wijf·dewelke ghi onderhout in uwen huse: als v selfs kinderē: eñ of ghi vader daer of waert Eñ dedet hemluden leeren hoer ambochten: ghelijc als oft v kinderen waren Ende des allo gedaen· ī tijde namaels ghi eyschet op die voerseide saken uwe costen: ghelijck als of si v vreemde waren ·Die voechden vanden voerscreuen kinderen segghende ter contrarie: eñ dattet tgheent dat ghi ghedaen hebt·ende daer om ghegheuen·dat is geweest als stiefuader ter cause van hoerre moedē v wijf: eñ bi natuerlike rede nen ·ter cause van hoer voerscreuē moeder ghi hoer kinderen ghelijck als den uwen ghedaen hebt ·Ende daer om en behoertet v niet weder ghegheuen te worden· naden wijse mā die seit [Interest patri matrique succurrere nato] Ende ghi stiefuader segt ter contrarie: ende dz biden recht van ghedaen saken· ghij sculdich sijt weder te hebben tgeent dat ghi daer om ghedaen ende ghegheuen hebt: sonderlanghe aenghesien dattet ghekeert is tot horen profijte Waer om·ꝛc· Alle ghesien het wort geseit bi aduijs vanden rade vanden keyser· dat indien den stiefvader int annemen vanden kinderen mencie of voerwaerde maecte: dat so wes hi verlegghen soude in hemluden te voedē eñ te doen leerē· weder woude hebben: ende daer of maecte voerwaerde of protestacie aenden voechden vandē kinderē voerseit· hi ist sculdich weder te hebben tot iuste extimacie ·Ende indien hij des niet en besprac: ende aen nam den kinderen om sijns wijfs wille hoer moeder : om dies wille. dz mē neer ghi haer trouwedet·si die kinderen bi haer hadde·ghelijckerwijs als een moeder behoert haer kinderen te hebben Ende ghi sijt als stiefvader· als die tweetste vader vanden voerscreuen kīderen·ende ghij dat alsoe ghedaen hebbet; ghij e

behoertēs niet weder te hebben
[C·li·ij·ru·dcā·l· si patno affectu·

Teghens voechden·

Item weet dat actie te
ghens voechden en̄ regierers: en ex
pireert· noch en verlijt niet om ha-
ren doot· men en heeft ende behoert
te hebben actie na hoer doot· ter sau
se van hoer voechdie die si in handē
ghehadt hebben · an hoer goedē en̄
aen hoer erfnamen En̄ hoer erfna-
men sullen ghehouden sijn te ant-
woerden · en̄ te gheuen rekeninghe
indien hoer ouders dat in hoer leuē
de liue niet ghedaen en hadden· en̄
dat biden recht van ghedaen saken
[·C·li·ij·ru·dcā ·l·curatores eciam
successorū·]

Watmen veruolghen sal met
rechte·

Nae bescreuen rechte
die actie van ghedaen saken en ver
uolghen niet die saken ghedaen en̄
ghesoliciteert biden ghene diet ver
uolcht Mer volcht die persone om
wien men veruolcht en̄ ghedaē he-
uet· en̄ hem behoert men an te spre-
ken: en̄ niet an die saken biden rech
te van gedaē saken [·C·li·ij·ru·dcā
l·negocijs gestis·]

Dat laps van tijde gheen stad
en heeft in ghedaen saken

Item of een man wt
landich is bi langen tijde: ende het
ghebuert· dat een sijn goede vrient
durende dien tijt procureert en̄ ver
uolcht die saken opten costen van-
den gene die wtlandich is En̄ daer
na die weder ghecomen rekenighe
hebben wil van sijn saken of vā si-
ne goeden En̄ den ghene die sijn sa
ke ghedaen sal hebben wederseit re
keninghe te gheuen van sijn saken
ende goeden bi excepcie van langē
tijt Weet dat in sulcker saken laps
van tijde gheen stadt en heeft: mar
moet rekeninghe ghedaen worden
Hoe wel dattet ware tegens dē erf-
namen vanden ghenen die sulcke
saken ghedaen hadden [C·li·ij·ru·
de negocijs gestis·l·curatorē tibi·]

Van moeder die eyschen soude
die houdinghe van horen kinderen

Item die moeder die
hoer kinderen geeft teten en̄ die on
derhout so lange als si out sijn· dā
gebuert dat si op hem luden eyschē
wil die houdinghe die si ghedaē he-
uet Weet dz si des niet doē en mach
wāt liefte en̄ ontfermherticheit vē-
der moeder behoertet te doen Mar
indien si in andere maniere hoer sa
ken: daer si luden profijt of gehadt
hadden: ghedaen hadde· dat soude
si moghen eyschen [C·li·ij·ru·dcā·
l·alimenta que filius·]

Van sakē gedaen bi crachte: of
wt vreese Ca·C·xliiij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Bi cracht of wt vreese

Bi cracht of wt vreese
na bescreuen recht en behoert
nyemant ghebrocht of bedwongē
te wesen te doen of te ghelouē eeni-
ghe sake Ende oft allso gedaen wa-
re : ghi moecht weten ·dat des niet
waerdich en ware : noch en is niet
houdelic · Ende oft ghedaen ware:
so soudement noch moghen weder
roepen :eñ weder hebben bidē recht
van restitucie interinee Aenghesiē
dat des ghedaen ware wt vreese cō
stant Dats te segghen ·als die vree
se ende cracht daer op ghedaen :ge-
daen ware bij so stercken persone·
teghens so simpele· dattet blijcken
mach te wesen vreese constāt· Ghe
lijc als of een cleenre dan ic in crach
te· in persone : ende in ghestachte ·
mi dreyghede :ende bi mijnre sīpel-
hede wt vreese van hem ic sinē wil-
le doe :want het behoert dat een mā
hem tonen eñ hert hebben sal Ende
hoe wel dat ic vromer ware dan hi
is :eñ die drieghement niet seker en
is · eñ dat hijt om simpel driegemēt
doet Weet dattz niet en is vreese cō
stant Item hoe wel dat die sake ge-
daen wt vrese van vrouwe als tot-
ter ghelofte · weet dat indien die ge
lofte sonder vreese of bedwanghe
betaelt wort : daer en valt nymmer
meer gheen restitucie· want allso te
doē is die vreese wt So sal ic v daer
of thonen sommighe exempelē:om
te bat die sake te verstaen: want bi
ghelijckē rechte behoert dat andere
verstaen te wesen · ¶ Exemple

Het gebuerde dat een
man stercker dan ic mi bedwanc hi
te betalen een sōme van pennigen
met crachte Den dach ghecomen· ic
betaelde hem· om deswillen· dat ick
des niet en dorste laten Wanneer ic
die somme betaelt hadde · ic worde
beraden dat ic trecken soude totten
keyser· daer ic remedie vinden sou-
de van restitucie So als ic quā tottē
keyser Hi seide mi·hoe wel dat ghij
gheloeft had met crachte·die ghelof
te en is van geenre waerden· indiē
ghi alsdan ghecomen haddet om re
medie van restituci: men soude des
wel versien hebben Mer na dz ghi
betaelt hebt daer nae sonder cracht
ghi hebt betuycht ende voldaen die
betalinghe: want inder betalinghe
nyemant en heeft v cracht ghedaen
ende dat en was gheen vreese con-
staut Aenghesien dat inder betali
ghe gheen cracht en was· allsoe wel
als int ghelouen · Want doe den
crachte ende vreese v ghedaen was
waert ghi sculdich te comen om re-
medie [Codice libro octauo rubrica
de hij qui·l·cū tu non ·]

Item van enighe erue te verco
pen bi crachte : of bij ghewelde: of
wt vreese ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ **Een man hadde een**
groteuader·die bedwōghen worde
met crachte ſine erue te vercopē De
ſe coop ghedaen· die groteuaď wor
de afliuich· eñ worde die ſelue man
ſijn erfname Die man ſiende dat hi
erfname was van ſijn groteuader
Hi ſochte raet hoe dat hi weder ge-
crighen ſoude moghen dat erue· eñ
hi vant hoe dat den ghene die vā ſi
ne groteuader dat erue gecoft had-
de met crachte of wt vreeſe ·dat hijt
voert vercoft hadde een andere: eñ
hi ſochte voert raet· wat hi daer op
ſoude moghen doen· eñ eyſchte den
keyſer brieuen van reſtitucie Hi ſei
de mi· ghi ſultſe hebben naden rech
te vander plecke: mids weder ghe-
uende den priſe dat den anderde co
per daer of betaelt heeft: dewelke co
per was rechtuaerdich: eñ ī goeder
trouwe na uwen anbrengen Alſoe
ſuldi ghereſtitueert worden vandē
erue· die uwe groteuader· daer ghiē
erfname of ſijt met crachte vercocht
heeft Mer ſiet wel toe: dat den leſte
coper die rechtuaerdich is ·dat erue
ſo langhe gehouden eñ beſeten he-
uet in teghenwoerdicheit van v dē
tijt vā x iaer: eñ in uwer abſens dē
tijt van xx iaer: want alſo en ſoude
ghi niet mogen weď ghecrigen [C·
li·ij·r·l·ſi vi vel metu] ¶ Exempel

¶ **Item twee broederen**
waren houdende een erue·het ghe-
hoerde dat een machtich man· die ſi
hadden tot ghebuyere: hemludē de
de vercopen dat erue met cracht· eñ
wt vreſe die ſi hadden van ſijn drei
ghement: ende dat hiſe in vanghe-
niſſe legghen ſoude als hi dede Dat
ghedaen· die twee broeders toghen
totten keyſer: ende begheerden daer
op prouiſie· datſe mochten weď co
men an horen eruen· die ſi alſoe wt
vreeſe vercoft hadden Hemluyden
wort gheſeit· dat indien ſi tveruol-
ge dedē ·om reſtitucie binnēs iaers
het behoerde ghebetert te weſen de
quadruple van alſo veel gelts· als
ſi ghehadt hadden van horen erue·
Ende indien ſijt veruolchden na dz
iaer: eerſt eñ al voren bekent vandē
crachte ende vreeſe: ghi ſult reſtitu-
cie hebben van uwe ſake alleen: als
den prijſe daer of weder ghegeuen
is: als voerſeit is [C·li·ij·ru·dicta·
l·ſi p vim vel p metu mortis]

¶ Te vercopen om ſake vā criſme

¶ **Een man die begheer**
ſic was te hebben een erue· dewelke
ic hadde: dreyghede mi: ſegghende
dat hi mi accuſeren ende wroeghen
ſoude anden rechter van een doot
ſlach: eñ dede mi daer om veel moei
neſſen: eñ wt vreeſe vercofte ic hem
dat erue· op dat hi mi niet accuſerē
en ſoude Eñ daer na woude ic weď
ghereſtitueert worden van minen
erue· eñ dede daer of begeerte aendē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

keyser So worde mi gheseit ·dz mi
ne begheerte was onredelic :want
het niet ghedaen en was om redeli
ke sake [C·libro secundo·ru·dcā·l·
accusationis ·]

¶ Exemple sijn erue te vercopē·

Een baeliu was tegens
enen man die woenachtich was in
sijnre baeliuscap: dewelcke daer of
veruaert was: eñ mit die vreese ver
cofte hi hem een erue· die hi niet en
soude vercoft hebben· ten hadde ge
weest om vrese vanden voerscreuē
baeliu Dat gedaen die man hadde
daer nae raet te trecken totten key·
ser ·Eñ toech aldaer :eñ eischte daer
op remedie Den keyser ordineerde·
dat den baeliu bedwonghen soude
worden dat erue weder te gheuē·dz
hi also vanden man diet toebehoer
de ghecoft hadde:eñ dat den seluen
baeliu verliesen soude also veel als
hi daer of betaelt hadde·tot profite
vanden here· hoe wel nochtans·dz
den baeliu voerscreuen subtylic eē
ander daer in hadde doen setten ·al
wasset sijn wijf Eñ behoert dē bael
iu gheprineert te wesen van sinen
dienst [C·li·ij·rubrica·dicta·l·si im
pressionem·]

¶ Wat vreese niet waerdich noch
niet te houden en is

Soe moechdi weten dat
so wye hem behelpen wil van resti
tuci bi vreese: hi moet die betughen
ghedaen te wesen bi faite constāt·
ende niet bi sympele ende ydele :of
onachtsame woerden van drieghe·
ment alleene : want anders dē rech
ter en soude daer op niet toeuen·
[C·li·ij·ru· dicta·l·metū non·ꝛc·]
Ende bi contrarie redenen ·indien
die vreese is van faite: sulc als den
rechter daer op rusten ende toeuen
mach Weet dat alle tgheent dz daer
bi gedaen is·het si bi ghifte ·bi ver·
copinghe·bi transactien·bi partien
of comparten : niet en is waerdich
noch en behoert niet onderhouden
te wesen [C·li·ij·ru·dicta·l·vendi·
cionē donacionem et ttausactione

¶ Van arghelist· C·xlv·
¶ Capittel

Arghelist dat die clerc
ken hieten [de dolo malo]·is
Wanneer in eenighe contracten of
coop geschiet eenighe fraude bedect
diemen hiet dol tusschen die prac·
tisienen in houen Soe moecht ghij
weten ende verstaen: dat so gherin
ghe als partye die gedaen heeft eni
ghen contracten· of coop·of partie
gheuoelen datter is dol ende furple
Soe mach hi alsdan comen totten
rechter : ende begheren ende obti·
neren: als dat hi mach versien wor
den op die dol ende furple· daer hij
of bedroghen is biden subtijlen list
van sijn partie inden voerscreuen

coop: twele hi wel wiste So sal ic v
daer of thonen een exempel in tas
van rechte ¶ Een man was borge
voer een ander ·die welcke mz sijn
borchtochte om seker daer of te we
sen: dede dē sculdenaer setten seker
panden in sinen handen in sekerhe
de ·Die borghe dede den voerscreuē
panden bi subtijl weghen vercopē
bi andere dan bi hem: en̄ sonder dz
dē sculdenaer noch hi mede bedwō-
ghen warden om die sculde ·Maer
wt giericheit en̄ begheerlicheit had-
de hi die ghecoft om minre ghelt dā
se waerdich waren : en̄ hi haddese
doen vercopen : sonder auctoriteyt
van rechte Die sculdenaer des ver-
nam: ende dede daer of clacht tegēs
sinen borghe Den keyser seide bidē
rade ·dat die voerscreuen borge qua
lic gedaen hadde: en̄ dat hi sculdich
is weder te gheuen die panden sō-
der die costē [C·li·ij·ru·de dolo ma-
lo·l·si fideiussor] Ende also moech
di verstaē van allen coop daer dol
is ende furple: die ghene die bedro-
ghen is sel ghereleuert wordē: op
dat hi die dol behoerlic doet bliken
binnen den tijde van twee iaer nae
den coop ghedaen: en̄ niet na dz mē
des wort ghewaer ·Want trecht de
dol niet vorder en strect te eyschen:
dan twee iarē Ende die daer na ey-
sche dede ·ten ware bi also dat hi wt
lādich. ware bi rechtuaerdige noot-
saken ·hi en soude niet ontfanghen:
worden [C·li·ij·de dolo malo

¶ Van penninghen die niet genō
breert of ghegroot en sijn in verco-
pinghe van erue ¶ Capit·C·xlvi·

Coop te maken verco
pinghe transactien ·of ander
pactiē bi middele van pennīghen
daer brieuen of ghemaect worden :
en̄ inde selue brieuen niet ghenom-
breert noch verclaert en is die som-
me vanden pennīghen · waer ōme
specialick des gheschiet of ghedaen
wart Ende dz den vercoper verlijt
dat ghehadt ende ōtfanghen te heb
ben: en is niet waerdich· en̄ is al die
contract te repeteren · sonderlinghe
so gheringhe als die sake veroudet
en̄ dat des valt in actie op dē erfna-
me vanden vercoper ·die de sake he
uet te ignoreren die faite die niet v-
claert en is ·alst recht bewijst · &c·
Enighe segghen ·dat hoe wel dz hij
vercoft heeft ende gheleuert enighe
sake ·of ghelooft te doen of weder te
gheuen · en̄ daer of ghemaect en̄ ghe
gheuen heeft brieuen in sekerhede·
en̄ ghi niet betaelt en sijt vanden
penninghen die ghi daer of hebben
soudet · noch dē brief en maect daer
of gheen mencie ·datter ghelt v ghe
gheuen ende betaelt was Weet dat
ofmen daer na wil ghebruyckē vā
der sake · het is van node te thonen
betalinghe · eer si bedwonghen mo
ghen worden · bi dien brief vāder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vercofte sake·of gheloeft te leueren
noch te gheuen· of anders die con-
tract en waer van gheenre waerdē
[C·li·ij·ru· de non numerata pecu
niam·l·si pecuniam tibi non esse·]
Ic dencke of yemant gheobligiert
is bi brieuen in een sōme van pen-
ninghen weder te gheuen :bi alsoe
stercke obligacie: alst moghelic sal
wesē Ende in dier obligacie niet ge
nombreert en sij die somme vandē
ghelde: ende dat ghi bekent hebt ōt
fanghen te hebben in penninghen
ghereet ende wel ghetelt ·Weet dat
of den ghene daer ghi teghens ver-
bonden ende gheobligiert sijt:daer
of v veruolghen wil: hi moet betu-
gen·dat hi v gheleuert heeft die pē-
ninghen wel ghetelt·ende bi v ont
fangen: of daer sal vonnesse tegēs
v gegheuen worden voer hem [C·
li·ij·ru· dicta·l·si ex caucione tua·]
Ende alsoe moechdijt verstaen· in
dien ghi minre ghelt ontfangē heb
bet·dan den brief van obligacie be-
grijpt :wāt alsdan soude hijt moe-
ten betughen·of ten ware hem van
gheenre waerden[l·numerem tibi
pecuniam]Mar indient also nz en
ware· als voerscreuen is: ende ghij
begonde te betalen eens deels daer
of· eer dat ghi clachte dedet vanden
rechte van pecune onghenōbreert:
Weet dat ghi te tijde niet comen en
soudet : ende ghi soudet moeten te
vollen ende altemael die sculden be
talen[C·libro secundo·rubrica dictā
l·cū fidem caucionis·]

Te comen teghens tgheent· dat
welcke dat ghescreuen waere van
sijns selfs hant·

Ghi moecht weten dat
oft ghebuerde·dat yemant hem be-
helpen woude van pecune onghe-
nombreert teghens den ghene dien
hi sculdich ware : ende hi ghescreuē
hadde die obligacie met sijns selfs
hāt· weet dat die obligacie:hoe wel
dattet niet in en hilde die getale vā
den penninghen · en waer hē van
gheenre waerden die excepcie tegēs
tgheent ·dat hi met sijns selfs hant
ghescreuen hadde Ende of hij voer
recht daer teghens quame: hi sou-
de ghecondemneert worden·te ghe
uen dubbelt ouer Ten waer bi also
dat hi bi sinē eede bekende die waer
heit·alsdan en waren daer geē boe-
ten :op dattet ware eer ander tughē
daer of gehoert waren[·C·li·ij·ru·
dicta l·veraciter scimus:]

Vanden tijde vander excepcien
van pecune onghenombreert·

Om dat sonderlange
gheordineert ende gheinstitueert is
gheweest : als dat of yemant ware
die welcke die hem behelpen wou-
de van excepcie van pecune onghe
nombreert: of van eenighen saken
onghehouden : die soude moeten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

spreken binnen der tijt van v·iarē· of ten was van gheenre waerdeu· eñ was daer of die excepcie gheex-pireert ende verleden·weet dat bi-den niewen recht geordineert bidē rade des keysers men gheroͤrt heeft den voerscreuen tijt van v·iarē tot ij·iaren· in welcker tijt eñ iaren mē des doen moet die hem behelpē wil metter excepcie van pecune onghe nombreert [C·li·ij·ru·dcā l· in cō-tradictionibus·]

Vanden vsufructuarien of van den vruchten

Ca·C·xlvij

Vsufructuarie is die ghene die in handen heeft·in onder pande·in coop in ghifte:of anders enighe erue of possessie·daer hij of nemen eñ heffen mach sijn leuē lāc of een seker tijt · die vruchten vādē erue die hi also houdende is·So is te weten · dat die vsufructuarie be hoert te gebrukē van alle dē vruch-ten des erfs· durende sijn leuen of sinen tijt Eñ daer om of dinen vaō ghelaten sijn die vruchten van eni-ghen possessien:so geringhe als hij doot is· ghi en hebt niet an bidē ge meenen rechte Ten ware bi also dz ghijt specialic behoerdet te houden· na sijnre doot: want vruchten kerē tot hore proprieteit also gheringhe alst moghelic is Mer niet indien dē here vāder proprieteyt storue: wāt daer om en soude die vsufructuarie niet verliesen sijn recht Eñ den vsu fructuarie of den gene die de vruch ten heffet:is ghehouden die plaetse te houden eñ onderhouden in rake Ende behoert die sake weder te ge-uen ī also goede state alst was alst hem geleuert wort·eñ daer of is hij ghehouden borghe te stellen ·Ende hi is sculdich daer in te treden ki in uentorie· of anders mochtet keeren of comen tot sijn preiudicie [·C·li· iij·de vsufructu· et vsu ex habitatō ne·l·patri tuo·et·l·vsufructu· con-stitucio·et l·cū ad quē vsufructū]

Van prescripcie ī vsufructuarie

So moechdi daer op weten·dat so wie heeft vsufructua rie van eenighe sake ·dat om tbesit van langhen tijt·die hi alsoe hebbē mach tot dien tytele·hi en vercrijcht gheen proprieteit· noch actie vā p-prieteit [C·li.iij·ru·dicta·l·neqꝫ v-sufructuariū ad obtinendū·]

Te gheuen vsufructuarie·

Ende oft ghebuerde dat yemant die vsufructuarie van eenighen erue of huse minen kinde gheeft:soe langhe als hi ghecomen sal wesen tot sijn iaren Dats te ver staen tot sijn xv·iaren·ende indien hi oflivich worde binnen dier tijt: noch hebben die sōmighe twijfele: dat die erfnamen souden houdē die vsufructuarie·tot dat die xv·iaren volcomen souden wesen naō doot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van minen soen: want het schijnt
dat den ghifter meer behaechs had
de int volcomen vanden iaren · dā
inder doot ¶ Eñ daer om behoertet
te gaen ten naesten vanden wille
des ghifters Andere seiden · dat aē-
gesien dattet kint doot was: die gif
te was te niete: want hi niet weder
comen en mochte: om te voldoen si
nen tijt · ⁊c ¶ Op dit gheschil worde
gheseit biden rade vanden keyser:
dat die vsufructuarie behoerde te
cesseren bider doot vanden ghene
dient ghegeuen was · want alsdan
is die ghifte te niete: mer niet bider
doot vanden ghene diet ghegeuen
heeft ⌊C · li · iij · ru · de vsufruc ·

¶ Te verhuyren die vsufructua-
rie teghens een andere ·

Item noch isser een twy

fele in vsufructuarie · dats te weten
Of den ghene diet heeft: des voert
mach verhuyren eñ een ander ī hā-
den setten · durende den tijt · dat hijt
sculdich is te houdē: of houdē mach
Want sōmighe segghen · dattet nz
wt gegeuen en is · dan om bewaert
ende ghehandelt te wesen vandē ge
nen dient gegheuen is of ghelaten ·
eñ anders niet Andere seggen · dat
dat gelaten is ō den gene sijn pro-
fijte te doen dient ghelaten is Ende
is daer of heere ghemaect · durende
den tijt dat hijt houden mach · ⁊c ·
Het wort daer op gheseit biden kei

ser · inden rade · dat den ghene die he
re ghemaect is vander vsufructua-
rie · dat wel mochte voert verhuyrē
op dattet onderhouden si ende be-
waert in sulcker state: als hijt scul
dich was te bewaren · Want alsoe
moetmen dit verstaē hoe wel dattet
niet en si die consente vanden gene
die die proprieteyt toebehoert ⌊C ·
li · iij · ru · dicta · l · cum antiquit9 du
bitatur ¶ Vanden vsufructuarie
te niete te wesen ·

Hoe dat die vsufructua

rie mach sijn te niete: ende wel ver
eenicht metter proprieteit · Seggen
die bescreuē rechten · dat hi veel ma
nierē mach die vsufructuarie te nie
te sijn eñ weder keerē totter proprie
teyt: eñ weder vereenicht wesen ī ee
Ghelijc als bider doot vanden ghe
ne diet houdende is · of dat hi ghmu-
eerde of verēderde sijn lichaem vā
waerliken state in religie · hi soude
doot wesē inder wareld: Ende daer
om wortet gheordineert bidē vroe
den te setten inden brieuen vanden
lijftocht · in cloester of daer butē ⁊c ·
Of dat hi ghebannen ware vten lā
de vandē liute · want alsdan behoert
hi ghehouden te wesen voer doot ·
Ende daer om setten die vroedē in
den brieuen vanden lijftocht · ī wat
state of condicien datse sijn · ⁊c · Of
dat den sake of erue daert op bewi
sen is te hebben; gedestrueert si: want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

alsdan wort verloren die vsufruc-
tuarie·Ende en is den proprietept
of den ghene die den gronde toebe-
hoert niet ghehouden dat weder te
keeren:of dat den vsufructuarie q̃-
me bi sine sculde van vrihede in on
urihede Bi alle die weghen voerseit
keert die vsufructuarie weder āden
proprieteit [·C·li·iij·ru·dcā·l·cor-
rupcionem vsufructuū] Noch seit
die bescreuen recht·dat oft ghebuer
de·dat vsufructuarie vercrijcht die
proprieteit bi enige maniere:so ge-
ringhe als die vsufructuarie heere
ghemaect is vander proprieteit:so
is die vsufructuarie daer bi doot eñ
te niete:eñ weder betoghen aenden
proprieteit:want daer en mach geē
dubbelde actie wesen·[Insti·ru·de
vsufruc·c·finitur autē·]

Vanden vruchten vanden wat

Het is te weten dat of

yemant hout in vsufructuarie dat
water of viueren van yemāt tot ti
de of in lijftocht ·Ende dat gebuer-
de·dat den vsufructuarie ofliuich
wort of den huyerman:eer dat wa
ter of viuer gheuischt wort·eñ dat
daer bi die proprietarie of die dē vi
uer toebehoert: segghen wilde·dat
den visch behoert sine te wesen: eñ
hem toe te horen: als geuondē goet
op sine erue Weet dat die wijse cus-
tumiers gheseit hebben·dat den ge
ne dief alsoe tot tijde of in lijftochte
heeft·sonderlanghe indien hi dat
iaer niet en heeft gheuischt den wa
ter of viuere:sijn erfnamen sullent
moghen visschen·als den vischtijt
coemt·mits betalende den pacht of
huyre·die hi daer of behoerde te be-
talen: op dat den voerscreuen viue
re ōderhouden si naden voerwaer-
den vanden coop daer op ghedaen
Ende dit accordeert trecht·dat selue
seit·dat beclachte van niewichede
daer op stadt nemen mach·op dat
den huyerman anden vsufructua-
rie ghehouden si in recht te heffē eñ
te vischen sinen visch·die hi daer ī
gheworpen heeft Eñ die erfnamen
vanden vsufructuarie sijn hē des
sculdich te waeren [ru·de loco pub-
lico·l·pretor ait·et ru·vt in flumīe
publico·l·pauo·]

Vanden bournes of palen·ende
erfscheidinghe Cap·C·xlviij

Bournes sijn die tey

kenen eñ differencien of ver-
scheidinghe vanden lande van deē
ghebuyre ende dander:diemen hiet
palen ·Ende dit behoert te ghescheē
biden gerechte: partien gheropen·
ende alle die oude personen vāder
plecke tot enen sekeren dach te we-
sen ter plecke daer ghescil of is Eñ
alsdan behoert den ghene die die pa
le eyschet te segghen eñ te wijsē·tot
waer toe hi hout ende eyschet dat si
ne erue strect·Ende die andē partie

desghelijcs behoert te segghen·ende
te teykenē · tot waer toe sinen erue
strecket daer teghens Ende of si nz
eens en worden ·Dat gherechte be·
hoert te vermanen den ouden ende
doen daer op sweren:elc op die hei·
lighe ewangelien van gode·dat sij
segghen ende wijsen ten besten dat
si konnen·na dat si ghesien hebben
in voerleden tijde dat recht van dz
erue·dat elc als eischer eñ verwerer
eyschet·eñ behoren elck vanden ey·
scher eñ verwerer:ende vandē mā·
nen al daer wesende · te hebben in
hoer hant een clein stocskijn·eñ dat
inder aerden steken· al daer si wetē
dattet erue van elc gaet eñ strecket:
Ende aen die sijde·al daer die mees·
te stemmen vallen·daer behoert bij
vōnesse van scepenen gheset te we
sen een pale·eñ tot een ghetughe be
hoert elc vanden scepenen te werpē
inden putte·al daer den pale gheset
sal worden een steen·ende dan daer
op te stellen eñ te sluten die pale op
dat in toecomenden tijde die stenen
thonen·hoe veel scepenen gheweest
hebben :om die pale te wijsen ende
te setten Ende dat gedaen· behoert
gheseit ende gheropen te wesen·dz
van nu voert aen nyemant en roer
noch en belette die pale voerscreuē·
op te veruallen in crisme van furt
of van dieste ·:

Als die partien eens sijn ·te
setten ende te stellen palen

Item ende oft gebuer
de : dat die partyen eens waren te
setten palen ende erf scheydinge tus
schen hem luden · wel moghen sijt
doen ·sonder te roepen den gherech
te noch andere :dan hoer ghebuyrē
sulcke als[t] hemluden ghelieuen sal·
ende nemen ende gheuen van hoerē
erue deen den anderē alsoe veel alst
hemluyden ghelieuet : op dat sinz
en doen dat welcke dat den heere te
ghens gaet van sijn gherechte ende
iusticie: ghelijckerwijs als of si ghe
buyren eens sijn te setten een pale
tusschen heimluden · Wel moghen
sijt doen ·op dattet niet an en gaet
den here of den ghemeenten :want
als dan so waert vā node daer toe
te roepen den here ende den gemee·
ten Ende die pale alsoe ghesethe met·
ten ghebuyren mach wel ghesch[i]en
mar daer en sellen geen steenen on·
der wesen als tuyghen van schepe·
nen· om datter gheen scepenen toe
gheroepen en sijn·

Te gheuen deen den anderen
eenighe erue·

Item offet ghebuerde
dat die eē gebuyre mitten āderē eis
worde te setten een pale sonder tge
recht:eñ bi enighe manier die ēnden
anderen gaue van sinen erue goet
willich·ende aldaer setteden den pa
len Ende dat dan daer nae worde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vernomen: dat sijt also malcanderē
ghegheuen hadden sonder die wete
vanden heere. en̄ om te scuwen sijn
recht So soude die here hebben dat
recht vā also veel erfs als dz waer-
dich waer tgheent dat also ghegheuen
ware ouer trecht: dat die pale
gheset is vorder dant behoerde.

Van twist op palē

Item oft ghebuerde dat
eenighe op ghegheuen hadde ghescil
teghens sijn ghebuyre: ende bi erf-
scheiders of bi vonesse van tughen
hi daer of veruiele metten boetē vā
den here: daer hi in verualt. mits te
eyschen dat erue van sine gebuyre.
Welcke boeten sijn .lx. pond pare-
sijs. indient eyghen lant of erue is:
in .x. pont. Hi is sculdich te verlie-
sen also veel lants als hi eyschet. dz
welcke behoert te wesen tot profite
vandē here: ende die costen vā par-
tie tot taxacie vanden here [C. li. iiij.
ru. finiū regūdorū. l. si constitetit
eum qui finale] Hoe wel dat bijdē
ouden rechte. dat so wie niet en ey-
schede op sijn ghebuere meer dā v.
voet. daer en vielen gheen boetē of
Mer bi dat nyeuwe recht: om dat
die loesheit en̄ scalcheit ī die warelt
so seer vermenicht is het wort voer
sien op die boeten so gheringhe als
die een opten anderen eyschende is
[quinqz pedes]

Dat houdinghe van palen niet
en is waerdich.

Item houdinge van
langhen tijde en heeft gheen stadt
teghens trecht vanden palen: noch
daer teghens en vercrijcht mē gheē
recht bi x iaren bi xx. iaren. noch so
en doet mede nieuwichede: wāt tot
allen tyden: als erfscheidinghe geei-
schet wort. en behoert niet gheweygh-
ghert te sine: en̄ en is daer teghens
waerdich tricherie noch loesheit. tē
sal al achter ghestelt worden biden
rechter: so gheringhe alst tot sijn kē-
nesse comen sal [C. li. iiij. ru. dicta l.
cunctis mali. &c.] So moechdi wetē
hoe wel dat hier bouen ghesei is:
dat so wye eyschet eēs anders erue.
hi valt in boeten: hoe wel dattet ge-
eyschet ware bi erfscheidinghe Yae
indient alst gheeyschet wort bi erf-
scheidinghe: niet gheseit noch ghe-
protesteert en ware. biden eyscher:
dat hi des eyschet also verre als bij
erfscheidinghe mi toe geseit sel wor-
den toe te horen. ende niet vorder:
Want bi deser manierē. hoe wel dz
men veruallt in sinen eysch: men en
soude niet veruallen in gheen boe-
ten groot noch cleyne Mer anders
so soudemen veruallen. ghelijcker-
wijs als voerscreuen is.

Die forme van lande te meten

Die forme vanden wa-
ten vanden lande. is te weten: die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

quātitept·dat elc stucke lants hout:
of een stucke weplant ·of houtlant·
of waterlant :eñ dat geschiet·bi ve-
le diuerse namen in somme vā ma
ten: ghelijc als die ghewoente van-
den plecken sijn Want in sōmighe
plecken sijn die maten ghehietē ar-
pens·in ander iournelen· in ander
mēcaudees · in andere maten:ende
in andere bōniers· ende nochtans
het wort al ghemeten bi ghetale vā
voeten weder ghebrocht tot roeden
tot welke roede men behoert te heb
ben xx·voeten int viercant Eñ daer
is in een bonnier al daer men bi bō
niers rekent sestien hondert· dewel
ke is ghetale makende een bonnier
Ende inden lāde·al daer men rekēt
bi cleyn bōnier· is viertien hondert
ende behoert te houden elc hondert·
xxv·roeden ·Aldus is te weten dat
in die roede is xx voet ·ende int hō-
dert vijfeñ twintich roedē Eñ indē
bonnier seshondert Also sijn inden
bonnier van alle ghetale van voe-
ten acht dusent Ende hoe wel dat ī
diuersche plecken die namen vandē
maten is differencie eñ ōderschept.
gelijckerwijs als van arpēs·iour-
nelen·mencaudees·maten·xc Niet
temin sijn altijts gherekent vierhō
dert voer die cleyne maten: als vo-
ren gheseit sijn·de arpens·iourne-
len·mencaudees:xc·Eñ altijt comē
die vier manieren van maten tot eē
bōnier van lande·

Van ghesellscap inder coman-
scappen Capittel·C·xlix

Ghesellscap inder co-
māscap: mach ghedaen sijn
in sulcker manierē: als dat die eene
dat ghelt wtleit :ende die ādere den
arbeit daer toe doet Item noch so
gheschyetet in ādere manierē·dz die
een inleyt meer ghelts dā die ādere·
ende die ādere meer sinen ende ar
beyts · Want nadē rechten ghesel
scappe inder comanscap: en is an
ders niet dā een vergaderighe van
personē· dewelcke ghedaē wort bij
vereenichede ende vergaderige vā
pecune· ende bij deelighe van eeni
ghen saken: om te doen winnē: eñ
tot meerder proffijte ende winige
te samen te brēghen Want alsoe
veel is ī deser sake gheprisē den si-
nē ende dē arbeyt ende moeynessen
als dat ghelt · Codice libro q̄r
to· rubrica pro socio·et lege socieța
tem·]

Te ordinerē īden rechte op par
ticipacie van comāscap·

Hoe moechdi weten dat
ī participaci vā comāscap behoert
na redene eñ bescreuē recht altijt ge
nomē eñ verstaē te wesen rechtuaer
dicheit: wāt dickēt die coopludē en
doen hoer dighen niet of voerwaer
dē· voer mānen voer recht of voer
anderen tuyghen· Mer si doen die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſamen onder malcanderen ter goe
der trouwen Ende daer om indien
daer of gheburt enighe gheſchil bĩ
nen hoer levende live: of daer na bi
den erfnamen vanden coopluden:
om die deelinge of participacie vã
der comanſcap Weet dat den rechtẽ
ſculdich is te procederen ter goeder
trouwen ten naeſten. na dat die ſa
ke eyſchende is ter waerachtichejt.
Ende navolghende dien: te maken
appointement tuſſchen den partiẽ
[C. li. iiij. ru. drã societatis cõtrahe.
Van deelinghe ghedaen op par
ticipacie van comanſcap

Ende offet gebuerde
dat coopluden: die in geſelſcap ſijn
te ſamen inder comenſcap gedeelt
hebbẽ hoer goeden bi egal partien.
eñ daer of ghemaect hebben brievẽ
eñ daer enich vã hem oflivich wort
ſonder ander ordinanci of teſtamẽt
te doẽ Weet dat nochtans die par
ticipacie die bi hem ſuden is alſoe
gedaen. ſal bliven in waerde ende
vaſticheit. [C. li. iiij. ru. dicta. l. ſocie
tatis iure].
Den tijde dat participacie ghe
duert in comanſcap.:

Op participacie ſeyt
den rechte: dat ſo langhe als coop
luden te ſamen ſijn in participacie
ende vergaderinge van comãſcap:
ſoe langhe gheduert actie: dat actie
mach eñ behoert te hebben: wãt in
dien ſi die actie willen doen ceſſeren
Het ſi van node dat ſi deelen hoer
participacie ende rekeninghe te ſa
men ghedaen ſijnde Ende die par
ticipacie van dien dach of ceſſeert:
of anders die actie gheduert altijt.
[C. li. iiij. ru. dicta. l. tamdiu ſocieta
tes durant.]

Van ſommighe coopluden te co
pen comanſcap of waeren.

Sommige twyfelen
of participacie van comanſcap ge
daen ſoude moghen weſen doechde
lic tuſſchen coopluden: dat hoe wel
dat een groot here quame in eẽ lãt
ſcap: ghelijc als den keyſer: of ãder
machtighe here of prince quame in
een lant Ende ſõmighe coopluden
coften veel comanſcap om meerder
winninghe te doen opten coemſte
vanden here: of des ſoude moghen
gheſchien ſonder miſdoen: Weet
dat daer op den recht gheordineert
heeft. dat participacie van coman
ſcap puerlic mach gheſchien eñ on
der condicie: ſo dat die wille vandẽ
ghenen die hem daer toe obligieren
ende verbĩden willen vaſt ende be
waert ſij [C. li. iiij. rubrica ſu
perius dicta. l. aſſociate apud vete
res Rekeninghe te eyſchẽ tegẽs
een die onabel ware

Eñ oft gebuerde dat
yemant dewelc in participacie van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

comanscap ware· hem yet op qua-
me: soe dat hi onabel ware meer in
der participacie te wesen Weet dat
sijn medeghesellen hem moghen la
ten eñ eyschen rekenighe van hem
Ende na diē dach behoert te cesserē
die participacie

Van die een doof of crepel te
worden

Ende of die een doof
worde of crepel: so behoren sijn me
deghesellen te veruolghen andē ge-
rechte om voechden: eñ tegens den
voechden rekeninghe doen van ho
re comanscap: want ter tijt toe dat
sijt also ghedaen sullen hebben: sal
die participacie gheduren: ende in
waerden bliuen [C· li· iiij ru· dicta]

Van restitucie in participaci vā
comanscap·:

Het gebuerde dat een
vanden medeghesellen deelachtich
wesende inder comanscap: wtghe-
souden wort ·om die faite vanden
anderen ·Hi worde gheuanghē vā
den vianden des lants: eñ geset tot
rantsoen ; eñ daer bi ontquā hi vā
sijn vianden Hi woude hebben vā
sijn medeghesellen hulpe van sijn
raentsoen eñ pine: eñ dat si daer me
de deelen souden· aenghesien dat hi
also wel wt was om hoer sakē ·als
om den sinen ·Sine medeghesellen
antwoerden: dat si daer aen niet ge
houden en waren· eñ dattet hē van
geenen node en was te setten in pe
rikel· aenghesien dat hi wel wist eñ
mochte weten die orloghē vādē lā-
de · die openbaer eñ kenlic waren:
Eñ en was niet te ghelikē: ghelijc
of hi gheuanghen ghewеest hadde
van moerdenaers of strollers daer
hem nyemant of hoeden en can Eñ
of hi gheuanghen was: so was hij
bi sijn vreese of veruaernisse incon
stant ghesest op raentsoen · ō meer
dan hi behoerde na sijn faculteit eñ
vermoghen· om eer vander gheuā-
ghenisse ontslaghen te sine· Waer
ōme ·&c· Item soe was hij oeck ghe
set op meerder raentsoen· om dz hij
vermaert ende bekent was voer ee-
nen rijcken man · hebbende grote
goeden ende possessien buyten · eñ
meer dan hoer participacie vander
comanscappe: van andere grote co
manscappen ·die hi ghemeenlijcke
hantierende was · Waer omme sij
niet ghehnuden en waren te contri
bueren of te ghelden aen sijn raēt-
soen · noch anden pinen· die welcke
die hi om sijn veruaernisse ghehadt
heeft · daer hij hem haestelicken wt
gheholpen ende verlost heeft Ende
ist dat saecke dat si daer aen gehou
den sijn: so en ist niet dan na discre
cie ende onderschept vanden rechē·
ende vander participacien vander
comanscappe : ende alsoe veel als
dat bedraghende is· Cetera

Die andere was duplicerende;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende ſeide: dat of den oerloge open
baer was. ſi wiſtent wel als ſi hem
wt ſoudē inde voerſcreuen nootſa-
ken. want het en was gheen ſake
haeſtelic op ghecomen En̄ aenghe-
ſien dz ſi des wiſten: en̄ ſi hem daer
op wtſonden. onſcult en is hemlu
den niet waerdich En̄ of hi ouaert
is gheweeſt. dat ware redelic ende
conſtant: want het was op die pe-
ricule van ſinen liue. ꝛc. En̄ of hi ri
ker was. ſi wiſtent wel: ende ſi heb
ben hem wt geſonden als voerſcre
uen is. int faite van hore participa
cie: ende om anders gheen coman-
ſcap. Ende angeſien dat ſi hē wtge
ſonden hebben. daer om ſijnſe daer
an ghehouden Alle geſien. het wor
de gheſeit bi vonneſſe vanden wij-
ſen. dat alle die participanten ende
deelres ghehouden waren te cōtri-
bueren. en̄ mede gelden na quanti
tept van hoer comāſcap die ſi te ſa-
men deden.

Van depos datmen hiet. te ghe
uen in bewaerniſſe. Ca. C. l.

Depos dat die cuſtup

mers hieten. in bewaerniſſe
te gheuen: ende in conſeruacie van
pemant enighe ſake. het ſi huuſraet
of ghelt ten epnde dat weđ te hebbē
vrij. ten gheliefte vanden ghenen.
diet alſo te bewaren geeft En̄ daer
of ſeit den beſcreuen rechte. Dat in
dien die ſake gheſtelt in bewarighe
verloren is biden ſculde vanden be
warer: weet dat den bewaerre daer
an gehouden is: en̄ ſinen erfname:
īdien hi doot ware Ende oft bi for-
tune onbegripelic verloren ware:
hi en ſoude daer an niet ghehouden
weſen noch ſinen eruen ⌊. C. li. iiij.
ru. de depo. l. ſi incurſu latronū

Van hem te behelpen vanden
ghelden die hem in bewaringhe ge
ſet waren.:

Of eenighe geſet had

de in bewaerniſſen een ſekere ſom
me van ghelde an een andere. en̄ dē
ghene diet alſo bewaerde hem daer
mede beholpe: ſo dat den ghene diet
toebehoert des niet weder en mach
ghecrighen in ſijn nootſaken. en̄ hi
daer bi ſcade heeft Weet dat dē ghe
ne die hem daer mede alſo behelpet
is ghehouden weder te gheuen die
ſcaden ende intereeſtz. En̄ is ſulcke
houdinghe na beſcreuen rechte ghe
hieten ſpmpele diefte ⌊. C. li. iiij. ru.
decā. l. ſi depoſicione.

Van compenſacie van ſake ghe
ſtelt in bewaerniſſe

Ghy moecht weten dat

vander ſake gheſtelt in bewaernis
ſe gheen compenſacie en valt: mar
behoert weder ghegheuen te ſijn ſo
gheringhe alſt gheſchiet wort van
den ghene diet in bewaerniſſe ghe
ſtelt heeft: of van ſijn gemachticht
En̄ weet datter noch geen cōpēſaci

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vallen en ſoude · hoe wel dat elc ghe ſet hadde in bewaerniſſe deen tottē anderen enige ſake · Ghelijc of ian gheſet hadde in bewaerniſſe tot ia- cob een ſeker ſōme van ghelden : of andere ſaken Ende ian deſghelijcs mede gheſet hadde in bewaerniſſe totten ſeluen iacob een andere ſōme ghelts Die ſaken alſo gheſet in be- waerniſſe · indien enich van hēlu- den hem excuſeert : ſeggende · dat hi ian ſijn goet gaerne weder gheuen ſal : wanneer dat ian mi weder ge- gheuen ſal hebben tgheent · dat hij van mi heeft te bewaren Soe weet dat ſo wanneer geweten wort dat tet bewaringhe is · elc is ghehoudē weder te gheuen voer allen werckē die ſake die hem aldus te bewaren ghegheuen is Ende dan dat gerechte ſal ordineren vanden ſurplus : op die peticie vanden partyen

Vanden interreſt · dat weder be- hoert te hebben den ghene · die de ſa ke of goet verloren heeft

Item weet dat ſo wie in bewaerniſſe heeft enighe ſake eñ ſpecialic ghelt : ende hi maect eenige difficulteyt dat weder te geuen : als hi daer of verſocht wort vandē ge- ne diet hem te bewaren ghegheuen heeft · of bi ghemachticht van hem Weet dat indient bi ſine ſculde ach terblijft bi looſhede · of dat hi hem daer mede beholpen is : of dat hijt verloren heeft ongheuallichlijke bi quade bewaringhe · hoe wel dattet hem gheſtolen waer bi qualic te ſet ten · eñ dat ſijn huus of ſijn camere niet en ware ghecaſſeert of ghebro ken · Ende dat hi daer mede niet en ware vercracht biden weghe Weet dat hi ghehouden is weder te ghe- uen den ſcade ende īterreſt die daer om hebben ſal den ghene : diet hem te bewaren ghegheuen heeft · of ſi- nen ghemachticht : ten diſpoſicien vanden gherechte · op dat hi int ey- ſchen weder te hebben die princypa le ſake daer of eyſch ghedaen heeft Ende of hij des niet en eyſchede : eñ die ſake gheſtelt in bewaerniſſe hē toeghewe ſen worde : ende daer nae woude eyſch doen van ſijn ſcaden ende interreſtz · hi en waer daer toe niet ontfanckelic · want mē behoert tet al teffens te eyſchen met enen ey ſche : hoe wel nochtans dat den pri cipale alder eerſt behoert te ſijn ghe determineert [Codice · li · iiij · ru · deꝯ l · cū hereditas domini ·]

Vanden ſake die een gaſte in ſi- ne herberghe te bewaren gheeft als hi al daer gheherberghet is · of īder herberghen gecomen is · Ca · C · li

Aende altijt bi regu le voert in mijnre materien Eñ ghe ſiē vāden depos of bewaerniſſe :

Soe volcht daer na te segghen ende te thonen van tgheent dat geset is inder bewaernisse ende laste vanden waert · wanneer men coemt in een herberghe: of in een tauerne · of cabareth · of wanneer men gaet in eē scip inder zee · of in riuiere vanden enen lande int tandere · Want dese vijf punten voerseit sijn alle vā eēre condicien in recht · alst ghegheuē ende ghestelt is in bewaernisse · als voerscreuen is Soe ist te weten dat alle waerden die openbaerlic houden herberghe: so gheringhe als yemant tret of coemt in hoer herberghe · alle tgeent dat si daer brēgē eñ setten in bewaernisse anden waert hi behoertet te bewarē eñ te verweeren na sijnre macht tegens een ygelic Ende die saken ghebrocht biden gasten inder herberge: sijn oter bewaernisse vandē waert: als die gasten een camer ghenomen hebben īder herberghe: eñ daer of ghenomē den slotele · eñ met hem gedraghen: of doen draghen bij haer knechten Want wanneer een den slotele nemet · hi nemet aen den last van sinē goeden die inder camer sijn · eñ ontlast daer of den waert ende dē huusghesinne Mer indien den slotel ghebleuen ware anden waert: eñ inder camer verloren waer eenighe sake hoe wel dattet niet ghethoent gheweest en hadde inder herberge aen den waert of huusghesinne: so ware den waert ghehouden des weder te gheuen biden slotel die in sinē hāden eñ bewarighe ghebleuen ware Eñ den gast soude ghelooft wesen bi sinen eede · indien hi ware eē mā van ghelooue eñ van eerē eñ vā goeder famen · Eñ also ist mede vandē saken die buten der camer wesē souden · het si paert of paerden · indien si gheherbercht sijn

Vanden gaste die den slotel vander camer an ghenomen heeft: ende daer na weder gegheuen dē waert ·

Eñ oft ghebuert dat den gaste hadde van eersten ghenomen den slotel vander camer: eñ hi dien daer na weder gaue dē waert of waerdinne: ende hise ophīc an enē naghel · op dattet gewetē mochte worden vā meer ādere · die mede īder camere ghelogiert sijn · of om deswille dat die waert of waerdinne daer in veel te doē heeft · eñ daer in yet verloren ware · dat ware op perikel eñ scade vāden waert: wāt ghelijckerwijs als voerscreuen is · wanneer dē slotele blijft īden laste eñ bewaernisse vāden waert of vā sijn ghesine · den pericule ende scade staet op hem ·:

Vanden huusghesine vāder herberghen dieste te doen

Item of den huusghesinne vander herberghen eenighe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſake gheſtolen hadde vanden gaſtē ende dattet alſo beuonden ware · dz ware op perikel ende ſcade vanden waert: wāt hi behoert voer hem te ſien: wat huuſghelinne dat hi op ſlaet in ſinen huſe

Vander cameren ghebroken bij den dieuen

Ende oft ghebuerde dat die camere ghebroken ware of doerſteken · dat en ſoude niet weſen op perikel vanden waert Mer indien ſi daer inne quamen bider doren of veynſtere die open gheuonden ware · dat ſoude weſen tot perikel vanden waert Mer indien men beuint · datter mede gheſtolen ſijn van des waerts goeden alldā ſoudet blijcken · dattet ware ſonder die ſculde vanden waert [C · li · iiij · rubrica de nautis camponis et ſtabulariis · l · debent · ⁊c · et C · li · iiij · ru · de locato et conducto]

Van accōmodacien · datmē hiet leeninghe bi vrientſcap ·

Capittel · C · lij · :

Accōmodacie dat die custumiers hieten · leeninghe ghedaen wt vrientſcap van eenighen saken: is een ſake die met rechte ingenereert ende ſpruyt actie des weder te hebben ende te eyſchen ſonder wederſegghen mz ſcade eñ achterſtal Ende daer om waechdi wetē dat alle dinc dat minnelic gheleent is: behoert te ſijn weder ghegeuē ſo wel te paſſe · dat den gene diet hem alſoe gheleent heeft: daer bi ghene ſcade en lidet Ten waer dat den ghene dient gheleent ware hadde rechte ghevaerdighe ſake van excuſacie Ghelijc als of ghi mi leent minnelic enighe ſake: eñ dat mi met crachte ontnomen wort of gheſtolen Weet dz ic allsdan niet ghehouden en bē in enighe ſcade of interreſt: ten ſi bi also dat int ontleenen ic geloeft hadde des weder te gheuen op allen ſorghen · die daer op ſouden moghen comen ende vallen

Exempel

Ick ontleende teghen mijn ghebuyre een paert · dat welc mi ontnomen wort biden vianden des lants Weet dat ic daer aen niet ghehouden en ben: ten ſi dat ic int annemen: dat paert annomen hebbe op perikele ende ſcade van allen fortuuen [C · li · iiij · ru · de commodato · l · ea quidem: ·]

Item te leenen enighe ſaken om te verſetten ·

Indien ghi leent eenighe ſake yemant wt vrientſcap: ō die te moeghen verſetten: om hem daer of te hebben eenighe financie: die hi allsdan van node heeft: ende die financie die daer op geleēt was betaelt · ende voldaen is: bycauſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

alheel of dat meerre deel· weet dat
ghi hebt actie teghens den ghenen
dien ghijt gheleent hebt of ſinen er=
uen· te begheren dine ſake bi actie
van leeninghe: eñ ghi ſijt ſculdich
weder te hebben bij correxie opten
ghene dien ghijt gheleent hebt ⌊·C·
li·iiij·ru·dicta·lege·quod reſtituere
debet

Van compenſacie vā
gheleende ſaken

Item weet dat geleen
de ſake is van ſuleker actie ghepre=
uilegiert: dat of den ghene dient ge
leent is yet ſculdich is den gene diet
gheleent heeft: hoe wel dattet ſi ghe
leende ghelde· eñ den ghene diet ge=
leent heeft·dat woude weder hebbē
Weet dat den ghene dient gheleent
is niet en mach maken compenſaci
mer hi moet die gheleende ſake we
der gheuen voer allen wercken·

Condicie van ſaken diemen niet
ſculdich en is Ca·C·liij·

Condicie van ſaken
diemen niet ſculdich en is: is
te betalen meer dan men ſculdich is
twelc valt in actie van ontſculdige
ſake· dat ingenereert recht ende ac=
tie te repeteren eñ wederroepen die
ſake alſo betaelt bouen tgheent dat
men ſculdich is Daer of ſeit den kei
ſer in ſinen heylighen concile Daer
en is gheen twijfele· dat indien ye=
mant enighen perſone bi inaduer=
tencie eñ bi miſrekenē betaelt· weet
dat hijt daer na hoe wel dat hijt be=
taelt hadde bi proteſtaci:des ſel mo
ghen weder hebben bi actie van ōt
ſculdighe ſake·die de clercken hietē·
⌊de condicione indebiti⌋ Ten waer
bi alſo dattet betaelt waer bi von=
neſſe ende mit rechte alſo ghewelen
want alſdan en waer daer geen re=
peticie: eñ die actie ſoude alſdan cel
ſeren van condicie van ontſculdige
ſaken⌊·C·li·iiij·de condicōe indebi
ti·l·pactionem indebiti⌋

Te glouen yemant enighe ſcul=
den diemen niet ſculdich en is

Die recht ſeit noch op
deſer rubrike·dat oft ghebuerde·dz
of yemant daer toe ghenegen worē
te ghelouen enighe ſeker ſculdē·die
hi niet ſculdich en ware: mer ſoude
dat ghelouen om te ontlaſten enen
anderē van ſijnre ſculde ſonder eni
ghe tranſactie of gheloſte·weet dat
ghi niet en moecht hebben ontſlach
of verhael vanden ghene·daer ghij
alſo voer gheloeft hebt ·aenghelien
dat ghijt van uwe vrie wille gedaē
hebt ·mer ghi moet voldoen eñ vol
brengen uwe gheloſte⌊C·li·iiij·ru·
dcā·l·ſi tibi nulla actione⌋

Te betalen bi turple of argeliſt

Item nochtan willen
die wijſe ſegghen·dat ſo wye ghelo
uet enige ſake te betalen bi inaduer
tencie· hoe wel dat hi hem daer ine
verbindet met brieuen ·Niettemin

aenghesien dattet ware doen blikē ghedaen te wesen bi furple: hi heeft actie van ontsculdighe sake: ē mē mach hem daer mede verweren bij desen recht · [C · li · iiij · ru · dicta l · cū insoluta et indebita]

Item hoe wel dat die rechtē willen: dat int betalen bi furple of argelist enighe sōme · men al recouuereren ende verhalen mach bi actie van condicie van ontsculdighe sake Niettemin moechdi weten: dat of yemant betrect in sake een andere voer gherechte: ē om te scuwen den eysch van partye · of ontkennē van meer te eyschen dan men sculdich is om vreese van rechte: ē hij daer om betaelt of gheloeft eenighe sake · weet dat hi daer om geē recht en heeft te repeteren: mer sal vast houden tgheent dat hi gheloeft: of daer of betaelt sal hebben: Want also cesseert daer inne actie van cōdicie van ontsculdighe sake · Men seit dat so wye eenige sake gheloeft in furple · of om vreese van rechte: of ō dat hē geen recht gebueren en sel · Dese condicie cesseert: ende en heeft gheen stadt · want daer īne en is gheen vreese · noch crachte: noch onghelove · [C · li · iiij · rubrica dicta · lege ea queritis · :]

Te betalen bi wanen sculdich te wesen ·

Of ghi betaelt eenē seker sōme ghelts: die ghi waendet sculdich te wesen: ende ghijt nz sculdich en waert: dat ghi sekerlic niet en wistet daer of: ē dat ghi des be tughen moecht voer recht Den ghene die des ontfanghen sal hebbē · sel bedwonghen worden weder te gheven dat gheent dat ghi daer of betaelt sult hebben · bider actien van condicien van ontsculdighe saken [C · libro iiij · rubrica dicta · l · fidei cō missio vel legatio]

Van condicie bi leelike saken ·

Capittel · C · liiij ·

Condicie bi leelike saken · is te ghelouen of te verbinden tot yemant eenighe sake: op dat hi doen wil eenighe leelike saecken of werken · dewelcke die onrechtelikē ende leeliken ghedaen waren Ghelijckerwijs als te bedingen of hem te verbinden yemande te slaen · of doot te steken · Ende ghelijck als te vercopen sijn wijf · sijn dochter · of sijn nichte · of teghens die eere ende wet der heyligher kercken: of tegēs goede seden · of teghens dat welvaren vanden rechte · Of te draghen valsche ghetuyghen Ende veel andere onredelike ende leelike saken · die dier ghelijck sijn · dewelcke niet alle hier ghescreven noch verclaert en moghen wesen Ende alle sulcke geloften en sijn niet waerdich noch te onderhoudē · noch en ingenereri

geen actie anden epſcher Mer noch
tans of onder den decſel van diẽ iet
ghegheuen waer: eñ den gene dient
ghegheuen ware· daer of here ghe-
maect ende int beſit ware Weet dat
hi daer of niet en ſoude weder heb-
ben· al waert gegheuen om ſeclike
ſake· Want in dit ſtuc den beſitter
heeft dz beſte recht· naden rechte die
ſeit [In turpibus cauſis melior eſt
condicio poſſidentis C· li. iiij· ru· de
condicione ob turpem cauſã · l· cum
te propter turpem cauſã]

Te gheloven enighe ſaken andẽ
ghene· diemen ſijn goet ontnomen
hadde

Item oft gebuert dat
yemant gheeft of ghelooft ſeker ſõ-
me ghelts: om weder te gheuen dat
gheent dat hi hem ontnomen had-
de: ende om dat hi veriaecht hadde
die beeſten vanden velde· op dz ſij
comen mochten inden ſtricke vã ſi-
ne medegheſellen: om die te mogen
nemen ende ontſcaken· of bi ander
looſe wegen bi hẽ gedaen: op dattz
tot geenre kenneſſen comen en ſou
de Weet dat hi ghehouden ſal we-
ſen weder te gheuen tgheent: dz hij
daer of ghenomen heeft· om te ſcu-
wen die kenneſſe eerſt eñ voer allẽ
werckeu Eñ nochtans daer nae ſal
hi ghecorrigiert worden vandẽ miſ
daet: biden rechter die daer of die kẽ
neſſe behoert [C· li· iiij· ru: dicta · ſ·

quotiens accipietis· et · l· cũ qui ob
reſtituenda: et· l· ob reſtituenda qui
bus exeant·]

Van locacien ſo wel van huſen
als anders Capit· C· lv·

Locacie is te verhuy
ren een huus· lant· of andere
poſſeſſie · of andere ſake: eñ hoemẽ
daer aen gehouden is of niet Ende
die clercken hieten deſe rubrike [De
locato et conducto] So weet dat dẽ
here vander garderobe· die des ver
huyert heeft yemant· om daer inne
te ſetten enighe ſake in bewaerniſſe
Oft ghebuert dat die goeden dier ĩ
gheſet worden in bewaerniſſe· of ĩ
andere verhuerde plaetſen: verlorẽ
worden bi dieuen die den gardero-
be hebben vercracht of ghebroken:
ſonder den ſculde vanden here diet
verhuyert heeft· daten es niet tot ſi
nen perikel of achterdeel Mer idiĩt
ſõder cracht bider dore of venuſtere
verlorẽ ware· dat ware op perikele
vanden ghene diet verhuyert had-
de · [C· li· iiij· ru· de locato et con
ducto· l· dñs horreoꝝ periculũ·]

Van huſen te verhuyren
Indien ghi een huus̃
huyert van yemãt om ſekeren pri-
ſe: ende ghi betaelt hebt die huyere·
Weet dat die termine hi v nz betrec
ken en mach vanden huſe Ten wa
re bi alſo dat hi ſeluer daer wonen
woude· of dattet van groten node

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

waer dat huys te vertymmeren: so
datmen daer om moeste wt trecken
Ende naden custumiers · of den ge-
ne dien dat huus toebehoerde · des
vercofte of met renten wt gaue · te
ghens een andere · Eñ dit henghet
den bescreuen rechte [· C · li · iiij · ru-
brica dicta · l · e ·]

Vanden goeden wesende inden
ghehuerden huse

Ende ten is van ghee
nen node anden heere vanden huse
om sijn huyre te soecken ander bor
ge: dan die goeden die int huus sijn
ghebrocht biden huyerman Want
alle tgeent dat daer inne is · behoert
eñ is verbōdē voerden huyshuyer
eñ nyemant anders en mach daer
an spreken · voer dat hi voldaen sal
wesen van sijn huyre [C · li · iiij · ru-
brica dicta ·

Te huyren lant teghēs een and ·
Ende of yemant huyert
een stucke lants · mids betalende al
le iaers een seker sōme ghelts of co-
ren of andere sake · ende inde huyre
niet en waer besproken · dat of eeni
ghe tempeeeste of onweder opqua-
me · van donre · blixym · vā drooch-
te: of van heeruaerden openbaer ·
dattet waer op sijn perikel · weet dz
of hi bi deser manieren scade hadde
bi sekere iaren durende die huyre ·
eñ daer inne niet gheuallen en sijn
iaerscaren, dat hi na discrecie · daer
bij begroot mach wesen · weet dat
ghi redene eñ actie hebt te eyschē re-
storacie vanden scade die ghi bi sul
ke ongeualle gehadt hebt: ende het
behoert also gewesen te sijn · indien
daer of geschil valt [C · li · iiij · ru · d ·
l · licet tribus annis]

Te bliuē twee huyren op een plecke

Item of yemant ghe
huyert hadde een huus of erue bi se
ker iaren om sekeren prijse elc iaer:
eñ het ghebuert · dat hi sond weē te
huyren daer in bleue ouer die iaren
genaemt inder huyre Weet dz daer
om niet en ware · hi en ware gehou
den voer elck iaer te betalen · die hij
meer daer inne bliuen soude · ouer
die huyre: also veel als hi te voren
betaelt hadde tsiaers Ende dē huus
heer en soude hem niet meer moghē
eyschen: ten waer datter ander ghe
loften ghedaen waren [C · li · iiij · ru
brica dicta · lege quādam legem con
ductionis ·

Een ander voert te verhuyren
sinen pacht gheduerende ·

Ende oft gebuert dat
yemant ghehuyert hadde enighe er
ue of lant: eñ hi dat voert verhuyrē
woude enen anderen op sulcker tijt
als hijt in huyre hadde: Weet dat
hijt wel voert doen mach: mer den
heere vander saken en heeft gheen
actie dan opten eersten huyerman
Ten waer bi also · dat die huyre of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voerwaerden sulck waren · dat hijt een ander wel mochte verhuyren [· C · li · iiij · rubrica dicta lege · nemo prohibetur ·]

Te ōcopen een huus dat verhuyert is ·

En oft ghebuert dat den heere van eenen huse vercoopt dat selue huus · Den ghene die dat huus ghecoft heeft · en is niet ghehouden die huyre te houden · ten sij dattet hem belieft Ten waer bi also dat inde vercopinghe daer of voerwaerde ghemaect waer : die huyre te houden [C · li · iiij · ru · d · de locato]

Te verhuyren teghens een ende daer na een andere

Item oft ghebuerde dat yemant ghehuyert hadde een huus of ander lant : ē daer nae den gene diet ghehuyert heeft dat voert verhuyert enen anderen alheel of eensdeels Weet dat die here vander saec heeft alldan sijn exceptie of verhael anden eersten huyerman Ende oft gebuerde dat den eersten huyermā waer in ghebreke van betalinghe : so mach hi anspreken den anderdē huyerman : als tot sine goeden · die hi vinden soude in sijn huus : of op sijn lant also verhuyert · Want an die goeden heeft hi actie : ē niet an den liue vanden anderden huyerman noch an sijn ander goedē · voer dattet recht daer op gewesē is partie gheappelleert of geropen ·

Te leenē huse of erue ·

So wye gheeft bi leeninghe een ander sijn huus of sijn erue te houden sonder forme vā cōtract · Weet dat hier gheen actie en is te recouuereren · of te verhalē enighe huyerwaer of loen opten ghene diet alsoe ghehouden heeft · noch anden ghene diet voert van hē ghehouden hadde tot sulcker condicie Want bi leeninghe noch bi bede en genereert noch en sprupt gheen actie van huyere · noch die goeden en sijn niet te veruolghen noch te bedwinghen · die ghevonden souden worden opten erue

Te huyren eenige sake vanden gene diet in lijftocht hout

Of yemant gehuyert heeft enighen huse vanden ghenen wie dat huus toebehoert tot sinen liue Ende den viagier of lijftochter oflivich wort : eer den terme of tijt ghecomen si Daer om en blijft niet den huyerman en blijft inden huse ende erue sijnē tijt ende iaer dat hijt gehuyert heeft : mids betalende die huyre · op datter niet en si · dan dat iaer · dat den lijftochter oflivich is · Want al hadde hijt langer gehuert den ghene die dat erue of huus toebehoert : en soudes niet houden · ten waer dattet hem beliefde Ende also van enen meersch of hoylant mach

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mē despoillierē · of die vruchtē daer of nemen · mits betalēde die huyre vanden iare ēn niet meer Ēn so vā een boemgaert te huyren · ēn te nemen die vruchtē die bīnen dat iaer vanden huyerwaer rijpe wesē souden : ende den onripe vruchten niet Ēn allso van enen viuere : op dat dē huyerwaer of huyerman des geladen hadde hi soudet mogen visschē in behoerlike tijt · mits betalende de huyre vanden iaerscaer · hoe wel dz den lijftochter ghestoruen waer in saison · of tijde [C · vt in fluie]

Van actie die die clercken hieten · ēphiteosis : te setten sine erue of lant in winsel ¶ Capittel · C · lvi ·

Ohesien vanden loca

Orien · daer nae volcht te stellen sijn erue of lant in winninge · twelke gheen sake en is in vercopinghe noch in huyerwaer · noch in coop : So machmen weten · dat sōmighe setten hoer erue of lant tot winsele tot yemant · of hoer beesten : daer bi dat si hebben die helfte vandē profiten · ēn den winer dier op doet alle costen : om die ander helfte : soe dz die beesten sijn gheprесen · ende die conquest of winsel daer of wort gedeelt : half ende half den ghene diet wtset te winnen eerst hebbende sijne principale · :

¶ Van fortunen op sulcke saken ·

Item weet dat of in sulker sake · dat die clercken hieten · ēphiteosis : te stellen sijn goeden tot winsel : ghebuert eenighe fortune : soe dattet al verloren wort bi fortune of anghe ual · van orloghe · van tempeeste of onwedere : tgeeat dat den winner niet en hadde moghen verhoeden : dat behoert alheel te vallen optē ghene diet wtset tot winnen : ende niet opten winner Mer of daer eenighe fortune opquame bi faite van saison of tijde · waer bi eens deels van der sake verloren ware : ende niet al : dat ware op perikel vanden winner · die de sake houdende ware : ēn niet vanden ghene diet wt ghegheuen heeft · Ende van sulcken coop of voerwaerde : behoren ghemaect te sijn brieuen · of den coop of voerwaerde ware ī twifele · ende nz houdelic [· C · li · iiij · ru de ēptionib⁹ iure l · ius emphiteosis]

¶ Te ghemissen op sulcke voerwaerden of gheloften

Item offet ghebuerde

dat sulcke coop of voerwaerde ghedaen sijn bi brieuen · daer ghebreck is inden gheloften : die niet ghehouden en worden vander eenre sijden of vander andere · dat ingenereert actie de amphiteorique : twelc mach veruolcht sijn tot iuste tytele : te volcomen den gheloften begrepen inden ghescriften daer op ghemaect :

Eñ men mach den ghebreclick daer of bedwinghen hem eñ sijn goeden [C·li·iiij·ru·dicta·l·in ephitariis]

Hoe dz den winer niet en mach vercopen sijn winsel of verbeterige·

Item die rechten seggen dat den winer die sulcke voerwaerden heeft aen den wtsetter·niet en mach vercopen enighe amendemēt of verbeteringhe·die hi behoert te doen of te hebben opten lande also ghegeuen·of opten beesten sonder den consent vanden wtsetter Ende of hi des dede·den wtsetter soude hem moghen veruolghen met recht eñ hem doen bedwighen :dat alsoe behoert gedaen te sijn [C·li·iiij·ru·dcā·l·eū dubitatis vtrū]

Te pande te setten sine goeden·
Capittel·C·lvij·

In onderpande te setten enighe sake·is te setten enighen goeden of huysraet in handen van yemant totter tijt toe dat hi voldaē si·ende betaelt sitgeent datmē daer op leent·op hope of meeninghe·dz als des is betaelt : weder te hebben sijn pande So seit den rechte alsoe· Egheent dat die creancier hout ī ōderpande enighe sake of erue·daer hi of ontfanghen heeft die vruchtē Weet dat alle die vruchten·nae dat die sake gestelt is in onderpande behoren te sijn gherekent in betalinghe·Eñ of hi die sake verarcht hadde in sinē tijt :so is hi oec gehouden des te beteren bi actie van ondpande [C·li·iiij·ru·de actione pignorū·l·creditor qui]

Te verliesen die onderpande

Ende of die creancier wye eenighe pande ten onderpāde in hande gheset is·verliest den pāt die hi hadde in onderpande sonder sijn scult·Weet dat hijs niet en is sculdich of ghehouden weder te gheuen :mer indient anders beuonden wort·weet dat hi daer aen ghehouden ware·ghelijc als hier bouen is gheroert inden capittel vanden locacien·ghetepkent biden ghetale van· [C·li·iiij·ru·l·si creditor sine vicio]

Van sake van auēture op pāde·

Noch seldi weten dat op pande ghebuert cas van auēture·diemen niet en mach verhoeden Ghelijc als van brande :of van oploop van dieuen·of andere ghelike saken Weet dat den ghene·die daer of heeft die bewaernisse : en is daer in niet ghehouden. īdient verloren wort En daer om en is den sculdenaer niet ontslaghen vander scult: Ten waer bi also datter waren enighe voerwaerden tusschen hemluden sulcke·dat of den pande verloren ware bi sulcker sake van fortune : soe en ware den sculdenaer niet quite vander scult [C·li·iiij·ru·dcā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

[l·cū fortunis caſibus·]

¶ Datmen niet en behoert te argē enighen onderpande

Daer is beſcreuen recht die ſeit·dat den ghene die in onderpande hout enige ſake·hi en macht niet vercopen·noch in pande ſtellē Eñ indient huſen of andere eruen ſijn: ſoe en behoert hi des niet te arghen noch af te houwen bomen tuinighen noch anders: eñ oft gheburt ware: ſo behoertment weder te keeren eñ te beteren·

¶ Vandē creācier yet te doē makē op die ſaken hem gheſtelt in onderpande·

Item ende bi ander redene Indien den creancier ſet enige ſake:eñ maect enighe refectie of verbeteringe van onderhoudeniſſe:hiī behoertet weder te hebben optē ſculdenaer Want hi en is niet ghehouden die ſake te houden in ſtate:alſt hem ghegheuen is:eñ die vruchten die hi daer of ontfanget: ſijn gherekent in betalinge vanđ ſcult [C·li·iiij·ru·d·l·creditor·:]

¶ Dat in onderpande en is gheen prelcripcie

Item weet dat om langhen tijt·dat den creancier hout enighe ſaken in onderpande:daer om en mach hi niet vercrighen poſſeſſie noch preſcripcie·Want alle die vruchten die daer of ontfangē ſijn biden creancier moeten ghekeert eñ gherekent ſijn in betalinge: ende hi moet den pande weder gheuen den ſculdenaer ſoe geringhe alſt betaelt is ī behoerlike ſtate: ende of des niet is hi iſt ſculdich te beteren andē ſculdenaer bi goetduncken vanden rechtē [C·li·iiij·ru·d·l·a nemine fructu]

¶ Van ſōmighe goeden ghegeuē tot ſōmighe creanciers·

¶ Item of enige goeden behorende enen die ſculdich is: ghegheuen ſijn ſōmighe creanciers: die hi ſculdich is met onrecht clameren of legghen ſi die goeden hemluden toebehorende·ten ſi bi alſoe dat ſij ſpecialiken of ſonderlinghe gheobligiert of verbonden ſijn: want anders indien daer enighe andē ſculdenaers ſijn·Weet dat ſi hebben ſonden verhal mede aen die goeden·eñ ſullen moeten bekeert ſijn tot alle die creāciers of ſculdenaers: ſo verre als die ſtrecken·[C·li·iiij·ru·d·

¶ Hier na volcht van actie exercitore ende pſitore·

¶ Capittel· C·lviij

Actie exercitore ende pſitore·is dat recht dat wel ke dat eenige knechten vandē coopmās hebben in comāſcap teghēdē

meesters: die doen en̄ excerceren die saken van horen meesters in comā scap doende·het si te lande of te water. En̄ daer of seit dē bescreuē recht Of ic eenighe voerwaerde of comā scap make anden beleyder of regierer des scips· om die sake des scips of vander comanscap: die daer inne is Weet dat den meester so wie des is: is ghehouden ende gheobligiert des goet te doen·en̄ hebben actie teghens hem om den ghelofte van sinen knecht Ghelijck als den ghene die om die faite en̄ comanscap van eenighe biden meester en̄ here vanden sake ghestelt en̄ ghemachticht is [C li·iiij· de exercitoria et ṕstitoria actione·l·seruus tuus·]

Van gelde gheleent dē gourmet: of coopknecht·

Of dine knecht uut be

leyden van dijnre comanscap leent eenighe penninghen voer v: en̄ die bekeert worden in dinen oerbaer· daer of dat den knecht v rekenighe gedaen heeft Weet dat ghijt gehouden sijt weder te gheuen den ghene diet gheleent heeft: ghelijckerwijs oft v selue gheleent ware [C·li·iiij· cu·d·l· ex contractibus seruorū]

Vanden knecht des wissels

Actie ṕstitore is wel

gheuestighet biden bescreuē rechte Dat om den gene die ghestelt heeft enige ghelden inden wissel vā enige openbaer wisselaer bi consignacie behoerlic· Welcke ghelde ghesetwaer en̄ geconsigneert andē knecht hoe wel dat sijn meester daer nz tegenwoerdich en ware·na dattet gedaen waer inden name vāden meester·den meester soude moeten goet doen alle tgheent dat bi sinē knecht gedaen geweest is·noch hi en mach daer teghens niet differeren [·C·li·iiij·rubrica dicta·l·ṕstitoria tibi aduersus·]

Vanden knecht gecōmitteert of ghestelt biden wiue·

Noch seggen die rech

ten·dat hoe wel dz den gouuernoer of regierer des scips: of vander comanscap ghestelt si of ghecommitteert bi vrouwe·niettemin moet die vrouwe hebbē: en̄ houdē voer goet die faite van horen knecht: ende dz si goet moet doen sijn ghelofte ī comanscap doende· noch si en mach des niet differeren [C·li·iiij·ru: d·l·et si muliere] Noch ist semblable: of ghelijcke actie· dewelcke yemant heeft teghens den knecht van eenigen coopman: die tegens dē knecht ghecomanscapt heeft biden dancke of consente vanden meester: want alsdan is die actie dubbelde: de ṕstitore en̄ van consente [C·li·iiij·ru dcā: lege et si a muliere:]

Van tgheent dat beter en̄ te houden is rechtelick: wanneer dattet is gheconsenteert Capittel C·lix

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Dat beter is ende met
recħte te houden :tgheent dat
ghedaen is ende gheconsenteert vā
den partien ghesamentlic : eñ daer
tughen of sijn sonder gescrifte daer
op gedaen :dan tgheent dat bi loes⸗
heit of furple blijcken soude gedaē
te sine: eñ daer ghescriften of warē
sonder andere ghetughen Daer of
spreect die recht in een rubrike :dat
die clercken hieten [Plus valere qđ
agitur · q̄ꝛ qđ simulatori concipitur]
Ende seit also Die waerhede vā eni
ghen contract behoort ghehoudē te
sijn : eñ bewaert rechtelic van tgeēt
dat bi tughen bliken sal ghedaen te
sijn in goeder trouwe: bat dan dat
gheent ·dat bi ghescrifte blijct sonđ
tughen bi suspectie of twijfelinghe
van arghelist [· C · li · iiij · ru · d · plus
valere qđ agitur ·le · in contrac · rei
veritatis ·:]

Van tughen teghen brieuen ·

Of eenige bi faintise
dede scriuen tgeent dat hi doet · oeck
tgheent dat een ander hem doet :eñ
daer nae hem daer of woude behel⸗
pen teghens yemant · weet dattet
tgheent dat gheuonden sal worden
ghedaen inder waerheit beter is dā
tgheent dat ghescreuen sal sijn bij
faintise · [· C · li · iiij · ru · dicta · l · si q̄s
gestum ·

Te doen dubbelt verstant teghens
enen brief ·:

Of dine procuroer de
de maken gescrifte van tgheent dat
ghi hem gheuraecht had te doē ver⸗
huyren enighe van dinen eruen of
lant Eñ anden ghenen tegens wiē
hi ghecomanscapt hadde dede scri⸗
uen in dijn ghescriften of brieuē an
ders dan die comanscap gedraecht
of ghedaen was : eñ ghi noch iwē
procuroer niet en doersaghet dē ge
scriften bi die grote confidencie of
betrou · die ghi hebt an partie · weet
dat bekent die waerheit daer of · het
behoert gheseit te sijn den coop te
niete Want in coop of voerwaerde
van goeder trouwe : behoert te sijn
die consente van een yghelic gehou
den ende bewaert: of des en is van
gheenre waerden [· C · li · iiij · ru · dcā
· l · si falsū instrumentum]

Van litige · diemen seit vandē
saken die niet en behoren vercoft te
sijn den plegte of ghedinghe han⸗
ghende ·:

Capittel · C · lx ·

Litige is wanneer ye
mant vercoopt sake daer ghescille
ende ghedinghe of is · die clerckē hie
ten [Vice de litigio ·] Ende daer of
soe seit den bescreuen rechte Wi
verbieden enen yghelikeu : als dat
si niet en vercoopen die saken daer
ghedinghe of ghescil of is: tot wat
persone dattet si · Want al waert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghedaen·daer om en ſoudet niet bli
uen·den pleyte of ghedinghe ſoude
voertgaen: ghelijc als oft niet ver-
cocht en waer:eñ ſoude ſorteren die
ſentencie daer op ghegheuen ſijn ef
fect·eñ ſoude des beteren den verco
per·eñ den coper mede diet alſo we
tens ſoude copen Den vercoper die
alſo vercochte die ſake hangēde int
proces: ſoude veruallen in boeten·
van alſo veel als die ſake waerdich
ware·eñ ſoude die vercopinghe te
nieute ghedaen worden ·Ende den
coper· indien hi wiſte· dat die ſake
ware litigioſe of in ghedinghe· ſou
de verlieſen alſo veel:als bedraghē
ſoude den coop ten profite vanden
here Ende of den coper niet en wiſ
te·dat die ſake was litigioeſe·hij en
ſoude niet verlieſen noch en ſoude
niet weſen in enighe ſcade: mer ſou
de weder hebben ſijn ghelt ·ende dē
coop ſoude weſen te niete ·Ende dē
vercoper ſoude beteren teghens dē
here van alſo veel·als den coop be-
draecht Ende alſo moecht ghijt ver
ſtaen·indien die ſake litigioſe ware
biden verwerer ghegheuen yemāt
anders diet ontfangen hadde·weet
dat alſdan die ſake ghenomē ſoude
weſen :om te hebben die boetē voer
ſcreuen·[C·li·iiij·ru·de litigioſis li
te pendente actione.et ·ſ· cenſimus
ut ſi quis lite·]
Item te gheuen in teſtament ſa-
ke litigioſe

Of yemant laet in ſi
nen teſtamēt ſake litigioeſe tot an-
dere: hoe wel dattet ware anden he
re:of tot enige ander machtich·om
te ſtellen in ſtercker hant Weet dat
daer om den ghifte alſo ghelatē dē
ghene dient ghegheuen is niet en is
ontfanckelic in rechte ·om te recou-
ueren of te eyſchen die ſake litigioſe
Mer moeten die erfnamē vanden
dode afnemen die erꝛementen :ende
voldoē querelle· noch ander en ſijn
daer niet te ontfanghen Mer om te
volcomen den wille vanden dode
horen voerſater: behoren te gheuen
den ghene · wyen die ſake litigioſe
was ghegheuen of beſproken·alſo
veel alſt waerdich is tot iuſte eſtima-
cie of prijſinghe :ende die proffijte
of auenture vander ſake litioſe ſal
bliuen aenden erfnamen· Eñ alſoe
ſelt ghijt verſtaen vanden ſculden
twijfelachtich of litigioſen [C·li·
viij·ru·dicta·l·quicūqz rem litigio-
ſam·] Daer coemt eē auctentijcq̄
die verbetert ende ſuppleert totten
rechte voerſcreuen :eñ ſeit alſo· dat
hoe wel dattet recht heeft gheordi-
neert·dat den erfname vandē ghif-
ter ghehouden ſal ſijn·te geuen dē
ghene dient ghegeuen is: alſoe veel
als waerdich ſal ſijn die ſake litigio
ſe die ghegheuen is:eñ anden erfna
me ſal behoren dat veruolch Weet
dat den erfname vanden ghifter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghehouden sal sijn die sake litigio-
se also ghegheuen te ontfanghē· eñ
voeren of beleyen dat gedinge daer
op begonnen tot decisie ten costen
vāden goeden des ghifters· Eñ of
die pleyte ghewonnen wort biden
erfnamē· die sake gegheuē behoert
te gaen ten pfite vanden gene diet
ghegheuen is sonder costen· Eñ of
die sake ghegeuen verloren wort bi
den proces vanden erfname· dē ge-
gheuen niet en sal hebben te eyschē
totten erfnamen Want het schijnt
met redene· dat den ghifter niet ge-
geuen en heeft· dan ter auonturen
vander sake· dat indiense ghewon-
nen wort inden proces· dat dē gene
dient ghegheuen is des hebben sal:
ende oft verloren waer· dat hi niet
hebbē en sal die sake noch die waer
de: mer die auonture [C· li· viij· ru·
dicta auctentica hic consequenter si
victus fuerit·]

Vanden vcopingen eñ copīgen
die gedaen worden bi middele van
penningen of ghelt Ca· C· lxi

Vercopingen ende co

pinghen worden gedaē bidē
middelen vanden pennīgen· dier ō
ouerdraghen eñ geaccordeert is bij-
den middel der veranderige of wis
selinge die daer om ghedaen wort:
het si van lande teghens lande· of
van sake roerende teghens lāde· of
van lande teghens roerende sake·
of van roerende sake teghens anō
roerende sake· of vā arbeit eñ loē ge
daen tegens lande of erue· of tegēs
roerende sake Eñ weet dattet vā ge
nen node en is te wesen op die sake
vcoft· of op die plecke daert is: als
totten voerwaerden vanden coop
te doen: want daer om en soudt nz
bliuen· die sake eñ vercopinghe en
waer vast eñ ge īterineert [C· li· viij
de ytrahenda ēpcione de vēdicione
l· vēdiciones· et si alio loco]

Hoe dat vercopinghe gheschiet·

Noch seit den bescre

uen recht· dat coop eñ vcoop is ghe
daen· wanneer die twee partien ac
corderē ten prijse vanden coop· het
si dat den prijs te betalen si op toe-
comende daghen· of ter stont: of dz
daer ghescriften van memorien of
ghemaect sijn of niet Eñ nochtans
henghet wel die bescreuen recht· dz
of daer of memorie bi ghescrifte is
dattet hem noch mach berouwē son
der scade· ten waer bi also datter er-
res ghegeuen ware biden coper an
den vercoper: ten eynde om te hou-
den den coop Eñ of den vercoper
hem berouwet: hi behoert te verlie-
sen die helft meer dan die erres: eñ
oft den coper hem berouwet· hi en
verliest niet dan die erres allene
[Insti· li· iij· ru· de vendicōe et emp
cione et glo· in hijs autem qui scrip
turam· &c·

¶ Van vercopinghe pure of onder condicie .

¶ Nach seit die rechte · dat coop is ghedaen · of puerlic of onder condicie · puerlic: ghelijc als absolutemēt Onder condicie: ghelijc als te seggē Ic vercope v eē sake om x pont · op dattet ghenoech ware binen sulker tijt: ꝛc · [Insti · li · iiij · ru · d ·]

¶ Van vercopinghe van een man die dul is .

¶ Weet dat in vercopinge behoert te wesen rechte consente: of anders en ist niet houdelic · Ende daer om dat in een man foursene · of die dul is gheen consent en is constant: sulke man en mach gheen vercopīghe doen die waerdich si of te houdē is · Mer so gheringhe als die foursonerie of raserie vā hem is · hi macht alsdan wel doen: op dat hi si in bequaerliken tijt of selfmondicheit · eñ late houden eñ waerdich tgheent dat hi bouen sijn foeursōnerie doen soude [· C · li · iiij · ru · dicta · l · emptiones et vendiciones]

¶ Van vercopinghe ende ghifte te samen .

Ghi moecht weten dat

tet is dubbelde actie van vercopinghe ende ghifte Ende daer om · idiē bi ghifte v enige saec gegeuen sijn: ghi en moecht noch en sijt sculdich te nemen daer inne weghen vā vercopinghe; want ghi soudet contrarieren vanden eenen ten anderen: twelc niet wesē en mach: wāt sijns selfs sake en machmen niet coopen Ende bi arrest van parlement heb icket allo sien wijsen ende segghen tusschen den kinderen van mijn here huwe dailli here van rume ꝛ eenre sijde: eñ mijn here van lanuay ꝛ andere: om sōmighe ghiften · die de voerseide vā ailli had gedaē tot sōmige kinderē bastaerden die hi hadde Welcke ghiften hi ghegheuē hadde op die heerlicheit van rume ī torneſis · Ende daer na om te conforteren hoer actie ende eysch · die si dedē teghens de voerscreuen van lāuay Eñ seiden oeck dat si hadden tytele van ghifte eñ van coop · welcke sake niet en mach sustinerē die bescreuen recht [· C · li · iiij · ru · dcā · l · cū tibi ꝛc · et lege si donacionis causa vendicionis ·] ¶ Van vercopinghe sonder betaelt te sijn .

Of eenighe vercopin

ghe ghedaen wort bi consente ende toelaet van vercoper eñ van coper ghelijc als voerseit is: eñ dat dē prijse vanden coop si ghenaemt eñ verclaert · eñ daer op si die vercofte sake ghegheuen of in hande geset vā den coper Weet dat hoe wel dꝫ den prijs die genaemt is inden coop nꝫ betaelt en si Daer om en ist niet · dē coop en is vast: ende is ferme ende interinee: eñ en mach den vercoper

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

nz epſchē dā den prijs · bi actie van
vercopinghe :eñ niet weđ keerē aen
die ſaken vercoft ⌊ · C · li · iiij · ru · dcā ·
l · empti fideis et venditi · ⌋

Van vcopinge gedaen bi priſe ·

Die ſake van deſer ar
ticule ſeit · dz den prijs moet ſijn ge-
noemt eñ verclaert : Want ghi ſijt
ſculdich te weten · dat in wat verco
pinghe die gheſchiet · iſt datter geen
prijs in en ſi ghenōbreert van pen
nighen dattet bedraecht · den coop
en is niet te houden · iſt dat hi daer
bi wil reprochieren · C · li · iiij · ru, de
contrahenda vendi · ⌋

Van vercopinghe ſonđ brieuen
te maken noch waringhe

Noch ſeit die recht dat
die vercopinge niet en is onuaſter
om dat die brieuen ter ſtont niet ge
maect en ſijn : mer worden gheſeit
te maken Eñ dat warīghe vander
ſake wort gheloeft Want den ghe-
ne die is in ſijn beſit biden conſente
vanden vercoper : dat beſit is hem
waerdich : eñ hout ſtadt · Ende hoe
wel dz den prijs niet en ware noch
en is betaelt · daer om en is dē coop
niet onuaſter : dat den coper of den
vercoper hem berouwen ten ware
dat ſi beide waren te vreden · dat dē
coop ſi te niete ende onghedaen ⌊ C ·
li · iiij · ru · dicta : ⌋

Van vercopinghe gheſtelt indē
wille van een andere ·

Item of inden coop of
voerwaerde van een vercopinge te
doen · die ſake gheſtelt is inden wil
le vanden vercoper of coper · weet
dat bi dit poynt die obligacie vanđ
vercopinghe · indien daer enige wa
ren te niete is · indien dat een vā bei
dē ſeide dattet alſo ware : eñ dat in
die vercopinghe niet eens of gheac
cordeert en ware · Eñ bi beſcreuen
rechte · niemant en is bedwōghen
noch en behoert te weſen ſijn wille
vercopinghe van erue te gheuen · ten
ware dat hi ſpecialic eñ bi obligacie
executore daer toe gheobligiert wa
re ⌊ C · li · iiij · ru · dicta · l · in vendicio-
ne · l · empcione ⌋ Ende of den ghene
wyen den coop is gheſtelt te taxerē
den priſe taxeert Alſdan moet men
die vercopinghe houden vaſt ende
van waerdē · Eñ of hijs niet en wil
taxeren · den coop is te niete · ⌊ C · li ·
quarto rubrica · dicta l : ſuper rebus
venūdatis : ⌋

Van procuroer te vercopen eni-
ghe ſaken om ſculde fiſcal

Ende offet gebuerde
dat den procuroer vanden coninc-
of van enighen heere of prince : ter
cauſe van officie of dienſte : dede v-
copen enighe goeden : om ſculde fiſ
cal : of om andere ſculden toebehoō
de dē here : dat ſijn onderſate vualle
ware teghens hem : Weet dat wel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

behoert voer hem te sien den coper Wāt of die eruē also vercocht scul-dich waren enighe sculde · of den ghe ne voer wien men vercoopt · dē ghe ne die des copen soude waer gehou den te betalē die sculde · die sculdich wesen soude den ghene · daerumē of vercoopt die goeden · daer dat erue in ghehouden ware · en̄ dē meester van wien des vercocht ware: wāt den here die confisquiert: neemt sō-der te betalen of te ontlastē eenigen laste: mer is weder te soecken aendē creanciers opten coper ende tot sijn perikel · En̄ also is daer of geusicert biden coninc in sijn conincrijck En̄ ic hebbet sien wijsen bi arrest van parlement tusschen die deken en̄ ca pittel van doernic op die goedē vā een ghehieten iohan bosquet poerē van doernic: en̄ den procuroer van den coninc En̄ also henghet die be-screuen recht [C · li · iiij · ru · dcā · l · res alie · hereditate ·]

Hoe dat den vercoper heeft alle actien tot sinen coop ·

Item ten is geen twij

fele dat den ghene die coopt enighe erue om dat selue erue: hi en heeft al le actiē die den vercoper hadde: hoe wel dat na die opinie vanden wij-sen makers des rechts het gheliefde dat den coper hebben soude recht bi sijn coop: en̄ tot die selue tijtele tegē den sculdenaers des erues, ende dz hi van alle sijn preuilegien hem be helpen mach · indien hi enighe heeft metten rechte vanden coop: na dat hi in possessie is des erues [C · li · iiij ru · de hereditate et actione venditi · l · emptor heredita]

Te vercopen sine sculde ·

Ende of yemant ver

coopt sine sculde een ander Weet dz den gene die de sculde coopt · niet en heeft die heerlicheit des sakes · die ge obligiert was ō die sculde · tē waer dat hi procuroer gemaect ware vā-den vercoper: of anders hi en mach hem niet behelpē inder sake: dā vā sijn coop alleene [C · li · iiij · ru · dicta l · ex nois empcione] · Na dat die rechte henghet · datmen mach enga gieren of in hande setten die actien diemen heeft teghens den sculdena ren · seker sake is gheordineert · dat nae dat die sculde · die gheobligiert was: vercoft is: den coper behoert te hebben sijn actien teghens dē ghe nen die ander saken ghehoudē sijn En̄ biden cracht van sinen coop he uet alle tgheent dat hi daer op rakē en̄ hebben mach met redene · [· C · li · iiij · ru · dicta l · post ꝛc ·] En̄ behoert te hebbē die ghene die de actie coopt van een andere: sijn recht inder sa-ke · ende heeft daer of macht eysch te doē telkē dattet hem belieft: wāt het is al een recht · recht te hebbē tot ter saken; of recht te hebben inder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sake ⌊·C·li·iiij·rn·dicta·l·certi et in-
dubitati⌋

¶ Welcke saken niet en moghen ver-
coft sijn ¶ Ca·C·lxij·

Desghelijcs wil ick v
thonen ·welcke saken dz niet
en moghen vercoft worden· anghe
sien dat ic ghesejt hebbe vanden sa-
ken diemen vercopen mach: wāt bi
een exempele moechdi weten eñ ver
staen den anderen· naden bescreuē
rechte die seit ⌊de similibus simile ē
iudiciū Want ten is geen boec diet
al begripen mach noch inhoudē dā
te verstaen die een biden anderē Ja
weet dat om te obuieren ten fraudē
van sōmighe subtijlen eñ begeerlic
Het is verboden te vercopen ende
te veruwen puerper: het si dattet is
in sijde of in wolle · dat ghehietē is
blace·of ositblace: of tainture Ende
of enich sijn die vercopen dat wol-
le van sulcke beesten: hi sal indē boe
ten veruallen te verliesen sijn goet
eñ lijf sal wesen inden wille vandē
here Ende weet dat andere verbodē
ghedaen sijn biden princen·elc in si
ne prouince: na dat die saken geor
dineert sijn·si sijn precioses of vreem
den·daer den prince eerst of hebben
wil ende begheert die kennesse ·dat
welcke met goeder redene ende rech
te gescien ende wesen mach· ⌊quia
potentioribus non possumus esse
pares· Ghelijckerwijs als in eeni-
ghen lande daer marct is openbare
ende ghemeene Den here verbiedet
dat sommighe preciose comanscap
pen niemant en coopt·voer dat hij
daer of ghehadt heeft sijn koere Eñ
alsoe moecht ghij weten ende vstaē
van veel andere saken · die te cope
sijn·dat wel is inden princen te ver
bieden tot horen wederleggen: hi
bieden tot horen wederlegggen: hi
den bescreuen rechte Ende nyemāt
en behoert hem daer of te verwon-
deren: want het is van des keysers
rechte· ⌊C·libro·iiij·rubrica que res
vendi non possunt·l· subtrahende
atqz distrahende: et·l·comparandi
irriti neqz et·l·cū frumentū·⌋

¶ Te vercopen teghens den vian-
den vanden prince·

Noch mach sijn ver
boden te vercopen: noch te draghē
anden vianden des princes· wijn·
olye·meel· coren: noch enighe ande
re liqoers noch sustentacie van lijf-
tochte·of anders Ende sonderlinge
geen saken van verweringhen· ge
lijckerwijs als hantboghen ·voet-
boghen: noch eenighe andere arte-
lerie· of wapenen: noch gheenderā
hande dinghen of saken ·daermen
hem of soude moghen sustenteren
bij eenighen weghen: of manieren
dattet sij: op te veruallen: in die in
dignacie vanden prince: ende op te
verliesen lijf ende goeden ⌊C·li iiij:
ru · que res exportare non debent:

l·ad barbaricū cū tranſferendi·ꝛc·
et·l·nemo alieniigenis·:]

¶Te vercopen ſijn kint

Item noch iſſet verbo
den·dat geen kint vercoft en wort
bi vader·noch bi moeder: noch bij
andere in gheenre manieren gheuē
noch te pāde ſetten Hoe wel noch·
tans dat den gene wient waer ver·
coft of in pande ghelet ·niet en wiſ
te dattet kint gheſtolen waer ·daer
om en ſoudet niet bliuen·die boetē
en ſouden vallen opten ghene diet
gheſtolen hadde of opten vercoper
of opten coper arbitrarie tot diſcre
cie des rechters·Ten waer bi alſoe
dat den vader bi ghebreke ende ar·
moede van hougher : verſette ſijn
kint inden dienſte van enighe·rede
lic alſdan ſoudet houden ·Eñ daer
en vallen geen boeten in dier ſake·
noch vanden vader noch vandē co
per Ende ſoude alſdan die vad̄ we
der hebben ſijn kint·of ander vā ſi
nen vrienden·hoe wel dat int ōſet·
ten daer of niet gheſeit of beuver·
waert en ware [·C li·iiij·ru·de pa·
trib9 ·et lege ſi quis propter nimiā
paupertatem:
¶Hoe datmen ōtmaect den coop·
die gemaect is· ¶Ca·C·lxiij·

Tē ontmaken die ver
coopinghe die ghedaen ware·
is·Wanneer gheuonden ware ;of
datmen ſiet·datter is inden coop
doende loeſheit·of bedroch·of val·
ſche verſtant: of van minre prijs·
dā die helft dat de ſake waerdich is
of dattet niet geleuert en mach ſijn
Ende daer of ſeit die recht ·Of ghij
vercoft hebt die ſake die van grotē
prijſe is:om minre prijſe dāt waer·
dich is:tot eſtimaci van min dā die
helft dat waerdich behoert te weſē:
Weet dꝫ indien ghi daer of ōuolch
doet aēden rechter ·ghi ſult daer op
recouuereren biden rechte bi ſulker
manieren·om dat die rechten willē
Eñ het waer deerlike ſake ·dat eeni
ghe bi ignorancie mach ſijn verſte·
ken van ſijn recht ·men en ſal daer
toe voerſiē·indient coemt totter kē·
neſſen vanden rechter Twee mani
ren ſijn van prouiſen daer op ghe·
ordineert·dats te weten :dat of ghi
vercoft hebt een erue: eñ ghi weder
gheuen wilt den prijſe die ghi daer
of ontfanghen hebt·daer ghi v of
beclaecht·den coper ſal ghehouden
ſijn weder te geuen die ſake bi hem
ghecoft biden diſcrecie vanden rech
ter Eñ daer om dꝫ een ſake eens ge
concedeert of vercocht ·behoert ghe
houden te ſijn naden recht die ſeit·
[Quod ſemel placuit amplius di·
ſplicere non p̄t] Ende of hijt ont·
houden of behouden wil:dat mach
hi doen :mer hi ſal ghehouden ſijn
te beteren teghens den vercoper die
ſake bi hem ghecoft ouer tghēēt dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hijt te voren ghecoft hadde: soe veel
alst ghepresen sal worden bi wijsen
mannen · hem daer toe kennẽde seg
gen sullẽ · dat bouen den coop waer
dich is · ende alsoe mach hijt behou
den [· C · libro quarto rubrica de re-
stitucione rei vendite · lege rem ma-
ioris precij ·]

Van hem te behelpen vandẽ be-
neficie des rechts ·

Enighe onder deselue
vanden recht voerseit: willen hem
behelpẽ vanden beneficie van rech
te: ende begheren anden rechter na
dat si hoer erue of lant vercoft heb
ben · dat si wel behoren te wetẽ met
redene · wattet waerdich is: ende dz
hi bi alle verstant dat ghegheuẽ he
uet om minre prijse dant waerdich
is: ende dat hi daer op voersiẽ wort
Weet dattet recht wil · dat om des
willen · datter nyemant en behoert
te comen tot ignorancie wat sijnen
erue waerdich is · wel mach hij hem
beraden int vercopen Want indiẽ
ĩden coop geen decepcie en is · daer
en is gheen verhael om actie van
min dan die helfte van iusten prise
biden redenen voerscreuen: want
nyemãt en behoert sijn so ignorãt
van sinen erue · hij en mach wel we
ten wattet waerdich is · hi en sij fu-
riose of weese: ende daer om en he-
uet hij gheen repeticie [C · li · iiij · ru ·
dicta · lege ad restituendũ vendicio-
nem: et lege si dolo aduersarij de-
ceptus ·]

Van vercopinghe · of barat: of
bedroch

Ende daer tegens soe
moghet ghi weten dat die vercopi
ghe die ghedaen is op goeder trou-
we van erue sonder enich quaet: eñ
daer nae den vercoper wil deffacier
of ontmaken sijn vercopinghe · bij
te willen weder gheuen die helfte
meer dan hijt vercocht heeft · Weet
daer om den coop niet en mach we
derroepen noch ontmaect worden ·
mer moet dat gheent dat ghedaẽ is
biden partyẽ ende sonder bedroch
vast ende van waerden houden
[C · libro quarto rubrica dicta · l · nõ
est probabile] Of penninghen nẽ
en waren ghegheuen in betalige õ
enighe vercopinghe: ende inder ste
de van betalinghe sijn ghegheuen
beesten of wolle of winen of ander
comanscappen · Weet dat daer om
niet en blyft: dẽ coop en bliuet vast
na dattet was biden consente van
den vercoper [Codice libro
quarto · rubrica superius dicta lege
precij causa ·]

Vanden officieren te vercopen
hoer saken bedectelic ·

Item weet dat die gene
die dienres of officieren sijn in eni-
gen stedẽ of lande õ vreese eñ duch-
te vã hoer offici · willen wech treckẽ

of abſenteren: eñ bedectelic ruymen eñ daer om vercopen hoer goeden bedectelic Weet dat ſulcke vercopinghe niet en is waerdich: eñ ſal niet rechte al wederroepē worden: ende die ghene die des ghecoft ſullen hebben wetens: ſullen verlieſen tgheēt dat ſi daer an beſteet hebben · eñ die vercopinghe ſal voer niet gherekēt ſijn · Mer indient ghewetē mach worden inder waerheit · dat ſi van ſijnre ſcheidighe wechganc niet en wiſten · ſi en ſullen niet verlieſē dat gheent dat ſi daer om gegeuen hebben: mer ſullent weder hebben: eñ den coop ſal te nieute weſen ⌊ · C · li · iiij · ru · l · hijs qui ⁊c · ⌋

Vanden officieren te copen enighe ſaken

Ende of die officieren vāden prince hem vorderden te copen enighe ſaken inder ſtede of inden lande van horen here · ſpecialiken cleederen · iuweelen · of anđ huuſraet · dat vercoft wort biden onderſaten vāden here · Weet dz die coop gheen ſtadt hebben en ſal: eñ die copers ſullen verlieſen tgheent dat ſi daer om ghegheuen ſullē hebben ⌊ C · li · iiij · ru · dcā · l · reſticū ſeu man ciporum · ⌋

Vanden ſcade of pſijte vander vercofte ſake ·

Die ſcade ofte profite vander vercofter ſaken is te weten na dat den coop ghedaen ende volDaen is met goeder trouwe alle die ſcade behoert toe den coper · ten ſij dattet ſi ſake dattet enige actie ſprutet · die begheert waringhe · dat die clercken hieten euiction: want ī ſulker ſake behoert te ſōmeren ende te appelleren ſijn garand: die gehouden is des aen te nemen: eñ in allen anderen ſaken · weet dat den vercoper niet ghehouden en is · noch om ſake die ſpruten mach om ſake vercoft of ghecoft · ⌊ C · li · iiij · ru · de periculo · et cōmodo reinuendite · l · poſt perfectam vendicionem · ⌋

Van vercopinghe ghedaen van enighen ſaken ·:

Item weet dat na dat den coop ghedaen is van eenighen ſaken · daer dat ghebrec van leueringhe niet en is anden vercoper mar anden coper · weet dat die ſcade die daer of volghen mach: behoert den ghene die ghebleuen is ghebreclic te volbrīghen den coop · het ſi bijden coper of biden vercoper · nadē rechte die ſeit ⌊ Mora ſua cuilibet eſt nociua ⌋ Exēpel van vercopinge

Item wanneer die ge loftē of voerwaerden gemaect ſijn tuſſchen den vercoper ende den coper om ſekere vaten wijns · indien den coper geen vertrec en neemt te ontfanghen den wijn · die ſcade vā den wijn die verarcht is en behoert niet te weſen opten coper: mer om

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dieswillen dat ghi allegiert · dz alle
den wijn die inden kelder was · ver
coft was sōder mate: eñ dat die slo
telen vandē kelder gegheuen wor-
den den coper · nae dat den coop ge
maect ende ghedaen was Weet dat
die scade dewelcke die daer om ghe-
ualt vanden wijne · behoert den co-
per · daer bi dat hi die slotelen als sa
ke hem gheleuert ontfanghen heeft
Ende also moechdi verstaē vā allē
anderen saken · Ghi moecht weten
soe wel biden bescreuen rechte: als
biden redenen natuerlic: dat sekere
sake is · dat in allen coop behoert te
wesen goede trouwe · naden rechte
die seit [In contractibus bona fi-
des eſt adhibēda] Ende daer om so
weet · dat die cloecheit of loesheit of
die bedriechlicheit des vercopers en
soude niet hinderlic noch scadelike
wesen den coper van goeder trou-
we · ℂ · li · iiij · dicta · l · dolū actio-
nis bone fidei]

Van vercopinghe sonder ghe
scrifte ·

Ende hoe wel dat die

sake vercoft waer ter goeder trou-
wen voldaen is ende geleuert · hoe
wel dat die ghescrifte daer of nz ge
daen en sij: daer om en iſt niet · den
pericule of scade en blijft ende is aē
den cooper: als anden here vander
saken ·: ℂ · libro quarto rubrica
dicta · l · cum speciem]

Van saken vercoft verloren

Ende of die sake ver

cocht verloren ware bij fraude of
bi andere ongheualle Weet dat die
scade daer of soude bliuen aēdē ghe
ne op wyen dat ghebrec ware [Iur
ta illud · Mora sua cuilibet eſt noci
ua [ℂ · libro quarto · rubrica dicta l ·
cū spēm vendită ·:·]

Vanden actien die spruten van
den vercopen ende copen
Capittel · ℂ · lxiiij ·

Vanden actien derwel

ke spruten vanden coopen eñ
vercopen moechdi wetē · datse sijn
in twee manieren Dat is te weten ·
of om te ... of om recht aender saken: of om te
hebben recht totter sake Ende daer
om moechdi weten · dat ghi moecht
pleyten teghens den ghene: wyen
ghi v lant vercofte of uwe goeden
Want na dat die vercopinghe ghe
daen is: ghi en hebt gheen actie · dē
... te veruolghen den coper om dē pri
se dattet vercoft ware: of dat dē co
per daer om sculdich is: of om die
reste: ende niet om te weder keeren
aen die vercofte sake: wāt ghi daer
of die actie verloren hebt [ℂ · li · iiij ·
ru · de act · emp · et vend · l · aduersus
eū qui agrum ·]

Te vercopen sine erue: eñ daer
of te behouden tbesit ·

Den ghene die vercoopt

ſinē erue: mer daer of behoert dz be
ſit tot hē :eñ en erft daer in niet den
vercoper Weet dat hi noch blijft he
re vanđ ſake· mer nochtās hi mach
worden bedwonghen te doen dat
werp of onterf: eñ den coper te er-
uen vander ſake indient erue is ·of
ſinē handen te ledighen: indiēt roe-
rende ſake is Want die waerhz vā
den coop en behoert niet te weſē ō-
ſcheiden Mer indien die ſake die ō-
coſt is· ware meer of min belaſt dāt
geſeit was inden coop dorde· alſdā
ſpruyt actie te repeteren op die ver
coſte ſake: of tgelt vādē prijſe van
meere laſte minre ghelt: eñ vā mire
laſte meer ghelts [·C·li· iiij·ru·dcā
·l· ſi pater tuus porcionē ſuā]

Van niet te leueren den coop of
comanſcap ghedaen of vercoft

Item het is claer een

pghelic: eñ die beſcreuen recht con-
firmeertet· dat ſo wye niet en leuert
den coop die hi ghedaen eñ vercoft
heeft in tijde ende in plecke: eñ den
coper daer neemt enige ſcade biden
faulte of ghebrec vanden vercoper
den vercoper is ghehouden vandē
ſcaden teghens den coper ten taxa-
tie vanden rechter naden rechte· de
quantiplu·] C·li·iiij·ru·d·l·vendi-
ti actio·et·l·ſic· piculū vini mutati·

Vā vercopinghe vā witte beeſtē

Die vercopinge van

den witte beeſten of ſcapen die vol
daē is: hoe wel datſe niet en ſijn ge-
leuert eñ des ghedurende :ſi phaō-
neren of lammeren onder die han-
den vandē vercoper Weet dat die
lāmerē ſijn aenden coper: mits dat
die ſcaden die ghehad ſal hebbē den
vercoper biden voetſel of houdin
ghe der beeſten : behoert weder ghe
gheuen te ſijn den vercoper bidē co
per· ten ſi dattet ghebrec van leuerī
ghe der beeſten coemt biden verco-
per [C·li·iiij·ru· d:l ·poſt perfectā
vendicionem]

Vanden coop ghedaen indē na-
me van andere Ca·C·lxv·

TE coepen in eens an

ders name: of om andere dan
van hem ſeluen: of van eens āders
ghelt · watmen daer of doen mach
indien daer queſtie of viele of ſpro
te Ghi moecht weтē· dat of dijn va
der cofte lant of erue van ſijn pen-
ninghen :inden name eñ voer dijn
moeder· eñ daer of gheſet ware in
poſſeſſie · weet dat ſij daer bi vrou
we of ghemaect is · Mer of ghi die
erfnamen ſijt van uwen vader eņ
ſche doen wilt vanden pennighen
die daer om waren bi diren vader
betaelt :om dijn andeel: ghi moecht
des eyſchen voer den rechter eñ ghi
ſijt daer toe ontfanclic [C·li·iiij·ru·
ſi quis ſub alicuiꝰ nomine l, ſi pac
tionem patris·:·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Te copen erue: eñ daer of ghe-set te sine int besit

¶ Of ghi ghecoft hebt een erue: eñ daer of sijt ghe-set in besit: also sonđ twifele wort ghi daer of ghemaect here. hoe wel dat dē name van dijns wijfs moeder ghe-set is inden brieue die vanden coop ghe-maect is om sōmighe redeuen. weet dat ghi daer om niet en behoert te twijfelen. dat ō den brief die si daer of heeft: eñ haer daer mede wil seggen vrouwe te sine: ghi daer of moget versteken wesen van uwē recht Want den rechter bekent vanđ sake sal v doen bliuen inden recht [C. li. iiij. ru. dicta]

¶ Te setten den name vanđ vrouwe inden brief vanden coop.

¶ Ende of ghi coept enighe erue van uwen gelde: eñ bi enige saken ghi dedet scriuen indē brieuē. die daer of worden ghemaect dē name van uwen wiue Eñ dz meer is ghi haer ghegheuen hebt die brieuen te bewaren. eñ daer om soe wil si haer daer of vrouwe houden. eñ ghi daer teghens seidet: eñ al waert sake dat ghi haer inden brieuē haddet doen setten. dat was ō haer liefte te doen: eñ niet om dat si daer of vrouwe wesen soude alleene. ende voer al. eñ om hoer wille daer mede te doen Eñ daer om dat si sach daer teghens seggen woude: si gaf hoer dochť den brief. eñ trecht dat si daer an hadde Het worde gheuzaecht an den keyser trecht daer of Hi seide bi alleus of rijpheit van rade. dattet wijf haer is ghepoeret teghens rede ne Want si en mach uwe goedē nȝ gheuen sonder uwe wete eñ consente Eñ dē rechť sal sculdich sijn v wedte doē geuen uwe erue mettē vruchten daer op ghe-heuen [C. li. iiij. ru. dcā. l. cū propriā.]

¶ Te copen bi v seluen. of bi uwē wiue.

¶ Grote differencii is of ghi betaelt dat ghelt vander sake. die v wijf ghecoft heeft. die welcke haer ghegheuen of in hande ghe-set is: of dat ghi den coop in uwē name ghedaen hebt: eñ dan dedet indē brieue scriuen den name van dinē wiue: ghelijck: als of si ware coper Wāt bi een maniere sprupt een actie daer inne: eñ bi andere maniere sprupt actie contrarie. Ende daer ō of dijn wijf des coste ī horen name weet dat ghi hebt actie te recouuereren dē prijse ende niet die sake. daer om ghi daer of armer sijt. eñ sij rijker. om dat ghi voer haer dat ghelt hebt betaelt Mer of ghi die sake selver ghecoft hebbet: eñ v dat waer ouer ghegheuen. of in hande ghe-set eñ alleen die name van dinen wiue ghescreuen waer inden brief. Weet dat meer is waerdich die waerheyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vāder ſake dan den brief Mer hier
ſeyt ē eerlike ende notabile redene:
Want of inden beghinſel ghi wou
det doen die ſake van uwen wiue:
ende cofte in horen name· weet dat
ſi daer om niet en winnet actie van
coop· noch voer v noch voer haer:
want ghi en hebbet voer v niet ge-
daen· eñ voer haer en moecht ghijt
niet doen buten haer yeghenwoer-
dicheit of auctoriteit Ende daer om
den gene ſal hebben die grigoer of
beſte rechte inder ſake vander heer-
licheit· wiē de here vander ſake des
geleuert ſal hebben [C·li·iiij·ru·d·
l·multū interreſt vtraqz·]

Te copen van eens anders gelt·
in ſinen name·

So wye coopt van eens
anders penninghen enighe ſake in
ſijns ſelfs name·daer om en iſt nz:
hi en wint actie van coop ·eñ dē ge
ne wyen die penninghen ſijn·en he
uet aen die ghecofte ſake niet te ey-
ſchen of te clameren C Exempel
Of dijn vader cofte enighe ſake vā
den penningen: die ghemeen warē
tuſſchen hem ende v· ende queſtie
daer of ſi· ghi en hebt geen actie dā
te eyſchen of te verhalen v pennin-
ghen·ende niet die ſake [C·li·iiij ru
dcā·l· qui aliam pecuniam·:]
Hier nae volcht van tgheent dz
me niet en behoert te vercopē noch
te gheuen·

Ca·C·lxvi·

Datmen niet en hoert
te vercopen noch te gheuē eēs
anders ſake· noch verureemdē Of
uwe man vercōfte v ſake of erue:
die uwe was: ſonder uwe wete of
conſent ·Weet dat hoe wel dat ghij
biden ontſich van uwen man beze
ghelt hebt den brief vander verco-
pinghe: of bi andere ſubtijlheit vā
uwen man: ende dat hi v gaf qua-
de of valſche informacie · Alle des
en gheeft gheen ſekerhede anden co
per·ten ſi bi alſo dat den coper dat
ghehouden heeft drie iaer ·iſt roerē
de goet of erue bi preſcripcie: want
het en is niet waerdich·het ſi huyſ-
raet of erue [C·li·iiij·ru·de rebus
alienandis et non alienandis ·l·ſi
preſidi prouincie · et·l· diſtrahente
matrimonio] Of dine vader ver
coft heeft dine erue: zeder dat ghi ge
weeſt hebt wt ſijnre macht ſond di
nen wille ·eñ ghi niet en waert ſijn
erfname · daer bi dat hi verureemt
of ghegheuen heeft ſijn goeden: eñ
den coper niet en heeft ghehouden
die ſake bijden tijt van vſucapcio:
of van preſcripcio · Weet dat ghij
hebt actie te verhalen uwe uwe ſa-
ke· C·li·iiij·ru·dicta l·fundū
tuum Noch moechdi weten·dat
of op eenighe ſake: het ſi huyſraet
of erue ghemaect is: eñ gheordineert
inden teſtamente · bijden ghene die
daer of here was; dz na ſijnre doot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

niet en si vercoft·verureemt: noch
bekeert in andere vsancie·dan den
ghifter gheordineert hadde bi sinen
utersten wille· weet dattet nimmer
meer en behoert vercoft te sijn noch
anders belast·dan den ghifter ghe-
ordineert heeft· Ende oft ghedaen
ware so behoertet te wesen wedghe
brocht inden state vander ordinā-
cie vanden ghifter: indient ōsocht
wort anden rechter [C·li·iiij·ru·d·

Die een te vercopen opten ādeel
vanden anderen·

Of sommige hebben
deel te samen op enighe sake·en̄ die
een vercoopt op dat deel vandē an
deren· Weet dat ghi opten coper
hebt actie te eyschen v andeel: tē sij
bi also dat den coper ghehouden he
uet die sake bij tyde van vsucapcio
in roerende sake biden tijt van drie
iaren· of bi tien iaren bi prescripciē
op sake reele· Ende of hijt bi sulckē
tijt gehouden heeft: alsdan soe is hi
daer of ghemaect here Mer daer na
moechdi recouuereren ofte verhalē
uwe sakē opten ghene diet vercoft
heeft· twelc hi niet sculdich en was
te doen [C·li·iiij·ru·d·]

Te vercopen eens deels vander
sake tusschen sōmighe·biden perti
cipanten of biden procuroer·

Item weet wanneer dif
ferencie valt op tgheent daer twee
erfnamen sijn met v in een sake ge
meenlic· vercoften die sake of eens
deels daer of: sonder dinen consen
te: of dattet den procuroer vanden
price vercoft hadde: want of de erf
namen sonder dine wete des ōcoft
hadden· si en souden v niet moghē
cōprehenderen noch begripen noch
verbinden· Mer of den procuroer
des gedaen hadde·dat soude waer-
dich wesen ende vast houden·noch
en waer den coop niet te ontmakē:
om dieswille dat hijt sonder uwen
wete ghedaen heeft· om die ghebre-
ke vanden anderen: of enich vandē
anderen: indien die sake niet waer
deelbaer: mer v deel sel bewaert we
sen an ghelde [C·li·iiij·rubri·dicta
lege multum ꝛc]

Dat een man in sijn dootbedde
niet en mach doen vercopinghe die
van waerden si· Ca·C·lxvij·

Na castuymme locale so
weet· dat na dat den persone
is bevallen siec te bedde·daer of dat
hi ofliuich wort ter wijlen dat die
siecte hem duyren sal· Weet dat hij
niet en mach doen ghifte transpor
te·vercopinghe nach veranderige
van sinen erue tot preiudicie van si
nen erfname die waerdich sij· Hoe
wel dz hijt dede voer den here en̄ ge
rechte daert erue of ghehouden wa
re: en̄ dat die mannen seiden·dattet
wel ende rechtelic ghedaen ware

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Exẽpel daer op eñ arreſt

Het ghebuerde inder
caſtelerie van douay: dat gerijt vã
auby vercofte ſeker lant dat hi had
de in leen teghens mijn heere mou-
ton de berſees. eñ erfden daer inne
met rechte: mer hi des dede. nae dat
hi beuallen was in ſijn dootbedde.
Eñ om te bat eñ behoerliker te mo-
ghen doen dat onterf daer of. hij hẽ
cleede: ende alſo in preſencie vandẽ
mannen vanden gherechte. paſſeer
de. dede eñ bekende die voerſcreuen
vercopinghe: eñ dat onterf vandẽ
voerſeidẽ leen. Dat ghedaen. hi giñ
daer na van dier ſiecte van liue ter
doot. Sijn erfname relieueerde ende
belette die voerſcreuen vercopĩghe.
Ende ſeide: dattet niet en mocht on
derhouden weſen met redene: wãt
hi en haddes niet ghedaen in ſtate.
dattet waerdich weſen mocht tgeẽt
dat hi daer of dede in preiudicie vã
ſinen erfname. na dat hijt ghedaen
hadde durende ſijn ſiecte. Den here
van berſees ſegghende ter contra-
rie: ende dat hi was in behoerliken
ſtate. gaende biden weghe: eñ ghe-
cleet manne vrye: die vanden ſinen
mochte doen ſijn beliefte. waer om
tgheent dat ghedaen wort: angaen
de die vercopinghe ſonder fraude.
wel mochtet gheſchien eñ met rede-
ne ghehouden weſen Die erfname
ſeide ter cõtrarie: eñ dat den ṽcoper
niet en was in behoerlike ſtate. ſul-
ke als om te moghen vercopen ſijn
erue dat houden mochte Eñ of hi hẽ
ghebleken eñ ghecomen is voerdẽ
mannen. het en was niet in behoer
like ſtate: want hi was hem gecleet
tot cautelle of furple om die verco-
pinghe te doen. Eñ opgheſtaen vã
ſijn dootbedde: eñ ter ſtont weder
gaen ligghen. daer of hi plus daer
na oſliuich gheworden is Ende ten
was hem gheen doen te vercopẽ bij
armoede. noch om te ſtellen of beſte
den aen meer of meerre lants. noch
bi conſente van ſinen erfnamen en
hadde hijt niet gedaen. eñ of die mã
nen daer bi gheweeſt hebben als ge
rechte of den here: ſo veel hebben ſij
te meer miſdaen of miſbruyct. nae
dat ſi hem in ſulcke poynten wiſtẽ.
ende ſulcken onterf of werp ontfi-
gen. Na veel redenen vander eenre
ſijde ende vander andere. om dz die
mannen voer wyen des ghedaẽ ge
weeſt hadde als rechters. hildẽ dat-
tet wel gedaen geweeſt hadde. Eñ
den erfname ſegghende ter cõtrarie
Die ſake worde betoghen int parle
ment Het wort gheſeit bi arreſt dz
die vercopinghe gheen ſtadt nemẽ
noch houden en ſoude: eñ dattet dẽ
erfname weder hebben ſoude. Eñ
worde den here die des gheleden eñ
ghepaſſeert hadde. eñ den coper ge
condemneert inden boeten vanden
coninc Itẽ alſo wortet geiugiert

voer sulker sake in des conīcs hoff
tot mare ī tornesis· voer agnes vā
den dale: teghens den kinderē van
phanuel de templaine in dossemer
Daer of dat de voerscreuen kinde-
ren appelleerden inden perlement·
In welcken houe de sake ghehoert
vander eeure side eñ vanđ andere:
eñ dat proces daer op ghesien· het
woꝛt gheseit bi arrest· wel ist gheiu
giert gewcest :eñ qualic gheappel-
leert biden voerscreuen kīderen: eñ
woꝛden ghecondemneert indē costē
ende inden boeten ·ꝛc·

Hoe datmen vercopē mach sijn patrimonie

GHi moecht weten bi castume locale·hoe dat een mā ver-
copen mach sijn patrimonie eñ er-
ue die hem van vader ende moeder
ghecomen is So weet: dat sonđ die
condicien die hier nae volghen· een
man niet en mach vercopen sijn er
ue·die hem bi vader ende bi moeder
coemt· dats te weten bi drie condi-
cien Die eerste is biden consente eñ
toelate van sinen erfname·Die an-
derde bi armoede·indiēt also waer-
achtich ware Eñ nader vlancie vā
sōmighe plecken in leengoeden: hij
soude moeten met hem derdē swerē
dattet also ware Die derde condicie
is·om te besteden in meerre of beter
erue So ist te weten: dat so wan
neer yemant vercoopt biden toela-
te ende consent van sinen erfname
of bi armoede·of om te bekeeren in
beter erue· bi wat weghe dattet sij:
soe moetmen de erue opdraghen of
rapoꝛteren die vercoft is inden hā-
den vanden here bi teyken vā recht
Ende dat den coper vec daer ī met
weghen van rechte gheerft si Ende
in des doende gheseit si·of dat erue
ergents of belast of beswaert si·eñ
dat den vercoper hem daer of hout
vanden pennigen voer vernoecht
eñ wel betaelt Eñ dat hi ghelooft eñ
sweert·dat hi nīmermeer teghēs die
vercopinghe comen noch doē en sel
bi hem noch bi andere· dat den here
hem hout voer voldaen van sijnen
rechte: eñ die mannen van horē sa-
larijsen: eñ dattet si nae vlācie ende
custume vander plecke:eñ behoudē
een ygheli sijn recht · Eñ alle dese
solemniteit specialike bewaert· die
aduest vanden erue mach ende be-
hoert ghedaen te wesen nader vlā-
cie vander plecke·

Vanden petillagen dat de coop-luden houden in comanscap·

Capittel·C·lxviij

PEtillages dat de sul tumieren hieten oꝛdinancien
ende custuymen : die welcke die de
coopluyden hebben ende houden i
horen comanscappen: ende vandē
tollen daer of Eñ ghij moghet we-
ten ende verstaē: als dat daer of is

een tijt geaccustumiert: dat de coop
luden houden tusschen hemluden.
dat na dat vijf iaren gheleden sijn:
continuerende een sake · int faite vā
hore comanscap · dat is hemluyden
castume of gheaccustumiert Tē wa
re bi alsa · dat daer of: daer ghe schil
of is of ware: gheweest hadde voer
die vijf iaren pleyte of ghedinge be
gonnen: want alsdan dese castume
en soude niet verlijden bi prescrip-
cie [· C · li · iiij · ru · de vectigalibus · l ·
neqz cōmissū ·]

Hoe dat tollen ende andere setti
ghe opghecomen sijn

Item weet dat naden
rechte vanden keysere tollen wordē
opgheset · doe die rechten en̄ statutē
gemaect worden anden volcke ofte
ghemeente: en̄ was om die ondˀhou
denisse vanden ghemeene sakē · die
opter gemeente behoerde ghenomē
te wesen En̄ op datmen wetē soude
watter passeerde vanden enen lan-
de int dandere: dat die heren vāder
pleckē machten worden geauiseert
ende daer of ghedient: ende bekent
worden En̄ wort gheordineert · dat
dit seer scerpelic ghehouden soude
worden: sonder enich inbrec: op te
veruallē in sekere boeten: na dz die
comanscappē sijn · en̄ die steden en̄
plecken En̄ en wort dat niet gheor
dineert om die comanscappen · die
ghedraghen ende verdraghē wordē
in eens selfs lant: mer die ghedragē
of gevoert sijn vanden enen lande
of heerlicheit in dandere: op datter
niet ghedraghen en worde wt een
heerlicheit sōder die wete vandē he-
re Ende of ghi segghet · datmen nu
ter tijt heffet tollen of settinghe i eē
lant · weet dattet is · om dat die lan-
den sijn alsa vercreghen aen een he
re: want als des wort gheordineert
en was des niet al van eenen heere
ghehouden · Wat goeden beta
len tollen ende wat personen

Item sor weet dat die
goeden van enen here niet sculdich
en sijn tollen · Die goeden vanden
clercken van die vniuersiteit vā pa
rijs Die goeden van enen riddˀ: op
dat hi gheen coopman en si vander
saken Noch tegēs dit en sijn waer-
dich enighe preuilegien diemē heeft
men en moet betalen die tollen · ten
si dat den here vander tollen · seluer
des gheeft ende verleent En̄ noch
isser een recht die niet en wil · dz die
waerlike ridders daer of vrij sijn · si
en betalen die tollen gewoenlic En̄
oft ghebuerde dat die ghemeente of
onderlate vanden here senden eeni
ghe giften of present aenden here ·
dat en is gheen tollen sculdich [· C ·
li · iiij · ru · de vectigalibus · l · vniuer
si · ꝛc · et · l · oībus rerū · et · l · oīm reꝝ ·
Vanden tollen of settinghe van
den soute ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item weet dat vanden
beghinsel vanden constitucien des
rechts wort gheordineert te nemen
die settinghe vanden soute: ende bi
sulcker manieren · dat den price or-
dineren mach solderen van soute·
eñ doen ȯbiedē · dat nyemant en co-
pet sout dan an sinen solder op die
boeten: eñ te ȯliesen dat sout eñ den
prijse die hi daer voer betaelt soude
hebben · indien hijt elders ghecocht
hadde Eñ behoert dat sout also ghe
cost toe te horen den ghenen die die
solders houden van des heren we-
ghen [C·li·iiij·ru·d·l·si quis sine
qua] Item ghi moecht weten dz
so wat brief die geinpetreert mach
worden of wesen vanden prince te
gheus trecht vanden tollen · daer aē
en behoert niet gheobediert te sijn:
ten si dattet coemt vanden speciale
ghebode vanden prince · diet alsoe
hebben wil van sijnre conscientien
eñ specialiken dat daer of si gheble
ken behoerlic Eñ die rechten die ge
ordineert sijn inden steden: om die
ghemeene weluare · dat die ghehou
den worden vastelic ende bewaert·
Ende so ist oec gheordineert inden
steden · dat nyemant daer of vrij en
si · nae dat hi in die stede resideert of
woent [C·li·iiij·ru·d·l·quidq̄d con
tra vectigales·]

Dat nyemant en behoert op te
stellen of ordineren tributen of tol-
len dan den prince

Het is geordineert bij
den rechte vanden keyser · dat nye-
mant so cloec en si: die opstelt of im
poseert nieuwe tollen of settinghe
sonder die wete ende consēte vandē
prince Desghelijcs den prince en be
hoertet niet op te stellen noch ordi-
neren sonder grote sake: ende datt
si om die gemeene saken: ende om
te scuwen meerre scade of incōueni
ent · Eñ des te doen is verboden te
doen: op te veruallen in die indig-
nacie vanden prince · eñ op sinē wil
le arbitraire [C·li·iiij·ru·noua vec
tigalia Insti·l·si non quidem tene-
tur Niemāt en heffet meerder tol
len of settighe · dan van outs geor
dineert is · op te veruallen in die in
dignacie vanden prince: van liue
ende van goede · Ende den rechter
onder wyen des ghedaen ware: in
dien hi daer gheen remedie en setē
hijt wiste op gelike boeten [C·li·iiij
ru·d·l·si prouincialium·]

Te draghen billoen

Item tis oeck seer see
peliken verboden: dat nyemant en
draecht billoē noch verboden mun
ten vanden prince buten sinen lan
de · op te veruallē in die indignacie
vanden prince: van liue ende van
goede: Ende den rechter ondē wyen
dat ghedaen ware · indien hi daer
geen remede en stelde of en sette eñ

hijt wist op gelike boeten [C·li·iiij·
ru· de cōmercijs·]

¶ Dat die rijcke niet en copen

¶ **Noch is verboden bij** bescreuen recht·dat die rijcke mān ē vanden steden niet en doen comanscap dat teghens die ghemeen profijte sij vanden cleinen volcke:ende dat si daer of niet hebben en mogē om die rijcheit eñ grote comanscap vanden machtighen:noch dat si nz en heffen so veel comanscap teffēs dat si doen vallen die saken in grote preiudici vanden cleynen volcke [C·li·iiij·ru·l·nobiliores·nat·]

¶ Te vercoopen yemants erue bij executie of anders ¶ Ca·C·lxix·

Menichwerf ghebueret·dat bider cracht van sōmighe obligarie bi ghebreke van betalinghe of contract: of bi sentencie: of bi arrest van perlemēt·dat erue van sōmighe vercoft wort bi executie van iusticie·hoe wel dattet ware teghens den wille vanden ghenen wyen dat erue toebehoerde·nae dat den ghene van wyen men vcoopt: daer toe is gheobligiert of verbonden:want sonder des en behoert dz erue vā nyemant vercoft te wordē

¶ Van erue van een weese

¶ **Ende oft ghebuerde** dat yemant gheobligiert hadde sijn erue tot vercopinghe voer sculde: eñ daer nae offlivich wort :eñ vā hē bleven kinderen onder hoer iaren· daer om en soudet niet bliven·men en soude dat erue vercopen bij middele van rechte: eñ van voechdē of regierers: wāt die minoriteyt haer niet en previlegiert van minoriteit noch en helpt aen den weesen·dan op dat si niet bedroghen en wordē eñ niet andere te bedrieghen noch te houden in onrecht ·Ende of hi niet gheobligiert en ware aen die vercopinghe. men en soude des niet moghen vercopen :mer den vruchten salmen setten in betalinghe: bij also dat den weese of te leven hadde· indien hi anders niet en hadde·

¶ Die manier te setten een erue tot vercopinghe·

¶ **Item alst comt te ver**copen eenighe erue· het behoert dat den sergent die dat exployt doen sel hebben sal des te doen commissie·ī dient si bi rechter royale subiect Eñ indient si bi perlement of chastelet· dan moghen si daer of gheven ende doen decreet van hem selven ·Mer is van node des te doen ende cōfirmeren hoer decreet bi brieven vanden coninc· Ende oft is bi cōmissie van rechter subiect:dan moghen si doen die vercopinghe totten decret te ghenen an horen rechter · Eñ die cōmissie hebbende den sergent ·behoert te comē totten sculdenaer: eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hem signifieren · dat hi is tot hē ghe
sent · waer om indien hi betalen wil
tinhouden vander cōmissie: of dat
ghewijsde daert of mencie maect · hi
sal daer of doen maken quittancie ·
Eñ of des niet: hi moet sijn cōmissi
interinen: ende daer om so stelle ick
die landen of eruen gheobligiert eñ
gheypotequiert inder obligacie in
handen vandē here · eñ dz si tot vere
copinghe ghekeert sullen worden ·
ten si dat hi voldoet Dat ghedaen:
den sergent behoert te condighē in
der kercken · dat of yemant is die co
pen wil sulcke erue: die come tot hē
eñ hi salt vercopen bi execucie ende
bi verhoghinghe · eñ gaerne sal hij
ontfanghen den godspenninc · Eñ
dat ghedaen · weder te comen aendē
sculdenaer eñ signifieren hoe dz hij
ontfanghen heeft den godspennīc
om sulcken prise op sine erue: eñ dz
of hijs niet en wil copen om sulckē
prise · hi sal voert procederen alst be
horen sal: want indien hi noch wil-
de copen sinen erue · hi soudet noch
moghen doen om den prijse · of om
te betalen die sculde metten costen:
Ende of hijt niet copen en wil · den
sergent behoert te procederen tot v-
copinghe alsdan bi verhoghinghe ·
eñ naden custumen vand plecken ·
die altijt behorē bewaert te sijn Eñ
naden godspenninc ontfangē · īdiē
hem verhoghinghe comen · hi is die
sculdich te ontfanghen Eñ behoert
die voerseide erue ten eersten sonnē
daghe daer aen · nae die vercopinghe
begonnen: roepen ende subhasterē
inder kercken vander prochiē · daer
dat erue onder gheleghen is bi cedu
len of ghescriften · Ende behoert te
exposeren die vercopinghe ende dē
prijse · den godspēnīc: ende die ver-
hoghighen: indien daer eenige sijn
Die gheleghentheit des erues: aen
wyent gheleghen is. die laste · ende
wat iaerlicse sculden diet sculdich is
Ende oft is die eerstste · of die ander-
de · of die derde: ende alsoe doen bij
drie sonnendaghen: ende tot elcken
nieuwe cedule · die inhout die state
vander vercopinghe · in wat state
dattet is · ende wat verhoghinghen
datter sijn · ten daghe dattet gesciet
Ende alle te bewaren · op dat dī de-
cret daer of mach mencie maken ·
Ende behoert den sergent of dē ver
coper duerēde die drie wtroepighe
altijt ontfanghen godspenninc in-
dien daer yemant is diet gheuen eñ
verhoghen wil

Die forme vander cedule vāder
vercopinghe

Men laet v weten van
des coninccs weghen · indient ver-
cocht worde bi officier royale: eñ
isset bi eenighe andere: te nomen
den heere naden castuyme des plec
kes Dat alsulcke erue of lant staēde

tot sulcker plecke : seggende naeste
dese · met sulcker laste : is vercocht
mz recht · so veel · R · Ende daer sijn
so veel godspenninghen · R · welke
vercopinghe ghescheit bi verhoghī
ghe Ende isser yemant die meer wil
gheuen · hi coemt tot desen sergent
R · om te copen en̄ te verhogen vā
sulcke verhoghinghe : tot sulckē p̄-
site : ende men salt gaerne ontfāgē·
Ende is op huden die eerste wtroe-
pinghe · en̄ van huden in achte da-
gen die anderde · en̄ in deser kerckē
ter hoechmissen tijde : ghedaen tot
sulckē daghe ꝛc · Ende also behoert
hi te declareren den dach tot elcker
wtroepinghe die drie wtroepinghe
en̄ hoe veel verhoghinghe daer sijn
En̄ indien daer nyemant en sij · die
binnen de voerseide wtroepīge ver
hoecht · den coop behoert te bliuē aē
den ghene dier lest gheboden heeft ·
en̄ behoert al te geschien binnen die
drie wtroepinghe Deselue gheledē
den executoer van nieus behoert te
comen anden sculdenaer · hem som-
meren en̄ segghen Ic hebbe vercoft
uwe erue om sulcken prijse · op alle
verhoghinghe ende wtroepinhge
gedaē · noch ōmane ic u : indiē ghijt
copen wilt voer sulcken prijse : ghij
moghet doen · of des niet : ic laet u
weten · dat ic procederen sal voert ī
mijn vercopinghe te doen en̄ te ghe
uen decret anden coper En̄ des ghe
daen : so behoert den sergent execu-
teur van alle des ouer te scriuen an
sinen meester · dewelcke ghesien die
rescripcie · behoert den sergent te ge
uen iteratiue cōmission · bide welke
den coper behoert bedwonghen te
sijn : sine handen te ledighen vandē
penningen die den coop bedraecht :
inden handen vanden sergent En̄
dat den coper : ende den ghene daer
men of v̄coopt verdachuaert wor
den tot sekeren daghe : om te siē ghe
uen aenden coper die possessie ende
erf vandē coop met intimacien · dat
den gene van wyen men vercoopt
coemt of niet : men sel procederē alst
behoren sal Tot welcken daghe al-
soe behoert ghedaen te sijn : en̄ daer
op geuen die gros anden coper exe
cutore Hoe dat den rechter vā wiē
de erue gehouden is : behoudet sijn
recht : ende een yghelic settet hem in
den erue · en̄ moghen daer of makē
ghescriften · daer den decret in ghei-
corporeert si : en̄ andˀs niet ·

¶ Den sculdenaer de comen aendē
decret te gheuen · :

Is noch te weten dat

of int gheuen vanden decret anden
coper · den sculdenaer quame mettē
reede pēninghen · noch soude hi we
der hebben sijn erue mits betalende
die ōcosten · dats te wetē dē godspē-
nīc · en̄ exploit van iusticie alleene ·
en̄ niet die verhogīghe ·

¶ Vanden opposicien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Soe moechdij weten dat of ghedurende de voerseide wt-
roepinghe· eñ eer den decret ghegheuē si· als voerseit is Indien yemāt
opposeerde seggende recht te hebbē
of eenighe sculde opten erue· Weet
dattet den sergent niet en behoert te
ontfanghen tot opposicien· noch
dach op die opposicie te assigneren
eer dat sijn meester hem ontfanghē
heeft: wāt aēden sergent en behoert
die kennesse niet dan vanden geob
ligiert alleen: mer daer om en sel hi
niet cesserē van sinen exploit te doē
mer sel voert gaen totten eynde vā
den exploit· Eñ die reden is· dat of
den opposāt veruiele van sijne op
posicien· het hadde simpelic ghecesseert gheweest Eñ of hi obtineerde
sijn opposicie· alsdan den rechē sou
de moghen versien totten rechte vā
den opposant: eñ alsdan setten te
niete die exploiten ende wtroepigē
daer op ghedaen ten coste vanden
onghelijc Mer tis wel te weten· dz
duyrende die opposicien: of die wt
roepinghen voldaen waren: so en
behoertmen niet vorder te procede-
deren· ter tijt toe dat die opposicie
ghedetermineert sal worden ⌊· Ita
fuit ordinatū in parlamento anno
dñi· M·ccc·lxxvij·pro dño de ven-
deresse contra dñm dufay·⌋ Item
so mach hem mede opposeren dē ge
ne daermen dat erue of vercoopt·
bi onsouffissante wtroepinghe: bij
onsouffissante exploiten· bi ōsouffissante signignificacien: eñ bi ōde
re sōmighe manieren· die eer den decret gheghen: moeten worden gedetermineert

Exemple van ghelike sake

Een exempele wil ick
v daer of thonen· dat ghebuerde in
den parlemente inden iare· M·ccc·
lxxvij· tusschen mijn here roche du
fay ter eenre sijde· eñ ian van vende-
resse ter andere· die doe ter tijt was
baeliu van senliz Het gheuiel dz wt
cracht van sekere arresten· daer in
die voerscreuen du fay was ghecō-
demneert tot execucie van erue· eñ
een sekere sōme van penninghen:
teghens den voerscreuen van vende-
deresse Hi dede heffen cōmissie exe
cutore· om te executeren den voer-
screuen du fay tot vercopinge van
erue gaende aen sekere sergentē· dē
sergent vorderde hem te stellen tot
vercopinghe die eruen of landē vā
den voerscreuen· du fay: ende begō
de die te executeren bi ghebreke van
roerende goeden of huysraet: want
naden regule van te procederē· mē
en mach niet vercopen die eruen of
landen: so verre alsmen mach vinden enige roerende goeden of huysraet· ten waert sake dat hi gheobligiert ware bi brieuen inhoudēde de
tencie van sijnen persone: niet tegē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

kaende· dat hi roerende goeden eñ
eruen hadde: so machmen onthou-
den den persone gheuanghen · tot
dat die executie ghedaen si· op dat
gheen faulte en si inder betalinghe
Ende also heb ict sien wijsen int pe-
lement Alsdan president was myn
here arnout van corbie. Het gebuer
de dat ter executie vanden sergente
die des dede Die voerscreuē du kap
opposeerde bi sōmige reysen : ende
quam die opposicie int parlement.
Totten welckē: dach gheassigneert
worde biden voerscreuē du kap. ge-
seit die sake van sijnre opposiciē bi
veel redenen · Die een was: dat den
officier ghedaen hadde onsouffissā
te wtroepinghe · bi tgheent dat die
eruen die hi sette tot vercopinghe:
waren ghelegen in sōmige prochiē
eñ hi en dede sijn wtroepinghe niet
dan in die eene: want indien hi sijn
wtroepinghe ghedaen hadde in al-
le den prochien daer die eruen ghe-
leghen waren ; als hi sculdich was
te doen · veel meer coopluden sou-
dent gheweten hebben · Die ander-
de sake was · dat de voerseide sergāt
niet ghedaen en hadde die declara-
cien in sijn wtroepinge vandē stuc
ke vanden lande of erue ; dier veel
waren: eñ an wyen die ghelegē wa
ren · eñ waer datse gheleghen warē
welcke sake inder verclaringhe toe
behoert Die derde sake was· dat dē
sergent niet en had gheweest op elc-

ken stucke lants : als hi die exployt
dede: ende die setten in handen van
den coninc · Die vierde is· dat indē
decret· of inden cōmissien iterati-
ue niet en declareerde die wtroepin
gen noch den dach · welcke sake vā
node was met redene : eñ die inter-
valle tusschen elcken wtroepinghē
daer op wesende · Concluderende
daer bi : ende bi andere redenē daer
of dalende · dat alle die exploit wor-
de gerekent voer niet · Die voerscre
uen van venderesse segghende ter
contrarie : ende dat daer die oppo-
sant seide · als dattet qualicken ghe
daen gheweest hadde · int gheent dat
die eruen vander vercopinghe die
veel waren: niet en hadden wt ghe
ropen gheweest dan in een kercke·
ende waren gheleghen in sōmighe
plecken · daer bi datter veel stucken
waren Want met redene behoerdē
si wt gheropen te wesen in also ve-
le prochien alse gheleghen waren
op dattet meer luden weten mochtē
Wort gheantwoert biden voerscre
uen de venderesse · dat biden orloue
vanden proposant wel haddet ghe
daen gheweest · ende ten was gheen
doen datmense wtroepen soude dā
in een kercke · eñ sonderlanghe īder
kercken · daer dē hooftleē vandē v-
cofte landen gheleghen was · want
si warē ghehoudē van eē leē · eñ an
gesiē dat si inder principale plecke
wtgeropē waren · het was genoech

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item tottet gheent dat die voerscre
uen du fay segghende was· dattet
qualic ghedaen gheweest hadde ·in
tgeent dat die executoer niet v̄claert
en hadde die stucken :eñ waer datse
gelegen waren Antwoert de voer
screuen de venderesse·dat bi orloue
vanden propolant: want na dz dē
executoer gedeclareert of verclaert
hadde :ende gheseit·dat hi vercocht
sulcken leen· ghehouden van dese:
met sulcke renten alst sculdich was
eñ waert ghelegghen was· houdēde
so veel ·&c· Het en was van ghenē
node van expresser declaraci te doē
Want andere sake ist dan oft ware
van eighen lande of erue:ghehou·
den van diuersche heren Item tottz
gheent dat die oppolant seide dat·
tet onsouffissantelic ghedaen ghe·
weest hadde : daer bi dat inden de·
cret hi niet en declareerde die wtroe
pinghen :tot wat daghen datse ghe
daen gheweest hadden ende wtghe
roepen Ende wat distancie datter
tusschen die wtroepinge was Ant
woerde de voerscreuen de venderes
se· dat hi qualic seide Want na dat
de eerste wtroepinghe is verclaert·
eñ van dien dach in achte daghen:
eñ van dien in ·xiiij·daghen· het is
ghenoech sonder meer anders te no
men· noch meer te v̄claren die voer
screuen wtroepinge Waer om·&c·
Alle ghesien· het wort geordineert
biden houe vanden parlemēte·om

dat die partien hem waren verme·
tende vander castumen vanđ plec·
ken· daer die wtroepinghē ghedaē
gheweest haddē : eñ die vercofte sa·
ke ghecitueert of geleghen was· dz
den houe vernemen eñ ondersoechē
soude vander castumen vanđ plec
ke·eñ soude daer of recht doē:want
bi constitucien royalen: hoe wel dz
eenighe executie worde ghedaen bi
sergent royale· nochtans moet den
sergent sijn exploit doen na die cos
tume vander plecke Ende allo wo·
tet gheseit bi arrest van perlement
inde voerscreuen sake :om de voer·
screuen de venderesse· Eñ wort ghe
seit· indien daer roerende goedē wa
ren die soudē eerst worden vercost·
voerden eruen of landen: eñ ghein
ventauriseert bi ghescrifte·daer toe
gheropen den here vander plecken
Eñ indien daer gheen roerende goe
den en sijn . alsdan salmen gaftat·
ten erue:eñ deselue ghestelt indē hā
den vanden conic· daer toe eerst ge
ropen den sergent vander plecken
biden ghebode van sinen here·ende
gaen van stucke te stucke van lan·
de: ende die hant ghestelt al eernien
dat exposeert tot vercopinge· ende
dan die significacien voerscreuē·of
anđs ist gedaen onsouffissantelic·

Van cas promixte Ca·C·lxx·

Als promixte dat dit
clerckē hietē cas vā betreckige

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vanden castumen localen ist · Wan-
neer yemant vercoopt erue · die hē
opcoemt van successie of besterfnis
se: ende sōmighe van horen maghē
vander sÿden daer dat erf afcoemt
dat weder hebben willen om sulke
penninghen alst vercoft was Soe
weet · dat soe wye des doen wil · hÿ
moet ghecomen ende ghedaelt we-
sen vander sÿde daer of dat die ver
cofte erue coemt ende daelt · eñ dz dē
naeste vander sÿde vanden erue al
so vercoft eyschē wil bi maechscap ·
Dat de naeste heeft die ꝑmixteit

Ende indient gebuer
de · dat een maghe eysschede wedē te
hebben eenighe erue bi maechscap:
ende binnen den tÿt dat hÿt eyschē
mach bi castume locale · Een ander
maghe die naerder ware vandē ver
coper vander sÿde des erues qua-
me te houe om te eyschen deselue ꝑ-
mixteit Weet dattet die naeste heb-
ben soude met rechte · mer indien hi
verbeide dat den tÿt te eyschen die
promixteit na custume vanū plec-
ke gheleden waer · hi soude te spade
comen · eñ die eerste eyscher vander
voerscreuen ꝑmixteit soudet hebbē
Hoe datmē eyschē sal promixteit

Ende om des te eischen
diet behoerlic wil doen: men moet
des doen binnen den tÿde · dat die
castume vāder plecke eñ houe · daer
dat erue of gehouden is dz begeert
te doen · of hi soude te laet comē Eñ
men moet daer of clachte doen rech
telic: indient si inū plecke · daermen
vseert bi vermaninghe van rechte ·
Ende ist in houe daermen vseert bi
cōmissie: men moetet doen bi com-
missie : ende bi verdachuaerdinghe
tot sekeren daghe · tot welcken dage
men behoert weder te brīghen sinē
eysche tot faite: eñ bieden sulke pen
ninghen als die coop ghedraghē he
uet vanden erue also gheeyscht bÿ
maechscap · in penninghen prōpts
ende ghereet: want also begheertet
die castume daer toe introduites of
ghesticht · of anders soude sinen ey-
sche wesen onsouffissantelic weder
gebrocht tot faite : want den coper
en behoert niet norder te gaen om
sÿn pēninghen te hebben : dan int
recht aldaer · ten si dattet hem belie-
uet · ende die beclachte ghewesē met
rechte · den voerscreuen eyscher be-
hoert te doen rechtelic ostentacie of
besien vanden erue of lant gheey-
schet van stucke te stucke voer die
octaue dat die partie behoert te sÿn
verdachuaert ten xiiij daghen ende
buyten octaue Eñ behoert alle frau
de daer of betoghen te sÿn : eñ alle
dol ende alle excepcie · om des te bat
te geraken : eñ datter gheen fraude
gheuonden en si · Of den ghene die
eyschet die promixteyt begheert in
recht · dat den coper ende den verco
per worden bedwonghen bÿ eede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te segghē die waerheit: vander for-
me ende vander vercopinghe: Ēn be
horent te sweren behoerlic ·ēn seg-
gen alle die waerheit: op dat den ey
scher vāder voirs promixteit · mach
sien ēn wetē die forme vāden coop
ende alle tgeent dat daer of ghedaē
is Ende werde dit ghesticht om die
malicie of loosheit van sulke ver-
coopinghe · die om af te nemen die
promixteit des doen: die een tot lijf-
tocht ēn daer nae die gronde Want
indient des gevōden is: gedaen bij
een godspēnic ēn bij een psone daer
is fraude inne: om te benemē die p-
mixteit Of noch dē grōde tegens eē
andere · na dattet gevōden ware dz
tet gedaē ware bij een mā allene · ī
cōclusie · te bliuē lijftocht ēn gronde
Mer indient bevonden wort: dztet
gedaen ware bij ij godspenningen
ende tot ij personen · die een omden
lijftocht: ēn dandere omden gronde
elc op hem seluen · ēn sonder fraude
Sulke coop is geseit sonder fraude
ende is te houden: ēn en is daer geē
promixteit te eyschen als anden lijf
tocht Mer daer soude promixteit
vallen · opten grōde: diet eyschet:
te nemen naden lijftocht also ghe-
daen sonder fraude als voirscrevē
is · Want dat recht vandē promix-
teit wort ghesticht · op dat die lan-
den of erven niet en wordē verurēt
van hoer rechte ofcomst of maech-
scap ō den vcopinghe vanden pos

sessoer: als daer enyghe maghē sijn
diet hebben willen voir alsulke p-
ninghen · alst vercoft is: als vandē
gronde ende vanden proprieteit
Want in lijftocht en is gheen pro-
mixteit om dattet niet vercoft en is
dan een tijt: ende den tijt gheleden
die proprieteit mach weder comen
āden rechten erfname Ende daer
om op lijftocht · en is geen promix-
teit Ende also wortet gheiugiert in
den parlement: tusschen sekere par-
tien inden iare · M · ccc · lxxx Ende
dit wort betuycht bij bescrevē rechte

Custume van doornick

So isset te weten dat na
den custume locale van tournesis:
den tijt te eyschen die promixteit in
den lande gehoudē te leen · is binnē
siaers · nae dat den cooper daer ine
gheerft is mit rechte Ende isset vā
eyghen lande · het moet ghesch ien
binnen die wtropinghe die daer of
ghesc hien: ende anders en soude hij
niet comen te tyde Ende die rede
ne is: daer om dat een leengoet niet
en wort wtgheropen: ende daer ō
is daer dat iaer Want binnen
siaers nyemant en behoertet te ygē
noreren Ende inden eyghen lan
de · men moet comen binnen die wt
roepinghen Want sulke lant en
mach niet worden vercoft · noch
den cooper daer inne gheerft ten
sij dattet wtgheropen sij binnē die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sonnēdagē inder kercken ter hoech
missen tijt · eñ die promixte ghebo-
den anden erfnamen of sijt hebben
willen · ende daer om dat si binnen
die wtroepingen niet en comen: so
comen si te late

¶ Custuwe van cysoing ·

Item bi die castuyme
vander barōnie van cysoing Weet
dat in leengoeden binnens iaers · ei
ghen lande binnens iaers: eñ in lee
pendō binnen xl daghen Item na
den castume van ghendt: eñ vandē
steden die resorteren tot ghendt · eñ
tot denremonde · In leengoede bin
nen den tijt vanden drie wtroepin
ghen · die daer of ghescien bi drie
xiiij daghen ende niet meer Ende ī
eyghen lande andere drie wtroepī-
gen die daer of ghescien bi drie sō-
nendaghen an een: eñ niet meer

¶ Castume van henegouwe ·

Item nader castume
vander graeflicheit van henegou-
we · In leengoet en is gheen tijt vā
proximiteit: ende in eyghen lande
een iaer ·

¶ Custume van leuse ·

Mer nader castume van leuse:
ende van ōtrent valenchyne · en is
gheen tijt van proximiteit dan om
den here · indien hijt eyschen wil · ō
te betrecken tot sijnre tafelen: eñ an
ders niet

¶ Castume van rijssele

Item weet dat na die
castume vander sale tot rijssele · In
eyghen lande isset een iaer :: so isset
mede in leengoeden · behaluen den
landen ende plecken ghehoudē vā
der graeflicheit van saintpol: hoe
wel datse resorterē vander sale vā
rijssele · nochtans inden eyghen lā-
de en ist niet meer dan xl · dagen; eñ
inden leengoeden een iaer ·

¶ Castume van doernic

Item inder stede van
doernic en is geē proximiteit: noch
in alle den steden die vseren vandē
rechte der seluer · ende daer te rade
comen Mer in leengoede isser iaer
ende dach ¶ Castume vā site amād

Item ende nae die cas
tuyme vanden lande van sinte a-
mand inden leengoeden is den tijt
van een iaer · ende in eyghen lande
is den tijt van xl daghen alleene

¶ Castume van mortagne

Item nader castume
van mortagne · in leengoet is den
tijt van een iaer: eñ in eyghen lāde
naden erf ghedaen anden coper: so
moet den vercoper dat condighen
aen sijn naeste maghen · binnen dē
eersten woensdach eñ marct dach ·
die daer wesen sal tot mortagne na
den erf ghedaen Ende dat hijt hem
condicht allso behoerlic · dat den ma
ghe des niet en mach ignoreren Eñ
of binnen dien marctdach dē mage

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

niet en neemt die proximiteit · of an
dere naerre mage : daer nae en coēt
hij niet te tijde Ende indient niet ge
condicht en wort · den maghen heb-
ben dach te eysche̅ · also lange alst he̅
ghelieft : ende ter tijt toe dattet hem
ghecondicht sal worde̅ ghelijc voir-
screuen staet · het sij een iaer ij · iaer x
iaren of meer : binnen welke iaren
sij behorent te hebben indien sijt ey-
schen mit recht · noch anders en sijn
sij niet daer of versteken · eer die ver
coopinghe hem ghecondicht is ghe
weest En̄ alsdan indient sijs niet en
eyschede̅ binne̅ den eersten marctda
ghe sij sijn daer of versteken ·

Costume van douay en̄ orchies ·

Item naden custume
vanden castelerie va̅ douay ende or
chies vanden leēgoeden binnen ee̅
iaer · en̄ va̅den eyghen lande alsoe
veel : ende van orchies desghelijcx · ·
Mer daer is in dese twe plecke̅ : so
wel ī douai als ī orchies seker plec
ke · daermen pleert va̅ wisselen of
manghelinge · tot welke landen die
also ghehouden worden proximi-
teit is van xl · daghen Ende in and̄
plecken so wel tot rijssele als in an
der castelerien · hier boue̅ ghescreue̅
is · gheacustumeert : dat of enighe
renten sijn op eygen lande · of op
huyse onder renten wesende : ende
den ghene wye die re̅ten toe behore̅
dat vercoopt Weet dat den ghene
wye dat lant of huyse is · dat mach
weder hebben ghelijc als bij proxi-
miteit biden redene · dat de̅ gronde
hem toebehoert : en̄ is om hem te o̅t
lasten ende te vrijen sijnen erue En̄
hoe wel dat die rente vercoft ware
aen een maghe of neue vanden ver
cooper : so soudet nochtans weder
hebben den gene die dat erue toebe-
hoert · biden redene bouen gescreue̅
om sijnen erue te vrien Item en̄
of inde̅ graeflicheit va̅ henegouwe
is vercoft enighe lee̅ · daer en is gee̅
proximiteit gelijc als voerscreue̅ is
Mer die graue va̅ hee̅gouwe : heeft
daer sulke heerlijcheit · dat indient
hem belieft dat lee̅ an hem te houde̅
voer hem · wel mach hijt doen : om
allulke prise alst vercoft sal sijn : en̄
sal daer of doen sweeren den verco
per · ende den coper vanden prise ·
ende va̅den prise die vercoft sal sijn
sal hy moghen afrekenen sijn recht
die sulc is : dat om also veel xx scel ·
als de̅ coop bedraecht · die graue va̅
sijn recht heeft daer aen de · x · en̄ ie ·
scel · en̄ ses penninghen · en̄ en sel de̅
vercooper daer of hebben niet meer
dan also veel reisen ses penningen
alsser is xx · scel · inden voerscreuen
coop · Ende indien hi gracie doen
wil · dat mach hi wel doen : mer an
ders soe en mach noch en derf hi he̅
niet doen · Ende ten meesten soe en
neemt hi vanden vercoper niet da̅
den vijfsten penninc : nochtans soe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mach hi tsurplus nemen indient hē believet ¶ Item oft gebuerde dat enighe vrouwe of ioncvrouwe die ghehuwelict ware woude weder hebbē enighe leengoet of eyghen lande bi proximiteit die van hoer sijde quame Weet dat si dat wel doen mach van haer seluen: sonder dat sij om des te doen gheauctorizeert si van horen mā: eñ mach daer of clachte doen rechtelic· biedende die penninghen: om weder te hebben ende te betrecken die voerscreuen promixiteit: ende al des te doen eñ ordinerē van haer seluen· ter tijt toe datt wedersegghē of opposicie valt vā ptye ende dattet schijnt· datter proces eñ costen wtspruten moghen · Want so gherighe alier wedersegghē valt te houe eñ proces· alsdan moet die vrouwe of ioncvrouwe gheauctoriseert sijn vā horen man: of anders die proces waer inutile

Dat inhouden van een cōmissie executore Ca· C·lxxi·

TE maken eñ forme ven een cōmissie executore· die maniere is dese: om dattet is dat beghinsel vander vercopinghe· wil ic u thonen bi formulaire· hoe datmē die formeren mach ¶ Tristrā van den bossche· here van kamerhon: eñ van rēseual· raet des conincs: ende baeliu van vermendois· anden eersten sergent vanden coninck inden voerscreuen baeliuscap: an wiē dese cōmissie eerst comet salupt· Wij hebben ghesien enen brief van obligacie besegelt metten zeghel ropale gheordineert ende ghecōmitteert biden coninc in sijn stede van doernic eñ lande der seluer· biden welkē ons is ghebleken· dat ian vanden berghe was verbonden eñ gheobligiert teghens ian vāden dale· verclaert inde selue obligacie· inder sōme van x mudden corēs· op vi· d· de rasiere naden besten te geuen eñ te betalen biden voerscreuen vanden berghe: anden voerscreuen vā den dale· bi sekere forme eñ manier begrepen inden voerscreuē brieuen obligatore Van welcke sōme voerseit· de voerseide vanden berghe is daer op ghebreclic geuallen tot grote preiudicie ende hīdere vādē voerseidē vanden dale· begerende daer op bi ons versien te wesen mz iusticie· Ons dienēde voerden conīc vā der peyne begrepē inden brief voerseit van xl· scel· tornois· daer in die voerseide vandē berghe veruallē is bi sinē ghebreke· Ende op dat ghij dese obligacie hem doet interineren ende volbrenghen alst redelic wesē sal Daer om ist dat wi v ontbieden ende beuelē· dat die voerscreuē van den berghe ghenaemt inde voerseide obligacie· indien hi niet tuwer sōmacie ende vermanīghe en wil voldoen eñ betalen; eñ de voerseide

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

obligatie:indien hi niet tuwer som
macien ende vermaninghe en wil
voldoen ende wel betalen: ende die
obligacie en wil volbringhen ende
consummeren rechtelic ende behoer
lijck·ghi executeert ende bedwinget
hem rigoroeselick en̄ sonder eenige
merringhe · of delay ·of sonder ee-
nich vertrec te voldoen ende te beta
len biden voerscreuen vanden ber-
ghe :aenden voerscreuen vandē da
le· die sōme begrepen inder obliga-
cien Vanden welcken·biden voer-
screuen vanden dale v sal worden
ghebleken·die interinerende nae ho
ren inhout·met die peine en̄ boete:
ghegheuen den coninck:bi crachte
van dien · des doende bij aentastin
ghe ende vercopīghe van sinē goe-
den ·ende eruen · het sijn roerende
goeden·of huysraet of cateelen:en-
de dat hi oeck mede si ghestelt tot de
tencie vanden lichame: aenghesien
dat hi daer toe gheobligiert en̄ ver-
bōden is·Ende in cas van opposi-
cie: die hant bewaert ende ghecōser
ueert vander waerde vander obli-
gatie voer allen wercken: assigne-
rende ende betepkenende dach aen
den voerscreuen opposant of ver-
werer in des conincs houe tot doer
nic voer ons :teghens den voerscre
uen vanden dale : om te segghē die
saken ende faiten vāden opposiciē
daer op te procederen ende voert te
antwoerden teghens den voerscre-
uen vanden dale· allē redelic en̄ be-
hoerlic wesen sel·ouerscriuende ten
voerscreuen daghe alle tgheent dat
daer of ghedaen sal sijn Des te doē
ende te volbrīghen : gheuen wij v
macht· ontbieden ende beuelen aen
allen ondersaten vander voerscre-
uen baeliuscap ende heerlicheit:bid
den aen allen anderen ·als dat si
v des doēde ·obedieren naernstelijc
ken·Ghegheuen·ꝛc·:

Dat inhouden vanden ouerscri
uen vanden sergēt daer op ghedaē
Capittel ·C·lxxij·

Daer nae volghet die
forme vanden ouerscrinen daer op
bi maniere van formulaire Aen
hoghe edele ende moghēde· mijn he
re den baeliu van vermendois: of
oec aē sinen stadhoudere in tourne
sis minen here ende meester ian vā
renti sergent vanden coninc in tor
nesis ; ende uwer eerberhede· diene
ste reuerencie:ende onderdanicheyt
Lieue gheminde here ende meester:
v belieuet te weten · dat bi crachte
van uwer commissie aen mi ghero
men· doer de welcke dese mine rela-
cie es gheannexeert of ghehecht· In
om deselue te interineren : ten ver-
soecke van ian vāden dale in mijn
cōmissie opten xviistē dach in iunio
inden iare · M·ccc·lxxxiij·mi trans
porteerde ende toech inder stede vā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

doernic Ende om te sien doen mijn
exploit: soe begheerde ic anden pre-
uost ghehieten heer pieter van mu
sy·dat hi mi verleenen soude eē ser-
gent om te sien doen texploit ·die ic
in meeninge bi uwer cōmissie was
te doen Den welkē heer pieter van
muysi mi verleende ian cardon ser-
gent vādēr voerscreuen stede van
doernick· hem beuelende·dat hi mijn
obediencie soude doen hebben ende
vercrighen al omme biden subiectē
vander voerscreuen stede indē voer
seiden exploit doende ende intende-
rende Ende inder presencie der sel-
uer· ick quam ten huyse vanden
voerscreuen vanden berghe: ende
aen sijns selfs persone dewelcke die
ic aldaer gheuonden hebbe: hebbe
ick hem ghesommeert ghesait ende
ghethoent· hoe dat aen mi als andē
sergent royale was ghecomen sul-
ke commissie metten brieue vā obli
gacie: die welcke ick hem dede lesen·
Ende dat indien hi betalen woude
die voerscreuen obligacie·ick soude
hem daer of doen hebben ende ver-
crighen behoerlike quittancie ·En-
de om deswilien dat ic hem gheuon
den hebbe dillayerende des te doen
In presencie vanden sergent: ende
andere assistens· hebbe ic ghenomē
ende ghestelt bi iuste inuētorie indē
handen vanden coninc alle die goe
den roerende· die ic in sinē huyse ge
vonden hebbe·ende elders daert mi

ghewesen was hem toebehorende·
Ende daer om dat bi rade daer toe
gheroepen: ende des kennende en-
de belyende· mi ghebleken is: als
dat die roerende goeden niet en sou
den moghen volbringhen noch be-
talen dat inhouden vander voer-
screuen obligacie In presencie van
den voerscreuen sergent stelde ic in
handen vanden coninck een huys
ende erue ghelegen binnen der ste
de van doernic īder strate vanden
maruis van eenre sijden houdende
anden huyse van gillis darbitte: eñ
vander ander sijde ·anden huse vā
ian vander meersch: welcke huyse
toebehorende den voerscreuen van
den berghe· alsoe alst begrepen is:
die vier eynden ende den middele
hebbe ick ghestelt inden handen vā
dē coninc: om te inuentariseren al
dat selue: so verre als totter volcō-
minghe vander obligacie Ende al
le des hebbe ic ghesignifiert eñ ghe
condicht dien seluen dach andē sce
penen van doernick · in wyens iu
ridictie dat voerscreuen huys ghe
leghen was. hemluyden beuelende
van weghen des conincs: dat si vā
nu voert an niet wesen en sullē tot
belastinghe of vercopinghe·die die
voerscreuen vanden berghe soude
willen doen van sinen goeden of
eruē·totter tijt toe·dat mijn exploit
alreede begonnen wesen soude ge
intermeert ende voldaen · Welcke

screpenen mi antwoerden :ende sey
den · dat si hem wachten souden vā
misdoen Ende om te vollen te inte
rineren mijnre commissien : aenge
sien dat den voerscreuen vandē ber
ghe was in pure ghebreke van be-
talinghe ende van voldoen · Ick in
presencie vanden voerscreuen ser-
gent mi ghegunt ende verleent den
twalefsten dach vander voerscreuē
maent · in vollen marcte ende open
baerlic hebbe ic ghestelt · ende gheex
poseert tot vercoopinghe · bi verho
ghinghe die goeden roerende van-
den voerscreuen vanden berghe : so
verre alse mi ghewesen ende ghe-
thoent waren · eñ icse gheuinden cō
de : ende elck stuc op hem seluen na
sijnre waerden ende prijsinghe :en
de bij drien roepen op elcken stuc-
ke · alsoe dat des bi alle verhoghin-
ghe ghedaen eñ ghepasseert is : tot
sulcke custume ende vsancie : als tē
plecke toebehoert te doen Die ver-
coopīghe en beliep niet meer · dan
twintich pont tournoys : ghelijck
alst bi die vercoopinghe die ick heb
be bi ghescriste auctentijck : teghēs
den voerscreuen sergente breedere
mach bliken ende verstaen wesen ·
Ende dat ghedaen hebbe ic ghecon
dicht anden voerscreuen vandē ber
ghe die voerscreuen vercoopinghe
eñ wat sake : eñ om wat prijse · ende
dat īdiē hi binē drie daghē des niet
en lossede of en wedē coste voer dien

pryse · het soude bliuen vercoft aen
den copers Welcke derdē dach ghe
leden : om deswillē dat de voerscre-
uen vandē berge niet weder en cof
te enighe saken · ic delivereerde ende
gaf ouer aendē voerscreuen copers
tgheent dat si ghecoft hadden · mits
betalende den pennīghen vanden
coop · welcke pēninghen ick ghenō
men hebbe : ende houde mi daer off
voer ghenamptiseert : tottē profite
van mijn voerscreuē executie Item
eñ om te ōderhouden mijn voerscre
uen executie · eñ dat ghebrec datter
noch ghebrac an die voerscreuē ob-
ligacie · ic īder presencie vandē voer
screuen sergent mi gheleent : tsōni-
daghes opten achtienstē dach īder
seluer maēt · inder kercken vā saint
brice · in welcke prochye dat voerse
de huys gheleghen is Exposeerde
ic tvoerscreuen huys tot vercopin-
ghe : significerende een yghelick · dat
indien yemant ware diet voerseide
huys woude copen · die spreket mij
toe : eñ bi verhoghīghe sal icket ver
copen : mit xij scellige van rēte · die
mi gheseit was · dattet iaerlix scul-
dich was Ende ic exposeerdet bider
prijsinghe vanden mānen daer toe
gheeedt inder voerscreuen stede tot
twehōdert francken vander mun-
te vanden coninck · om den eersten
godspēninck : ende om elcken gods
pennic · dewelc gheset of ghegheuē
soude worden van verhoghinghe ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

.xx. scellinghen · daer of dat die vijf‑
thien bliuen souden tot profite vā‑
der vercopinghe · ende die ander vi
ue totten profijte vanden verho‑
gher · Dat gedaen quam tot mi ian
vanden velde · dewelcke bi coop ge
maect ten besten dat hi mochte · bij
rade vanden gesworen makelaers
vander voerscreuen stede van doer
nic · van mi cofte tvoerscreuē huys
om den prijse ende somme van C·
xl · francken : ende ses pennīghen ·
tot god : van verhoghinghe die hij
daer sette Welcke vercopinghe ick
signifierde ende liet weten dē voer‑
screuen vanden berghe : ende of hijt
weder coopen ende hebben woude
mits betalende die somme die den
coop bedraecht · ende oeck mede be
talende die verhogīghe : eñ dē godſ
pennīc : soe mach hi dat selue huus
weder aen hem nemen eñ trecken
Die welcke mi antwoerde · dat hij
wel ghehoert hadde tgheent dat ick
seide Op welcke antwoerde : om
datse nz en was souffissant ten sa‑
ke procederende op mijn voerscre‑
uen execucie : ic den sōnendach daer
an · twintich daghen inder voerscre
uen maent · dede roepen inder voer
screuen kercken van saint brice · ter
uren daer toe ghewoenlic · die voer
screuen vercopinghe · ende bi redu‑
le inhoudende tgheent dat hier nae
volcht .

Die forme vanden cedule .

Men laet weten van
weghen des conincs · dat ian vā rē‑
ti sergent vandē coninck bi crachte
van sekere comissie an hem gheco‑
men vāden baeliu van vermēdois
of sinē stadhoudere in tornesis · om
die interinacie van sekere obligacie
daer īne dat die voerscreuen ian vā
den berghe ghehouden was teghēs
den voerscreuen ian vanden dale :
heeft den voerscreuen sergent ver‑
coft een huys ende erue ghelegheu
inder voerscreuen stede van doer‑
nic · inder strate van maruis : leggē
de aen die een sijde naest den huyse
vā gillis darbitte : ende van die an
dere sijde aēden huyse van ian van
der meersch · ghelijckerwijs als dat
erue vanden voerscreuen huyse be
grijpt voer ende after · die vier eyn
den · ende den middele : tot twalef
scellinghe te rente iaerlix · ende erflic
tot twee terminen te betalen siaers
dats te weten · die een helft tot kerſ
auont · ende die ander helft tot sinte
ian bi cōdicie · dat indien daer noch
meer rentē op ghenōden warē · dat
soude wesen in vermīderinge : eñ
afcortinghe vāden ghelde Ende in
dient min sculdich ware · dat soude
wesen in vermeerderinghe vandē
voersz ghelde · ten goetdunckē ende
prijsighe vāder ghesworen prisers
Ende daer is voer den eersten godſ
pennīc C · xl · goudē francken vandē

munte vanden coninc:tot vi·pen-
ninghen van verhooghinghe daer
op verhoocht:ende op huden is die
eerste wtroepinghe: eñ van huden
ouer achte daghen ter hoechmissen
tijt die anderde : ende van huden ī
vijftien daghen· twelcke wesen sel
drie weken·ter hoochmissen tijt·selt
die derde wesen · Isser yemant die
sijn profijt daer ī voelt·eñ die daer
meer of gheuen wil · die mach comē
biden voerscreuen sergente· hi salt
gaerne ontfanghen ·alst redelijc eñ
behoerlijc wesen sal Lieue ende wel
gheminde here·alle tgheent dz voer
screuen is· certificere ic v waerach-
tich te wesen: bi deser mine rescrip-
cie ghezeghelt met minen zeghele :
ghedaen ende gescreuen optē dach
ende inden iare voerscreuen ·

¶ Dat inhouden van een cōmissie
iteratiue·om vercoopinghe van lā
de of erue

¶ Capittel· C·lxxiij·

O Die forme te maken
ende formulerē een commissie
iteratiue·in cas van vercoopinghe
van lant of erue is dese ¶ Tristran
vanden bossche ridder here van fa
menchon ende van rincheual· raet
vanden coninc: ende baeliu vā ver
mendois Aen ian van renti sergēt
vanden coninck inden voerscreuen
baellyuscappe: saluyt Als bi crach
te van een zekere commissie bij ons
ghegheuen: ende aē v ghecomen tē
versoecke vā ian vanden dale ·om
te interinerē ende te stellen tot execu
cie die obligacie ·inden welcken dat
verbonden was in een sekere sōme
van coren die voerscreuen ian van
den berge ·teghens den voerseiden
ian vanden dale· ghestelt hebt ende
gheexposeert in vercopinghe bi ge
breke van roerēde goeden vanden
voerscreuen vanden berghe· die nz
en mochten volbrenghen die som-
me ·een huus ende erue toebehoren
de den voerseidē ian vanden berge·
als aendē meesten ghebodt eñ laet-
ste verhoghinghe: is dat voerseide
huys gebleuē an ian vandē meersch
om den prijse eñ somme van twee-
hondert gouden francken·ghelijck
als ons breeder geblekē is bi uwer
rescripcie daer op ghemaect· biden
welcken oeck ons mach bliken·dat
alle die voerscreuen vercopinge ge
daen ende ghepasseert is sondē wed
segghen of oposicie negeene Waer
ōme andē voerseiden coper behoert
te bliuen tvoerscreuen huys :gelijc
als sijn proper erue. Ontbieden eñ
beuelen v· dat ghi v transporteert
totten voerseiden coper· eñ doet hē
ghebot· dat hi die penninghen ·die
bedragen heeft die voerseide verco-
pinghe in uwen handē stelt·of ī hā
de vanden wissele in uwen name:
ende daer toe hem bedwinghet bij
alle behoerlike weghen· indien hij

weyghherende ware: eñ dat ghedaẽ
hem verdachuaert voer ons of on-
sen stadhouder tot sekere behoerli-
ke dagen: om hem te decreteren vã
sinen voerscreuen coop: intimeren-
de of condighende anden voerscre-
uen gheobligiert van wient vcrocht
is · dat hi si ter voerscreuen plecke:
indient hẽ goetdũct · om te siẽ doẽ we
dercopen ende allegieren tgeent dz
van redene behoren sal · mids inti-
maci · dat indien hi coemt of nz: mẽ
sal procederen alst met reden beho-
ren sal. Des te doen gheuen wij v
macht · ontbieden eñ beuelen wient
behoert · bidden eñ begheren aen al
len anderen · dat si aen v des doẽde ·
obedieren naerstelic: ghegheuen te
doernic den ãden dach van iulio it
iaer M · CCC · lxxxiij ·

Dat inhouden vanden rescrip-
tie vanden sergent daer op gedaẽ ·
Capittel · C lxxiij ·

EEn hoghe edele ende
moghende here mijn here den
baeliu van vermẽdois of sinẽ stad-
houder in tornesis · ian van rentij
sergent vanden coninc inde voersei
de baeliuscap · eñ vã uwer eerbarhz
in allen dienste eere ende reuerencie
ende met alle obediencie mijn lieue
here ende meester v wil ghelieuen te
weten · dat bi crachte van uwer cõ-
missie iteratiue · aen mi ghecomen ·
door dewelke dese mine rescripcie is.
ghehecht: eñ om die te interineren ·
ic ter begheerten van ian vãden da
le begrepẽ inde cõmissien dẽ xiiijstẽ
dach vander maent iulio · indẽ iaer
M · ccc · lxxxiij · ic mi transporteerde
inder stede van doernic: ende om te
sien doen mijnẽ exploit · begheerde
ic aẽdẽ preuost here pieter vã muys-
si · dat hi mi verleenen soude sergãt
om te sien doen den exploit · die ick
bi uwer cõmissie in meeninge was
te doen Welcke preuost mi verleen
de ian kardon: sergent vanđ voer-
screuen stede · hem ghebiedende · dat
hi mi obediẽcie soude doen hebben
al ome vanden ondersaten · inden
voerseiden exploit doende Ende in
presencie vanden voerseiden sergãt
quam ic tot ian vander meersch co
per van enen huse eñ erue · die ic bij
uwer cõmissie hem vercoft hebbe: ẽ
begeerten vanden voerscreuẽ van
den dale: toebehorende ian vanden
berghe · ter cause van een seker som
me corens · daer in verbonden was
die voerseide vanden berghe tegẽs
den voerscreuen vanden dale Den
welcken ic gheboden hebbe vã des
conĩcs weghen · dat hi in minen hã
den stellen soude die somme vã · cc ·
francken: of opten wissel in minen
name dat de voerseide coop gedra
ghen heeft Welke voerscreuen ian
vanden meersch · ter stont mi ghege
uen heeft om den voerscreuen coop
daer of dat ick mi houde voer wel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vernoecht ende ghenamptiseert: eñ dat ghedaen · ic in die presencie vā- den sergent: den voerscreuen dach geinthimeert hebbe anden voerscre uen vanden berghe · dat hi quame voer v of uwē stadhouder tē voer- screuen plecke van doernic · indiēt hem goetdachte: eñ vanden dinx- daghe daer an in viij · dagen · teghē den voerscreuen vanden dale · om te sien maken die decret vanden hu se · ende wedercopen: of allegieren tgheent dat redelic wesen sal · mits intimacie dat indien hi coemt of uz men sal procederen: gelijc alst rede lic ende behoerlick wesen sal: ende dat ic hem te dien daghe doen sou- de goede rekeninghe: ende reliqua van alle tgheent dat ic vercoft heb- be van sinen goeden · die welcke ick seide · mijn lieue here eñ meester vā alle tgheent dat voerscreuen is: ick certificeer v waerachtich te wesē bij dese mine relacie ghezeghelt met mi nen zeghel · ghedaen opten dach eñ inden iare voerscreuen ·

Forme te maken een obligacie

Die forme te maken ende te formeren een obligacie op sekeren coop of contract · is dese bi der forme die ghi vinden sult geformuleert inden rubrike vanden obligacien verclaert ende ghetekent bijden ghetale · lxij · ende daer ō pas sere ic die te formuleren · ₇c ·

Dat inhouden van een decret op die vercopinghe van enighe erue · Capittel · C · lxxv ·

Die forme ende manire te maken ende te formeren een decret op enighe vercopinghe van erue · ghedaen bi execucie van iusticie is dese · Tristran vanden bossche ridder here van famenchon eñ van rinseual · raet des conins ende baelyu van vermendois · Allen den ghenen die dese lr̄e sullen sien of horen lesen saluyt · Condt ende kennelijc sij allen luden: dat also ian vander meersch heeft onlancs ghecoft bi execucie royale · een huys ende erue gelegen · ₇c · die vercoft is bi ian den sergēt vāden coninc: bi crachte van sekere cōmissie executore · hem bi ōs gegeuen: of van onsen stadhouder om te interineren ende te stellen bij behoerliker execucie: sekere somme van penninghen · daer inne dat ian vanden berghe ghehouden was te ghens ian vanden dale bi seker obligacien ghezeghelt metten zeghele royale vander baeliuscap van vermendois · Ende is dat voerscreuen huys ghebleuen aen dien voerscreuen ian vanden meersch: als aendē laetsten verhogher · begherende bi ons daer of te wesen decrete · ende gheconfirmeert: ghelijckerwijs alst redene · ende die stijle vander plecken dat wt wijsen sal · ghesien den

rapporten · ende bewijsighen daer
op ghemaect en̄ gescreuen · daer dz
inhouden hier na volghet Eerst vā
den voerscreuen brieuen van obli-
gacie · īhoudende die forme die hier
na volghet ¶ Allen den ghenē · ⁊c ·
Om welcke brieuen te setten tot exe
cucie behoerlic cōmissie executore is
daer op ghegheuen · daer of dat in-
houden hier na volcht · ¶ Tristran
vanden bossche · ⁊c · Om twelcke te
volbrigen : en̄ om te stellen de voer
screuen cōmissie tot execucie behoer
lic · de voerscreuen vanden dale he-
uet ghebrocht tot ian van renti ser
gent vanden coninc · dewelcke van
den exploite daer op ghedaen · ons
heeft ouer ghescreuen bider manirē
hier na volghende Aen hoghe edel
ende moghende here · ⁊c · welcke re-
scripcie behoerlic : ende om voert te
procederen en̄ doen die voerscreuē
vercopinghe totten volcōminghen
vanden voerscreuen brieuen vā ob
ligaciē · ende ten versoecke vanden
voerscreuen vander meersch coper
wij op die selue rescripcie ghegheuē
hebben onse cōmissie iteratiue · daer
dat inhout hier na volcht Tristrā
vanden bossche ⁊c · Na welke cōmis
sie iteratiue : en̄ deselue geitereneert
nae hoer forme ende inhout naden
vlancie vander plecke : en̄ nad castu
me aldaer bewaert en̄ geobserueert
sonder twij of wederseggheu : ghe-
lijc als na die rescripcie iteratiue ōs

daer op ghesent mach bliken · daer
dat inhouden hier na volghet Aen
hoghe ende moghende here · ⁊c · Op
welcke exploiten ghedaen ende vol
eynt · an ons als anden rechter sou-
uerain · ouer ghescreuen en̄ ouer ge
sïet is · als tot sulker sake toebehoert
Die ghesien ende naerstelic gheexa-
mineert : ende aenghesien dattet sō-
der wederseggheu of oppasicie ghe
daen ghemeest is en̄ beleit : die custu
men solemniteit en̄ rechten vanden
plecken ghehouden en̄ bewaert · dz
ghelt vande vercopinghe ghestelt ī
onsen handen · ghekeert en̄ beleit in
den acquijt en̄ betalinghe vander
voerscreuen obligacie Ende ghecō-
sidereert alle tgheent dat ons scul-
dich is en̄ mach porren na sōmacie
ghedaen anden voerscreuen vandē
berghe : dat wi op huden gheuē sul
len daer op decret ende volcōmigē :
vanden exploiten bouen ghescreuē
en̄ dat hi dat soude comen sien doē ·
indient hem goetdachte mids inti
macie · dewelcke niet gecomen noch
ghecōpareert en is En̄ daer om an
den voerseiden coper : wij den voer
screuen coop · en̄ die exploiten daer
op ghedaen bi onser sentencie ende
om recht · louen · consenteren · ratif ·
fieren : ende approberen · accorderē
de en̄ geuende den voerseiden coper
die possessie vanden huse : voer hē
ende voer sinē eruen · ende sake vā
hem hebbende : als sijn proper erue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende behouden allen rechte So ghe
uen wi in gebode den here vander
plecken· van wijent ghehouden is:
dat si den voerscreuen cooper mits
onsen decret ende cōmissie executo-
re daer op geuen dat erf vandē hu
se ende erue voerscreuen: mits satis
facie van horen rechten: eñ daer op
gheuen ghescriften ende brieuē: sul
ke als si gewoenlic sijn bi horē rech
te ten costen vanden coper: indien
si daer of versocht worden· demelc-
ke si stellen in hoer forme: als van-
den coop· alsoe ghedaen behoerlike
is te doen ¶ Des te ghetughe· ꝛc·

¶ Vanden saken vercoft die te nie
te gaen eer datse gheleuert wordē.

¶ Ca· C· lxxvi·

Die rechten segghen dat so wanneer enighen coop ghe-
daen is met coopen ende vercopen
van eenighen saken· soe gheringhe
als den prise gheaccordeert is: ende
den godspenninc gegheuen: die v-
coopinghe en mach niet ontmaect
worden · ten ware biden consente
vanden coper eñ vercoper: eñ niet
deen sonder dādere: want al waert
dat deen hem des berouwede: so en
soudet niet moghen gheschien· ten
waer datse beide eens waren Ende
daer om als dat contract ghemaect
wort tusschen twee partijē· het moet
na bescreuen rechte ghehouden sijn
als vast ende van waerden· [C· li·
iiij· ru· de empcionibus empti· et vē
diti l· venditū actio] So ist dat hoe
wel dat den coop ghedaen is: ghe-
lijc als voerscreuen is: eer dat besit
proprietaire daer of ghegheuen sij·
vanden vercoper anden coper met
rechte: als die castume vand plecke
dat begheert ende totwijst te doen:
Indient ghebuert dat bi auonture
van brande: of van tempeeste: of
van heeruaert van prince die sake
die vercoft ware verginghe te niete
of verdoruen worde sonder dē scul
de vanden vercoper · Weet dat die
scade daer of is aenden cooper· hoe
wel dat hi nochtans niet betaelt en
hadde die penninghen vande ver-
cofte sake: of dz hi in possessie nz ge
set en ware· als voerscreuen is · eñ
niet teghenstaende dat die brieuen
vander comanscap niet ghemaect
noch geleuert en waren· Mer indiē
dat ghebrec vanden coop te leuerē
ware aenden vercoper · eñ daer op
die ongheual quame· die sake ver-
coft soude alsdan wesen opten ver
coper· ende niet opten coper· [C· li·
quarto· rubrica· de periculo et com-
modo rei vendite· lege post perfec-
tam vendicionem · et lege cum autē
emptio vendita· Et institucione li-
bro quarto · de emptione et vendi-
cione· capitl· Cum autem emptio·
etcetera · ¶ Et capitl· Si post ven-
dicionem ·]

¶ Van sake mobile of roerēde

Item in roerende goeden. indient ghebuert. dat den vercoper ghedaen heeft coop expres teghens den coper: eñ dat ghebrec vā die vercofte sake te leuerē niet en is anden vercoper Weet dat indiē die vercofte sake arghet naden coop. dat sal wesen tot perikel vandē coper. eñ niet vanden vercoper Ende waert enich goet dat hem leuert bij maten: ende den coper nadē coop ghedaen anneemt die slotelen ende die bewaernisse vande vercofte sake. indient naden coop arghede. dz soude wesen tot perikel vanden coper: eñ niet vanden vercoper Mer indien de bewaernisse of die slotelē die coper niet an en name. dat soude wesen tot perikel ende scade van den vercoper [C. li. iiij. ru. de periculo rei vendite. l: dolū actoris. et l. cū inter emptorē et venditorē]

Van een sake vercoft bi execucie

Eñ oft gebuerde dat die sake die vercoft soude wesen bij execucie van iusticie. dats te weten bi wtroepinghe eñ verhoghinghe. dat huys of die sake vercoft verghinghe te niete bi brande bi ongheval. bi tempeeste of bi orloghe: wāt dat niet teghenstaende. dat den comanscap vander vercopinghe ghedaen ware bi sekere prijse eñ godspēninc ghegheuen. twelc dunct te wesē contract van goeden wille: ghelijc als voerscreuen is Nochtans om dz dē coop niet en is vast of geslotē. om datter verhoghighen ghescien. eñ datmen noch niet en weet an wien dattet bliuen sal. noch wye die leste verhogher wesen sal. die prijse van die vercofte sake blijft op die sake: ende niet opten coper. ter tijt toe dz die wtroepinghen al ghedaen ende gheleden waren: ende dat cōmissie iteratiue behoert ghegheuen te sijne: om te gheuen die possessie aendē coper: eñ hem doen ouer gheuen den penninghen. die de vercofte sake bedraecht. ten ware dat biden vcoper of bi sine sake waer ghescil of opposicie inde vercofte sake: want dan rēde deselue: eñ ter tijt toe. dat daer of ghedetermineert ware. dat waer ten perikel vāden vcoper: eñ nz vā den coper Ende indien vander side vanden coper quame dz wederseggen of opposicie: eñ tot daer of gedetermineert ware. tsoude wesē op ten coper Eñ also wortet gheraden biden wijsen aduocaten ende procuroers vanden parlemente: eñ specialiken bi minē here den cancellier van burgongen. ghehitē mijn heer Jan canart

Wye die vruchten vande vercofte sake behoren toe te horen

Ende oft ghebuerde dat inder vercofte sake enighe emolumēten of andere profiten geuielē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te hekken ende tontfanghen naden comanscap vanden coop ghedaen tot die leueringhe vander possessie proprietarie ghelijc voerscreuen is. Weet dat indient coop is gemaect bi pure eñ liberale wille ende consē te vanden vercoper ende coper. alle die profite comende nae die vercopinghe vander sake: behoert aendē coper. hoe wel dz hi daer in niet en ware gheerft. of possessie corporele. noch brieuen daer of ghemaect. noch geleuert: mer indient ghedaē ware bi vercopinghe. die ghemaect ware of ghescheit bi execucie vā iusticie ende bi verhoghinghe: alsdan en soude nz toebehoren die emolument anden coper. ter tijt toe dz dē decret ghezeghelt eñ ghegheuē ware aenden coper. ende die possessie: mits betalende die penninghen vā den coop. Exēpel daer op.

Den derden dach of

daer omtrent voer sinte iansmisse. een huys si vcoft bi liberale consēte tusschen vercoper ende coper voer die wtroepinghe vander voerscreuen vercopinghe. sint iansmisse comet: eñ verschijnt die huyere vandē voerscreuē huse: of behoert betaelt te sine. die coper wil dat hebben: ō dat hi seit dattz hem toebehoert. als nader vercopinghe ende comāscap ghedaen bi goede wille Den vercoper seit ter contrarie: eñ dat hi noch niet en heeft hem daer inne gheerft noch possessie gegheuen. Het wort gheseit biden wijsen custumiers vā den parlemente. dattet den coper toebehoerde: mer waert geschiet bi verhoghinghe ende bi execucie van iusticie: niet. ter tijt toe dat alle die wtroepinghen gheleden soudē wesen: eñ den decret ghezeghelt. gelijc voerscreuen is. nae dat die emolument gheeyscht eñ contemtioes waren ghewarden naden dach vandere vercopinge Mer indient ware eni ghe sake in wesen. ten daghe vāder voerscreuen vercopinghe: dat soude bliuen ten profite vanden coper ghelijc als oft ware van enen wijngaerde die vercoft ware

¶ Of een boemgaert gheladen m... vruchten. of een velt gheladen met... sijn behoerte. die gheheuen eñ ghesproten ware wter aerden. alsdan soude des bliuen anden coper. hoe wel dattet bi verhoghinghe vcocht worde Want ten dage vander vercopinghe. die sake in wesen is tardible of toecomende [C. li. iiij. ru. de actionibus empti et venditi: l. si tra dicio rei.] Item ghelijc als voerseit is. dat die scade toebehoert den coper: alst biden vercoper niet en bliuet. dat die sake niet gheleuert en is binnen behoerlijken tijt So mach di weten. dat indien daer profijt is dat behoert toe den coper alsoe wel als die scade [De regul. iuris. Qui

sentie omnis sentire debet et commo-
dũ · C · li · iiij · ru · de acti · empti et vẽ-
diti · l · sicut periculũ · ꝛc ·]

¶ Van coren hauer gherste saet eñ
andere dier ghelijcke goeden vcoft
op daghen

Item die bescreuen recht

seit · dat indiẽt biden vercopers scul
de is · dat die sake vercoft niet ghele
uert en is ten daghe gheseit : dẽ sca-
de blijft opten vercoper · hoe wel dz
tet ware grane die oplloeghe nadẽ
dach vander vercopinghe : tottẽ da
ghe toe dattet behoert gheleuert te
wesen Indient gheleuert wort ten
daghe voerscreuen : daer en soude
gheen actie vallen de quantipluri-
mi : mer naden dach · indient nz ge-
leuert en ware · alsdan soude daer
vallen actie de quantiplurimi [· C ·
li · iiij · ru : dicta · l · incerti ·

¶ Van beesten vercoft

Item seit die bescreuen

rechte · dat of die beesten die vercoft
sijn te leueren op daghen · of si eer
datse geleuert worden phaoneren
of ionghen crighen · die ionghẽ sou
den toebehoren anden coper · mits
dẽ eerstẽ coop [C · li · iiij · ru · d · l · post
perfectam vendicionẽ]

¶ Vãden brieuen sprekende op an
dere name dan opten coper

¶ Eñ oft gebuerde dat

yemant cofte met sinen pennĩghen
eenighe goeden : eñ int maken van
den brieuen yemãt anders daer ĩne
worde genaemt coper te wesen · die
den brief hadde vanden coop · ende
hi daer bi woude seggen daer of he
re te wesen · om dat hi hebben soude
den brief tot hẽ · Weet dat daer om
niet en blijft met rechte · die vercopĩ
ghe en sorteert effect : eñ dat dẽ gene
die die penninghen daer of betaelt
heeft en blijft here vander sake · ten
si · datter ander cõdicie of voerwaer
de tusschen hemluyden sij [C · li · iiij
ru · si quis aliij · l · sibi sub alteri? no
mine · l · cũ propria pecunia

¶ Van huse die durende die verco-
pinghe te niete gaet ·

¶ Item offet ghebuerde

dattet huys gestelt tot vercopĩghe
ende wtroepinghe : keerde tot ver-
derfnisse · eer dat den coper dz moch
te hebben in sijnen handen · Weet
dattet daer om niet bliuen en soude
den coper en soude moeten nemen
ende aenvaten dat huus voer sine :
eñ die penninghen betalen Mer in
dient gheuiele, sonder sijn scult · den
vercoper waer ghehouden dat weẽ
te stellen in sulcken state · alst was
ten dage doe die godspenninc ghe-
gheuen wort : of hi soude also veel
min ghelts betalen · alst gheseit sou
de wesen bi wijse mannen hẽ daer
toe kennende dat daer na ghearcht
ware · ende indient ware bi sijnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sculdē of wedsegghē·of opposicie: of bi sijn contradixie of weygherin ghe· daer hi redene toe hadde des te doē: so soudet also wesen Ende oft ware bi sijn wederlegghen·eñ daer of veruiele ·hi en soude daer of geē restor of beteringe hebben:ende hij soude moeten betalen die pennin- ghen Ende alsoe wortet geseit ende ghewesen bi arrest van parlement tegens een poerter van doernic ge- hieten hue mouton·die inder seluer stede ghecoft hadde een huys·twelc seer veruiel ·durende die wtroepin ghe bi opposicie die de sōmige daer deden sonder de sculde vanden co- per Het wort geseit dat om dē voer screuē erue· hi betalen soude die pē- ninghen vanden coop:mer mē sou de weder stellen dat huys in sulckē state · alst was ten daghe · dat den godspenninc daer of ghegeuē wor- de·of hi soude daer of betalen so ve le te min :ten seggen van wijse mā nen C·li:iij·ru·dicta ·Cum autē

Te vercopen bi iusticie om meer gelts dan die sōme bedraecht begre pen inden brieue van obligarie·
Capittel·C·lxxvij·

Te vercopen bi execu tie van iusticie meer er

ues dan die somme bedraecht begre pē inder obligarie Het ghebuerde· inden iare M·ccc·lxxxiiij·dat eē rid der van amiens was gheobligiert inder sōme van · twehondert pont teghens een poerter der seluer stede onder brieuen van baliuscap Den ridder was weygerende te betalen· waer om den voerscreuen burgher van node was te doen executerē dē voerseiden ridder · Het ghebuerde dat den sergent an wyen die execu tore quam:hem vorderde te vercoo pen twee stercke huysen· die die rid der hadde ghehouden van een leen ende vā enen here: ende die haer nz verscheiden en mochten Ende be- liep die voerseide vercopinghe ·ter somme toe van twee dusent pont· ende den ridder en was niet meer sculdich dan twehondert pont· Als den ridder sach·datmen ūcofte sine huysen tot so groter sōme van twe dusent pont: om twehondert pont die hi sculdich was· hi oppo- seerde teghens die vercopinghe :eñ daer bi dede hijt al cesseren · Eñ dit dede hi bi enē mandemente· daer of dat die opposicie ghinc inden parle ment Ten daghe beteykent·dē rid- der sustineerde sijnre opposicie· seg ghende . dat redene niet en mochte gehengen· dat ō die sōme vā cc pōt vercoft souden worden twee huyse eñ dat lant daer toe behorende:die wel waerdich warē·twedusēt pont of meer : ende dat hi alsoe onterft soude worden ; ende wt ghestelen

Van ſinen lande · die hem quā van
ſijn patrimonie · waer ōme ꝛc · Den
ſergent ende ſinen meeſter ſuſtine-
rende hoer execucie : eñ ſegghende ·
dattet mochte ghedaen weſen · ende
gheſchien met veel redenen Die eer
ſte was · dat bi die obligacie brieuē
deſelue landen of eruen daer in wa
ren vbonden Waer om · ꝛc · Die an
der reden is · dattet al was een leen
ende van eenē lichaem alleene · van
eenre houdinghe van enen vſoecke
van eenre manſcap : eñ van enē he
re gehoudē Want daer bi en mocht
niet ghediuideert noch verſcheydē
worden · noch niet en mochte daer
of betoghen weſen gheen deel ver-
ſcheidelick : noch rente noch bewijs
daer op doen biden redenen dattet
leengoet was : Waer om gheſiē dat
den voerſcreuen ridder niet en had
de ander lant of erue diemen verco
pen mochte · noch huyſraet die hi te
voerſchijn brighen of wijſen wilde
Trecht wilde : dat die execucie daer
op begonnen volbracht ende ghei-
terineert worde · niet teghenſtaende
die oppoſicie daer op ghedaen Die
derde redene is dat die ſergent had-
de den ridder geſōmeert tot alle die
ſolemniteit der execuciē · dats te we
ten · of hi betalen woude ten eerſtē
godſpenninck ontfanghen · of hijt
weder copen woude · ten eerſtē wt-
roepinge · of hi yet meer woude ſeg
ghen : ende niet teghenſtaende alle

des · den voerſcreuen ridder hadde
altijt gheuſeert ende laten lijden ſō
der andere ſake te ſegghen · dan op-
poſicie friuolle · eñ noch meer heeft
den ſergent hem gheſōmeeet eñ ver
maent dat indien hi yet ſeggē wou
de · dat hijt ſegghen ſoude · of indiē
hi andere ſake woude wijſen vā ſij-
nen goeden · dat hijt ſegghen ſoude
Ende den ſergent was altijt bereyt
an te gaen an wat goeden dat hi hē
ſoude willen wijſen · hem toebeho-
rende : om te benemen dat die voer-
ſcreuen eruen · daer om hi gheoppo
ſeert was · niet en worden vercocht
Of des niet · die voerſcreuē ſergent
of ſijn meeſter ſeide · dat die execu-
cie bi hemluden begonnen behoer-
de voert te gaen · ende volbracht te
weſen · niet teghenſtaende oppoſi-
cie ghedaen biden voerſcreuen riddē
Vandē welcken : hi behoert te ſijne
verſteken mits condemnacie van-
den coſten ende boeten : als qualick
gheoppoſeert Den voerſcreuen rid
der dupliceerde · eñ ſeide ter contra-
rie · ꝛc · Alle gheſien · het wart ghe-
ſeit biden houe vanden parlement
ende bi arreſt : dat die execucie begō
nen volbracht ſoude worden : ende
dat nae dat den voerſcreuen ridder
gheſōmeeert eñ vermaent geweeſt
hadde : eñ dat den voerſcreuen leen
haer niet en mocht diuideren of ver
ſcheyden vercoft ſoude worden an
den meeſten bieder eñ leſte vhoger

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Eñ dat ouerscot vander vercopīge
den crediteer betaelt met redeliken
costen · soude worden weder ghege-
uen met goede rekeninghe aen den
voerscreuen ridder · Eñ worde den
voerscreuen riddder gherōdēneert
inden costen · ⁊c · Waer om het schi
net · dat indien men hadde anđ goe
den moghen vinden · of dattet erue
verscheydelic waer gheweest · men
en behoert noch en mach vercopen
niet meer · dan om te hebben die sō-
me geobligiert · die wyllic doen wil
Ende allo heb ict sien wysen nader
opinie van alle den wysē · diē icker
of gheuraecht hebbe Want allo lut
tel alsmen mach salmen bescadighē
den sculdenaer · nochtans moet sa-
tisfacie ghedaen syn : ghelijc als ghi
voren ghehoert hebt Wāt ō faueur
en behoert mē noch en ismē sculdich
yemant te houden in onrecht · solu-
cie eñ betalinghe en behoert gedaē
te syn · nae dattet aenden rechter be-
gheert wort

Vanden heren die hebben willen
die heerlijcke rechten vanden eruen
vercoft : ende niet wernis of gheen
onterf ghedaen Ca · C · lxxviij

Somtyts ghebuertet
dat na dat een coop ghedaen
is van enighen erue · hoe wel dz dat
onterf niet ghedaen is : soe willē die
heren · daer of dat die eruen gehou-
den syn hebben hoer rechten : alsoe
wel als of onterf ghedaen ware bij
hē eñ bi horen rechter Eñ daer ō dat
dese materie daelt · eñ volcht die ru-
brike vander vercopinge · daer hier
bouen of gheroert is · eñ gheteikent
biden ghetale van · C · lxxvij Soe
wil ick v thonen wat ic daer of ghe
hoert hebbe · ende ghesien biden wij
sen : so wel in rechte ciuijl : als ī rech
te canon So weet dat na bescreuen
rechte · ende nader redene · tot welc-
ke sake alle saken redelike consone-
ren : of anders waert corruptile · eñ
niet castume tollerable · of alsulcke
voerwaerde of coop van erue is ge
daen of getracteert · hoe wel dat dē
godspennic daer of ghegheuen is ·
eñ den coop ghelooft te doen · noch-
tans dat erf eñ onterf niet ghedaen
en is vanden erue · noch bekēt voer
den here : om den coop also ghedaē
eñ beuoerwaert · den heere en heeft
daer of niet te eyschen · voer die tijt
dattet onterf ende erf gedaē si voer
hem eñ voer sinen mannen : want
daer te voren soe en isset anders nz
dan coop beuoerwaert : noch voer
den tijt dat des ghedaen is geweest
met rechte ende iusticie : soe en is dz
gheen erf gheweest aenden cooper ·
Ende oft gebuerde · dat den coop is
beuoerwaert : ende allo ghedaē ghe
lijckerwijs als voerseit is · sonder te
sijn bekent voer den rechter · of den
gherechte : ende die partye haer be-
rouwede vanden coop : ende dat si

nieken woude procederen in dat erf
te doen :daer om en soude den here
hemluyden niet moghen betrecken
tot boetē ·noch tot hoer rechtē:wāt
si des moghen afgaen ·indient hem
ghelieft ter tijt toe dattet voer dē he
re bekent is is: ende daer te vorē en
mach noch en behoert hi te eyschen
enighen rechte: ter cause van sijne
heerlicheit .:.

Exempel daer op

Het gebuerde dat een
ghehieten ian vanden steenen van
splechin in tournesis· vercoft eē ge-
hieten colart du bois drie bōnieren
ackerlants ter mate vander plecke
ende worden eens vanden prise·en̄
vander betalinghe·en̄ den godspē-
ninc was gheghevē:en̄ so veel daer
op ghedaen: partien gheaccordeert
dat den heere versocht wort· om te
doen dat onterf vanden voerscrevē
lande of erve:en̄ dat hi aenden ver-
coper soude willen hove doen: wel
be sake ghedaen wort Tghebuerde
dat die partien twistende waren en̄
niet vereenicht vanden voerscrevē
coop: ende en wouden niet vorder
daer ingaen Ende als den here des
lach· hi woude sijn recht hebben vā
uytganc en̄ inganc· en̄ alle alsulcke
recht als of dat onterf ende erf daer
of voldaen; gheweest hadde:seggē-
de dattet bi sine gebreke nz en was
en̄ dat den coop daer of gedaen en̄

gheleden was · aenghesien dat den
godspenninc was daer op ontfan
gen biden vercoper: coop en̄ keurs
ghedaen ·ghenaemt:ende verclaert
daer op En̄ die partien venicht:en̄
dat om den berouwe ende gheschil-
le van partien· hi niet en behoerde
te verliesen sijn recht·· en̄ den heere
dede daer of voer rechte beclachte ·
Die partien segghende ter contra-
rie·daer bi dat si seiden·aenghesien
dat daer of geen onterf noch erf ge
daen en was met rechte·hoe wel dz
den coop ghetracteert geweest had
de als voerscreuen is ·geconsēteert
ende gheaccordeert vanden partyē
Nochtans en hadde daer of niet ge
daen gheweest voer recht· daer den
here of die mannen yet over of onle
dich gheweest hebben·noch ghedaē
vermaninge van rechte · waer om
den here mz onrecht daer of beclagē
de is ende mz onrecht dat eyscht Al
le ghesien het wort gheseit bidē wij-
sen clerckē ī rechte. en̄ bi wijsē custu
mierē vanden lande · Die sake wel
ghecondidereert· ende ghestelt indē
ghescheille van sōmighe·hoe wel dz
sommighe heren hem dickent warē
ghevordōt te doen betalen hoer rech
ten in gelike sakē·dat den here daer
toe en hadde redene noch rechte ne-
geene · Ende nae dien dat si niet en
waren ghecomen tot onterf en̄ erf ·
den here en mochte hemluyden niet
eyschen Mer om deswillen ·dat tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hoer begheerte Die mannē vanden
houe vergadert gheweest haddē· sij
behoerden te hebbē· hoer dachghelt
indient hēluden geliefde· sulcke als
si gewoenlic sijn te hebben wāneer
si gheropen worden buten dage cō
petent of behoerlic te houe Ende in
dient ware in behoerliken daghe te
houe· si en behoerden daer of niet te
hebben : ende daer of waer ghehou
den die partie : bi wyens ghebreke
dattet achter ghebleuen ware · ten
waer dat sake dat sij daer of eens
waren ·

Exemple van recht gecōposeert
anden here· ende daer na niet te doē
dat onterf

Exemple op die rubri

ke bouen ghescreuen in veel sterker
redene Het ghebuerde dat een ge
hieten vincent van comen· vercofte
lāt of erue dat hi legghende hadde
onder den here van rume in torne-
sis· teghens een gehieten iacob van
gheersberghe · Den coop ghemaect
ende den godspenninc ghegheuen
tusschen deselue partyen · die voer
screuen vincent vercoper om te heb
ben beter coop van des heren rech-
ten : tracteerde ende composeerde te-
ghens den here : so dat van ses pōt
die die here daer of behoerde te heb-
ben· hi hem heeft quijt ghescouwen
om ses pont : ende daer op so warē
te vredē den voerscreuen here · ende
dē vercoper Tgebuerde dat de par
tyen niet eens en worden : ende den
coop ghinc te niete Den here siende
dat dē coop vanden voerseidē par-
tyen niet gheraect en was : heeft be-
togen te rechte· den voerseiden vin
cent vercoper · om te hebben die ses
pont · daer hi met hē of ouercomen
was · om te doen erf eñ onterf van-
den voerseidē erue of lant · eñ daer
of hē anspzac bi twee redenen Die
een was biden generalen recht· die
hi seide daer in te hebben· dat coop
van lande van hē gehouden gedaē
eñ gheleden was : eñ den godspēnic
ghegeuē tusschen den partiē : waer
ō hi sculdich was te hebbē sijn recht
al vercreghen ende suuer Anghesiē
dattet so verre is indē contract : eñ
behoerden die partyen daer of be-
dwonghen te sijn te sweren : eñ son
derlinghe den vercoper vandē pēn
se· daer hi of sculdich was te hebbē
sijn recht vanden tiensten penninc
Die ander redene was · als dat die
voerscreuen vincent daer of getrac-
teert ende ouercomē was met hem
specialic : ende ghedaen sekere vor-
waerden inder somme van vi pōt
daer of dat den heere hem ghedaen
hadde veel gracië · waer om hi daer
an geobligiert : ende gehoudē was·
Den voerscreuen vincent ver-
cooper segghende ter contrarie : en-
de dat bi veel behoerlike redenen :
Want al wast dat sake· dat enighē

coop daer of gemaect geweeſt had-
de tuſſchen den partien: ſo en waſt
niet gheleden met rechte · noch ont-
erf noch erf ghedaen · waer om dat
den here enich recht daer in hebben
mocht Ende al hadde hi getracteert
ē ghecōpoſeert met hem daer om
inder ſōmen van ſes pont: ſo was
des gheweeſt: hopēde dat den coop
voert gaē ē volbrocht ſoude wor-
den rechtelic met onterf ende erf · dz
welcke niet geſchiet en is: waer om
den here met onrecht hem betoghen
hadde te rechte · ende behoerde daer
of quijt ende ontſlaghen te weſen:
ē den voerſcreuen here ghecōdem
neert inden coſten Alle gheſien het
wort gheſeit bi ſentencie indē voer
ſcreuen houe vanden coninc in tor-
neſis bi mijn heere den baeliu van
vermendois · dat den here van ru-
me daer toe gheen reden en hadde:
Ende hoe wel dat den voerſcreuen
vincent tegēs hem ouer comē was ·
om die voerſcreuen ſōme van ſes
pont: ſo waſt inder waerheit te ver
ſtaen · dattet was · indien den voer-
ſcreuen coop paſſeerde bijden here
ē die mannen: want anders en be
hoert die tractaet niet tē weſen bij
den rechte van onbehoerlike condi
cie Ende worde den voerſcreuen he
re gecondemneert inden coſten · ꝛc ·
Het worde alſo geraden biden wij
ſen aduocaten vanden palayſe vā
parijs: dinghende inden parlemēt

Vanden riuieren lopende doer
dat lant van enighen heren

Capittel · C · lxxix ·

Het gebuert in ſōmi
ghe plecken: dat doer dat lant van
enigen here iuſticier · hoge middele
of laghe: lopen ē horen ganc heb-
ben enighe riuieren · ſi ſijn groot of
cleyne of middelbaer So iſt te wetē
dat alle riuieren lopende doer dz co
ninckrijc · toebehoren den coninc · ē
al den loop vanden water · ē meu
houtſe als wegen royalen of conic-
like weghē · gelijc als die riuiere vā-
der ſeyne · die riuiere doiſe · die riuie
re vander ſomme · die riuiere van
marne · die riuiere vander ſchelt · ē
andere die daer ſijn Mer den heren
doer wyens lant die riuieren lijden
hoer lant ē heerlicheit gaet tot int
water toe: ē hebben dat afhouden
of afſnijden vanden gheboomten ·
indien daer eenighe ſijn of waſſen ·
daer die zeylen vanden ſcepen niet
en mochten paſſeren: want ſo gro
te gheboomten en behoertmē daer
niet te latē · Ende indien ſijt niet en
deden · die ſcippers ſoudent moghē
doen afſnidē Ē of die riuiere meer
re wort bi haren loop vanden wa-
tere · het meerret anden coninck Ē
indien ſe minre wort · dat is tot voꝛ
deele vanden heere · doer wyens lāt
datſe loopt · als voerſeit is · Ende

vanden cleynen riuieren die gheen
ſcepen en draghen :ende die alſulck
niet en ſijn · ghelijckerwijs als den
ghenen die welcke bouen genoemt
ſijn · die toebehoren den heren :doer
wiens heerlicheit ende lant datſe lo
pen Mer die inghelanden die leggē
anden voerſcreuen riuierē · die heb-
ben hoer eruen tot int water toe :
ende alle die gheboemten · die daer
waſſen · wtghenomen dat die riuie
re behoert gehouden te ſijn in hoer
oude groote ende breete Ende indiē
die inghelanden daer an eenich be-
let of hīder deden latende die riuier
veruollen :of benemende horē loop
die heren mogen hem daer of becla
ghen met rechte · dat dat belet wech
ghedaen ſi :ende weder gerepareert
binnen viertich daghen op die boe
ten Ende die middele riuieren be-
horen te hebben ende breet te weſen
viertien voeten · te nemen die ſeuen
voeten int middel vander riuieren
Ende die cleyne riuieren ſeuen voe-
ten · te nemen die vierdalue voet int
middele vanden riuieren Eñ heuet
den here ende ſijn onderſate oec ſulc
recht · als voerſcreuē is Eñ en mach
die onderſate daer maken ghēē ſlu-
ſe noch belet :die riuier en moet heb
ben horen rechten loop op die boetē
ten waer bi alſo dat hi daer of gra-
cie ende remedie creghe vanden he-
re · vanden welcken here dat die ri-
uieren ghehouden wordē Ende die
alder minſte loop van water hoeſch
ghelijc als die loop of ſloten vandē
fonteynen · dewelcke behoert te ſijn
derdalue voet breet · bi die ordinan
cie bouen gheſcreuen

Hier na volcht die differēcie vā
den huyſraet cateelen : ende eruen
of lant Ca · C · lxxx ·

Anghesien dat ic ghe
thoent hebbe vanden eruē of
landen : eñ van die copinghe ende
vercopinghe der seluer : ſoe wil ick
v voert thonen ende ſegghen van
dē huyſraet eñ cateelen nader cuſtu
me van waerlike houen : Soe weet
dat die porſen vanden wijnē · ende
alle tgheent dat daer toe behoert · di
inder aerden vaſt is : groote cupen
van wijn · of wijncupen · dewelcke
diemen niet wt doen en mach : ſon-
der inſtucken te breken · die ſijn erue
Ende indien die porſen ſijn buten
der aerden · ende die cupen : ſoe dat
menſe wech doen ende dragē mach
ſonder te breken · ſi ſijn ghehouden
voer huyſraet

Vanden boomē vrucht dragende

Item weet dat alle bo
men dragende vrucht ſijn erue · als
geſeit kerſebomē van boſchage : eñ
miſpeleren die niet en ſijn gheplāt ·
die ſijn ghehouden voer huyſraet ·
Pruymboomen · peerbomen · kerſe
bomē · die grote kerſē draghē · miſpe
lerē geplāt · wigardē hallos · die ſijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

verclaert te wesen erue·eñ alle andē
boomen: het si in boomgaerden: of
daer en buten: sijn ghehoudē voer
huysraet· ¶ Vanden bosschagen
die af te houden sijn·

Alle estalons in bos
schen·nae dat si oudt sijn xl·iaer of
meer· sijn huysraet :eñ daer benedē
ist erue· hout af te sniden van vijf·
iaren· als amiois: haghen van vijf
iaren: rōpillen van hallos van iiij·
iaren·akeren eycken bomen sijn er-
ue Ende eycken die gheen akerē ey-
ken en sijn bouē vijf iaer tot lx·iaer
sijn huysraet :eñ onder vijf iaer: eñ
bouen lx·iaer sijnse erue·:

¶ Vanden visschen·:

Item weet dat alle vis
schen van viueren of andere graf-
ten omtrent een slot: sijn ghehoudē
voer erue Ende alle andere visschē
die niet en sijn van graften vā om-
trent een slot :sijn ghehouden voer
huysraet of roerende goet

¶ In wat tijde visch ghehoudē is
voer huysraet of erue

Noch moechdi weten
dat visch van viueren is ghehoudē
voer huysraet zeder die middemaēt
van septēber tot die halue maerte
toe· daer om dattet is vischtijt son-
derlanghe: wanneer alst is in viue
ren diemen afslaet bi sluse

¶ Custume van henegouwe

Ende indient ware in
der graeflichéyt van henegouwen·
hoe wel dattet ware inden vischtij-
de ·als voerscreuen is: soe en soude
geen visch gehoudē sijn voer huys-
raet· ten ware dat die sluyse ghelo-
pen hadde inde selue tijt: of begōnē
te lopen: mer soude bliuen erue Eñ
hoe wel dat in anderen tijden desel-
ue sluyse ghelopen hadde· daer om
en soudet gheen huysraet wesē·hoe
wel dattet ware om te visschen Eñ
die redene is · dattet gheen tijt en is
te visschen·

Van coren hauer ende andē saet:

Vanden warisons sel
di weten ·dat coren groene. hauer·
arweten·&c·ende alle alsulcke saet·
ter wijlen dattet is an die wortel be
hoert toe anden erue: so langhe als
tottet ghesneden is· hoe wel dattet
noch ware op dat lant· het is alsdā
huysraet· op dattet ghesneden si in
tijde behoerlijc· ghelijc alsmen som-
tijts doet om beesten: men soude dz
moeten beteren anden erfhoudē ·die
daer quame īden erue· ten ware eni
ghe sake· die groen behoert ghesne-
den ende ghegheten te sijn·ghelijck
als drauiere Ende bider custuyme
van henegouwe · tgroene coren is
ghehouden voer huysraet·nadē cus
tume van berghen: eñ nader custu
me van valenchine soe ist gherepu
teert voer erue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Vanden fortereſſen eñ võ tgeẽt dat daer in is ·

Vanden fortereſſen ſo weet · dat caſteel · ſlot of huus beſloten met water: eñ alle tgheent dz bīnen den muren is van een ſlot: of van enen beſloten huſe · behoert toe totten huyſe: eñ alle geboomtē daer in waſſende ſijn gehouden voer erue Ende ſoe ſijn oec die graften die des beſluten · eñ drie voeten rontõme den graften: eñ alle tgheent dat daer waſſet Eñ indien daer in ware enighe artillerie: ſo ſoudet bliuen metten erue: ſo ſouden oec die wapenen of harnaſch vãden heere: toe behorende der bewaerniſſe vanden ſlote Ende of in een pour prijſe of beuanc waren twe motten of plaetſen al beſloten met graften · na dat tet niet en ware dan enen wtganc ende inganc. daer en ſoude niet vallen dan een motte of plaetſe · daer die hooftſtat weſen ſoude Ende alſo wortet gheſeit bi arreſt van parlement tuſſchen den graue van artoys aen deen ſijde: ende den graue van cleermont aen dander ſide Eñ in een ander ſake · tuſſchē mijn here võ auxi: eñ mijn vrouwe ſijn moeder ter cauſe van hoer douarie: eñ ghegheuen bi ſentencie van cuſtumieren · inden caſteele van leus in artoys ·:

Vanden amaſamenten of tīmeraedſe van platte huſen

Item ſoe verre als die paue van enen huyſe ſtrecket Dat is te segghen vander ſale ende van der cameren · die poerte · die doze: eñ dat duyſhuus is erue · Eñ dat ouer ſcot als ſcuyren ende ander tymmeringe ſijn ghehoudē voer huyſraet · Mer oft gheburede · dat des verſtrect tot veel erfnamen · Weet dat dē ghene diet gros heeft vanden huſe · dats te segghen dat erue · behoert te hebbē alle die eruen · dewelc voer huyſraet ghehouden ſijn · voer alſulcken prijſe · als wercluden hem daer toe kennende dat prijſen ſullē waerdich te weſen: wech te draghē

Vanden wintmolen ·

Item ghi moecht weten dat den wintmolen: ende alle tgeẽt dat der roert ende wendet vandē ſel[...] uē molē is huyſraet: ende alle tgeẽt dat niet en wendet · dats te segghen die ſtake vander molen · ende tcruce diet draghet: is erue ·

Vanden watermolen

Vanden watermolen moechdi wetē · dat alle tgheent dat wēdet is huyſraet · eñ alle tſurplus is erue: eñ thuys die vā molē diet · eñ waren daer and̄ huſinge an als colē camer of dier ghelike: tis gheheẽt voer huuſraet · weet datmē daer op

gheen molen maken en mach sond
orloue van sinen here Mer na dat
ter ghemaert is: het en is nymmer
meer van ghenen node: dat den ge
ne wien die mole toebehoert weder
gracie neemt vanden molen te ver
maken· of te onderhouden indiense
verualt· want het blijft altijt mole
ende erue anden ghene· wyen dz er
ue is: soe langhe als die stake recht
blijft: als totten wintmolen eñ tot
ten watermolen die sprane· Eñ in
dien dat ghebrake· den here vander
molen en soudet niet moghen õma
ken sõder den danc van sinen here:
hi en soude veruallen in boetẽ daer
toe gheordineert·

Vanden duyuen eñ duyfhusen·

Item dat duifhuys van enen huse is erue: eñ die duuen die daer in wonen· hoe wel dat si van daghe te daghe vlieghen inden vel de: si mogen gheeyscht sijn voer erue Mar na bescreuen recht· haddẽ se ghelaten weder te comen drie da ghen an een inden duyfhuse: sij en souden niet meer ghereкent wordẽ voer erue· Eñ den here vandẽ duyf huse· en soudese niet meer voer sijn goet moghen houden

Vanden ouen van enen huse

Item nae opinie van sommighe· den ouen van enen huse is ghehouden voer erue: ende dẽ dack daer bouen dienende: om den ouen te bedecken.·:

Vanden beesten

Item alle die beesten van eenen huyse of woenstadt sijn ghehouden voer huysraet· Eñ alle andere vlieghende goeden: als duyuen vanden duyfhuus· wtghesept dat paert vanden leenman· eñ wt gheseit na opinie van cõmighe die twee swanen van eenen riuere· op datse geteykent sijn metten teykene vanden ghene wyen den riuere toe behoerde Ende nade opinie van cõ mighe· indient sijn die swanen· die hem transporteren of vlieghen vã deen plecke in dandere· sonder bij custume te continueren inden riue re daer bi datse ghetekent sijn Itẽ alle ander inweelen of hostel: si sijn van siluer of van goude· of vã an der materi· lijnde lakẽ· of sijde lakẽ· ende alle andere saken· si sijn van coper· of eerwerc· van yser van tin ne· vã loode: of van hout· sijn huus raet· wtgheseit an die oudtste soen dat harnasch voer sinen liue ende voer sijn paert· Ende aen die vrou we of iõcurouwe een habite tot ha ren liue· dẽ trou rinck· ende een fre male· die voer wt toebehoren den oudtsten kideren· eñ daer sijnse ge reputeert tot condicie van erue·

Van artillerie·

Vanghynen eñ artillerye van enẽ slote of huyse· eñ die steenẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

toebehorēdē of dienende ten angi-
ne ſijn erue Item alle vruchtē
nemende wortel ſijn erue ·

Van ſiluer of gout ghemunt

Item gemunte ſiluer
of gout comende van erue: ende vā
die vercopinghe van erue · die noch
gheſtelt ware in depos of bewaer-
niſſe ter cauſe vā accidencie vā erue
is ghehouden voer erue ·

Vanden vercrighinghen ·

Somtijts ghebuertet
dat twee gheechten bi echtſcap: co-
pen enige lijfrenten hoer beyder le-
uen lanc: eñ den lancſte leuende vā
hē beiden al te houden So iſſer twi
fele · te weten · of den eerſten ofliuich
die leſte al behouden ſoude ſijn lijf-
tocht · of ſijn erue So macht alſo ge
ſchien · eñ is alſo geuonden Dat dē
eerſten ofliuich · om deſwillen · dat-
tet gerekent eñ vercreghen is voer
huyſraet: ghecoft van hore beyder
ghemeene goeden · die erfnamē van
den doden · behorē daer of te hebbē
die helfte: ghedurende alſo langhe ·
als die leſte leuende in leuendē lijue
is · Ten waer bi alſo · dz de voerſcre
uen geechten bi natuerlike ghiften
of bi ghiften van teſtamente · daer
of gheordineert haddē Ende dat ſij
wilden dattet weder quame nader
doot vanden eenen opten anderen
Want in ſulcker ſake · hoe wel dat
gheſeit is · dat geechte inder echſcap
malcanderen niet en mogen beſpre
ken · nochtans moghen ſijt doen na
tgheent dat voerſcreuen is · ghelijc
als in raueſtiſſement of beſprock:
ende als bi ghifte van teſtamēt den
aen den anderen: op dat die ghifte
ſi egal of redelic · ende op datter nz
en blijct onbehoerlike faueur of ſur
ple: ende dat die een alſoe veel daer
of maect als die andere: eñ alſdā en
waert niet te houden ter cauſe vā li
bine als tottē man: of ter cauſe vā
vreeſe of anxt: als vander vrouwe

Cuſtume vander baeliuſcap vā
rijſſele ·

Mer nader cuſtuyme
vander baeliuſcap van rijſſele · den
leſte leuenghe ghebruyct van allen
den renten: nae dat inden brieue be
grepen is · den leſte leuēde al te hou
den: mer in andere cuſtumen niet ·
ende is daer inne bewaert dat recht
vanden lijftocht Ende weet · dat al-
ſoe gheuſeert is · van allen arqueſtē
of vercreghen goeden: durende dat
huwelick vanden gheechten · nader
doot vanden eenē ſo ſijnſe te deylen
ghelijc als huyſraet · ten waer alſoe
dattet leengoet ware · want dz ſou-
de bliuen anden ghene die daer ine
gheſet ware met rechte of an ſinen
eruen Item ghi moecht weten dz
hoe wel dat enighe erue vercreghen
bi betrec van ghelofte · nae die opi-
nie vā ſōmige ſoudet ſchinē dattet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ware of behoerde te wesen acqueste
om dattet is ghecofte sake vanden
ghemeene goeden vanden gheechtē
inder echtscap Eñ dat daer bi deel-
achtich wesen soude anden ghemee
nen erfnamen· na datter gheen ki-
deren en waren·noch ist gheseit bij
den wijsen custumiers van artois
ende vā tournesis· dz des niet en is
acqueste deelachtich·als acquest die
bi ghelofte niet en waer betoghen:
mar soude gaen bi successie aen die
sijde van daer dattet comen soude·
bider natueren vanden rechte van
der ghelofte· biden welcken dattet
ghecomen is ander sijde van daert
ghecomen ende ghedaelt is· eñ allo
behoertet weder te te gaen· niet te-
ghenstaende den coop·die den ghe-
ne daer of ghedaen heeft·diet bijder
ghelofte betrect:want daer bi so hiet
ment ghelofte· dat weder coemt an
den naesten vanden gheslachte: eñ
dattet alsoe behoert weder te gaen:
Mer sōmighe wijse onderhouden·
dat die helfte van alsoe veel ghelts
als die gelofte gecost heeft: behoert
weder ghenomen te sijn opten an-
deel vanden huysraet vanden ghe-
ne die die ghelofte heeft· indient sij
tusschen den partyē·daer den huus
raet deelachtich is:ende tusschē par
tyen daerse niet deelachtich en wa-
ren·niet· ¶Vanden lijfrenten·:

¶Vanden lyfrenten so

weet·datse sijn ghehouden voer on
roerende huysraet: ende incorpore-
le Also wortet gheseit int parlemēt
bi arrest· inden iare dusent driehon
dert lxxx· om die scepenen van sint
amandt: teghens den bisscop van
doernic: eñ enē gehietē iā dela boue
Welcke ian gheweest hadde ghecō-
demneert biden voerseiden scepenē
in seker sentencien· daer of dat hij
appelleerde int parlement:eñ wor-
de gheseit· wel ghewesen·qualic ge
appelleert:eñ wort die voerscreuen
ian ghecondemneert inden boeten
van lx pont om quade appiel Om
de welcke te executeren biden sergēt
royale· worde de voerscreuen de la
boue bedwonghē: eñ hi worde clerc
Den sergent gheraecte an seker lijf-
renten die hi hadde· op dat clooster
van sint amandt:ende heeft die ge-
stelt tot vercopinghe Den voerscre
uen ian woude des verbieden met
sijn clercscap als clerc Daer tegens
worde gheseit · Die sake ghecomen
int parlement·het wort gheseit·dat
hoe wel dat den voerscreuen ian de
la boue ghevonden was clerck·niet
temin sijn rente soude worden ver-
coft als gheen huysraet: om dattet
is sake incorporele: eñ onroerende
ende die niet volghen en mach den
lichaem vanden clerc· Eñ dat huys
raet anders niet en is dan tgeēt dz
den lichame volghen mach·eñ dra-
ghelic is ·Ende nochtans daer om

en blijft niet·dit en wort gedeelt bi-
den erfnamen als huysraet:om die
redene·datter gheen erue en is grō-
delic·noch proprietaire

Vander differēcie dier is tusschē
huysraet eñ gheen huysraet

Ende daer om setten
sōmighe wijsen tusschen huysraet
ende catheelen differencie·ghelijck
als die sōmighe segghen in obliga-
cie·huysraet·catheelen·roerende eñ
onroerende ende erue Soe weet dat
huysraet eñ catheelen sijn van eē re
efficacien: ghelijck als huysraet die
men wech draghen mach vanđ een
re plecke in dander:eñ die den licha
me volghen moghen·Onroerende
goeden sijn saken·die den lichame
niet en moghen volghen noch ver-
leyt wesen vander eenre plecke inđ
andere·ghelijc als husen eñ bosscha-
gen wassende·die niet ghehoudē en
sijn voer erue Catheylen begrijpt se
alle beyde·dats te weten·roerende:
ende onroerende:eñ alle tgheent dz
gheen erue en is

Vanden conynen vandē bosscha
gen·

Item ghi moecht we
ten dat die coninen vanden coninē
berge:erue sijn anden heere wye dē
berch toehoert Eñ also wortet ghe
wesen inden casteel van leus:ō den
erfnamē van mijn here chambelaī
in tornoys·Hoc wel dat na bescre-

uen recht alle beesten die in dat velt
wassen niet en moghen gheeyghēt
sijn: mer behoren toe te horen dē ge
ne of den ghenen diese eerst vōghen
Ende alsoe vandē ādoren beestē·

Vanden utensilen
Ca·C·lxxxi

Utensilen sijn tgheent
dat ghemeenlic after huse daghelic
gaet: eñ daer yemant hem vā dage
te daghe mede behelpen moet·ghe
lijc bancken·stoelen·potten pannē
tafelen·scraghen·bancquieren·sil
uerwerc·lijndewaet·cussēs·platte
len·scuttelen·tinnepotten·coperen
potten·tafellaken·dwalen·dekene
oercussen·hoeftdoecken·siluerē scā
len:ende van madere·siluer lepelē:
also veel als totten huse toebehoort
eñ niet meer Ende en soude niet ge
houdē sijn voer utensile anđ siluer
werc·hecselen·croonen:noch sulke
juweelen·noch eenighe cleederen·
noch beesten of paerden·Noch soe
sijn oeck mede utensiles·scrijnen·
kisten·cofferen·custoden·het si wa
pencasse:of andere saken·bedthsie
den·candelaren·lantaernen:eñ alle
andere utensiles of huysraet·
L·Codice libro tercio·supple ciuil
legatis

Vanden besprock of makinghe
die welcke die yemant sinen kinde-
ren doet·

Capittel·C·lxxxij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ **Ghesprekeñ ofte ma**
ken den kinderen moechdi wetē dz
of een edel man veel kinderen heeft
eñ sonderlinghe dochteren: ende hij
die enighe besproc of ghifte maken
wil om hemluden voert te settē eñ
te vorderen tusschen hoer broeders
die bi naturen vrij wech draghē al
dat leengoet: wel moghen sijt doē
bider manieren hier na volghende
Eñ daer om na dat ic ghethoēt heb
be vanden huysraet ende cateelen:
so wil ic thonen hoe dat die vader
ende moeder moghen vorderen ho
ren kinderen deen meer dan dāder·
bij custume van waerlike houē ¶ So
weet· dat of een edel man kinderē
heeft die hi vorderen wil· hi macht
doen biden consente eñ goetdunc-
ken van sinen oudsten soen · ¶ Ende
wes also ghegheuen besproken eñ
ghemaect is bi vader eñ moedʒ aen
den susteren vanden oudsten soen
soude stadt hebben: ende vā waer-
den bliuen· daer toe gheropen den
vrienden vanden vader ende moe-
der: hoe wel dattet daer te vorē wa
re: op dattet te nemen ware nader
doot vāden vader eñ moeder · wāt
daer te voren en soude sulcke vordʒ-
scap van gheenre waerden wesen·
ten ware dat den here daer of ghe-
dient ware· ghelijc als oft gheschie-
de tusschen den vrienden: eñ men
en macht niet doē· dan tusschē sinē
kīderen ¶ So weet dat inden lan
de vā henegouwe· is dese custume
seer onderhouden eñ heeft stadt· eñ
is daer of dickent gheuseert· om dz
die ioncste kinderen niet en hebben
dat vijftēdeel inden leengoedē· wāt
op ander lande dat gheen leengoet
en is· dese custuyme en heeft gheen
stadt· eñ en is van gheenē node die
cōsent of wille vanden oudstē soen
daer toe te hebben: want het is in-
den vader eñ moeder des te doē tot
hoer believte· daer toe gheropen die
vrienden eñ maghen van beydē sij
den· sonder dat den heere daer aen
enich recht heeft· nae dattet te nemē
ware na hoer doot ¶ Eñ of den oud-
sten soen woude segghen ter cōtra-
rie nader doot vandē vader: so sou
de hi bedwōghen worden met rech
te te onderhoudē eñ te volghen den
aduijs makinghe eñ besprock van
dē vader· het ware indē houe roya
le: of īden houe van sinen here: op
dat hi daer of ware veruolcht

¶ Exemple daer op

Het gebuerde dat die
vader van boudijn pourcelet· ghe-
maect ende besproken hadde sekere
besprock sijnre dochter· op sijn heer
licheit van beauinez van een sekere
sōme van penninghen· biden con-
sente van boudijn voerseit sinē out
sten soen ¶ Eñ na dat den vader ofli
uich was· den broedʒ belette te gruē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sijn suster tgeent dat haer gemaect
was Si dede hem te rechte betreckē
voer den baeliu van atrecht·beghe
rende te hebben hoer aduus of ma-
kinghe·Den broeder segghende ter
contrarie eñ al waert dat hoer vadē
haer ghemaect hadde seker besproc
so hadde sijt verboert·om dz si haer
seluen ghehuwelict hadde buten si-
nen danc·eñ teghens sinen danc eñ
ghēte: ende niet soe behoerlic ·als si
wel behoerde·waer ō·xc·Die voer-
seide suster dupliceerde·datse nz ge-
houden en was te huweliken bij si-
nen danc·ten waer dat haer belief-
de Want al en hadde hoer broeder
haer niet willen hueliken·daer om
en was si niet ghehouden ongehue
lict te bliuen·aenghesien dat si niet
ghehuelict en was bi quadē wille:
Ende hoe wel dat sijt also ghedaen
hadde: so en was si niet sculdich te
verliesen die ghifte of besproc van
horē vader·xc·Alle gesien·het wor
de gheseit bi vonnesse van mannē·
inden houe van artois·dat de voer
seide suster soude ghe set worden in
haer ghifte eñ besprock: eñ dat den
broeder ghehouden was des te doē
eñ haer betalen eñ voldoen de voer
seide gifte mits die achterstallē daer
op gheuallen : eñ wort ghecōdem-
neert inden costen·

Te gheuen sinen kinderen deen
meer dan dandere enighe ghifte of
besproc·

Item of eenighe kin
deren sijn van een vader ende van
een moeder ·eñ also si·dat dē vader
ende moeder gemaect hebben ende
besproken den sōmighen enige gro
te ghiften eñ besproc meer dan den
āderen So weet dat na sōmige cus-
tumen·eñ sōderlinghe bider custu-
men van rijssele·indien den vader
ende moeder ofliuich worden·de ge
ne die alsoe ghehad hebben gifte of
besproc·ist dat si deelen willē hoer
andeel inder successie van horē va
der ende moeder met hoer anđ broe
ders ·si moeten weder in brenghen
alle tgheent dat si te voren wech ge
hadt hebben eñ van als enen hoop
te maken : ende dan alsoe te deelen
ghelijc eñ broederlic·

Van hem seluen doot te makē
voer sinen soen

Item mach die vader
indient hem belieft noch vorderen
sinen outsten soen vanden leēgoet
dat welcke dat hij houdende is·bij
deser condicien ende manieren Dat
is te verstaen. dat indient hem be
lieuet ende dunct goet te wesen·hij
mach hem seluen daer of doot ma-
ken voer dien heere vanden welckē
dat hi des houdende is·Ende hi sal
segghen voerden seluen here·Here
vanden leengoet N·die welcke ick
houdende ben van gode ende van
u·tot sulcker condicien ·ende relief:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of versoecke die na mijnre doot co-
men soude bi successie naturele aen
dese R. die hier pegēwoerdich is mi
ne outste sone. ic make en̄ houde mi
daer of nu rechteuoert als doot: en̄
consentere. dattet minen soen. die
daer of rechte erfname is houdē sal
ghelijc als hijt na mijnre doot hou
den soude moghē en̄ behoren Ende
dat hi die ghelijc of ic doot ware vā
n verheffē en̄ versoecken mach. als
aē sinen here. en̄ daer of doē eede en̄
hulde: als van sijns selfs leen ende
erue Vanden welcken ic mi verdra
ghe ende desistere: ghelijc als doot:
En̄ den here behoert hem tontfan-
ghen bider manieren voerscreuen.
mits nemēde sijn relijf alleene: ende
hem ontfanghen in trouwe en̄ hul
de of manscap. Mer indient die va
der doen woude aen een ander kint
dan aē sijn outste sone. den here en
soude hem niet ontfanghen. tē wa-
re dattet hem beliefde: soudē te heb-
ben ander recht. dan oft ghegheuē
ware in pure ghifte. En̄ wel mach
die outste soen voer hem sien. die al
so anneemt die successie van sinen
vader: want wanneer dat hi allsdā
veruolcht ware van sijns vaders
sculden. hi soudese moeten betalen.
ghelikerwijs als of die vader doot
ware. hoe wel nochtās dat den va-
der noch leuendich ware. om dat hi
also doot ghemaert ware: en̄ dat dē
soen also gheapprehendeert en̄ aen
ghenomen soude hebben oirie ende
successie van leengoede. die hi ver-
socht soude hebben. als voerscreuē
is Wanneer vader en̄ moeder vor-
deren willen een ofte meer van ho-
ren kinderen bouen den anderen.
Weet dat sijt wel moghen doen in-
den huysraet: en̄ inden eyghen lan
den of erue. bi also dat ten tijde dat
die vader en̄ moedē ofliuich worden
alle die kinderen ghehuwelict sijn:
want indien daer enighe waren on
ghehuwelict. en̄ die ghene die gehu-
welict waren eyschten te deelen te-
ghens den kinderen ongehuwelict
Die ghene die gauen of vorderīghe
ghehadt hadden īden huwelic. sou-
den dat moeten weder in breughen
inden hoop. en̄ van als maken die
deelingen. also veel an deen als an
dander Ten ware dat den vadē ghe
gheuen hadde den ghene die hi also
woude vorderē die vordscap voer
uit: en̄ datter brieuen of warē Mer
op leengoet en mach gheen aduijs
of besproc ghescien. ten ware bidē
consente ende toelate vanden gene
die dat leen eruen soude: want leen
goet en machmen niet belasten bu-
ten den consente van sinē here. Tē
si dattet si in cas van dode pande:
tusschen broeders en̄ susters en̄ nye
mant anders: ghelijc als gheseit is
inder rubrike daer of mencie makē-
de. geteykēt biden getale vā.
Vanden rapporten en̄ deylīgen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ca · C · lxxxiiij

Hier nae volcht van

den rapporten eñ deylinghen van
den enen erfname totten anderen :
die den kinderen sculdich sijn te doē
die deelachtich wesen willen indē er
uen · die hem opcoemt van horē va
der ende moeder · Na dat ic ghesiet
ende ghethoent hebbe vanden ma-
kinghe ende besproc · ende vanden
vorderinghe dat welcke die vader
ende moeder maken willen horen
kinderen Soe volcht hier nae te we
ten · hoe dat die kinderen ghehoudē
sijn weder in te brenghen horen be
sprock · of vorderinghe · of ghiften :
indien si mede deelen willen mz ho
ren anderen broeders ende susters
So moechdi weten · dat hoe wel dat
sommige custumieren maintenerē :
dat van rechter redene ende custu-
me · den kinderen sculdich sijn ende
behoren te doen rapport of weder
bringhen inden ghemeenen hoop ·
tgheent dat si voer wech ghehadt
hebben : of verbetert gheweest heb-
ben vanden vader ende moed̄ bouē
die ander kīderen · indien si deel heb
ben willen metten anderē · Het is te
weten · dat hier behoert declaracie :
dat is te verstaen Ten si bi also dz
den vader gheordineert heeft bi sijn
testament · dat sijn wille es : dat soe
wes hi ghegheuen eñ gheordineert
heeft dese N · dattet si voer wt : ende
dz hi daer om nz en wil · dat dē gene
wien hijt also geordineert heeft ver
steken of wt gesloten si vā sine ghe
meene deelighe Eñ also henget wel
dē custume eñ recht bi veel rechtī be
screuen · die volghen eñ cōfirmeren
dese opinie · nae bescreuen rechte in
code die seit Dat douarien indien se
ghegheuen sijn of andere ghiftē nz
ghehouden en sijn : weder in ghe-
brocht te sijn tot deelinghe · nae dat
den vader segghen sal in sijn testa-
ment · dat so wes hi ghegheuen he-
uet : dattet is voer wt [C · li · vij · ru-
de collacionibus autentica ex testa-
mento ·]

Vanden ghiften ghegheuen sō-
mige kinderen · :

Ende of den vader veel

kinderen hadde · eñ an die sōmighe
van hemluden maecte sonderlinge
ghiften : die een in sijn huwelic · die
ander om te comen inder comāscap-
pe Eñ daer toe hi enighe heeft eman-
cipez · eñ ghegheuen vanden sijnen
eñ die ander ghehuelic : eñ oeck ghe
geuen eens deels vaden sinē · eñ die
vad̄ dan oflijuich wort Die kinderē
alsoe emancipez eñ ghehuelict : die
gauen eñ bewisighen ghehadt hadden
den : ende si hebben wouden anderē
met horen anderen broederen ende
susteren · dewelcke die gheen deel ge
hadt en hadden · weet dat daer om
dat den vader is ghestoruen · sōder
te segghen of te ordineren daer van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

indien si andeel hebben willen aen den goeden ghebleuen van horen vader· si moeten weder inne bren-ghen alle tgheent dat hoer vañ hẽ-luden te voren ghegheuen heeft· in den ghemeenen budel: dattet al ge-deelt si broederlic [C·li·vi·ru·dcã·l·si pater itestatur·]

Vander vrouwe die te vreden is met hoer huwelike gauen·

Of den vader wtgift een sijnre dochter· ende haer gheeft huwelike gauẽ Eñ mids die huwe-like gauen· die dochter haer alsoe hout voer te vreden : eñ kewe sẽ vã hoers vaders goeden: eñ beloeft dz si daer an niet meer eysschen en sal· Weet dat daer om niet en blijft· in-dien den vader afliuich wort· sonđ daer op testament ende ordinancie te maken· dat hi niet en wil· dat sij weder inne coemt· Die dochter als hoer vader doot is· mits wedẽ ĩ brẽ-ghende hoer ghifte· die si ghehadt heeft in huwelic· sal deelen met horẽ broeders eñ susters: inden goeden ghebleuen van horen vader [C·li·vi·ru·d·l·pactũ decretale]

Custume van rijssele om die iõc ste dochter

Item het is custuyme openbare inder castelerie van rijsse-le: wanneer enighe dochter hebben de broeders ende susters: blijft son der vader eñ moeder· dat bidẽ recht vander iõcheit inder woenstede eñ eyghen lande· dese dochter behoert te hebben alle die woenstede· alsoe alst besloten is· het si met muyren met tuninghen of graften· om also veel lants habontant of streckende ander strate: gehouden al vã eenen here· eñ tot sulcke rente Eñ of si al-sulc lant niet en hadde: als voerscre-uen is: om des te recõpenseren: soe behoert si dat goet te doen bidẽ seg-ghen vãden wijsen custumiers vã den lande· Item behoert te hebben die selue ioncste dochter voer wt de helfte vanden huse: of die pennin-ghen daer voer· ende alle die hostens die opt lant of eruen sijn Ende den huysraet: gehouden voer huysraet nader custume vander plecke: om sulcken pryse· als de prijsers dz pri sen sullen Soe is te weten· dat dese prisighe behoert ghedaen te sijn· eñ stadt te nemẽ van die eerste bessluti-ghe· daer of die woenstadt besloten is van muyren tuyningen of graf ten Ende also wortet gheseit inder sale tot rijssele: om den here vã nan tueil tot lambersart: anno dusent ccc·xcv·

Vanden emancipez voer die deelinghe

Ende offet gheburt dat den vader sterft sõder testamẽt te maken of ordinancien van sinen kinderen· eñ inder deylinghe vã si-nen goeden: daer enighe sijn buten

die voechdye vanden vad̄ ·hoe wel
datse alle gad̄ daer wt warē· Weet
dat om deelinghe te hebben tusschē
malcanderen vanden goeden van-
den vader ghebleuen· ten is vā ghe
nen node te doē rapport· of weder
in te brenghen Eñ om deswillen dz
elc van hemluden ghifte ghehad he
uet:het is ghenoech: om den ghifte
an elcke ghedaen · ende dat surpl9·
die si vinden· dattet vanden vader
blijft:alsdan deelen tusschen malcā
deren Mar indien daer enighe kin
deren ghebleuen waren· die niet be
gaeft en waren.teghens den welkē
si deelen wouden Alsdan waert vā
node· dat si weder brochten die goe
den inden ghemeenen hoop: om te
deelen broederlic[·C·li·vi·ru·d·l·si
emancipati vtriusqz·]

Vander winninghe vanden be-
gaefdē of emancipez·

Item of die kinderen

die begaeft sijn of gheemancipeert
ende ghedeelt van horen vader bij
ghifte of anders:of bi huwelike ga
uen·ghewōnen hadden eenighe sa-
ken of goeden nader tijt datse bega
uet sijn: eñ nae haers vaders doot:
sij eyschen wouden deelinghe met
hoer andere broeders ende susters·
dewelcke die niet begaeft en waren
ghelijckerwijs als voerscreuen is·
Weet dat int weder inne brenghen
die sij ghehouden waren te doen·
van hoer ghifte of bewijsinge: om
deelinge te hebben: het en waer vā
ghenen node· dat si weder in broch
ten inden ghemeenen budel die wi-
ninghe· die si daer of ghedaen ende
vercreghen hadden · mer dat soude
hemluden vrij bliuen eñ toebehorē·
[C·libro sexto· rubrica dicta·in pri
cipio illius rubrice· dicte· lege· nec
emancipati]

Den keyser seit in sijn recht

Om dat wi ghehelic

maken mogen eñ ordineren op dat
weder in brenghen die de kinderen
gehouden sijn te doen· die deelighe
hebben willen vanden goeden die
ghebleuē sijn vanden vader ·si sijn
sonen of dochteren neuen of nichtē
of si sijn in voechdye·of daer buten
·Wi willen adiousteren daer toe·dz
soe wanneer die sonen deel hebben
willen vanden goeden after ghela-
ten biden vader die ghestoruen is
sonder eenich testament te maken:
eñ of hi testament maecte · dat sulc
is als dat van gheenre waerden en
is: of dattet is ontmaect met rechte
Of daer bi datter kīderen geweest
hebben postmis die welcke verghe-
ten waren inden testamēt ·of bi an
dere onterft sonder partie:daer om
dat den testament is verscheiden:
Weet dat na datter gheen testamēt
en is ghemaect dat houdelic is·den
kinderen sullen dā ghehouden sijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

weder inne te brenghen alle tgheēt
dat hem ghegheuen is ghewееſt vā
vader eñ van moeder: eñ darr inne
en willen wi niet · datter enighe dif
ferencie ſi · ten worde al weder ghe-
bracht inden ghemeenen hoop · nae
datter kinderē ſijn in voerchde. Eñ
of ſi alle begaeft ghewееſt hadden
alſdan ſoude die ghifte houdē: eñ
dat ouerſcot ſoude ghedeelt wordē
ghelijc als die voerſeide rechten dat
verclaren Vorder ſpreect eñ v̄claert
die voerſcreuen rechte · dat of neue
of nichte erfnamen ſijn van horen
oem · of van hoer moeye · daer veel
neuen of nichten waren Ende alſo
ſi · dat die oem of moeye eenighe in
hoer leuende liue begaeft hadden · ō
hem of haer te huweliken of andˢ ·
eñ dan die voerſeide oem of moeye
afliuich wort · ſonder te verclaren:
dattet tgheent dat hi ghegheuen he
uet ſinē neue of ſijn nichte · dattet ſij
voer wt inder ſucceſſie: als voerſeit
is Indiē den ghene die alſo begaeft
is van ſinen oem of moeye: deelen
wil metten anderen neuen eñ nich-
ten · die geen ghiften gehadt en heb
ben Weet dat biden rechte bouē ge-
allegiert eñ verclaert: den ghene die
de ghifte ghehadt heeft: weder ī brē
ghen moet die ghifte inden ghemee
ne goeden gebleuen vāden voerſei-
den oem of moeye · of andere: ende
dattet al gedeelt ſi broederlic: of an
ders en ſoude hi daer an niet deelen

want die rechten houdēſe als broe-
ders eñ ſuſters ī ſucceſſie of beſterf-
niſſe te nemen Eñ daer en behoert
gheen differencie te weſen tuſſchen
den erfnamen · na dat ſi alle ſijn vā
eenre condicien of van ghelikē gra
de Ende alſo hebbe icket ſien ſeggē
ende determineren bi veel wijſen:
wanneer als die ſake ghebuert is
[C · li · vi · ru · dcā · l · vt liberis cauſa
maſculini] ·

Declaracie of verclaringhe vādē
ſaken bouen ghescreuen ·

Item den keyſer ſeyt
noch ī ſijn rechten Wi willen afne
men alle twifelen die ſpruten ſoudē
moghen inden rapporten · of weō
inne brenghen: dat die broeders eñ
ſuſters gehouden ſijn te doen deen
den anderen: om deelinge te hebbē
vanden goeden ghebleuen van ho
ren vader eñ moeder · die ghehadt
hadden eenige ghifte of bewijſinge
of huwelike gauen of anders · Eñ
wi ſegghen eñ verclaren: dat of eni
ghe ſtorue ſonder teſtament te ma-
ken · die kiderē hadde een of te meer ·
eñ hadde enighe kints kinderē van
enige ſijnre dochter die afliuich wa
re: of dat enige van hemluden afli-
uich worden · ſonder teſtament te
makē · die ſonē hadde een of te meer
eñ kints kinderen hadde van eē ſo-
ne of van een dochter die ghestoruē
ware · ende daer of ſprote eenighen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

twijfele · in wat maniere dat si dat erue behoren te hebben · want het is waerachtich dat die kints kinderen niet hebben en souden dan die tweedeel vanden erue dat hoer vader of moeder behoerden te hebben eñ dat ďdendeel souden si moetē laten an hoer oomen eñ moeyen: mer int wederbrīghen die huwelike gaue · die de dode gegheuen soude hebbē voer sijn soen of dochť die noch leuēdich waer · of voer den soen of dochť die doot waer · om dat si seidē dat gheen constitucie of ordinancie daer op ghemaect en was: eñ daer om wederseiden die sonen vanden persone die doot was · eñ seiden dz bi die constitucie vanden keyser honore ⁊ archade: si nz sculdich en waren weder in te brenghen teghens hoer oome broeder van hore moeď eñ oec niet aēden broeders noch susters van horen vader: noch anden susters vā hoers moeders weghen Daer om ist geseit biden keyser · dz wi willende afnemen eñ verscheidē sulcke twijfelen: ghebieden dat die kinderen vanden sone of dochť die ghestoruen is · ghehouden sijn weď in te brenghen die huwelike gauen die si vā horen vader hadden tegēs den neuen of nichten die ghecomen sijn vanden sonen of dochteren die doot sijn: ende die neuen ende nichten behoren weder in te brenghen die huelike gaue · die hoer vader of moeder gehadt hebben tegens hoer oomen of moeyen · also dat alle deser goeden te samen ghemenget sijn metten goeden vanden voerscreuē dode Ende die nichten eñ neuē · dat is te verstaen · kints kinderen: sullen hebbē die tweedeel van tgheent dat hoer vader of moeder behoerdē te hebbē: ende dat derdēdeel sal weď comen anden oomen ende moeyen mettet tgheent dat si hebben vandē erue van horen vader. Nochtans wil die auctentijc daer op gemaect: dattet derdendeel dat die kints kinderen min haddē · dan hoer vader eñ moeder behoerden te hebben: si verbetert biden lesten rechte: eñ weder ghebrocht tot gelijcheit · Want alle personen sullen hebben hoer ādeel ghehelic [C · li · vi · ru · d · l · illā dubitationem merito ·]

Van sone ongheemancipez · die enighe wininghe dede

Noch so willen die bescreuen rechtē · dat of een sone die in der macht eñ ōderanicheit si vāden vader eñ moeder: eñ bi sijn pruden cie of naersticheit ghewōnen eñ vercreghen heeft enighe saken of goeden die hi vergadert heeft: ende dā nader doot vanden vader ghedaen si biden broeders of susters enighe rapport of weder innebrengē: als voerscreuen is · weet datmen nz en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

moet weder inne brenghen tgheent
dat den sone wtsende in sijns vads
of moeders onderdanicheit ghewō
nen sal hebben: want ghelijc als dē
ridder of den clerc· die in sulcker sta
te wint· dat die clercken hieten [de
castiensi peculio· en is niet ghehou
den weder in te brenghen: soe en is
oec den sone die in sulcker state is·
daer om en ist niet· hi en deelt met
ten broeds eñ susters] C li vi·ru·d·
l· ut memini de cetero [Item ghij
moecht weten dat kints sone bi be-
screuen recht deelt tegens sinē oem
eñ kits dochter tegens hoer moeye
inden goeden ende landen comēde
van bier sijde·zc [C·li·vi·ru·de
collacionibus auctentica que tercie
porcionis·]

Vanden eruen comende op veel
kinderen· ende vander deelinghe
daer van·:

Ca·C·lxxxiiij

Et ghebuert dickent
dat een erue of lant of sōmige
eruen comen op veel kinderen: eñ
daer om moetmense dickent deelen
eñ verscheiden· het si in eyghē erue·
of lant: of anders: so wil ic v thonē
eñ vertellen· tgheent dat ic daer of
ghesien hebbe in plecken custumie-
ren· Weet dat indien een persone si
die veel kideren heeft: eñ hi oflivich
wort· indien daer eenighe eruen ge
houden sijn vā veel heren· ende het
ghebuert· dat die kinderen hem be-
trecken indē houe van een vanden
voerscreuen heren: om elc te hebbē
sijn recht· het si bi heffen· of anđs:
inder deelinghe doende· weet dat
na dat si alsoe betoghen sijn inden
houe· si sullen also moeten doen in
alle den houen· daer of die eruen al-
so verschenen of verstoruen gehou
den sijn· noch nymmermeer soe en
machet anders ghedeelt sijn dan bij
consēte vanden here· eñ van elcken
here voer also veel als hem aēgaet·
ende vā hem ghehouden is: ende in
elcken houe doen ende eyschen dee-
linghe· dats te weten: an elcken he-
re op hem seluen Eñ of daer na een
vandē kinderē woude verheffen of
voer al versoecken: soe en soude hij
des niet moghen doen· om dieswil-
le dat elc hem alreede is gemaect erf
name· in wat houe dat des is ghe-
weest Eñ sal den here of herен mo-
ghen eyschen hoer boeten of diēstē
an elc vanden kinderen: ghelijc alst
van hem ghehouden sal sijn Alsoe
wortet gheseit of ghewesen inđ sa-
le tot rijssele: om heerlin du pōt re-
waert. teghens den kīderen vā phi
lips maillet·

Van weduwen die kinderē heb-
ben: eñ weder huweliken·:

Item oft gebuert dat
een man een wijf neemt in huwelic
die eenighe kīderen heeft vanden
voermā: eñ na dz hi die getrouwet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sal hebben: eyschet deylinghe van
hoers vaders erfnisse· weet datmē
behoert te maken van alle dē huys-
raet die si hebben drie hopen: daer
of dat dē enen hebben sal die moedē
den anderen den stiefvader: eñ den
derden die kinderen: eñ also wortet
gheseit eñ ghewesen inder sale tot
ryssele· om den voerscreven herlin·
tegens den voerseiden philips·

Van een man ghehuelict· te ver
crighen erve of lant· het si leengoet
of anders·

Item ende oft gebuer
de· dat yemant vercrighet enige ey
ghen erve ter wijlen dat hi in huelic
is· weet dat die helft daer of toebe-
hoert sinen wive voer haer eñ harē
erfnamen· indien si gheen kinderē
en hadden te samen levende vā wit
tachtighen bedde In leengoet niet·
want het blijft anden ghene dier in
gheerft is of sinen erven Mar den
ghene die sculdich is te deelen in dz
ander goet· behoert te hebben in al-
le die helfte van also veel als dz leē-
goet ghecost heeft·

Van gheheele broeder of halve
broeder

Item indien twie ghe
broeders sijn die een suster hebben
eñ die suster vercrighet eyghen lant
het si in huelic of daer buten· dewel
ke oflivich wort sonđ erfnamen te
hebbē vā hoer aftergelatē· gewōnē

van wittachtighen bedde· ende die
een van horē broeders geheele broe
der si: ende die ander halve Weet dz
inder besterfnisse of successie vā ho
re suster· die een also veel hebbē sal:
als dander: inden huysraet· want
in erve dat recht van besterfnisse·
van vader ende moeder behoert be
waert te sijn Eñ also wilt tbescreve
recht [· C· li· vi. ru· de collacionibus
auctentica· que tercie porcionis di
minutio·]

Van leengoeden wesende of toe
behorende veel kinderen

Item of veel ghebro
ders ghebleven sijn nader doot vā
den vader· welcke vader ghehoudē
hadde in sinen levenden live somi
ghe leengoeden: die welcke die alle
ghehouden worden van enen her
Of sommighe of diverse leengoedē
gehouden van diverse heren· wer
dat· of alle die leengoeden ghehou
den sijn van enen here· allsvā soude
mense deelen bi deser manieren Te
weten dz die outste soen soude eers
deelen eñ kiesen voer hem den besti
leen Ende den outsten daer nae die
beste daer an Ende den derden son
die beste daer an Eñ allsoe van leen
te leen soe langhe alser enighe sijn
Ende of men moeste weder omme
keeren· ende datter so veel leengoe
den waren· allsdan soude die outste
soen weder eerst beghinnen voer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

anden leenen die ghebleuen sijn · so
langhe alser enich wesen souden
Ende of daer enighe leeuen gehou-
den waren van andere in heerlichz
den oudtstē behoertet te hebbē voer
ut Ende of den leengoeden gehou
den sijn van diuerse heren · alsdan
soudese nemen eñ wech draghen dē
oudsten sone biden recht van sijnre
outheit : eñ en souden dander broe-
ders ende susters · indien daer enige
sijn daer aen niet hebben · dan den
vijfsten penninck · op alle den voer
screuen leengoeden : te deelen onder
hēluden alle te samen

Van verscheidinghe van leen
goeden ·

Ende indient in lan

den ware · daer die custume henget
dat den leen si verscheiden · of vā al
so veel alst vijftendeel waerdich is
Weet dat die verscheidinge gehou-
dē sal sijn also behoerlic als dē pro-
pere leen : want idient hoghe iusti-
cie heeft : so salt oec hebben den ghe-
ne die daer of sal sijn verscheyden :
eñ den broeder wyen des sal sijn al
so verscheiden · salt versoecken ende
houden vanden here · daer of dattet
leen ghehouden is · indient hem be-
lieft : of van sinen outsten broeder ·
indient hem belieft Eñ die een ghe-
nomen eñ ghecoren · nymmermeer
en mach hi weder keern ten anderē

In wat tijde mach ende behoert
een leen te wesen quinties of dē vijf
sten pennīc daer op te hebben

Soe moechdi weteū

dat een leen bi custume locale nz en
behoert te wesen quintiez : dan eēs
bīnen den leuenden liue vāden ghe
nē diet ghehoeghen Welcke leuē is
te verstaen na die opinie van sōmi
ghe · bīnen lx · iaren eens : want in-
diense dicker mochten wesen ghe-
smaeldeelt metten vijftendeel binnē
corten tijde : alle die leenen soudē co
men tot cleyne deelen · so dat int ein
de niet wesen en soude · noch vā geē
re waerden · noch incōminghen vā
leen Ende so wat esclissement daer
of wtgaet bi quintage of vijftēdeel
Weet dat hi ghehouden is van al-
so grote verheffinge of versoec als
tgros vanden leen

Hoe dat leen niet en mach wedē cli
men ·

Item so en mach noch

en behoert leengoet weder te clym
men in deelinghe van successie vā
sijnre naturē : mer moet dalen vā
maechtale · tsi trecht of laterale · mer
ghi moecht wetē dat dat weder clī
nen niet en is te weder keerē anden
outstē man of wijf · indiē daer gheē
man en is · ghelijc als of twee broe
ders sijn of twee susters : ende die eē
of dandere eē kit heeft : eñ een van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

beiden een leen heeft · indien hi ofli-
uich wort: dat leen verschijnt ende
daelt an sijn kint sonder twijfele
Nu nemen wi dat dit kint ofliuich
wort: sōder te hebben eñ after te la-
ten eenighe wittachtighe kinderen
van hem Weet dat dat leen verschi
nen sal anden oom of an die moeye
indien daer gheen oom en si vāder
sijde van daer dat leen of coemt · in-
dien daer enich si: ende sal daer op
comen voer den neue of ooms kīt
hoe wel dz hi waer een volle ooms
of moeye kint · indien daer eenich si
Ende die custumiers en houden nz
dattet si wederclymmen: want het
en gaet niet weder ander maechta-
le daert of coemt

Van gehuwelicte dochter dewel-
ke begaeft geweest heeft te eyschen
tvijftendeel vanden leen

Ende oft ghebuerde
dat een dochter ghehuelict ware die
begaeft geweest hadde inden huelic
ende eyschede te hebben tegēs hoer
outste broeder tvijftendeel vanden
leen · die horen broeder opghecomē
is: bider doot van horen vader ·
Weet dat die vrouwe of ioncurou-
we · die welcke die des doet ende ey-
schet tegens horen broeder · behoert
al voren weder inne te brenghen al
soe veel als dat vijftendeel vanden
voerscreuen leen: soude waerdich
moghen wesen · op die ghifte van
horē huwelijcke · eer dat si mede deel
mach hebben ende recht met horen
broeder inden voerscreuen vijften-
deel Soe moechdi weten ende ver-
staen · dat dit is also te segghen: op
dattet also si dat den vader vander
vrouwe of ioncurouwe die des ey-
schet opten leen die van horen vad
ghedaelt is · ghehadt hadde biđ gif-
te ende ordinācie van horen vader:
ghifte of andere bewijsinghe van
vijftendeel dat haer behoerde tot te
horen op dat leen comende van ho
ren voerscreuen vader · Want nae
dat si gifte of ander bewijs daer of
ghehadt hadde: eñ dan nader doot
van horen vader: woude hebbē of
eyschen trecht van dat voerscreuen
vijftendeel · si soude ghehouden we
sen weder in te brenghen die ghifte
of bewijs · die si ontfanghen hebbē
soude biden ghifte ende ordinancie
vanden vader

Item vanden broeder sijnre sus-
ter gifte te geuen of te gelouen son-
der quijt te scelden hoer vijftendeel
vanden leen ·

Ende of enighe doch-
ter ware: dewelcke die gheen ghifte
noch bewijs ghehadt en hadde van
horen vader Eñ daer nae den soe
die hoer broeder is · wyen dat leen
opghecomen is · bi sinen propre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wille gaue sijnre suster enighe ghif te of bewijs: sonder dat die suster quijtscelt hoer ghifte van vijften deel des leens of ghifte · daer om en soudet niet bliuen · na die ghifte of bewijs ghedaen · aenghesien dat sij niet quijt ghescouwen en hadde dz recht vā hoer vijftẽdeel · si en mochtet wel eyschen: ende si behoertet te hebben

Van twiñ of gheschil sprutende op enighe vijftendeel te eysschen

Ende of enighe vrouwe of ioncurouwe eyschet te hebbẽ vijftendeel vanden leen teghẽs horen broeder · eñ gheschil daer of is: die tot proces coemt Weet dat den proces ghedurende · die vrouwe of ioncurouwe behoert gheset te sijn in possessie · mits dat si stellen sel behoerlike caucie of borchtochte rechtelic weder te gheuen eñ restitueren alle tgheent dat si daer of gheheuen ende ontfanghen sal hebben · indiẽ si verwele · eñ daer aen gheen recht en hadde Also wortet gheordineert bi sentẽcie ĩder sale tot rijssele · voer der ioncurouwe van hem bi rijssele Ende also wortet gheseit eñ gheordineert ĩder voerscreuẽ sale tot rijssele: eñ bi sẽtencie: om den rechters van mijn vrouwe van anthoing · dat deelinghe ghedaen bi vader eñ moeder · eñ bi ghemeene vriendẽ vā beiden sijden: houdelic ende waerdich was. al ist dattet niet ghedaen en was met rechte: anders dan bij den ghemeenen vrienden · ya om dẽ huysraet eñ catheelen · Mer in eruẽ of lant · het soude ghedaen eñ gepasseert moeten wesen voer recht indiẽ mẽ woude · dattet vast eñ vā waerden houden soude van erfname tot erfname

Custume van rijssel

Item nae die custume van rijssele · Of man eñ wijf inder echte te samen enighe kint of kinderen hebben · eñ den man eenich lant heeft · dat van sijnre sijden ghecomẽ is · indien den man ofliuich worde · ende dat wijf weder huelict · Weet dat si heeft eñ behoert te hebbẽ recht van hoer lijftochte · inden landẽ of eruen van horen man: eñ die kīderen tander Eñ oft ghebuerde dz die kinderen ofliuich worden · weet dz die moeder verliesẽ sal hoer lijftochte: eñ dat erue gaet weder vrij andẽ erfnamẽ vanden kīderen vā hoers vaders wegen: Eñ indien si gheen kinderen en hadden · die eruen of lā den gaen weder aẽder sijde vā daer datse comẽ Eñ also ist vanden mā: Eñ desghelijcs ist in tournesis Die vrouwe die sonder kinderen bliuet en heeft geen andeel inden eruẽ die van hoers mans weghen comen: mer si deelt inde helfte van alle vercreghen goet: eñ inde helfte vanden huysraet met hoer weduelike recht ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die ſulc is:als elders geſeit ſel wor-
den inden capittel vanden weduen
hier na volghende·gheteykent bidē
ghetale van CC·xxvij·

¶ Cuſtume van doernic·

¶ Item bider custumen

vāder ſtede ende ſtadt van doernic
dewelcke van beiden eerſt ofliuich
wort· hoe wel dat ſi gheen kinderē
en hebben·die leſte leuende heeft die
helft vanden huyſraet ·eñ van allē
eruen tot ewighen daghen ·leggen-
de inder vriheit der ſeluer ſtede ·Eñ
indien enighe kinderen after bliuē:
den vader doot:eñ die moeder leuē-
de Die moeder ſal ghebruken van
alle den huyſraet ende eruen:ſo lā-
ghe als ſi onghehuelict blijft Ende
indien ſi weder huelict· die kinderē
die ſi heeft een ofte meer· indien ſij
willen eiſchen hoer andeel teghens
haer· ſi behorent te hebben van die
helfte vanden eruen ende huyſraet
Eñ des ghedaen:die moeder vāder
helfte die hoer bliuen ſal indē deelin
ghe:mach doen hoer propere wille
vercopen of gheuen tot ewigen da
ghen Eñ indien die kinderen gheen
deylinghe en eyſchen: als die moedē
weder huelict twelc ſi doen of laten
moghen· die moeder blijft indē goe
den huyſraet ende erue ſo lange als
ſi leeft Mer vanden eruen en mach
ſi niet vercopen noch veranderen:
hoe dattet ſi · dat na hoer doot alle
ſel comen an horen kinderen eē ofte
meer·indien ſiſe heeft· alſo veel deē
als dandere Eñ den huyſraet wort
gedeelt nader doot van haer te hal-
ue teghens den man Eñ of die moe
der weder huelict: als voerſcreuē is
eñ ſi kinderen heeft van horen andē
den man Die kinderen ſullen deelē
teghens die eerſte kinderen· dat is
te weten·die eerſte kinderen ſouden
hebben die helft vanden erue ghecō
men van horen vadē·om die beſterf
niſſe comende van horen vadē voer
ſeit· eñ die ander helft ſoude wordē
ghedeelt broederlic :deen alſoe veel
als dander Eñ alſo behoertet gedaē
te ſijn van die eerſte kinderen tegēs
die anderde kinderen· vanden eruē
comende vanden anderden mā na-
der doot: teghens den kinderen vā
den ſeluē horen man:eñ hoer huyſ-
raet half ende half·

¶ Vanden excepcien te nemen ye-
mants beſterf of goet·

¶ Capittel·C·lxxxv·

HEt is te weten dat ſo

wye apprehenderen wil beſterfniſ-
ſe van yemant· indien hi ducht die
an te nemen om den ſculden vandē
doden Weet dat hi heeft ſulc induce
of tijt des te doen·eer hijt behoert aē
te nemen ten ſi dattet hem belieft dē
tijt van een iaer Ende noch tenden
tſiaers · indien yemant ſi die recht
hebben wil op die goeden ghebleuē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vanden voerscreuen dode bi sculde
of anders:eñ datmen enighe saken
heeft opten goeden ghebleuen van
den dode ·of sinen erfname·of sake
van hem hebbende:eñ men doet da
ghen den erfname ·of sake hebbēde
vanden dode om die sculden Weet
dat dieghene die ghedaecht sijn als
erfnamen ·of sake hebbende vandē
voerscreuen dode·indien si niet ge-
apprehendeert· of anghenomen en
hadden enighe goeden vandē voer
screuen dode·bi successie of besterf-
nisse·hebben een iaer van prouisie·
om te weten of si erfnamen willen
wesen of niet·eñ noch tenden siaers
indien si ghedaecht worden: om te
weten of si erfnamen wesen willen
of niet:soe hebben si noch xl·dagen
van bedincken te antwoerden:of si
die oirie ānemen willen of niet Eñ
indien si des niet en wouden anne-
mē:eñ men niet betughen en mocht
teghens heinluden·dat si daer of bi
successie ghenomen of ghehadt had
den:hoe luttel dattet ware·si en sou
den niet ghehoudē wesē te antwoer
den voer den dode noch voer enige
sculden die hi sculdich ware:mer be
horēdaer of vredelic te wesen ende
te bliuen Eñ ghi moecht weten·dat
dat iaer ghedurēde:indien hem nye
mant en maecte erfname· die goedē
ghebleuen vanden voerscreuen do-
de behoren te sine gheregiert eñ be-
leet bi des rechters hant· als in be-
houder hant tot alsoe luttel costen
alst moeghelic is· ter tijt toe dat dat
iaer gheeynt sij· Ten waer bi alsoe
dat den gene die rechte erfname be-
hoert te wesē vanden dode· eer qua
me renōcieren rechtelic:want alsdā
soudemen moghen inuentauriserē
met rechte alle die goeden:eñ die be-
keeren inder betalinghe der sculdē
vanden dode·bi also dat si nochtās
ghestelt waren met rechte optē goe
dē tot cōseruacie van rechte:eñ van
rechtelike verweringhe der seluer·:
Eñ also is daer of gheuseert int ca-
stelet vā parijs:eñ bi parlemēte ge-
houden eñ gheconserueert ·

Hoemen mach erfnisse apprehē
deren of an nemen sonder pericule
of sorghe vanō sculde

Item of de dode so ve
le sculdich ware. dat sijn erfnamen
sorgheden na hem te apprehenderē
te nemē of te eyschen sijn erfnissen·
Weet dat si bi īuētorie des doē mo-
ghen·in deser manier. Men moet
impetrerē een mandement vanden
conīc·inhoudēde:hoe datter ghebo-
dē was of ghecōmitteert andē rech-
ter royale · onder wyen die goeden
gheleghen souden wesen· dat al die
goeden ghebleuen van sulcken do-
de·gheīuentauriseert worden bi be
neficie van rechte Ende alle tgeent
dat bi die īuentaurie gheuōden sel
worden·mach eñ behoert op borge

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheghheuen te sijn aenden ghenē die hem bi desen wegen makē erfgenamen Eñ alle tgheent dat bi deser inuentaurie also gedaen biden erfname ghenomen sal worden · dat sal vrpelic eñ sonder sorghe genomen wesen · Want hoe wel dat die dode meer sculdich ware · dan de voerseide inuentaurie bedraecht : so en soudemen hem niet meer moghen eyschen noch bedwinghen · noch van meer en waer hi nz sculdich rekenīge te doen Eñ daer bi van alle tgeēt dat die inuentorie bedraecht : mach hi hem vrielic erfghenamen maken Bi alsoe nochtans · datmen niet en mach weten · dat den erfghenamen yet daer of ghehadt hebben buyten die inuentorie : Want indien si yet anders ghenomen hadden : si soudē wesen ghehouden vanden sculden : ghelijc als sijn erfghenamen ·

Binnen wat tijde men sculdich is te apprehenderen of an te nemē erfnisse van yemant bi beneficie van īuentorie · :

Noch ist te weten dat

na tgheent dat gheseit is · hoemē na den rechte apprehenderen mach erfnisse bi beneficie van inuentorie · sōder twijfele vanden sculden te betalen die den voersater sculdich was · daer of dattet erf daelt Weet dat bi bescreuen rechte mach ende behoert erfnisse also angheuaet te wesen bij

beneficie van inuentorie · op dat dē erfname die des wil aenuaten comt binnen eenre maent nader doot vā den ghene daer hi des of doen wil : ende begheren aenden rechter ende gherechte · als dat die goeden ghebleuen vanden doode · gheinuentauriseert worden : ende op borchtochte nader inuentorien ghedaen · mach hi die voerscreuen erfnisse aenuaten of annemen Ende tot sulcker mani‑ren of condicien · behoert hi borchtochte te doē · dat indien die betuyghde of opēbare sculden meer bedroeghen · dan die voerscreuen inuentorie : so en soude hi niet ghehoudē wesen vorder rekeninghe te doen · dan die inuentorie bedraecht : sonder an der vreese of sorge van meer te verlegghen : noch die heffinghe · die hi daer of ghedaen soude hebben cautie Ende moet die inuentorie biden voerscreuen gherechte · ende alle dat gheent dat voerscreuen is ghedaen wesen binnen drie maenden nader doot vanden voersater · indien den erfname of erfnamē inden lāde waren · ten daghe dat die voersater of liuich wort Eñ indiē si butens lāts waren · si soudē een iaer dach hebbē na die voerscreuen dode · Ende het is dat gheent daer op dat die custumieren hem meest arresteren ende verlaten · ghelijc als voerscreuen is [C · li · vi · ru de heredib⁹ habēda vel attrahenda successione · le · scimus

iam duas eſſe·et· C·li·vi·ru·de ſuc
ceſſionibus·l·amice an ſucceſiue

Hoe dat die naeſte vanden gra-
de behoert te ſuccederen in erfniſſe·
het ſi·in·op·of neder gaende

Capi·C·lxxxvi·

Indeſen rechte yegen
woerdelic ghallegiert·[Sta-
tuim9] eñ bi een ander ſake die ſeit
[Qui prior eſt in gradu·prior eſt ĩ
poſſeſſione·] Het behoert verſtaen
te weſen·dat die naeſte van grade
behoert te ſuccederen in erfniſſe·het
ſi·in·op·of neder gaende·ten ſi in
leen: die waerlike cuſtuyme niet en
behoert weder te climmen Ende oft
gebuerde dat yemant ofliuich wor
de die vader eñ moedr hadde·of eē
van hemluden· weet dat die ſucceſ-
ſie van hem eer gaen ſoude aen den
voerſcreuen vader of moeder·dan
anden broeders of ſuſters: Eñ idiē
hi gheen vader of moeder en hadde
alſdan ſoudet gaen anden broeđs
of ſuſters: eñ eer aenden broeđs of
ſuſters vanden geheelen bedde·dā
anden broeders of ſuſters vanden
haluē bedde·eñ noch eer andē kide-
ren vāden broeders of ſuſters van
den heelen bedde·dats te verſtaē vā
eenen vader eñ van eenre moeder:
dan anden haluen broeders of ſuſ-
ters Eñ indien daer gheen en warē
alſdan ſoudet ſuccederen optē hal-
uen broeders ende ſuſters: eñ hoer
kinderen·indien die vader eñ moe-
der ofliuich ſijn Eñ deſe declaracie
ſuldi vinden volcomeliker in ſōme
daſſe [C·li·vi·ru·corā de ſucceſſio-
nibus·c·vi·vij·et viij·] Hoe wel dz
bi cuſtume van waerlike houē·die
halue broeders eñ ſuſters deelen te
ghens hoer heel broeders of ſuſters
Mer die declaracie is·dat dit is te v̓
ſtaen inden huyſraet eñ in vercregē
eruen·die bi cuſtume ghehoudē ſijn
voer huyſraet: ende bider condicien
vanden acqueſte·:

Vander ſucceſſie van twijſtēdeel
vanden leengoet·:

Item willen noch die
faiten van cuſtumen·dat of yemāt
die leen heeft of hout: veel broeders
of ſuſters heeft·die trecht van twijſ
tendeel betalen·of dat vijftendeel
niet geeyſcht en is rechtelic: eñ biſō
der verſcheidē op hem ſeluen·ende
die ghene die hoer vijftendeel hebbē
ofliuich worden Weet dat dat vijf-
tendeel of dat andeel van vijftēdeel
die niet verſcheiden en is veruallet
an tgros vanden leen: eñ die ander
broeders of ſuſters en hebben daer
of niet·

Vander ſucceſſie van
een verſleghen man of ghemoort

Item offet gebuerde
dat yemant verſleghen wort of ge
moort int heymelic·Weet dat bi be
ſcreuen rechte ſijn ſucceſſie of erfniſ
ſe nz en behoert te gaē ādē erfnamē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van hē:ten ſi bi alſo·dat die voerſei
de erfname doet grote eñ volcomeli
ke diligencie· te doen weten dē rech=
ter wye die moort of dootſlach ghe
daen heeft:eñ dat daer of recht ghe=
ſchie: ſo verre alſment vīden mach
of anders het ſoude ſchinen·dat die
erfname waer gheweeſt ghedogher
of rader des doots Eñ of die erfna=
me des aſo niet en doet·den here he
uet redene ſijn hant te ſtellen in die
voerſcreuen ſucceſſie [·C·li·ij·ru·d·
l·ſi vt obmiſſā]

Vander proprieteit vanden vſu
fructuarie·: Ca·C·lxxxvij·

Hets te weten dat dic
kent ghebuert·dat enighe ver
copen· geuen: of verſettī die vruch
ten van enen erue:te houden eēs an
ders leuen lanck Soe ghebuertet
oec dat des geſchiet bi ghifte of hue
lijcke gauen:ende bi douarie cuſtu=
mier Daer om dickent ghebuert dat
den gene die alſo ſijn erue beſwaert
is·īdien hi oflijuich wort eer die vſu
fructuarie diet ſijn leuē lanc behoer
de te houden·te weten an wyen die
ſucceſſie vāder proprieteit behoert
te dalen:eñ wanneer·of anden ghe=
ne die ſijn rechte erfgenaē is vandē
proprietare: of anden gene diet we
ſen ſal ten daghe vanden vſufruc=
tuarie·Weet dat ſoe gheringhe als
die proprietare:die ſo gheordineert
of v̄bonden heeft ſijn erue; oflijuich
wort .die proprieteit daer of coemt
eñ ſuccedeert an ſijn rechte erfname
hoe wel dat die vruchten bliuē an
die vſufructuarie·gedurende ſijn le
uen· eñ is dat ſculdich te relieueren
of v̄ſoecken·indient ſake ſi die relief
of verſoeck toebehoert

Cuſtume van mortaigne·

Item nader cuſtume
vander ſtede eñ vanden lande van
mortaigne Weet dat die welcke dat
tet ſi vanden man of wijf die leuen
dich blijft ſonder kinderen :en heeft
daer aen niet meer dan tvierendeel:
eñ na ſijnre doot ·het daelt ende co=
met weder anden erfnamen ·ꝛc·
Ende indient een dochter ware·die
mettē broeder is: ſi en heeft daer an
niet als aenden eruen of lant: met
als tot huyſraet: ſi heeft hoer recht
andeel· ghelijc die andere

Enqueſte ghedaen te rijſſele·

Item het wort beuolen
bi enqueſte ider ſale tot rijſſele·dat
een man die gheeyſcht hadde een er
ue· die hem gheuallen of opgecomē
was van een ſijn moeye·op welcke
erue den vader ende moeder bewe=
ſen hadden· een van horē dochteren
ſuſter vāder voerſcreuen moeye vā
der ſomme van lx·pont Eñ welke er=
ue een vreemt mā gecoft hadde· eñ
alreede gehoudē bi lāge iaren Den
eyſcher behoerdet wed̄ te hebbē als
verwiſſelt; Ende wort gheſeit·dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die voerscreuē erue behoerde te we-
sen discontingieren: anghesien dat-
tet wtquā of sprote van rechten ge
slachte ¶ Van drie manieren vā
besterfnisse in successie

Ende daer om moech

di weten datter sijn drie manieren
van besterfnisse van erue · Die eer-
ste coemt bi successie · die anderde bi
gracie: eñ die derde bi fortune · Die
gene die coemt bi successie · is te heb
ben van sinen maghe: gelijc als vā
sinen vader: of van sinen naesten:
of wāneer den here apprehendeert
of neemt successie :bi ghebreke · dat
die erfname niet en coemt Die gene
die bi gracie coemt: wanneer als eē
bisscop of een · gheestelic man heuet
bi ghifte enighe goeden :biden ouer
lijden van een andere · die in sijn le-
uende liue dat ghebruycte ende pos
sesseerde · Die ghene die bi fortune
coemt · dats te segghen bi auonture
dats also als bi huelic · na die custu
men van sōmigen plecken
¶ Vanden ghesslachte directe of co-
laterale.

Het ghebuert dickent

dat een erue coemt op enighe die nz
en bestaen van ghesslachte den gene
daer dat erue afcoemt: ghelijc als in
den lande van sinte amand
¶ Vanden afcōsten van gesslachtē·

Item vanden afcom

sten van ghesslachten moechdi wetē
dat die een recht is: ende die andere
laterale Die rechte is: wanneer een
erue afcoemt van rechter gheboerte
van vader of van moeder anden so
nen of dochteren · of anden kints ki
deren Dat gesslachte colaterale daelt
vanden oem of vander moeye · vā
susters · of van broeders · of vā an-
dere side laterale
¶ Custume van normādie

Item bider custumen

va normandie nyeuwelincs gehou
den eñ gheinstitueert moechdi we-
ten · dat die sone vanden outsten be
hoert te hebben die outheit: ende sō-
der hem en behoert nyemant erue te
nemen noch te verweren · noch aen
den heere hulde te doen : want hi is
daer of sculdich te hebben alsulc op
comen · als sijn vader ghehadt sou-
de hebben: indien hi leuendich ghe-
weest hadde
¶ Hoe dat den sone representeert
sinen vader in goeder successie

Item waer om bi de

ser redenen · het schijnt dat den sone
representeert sinen vader in alle fai
ten van successie Ende noch moech
di weten dat besterfnisse van erue
die niet en coemt van rechter afcō-
ste tot erue: ghelijc als den broeder
totten erue van sinen broeder: ende
die neuen of nichten anden erue vā
horen oom: want alsulcke sucessien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

comen bi ghesſlachte laterale ·

Hoe dat besterfnisse die bi auon
ture coēt haer diuideert in drie ptiē·

Item besterfnisse die
bi auonture coemt haer diuideert ī
drie manieren·die een coēt bi besterf
nisse:ghelijc als een leen of ander er
ue wed coemt anden here :bi faulte
van kideren of erfnamen te hebbē:

Van successie bi establissemēt·

Die ander coemt bi es
tablissement: ghelijc wāneer eē leen
of ander erue coemt an een vremde
persone ·bi faite vā douarie· of vā
weduwe·gelijc als die custumē van
diuerse plerkē dat wijsen seer diuer-
selic in sōmighe plecken: eñ in sōmi
ghe heerlicheden·eñ also als die cus-
tumen aldaer ghesticht sijn·gehou-
den eñ expresselic bewaert

Van successie van condicie·

Die derde coemt bi cō
dicie:ghelijc als wāneer enighe leen
vercoft is cedez eñ ghetransporteert
in vreemde handen ·bi sulcker cōdi-
cie:dat so wāneer den ghene ī wiēs
handen dattet ghestelt is ofliuich is
het sal weder comen āden erfnamē
Eñ den ghene diet also ghetrāspor-
teert heeft:of bi andere condicie ghe
ordineert biden transporteur:eñ dē
ghene diet in handen heeft van lijf-
renten vercreghen bi twee personē:
eñ den lesten leuēde van hem beidē

al houdende is · ghelijc als geseit is
int eynde vander rubriken vanden
huysraet · daer inne is hier of vor-
der ghetracteert Eñ is die voerscre-
uen rubrike hier bouen opten ghe-
tale van · C · lxxx · daert sprebet
vanden lijfrenten

Vsancie van normandye·

Item nae die vsancie
van normandie·tot welcke vsancie
sōmighe wijsen hem consonerē :vā
dattet ghefondeert is op bescreuen
rechte Die outste sone heeft dat leen
of erue:die vander successien coemt
van sinen vader eñ van sijnre moe
der Ende indien die sone sterft voer
sinē vader ende moeder· sine outste
sone daer na staet in sijn stede·of si-
nen naesten erfname · die van dien
gheboerte daelt Ende of daer gheen
kinderen achter en bleuen die dalen
de sijn vanden voerscreuen outsten
sone· die outste broeder staet in sijn
stede Ende also moerhdijt verstaen
ende weten vanden broeders nauol
ghende Ende of alle die kinderē ghe
storuen warē eer den vader ·of datt
gheen kinderen of ghecomen en wa
ren·het sal dan comen anden outstē
broeder·of aen sinen naesten erfna-
name·dewelcke die van hem ghecō-
men sal sijn Ende of die gheen broe
ders en hadden noch broeders kin-
deren Weet dat die successie weder
soude comen anden ayeul Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

also isset te weten ende te verstaen·
vanden genen die van dier gheslach
te sijn in cas van erue· eñ anders nz
Want dat huysraet deelt hē seluen
anden naesten erfnamen van wat
sijde datse sijn ·

Van successie buten rechte ghe-slachte

Item hets noch te weten

dz of een erue daelt of coemt op eni
ghe van sijn vader: ende daer ghē
broeders of neuen en sijn die vāder
sijde sijn van horen vader die broe-
ders of neuen en sullen niet moghē
hebbē dat lant of erue: want het en
coemt niet van sijnre sijde: mer sou
de eer weder keerē anden here daert
of ghehouden is Mer anders sou-
det wesen vander vercreghen of ge
cofte eruē: want die souden weder-
keeren anden naesten erfname van
wat sijde dattet ware Eñ indiē daer
gheen broeder en blijft· dat erue sal
comen optē neuen · eñ het en coemt
gheen tijt anden apeul: soe langhe
alst diden mach enighe neue · die da
lende is vander side daert erue of ge
bleuen is · eñ indien men die niet en
vint: so coemtet opten apeul ghelijc
als voerscreuen is· Item die kin-
deren die gecomen sijn vandē vrou
wen van een ander vader vanden
voer huelic· die vrouwe en soude nz
hebben so langhe alser enighe leuen
de ware ghecomen ende gedaelt vā
der sijde vanden sonen Nader vsā-
cie voerseit· die eruen comen weder
anden vaders: wanneer alser gheē
kinderen en sijn van hēluden gheco
men: Ende alsoe moechdi weten eñ
vēstaen vāder moeder vandē apeul·
vā vader· oudeuader: ende ouer ou
deuader Eñ bi consequent vanden
apeule· vanden proapeule: ende oec
vanden besapeule·

Vsancie van artoys amiens eñ van tournesis ·

Item ende inde selue

nader vsancie van artoys· eñ daer
ōtrent: als amiens· vermendois eñ
tournesis Weet dz den sone behoert
gheset ende ontfanghen te sijn indē
erue· daer sine vader ofliuich wort
int besit· tē ware int cas die hier nae
gheseit sijn· inden capittel vanden
minoren inder rubriken· ghetekēt
biden ghetale van CC· xviij· Wāt
bider vsancie vanden voerscreuen
plecken in alle successien· den doode
erft den naesten nae hem vander si
de daer dat erue afcoemt ende daelt
Nochtan sōtijts in sōmigen steden
ende plecken sietmen die contrarie:
Want naden wijsen die regule is
sterc die niet en mist of ghebrokē en
wort Ende dander seit Het en is geē
regule die niet en wort ghebroken·
Ende daer om sal ic v thonen exem
pele daer op· hoe dat een man ghe-
set wort in een erue · dat sijn vader

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

nye ghehouden en hadde

¶ Een exempel

Het was waerachtich
dat mijn heere wittalse van nyelle
stark in aragon: ende hi hadde met
hem gheuoert mijn here aymer sinē
soen Welcke here aymer int weder
keren vanū voerscreuen bedeuaert
oflivich wort op die wech Mer dat
was inder graeflicheit van artoys
bi sijn woenstede ¶ Het was waer-
achtich· dat sijn voerscreuen sone:
mijn heere aymer eenen soen hadde
die genaemt was wittalse· die daer
na quam tot sijn mondicheit·en̄ hij
worde geset in allen den landen en̄
eruen die sijn vader houdende was
Dat ghedaen. hi quam bi rade indē
casteel tot encle·daer of die voerscre
uen sijn oudevader sijn goedē hou-
dende was: ende begheerde andē he
re vander voerscreuen plecke·dz hij
gheset ende ghestelt mochte worden
in allen den lande ende erue· die sijn
oudevader houdende was vanden
voerscreuen casteel· als den naesten
erfname bi middele vandē voerscre
uen wijleneer mijn here aymer sijn
vader: en̄ gheboot daer of die mont
ende die handen Tot welcke begeer
te ghedaen bi mijnē heere wittalse:
wort wederseit bi een ioncheer: seg-
ghende· dat hi was die naeste erfna
me vāden voerscreuen heere wittal
se van noyelle; en̄ bi die middelē be-

hoerde hi seluer ontfāghen te wesen
en̄ niet die voerscreuē wittalse sone
vāden voerseidē here aymer En̄ sei
de die voerseide ioncheer: dat dē va-
der vāden voerseidē wittalse nie en
hadde des ghehouden in hulde van
den heere· waer om hi die alsoe naer
was van dier sijde ·en̄ bi consequēt
die outste vā iaren· behoerde eer ge-
set te worden inden voerscreuen lā-
den ende successie· dan die voerscre-
uen wittalse die iongher was Den
voerscreuē wittalse duplicеerde ter
contrarie: segghende · dat sekere en̄
clare sake was· dat sijn voerscreuen
vader was die outste sone vanden
voerscruen wijleneer mijn here wit
talse: ende bi consequent sijn rechte
erfghename: ende hoe dat hi buten
stark: ende dat indien sijn vaď had-
de mogen wedercomen· hi geweest
hadde en̄ was waerachtich heere en̄
erfname van sinē vader: en̄ sonder
difficulteit negeene hadde gheset ge
weest īden lande ende successie daer
sijn vader of possesseerde ·ten dage
dat hi oflivich wort Ende dat of si-
nen vader weder ghecomen hadde·
hi hadde daer inne ontfanghen ghe
weest· Waer bi so behoerdet te we-
sen ende toe te behoren den sone: ver
presenterende sinen voerscreuen va
der wijleneer mijn here aymer Den
voerscreuen ioncheer repliceerde ter
contrarie: ende seide· dat nae dat si-
nē voerscreuē vader oflivich was:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hi daelde een grade · eñ daer bi so en
was hi niet ontfanclic teghens den
ioncheer die ouder was · &c ¶ Alle
ghesien het worde gheseit bi põnes-
se van mãnen · dat de voerseide wit
tasse anghesien die sake soude al eer
gheset worden inden erue Eñ of die
voerseide ioncheer daer tegẽs wou-
de seggen: eñ hem daer rechts in ũ-
mate · hi soude alsdan ghehoert sijn
in sijn goede redenẽ recht doende

¶ Vãden kideren van een edel mã ·

Op dese materie mo
ghet ghi weten dat die kinderen vã
een edel man: niet en moghen noch
en behoren te hebben onderhouden
op erue · die hoer vader of moedẽ ũ-
schijnt of besteruet vander sijde late
rale Mer si hebbent: wanneer dat-
tet hem opcoemt van rechten ghe-
slachte Ende oft ghebuert · dat eni-
ghe besterfnisse coemt optẽ sone vã
der sijde laterale · sijn broedẽs of sus-
ters en hebben daer an geen besterf
nisse: eñ en hebben die kinderẽ geen
recht te eysschen onthouden · dan in-
den leen die den vader eñ der moedẽ
toebehoerden ten daghe dat si trou
den: eñ int gheent dat si vercreghẽ
souden hebbẽ den huelic gedurẽde · :

¶ Vanden kinderen van een man
poeste ·

Item die kinderen van
eẽ man poeste behoren te hebbẽ deel
te samen an allen huysraet die ghe-
bleuen is van vader eñ van moedẽ:
so veel andẽ euen als anden anderẽ
Eñ so mede vãden eyghen lande

¶ Hoe dat die leengoeden niet ghe
deelt en worden

Item ghi moecht weten
dattet leẽ niet en wort gedeelt · wãt
die outste draechtet wech · als voer-
seit is inder rubrike daer of mencie
makende · die sprekende is vandẽ er
uen · verschinende an sõmighen ki-
deren in deelinghe · daer op ghetey-
kent bijden ghetale van ·
Mer die broeders eñ susters indien
daer enighe sijn hebben dat vijften
deel · eñ si en moghen daer an ãders
gheen recht hebben noch eysschen

¶ Van dode pande · :

Item ende of si hebben
eenigen leen vercreghen: weet dat si
daer op moghen eysschen sulcke sõ-
me van ghelde groot of cleine: als
hem belieuen sal Eñ assignerẽ of be
wijsen op die selue leen: bi maniere
van dode pande: so langhe als den
outsten soen dat ghelost sal hebben
vandẽ sõmen daer op gheassigneert
Mer teghens andere dan andẽ broe
ders of susters en soudemen des niz
moghen doen of bewijsen · :

Vã dode pande te laten totẽ kerckẽ ·

¶ Ende aender kercken
soudement noch moghen doen · op
datter ware in ghifte van aelmissẽ ·

Custume van henegouwen·

Item vanden seluen

propoost nae die custume van hene
gouwe Weet dat of een man die leẽ
hout :neemt een wijf te huwelic Vã
welckẽ wiue hi een dochter heeft eñ
gheen sone Die dochter sal dat leen
houden ·Ende of die eerste vrouwe
afliuich wort·ende die man weder
huelict :ende hi van dien huwwelic
eenen sone ghecrighet · weet dat die
sone dat leen houden ende hebbẽ sal
ende niet die dochter van sijnen eer-
sten wiue ·

Te comen opten erfgename vã-
den erfghename

Item of den gene die

leengoet hout enighe sonen of doch
terẽ heeft : eñ die eerste sone of eerste
dochter kint of kĩderen heeft vã ge-
trouwedẽ bedde ·welc kint noch he-
uet ander kĩderen ·die afliuich wor
den voer sinẽ vader of moedẽ Weet
dat dat kint dat van hem after ble-
ue niet en soude houden dat leẽ van
sijn groteuader Mer dat eerste kint
soudet houden : leuende ten daghe
vanden ouerliden vanden groteua
der· of vanden ghene daer dat leen
af comen soude · het waer sone of
dochter Item of den ghene afliuich
wort· die leengoet heeft sonder erf-
namen te laten van sinen liue· die
successie van sinen leen sal comẽ op
den naesten erfname van sijnre side
daer dat leen of dalende is· Eñ dit
selue recht is op die vrouwen mede
indien si afliuich worden sondẽ wit-
tachtighe kinderen·dat die vrouwẽ
niet en hebben dan hoer douarie·of
inden lande ende erue van alloes·
Van desen terme van alloes vintmẽ
hier na inden capittel vã · CC·i·
Item of den man afliuich wort sõ-
der kinderen wittachtighe Die we-
duwe die van hem blijft en heeft nz
inden leengoeden ·noch inden lan-
de ende erue van alloes ·die vã des
mans sijde coemt· dan hoer duarie
alleene·ende die vruchten opten ac-
kerlandẽ van dat iaer·dat haer mã
afliuich wort ·ende niet meer · Hoe
wel dat dat leen of dat lant van al-
loes verschenen of bestoruen ware·
ghedueren de dat voerscreuen hue-
welic of niet · Want alsdan behoer
tet weder te keeren aender sijde van
daert ghecomen is ·

Vandẽ man die leengoet heeft
ende kinderen

Item of den man afli

uich wort voer sijn wijf ·eñ hij leen
ghehouden heeft Weet dat dat kint
indient selfmondich is: houden sal
dat leen van sinen vader·so dat die
moeder niet houden en soude dã al
leen hoer douarie : ende die vruchtẽ
in den ackerlant ·diemen in diẽ lan
de hiet lant van winsele · Ende of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat wijf ofliuich wort voer horen
man ·haer ſone·indien hi ſelfmon=
dich is ſal dat leen houden:ſo dz dē
man niet houden en ſel·ten ſi dattet
ſi huyſraet of vruchtē opten acker=
lant: als voerſeit is ·en̄ in dat ſelue
iaer van des wijfs doot alleene En̄
is die ſelfmondicheit gehoudē voer
ſouffiſſant·die vrouwen tot xij·ia=
ren:en̄ die mānen tot xv·iaren

Van leengoeden vercreghen bij
man ende wijf inder echte·

Item of man en̄ wijf

die vgadert ſijn inder echte: vercre=
gen hebben durende hoer huelic eni
ge leengoet· en̄ het ghebuert·dat dē
man ſonder kideren te hebben ofli=
uich wort· Weet dat dat leen comē
ſal opten ghene of ſinen erfnamen·
inder manieren: als dat leen vandē
here daert of ghehouden is ontfan=
ghen wort in hulde Mer twoerſcre=
uen wijf ſo langhe als ſi leeft:ſal ſi
daer of hebben hoer leuen lanc die
helfte vanden profite:ſonder dat ſi
ghehouden ſal ſijn daer of te doen
hulde of dienſt andē here vā dz leen

Vanden landen en̄ eruen vā al=
loes vercreghen bi man ende wijf·

Item of man en̄ wijf

vercreghen hebben te ſamen inder
echte landē van alloes:ende die mā
voer dat wijf ofliuich wort·dz wijf
ſal houden alle die voerſcreuen lan=
den van alloes·indien dat gheen ki
deren en ſijn van hem beyden geble
uen En̄ nader doot van dat wijf·al
le des coemt weder anden naeſtē erf
name vanden man·&c·:

Dat wijf te ſteruen voer horen
man hebbende landen ende eruē vā
alloes·

Item of dat wijf van

wyen leenē of alloes ghecomen ſijn
geſuccedeert en̄ beſtoruen : ofliuich
wort voer hoer man · weet dat den
man daer of hebben ſal die bail of
regiment ter tijt toe dat die kinderē
out ghenoech ſijn Ende alſo ſoudet
dat wijf hebbē·idien haer mā voer
haer ofliuich wort En̄ indient niet
en waren dan eruen van alloes·die
man of dat wijf ſoudenſe houden
hoer leuen lanc ·En̄ of man en̄ wijf
ofliuitch wordē·eer die kinderē hoer
ſelfmondicheit hebben·die maghen
van hēluden ſoudē hebben die bail
of regiment daer of· durende hoer
ioncheit·: Hoe dz een man nz
en mach ſijn lāde en̄ erue vā alloes
ſtellen in eens anders handen

Item durende die iōc

heit gheen man en mach in ghēſis
ſetten ſijn alloes wt ſinen handen:
noch ſijn leengoet·ten ſi bi goetdūc
ken van ſinen here · Cuſtume
na die preuoſteit van parijs

Item vande ſelue na

die vlancie van die preuoſteit van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

parhs: dat alle besterfnissen die op comen anden broeders: sijn aen die outste nader doot vanden vader · tē si datse sijn vāden vader ende moeder: ende vanden grotevader of vā grotemoeder · die ghehieten sijn vā rechten ghesachte ·

Te copen enighe sake te samē in erue of lant ·

Item of yemant of sōmighe te samē erue coften · den ghene die lancste levende ware · soude houden sijn leven lanc sinen coop: ende desghelijcs dat wijf · indien sij hoer man verleefde · Ende nae hoer beyder doot · alsdan soude wedercomen die helft van sulcken coop aen elcker sijde van des mans eñ wijfs weghen ·:

Van kinderen · ꝛc · van poeste

Item of eenighe man ende wijf wesende in huwelic enige kinderen hebben de poeste · datmen hiet inden lande vanden custmiers so veel hebben hoer kinderen na hē in hoer successie · den enen alsoe veel als den anderen in allen goedē · het si in huysraet · of in erue vercreghē of ander landen ·

Vanden ghehuelicte kinderen

Ende of daer enighe kinderen ghehuelict warē: so soudē si daer aen deel hebben broederlick: mits dats si wederbrēghen souden hoer huelike gaven · indien si enige te voren ghehadt hadden: ten ware bi also dat dat gheweest hadde lāt: daer si op gheedificeert of gemaect hadden husen · of wijngaerden · of andere verbeteringhen Want alsdā soudet besien wesen bi wijse mannē hoe veel dat die beteringe waerdich ware · of hoe veel dat lant waerdich was ten daghe dattet hem ghegheven gheweest hadde Ende niet meer en waren si gehouden weder te brenghen in deelinghe ·

Van enen dwaes wesende tusschen die ander kinderen ·

Item of daer eenigen dwaes ware · die sijn lant hadde laten verarghen · of sine ghifte: of dat hi vercoft hadde alle of eens deels van tgheent dat hem alsoe ghegheven gewee st soude hebben: als voer screven is Weet dat daer om nz bliven en soude · hi en soude tot goetduncken van goeden mannen · hem daer toe kennende hebben sijn ondeel Mer het soude ghewaerdeert: besien ende ghepresen wesen · hoe veel dat ware die argherscip · of tgheent dat hi daer of ghecoft soude hebben Ende daer na soude hem worden sijn aendeel gescict eñ geordineert Te hebbē meerre gifte deē dā danō ·

Item eñ oft gebuerde dat deen vāden kiderē gehad hadde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

meerre deel of ghifte voer die deeli-
ghe tusschen hemluden ghedaen · eñ
om vreese hi niet en woude weder ī
comen ende wedr in brenghen tgeēt
dat hi voer wech hadde Weet dz die
ander broeders ende susters hē sou-
den moghen veruolghen met rechte
te comen tot deelinghe : eñ ghetrou-
welic weder in te brenghen indē ge
meenen hoop · wtgeseit · dat so wes
verbeteringhe hi daer aen ghedaen
hadde : dat soude hem bliuen tot si-
nen profite · Ende als van vorder
verclaringhe vander deelinge ende
besterfnisse · men mach des genoech
weten biden custumen vanden plec
ken daer dat gebuert : want sij sijn
differentes of sonderlanghe die een
totten anderen Eñ en souden gheen
clercken dat in een boeck moghē be-
scriuen · noch narreren · noch die af-
finitept vanden ghesiachten · Ende
daer om soe wil ic v daer of thonen
an die ander side die figure mz rech
te · biden boem : diemen seit eñ hiet
den baom des ghesiachtes · nae ian
andrieu : also bider formen eñ ma
nierē hier nae volgende : den welc-
ken die ghi sien moget gefigureert
ende betoghen ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Vanden boem des gheslachtes
Capittel·C·lxxxix

Den boem des ghe-
slachtes dalende van aba-
uus van proauus eñ van sinẽ tac-
ken:van auus eñ van sinẽ tacken:
van vader ende van sinen tacken:
van sonen ende van sinen tacken:
mach bliken biden boem van deser
figure:af dalende vanden eerstẽ ab-
auo van parc te parc tot dat so veel
vanden rechtẽ gheslachte·als vā ge
slachte collateraels:gelijc als in elck
parc is geteykẽt eñ mach blijken
Eñ die vander side sinistrie om die
afcoemst masculine:eñ in die ander
side dextre om die afcoẽst femenini·
dalende des gelijx vā parc tot parc
eñ van afcoemst tot afcoemst ·ghe-
lijc oec inder side derxtre mach blikẽ
biden getale begrepen in elkẽ parc·
Et ghesept dat parc die inhout·J·
B·Want bi dat selue parc ·eñ bi dz
selue·J·B·sal elck parc ghevraecht
ende ghewetẽ sijn in wat grade het
si in opgaende of nedergaende dat
hi maech is ¶ Exempel daer op
aldus:dat die vier parcken:dats te
weten omtrent dat parc van·J·B·
ghelijc als dat parc daer in ghescre-
uen staet broeder Eñ dat parc daer
in geſcreuen staet suster sijn alle da
lende vandẽ genen daer in gescreuẽ
is vader eñ moeder Eñ vāder parc
daer in ghescreuẽ staet sone dochter

die daer onder is·Alle dese sijn van
ene grade·eñ daer om is elck geteyk-
kent biden ghetale van een·Om dz
si sijn in enẽ ghelikẽ grade aen·J·
B·om wie ic waen dat die grade ge
eyscht si Eñ daer om inde parc van
J·B·en is gheen ghetale Wāt het
is die ghene die seluer eyschet·Wilt
ghi weten hoe veel hi is in grade dẽ
kinde van sijn broeders sone·dz die
clercken hieten pronepos Weet dat
hi hem is int vierde grade·in afcoẽ
ste collaterale:hier is hoe die vā·J·
·B·die die questie eyschet·is naeste
den parc vandẽ broeđs·in een selue
grade:ghelijc als bi die parckẽ ende
cellen is gheteykent Ende vanden
parc eñ celle van broeđ die is colla-
terael: soe daelt dat parc vā broeđs
kint die gheteykent is biden getale
van·ij·:eñ alsoe blijctet dat die sijn
an·J·B·inden anderde grade·die
wi hyeten broeders kinderen Ende
inden parc daer an·die welc is col-
lateralic vandẽ parc voerscreuẽ vā
broeders sone·daelt den derdẽ parc
van broeđs soens sone·dat die clerc
ken hieten nieps van broeder:ende
daer om isset gheteykent mettẽ ghe
tale van·iij·ende sijn die indẽ derdẽ
grade van·J·B:die wi hieten anđ
de neue Ende noch vanden seluen
parc collateralic: daelt eẽ anđ parc
van proneueux:die welke sijn indẽ
vierden grade van·J·B:eñ daer õ
isset gheteikent biden getale vā·iiij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want niet verder en dalen die gra
den vanden ghellachte nae die hey
lighe canon: daer of wi ons nae re-
gulen moeten: ende alsoe verstatet
om der side senistre· om die graden
comende vanden susteren ¶ Want
het is al van eenre maniere te ver-
staen

¶ Nv heb ic v ghetoent
bi exemple vanden graden collate-
ralen: dalende van broeders eñ sus
ters tot· J· B: So wil ic v thonẽ des
ghelijcs bi exemple die graden van
rechten ghellachte: dats te wetẽ vã
opgaende ghellachte ¶ Exempel
daer of ¶ Te nemen dat perc na
den perck van ·J·B·: die eerste ge
slachte opgaende· is dat perc van
vader ende moeder· Indẽ welcken
perck is ghetepkent dat ghetal vã
een· om dat die vier percken: dats
te weten: vader ende moeder op-
gaende: dat perc van sone dochter
dalende,: ende die twee percken col-
lateralen aen die twee sijden van·
·J·B: dats te weten den perck dex
tre van broeder eñ den perc senistre
van suster· alle sijnse aen ·J·B·
in die eerste grade van vieren: son-
der dat perc van vader int opgaen
de ghellachte: dat perc vanden sõ
ende nedergaende dat perck vandẽ
broeder in ghellachte collateral·en
de van svaders weghen· ende in
collateral van des moeders wegẽ·

daer of volcht: dat nae dat percke
vanden vader int opgaende ghe-
slachte coemt dat perck van aue·
inde selue ghellachte opgaende:
ende dat selue perck is ghetepkent
met ·ij· ¶ Ende aue is van ·J·B·
inden opgaenden ghellachte· indẽ
anderden grade: ende is ghehpeten
aue: dat is te segghen vader vã va
der ¶ Ende die vander derder selle
of perck nae opgaende is ghehey-
ten proaues: ende naeden clercken
isset ghehpeten triaues: ¶ Die selue
perck is ghetepkent bijden ghetale
van ·iij· ende is inden derden gra-
de van ·J·B: in opgaende gellach
te ¶ Ende vanden seluen perc gaet
op noch een perck: die welcke is dẽ
leste ende dat vierde perck ¶
Want het en mach niet meer clym-
men· noch oeck neder dalen· noch
neder coemt: noch meer graden en
moghen opgaen naeden rechten ca
non als voerscreuen is ¶ Ende dat
selue perck die die vierde is int op-
gaende ghellachte: nae die clercken
isset ghehpeten abaue· dye ghehye-
ten soude wesen vader van ouervou
devader: ende daer om isset in die
perc yhetepkent biden ghetale van
·iiij· want abaue is vã ·J·B· in op-
gaende ghellachte inden vierdẽ gra
de: eñ den kinderen die van hẽ qua
mẽ totte vierdẽ· als dẽ leste eñ vier-
de vã hẽ comẽde lateralic dat gescre
uẽ staet pueuux sijn sõ·iiij·gñe au

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voerscreuen abaue:want niet vordē
en gaet tghellachte· Ghesien biden
ghellachte opclymmēde bidē exēple
voerscreuē :so volcht daer nae bi ex
emple te sien vanden ghellachte da
lende·onder dat perc van·J·B·
Exempel daer of ¶Soe isset te
weten dat int ghellachte onder dat
perc van·J·B:tot een perc dalende
die ghehieten is dat perc van soene
dochter :ende dat perc is ghetekēt
mitten ghetale van ·i· Ende naden
rechtē canon die sone daelt vanden
vader een grade: ende daer om is
dat perc aen·J·B: in een grade in
dalende gheboerte ghelijck als dat
parc van vader hem is in eē grade
opgaende Want si alle sijn in eene
ghelijcke grade aen·J·B· Ende vā
den seluen perc daelt een ander perc
die welcke is die anderde celle van=
den perc van·J·B:daer in ghescre=
uen is kints kinderen:dat die clerc=
ken hieten nepueus:welke perc ge=
tekent is met·ij·eñ sijn die indē an
derde grade van tghellachte ofgaē=
de an J·B:eñ is soēs sone of doch=
ters dochter·dat so veel is Eñ van=
den seluen perc daelt een ander:die
den derden is van grade van perc
van·J·B: inde welke gescreuen is
proenfauis dat die clercken hyeten
pronepueux:die welke is gheteikēt
biden getale van drie·eñ is die der=
de grade van·J·B:in tgellachte ne
dergaēde Daer na coemt die vierde
ende leste perc dalende : ende het en
mach niet lager dalē datmē maech=
scap daer aen hout:eñ inden seluen
perc is getekent abenfans·die wel
ke is dat vierde grade:dat die clerc=
ken hyetē abneueux· die welke perc
is ghetekent biden ghetale vā·iiij
eñ daer om isset inden vierdē grade
van·J·B: eñ allsdan mogen si mal
canderen te huelic hebben ¶Eñ vā
den successien eñ besterfnisse moech
di weten eñ verstaen datse also bidē
forme ende maniere dalen· als dye
graden doen die een naden anderē:
mer volghet die castumen vanden
plecken:na dat bide selue gepleert
ende gewoenlic is te doen ¶Noch
sal ic v thonē vanden anderē gradē
eñ gellachten equalē:eñ collateralē:
Ghesien vanden exempelen vandē
graden des ghellachtes dalende:eñ
vanden gradē des gellachtes clym
mende:vanden graden des gellach
tes collaterael dalende vā broeder:
eñ van gellachte collatrael dalende
van suster:twelc in een is van ghe
slachte wil ic v des ghelijcs thonen
vanden graden eñ ghellachte colla
teralen ¶Exempel :vandē perc vā
J·B : die opgaen wil tottē perc vā
J·B: moechdi weten dat dat perc
die clymmende is: is dat perc van=
den vader tot recht ghellachte : nu
wil ic comen optē oem van J·B:
ghelijck an ghellachte equale colla
terael ten perc van vader:eñ alsoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

isset danderde van ·J·B· bi collate-
rael· inde welcke ghescreuē is oem:
dat die clercken hieten patruus·om
dattet oem is vander vader side; eñ
is ghesept eñ ghehyeten patruus: ō
dattet ghelijc is den vader: die welc
perc ghetepkent is biden getale vā
twee · Ende ten ander sijde a dextre
īnden ghesiachte collaterael is ghe-
screuen moeye: dat die clercken hye-
teu matertera: om datse moeye is
van des moeders side: ende is ghe-
hyeten matertera: om datse ghelijc
is der moeder: welc perc is ghenaēt
ende ghetepkent metten ghetale vā
twee ¶ Ende van dese percken vā
elcker sijden dalende van oem ende
van moeye: daelt een ander perck
In welcke perc an der side vanden
oem is ghescreuen broeder vā oem
die al van enen vader wesen soudē
mer si souden alle wesen van twee
moeders: dat die clercken hyeteen
broeder patruus: welcke perc getep
kent is biden ghetale van twee · te
weten hoe veel si maghen sijn van
J·B: Weet dat si hem sijn inde an-
derde grade biden geslachte equale
collaterale: ¶ Dats te weten oem:
van desen perck so daelt dat derde
grade: daer in ghescreuen is: oems
sone ¶ Ende inden seluen perck is
ghetepkent biden ghetale van·iij·
om datse sijn inden derden grade
van ·J·B· ¶ Ende van dit percke
van oems sone· so daelt dat vierde

perck: daer in ghescreuen is oems
soens sone· Ende inde selue is ghe-
tepkent biden ghetale van·iiij· om
dat hi is inden vierden grade van
J·B: biden geslachte equael collate
rael · Ende alsoe moechdi verstaen
vander ander side vanden boem·
op die percken die dalende sijn vā
des moeders side: of vanden vrou-
wen die alle in een is ¶ Ende hoe
wel dat den voerscreuen boem op-
gaende tot aue·proaue·ende abaue
dat luttel ghebuert· Dat van noede
si soe veel graden te hebben Want
si beletten seer dat verstant; ende
calculacie vanden graden· ¶ Ende
nochtans den perck daer inne ghe-
screuen is aue: om verder te weten
die graden collateralen: Weet dat
dat perck collaterael is den ghenen
daer gescreuen is oudtoem· dat die
clercken hyeten patruus die groet:
ende dat selue perck is ghetepkent
byden ghetale van ·iij· om dat dye
oudtoem is van ·J·B· inden derdē
grade bidē geslachte equael collate-
rael Ende vanden seluē perc coemt
equalijc ende collateralic een ander
perc: Inden welcken gescreuē staet
soens soen sone · ghetepkent biden
ghetale van vier: ende en gaet niet
tot des soens sone · om des willen
ghelijc als ic v hier te voren ghesept
hebbe · dit perck is inden vierden
grade van ·J·B· dat ghescreuen
is sone van hemluden alleene·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende indien daer waer soens sone
het soude gaen totten vijsten grade
twelck die rechte canon daer of wij
moeten vseren ghelijc als ic v voer
in dese figure ghesept eñ ghethoent
hebbe·niet en mach ghehenghen
Ende daer om en mach daer nz sijn
dan twee perken·inde selue gheslach
te equael collateael:tegens dz perc
vanden auen ¶ Daer na volcht dat
perc:dat welc is teghens proaues:
Ende inde selue perc is ghescreuen
ouer oem:eñ niet verder en machet
gaen:want het soude comen toten
vierden grade:ende daer om in dat
selue perc is ghescreuen den ghetale
van vier:daer om dat dit perc is in
den vierden grade van·J·B:ende
niet vorder en procedeert:ende en
mach niet vorder gaen tot tgheslach
te collaterael ¶ Dat leste perc is ab
aue·die welcke is opperste van al:
eñ en heeft gheen collaterale ¶ Mer
alle die ander dalen van hem:proce
derende vanden rechten ghesIachte
ende vanden ghesIachte collaterael
totten vierden grade:gelijc als ghij
biden boem ghefigureert moecht
voelen ende sien:ymaginerende vã
gheslachte tot gheslachte·van elcke
gheslachte daer questie sal of ghe-
schyen maghen:ende doende voer
elken gheslachte enen boem naeden
bype:ende die rechte geslachten:eñ
collateralen die daer of volghen
Want sonder boem ende sonder fi-
gure·is sterc te rekenen:ende qualic
te calculerẽ Mer so wye die een ver
staet:behoert dat ander te verstaen
So is te weten dat so wes daelt vã
perc tot perc van rechten geslachte·
het maect een grade in rekeninghe
van ghesIachte:ende in collaterael
moetẽ wesen twee percken·om een
grade dat daelt van rechtẽ ghesIach
te·ij·ghelike te samen·een perc ma-
ket een grade:ghelijc als die kinde-
ren van twee ghebroeders·broeđs
kinderen sijn:om datse gedaelt sijn
elck van een perc:ende daer om sijn
se inden anderden grade Mer den
sone van des broeders sone·en is
den broeder ghedaelt niet dan een
perck bij geslachte collaterael:ende
daer om en is hi niet ghedaelt dan
een halue grade in ghesIachte colla
terael:want een perck en doet niet
meer dan een haluen grade in ghe-
slachte collaterael Ende daer om ge
meynlijcken hyetment halue broe-
ders kint ende niet min·of veran-
dert van broeders kint·

¶ Een ander materie vandẽ boem
des ghesIachtes naden keyser Jus-
tiniaen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Vanden seluen nadē recht ciuijl
Capittel ·C·xc·

Van dit selue nae den
bescreuen recht ende ciuijl [In
institute li·iij·rubrica·de gradibus
cognationis hec loco necessarium]
Die alsoe sept ·Wij behoren te we-
ten vanden ghesiachten ·dat een is
ghereken tclymmende· ende dat an
der dalende:ende dat ander collate-
rael Soe is te weten:dat den ghe-
slachte opgaende is den ghenen die
ghereken tis opgaende van rechtē
ghesiachte·bouen die apeul·die wij
ghemeenlijcken hyeten aue Ende
den ghenen die ghereken tis dalen-
de·is den ghenen die ghereken tis
beneden den sone · of den broeders
kinderen: ende die afcomen vandē
percken · het sij vanden vader ofte
van moeder Ende sijn die ghesiach
ten die comen : het sij in opgaende
of weder dalende gerekent voer die
eerste grade : Ende den ghenen die
comen vanden collaterael sijn gere
kent vanden anderden grade Soe
ist te weten dat inden eersten grade
sijn die vader ende die moeder·In-
den anderden grade sijn die susters
ende broeders [Et pmo gradu ·ꝯ·
Insti·li·iij·ru·de gradibus] Item
inden anderdē grade opgaēde sijn
die apeulē:dats te wetē oudevads·
oudemoeder· ende inde selue grade
besiden sijn broeders ende susters·

[Insti·capit·ij·gradu·ꝯ·] Eñ indē
derden grade opgaende sijn die be-
sapeul of ouer oudevader ende ouer
oudemoeđ : eñ int nedergaende die
nichte eñ neue : eñ besidē inde selue
grade ·die sone of dochter vanden
broeder of suster· eñ den broeder of
suster vandē vader of vandē moeđ·
[Insti·li·iij·tercio gradu] Inden
vierdē grade opgaēde sijn die ouer
oueroudevader: eñ oueroueroude-
moeder:eñ int nedergaende sijn die
kinderē van des kints kinderen:eñ
besiden sijn die susters oft broeders
kinderen vanden broeder of suster
ende den broeder ende suster vandē
oudevader of oudemoeder·[Insti·
li·ru·de gradibus cognationis Et
iiij·gradu] Ende hoe wel dat die
rechte canon men niet meer en re-
kent dan totten vierden grade:
daer thuwelic weder mach beginnē
tuschen den ghenen die afcomē sijn
of ghesproten van enen buyc: noch
tans die rechten ciuijlen:om die suc
cessien houden voer dat ghesiachte
totten sesten grade toe Ende daer
om moechdi weten : dat dye vijfste
grade opgaende is die vierde oude
vader : ende die vierde oudemoeđ
eñ īt neđgaēde vā deerst lit gecomē
dats te seggē:die kinderē vandē kin
deren van des kints kinderen :
Ende oeck van besijden soe sijnt
die kinderen van den kinderen vā
den broeder ofte vanden suster;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of van ouer oudevader · eñ vā ouer oude moeder : eñ dē sone of dochter van sijn after kint Institutua libro iij · rubrica dicta · ca · v · et rubrica super Octauus xī · ¶ Inden sesten grade sijn die seste oudevader · ofte seste oudemoeder in opgaende ghe slachte : eñ int nedergaende die kide ren vandē kinderē · der kinderē van den kinderen van suster of broeds kinderē : eñ besiden die kinderē van den kints kinderen vanden broeds of susters : eñ den broeder oft suster vanden derdē oudevader · of derde oudemoeder : eñ die ghene die kindr sijn vanden kinderen van susters of broeders kinderen ¶ Het mach ende behoert ghenoech te wesen vā dese declaracye : als vanden grade des ghesllachtes · want bi tgeen dat ic daer of ghethoent eñ ghesept heb be : mughen ghereкent sijn ende ge let in ghesllachte : het si opgaende of nedergaēde of besidē Wāt tgeslacht vander moeder is also gerekēt · als den vader · ende vande selue grade Institua li · rubrica dicta · S · Agnicionis q̄ gradus

¶ Costume na die castelerye van ryssele

¶ Item ghy moecht me

ten dat na die costume vāder caste lerye van ryssele : die dochteren te ghens die broeders en hebben geen aendeel in erue of lant · die van pa trimonie coemt · Dats te wetē daer of dat die vader eñ moeder int ghe bruyc eñ besit of waren · ten daghe dat si trouweden : mer inden vercre ghē goedē eñ lādē · eñ indē huysraet deelen si ¶ Item bide selue costu me die iouckste heeft die woenstadt voer wt voer haer iouchept · dz' geē leengoet en is ¶ Item die wedu we deelt de heelft van alle den huys raet : ende heeft voer wt een habijt · of tabbert tot haren liue : den trou rinc : die crone eñ oec die hecselen : in dien sijt tot dien daghe heeft ·

¶ Vanden vijstendeel vandē leen die ghecomen sijn aendē broeds eñ susters Ca · C · xci ·

Hier nae volcht van

den vijsten deelen vandē leen goeden · die den broeders of susters opcomē sijn tegens die outste : wan neer een vā heinludē afliuich wort te weten aen wyen sijn vijftendeel of sijn aendeel vanden vijftendeel mach ende behoert te verschinen of te besteruen : of aenden oudsten oft an sijn ander susters ende broeders of aen welke van beyden · ¶ Weet dat een leen : daer of dat die vader of man afliuich wort int besit : sijn oudste soen met recht draghet wech ende die ander broeders of susters en hebben daer niet an · dā dat vijf stendeel vanden seluen leen : hoe ve le kinderē datter sijn tot dat vijfstē

deel tē deelen tuschen hemluyden
equalijcken ¶ Ende sal dat vijfsten-
deel verscheyden ende betoghen we
sen op hem seluen van dat leen·
Ende sal elck hebben ende houden
sijn aendeel op hem seluen : alsoe
edel ende also vri als tgros vandē
leen ghehouden sal wesen · ende
sal elcke moghen versoeken ; ende
verdachuaerden te houden dat aen
deel dat elck hebben sal : het sij vā
haren oudtsten broeder die dat leen
hout: oft vanden heere: daer of dat
die oudtste sone dat leen hout: daer
dit vijfstendeel of daelt Want aen
hem staet die koere ende die electie
te houden dat vijfstendeel: vanden
welcken dat hem belyeuen sal Mer
alst eens versocht is vanden enen:
nymmermeer en mach hi weder co
men totten anderē·eñ sal elc andeel
van dit vijfstendeel blijuen tot sulc
ke voersoeck· als dat gros van dat
leen sculdich is· ofte van drie iaers-
scharen dat beste ¶ Indien dat dat
leen alsoe cleyn ware : dattet nyet
waerdich en ware alsoe veel iaer-
lics·alst tvoerscreuen versoeck dra-
ghen soude·

¶ Leengoeden te houden van som
mighe heeren

¶ Ende oft ghebuerde.

dat die geue die houdende ware sō
mighe lenen van sōmighe heren eñ
ofliuich wort die veel kinderē hadde·

Weet dat om dies wille· die leenen
gehouden sijn van sōmighe heren:
die outste sone soude alle die leenen
nemē·gelijc als voerscreuē is· inde
rubrice daer of mencie makēde ghe-
tepkent biden ghetale van ¶ Eñ
die ander kinderē soudē hebben dat
vijfstendeel in elcke leen : eñ onder
elcken here: also wel al of se alle ghe
houden waren van enen here

¶ Hoe datmē behoert te eyschē sijn
vijfstendeel in tijde eñ wijle

¶ Item ghij moecht we

ten dat dat recht vandē vijfstendeel
den erfname nz toe en behoert voer
der tijt dat hijt eyschet voer dē here
van wyen dat leen gehoudē is· ten
si dat si anders verenicht sijn mettē
outstē broeder · ende en sijn daer of
sculdich afterstallē noch heffinghe
daer op gedaen·dan na dattet vijf-
stendeel met recht geeyscht sal sijn·
vandē here Eñ is te weten· dat dye
castume is ·in amiens· boulenois·
artois· in die castelerie van rijssele·
touruesis·idē lāde vā saint amand
in peule ende inden lande vā mor-
taigne op die scheh:·

¶ Castume van vermendoys·:

¶ Mer in vermendoys

en is gheen recht van twijfstendeel
te hebben op leengoet: dan tot lijf-
tocht allene: ende nae aduenant vā
den erfnamen·

¶ Castume van henegouwen

Item inden lande van heneġouwē en is geen vijfstendeel eñ en is daer niet dan adnijs of ma kinghe van kinderē: twelc doē mo ghen die vader eñ moeder bi goet dunchen vanden magen van bey den siden: ende is dat waerdich op allen erue of lant inde voerscreuen lande

Costume van vlaenderen·

Inde lande van vlaen deren en is niet dan tderdendeel vā den leen· om die ioncste kinderē: dz is te wetē· gelijc in vrancrijc: dat die ioncste kinderē hebben dat vijfsten deel· in dat leen ghebleuē vandē va der: tegen den ousten broeder: alsoe als die ioncste kinderē in vlaenderē hebben int derdendeel int gros· vā dat leen ghebleuen van haren vad ende die welke si sculdich sijn te heb ben alsa vri alsmē heeft tvijfstēdeel eñ tot sulker heerscappie Eñ alsoe mogen sijt versoeken eñ houdē van haren oudsten broeder· of vandē he re van wien dat leen gehoudē is

Van sommighe ionghe kinderē na dat derdendeel voerscreuē·

Item ende of daer sijn veel ionghe kinderen die behoerden te hebben in dat leen van harē vad dat derdendeel als voerscreuē is· vā dit derdendeel verscheyden op hem seluen: die oudste vanden ioncsten kinderen mach van hem houdē die tweedeel: eñ tander derdēdeel geuē zine iōge susters ende broeders Eñ dit recht heeft hij om die redene vā zijnē oudtheit· die hij heeft nae zijnē oudsten broeder die tgros heeft vā dat leen

Hier na volcht die maniere hoe datmen mach een leen ouersettē op een vreemde Ca· C·xcij

Gesien hoe een leen we sē mach verādert of ouergeset anden ionge broeders of susters: teghens die oudste broeder in lande custumier gelijc als die gemeene ge woente: waer bij een leē mach zijn verscheiden sonder den danc vandē here daert of ghehouden is· bijder doot vanden vader anden kiderē: eñ tusschen geen anderen Noch isset te weten: dat bij ander manieren machmen doen esclichement of ver vreemderinghe van leen· tot āder dan an zijn kideren: alzo alst den vader belieuē sal: op dat hi daer of orlof heeft van zijnen heere: van wien die voers̄ leen gehoudē is

Ende mach geschien bij der manire hier nae volgende· eñ bij geen āder Eerst moet den gene die ouersetten wil zijn leen bij orlof vā zinen here opdragen gehelic vāden hāden vā zijn voers̄ here mitter hant eñ mit een stoc: eñ in p̄sencie van recht hē alheel daer of outeruen: eñ dat leē geset in hāden vanden voers̄ here

En̄ alsdan die voerscreuen herē die
also wed̄ sal hebbē tvoerscreuē leen
in sijn hant · salt mogen schepdē · en̄
ouersetten alst hem belieuen sal: en̄
daer of maken alsoe veel mān̄ē alst
hem belieuē sal: vā sulc deel of aen-
deel alsmē metten eygen ouercomē
sal wesen : en̄ dat hem belieuen sal
met recht En̄ die ghene die dat aen-
deel heeft afgetogē vandē voerscre-
uen leen · is daer of leenmā ghema-
ket anden voerscreuē here : en̄ moet
daer om eedt doen andē seluē heere
handelinghe · mondelinghe · Ende
dat ghedaen den heere van touer-
socht vanden seluen leengoede : be-
hoert van nyewes met rechte daer
inne te eruen ende doen hulde · han
delinghe ende mondelinghe · noch
een ander indien dattet hem belieft
Ende also isser twee mannen : ende
mach veranderinghe oft ouersettin
ghe ghedaen worden an vreemden
en̄ anders niet Ende daer om moet
men wel hebben orlof vanden here
Want alsoe veel rechts soude vallē
daer of: als oft gheheeliken vercoft
wort · Ende noch en soude hij nyet
mogen ouersetten ofte veranderen
sonder orlof vanden here:

Van sommighe leengoeden ghe
houden van enen heere

Item of daer veel leen

goedē warē: alle ghehouden vā enē
here als voerscreuē is inde rubriche
daer of mencie makende ghetekent
bijden ghetale van Die outste
sone soude wechdraghen dat alder
beste: ende dan danderde sone daer
aen die beste daer an Ende also vā
leen te leen soe langhe aller enighe
lenen sijn Ende alsdan en soude
daer gheen vijfstendeel wesen : als
anden broeders: om dat elc van hē
een leen hebben soude Mer indien
daer soe veel leenen niet en waren ·
als ghebroeders: dat ouerscot van-
den broeders die gheen leen gehadt
en souden hebben : souden hebben
dat vijfstendeel teghens die ander
broeders ende leen : en̄ alsoe soudet
wesen vanden susters · indien daer
enich waren

Van sijn vijfstendeel versocht te
hebben voer sijn doot ·

Item dat vijfstendeel

alsoe ghedeelt ende ghediuideert an
elck sijn deel : indient ghebuerde dz
enighe so wye dattet ware afliuich
worde · Weet dat: of dye ghene dye
alsoe afliuich is · versocht hadde sij-
ne aendeel vanden vijfstendeel vā
sijnen oudtsten broeder: alsdan soe
en soude niet dat aendeel van dat
vijfstendeel weder keeren aenden
oudtsten broeder Want dat waer
weder opghegaen : maer het soude
weder comen aenden oudtsten sone
daer aen: ende en soude daer aen nz
hebben dan die outste broeder ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Vanden vijfstendeel versocht te
hebben vanden heere daer dat leen
of ghehouden is ·

Item oft also ware dz

die ghene die ofliuich is dat v̄socht
hadde vanden here · van wyen den
outsten sone dat leen hout : alsdan
soudet weder comē anden voerscre-
uen outsten broeder : biden redenen
dat ghewesen soude hebben of ghe-
daen ende afghetegen vandē voer-
screuen leen · daert of gesprokē was
la gheringhe als die ghene die ofli-
uich is versochte ende hulde gedaē
heeft te houden vanden voerscreuē
heere : ende daer om en waer des nz
weder opgheclommen : mer soude
gaen ande rechte ghessachte aenden
outsten : ghelijck als leen behoert te
gaen ¶ Noch soudet weder keeren
aenden outsten broeder : bi also dat
ter gheen delinghe van tvijfstedeel
tusschen den broeders en waer ghe-
schyet · Want alsdan soude dat vijf
stendeel · dat die voerscreuen dode
voer sijn aendeel behoerde te hebbē
bliuen anden lichaem van dat leen
daer of gheen delinghe of ghescyet
en waer · xc̄ ·

¶ Hoe datmen niet en mach hebbē
vijfstendeel dan na aduenant van
den erfnamen ·

¶ Item nader doot van

sommighe iounghe kinderen die nie
gheeyschet en hadden recht vanden
vijfstendeel die leste leuende soudē̄
eyschen : of indient daer veel waren
souden eyschen recht vanden vijf-
stendeel teghens den outsten broedē
si en souden niet hebben dan haer
andeel · na aduenant · vanden ghe-
nen die doot waer : daer of dz recht
soude wederghekeert sijn · an tgros
vanden leen

¶ Vanden boem van consangui-
niteyt ¶ Capittel · C · xciij ·

N V hebbe ick grote be

gheerte te volbrenghen mine
materie ¶ Ende daer om dat ic ghe
thoent hebbe vanden ghessachte · bi
twee reysen totter sester grade toe :
daer nae volcht te sien vandē boem
van consanguiniteyt ¶ Ende eerst
moechdi weten · wattet is van con-
sanguiniteyt of verenicheyt ¶ Soe
weet dattet is die maechscap die co-
met bi vleyschelike ghesellscap deen
metten anderen : tusschen den genē
die van gheenre maechscap en sijn
na bescreuē recht [· ff · li · e · Proxi-
mitas pouerem ex niprchs xc̄ · Ende
en cesseert om die doot : noch om co
pulacie affiniteyt of verenicheyt en̄
nader doot : ende alsdan ghedvert
durende tleuen vanden ghenen die
die verenicheyt hebben vergadert ·
[xxxv · q · xiij · fraternitatis xc̄ ·] wāt
nader doot : die ghene of den genen
daer ghi ghesellscap v̄enicheyt mede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hebt gehadt·ghi en moecht mimmer-
meer hebben copulacie of gesellscap
met haer nichte oft neue sonder orlof
vanden paeus: eñ om sake So mo
ghet ghi weten bi dese regule· Dat
of enige die mi ware indē anderden
grade met copulacie of verenicheyt
een wijf hadde: dat selue wijf soude
mij wesen inden anderden grade·
bider natuere vander verenicheyt
of copulacie: eñ alsoe selt ghijt ver-
staen totten derden grade toe Wāt
die copulacie of verenicheyt ingene
reert ghelijcke grade metten wijue
die vleysschelijck bekent is·

Vanden graden van generacie·

Item bi regele genera
le Indien ghi wetē wilt hoe na dat
wijf v is· die dinen neue verenicht
is inder echtscap Weet dat si v is
in allulke grade nae die copulacie:
in die eerste generacie dat uwē neue
v is Ende of een ander daer na crij
ghet dat wijf in huwelijck hij: bi co
pulacien die hi hebben soude met
haer· die uwen neue ghehadt soude
hebben: soude v wesen inden ander
den grade Ende oft die ghene die al
soe heeft bekent bi vleysschelijke ver
enicheyt· die ghene die uwen neue
bekent heeft: daer nae een ander be
kent· die sal v wesen inden derden
geade van generaci· dat welck ver-
boden is in die copulacien ofte ver-
enicheyt·ꝛc·

Van verenicheit tuschē die vrien
den van man ende wijf

Eñ nochtans moech-
di wetē· dat gheen affiniteyt en is
tuschen die vrienden vandē mā eñ
wijf: want twee broeders moghen
wel hebben twee susters in huelijck
so doet mede den vader eñ den sone
mit die moeder ende dochter: maer
daer is swagerscap tuschen dē vriē
den vandē man eñ wijf· so geringe
als hi haer trouwet eñ heeft vleys-
chelike bekennisse Eñ also isset me
de tuschen den vriendē vandē wijf
eñ haer man: soe gheringe alse mal
canderen bekent hebben Eñ die re-
dene is biden graden vā generacie
mer die vriendē vander eenre siden
eñ van dander en ingenereren niet
Ende daer om wil ic v thonen dye
forme van die affiniteyt vanden
graden: want in die middel celle is
een deel Dats te weten: in die eerste
is ghetepkent die eerste grade·
die welcke is tuschen broeders ende
susters· die welcke sijn in twee perc
ken an die rechter ende luchter side
collateralic· Ende noch in die twee
collateralen daer in is ghescreuen
broeders wijf ende in dander susters
man Ende daer om thone ick v
dye figure· bi die twee linien· dye
dat beuaeten: als den susters man
aen des broeders wijf in den eers-
ten grade van allulcker generacie·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Eñ bi die percken daer an dalende mach v claerlijc blijken:dattet wijf van des broeders sone :is teghens die susters dochter inden anderden grade van generacie Ende dẽ broe-ders sone teghens die suster dochtẽs man in gelike grade:gelijc die perc-ken dalen Ende also moechdi ṽstaẽ van alle die ander percken : die ghe figureert sijn bi hoerre graden · tot aldaer toe datse malcanderen nemẽ moghen in huwelic Ende die twee percken die buyten an sijn : die een ander rechter side:ende dander aen der luchter side:sijn daer gheset·om dattet sijn die ghene aldaer die gra-de van swagerscap van genaracie uutgaet: eñ en hebben gheen verwe ren:eñ die twee linien die van bouẽ vaten die percken:thonen die eerste grade van affiniteyt ·biden welckẽ moechdi weten·eñ verstaen:alse de ander graden dalẽde nederwaerts· na dat die clercken dat thonen ende onderwijsen : eñ die graden vandẽ middelen oec: Want niet verder en moghen die affiniteyt of swagher-scap dalen:dan die percken dz tho-nen:eñ niet verder en gheduert die swagerscap van generacie:dan tus schen den ghenen daer die percken dat thonen eñ wijsen Johannes andree ĩ summa sua vbi tractat de consanguinitate et affinitate]

Te houdẽ een leen in houlde vã enigen here· eñ die maniere vã eede of hulde te doen Ca· C·xciiij·

TE houden in leen eñ hulde van enigen here· eñ die maniere te doen hulde ·wil ic v tho-nen Indien dat ic ghesproken heb-be vanden leenen :eñ hoe datse scul dich sijn te comen of te besteruen an den erfnamen vanden genen diese houden:nae datse doot sijn· Soe volcht te weten : hoe die·aen wyen datse besteruen·die moghen eñ scul dich sijn te versoeken :ende daer of doen hulde anden heere·van wyen die selue leen ghehouden is Weet dat bider vsancie van waerlijcken houen:soe gheringhe als die ghene doot is· die dat leen ghebruycte :eñ toebehoerde : ten daghe van sijnen ouerlijden·die outste sone van hem comende·vander side van daer dat dz leẽ coẽt : toebehoertet te versoekẽ binnen xl·daghen naden dach van der doot vanden ghenen diet toebe hoerde:van sulc versoec als dz leen bi ghewoente sculdich is Want die een sijn van meer : eñ die ander van mijn Ende daer om·daer inne en is gheen regule diemen scriuen mach:mer dat heeft hi ten surplus· Ende so wye des niet en versoecht: die heere mach dat leen stellen tot boeten met beclachte op dat leen ge daen Ende behoert te houden die selue leen soe veel eñ zoe langhe in sinẽ handẽ·als den erfname ṽtoeuẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſal na die voerſcreuē ·xl·daghen tē verſoekē dat ſelue leen: dat gedaen eñ verſocht: den erfnamē behoert te begheren andē here· bi perſonē tegē woerdich: dat hi hem ontfangē will in trou ende in hulde· van ſulc leen die hi van god houdende is eñ van hem: om die welcke hi byet monde ende handen: ende te doen alle behoerlijcheyt· dat tot ſulcker ſaken nae den caſtume vanden lande ghewoenlijcken is te doen ¶ Nu mach yemant vraghen: wattet is hulde· Dat is aen ſijnen heere ghelouen· trou· hulde ende getrouwichhede: in rechtuaerdighen ende noot lijcken ſaken: ende hem geuē hulpe ende rade: hem dragen hulde ende getrouwichede voer allen eñ tegēs euen yeghelijken·

¶ Die maniere te doen hulde

¶ Die maniere te doen

hulde is deſe Eerſt den man gheſuvert· dats te segghen: den caproen afghedaen: ende ſonder mes: dye woterdraecht: ende ſonder mantel· ofte heuycke: metten teyken vry· dat hij bereyt is in recht te treden· voer ſinen heere· indien dattet van node ſij ¶ Behoert oec ſijn handen te ſamen te legghen· inden naeme vander oetmoedicheyt: ende ſtellen die twyſſchen die twee handen van ſinen heere in teyken dat hij hem al veſticht ende gheloeft hulde ¶ Ende den heere ontfanct hem alſoe: ende gheloeft hem oec te bewaren hulde eñ ghetrouwichede Ende den man behoert te ſegghen deſe woerden· Here ick come tot uwer hulde ende in uwer trouwe: ende ick worde uwen man met monde ende metten handen Ende ick ſweer v ende gheloue hulde ende ghetrouwichede voer allen ende teghens eenen yghelijcken: ende te bewaren uwen recht nae minen vermoghen: ende doen goet recht tot uwer vermanighen: ofte ten vermaninghen van uwen baeliu: nae mijn wetenſcap: ende heelen dat ſecreet van uwen houe ¶ Ende dat ghedaen weſende den heere behoert te andtwoerden· eñ om te ontfanghen in deſer maniere Ende alſo ontfanghe ick v als mijn leenman: behouden mijns rechts· eñ enen yghelijken tot ſulcke vſancie ende caſtume· als dat leen ſoude mogen ſculdich weſen· eñ wellen gehouden na vſage eñ caſtume van dē lāde· van minen houe: ende vanden Ende in deſer belofte in name van hulde ende van warachtighe heere behoert den here den man te cuſſen voer ſinen mont·xc·

¶ Hoe veel hulde oft manſcappen dint

¶ Item nu iſt te weten

dat drie manierē ſijn vā manſcap· Deerſte is gehyetē leenmā· die anď

is ghehieten·man van dienſte: den
derdē is gehẏeten hulde van paẏs·
Daer of volcht dat die eerſte die ge=
hẏeten leenman·is deſe bouen ver=
claert·Die ander is ghelijc als ſom=
mighe perſonen:die gehouden ſijn
te doen enighen dienſt anden heren
eñ houden daer of poſſeſſien: ende
hebben daer of eedt ende hulde ghe
daen Die derde is ghelijc als man=
nen die ghſworen hebben te doen
houden ende bewaren ·paẏſe andē
heren ꝛc.

¶ Noch ſegghen die wi
ſe;datter noch is ander mãſcap·die
welcke ghehẏeten is manſcap van
pleiure of borchtochte ·Wãt dē mã
behoert te doen pleiure ofte borch=
tochte voer ſinen heere :ter eer van
hem:eñ dat is al in recht eñ redene:
Ende ghi hebbet moghen ſien bidē
coninc van vrancrijc·die ghevangē
was in engelande·hoe dattet ghevr
dincert wort:dat ſommighe edelen
baroenen·die ſijn mannē waren:to
ghen in enghelant inder vangeniſ=
ſen voer hem:ende verborgeden hē
¶ Item weet·iſt dat paẏs gemaect
is vanden here :ſo moechdi verſtaē
dat hi mach daer in verbinden ſine
mannen die paẏs te onderhouden:
Die welc ſijn gehouden des te hou=
den biden eede van haerre mãſcap
¶ Item vander manſcap vã dienſte
moechdi weten eñ verſtaen· dat dē
man ghehouden is ſinen here dienſt
te doen tot allen tijden : als hij des
verſocht wort:eñ biden trou die hij
ſinen here ſculdich is · en mach hijt
niet weyghereu ¶ Ende van allen
deſen exempelen machmen ſien eñ
mercken:van alle den herē die edel
manſcappen hebben ¶ Want daer
toe ſijn die mannē verbonden·bidē
eede van haer manſcap ghedaē·als
voerſcreuen is

¶ Vanden differencien vanden
leenen

¶ Het is te weten bij be
ſcreuē recht :datter ſijn twee manie
ren van lenen ¶ Dats te weten dat
leen van condicie feodal :eñ dat leē
van condicie onfeodal Dat leen vã
condicie feodal·ſijn alle leenen:dẏe
neemt eñ ſorteert condicie feodal:
ghelijckerwijs als hulde te doē mō=
delinghe·eñ mitter hant :of getrou
wichede te doen· indiē die here daer
niet tegenwoerdich en waer· Ende
van ſulc leen moet ſucceſſie ende bij
verſoec doen eñ betalen een mã me
ſende in poſſeſſie : eñ bi hulde ende
eedt ghedaen te hebben anden here
of bi faulte of ſekerheẏt vanden ho
ue:of anders het en is geen leen vã
cōdicie feodal·eñ dattet ſij corporele
eñ niet incorporele·ghelijck als leen
tangibele daermē op ſettē mach die
hãt·op dat lãt of huẏs·of boem
Ende dat ſelue leen en mach ſijn·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

noch en is sculdich getracteert noch
belept te sijn: dan met recht ende bij
vonnisse van mannē: eñ des gelijc
houdende in leen tot vermaninghe
vanden here Ende leen van cōdicie
onfeodale: is ghelijc een sake die be
toghen is van leen incorporele: eñ
niet tangible: twelc mach ghedaen
sijn ende bewijsen op den lichaem
vanden leen bi brieuen: ghelijcker-
wijs alsmen somtijts vercoept op
sijn leengoet enighe renten: of iaer-
licsche lyfrentē: eñ dit hyetmen leen
incorporale: ende niet tangible Eñ
dit behoert te gheschyen biden here
eñ biden mannen: daer of dat leen
ghehouden is Ende isser ewige ren
ten: dē rentenier sal daer of sculdich
wesen versoec· sulc alsmen sculdich
sal wesen van dat gheheel leen: en-
de sal daer of man ghelijc den ver-
coper wesen Ende indient lijfrentē
sijn· soe sal den rentenier man wesē
sijn leuen lanc geduerende: ende is
sculdich hulde ende eedt te doen: al
so wel als aen ander leen: want nȝ
en mach hem daer of verscheyden:
ten is sculdich te sorteeren condicye
van leen Ende of sulcke renten ver
cost waren als voerscreuen is optē
lichame: wāt op een deel en machet
niet gheschyen: ten waer bi orloue
vanden here: ende den ghene die dȝ
leen soude houden soudet verboerē
den rentenyer soude verlyesen sijn
renten· ende indien hijt vercofte: dȝ
here en soude nymmermeer daer of
hebben renten· Wāt men en mach
sijn leenen niet ontleden buytē den
heere Te renten: of
erflijcke wt te geuen: eens deels vā
sinen leen

Item mer ander sake

ist: wanneer den ghene die een leen
hout eens deels vercoept voer sijn
profijt: ende om die vermeerderige
vanden voerscreuē leen: arrenterē
of wtgeuē een stucke lants of twee
of woenstede oft enighe sake: wel
mach hijt doen· op lijftocht of erflic
onder sijn seghel allene ende sonder
sinen heere· van wyen hij dat leen
hout· daer toe te roepen Ende des
doende· hi en ontledet af en verscey
det niet dat leen· ende en nem daer
niet of noch verandert: mer hi ver
meeret: ende dat leen en is indē lich
ame niet ghemindert· want die ren
te behoert beter te wesen· ende den
ghene diet in erfrenten hout· Ende
sal van dier tijt voert dat selue lant
ghesett wesen tot erfrenten indē for
me ende maniere als voerscreuē is·
ghehouden ende ghe hyeten erflant
gehouden vanden voerscreuē leen·
Ende sal belept worden bijdē man
nen rentierē dalende vanden voer-
screuen leen Ende also sijn alle lan
den: dalende vanden leenen· Ende
dit approbeert die bescreuē recht·
l defendis ·li· p̄mo et libero secūdo]

Hoe een man vri is aen sinen he
re·na dat hi in hulde ontfaugen is
Capittel C·xcv·:

Ae dat een man ont,
fangen is in hulde·Hi is vry
anden here : eñ hi hout van hem te
leen vrilijc eñ sonder middelen Eñ
is hem sculdich hulde eñ alle getrou
wichede:eñ anders en behoert hi hē
niet te wesen in pleyte ·noch in col=
lacien ·noch in wapeninge vā heer
vaerden · noch in plecken·waer hij
ghetracteert wort vander oneer of
scade vanden here·vā sijn wijf : eñ
van sijn kinderen :eñ sonderlinghe
van sijn outste soen Ende oft ghe=
buerde dat hijt doen woude voer hē
oft voer andere van sijnre virtutē·
so behoert hijt hem te segghen En=
de eer hi yet daer of doet:weder sen
den sijn manscap :of anders soude
hi ghehouden wesen als verrader
van sinen here Noch teghens sij
nen here en is hi niet sculdich te trac
teren of te doen : ende en mach sijn
leen niet ontleden oft verscheyden:
buyten consent van sinen heere:eñ
indien hi des dede·het en ware van
geenre waerden Ende hoe wel dat
het si biden consent vanden here:so
moet die verscheydinghe · diemen
daer of trect oft doet waerdich·ten
minsten tweewerven also veel :als
dat versoer vanden here op dat ge=
heele leen bedraecht ·Want men en

mach gheen verscheydinghe of af=
treckinghe daer of doen·in gheenre
wijs:ten si ghehouden van alsulck
versoec alst tlichaem vanden leen
sculdich is Soe soudet oeck mede
sijn vanden vijfstendeel die daer of
betoghen waer: ghelijc als voer ge
seyt is inden rubriche·daer of men
cie makende · gheteykent biden ca=
pittel van C·xci· Ende also wortet
gheseyt inder sake tot rijssele·bi vō
nisse van mannen· voer mijn here
gielon van aigremont tegens mijn
here ian coset · Ende des troestende
wort dit also gheraden tot atrecht·
bi alle die wijste costumierē vā ver=
mendoys·diemen daer vergaderen
mochte ten getale toe·van xxv·dye
alle ghehoert worden int fayte van
castume Ende des ghelijcs bij dye
wijste costumiers van vermendois
diemen vergaderē mochte tot sinte
quintijn:totten getale van xliij·toe
Noch wort dat alsoe gheraden · in
tourneses· bi die wijste costumyers
diemen aldaer mochte vergaderen
om een sake die daer was die een te
ghens den anderen Dats te weten
mijn here van mahien van lamais
om een groet deel vander heerlichz
van rume : teghens mijn vrouwe
katrijne constans weduwe van mi
nen here hue wijlen here van rume
Van welcke sentencie also ghegeuē
ten rade vanden voerscreuen costu
miers·geappelleert wort bide vrou

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

we katrijne int perlement·alle ghe-
sien: het wort ghelept: wel gewesen
eñ qualic gheappelleert Ende beter
de die voerscreuē appellante·

¶ Van leen te houden bi middelen
Capittel C·xcvi·

Nadat ic ghesproken
eñ getoent hebbe vanden leen
goeden: die yehouden sijn vrijlick·:
So wil ic segghen vandē lenen dye
ghehyeten sijn bi middelē So weet
dat een leen gehouden is bi middelē
in leen: daermē of heeft mannē ondi
hem·bider naturere vandē seluē leen
Eñ nochtans isset ghehouden van
ander here: gelijc als iau die here is
vandē bosche: daer hi iusticie heuet
van borchgraefscap·of grondelijc·
eñ houdet vandē here vā f vrest·die
hoghe iusticie heeft·Eñ ghi moecht
weten dat soe wye bi middel hout·
hi en mach van sinen leen niet doē
enighe nyeuwichede sonder sinen
heere ꝛc·

¶ Een exemple daer op

Mijn heere hue van
ailly heere van rume in tourneses·
woude geuen sine basterde kinderē
die hi hadde bi katrijne constans:
die hi daer nae trouwede: mer hi en
mochte niet maken die kinderen ge
trouwet of wittachtich om dat dye
voerscreuen vrouwe katrijne: ten
daghe vander gheboerten der kin-
deren: eenen ghetrouweden man

hadde leuende Nochtans die voer-
screuen heere van rume: woude hē-
luden bewijsen op sijne heerlichept
van rume·van seker ghiften die hij
maecte elcken van sijnen kinderen
bijsonder·¶ Ende dit soe dede hij
bij sijn selfs gherecht van sijn leen
mannen: ingierende in sijnen houe
van rume: ende settede hemluyden
in dat erf bij rain ende stock: alsoe
solempnelijcken alst hem moghelic
was: ende van dier ghiften ghe-
bruycten ende posseserden de voer
screuen kinderen·alsoe langhe als
den voerscreuen here leuende was:
ende daer na vijf iaren of daer om-
trent·waren die voerscreuen kinde
ren als mannen in iugement sitten
de: ter causen vanden leenen ende
landen als die voerscreuen heere hē
luden ghegheuen hadde: Ende wa
ren daer of brieuen ghemaect: dye
welke die voerscreuen here eñ man
nen beseghelt hadden: ghebuerdet
dat die voerscreuen here van rume
oflivich wort: sijn erfname legiti-
me ghehyeten here mahieu van la-
maps·relieueerde: ende versochte al
le dat lant ende heerlichept van ru-
me vanden baeliu van tourneses:
vanden welcken inden name van-
den coninck die voerscreuen heerlic
hept van rume ghehouden was·
Die voerscreuen kinderen wouden
ondhoudē hoer giftē: die voersz vā
lamays daer tegēs seyde: seggende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat of die heere van ailly ghegeven
hadde bi sinen leenmānen ende ghe
recht enige gifte of enighe bewijsin
ghe :dat en mochte hi niet ghedaen
hebben dat waerdich was oft hou-
den mochte : na dat hijt bi sinē here
ende mannē met hem niet ghedaen
en hadde ·Dats te weten:bi minen
here dē baeliu van tourneses:eñ bi
die mannen vandē coninc·ingierē-
de ten vermaninge vandē voerscre
ven baeliu :die welke genooten sijn
anden voerscreuē baeliu heere van
rume:waer omme ꝛc· Die voerscre
ven kinderē seggende ter contrarie
ende dat die voerscreuē vā ailly vri
here was vander voerscreuē plecke
van rume :eñ mochte daer of doen
ghelijc van sijns selfs goedē of sakē
geuē bespreken wye dat hē beliefde
Ende hoe wel hi des hadde willen
doen voer simple mannē:so soudet
eñ behoerdet waerdich te wesen son
derlinghe nae dattet was aen sijn
propre kinderen·eñ niet an vreem-
de personē of erfnamē:twelck is sa
ke fauourable:eñ die met allen rech
ters is te cōseruerē ꝛc: waer ōme ꝛc
Elcke sustinerende sijn faiten ghe-
protesteert ·eñ ander veel redene·al
le ghesien:het wort ghesept dat die
gifte niet en soude houden:eñ wort
ghewesē biden mannē vandē conic
in tourneses Van welker sentencie
wort gheappelleert int perlement·
Die sake van appiel doergesien int

perlement:het wort geseit bi arrest
Weel ghewesen eñ qualic geappel-
leert:eñ wordē die voerscreuē kinde
ren ghecondempneert inden costen
ende oeck inden boeten van quade
appel

Te houdē als māsman Ca·C·xcvij

Te houden als mans
man:is gelijc alsmē hout eni-
gen leen:bi die andde of derde hant
Ghelijc als die here van rume daer
voer of gesproken is: hout die heer
lichept van rume vri:eñ sond mid-
delen vanden coninc:ende den here
van callome · hout taintegnies een
stede gheleghen bi rume ·in leen vā
den voerscreuē here van rume:van
sinen houe ende hulde vander voer
screuē plecke van rume : eñ dz hout
hi vandē voerscreuē here vā rume·
bi middelen Om dat die heere van
rume· die sijn here was :houdende
is vanden coninc:als voerscreuē is
Ende een ander hout een ander leē
vandē voerscreuē here van calome
van sijn heerlichept ·houe eñ hulde
van taintegnies Welke leste leen is
mansman vanden coninc bidē mid
delen voerscreuen:daer ō en macht
niet sijn ghehieten dan mansman·
Hoe wel dat sōmighe hieten die an
derde leen mansmā:soe soudēse oec
dat derde leen :mer het is behoerlije
ker te hieten die derde leenmā mans
man;dan die anderde Ende soe en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mach oec die derde leenmā · nz meer
doen van sinen leene enighe trans-
poort noch nyeuwichede : sonder dē
here middele · noch sonder sijn ouer
ste here : ghelijc voerscreuen is bi ex
emple in die rubriche precende · :

Item so wye leen hout : het si vri
middele : oft laghe : oft ariere fief
Weet dat hi is ghehouden sinen he
re te dienen · tot elcker reysen dat hij
daer of van sinen heere vermaent
wort · In twee saken : dats te weten
In sinen ghedinghe om recht te do
ne : ende en mach hem niet excuserē ·
noch en behoert · sonder sonderlin-
ghe onleden · Ende indien hi woen-
achtich waer wter prouince : of dat
hi beuallen ware in crancheden · vā
ghesichte · van leden · van sprake : of
van sinnen : soe behoert hi te hebbē
eenen man die voer hem spreket
die in sulcker sake bedient sijn leen
of anders die here mach clachte doē
op sijn leen van boeten : ende van
hem te bedwinghen sinen leen te be
dienen : oft een man verandtwoer-
delijck · dye daer woenachtich is in-
der heerlicheyt vanden here : aldaer
men hem vermanen mach ten ghe-
dinghe vanden heere : telken dattet
van node wesen sal Ende alsoe
heb icket ghesien doen : bij soe veel
exempelen : ende so veel reysen : dat
daer gheen twijfel aen en is

Van dienste in kayte vanden
heervaerden

Item of die heere of prīn
ce te doen heeft sijn leenman om sij-
ne eere te bewaren · of sijn lijf : ende
om sijn lant te verweren : Weet
dat hij hem ontbyeden mach : dye
welck ghehouden is te comen indē
wapenen ende te paerde nae dattet
leen sculdich is : ende daer inne oeck
den heere dienen bijden tijde van
xl · daghen Alsdan so soudet wesen
opten costen vanden heere Ende of
dye leenman ghebrekelicken vallet
tot deser vermaninghen Weet dat
hi hem stellet op weghe sijn leen te
verlyesen : ende geappliequiert we
sen aen den heer : ende noch gerepu-
teert wesen : als quade ende viande
van sijnen heere : ten waer bi alsoe
dat hij alsulcke onleden hadde : dat
tet redelicken waer dat hi voer on-
sculdich of gheexcuseert ghehouden
sij Welcke onleden : soude moeten
seer groot ende noottelic wesen En
de indient ware voer so na ghema-
ghe dat die leenman syeuer ghebre-
kelicken waer sijnen heere dan sijne
maghen · soe is hi sculdich hem we-
der te seynden sijne manscappe : eer
dat hi hem wapenen mach teghens
sinen heere Want indien hijt an-
ders dede : hij soude ghereputeert
wesen · als verrader ende ongetrou
ende soude verliesen sijn leen · dye
anden heere soude worden gheap-
pliquiert · noch gheen excusacie oft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

onsculde en soude aldaer mogē we
sen: om enighe maechscap Ten wa
re dattet waer tegens een anđ here
van wyen hi oec leen houdende wa
re: eñ daer hi hadde ghelijcke gelof=
te te houē: want ander excusacie en
weet ic ghene Indien die heere ver=
maent sijn leenman te gaen in heer
vaerden · aldaer die here is: eñ hi ge
brekelic valt: hi verbuert lx · pont ·
Ende of hi hem anderweruen ver=
maende om een heervaerde · ende hi
noch in ghebreke valt: hi soude ver
liesen sijn leen Ende na sommigen
daer behoren te wesen drie verma=
ningen Die eerste is indē heervaer=
den te gaen: wanneer den heer reisē
of sculdich is te gaē: allsdan sijn die
boeten sulc als tversoec vandē leen
is Item als den here is int heer te
velde · die niet en coemt tot dier ver
maninghe: daer staet toe lx · pont ·
als voerscreuen is Item ten der=
den die niet en coemt: hi verliest dat
leen: ende behoert ghereputeert te
sijn · als quade viande vanden here
als voerscreuen is Ten si dat hi sō=
derlinghe behoerlicke onleden heeft
ghedaen eñ getoent in tijde eñ plec=
ke Ende allso wortet ghewesen bidē
cosstumiers van rijssele · inden iare
van · lxxxvi ·

Te houden in maechscappe
Capittel · C · xcviij ·

TE houden in maech

scap is: wanneer die ghene die eni=
ghe sake hout: eñ die gene vā wyēt
ghehouden is: ghelijke partien sijn
of goeden · bi redene vā maechscap ·
eñ dat die voerscreuē houdinge vā
hoer voervaders coemt: ende coemt
bi successie van maechscap: ghelijck
inden plecken: eñ sonderlinghe in
normandie · of inden lenen vā broe
ders comende vanden vader · Dye
outste heeft dat gros of twedeelen:
eñ die ioncste hebben dat derdēdeel ·
biden redene van delinghe eñ van
successie Dit stuc ofte goet is ghe
houden in maechscap: want si sijn
ghelijc inden leen: hoe wel dat deen
groter si dan dander: eñ nochtons
hout hijt allso edelic als den outsten
doet dat gros: eñ si sijn ghelijcke in
maechscap Ende nochtans willen
die rechten: dat die ioncste hout vā=
den outsten in maechscap: eñ gaet
allso totten sesten grade toe vander
maechscap: die gene wye des coemt
is allsdan sculdich te doen hulde an
den outsten: dats te segghen · dat hi
representeert den outsten · eñ die alls
dan houdende is dat gros vanden
leen Ende anden seuendē grade: dē
ghene diet allsdan wil houdē is scul
dich te doen hulde ende eede · om dz
leen Ende allsdā coemt dat leen we=
der ghehouden te sijn · gheheelic vā
den outsten broeder · of vanden ghe
nen die allsdan tgros vanden leen
hout; eñ allsdan isset ghehouden in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

manscappe : ende dan niet meer in maechscappe Ende weet dat in die houdinghe van maechscap: die outste heeft opten genen die alsoe hout die iusticie ende bedwanc van sijne renten· ende vanden diensten die dē oversten heere toebehoren: van onghelike of broecke ghedaen: hem of sinē volcke: eñ van geen sake meer;

Usancie van orliens

Eñ naeder usancie vañ

orliens: so wye in maechscap hout· hi heeft also iusticie: alsulcke als dē outsten: ende en is niet ghehouden hulpe noch dienste te doen: dan anden oversten here ·noch die heere en mach daer op setten dienste: soe langhe alst gehouden is in maechscap Veel ander costume sijn daer ī houdinghe van maechscap: mer om dz si soe ghelijc sijn ten plecke van normandye int beghinsel daermen of vseert ·ende dattet al wort gevseert bi ghescrifte ·anders dan men clōs doet in lande costumier: Ic wil dat int cort passeren: ende procederen· van te houden in bourgayge

Te houdē in bourgayge· Ca·c·xcix

IN bourgaige te hou

den is· te houden · landē pachten· renten· woeninghen: oft ander erve ·die sonder enige leen ghehouden sijn: ende dye oeck niet sculdich en sijn hulde noch manscappe aen ghenen heere; dan die renten ten ter mijnen ghewoenlijck · Ende mach die ghene die alsoe hout: doen van sijne landen sinen wille · vercopen of gheven· mits betalende den dienste vanden heere: al ist die wille vā den heere of niet · Ende daer op setten renten: ende renten afsetten: en de dat en machmen niet doen optē leen sonder consent vanden heere· ghelijc voerscreven is Ende en sijn sculdich aenden heere ander dienstē noch sculden· dan die renten ten termijnen: ende die sommighe ter doot van dubbelde renten

Usancie van normendie·

Ende naeder usancie

van normendie: daer inne en valt ghelofte noch vertrec: ende hebben die vrouwen die helfte naeder doot vanden mannen: op dattet sij acqueste of vercreghen goeden ·Ende in maechscap die susters deelen also wel als dye broeders Ende na die selve costume van normendye· soe en sijnse sculdich diensten noch versoeck

Te houden in cotterye·

Capittel ·CC·

TE houden in cotterie

Abidē usācie vā costume locale is tehoudē alle eygē landē eñ possesie: dats te seggē die niet gehouden en is in leē· dz geneēlic hyet tuschen die costumiers eygē lāde · eñ en sijn sculdich manscap · diensten · noch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

heervaerden· dan die renten anden
here ten termijnen ghewoenlijc: eñ
ter doot dubbelde renten in sommi
ghe plecken · Mer sijn sculdich aen
horen here dienste van scependom·
Want die here van sulke erf houds
mach maken syne scepenen·om te
tracteren eñ te beleyen die eruē tus=
schen sulcke sijne ondersaten :eñ ye
houdē te doen daer of erf eñ onterf
vanden erue:te kennen eñ doen be=
talen die renten die sulcke erue scul
dich sijn:eñ anders niet : ten sij dat
die here recht eñ iusticie heeft gepre=
uilegeert van sinen ouerstē·die sulc
recht gheuen mach:ghelijc als prin
ce ouerste vander plecke

Te houdē in pachte Ca·CC·i·

In pachte te houden

is te houden lande van enige
in pachte Dats te segghen ·in seker
sculden·diemen hyet pacht: twelck
is om die sake ghestelt op die landē
Wantse also ghehouden sijn van=
den here : daer of datse ghehouden
sijn So en sijnse sculdich anders ge
ne renten noch onghelden noch sce=
pendom:dā als die heere van node
heeft te hebben recht om enige pach
te of scheydinghe deen teghens den
anderen: hi mach eyschē sijn pacht=
houders·ende machse vermanen te
doen:eñ recht segghen:ende sij sijnt
sculdich te doen ter vermaninghen
van horen here Ende en is daer an
ders gheen scependom noch meer:
dan vier ofte vijf vanden mannen
houdende in pacht · die eerste die dē
here ontbieden wil voer dien dage·
ende en hebben anders gheen ken=
nisse·dan van erf ende onterf van=
den landen ghehouden in pachte:
ende het en behoert oec niet ghedaē
wesen noch ghewesen bi andere

Te houdē in alloes Ca·CC·ij

Te houden in alloes:

is laut te houden van god al=
lene :ende en sijn sculdich·pachten:
renten·onghelden noch dienste: ver
socc:noch ander sculden neghene:
in leuen noch in dode :mer die ghe=
ne diese houden·houdense vry van
god: ende hebben aldaer alle saghe
insticie: ghelijc van trouf vā clachte
ende van kennisse vā simple delict
te wijsen bi hoer ghenoten·houden
de in alloes die vāder castelerye sijn
ende die een alloes vermanen den
anderen·sonder here of baeliu bege
rende anden here souuerain ·dat hi
in hulpe van recht wil doen setten
hoer vonnisse tot executie ·bi sinen
sergant :ende die here ist sculdich te
doen: dat erf ende onterf van alle
die alloes : ende vermanen deen dē
anderen daer of· ende gheuen daer
of brieuen ende decret·die houdelick
ende waerdich sijn gheseghelt met
horen seghelen·ende in sommighen
plecken · om te doen vercopinghe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van sijn alloes: daer en behoeft niet dan die kennisse die den vercoeper daer of doet voer notarisen oft tabellion ende brieuen daer of heffen of voer mannen onder sijn seghel· indien hi seghel heeft dat bekent is: daer brieuen of ghemaect worden: Ende indient gheappelleert wort van hoer sentencie: na sommighen plecken · die vry alloes verwesent inden wapenen: ende anders nyet: Ende naeden recht · het mach sijn gherelyeueert voer goede mannen· Mer die vsancie vanden alloes behoert bewaert te sijn: soe verre alst redene waer

¶ Te houden bi aelmissen Capittel · CC · iij ·

TE houden bi aelmissen: dat is te houden tgheent dat ghegeuen is der kercken: bi sulcker manieren: dat dye ghifter alsoe vrij ghegheuen heuet · dat dye kercke daer of is pure ghebruycker sonder middelen: ende dattet nyemant en hout dan god · ten sij bi also: dat die ghifte gheconsenteert: ende gheamortificeert sij vanden prince· daer of dat als ouerste ghehouden is: want alsdan soe en is die kercke daer of sculdich · versoeck · diensten: noch sculden · hoe wel dattet is leen oft edel houdinghe ¶ Item ende hoe wel dat dye ghifte nyet en sij gheconsenteert · noch oeck gheamortificeert vanden souuerain oft ouersten: daer omme en ist niet dye ghifte en sel ghehouden wesen van der heyligher kercken · ¶ Mer het is van node te hebben eenen man: die antwoert voer die houdinghen Ende moeten nae sijnre doot: dye gene die sijn vander siden vanden ghifter · daer stellen een ander doende die beliefts vanden heere: daer of dattet ghehouden is ¶ Dat is te segghen · die sake gheghеuen: ofte des nyet: den heere van wyen des is ghehouden bi beclachte · daer bij rechtelijcken ghedaen: mach aldaer setten ende stellen die hant vanden rechte: soe langhe als men daer of ghedaen sal moghen hebben sijn goetduncken · ¶ Ende also wachet oeck ghescyen van man te man als sij steruen: soe langhe als biden ouersten of vanden heere gheamortificeert sal worden ¶ Ende als des ghescyet: soe moet daer toe gheroepen wesen den here of ouerste daer dye ghifte of ghehouden is · ¶ Want sonder den middelen here te roepen · die ouerste heere en mach noch en is sculdich te amortificeren enighe possessie: ten sij dattet van hem allene puerlijcken ghehouden mach wesen: ende ten sij oeck dat dye heere middele: wye daer heeft interreest: ende hij oeck des consenteer: ende dat sijn rechte daer aen bewaert sij · ¶ Ende indient

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

alsa niet ghedaen en is: die herē vā
wpen des is gehouden ·machet doē
vercopen niet tegenstaende die gif·
te ghedaen aen die kercke ·Ende oft
hijt niet en doet vercopen: soe moet
hijt hebben·indien hi hē daer of niet
verdragen en wil · alle die kennisse
op die sake ghegeuē als hi te voren
hadde: en̄ dat hem gheleuert si man
leuende en̄ steruende vander saken
ghegheuē: en̄ dat hijt bedient, biden
orlof vanden heē· van wpen des is
ghehouden :ghelijc voerscreuen is·
en̄ voldaen anden here tot sijnre be
lieffte: of anders die here salt in sinē
handen houden ·als in des herē hāt
bi gebreke van man·

Vanden amortissementen: ·:
Capittel ·CC·iiij·

Weet dz amortissement

is soe veel te doen anden heere
souuerain : en̄ anden heere subiect·
van wien die sake diemen amortisi
terē wil ghehouden is: dat si consen
teren en̄ ouergheuen·dat die sake si
en̄ bliuen mach tot ewigen daghen
sonder sculde of onghelde neghene·
en̄ daer of brieuen hebben vanden
ouersten here·en̄ vandē consent vā
den middelen here En̄ van dier tijt
voert en valt noch en mach die here
tot ghenen daghen daer op eyschen
of hebben enigen recht explojt boe
ten: noch confiscacie Mer blijft aen
die kercke: sōder ander dienste noch
rechte anden heere·gheestelick noch
waerlic van enigen saken·

Te houden bi wille Ca·CC·v

Bi wille te houden· is

wanneer enighe gheeft van
sijn leen een deels enen anderen : en̄
behout selue die manscap daer of:
gelikerwijs dat so wye xx·pont des
iaers te rente hadde op een leen : en̄
daer of gaue die xij·pont ·of ander
partie·keerende die manscap tot hē
seluen: en̄ behoudende die manscap
voerscreuen van sijn man · Want
die ghene wyen des allo ghegeuē is
en doet gheen eedt of hulde noch en
is ghehouden te doen om tgeen dat
hem ghegeuen is En̄ nochtās hout
hi die rente edelic Want gheen sake
en is ghestelt of ghewesen op leen:
het en sorteert edele condicie : biden
redene vandē leen daer dat wt spru
tet: ten si biden consente vandē here
die des geeft : die des mach laten in
eyghen renten indient hem belyeft·
Hier of en is niet alsoe ghevseert
in piccardie · Want die renten dye
ghegheuen of te vercoft ware : sou·
de ghehouden sijn in manscap bij
den seluen

Te houdē bi dignitejt·Ca·cc·vi

Bi dignitejt te houden

is te houden enighe officie in
leen·bi forme van dignitejt : gelijc
als te houden heerlicheden: ende an
der officien in erue ende in leenen·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghelijc als erfmeyer: Of te houden
in leen· daer men of vrij ende quijt
is·van enighen sculden die gemeen
lijck ghewoenlijc is te betalen indē
lande:ende men niet en betaelt bidē
rechte vanden leeuen :daer op men
woent:ghelijck als een huys vri is
van exsijse vanden lande te betalen
die dat ander volc betaelt ·Of recht
te hebben in ouen·of molens:bider
vryheden van leen Ende alle ande
re sulcke vrijheden·die biden besitte
of houdinghe vanden leen sijn aen
den ghenen diese houden ende heb-
ben·Want alle alsulcke houdinghē
sijn gheheten houdingen van dig
niteyt:ende sijn vrij ende edelen tus
schen den anderen·

¶ Vanden voersoeck die die leen-
goeden sculdich sijn aenden heeren
Capittel CC·vij·

Vanden versoeck dat
die leengoeden sculdich sijn ·
wil ic spreken om dattet volcht nae
den houdinghen vanden leenen
Soe moechdi weten datter gheen le
nen en sijn : si en sijn sculdich ver-
heffinghe:of versoeck Soe isset te
weten datter sijn drie manierē van
versoeck te betalen ¶ Die eerste is:
wanneer die ghene die dat leen ghe
houden heeft oflijuich wort : sijnen
outsten soen is ghehouden te relie-
ver n ofte versoeken van sijnen he
re van wyen dat leen gehouden is:
nader doot vanden genē dier doot
is:van sulcke versoeck ende binnē
sulker tijt: als die costume vanden
lande ende vander plecken dat wt
wijst ·Want nae sommige plecken
men moetet versoeken binnen·xl·
daghen :ende nae sommighe ander
plecken binnē siaers :eñ na sōmige
binnen vij·daghen ¶ Item nae die
costumen vanden plecken ·sijn dye
versoeken Want die een sijn lyege
die ander half liege ¶ Die lyege sijn
sculdich x·pont van versoeck Dye
half lyege sijn sculdich·v·pont van
versoeck Die sommighe leenen sijn
sculdich paerde bij prijse : dye an-
der sijn sculdich witte hantscoenen·
witte spere :dye ander sijn sculdich
lx·scellinghen : ende alsoe nae dye
custumen vanden plecken soe moet
men hem regelen· ¶ Ende daer om
me en isset van ghenen node daer
of veel te segghen · ¶ Dye
anderde maniere van virsoec te be-
talen is ·wanneer die ghene die dat
leen heuet ende aengaet : treet ofte
gaet in religie of cloester:·:
Want alsdan moechdi weten · dat
dye ghene dye daer na behout van
den leenen te posseseren :behoert te
doen ende te betalen aenden heere·
alle versoeck: ghelijck als of die ge-
ne die alsdan inden cloester gegaen
is·doot ware· ¶ Dye derde ma-
niere van versoec te betalen is :wā
neer als dat leen valt in regement

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van bayl : want alſdan moet dye
bayl relieueren of verſoeken inden
name vanden ionghen of weeſen·
Ende hem lenen dat verſoec ter tijt
toe dat hi ſelfmondich is : ende alſ⸗
dan is dat ionghe hem dat ſculdich
weder te gheuen :ende niet eer: ¶
Ende indien ghebreck ghewyele bi
den bayl : dat dat verſoeck nyet en
gheſchyede in tijde : dat ſoude weſē
ten perijkele vanden bayl Ende oec
van gheen ander ꝛc· ¶ Nochtās
ſijn die ſommighen vander opinie
dat die bayl ſculdich is verſoeck ter
cauſe van ſijn bayl : om dat hi tredē
moet inden bayl met recht : ende dz
hi bedient dat leen : ende ſo doet oec
die erfname vanden leen : wanneer
hij ſelfmondich is : ende dat hi eedt
doet· ende betalen dat verſoeck: ¶
Mer ick hebbe gheuonden die meeſ
te deel vanden wijſen : dye welcke
ſijn van opinie ter contrarie · ende
dat daer gheen doen en is dan een
verſoeck: dat die bayl ſculdich is te
leuen· int ingaen ofte int intreden
vanden bayl ¶ Ende weet dat tot
alle manſcappen moet weſen ver⸗
ſoeck of rechte :of anders die natue
re vanden leen en ſoude niet weſen
ghereſorteert of volbracht Eñ daer
omme in tranſactie doende hulde
ende verſoec:is in een te ſamen ver
enicht: biden adueu ende ſculde die
daer of ghedaen is anden heere ¶
Want ſonder des nyemāt en mach

vallen in hulde of manſcap ¶ Mer
des en is gheen node te doen in tin⸗
treden vanden leen eñ in manſcap
om die doot van enighe ¶ Want
alſdan en moetmen niet betalen dā
verſoec · ende genen anderē dienſte
daer om datter gheen nyeuwe mā⸗
ſcap en is: Wāt het en is niet nyeu
we manſcap ·vanden naeſten erf⸗
name vanden doden tonfanghen:
Want hi en doet niet dan repreſen⸗
teeren ſijn voerſaten ; daer om dat
den heere niet en behoert te weſen
ſonder man van ſijnen leen · Ende
leen bij ſijnre natueren behoert te
gaen van erfnamen tot erfnamen·
ende naeden wijlen :het en behoert
niet weſen verandert of verureemt
in vreemde handen :ten waer biden
ſaken die int rechte ſijn ¶ Hoe een
man mach vercopen ſijn houdinge
ende ſijnen erfnamen oteruen :daer
of ic hier bouen gheroert hebbe inde
rubriche daer of mencie makende:
die ſeyt : hoe dat nyemant in ſijn
doot bedde · en mach vercopinghe
doen die van waerdē ſij :ghetepkēt
bidē ghetale vā ¶ Eñ daer om noch
ſoe wye doē wil nyeuwe hulde oft
māſcap :men moet daer of doē ſcul
de andē heer ¶ Item ſo wye gheen
māſcapheyt en doet van verſoec te
betalen binnē der tijt· hi verualt in
den boetē ghewoenlic teghēs dē heē
eñ die heere ſal houdē dat leen ſondē
man; alſoe langhe allmēt gehoudē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

heeft sonder heere · Dats te weten:
soe wye leen hout van witte speere
oft witte hantscoenen van versoec·
hi valt in alsoe veel boeten als dat
leen lyege sculdich is: dat is · x · pont
alsulcke boeten is sculdich dat leen
te halue lyege · v · pont: Ende weet
datter gheen leen en is van meerre
versoeck · dan van · lx · scellinghen
lonisiens Ende of dat leen soe cleyn
ware · dattet niet waerdich en ware
lx · dier scellinge iaerlix · of and̄ leen
dat niet waerdich en waer sijn ver-
soeck · Weet dat die here behoert te
hebben die beste vruchten vandē leē
indient hem belieft · die binnen drie
iaren daer op comen sellen

¶ Van leen van sergenterye

¶ Item leen van sergen
terie na die costume vander sale tot
rijssele en sijn niet dan op xxx · scellī
ghen van versoec: eñ tot xxx · scellin
ghen van dienste ·

¶ Costume van mortagne

¶ Item nae die costume
van mortagne: alle lenen sijn op lx
scellingen van versoec · of van drie
iaerscharen: die beste ghelijck alser
voerscreuen is ꝛc · ¶ Van leen
van weesen of iongē ond̄ hoer iarē

¶ Item en valt geen wee
se of ionge onder sijn iaren in gene
boeten · om tversoeck niet betaelt
Mer die die heere mach daer of be-
clachte doen: ende men behoert hem

te wijsen · tē nemen sijn versoeck op
die incominghen vanden leen sond̄
boeten ¶ Ende alsoe wortet gesept
ende ghewesen inder sale tot rijssele
om ian vander houssiere onder sijn
iaren: ter cause van sijn leen van
peronne · die onuersocht gheweest
hadde bi meer dan een iaer: om den
twij die vanden voerscreuen leene
was · bi proces hanghende inden
voerscreuen houe Ende oft gebuer
de dat nader doot van enighe: dye
houdende waer sommighe leenen:
van sommighe heeren: ende achter
bleuen sommighe kinderen van hē
sonen als voerscreuē is Die outste
soude wechdraghen alle die leenen ·
indien datse ghehouden warē van
sommighe heren Ende of se alle ghe
houden sijn van enen heē: die lenen
souden gaen na aduenant vanden
sonen Ende daer om indiense ghe-
houden sijn van sommighe heeren
alle comense aenden outsten sone te
versoecken: van alle die heren daer
of datse ghehouden sijn · Ende sijn
se ghehouden al van enen here: elck
vanden sonen souden versoecken
dat leen dat welcke hij sculdich wa-
re te hebben: ende alsoe is dye heere
sculdich hemluyden te ontfanghē:
ende en is niet sculdich hemluyden
te weygeren: ten waer bij alsoe: dz
dese leenen ghehouden van sommi
ghen heeren: dye ionckste sone qua
me omme te versoecken; ende dye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

outste niet en quame·alsdan en salt
die here niet houden·ten si dattet hē
belyeft : om dat hi wel weet datter
een ouder sone is·die met redene dz
leen sculdich is te houden eñ te heb⸗
ben Ten si dat die here weet sekerli
ken:dat sonder fraude · noch sōder
ander recompensacie:die outste cesſ⸗
serde te comen versoekē· eñ dat dye
outste hem daer of niet en ōdraghet
om gheen sake dan om te vorderen
sinen broeder die luttel goets soude
hebben:ten waer dat des gescheyede
Want anders die here soude gehin
dert of bedrogen wesen in sijn heer
like rechte van sijn thiende : twelck
hi niet en behoert te verliesen ·om
ghene rekeninghe noch transactie·
die hi doet teghens den consent vā⸗
den heere · Of indient alsoe niet en
ware·dat die outste sone hem ōdroe
ghe van alle die successie · die van
sinen vader ghecomen was of van
sijnre moeder· indien dat leen qua⸗
me vander side van sijnre moeder:
of dat hi niet ghetreden of ghegaen
en ware in regele of cloester·eñ pro
fessie doen:eñ aldaer bliuen·Want
anders die heere en heeft oeck ghe⸗
ne sake hem te verdraghen : ten sij
dattet gelieft·eñ dat hem orlof daer
of ghegheuen si:of anders het sou⸗
de schijnen datter fraude of furple
ware·teghens den rechte heerlijcke:
eñ also wortet ghewesen indē houe
tot cysoing:om mijn here pieter vā
vertain·teghens mijn here sinē out
sten broeder :Welcke broeder wou
de verheffen ende versoekē een leen
ghehieten die hooft:mer die here en
woude hem niet ontfangen:om dz
hi wel wiste datter een ouder broedē
was diet sculdich was te versocken
Ende daer om seyde die here dattet
waer was blijkelick: datter middel
was tuschen hemluden·bi verande
ringhe van landen· of van ghelde:
daer om die ioncste also quam ver⸗
soeken·ende die outste swege Daer
op ghewyele proces inden houe tot
cysoing:ende geduerde langen tijt·
eñ so langhe dattet ghevondē wort
biden rade vanden wijsen van rijs
sele:dat die here niet ghehouden en
was den voerscreuen versoec te ne⸗
men noch tonfangen:ten waer dat
tet hem beliefde :eñ moeste die wille
vanden here ghedaen sijn · Item
also wortet mede geseyt van een an
der leen in tourneses:te houden vā
den here van warcoing: tuschen ia
cop van waudripont:outste soene
van mijn heere van waudripont·
ende aernt sijn ioncste broeder Wel
ke leen gheleghen is tot esquermes·
Item noch worttet also gheseyt
van een ander leen: gheleghen tot
cysoing·inder manierē als hier bo⸗
uen gheseyt gheweest is

Vanden heerweghen eñ wegen
Capittel·CC·viij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item recht van weghen

Item recht van weghen daer of die rechten spreken: so doen oeck die costumiers: ende daer omme wil ick thonen dat gheen dat dat ick daer of ghesien hebbe.

Weet dat bij sommighe nae men worden ghenaemt rechte van weghen. Dats te weten: weghe pade sentyer. cariere. trauers: heerweghẽ lopende van ryuieren. Want alle moghen se ghehyeten sijn weghen. dye sommighe sijn ghehyeten priuers: ende dandere gemeene of opẽbare: Die priuers sijn die ghene die enen yghelijcken niet ghemeen en sijn: ghelijck als sommighe hebben recht te lijden doer den velde van sine ghebuerren om te gaen tot sijnen lande of erue. die gheen ander wtganck en heeft: ende die is ghehyetẽ weghe oft pade: ende behoert breet te wesen derdaluen voet. Ende in desẽ wege mach ghemaect sijn brugghe of hecken: ende en behoren aldaer te lijden of te gaen enighe beesten sonder boeten [Insti. li. ij. rub. de seruatis restitorum. ca. via est]

Item sentier is breeder weghe: ende moghen. ende ghelyedet sijn beesten: ende men en mach aldaer niet maken brugghe noch hecken: mer mach daer doer gheuaren sijn in allen tijden: ende behoert te sijn open gehouden: ende behoert breet te wesen vijf voeten: ofte alsoe veel datter waghẽ moghen lijden. [et non institu. libri. ij. de seruitu restitorum ca. interest ius].

Item cariere is eenen wech also ghemeen datter een yeghelijck mach gaen en de comen te voet te paerde ende mẽ wagen ende karren: sonder verbot of wederseggen: ende en mach daer ghemaect sijn brugghe noch ander belettinghen: ende behoert te sijn x. voeten breet ten minsten [institu libro. ij. rubri. de seruitu restitorum. ca. et actus est ius]

Item trauers is een weghe dye dwers gaet. vanden enen lande inden anderen: ende is ghemeen an yghelijc: om volc de is ghemeen an yghelijc: om volc beesten: ende om gerept of waghen

Ende ghij moghet oec weten dat in vrancrijck behoren die dwerse weghen bewaert te sijn ende onderhouden. Soe behoert dese dwerse weghe breet te wesen: als die costumiers seggen. xxij voeten: of xx sijn. xx. voeten [Insti libro. ij. rubri. de rusticis rusticorum. et rubri. de iure gencium]

Item dye heerweghen sijn grote weghen. dye gaẽ vanden enen lande int dander. ende vander ener stede in dander. ende en behoert daer niet ghedolot noch ghepotet te wesen. den wech op die boeken hout. xl. voeten breet op die boeken hout. xl. voeten breet teghens den coten van lx. scellingẽ teghens den coninc inden conincrijc: ende in ãderen landen teghens den prince: Want dye aen den ouersten heere behoert dye regement ende kennissen vanden

groten weghen : en̄ vanden saken
die aldaer ghebueren : Hoe wel dat
se doerliden en̄ dwersen inne ende
doer dat lant en̄ heerlichept · vā een
hoghe iusticier : en̄ soe en behoertmē
niet te ackeren enige landen die aen
die grote wech ghelegen sijn : ten sij
in wederkerende dat lant in sijn re-
gele · aender side van dat lant · en̄ nz
opten wech · op drie voeten na : op
dattet lant niet en wint optē wech ·
en̄ thonende datter is heerlicke we-
ghen op die boeten van lx · scellingē
Mer wel mach die ackerman sinen
acker keeren ende wendē opten we
ghen · sonđ te verboeren ·
Item vanden ryuieren lopende
die van sulker manieren sijn als in
der rubriche daer of dienende is ver
claert : ende gheroert is volcomelic-
ker : ghetepkent biden ghetale van ·
ende daer om lide ic mi daer of bređ
te spreken
Vanden ridderscap : dat die herē
epschen wanneer dat si huwelicken
hoer ousten sone : of dat hi ridder
wort

Capittel · CC · ix ·

Weet dat byden recht

Ciegnouralt en̄ vā ridderscap :
Die heeren sijn wel ghewoenlick te
epschen op hoer leenmannen · ende
op hoer mannen : houdende in rot-
terie die ridderscap van hoer outste
sone · Wanneer dat hi ridder wort ·
ende oec die huelic van hoer dochē ·

om die grote coste die die heerē daer
om doen · Ende ghelijc die sone ghe-
houdē is bi naturē te batē te comen
sinen vader met recht Heerlicke die
leenmannē en̄ ondersatē van eenen
here · die hoer hoeft is en̄ hoer vader
in heerlichept : en̄ in eere : ende inder
noot behoren si hē te baten te comē ·
in deser saken sonderlinghe : alst is
om sinen outsten sone · die verbepđ
is hoer here te wordē · of bi sijn out-
ste dochter · die hoer vrouwe mocht
wort en Soe is gemeenlic die hulpe
vanden leenmannē : houdēde liegē-
ment van x · pont : en̄ vanden haluē
liege v · pōt : en̄ vandē genē die hou
dende is in rotterie van dubbelden
rentē En̄ alsoe isset wel gheacustu-
meert in veel plecken Mer of gi mi
vraget · dat van rechts wegen daer
toe behoert · Weet dat die heere dat
niet epschen en mach bi rigopr : mer
om dattet is gheacustumeert also te
doen : en̄ gehengenisse is onterfnis-
se · na opinie van sommigen Wāt
het volcht dat die mannē niet liden
of passeren en mogen te doen ende
te presenteren eens een hoeshept eer
lijc : ghelijck als van een verguldē
cop : of ander iuwelen : naeden staet
en̄ macht vandē leenmannē en̄ vā-
den heren : mer diet wijsselic doē will
dat behoert te wesē telke repse nyeu
we dinghen : op dattet niet en keert
tot ghewoente · Ende en mach den
heere daer of gheenen epsche doen :

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bi bedwanc noch mit recht:mer eyſ
ſchen bi hoeſchept

¶ Een exempel daer op

¶ Het ghebuerde dz den
heere van ſinte venant :eyſchede ſij
nen mannē ende leenmannē·om dē
huwelic van ſijn dochter · ende dye
ridderſcap van ſinen outſten ſoene
te hebben volle dienſten van leen :
Dats te weten· te volle leen x·pont
aen halue leen v·pont: ende anden
onderſaten in cotterie dubbelde ren
ten Die mannē vandē heere verga·
derẽ teſamen:eñ hem daer op wel
beraden: ſi antwoerden horen here
dat ſi daer aen niet ghehouden en
waren:mer tot ſijnre eere ſi ſouden
gaerne doen een hoeſchept eñ p̄ſent
ſulc alſt hem belieuen ſoude·uz dat
ſe anders gehouden oft verbonden
waren:noch hoer lenen of houdin·
ghen Die here en heeft des niet dāc
kelijc ghenomen ende ſeyde Dat hē
daer of recht ghedaen ſoude weſen·
ende dede hemluden dachuaerden·
voerden ouerſten here inder ſale tot
rijſſele Die ſake ghehoert:het wort
gheſeit bi mannē:dat ſi nye daer of
ghewelen en hadden noch gheſien·
noch ghehoert wijſen : ende dat ſij
daer om gheen vonniſſe gheuen en
ſouden:eñ die leenmannen ende on
derſaten en waren daer aen niet ge
houden mit recht ·Mer bi mannen
van rade: ſi rieden die voerſcreuen
mannen dat ſi bi hoeſchept doē ſou
den horen here totter feeſte van ſijn
kinderen·enighe preſent: het ware
in ſiluerwerck·in wijn ·of anders:
eñ dat ſijt gheſien hadden alſo doē:
Mer anders en wouden ſi daer of
niet legghen :ende oft ſi des vorder
wouden weten :ſi mochten trecken
totter hoeftſtat : dats te weten ·ind
camer vanden coninc:om dat doen
ter tijt die ſtede vā rijſſele toebehoer
de den coninc:daer die mannen wa
gierende inder ſale ghewoenlic wa
ren te gaen:wanneer ſi in twijffele
waren van enighe ſaken Noch in
andere houen en heb icket nye ſien
wijſen:noch hebbē mit vonniſſe

¶ Vanden lenen die ſculdich ſijn te hebben herbeguayge op die pleckē·
Capittel CC·x·

Men vint ſommighe
lenen of ander houdinghen:
die bi hoer nature behoren te hebbē
herbegayge· op die plecken dieſe de
ſigneren Ende oft ghebuert datter
ghebreck ſi in enighe plecke:eñ dat·
ter gheen herbegayge en is:die here
mach clachte doen rechtelic·dat alle
die ghene· of die ghenen die tot ſulc
ker woenſtede of plecke:eñ behoert
ghenaemt te ſijn :willen hebben of
vermeten rechts : datſe ghemaect
hebben beghinſel van herbegayge
continuerende die volcominghe vā
den ſeluen ; Op die boeten daer op

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghestelt · binnē xl · dagen naestcomē nae dattet optie plecke ghecondicht sal wesen met rechte : en̄ tot beclachte vandē here behoertet also gedaen en̄ ghecondicht te wesen optie plecke Ende indient binnē die xl · dagen niet ghedaen en is : die here sal doen anderde beclachte te hebben herbegaynge · binnē xl · daghen als dander de reyse : men hoertet te wijsen en̄ te condigen En̄ indient binnē dander de reyse of xl · dagen dan niet gedaē en is : men behoertet te wijsen en̄ te doen derdewerf · dat binnē xl · dagē herbegaynge daer ghedaen si : of des niet : die here sal vierde clachte doen also veel te hebben van elcke vande eerste twee reyse dier ghedaen is geweest · te wijsen sine boeten : en̄ men behoert hem te wijsen voer elke vā die twee reysen · ij · scellinge van boeten : en̄ om die derde reyse lx · scellinc van boeten : en̄ die woēstede of plecke of huysinghe gheset en̄ gehoudē te wesen in sinen handē : soe langhe als die ghene diet toebehoert barchtochte gedaen sal hebben · des te doē binnen siaers : mer recht is te doen · tot elcke vandē deffault van xl · daghen te wijsen als vanden boeten : sonder te verbeyden te doen wijsen die drie boeten te samen

Costume vander prevosteye vā parijs : normendye : en̄ orliens

So weet dat nade costumen vander prevosteytten van parijs : normendie : en̄ orliens · of dē heere van node heeft te maken herbegaynge · molens of dammē : en̄ sijn onderlate heeft woeninge of plecke die hi van hem hout : die here mach dan nemen om te maken sijn herbegaynge · molens · of dammen : om dē prijse · dat prijsers hem daer toe bekennende : dat waerderē oft prijsen souden : of om manghelinghe van ander lant Ende ghi moecht weten dat die manscap lyege sculdich is herbegaynge van x · pont : en̄ die halve liege · v · pont · ende alsoe naden avenant van meer · meer : ende van min · min

Vanden erve dat die here mach betrecken bi ghebreke van dienste · of vā rente onbetaelt Ca · CC · xi ·

Bi gebreke van dienst of renten onbetaelt : mach die here betrecken tot sijn demaine · dat die ruralen hyeten tot sijne tafele : die houdinghe die van hem gehouden is Soe weet dat so wanneer daer ghebreck aen is : en̄ den here hē daer of beclaghen wil aen sijn gherecht : men behoert hem te wijsen dz hi optie plecke doet · waer om hij hē beclaecht : bi hem ropen die mānen vanden recht · den ghenen vā wien hi sijn beclachte doet · bi faulte van dienste of van renten Ende welcke sake is bovē geexsponeert ; segghēde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat bi faulte vā ſulcke dienſte of vā
ſulcke renten onbetaelt · Hi clachte
doet ſinen dienſte te hebben of ſÿne
rentē ·met die boeten gewoenlic vā
lx·ſcellinge·of van ꝛc·of des nz be-
toghen te weſen tot ſÿnre demaine
die voerſcreuē erue:daer op de voer
ſcreuē rentē of dienſte ſculdich is ꝛc
Eñ daer op ten clachte vandē voer
ſcreuē here behoert die plecke gheſet
te ſÿn inden handē vandē here: ſeg
ghende of yemant is:eñ ſonderlige
deſe·N· die daer tegens weet of ſeg
gen wil:dat hi come ten xiiij·dagen
ten dingdage tegens die voerſcreuē
here:eñ redene ſal hem gheſchyen
Eñ indien ten ·xiiij·dagen nyemāt
en coemt·die voerſcreuē here is ſcul
dich te hebbē deffault : eñ bi nyeme
beclachte ·die partie van nyeus be-
hoert verdachuaert teſÿn indē houe
als voerſcreuē is:te ſien iugierē die
default of proffijt van diē geobtinu
ueert bidē voerſcreuē here Eñ alſoe
tot vier viertiendagē geleden·indiē
den verdachuaert niet en quame
Eñ die vier viertien dage geleden:
den here is ſculdich te hebbē ſÿn ren
ten·eñ die boetē vā lx· ſcellinghe of
ſulke ꝛc· Eñ alſoe doen bidē clachte
bi vier xl·dagen:eñ alle tot perikele
van boetē · indien dē verdachuaert
niet en quame : die vier xiiij·dagen
geleden:eñ die vier xl·dagen:dē heē
heeft gheraect opten verdachuaert
ſÿn rentē:eñ die boetē vā lx·ſcellige

Eñ indient dē ghedaechde noch niet
en coemt doē ſÿn appointemēt:den
here behoert weder te beghinnē ſÿn
beclachte gelijc als bouē:bi vier xiiij
dagen eñ bi vier xl·dagē Mer deſe
reyſe en is hi ſculdich te doen noch
cauſerē geen beclachte van ghelde·
dan an hē betogen te hebbē: eñ aen
ſÿn demaine dat erue: alſo alſt leyt
eñ is:of was van hē ghehoudē:bÿ
gebreke van dienſte of vā rentē on
betaelt Eñ die voerſcreuē xiiij·dagē
eñ xl·dague geledē:dē heere behoert
toegeweſen te ſÿn dat erue an hē be
togen te weſē bi gebreke vā dienſte
of van onbetaelde renten : Dats te
weten alle die xiiij·daghen eñ·xl·da
gen daer op : ſonder te hebbē enige
interruptie ꝛc·

Vanden prÿſe van corē·hauer
capeonē hennen· eñ ander ſaken
Capittel CC·xij·:

Hier na volcht hoe dat
coren·hauer·caponē· hennen
hoſtes : ende tenans behoren ghe-
preſen te ſÿn in prÿſinge van erue
ende ander ſaken ·die in prÿſinghe
mogen comē na die oude vlancie
Eerſt is gepreſen die raſiere teru
we tot v·ſcelling vi·pennînc·die ra
ſiere vā hauer tot ij·ſcelling ix·pen
ning:die capoen van renten tot ix·
penninghen
Item ſÿn gepreſen twee hennen
voer enē capoen· Itē die carponē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van herbeguaypge: sijn ghepresē die
twee voer een capoen van renten:
ēn behoert den capoen van rentē te
wesen souffisant· ēn indiense nz en
waren souffisant: men behoert of
ofte slaen na advenant
¶ Item is gepresen een man liege·
tot xx·scellinghe siaers van renten
ēn die halue tot x·scellinge ¶ Item
is gepresen een hostes· tot twee scel
linge: ēn een tenans tot xij·penninc
ēn die manscap liege is sculdich her
beguaypge van x·pont: ēn die halue
van v·pont: ende die groet of cleyn
ten avenant ¶ Item indien si
hadden prijsinghe van lant: daer
casteel of slot op is· ¶ Weet dat die
casteel na die costume van vermen
doys: ende veel ander costumen·be
hoert ghepresen te wesen alsoe me·
nichwerf x·pont: als dat lant beho
rende aenden voerscreuē casteel me·
nichwerf waerdich mach wesē hon
dert pont iaerlix: ghelijc als een lāt
dat waerdich is seshondert pōt des
iaers: tot welcke een casteel is daer
toebehorende· die gestelt behoert te
wesen prijsinghe Weet dat die cas·
teel gheset sal sijn op lx·pont siaers
Also isset ghestelt gheweest in prij·
singe tusschen veel heren· bi prijsers
vandē wijsē daer toe gecomitteert·
¶ Item is gepresen een hallot een
penninc siaers Ende oft ghebuerde
dat in enighen ambocht heerlicheit
ware Ende iusticie daer toebehoren

de waer ¶ Weet dat die prijsinghe
sulck behoert te sijn als tot hondert
pont lants· tien pont voert Dat is
te weten dat om hondert pont allso
ghehouden in iusticie ēn heerlicheit
als voerscreuē is: men behoert daer
te setten die prijsinghe van x·pont
eer dat die heerlicheyt ēn iusticie be·
hoert ghepresen te wesen· als geseit
is voer casteel ofte slot· indien daer
enich sij·

¶ Vanden kueren ēn verbodē van
den vext ¶ Ca· CC· xiij·

Vandeñ kueren ende

verboden vanden oest wil ick
thonen: tgheen dat die houē waerlic
daer of doen: ghemeenlic behorense
ghedaen te wesen in dingedaghe bi
clachte van baelin: ēn bi vonnisse
van mannē Ende daer na behoren
se ghecondicht te wesen bi mannen
of bi sergent· in allen kercken van·
den baeliuscap· In welcke plecken
men mach boeten nemen Ende dye
forme van geboden te makē is dese
Wij maken die gheboden vanden
oest bi sulcken here· N· ende verbie
den datter nyemant en si· die inder
oestmaent vaert voer die opganck
of nedergance vander sōne: ten wa·
re bi allso dat hi geladē ēn geporret
waer vanden veldē voer die ofgāc
vander sonne· optie boeten van lx·
scellinghen· ¶ Item dat nyemāt
en gaet garuen of koren bindē: ofte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wech eñ draecht enige garuen voer
een ander·optie boeten voerſcreuē:
ten waer bidē volcke wye dat goet
toebehoert ¶ Eñ indien den misdaet
bi nachte geuondē ware ; het ſoude
ghereputeert weſen voer diefte

¶ Item dat nyemant en gaet fura
gierē in nyemants bōgaerde naedē
tijt datſe beſloten wordē·optie boe-
ten van x·ſcelling

¶ Item dat nyemāt gheen quade
herberge en hout:noch en ondhout
horen of borden ·dobbellaers·noch
ander ſpeelen:optie boeten van lx·
ſcellinghe

¶ Item dat nyemant en gehenget
te ſetten beeſten in eens anďs lant·
voer den tijt dat dat koren iij·daghē
daer of ghewecſt is · optie boetē vā
lx·ſcelling ¶ Ende is den derdē dach
te verſtaen:gelijc of dat coren wech
ghevuert waer tſmanēdaghes · die
beeſten mogen daer gaen des moēſ
dages daer an ¶ Welcke ordinācie ge
daē wort bi mijn heē ſinte lodewijc
coninc van vrancrijc:op dat die ar
me menſchen aldaer mochten gaen
rapen·

¶ Item dat nyemant en vogelt na
entvogelen voer alreheylighēdach:
optie boeten van lx·ſcellinghe

¶ Item dat nyemāt en voghelt na
pertriſē· optie boetē vā lx·ſcelling:
eñ in ſōmige pleckē optie boetē vā
x·pont:eñ die nettē verloren·

¶ Item dat nyemant geen wapen
en draghet biden coſtume vanden
lande:ghelijck als hantboghen ſtra
len·pyeken·hayſſen ·dagghen· be-
ſleghen ſtocken ſcarper : dan van
drie duymen lanck: beſleghen voer
ken·op die boeten van lx·ſcellinge
¶ Ende den boghe optie boeten van
x·pont:ende alſoe vanden voetbo-
ghe nae dattet ghedraghen ware bi
inualſie : ende oeck dan die harnas
verloren·:·

¶ Item dat nyemāt en ſi·die enige
beeſten laet gaen oft ſet te gaen tot
eens anders ſcade: optie boeten die
hier na volghen · ¶ Dats te weten
om een volen ij·ſcelling· ō een koe·
iij·ſcelling:om een ſcape ij·penninc
eñ alſo van elck ſo langhe alſer een
is:om een hoop ganſē vi·penninc
¶ Eñ die ſcaden die bidē voerſcreuen
beeſten ghedaen ſijn ·wedergheuen
ten ſeggen eñ goetdunckē vā goede
mannen die daer toe ſijn ghecōmit
teert ¶ Ende indient beeſten waren
die inder bewaerniſſe ſijn van een
wachter : alſdan en is den hoop nz
meer ſculdich dan een boete allene·
ende die ſcade wedergegheuen

¶ Item die boeten vanden beeſten
voerſcreuen :ſijn in tourneſes van
lx·ſcellinghen·

¶ Item dat alle loep vā water ont
ſtopt ſijn·ende weder gheſtopt ·tot
horen rechte loep : van midmaerte
voert binnen xl·daghen, optie boe
ten van lx·ſcellinghen:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item dat alle weghen ghebetert
ſijn: brugghen weder gheſtelt bin⸗
nen xl. daghen. ¶ Item dat dye
tuynen ende bogaerde beſloten ſijn
binnen viij. daghen na midmaerte.
optie boeten van lx. ſcellinge
Item dat nyemant en begraeſe
enighe heerweghen. noch ghemeen
optie boeten van lx. ſcelinghe
Item dat nyemant en vyſſchet
met netten van paeſſchen of tot ba⸗
miſſe. noch met cuyelen: die in allen
tiden verbodē ſijn: optie boetē van
lx. ſcellinge: eñ netten v̄lozen:
Item dat nyemant en vyſchet
van ſinte ianſmiſſe tot paeſſchē toe.
met netten diemen hyet muſche. die
welcke is vyſcherie om blieken: op
die boeten van lx. ſcellinghe: eñ die
netten verlozen ¶ Ende men en
behoert niet te vyſſchen in tijde dat
die vyſſchen ſcieten op hondert voe
ten na die plaeſſche aldaer de viſſchē
ſchieten: optie boetē voerſcreuen
Item is verbodē in allen tijde te
viſſchen na palinghen
Item en is elcke viſſcher niet meer
ſculdich te hebben: dan ij. bacqueelē
of ſcuytken: ende in elcke ſes nettē:
mer van minre tot minre moghen
ſij wel meer hebben: ende en moghē
in elck ſcuytken niet meer hebben:
dan viij. palingkorven: eñ vijftich
vreuwins. optie boeten van lx. ſcellĩ
ghe die netten eñ ſcuytken v̄lozen:
Item en is nyemant ſculdich te
viſſchen. dan met netten ten mayſſe
vanden coninc. Dats te weten. dat
doer die cleyne niet en mach lijden.
dan een tournois penninc: eñ inde
groetſte. een tournoiſchen groten.
optie boeten van lx. ſcellinghen: eñ
die netten verlozen
Item dat nyemant en viſſchet in
ryuieren royale oft ghemeene met
trayſuel. ten ſi nae ſinte bauon tot
lichtmiſſe: optie boeten van lx. ſcel⸗
linge: eñ die netten verlozen.
Item dat nyemant en vyſcht in
eens anders vyuer. of eens anders
viſcherien. of putten: optie boeten
van lx. ſcellinge: eñ die nettē v̄lozen
Ende bi nachte ghereputeert te ſijn
voer diefte ¶ Ende dat nyemant
en houwet in eens anders boſſche.
of hout: optie boeten ghewoenlijck
ter plecken Eñ indient ſo grof waē
eñ ſo langhe als eens mans lancte
datmen daer in bozen mochte met
een boer: optie boeten vā lx. ſcellinc
Eñ die ſcade weder gheuen ꝛc.
Eñ indient geſneden hout ware vā
eens mans lancte: ſoe grof datmen
die mochte bozen met enen boze int
ſmaelſte eynde: optie boeten van lx
ſcellinghe ¶ Ende waert enich ghe⸗
ſneden hout in rolle: datmen wech
droech: dat ſoude ghehoudē weſen
voer diefte. Ende of droeghe enich
gheſneden hout doer dat lant van⸗
den here: eñ hi beſet wort: hi is ſcul
dich te wijſen waer hi dat gheſnedē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

heeft: ende dattet weder valt tot sne
de: of hi sal verkoeren teghen sinen
here also veel als of hi in sijns selfs
hout ghesneden hadde.

Te betrecken an hem die iusticie
van sinē here onder decxel van xx.
Capittel CC.xiiij.

TE trecken tot hem dye
iusticie van sinen heere onder
decxel van enighe iusticie of heerlic
heyt. wanneer ment heeft onder sij
nen here: ende den here hem daer of
beclaecht: men sal daer op procede
ren in deser manieren. Of den on
dersate geuonden wort in besit vā
der sake: hi behoert daer inne te blij
uen hanghende die querele: hoe wel
dat totten clachte vanden heere dye
rechters hant ghestelt is: op die sa
ke contenciose. Mer soe gheringe
als den subiect compareert te houe:
ende hij begheert dat die hant ofge
daen si van sinen erue: ende dat hij
bereet is recht te verbeyden: sijn goe
de redenen ghehoert. Weet dat die
rechters hant behoert gheheuen te
sijn: ende behoert gheseyt te sijn an
den ondersate. Dat indien hij hem
vermet van recht: dat hi daer of he
uet hantuest: of ander sake: mencie
makende van sijn recht: dat hij dye
te houe brenghet. ende daer op sal
hem recht ghedaen sijn. Ende indiē
hij tughen heeft van mannen indē
houe ghenoot met hem: so dat hijse
noemt ende doet horen: ende recht
sal hem ghedaen sijn. Ende of des
niet: ende hi tughen heeft van bue
ren perticularen: dat hijse noemt:
ende den heere behoert hem houe te
doen: ende dach ordinarie: ende be
hoert hem te leenen mannen vandē
houe. ten costen vanden ondersatē.
ende leyden optie plecke. ende doen
ondersoeck vander iusticien: sulcke
als den ondersate vermet te hebbē.
Ende indien hijt betuycht. den here
behoert hem in orden te laten: en
de accorderen brieuen van sijnre iu
sticie. sulcke als hi betuyghen sal:
ende indien hi veruallt. hi veruallt
inden boeten van lx. pont teghens
den here: ende nae die opinie vandē
sommighen: soe verliest hi sijn hou
dinghe

Vanden ghenen die oueriarich
sijn ende cranck
Capittel CC.xv.

VAnden oueriarigen
ende crancken moechdi weten
dat nae bescreuen recht. bijdē key
ser constantijn: dye seyt. Wij stich
ten bij onser ordinancie. Dat dye
oueriarighe. crācke. ende impotēs
niet bedwonghen en sellen wordē
bi onsen ondersatē te comē. voer ōs
of onsē rechters: noch int hoerre cal
selerye baeliuscap: of prouc stryt.
eñ willē dat dese regele hē ghehoudē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sijn. Dats te weten. datse van hore saken niet ghehouden en sijn te cō-pareren: dan bi procurore: hoe wel datse verdachuaert waren in perso ne Ende indient in eysch ware dat se noch ontfanghen worden: bi pro curore: of bi curatoer: Want van curatoer behorense bewaert te sijn. naden stijle van waerlijken houe.: Ende oft in eysch ware. met brieue van gracien vanden coninc naden stijle vanden coninckrijcke: ende den prince behoertse in sijnre bewaer-nisse te hebben. indien sij ghetrauilleert worden: met macht. oft bi ri-goreux rechters. of inportun: En-de of si hem aldaer betoghen tot on derstant: ende deden clachte: Weet dat aldaer soude die kennisse moetē blijuen vander sake. Want van sulker sake anden oversten behoert die kennisse.

Hoe dat in drie manierē die wt-landighe beschermt sijn indē horen Capittel CC.xvi.

Weet dat na sommige costumiers. in drie manieren sijn die wtlandighe beschermt. oft restablis inden horen. Die eerste maniere is oft die wtlandighe soe langhe wten lande sijn: dat bi lanc heyt van tijde enighe willen vercrij ghen tegens hem possessien: bi pre scripsien of vsucaptie Die ander de maniere is: vanden rechten vsā-cien costumen. of vrijheden: daer of sij vseerden eer si wt toghen: daer si verloren hebben die possessien: daer bij dat in horē name. noch oec om hemluden nyemant daer of en heeft gheuseert: duerende den tijt datse wtghewees hebben. Dye derde maniere is: datse duerende dē tijt dat sij wt sijn. moghen vercrigē recht van possessie. alsoe wel als of sij teghenwoerdich waren Hoe moechdi weten dat nae bescreuen recht. men niet meer en vint dā drie manieren van wtlandicheyt. die te bewaren sijn. Die eerste maniere is. indien den wtlandighen wt ghe sonden is om die ghemeene welua-ren van sinē lande: of vander stede daer hi woenachtich is: eñ dat bidē goetduncken van sinē here. Dye anderde maniere is. of hi wtgeson den is bijden ghebode van sinē pri ce Die derde maniere is. of hi wt is in een vandē twee bedevaerden. die dat hof van romen approbeert ghelijck in die heylighe bedevaerde vā iherusalem: of ten aflatē vā ro-men indē tijde duerē: of in die bede-vaert vā sinte iacob. bi ghelofte ge-daē. Wāt bij sulcke wtlandicheyt mach ingenerē repeticie. om die wt landighē: eñ sonderlige om die wt landighē ten ghebode vādē prince. C. li. ij. ru: de restitucōe militum l. ignorare nō debet Voert so seyt den recht: dat indien dē wtlandige

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

om sijn wtlandichept bescadicht is
Weet dat hi nae sijn wedercoemste
een iaer ontfanckelick is·tot restitu
cie ⌊C·li·ij·ru·dicta·l·qñ milicie⌋
dẽ recht seit ·durẽde die wtlãdichept
eñ die goeden vanden wtlandigen
vercoft worden:hoe wel dattet mit
recht waer vercoft Die wtlandighe
sal die weder hebben:midts betalẽ-
de die sculde waer omme datse ver-
coft worden · sonder ander costen
of ongelden ⌊C·li·ij·rubri·dicta
l·si cum militaribus⌋ Noch sept
die bescreuen recht : dat indien den
wtlandighe ofliuich wort butẽ des
lants:sine erfname·in sinen name·
heeft alsulke actie vã restitucie :als
den wtlandighe ghehadt soude heb
ben·indien hi weder indẽ lande ghe
comen ware ⌊C·li·ij·ru·de trib⁹⌋
Een exempel daer op

Een goet mañ hadde

een vlancie in een weplant :soe dat
hij toech in sijn comanscap · aldaer
dat hij bleef den tijt van drie iaren·
Ende in dier tijt nyemant en vseer-
de in sinen name van die vlancie·
Die goede man als hi weder gheco
men was : heyschede ende woude
vseren van sijn vlancie: ghelijc als
hi ghedaen hadde eer hi wt toech
Daer wort teghens ghesept bijden
lesten possessant ·of de leste besitter
van dat weplant :segghende dat hi
in possessie was·vri te houden·pos
sesseren:eñ hebben tvoerscreuẽ wep
lant:sonder dat yemãt enighe recht
hadde te gaen ·te comen·weghe:oft
pade te maken doer dat lant : ende
dattet niet ghehouden en was van
enighe seruage of dienste· Die goe-
de man die weder gecomẽ was sep-
de ter contrarie:eñ dat hi was bi hẽ
eñ sijn voersaters in goede besit ·te
gaen tot sijn lant : sonder datmen
maken mochte·bruggen·hecken:of
die wech benemen of becommeren·
eñ dz of hi des gediscõtinueert had
de:dat hadde geweest ter cause van
sijn wtlandichept Eñ dat alsoe ghe
ringhe als hi weder ghecomen was
hi woude vseren sijn recht:ende hij
en hadde daer na niet verbept· iaer
dach·noch tijt:waer õme hi behoer
de verstekẽ te wesen van sijn besit
ende possessie · Die teghens partye
sepde·dat of hi wtlandich gheweest
hadde:dat en was niet gheweest bi
ghebode van sinen oversten · noch
om die ghemeene sake:noch in orlo
ghe van sinen here :noch vandẽ on
ghelovighen:noch hi niet in vange
nisse gehouden ghe weest en hadde·
Ende en hadde niet wtlandich ghe
weest dan tot sijnre beliefte ende
ghenoechten:tot welcker wtlandic-
hept:ende in deser saken en was hij
niet te respeueren ·waer omme ꝛc·:
Alle ghesien·het worde ghesept·
Dat die wtlandichept nyet en was
souffisant noch oeck behoerlijck·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende aenghesien dat hi van sijnen
besit niet ghebruyct en hadde · noch
nyemant anders in sinen naeme·
dat was hem onterfnisse:ende dan
der besit

Een ander exempel in ghelijcke
saken

Een goet man wort
gheboden van sinen heere te gaen
uten lande:om die sake vandē ghe
menen weluaren in verren landen
Het was ghebuert luttel tijts daer
te voren dat een lant vercoft wort:
Dat een maghe eyschte bi proximi
teyt:ende dien tijt gheduerende·dat
die wtlandighe wt was · die selue
ghebruycte sijnre proximiteyt ·:
Soe ghebuerdet :dat wanneer dye
wtlandighe weder ghecomen was
die drie iaren wt gheweest hadde of
meer : hij woude daer teghens seg·
ghen:bijden redenen van sijnre wt
landicheyt:ende begheerde audien·
cie te houe om die selue proximiteit
Daer wort teghens vermeeret :seg
ghende · dat hoe wel dat hi wtlan·
dich was bi ghebode behoerlijcke :
ende dat in rechtuaerdighe saken ·
daer hi sculdich ware in beschermt
te wesen : soe en behoerde hijs nyet
weder te hebben in deser saken ·:
Want hoe wel dat hi inden lande
teghenwoerdich gheweest hadde :
soe en hadde hi der niet ghehadt die
proximiteyt · Waer omme des
hem niet waerdich en is : al heeft hij
so langhe wt gheweest als voerscre
uen is Die goede man repliceerde:
segghende ter contraerie:ende dat hi
sculdich was te comē in tijde·in sul
ker state als hi ghedaen mochte heb
ben · als hi wt toech Alle ghesien
het wort geseyt dat die proximiteyt
stadt houden soudde · Want daer
die wtlandighen ghereliueert sijn
om saken van hoerre wtlandicheyt
behoerlicke: dat en is niet dan in dē
ghene daer si of bedroghen oft ghe·
hindert souden wesen :mer niet om
een ander onghelijck te doen of sca
de. niet meer dan die weesen en doē

Welcke ghehouden sijn voer wt
landighen

Item die rechten willen
dat hi ghehouden si voer wtlandi·
ghe:den ghene die ghevanghen is·
het si in ghesloten vanghenisse ·of
vanghenisse bi ghebode:te houden
op lijf eñ op goeden

Ghevanghen te wesen vanden
vyanden

Item behoert ghehou
den te wesen voer wtlandighe :den
ghene die ghehouden oft ghevangē
is biden viauden :ende onthouden
in vanghenisse ·Want indien hi lo
pende ware vander batayllie van
sinen here an hem en behoert gheen
beschermenisse of restablisement·:·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Te sijn ouer die zee

Item behoert ghehouden te wesen voer wtlandighe: den ghene die ouer zee is · tegens die onghelouighe: hoe wel dat hi daer bij sinen wille getoghē ware: op dat hi niet lopende gheweest en is vander battaylye

¶ Ghebannen te sijn vandē lande

Item behoert noch gehouden te sijn voer wtlandige: den gene die gebannē is vanden lande: op dattet si om cas criminiele: daer of hi verloren soude hebbē sijn leuē indien hi gehouden geweest hadde · Ten waer bi also: dat den coninc hē weder verleende sijn coninckrijck: en̄ hem weder settede in gracie en̄ goede fame die hi te voren hadde: en̄ in sijne goden ꝛc · Mer noch in deser sake seggen die wijsen: dat van die tugen die teghens hem gheuondē souden worden en soude hi niet wesen restablis of te beschermt

¶ Te iherusalem

Item behoert ghehouden te sijn voer wtlandige: dē gene die is inde heylige bedeuaert vā iherusalem · van romē: of vā site iacob oft alsoe ghebuerde datse wtbleuen langher dan een iaer

¶ Van een wtlandighe ghebannē te wesen ter wijlen dat hi wt is

Item oft gebuerde dz een wtlandich binnē dē tijt vā sijne wtlandicheit gebannē wort vā sinē lande: en̄ als hi weder coemt · hē wou de nakē vandē heē: en̄ te recht comē tot purge oft suueringe: hi behoert ontfangen te wesē: alsoe wel als of hi daer geweest soude hebbē die aypiele · gedurēde en̄ int beginsel van der banninge: en̄ behoert ontfāgen te wesen te rechte ·

¶ Vandē rapors of anbrengen dz die herē eysché moghen wanneer sij eerst comē op hoer lant of heerlichz

Capittel CC · xvij

Also gheringe als een here nyeuwelicx comt op sijn heerlichept: aldaer hi iusticie heeft: hoghe · of middel: of grondelicke · Weet dat hi doen mach beclachte te rechte: te hebbē rapoꝛt · of anbrengē en̄ getale · gedaē binnē xl · daghē · vā alle die lenē en̄ houdinge · die vā hē ghehoudē sijn optie boeten: en̄ alsobehoertet hē toegewesē te sijn bi sijn ghrecht Isset bi leenmānen die ra poꝛt behoert ghedaen te sijn bi ghe scrifte: onder tsegel vā sinē leenmā · vanden leen van hem ghehouden · En̄ isset in eygen lande: het behoert gedaen te sijn bi mannē · houdende in eyghendom: ende bi hoer gewijsde · bider maniere hier na volgende Het behoert ghewesen te sijn biden ghrecht vandē voerscreuen here: het sij bij leenman: oft bij mannen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van cotterye·dattet ghecondicht sij
inder kercken vander plecken daer
die heerlichept is gheleghen · bi son
nendaghen of hepliighe daghen ge-
viert: in presencie vanden baeliu·
ende mannen : Dat alle die gheene
die houden van sulcke here: ghedaē
hebben behoerlijck raport ·ende an
brenghen·ende ghetale: van alle die
houdinghe die sij houden vanden
voerscreuen here·binnen xl·dagen
van dien dach of : optie boeten daer
toe ghewoenlicke : die des niet ghe-
daen en hadde Ende alsdan gheas-
signeert die plecke daermen gewoē
lijck is te houden die ghedingen vā
den voerscruen here: ghenoemt en-
de verclaert drie daghen binnen xl
daghen : daer tusschen elcken dach
ten minsten si vry vij·daghen : dat
te weten bij drie sonnendaghen : en
de na sommighe sal daer wesen xv
daghen vanden een totten anderen
dats in drie xv·daghen. inde voer-
screuen xl·daghen : tot welke dagen
ende plecken alsoe verclaert inden
condigen ·die voerscreuen here sijn
baeliu of stadthouder : ende mannē
sellen wesen alsoe veel vren alst ge-
woenlijck is ghedinghe te houden·
Ende soe wye binnen die voerscre-
uen drie daghen geen diligencie en
doet van sijn raport te doen : ende
soe dat hi hem laet contumasserrn·
biden voerscreuen drie daghen : hij
behoert veruallen te wesen inden

boeten·inde voerscreuen lestē dach·
die vre gheleden : ende mach dē bael
iu of sine stadthouder daer of clach
te doen : ende vermanijnghen van
recht daer op hebben : Ende tot sul
ker vermaninghe behoert gheseyt
te sijn met recht· Dat ghesien die iij·
daghen gheleden : biden welcke sulc
ke·N·ghebreckelijken is te doen an
brenghen of raport van sijne hou-
dinghe : ende dat die vre is om dien
daghe gheleden Den ghebreckelijck
is geuallen inden boeten ghewoen
lijcken : ende daer toe behoert geseit
te sijn : dat die houdinghe of leen ge
set sij inden handen vanden heere·
ende soe langhe bi hem geregiert te
worden : dat den ondersate gedaen
sal hebben sijn voerscreuen raport
ende ghetale Ende oft anders ghe-
daen is· daer en vallen gheen boetē
Ende of in leen is · traport behoert
ghedaen te wesen bi ghescrifte : on-
der den seghel vanden leenmannē·
Ende isset in cotterye : het mach ghe
daen sijn sonder seghel ¶ Maer tis
van node : dat den ghene die de hou
dinge of lant hout seluer die raport
in persone doet · ¶ Ende dat affir-
meert sulck te wesen : of anders boe
ten mochten daer of spruyten· ¶
Want een ander soude hi moghen
vraken ·Maer die leenman machet
wel doen·bi ander dan bi hem seluē
om datter sinen seghel aen behoert
te wesen : dat welck hi nyet vraken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en mach·Ende die cotterye· of huys
man machet wel doen bij monde·
indient hem belieft Ende dē here
behoert te hebben een clerck op sinē
coste: die des in ghescrifte sette ten
voerscreuen plecke ende daghe

Item soe wye sijn raport dede
van min dan hij sculdich ware·
Den here soude moghen aen hem
betrecken dat surplus: ende anders
gheen boeten en staen daer toe·:
Want hij en hout niet vandē heere
hij en wil: ten sij dat daer ander ver
bande toe sijn Item so wye
sijn raport doet onsouffisant: het
en is niet ontfanckelijck: ten sij dat
den heere belieft: ende mach bellegē
wesen van boeten· bij onbehoerlijc
raport te doen· alsoe wel als van
niet te raporteren ofte in tebrenghē
Item soe wye niet inne en bren-
ghet binnen die voerscreuen dagen
ende binnen die yre van ghewoen-
licke ghedinghe te houden: hi en brē
ghet niet an of en raportere behoer
lic: ende mach belleghen wesen van
boeten Item ghi sijt sculdich te
weten: dat soe wye doē wil behoer
lick sijn raport: hi behoert te noemē
die houdinghen· die hostes: ende die
houders die hi daer of heeft. Wat
iusticie ende heerlicheit die hi aldaer
heeft: ende de laste die daer op staet
eñ soe wat ūsoec hi daer of sculdich
is· isset in leen Eñ isset in cotterye·
hi behoert te grotē eñ noemē de stuc
ken: watse houden: hoe veel houdī
ghen daer sijn: wat laste: wat rentē
ende wat sculde: het si ter doot: of te
leuen: of anders· die raport en sou-
de niet wesen souffisant: noch ont-
fanckelijck: ten ware dattet dē here
beliefde

Die forme van raport te doen

Die manier te makeñ

ende te formeren sijn raport is dese
Dit is die raport ende nombre·dat
R·doet teghens edele ende mogen-
de heren ·ꝛc· van alle dat leengoet·
ende houdinghen· die hi van gode
hout: ende van hem in sijnen lande
iusticie ende heerlicheyt van sulcke
plecke·R: ende t voerscreuē leen be-
grijpt ende hout soe veel ꝛc·so veel
mannen ꝛc: ende elcke man so veel
hostes houdende·ꝛc: tot sculcke scul
den ꝛc: ende tot sulcke versoeck ter
doot ꝛc· Welcke raport de voerscre
uen R·ꝛc·om te obedieren ten ghe-
bode daer op ghedaen·bij protesta-
cie· dat of daer meer oft min ware·
dathi des nz en weet· so doet hi daer
of·eñ wil doen getrou ende behoer-
lick raport: sonder te willen begrij-
pen ander recht ·noch dē sinē te latē
des toe rconde·

Hoe dat den ghene die leengoet
coept sculdich is raport te doen·

Item ghi sult weteñ dat

indiē yemāt vercriget leen of ander

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

houdinghe die versoeck sculdich is:
so gheringhe als hi is daer in geerft
het behoert hem beuolen te wesen·
biden baeliu of stadthouder·dat hij
binnē xl· dagen daer of raport doet
optie boeten:eñ dat behoert gedaen
te wesen tot seker dinghedagen·bin
nen die voerscreuen xl·dagen· of hi
verualt in boeten·

¶ Vanden pupilles of weesen·
Capittel·CC·xviij·

Pupilles syn die kin·
deren die onder hoer iarē sijn·
ghelikerwijs als sonen onder ·xv·
iaren:ende dochteren onder xi·iarē
Ende na bescreuē recht ·onder xxv·
iaren: so dz die weese is vande sake
te bewaren·eñ behoert te wesen ·sō
der verminderinghe van contract·
ende van coep die si doet : noch en
mach doen verbande vercopinghe
noch coep Dat indien hi des dede:
of ander voer hem:het en hout niet
hien si daer of beschermt eñ weder
ingheset: eñ mach eyschen eñ hebbē
recht van restitucie interinee:na dz
hi daer in yet verliesende is ·oft be·
droghen Ende wat hi doet ten hout
niet:ten ware dat hi versien waer
vanden beneficie vanden tuteur
Noch en mach : eñ en is sculdich dē
tutuer enige sake te doen van sinen
erue ·daer hi in bedrogen mach sijn
hi en ghecrijcht daer of restitucie·:
of den tutuer soudet moetē beteren·

Want hoē dattet is · sonderlinghe
van horen eerue en mach ghedaen
sijn gheen verwreenderinge·tot ho
ren preindicie :ten waer bi allo dat
den vader geobligeert waer bi brie
uen tot vercopinghe van erue : eñ
alsdan soudement mogen vercopē·
daer toe gheroepen die tutoeren
Noch willen die rechtē :dat of wee·
se ghedaen hadde enighe coop·daer
in hi niet bedroghen en waer ·eñ hi
daer op eyschede restitucie · dat hij
daer toe ontfangen si ¶ Want het
en is niet behoerlic te tracteren of te
ghens hem te copen

¶ Vanden profijte vanden weesē
tot restitucie

Nv mach sijn ghema
ghet:of die weese gedaen hadde eni
ghen coep·daer hi profijte ende wī
ninghe of hadde voer hem : eñ dan
bi sinen wille daer of woude hebbē
restitucie met rechte:eñ hem daer of
beclaechde :te weten of hijt sculdich
waer te hebben? ¶ Weet dat na dz
die rechter sien soude daer in tpro·
fijte voerden weesen :ende die par·
tie daer teghens hi te doen heeft be·
scadicht·of ment woude consenterē
die restitucie :om den wille vanden
weese teghens sijn profijte In deser
sake en soude hi niet wesē restablis·
Want restitucie aenden weesē wort
gheordineert :om dat si niet bedro·
ghen en souden worden ; eñ nz om

horen wille of scadelike ghenoechte
te volbrengen ¶ Mer of indē coep
die weese niet en hadde win noch v
lies: eñ hi eyschte restitucie: hij isset
sculdich te hebben: om die redene dz
tet soe nauwe of stercke sake is van
weesen recht · dat indien hē winnin
ghe niet en is prompte: hi heeft als
dan restitucie: op dat hi binnen sijn
ionchept: of binnē s iaers na dat hij
uter voechdye is des eyschet

¶ Eysch vandē vader tegens sijnē
soen die weese is

Noch mach sijn ghema

ghet: of den vader huelicte sinē soē
voer sijn mondichept: eñ hē emanci
peerde van hē seluē: eñ daer na den
vader enighe coep dede tegens den
sone · Vandē welckē nadē coep ghe-
daen: die sone eyschede restitucie te
wetē of hijt sculdich ware te hebbē?
Weet dat hijs niet hebbē en soude ·
so en soude hi oec niet teghens sijnē
moeder: om die reuerēcie paternele
Mer teghens andere soude hijt we
der hebben: ten ware dat usācie vā
den lande dat weerde ¶ Die welcke
soude moeten wesen seer gheappro
beert · in sulcker sake ·ff̄·

¶ Vanden weese schijnēde te hebbē
sijn iaren eñ niet en heeft ·:

Noch mach sijn ghema

ghet of een weese niet en hadde sijn
iaren mer schijnde sijn iarē te hebbē
eñ also mainteneerde dat hi sijn iarē
hadde: eñ dat zwoere: eñ affirmeer-
de: eñ daer op dede enigē coep: daer
hi verlies in hadde: ende daer of res
titucie woude hebben: te weten of
hijt sculdich ware te hebben? Weet
dat nae opinie vanden wijsen · hij
niet sculdich en is te hebben restitu
cie: biden redene dat hijt ghezworē
heeft: ende hij was wel soe subtijl
een ander te bedrieghen: oft andere
te willen bedriegen · Recht en mach
niet ghehenghen: dat bi cautele yge
mant obtineert beneficie vā recht

¶ Binnen wat tijde die weese scul-
dich is te eyschen restitucie?·

¶ Soe weet dat binnen

iaer ende dach dat den weese ghero-
men is tot sijn iaren volcomelijck:
mach eyschen dat besit · daer of sijn
vader int besit was · gheerft · ofte
onterft: daer of den weese in sijnre
ionchept of vervreemt soude wesen
Mer of hi nae dat iaer verbeydede
hij en soude hem niet meer moghen
behelpen vanden beneficie vanden
weesen: mer soude moeten gedaen
wesen bi eysch van simpele perso-
nen: als van simpele besit: of van
proprietept ·

¶ Van restitutie ende punicye·
of correxie vander misdaet vanden
weesen

¶ Eñ daer om volghet

daer na een vrage daer op Te wetē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of die weesen also wel gerestitueert
sijn in hoer misdaet als in hoer pro
fijte. Weet dat of die weese van
kennisse is : te weten wattet is wel
doen: eñ quaet te latẽ: ende dat ma-
licie ofte scalckheyt supplee aenden
iaren : daer en valt gheen restitucie
Want in misdaet : eñ sonderlinghe
in crysme en sijn die weesẽ niet ver-
dragen om hore ionchept : want in
misdaet nyemant en is excuseert bi
ionchept: ten si dat die ionchept sulc
sij: dat hi so ionc eñ onnosel is: dat
hi niet weten of ghevoelen en mach
wattet is · goet of quaet te doen·
Ende nochtans indien hi yemant
misdede: hoe wel dat hem ionchept
enichsins bewaerde: so is hi gehou-
den te beteren · of weder te gheven
die scade : of den ghene die hem be-
waren · Want nyemãt en behoert
ghehouden te wesen in onrecht · om
occasie van andere sonder restitucie
Ende bi arrest van perlement · indẽ
iare M · xciiij · Wortet alsoe ghesept
om een knechtken van xi · iaren: die
ghesslaghen hadde een ionghe doch
ter van vier iaren · of daer omtrent
om dat si hem of ghetoghen hadde
sijn caproen: ende hi was scurft : so
dat hi seer tornich was Eñ hi sloech
haer met enen steen doot : ende doe
heeft hi haer wechghesteken in een
rijsinghe bider stede · Ende om dat
hi daer in ghevonden wort malicio
se of subtijl: hi wort gewesẽ te hãgẽ

[C · li · ij · rubr · et · l · si adversus in]
Van restitucie op ghewesẽ sakẽ·

Nochtans willen dye
rechten dat die weese restitucie heeft
vanden saken die ghedaen souden
wesen · so solempnelick als bi von-
nisse: na datse daer inne bedroghen
waren : ende dat hoer recht daer in
niet bewaert en waer : hoe wel dat
se aldaer hadden teghenwoerdich
tutoers · of procureers voer hẽ : op
datse daer of eysch doen voer hoer
mondichept · of binnẽ een iaer daer
an Want in ghenen stade ongelike
of preiudicie en mach men hem niet
setten · noch laten vervallen: so lan
ghe als si in voechdye sijn : noch dẽ
voecht tegẽwoerdich · en mach daer
teghens niet helpen Want si en sijn
gheen voechden · dan om hem te be
waren : ende niet om hẽ preiudicie
te doen [C · li · ij · ru · si adversus rem
iudicatã · l · tñ et minorẽ nos esse·

Hoe dz die here sculdich is te eys
chen restitucie voer den weesen

Mer op dit recht moech
di weten: dat of den minoer of wee
se niet en eyschet restitucie binnẽ dẽ
tijt voerscreven · nae dat bi tutoers
of te voechden die sake ghedaen sal
wesen · ende ghepasseert : in forme
van gewesen sake Ende of die wee
se niet en hadde voechden gheordi-
neert: om hem te bewaren · eñ te ver
weeren : so behoertet eñ ist sculdich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te doen die officier van iusticie : oft rechter of den here in ghebreke van hemluden [Iustitu·li·ij·rub· de integra restitutione]

Van eens weesen erue te vercopen bi hem · ende daer op borghen gheuen ·:

Eñ oft ghebuerde dat

den weese vercofte enighe erue hem toebehorende : ende settede borghe van waringhe: ende daer nae wou de dat erue reconuereren · of weder hebben oft ander voer hem · onder dexel van ionchept Weet dat indien daer anders niet en is dan onmondichept: nae dat den coep ghedaen hadde gheweest sonđ bedroch ende sonder decepcie : mer sal gheweest hebben · contract ter goeder trouwen: ende dat des ghedaen sal gheweest hebben bi auctoritept vā rechte: ende om die profyte vanden weesen · Weet dat die waringhe gehouden is ·om dat die coep te waren : Mer indiē daer enich bedroch oft deceptie gheuonden wort : den weese of sijn saecweldige : ende den borghe sijn daerof ghevrpet: eñ ontscaghen sonder scade [C·li·ij·ru·de subiussoribus minorum ·l·post ǭ etatem]

Van weese wesende inđ bewaernisse van vader of moeder·

Vanden weese dye noch

is in regement oft bewaernissen ·:·

vanden vader of moeder ·moechdi weten : dat indien hi enighe borchtochte voer andere dede : dat en soude hem niet hinderen ten si dat hem belieft : noch hi en behoert daer toe niet bedwonghen te wesen Ende of hi bi stercker reden die borchtoch te dede : om sinen vader: eñ sijn vadđ hem verureemdede van sijn erue: dat hij nader doot van sinen vader niet en hadde : soe en soude hi oeck daer aen niet ghehouden sijn: ende daer of mach hi eyschen restitucie interine [C·li·ij·ru· de filio familias munere ·l·filius familias si minor·xi]

Van tutoer oft curatoer te gheheughen den weesen te bedrieghen·

Ende of den tutoer te

ghenwoerdich ware ten sake vanden weesen te doen ende te accorderen Ende nochtans indien den weese in behoerlijke tijt bethonē mach dat hi daer in gheweest is bedrogē: Weet dat daer om niet en blijft: hi en ghecrijchter restitucie Want als voerscreuen is· die tutoers of voechden en sijn niet gheordineert om die scade vanden weesen: mer om hoer profijt te doen Ende oft ghebuerde dat tutoer des dede bi cautele oft bi sinpelheden of onloeshept ·oft bi simpelheden of onwetenlijc· hij isset sculdich te beterē. teghens den weese· indien daer anders gheen verhael en ware·;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

[¶·li·ij·ru· si tutor vel curator l·iuvenum minoribꝰ annis xxv·l·iam si pauperes vtriusqꝫ sextus minorum ⁊c·] ¶ Want in allen saken alsoe veel teghens die tutoers als teghens die andere: hebben die weesẽ restitucie van horen saken: op dat sijt eyschen in behoerlijcken tijt· Dats te weten· binnen een iaer nae sijn mondichept ¶ Noch vercopen verbreemden: noch verminderen en moghen sij dye goeden vanden weesen: mer wel moghen sijt vermeerderen· ¶ ¶·libro secundo rudicta·l·si creditor vestras et ·l·etiam tutoribus vel curatoribus]

¶ Van weese in sake sonder tutoer of voecht te hebben

Of den weese betoghen

wort in sake voer enighe rechter: ende het ghebuert dat den rechter den weese gheen voecht en gheuet· om sijn recht te bewaren ⁊c· ¶ Weet dat alle tgheen ·dat ghedaen is teghens den weese: hem niet en hindert ¶ Mer waer hi bewaert·of versien van voechden: alsdan so soude die sententie van waerden wesen Mer noch willen die rechten: dat als den weese ghecomen is tot sijne mondichept· indien daer yet is dat gheen recht ghedaen en is ·so dat hi hebben mach restitucie daer op: op dat hijt eyschet in behoerlicken tijt· [¶·libro·ij·rubri, si aduersus rem iudicatam·l· cum et minorem nos esse ⁊c·]

¶ Van vercofte saken biden weese

Noch heeft die weese

restitucie· in die sake die hi vercoft soude hebben. indien hij enichsins bedroghen gheweest hadde: maer indient sonder deceptie oft bedroch vercoft gheweest hadde: ende den weese des ghezworen hadde te houden: alsdan en soude daer wesen gene restitucie: ¶ Want den rechte en behoert gheen oersake te wesen vā versweerẽ: nae dattet is in contract van goeder trouwen ¶ ¶·libro ij·ru·si aduersus venditionẽ·l· si minori et ꝑ totā rubricam]

¶ Vanden eedt vanden weesen

Ende nochtans wil

len die rechten: dat den eedt gedaen biden weese ghehouden si: nae dat hi is out xij·iaren· of daer omtrent nae dat den eedt niet ghedaen gheweest en hadde bij crachte· wt vreese·of anxte [¶·li·ij·ru·dicta autēti sacramenta pubre et ·l·se]

¶ Exempel op ghifte van weesen

Een weese hadde een

ioncfrouwe lief: ende troudese: Eens ghinck hi haer besien· of versoecken met sinen voecht: ende gaf haer iuweelen ende ander saken in teghenwoerdichept ende wete van den voecht ¶ Het ghebuerde dat in seker tijt daer na den weese woude

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

weder roepen ſijne ghiften: ende hi
eyſchedet weder te hebben · Gheſcil
daer op gheuiel · Die queſtie quam
voer den keyſer Den keyſer ſeyde:
dat indien die ſake ſulck ware : dat
tuſſchen den weeſe eñ der ioncfrou
hebbē mochte contract vā huelic ſō
der belet van maechſcap: die ghifte
en is niet te weder roepen [Dubito
de capittulo iſto] Hoe wel nochtās
dat die ſake ware reele Ende indien
daer belet ware : daer om die voer-
ſcreuen huelic tuſſchen hē beydē nz
toegaen en mochte : die ghifte reele ·
waer te weder roepen: mer die gifte
van roerende goedē niet [C · li · ij · ru
brica ſi aduerſus xr̄ · l · ſi quem ante
nuptias]

Exempel op ghelicke ſake

In ioñcheyt en is niet

waerdich enighe ghifte die dē wee
ſe doet: hoe wel nochtans dattz wa
re biden rade van ſinen vader · of
van ſinen voecht : Want gelijc als
voer geſeyt is: hij en mach ſijn goet
niet verminderen: ſonder rechtelike
ſaytte: gelijc als ic v bi exemple tho-
nen ſal Een vader hadde enen
ſone die weeſe was: ende nochtans
hadde hi hē gheemācipeert: tgebuer
de dathi hem gaf een ſeker gaue: eñ
binnē ſekeren tijt daer na : den vađ
woude geuen die ſelue gaue enē an
deren: eñ dede ſinē ſoen des cōſente
ren ende toelaten : die welcke noch
was in ioncheyt onder ſijn iaren
Den ionghe of weeſe ghecomen tot
kenniſſe: woude hebben vā dier gif
te reſtitucie : Gheſcil daer of geuiel ·
Den keyſer ſeyde: dat na dattet ge-
gheuen was eēs den weeſe : dē vađ
en mochtet hem niet weder nemen:
ſonder ſinē wille [C · li · ij · rubr · l ·
iuſte et fratrem tuū]

Dat preſcriptio noch vſucaptio
niet verkregen en wort teghens dē
weeſen ·

Ghi moecht weten dz

teghens weeſen niet verkreghen en
wort vſucapion · noch preſcription
ſi en hebben daer of reſtitucie · ſo ge
ringhe als ſi des eyſchen [C · li · ij · ru
ſi aduerſus filium contra eos qui
minores]

Van gelde ghelen ende dē weeſe

Eñ of den weeſe enich

ghelt onleent vā yemant: eñ dē ghe
ne die hē leent des weder wil hebbē
of daer of hebbē wil bate of woeker
Weet dat indien dat ghelt niet be-
keert en is indē profijte vandē wee
ſe blijckelic : eñ dattet niet ghemeeſt
en is om te verteren · of wech tebren
ghen enichſins Den weeſe en is nz
ghehouden des weder te gheuē: ten
ſi dattz hē belieft: mer is daer reſtitu
cie interine: eñ elc wacht hē vā hēlu
dē te lenē: ten ſi ꝑ pre ō ſijnre noot:
eñ pfijt vā hē [C · li · ij · ru · ſi aduer-
ſus creditorē · l · cū ipſe · c · et leſe ·]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Exempel van weeſe

Het gebuerde een ſulc
ke ſake · Een dochter die weeſe was
beſtarf dat erue van horen oudeva
der Om weeſe vander ſculde : haer
wort gheraden · dat ſi haer ſeluen
gheen erfname maken en ſoude · vā
den ſeluen beſtarfniſſe ¶ Daer nae
ghebuerdet dat hoer vader afliuich
wort : ende haer beſtarf des ghelijcx
dat erue van horen vader :
Des ghelijcx : om dat horen vader
veel ſculdich was : ſi en woude niet
apprehenderē dat goet noch beſterf
niſſe van horen vader ¶ Ende dach
te welcke beſterfniſſe ſi apprehen-
deren ſoude : of die beſterfniſſe van
horen vader : of van horen oudeva
der Ende wort geraden : dattet erue
van horen oudevader : die minſte
belaſt was : ende datſe dat apprehē
deren ſoude : ſij woudet doen . Ghe
ſchil daer op geuiel : om dat ſijt tan
deren tijde ghelaten hadde : ſij ſeyde
datſe eyſchte trecht vanden weeſe ·
ende oeck die beneficie daer of ·
Het wort geſeyt biden keyſer · Dat
na dat ſijt noch eyſchet in behoerlic
ke tijt · trecht van reſtitucie : ſij beho
ret te hebben : ende was daer toe ōt-
fanckelijc ¶ C · libro ij · ſi vt heredi]
Maer nochtans · indien den weeſe
deſe reſtitucie heeft : hi ſal ghehoudē
ſijn in die ſculde te betalen vanden
ghenen · daer of dat hi tbeſterfniſſe
neemt ghelijck als een ander ſoude
die bi ionchept of minoritept · niet
en hadde deſe reſtitucie · ¶ C · li · ij ·
rubrica dicta] ¶ Ende iſſet beſterf-
niſſe die coemt van preceſſoer prece
dent : ghelijck als van grotevader :
hoer vader deelt metten ander ſuſte
ren eñ broeders die hi hadde · indiēt
van node ſij inder ſake : ende dattet
die ander ſuſters ende broeders be-
gheren : hi is ſculdich tedoen raport
of die waerde · dat ſijne vader in gif
te van ſinen vader : die oudevader
was anden weeſe daer de ſake of is
op dat ſi alle ſijn een · in recht van
ſucceſſie die ghedeelt hebben ¶ C ·
libro · ij · Minores ſi vt obmiſſam
l · minores xxv · annis · et · l · abauorꝫ
poſſeſſionem]

¶ Van tijde van reſtitucie

Ghij moecht ende ſijt
ſculdich te weten bidē beſcreuē recht
dat den tijde van reſtitucie · om den
weeſe in cas van erue · dueret allen
den tijt van ſijn onmondichept : eñ
nochtans na deſe wege die hier nae
volcht : hoe dat die onmondichept
gheduert of den weeſe bi hem : of ſij
nen voecht · of raedt · verbeydede te
eyſchen reſtitucie ouer den tijt van
vier iaren : het ſchijnt dat hi daer na
niet te tijde comen en ſoude · Mer
dat recht van minoritept of onmō-
dichept gaet bouen al ¶ Ende daer
omme heb icket gheſet in deſer ſake

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want somtijts is van node te heb
ben enighe exceptien [C·li·ij·ru·in
quibus casibus]

¶ Vanden voecht die gheen borch en stelt

Item weet dat alle di
ghene dat ghedaen is bi titele van
tutoer of voecht: die geen borch ghe
stelt en heeft van ghetrouwelick te
doen sijnre voechdie: eñ goede reke-
ninge daer of te doen · en is nz waer
dich Want daer omme hoe wel dat
bi sulke voecht gheweest hadde, · eni
ghe sake ghedaen: gheleden: eñ ghe
accordeert: ten en ware voerdē wee
se of tot profijt van hem: eñ hi daer
of eyschet restitucie interinee · Weet
dat hijt sculdich is te hebben: na dat
hijt in behoerlike tijt eyschet [C·li·
secundo rubri·si vt obmissam xc·l·
sexta e·]

¶ Van exceptie van pecune onghe nombreert·

Ende oft so ghbuerde
dat tot enighe weese toebehoerde te
eyschen rekeninghe van ghelde: die
niet ghegroet of ghenombreert ghe
weest en hadde: eñ die geloeft ware
te betalen: eñ daer of gheen behoer-
like quitancie en blekede Om welc-
ke sake is exceptie van pecune onge
nombreert: die niet en gheduert tus
schen den ghenen die selfmondich
sijn: dan den tijt van twee iaren
Weet dattet tusschen weesen altijt
gheduert: alsoe langhe als sij in die
voechdye sijn·

¶ Van weesen ghestelt in enighen officie

Ende oft gebuerde dz
enighe weese wort gestelt in officie
biden goeden regement dat in hem
ghevondē ware: eñ dat hi hem soe
wijselic ghedraghen hadde in sijns
selfs saken: eñ dat meer is · die voer
screvē dienst daer hi in geset ware:
ware vanden ghemeenē sakē Daer
om en ist niet: dat indien hi in sijne
sake bedroghen ware in eniger ma
nieren: hi en mach wel hebben resti
tucie van alle tgheent daer hi of be-
droghen ware: eñ die beneficie van
onmondicheyt soude stadt hebben
[C·li·ij·ru·in qubus casibus ·l·mi
noribus vt et annis]

¶ Vandē weese die vervolgēde wa re anden prince sijn iaren

Ende oft gebuerde dz
enighe weese om te doen sine wille:
vervolghede anden prince · om ghe
houden te wesen voer iaerich: ende
selfmondich: eñ dan dede enighe co
mēscap of coep: hoe wel dat hi daer
inne bedrogen ware: daer omme en
soude hi niet recouereren · of ōhalen
restitucie · Want sijn malicie en be-
hoert hem niet te profijterē of waer
dich te wesen aldaer inne · noch oeck
in ander maniere [C·li·ij·ru·et l·
superius dicta]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Vanden weese die gheeft te ver-
staen sijn iaren te hebben · eñ hi die
niet en hadde

Oft den weese bi loest
heyt gheeft te verstaen dat hi sijn ia
ren hadde competent :eñ nz en had
de:eñ dede comāscap daer hi of sou
de willen hebben restitucie ¶ Weet
dat hijt daer inne niet en is sculdich
te hebben: Wāt deceptie of bedroch
en hadde nye stat int rechte [C·li·ij
ru·et·l·superi9 dicta] Eñ weet dat
den weese die veruolcht heeft bi gif
te vandē prince sijn iaren te hebbē·
soen mach hi daer om niet vcopen·
noch veroreemdē sijn erue: sonđ die
auctoritept vandē rechter: ond wpē
hi ondersaet is: op dat hijt wt dwa
sen wille niet en doet [C·li·ij·ru·de
hiis qui veniā·l·eos qui veniā]
¶ Exempel van enen weese

Het ghebuerde dz een
bacheler of iongheling was buptē
des lants in een wapeninghe van
orloghe: eñ hem bestarf een erue eer
hi weder comē mochte wter wape-
ninge·worde ofliuich·sine erfname
eyschede te hebbē bi restitucie: ter sel
uer tijt dattz sijn voervader gehadt
mochte hebben die voerscreuē erue:
Weet dat hijt sculdich is te hebben:
ghelijc als een weese of pupille heb
ben soude·[C·li·ij·ru·de restitucioē
militum]
¶ Te seggen den weese diffamacie

Item oft enighe weese is
impute·of verweetē enighe sake die
schijnt te wesen aenden weese scan-
delijcke: of dattet roert enighe mate
rie van verwijt aen sijn persone
Weet dat die bescreuē recht onder-
wijst: dat om dies wille dat soe edel
sake is vandē man: eñ dat tutoers
eñ curatoers niet ghehadt en hebbē
aduertencie· noch en behoren te heb
ben anden lichame Want si niet en
sijn dan op die regemēt vandē goe-
den: eñ niet an die eer vandē lichaē·
Alle de materie also imputee in cas
defamatorie aenden weese behoert
te cesseren·ten begheert vanden tu-
toers of curatoers ter tijt toe dat dē
weese coemt tot sine volle iaren: eñ
dat hi selue verwerē mach sijn sake
die hem roert aen sijn eere· Dats te
weten: dat hi xv·iaren heeft volco-
melijc: ende dat hi dat selue verant
woerdē mach [C·li·ij·ru·ad legem
corneliam de fallis ·ff·l·si partus
subiecte] ¶ Eñ dit verstant van dit
recht moechdi verstaen als hier nae
volcht· ¶ Dat so wpe aenseyde een
weese dat hi eygē ware: eñ hi behoer
de vrij te wesen: of datmen anseide
dat hi ware illegitismes· of onghe-
trout: eñ hi legitimee ware: eñ anđ
saken die roeren mogen tot ōwijte
van hoer persone

¶ Thertochdom van normendye·
Item moechdi weten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat inde hertochdom vā normēdye
vanden weesen :die hertoghe heeft
dat regement :ende van hoer goedē
landen ende leengoeden · ter tyt toe
datse oudt syn ·xxi·iaren ¶ Ende
isset eē dochter · sy blyuet in bewaer
nisse ter tyt toe ·dat si is in state om
te huelicken :ende alsdan sal si ghe-
huelict worden biden rade van ho-
ren here ·indien haer vrienden daer
toe niet en wouden verstaē ¶ Noch
voer die tyt dat een vrouwe huelict
en is si nz wt bewaernisse · noch en
is ghehieten vrouwe ghecomen tot
haer volle iarē : ter tyt toe datse out
is xx·iaren Mer indiē si eer huelict:
dat huelic gheeft haer iaren compe-
tent :ende daer om gaet sy wt die be
waernisse

¶ Vanden man die in leen niet en
hout

Ende oft ghebuerde dat
een man die niet in leen en hout :eñ
daer bi nz sculdich en ware bewaer
nisse : eñ name een wyf die in leene
hout :ende daer bi sculdich ware be
waernisse · Weet dat den here hēlu-
den houdē soude in bewaernisse tot
ten iaren vandē man · Want an die
condicie vanden wiue resorteert de
ser costume · Eñ die heren syn scul-
dich · die dat in bewaernisse hebben
te houdē die emolumentē vā tgeent
datsi in bewaernisse hebbē in waer
de ·sonder te verminderen ·ende son
der te vervreemden ende sonder on
redelike costen

¶ Vanden bailles die te bewaren
hebbē die weesē ¶ Capittel CC·xix

Nae dat geleyt is van
den weesen ·so volcht daer na
te seggen vanden bailles die si heb-
ben :eñ die in bewaernisse eñ admi-
nistracie behoren te hebbē weesē die
leengoedē houdē · Weet dat bi costu
me locael : daer inne deser materie
meer stat heeft . dā in bescreuē recht:
wel moghen si wesē bail · eñ regiere
van eenē weese :eñ van syn leen die
moeder · wāneer den vader ofliuich
wort of den oem · wāneer die vader
eñ moedē ofliuich wordē: ofte moey
wāneer darr geen oem en is · of die
suster wāneer datse oud is dan dye
broedē Eñ int cort te sprekē: aenden
naestē behoert die bewaernisse ende
administracie vandē bayl die vand
side coemt · daer dat leen of daelt

¶ Vanden bayl te compareren·

Soe weet dat bi costu
me locael :die comen wille totten re
gement vanden bail :hi moet cōpa
reren voer den rechter :vā wyē dat
leen gehoudē is :eñ doē beclachte die
bayl te hebben bewaernisse : ende
administracie vanden weese : ende
van syn leen · ¶ Want weet dattet
leen is van so edel natuere ende con
dicye · Dat soe wyen heeft die bayl
van yemāt biden redene vādē leen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hi heeft oec die bewarnisse vā allē anderē landen : want trecht vandē leen wiltet also hebbē · En̄ daer om behoertet en̄ is sculdich dat die bail geset si indē voers) bail met rechte : daer toe geroepē die magen vander eenre side: en̄ vā dandere : en̄ dat hij daer in geset si met recht naō vsācie en̄ costume vanō plecke: en̄ treet in hulde en̄ manscap vanden heere· En̄ in alle sinē tijt die bail gheduerē de: stelt sekerhede en̄ caucie speciale· dat hi dat weder gheuē sal dē weese als hi is tot sijn iaren: sonō sorghe: en̄ sonder laste· en̄ sonder sculde · en̄ oec sonder bande van huelic En̄ de se sekerhede en̄ borchtochte is gene⸗ rale in allen pleckē: en̄ in allē costu⸗ men· niet tegenstaende · datter anō usancie ꝑticularie si: ghelijc als hier na volcht Want in sōmighe pleckē en̄ costumē · die bayl heeft sake van trecht van sijn bayl · in allē huysra⸗ de cateelē: en̄ emolument van erue: het si in leen of in eygen lant: gelijc voers) is · Wāt die natuere vanden leen is so edel datse wechdraecht al⸗ le administracie : En̄ mits dien dat die bail heeft dē huysraet: en̄ cateelē als voerscreuē is: hi is gehouden te betalen alle die sculde · die den dode sculdich was: ten daghe dat hi ofli⸗ vich wort En̄ behoert te leueren dē weese daer of al quijt en̄ vrij: ten da ghe van sijn iaren of selfmōdicheit En̄ wel behoert die voers) bail hem te auiseren: of voer hem te sien · aen te nemen die voerscreuen bayl : Want hij isset sculdich alsoe weder te gheuen Ende daer of so is hi scul dich borch te stellen : ende hoe wel dz hi die sculden niet gheuriijet of beta⸗ let en hadde: ten daghe dat die voer screuen weese ghecomen ware tot sijne iaren : soe en ware des gheen laste anden weese · noch an sijn erue maer die laste daer of soude blijuen aenden bayl: aen sijn erue: ende an sijn goet : Want sulck is die totale natuere vanden bayl ¶ Ende daer teghens: of daer veel meer goeden waren: behorende anden bayl dan sculde Dat soude alheel blijuen aen den bayl: sonder daer of rekeninge te doen: want al gheheelijcken · die bayl meent alle die heffinghen · oft incominghen vanden lande : ende alle den huysraet ende cateelen bide condicie voerscreuen ¶ Ende mach of doen houden bosschen : ende vis schen: op dat hi des doet in behoer⸗ liken tijt ¶ Ende gheduert den tijt vanden bayl optie sone : ter tijt toe dat hi out is xv · iaren : opte dochter xi · iaren · ¶ Ende dese costume van bayl heeft stadt inde castelerye van rijsele. van douay · van orchies · en̄ van tourneses

¶ Costume van artoys ende van vermendoys

¶ Item biden costumen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van artoys·ende van vermēdoys:
Die bail heeft alle die profijten ende
emolumenten comende eñ wassēde
op alle die landen anden weese:als
voerscreuē is Mer hi en heeft nz vā
den huysraet:mer blijuē totten pro
fijte vanden weese :ende van sinen
broeders eñ susters ·indien hi enich
heeft·Ende om die redene den bayl
en is niet sculdich of en is gehoudē
vanden sculden te betalen :eñ of hij
die betaelt:soe en doet hi niet dā hijt
den weese leent : ende mach die : eñ
ist sculdich weder te hebbē:ten eyn-
de van sijn bail:op die goeden van
den weese :ofte soe langhe sijn lant
houden·ter tijt toe dat hij weder ge-
rembourseert ende voldaen sij: ghe
heelijc van als

Wat bail doen mach·

Item soe wye hout iñ
bayl :hij en mach niet eyschen noch
hebben mettē recht van bail:an eni
ghe sake:daer die vader als hi sterf
int besit niet of en was Mer of aen
den weese:duerende die voers) bail
op quame enighe besterfnisse : wel
mach hijt eyschen eñ veruolghen
Soe wel ter cause van sijn bail ·als
ter cause vandē voerscreuē weese

Te eyschen enige sake andē bayl
of weese·

Ende oft ghebuerde dat
men eyschede anden bail; of anden
weese:of aen beyden te samen:sake
daer den vader die doot is int besit
of was :eñ al hadde hijt met onghe
lijck ghehoudē · Weet dat die bayl·
noch den weese· noch enich vā hem
niet ghehoudē en sijn te antwoerdē
ter tijt toe ·dat dē weese tot sijn iarē
gecomen is ·Wāt van alle tgheent
daer of dat den vader ghebruyc of
hadde:ten dage van sinen ouerlidē
sonder twij van proces: behoert dē
bail te gebruyken·duerēde sinē tijt:
Want biden redene van trecht vā-
den bail:hi is sculdich eñ gehouden
weder te gheuen anden weese :hem
ghecomen tot sijn iaren : dat lant·
noch niet meer belast noch ōbondē
dant was ten daghe vanden ouer-
lijden vā des weesen vaders

Hoe dat den bail sculdich is te
leenen dat versoecke dat den leen
sculdich is

So weet dat den geñe
die de bail heeft :sculdich is te lenen
dat versoec · die den leen sculdich is
anden here :van wyen dattet ghe-
houden is in tijde: soe datter gheen
ghebreck noch oeck scade en sij aen
den weese Want het soude wesen
tot perijkele vanden bail· ende niet
vanden weese

Vanden bail die sculdich is te le-
nen die ghiften die den dode gedaē
heeft in sijn doot bedde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Item ghy syt sculdich te weten·dat den bayl sculdich is te leenen die aelmissen · die den dode ghemaect heeft in syne doot bedde: eñ den wese gecomen tot syn iaren· isset hem sculdich weder te gheuen: eñ die sepulture vandē dodē·is den bayl sculdich te betalē op syn bayl: Eñ oec is sculdich die voers bail te betalen alle die costē vanō rotuaert ter cause van syn bail: eñ sonō den costen vandē weese

¶ Vanden doot vandē weese

¶ Item oft gebuerde dz na dat den bail anghenomē is met recht eñ vlancie als voerscreuen is· Den weese oflivich wort: eer dē tyt van die bail wt waē: eñ eer de voerscreuē wese gecomen ware tot syne iaren· Weet dat daer om niet blyuē en soude: den rechtē erfuamē allsdā vanden kinder ·en soude wechdraghen eñ hebben sal die possessie van den erue vandē weese :niet teghenstaende dattet in bail ware Eñ den erfname salt hebben ·also wel sonō sorghe ende sonder sculden:als den bail des sculdich soude wesē te geuē aenden weese als hi gheromē ware tot syn iaren: Wāt die doot vandē weese: en draecht gheen preiudicie andē erfnamē·Eñ also ist geiugiert ende ghewesen bi veel reysen :ende om veel personen: alsoe wel inder sale van rysele·alsmē doet i artois·ende in vermendoys

¶ Hoe den bayl wechdraghet dye emolumenten vanden leen in sinē tyde

¶ Ende oft ghebuerde dat duerende den tyt vanden bayl· dat leen daer die bayl of is sulcke ware:datter heerlicheyt ware daer toe behorende:biden welcke enighe confiscacie quame aen trecht vandē leen voerscreuen : gelyckerwys als totten leen toebehoerde:hoghe iusticie·oft borchgraefscap ¶ Weet dat die bayl mach ende behoert te betrecken tot sine profyte· alle sulcke confiscacie ·dat op die voerscreuen leen gheuonden sal worden :het sy indē huysraet of in erue ¶ Ende indient in erue ware:ende den bayl dat vercofte binnen des iaers · dattet ghe confisqueert ware:dat soude blyuē tot syure profyte· sonder daer of rekeninghe te doen ¶ Ende of hyt binnen des iaers niet vercoft en hadde dat soude blyuen totten profyten vanden voerscreuen leen: ende dat soude allsdan oeck weder keeren an den erfghenamen met synen leen : als hy tot syn iarē ende discrecie ghecomen is·

¶ Hoe dat in eygen lande en valt gheen bayl ¶ Capittel CC·xx·

Weet dz in eygen lant en valt gheen bayl : mer daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

behoert toe bewaernisse vā kinder:
eñ bewaernisse van goede: eñ geen
bail en behoert daer toe :dā tot edel
bant·ende tusschen edel personen·:
Waer omme ·wanneer kinderē vā
man de poeste·die niet en hout dan
eyghen lant weesen bliuē:die moe-
ten bewaert ende gheregiert sijn bij
tutoers:ende curatoers :die welcke
hebben die sorghe ende bewaernisse
van hemluyden·ende van hore goe
den:met recht ende auctoriteyt van
tutelle·of voechdye : ghelijck voer-
screuen staet:soe wel inden rubrike
vanden tutoers ende curatoers ge-
teyken biden ¶ Capittel van xxv·
als inden rubricke vanden weesen·
oeck ghetekent biden ghetale· ofte
Capittel van CC·xviij· ¶ Mer
edel pupille of weese van edele con
ste : ende van edel houdinghen : en
behoert gheen tutelle dan die bayl :
die welcke here is van alle ·duerēde
sinen tijt : ende sonder rekeninge te
doen ·Ende en heeft geen laste:dan
te onderhouden die husen vanden
weese :mer dat moet hij doen op sij
ne costen

¶ Hoe dat die bayl sculdich
is weder te gheuen aen den weesen
sijn lant in sijn hant: als hij gheco-
men is tot sijnen iaren ·
Capittel CC·xxi·

Wanneer die bail den
weese weder gheuen wil sijn
lant in sinen handen:als hij gheco-
men is tot sijne iaren:ende gaen wt
die bayl: Hij behoert alsdan om se
kerlijcken daer wt te gaen: den wee
se doen verdachuaerden :indē houe
vanden heere daer die bail of ghe-
houden is:ende die alder naeste ma
ghen vanden weese: alsoe wel van
den vader als vanden moeder· tot
sekeren daghen daer op gheassig-
neert: om den bail weder te gheuen
den kinde of weese die tot sijn iaren
ghecomen is ¶ Ende dien dach ghe
comen:in presencie vanden mannē
vanden houe:die bail behoert te seg
ghen ¶ Heer ende v mijn heren die
mannen ¶ Dit kint :die welke wee
se gheweest is tot desen daghe toe :
heb ick gehouden in bayl:ende sijn
goeden ghetrouwiclijcken na mijn
vermoghen·ende sonder fraude·
Waer omme voer v·voer wyen dz
icket ghenomen hebbe·of voer uwe
voersaters : nae die costume ·ende
vsācie van desen houe · eñ vanden
lande hier ōtrent·vandē voerscreuē
bail eñ administracie:sō wel vandē
kinde als van sijn lant eñ woenste-
de·Ic mi ontlaste ende ofstelle:ende
ick leuert sonder sorghe·sonder last
sonder bande van huelicke : die ick
weet·noch weten mach Ende van
den voerscreuen bail : heb ick alsoe
wel ghedaen · als daer of behoert
ghedaen te sijn · nae alle vsancie eñ
costume ¶ Soe begheer ick daer of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghevriet eñ outslaghen worde met
recht: ghelijc als icket met recht aen
genomen hebbe :ende daer of brie-
uen te hebben voer mi ende minen
eruen Alsdan behoert den voerscre
uen here·den kinde te vragen:of hi
of enighe maghen voer hem yet seg
ghen willen tegens die bail:oft dat
hi niet ghedaen en heeft alle tgheen
dat een ghetrou bayl mach ende be
hoert toe tehoren te doen Of nye
mant daer teghens niet en weet te
segghen· Die bail behoert alle wed̄
te brengen met recht Dat recht van
den bayl·die hem met recht wort in
sijn hant gheset·in handen vanden
here rechtelijck Ende dat ghedaen
den here behoertet weder te setten
met recht behoerlijck inden handen
vanden kinde ghecomen tot sijnen
iaren:ghelijck als sijn propre sake·
ende erue Ende des ghedaen met
ghewijsde vanden recht :den kinde
behoert te doen eedt aenden heere :
gelouen sijnen houe te dienen ende
te wesen sijn leenman:ende houder
mer om des te doen: den here en he-
uet niet dan sijn chambrelage:noch
daer en is anders gheen recht toe :
dan sijn dachghelde: ende die dach-
ghelde vanden mannen:noch daer
en behoert gheen versoecke· Want
om een doot en behoert mer eē ver-
soeck:ende een hulde Ende dat ghe
daen :het behoert te sijn biden ghe-
wijsde vanden mannē: dat die bail

daer of soe veel ghedaen heeft : dat
wel volbracht is die regele daer toe
dienende · Ende voert behoert ghe-
seyt te sijn met vonnisse:dat die sel-
ue bayl hem is wel ende rechtelijck
ontlast vanden voerscreuen bayl :
ende dat hi daer of ghevriet behoert
te sijn· voer hem ende voer sinen er
uen · Welcke costume die noch is te
voldoen Voert is dese Dattet ghe-
seyt behoert te wesen met vonnisse
van mannen:dat om die bayl ont-
slach te hebben vanden seluen bayl
voer hem ende sijne eruen: men sal
doen roepen ofte condighen in drie
prochien vanden naesten ghelegen
vanden leen daer die voerscreuen
bayl of ghehouden gheweest is:bij
sonnendaghe·of apostel daghe:oft
ander heylighe daghen :dat indien
yemant si die enighe saken weet te
segghen of eyschen aen dese ·R·ter
cause vanden bayl die hi ghehoudē
heef om dese R·het sij ter cause van
den vader ofte moeder:of ter cause
vanden leen sant ancleuinghe van
dese R·die weese gheweest is · Dye
comen voert ende compareren hem
binnen eenen iaere naestcomende ·
nae deser publicacien :ende men sal
hem doen volcomminge van rede-
ne ·Ende oft binnen des iaers nye-
mant en comt· noch en compareert
dat is op sulcke perijckele: so dat hi
daer na nz te tide comē en soude eysl
che tedoē daer op :daer de bail·of dz

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

kint aen ghehouden ware En̄ also behoertet geropen · en̄ ghecondicht te wesen : bi sergent ende mannen · inde drie kercken voerscreuē : en̄ bÿ drie dagen voer gescreuē · en̄ bÿ drie achte dagen aen een Ende dat ghedaen · indien yemant binnē siaers voert en coemt : die yet aenden bayl weet te eyschen : dat lant en̄ leen vā den kinde blÿft daer of gheyziet tot ewyghen daghen

¶ Dat die weese ghecomen tot sÿn iaren mach doen dachuaerden sÿn bail · indien den bail settede difficulteit van hem niet te willen setten in sÿn goet

¶ Oft ghebeurde dz den kinde ghecomen tot sÿn iaren · gheschil hadde tusschen hē en̄ sÿn bayl : ende dat die bayl hem niet en woude setten in sinen goedē : hi behoert te doen dachuaerden sÿn bayl voer sinen here tot sekeren daghe vandē houe : ende ten daghe daer op gheassigneert behoert hi te segghen · Heer ic hebbe in bail gheweest tot noch toe : niet langher en behoer ic · noch en wil ick daer inne wesen · Want ick hebbe mÿn volcōmen iaren : waer om ic v bidde · dat ghi mi ontfanghet in uwen hulde : ende in uwen manscap : ende ick presentere v daer van die mont · ende die handen Ende of den ghene die ghehouden heeft mÿn bail oft andere : wil seggen of opposeren ter contrarie : Ic ben bereyt te betugen mÿn iarē bi petre metre : ende andere · soe veel dats genoech sal sÿn ¶ Ende indien tgherecht dat niet en wederseyt · dē kinde : behoert ontfanghen te wesē : en̄ die bail behoert bedwonghen te wesen · hem te bedragē · en̄ te desisteren van sÿn bail : ende doē ostentacie vanden woningen : hoe datse gehouden sÿn Ende ten begeerte van den kinde : behoert gecondicht te wesen in drie kerckē · Dat indiē yemāt yet seggen wil optie voerś woen · stat en̄ lant als voerscreuē is xē · En̄ of de bail opposerē wil : of daer tegens seggen : soe mach en̄ behoert den here tontfangen den kinde · in hulde en̄ manscap En̄ dat behoudē een ygelÿc sÿns rechts Angesien dz van sÿn iaren is blikelic · Want bÿ natuere : hi is sinen man en̄ vā hem houdende : biden recht daer dē dode erft den leuende : en̄ inder forme en̄ manierē die voerscreuē is · soe wilt die bescreuē recht · [E · li · v · ru · de testamentoria tutella · l · si tutore testamenti]

¶ Vanden sonen adoptÿfs · Capittel · CC · xxiÿ ·

Vanden sonen adoptifs wil ic v seggē en̄ tonē · nae dat ic yeseit hebbe vandē weesē · en̄ vā hoer bewaerers · soe volcht daer na te seggen ende te weten , hoe dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

so wanneer enighe gheen kinderen
en heeft: hi mach attribueren ende
nemen tot hem enighe kinderen: en̄
daer of maken sine erfname · bi ad-
optie: ende sulcke sijn ghehyeten so
nen adoptifs ¶ Weet dat deser ma
terie meer valt int bescreuen recht·
dan in costume: ende en is daer of
niet veel ghewoente te useren · son-
derlinghe in landen costumieren :·
ende nochtans trecht henghet ende
bewijst des te doen · Ende daer om
wil ick int cort segghen tgheent dat
ick daer of ghesien hebbe ende ghe-
hoert vanden wijsen clercken indē
recht ¶ Soe weet: dat na die bescre
uen recht sijn twee manieren van
adoptien ¶ Die eerste is · die ghene
die ghemaect is biden brieuen van
den prince: of biden ghebaden van
den here ¶ Die anderde is bi aucto
riteyt vanden keyser: ghelijc die ge-
ne: of den ghenen die sijn van hoer
rechten: of die sijn van enige poeste
Ende dese maniere van adoptie is
ghehyeten nade clerckē arrogacōis
So weet dat van deser manierē na
die gebaden vanden meester mach
ghescyen adoptie: van wat grade
dattet sij: ¶ Dats te weten van drie
graden Daer die eerste of is als so-
ne of dochter Den anderden ghelijc
als neue of nichte: te weten susters
of broeders kint ¶ Den derden als
susters of broeders kints kint
Mer het is gheordineert inden sta-
tuten daer op ghedaen vander sus-
ter: dat soe wanneer den natuerlike
vader sinen soen geeft enen vreem
den bi adoptie · die poeste en gebreect
daer omme niet anden vader natu
rele: noch gheen sake die hi heeft · en
coemt niet anden vader adoptifs:
noch hi en is niet in sijn poeste. hoe
wel dat bijden keyser gheconcedeert
si die poeste te hebben sijnen erue·
Indien den vader adoptifs hem uz
en laet in adoptie ¶ Of den natuer
lijke vader sinen kinde gheeft in ad
optie anden oudevader vanden so
ne van des moeders side: of aen sij-
nen oudevader van sijns vaders si
de ¶ In deser sake met recht natuer
lick bi deser adoptie vanden vader
adoptifs: die sake is volcomen mit
natuerlicken bande ¶ Ende alsoe
nae dat adoptie ghescyen soude·
tusschen soe nae maghen: dat bi na
tuerlicken ghesIachte die sake moch
te metter doot weder comen anden
rechten grade of erfname ¶ Soe is
te weten: dat soe wanneer een sone
die binnē sijn iaren is aduoe bij die
concessie vanden keyser: twelc ghe-
schyen mach: is ten schijne en̄ equi-
volent van adoptie ¶ Ende dattet
wesen soude om sake sonder turpi-
tude: ende bi sekere condicie ¶ Ende
die aduoe vanden pupillen: caucie
of borch stelt behoerlike: dat of den
pupille of weese ofliuich worde eer
hij ghecomen is tot sijnen iaren·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hÿ sal sÿn goeden laten aenden ghe
nen:die alsdan natuerlÿcke erfna-
men behoeren te wesen :oft anders
aduoterie in dit stuck en soude niet
behoerlÿcken wesen ¶ Ende ghi
moghet noch weten : Dat den ghe-
ne die den aduoe : ende den weese
hout:hÿ en mach hem niet setten of
stellen wten bayl: eer dat hÿ gheco-
men sal wesen volcomelÿcken tot si
nen iaren ¶ Ende alsdan indien hi
des doen wilt:hÿ sal alsdan oec ghe
houden wesen hem weder te geuen
alle sÿne saken. ¶ Ende indien den
vader alsdan wt sÿnen erue treden
wil:den sone die gheaduoeert is vā
hem:sal alsdan moghen wesen wt
sine bayl ende bewaernisse ¶ Mer
hÿ sal hebben dat vierdendeel van
sinen goeden ouer die goeden die hi
ghebrocht heeft aen sÿnen vader ad
optifs : ende oeck bouen die gheene
die hÿ zedert hem vercregen sal mo
ghen hebben : ¶ Soe moechdi
weten :dat soe wye eenen anderen
hebben wil in adoptien : hÿ is ten
minsten sculdich te hebben viertien
iaren meer :dan den ghenen wesen
soude. dien hÿ in adoptien nemet.
oft in aduoerye : oft anders soe en
soudet dat recht niet moghen hen-
ghen ¶ Wantet onbehoerlÿcke sa
ke soude wesen : dat den vader ad-
optifs iongher wesen soude : dan
den sone adoptie.
Soe macht oeck ghenomen wesen.

in adoptie oftē aduen. wyen men
wil : op dattet si den wille ende dāt
vanden gheenen die wesen sal ad-
optif. oft aduoe. ¶ Want het be
hoert biden bescreuen recht. dat die
ghene die des ontfanghen sal. dat
hi des consenteert:ende daer omme
behoren sÿ alsoe oudt te sÿn dat sÿ
ghevoelen moghen ende oeck ver-
staen alsulcke sake te consenteren:en
de ghehenghen of toelaten :oft an-
ders en isset niet waerdich.
Ende ghi moecht noch weten : dat
een man die ghelubbet ware. niet
en mach nemen enen soene adoptif
Mer īdien dz een man van natuer
lÿcke condicie is : ende alsdan noch
tans hÿ gheen kinderen en heuet:
ghelikerwÿs alst dickent wel ghe-
buert: dat bi dattet god niet en be-
lieft :oft om dat sÿ vercout sÿn: oft
ghedebiliteert van oudtheden.
¶ Item die vrouwen en moghen
oeck niet accepteren noch nemen
sonen adoptifs. noch aduoes :
Want hoer eyghen soenen en mo-
ghen sÿ niet hebben in hoer poeste:
ende daer omme en moghen si ghe-
ne ander sonen hebbē ¶ Mer noch
tans bi die permissie vandē prince
die des keysers potestaet of macht
hadde:die soudet so moghen doen:
Ende het soude alsoe oeck moghen
ghescyen nae sommighe opinie.:
Want den keyser is conditoer van
recht ¶ Ende ghi moecht weten.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat indien enighen here maecte sijn
soen adoptif van sijn eyghentheyt
hi soude hem ervé. Ende oft ghe-
buerde: dat yemant die selue natur
like kinderen hadde: gemaect ware
bi yemant sone adoptifz: daer om
en sijn si gheen kindere submis ten
poeste vanden vader bi adoptie:
mer sijne kindere sijn also gemaect
ghelijc als of si waren nepueus ad-
optifz.

¶ Vandē illegitismes of bastaerdē
Capittel CC.xxiij.

Nae dat geseyt is van
den weesen: eñ vanden adop
tifz: Daer na volcht te sien vanden
kinderen illegitismes ¶ Soe weet:
dat een is illegitisme. die gewonnē
wort butē den huelic: oft binnē den
huelic. die niet en ware legitisme of
ghetrout: of datse naden huelic vol
bracht ghescheydē waren: bi maech
scap. zwagerscap. of ghevairscap.
Mer indien datse om ander saken
ghescheyden waren: eñ si kinderē te
samen hadden: daer om en soudēse
niet gheheyten wesen illegitisme
Noch den ghenen en souden nz ge-
heeten worden illegitisne. die voer
dē huelic geborē warē: na dz de vadē
daer na die moeder trouwede: hoe
wel dat die moeder ghehadt hadde
een ander man tusschen die geboer
te: eñ die trouwen vanden vader
¶ Een exēpel daer op. dat boudijn
van pas: burgher tot atrecht gebo
ren wort in echtscal: daer na wordē
die vader ende moeder verscheyden
metter heyligher kercke: eñ elc van
hem mochte huelicken. indient hem
gheliefde. ¶ Het ghebuerde dat
na dat die voerscreuen boudijn ge-
storuen was: dat volck vandē here
van artoys bestelden alle sijne goe-
den: sijn wijf daer teghens oppo-
seerde. ende seyde dat hoer man ghe
wonnē ende geboren ghewees had
de inder echte: gedaen eñ volbracht
inder heyligher kercken: ende daer
bi behoerde tewesē. ende was hoer
man ghehouden voer legitisme.
Ende dat meer was. die magen vā
hem. hadden niet recht ghenomē eñ
gehadt deylinghe teghens hoer nae
den costume vander plecke: als vā
een man van liberale eñ gherechti-
ghe condicie: ende dat hi sulck ghe-
houden gheweest hadde. ende gere-
puteert: ende nye en was ghewetē
ter contrarie. Waer omme tē ¶
Den volcke vanden here seggende
ter contrarie: eñ dat of hi gheboren
gheweest hadde in huelick: het was
warachtich. dattet was huelick ille
gitisme. alst schijnde: want sij wor-
den verscheyden van bedde. Waer
omme also daer sceidinge vā bedde
was ewighe: so datse anders hueli
ken mochten. Hi was ghehouden
eñ ghereputeert voer illegitisme
Alle gesien: het wort gheuondē dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die voerscreuen boudijn ghevondē
wort illegitisme: eñ wort ghehoudē
voer illegitisme

Een ander exempel

Noch een ander exem

pel van een geboren sonder huelick
ende daer na den vader eñ den moe
der hadden malcanderen in huelic:
mer daer was ander huelic tuschen
beyden: Het ghebuerde dat een mā
houdende was een leen inde castele
rye van rijsele: ende hadde een sone
illegitisme van een ioncfrouwe on
ghehuelict: ende also was die man
mede: dat die clercken hyeten [de so
luto et de soluta] : tghebuerde dat
die man huelicte teghens een ander
ioncfrouwe: eñ hadde daer of enen
sone legitisme Daer na die iōcfrou
we moeder vanden sone legitisme
worde ofliuich: ende die man bleef
wedewenaer mettē twee sonen: dye
een illegitisme: eñ dander legitisme
Die vader van desen twee kinderē.
siende dat die moeder van sinen so
ne illegitisme · was een goede ionc-
frouwe : ende den soene een schoen
kint: hi trouwede haer: eñ daer me-
de maecte hi de eerste sone legitisme
Na dese saken also gheschyet : den
vader worde ofliuich Dese twee so
nen: dats te weten den eersten ghe-
boren die alsoe was illegitisme : eñ
nv ten daghe vanden ouerlijdē vā
sinen vader gelegitismeert ; daer bi

dat sijn vader ghetrouet hadde sijn
moeder Ende die ander sone dye
gheboren was legitisme: daer dye
moeder ofliuich of was : seyde elck
dat leen vanden vader hem toebe-
hoerende Den eersten seyde dz hi
was die outste: eñ behoerde te heb-
ben alheel dat leen: eñ hem toebeho
ren. Want sijn vader hadde na sijn
re gheboerte sijne moeder ghetrout
ende des en hinderde hem niet hi en
was ghetrout ende die outste Die
anderde seyde dat leen hem toebeho
rende. Want hi was ghewonnē eñ
gheboren in echtscap eer sijn broedē
ende dat of sinen broeder oudē was
van iaren van gheboerte: dese ghe-
boerte behoerde gherekent te wesen
voer niet Want het en was niet
rechtuaerdich noch legitisme. noch
sulke dattet hem geuen mochte eni-
ghe dignitept teghens hem. die ghe
wonnē ende geboren was in huelic
ende dat sijn gheboerte . als tot ghe
boerte ende erue tontfanghen eñ tot
dignitept. sonderlinge in so edel na
tuere als van leen. en behoerde niet
ghesept te sijn noch weder voer der
tijt dat hore vader ghetrout hadde
sinen moeder. dat langhen tijt was
nader gheboerte vanden ghenē die
gheboren was in echtscap Den an-
der broeder segghende. dat aenghe-
sien dat sinen vader getrout hadde
sijnre moedē [de soluto et de soluta]
hi hadde hē gepriet . eñ alsoe dat hij

was ende mochte ghesept wesen le-
gitisme eñ die outste · noch dese ma-
ioer en mochte hem niet hinderen ·
bi redene · Waer omme ꝛc · Alle ge
sien die wijsen costumiers van rijse
le · ende dorpsten dat niet determine
ren seker lic ¶ Ende worde die sake
ghesonden te raden te parijs : van
welken rade worde weder gebrocht
Dat die sake geconsidereert · die een
broeder also veel hebben soude als
die ander ¶ Ende worde dat voer-
screuen leen ghediuideert ende ghe-
deelt aen tween deelen equalen · elck
effen veel ·

¶ Een ander exempel in ghelijcke
saken

¶ **Een man die ghehue**
lict was · ghenaemt meester symon
die harnaschmaker : In sinen tijde
woenēde te doorinc : toech buyten
slants : eñ was wt den tijt van xv ·
iaren of meer Sijn wijf bleef thuys
die na dat haer mā wech was teyn-
den xi · maenden creech een kint ·
Het gebuerde datter seker tidinghe
quamē dat hoer man doot was ·
Die suster vanden man quā · ende
woude hebben die successie vā horē
broeder teghens die voers wedue :
Die voerscreuē wedue seyde ter con
trarie · eñ dat si een kint hadde ghe-
wonnē in huelic : waer om aen haer
eñ aen haer kint anginc ende toebe
hoerde die successie van horen man

Die suster segghende ter contrarie :
eñ dat of si een kint hadde : soe beho
ret geseit eñ gereputeert te sijn voer
illegitisme Want het en was nz ge
boren van sulcker tijt naden wtgāc
van hore man : dattet bi redene ghe
sept of verstaen mochte wesen hore
man toebehorende : want het was
gheboren · xi · maendē of meer naedē
wtganc vandē man : duerende wel
ke tijt · de man die ouer zee was nye
weder harwaerts of ouer en quam
noch en was nye gesien noch gewe
ten inden lande : dat hi mochte ghe-
wonnen hebbē tvoerscreuē kint : eñ
bi consequent soe isset redene datter
ghesept wort eñ ghehietē illegitisme ·
Waer omme aen hem en behoerde
toe te behoren die successie ¶ Die
moeder segghende ter contrarie : eñ
na dien dattet warachtich was dat
si een ghetroude wijf was vanden
voerscreuē symō : eñ dattet warach
tich was dattet kint sijn kint was ·
ende dat die twee maioers niet en
mochten wesen ghewraect : eñ dat
den kinde gheboren was : duerende
dat huelick : nz allen redene behoer
tet ghesept te sijn legitisme : ende bij
consequent hebben successie Want
of ten eynde van xi · maendē oft vā
xij · maendē den kinde gehadt heeft ·
Het was moghelic ende natuerlick
Want een wijf mach wel draghen
xi · maenden natuerlicken ¶ Ende
ten anderen : hoe wel dattet langer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

was dan xi·maenden ¶ Soe waest
moghelijc· dat hoer man weder int
heymeliken ghecomen was tegens
hoer spreken :ende ofte hij hem niet
gheopenbaert en hadde · dat was
gheweest om sijne sculden · dat hij
niet bestelt en soude worden :want
daer om was hi wech ghetoghen
Waer omme ꝛc̃ · ¶ Dese questie ge
comen ende doersien indē perlemē-
te vander eenre side ende vandē an-
dere · inden iare M · ende lxxv · alsdā
presedent mijn heere aerut van cor
bye ¶ Het wort gheseit dattet kint
soude ghehouden wesen voer legit
tisme · ende erfname van sijnen va-
der: ende dat die suster niet en was
ontfanckelick te impugieren · ofte
vervolghen datse niet ghehouden
en wort voer legitisme ¶ Ende wor
de die suster ghecondempneert indē
costen: die taxacie ghereserveert
Dit accordeert die bescreuen recht ·
[C · li · iiij · ex · carboniā edicto l · pma
si tibi et filio tuo]

Van kinde geboren in adultre

Item bij contrarie ar
gument mach sijn gheseyt: dat den
kinde gheboren in adultere of over
spul: het si dat die man sij bij sijn
wijf of niet: Behoert ghehouden te
sijn illegitisme Eñ naden decretale·
[C · li · iiij · qui sūt legittimi decretali
causam] ¶ Dat recht [de carbonia
edicto] bouen gheallegeert seyt daer

op · dat den kinde behoert ghehou-
den te sijn voer legitisme · die ghebo
ren is duerende dat huelic : hoe wel
dat die man buyten slants geweest
is · bi so langhen tijt · dattet gedacht
mach wesen · dat hijt niet ghewon-
nen en mach hebben : hanghende dē
tijt dat hij wt gheweest is : wil alsoe
verstaen ende verclaert wesen : dat
oft also gheboerde · dat die man wt
landich sij : ende duerende den seluē
tijt · sijn wijf een kint ghecrijghet ¶
Daer omme en ist niet · dat indien
die man ofliuich worde : ende den
kinde leuendich blijft : weese die al-
soe gheboren is : daer omme dat hij
inden huelic gheboren is ¶ Hem so
behoert toe die successie vandē moe-
ders man : als van horen vader·
Ende alsoe is hijt sculdich te hebbē:
ende ghesét te sijn inder successien
van sijnen vader ¶ Daer om dattet
behoerlijker is gheseit te sijn legitis
me · ende ghewonnen in huelic · dan
niet Ende dat behoert hi te hebben
overmits borghe stellende : weder
te gheuen die successien · daer in dat
hi ghesét wort : wanneer hi ghe co-
men is tot sijnen iaren. Indien die
partye contrarie betuyghen mach·
dat hi ghewonnen is in adultere of
overspul : dat seer sterckelic te betuy
ghen ware ¶ Ende indien dat kint
iarich ware · als den man ofliuich wa
wort: of dat hi daer na ofliuich wa
re ; oft dat die weduwe des eyschede

ter cause vanden kinde: daer si erf-
name of ware :so soude sijt hebben
overmidts stellende die borchtochte
voerscreven

¶ Een exempel vanden kinde
illegitisme

¶ **Noch wil ic v thonen**
exemple van successien van kinde:
ende van illegitisme· ghehuelict an
een wijf illegitisme · Ende nochtās
die kinderen van hem comēde·wa-
ren ghestorven sonder te hebben an
der kinderen ¶ Het gheboerde
in die castelerie van rysele : dat een
man illegitisme trouwede tot enen
wijve een vrouwe oeck illegitisme:
ende creghen kinderen in echtscap :
die welcke waren legitismes· Daer
nae gheboerdet :dat die vader ende
moeder oflinich worden: hoer kin-
deren succedeerden : om dies wille
dat si waren legitismes ¶ Daer na
dat een vanden kinderen ·die welc-
ke twee waren :ofliuich worde:
sijn broeder succedeerde in dat erve
alst redene was ¶ Noch gheboer
det·dat desen anderen ofliuich wor
de:die erfnamen wouden succederē
Den here onder wyen des was:seyde
de te hebben ende toe tehoren dz erf
als here·ende als sake espaue·
Want hoe wel dat die kinderen wa
ren legitismes ·nochtans en moch-
ten sij gheen ligne of ghesslachte ma
ken · Want hoer vader noch moedē
en hadden gheen ghesslachte ·of lig
ne:eñ sonder ghesslachte successie en
mach niet sijn gheapprehendeert·:
Want nyemāt en mochte hem seg-
ghen erfname . gheboren van ghe-
slachte anden kinderen :want sij en
hadden van vader·noch van moedē
nyemant die hem aengaen mochte
van ghesslachte legitisme ¶ Die ma
ghen segghende ter contrarie: ende
dat na dat sij legitisme ghestorven
waren Den here en hadde daer aen
niet te eyschen ¶ Want met redene
en hadde hi niet dan aenden illegit-
tismes ¶ Waer omme ꝛc· ¶ Ende
of hi segghen wil dattet ware sake
espaue Bi sinen orlove :nae datmē
weet warachtich van wyen dattet
gecomen is:ten is geen sake espaue
Waer omme ꝛc· ¶ Alle gesien :het
wort ghesept bi vonnisse van man
nen:die sake wel ghedisputeert:dat
die goeden toebehoerden den heere:
als sake espaue : eñ datse nyemant
anders aen en ghinghen : daer om
dat die kinderen hoe wel datse legit
tismes gestorven waren:so en was
ser nyemāt die hem daer of mochte
maken erfnamen : noch en mochtē
maken gesslachte Mer hoer kinderē
indien si enighe ghehadt haddē:sou
den dan begonnē hebbē maechscap
of ghesslachten ·op datse legitismes
waren :ende alsoe voert van grade
tot grade

¶ Ander exempel in ghelike saken

Het gheboerde dat een wijf ille-
gitisme ·trouwede een man legitis-
me: eñ cregen inder echte een dochtē
welke dochter si wt gegeuē hebben
inder echte: eñ hebben haer gegheuē
grotelic van hore goede Eñ oec dese
dochter heeft met horen man vercre
gen goedē eñ lant· Daer na die vaā
vander dochter worde ofliuich : eñ
die moeder bleef weduwe : eñ daer
na die dochter worde ofliuich. sonā
kinder achter te latē :so worde ques
tie eñ gheschil vander successie van
deser dochter allso gestoruē voer ha
re moeder: om te weten an wyen de
successie comē soude: of an die moe-
der· of an den here · Die moeder seg
gende: dat hoe wel dat si illegitisme
is: nochtans die dochter was legiti
me: eñ tot haer huelic goet hadde sij
haer grotelic begaeft· Waer omme
si sculdich was te succederen xc·
Den here segghende ter contrarie :
want aen illegitisme· en mach geen
successie comen: ende hoe wel dat sij
haer begaeft hadde · soe mochte sij
wel transignerē tot andere Eñ daer
om en hadde si geen recht vā succes-
sie: eñ of haer dochter legitime was
daer om en heeft si haer niet gheabi
liteert te succederen Alle gesien: het
wort geseyt dat die moeder niet heb
ben en soude· die successie noch pos
sessie: mer soude blijuen anden here
Ende of die dochter ghehadt hadde
suster of broeder· of susters of broe-
ders kīt : die successie soude gecomē
hebben op hemludē· nae datse van
ligne of ghestachte gecomē geweest
haddē: eñ alsoe accordeertet die be-
screuen recht ¶ So moechdi weten:
dat bescreuen rechte verbyet te settē
noch te comparagieren· Die kinde-
ren illegitismes anden pupillen of
weesen legitismes : ghelijckerwijs:
als of een man heeft kinderen ille-
gitisme: ende legitisme : ende bij die
subtiliteyt vander moeder vanden
illegitismes· oft biden goeden wille
vanden vader· sij willen hoer kin-
deren illegitismes comparagieren·
of ghelijken inden goeden: als hoer
kinderen legitismes ¶ Weet dat
des niet en is sculdich ghehenget te
sijn: noch enighe ghifte: dat in dier
manieren bij den vader tot sulcken
kinderen ghedaen wort : en is niet
te houden naeder doot vanden va-
der· ¶ Ende hij en is hem niet scul-
dich te laten dan cleyne deel van sij
ne goeden : nae auenant van sijnen
anderen kinderen: ghelijc die twae-
lefstedeel van tgheent dat hij seuen
kinde legitisme achter laet ¶ Noch
seyt den recht : dattet niet waerdich
en is: dat hem yet ghelaten sij:
Mer an haer moeder mach gelaten
sijn die xxiiijste deel vanden goeden
vandē vader: om hoer kinderē daer
mede te mogen onderhoudē· bi also
dat si van goedē regemente sijn Eñ
dat soude den vader moghen doen

mer niet den moeder: en ſoude hem niet mogen geuē [C·li·viij·ru· de naturalib9 libris·l·matre vel legitimis filijs Et autentica Sūt libri] Mer ghij moecht wetē dattet anders weſen ſoude: van een man die kinder had illegitime vā ſoluto en̄ ſoluta dat de clerckē hietē [de ſoluto et de ſoluta] Dats te ſeggen: van onghehuelicten en̄ ſonder verbande vand̄ helliger kerckē: en̄ die twijf mochte hebben inder echte daer hi die kinderen of heeft: bi alſo dattet wijf oeck ſi onghehuelict·en̄ ſonder bande vā der helligher kercken noch andere· En̄ dat tuſchen hēluden en ſi gheen maechſcap. noch zwagerſcappe Waer omme ſi malcanderē niet en moghen hebben in huelic·ſulke ſijn gheheten [de ſoluto et de ſoluta] En̄ van ſulke·mach den vader met ſijn ander kinderen legitiſme gheuē en̄ laten ſine goeden: na ſine believe: en̄ machſe promoueren tot dignitept·geeſtelic of waerlic·en̄ legitimeren bi onſen aertſchen vader ·indien hi hem promoueren wille · tot geeſtelike ſtate: of legitimeren vanden keyſer·indien hi hem promoueren wil·tot waerlike digniteit Hoe wel dat nu ter tijt veel daer of ſijn gepromoueert of verheuē·tot waerlicke dignitept: ghelijc als tot ridderſcap.tot officie van iuſticie: of andere als ſijt waerdich ſijn Ende is wel ghehenghet ende ghecōcedeert·

Want een goet man· en machmen niet te hoghe verheffen Soe weet noch dat bi ſtercker redene· die moeder doot vanden kinde illegitiſme· [de ſoluto et de ſoluta] ghelijc voerſcreuē is. Den vader mach ſinē ſone erfname maken·en̄ hem houden legitiſme bi die permiſſie vandē keyſer: die welke hem mach legitimerē: en̄ habiliterē als legitiſme·bi ſijnen brieuē: en̄ hem makē abel te outfanghen·die ſucceſſie vanden vader Ja den here ſubiect: onder wyen dz des gheroepen ware [C·li·viij·ru· de naturalibus liberis·l·ſi quis ꝛc· ſeu liber ꝛc·

Van kider [de ſoluto et de ſoluta Dats te verſtaen: als die vader en̄ moeder beyde ongebondē ſijn

Item conforterende of

troeſtēde tgeent dat voerſcreuen is· volcht hier nae een autentique · die alſo ſeyt Dat indient ghebeert· dat yemāt enighe kinderē heeft illegitiſmes: en̄ hi die heeft ſo datſe beyde ō ghebonden ſijn: en̄ datſe malcanderen mogen hebben in huelic: en̄ die moeder ofliuich wort eer dat ſi malcanderen hebben Weet dat daer na den keyſer tot begheerte vandē vad̄ mach legittimeren die kinderē alſoe ghebozen: ende mach die maken en de diſpenſeren erfname vanden vader Noch ſeyt den rechte: dat die kinderē alſo ghebozē ·als voerſɉ is:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of den vader hem niet en coemt aen
den keyser · alſo diſpenſerē als voer
ſcreuē is: eñ hiſe noemt kinderē · ſon
der te ſegghen baſtarden : eñ dat hi
daer in oflivich worde : eñ daer of
tugen of brieuen hebben · Weet dat
des na beſcreuē recht hē waerdich is
Mer dat beſte is dat ſi legitiſme ge
maect ſijn bi den prince [C · li · v · ru
de naturalibus liberis Auctentica ·
Si quis liber naturalis · et auctenti
ca · preterea qui legitimem non ha·
bet prolem] Noch ſeyt die beſcre
uen rechte: dat oft gheboerde dat ye
mant hadde enige kinderen illegiti
mes van enigen ſerue of eygen : eñ
daer nae trouwede die moeder · Die
kinderen ſoudē blijuē vrij eñ legitiſ
mes [C · li · v · ru · dicta auctentica
ſupra dicta]

Vander condie vanden ille gitiſmes

Ghelien hoe dat ille
gitiſme moghen weſen ghelegitiſ·
meert · ſoe volghet daer nae te ſien
vander condicie vandē illegitiſmes
Ende weet: dat of enige illegitiſme
heeft enighe ſake ten daghe van ſij·
nen ouerlijden onder enighen here
dat behoert hem toe · bij ſijne rechte
ſeygnouriale · biden waerlike coſtu
me · Ende of hi onder enighe ander
heren hadde enige goeden: hoe wel
dat hij niet en ware ſijne onderſate
ofte dat hij aldaer niet en ſtorue ·
Daer omme en ſoudet niet blijuen ·
den here: onder wyen des ghevon·
den ware en ſoudet hebbē: ende oec
wechdraghen biden recht coſtumier
of gewoenlic · Want an illegitiſme
en mach niet verſchijnē noch opco·
men: noch van hē en beſterft an nie
mant · dan anden here onder wyen
eñ waer des gevondē wort: ter cau·
ſe van ſijn recht heerlike · Ten ware
bi alſo dat die illegitiſme gegheuen
hadde enige ſake tot yemant binnē
ſijn leuende liue . gaende eñ ſtaende
biden wege : eñ des properlic wech
te draghen

Vanden teſtamente vanden illegitiſmes

Item want na dat hij
beuallen ware in ſijne doot bedde ·
en mach hij niet gheuen noch oeck
beſpreken ſake · die waerdich ſij ko·
uen v · ſcellinge: eñ den here en is nz
gehouden te doen meerder obſeque
of wtuaert : hoe wel dat hi vanden
ſijnen hadde · bij ſijn heerlicheyt:
Mer ſoe wes hi doen vercoepen: of
tranſporteren ſoude in ſijn leuende
liue · gaende ende ſtaende bidē wege
om wech te dragen ende te hebben:
hem weſende in die ſtate · ſoude hou
den eñ van waerdē bliuē Eñ na dz
hi in ſijn dootbedde beuallen ware
dat en ſoude niet houdē noch waer
dich weſen Mer bij beſcreuen recht
ſoude waerdich weſē ſijn teſtament

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

na dat hijt in goeder memorie ghe-
daen hadde ·[C·li·v·ru·testamētū
facere possunt] Daert geleyt is: dz
si des niet en moghen doen: eñ aen
allen anderē isset permis· eñ toeghe
laten Eñ indien hi witachtighe kin
deren heeft: het sal al houden ende
waerdich wesen wes si doē: ghelijc
als van een ander persone vā vrije
condicie Eñ indien si geen wittach-
tighe kinderē en hebbē: eñ si ghehue
lict sijn: alsdan den here heeft eñ ne-
met die helfte van die roerēde goe-
den: eñ dat wijf die weduwe blijft
vander helfte· Eñ indien daer lant
of erue sijn: die weduwe behoert de
helfte haer leuen lanc: het si leen of
ander eygen lant·

Dat den here gheen sculde en be
taelt vandē illegitismes

Item of den here bi sy
ne heerlicheyt apprehendeert of ne-
met die erfnisse: eñ goedē vā enigen
illegitismes. Weet dat hi niet ghe
houdē en is te betalen enighe sculdē
die hi sculdich is: mer wechdraecht
die goeden vrij: sonder sculde: gifte
of besprock hogher dan· vā v· scelli
ten si dat hem belieft

Costume van vlaenderē cassele
en ternoys·

Item so weet dat nae
die costume van vlaenderē· van cas
sele eñ ternois: niemāt en is bastart
van sijnre moeders side· Daer om

dat si segghen, dattet een seker sake
is vander moeder: eñ onseker van-
den vader: eñ hebbē van haere moe
ders wegen successie· ia als die moe
der geen leuende kinderen en heeft
van getroudē bedde ten daghe van
horē ouerlidē. Mer na bescreuē recht
anden illegitismes en comt niet vā
des moeders side· Want si sijn scul
dich te houden hoer reynicheyt [C·
li·vi·ru·ad senatus consultū·l·con
tra illustris

Vanden kinderen postmis
Capittel CC·xxiiij·

Postmis sijn die kin
deren die ghebozen sijn nader
doot van horen vader So weet dat
of twee personē sijn vergadert inō
echte: eñ of die een ·dats te wetē die
man ofliuich wort: eñ daer bi maec
te testament ·of dat hi maect sijn or
dinancie eñ uterste wille: ghiftē of
aelmissen: het si aen sijn ander kīde
ren· of andere· so wye hi si: ende hij
swijghet vandē kinde die noch is in
sijns moeders lichame: ende hem en
maect enich bewijs of ordinancien
van sijne goeden · Hoe wel dat hij
niet en weet dat sijn wijf kint dra-
ghet: ende daer inne ofliuich wort·
ende den sone of dochter die in des
moeders lichaem is· comt tot crisdō
Weet dat die testament vandē vadē
bi die ghebozte vanden kinde ghe-
heelick eñ al is te nyeute: eñ en is te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

houdē noch te confirmerē· eñ sal dē
kinde also geborē wedē comē tot ghe
rechte naturlike successie· eñ gewoē
lic Eñ die reden is·dattet geen twijf
fel en is:dat indien hi geweten had
de:dat sijn wijf kint gedragē hadde
hi en soude in geensins geordineert
hebbē·dat dē kinde die in sijns moe
ders lichaem was·verstekē geweest
soude hebbē van sijn recht naturele
eñ gewoenlic [C·li·vi·ru·de postu·
mis heredib9 institucionib9 l·post
testamentū factū·ff·

Vanden kinderen abortijfs
Capittel CC·xxv·:

Hier na volcht vande
kinderen abortijfs·die welcke
soudē leuen ter werelt comē· Vā sul
ke kinderē: weet dat si geen recht en
hebbē· noch ṅpemāt van horē we·
gen:te eyschen erfnisse: Mer sijn ge
houdē als geen kinderē:noch erfnis
se en gaet hē in geensins aen

Vandē abscisez die ghesnedē sijn
wten lichame van hare moeder
Capitte·l CC·xxvi·

Die abscisez dats te seg
gen die gene die ghesnedē sijn
wt hoers moeders lichame leuēdich
hoe wel dat die moeder doot sij· eer
si daer wt gesneden wordē·Hier of
seyt die bescreuen rechte Oft geboer·
de dat enighe vrouwe kint dragen·
de:doot viele·eer si naturlic vandē
kinde beviele:ende om den kinde te
behouden mē die moeder snede:
eñ so dat den kinde op dreerde moch
te comē leuendich:eñ men hē mocht
sien roeren van wat leede datz wa·
re:metten monde ·metten ooghen:
of metten voeten :of metten borste
twelcke die eerste is dat hem roert:·
ende datmen siet ventileren dat vel
leken optie borste vanden kinde·
Weet dat hij waerdich ware te heb
ben crisdom : of ten minsten tkaple
vandē crisdom: die de vroede vrou
wen wel ghewoenlijcken sijn te doē
in haestighe saken Ende hij con·
sequent: soe soude hij ghehoudē we
sen voer kersten :ende erfname na·
turele ende successoer· Ende hoe
wel hij nochtans gheen ghelupt en
dede metten monde · dat die clerckē
hyeten :ende sonderlinghe die logi·
cinen [sonus vox]· Ende dat hij
sij inde forme humane· Weet
dat sulcke ghehouden sijn voer oeck
of erfghename legitisme·ende oeck
naturele :ende hoe wel dat hoer va
der ghestoruen ware·eer dat si ghe
sneden worden : soe soude hij ghe·
houden sijn voer rechte erfgename
ende souden verschepden die testa·
mente bij horen vader ghedaen wi
senden: daer sij niet inne begrepen
en waren·als voerscreuen is ·van·
den postumes [C·li·vi·rubrica de
postumis heredibus instituendis l·
vxoris aborsu et·l·quidā catū est:ff
li·ix·t·quicqd]·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Van trecht vandē doarie die dat
wijf hebben mach nader doot van
horen man Ca. CC.xxvij.

Vrouwe die weduwe

blijft. indien ſi ghehuelict ofte
wijf ghewee ſt is vā een die edel hou
dinghe hadde. Dats te ſegghen. dat
hi houdēde was leengoet: ſi behoert
te hebben bi recht coſtumier. Recht
van doarie inde helfte van allē die
leengoeden. daer hoer mā ten dage
dat ſi trouweden of poſſeſſeerden:
eñ daer of dat hi ghebruycte ten da
ghe van ſinen overlidē Eñ oec van
alle die leengoedē. die vander ſijde
vanden man: duerende dat huelic.
opghecomen ſijn

Coſtume van vermendoys

Eñ waert in vermen

dois: die vrouwe of ioncfrouwe en
ſoude geen recht hebbē vā weduwe
ſcap mit doarie

Coſtume van amiens: vandē caſ
telerye van rijſele. ende van tour
neſes.:

Mer in amienoys in

de caſtelerie van rijſele. of in tourne
ſes. Die vrouwe ſoude hebben met
hoer doarie: recht vandē weduwen
alſt hier na verclaert ſal worden. in
den capittel vandē weduwen: ghe
teykent biden getale vā .CC.xxxi.
Eñ ſoude daer of bliuē in hulde eñ
manſcap vanden here ſondē oſoeck
noch ſculde te betalen anden voerſ
here: op dat ſi bi den here haer heeft
doen ſetten in hoer doarie mz recht
Want niet eer en heeft die vrouwe
of ioncfrouwe doarie. voer dat ſijt
rechtelick gheeyſcht heeft: ende dat
ſij haer doet ſetten in hoer doarie:
noch ſi en heeft die achter ſtallen die
men daer omme ſculdich mach we
ſen van dat ſij verbeit heeft. haer te
doen ſetten in hoer doarie Ende be
hoert te hebben een huys van doa
rie: nae aduenant vander waerden
ende groetheyt vanden leen. Dats
te ſegghen. die hofſtede ofte ſulcken
huys ſouffiſant: als die waerde vā
den leen mach ghedraghen Ende
dat nae den coſtumen van artoys.
van amiens. van rijſele: ende van
tourneſes: ende vanden landē daer
omtrent.

Coſtume van vermendoys

Eñ bide coſtume van

vermendoys. Die vrouwe of ionc
frouwe ſal hebben biden recht van
den doarie. die beſte hofſtadt. ende
woenſtadt vanden leen. of vanden
leenen die ghebleuen ſouden weſen
van horen man Het ſij caſteel oft
niet Noch om doarie in allen caſ
tumen: en ſal die weduwe niet ver
lieſen dat recht vanden weduwen:
ſij en heeft die helfte in allen die ac
queſten ende vercreghen goeden.
die ſij te ſamen vercreghen hebben.
Ende ſal houdē bij cracht van hoer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

doarie die helfte vanden voerſcreuē
leen:alſoe vrij ende ſoe edelic vandē
here·van wyent ghehouden is:als
den rechten erfgename doet die dat
ander helfte heeft oft die heele leen·
indien daer gheen doarie en ware·
Ende ſal hebben hoer aendeel van-
den manſcappen:hoer baeliu:hoer
ſergent·ende hoer hof·Ende ſal vā
haer ghehouden ſijn ter cauſe van
hoer doarie:ſoe langhe als ſij leuen
ſal als vanden heere: het ſij dat ſij
weder huelict of niet ¶ Ende oft
daer inne ghebreck ware:ſoe mach
ſij haer betrecken of claghen an een
vanden drie heeren·die haer belieuē
ſal·¶ Te weten aen den heere van
wyen dat leen ghehouden is:of an
den here ſouuerain·of anden conic
iſſet inden conincrijcke· ¶ Want
aen welcken ſij eerſt trect:hi is haer
daer of ſculdich recht te doen:
Ende indien ſij trect aenden coninc
of ouerſten heere verſoeken:aldaer
behoer alldan die ſake te blijuen:
Want in ſulcken ſaken en is gheen
renvoy

¶ Hoe dat die vrouwe renoncierē
mach die manſcappen tot profijte
vanden erfname

¶ Ende oft gheboerde

dat die vrouwe of ioncfrouwe·int
aennemen vanden doarie·ynet en
woude hebben in hoer doarie man

ſcappe: ende datſe bleuen alheel an
den erfname metten lichame van-
den leen: ſij mach haer daer of wel
verdraghen:indient haer believt:
ende dat ſtaet tot haer ¶ Mer daer
omme en ſalt niet blijuen: ſi en ſal
hebben die helfte vanden heerlicke
emolumenten:die totter helfte van
den leen·ende vander heerlicheyt
des ſelfs leens·mach ende behoert
toe tehoren: ¶ Want men machſe
daer of niet frauderen oft hinderen
in enichſins:ſij en ſi daer of ghere-
lieueert ende oeck mede gheholpen·
ſoe gheringhe als die ſelue vrouwe
of ioncfrouwe dā daer of clachtich
valt·

¶ Hoe dat die vrouwe renon
cieren mach vanden cateelen vā ho
ren man·

Item die vrouwe ofte

ioncfrouwe die doarie heeft·Indiē
ſij niet deelen en wil om te betalen
die ſculden van horen man:allſdan
mach ſi renoncieren vanden huyſ-
raet ende cateelen: ende ouermidts
dien ſij blijuet vrij ende quijt van
allen den ſculden:ende wechdraecht
vrij hoer doarie:ſonder datmē haer
om die ſculden mach veruolghen:
hoe wel dat ſi gheobligeert ware in
tijde van horen man ¶ Maer in
dienſe daer aen gheobligeert ware:
ende ſi goet oft lant hadde die ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

comen warẽ van hore side·die selue goeden soudemẽ mogen anspreken van also veel als si geobligeert waren eñ niet meer

¶ Van die exceptie dat de vrouwe soude moghen hebben daer op: nae opinie van sommigen

Noch willen houden sommige vlancien: eñ sõmige wijse costumiers: dat die vrouwe daer tegens hebben soude exceptie Dats te seggen: dat si daer an niet gehouden en ware· daer bi dat sijt gedaen soude hebben bi vreese: ofte ontsich van horen man: eñ dat si hem nyet vertoeren en dorste· Waer omme si daer an niet gehoudẽ en waer

¶ Dat geen vrouwe en vliest haer doarie

Hoe en mach noch en behoert die vrouwe te verliesẽ haer doarie: noch dat recht dat si daer an heeft· om vercoepinghe noch vervreemtheyt die hoer man van sinẽ lenen doet: noch possessie· noch prescriptie ter contrarie: en is nz waer dich tegens die vrouwe of iõcfrouwe: eñ so gheringhe als sij daer om recht sprect· si sal eñ behoert ontfangen te wesen: eñ gheset int recht vã hore doarie: behouden eenẽ yghelijc sijns rechts Ende hoe wel dat binnẽ den leuenden liue van horen man daer of quijtsceldige gedaen hadde eñ daer of brieuen bleken· dat en is niet waerdich: si en soude daer tegens gehoert wesen bi die exceptie: die niet en ghehenghet dat vrouwe of ionckrouwe in dit stuck mach wesen gefraudeert of bedragen: hoe dz tet si: ten ware dat bi sonderlinghe weghe daer op ware gheordineert· Dats te weten: dat si daer an ghere nũciert hadde: daer bi dat si ghere compenseert ware van ander erue· daer si vredelic int ghebruyck of is· eñ daer inne waer hoer consent· bij also datse wel gheauiseert eñ beraden daer op geweest hadde· bi tijde van deliberacie: eñ bi veel reysen Om dies wille: dat wille van vrouwen sijn twijfelachtich: of anđs die renonciacie die si daer op gedaẽ soude hebbẽ· en soude niet houden [C· li· iiij· ru· de senatus consulto Auctentica de senatus consulto siue añ siue in alio

¶ Van vrouwe haer doarie quijt te scelden nader doot van horẽ man·

Mer indien sijt nader doot van horen man quijt ghescouwen hadde: gegeuẽ· of getransporteert· dat soude houdẽ eñ waerdich wesen: want alsdã mach sij daer of haren wille doen· vercoepen of veranderen: soe soude oeck horen man indien sij weder huelicte· duerende haer leuen lanc eñ niet langher· Ende als horen man doot ware· si soudet weder ghecrijgen· indient

haer beliefde · Want ghelijck als
voerscreuē is: si soude moghen alle
gieren · dat si daer toe bedwonghen
was etc. · Eñ sal die vrouwe of iunc-
frouwe die voerscreuen doarie vrij
houdē: so langhe als si leuen sal: eñ
sal woenen int huys vanden leen ·
indient haer belieft · sonder daer wt
te scheyden: so langhe als den erfna
me hoer gemaect of gelouet sal heb
ben: huysinghe of woenstede souf-
ficiant na die waerde vanden leen:
ghelijc voerscreuē is.

Costume van tourneses

Ende is te weten dat

bi die costume van tourneses · vrou
we of ioncfrouwe · die doarie beho-
ert te hebben · indien sij vreest voer
die sculde die hoer man sculdich we
sen mach: sij mach vrijlick eyschen
sonder sorghen dat derdendeel van
den leen · in rechte doarie: twelcke
sij hebben sal sonder sculden te beta
len Ende hoe wel dat bij sommi-
ghe alsoe gheviseert sij: om af te ne-
men die sorghen vanden sculden:
nochtans nae die opinie · ende nae
die meeste deelen vandē landen cos-
tumieren · ende vanden wijsen:·
Indien die vrouwe of ioncfrouwe
die doarie behoert te hebben: renon
cieert aenden huysraet ende cateelē:
sij is sculdich vrij te wesen vanden
sculden: ende hoer doarie vrij heb-
ben ghelijc als voerscreuen is.

Mer indien sij niet en renoncieert ·
ende dat sij neemt volle doarie · en-
de deelt die helfte vanden huysraet
ende cateelen: sij is sculdich die helf
te vanden sculden: teghens den erf
ghenamen Ende indien sij deelen
wil aenden huysraet: sij deelt aen al
le tgheent dat geheeten is huysraet
naden costumen vanden lande:
het si in woenstede die ghehouden
is voer huysraet ende anders · Wt
ghesept dat den erfname behouden
sal sijn hostes: die ghehouden sijn
voer huysraet · voer alsulcke prijse
alse gepresen sullen sijn · wech te dra
gen vander plecke

Hoe dat die vrouwe mach
deelen hoer doarie teghens den erf-
namen

Oft ghehoerde dat

vrouwe of ioncfrouwe · die recht vā
doarie behoert te hebben · niet ver-
enighen en mochte mettē erfnamen
te deelen die doarie op hem seluen.
Weet dz die ioncfrouwe sculdich is
te doen twee deelen van die waerde
van alle die leenen oft vanden leen
te nemen: eñ te setten in twee rollen
Ende dat ghedaen den erfghename
behoert te kyesen ten eersten: wat
deel hij houden wil Ende dander
deel sal blijuen aen die doarie: dur-
rende die leuende liue van doagiere

Hoe die vrouwe sculdich is caucie

of borchte te stellen ·die sculdē te be-
talen: indien si neemt die helfste vā
den huysraet

Eñ of vrouwe of ionc
frouwe neemt die helfste :oft dat sij
deelt inden huysraet : si is gehoudē
borghe te stellen :te betalen die helf-
ste vanden sculden ·eer si enige pro
fijten sculdich is of behoert te nemē
anden doarie

Costume van rijsele·ende van
tourneses

So moechdi weten dz of
vrouwe of ioncfrouwe neemt tder-
dendeel van doarie nae die costume
van rijsele eñ van tourneses :sij be-
hoertet vrij te hebbē·gelijc als voer-
screuen is :eñ behoert te hebbē tder-
dendeel vanden leen optie een sijde
eñ dattet leen ghedeelt eñ verscreydē
si in drien :welcke deelinghe die we-
duwe sculdich is te doen·eñ te ordi-
neren alst haer best goeduncken sal
Ende dese deelen also ghedaen :den
erfname sal kyesen ende nemen die
tweedeel alst hem goeduncken sal:
eñ dat derdendeel sal blijuē aen dye
weduwe voerscreuen hoer doarye:
Ende also wortet gedaen biden wij
sen costumiers vā rijsele· ende van
tourneses : van mijn vrouwe van
walaincourt·tegens ian vā wercin
haren soene : voer sijne heerlicheyt
van eysoing

Hoe die vrouwe niet gehouden
en is vā enige ondhoudenis te doē·

Item so weet dat vrou
we of ioncfrouwe die doarie neemt
niet gehoudē en is te doē enighe re-
fectien of onderhoudenisse aen den
huse van hoer doarie :ten si dz haer
believe :noch bi ghebreke van diē en
machmē haer niet veruolghen
Item si en is oec niet gehoudē te be-
talen die wtuaert of sepulture van
horen mā : mer behoert dē erfname
toe·te doen eñ te betalen :eñ en com
peteert noch an en gaet der iōcfrou
wen :ten si dat haer belieft

Vander vrouwe die doarie had-
de :haer te misbruycken

Item oft vrouwe ofte
ioncfrou die doarie hadde of gauē·
van een ander man diese voertijs
gehadt heeft : eñ si haer misbruycte
enichsins :so dat haer anderde man
die si hebben soude daer in ton vre-
den ware· eñ hise wech vā hē iaech-
de· Weet dattet daer om niet blijuē
en soude: si en soude hebben haer le
uen op hoer doarie of gauē na horē
staet· Wāt seer onbehoerlic eñ hart
waert·dat die vrouwe of ioncfrou
soude gaen bidden van tgheen dat
van haer quame

Hoe dat den here bij faulte van
renten niet comē of roeren en mach
an die doarie

Item of vrou of ionc
frou doarie heeft·of gaue vā huelic

eñ het gebuert·dat bij faulte vā ren
te of ander maniere :den heere van
wpen des ghehoudē is an hē betrect
dat erue·daer op die doarie of bewi
singe geordineert sal sijn·Weet dat
den here niet en mach roeren an dz
recht vandē doarie noch bewijsinge
na dattet gedaē sal sijn mettē recht·
Eñ daer om isset seer expedient·oft
van node ·vrouwe of ioncfrouwe·
van hē telaten setten in hoer doarie
of bewijsinghe metten recht:ghelijc
als voerscreuen is

Hoe die vrouwe doarie heeft in
allen den leenen die hoer man heeft

Item oft gheboert dat

die man die ofliuich wort:houdide
is sōmige leenen van enen here· of
van sōmighe heren·Daer om en ist
niet :die vrouwe of ioncfrouwe·en
heeft op allen die voerscreuē lenen
vrij hoer doarie

Te setten bide vrouwe hoer doa
rie op een vanden leenen ·

Eñ of die vrouwe oft

ioncfrouwe·die recht van doarie be
hoert te hebben : ende den erfname
te vreden ware:dat die doarie geset
sij ·op een vanden leenen op hem
seluen :het mach ghescyen ende ge
daen wesen·bi horen goetduncken·
ende consent: sonder dat die heeren
van wpen die ander lenē gehouden
sijn daer of moghen eyschen · noch
hebben rechten noch ander saken·.:

Want ghelijcken voerscreuen staet
doarie en is niet ghehouden vandē
quint noch deelinghe te doen ·ver·
soeck. inganck noch wtganck te be
laten·:

Hoe dat doarie niet en cesseert ō
dat den mā twewerf huelict·

Item ghy moecht we

ten dat recht van doarie niet en ces
seert :daer om dat die man oft wijf
tanderen tijden ghehuelict geweest
hebben: eenwerf of meer : daer om
dat sij gheene leuende kinderen en
hebben:of dat die leengoeden die si
houdē:niet bestoruen of opghero·
men gheweest en hebben aen enige
van hoere kinderen die doot sijn·
Want in sulcke pointe sijn den mā
ende wijf·die alsoe weder huelicken
sonder kinder te hebben leuendich·
ten daghe dat sij huelicken : als dat
moiscaulx ofte ionghelinghe : ende
in condicie van ioncfrouscappe·

Bij wat maniere vrouwe of
ioncfrouwe gheen doarie en heeft·
noch recht die te eyschen
Capittel CC·xxviij·:

Weet dat vrouwe oft

ioncfrouwe gheen doarye en
heeft· noch oeck recht die te eyschen
bi veel manieren ende redenen :
bij costume van waerlijcken houe·
ghelijck als soe wanneer vrouwe
of ioncfrouwe eenen man neemt·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die voertijts eeñ wijf ghehadt heeft daer kinder of sijn ghebleuen

Costume van vermendoys

Ende na die costume van vermendoys : hoe wel dat die man ghehuelict is geeweest eñ kinder hadde : soe soude dat wijf hebbē doarie · optie leengoeden comende vander side van horen man : ende niet vanden leenen die hi noch hou dende waer vā sijn eerste wijf

Costume van artois vā amiens van rijsele eñ van tourneses

Ende naden voerscreuen costumē · indien dē man gehuelict is gheweest : eñ leuende kinderē hadde Dat anderde wijf en soude gheen doarie hebben

Costume locale

Item ist noch te weten dat nae die costume locale · dat wel mach sijn eñ geboeren · Dat op een leen sijn twee doarien : gelikerwijs als die eerste wijf vanden mā wech draecht hoer doarie costumier · van der helfte van alsoe veel leenen als hoer man ten dage van horen ouer lijden houdēde was · Die selue wijf doot · indiē hi een ander neemt : daer die moeder noch doarie hout vanđ helfte ghelijc voerscreuen is Den sone weder gehuelict na sijnre doot dat wijf heeft doarie Dats te weten dat vierendeel vander ander helfte vanden leen

Vanden leen ghegheuen anden man

Item weet dz vrouwe noch ioncfrouwe geen recht en hebben van doarie in leen dat horē mā ghegeuen gheweest is : bi coninghē bi grauen : eñ bi ander heeren : om die goede dienste die den man den here of sijn voervaders ghedaē souden hebben : ghelijc als heren sōtijts ghegeuen hebben : hoe wel dat den man kint heeft van hem ghecomen Ende die redene is · Dat hoe wel · dz die ghifte weder quame nader doot vanden man · oft vanden gene diet ghegeuen ware · aen sijn kint van hem ghecomen · Dat soude weder keeren aen den ghifter : eñ daer om en heeft daer aen ioncfrouwe noch vrouwe recht van doarie · Mer den erfname van hem gecomen behoert tet vrij te houden : ter stont nae des vaders doot voerscreuen

Vanden leen vercreghen

Item en heeft vrouwe noch ioncfrouwe recht van doarie · in leen die hoer man vcregen heeft : duerende dat huelic : eñ daer na weder vercoft heeft · Hoe wel dat si in die vercopinghe gheen consent ghegeuen en hadde Ende die redene is Dat een man van sijne vercreghen goeden doen mach sijne wille : sonderlinghe int vercopen : dat oec als van penninghen daer die vrouwe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

deelachtich in was·gecoft wort dat leen Ende daer om soudet schijnen dattet haer anghinc Alsoe wel worden die pēninghen weder gemaect alst vercoft wort: ende die vrouwe reintegree

Te hebben bewijse bijden vrouwen

Item moechdy weten dat die vrouwe of tōcfrouwe geen recht en heeft van doarie: indien hore man inden huelicken voerwaerden: haer gevordert hadde van eni- ghe saken·of bewijs op sinen erue· Want twee doarien en moghen sij niet vergadert hebbē· Mer si moet haer houden aen een van beyden. die haer best ghelieuen sal: of an dz bewijs: of aen die doarie gewoenlic eñ alsois daer of geusleert

Exempel daer op

Het geboerde dz mijn vrouwe van helly weduwe als vā minen here van helly· Inden huelicken voerwaerden tuschen hem beyden: ghelofte of voerwaerden warē van enighe vorderinghe : dat hoe wel die voerscreuē here·in leen houdende was sommige eruē: nochtās dede hi haer ander vorderinghe: eñ optie voerscreuē vorderinge hadde die voerscreuē here borghe ghestelt· Als die voerscreuē here doot was: de vrouwe woude hebbē hoer recht van doarie ende bewijs op alle:

Dats te weten dat recht van doarie costumelic: dat recht vanden vorderinghe of gaue: eñ voerwaerdē des huelicx·die verclaert wort int tractaet vanden seluen huelic Die erfnamen daer teghens seyden Die questie quam int perlement Alle ghesien: het wort ghesept: dat die voerscreuē vrouwe nz en mochte hebben trecht van doarie in twee sins Dats te wetē trecht van doarie costumelic: ende die huelicxe bewijsinghe te samen: Mer si moste haer houden aen welcke van beyden dat haer beliefde

Vanden recht van viuelotte Capittel CC·xxix·

Viuelotte is dat recht die den vrouwen hebben·in den eyghen landen of eruen: comende vander sijde van horen man· Soe weet dat in lande of erue ghehouden in cotterie·dat die sōmighe hyeten in eyghendom ofte eyghen lant·Inden plecken of landen daer die costume locale sulck is·dat viuelotte stadt heeft· Dat wijf die weduwe blijft: heeft daer an sulc recht dat nader doot van horen man·sū ghebruyct van allen den landen eñ eruen ghecomen vander sijde van horen man·die ghehouden sijn in cotterye of eyghendom: hoer leuen lanc· Hoe wel si kinderen heeft oft niet: Mer indien si kinderē hadde:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ē ſi weder huelicte: ſi ſoude die helf
te daer af verlieſen Eñ of hoer kin-
deren huelicten: ſo en ſoudē ſy daer
of niet hebbē · duerende des moeds
leuen lanck

¶ Vandē montcoſtē die een dochter
ongehuelict eyſchē mach horē broed
Capittel CC·xxx·:

M En mach weten dat
bide coſtume locale van ſom-
mighen landen ¶ Die dochters on-
ghehuelict die ſonder vader blijuen
moghen eyſchen haer leuen of coſtē
of onderhoudeniſſe teghens horen
oudtſten broeder: die dat gros heeft
vander ſucceſſie van horen vader ·
Inden lande aldaer die dochteren
gheen lant of erue en nemen:
Welcke ſake den broeder haer ſcul-
dich is te gheuen: nae die grootheyt
of waerde vanden leen · ende vand
ſucceſſie ¶ Mer warent dochteren ·
vanden anderen huelicke · teghens
den broeder vanden eerſten huelic:
ſijen ſouden daer aen niet hebben:
ten ware bij alſoe: dat den vader ſo
vercreghen hadde enighe erue: due-
rende dat anderde huelick ¶ Want
daer op ſoudet die dochter hebben ·
ende ſy behoert daer in ne gheſet te
ſijn met rechte · indien ſijt begheert ·
ter ſtont alſoe vrij als vrouwe ofte
ioncfrouwe behoert gheſet te ſijn in
trecht van hoer doarie · ter tijt toe:
dat den erfghename · partyen ghe-
hoert ghethoent ſal hebben int rech
te: ſaken waer omme ſij daer in ne
niet en behoert te weſen noch oec te
blijuen

¶ Exempel daer op

¶ Ic ſach een dochterē
van mijn vrouwe van ſcelles: dye
welcke ghetrouet hadde tot enē mā
boudijn vā atrecht: die welcke daer
te voren ghehadt hadde een ander
wijf · Nader doot vandē voerſcreuē
boudijn · ghelchil gheuiel: tuſſchen
die voerſcreuē dochter: eñ den ſoene
vandē voerſcreuē boudijn · ghebleuē
vanden eerſten huelic · Eñ dede die
ſelue dochter verdoachuaerden · die
ſone tot beauqueſne voer den pre-
uooſt royale aldaer · Die voerſcreuē
dochter begheerende te hebben haer
leuen of coſten · opten lande de hoer
vader toebehoerde: ende daer of hij
poſſeſſeerde ten dage van ſinē ouer
lijden Die voerſcreuen broeder daer
tegens ſeyde: ſo veel als hem moge-
lick was ¶ Niet tegens ſtaende ſake
die hij ter contrarien ſeyde · ¶ Die
voerſcreuen dochter wort ter ſtont
gheſet int rechte van horen coſten ·
ende onderhoudeniſſe vandē lande
ghebleuen van horen vader: naden
vermoghen eñ grootheyt der ſeluer
eñ naden ghetale vanden erfnamē
Eñ alſo bewijſent die redenen ¶
Want tleuen en heeft gheenen tijt:
ende daer omme behoert de dochter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ter stont daer inne geset te sijn : als
sijt met recht begheert ¶ Ende ghelijc
als vrouwe of ioncfrouwe·behoert
geset te sijn ter stont in hoer doarie
als sijt begheert:eñ daer op gehoert
sijn·in recht:eñ dat daer op dach be
teykent sij aenden partien ¶ Mer in-
dien den erfname begheert daer op
in recht ghehoert te sijn:eñ dat daer
op aenden partien dach beteykēt sij
Den rechter isset sculdich te doē:om
daer op recht te doen : partien daer
op ghehoert ¶ Ende behoert die hant
van iusticie daer of heffen · indient
op hem vanden erfname begeert si
om eñ ten profijte vandē erfname:
¶ Ende die dochter begheert te hebbē
aendeel opten erfgename :om haer
leuen ende costen :ende om den pro
ces te onderhouden:sij isset sculdich
te hebben vanden derdendeel van
hore costen : die sij sculdich ware te
hebben · alst haer volcommelijcken
toe ghewesen ware ¶ Ende also be
hoert oeck mede te hebben die vrou
we oft ioncfrouwe · int fayte van
hoer doarie ·indien aldaer gheschyl
of gheviele ¶ Alsoe wortet ghesept
int iugement tot beauquesue·inder
sake bouen gescreuen:om die voer-
screuen dochter ¶ Ende oeck inden
houe tot maire·in tourneses in cas
van doarie · om mijn vrouwe van
rume ·weduwe gebleuen van mijn
here van rume ·teghens mijn heere
mahieu van lannays: erfghename
vanden voerscreuen van rume·
Daer of hij appelleerde int perlemē
te·tot welcke ghesept wort wel ghe
wesen ende qualijcken gheappel-
leert·xx·

¶ Trecht vanden weduwen
Capittel CC·xxxi·

Recht vanden wedu
wen·dat alle weduwen heb-
ben moghen ende behoren te hebbē
bider vsancie ende costume vander
weduwen·is metten doarie · die sij
hebben in alle die leenen van horen
man:ghelijc alst inden capittel pre
cedent ghesept is ¶ So hebben si oec
inden eyghen landen sulck recht :
alst inden capittel vandē viuelotte
is verclaert · ¶ Item hebben sij
oeck die helfte · van allen die vercre
ghen goeden ende landen :die si soe
te samen vercreghen hebben:ten sij
in leen daer horen man in gheerft
ghewreest is ¶ Item hebben sij
bijden rechte vanden weduwescap
dat beste cleet tot horen rugghe toe
behoerende Den trourick·den hecsel
ende die ornamenten vanden hoef-
de:ende oeck mede hoer bedde ghe-
stoffeert·ende die gordijnen·indien
daer enich sijn · ende oeck een bedde
voer haer dienst ioncfrou·indien si
een edel vrouwe of ioncfrouwe is:
van allen hostieulx een: eñ die beste
diese kiesen sal ·wtghesept siluer of
gulden vaten·eñ leuende beesten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Hoe dat een vrouwe of ionc-
frouwe mach doen datſe geen recht
en heeft van doarie
Capittel ¶ CC.xxxij.

HOe wel dat bi faulte
coſtuimier of gewoenlic: vrou
we eñ ioncfrouwe ·recht vā doarye
heeft in alle die lenē ·daer hoer mās
ten dage van horen ouerlidē of ſijn
poſſeſſerende: wtgheſeyt die ſaken
bouen gheſcreuē ¶ Ende nochtans
moechdi weten: dat beſcreuen recht
eñ coſtume· laboreert eñ werct ſeer
voer hēluden alſt redelic is: ſo mach
die vrouwe of ioncfrouwe wel doē
bi horen wille dat ſi gheen recht vā
doarie en heeft ·bi veel manieren ¶
Daer dat eerſte of is: wanneer den
man vercoept dat leen daer op dye
vrouwe of ioncfrouwe beweſen is
Welcken coopt ſij toelaet ende con-
ſenteert· ouermitds dat ſij daer of
gherecompenſeert is van anderen
lande· die alſoe veel waerdich is ¶
ende die van hoer mans ſide coemt
daer recht van doarie gheene ſtadt
en heeft ¶ Inden welcken ſi gheerft
is hoer leuen lanck bijden here· ende
bijden mannen des ghedaen ¶ Als
ſij alſoe gherecompenſeert is: nym
mermeer aenden doarie en mach ſij
weder keeren noch oeck eyſchen:
hoe wel dat ſi vercofte of verwreem
de haer recompenſacie ¶ Die
anderde maniere is: wāneer ſi daer
aen renoncieren mach: is wanneer
ſij ouermidts ſeker ſoen van gelde
daer aen renoncieert in preſēcie vā
den gheeſtelicken rechte: ende dat ſi
zweert bij haer trouwe: dat ſi nym
mermeer teghens die renonciacie co
men en ſal· op peyne vanō excom-
municacie ¶ Want daer nae en is
ſij niet ſculdich outfanghen te weſē
daer teghens te comen ¶ Ende niet
teghenſtaende· dat bij haer daer of
gherenoncieert gheweeſt hadde· als
voerſcreuen is: Ende naeder doot
van horē manne ſi haer beclaechde
aenden ouerſten: ende begheerde ge
ſet te ſijn int recht van hoer doarie·
vanden leen: die horen man toebe-
hoerde: ende dattet haer gedeelt wa
re ende bepaelt: ende datmen haer
daer of dede ghebruycken ende vſe-
ren ghelijckerwijs als van doarie
behoerlijck is te doen ¶ Weet dat
den heere haer des ſculdich is te doē
Ende indien yemant is die oppo-
ſeert: ſegghende dat ſij daer of ghe-
daen heeft quijtſceldinghe als voer
ſcreuen is: ende dat ſij daer aen ghe
renoncieert heeft: ſij mach ſegghen
ende andtwoerden · Dat ſoe wes ſi
dede· dat heeft ſi ghedaen wt vreeſe
van horen man: ende dat ſijt oeck
niet laten en dorſte: maer ſij ſoudet
nochtans gaerne ghelaten hebben:
Ende als bedwonghen · ende oeck
wt vreeſe heeft ſijt ghedaen.
Waer omme ſij des niet houden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en will ⁊c. ¶ Den waerlijcken
rechter en behoert niet te vertoeuen
optie quijtsceldinge of optie renon
ciacie die sij daer of ghedaen heuet.
voerden gheestelijcken rechter ¶
Mer of die opposant haer wilt daer
toe bedwinghen . Hij behoert haer
te doen daghen ende te betrecken.
om die trouwe: ende setten haer in,
den ban. bij een iaer ende dach:
Ende alsdan metten rechten scolier
sal hij haer moghen bedwinghen.
bijden waerlijcken here ¶ Die der,
de maniere is. indien sij gheren on,
cieert heeft den rechte . diemen hyet
vellien: dat is trecht . die den keyser
vellien dede of maecte. om dat recht
vanden vrouwen of ioncfrouwen
die hem relieueert in hoer cas: ende
in hoer saken: ende doet hemluden
hebben trecht van doarie ¶ Ende
daer te voren. bij trecht vanden an,
deren keyseren. was gheordineert:
dat die vrouwen allo wel doueerdē
die mannen: als die mannen hem
nv ter tijt doen ¶ Ende daer omme
isser differencie tusschen dos ende
doarie. ¶ Want dos is tgheent dat
die vrouwe in huelic brenghet: daer
op den man nae der doot vander
vrouwe of ioncfrouwe . neemt eni,
ghen lijftocht alser gheen kinderen
of en blijuen . Ende doarie is tghee
ne dat den man ten huelick brenct:
waer op de vrouwe of ioncfrouwe
bewesen is van doarie . ¶ Ende

alsoe moechdi weten ende verstaen
vanden doarien . die costume wt,
wijst. ¶ Want bij bescreuen recht.
en is niet veel daer of ghesept: ende
meer is daer of ghesept. om den mā
dan om dat wijf. ¶ Mer die costu,
me locale: gheeft daer of gheheelijc
onderwijs daer op ¶ Ende ghi sul
set vinden ¶ Codice libero quinto
rubrica . si seruo nupsit mulier . et
rubrica . de dotis promissione . et ru
brica de iure dotum . et rubrica de re
uxoris . et rubrica de partis conuen
tis . et rubrica de dote cauta . Ende
ad hoc facti sunt versus isti. ¶ Ca,
libus in senis mulier sponsando te
netur . Pro liberate . pro dote pro
doto renunciet . et si decipiat preciū
cupiat teneatq; secundo ⁊c.

¶ Van doarie ende van sijne
prouisie

¶ Soe moechdij weten
dat vrouwe ofte ioncfrouwe eysch
dede gheset te sijn in hoer doarie:
eñ of daer op gheschil ghesét wort:
Weet dat sij sculdich is te hebben.
op dat leen prouisie te leuen. van
hoer recht te begheren: van dat der
dendeel. dat waerdich is . ende welē
mach die doarie gheeyschet. alle dye
proces ghedurende: sonder dat der
ioncfrouwē sculdich is te doē. noch
te gheuen ander caucie dā iuratorie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Exemple daer op

Het geboerde dz mijn
vrouwe katrijn constans weduwe
ghebleuen van mijn here van rume
in tourneses · dede eysch in des co-
nincs houe tot maire in tourneses:
om gheset te sijn in trecht van hoer
doarie · vander voerscreuen heerlic-
heyt van ruyme · Den erfghename
vander voerscreuen heerlicheyt ghe
heyten mijn heere mahieu van lan-
nays · daer teghens seyde ende op-
poseerde segghende veel redenen ·
bijden welcken sijt niet en was scul
dich te hebben: ende si seyde ter con
trarie: Het wort gheseyt bijden
baeliu van vermendoys: die optie
tijt die banck of ghedinghe houden
de was: dat sij sculdich was te heb-
ben prouisie · die proces gheduerende:
Dats te weten van tderdeel vā
der helfte vander waerden van al-
len den voerscreuen leen · Van
welcker sentencien gheappelleert
wort · bijden voerscreuen heere van
lannays int perlement · Die sake
van appel gheventileert int voer-
screuen perlement · van elcken van
den voerscreuen partien · Het wort
gheseyt bij arrest vanden perlemen
te tot parijs: dattet so wel gewesen
was biden voerscreuē baeliu: ende
qualijcken gheappelleert bidē voer
screuen here van lannays Ende so
wort gecondempneert die voerscre
uen here van lannais · inden costen
ende boeten ꝛc ·

Vanden bewijsinghen ende vor
deringhen van huelic · die ghedaen
worden op onedel of eyghen lant
Capittel CC · xxxiij ·

Ae dat ic geseyt heb
be vanden doarien toebehorē
de den vrouwen ofte ioncfrouwen
ter cause vanden leenen · ende edele
houdinghe · Soe volcht daer nae
te segghen ende te thonen vanden
bewijsinghen of vervorderinghen
vanden huelicken: opten landē on-
edele: of eyghen lant ghehouden in
eygendom: ende wat recht die vrou
wen of ioncfrouwen daer aen scul
dich sijn te hebben: soe wel bij den
costume locale: als bijden bescreuen
recht · Soe weet dat die vrouwe
of ioncfrouwe naeder doot van ho
ren man · inden eyghen landen dye
van hem comen: nae dat hij daer of
gheen kinderen en heeft: mach ende
behoert te hebben trecht vanden vi
uelotte: ende is alsoe ghehyeten bij
den waerliken · om dattet is te seg-
gen Om dat leuē eñ nootroeft van
den vrouwen of ioncfrouwen
Costume van vermendoys

Soe heeft die vrouwe
of ioncfrouwe · om trecht vā wedu-
wescap in landē gehoudē bi scepen-
dom · die helfte so langhe als si leeft
Ende indien si van horen manne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

kinderē gehadt heeft levendich: hoe wel datse geboren warē voerden vader. si heeftet in erve eñ ewelick. Eñ inden landen gehoudē in pachte. eñ in cotterie en heeft si niet

Costume van sinte amand

Item inden lande van sinte amand. die gewoente is. Dat den huelick doeert dat wijf. eñ daer om behout si alle die erven of lant: soe langhe als sij leeft. Ende of sij kinderen ghehadt heeft. indien sij leven ghehadt hebben: hoe wel dat sij voerden vader afliuich sijn: si behoutet al tot ewygen daghen

Costume van rijsele ende van tourneses

Item inderē castelerye van rijsele eñ van tourneses. Die weduwe die sonder kinder blijft en heeft niet aen die erve. die comē van hoers mans wegen: mer indien sij daer of kinderen heeft: si ghebruyct daer of so langhe datse iarich sijn. Eñ alsdan behoert sij te deelē: tegēs hoer kinderen: ende haer leven lanc heeft si die helfte vandē voerscrevē ervē. Eñ indien si weder huelict: sij is sculdich te deelen teghens die kinderen vander helfte. so lange als sij leeft: eñ die kinderē dander helfte. Eñ indien hoer kinderē sterven. sij verliest haer lijftochte: eñ dat gaet vrij anden erfname vā daert coemt. Eñ indē huysraet neemt si voer wt van die cléderē dienēde tot horē live die alder beste: bi den recht van weduwescap: ende voert allen andere huysraet sijn te deelē half ende half: soe gheringhe. als si sonder kinderē weduwe blijft

Costume van mortaigne

Item nae die costume van mortaigne optie scel. Die leste levēde vandē mā of wijf: gebruyct tvierendeel vandē lant. of erve ghebleuē vandē dode: ende nader lester doot. het keert weder andē erfnamē van daert gheromen is. eñ dē huysraet deeltmē half eñ half

Vanden giften die man eñ wijf malcanderē geven: die vgadert sijn inder echte. Capit. CC. xxxiiij.

Hier na volcht vande giften die mā eñ wijf malcanderē daer of doē willē: vgadert wesēde inder echte. So weet dat die gifte die den man sijn wijf doet duerēde dat huelick. niet en hout noch en is waerdich nadē wijsē. Eñ die redene is. dat indien den man sijn wijf gave: het soude schijnē te geschyen bij barnende luxurie. Ende of dat wijf horen man gave: het soude schijnē dattet ghescyede: meer wt vreesen ende ontsich dan bi ander redene. Ende daer omme sulcke ghiften en sijn niet te onderhouden. noch oeck ontfangē: want si en hebben gheen verwe redelike noch tollerable:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

[C·li·v·ru· de donationibus inter
viru͂ et vxore͂ et patre͂] Mer bi an
der redene mogen geschyen en̄ ghe-
daen sijn ghiften· en̄ verbeteringen
tusschen man en̄ wijf: diemē waerli
ken of gemeenlic hyet ranestissemēt
En̄ oec isset also gehyetē· Daer om
dat daer inne die een also wel verbe
teert wort als dander: en̄ moet ghe-
schyen en̄ gedaen sijn met recht· of
anders het en soude niet houdē: ghe
lyc als voerscreuē is· en̄ gethoent in
den rubrice vandē ranestissementē:
geteykent biden getale vā C·lxxxvi
[C·li·v·ru·dicta Si maritus·dicta
l·si maritus tuus et se·se]

Van een vrouwe haer dinghen wech te brenghen

Item oft geboerde dat een wijf wesende met hoer man: bi quaden rade wech brochte enige sa-ke vanden horen: en̄ dat hemelde of vercofte Weet dat den man daer om twijf niet en mochte veruolgen van diefte· noch van ander sake dā om weder te hebben sijn goet of sij-ne scade: daer hi die soude moghen vinden of weten. Noch en soude daer om sijn wijf niet moghen be-lasten noch doen vangen· dan om te weten waer sijn goet ware: of die haer dien raet ghegeuen hadde· En̄ die redene is: dattet wijf alsoe wel daer of vrouwe is: als den mā here Ende het en is inden man niet· sijn wijf te mogen belasten· noch crimi-nelic noch anders: ten ware dat sij getractreert of enige sake gedaē had de om sijn leuen te corten [C·li. vi·
ru· rex amatorū actio·l· dedisti gra
cia rebus vxoris·&c·

Die forme te stellen vrouwe oft ioncfrouwe in hoer doarie
Capittel CC·xxxv·

Die forme om te setten vrouwe of ioncfrouwe ī hoer doarie: mach ghedaen sijn ende ghe schyen in drie manierē. Dats te we ten: bi brieuen en̄ mandement van den coninc· die allen weduwen te be waren heeft· Die anderde maniere· bi beclachte gedaen met recht aendē gerecht vandē plecke: daer of dz leen gehouden is Die derde maniere is: bi cōmissie van mise de fait: en̄ dese leste maniere is die gewoenlicste en̄ cōmiere: en̄ mach ghegeuen sijn bij den rechter vanden resort vanden leen: of bidē rechter royale· ouerste vander plecke En̄ bi dier cōmissien is die vrouwe of ioncfrou: bi fayte gheset in trecht van hoer doarie·
En̄ of daer teghens gheopposeert wort: so hout la mise de fait: tot in decisie: om die redene· dat doarie is dat leuē vander vrouwe of iōcfrou we: en̄ int leuen en is genen tijt En̄ daer om behoert sij gheset te sijn int recht van hoer doarie· so gheringhe als sijt eyschet: niet teghenstaende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

enighe oppositie Ende daer op en
behoert gheen renvoy: den souue-
ain en sal daer of hebben die kennis
se sonder renvoy·Ende daer omme
wil ic u thonen die forme van eenre
cõmissie·van mise defait·in cas vã
doarie·

Commissie van mise defait

Tristran vandẽ bossche

ridder here van famenchon:eñ van
rijnscheual :raet des conincs · ende
baeliu van vermendoys · Aenden
eersten sergent vandẽ coninc inden
voerscreuẽ baeliuscap die daer op ŏ
socht sal worden saluyt· Vanđ side
van dese R·weduwe ghebleuẽ van
wijlen·dese R· is ons ghethoent ge
weest in beclachte: hoe dat bidẽ ghe
menen recht·vrouwe of iõcfrouwe
weduwe ghebleuen van enen man
die ten daghe van sijnen ouerlijden
ghebruyckende ende possesserende
was·van leenen een of meer : ende
die hij hadde ten daghe dat si trou-
weden·of daer nae vercreghen:aen
gaet ende toebehoert die helfte van
den incominghen · profijten : ende
emolumenten vanden seluen lenen
alsoe wel in rechte van heerlicheyt·
als anders : metten hoeft hofstadt·
of woenstadt vanden voerscreuen
leen of leenen:omme die woenstede
vander voerscreuẽ vrouwe of ionc
frouwe·dat nader waerde van des
voerscreuen leen oft leenen · mach

ende behoert toe tehoren:ende toebe
hoert:ter cause ende recht van hoer
voerscreuen doarie hoer leuen lanc
gheduerende Ende alsoe sij dat dye
voerscreuen beclager·si van nyeus
ende noch binnen siaers weduwe
ghebleuen van wijlen R die in sijn
leuende liue · ende ten daghe van si
nen ouerlijden houdende was som
mighe leenen,ende edele houdinge·
ende specialijcken een leen ghelegen
in alsulcke plecke R· Vanden welc
ken oft welcke die helfte vanden in
cominghen·profijten:ende emolu-
menten·iusticie·ende heerlicheyt an
gaet ende toebehoert die voerscreuẽ
weduwe: bijden recht van doarye
ghewoenlijcken·metten hoofthuse:
het sij casteel of ander slot :of huyse
competente voelende of sorghende
daer inne te wesen gheperturbeert·
ghehindert:ende oeck mede belettet
als si seyt Ende daer omme be-
gheerende daer inne voersien te we
sen·ende in recht ghehouden
Daer omme ist: dat wij die aenden
vrouwen of ionfrouwen weduwẽ
inden saken bouen ghescreuen ·wil
len in rechte voersien. V ontbieden
ende om dat des is in cas van pre-
uencien:daer of aenden coninck be
hoert die kennisse· Beuelen dat ghij
u transporteert opten leen of lenen
alsdan vanden voerscreuen ouerle-
den ghebleuen : inden termine ofte
begrip vanđ voersƺ baeliuscap: eñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

optie selue ·daer toe gheroepen den
here of heren: hoer volcke ende offi
ciers: van wyen die ghehouden is:
of sijn stathouder stelt met fayte die
voerscreuē beclagher of hoer procu
roere om haer · inde helfte van allen
die lenē · exployten: en̄ emolumēten
rechten ende heerlichedē aendē voer
screuen leen of lenen toebehorende:
metten hofhuse vanden seluen leen
of lenen · indien daer enich sijn: om
van alle tgheent dat voerscreuē is:
bijden voerscreuē weduwe gebruye
ken en̄ possesserē · vredelic haer leuē
lanc: ghelijc als aen recht vā doarie
mach en̄ behoert toe tehoren te doē:
Ende dat ghedaen ghi v transpor-
teert totten erfnamen vanden voer
screuen overledē: hēluden significe-
rende · inthimuerende de voerscreuē
mise de fayt: ten eynde · dat of sij op
poseren willen: so gheeft hem dach
ende assigneert daer op tot sekeren
ende behoerliken daghe inden houe
vanden coninck · tot sinte quintijn ·
voer ons of onsen stadthouder En̄
nietemin opposerende of niet · ghij
sult hemluden daghen · ten voerscre
uen daghe ende plecke · tot sekeren
dage: of indien sij niet geopposeert
en sijn · om te sien houden ende ke-
waren die voerscreuen beclaghere ·
of hoer procuroere om haer: aldaer
ghij haer gheset hebt met fayte: om
hemluden daer of te opposeren: of
teghens segghen · indient hem goet
duenct En̄ om die voerscreuē wedu-
we doen en̄ leueren huse · indiē daer
enighe sijn: sulcke en̄ so souffisante
als ten vermoghen vandē leen met
redene sal mogen en̄ behoren toe te
horen: procederen daer op: en̄ voert
circonstantes en̄ dependantes alst
behorē sal Ouerscriuēde daer of ꝛc̄ ·
Van des te doen geuen wij v ꝛc̄ ·
Welcke mise de fait · haer approbe-
ret bij bescreuen recht [C · li · vi · ru ·
de edicto diuidriaui tollende l · q̄ quis
se quis filium · et · l · de edicto diuidri
aui ꝛc̄ ·] Ende dese mise defait en
neemt gheen stat dan op twee sakē ·
Dats te weten · in cas van doarie: ·
ende op ghiften legatarie: ende dat
sijn saken van preuencien: om dye
fauoer van hem seluen · Soe dat so
wye hē eerst betrect aende souueain
of ouersten: bijden recht subiect · en
behoert daer of geeyscht te sijn noch
ghedaen geen renvoy: die kennisse
en blijft aen hem: als aen die ouer-
ste: ende oeck als van saken van pe
preuencien

Vanden kinderē te emanciperen
Capittel CC · xxxi ·

ENde nae dat ghesey t
is vandē weesen: vanden we-
duwen · en̄ vandē genen die ghehue
lict sijn: en̄ hoe dat si hem hebbē mo
ghen · na tgheent dat ic daer of ghe-
sien hebbe · bijden ouden wijsen ·
Soe wil ic nv segghen: hoe dat ick

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghesien hebbe emanciperen: dat die ruralen hyeten · sinen kinde te settē wt sinen broede of costen ¶ Dats te seggen · dat na dier tyt den kinde is buyten den regimente vandē vader ende moeder: ende is syns selfs regierer ende beleyder · ¶ Ende dz is waerdich ende vast tgheent dat hy doet: tracteert: coopt · oft vercoopt: hoe wel dat hi onghehuelict sy ·
Noch om syne saken en behoert nz ghecomen of ghekeert te syn anden vader · noch aen syne goeden: so sal ick v thonen hoe dat ick des hebbe sien doen ·

¶ Exemple daer op

Het ghebuerde dat myn vrouwe van raysse: wilde setten buyten horen broede oft costen en̄ regement myn ionckfrouwe van wixte haer dochter: die si gehat hadde vā wylen bi myn here vā raysse horen man · Want hoe wel dat die voerscreuen ionckfrouwe wel hadde xvi · iarē of daer omtrent · so haddet die voerscreuē vrouwe optie tyt in horē bewint en̄ regement: en̄ si vrageде raet hoe si des wel en̄ behenlic doen soude moghen · Ende hadde daer op den raet van alle die wyste costumiers vanđ castelerie van rysele · ende van tournezes: aldaer die voerscreuē vrouwe hoer goedē ghelegen warē Haer worde gheraden dattet haer van node was te doen met recht voerden here van wyē sy houdende was de meeste possessien van horen goeden: ende aldaer sy was meeste ghewoenlic residencie · of stadt tehoudē: en̄ voer die ouerste Waer om si toech voerden baeliu van vermendoys: daer si leggende hadde · een groet deele van horen goeden: Ende die rechter was souverain of ouerste in tourneses: Ende dede clachte voerdē rechte dat hof ghespannen van leenmannen soe veel dats met rechte ghenoech was · omme des te doen: tot dien eynde dat haer ghesegt soude worden byden vonnisse vanden rechte hoe dat behoerlyck ende bider costume vander plecke: sy hebben soude die dochter geemancipeert: ende geset buyten hore costen ende bewint · Dese clachte hem ghedaen wesende Den baeliu vermaende syn mannē van recht te segghen ¶ Waer omme byden mannen ghesegt wort aendē baeliu · so dat hy segghen soude der voerscreuen vrouwe: dat si bi horē eede soude segghen ende zweren: waer omme si des dede · Die welcke seyde dat syt meer dede · om die profyte van haer dochter · dan om ander sake neghene: ende oec mede dat sy dede sonder fraude sonder enige quade: sonder deceptie: ende sonder arghelist · voer haer dochter: ende voer nyemant anders ¶ Ende daer toe dat sy by horen eede segghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſoude:oft haer dochter xi·iaer oudt
was of meer · Daer toe:of ſy ſenſi-
ble of wijs genoech was : haer ſel-
uen ende hoer goet te bewaren·:
Welcke vrouwe in teghendicheyt
van recht ſeyde bij horen eede · Dat
ſij des dede ſonder fraude : ſonder
deceptie:ende ſonder argeliſte : om
haer dochter :ende om anders geen
perſone:ende dat ſij affirmeerde·
dat haer dochter oudt was ouer xi·
iaren of daer omtrent:ende oec nut
ende wijs van hoer ſeluen ·ende ho
re goeden te bewaren · ¶ Daer nae
wort gheſeyt bijden mannen aendē
voerſcreuen baeliu::dat hij des ghe
lijcs vraghen ſoude ·der voerſcreuē
ioncfrouwe: dat of tgheent dat dye
voerſcreuen vrouwe haer moeder
begheerde · ende gheaffirmeert had
de in haer preſencie : ſij des woude
toelaten ende conſenteren bij horen
goeden wille:ſonder vreeſe of duch
te·die ye haer daer omme ghedaen
of ghethoent is : ende ofte ſijt alſoe
begheerde bi haer ſeluen:ende bi ho
ren wille ¶ Welcke ioncfrouwe ſey
de dat ſijt alſoe begheerde ·ende dat
tet haren wille ·ende haer conſente
was:ſonder dat ſij ye daer of was
gheoppreſſeert· noch bedwonghen
bij yemant ¶ Ende dat alſoe ghe
daen · Die voerſcreuen baeliu ver-
maende ſijnen mannen: dat geſien
dat die voerſcreuen vrouwe moedē·
ende der voerſcreuen ioncfrouwe:

ende oec pepijn van rayſe :oem vā
des vaders ſide, affirmeerden · dat
der voerſcreuen vrouwe oudt was
xi·iaer of meer· ende datſe wijs ghe
noech was haer ſeluen te regieren:
ende dattet was ſonder fraude als
voerſcreuen is · Si wilden ſegghen
wat hi daer of doen ſoude·ende ſcul
dich was te doen biden vſancie en̄
coſtume vanden houe ende vander
plecke Die welcke ghehoert · die be-
gheerte vander voerſcreuē vrouwe
en̄ tgheent dat voerſcreuen is·en̄ dz
ſi geaffirmeert hadden·die begeerte
toe laten ende oec die conſente vandē
voerſcreuē ioncfrouwe · mettē con-
ſente vanden oem van des vaders
ſide ·en̄ voert ghewetten · van wat
hulpe ſij haer woude vorderen om
haer huelic te beghinnen ¶ Welcke
vrouwe haer gaf in vordernisſe en̄
hulpe daer van·een gulden cop be-
dect:en̄ daer inne· een ſeker ſomme
van goude·ſo veel ·dz der ioncfrou
wen wel ghenoechde ende genoech
was:ende dat ſi wel te vreden was
Ende daer nae wort gheſeyt mettē
recht ¶ Dat die mancipatie dat der
voerſcreuē ioncfrouwe woude doē
wel mochte gheſchyen ende ghedaē
weſen naden vſancie ende coſtume
vanden lande :ende dat ſij wel ghe
noech ende behoerlijcken hadde dye
voerſcreuen vrouwe iohanne haer
dochter gheemancipeert ende ghe-
ſet buyten horen broede of bewint

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en̄ regement: ghelijc als naedē vſan
cie en̄ coſtume vanden lande toebe-
hoerde ende dienende was · om der
voerſcreuē ionckfrouwē iohanne · vā
dier tijt voert: te weſen en̄ te blijuen
regierer van haer ſeluen · ende van
hore goeden · Van welcke ſake · dye
voerſcreuē vrouwe eyſchede te heb-
ben brieuen: die haer gheaccordeert
worden · En̄ worde voert geſeyt en̄
geraden: dat of die voerſcreuē vrou
we woude van dier tijt voert hebbē
haer dochter met haer: dattet weſen
ſoude bij contract van voerwaerdē
ghedaen tuſſchen haer: ende haer
dochter: ende om een ſeker prijs.
ofte anders het ſoude ſchijnen · dat
die emancipacie die ghedaen is: ſou
de ghedaen weſen onbehoerlic ende
men ſoudet daer bij moghen repro-
chieren ·

¶ Hoe men hem emancipeert van ſelfs

¶ Item van hem ſeluen
ſo ſijn ſommighe gheemancipeert:
het ſi ſone of dochter: bi huelicken ·
Want bij coſtume vanden waerlij
ken houe · Si ſijn gheemancipeert:
hoe wel ſi bi beſcreuen recht niet en
ſijn abele noch nute horen eruen te
vercoepen: ten ſij dat ſij hoer iaren
hebben · ¶ Dats te weten · den man
tot · xv · iaren: ende die vrouwe tot
xi · iaren. ¶ Item noch is ghe
emancipeert van hem ſeluen: wan
neer hi prieſter wort · oft clerck van
officie: die in hem maect en̄ draecht
teyken ¶ Item noch emācipeert hē
ſeluen den ſone als hi ridder wort:
hoe wel dat hi niet gehuelict en wa
re · ¶ Item noch emancipeert hem
ſeluen den ſone: wanneer hij aenne
met officie van recht: of ander dig-
niteyt van poerterye · ¶ Het is
te weten · dat of den ghenen die ghe
emancipeert behoert te ſijn · die vadē
ende moeder heeft: het moet geſchiē
tot hoere begheerten: met haer doch
ter of ſone: Ende indien hij gheen
vader en heeft: het moet gheſchyen
bijden moeder: ende bijden naeſten
van des vaders ſijde Ende alſoe bi
den vader · indien den moeder doot
is: ende bi die naeſte van des moe-
ders ſijde

¶ Van ſtipulacie te gheuen: ende hem teghens yemant te obli- gieren of te verbinden

Capittel · CC · xxxij ·:

Wat ſtipulacie is heb
ick ghethoent inden capittel
vanden differencien vanden actien
inden rubricke daer toe dienende:
ghetey kent bijden ghetale van lvij ·
en̄ · lviij · en̄ daer om laet ic des te ſet
ten alhier: Mer wel wil ic ſegghen
wat ick ghesien hebbe houden van
ſtipulacie · die alſoe veel is te ſeg-
ghen: als hem te obligieren enighe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſake te gheuen eñ te betalen

Te ghelouen enen kinde

So moechdi weten dz of yemant gheloeft hadde tot enen kinde· bi ſtipulacie enighe ſake hem te gheuen Weet dat ſo langhe als den kinde is inden regement · ende bewint vanden vader Die vader heeft deſe actie teghens den ghenen diet gheloeft· eñ mach die doen dach vaerden·om des te volcomen · [C· li·viij·ru·de contrahenda et mitten da ſtupulacione·l·ſi filie tue]

Te lenen yemant enige ghelde

Ende oft ghboerde dz enighe leende ghelt eenen anderen: ghelijc of yemant ian leende ſulcke ſomme R·ende dede ian obligieren dat hijt weder gheuen ſoude iacop· die daer niet tegenwoerdich en wa‑re Weet dat die obligacie niet en is waerdich dattet iacop eyſchen of veruolghen mach· Want tot perſo ne abſent en is ſtipulacie niet waer dich Ende daer omme· of iacop bij enigher manieren eyſchede ian: ſulc ke penninghen om dat hi ghehoert ſoude hebben· dat ian teghens hem ghebonden ware: ende hi hem des gaue· ghij hebt actie teghens iacop die dit ghelt ontfanghen heeft: bij actie van ghedaen ſaken Want mz redenen ian behoert daer of vrij te weſen: na dat hijt iacop alſoe gedaē ſoude hebben: bi ſulker ordinancie·

Mer iacop iſſet v ſculdich weder te geuen Ende of ian des niet en had‑de· iacop willen geuē: eñ hi hē daer teghens hadde willen verweeren · Iacop en hadde bi dier obligacie nz ontfanckelic ghewe eſt

Vander crachte vanď ſtipulacie·

Item ghy moecht weten: dat ſo wes een ander geloeft is te doen bij ſtipulacie Die crachte vā der ſtipulacie is ſulcke eñ ſo ſtercke datſe draecht eñ gaet optē erfname nader doot vanden genen diet alſo heeft geſtipuleert · Ende men mach veruolgen den erfname te doen · eñ te voldoen die geloeftē vā ſinē voer ſater: daer hi ſake of heeft eñ die ſuc ceſſie [C·li·viij·ru·dicta·l·veteris matris altercationis]

Hoe ſtipulacie geen ſtat en heeft Capittel CC·xxxviij·:

Ghij moecht weten dz ſoe wes enige weeſen obligie‑ren of ghelouen · het ſi dattet gedaē ſij bij forme van ſtipulacie: ſoe en iſſet niet waerdich tgheent dat ſij daer of doen . [C·li·viij·ru·dicta·l· ſtipulatione in qua nupuberes] Item ſtipulacie op huelic: die bider heyligher kerckē niet geconfirmeert en worden· en is niet te houden· [C·li·viij·ru· dicta.l· libera matuō nia] Item en is ſtipulacie niet waerdich: die ingenereren mach fri uolle obligacie: ten ſi dat die ſtipu‑

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

santen daer teghenwoerdich sijn· noch die twee tegēwoerdich en mo-ghen niet verbindē die derde absent ten sij verbindende sijnen erue ·om sonderlinghe sake [C·li·viij·rubri· dicta·l·vt inter absentes] ¶ Item en is stipulacie niet waerdich van toecomende saken· ¶ Want het is teghens goede seeden :ende wes te-ghens goede seeden ghedaen wort: en is niet te houden ¶ [C·li·viij·ru· dicta·l·ex eo iustimēto]· ¶ Item en is stipulacie die gedaen is bi vreese constant niet waerdich : ende wat vreese constant is heb ic hier voren ghesept inden rubricke ghetekent biden ghetale van ¶ Noch bi loesheyt fraude noch deceptie: men machet wel al weder roepen [C·li· viij·rubrica· dicta·l· dolo vel metu adhibito]

¶ Van cōmighe die te samen doen enighe stipulacie
Capittel ¶ CC·xxxix·

nota

Weet dat of twee ofte meer doen stipulacie tesamen Ende het gheboert dat dier een ver volcht wort·eñ bedwongen te beta len· Weet dat hi sculdich is te doen dachuaerden sijn mede ghesellle· die met hem verbonden is· ¶ Ende oft hij hem daer inne gheen ghesellscap houden en wil: als hij daer of rech-telijck ghesommeert ende beteykent wort :ende dat hij des betalen moet

daer om en ist niet dat den gene die alsoe betaelt en heeft bij stipulacie· die hij daer of ghedaen heeft : hij en mach wel daer nāe vervolghen sij-nen mede ghesellle die met hem ver-bonden is : soe dat hij hem ghesel-scap doē sal te betalen : ende weder te gheuen sijn aendeel vanden scul-den· die hij daer of betaelt heuet: om die stipulacie · daer inne sij ver bonden waren ¶ Ende den rechter behoert hem alsdan daer toe te be-dwinghen ¶ [C·libero viij·rubrica dicta·duobus reis stipulandis et·l· creditor prohibi non potest] ¶ Mer op dit recht soe volghet hyer nae een auctentijck· Die sept dattet recht voerscre warachtich is :dattet recht voerscre uen sept ende bewijst :indient alsoe sij:dat allen die ghenen die alsa ghe obligeert sijn :niet en sijn inden lan de;ende of dat die een soe aerm sij dat hij niet en heeft waer mede dat hij betalen mach :alsdan machmen ¶ Mer die een alleene aenspreken indien si alle inden lande sijn mach tich ghenoech te betalen:alsdan be-hoertmen an te spreken alle te samē Eñ den rechter behoert hem luyden te bedwinghen te voldoen die stipu lacie [C·li·viij·ru·dicta·Auctentica hoc factum fuerit speciale] ¶ Item hier na volghet een ander recht· die confirmeert dat recht voerscreuen· in cas van stipulacien : ende sept Na dat sommighe geobligeert sijn

om een sculde ·op datter si een voer al·sonder ander exceptie· Weet dat den ghene diement sculdich is·in hē heeft die koere: aen te spreken wye dat hem believen sal vanden ōbon den:eñ die sal moeten antwoerden· eñ satisfactie doen ·van alle die scul de·indien hyt heeft te voldoen:· Mer hy sal hebben syn wederkeer· opten ghenen·waer omme of voer wyen hi gheobligeert wort Indien hi eer hi liticontesteert inder saken: hem sōmeert eñ vermaent mz recht hem te quytē. Want indien hi hem na liticontestacie sōmeerde :hi sou de te laet comen : eñ en soude hebbē geen verhael :Eñ of elc geobligeert ware voer syne aendeel :anders en souden si niet mogen vervolcht we sen [C·li·viij·ru·dicta·l·e.priuare de beneficio]

Vanden borghen eñ borchtochte Capittel CC·xl·

Die borghen dat die clercken hyeten fideiussoers : eñ vand effect vanden fideiussoers dat die ruralen hyeten borchtochte· Wil ic seggen ende thonen tgheent dat ic daer of ghesien hebbe· Soe moechdi weten dat na de opinie vā sommigen · men vint drie manierē van borgen · Dats te weten: borch tochte stipularie :borchtochte accidē tale:eñ siple borchtochte Die borch tochte stipularie is:wanneer yemāt obligeert bi stipularie · eñ ghelooft sculde te betalen voer een andere: eñ daer of maect sine sculde hem ob ligierende· bi trou eñ by peyne:tot sekeren dage te betalen·

Dat den erfname ghehouden is vander borchtochte

Die ghene die is acci dentale : spruyt ende daelt vanden stipularie:ghelyc als den erfname· vandē ghenen die alsoe syn sculden ghemaect heeft voer een andere:als voerscreuen is :als hi oflivich wort is ghehoude die selue sculde te beta len:bi tgheent dat hoer voervader syn propre sculde daer of ghemaect heeft:of nae sommighen ·wanneer successie opcomt sommighen bider doot van eene die met sculde belast was van sinen voer vader· Eñ die gaet van erfname op erfname :soe lange dattet betaelt sy

Dat die erfname niet gehouden en is vander borchtochte

Die derde borchtochte die simple is : is wanneer yemant borghe is dat die ander betalen sal· den derde psone sulcke sculde ꝛc· Ende dese borchtochte is ghehyeten simple :daer om dat die borge daer of alleene syne sculde niet en maect ende voer al: ende voer desen borch tochte en is den erfname vandē bor ghe niet sculdich: Want die borghe doot:die borchtochte derft mede·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Soe weet dat van die twee manierē
van borchtochte bouen gheſcreuen
Dats te weten die ſtipularie:eñ die
accidentale ·moetmen op hem ſeluē
antwoerdē die verdachuaert wort
voer recht:noch waringhe noch ge
ſelſcap en heeft daer ſtadt :daer om
datmen daer of ghemaert heeft ſijn
propre ſculde:ſonder enighe modi-
ficacien. die hi tot ſekeren ſaken eñ
beſcreuen recht daer ſet : ghelijc als
hier na geſeyt ſal worden inden ru
bricke ghetepkēt optē getale
¶Noch oec vander accidentale en
heeft hij gheen exceptie: om dat den
ſucceſſoer of erfname repreſenteert
die ſtede vandē predeceſſoer of voer
ſater·die alſoe gheobligeert was·
Mer inden ſimple is exceptie :ende
mach begheren te roepen den ghe-
nen om wyen hij borghe is : eñ dat
hi hem daer of vrijet ende ontſlaet:
die welcke des ſculdich is te doen·
indien hij ſoe veel heeft · ¶Want
ſo langhe als den principale yet he
uet aen te verhalen : men en mach·
noch en behoert den borghe aen te
ſpreken Mer of dē principale aerm
ware : eñ dat hi niet en hadde mede
te betalen :alſdan ſoudet den borge
moeten betalen: Of dat die princi-
pale wtlandich ware :ſoe dat hi wt
ware ſo langen tijt. als die expatria
cie of wtlandicheyt begeert :ghelijc
voerſcreuen is inden rubricke daer
toe dienende·ghetepkent metten ge

tale van ¶So moetmen
antwoerdē ende voldoen [C·ſi·viij
ru·de ſideiuſſoribus et mandationi
bus·l·ſi fideiuſſor]

¶Te nemē pande om borchtochte

¶Somtyts gheboertet

dat den borge pandt neemt vandē
ghenen·voer wyen hi borghe is·
Ende oeck gheboertet ſomtijts:dat
den creditoer pandt neemt ende bor
ghe voer ſijne ſculde ¶So weet:dat
den borghe· die den pandt heeft tot
hem·indien hij veruolcht wort: be-
hoert hi te ſommerē ſijn principale
eer hi die panden vercoepen mach·
noch aenſpreken ¶Want het en is
niet dan ſekerhede· dat den princi-
pale niet en veraermt · ¶Mer den
creditoer·die voer ſijne ſculde nemt
borghe ende pande· Weet dat indiē
hi die borghen aenſpreken wilt: hij
is ſculdich hemluden in handen te
ſetten die pandē of pandt :of andꝯ
en ſoude hij niet ontfanckelic weſē·
Want indien hij die panden voert
verſet hadde : ſoe ſoudet ghenoech
ſijn·dat hi die weder brochte in ſijn
weſen:goet ende gheheele:eñ ſetten
in handen vanden borghen : oft ſij
en ſouden niet ghehoudē ſijn te ant
woerden· Want na den ſommighē
het ſchijnt dat hij hem ghedraghen
ende ghehouden is aen die panden
eñ die borghen gelaten: als hij hem
behelpt in ander manieren :·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

[C·li·viij·ru·de fideiuſſoribus et·l·
creditori qui eodem]

Te veranderē ſijn ſculde tot and̄

Ende of enige die bor
ge hadde om ſijne ſculde :die veran
derde vandē enen op dander·Weet
dat die borgen die van eerſtē borge
waren: ſijn ontſlaghen van deſer
borchtochte:ten ſi bi alſo·datſi hem
anderwerf van nyeus bekennē bor
ge te weſen andē anderdē creditoer·
[C·li·viij·ru·dicta·l·nouacione]

Item biden borgen te eyſchē ſijn
garandt of acquyt

Item bi een recht in co
de geſcreuē ·is geſeyt :dat den credi
toer macht heeft te laten den princi
pale:eñ aenſpreken die borghe :ten
waer bi alſoe datter and̄ voerwaer
den waren Mer bi een auctentique
die volcht dit recht : eñ modificeert
bij dat nyeuwe recht·te eyſchen ſijn
garandt of acquijt bij den borghe
dat is die principale· Ende ſeyt die
auctentique:dat als ſi beyde tegen-
woerdich ſijn Dats te weten·die
principale eñ den borghe Den credi
toer en mach noch en is ſculdich yet
te eyſchen den borge : ter tijt toe dat
den ſculdenaer gevondē ſi ſo aerme
dat hi niet voldoen en mach·of dat
hi hem gheabſenteert ·eñ wechghe-
gaen ſij: Want alſdan ſoude den
borge bedwonghen ſijn te betalen:
Nochtans moet den borghe indien
hijt begeert dach hebben competent
te appelleren ſijn garand:eñ dat hi
hem contamaſſeert :want alſdā in-
dien hi niet en coemt· den borge ſal
bedwonghen ſijn·Mer den eyſcher
ſal ſculdich ſijn te gheuē alle ſijn ex-
cementē anden borge alſo bedwon
ghen·op dat hi in tyde eñ in wijlen
mach verhalen ſijn principale·Dat
is te ſeggen den gene voer wyen hi
alſo betaelt ſal hebbē [C·li·viij·ru·
dicta·l·iure nr̄e·et auctētica preſtu-
tes tamē vtroqz non ꝑmittitur]

Te verborgē bi teykē of anders

Die beſcreuen recht en
maect geen twijfele·Indient alſo ſij
dat enige hem vermet van borge te
hebben:eñ hi die eyſcht te hebbē: eñ
den borghe ghecomē·daer op andt-
woert in ander tale dan int gemene
dat hijt gaerne doen ſal:oft dat hijt
doet met teyken ·Want alſo veel is
die een tale als dandere :nae dattet
blijct datter die conſente toe is·
[C·li·viij·rubri· dicta·l· blanditus
tibi eſt ꝛc̄·]

Vanden creditoer aen te ſpreken
een vanden borgen :ende die ander
laten weſen·

Oft gheboerde dz ſom
mighe te ſamen borghen warē· om
een ſculde:ende die creditoer anſpra
ke met recht deen voer den anderen
ende den ghene die alſoe angheſpro
ken ware·niet en hadde al te betalē:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende den creditoer daer nae woude weder keren optie ander borghen : eñ si hem verweeren wouden bi exceptie·dat hi eerst hadde gheset indē proces een ander : eñ ghedaen den eysch van alle den sculde: ende daer bi en mach hi hem niet · noch en is sculdich te betrecken tot anderen Weet dat daer om niet en blijft· hij en sal van die reste daer hi nz of betaelt en ware· den anderen aenspreken :ter tijt toe dat hi betaelt sal sijn na dat hi rechuaerdigen eysch heeft Mer indien hi teghens den eersten veroyele · van onrechtuaerdighen eysch:bij consequent so soude hi oec mede vanden anderē : indien si alle waren van eenre condicie eñ borchtochte ¶ C·li·viij·ru·dicta·l·librū fuerit vtriqz ·et·l·reos principalit]

¶ Dat vrouwe of wijf niet en moghen borghe worden

¶ Ghij moecht weten bi

bescreuen recht: dat vrouwen geen borghe en moghen wesen voer andere·Want vrouwē· om haer seluē noch om een andere en mogen hem niet obligieren·dat die obligacie vā waerden sij ¶ Codice·li·viij·ru·de mandato ·l·si pro ea quam ·]

¶ Te gheuen borghen souffisant·

¶ Soe wye ghelooft een

ander seker borghe te stellen of caucie· ¶ Weet dat hi niet en stelt seker borghe hoe rijck dat sij sijn · die niet en stelt borghe onder den gherechte gheseten aldaer die questie gescyet ten sij in ghemunten ghelde·Want erue te gheuen·is te doen ende inge nereren saken · dat die rechten niet en gehenghen : want andere soudē moghen segghen :dat si souden we sen daer op bewesen·ende gheppo sen daer op bewesen·ende gheppotequies :of dat hi daer aen eerst hebben soude des rechters hant doē setten ·xē·Waer omme des wesen souden de nyeuwe sake· ende ander proces indien dat daer teghens worde verweert· ¶ C·li·viij·ru·de mandato vt supra]

¶ Hoe dat den creditoer mach betrecken of anspreken· welcke borghe dat hi wil·

¶ Item nae dat ghescyt

is inden rubrice precedente vanden stipulacien ·geteykent biden getale vā CC·xxxix· of sōmige sijn borge voer een andere·Hoe wel dat inder borchtochte nz begrepē en sij elc een voer al:daer om en ist niet dē crediteer en mach wel ansprekē wye vā den borgē dat hē gelieft :eñ dē borge sal moetē antwoerdē Mer dē borge so vervolcht met recht:mach eyschē sijn garand: op dz hi des doet eer hi gelitisontesteert heeft in sijnen sake: Want indient hi dat daer na dede: die ander borge·noch den pricipale diemē roepē soude mogen : souden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

weſen ongheȝouden te procederen· [Inſti·rubri· de fideiuſſoribus·l·ſi plures ſunt fideiuſſoribus]

Van ander mannen van borgen Capittel. CC·xli·

Anderc borchtochten worden gedaen tuſſchen par tien: ghelijc yemant verborcht enen anderē· van hem weder te brengen te houe. of in rechte te ſtaē: of die vō niſſe te betalē Want bi deſe drie ma nieren valt dicke borchtochte in ſul ker ſake ¶ So moechdi weten daer op: dat indien yemant ſi die een an der verborcht hē weder te brenghen te houe· of te rechte te ſtaē : eñ het is gebuert dat die borge ofliuich wort eer den dach beteykēt te houe Weet dat die erfnamē vandē borghe daer of vrij eñ quijt ſijn Mer of den bor ghe niet en quame tot ſinē daghe te houe: ende daer nae worde ofliuich· daer ō en ſoudē die erfnamē nȝ vrij ſijn Eñ alſo moechdi wetē ende ver ſtaen: oft den geue die verborcht is ofliuich wort voer dē dach ¶ Item of yemant in dier ſake borge weſen wil voer een ander Is hi niet onder ſate geſeten ondꝰ den here voer wyē men de borchtochte ſal doen: of ten minſtē hebbēde enige goedē gelegen inder iuſticie vandē voerſcreuē here Weet dat ſijn borchtochte niet en is ſouffiſant· eñ en is niet ontfāckelic Hoe wel dat hi in ander plecke rijc, eñ machtich ware Eñ die redene is dattet weſen ſoude: doē eñ ingene reren vā ſake te ſake · nyeuwe ſake eñ actie· Want bi ander herē ſoude men moetē doē execucie vandꝰ borch tochte : daer in vallē ſoude euocacie eñ oppoſicie: eñ ander nyeu proces die niet en is conſonant tot ſulcken ſaken: Eñ nochtās redenen willen: dat of den geuangen geen andꝰ bor ghe en mochte hebbē· dan wtheems vandꝰ iuſticie daer hi geuāgē ſoude weſē: op dat ſi ſijn vandꝰ prouincie eñ indien ſi hē obligieren eñ ōbindē willen daer toe :als tot verledē ſake tot hore begheerte in crachte van ge weſen ſaken: ghelouende dat te hou den bi trou eñ bi peyne :eñ dat ſi hē obligieren des an te nemen ·ende te rechte te ſtaen· dat ſij daer toe ontfā ghen worden· oft anders en iſſet nȝ waerdich ¶ Ende of noch den ſculdenaer niet en mochte gherrigē· ſulcke borchtochte· of ſulke borghe die voer hem borghe bleue: ende die ſake niet en begheerde tot detencie vanden lijue · Weet dat eer die ptie bliuen ſoude ſonder te hebben iuſti cie: men behoert hem te ontfangen tot caucie iuratorie of van zweeren hem verbindende : ende bi trou en de bi peyne te weſen te rechte int ſel ue hof· daer bij dat hi daer ghevon den ende gheroepen is te compare ren tot alle ſijne daghen: optie pey ne van te veruallen inden profijte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vanden defallant vandē daghe: na
dattet dienen sal: te betalen tgewijs
de eñ die costen ter taxacie vanden
houe. Ja indient sij in houe souue-
raine vander plecke die allē anderē
begrijpt: ende specialiken. dattet sij
houe royale: want in anderen ho-
uen niet.

Van borghe in cas van delict

Item of yemant borghe

wort in cas vā delict te rechte te staē
Weet dat in alsulcke state als hij is
is den borge hem sculdich weder te
brenghen ende te leueren: Want in
dien hi hem settede in anderen habi
te ende worde clerck: hij soude hem
onsouffisantelic weder brenghen:
of dat hi ter wijlē eer den dach qua-
me. impetreerde enighe preuilegye
van enighe vrijhede. alsdan soude
die borghe veruallen in dier sake. in
den peyne daer toe gheset

Van borghe dat ghewijsde te
betalen

Item ghij moecht we

ten. dat so wyen. wyen hi si. die bor
ghe wort die vonnisse of tgewijsde
te betalen: is gheobligeert tot inde-
cisie: ende en heeft gheen exceptien:
Want dat vonnisse moet hi betalē
Dats te weten tprincipael eñ costē:
ende oeck die boeten indiense inge-
uereren.:

Vanden verborchde niet te comē
ende den borghe te comen.

Item oft ghebuerde dā

den ghene die verborcht is weder te
rechte te brengē te houe. niet en qua
me: ende den borghe quame: eñ den
eyscher eyschede deffault tegens dē
verborchde: ende eysch gheraect: of
ander profijte naden dage ende der
sake. Weet dat die borghe niet en
soude moghen dienen. noch occupe
ren dien daghe: om den ghenen dye
hi verborcht soude hebben: ten wa-
re dat hij sijn procuroer ware:
Mer soude den eyscher hebben def-
fault tot sulcker profijte als regule
van recht soude gheuen: eñ den bor
ghe en mach die sake vanden ghenē
die hi verborcht heeft niet argheren
noch beteren: want hi en dient niet
dan van sijnre borchtochte. als ten
principale Mer nae die opinie van
sommighen: den borghe om sijne
borchtochte te onderhouden: mach
wel hebben seker exceptien: ende ex-
cusacien: om die sake tonderhoudē.
in cas dillatore eñ anders gheen

Van scade vanden borchtochte

Item of den borge sca

de hadde om die borchtochte: bij die
sculde vanden ghenen dien hij ver-
borcht heeft. Ghij moecht weten
dat den verborchde hem is sculdich
weder te gheuen. ende te restitueren
alle die scade die hi daer om gehadt
ende ghedraghen sal hebbē. Decre
tali libro. iiij. c. peruenit. et decretali

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Van rechte te staen op peyne

Item te rechte te staen op peyne daer op ghedaen: ende bi bortochte: op te veruallen in peyne in een sōme ghelts die ten dage ghe assigneert soude veruallen: wil ic v seggen ende thonen · tgheeut dat bij den keyser iustiniaen gheordineert wort · inde leste ordinācie die hi makede bi sinen rade · daer op vergadt ende ghehouden ¶ Soe weet dat of yemant is die een ander verborcht · te rechte te comen te houe tot sekerē daghe genaemt: op te veruallen in seker peyne teghens den here: ende den verborchde nz en coemt te houe tot dien dage Ghi moecht wetē: dat indien hi niet en heeft seker onledē: hi is ghehouden inder peyne: en̄ is vercregen aenden here · bidē default vandē dage · bider manierē hier nae volghende · Want die borghe heeft daer an relieuemēt: Dats te weten dat hij sculdich is te hebbē alsoe veel tijts te betalen die somme verboert alser tijt gheweest is vanden daghe vander borchtochte: totten daghe die gheassigneert wort dē vborchde te houe te comē: aldaer hi ghebrekelick ghevallen is te comparerē · En̄ of binnē dien daghe · den borghe so veel doē mach: dat hi den gene daer hi borge voer is · brengē mach te houe: hi behoert ontslaghen te wesen · vandē seluer sōme alsoe verboert bij default En̄ of den dach te cort ware so behoert den borghe te hebbē enen redelijcken dach des te doen: dat is ten minsten van xv · daghen ¶ Die rechten seghen meer: nae doe ter tijt die dingedagen warē veel langher: En̄ na sommighen opinie: behoert aldaer te wesen drie weken · of ses weken: ende niet meer: want dē ouden rechte in dit stucke: gheuen ses maenden ten hoechsten Mer het is wel te dencken: dat die dingedaghē niet en dienden van xv · daghen tot xv · daghen: alst nv is Ende indien hi verweerē of verantwoerdē woude: den gene daer hi borghe voer is nadē recht is hi daer toe ontfāckelic op dat hi des begint te doen · binnē den daghe: dat hi anderwerue den ghene daer hi borge voer is · weder gebrocht sal hebben: Mer daer nae moet hij die pleyte beleyen · en̄ brengen ten eynde: en̄ en soude niet ontslagen wesen daer na: om weder te brenghen die verborchde · hi en soude betalen die peyne · op hem ghevallen bijden defaulte · vander contumacie bouen ghescreuen ¶ Ende noch en sal hij niet moghen weder brenghen · noch met faite annemen den verborchden: ten ware dat hij daer of enige laste gehadt hadde int beginsel · vander borchtochte dorde Ende of hij den anderden termijne dat hij sculdich is te betalen · verlede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Dats te weten die anderde xv·dagē of die maende: of die ſes weken ·indiē daer ſo veel tijts ware: nymmer meer en ſoude hi alſdan doen mogē noch aennemen die pleyte voer ſijn borge: noch vrij weſen: hij en ſoude betalen die peyne daer op verboert [C·li·viij·ru·dicta l·Summis ſi q̄s pro alio]

Enen anderē te ontbiedē dat hij borghe wort voer hem

Item oft ghebeurde dz yemant een ander ontbode · dat hij voer hē borge weſen ſoude· van enighe ghelof ten: coep· of contract: eñ den ghene diet alſo ontboden ſoude weſen: voert ontbode een ander· dz hi borghe ſoude willen weſen voer deſe: daer hi of ghebeden was ·om borge te weſen: eñ den gene diet alſoe weder· of leſtwerf ontboden ſal ſijn ·des doet ende borghe wort: hij mach hem daer of weder betrecken· anden gene diet hem ontbodē heeft ende den ghene diet eerſt ontboden was·ende daer om ghebeden: mach weder omme hem betrecken anden eerſten ontbieder: of diet eerſte ontboden ende gheboden heeft: die welke na dattet blijcken ſal vanden geboden alſo ghedaen: ghehouden ſal ſijn·indien daer gheſchil of valt ·al goet te doen: eñ te ontſcadighen ·of ſcadeloes te houdē· deen eñ dander: mer dat ſal weſē ſonď reconuerēcie·

Want elck heeft een ſonderlinghe actie: deen teghens den anderen: bij actie van ghebode· Ende elck ſal ghehouden weſen te andtwoerden voer hem ſeluen: maer is waerachtich: dat die eerſte gebieder ſal vrien eñ ſcadeloes houdē den ghene die hi eerſt gebeden of beuolen heeft: ende dander ſal vrien tderde [Contraria actione mandati]

Vanden borghe onleden te hebben·

Nochtans ſeyt den beſcreuen recht: dat of yemant een ander verborcht te recht te brenghen: Dats te ſegghen te houe· Ende den ghenen die alſoe verborcht is · nyet weder comen en mach: ouermidts ſeker noot onleden die hij heeft: dat den borghe dien dach ghehouden ſij voer gheexcuſeert· of onſculdicht No mach ſijn ghevraghet: oft den borghe hem niet gheloeft en hadde te brenghen· dan tot dien daghe: Ende hi tot dien daghe heeft die onleden voerſcreuen: te weten of daer omme den borghe vri eñ ontſlaghē ſal weſen van ſijnre borchtochte: Weet dat na opinie van ſōmighen hi niet ontſlaghen en wort · Want hij en brenghet hem niet weder tot behoerlijken daghe: want al hadde hij ten eerſten daghe ſekere onleden daer om en is hi niet weder gecomē ten daghe · om te rechte te ſtaen:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

nae dat verweerer toebehoert:ende sculdich is te comparerē: en̄ dienen ten eersten daghe. of niet En̄ nochtans salmē weten:dat in sulke sake is seker noot onleden presuposeert of behoerlic stadt te hebbē:en̄ dattet si·weder te comē ten daghe vanden houe:eens ten minsten ·in sulke state·dat den verboudē was ten dage dat hi des gheloefde: en̄ ten dage dz bi regle van proces behoerde te dienen·eerst vandē daghe vanđ borchtochte ¶C·li·viij·ru·qui satis dare cogitur·l·vltra]

Vanden borge wter borchtochte te gaen·

Item oft ghehoerde dz

yemant borge si voer een ander En̄ daer nae dat hi also borge gebleuen ware:enē sekerē tijt woude wt dese borchte wesen Het si:om dies wille dat hi siet dat den ghene daer hi borghe voer is verderft of wechbrenct sijn goet· of anders dat hi hē qualic regiert:soe dat hi daer bi vreest:dat hi hē niet vrijen of ontlasten en sal mogen ·Weet dat hi daer om nz en mach comen wter borchtochte: ten ware hi alsoe·dat hi daer in getredē ware bi sulker condicie: dat hi daer wt mochte treden te tijde·of tot condicie:oft anders die creancier: dats te seggen den ghene diemēt sculdich is:soude bedroghen wesen · die om gheen ander sake:dan om ghebreke

van gelofte·en̄ van betalinge:borghe genomē en heeft En̄ van borchtochte·en mach nyemāt wt treden: sonder consent van partien · Dats te weten:vandē gene· diemē dē sculde sculdich is:en̄ vandē borghen die met hē daer voer borge sijn ¶C·liij·ru·de mādato·l·si pes contra]

Vandē actie die den borghe heeft tegēs dē gene daer hi borge voer is

Als bouen ghesept is

in dese selue rubrice:in een recht gefondeert opten decretale · Soe wye geeft en̄ betaelt gelt voer borchtocht Weet dat hi heeft actie van wederhael:opten ghenen daer hi borghe voer is: op dat hij die borchtochte ghedaen heeft tot sijnre begheerten ende dat den borghe sijnen meester doet dachuaerden voerdē recht:om hem te vrijen eer hij betaelt: want anders en soude hij gheen verhael moghen hebben .Ende daer omme die seberlic wil procederen:nyemāt en behoert hem te vorderen borghe te wesen voer een ander:sonder bede of begheerte Want anders en is daer gheen verhael·Ende illet ghedaen ten ghebede van een andere Dats te seggē ten begeerte vā ādere Weet dat den borghe·indien hij bescadicht wort· hij mach des weder halen·aenden ghenen:doer wyens begheerte hij des gedaen heeft Hoe wel·dat om seberlick te procederen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in ſulker ſake men mach eñ behoert te begeerē·dat den ghene :waer om men borge wort:hē geloeft te vrien Want·allдan is daer gelofte vā ſti pulacie:die welc is die ſekerſte wech Mer na beſcreuē recht: indien daer of geen ander geſchil en ware · dan om die generale maniere·te begeerē borghe te weſē: ſo is daer actie van veruolghe van ghebode : van hem te vrijen ende te quijten· ¶ C·libe· iiij·rubri·de mandato·le· cum ex ea fideiuſſoribus]

¶ Te ontbieden biden verborchde dat ſijn borghe voer hem procederē ſoude

¶ Noch ſeit de beſcreuen

recht : dat of den borghe veruolcht worde mz recht·voer ſijn borchtoch te:eñ hi des liet weten anden ghene daer hij borghe voer is:ende hi den borghe voerſcreuē ontbode te proce derē eñ verweerē tegens dē eyſcher· daer hi borghe teghens is:ende den borghe hem daer op verweert met recht:hoe wel die borghe bij enighe negligencie·bi hem ghedaen veruie le ·van die acceſſore· of principale: of in boeten· of in coſten: ¶ Weet dat den gene daer hi borge voer is: die hem alſo gheboden heeft te ver- weeren ·hem is gehouden weder te geuen ende te reſtitueren ·die ſculde die in deſer veruolch doende:dē bor ghe ghehadt ſal hebben·Niet tegen ſtaendē :dat bi faulte vanden voer- ſcreuen borghe ghebaert ſij die ſen- tencie aenden voerſcreuen borghe· Ten waer bi alſo:dat den verborch de·mochte den borghe alſoe ghebrec kelick of negligent ·argueren dedol ende dat hij qualicken en bedrieghe liken ghedaen heeft die negligencie of ghebreke bij hem daer om gedaē In welcke ſake allдan :den borghe ghehouden ſoude weſen · vanden voerſcreuen coſten ende boeten· [Codice libero·iiij· rubrica de man- dato·l· ſi fideiuſſor quidem tamen et diſtinctione in li·ſi pro ea et·c· de mandato]

¶ Vandē pandē gheſtelt in nampt of te pāde ō ſculdē diemē ſculdich is Capittel· C·C·xlij·:

Ne dat ic gheſeyt eñ

de ghethoent hebbe ·vanden borghen ende fideiuſſoers Soe vol get daer na te thonen eñ te ſegghen vanden panden die in nampt of te pande ghelet ſijn · om ſculden dye men ſculdich is· ¶ Ende daer of ſeyt dat beſcreuen rechte · Den ſcul- denaer en is daer omme niet ontſla ghen vander ſculcht: dat hij pande in nampt:of te pande geeft:ter tijt toe·dat den pande vercoſt is:om te weten oft alſoe veel waerdich is: als die ſculde bedraecht ¶ Want in dient min waerdich ware:den ſcul- denaer is ſculdich dat ſurplus·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende indient meer waerdich is : hŷ isset sculdich weder te hebbē. [C. li. viij. ru. de pignoribus. l. debetur qui pignoribus]

Te obligieren pandē int speciale eñ int generale

Somtŷts gheboertet

dat sculdenaer obligiert eñ verbint enige sake int speciale: of bi sonder met alle sine goedē int generale : of int ghemeen: eñ den crediteer. of dē ghene diement sculdich is : daer op houden wil. dattet al verbonden is eñ dat hi vanden sinē of sŷne goedē hem niet en mach behelpen : bŷden verbande. die hi sept. daer op bŷ hē gedaen te wesen. Weet bi bescreuen recht: dat indient also si: dat die goeden die verbonden sŷn int speciale. mogen goet ghenoech wesen : ende volbrengen tgheent daer datse om verbonden sŷn : soe en is van ghenen node. datter meer verbonden: of becommeert sŷn. Want pande te geuen: en is anders niet: dan den ghenen diemen sculdich is. te setten sekerhede. van wel betaelt te sŷn. [Codice li. viij. ru. de pignoribus l. quis constet]

Te vercoepē dē pāde sonđ recht.

Item wanneer yemant

pande geeft. Het si erue. of roerēde goedē. op voerwaerdē eñ op condicie: dat indien binnē sekerē dage nz ghelost en wort: dz dē gene in wpēs hādē dattet geset is : hē daer ī mach stellen in besit: of te doē vercoepen: Weet dat hi hē niet en mach behoerlick setten in possessie vander sake. noch doen vercoepē: ten si dat hi bi auctoritept van recht des doet. Eñ nochtās henghet die bescreuē recht: dat indien hi des dede. sonđ auctoritept vant recht: so en ware daer aen niet misdaē [C. li. viij. ru. dicta. l. si creditores qui non]

Van vsucaptie op pande

Den ghene die te pan

de geeft enige sake: eñ den gene wiē des gegeuē is te pande. dat voertset tot een ander : hoe wel nochtās dat tet si tot iuste tytele: eñ den gheenen diet also lestwerf in handē gheset is dat hout drie iaren : die welck is tŷt van vsucaptie. eñ daer bi ghemaect si als here vanđ sake. nietemin. den gene die des eerst gegeuē heeft te pāde. en heeft daer of niet vlozen sŷn recht. hi en mach des wel recouuereren of verhalen. Eñ den ghene diet lest in handen gheset is : mach sŷn wederkeer. of verhael soeken. aendē ghenen diet hem in handen heeft geset. [Codice. li. viij. rubri. dicta. l. vsucaptie pignoris.]

Van prescriptie in pande

Item weet dz of yemant

te pande settede enighe possessie vā erue: eñ den gene in wpens hāt dat tet gheset is. dat hout bi langen tŷt

en heeft daer om niet vercregen pos sessie·noch prescriptie· Den gheene die des also heeft te pande gheset·of sijnen eruē:sullen en̄ behorē dat we der te hebben :soe gheringhe als sijt eyschen :mits rekende die vruchten dz optie possessie waerdich geweest is:die costē dier aen gelept sijn · om te laboreren of te bouwen afgetogē en̄ mits betalende die achterstal vā den sculde :indien daer enich achter stal sij ¶C·li·viij·ru·dicta·l·finaūt eius possessionis]

Vanden pande ghesét in eens anders hant

Item indien enighen pande ·bi pemāt geset wort in eens anders hant:om een ander te betalē tot sekerhede: en̄ inder betalinge ge breck si · Weet dat eer den creditoer of den gene diement sculdich is: an spreken mach den pande · hij moet sommeren of eyschen sijne sculden anden sculdenaer· Ende alsdan in dien in hem ghebreck ware : soude hij moghen anspreken den panden met recht:ende anders niet ¶C·li· viij·ru·dicta·l·auctentica ·hec ita se xc·] of dat den pande die verset is: gheset ende ghetransporteert of ver vreemt si·biden ghene diet bewaer de of behoerde te bewaren:het sij bi testament of anders ·¶ Weet dat alsdan den ghenen diet so te pande gheset heeft sijnen eruen :dat mach weder roepen ende oec veruolghen tot allen plecken ende plaetsē waer hij die weet :mits betalende die scul de· daer omme dattet verset was Ende dese actie soe hyetmen actie in der sake ¶C·libro·viij·rubrica dic ta·l·debitori nec venditi et·l·pigno ris vel ypothece xc·]

Van pande verloren bijden bewaerer

Item weet dat den ge ne die in bewaernisse heeft die pan de van een andere :indien datse ver loren worden. bij sijnre scult : ende versupmenisse:of bi quade bewaer nisse: hij is ghehouden die weder te gheuen :ende daer en is anders ghe ne excusacie : dan indien datse hem ghestolen waren · ofte ghenomen met crachten :met ander saken van sijnen goeden : ende oec dattet bleke claerlijken dattet ware sonder sijne sculde:alsdan soude daer wesen ex cusacie·of onsculde ¶Codice libro octauo·rubrica dicta lege·sicut ma iorem·]

Van saken te samen geobligiert of verbonden ·sonder gheobligeert te wesen bij sondere.

Capittel· CC·xliij·

Ghy moecht weten dz die sake somtijts geobligiert is teffens ende te samen: sonder datse belast of verbonden si bi sondere ·:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Eñ weet bi deſer rubricque bīdē be
ſcreuē rechte Dat alle die goedē van
den genen die ſculdich ſijn indē ghe
mene ſake: of vandē here: bi deſe ſel
ue natuere eñ condicie: ſijnſe gheob
ligiert eñ verbondē: eñ ſijn als pan
den waer datſe ſijn [C·li·viij·ru·
dicta in quib⁹ caſib⁹ vel cauſis pig
nus tacite ɔtrahit·l·vniūſa bona]

Om die ſculde vanden here

Item des ghelijcs alle
die goedē vandē genen ·die ſculdich
ſijn andē boerſe vandē heere· Dats
te leggē: die goedē vandē genen·die
den here ſculdich ſijn: daer ſij onder
geſeten ſijn: ſijn geobligiert·of ver-
bonden als panden: eñ worden be-
taelt voer alle ander ſculdē Eñ men
geraect eñ verhaelt die ſelue ſculden
optie goedē eñ panden vanden ſcul
denaers: waer datſe ſijn inder iuſti
cie·eñ onderdanicheyt vanden here
Ende bi nature vā recht: ſijnſe daer
toe verbonden ende gheobligiert·
Mer ſommighen willen ſegghen:
dat in dit ſtuck niet en behoert be-
grepen noch verſtaen te weſē · dan
om die ſculden vanden here ſouue-
rain: ende die recht heeft fiſcale·:
[Codice li·viij·rubrica dicta·l· cer-
tam eſt eius]

Van een vrouwe die weduwe is
niet te veruolghen voechdē te hebbē
voer hoer kinderen

Oft gheboerde dz emi
ghe vrouwe die kinderē hadde·ondē
haer iarē: weder huelicte. Eñ ſi dan
daer op niet en veruolchde: ō hoer
kinderē voechdē of regierers te heb-
ben: of niet haer deel en gaue·als ſij
wedē huelict: of nz en betaelt tgeent·
dat ſi hoer ſculdich ſoude weſen?
Weet dat die goedē vandē anderen
man ·die ſi genomen ſoude hebben
ſoudē verbondē weſen te refonderē
of te reſtituerē die ſcade vanden kin
deren: hoe wel dat den man vandē
kinderē gheen onderwint en hadde
[C·li·viij·ru·dcā·l·ſi mat legitimā

Itē dat die goedē weſende in een
huys: ſijn pande·voer de huyſhuer

Het is een ſekere ſake
dat alle die goeden in een huys ghe
brocht ſijn. diemē ī huerwaer heeft
pande ſijn voer die huyſhuer·bider
nature vandē beſcreuen recht: eñ en
behorē niet getranſpoſeert·noch ge
porret te weſē wten huyſe: na dz dē
huyſheer des verbodē ſal hebben·
Want daer en behoeft andēs gheen
iuſticie noch ſergent·dā dē here van
den huſe Allo wortet ghehoudē·eñ
bewaert biden coſtumierē alle ſins·
[C·li·viij·ru·dicta·l· ſanccimus de
inuentis a creditore:]

Hoe die ſake van andere niet en
mach verſet worden
Capittel· CC·xliiij·

Ende nochtan willen
die beſcreuē rechtē: dat of den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

procuroer van yemāt · om die ſake vā ſinē meeſter : en̄ om ſijne ſake te onderhoudē verſet enighē huyſraet om ſijn voerſz meeſter : en̄ die meeſtē dat weder ſeyt · weder te gheuen en̄ te betalē · Dat den gene die hem des gheleent ſal hebbē : mach ontfangē weſen den pande te doen vercoepen : na dz des bekeert ſel ſijn · in ſijn pro fijte · biden faite van ſinē procuroer en̄ in deſer ſake · en ſal hi niet mogē ſinen procuroer deſauouerē of wra ken [C · li · viij · ru · dicta · l · ſi aliena res pignori data ſit]

Te verſetten eens anders goet : bi barat of loeſheyt

Item bij deſen recht blijc tet claerlijck : dat nyemant en mach verſetten eens anders goet : en̄ als ī die precedente rubriche · is gemodifi ceert en̄ gheroert · Noch modificeert en̄ ſeyt den recht : dat of enige henge de bi faintiſe : ſijne goeden te verſet ten om andere te bedriegen : en̄ dat voerde hant wel wiſte : of dz yemāt verſettede eens anders goet wetens dattet ſijn niet en ware : mer des de de om een ander te bedrieghē · Weet dat in ſulcker ſake die pande ſoude ſtadt houdē : en̄ ſoude waerdich we ſen : en̄ men en ſoudet niet moghen verhalen : gelijc ander ſaken : want die tricherie of bedroch die daer we ſen ſoude · en ſoude niet ghehengen den pande en ſoude houdē en̄ waer dich weſen : om den gene · an wyent verbonden en̄ verſet is · [C · li · viij · ru · ſi aliena res · et · le · ſi probauerit preeſidi ·]

Dat tutoers of voechden en̄ cu ratoers moghen verſetten

Oft den tutoer of cu ratoer van enighe : verſettedē enige ſaken · vanden ghenen dye ſij in be waernisſe hebben : om hoer recht en de querelle te onderhouden : Weet dat des wel te houden is [Codice libro octauo rubrica dicta lege · cura tor adulti]

Vanden ſakē die niet en mogen noch en behoren verſet te weſen

Capittel · C · C · xlv ·

Die beſcreuen rechten segghen : datter ſaken ſijn · die niet en moghen noch oec en behorē te ſijn verſet noch oeck verbonden : ghelijckerwijs : hoe wel nochtans dat ſommighe verbinden alle hoer goeden generalic : hij en mach daer om niet verſetten ſijn wijf · indien hij enich heeft : noch ſijn kinderen · indien hij enighe heeft · noch nae die opinie van ſommighen : die gheme ne of daghelijxe clederen van ſijnen lijue · Want hij niet naect gaen en ſal : dat welcke redene niet en ghe henghet · Ende dat meer is : ſijn be hoeftelicke nootroft : want redene des niet en ſoude mogen gehengen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende veer en waert niet behoerlic :dz
hi om sculde gaē soude ·tot perdicie
of verlies ·[C·li·viij·rubri·que res
pignori obligari nō potest ·l·alimē
tum putet tuos·]

Vanden paerden ende ploegen
ende hoer toebehoren

Item is verboden den
executoren·te executerē om sculde
die paerdē·die wagen·die ploegen
eñ ander dier ghelike dinghen·daer
toebehorende;daer of die laboer vā
den lande soude moghen cesseren:
Want dat soude wesen teghens die
ghemene sake Eñ sulcke goeden en
moghen niet verset worden · noch
vercoft:so lange alsmen ander can
vinden Eñ die bescreuen recht wil:
dat den rechter die des gebiet te ver
coepen ·ghecondempneert si dat te
beteren: noch sulke goeden en beho
ren niet verstaen te wesen in obliga
cie:wanneer een man alle sine goe-
den generalic obligiert ·[C·li·viij·
ru·dicta·l·executores a quocumqz
iudice·] Noch seyt den recht·hier
na volghende:dattet niet behoerlic
en is noch van node:in pande te set
ten·noch tot vercopinge· enige goe
den: die de bouwerie vanden lande
toebehoert·eñ aengaet Eñ die rede-
ne is:om dattet ghebesicht wort·in
den ghemenen oerbaer:noch sulcke
goeden en behoren niet te vallen in
executie : soe langhe alsmen andere
vinden mach:Hoe wel nochtās:dz
men den man moeste in gevannis
setten diet sculdich is Indien dat hi
selue niet die ploeghe en voerde oft
bouwerie en dede [C·li·viij·ru·l·
pignoris

Te obligieren toecomēde goedē·

Ende oft ghehoerde:
dat enige obligeert alle syne goeden
bi generale woerdē:na dz die stipu-
lacie of belofte behoerlic ende recht-
vaerdich wesen sal:ende dat bi dese
generale obligacie also ghedaen·
Weet dattet behoert verstaē te wesē
dat also wel verbondē syn alle syne
goeden toecomēde : als of hi dat bij
woerdē expres seyde ·eñ die goeden
noemde· Want obligacie nae datse
ter goeder trouwē eñ rechtvaerdich
is:is te houden in allen saken ende
contractē: eñ daer tegens en behoer
tet niet ghecomē te wesē·noch lichte
exceptie en behoert alsdan daer in
ne niet ontfanhgen te worden[C·
li·viij·ru·dicta·l·si quis in cuiusqz
contractus·]

Vanden gheuen die meest recht
heeft aenden panden
Capittel· CC·xlvi·:·

Die meest rechte heeft
vanden pande:blijct bij tgeent
dat hier na volcht Te weten is:dat
den gene die hem eerst te recht treet·
ofte recht spreect: of den gheuen in
wyens handen · die panden eerste

gheset is: of den gene aen wyen die
pande eerst verbondē is : Die heeft
meest recht opten pande [C·li·viij·
ru·cū potiores in pignorib? habe-
ant·l·si decreto p̄toris· et l·qui poti
or est] : En̄ eerst gaetet opten pāde·
Hoe wel dat enighe ghehoudē sijn
totten ghemene sake: die welcke sa-
ke is seer ghepreuilegieert Nochtās
of opten ghenen ·die alsoe aenden
ghemeente verbonden is: of om dij-
ne sculde eerst recht gesprokē wort:
of die rechters hant daer op gheset:
of eerst aenden panden ghenoemt·
ende met recht geconsigneert· Weet
dat niet teghenstaende· die sake ghe
preuilegieert: of den ghemeene sake
als voerscreuen is Sijn pant al-
soe ghesigneert·ende gheroepen mz
recht: salt passeren ende voert gaen
tot executie :ende tot dijn recht : soe
verre als ghij daer of doet blijcken·
[Codice libero viij·rubri· dicta·l· si
fundum pignori] · Of den anderdē
crediteor sijne sculden wil verhalen
Het is behoerlick dat hij den eersten
creditoer sijn moede heeft· van sijn-
re scult: ende alsdan so sal den pan-
de hem gheheelijcken toebehoren·
[Codice li·viij·rubri· dicta·l· prior
quoqz creditorum] · Die bescreuē
recht seyt: dat die obligacie generale
begrijpt in haer seluen· oeck mede
die speciale

Een exempel daer op

Jan heeft verbonden

alle sine goedē generaliter teghens N
om seker ghelde die hi haer sculdich
was En̄ daer na die voerscreuē ian
om seker ander sake · obligierde te-
gens thomas namentlic seker sake·
van sijne goedē· Weet dat thomas
aen wyen die sake of aendeel gheob
ligieert is : niet en mach obligieren
noch beletten · die obligacie· die dye
voerscreuen N·heeft· Die welcke is
generale: sal stadt houden optie ob
ligacie ghenaemt int speciale : ende
die generale sal ten eersten worden
voldaen· Codice libero·viij·ru·
·l·si bona sit]

Die goedē te vercoepē bidē eerstē
creditoer ādē āderdē Ca CC·xlvij

Ende of den eersten cre

ditoer vercoept den pant: die
voert tegens andere verbonden is
anderwerue van hem· Weet dat hi
des wel doen mach: sonder datmen
hem daer of mochte begrijpen · En̄
of den sculdenaer vrij vercofte: ofte
gaue den pande aenden eersten cre-
ditoer · Wel mach hijt doen . Ende
daer omme en sult ghij niet verlie-
sen dijnen sculden : niet meer dan
of hijt vercofte :ofte gaue eenen an
deren· daer hij nyet toe verbonden
en ware Ende of ghij liet den
eersten creditoer ·an wyen den pan
de verbonden is · tgheent datmen
hem sculdich is opten pande·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Weet dat den pande u behoert tē bliuen· in onderpande van dijnen sculde [C·li·viij·ru·dicta si antiqu9 creditor pignus vendideeit·l·si ven disset que ante pignus]

Te vercoepen pande om sculde.

Hoe wel dat bi veel plancien van landen ·sijn gheordineert eñ gehoudē Dat wanneer enige pandē vercoft wordē om sculdē ten begheerte vandē crediteer·men set hem eñ beteykent dach nae sommighe plecken·van drie daghen:eñ na ander plecken. van viij·daghen· eñ viij·nachten ·Weet dat na bescreuen recht:nae dat den pāde vercoft is:eñ den sculdenaer des woude weder hebben om den prijse Hi en ware daer toe niet ontfanckelic Want die contract eens ghedaen van een houdelike sake:en behoert niet verscheyden te sijn ·[C·li·viij·ru·dicta l·obligata pignora] ·Eñ die ander de crediteer en macht niet beletten· Den eersten en sal wel moghen die pande vercoepen:soe geringhe alst hem belieuē sal:ten si dat den ander den die eerste betaelt ·ende op leyt: tgeent datmē hem sculdich is: ende also soude hi here wesen vandē pānden [C·li·viij·rubri·dicta.l·quo nimus creditor]

Pande te vercoepen voer sculde

Men en sal nz alleene nemen die roerende goeden: ghelijc als laken·paerden eñ ander goedē anden genen :op wyen den rechter ghebyet datmē pande nemen ende heffen sal ;mer so machmen oec die sculden die andere hem sculdich souden wesen:nemen eñ veruolghen: Daer op is geordineert biden tegenwoerdighen:datmē wel comē mach opten sculde vanden sculdenaer alsmen anders geen goeden en vint te executerē:mer indien men geen goeden en mochte vinden :mer eer niet Ende is behoerlic:dat die rescriptie vanden executoer· daer of mencie maect:eñ dat die sculde bekent sij· [C·li·viij·ru· dicta·l· si pretonium pignus]

Den pāde te coepē bidē crediteer

Item weet dz of biden rechter gheordineert is · te vercoepē enigen panden:om den crediteer te voldoen:eñ den pande geexposeert eñ ghe set tot vercoepinge : nyemāt en is diet coepen wil: om die vreese vanden ghenen diet toebehoert:oft om sijn loesheyt: Weet dat den crediteer:dat wel mach coepen· om dē prijse:eñ is daer toe ontfanckelijck: [C·li·viij·ru·dicta·l· cū in causa iudicati et.l·si causā iudicati]

Te versettē den pande tegēs een ander bi gebreke van betalinghe

Item het is te weten: dat of ic gheobligiert eñ verbonden hebbe:wegen :of lant·of and̄ saken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of panden · Wel mach den ghenen
aen wyen dat ic die verset sal hebbē
des voert aen een ander versetten:
bij ghebreke van mijnre betalinge:
eñ den anderdē creditoer sal anden
pande recht hebbē·als tot rechte vā
pande toebehoert Mer indient lant
ware:ende ick niet verset en hadde·
dan die vruchtē Den gene in wyēs
handen ic des gheset soude hebben:
en soude niet mogen versetten dat
lant Ende indien hijt versettede:eñ
ick den eersten creditoer betaelde·
Die versettinghe ·die hi daer of ghe
daen soude hebbē·en soude nz hou-
den:eñ ic soude weder hebben mijn
lant:sulck als ick die vinden soude
sonder cost noch interreest te restitu
eren aenden anderden· daert verset
ware [C·li·viij·rubri·si pignora
pignori data sunt·l·eciam id quod
pignori]

Te vercoepen den pande om
die reste ·:

Ende of den creditoer
die in pande hout enighe houdinge
of ander goeden:betaelt ware van-
der helfte. of van die meeste deel vā
der scult·Daer ō en ist niet·die reste
vander sculde en soude moeten be-
taelt worden· Eñ dat om des te doē
men wel mach vercoepen den pan-
de:eñ die vercoepinghe sal houden
[C·li viij·ru de distractōe pignoris
·l·quā dici est integ·pecuniam]:

Te consigneren ende te sōmeren
die betalinghe

Of den creditoer aen
wyen die pande verset is:niet ont-
fanghen en wil tgeent datmen hem
sculdich is : eñ den sculdenaer hem
biet te betalen· Nietemin:den scul-
denaer behoert te consigneren:ende
te vermanē die betalinghe voer goe
de mannen Eñ dat ghedaen:of den
creditoer die pande daer op vcofte:
men soudet moghen weder roepen
eñ die consignacie soude stat houdē
die daer op ghedaen ware [C·li·
viij·ru·dicta·l·si postq̄ distrahēt]

Van vrouwen pande te versettē
voer een ander.

Oft een vrouwe obli
giert of verbint enighē pande·voer
een ander of voer haer seluen tegēs
yemant Ende den ghene in wyens
handen den pande vset is:die wou
de voert verbinden:voer hē tegens
yemant:of vercoepen:Weet dat hi
des niet en soude mogen doen :son
der dat wijf voer rechte te roepen:
Ende dat dat ghedaen wort bi auc-
toriteyt van recht: [C·libro viij·
ru·dicta·l·mulier si res specialiter]

Die panden te vercoepen ten be
gheerte van een vandē creditoren

Ende oft geboerde dz
enighe saken geobligiert of verbon
den worden in maniere van pande
tot veel creditoren : ende eene van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hemluden den pande bewaerde: an
wyen des mede verbōden ware ¶
Weet dat indien een vanden credi-
toren begeerde andē rechter : dat die
saken vercoft worden voer hem eñ
voer die andere te betalē· Weet dat
se sculdich sijn vercoft te wesen : ten
begeerte van een vandē creditoren·
wye hi sij ¶ Mer optie penninghen
vander vercoepinghe: die eerste cre
ditoren soudē eerst betaelt sijn : hoe
wel dat die vercoepinghe nz en wa
re tot hoerre begheertē: so verre als
dat gelt duerde: eñ nochtās die ver-
coepinge is ontfanckelic ·[C·li·viij
ru·dicta·l·si in hor qō tibi debet]

¶ Vanden testamenten
Capittel· CC·xlviij·

Jn costume ende vsan
cie van waerlicke houē· Testa
ment eñ ordinancie vandē iutersté
wille· vanden gheene die des maect
eñ ordineert· is te houden : eñ te con
serueren bi allen rechters: soe verre
alst daer of behoerlic is doen blijckē
[C·li·vi·rubri· de testamentis·lege
testandi]

¶ Wye testament maken mach
Ende daer om wil ick
v thouen: wye testament mach ma
ken : eñ wye niet· Soe weet dat den
sone die onder sijn iaren ende inder
onderdanicheyt van vader eñ moe
der is: en mach gheen testament ma
ken die waerdich eñ behoerlick sij·

¶ Item outheyt van iarē· noch siec
te en belet niet testament te moghen
maken : op dat si hoer natuerlijcke
sinnen hebbē· [C·li·vi·ru·de hijs q̄
testamentū facere pñt·l·seruuū que
rere eatis·] ¶ Nochtans willen die
bescreuen rechten ¶ Dat nae dat een
ionghe xiiij·iaren oudt is: sal mogē
makē testament: die met recht waer
dich wesē sal· So is soen expresselic
gheseyt· in dat recht die seyt: dat die
iongen ouer xiiij·iaren ·mogen ma
ken testament ꝛc· Eñ is wel vclaert
Dat indiē daer niet meer ouer· xiiij·
iaren en ware dan een vre: so soudē
die xiiij·iaren volcomē wesē : want
het is van node datse volcomē sijn
Ende noch ist te verstaen : dat optē
sone behoren die xiiij·iarē volcomē
te wesen· ende die dochter xij·iaren·
[Codice·li·vi·rubri·dicta·l·si super
paternales]

¶ Vanden testament gedaen voer
desperacie·

¶ Ende oft gheboerde dz
yemant die testament gemaect had
de hem desespereerde: of hem seluen
dodede bi raserye van hoefde· bi siec
te· of bi andere maniere accidentale
Weet dat die testament daer omme
niet gebroken noch verscheyden en
soude wesen: ten soude houden ·eñ
met recht waerdich wesen. Mer in-
dien hij hem verdede : midts vreese
van pijne of vōnisse· die hi meende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te hebben: bij sijnre misdaet · Weet
dat sijn testament niet houdē · noch
waerdich wesen en soude · Hoe wel
dat hi des gedaen hadde · daer te vo
ren in goeder memorie · [C · li · vi · ru
brica dicta · l · si is qui te]

¶ Vandē testament vandē furiosen

¶ Item biden bescreuen

recht moechdi weten · Dat den gene
die in cranchede van sinnen is: niet
en mach maken testament die waer
dich si: so langhe als sijne siecte ghe
duert · Mer so gheringhe als hij wt
sijnre siecte is: ende weder ghecomē
tot sijnre goeder memorie · ¶ Weet
dat ter wijlen dat hij in sulker staet
is · hij wel maken mach sijn testa-
ment ¶ Ende alsoe: hoe wel dat hij
dickent in goeder memorie is: ende
dinckent weder valt in sijnre furio
siteyt of siecte · nochtās is hi in goe
der memorie · den tijt dat hi sijn tes-
tament maect · in presencie van goe
der mannen · diet in goeder memo-
rie betughen moghen: die testamēt
sal waerdich wesen ¶ Ende indien
hi inden tijde van sijnre siecten eni-
ghe sake dede: dat en soude niet hou
den · noch waerdich wesen ¶ Codice
libro sexto rubrica dicta lege · Si fu
riosum in suis &c ·

¶ Item vanden testamente van
den stommen ·

Item soe moechdij noch

weten: of enighe stomme gheboren
is: bij sulcke redenen is hi doof ·:
Ende daer omme sulcke en mogen
gheen testament maken · noch ordi-
nancie vanden wtersten wille · dye
waerdich wesen soude · Mer indien
enighe tot anderen tijden ghespro-
ken hadde ende stomme geworden
ware · bij enighen accident: sulcken
moghen wel maken testament: en-
de ordinancie vanden wtersten wil
le: Het sij bi teykenen · of bi ghescrif
ten: nae dattet blijcken mochte: dat
hijt bi sinen wtersten wille · also heb
ben wil ¶ Codice libro sexto rubri
ca dicta lege Scietis de surdo

¶ Vanden testament vanden ille-
gitimen of bastaerden

¶ Item bijden costume ·

locale: willen die costumieren seg-
ghen · ende houden Dat illegitimes
niet en moghē maken testament vā
hore goeden die waerdich sij: ten sij
bi alsoe · dat alle die ghiften die hij
bij sinen testamente geeft · doet dan
wechdraghen: elck die hijse ghegheuen heeft: ter stont voer sijn doot
Want nae dat die illegitisme doot
wesen soude: Den heere onder wijē
die goeden alsdan ghevonden sou-
den wesen: soude segghen: ende bij
die voerscreuen costume houden ·
die goeden voer hem · nae dat ille-
gitisme alsdan daer inne ghevondē
soude wesen inder possessien: ten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

daghe van ſinen overlijden · niet te-
ghenſtaende: teſtament die de voer
ſcreven illegitiſme daer of ghedaen
ſoude hebben · Ende alſoe ſietment
doen · eñ hantyeren daghelix · in lan
den coſtumier: mer weet dat bij den
beſcreuē recht · deſe coſtume niet en
is gheapprobeert · Want bi beſcre-
ven rechte: alle mogen ſi teſtament
maken · diet den beſcreuē recht niet
en verbiet: ghelijc voerſcreuē is: an
wyen dattet verboden is: ende aen
wyen niet · [C · li · vi · ru · qui teſtamē
tum facere poſunt]

Vandē p̄laten eñ religioſen

Item prelate en mach geen teſtament maken vandē kerc-
kelijke goeden: mer vanden goeden
die hi hebben ſoude vā ſijn propre
erve: daer of mach hi teſtament ma
ken · tot ſijnre beliefte · [li · iij · decreta
lium ru · de teſtamentis et ultimis
voluntatibus decretali quorūdam
libro · iiij ·] Item ghij moecht weten
dat religioſen gheprofeſſijt: gheen
teſtament en moghen maken · dye
waerdich ſij · [libro · iiij · decretalium
decretali dictis · ingredientibus]
Noch moechdi weten. Dat clercken
ghebeneficieert van goeden vercre-
ghen vander kercke: geen teſtamēt
en moghen maken die waerdich ſij
[libro · iiij · decretalium decretali cū
in officio xx ·] Hoe dat
teſtament goet eñ waerdich is

Hoe wel dz vañ outs bi beſcreven rechte van node was:
dat teſtament ombehoerlic beteikēt
eñ gheapprobeert te weſen: gedaen
moeſte weſen voer ſeven tugen: eñ
beſeghelt van een van hemluyden ·
of meer: of anders heten was van
gheenre waerden · Weet dat des is
ghemodificeert eñ gheordineert in
ſulker manierē: dat nu tegenwoer-
delic is geconcedeert eñ toeghelaten
teſtament te maken an alle den ghe
nen die mit redene des mogen doen
eñ die niet begrepen en ſijn vanden
ſaken boven geſcreven · in deſer ru-
briche die des niet doen en moghen
Ende dat nyeuwe recht ſeyt: dat of
teſtament gemaect is · voer die teſta
mentoers · Dats te ſeggen · voer ſij-
nen paſtoer: eñ ander twee tughen
daer mede · Is waerdich eñ te hou-
den: als cracht van teſtamēt behoer
lic ghedaen · Noch coſtume ter con-
trarie en behoert gheen ſtadt te heb
ben: den teſtament alſo ghedaen · en
ſal ſtadt hebben eñ waerdich weſē ·
[libro iiij · decretaliū rubri · dicta de-
cretali · cum eſſem in veſtri p̄ſencia]
Noch troeſt een ander decretale dit
ſtuck: eñ ſeyt · Dat of den teſtament
ghedaen is bi redelike aelmiſſē: ſon
der onredelike favoer: eñ ſonder on
tameliken giften: eñ ſonder te frau
deren ſinen rechten erven ¶ Weet
dat ſulcke teſtament ghedaen voer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

twee tughen witachtighe: is te hou
den ende te conserueren [Decretali
relatum est cum quidā] ·

¶ Te condighē den testament voer
den rechte

¶ Oft gheboerde dz nae

dat die testament voer recht ghecon
dicht ware : eñ die copie ōder trecht
ghebleuen · Den testament verloren
wort: bi enighe auenture. Daer om
en soudet niet bliuē: ten soude stadt
houden eñ waerdich wesen : eñ dat
die copie die onder trecht ware :sou
de worden vernyeuwet bidē tugen
die daer ouer ghewe est soudē hebbē
teghenwoerdich · [C · li · vi · rubri · de
testamentis et quomodo ordinētur
l · publicati semel ·]

¶ Vanden testament te wederroe-
pen of te approberen ·

Soe wye den testament

wil approberen · Het en is van ghe
nen node te redargueren · of den tu-
ghen vrij sijn of niet . noch wye sij
sijn: op dattet gheen valsche tugen
en sijn · Want anders en is daer te-
ghens geen wederroepen · Institute
verclaert daer of meer in sijn boeck
ghelijck alst blijcken sal int eynde
van deser rubriche ¶ [Codice libro
sexto rubrica dicta lege · si testes ser-
ui an liberi ·]

¶ Van testamēt in vreemde talen

¶ Item noch moechdy

weten: dat of een clerck die testamēt
bescrijft : ende hij dat bescreue van
een ander maniere dan hij sculdich
ware nae den verstant vanden tes-
tatoer :ende vanden tughen aldaer
teghenwoerdich wesende · Het wa-
re dattet den clerck dede met wetent
heyt: of in onwetentheyt · Daer om
en soudet niet blijuen :den voerscre
uen testament en soude waerdich
wesen ende blijuen: so verre als die
tughen daer op ghehoert waren:
wes daer of behoerde te wesen ·
Of noch · indient gheboerde dat die
voerscreuen clerc gescreuen hadde:
een woert in vreemden talen: ghelij
kerwijs als of die clerc sculdich wa
re te scrijuen dat den testatoer ghe-
gheuen heeft een schale weghende
een marck : ende den clerck alsdan
vergate te scrijuen een siluer schale
Weert dat dat ghebreckelicke woert
alsoe ghescreuen: of van een ander
dier ghelijck : en sal niet hinderen:
den testament en sal goet ende oeck
van waerden bliuen: eñ soude wor
den ghevesticht bijden rechter: dattet
een siluere schale wesen soude: ·
Ende also behoertet verstaen te we
sen · van anderen woerden · indient
gheboert · ¶ [Codice libro sexto ru
brica dicta lege · errore scriptoris xv ·
et lege · ambiguitates que per ygno
ranciam · xi ·]

¶ Te gheuen anden clercke oft
an den tughen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Die bescreuen rechten
heugen wel: dat den testatoer mach
laten ende gheuen in syn testament
enighe sake aenden ghenen dye den
testament bescryft: ende aenden tu-
ghen die daer toe gheroepen syn:
Ende en sullen daer omme niet ghe
maect worden [Codice libro vi.
rubri. dicta l. dictantib9 testamētū]
Testament ghemaect ouer lan
ghen tyt.

So weet dat den testa
ment die ghemaect ware ouer thien
iaren gheleden. of meer Daer om
niet en is verschepden noch oeck te
vpete: ten sy bi also dattet gethoent
sy: dat den testatoer daer nae ander
wille ghehadt heeft Ende ghemaect
ander testament. voer behoerlycke
tughen [Codice libro sexto rubri
ca dicta. l. si cuius si quis].
Vanden ghiften te vercoepen

Ende oft ghehoerde
dat den ghifter na dat hi enige sake
ghegheuen hadde Het ware erue of
ander roerende goeden: ende hy die
vercofte. of consigneerde: ende daer
up ofliuich wort. sonder te weder-
roepen syn testament. Weet dat dē
ghene diet ghegheuen of besproken
is. Heeft sake sine ghifte te eyschen
by actie legatarie: ende die testamen
toers of erfghenamen sullen moetē
volcomen. ende volbrengen die gif
te aenden ghenen diet ghegheuen
of besproken is: niet teghenstaende
dattet alsdan vercoft of verset wa-
re biden ghifter [Codice li. vi. ru
de legatis. l. qui post testamentū]
Te maken bi testament aumous
nier eñ parchonier

Het en is nz verboden
biden bescreuē recht. men mach we-
sen aumousnier ende parchonier.
van enighe saken: hoe wel dat veel
costumen contrarie syn van desen.
[Codice libro vi. rubri. dicta. l. cum
viri prudentissimi]
Dat testament niet waerdich en
is sonder die sculde te betalen

Item dat testamente
niet waerdich en is. sonder die scult
te betalen: eñ en mach niet gescpen
bi wat persone dattet sy: tē si dat eerst
eñ voer alle werc dat die sculden be
taet syn: eñ dit betuycht die bescre-
ven recht. [C. li. vi. ru. uicta. l. si
vniuersitatis facultates]
Te gheuen den pande die vset is

Oft geboerde dat den
testatoer of gifter. verset hadde eni-
ghe van syn iuweelen: teghens eni
ghe van sine vrendē: om sculde vā
ghelde die hi hem geleent soude heb
ben. of dat hi hem sculdich ware: bi
wat maniere dattet sy Ende hi hem
in synen testament die pande gaue
sonder te betalen dat gheene daert
omme verset ware: ende daer op of
liuich worde. sonder die sculden te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

betalen ¶ Weet dat die erfnamē ſijn gehouden die ſculde te betalen ·niet teghenſtaende dat die ghifte of pan de hem ghegeuen is [C·li·vi·ru·dicta·l·creditor ſi·]

¶ Vandē man ſijn wijf te geuen

Item weet dz hoe wel

dat coſtume ter contrarie ſi:dat den man niet en mach ſijn wijf ōbeterē of gheuen ·Nochtans willen die beſcreuē rechtē:dat die mā in ſijn doot bedde·mach ſijn wijf gheuen ·eñ beſpreken ſeker behoerlicke ghiftē :eñ dat wijf des gelix horē man·Want aldan is die onbehoerlicke of onbetamelike fauoer ouergeleden·in dat ſtuc :waer ōme dattet gheordineert is:dat man ende wijf malcanderen niet verbeteren en mogen in ander rechten·Dats te ſegghen : wanneer ſi te ſamen ſijn in geſondicheyt:om die ſaken elders gheallegiert·inden rubriche vanden ghiften·ghetepkēt bijden ghetale van · ¶ Want ghifte tuſſchen leuendighe: en moghen ſij malcanderen niet moeyen· [C·li·vi·ru·dicta l·non tamē uxore noſtre ſiue duorū]

¶ Te legateren of te geuen van erfname tot erfname·

Hoe wel dz ſommige

houden ·datmen niet en mach legateren noch maken condicie·dat den derde erfname ſculdich is te houdē ten ſij dattet hem belieft · Weet dat bij beſcreuen recht:den teſtatoer oft ghifter· vrij heer is van ſijnre ſake· Ende mach daer of legateren: ende ordineren·in ſijn teſtament·tgeent dat hem belieft · Hoe wel dattet op erue of lant ſij : ende die ordinancie die hij aldaer op maect :ſal houden ende waerdich ſijn · van erfghename tot erfghename : Of ſij en laten die ſake niet gheordineert [Codi·li·vi·rubrica dicta lege in amabilibus legatis·]

¶ Te legateren een perſone eens deels vander ſake:eñ een ander een ander deel daer inne·

Of yemant ware die

in ſijn teſtament ordineerde vā enighe ſake: oft van enighen erue·tot een perſone allene · Ende dan daer nae opte ſelue ſake:of opten ſeluen erue·oeck mede ordineerde tot enen anderen eens deels daer of ¶ Weet dat daer omme ſijn teſtament niet weſen en ſoude ghecorrumpeert· noch wedergheroepen · Want met redene ende recht iſt gheordineert: dat een yghelijcke ſoe langhe als hi is in goede natuerlicke ſinnen. Hi mach vermeerren : ende wederroepen ſine ghifte ¶ Ende daer om me:of hi te voren ghegheuen heeft die gheheele ſake : Hi mach oec wel daer of gheuen · ende betrecken die ghifte :ende gheuen een deel tot een ander ·Soe ſoude hi oeck mede dye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghebeele sake·indient hem beliefde·
[C·li·vi·ru·dicta·l·quomodo talis
designatione vel horū]

¶ Testament te heelen of te ver
swijghen

¶ Den bescreuen rechte
begeert ende ordineert·Om of te ne
men eñ te scuwen alle frauden ende
bedroch·int fayte van testament:·
ende dat die uterste wille vandē do
den volcomē machtē wordē· sonder
lanc vertrech: dat indien enich sijn
die misaket·of niet te voertschijn en
brenct den testament·van yemant
nae sijnre doot: ende dat retardeert
dattet tot kennisse ende effect nyet
comen en mach· Weet dat soe wan
neer als den testament tot kennisse
ghecomen sal wesen·Den gene diet
alsoe achterghehouden ende bedert
heeft: behoert te verliesen allen dye
profijte ende beneficie:die hem bidē
testament soude moghen comen en
de behoerde te hebben· Ende en sou
de hem daer of niet ghegheuen wor
den·Ende of hijt bi enighe subtijle
weghen of anders ghenomen had·
de·ghecreghen ende gheheuen :soe
is hij sculdich des weder te gheuen·
Ende behoert daer toe bedwongen
te wesen:ende noch tot discrecie vā·
den rechter:om dies wille :dz hi mz
loesheyt verswegen·ende achterge·
houden heeft·die ghifte ende aelmis
sen vandē armen:ende vander siele
vanden testatoer [Codice li·vi·ru·
dcā l·si legatari9 celauerit]

¶ Te testaterē ofte besprekē dz sijn
wijf niet weder huelicken en sal

¶ Die bescreuen rechten
verbien:dat in testament of anders
die man niet en mach sijn wijf ver·
bieden·weder te huelicken na sijnre
doot: noch dattet wijf ghehouden sij
daer op te zweerē Eñ indien si daer
op zweeren:om horē mā te gelievē·
of uut vreese· Zoe en soude des niet
waerdich noch te houden wesē·Eñ
hoe wel dat den man·dat alsoe ordi
neerde in sijn testament : ende dz of
dat wijf weder huelicte·si verlyesen
soude ꝛc· of dat si soude wesen ver·
steken van sulker sake ꝛc Of dat in
dien si niet weder en huelicte ·si sou
de ghebruycken sulke sake Of indiē
si weder huelict·sij salt verliesen·
Weet dat alle des niet en is waer·
dich. Want indient der vrouwe be·
lieft:sij mach weder huelicken :ende
daer omme en sal sij niet verliesen
haer recht· die sij bij den testamente
mach ende sculdich is te hebben :bij
die generale costume vanden lande
anghesien tgeent dat hoer mā haer
gelaten hadde·indien si ongehuelict
blijft ¶ [Codice libro sexto rubrica
dicta de viduitate lege ambiguitate
legis iulie]

¶ Te willen segghen teghens
een testament

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Het is ēnde behoert te
wesen inder discrecie vandē rechter
te estimeren ende te begrijpen · Wel
ke of hoedanighe die wille vanden
doden was · bi alle behoerlike wegē
ende ondersoec · ¶ Ende bi alle tgeent
dat hi daer of ondervinden eñ ver-
nemen sal moghen : eñ daer na ordi
neren eñ maken : dat die wille va n-
den doden volcomen eñ volbracht
mach worden : so na alsmen dat ra
ken eñ doen can : hoe wel dat enige
om sijn singulaer profijt daer tegēs
is : bi loese eñ ombehoerlike wegen :
of bi barat segghende is [C · li · vi
rubrica de fidei cōmissis lege volun
tatem defuncti ·]

¶ Van testament niet volbracht
binnen siaers

¶ Het is wel genoech ge
stilleert ghewoenlijc · ende ghevseert
Dat so wanneer die testamentoers
angenomen hebben enige testamēt
Indient binnē siaers nz volbrocht
en wort : sij moghen begrepen we-
sen bijden erfgenamen vanden tes-
tatoer · of bijden rechter rekeninghe
te doen · vanden voerscreven testa-
ment ende ordinancie · ¶ Ende dat
si daer of niet meer en hebben die be
waernisse · noch administracie : ende
sij sijn sculdich te verliesen de ghifte
ende profijte · die si in die testament
sculdich sijn te hebben ¶ Ende dye
testament sal bijden rechter gheset

worden · inden handen vanden erf
namen : mits borghe stellende : dat
sij die testament behoerlick volcomē
sellen ¶ Ende indient den erfghena
men niet en deden : soe is inden rech
ter dat hij des selver wel doen mach
ter cause van sijnre officie : ende vā
die wille des dodes te stellen tot be-
hoerlijcke executie : ende oeck bijden
gheestelijcke rechter behoert des bat
te ghescyen · dan bijden waerlijcke
rechter · ¶ Hoe wel dat die waerlijc
ke rechters · ende sonderlinghe den
coninc in sinen conincrijc : des ghe-
woenlijc is te doen

¶ Van hem te betrecken aen die ca
mer vanden rekeninghe tot parijs :
om ghifte van testament

¶ Noch soe machmen
weten : dat of die costumiers niet en
hebben die testament volcomentlic
noch rekeninghe daer of ghegheuē
binnen des iaers : ende daer yemāt
sij · die ter cause van ghiften oft be-
sprock legaearie · oft ter cause van
successie : hem wil betrecken aen die
camer vander rekeninghen tot pa-
rijs · ¶ Hij mach wel doen · bijden
commissie vanden heeren vander
voerscreven camer : ende aldaer doē
dachvaerden · de voerscreven execu
toers : om aldaer inder camere reke-
ninghe te doen van allen den testa-
ment : ende achterlaten alle andere
rechters royalen : ende van daer en

salmen gheen renvoy maken · Wāt de voerscreuē camere · is daer of die ouerste : eñ also isset gedaē ghe weest tusschen lōnighen Ende onlanc bi meester pieter van soyssons : tegēs die executoren van ian bonenfant · poerter van doornic : bi gifte legataria · Want inde camer vandē rekenīghe vandē coninc tot parijs : is die ouerste hof : aldaermen van allen rekeningen mach ende oec sculdich is eyntlic eñ totale rekeninghe te doen Want aldaer behoren rekeninghe ghedaen te wesen : ende nerghens anders : om een eyntlicke decisie · Ende die voerscreuen camer en dient van ghenen andere saken · Ende daer om machmen aldaer trecken · om sake van rekeninghe : ende van testament : als daer of enighe gheschil is : Mer wel mach gheschyen : dat indien men een ghifte legatarie betoghe voer een ander rechter royale : dat hij daer of sculdich ware te kennen : legate · of niet legate · Mer om decisie · oft om rekeninghe van testament te hebben : mē en machet niet sekerlijcker betrecken · dan inde voerscreuen camer Het gheboerde bij exemple inder sake voerscreuen : dat bijden testament vanden voerscreuē ian bonenfant · poerter van doornic · ghegeuen worde meester pieter van soysson : woenēde tot sinte quintijn · in vermendoys · een bijbele in walsche talen : die de voerscreuen bonenfant hadde · Questie eñ gheschil daer op geviel : tusschen de voersz meester pieter · eñ die testamentoers : die hē niet geuen en woudē de voersz bibele Die voerscreuē meester pieter dede hemluden dachuaerdē : bi een mandemēt vander camer vandē rekeningē : die welcke begheerden geren voyeert te sijn · voer den scepenē van dornic : als voer hore rechters · Si wordē aldaer gheren voyeert : om dat die questie niet en roerde dan van gifte · Mer indient geweest hadde om rekeninge te hebben : die sake soude aldaer gebleuen hebben · Codice libro vi · rubrica dicta · de fidei commissis auctētica · het amplius q̄ defunctis ·]

Te legaterē of besprekē sculde die men niet sculdich en ware

Item of ic bespreke in mijn testamnt · xl · groñ · die ick ian sculdich ben : eñ na mijnre doot ghevonden wort dat ick hem niet sculdich en ben · Weet dat daer om niet blijuen en soude : de voerscreuē ian en soude hebbē die xl · groñ · bij actie legatarie Codice libro vi · rubrica dicta de falsa causa lege si etiam si letteras debiti ·]

Vanden vruchten vanden erue die besproken sijn

Item wanneer in testament enige erue besprokē wort tot yemant · die enige vruchten iaerlix

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vraecht: ende den ghene wyent ghe
gheuen is · des een seker tijt niet en
eyschet nader doot vandē testatoer:
ende daer nae daer of eysch doet·
Weet dat hi niet hebben en sal eni-
ghe vruchten die daer of ontfangen
sijn: of gheweest is naeder doot van-
den legatoer · Ende en sal die vruch
ten niet hebben : van vander tijt of
dat hij die ghifte gheeyschet sal heb-
ben ¶ Codice libro sexto rubrica de
vsuris fructibus legatorū·l·in lega
tio et fidei cōmissis·]

¶ Sijnen kinde te onteruen bijden
testament·

Daer is een recht dye
men hyet vanden testamente· van
deernisse of medelijden · Dat is wā-
neer den vader eñ die moeder onter
uen hoer kinder sonder sake · Ende
die bescreuē recht seyt: dat of den va
der onterft sinen kinde : sonder dat
den kinde des verdient heeft teghēs
den vader · Of dat hi hem seer ver-
toernt heeft: gelijc als hem gheraect
of gessegen te hebben bij violencie:
of ghetracteert te hebben van sijnre
doot: of van sijn oneere: of verrade
rie teghens hem vervolcht · Weet
dat den sone sake heeft te comen · te-
ghens den voerscreuē testament: bij
den welcken hi also onterft is: ende
is daer toe ontfanckelic Eñ soe ghe
ringhe als hi daer om recht spreect·
eñ datter blijct dat hij daer of rechte

erfgename is · Hij behoert ghesettet te
sijn in possie vander sake verbalic·
of bij woerden ¶ Dats te segghen:
die sake behoert ghesettet te sijn in sij-
nen handen bijden rechter : eñ dach
beteykent aenden partien: om daer
op te procederen alst behoren sal·
[Codice libro sexto rubrica dicta in
odioso testamento lege q̄uis in odi
oso testamento]

¶ Te ordineren sijnen kinderen in
testament

Oft gheboerde dz man
of wijf maecten hoer testament: en-
de ordineerden van horen vercregē
goeden · die sij te samen in hoer hue
lick vercreghen hadden · aen elcken
sijn procie oft aendeel : ende dan die
moeder bevrucht ware van eenen
kinde: ende alsdan dat kint die also
in sijns moeders lichame ware · nz
toeghevoecht en ware : ende daer
op enighe van hem beyden offiuich
worde · die den testament ghemaect
hadden · ¶ Soe weet dat die testa-
mant also gemaect · niet en is waer
dich noch te houden · ¶ Ende dat
kint die alsoe nae des vaders doot
ghebozen sal wesen : sal den testa-
ment verscheyden ende doden: daer
om dat hi inden testament vergetē
is: dat welcke met redene nyet ghe-
schyen en mach · Maer indien den
kinde die nae gheboren wesen sal·
als voerscreuē is: bewesē wort van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sijn andeel indē testament :die voer screuen testament:soude houden eñ waerdich wesen Eñ sulke kinderen sijn gehpeten postmis:om dat si ge boren sijn naden doot vā horē vadē [C·li·iij·r·d·l·si mater filijs duob?

Van testament teghens medelij den of deernisse

Om dat inde penulti me recht ghesiet is·dat den testamēt niet en is te houden :die soe hart is· sonder medelijden :dat den vadē ont erft sinen sone·Weet dat bi een auc tentijc daer na volghende ghesiet is Dattet waerachtich is:dat of dē va der ten minsten niet en laet sinē kin de·dat vierendeel van sijnen goedē In deser manieren · Dat indiē daer vier kinderē sijn of min: sij sijn scul dich te hebben dat derdendeel van· den erue vanden vader ten minstē· dat hij hemlupden laten mach. Ende indien daer vijf kinderē sijn· of meer: soe behoert hi hemluden te laten ten minsten dat hi hem laten mach·nae bescreuen recht·die helfte Welcke aendeel :te weten dat derdē deel aen den vier kinderen : of daer beneden aen elcken sijn aendeel nae aduenant: ende aen den vijf kinde ren ; ende daer en bouen:die helfte aen elcken sijn aendeel Ende dat en mach hij hemlupden niet onthoudē noch en is sculdich hem te ontreckē: of te ontnemen:noch oec die vruch·ten vanden voerscreuen eruen [Co libro·iij·rubrica dicta auctentica cō missa lege]

Te gheuen die een van sijnē kin· deren meer dan den anderen·

Noch wil die bescreuen recht:dat of den vader een van sinē kinder meer gheeft van sinen erue: ouermaten dan den anderē Dat die ghene die alsoe onterft is·of sijn:dz moghen verhalen·teghens den ghe nen die ouer maten bij ordinancien begaeft sijn:nae den redene quanti· tept vanden recht voerscreuē Ende hoe wel dat in veel costume localen men hantiert die contrarij:ende dat den vader sal moghen gheuen den enen van sijne kinder meer:ende dē anderen min ·tot sijnre beliefter· Nochtans ist waerachtich ende opē baer:dat den rechte aldaer of spre ket·ten eynde dat indien mē des vā node heeft : datmen hem daer mede behelpen mach: ende het schijnt een harde sake te wesen alsoe te gheuen den een meer :ende dander min:ten sij aen den oudtsten [Codice li·iij ru·dicta auctentica·si pater in quos dam leberos]

Te legateren of te bespreken ye· mant enighen saken ·die een ander toebehoerden·

Of die legatoer geeft in sijn tenament enige sake die een ander toebehoerde:eñ dat wel wiste

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Gelijkerwijs als of ic geue in mijn testament: sulke huysinghe staende tot deser plecke: of ander sake · die ic wel weet dat mijn niet en is · Weet dat die erfghenamen vanden legatoer sijn gehouden te volcomen die ghifte; ende soe veel doen anden genen diet ghegeuen is: dathi te vreden sij voer die waerde · ¶ Ende of den ghifter gaue enige sake die hi meende dattet sijne ware: ende hem nyet toe en behoerde · Weet dat die gifte niet houden en soude in desen stucke · Weet dat soe wye achterhout ofte bedect testament bi enighe ghedaen soe dattet tot kennissen niet comen en mach · Bij bescreuen recht, is hij sculdich te verliesen alle die ghiften of profijten: die hij biden testament mochte ende behoerde te hebben: so gheringe alst bij auctentique totter kennisse coemt · ¶ [Codice libro vi rubrica de legationibus lege si legatus celauerit]

Vanden codicillen Ca · CC · xlix ·

Daer nae volcht van den codicillen: ghelijc dat hoe wel dat alsoe sij: dat een yeghelijck die in state is van goede sinnen · ende redelijcke: ende vrije wille · mach maken testament · Soe moechdi oec weten: dat des ghelijcs nae dat den testament ghedaen is: men mach die selue testament vermeeren ende diminueren of verminderen; ende

nyeuwe ghiften machmen maken · nae den testament eerst ghedaen: bij forme van codicille · Ende is codicille ghehieten een addicie: die den testatoer doet · tot die ordinancie van sijnen testament die hij eerst ghedaen heeft: sonder dat die testament yet ghecorrumpeert of verarghert sij · in sijn principale effect · Ende daer omme soe moechdi weten: dat codicille niet en is · dan addicie tot testament: Mer nochtans isset van sulker auctoriteyt dat bijden codicille mach een ghifte inden testamente sijn gheaugmenteert · of ghediminueert: sonder daer omme te corromperen den testament: ende bijden codicille en behoert den testament niet ghecorrompeert noch te nyeute ghedaen te wesen · Want codicille is · ende behoert te wesen naden testament. Ende daer omme in alle codicillen: behoert te sijn begrepen · dattet is sonder weder te roepen die crachte ende machte vanden principale testament · in alle anderen saken dat inde selue: die bij dese teghenwoerghe codicille sijn ghemodificeert · ende verclaert ¶ Ende die codicille behoert te confirmeren ende te vestighen die testament · in alle sine anden termen [Et habetur Codice libro sexto rubrica dicta · de codicillis · et lege se]

¶ Hoe den erfgher vander ghifte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

behoert te verclarē bĳ wat manierē
dat hi eyſchet het ſi een of ꝛc.

¶ **Item oft ghebeurde dȝ**
yemant ware·die eyſchede erfniſſe·
of ander gifte:bĳ gifte legatarie:of
van teſtamentꝛc· Weet dat hi ghe⸗
houden ware te verclaren:of hi des
bi gifte van teſtament eyſcht:of bĳ
ander gifte als van codicile ·Want
ſommighe mach men maken:op dȝ
ſe niet en ſĳn contraditoren:deen te
ghens den anderen Ende of hĳt bĳ
teſtament eyſchte:eñ die codicile des
wederroepen hadde ·Die gifte ſou⸗
de fruſtre·ende te niet weſen·[C·li·
vi·cu·dicta de codicilis·le·ſe]
¶ Vandē lap of giften vander ma
nieren te legateren · ofte gheuen in
ſĳn teſtament·

¶ **Daer nae volcht van**
den lap of giften:eñ vander manie
re te legateren·ofte geuen in ſĳn teſ
tament · Soe is te weten·dat lap is
die gifte·die enige een andʼ maket in
ſĳn teſtament Ende daer ō dat veel
manieren· ende differencien ſĳn in
gifte van teſtament · Is van node
int cort te verclaren·tghent dat ick
daer of ghesien hebbe·Soe ſegghen
die waerlicken: datter drie manierē
ſĳn van giften in deſer ſake · Dats
te weten:giften tuſſchen dē leuēden
gifte om ſake vander doot:eñ gifte
van lap of teſtament Ende om die
twee eerſte giftē: obligiert eñ v̇bint
hem den ghifter:dats is biden gifte
tuſſchen den leuenden ·Ende biden
gifte om ſake vander doot Mer bĳ
den ghifte van lap of teſtament ·en
verbint den ghifter hem niet:hĳ en
mach wel al ſĳn leuen geduerende:
wederroepen die gifte·indient hem
belieft ¶ Ende indiē hi afliuich wort
ſonder die gifte te wederroepen:ſĳ⸗
ne erfnamen ſĳn gehoudē te betalē·
eñ te volcomen die gifte van des do
des goeden:eerſt die ſculden betaelt
weſende ¶ Soe iſt te weten· dat lap
waerdich is als beſcreuen rechte:eñ
is te houden eñ te bewaren bĳ alle
goede rechters Want gheen ſake en
is ſo fauorable of behoerlick: als te
volcomen die wterſte wille vanden
doden ¶ [Inſtitu li·ſecundo rubri·
Noſtra autē conſtituto]
Ende ſoe mach een man die in ſtate
is teſtament te maken:ſĳne goeden
legateren of beſpreken· bi ſĳn teſta
ment tot ſĳn propre belieft e·die be⸗
hoerlic ghedaē eñ gheapprobeert is
Ende ſinen erfname ſal ghehouden
weſen dat te volbrengen: ſoe verre
als die goeden vanden teſtamētoer
waerdich ſĳn ¶ [Inſtitu·libro ĳ·de
legatis·c·Non ſolū autē teſtoris]

¶ Dat een man een ander legate
ren of beſpreken mach tot ſĳnre be
lieften·

¶ **Ende dat meer is den**
beſcreuē recht wil:dat een man niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

alleen beſpreken of legateren mach
van ſijne goeden tot ſijnre conſciencie
mer mach oec meer legateren of be-
ſprekē van eens anders goet ¶ Wāt
een huys dat ſijn niet en ware: nae
dat hijt bi teſtament verclarē ſoude
mach hi legateren of gheuē wye dat
hem belieft. Gelikerwijs als of ian
wechgeeft dat huys. dat claes toebe
hoert: die welcke hi iacop beſpreken
mach ¶ Ende alſdan die erfnamen
vanden legatoer ſoudē ſo veel moe
ten doen tot iacop: dat den huſe vā
claes gepreſen eñ gewaerdeert wor
de: bi ghezworen prijſers. Want dz
huys en ſoude iacop niet mogen ge
crighen: ō dattet niet toe en behoert
den ghenen diet beſproken heeft:
mer dat recht verſtaet alſo. Dat ian
die alſoe dat huys van claes beſpro
ken heeft: twelcke hij wiſte dattet
hem niet toe en behoerde: die ſelve
ian woude iacop verbeteren van ſi
nen goeden. van alſoe veel als dat
huys van claes ghepreſen oft ghe-
waerdeert ſoude weſen.

¶ Te legateren ofte gheuen

¶ Ende oft geboerde dz
ian legateerde een ſake tot iacoppē:
dye ian meende ſekerlijcken dattet
hem toebehoerde: ende hem niet toe
en behoert. ¶ Weet dat ſulcke ghif
te niet waerdich weſen en ſoude.
Want hij meende te legateren ofte
beſpreken. tgheent dat hem toebe-
hoerde: ende het en is ſijne nyet:
Ende daer omme ſulcke ghiften en
ſijn niet waerdich. ¶ Noch indien
ian legateerde of gheeft enighe ſake
die hij wel weet dattet hem niet toe
en behoerde: ghelijck als voerſcreuē
is: Ende tgheent dat hij alſoe legate
ren ſoude ſulck ware: datment nyet
coepen oft vercoepen en mochte bij
den ghemeenen rechte. ¶ Weet dat
ſulke gifte niet en is waerdich noch
en is oeck te houden: ghelijckerwijs
als ofmen legateerde een ſtuck lāts
die der ghemeente vander ſtede toe-
behoerde. of dat velt: die gheordi-
neert is tot campen van batalien te
doen: of enighe ſake die der kercken
toebehoerde: of der ghemeente van-
der ſtede: of ſake die gheuoecht ende
gheamortificeert ware: of cappelle
of goodſhuſe. ſulcke ghiften en ſijn
niet waerdich: noch en ſijn oeck niet
te houden ¶ Want hoe wel dat den
legatoer ofte den ghene diet beſpro
ken heeft wel weet: dattet hem nyet
toe en behoerde noch aen en ghinck
ende dat hij den ghenen die hij alſoe
ghegeuen heeft: ſo veel woude ver-
beteren: nochtans ſulcke ghiften en
ſijn niet te houden ¶ Want die ſake
diemen niet vercoepen ofte coepen
en mach en machmen oeck mede nz
legateren of beſpreken ¶ Inſtitu.
libro ſecundo rubrica de legatis ſu-
pra dicta et. c. vbi ante diximus]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Die coepen enighe ſake die lega-
teert ende beſproken is

¶ Item of enige ſake be

ſproken is:en̄ den ghene wyent be-
ſproken is coept die ſelue ſake ·nae
dat beſproc gedaen :en̄ daer bi daer
of heer ghemaect ſij·duerende noch
dat den legatoer leuendich is : ende
daer na den legatoer afliuich wort·
Daer om en is niet die erfgenamen
vanden legatoer· en ſijn gehouden
anden gene diet beſproken is :alſoe
veel als die ſake die beſproken is·
waerdich was ten daghe dattet be-
ſproken wort Want tgheent dat al
ſoe gecoft is bi dē ghene diet beſpro
ken is·en is voerhem gheen winſel
mer eerlike acqueſte Mer indient bi
ander gegheuen geweeſt hadde : en̄
daer bi heer daer of ware of behoer
de te weſen :alſdan en ſoude die gif
te bi deſer manieren niet waerdich
weſen·Want twee winſten mach
noch en behoertmen te hebben op
een ſake :noch twee giften en mogē
niet gedaen weſen met recht op een
ſake En̄ of een ſake ware·enen per-
ſone gegheuen bi twee teſtamenten
Weet dat hier inne valt differencie
Want of bi een vanden teſtamentē
die ian gemaect ſal hebben :die ſelue
ſake hem ghegeuen ware :ſo dat hij
daer of heer gemaect ſij bider ghifte
Weet dat biden anderden teſtamēt
die iacop maken ſoude :men nz eyſ
chen en ſoude mogen ·noch hebben
die ſelue ſake·Want als voerſcreuē
is:een ſake en machmen niet hebbē
bi twee manierē·Mer of bidē eerſtē
teſtament den ghene diet beſproken
is : die ſake niet ghehadt en hadde·
dan dye waerde vander ſaken:
overmits dat den ghene diet behoer
de· des niet en woude overgheuen·
Alſdan ſoude den gene diet beſpro
ken is · biden anderden teſtamente
mogen eyſchen den ſake of dē prijſe
of waerde daer van :en̄ die erfnamē
vanden legatoer ſouden des moetē
voldoen ¶ Inſtitu·li·ij·c·Si aliena
res·et·c· eam ijͅ quoqz res eſſe].

¶ Van een ſake ghegeuen bij twee teſtamentoers·

Item oft een ſake beſpro

ken of ghelaten tot twee perſonen
teſamen : of dat die ſelue ſake ghela
ten ſij twee perſonen elck bi ſonder
Weet dat indiē daer of geſchil valt
die ſake behoert ghedeellet te ſijn in
tween· Indien die ſake dē teſtatoer
of den ghenen diet beſproken heeft
toebehoerde Ende of een vandē ghe
nen die de ſake beſprokē is afliuich
worde : eer den ghene diet beſprokē
heeft· Alſdan ſoude die geheele ſake
toebehoren den genen diet mede be-
ſproken was : oft dat een van hem
beyde die ghifte niet accepteren en
woude ¶ Inſti·li·ij·ru· de legatis
c·de eadem re duobus]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Itē of die ſake die miĳ toebehoert beſproken wort bi een ander·

Item weet dat ſulcke

ghiften niet waerdich en ſĳn· Wāt die ſake die mi toebehoert· en mach mi bi een ander niet ghegheuē worden noch beſproken· [Inſtitu·li·ĳ·ru·de legatis·c·Si rem legatā]

Vanden ſculdenaer te laten of te beſpreken den ghene die hi ſculdich is tgheent dat hi hē ſculdich is

Den ſculdenaer die laet

ende beſpreect ſĳn creditoer tgheent dat hi hem ſculdich is: dat en is niet waerdich· Want hi en ſoude nz doē dan betalen: ten ware dat hi hē ghelaten hadde meer· dan die ſculde bedraecht· Mer indiē hi hem meer lpet als voerſcreuen is: eñ daer nae den tĳt quame dat hi hem ſculdich is of ouder condicie· Die ghifte en is niet waerdich: daer om dat die ſculde al reede betaelt is [Inſtitu·li·ĳ·ru·de legatis ·c·ex contracto·]

Te beſprekē enen kinde die noch is in ſĳns moeders lichame

Den kinde die noch is

ī ſĳns moeders lichame: mach wel gemaect ſĳn erfname bi legacie vā enighe Mer die wĳſen twĳfelen: datmen niet legateren en mach kinder die noch te winnen ſĳn· Die deſe of die van deſe hebben ſal: ghelĳc als of yemant ſeyde bi teſtamente: Ic late of beſpreke· den eerſtē kinde dit deſe of die van deſe hebben ſal· ſulke gifte: welck kint noch te winnen ware: daer of dat de moeder nz en ſchĳnde grof te weſen of kint te draghen· [Inſtitu·li·ĳ·rubri·de legatis·c·in tercio quinto pſo·]

Te verſetten die ſake beſproken durende tleuen vanden legatoer

Noch moechdi weten

dat of bĳ yemant enighe ſake worde beſproken: eñ duerende dat leuē vanden legatoer: de ſelue ſake verſet of verbint tegens yemāt anders Indien die voerſcreuē legatoer binnen ſĳnen leuende lĳue. die gifte nz weder en roept· bi hem gedaen. Die ghifte ſoude houden ende waerdich weſen: ende den erfname ſoude des moeten goet doen [C·li·vi·rubri de legatis·l·qui poſt teſtamentū]

Te legateren ſĳn dochter: ende daer na die gifte gaue ī hoer huelic:

Item oft den legatoer

een dochter heeft· die welke hi bi ſĳn teſtament maecte enighe gifte: ende daer nae ſĳne dochter huelicte: ende haer gaue in huelick tgheent dat hĳ haer voertĳts beſproken ſoude hebben· Eñ den vader ofliuich worde eñ die dochter haer gifte woude eyſchen en chen· Weet dat ſĳt niet eyſchen en mach· Want ſi en mach niet hebbē dubbelde actie in deſe ſake· Dats te weten· actie van gifte legatarie: eñ actie van huelicke gaue C·li·vi·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

rubrica de legatis·le·filia legatorũ·

¶ Te wesen erfghename ende aumousnier

Item ghy moecht weten: dat hoe wel dat sõmighe costumieren seggen: datmen niet wesen en mach erfname eñ aumousnier: So weet dat bescreuẽ recht wel henghet·dat den ghene die erfname is: selue wel wesen mach aumousnier· Want sijn propre sake die mz recht hem bi successie angaet: en mach hẽ niet ghegheuen worden· ¶ Nach die twee actien en machmẽ niet te samẽ hebben· Mer of testatoer veel erfnamen heeft: wye hi sijn goeden laten wille· Wel mach hijt doen: ende bespreken deen meer dan dander: nae dat hijt hem voer wt maken wil: eñ dat hi hem so veel voer wt vorderẽ wil met woerdẽ expres· Eñ daer of en sal niet den gene die alsoe besproken is·wesen erfname: mer simple aumousnier ¶ C·li·vi·ru·de legatis l·cũ responso viri prudẽtissimi] Ende hoe wel dat geseyt si: dat een alleen niet en mach wesen aumousnier eñ erfname ¶ Daer om dat sijn selfs sake hem niet gegeuẽ en mach sijn: dit wort gheapprobeert biden bescreuẽ recht ¶ C·li·vi·ru·dicta·l proprias suas res legati legari]

¶ Te legateren enige sake van erfname tot erfname

Item biden bescreuen recht moechdi weten: dat den legatoer. die vrij heere vander sake is: mach legateren vã erfname tot erfname· eñ ordinerẽ dz die een niet en mach vercoepen noch versetten dat ghene dat hem alsoe besproken sal wesen: ten en sal weder comen optẽ andere Eñ allo vã erfname tot erfnamen ¶ C·li·vi·ru· de legatis·l· et in annualibus legatis]

¶ Te legateren of te bespreken yemant enighe sake: ende een andere eens deel daer of

Item oft den legatoer bi sijn testamẽt gaue yemant enige sake: het ware reele of roerende: eñ daer na bi codicille: of bi ghifte van uterste wille· gaue een ander eens deels daer of sonder mencie temakẽ vanden eersten ghifte· Weet dat de selue sake behoert na die opinie vãden legatoer verscheyden ende ghederlt te wesen ¶ C·li·vi·ru·de legatis·l· cũ questio talis designatõe]

¶ Hoe veel tugen behoren gehoert te sijn op recreãcie vã nyeuwichede

In beclachte van nyeuwichede: kayte op recreancie en nemet geen stadt: eñ daer op cõmissarijsen ghegeuen sij· Weet dat optie recreancie: het si vander eenre sijde of van dander: men niet meer en behoert om elcke partie te horen· dan twee tughen· op alle die faiten van elck vanden partien· Ten ware bij

allſo dat die materie ſo groet ware·
Dat pertie gehoert ·om die groethz
ende differencie vander ſake·mē be
hoefde meer te horen ·Ende alſdan
en behoert den rechter noch nz meer
te ordineren dan ·xvi· tughen om
een partye·

Hoe veel tugen op een article

Item op elcke article
van faite contrarie ·mach ghehoert
ſijn tien tugen ende niet meer Ende
indien daer meer betoghen worden
ſoe en ſoudet niet waerdich weſen:
noch hore depoſicie en ſoude dē pro
duiſant geen profijte dragen·

Die maniere te doen ſetten enige
perſonen bi miſe de fait in ſijn gifte
legatarie of beſproc van teſtament
Capittel · CC·I·

Weet dat alſoe als vrou
we of ioncfrouwe·haer mach
doen ſettē in hoer doarie bij miſe de
fayt· Alſo mach hem doen ſettē eni
ghe perſone bij miſe de fayt in gifte
legatarie of in gifte van teſtament·
Ende bi alſulcke crachte·ende bij al
ſulcke commiſſie :ende daer omme
wil ick v thonen die maniere te ma
ken ende te formeren: de ſelue com=
miſſie:bij maniere van formularie

Commiſſien op ghiftē legatarie

Triſtran vanden boſ
che· ridder heere van famenchon :
ende van rincheual:raedt vanden
coninck · ende ſijn baeliu van ver·
mendoys · Anden eerſten ſergent
vanden coninck inde voerſcreuen
baeliuſcap·die daer op verſocht ſal
worden ſaluyt · Wij hebbē gehoert
die groeflicke clachte van deſe N
Inhoudende·hoe dat bi wylen deſe
N·in ſijn leuende liue bij ſijn teſta·
ment ende ordinancie vanden wter
ſte wille · hem ghegheuen ſij ende
beſproken te hebben·ende toe te be·
horen ter ſtont nae der doot vandē
voerſcreuen defunct:een ſeker huyſ
ſinghe ende erue ſtaende in ſulcker
plecke·N·met die profijten ēn emo·
lumenten·die daer of ſpruyten ·ēn
comen ſouden mogen ꝛc· Ende dye
vruchten van ſulke lant ende woē·
ſtede ꝛc· te nemen ende te heffen ter
ſtont nader doot vanden voerſcre·
ven ghifter:of ſulcke ghifte roeren·
de Ende alſoe ſij dat om die ſelue
ghifte ende beſprock te hebben alſt
hem ghegheuen ende achterghelatē
is bijden voerſcreuen ghifter:nader
doot vanden voerſcreuen legatoer
of ghifter den voerſcreuen clagher
ghetoghen ſij tot die ghene aldaert
behoerde ende van node was · om
de voerſ) gifte te gecrigē binnē tijde
betamelic:ēn daer toe behoerlic· Ēn
bi veel reyſen hem dat vermaent en
de beghert heeft . Nietemin ſijn ſij
daer of dilayerende van des te doē:
dat welcke ſoe is in ſijn groete pre·
iudicie ende ſcade als hij ſeyt:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ten waer dat bi ons daer inne ver
sien wort met behoerlike prouisie
Daer om ist dat wi v ontbieden: eñ
om dies wille dat aen den coninc eñ
an sijn rechters toebehoert die ken-
nisse: eñ bi preuencie vandē giften
eñ testamentē: alsmen eerst tot hem
betrect. Ghebieden eñ committeren
dat indient v blijct vander voerscre
uen ghifte. eñ lap of besproc: alsoe
gedaen eñ gelaten. anden voerscre-
uen clager als voerscreuen is. bijdē
testament vanden voersʒ of liuighe
of anders behoerlic. Ghi v trāspor
teert opte voerscreuē erue. ghifte: eñ
besproc: allo besprokē als voerscre-
uen is: eñ den selue clagher daer toe
roepende den here vander plecke of
sijn baeliu of stadthouder. Stelt mʒ
faite. eñ hout met recht in sijn gifte
van aelmissen: eñ hem vanđ voer-
screuen ghifte eñ aelmissen doet eñ
laet gebruycken eñ oseren vredelic.
Verbiedende allen: eñ een yghelijck
wyent behoert: eñ daer of ghi ver-
socht sult worden. Dat vande voer
screuen ghifte. sij laten gebruycken
eñ oseren vredelic: die voerscreuen
clager. al bider forme ende maniere
alst hem gegheuen eñ besproken is
op alle tgheent dat si in sulker sake
misdoen mogen Significerende eñ
beteykende een yghelic wyent beho
ren sal; eñ daer of ghi vander sijde
vanden voerscreuē clager versocht
sult worden: op dat indien si oppo
seren willen: dat bi v. hē dach daer
op ghegheuen eñ beteykent si: voer
ons of onsen stathouder. in des co-
nincs houe. tot sinte quintijn: tegēs
dē voerscreuen clager. Om te seggē
ende te allegieren. die saken van ho
re voerscreuē opposicien: of ō daer
op te procederen. alst nae redene be
horen sal. Ende nietemin: of si daer
teghens niet en opposeren ende dat
sij negligent waren of delayerende
Soe verdachuaert hem tot seker be-
hoerlijke daghe inden houe vanden
coninc: tot sinte quintijn voerscreuē
teghens de voerscreuen clager Om
te sien met recht houden. daer inne
ghij hem niet faite gheset sult hebbē
of daer op te opposeren of teghens
segghen. indient hem belieft Ende
of des niet. Om hem daer in te sien
decreteren: alst met redene behoren
sal te doen. Van des te doen: geuen
wij v ꝛc. Des te ghetuge ꝛc.

Hoe dat testament ende codicille
behoren betuycht te wesen.
Capittel. CC. li.

Ghesien vanden testa
menten ende codicilen: eñ hoe
ende in wat manieren. datse behorē
ghemaect te sijn. Soe volcht te sien
hoe ende bij wat tughen datse mo-
gen geapprobeert eñ betuycht sijn.
Weet dattet onwijsheyt is aenden
testamentoers an te nemen execucie
van testament: sij en doen ter stont

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

als den testatoer oflivich is ·den tes
tament setten tot approbacie voer
den rechter·aldaer die sake gehoert:
ten ware dattet ghedaen gheweest
hadde·inden tijde vanden legatoer
Ende dat ghedaen :dat sij doen set-
ten bij beneficye van recht :ende in-
ventorie:alle die goedē daer op dye
testament hem bespreect : ende daer
sij execucie of sculdich sijn te doen-
bijden seluen testamente ¶·Daer of
dat gherecht sal hebben die een : en-
de sij luyden dander · ¶ Ende daer
nae moghen sij sekerlick treden inē
execucie vanden voerscreuen testa-
ment ·Anders inde rekeninghe doē
de·indien sij alsoe daer inne niet ge
treden en waren ·Het mochte hem
luyden gheimputeert of verweeten
worden : dat den ghenen dier doot
ware in sijnen tijde veel meer goets
ghehadt soude hebben ·dan sij reke
nen·¶ Ende dat ten daghe van sij
nen ouerlijden daer of maere was:
ende daer toe soudē die daer tegens
segghende sijn ontfanghen wordē:
Ende daer omme soe en behoert oec
nyemant daer inne te tredē: sonder
beneficie van recht

¶ Die maniere van te approbe
ren testament

¶ Soe weet dat dye ap
probacie vanden testament behoert
sulck te wesen : dat ter stont naeder
doot vandē legatoer als voerscreuē
is · Het is van noode :dat die testa
mentoers die testament brenghen
voer recht:ende begheren die geap-
probeert te hebben met recht ¶ Ee
isset behoerlic dattet besloten ende
beseghelt sij· metten seghel van een
vanden tughen:ende dat die tugen
daer teghenwoerdich sijn · die voer
reche betughen ·dat sij daer bij wa-
ren: daer de selue testament ghema
ket wort · ghelesen van woerde tot
woerde voer dese ·N· Die welcke le
vendich was in goede sinnen ende
memorie·alst schijnde ·Ende diet al
soe begheerde:ende woude ghedaen
hebbē· sonder dat hij daer of yet we
derriep:of teghens seyde· Ende be-
gheerde op hemluden:dat si daer bi
als tughen souden willen wesen·
Dat gedaen :den testament behoert
met recht ontfangen te wesen ·ende
ghecopieert Daer of die een behoert
gheset te wesen onder recht:ende de
ander onder die testamentoers:om
die execucie daer of te doen · ende te
voldoen ¶·Ende in teghenwoerdic-
heyt van recht: behoren si aen te ne
men den testament ·te doen· ende te
volcomen ten naestē ende ten bestē:
dat hem moghelic sal wesen nae ha
re beste wetenscap· ende vermogen
nader forme ende inhout der seluer
Ende dat sijt binnen siaers volco-
men sellen hebben·indient hem mo
licken is Ende van alle tgheent dat
sij daer of ghedaen sullen hebben:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

goede eñ ghetrouwe rekeninghe te doen binnen den seluen iaer · Daer toe geroepen den genē· die sculdich sijn·geroepē te sijn Eñ of vā sulker solempniteyt niet en blijct ghedaen biden voerscreuē testamentoers· Na die opinie van sōmighen · Het schijnt dat si sijn onsouffisantelick ghefondeert:om te doen:eñ intemp teren actie van testamentoers

Bij wat tughen testament mach geapprobeert eñ betuycht sijn

Nu is te weten bi wat

tugen testamēt mach eñ behoert geapprobeert te sijn· Nader opinie vā sōmigen moechdi weten : dat als ic bouen gheseyt hebbe inder rubriche vanden testamentē die geteykent is biden ghetale van CC·xlvi· Die bescreuen recht begeert daer op vijftugen :eñ dz de voerscreuē testamēt ghesloten si eñ ghesegelt·mettē segele van een vandē tughen: of van dye sōmigen·Ende naden rechten canō Die decretale henget :dat des gedaē sij voer sinen pastoer eñ twee tughē Ende dat den pastoer daer aen han ghet sinē seghel · Ende noch henget den decretale:dat des gedaen mach wesē voer twee tugen daer toe nut· [Institute] spreect daer of tot deser propoest ende seyt Dattet behoerlic is :dat des ghedaen sij voer twee tughen : ende dattet genoech is onder tseghel van een vanden tughen·

Ende sij moghen in testament tughē wesen· Allen die ghene·die bi bescreuen recht maken moghen testamēt ende anders ghene: Ghelijckerwijs als stommen·doofuen·eyghen furiosen:weesen· onnut:ende den gene die sijn in voechdie:oft in onderdanicheyt van andere·bij ionckheyt vā iaren· of bi cleyne sinnen·of bi quaden regiment: aen wyen den bescreuen recht verbyet tughen te wesen· noch den ghene die inden poeste is· vanden ghenen die den testamente maect Mer indient ware die sone die inden poeste ware vanden vader: ende hij sijn testament maecte· van dat gheene dat hij vercreghen hadde in ridderscappe · daer of soe soude hi moghen maken testament Mer sijnen vader noch den ghenen die hij in sijn poeste hebben soude: en soude gheen tughe moghen wesen:noch generalick nyemant · die enighe ghifte heeft inden testament Want het is te weten: dat alle testamenten sijn teghens den erfghenamen:ende tegens nyemant anders Ende alle die ghene die begaeft sijn inden testament :sijn verstaen voer erfghenamen:als van dat gene dat hem nader doot ghelaten of besproken is· Ende daer omme:sij souden deposeren van haren ghiften· ende erfnisse· Wanneer si deposeerden dat die testament waerdich ware int generale, Maer het soude

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ander sake wesen : als te deposeren
of een ghifte enen anderen gedaen·
of ghegheuen ware ·of tot andere :
dat soude waerdich wesen ¶ Ende
daer om isset ghenoech ghehenghet
dat in ghetughenisse wel ghebrocht
sijn in testamente: den gheenen die
ghifte hebben om die te betughen·
Mer ten discrecie vanden rechter is
ende behoert seer scerpelic an te sien
ende te examineren hoer disposicie·
Want het en is niet waerachtighe
ghetughenisse ¶ Dat een man die
nyet en is mendicant ·of loghenach
tich :ende die oeck niet wrakelick en
ware in anderen saken · ende die in
den testamente niet en hadde ·dan
een cleyn ghifte ·ghelijc als van vijf
scelling of vier ghelijcke : om sulcke
ghifte te hebben ·soude willen liegē
Maer soe veel profijten mochte hij
daer in hebben : dat sijne disposicie
te weghen ware :eñ dat wrake daer
op stadt hebben soude· ¶ Insti·li·
ij·rubri·de testamentis ·c· Si predi·
poa quidam noīa c·possunt autem
testem ·c·pater nec in hijs que in dic
ta sancte ·et c·in testibus nec dat si
filios familias ·ff· S·neqȝ haberes

¶ Van testament onbescreuen

¶ Noch so willen die be
screuen rechten ·dat indien yemant
sij die testament maect of bespreect:
ende hij ghenen tijt een heeft die te
scrijuen ·of in gescrijfte doen setten·
Dat indien hi wil · dat des hout en
de waerdich si Dat hi des doet voer
seuen tugen :ende daer bi soe isset te
houden :op dat hijt alsoe dede ·ende
passeerde· Ende anders en isset niet
waerdich :noch tonderhoudē· Mer
die costumieren passerent bi drie tu
ghen of meer ¶ Institu· libro ij·ru
dicta·c· Si quis autem voluerit sī
scriptis]

¶ Vanden approbacie of ghetuge nisse vanden tughen: Capittel · CC·lij·

Vanden tugen mach
ic segghen :dat tugen is te seg
gen· Die approbacie of getugenisse
vand sake in twijfele te doen waer·
achtige notificacie eñ claer bethoen
Het si bi tugen of bi brieuē van in·
strument :of onder tsegel auctentijc
que: of cedelen geapprobeert. so dat
die sake die in twijfele is eñ onbekēt
comen mach tot clare eñ volmaecte
kennisse van warachtihede· na ian
andrea ¶ Probacio est rei dubie p
testes vel instrumenta aut alias ve
ras et iustas causas notificatio· Et
iuxta illud · Testes debent esse lune
clariores] ¶ Soe maechdi wetē dat
ter sijn negen manieren van proba
cie nae den wijsen stichters des rech
tes ¶ Die eerste is bi maniere
van manifeste presumptie van fait
te : ghelijckerwijs als oft ghevon·
den wort in teghenwoerdighen·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat een man naect gheleghen ware
met een wijf vredelicke · dattet wijf
geen ghelupt en gaue : ende alsdan
daer of questie of ghescil gheviele·
Het behoert claerlic verstaen te we
sen ende ghepresupposeert· Dat die
fapte vleyschelicken aldaer geschiet
is:ende dat is waerdich volcomen
approbacie of ghetughenisse in dit
stucke ¶ Die anderde maniere is:
bij ghemeene maere die teghens eni
ghe werct: ghelijckerwijs als enige
vermaert sijn· ghemeenlick te doen
quade wercken ·ende oeck ghemeen
lick te doen enighe saken ¶ Ende in
sijne weghen of contree · aldaer hij
verkeert : gheboert enighe sake dye
in twijfel is :na datmen ghecrijgen
mach enige presumptie of vermoe-
den op hem · ¶ Het is te weten dat
hij des meer ghedaen heeft ·dan pe-
mant anders · ¶ Of anders indien
een man woenachtich is in vreem-
de plecken of landen met een wijf:
ende hebben alsdan bij langhen tijt
ende veel iaren belept erbaer leven·
ende ghecontinueert die een metten
anderen:als of sij gheweest hadden
ghetrouwede man ende wijf : ende
dat sij alsoe ofliuich geworden sijn·
sonder dat aldaer teghens enich be-
thoen ter contrarie ghecomen sij ¶
Ende alsdan nae der doot vanden
enen·of van beyden : men wil seg-
ghen dat een vanden kinderen ofte
alle die kinderen bastaerden sijn:al

waert datment niet en seyde dan bi
aventuere:ende oeck sonder daer of
te doen enighe fapten die ontfanc-
kelijcken sijn · ¶ Weet dat sulcken
mare : als van ghetroude echtscap
pe waerdich is in dit stuc approba-
cie:ende in alle ghelijcke stucken·
Die derde maniere is bi supposicie
van fapte ·of van woerden:ghelijc
kerwijs als of ick ghedreicht hebbe
pemant te draghen scade in live oft
in sinen goeden:ende het geboerde:
dat binnen sekeren tijt daer nae ·en
de sonder dattet blijct dat ic oec met
hem vrientscappe of ghesels cap ge-
hadt hebbe: hi misdaen oft gheiniu
rieert si:of dootghesslaghen· ofte be
scadicht vanden sinen·bi so hedecte
fapte ·datmen niet claerlick verne-
men en mach · wpe des ghedaen he
vet : noch anders geen presumptie
vernomen en mach worden : dan
die drieghement die ick daer of ghe
daen hebbe voer enighe personen·
heymelick of openbaerlick:nae dat
sulcke driegement betupcht sal wor
den· Het is te wetē dattet waerdich
is approbacie of ghetughenisse:op
ten ghenen die alsoe die drieghemēt
ghedaen heeft: dat hi des heeft ghe-
daen of dorn doen ¶ Die vierde
maniere is bi clare experiencie ·ofte
ghelickenisse van saken : dienende
ten saken:ghelikerwijs : als of ghe
schil ware vander outhept van een
persone:die alreede waer ghebaert·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

het en ware gheen twijfele. hij en
soude wel out wesen vijfthien iaer
volcomelijcken. ¶ Die vijfte
maniere is. bij eede ghedaen : ghe-
lijckerwijs. als enighe hem bedra-
ghet ten eede van een andere : daer
of dat tusschen hemlupden questie
is. ¶ Dats te weten ende te verstaē
dattet dickent ghehoert dat den epsc
cher hem bedraecht ten eede vanden
verweerer. ¶ Ende of den verweer
rer dat niet en woude sweeren dat
hij des weder wil setten an den eede
vanden epscher : alsdan soe moet eñ
behoert den epscher te sweeren : oft
anders hij soude moeten verliesen
sijn saken nae den recht die sept.
[Auctore non probante reus absol
uitur] ¶ Ende of den verweerer
niet en wil sweeren : ende des oec nz
en wil setten aen den eede vanden
epscher : ende dat hi niet doē en wil-
deen noch dandere Alsdan den rech
ter die behoert aen den verweerer te
ammonesteren ende beuelen : nae dat
hij hem npet en wil bedraghen ghe
heelijcken aen den eede vandē voer-
screuen epscher. dat hij ghehoudē is
te sweeren. ende daer op te ōdersoec
ken biden eede vanden verweerer.
Ende nader opinie vanden sommi
ghen. behoert hi oec te doen sweerē
den epscher : dat hi sijnen epsch doet
met rechtuerdige ende goede sake :
ende dat hi noch npe daer of voldaē
gheweest en is : noch nyemant van

sijnent weghen. Eñ daer op bedwin
ghen den verweerer : bi ghebreken
van niet te willen sweeren inder sa
ke : noch affirmeren sijnen verweer
rer bij sinen eede : ghelijkerwijs alst
in recht van proces ghewoenlijken
is te doen : dat welcke die clercken
hpeten [Iuramentum calumpnie]
[Codice libro secundo rubrica de iu
ramento propter calumpniā dan-
do. lege. cum et iudices ⁊c.]
¶ Die seste maniere is bi brieuen
ende instrumenten openbare : of on
der seghel auctentijc : oft onder segel
van enen man die seghel heeft ende
behoert te hebben. bi costume van-
den lande : ghelijck als die leenman
nen ende edel mannen : ende die ghe
ne die heerlicheden hebben : ende iur
tien : datmen oec hpeten mach segel
priuez. of ghemeene. In welke sake
men behoert voer allen wercken sij
nen seghel kennen of ontkennen ⁊c.
Ghelijckerwijs als inder rubriche
vanden brieuen ende instrumentē :
te npeuten : ofte onderhouden. vol-
commelijcker ghescit ende gethoent
sal worden : die ghetepkent sal we
sen bijden ghetale van.
Ende dese ghetughenisse is waer-
dich ende oeck te houden.
¶ Die seuende maniere is bi brieuē
ghemaect ende ghescreuen met sijn
propre hant. Want dat is volcom
men tughen : ghelijckerwijs alst ge-
sept is vanden segel : datmen moet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

kennen ofte ontkennen · indien hÿ
kent dat ghescrifte van sijn hant·
Het is volcommen tughen : ende
indien hÿt ontkent ende seyt dattet
sijn niet en is : ende dattet betuycht
sÿ dattet van sijn hant ghescreuē is
Hi is ghereputeert voer valsche:en
de die ghetughenisse is tegens hem
waerdich· ¶ Die achste maniere
is bi ghetughenisse van tughen sin
gulieren niet wrakelic van enigen
saken soufisant met recht of anders
Ende bi soe veel tugen dattet mach
ende behoert met recht ghenoech te
wesen : dat is bi twee tughen ten
minsten·in cleyne saken ·Want bÿ
bescreuen recht:een tughe en is niet
waerdich· ¶ Die neghenste ma·
niere is bi campe van bataylie mor
tele· Wanneer yemant een ander
opseyt enighe sake:die begeert cam
pe van bataylie: ende den anderen
dat ontkent :ende allsdā den eysscher
seyt dat hÿt anders oeck niet en sou
de moghen betughen· dan met sinē
lijue teghens sijn lijf:bi pande van
bataylie·in beslotē campe:ende bin
nen den sonnenschijn:ende in deser
sake·indien hÿt verwint· Hi betu·
ghet sinen eysch ghelÿckerwÿs alst
voerscreuen is inden rubriche van·
den campen van bataylien·die ghe
teykent is biden getale ende inden
Capittel van lxxv·

¶ Vanden tughen particulieren

ende die welcke niet en mogen noch
en sijn sculdich te dragen oerconde·

¶ Item nv ic hebbe ghe
seyt ende ghethoent vanden negen
manieren vanden probacien int ge
nerale:bÿden welcken alle formen
van ghetughenisse mach wesen ver
staen· gheset ende ghearguerert· in
waerlÿcken houen· ¶ Soe volghet
nv daer nae te sien int speciale van
den ghetughen particulieren : dye
ghesch ypen ende moghen ghedaen
wesen:bÿ depositie van tughen·be
toghen optie selue sake · die welcke
int ontkennen gheset is · ¶ Soe
weet·dattet verboden is dat yemāt
in sijns selfs sake tughen mach:
ten sÿ bi alsoe :dat die partye aduer
se hem bedraecht aen sinen rede:en·
de aen sijn depositie:ghelÿckerwÿs
alst voerscreuen is inden rubriche
precedente :optie vÿfte maniere vā
der probacie vanden tughen·
¶ Item gheen aduocaten noch ghe
ne procuroers inder sake die si trac
teren of beleyen·en moghen si geen
tughen wesen· ¶ Item gheen ex
ecutoers · noch gheen tutoers ofte
voechden :noch curatoers:inder sa
ke die si tracteren ofte beleyen : en
moghen si gheen tughen wesē ·
¶ Item gheen kindere ·onder hoer
vÿfthien iaren :en moghen gheen
tughen wesen · noch tot ghetughe
gheroepen wesen ¶ Vtghe seyt dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Indien ghescil waer ende questie
vanden fapten · gheboert in sijnre
kintsheyt: daer hi gheweest hadde·
Daer of soude hi moghen ghehoert
sijn in ghetugenisse : om die redene
dat vanden saken geboert· mē geen
kennisse en mach hebben· dan bydē
ghenen die aldaer gheweest sijn· ¶
Mer te doen enighe tractate of ghe
lofte : aldaer enighe tughen behore
uen te wesen: daer en behoren geen
kinderen gheroepen te sijn · onder
hoer vijfthien iaren· ¶ Item gheen
ioden noch onghelovige :en mogen
gheen ghetughe draghen tegens dē
kersten ¶ Item de vaderē en mo
ghen gheen ghetughe dragen inder
sake van horen kinderen : ten sij in
drie saken· ¶ Dats te weten vandē
saken : die welcke sprupten souden
van tgheent dat horen soen gewon
nen soude hebben in ridderscappe:
of inden studie: dat welcke die clerc
ken hyeten· [de castriensi peculeo] ¶
Die anderde sake is ·int betughen
affinitept van maechscap : indien
daer of ghescil of questie ware·
Den derde sake is: te betughen ghe
loften ende tractacien van hueliken
saken·ghedaen tusschen sijne kinde
ren ende ander personen ¶ Item
eyghen of kuyrmurighe : en mach
teghens sijnen here gheen getughe
draghen ·Ende na opinie van som
mighen:soe en doet hi mede tegens
andere· ¶ Item rrtlinnige:of dolle
personen en moghen gheen getuge
draghen · Dats te weten:so langhe
als die siecte hoer gheduert· ¶ Item
verwonnen van crisme· Ghelijc so
wanneer een man ghebannē is vā
sijnre contree· voer sulcke crisme:
dat indien hij ghehouden ware :hij
soude sijn lijf verliesen · ¶ Wet dat
indien dattet blijct bi brieuen of dat
tet opēbaer sij:of dat hijt bekent:of
dat hijt bekent heeft· Hi en behoert
in ghetughenisse niet gehoert te we
sen ¶ Want hi en is niet waerdich
te leuen ¶ Want hi is vander doot
verwonnē ende ghediffameert: ten
si dat hi remissie of verghifnisse he,
uet vandē prince gheverificeert:die
hem weder stelt in goede fame·
Ende dye bescreuen recht seyt·
[Manifesta turpitudine est molle
iurando vel iusiurandum ferre]
¶ Item die ghene die vander fami
lie sijn van sommighē:eñ nae som
mighen familien of huysghesinne:
en moghē noch en sijn sculdich ghe
tughe te draghen voer horē here of
meester ¶ Item die inden ban sijn
der heyligher kerckē· indient blijct.
dattet bider heylighen kerckē verbo
den si:dat met hem gheen conuersa
cie of participacie ghedaēen si : eñ
dattet inder heyliger kerckē int opē
baer ghecondicht gheweest hadde·
Sulcke en moghē noch en behoren
te sijn gheen tughen :eer dat si ghe,
absolueert sijn ¶ Maer ten sy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dattet blijct properlick met brieuen ende bi vsancie vanden houe: daer en behoert niet tegens gedifferreert te sijn. Want om des te willen betughen: en soudemen hem niet laten te horen in waerlicken houen.

¶ Item ghemeene vrouwen en behoren gheen ghetuge te wesen: dan vanden saken bi auenture geboert die si ghesien souden hebben: ende aldaer sij teghenwoerdich gheweest hadden. ¶ Want als voerscreuen is inden rubriche vanden kinderē onder xv. iaren. Men behoert ondersoec te doen vanden faiten geboert die waerheit; biden ghenen die daer bi of teghewoerdich ghewee st hebben. ¶ Want om quaet te doen en roeptmen niet gaerne tughen: ende daer omme moetmen die waerheyt ondersoecken bi alle den genen diet ghehoert ende ghesien hebben. Doe gheuen die wijse dese versen of article. [Conditio sexus etas discretio fama: fidem in testibus iter requires] ¶ Nv wil ick v daer of thonen nae den bescreuen rechte. Weet dat na dē bescreuen recht als voerscreuen is: tusschen die waerlijken tughen domestiques sijn wrakelijc [C. li. iiij. rubrica de testib9 l. si tibi controusia] ¶ Noch seyt die bescreuen recht: dat den tughe dye gheen redene en gheeft van tgheent dat hi tughet: ten deposicie of ghetughenisse. Van sulcke tughen en salmen gheen ghelooue ghedraghen [C. li. iiij. ru. dicta. l. solam testationem]. Den vader teghens den kinderen. of die kindere tegens den vader: en sijn niet ontfanckelic in ghetughenisse [C. li. iiij. rubri. dicta. l. parentes et liberi] Eñ oft ghebuerde. dat yemant voer recht quane: of dat hi gevondē wort in sijnre iurisdictie: eñ men te doen hadde vā sijnre deposicie. of getughenisse: eñ die selue wt een ander iurisdictie ware eñ heerlicheit: eñ dat hi woude differeren te deposeren: eñ begheert gheren voyeert te sijn an sijn rechter: of datmen an hē sent halen die gracie. Weet dat na dat hi gevondē ware. inder iurisdictie vandē ghenen die sijnre deposicie begheert of hebben woude. Hi soude moetē tughē eñ deposeren: eñ gheen exceptie en soude daer teghens waerdich wesen. Hij en soude bedwongen worden daer toe. bi alle behoerlike weghen. Mer indien hij niet also gevondē en ware teghenwoerdich: eñ dat hi ware in een ander iurisdictie: men soudet moeten gerrighē bi cōmissie requisitore. eñ anders niet: eñ dattet sinen here consenteerde ¶ C. li. iiij. rubri dicta lege. multum penitus. Het is behoerlick: dat so wye hem behelpē wilt van tughen van betalinghen op obligacie van sculden: oft van testament te sien doē. Dat die tugen specialic versocht wordē des te sien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

doen: eñ dat die tughen daer op ge-
hoert worden indient noot si: ende
daer of versocht worden. Want tu
gen tot ghetughenisse te doen of te
wesen: en behoert hem niet van hē
seluen te ingereren of te porren.
Ende indien hi dat doet: het schijnt
dat hi te wraken is. ¶ C. li. iiij. ru.
auctentiqua rogati in testamentis]
Want naden recht sij behoren daer
toe versocht ende gheroepen te sijn
Item noch seyt den recht: dat tughē
die om een sake betoghen gheweest
sijn voer een rechter: Oft geboerde
dat questie of ghechil gheuiele van
sulker sake voer een ander rechter:
moghen wel tugen wesen oec voer
die selue ander rechter. ¶ Codice
libro quarto rubrica dicta. de testi-
bus lege. liker tua.] ¶ Ende des
ghelijcs of tughen gheroepen ghe-
weest sijn: ende ghehoert voer arbi-
tres: ende die sake wedercoemt voer
den rechter. Daer omme en ist niet:
die tughen en moghen wel gehoert
sijn voer den rechter. ¶ Rubrica
superi9 dicta de arbitris. l. pultis]
¶ Item noch soe seyt den recht: dat
versworen die deposeert: bi suppo-
sicie: noch oeck bij twijfele en is niet
waerdich of te houden: noch daer
soe en is gheen ghelove aen te dra-
ghen ¶ Decretali in presencia]
¶ Item noch soe seyt die decretale:
Dat teghens die deposici van cōmi
ghen: een tughe alleene en is nyet
waerdich noch ontfanckelick. noch
hi en is oeck niet te horen voer den
rechter ¶ Decretali iurauit quia
sonus nullus. xx.]
¶ Item in sayte van ghetughe be-
hoert vertoeft te wesen: nae datter
twijfel is opten minsten betuycht:
om dat soe wye betuycht opte meest
te. hi betuycht oeck mede dat minste
Ende alsdan indien daer noch twij
fel ware: die twijfel behoert wel af-
ghenomen te sijn. ende is die vertoe
uen sal op dat minste. ¶ Want soe
wye dat meeste betuycht nā redene
hij betughet dat minste [Et de re
gulis iuris semper]

¶ Waer die getughenisse mach eñ
behoert te arresteren.

Item ghy moecht we
ten: dat tughen gheroepen. als tu-
ghen. in testament te maken. bij
den bescreuen rechte. sulcke tughen
moghen ende behoren te draghen
ghetughenisse totter probacie van-
den testament daer si toe geroepen
gheweest hebben als tughen. niet te
genstaende. dat inde selue testamēt
hem ghegeuē si enige gifte: ende en
sijn niet wrakelic bi enighe wrake-
die wrakelic si. ¶ C. li. vi. ru. de tes-
tamentis et qmō ordinetur l. dictā
bus.]
¶ Op sake accidentale
Ja so seyt die expositoer. indien
die voers tugen ghehoert warē op
sake accidentale. ten voers testamēt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

met tugen daer op geroepen: of die niet en sijn onder tseghel vandē ghe obligiert: indient een man sij · die be kende seghel heeft · Als herē vassalē die iustitie hebben of heerlicheyt ken dal: en sijn niet ontfanckelic in for me van ghetughe · die volcomen ge tughenisse waerdich si: ten si datter ander tugen mede sijn Eñ en soude niet meer gereke.at sijn dan om me morie van tugen · daer op te recorde ren Ende die tugen souden moeten tughen op tinhouden der seluer ·

[C · li · iij · ru · de fide instrumentorū]

Vandē brieuē geleden daer enige begheerde die te sien ·

Oft ghebuerde dat ye mant die brieuen of hantuestē had de van sinen erue: of ander seker sa ke hem toebehorende: die eens ghe passeert ghewe est hebbē voer goet · eñ van waerden · Ende langen tijt daer na yemant sij · die segghen wil recht eñ sake te hebben an die brieuē of hantuesten te sien · seggende dat tet hem angaet ende toebehoert · die te sien: eñ dat hi daer toe redene oft sake heeft · Die partie wyen die brie uen aengaen · segghende dat hi niet ghehouden en is die te thonen: ende dat sijn brieuen · die hem ouer lange iaren ghegeuen eñ verleent sijn op sinen erue: en is hi niet ghehoudē te thonen: ten si dattet hem beliest · Die ander ptije seggende ter contra rie: ende dat hi die sculdich is te sien Want die ghene diese heeft eñ diese tot sijnre profijte hout: heeft die tot onghelike Want de voerscreuē brie uen sijn quade eñ valsche: eñ sulcke datse niet waerdich en behorē te we sen · tot profijte vanden ghenen · die hem daer mede behelpt: ende sulke wil ic die bewijsen te wesen · Indien hi begeert daer op dach teghens hē te hebben: ende dat hi daer op ver dachuaert sij · met sinen brieuen · Hi behoert verdachuaert te wesen tot seker daghe: eñ die brieuen mede Eñ ten daghe die partien comparē ten: so gheringhe als den eysscher ge opent heeft sinen eysch Hij behoert te sweeren eñ te affirmeren · op die heylighe ewangelien van god: dat waer om dat hi eysschet te besien die brieuen of hantuesten · en is bi geen loesheyt: noch om geen arghelist be dect: noch om dies wille int speciale dat hij gehoert mach hebben of pre sumeren mach datse enichsins ver loren sijn: noch datse dē verweerer tot hem heeft: mer is om die waer heit te seggen · om seker sake hē daer toe porrende Mer wil · of meent die voerscreuen brieuen of hantuesten · te betugen ende te thonen quade eñ valsche te wesen: ende sulcke datse niet waerdich en behoren te wesen: om den gene die hem daer mede be helpen wil · Eñ dat ghedaen: dat hij maken sal of god wil protestacie: te

begheren optie goeden eñ possessiẽ daer of die voerscreuẽ brieuẽ of hãt vesten mencie maken· Dat hi houe eñ langen tijt ghehouden heeft met ongheliic: sulc recht die hem behoert toe te behoren: eñ om die selue te recouuereren eñ te verhalen· Den verweerer behoert te verweerẽ: dat dye voerscreuen brieuen of hantvesten om hẽ eens gepasseert eñ geiugiert gheweest sijn voer goet: ende dat hi niet ghehouden en is die te thonen: ten sij dat hem beliefte ¶ Mer of den eysscher yet wil thonẽ bi wat redene ende bi wat brieuẽ hi hẽ verweeren sal· in tijde alst hem van node wesẽ sal: Hij sal hem behelpen met sijne brieuen ·indient hem goetduuct: eñ van allen tgheent dat hem nae sijn aduijs waerdich sal mogen wesen· Weet dat den rechter bedwinghen sal den voerscreuen verweerer sijne brieuen of hantvestẽ te tonen · Ende wel nochtans datse den eysscher tan deren tijde gesien hadde: Ende alsoe willent die rechten · Want alldan alle suspectie van fraude ende van arghelist: behoert afgenomẽ te sijn· na dattet tot kennisse comen mach· Ende of den verweerer ·die niet en woude thonen· Die brieuen of hant vesten: souden geheelic gereputeert wesen voer niet ¶ Item of den verweerer hem woude behelpen: te segghen dat hi die voerscreuen brieuen of hantvesten bi hem niet en hadde

eñ dat hijse niet en soude moghen tonen ouermits dat hi niet en weet waer dattet sijn· of wye datse heeft: ret· of in wiens handen datse sijn: eñ dz in sijnre macht niet en is die te gherrigen · Weet dat alldan: hij behoert bedwongen te wesen te sweren eñ te affirmeren· optie heylighen vã god· dat hi vã die voerscreuen brieuen of hantvestẽ· die deyschere verclaert eñ eyschet te sien· niet en weet: eñ dat hi gheen en heeft: eñ dat hi niet en weet wye datse heeft: eñ dat hi die niet en weet te gecrigẽ eñ biden eede die hi ghedaen heeft · Eñ dat hi des seyt in der waerheyt· eñ te affirmeren sonder loesheyt cauillacie· exceptie: fraude· noch argelist verneghene· Mer indien hi wilse wat datse sijn: hi soudet gaerne leggẽ al· Weet dat hi den eede alse ghedaen hi behoert daer of ghehouden te sijn voer gheexcuseert· Ende indien hijt niet sweren en wil: die voerscreuen brieuen of hantvesten behoren ghehouden te sijn voer doot eñ te niete eñ als quade eñ valsche· Ende van dier tijt of· voer sulcke gheheelic ghereputeert te sijn ¶ C· li· questio· rubrica de fide instrumentorum m· l· cumqꝫ instrumentũ]

¶ Dat ingheh bij leuende stemme brieuen te niete doen mogen

¶ Noch is te weten dat indien hem yemant comet te betugẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want indient si op die aduichilacie vanden voerscreuen testament ghe hoert waren :alsdan soude die wra ke waerdich wesen · Want die voer screuen testament geauichilleert oft te niete gedaen :hoer ghifte soude te nyete wesen · Waer omme ꝛc · Mer in sake particulier : moghen sij wel deposeren :niet teghenstaende dat si daer in hadden gifte legatarie

Vanden erfghenamen vanden testamentoers ·

Item behoert verstaen te sijn dat die erfnamen vanden testa mentoers :oeck sijn te wraken · in sa ken van testament te nyete te doen Want die testament te nyeute ghe daen :die testamentoers souden heb ben te restitueren :tgeent dat si biden seluen testament behoerlic ghedaen hadden Ende also exposerent die ex positoers vanden recht bouen ghe alligiert · [Decretali]

Van tughen ghedaecht

Item is te weten dz of enighe tugen verdachuaert sijn om te deposeren in sake · voer rechters · of cōmissarisē :eñ den sergent die de verdachuaerdinghe gedaen sal heb ben :relateert dat hi die ōdachuaert heeft aen sijn persone :of tot domi cella ofte tot horen huse : ende die tu gen also verdachuaert niet en comē of en sent ondedē competent · Waer om sij ten seluen dage niet en hebbē moghen comen · Den rechter of die commissaris mogen gaen of sendē · tot hem aldaer hi woent :om hem te horen · Eñ dat sal ghedaen wesē tot sijn costē Eñ noch sal hi sculdich sijn te beteren die onghehoersaemheyt : dat hi gedaen sal hebben · indient in houe subiect sij · Ende isset in houe vandē perlement · of royale ordina rie :die boete sal wesen arbitrale ·

Vanden probacien vanden brie uen :eñ dat daer bi gedaē mach sijn Capittel · CC · liij ·

Ohi moecht weten dat den scrifte die ghemaect is bij yemant met sijn selfs hant · Waer dich is teghens hem :mer voer hem en isset niet waerdich :eñ men en sel daer aen gheen ghelove draghen Ghelijc als of ic gelove yemāt te be talen enige sculde : ende ic hem daer of ghescrifte gheue met mijns selfs hant Weet dat des hem waerdich is tughenisse. Mer of ic scrijue met mijn hant mijne sculden :eñ dat de se mij soe veel sculdich is ꝛc · Weet dat dit ghescrifte gheen ghetuge en draecht teghens den genen · op wiē ick dit ghescrifte ghescreuen hebbe · indien sijt wraken [C · li · iij · ru · de probationibus lege exemplo per vi cin fratre]

Vanden valsche brieuen hem te vermeten ·

Indien hem yemant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vermet in recht vã brieuen·die valſche ghevonden worden·¶ Weet dat hi behoert gereputeert te weſẽ valſſche:eñ maker van valſche brieuen [C·li·iiij·ru·dicta·l·inuenies]

¶ Van brieuen verloren

Ende of yemant tegens enighe gheobligeert eñ verbonden ware met brieuẽ:eñ daer na die brieuen worden verloren bi auentuere· Daer om en iſt niet:dat bi tugen en mach wel betuycht weſẽ·dat inhouden vanden brieuen [C·li·iiij·ru de fide inſtrumentorum lege debitores cure]

¶ Ghecondẽpneert te weſẽ bi dwaſelic te vleren van enighe brieuen

¶ Ende oft ghebeurde dat yemant gecondempneert wort bi qualick te vleren van enige brieuen:als valſche. ¶ Ende een ander vleren wil vanden ſeluen brieuen: daer omme en is den anderden niet ghehouden noch ghereputeert voer valſche:ten ſij dat die brieuen ·ende horen inhout:ghecondempneert ſij voer valſche· Want om die een ſoudet wel mogen valſche ghelept ſijn ende om den anderen niet· [Codice libro quarto rubrica de fide inſtrumentorum· lege ſi inſtrumento veteris ·etcetra·]

¶ Vandẽ brieuen contrarien deen teghens den anderen

¶ So wye hem behelpt in rechte van twee brieuẽ contrariẽ deen den anderen:op een probacie· Weet dz die een vernyelt of te nyeu te doet die ander: eñ geen tugeniſſe en is waerdich om den produiſant [C·li·iiij·ru·dicta·l·ſcripture diuſe

¶ Vanden een die hem behelpt võ brieuen bij ghetugheniſſe:ende den ander bi tugen

¶ Eñ oft ghebeurde dat in rechte die een partie hẽ behelpen wil van brieuẽ in getugeniſſe:ende dander partie hem wil behelpẽ met tugen ſingulierẽ· Weet dat leuende ſtẽme te bouẽ gaet: vigeer of cracht van brieuen ·indien die tugen contrarie ſijn den brieuen ¶ Ende den rechter behoert meer te arreſteren of te bedraghen an die depoſicie oft ghetugheniſſe van tughen:die met goede memorie deporeren of tughende ghevuen ſentencie van hoer ghetugheniſſe : dan aenden inhouden vanden brieuen : die gheen ſake oft redene en gheeft ·¶ [Codice li·iiij· rubrica dicta l· auctentica in exquirendis teſtibus]

¶ Van brieuen gheapprobeert oft niet·

¶ Die brieuen die nu ghedaen en ſijn voer rechters ofte voer ander heeren die machtich ſijn ·ofte auctoritept hebben des te doen ofte bi notarijs of bi tabelion openbaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sijne sake met brieuen. ¶ Weet dat indien den verweerer seggen wil·dat hi alle die brieuen reprochiert: met leuende tughen; hij is ontfanckelic Ende die reproche vanden leuende tughen ·sal waerdich wesen tegens die brieuen Ende indien daer reproche sij souffisant: die brieuen sullen wesen te nyeute · ende niet waerdich· [C·li·iiij·ru·dicta·et rubrica de probationibus·l·cum precibus] ¶ Est gheboerde dat hem yemant vermet dat ick hem ghegeuen hebbe enighe sake; ende dat hi mi daer of in recht betreet: ende die biet te betughen ende te thonen met brieuen · Weet dat of ick segghen wil ·ende exposeren bij leuende tughen teghens die brieuen· dat icket hem vercofte: ic waer daer teghens ontfanckelic · ¶ [C·li·iiij· rubrica de probationibus lege cum precibus] ¶ Of yemant seyde enighe sake te wesen openbaer ende manifeste Weet dat daer op meer actie is stemme van tughen dan brieuen [C·li·iiij·rubri· de probationibus· lege·si arbiter]

¶ Daer inne brieuen meer waerdich sijn dan tughen

¶ Hoe wel dat hier bouen ghesept is ende ghethoent: hoe dat leuende stemme·te nyeute doet enhouden vanden brieuen . Weet dattet behoert te leggē indē discrecie vanden rechter: ende in sijn examinacie: Nochtans moechdi weten Dat tegens iaerlixe renten·noch pachtē: die van iare te iare behoren betaelt te wesen bi brieuen·In sulcker sake sijn die brieuen meer te gelouen·dan leuende tughen Noch bi deposicien en behoren die oude brieuē daer op ghemaect niet te nyeute ghedaen te wesen: ten ware dat inconuenient· ende vanden eersten terminen van betalinghe men daer tegens proposeren woude valschede· opte brieuē [Co·libro·iiij·rubr·probationibus lege census·] ¶ Vrouwe en is nyet ontfanckelic teghens tgheent dat si ghesworen ende geloeft heeft te doē bij brieuen· ¶ [Codice libro·iiij·ru ad legem vel·l·antiquis]

¶ De alibi ·

¶ Alibi Ghi moecht weten·dat alibi is een faite dat so wiet betuycht·Hi antwoert ende betuycht tot negatie·ghelijc als van een fayte daer of men ware gheimpaleert: of beleyt·Te seggen innocent te wesen bi alibi: ende men moet betugē die alibi van sulcker distancie: datmen in gheensins geweest en mach hebben ten plecke: aldaer des ghescheyet mach wesen: oft anders het en is niet waerdich·

¶ Van vrouwe teghens harē man

¶ Noch moechdi weten dattet wijf van enighe·hoe wel dat sij met hem woenachtich ware: ende

dat sijn ghetroude wijf is: mach en̄
behoert te wesen gehoert in sake te-
ghens horen man ·niet tegenstaen-
de: dattet schijnt te wesen sijns selfs
sake. Soe soude oec den verweerer
indient den eyscher begeerde nae so̅
migen: en̄ na die opinie vā andere
niet · Want het is hoers selfs sake·
Ende het schijnt ·dat alsmē op ho-
ren eede niet en set: datsi niet en mo
ghen tughen

Copie te hebben vanden brieuē ghesēt in ghtugenisse

Na dat die brieuen ge
set sijn in ghetugenisse: in wat sake
dattet si· Voer waerlike rechter :ofte
waerlike ꝯmissarijsen· indiē die per
tye daer of begeert te hebben die co-
pie: om te reprocheren· indient hem
goetdunct Weet dat dan in p̄sencie
vandē rechter· of vandē ꝯmissarisē
hi daer of behoert te hebbē gesichte·
en̄ int lange horen lesen ·in teghen-
woerdicheit van sinen rade· en̄ sien
of daer inne geen rasure· noch vicie
en sijn te wrakē. Mer hi en behoert
daer of anders geen copie te hebbē·
dan theginsel· tmiddel · en̄ dz eynde
Dats te weten· die sakē dat die brie-
uen inhouden ·En̄ den datū· dat sij
gemaect worden: ende die redenen·
waer omme dat hi daer of gheen co
pie en heeft is· Om datmē in waer
like houe niet gehoudē en is te doen
publicacie vā tughen · so en behoert
men oec van brieuē: tē ware bi also
datter opēbaer brieuē warē ·te houe
ghegeuen . om die sake ·daer of ghe
schille soude wesen of ꝯmissie ·of re
scriptie daer oppe : daer of men bij
waerlike costumen copie behoert te
hebbē ·soe wye des eyschet· En̄ van
brieuen indiciare : en is men gheen
coppe sculdich Mer men mach daer
of alsoe veel te houe nemen· indient
hem goetdunct Want anders en is
hijt niet sculdich te hebben bi rigoer
Mer in houen ·daer men vseert vā
den bescreuen recht Ghelijckerwijs
als in gheestelike houen. Weet dat
aldaer van allen tughen: ende van
horen ghetughenisse · ende oec van
allen brieuen gheset wesende in for
me van ghetughenisse· men is scul-
dich publicacie aen partye aduerse·
Ende hij behoert van als te hebben
coppe op sijne costen · indien dat hi
dat eyschet ende begheert· Om sulc-
ken reproches op te doen : alst hem
goetduncken sal: Item so moech
di noch weten: dat in faite van pro
ductie: het sij voer commissarijsen·
of andere Men mach hem wel be-
helpen met brieuen in ghetughenis
se: Ende oft ghebuerde dat voer
commissarisen of andere· productie
begonnen is Bij eerste · anderde:
ende derde productie : ende bij den
vierden · indient van noode ware·
reproches ende solucien gheghcuen
ende tot die proches te concluderen:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

om te sien arrgmenten ende stucken
wederkennen of tot recht te eysschẽ:
Ende welcke vanden partye dattet
waer die daer op gheuen woude re
denen van recht · in forme van ghe-
tughe of brieuẽ peremtozen in hoer
seluen · aldaer geen kapte van getu-
ghen en vpelen · dan die peremtoze
vanden seluen brieue Weet dat die
voerscreuen brieuẽ behozen ontfan
ghen te wesen · om waerdich te sijn ·
het gheen dat redene gheuen sal ·
Recht daer op gedaen in speciale de
claracie: eñ sonder twijfele soe doen
redene van recht · tot die sentencie te
gheuen

¶ Te doen sweeren die tughen en-
de die te examineren ·
Capittel. CC · liiij ·

Die tugen te doen swe
ren · ende hemluden te interro
geren: ende examineren · Het is be-
hoerlic dat die tugen eeden doẽ bidẽ
rechter voer pertye aduerse: ten eyn
de dat of ptye aduerse daer op weet
enighe wrake: dat hi dat seyt eer hij
tughet · Want na dat hi ghetughet
soude hebbẽ: en soude hi niet te tijde
comen · Aenghesien dat hi hẽ hadde
sien sweren · sonder te wraken · Ten
waer bi alsoe dat die partyen eens
waren · indien dattet si in audicie bi
een questie te doen: dat die tugen ge
hoert worden · allso wel in absencie ·
als in presencie verdachuaert · ende
niet verdachuaert: op dat namẽ eñ
toenamen ghegheuen worden · ten
eynde vander audicie Eñ dat allsdã
waerdich sijn die repzoche · indiẽ mẽ
enighe doen wil · ¶ Decretali
Testes autem debẽt iurare q̄ amo-
re gracia vel odio · nec aliomodo fa
uoris ꝓhibent testimoniũ veritatis
nec pro ꝯmodo q̄ habeant nũc · vel
habituri sint ad iurandum non sũt
conducti ꝛc̄ ¶ Eñ allsoe behozen si te
sweren · ende setten die hant op dye
missale: seggende bi woerdẽ expres
Ghij sweret op die heylige ewange
lien van god: die hier in bescreuen
sijn: biden trouwe dz kerstẽ meschẽ
sijn sculdich te houdẽ van god · dye
heylighe doepsel die ghi ontfangen
hebt: eñ op v aendeel hemelrijcs te
verliesen: dat ghij segghen sult dye
waerheyt: na uwẽ besten wetẽscap
van dat gheen dat wi v vragen sel
len: op die sake · daer ghi op betogẽ
sijt · Ende dat en sult ghi niet laten
om lief · om leet · noch om profijt · of
scade · noch om ghifte · of gelofte die
v daer of gedaen sijn: of gedaen sal
worden: of dat ghi daer of hopet te
ghecrigen: noch om vzeese · of laste:
die v daer om gedaen sij: of gedaen
mach worden ¶ Allsoe moet v god
helpen eñ alle sijn heyligen · Eñ dat
ghedaen: den rechter behoert te we-
sen in heymelike stede: seker ende be
tamelike: eñ behoert te hebben bi hẽ
een vanden houe · Het sij mannen

K ij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of scepenen: om te sien oft te horen
die deposicie of ghetugenisse vāder
sake. Eñ doen scriuen die geheele de
posicie. van woerde te woerde: ghe
lijc als hi dat ghetuget: so verre dat
tet gheent daer op die deposicie stat
neemt: dat behoert te begripen.
Want buyten die articulen. en be
hoert niet te wesen gevraecht. noch
ghescreuē Eñ of den tughe vorder
deposeren woude: so en behoert hij
niet ontfanghen te wesen. Wāt het
is quade presumptie: wanneer den
tuge hem vordert te deposerē: ouer
die termen van die articule: of van
der interrogacie. Item behoert dē
tughe redenen te gheuen: ende sake
waer om hi tughet. het gheen dat hi
tughet. Of anders sijne getugenis
behoert te welē in suspexie. of twij
fele. Item en behoren niet ghe
hoert te wesen meer dan tien tugen
op een artikel: of op een propoest:
ende sonderlinge wanneer die sake
is intptule: eñ behoert naerstelic on
der vraecht ende geexamineert te we
sen in die deposicie. vanden tijde.
vanden daghe. vanden prijse. van
dat sien ende horen: oft dat hi tuget
bij dat hi daer tegenwoerdich was.
of bij horen segghen. oft bij daghe:
oft bij nachte was. Item behoert
te wesen bijden rechter gheauiseert
ende doersien: of hi tughet bi waer
achtighe wetenheit. of sciencie: of hi
niet contrarie en is in hem seluen
ende in sijnre deposicie. bijder ma
niere van sijnre ghetughenisse. ofte
dat sij sijn yet twijfelēde. of discoert
in hoer ghetughenisse. Ghelijck als
die wijsen dat betughen bi den be
screuen recht. bij dese woerden.
[Res persona gradus. locus sunt
hec consona tempus]

Vander diuersiteyt aenden
tughen.

So is te weten dat in
deposicie of ghetugenisse van tuge.
wel valt veel diuersiteyt. Dat is
te weten: diuersiteyt van saken. di
uersiteyt van personen: ende diuer
siteyt van graden. Daer of vol
ghet dat diuersiteyt van saken.
Wanneer dat een tughe. ghetughet
van een sake. of van een faite: ende
van een plecke. Ende een andere
daer op betoghen: tughet ongheliic
oft contrarie. Ende alsdan. is op
sulke ghetughenisse presumptie.
Item diuersiteyt van personē is
Wanneer een tughe ghetughet. dat
ian ghestaghen heeft. Ende een an
der tughe daer op betoghen: tuget
dat iacop ghestaghen heeft: ende al
soe van andere saken. Want als
daer is sulcke diuersiteyt in sulcker
ghetughenisse is presumptie. Dat
tet niet en is soufisant. Item
die anderde diuersiteyt van grade
is: Wanneer ian seyt in sijnre de
posicie: dat robaert aengaet iacop

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

inden derden grade · Ende een andē tughe daer op betogen: tughet dattet is indē vierden grade · sulcke onghelike getugenis: en is niet te houden bi die presumptie die daer is · Ende die tughen behoertmen seer scarpelic te examineren: op te geraken die waerheyt vander sake · Eñ die variap of twijfelinge vandē tughe: tot welken eynde dat ghedaen is: so dat die argelist die daer op bevonden soude worden: mach wesē ghecorrigeert · ¶ Item die tughe behoert te wesen meer gheexamineert in grote saken: dan in cleyne · Indē groten: gelijc als van crimen: indē cleynē: gelijc als van saken psonelē Want die deposicie of ghetugenis. die vonnisse mach ende behoert te dragen: behoert te wesen also claer als die sonne scinende opten middach. Luce meridiane · et aliter testes debent esse lune clariores

¶ Die maniere om te examineren die tughen ·:

¶ Eñ daer om sijn groo dineert vier manierē van examinacien van tugen · Die eerste maniere is · bi horen · bi sien · bi ghelove: of bi introductie · ¶ Die anderde is van den iare · vander maēt · vandē dach · vander vre ¶ Die derde is · oft beter is · hoe · waer omme: eñ tot wat sake Die vierde is · bi dage · bi nachte · bij name · bi clederē: eñ ander examinacien: als nader sake dienende eñ behoerlic sullen wesen te doen: ende te ondersoekē · Eñ den rechter behoert te consideren: often tughe tughet bi claer eñ behoerlike maniere · sonder twijfelinge · sonder blosieren · sondē beuen: eñ sonder verwe te veranderen ¶ Want het sijn alle quade presumptien · tegens den tughe eñ sijn ghetugenis ¶ Item behoert getoent te wesen anden tughe: so gheringe alsmen hem siet twifelen · die peyne eñ die pericule dattet is vallschelijck te tugen ¶ Eñ indien hi waerachtige propoest uz en hout: hij behoert vertoest te wesen · op dat die waerheyt van sijnre gedachte mach worden gheraect bi examinacie · ende anders ter meester naerstichept · dat ge schyen mach nader sake

¶ Van valschen tughen

¶ Eñ of hy gheuonden ware valsche tughe · bi wetenscap: om gelt · Hi soude wesen te corrigieren · als valsch eñ anders niet Wāt hi en is niet ghehoudē noch gereputeert als valsche getughe: die ghene die tuget anders dan die waerhede Op dattet sij bi onwetenscap · Eñ sonderlinghe na sommighe wijsen soe wye niet en tuget valschelic met wetenscap · eñ om ghelt · Anders en behoert hij niet gecorrigeert te wesē noch oec hoe wel dat enige tuget in sijns selfs sake: die nochtās op sijnē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghetugenis bedragē waer :hoe wel
dat hi tughet ander saken : dan die
rechte waerheyt· Daer om en sal hij
niet begrepen worden als valsch:
noch sulke eede eñ ghetughenis ·en
sijn niet dan eeden calumpniensen:
daer valscheyt gheen stadt een heeft
Oft geboerde dat yemant deposeer
de·of tugede valschelic·Eñ bi sinen
eede meende die waerheyt te tugen·
Te weten is ·of hi gehouden soude
wesen voer valsche tughe· ¶ Weet
dat niet ¶ Exempel daer op

¶ Het geboerde dat een

man die anderwerf ghehuelict ghe·
weest hadde inde stede van parijs:
sijn wijf sloech soe veel: dat sij haer
van hē absenteerde:eñ men wist nz
waer datsi bevoer· Nyeumare ginc
hoe dat hi sijn wijf gesmeten hadde
so dat iusticie haer porrede bi infor·
macie daer op gedaen· Die mā wor
de gevanghen bi tughen:die welke
tugheden·dat si dat wijf hadden ho
ren slaen of criten of roepen ·Ende
na dier tijt en haddē si haer niet ghe
sien noch geweten waer sij bewarē
ware:bij dese depositie:die voerscre
ven man gecondempneert wort ter
doot· Doe hi gecondempneert was
hij bekende · dat hi daer om niet en
behoerde te sterven Mer wel hadde
hi die doot verdient· om ander sakē
Want sijn eerste wijf hadde hij ver
moert ·ende bedolven inder aerden·

Alle ghesien hij worde geexecuteert
ter doot · Daer nae worde questie:
of die tughen die ghetuyeht hadden
dat hij dat anderde wijf ghedoot
hadde· ghelijck als sij seyden·bi dat
gheen dat si daer of ghesien ende ge
hoert hadden : ghehouden souden ¶ Weet
wesen voer valsche tughen
dat nyet · Want sij hadden ghetu·
ghet·nae haere wetenscap die waer
heyt: als sij waerachtelijc meenden
Ende daer omme in alsulke sake en
is gheenen valschen eede· Ghedaen
ende gewesen in castelet van parijs
eñ gheconfirmeert bi arrest·

¶ Te stellen die getughenis totten
eede vanden verweerer

¶ Dicken geboertet dat

tet van node is·getughenis te doen
van saken bijden eyscher of bijden
verweerer· Ghelijc als so wanneer
den eyscher sijn getughenis weder
stelt inden eede vanden verweerer·
Want soe wes hij daer of segghen
wil bij sijnen eede : is waerdich vol·
goet of crachte van volmaecten ge·
tughe ·indiē hij dat sweren wil.
Ende oft geboerde dat die voerscre·
ven verweerer niet sweren en wou
de :mer dat weder stelde inden eede
vanden voerscreven eyscher· ¶ Als
dan soe is die ghetughenis opten
eyscher · ¶ Ende dese ghetughenis
is ghehyeten nae den clercken·

[Referre iuramentū] Dats weder
te stellen die ghetugenis vandē ver
weerer opten eyscher · Daer of: dat
indien den eyscher in deser sake niet
en wil sweren: hi behoert te verual
len van sinen eysche · Want nae be
screuen recht · [auctore non pbante
absoluitur reus] Eñ oft gheboerde
dat die ghetughenis weder ghestelt
anden verweerer Eñ die verweerer
dat niet en woude sweren: noch oec
weder stellen inden eede vandē eys-
cher ¶ Den rechter behoert den ver-
weerer te condempneren · als contu
max vander sake: ende behoert die
eyscher toe te wijsen sinen eysch · bij
den default: dat die verweerer nyet
volcomen en wil · die regule vā rech
te · [C · li · ij · ru · de iuramento propt
columpniam dando et lege citra iu
dices ꝛc ·]

¶ Vanden reproces ofte wrakīge:
Capittel. CC · lv ·

Vanden reproches die

ghedaen mogen worden optē
tugen betogen: nader vsancie van-
den waerliken houe · Wil ic v seggē
eñ thonen: tgheent dat ic daer of ge
sien eñ gehoert hebbe · biden wijsen
mijne meesters: ende andere · Weet
datter sijn twee manierē van repro
ches · Dats te weten reproches van
recht · Ende reproche van fayte ·
Reproche van recht · ghelijckerwijs
dat so wye hē vordert te deposeren
ofte tugen meer dan totten sake be
hoert te dienen: eñ dan hi ondervra
ghet of ondersocht soude wesen: die
bi malacie of loosheyt sine deposicie
of ghetugenisse te voren openbaert
Die buten die termen vandē articu
le tughet · Soe wye gheen redene en
geeft van sijnre deposicie: meer dā
tien tugen te horen op een artikel ·
So wye comt deposeren of tugen ·
sonder daer op ōdachuaercht te we
sen: of ontboden van sijnen heren ·
waert dat die partyen ouerdragen
hadden · Dat also wel ghehoert sou
den wesen tugen niet verdachuaert
als verdachuaert · Welke reproche
van recht vallen indē discrecie van
den rechter: hoe wel dat die partyē
dat versweghen · Die reproche van
fayten sijn gereputeert gheweest te
hebben · als valsch · als versworen ·
als openbaer infame · als gebannē
voer crimen van sinē lande bi con-
tumacie: ten waer bij alsoe dat bidē
coninct of den keyser int keyserrijc
hem die saeck verset oft vergheuen
gheweest hadde: ende weder gestelt
in sijne goede fame ende maere ·
Als ghebannen vander heyligher
kercken · indien daer of opēbaer blij
ke waer bi brieuē ende anders niet ·
Dese reproche van excōmunicatie:
en is niet geuseert in waerlike houe
Mer den gebannē als voerscreuen
is bīder kercken: soude gehoert we
sen · Wantet seer onbehoerlic waer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat om die excōmunicacie die pdui-
sant gemissen soude tot getugenis:
die anders geen tuge en hadde daer
tegenwoerdich· Als te wesen van-
den rade vandē produisant : als te
hebben andeel inder sake: als te we
sen vandē geslachte vandē produi-
sant so na: dat hi siin erfnaemt sou
de mogen wesen· Als te wesē vian-
de tegens den gene daer die produc
tie teghens gedaen wort:eñ anders
niet· Als gesept te hebbē bi drieghe
mente :datmen scade doen soude in
lijue ofte in goede:den ghenen daer
die productie teghens gedaen wort
Als te wesen van sijnre familie ten
tide vā die deposicie daer te vorē:of
daer na ·Eñ sonderlinghe:ten tijde
van die deposicie·Welcke reproche
vallen in kapte vander sake·indien
datse missaect wordē: eñ men moet
die betughen: of anders en is die re
proche daer op gedaē niet waerdich

Van productie op reproches of
wrakinghe

Item morchdi weten
dat tot productie vā reproces nz en
valt · dan een productie alleē·die dē
rechter sculdich is te bekennē binnē
behoerlijken tijt:na dat partpen ge
hoert:behoren sal gedaen te wesen·
Eñ dat indient binnen sulker tijt al
so betepkent:men niet en doet pro-
ductie op die reproches: men en co-
met daer na niet te tijde : Mer men

behoert daer af te vervallen eñ ver-
steken te wesen.

Vanden kapte op saluacien

Item morchdy wetē
dat op saluacien gedaen of repches
niet en vallē enige kaptē:noch en be
hoert daer enige tuge: mer valt inñ
discrecie vanden rechter

Van ghelike sake·

Item morchdy wetē
dat die ghene wrakelic is:die gelike
sake heeft te tracteren eñ te beleyen
voer hē seluē nadē decretael die sept
[A testimonioꝝ statione repellitur
simili modo laborans ·decretali·li·
secnudo rubrica de testibus gsonas
ecclesiarum ·xx·]

Vanden tuge op testament

Item sijn te wraken tu
ghen die in sakē vā testament tugē
soudē·die daer in haddē ghifte lega
tarie:of ander profijte particuleren
na dat si gehoert waren op die des-
tructie vandē testament· of anders
niet: in cas accidentale moghen sij
ghehoert wesen

Vandē erfnamē vandē testamēt

Item sijn oec te wraken
die erfnamē vandē testamēt in sake
vande testamēt te npete te doē:eñ in
pticulerē sakē nz· Wāt die testamēt
te npete ghedaen :dē testatoer soude
moetē restituerē · tgheent dat biden
testamente alsoe te npeute ghedaen

betaelt eñ gedaen soude wesen · Eñ alsoe exposerent dye stichters des rechtes·

¶ Vanden brieuen gestelt in fayte van ghetughe·

¶ Item brieuen ghestelt in ghetugenisse mogen ghewraect worden · bij rasure : als in name · in summe · in plecke · in datũ · in seghel eñ in hanteyken : eñ in brieuen niet auctentijc · Ghelijc als den gene die niet en sijn onder seghel autentijck · als hier na ghesept sal worden indẽ rubrice · daer of sprekende : die welcke ghetepkent is biden ghetale van CC · lvi · Of als die brieuen inhouden sake datmen bi leuende tughen ter contrarie betugen mach · Want leuende tughe corrumpeert brieuen [C · li · iiij · rubrica · de fide instrumentorum auctentica]

¶ Te horen sinen broeder tot tuge

Ick sach een sake daer den eysscher hadde doen horen sinen broeder in deposicie of ghetugenis · Den verweerer hem wrakede seggẽde · Dat den broeder niet en behoert ghehoert te wesen om den broeder · Want bij sekere tijt : soude hi mogẽ wesen sijn successoer eñ erfname ꝛc̃ Den produisant solueerde : dat sinẽ broeder niet en was sinẽ erfnaem Want hi hadde witachtige kinderẽ Eñ hoe wel dat hi geen kinderen en hadde : soe hadde hi ouder broedẽ · die sijn erfnaem wesẽ soude Waer omme ꝛc̃ · Het wort gedelibereert daer op : bi die clercken inden rechten · eñ wijsen costumieren · dat die reproce of wrakinghe gheen stadt en soude hebben : eñ die deposicie of ghetugenis vandẽ broeder soude waerdich wesen ·

¶ Sijnen borghe te horen tot ghetughenisse

¶ Ick sach in een ander sake · daer den eysscher hadde doẽ horen sijnen borge in getugenis · Den verweerer hẽ wrakede : segghende · Dat den borge niet en behoerde ghehoert te wesen · om den ghenẽ daer voer hi borge was · Want den borge hadde daer of sijns selfs sake gemaect · eñ borge geworden. Eñ nyemant en behoert in sijns selfs sake ghehoert te wesẽ · Den produisant solueerde daer teghens ende seyde · Dat den principale rijck ghenoech was : eñ dattet gheen noot en was · daer om den borghe te wrakẽ · Wãt gheen scade en mochte stadt nemen opten principale · ꝛc̃ · Het wort ghesept bi clercken inden rechte : dat na dat die principale soluent genoech was : wel mochte den borge tugen : ende die wrakinghe en soude gheen stadt hebben ·

¶ Vandẽ brieuẽ · hãtvestẽ instrumẽten : of andẽ munimẽten in ghetuge Capittel · CC · lvi ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

NAe dat geseyt is vañ den tugen vandē leuēde stemmen: eñ van die selue te examinerē: eñ die forme vādē reproces of wrakinge op die selue tugen. Soe wil ic seggen vandē brieuē. hantuestē: eñ instrumenten. eñ ander munimētē: daer of men hem mach behelpen in forme van getuge. Soe weet datter sijn veel formen eñ manierē vā brieuen Eñ die bi veel namē ghenaemt sijn. na gemeen vsancie van sprake in waerlikē houe. Ghelijc als brieuē gegheuē in hantuestē. onder tseghel vandē prince: of van ander heeren. Eñ sulke brieue wordē gemaect onder een seghel alleē. Daer sijn ander die gehyeten sijn hantuestē. eñ daer an sijn veel seghelen. Als van herē eñ leenmannē Andere brieuen sijn die gehyeten sijn hantuestē. als die brieuē sijn. die onder geestelike segel sijn. van biscop. van capittule: oft van cloester. Generalic behoertmē die brieuen te hieten hantuestē. Het si datse enē segel hebben of meer: na datse brieuen alleen blijuen op dye sake: daer om datse gemaect sijn. eñ gheordineert Te gheduer en ewelic: of tot lijftocht indiē dattet die sake begheert. ¶ Item ander forme ende maniere sijn brieuen te maken ende te oerdinerē. tusschen partyen. Om die voerwaerdē eñ geloftē. die daer af gescyen: eñ op dat daer af sekere ghetuge mach volgen in toecomēde tijden. indient van node si. Eñ dese brieuē sijn gehyetē openbaer brieuē die welke gemaect wordē na bescreuen recht. in drie manierē vā brieuē Eñ die sijn gehyetē bi bescreuē recht openbaer instrumenten. Die eerste maniere is: als brieue die ghemaect verledē eñ geaccordeert is. tusschen die partyen: eñ bi hoere consente. Inhoudēde die contract tusschē dye selue partye: eñ dat is gedaen ende verleden voer singulare tugen. die daer toe specialic geroepen sijn: eñ die brieuē gescreuen bi simpel hant Dats te seggen: biden clercke die nz en is notarius. noch tabelion Ende dese brieue dragen getuge eñ macht so lange als die tughen leuen. Mer als si doot sijn die macht van sulke instrument eñ brieuē. sijn gheexpireert. ¶ Die anderde maniere vā ghemeen brieuen eñ instrumente te maken is: als brieuen die gemaect worden. tusschē partyen voer notarise of tabelion openbaer Dat gehieten is openbaer: of gemeen hant: eñ geteykent van sijn hanteyken. in presentie van tugen daer toe geroepen Ende hoe wel dat die tughen inden brieuen ende instrument verclaert. ofliuich worden: daer omme en ist nyet. die brieuen ende instrumentē. en sijn wel waerdich. ende houden stadt: nae dattet bij ghemeene ofte openbaer hant gheteykent sal sijn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Eñ die tugen en sijn daer niet geroe
pen·dan in adiutoriũ of hulpe van
ghetughe ¶ Want hoe wel dat daer
gheen tughe geweest en hadde: dan
die openbaer teykene: so ist sculdich
waerdich te wesen ¶ Die derde ma
niere is· Wanneer den brieue of in
strument gemaect is: eñ verledẽ on
der seghel autentijc: gelijc als onder
tseghel royale: onder tsegel vã stede
die iusticie heeft: onder tseghel van
prelate ·hebbende iuredictie · Ende
sulke brieue of instrument geduerẽ
tot ewighen daghen Inden termen
daert ewilick mach ende behoert te
strecken ¶ Ghelijck als oft waer in
ewighe renten: of in sake van erue
of van andere voerwaerden a per-
petuite·ghelijc als in sekerhede van
papse: ende sekerhede van huelic ꝛc̃
Want in sekerhede van sculde om
eens te betalen is seker tijt van iarẽ
Ghelijc hier na ghesegt sal worden
naden· [Decretale libr·ij·rubrica de
fide instrumentorum decretali scrip
tura auctentica·ꝛc̃· ¶ Item ende
hoe wel dat biden voerscreuẽ decre-
tale·niet en sijn ghenaemt noch ghe
segt dan drie manieren van brieuẽ·
of openbaer instrumentẽ als voer-
screuen is· ¶ Nochtans bi vsancie
van waerlijke houe: die costumierẽ
segghen· dat daer vier manierẽ sijn
ende niet meer· ¶ Dats te weten·
hantvesten onder tseghel vanden
prince: of heere ofte heeren; die des

macht hebben te doen: ende te bese-
ghelen· ¶ Item brieuen ende in-
strument onder hanteyken van no
tarijsen of notabilion openbaer·
¶ Item brieuen of instrument ghe
daen ende verleden bij scepenẽ: dye
ghemaect wort in twee of drie par-
tyen daer dẽ rechter die een bewaert
Ende die ander partyen diet aen-
gaet·elc een Ende sulke brieuen sijn
ghehyeten naden rechte ciuijl ypote
que ¶ Codice libro quarto rubrica
de fide instrumentorum lege debito
res tuos ꝛc̃·] ¶ Item daer sijn
brieuen die ghehyeten sijn gemeene
daer bij datse ghemaect sijn bij ghe-
meen of simpel hant ¶ Ghelijcker-
wijs als brieuen die ghemaect wor
den op sommighe contracten of ge
loften: ghedaen voer singulieren tu
ghen: ende ghescreuen van simpele
hant: bij eenen die gheen notarius·
noch tabelion en is· ¶ Item dye
anderde forme ende maniere · van
simpele brieuen is · ¶ Als enighe
scrijft van sijns selfs hant die trac-
taet of voerwaerden·die hi teghens
den anderen heeft; daer hij hem in
verbint te betalen · ¶ Die hant eerst
bekent wesende in recht ꝛc̃·
¶ Item die andere forme ende ma-
niere is· Ghelijckerwijs als wãneer
enige edel man die leengoeden hou
dende is: die behoerlijck is een segel
te hebben: Maect enighe contract·
of belofte onder sijnen seghel· Wãt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want dat sal houden ende is waer
dich·ende op sijnen seghel · ¶ Mer
eerst behoert verdachuaert te wesen
den ghenen die dat beseghelt heeft·
te bekennen sinen seghel : ende dye
selue bekent is executoer · Ende in
dien hi sinen segel ontkende: so sou
de men dat moeten betughen
Ende oft tegens hem betuycht wor
de sijnen seghel · Hij soude beteren
grotelic teghens den here ·na sijnre
faculteyt Ende soude wesen gecon-
dempneert in beteringhe · eñ inden
coste van partyen·

vanden privilegien vander stat

¶ Vandē preuilegie van stede

Noch syn daer ander brieuen ghehyeten preuilegien·Die
ghegeuen sijn vanden coninc van-
den prince: of van andere heren·an
hoere steden ende ondersaten: Ende
sijn gehyeten preuilegien: daer om
datse priueren of afbreken trecht·
Dat is te weten: dat sy gheuen aen
den ondersaten ende steden · dat sij
hebben meer· ende ander recht dan
dat ghemeen recht gheeft: ende an-
derwijst te hebben·Ende meere vry
hede ende liberteyt·dan dat gemeen
recht ende vsancie geeft ·ende betey
kent te hebben · Ende daer om sijn
die ghehyeten preuilegien: ende sijn
van bescreuen rechte Ende daer om
sijnse meer te restringerē·dan te am
plieren of verbreden: daer om datsi
breder sijn dan dat ghemeen recht·

Ende so wye vseert van trecht van
preuilegien: hij en behoert noch en
mach meer noch vorder gaen: dan
die preuilegye wtwijst te doen ¶ Eñ
indien men vanden preuilegye op-
te thonen.
paseert: men behoertet
Ende indien men hem in ghetughe
nis daer of behelpen wil: men en is
niet ghehouden dat in ghescrifte te
gheuen: dan die articule die men cie
maken soude van tgheent daer of
ghescil soude wesen ¶ Want van
preuilegie en behoertmē anders n3
te gheuen Ende die reden is Dat in
preuilegye is ghemeenlic begrepen
veel saken: angaende die statē van-
den steden · of collegien die preuile-
gye hebben: dat van gheenen node
en is te thonen Dan wanneer daer
of ghescil is: van elcker sake op
hem seluen ¶ Ende dit betuycht
hem seluen bijden decretale: die wel
ke seyt · [Fide instrumentorum de-
cretali contingit ·ff·] ¶ Ende en is
van gheenen node te beleyen enighe
tughe: op die termē van preuilegye·
noch op sake daer in begrepen·
Want aen den prince die de preui-
legie gheeft: is te interpeteren allet
gheent dat twijfelachtich waer: oft
difficulteyt wesen soude inden pre
uilegye: ende nyemant anders en
behoert daer of dye interpretacie:
dan aen den ghifter vanden pre-
uilegien: noch oeck ghetughenisse
en is daer teghen niet ontfanckelic:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bÿ argument contrarie· Want den
prince in sÿn edelre discrecie :dat he
uet te distinguerē eñ yemāt anđs:
Juxta illud Contra litteros prin-
pis que amittuntur probatione ꝛc̄
Non princeps oīa iura superioris
hebet ꝛc̄· ¶ Ende en sÿn noch en be-
horen preuilegien gegeuen te wesē:
om sake te gheuen een ander onghe
like te doen:noch van andere te hin
deren· ¶ Ut C·li·iiij·de preuilegio
scolarium ꝛc̄· ¶ Soe moechdi we-
ten:dat indien yemant sÿ : die hem
voer rechters·of arbiters·of cōmis-
sarisen·of in iugement hē behelpen
wil van brieue in forme van ghetu
ghenisse ꝛc̄· Het sÿ dat hi sÿn partye
heeft doen dachuaerden of niet om
die te sien ouerstellen in forme van
ghetugenisse ꝛc̄ of die partye·tegēs
wye men dat woude doen:hem be-
helpen wil van die selue brieuen·in
forme van getugenis·het si van al
le of een deel: wel mach hi dat doen
eñ is daer toe ontfāckelic· Hoe wel
dat die partye die de brieuen ammi
nistreerdē verweerer of eyscher wa
re Eñ van wat partye die brieue ge
amministreert sÿn in ghetughenis
Die ander partye mach hē oec daer
mede behelpen in sÿnre getugenis·
op datter hem helpen eñ waerdich
wesen mach· Also isset ghehouden
eñ ghedaen bÿ minen heren vandē
perlemēt: telkē dat die sake gehoert
¶ Vanden ghescriften ghegheuen
biden prince cōmittim⁹ of andere·
Capittel· CC·lvij·

NA dat ick ghehoort
hebbe vandē brieue·hantues-
ten·eñ instrumenten:of andere mu
nimenten Eñ des ghelÿcs van pre-
uilegien : So volcht daer na te sien
eñ te thonen vandē rescriptie:gege-
uen bÿden prince . Het sÿ bi cōmit-
timus of anders· so weet· dat of dē
prince ontbiet enighe van sine rech
ters:of prince van enige plecke·vā
een sake te kennen bÿ cōmittimus·
Welke sake si inde iuredictie vandē
rechter:wye dattet beuolē is bi scrÿ
uen vanden prince ·Daer om en ist
niet datten rechter daer om verlyest
sÿn ordinarie noch dat sÿne iurdic
cie·daer of gheminudert noch ghedi-
minueert si· Meer ghi moecht wetē
dat met die iuredictie ordinarie dye
hi te voren aldaer hadde:dat ōmeer
ret is biden cōmittim⁹ aen hem ghe
comen Eñ mogen an hem begheert
wesen alle sulke solempniteyt indu
ces eñ exceptie:dat niet teghenstaen
de:die voerscreuen rescriptiē mogē
ghedaen gheweest hebben : indient
die voerscreuen rescriptie eñ cōmit-
timus niet en ware· ¶ Item of dye
rescriptie eñ cōmittimus gheimpe-
treert warē bi personen:daer of vā
die selue kennisse toebehoerde andē
recht·die ordinarie daer of behoert
te kennen . Weet dat sulcke rescrip

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

tie·of anders genoemt mandamēt·
bij cōmittimus : niet en behoert of
te nemen die iuredictie ordinarie vā
den rechter· Ten waer bi alsoe: dat
inden rechter ordinarie ghebrec ghe
vonden waer·in remissie van recht
of weygheringhe van redene: of dz
aen hem waer fauoer of aendeel on
behoerlick: Of dat die partye impe
trant ; niet en mochte hebben rade
voer die ordinarie: om die ontsich·
of macht van sijn weder partye: of
dattet waer sake die begeerde resort
of reformacie. of andere ghelijke ac
cidenten ende saken· Waer omme
aenden oversten rechter of gecomit
teerden·daer of behoerde· en̄ moch·
te toebehoeren die kennisse : ende of
ghenomen te wesen vanden ordina
rie: bij iuste sake ende redelijcke·
Ende dat die rescriptie·of committi
mus·daer of expresselick waer ghe
causeert·of mencie makende · Wāt
anders en soudet niet waerdich we
sen· Ende noch soudet moeten ghe·
schyen : dat partie geappelleert wa
re: ende dē rechter ordinarie: die op
die committimus gehoert soude we
sen· Want indient dattet niet recht
vaerdich ghemaecht en waer : ende
datmen den prinche· daer of qualic
gheinformeert hadde Ende sulke sa
ke: dat indien die waerheyt te ken·
nen ghegheven gheweest hadde:
sulcke committimus niet ghegheuē
gheweest en soude hebben · Weet

dat die sake is te renuteren bij den
rechter ordinarie· Ende aen hem
behoert die kennisse weder ghegh·
uen te wesen· Want bij bescreuen
rechte : nyemant en behoert te ver·
meeren dat recht vanden anderen·
Maer behoert te gheuen bij macte:
ende bewaren trechte van partye:
na bescreuen recht·

Vanden brieuen ende obligaciē
die ghemaect worden onder dat se·
ghel royale·
Capittel· CC·lviij·

Vanden brieuen obli
gatoren: die maect wordē on·
der tseghel royale: moechdi weten:
dat si behoren te wesen goede en̄ ge
heele van seghel ende gescrift Ende
ten minsten in plecke defect· Ghelij
kerwijs: als in name· in summe·in
daghe ofte daghen·in datum: ende
in seghel: ende behoert in tehouden
die sake waer omme datse gemaect
ende verleden sijn tusschen die par·
tyen: datse inhouden : ende oeck be·
hoeren in tehouden die somme van
den contracten : of vanden vercoe·
pinghen: behoren oeck te begripen
dattet sij bijden liberalen wille ende
consent vanden vercoeper : of den
gheenen die welcke hem verbindet·
ende schrijuen dat die partyen sijn
bekent te ontfanghen ende oeck te
verlijden : ende of dat aldaer sijn tu
ghen die welke hemluyden kennen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende welck e tughe den notaryſen
ſculdich is t e kennen· Behoert oeck
in te houde i mogelike ſake: eñ niet
onmogheli · Want tot onmegheli
ke ſaken·en mach hem nietmant v̄·
binden na beſcreuen recht· Item
behoren oec in tehoudē dattet is om
redelike eñ erlike ſake: Ende of een
man hem verbonde·tot inlicite· oft
oneerlike ſa ke· gelijc als hem te ver
binden·yemant te ſmiten ·oft doot
te ſlaen: of teghens ſijnen vader of
moeder te doen : of te machinerē of
ander ſake· Dat en ſoude niet waer
dich weſen: noch en is niet te houdē
Item behoren noch in te houden·
dattet ſaken ſijn die tugens die hey
lige kercke niet en ſijn ·noch tegens
den prince ende vſancie : ende ghe·
meene obſeruancie : oft ghemeente
vanden lande openbaerlic geſticht
noch teghens die heylighe ghelove·
Want bi enighe van deſe saken: en
ſoudet niet waerdich weſen ·tgeent
dat daer of ghelooft eñ gheſcreuen
ware: noch teghens beſcreuen recht
ſonderlinghe in ſaken teghens goe
de ſeden· Ende dit moechdi wetē
ende verſtaen alſo te weſen in allen
brieuen ende contracten: hoedanich
die ſijn Item iſſet brieue geſegelt
metten coninckliken ſeghel· Die obli
gacie maect : ende den gheobligeert
of verbonden teghens die beloften·
die hi daer inne ghedaen heeft comē
wille Weet dat den creditoer daer
op begeren mach executie· Ende of
daer op gheappoſeert wort· die ap
poſant behoert te namptiſeren in
hande van iuſticie: alſo veel als die
ſomme vandē verbande waerdich
is anden executoer: of anders hi en
ſal gheen dach hebben van ſijne op
poſicie Ende als ghenamptiſeert
is: hem behoert enen behoerlijcken
dach beteykent te weſen op ſine op
poſicie: alſt behoren ſal met redene:
om daer op te procederen Ende die
namptiſacie behoert ghedaen te we
ſen met ghelt·van alſo veel: als die
ſomme contencioſe bedraecht : ende
niet met andere pāde· Want indiet
met andere pande gedaen ware :dz
ſoude weſen ghedaen ende ingene·
reert ſake van ſake · Welck niet en
behoert te gheſchien in termen van
iuſticie· Ende die redē is· dat ſo wye
namptiſeert van andere pande ·dā
vande ghemunte penninghen :het
ware in laken·ſiluerwerc ·paerden
erue·of ander goedē · indien datmē
die vercoepen moſt: dat ſoude weſē
tot coſte eñ nyewe actie: die lichtelic
ſouden moghen opcomen eñ ſpurg
ten int vercoepen den ſeluen pande
daer bij dat yemant anders ſeggen
ghen mochte·recht daer an te hebbē
of dat yemāt anders daer of beſtel·
linghe ghedaen hadde·oft datſe te·
gens hem verbonden ware·oft dat
ſe onbehoerlic vercoft ware of min
re waerde Of bi veel andē manieren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die vertreckinge wesen souden:aen
die executie royale: dat redene niet
ghehenghen en mach ¶ Item of
den gheobligeert of verbonden:ge-
storuen ware voer die executie.
Weet dat die obligacie allsdan nyet
vallen en soude in executie :maer in
euocatie · ende sonder namptisacie
van iusticie in cas van oppositien·
noch anders·als vā simple obliga-
cie ghewoenlic is te doen ·Want dē
geobligeert of ōbondē doot wesēde
die erfname en is daer om niet ghe-
obligeert tot executieEnde daer om
en valtet niet dan in euocatie : ende
kennisse vā sake· Hoe wel nochtā̄s
dattet niet en waer dan van bestel-
linghe te doen :so en valt daer inne
niet na dat die geobligeert doot is:
dan euocatie ¶ Want die hant van
iusticie te stellen · oft bestellinghe te
doen:tot wat sake dattet sī:bi crach
te van brieuen obligatore en is niet
dan tot conseruacie vander obliga-
cie ¶ Ende daer omme : het en mach
gheen stadt nemen:dan op die goe-
den vanden gheobligeert ende due-
rende sijn leuende liue·Want het is
als ghesloten·of voerwaerden van
executie· ¶ Ende bi bescreuen recht
nyemant en is te executerē voer vō
nisse:ten sī dat hi daer toe verbon-
den is· ¶ Item indien een vrouwe
gheobligeert is· bij brieuen executo-
ren:ende sij weder huelict Weet dat
biden huelicke :die man is ghehoudē

voer here van alle hoere goeden·
Ende bi consequent:na dat die goe
den hem toe behoren·ende hi niet ge
obligeert en is· Den brief en is daer
nae niet executoer: mer euocatoer:
eñ die mā behoert daer op verdach
vaert te wesen·bi euocie·

¶ Vanden brieue verleden :ende
ghemaect bi simple contract·
Capittel· CC·lix·

Alle brieuen ghemaect
eñ verleden voer mannen:bij
forme van kennisse of anders·Het
si cedulen ·instrumenten · of slechte
segel:en vallen niet dan in euocacie
sonder namptisacie ·in cas van op
posicie ; noch sonder bestellinghe te
doen voer die kennisse vander sake
ende vonnisse daer op ghegeuen·
Mer blijft den possessoer in sijnre
possessie·duerende den twij eñ pro
ches· Ter tijt toe : dat recht bij von
nisse ende kennisse van sake· hem
daer of versteken sal ·nae den bescre
uen rechte

¶ In wat tijde brieue expireert·

¶ Ende ghy moecht we
ten:dat brieue obligatore·in actie p
sonele·naden wijsen costumierē·eñ
raetsheren :so wel vanden perlemē
te:als van andere houe localen · eñ
subiecten haer expireert ·biden tijde
van dertich iaren·na dat binnē dien
tijt daer of enighe gedinghe· of pro
ches begonnē en ware voer rechter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

competent: ēn die daer of behoert te
kennen· Ēn in actie van ypoteque:
den brief soude expireren biden tijt
van viertich iaren: alst voerscreuen
is· nae datter gheschil noch proces
of begonnen en waer

Vandē reproces of wederlegghē
dieme op die voerscreuē briuē heeft
Capittel· CC·lx·

Ae dat ghesept is ēn
gethoent vandē brieuen ende
instrumente: So volcht daer nae te
sien vanden wederleggen· ēn repro
ches: die daer op gesept ēn ghedaen
mogen worden Ēn die selue brieuē
ēn instrumentē te nieute te doen: ēn
vernyelen· Soe moechdi weten: dat
ghelijc alst voerscreuen is Oft ghe·
boerde: dat brieuen ghemaect warē
teghens die termen bouen gescreuē
Ende die brieuen behoren te hebbē·
die bi behoerlike forme behoren ghe
maect te wesen: sijn te wraken·:

Item sijn noch te wraken die ge·
ne die ghemaect sijn sonder tijt: oft
andere met toecomende· of tot tijde
ouer dertich iaren in actie persone·
len: ende in sculde die tefuens ende
tot een repse betaelt wort: oft wan·
neer die sake niet en is gheexpireert
binnen dat geen dat voerscreuē is·
Of wanneer die somme vandē con
tract of vercoepinge daer inne niet
en is verclaert: of dz die somme ver
claert niet en is voldaen ēn betaelt·
Ēn dat die crediteer hem hout voer
vernoecht biden brieue: of dat den
brief gecancileert is· of viciose van
rasure in behoerlike stede Als in na
me· in somme· in datum· in prouin
cie· in stede· of in teykene of seghel:
of bij narracien van voerwaerden·
Ghelijc als van respijt· vā quitācie
van ander borghe· van ander pan
de· van ander termen· Of die geob·
ligeert doot wesēde: of weduwe we
der ghehuelict· of biden vrouwe die
beneficie de duuarien: et de vellien·
Die niet en gehengen: dat die vrou
we hoer verbint voer andere: noch
datse van yet ontfangen wort· om
hoere ghemeene fragiliteyt: of van
persone die hem niet en mach obli·
gieren of verbinden Ghelijck als
weesen. eyghen· kinderen in voech·
die· furiosen· duerende den tijt van
hoerre furositeyt: of nae sommighe
opinie stōmen bi natuere: of hē te ō
binden bij onmoghelike· of sake die
sijne niet en is: of ghemene sake: of
heylighe of gemortificeert· of tegēs
dat heylighe ghelooue· of tegens den
prince: of tegens die heylige canon
of teghen recht ende die ghebodē vā
rechte: of om sake onbehoerlijc· ghe
lijc als te sweren in valshede: te lenē
tot woekerye· van andere te bedrye
ghen met wetenscap: te ghelouen
yemant te smiten of doot teslaē: of
hem te verspyen om des te doen etc
Te ontghinnen pleyte· of gedinge

sonder te condighen sinen waringe
of waerborghe : of usufructuaires
te verbinden · vā proprieteyt of vā
brieuen contrarien hem seluen ¶
Want die een doot den anderen : of
om coppe van brieuen : ten sij dat
die origenale ghesien gheweest had
de · goede ende gheheele · of collacye
ghedaen op seghel autentijck : of bij
leuende stemme : wtghesept in cas
van pachten ende renten · ¶ Want
alsdan soe souden die brieuen ver-
winnen die tughen · ¶ In speciael
obligacie · die die generale simpele
doot ende te nyeute doet · ¶ Ende
bijden brieue ghemaect en verleden
voer den rechte : of cracht van rechte
Ghelijckerwijs als tabelion open-
baer : die welcke doot simpele brie-
uen · Dat is te segghen brieuen ghe
maect ende verleden · voer simpele
tughen ·

¶ Vanden brengher des briefs · Capittel · CC · lxi ·

D Aer nae volcht van
den brengher des briefs : Dat
die clercken hyeten · [De portatore
litterarum] ¶ Soe weet dat houder
des briefs is den ghene : aen wyen
bijden here principale vanden brie
ue · den brief is ghelast ende beuolen
veruolch daer of te doen · ¶ Op dat
die voerscreuen brieuen inhouden :
dattet oeck allsoe wel verbonden is
aenden houders des briefs bijden
inhoudē der seluer · als anden prin-
cipale crediteer · So moechdi weten
Dat nae dat den voerscreuen hou-
der des briefs aenghelept heeft ende
beghonnen die sake : ende peticie
vanden seluen brieue te houe : hij is
ghemaect heere vanden veruolghe
ende actie der seluer ghelijck · Ende
mach daer of maken alst hem belie-
uet : verliesen of winnen in rechte :
Ghelijck propere ende principale
partye · Daer of te maken quijtan-
cie of ghifte : ghelijck alst hem goet
duncken sal : ghelijckerwijs als of
den heere principale : ghenaemt in-
den voerscreuen brieue seluer qua-
me : ende compareerde te houe · om
ghehoert te willen wesen : teghens
den houder des briefs · Hi en soude
daer toe niet ontfanckelick wesen ·
Tenwaer bij allsoe : dat hij woude
proposeren : dat den brief hem ghe-
stolen gheeweest hadde bijden hou-
der des briefs : ende noch indien hij
soe langhe verbeyde : dat vonnisse
op die proches ghedaen biden hou-
der des briefs ghegheuen waer : hij
en soude niet te tijde comen · te seg
ghen teghens dat gheene · dat den
houder des briefs daer of ghedaen
hadde ·

Wie houder des briefs mach wesen

¶ Soe moghen houder
des briefs wesē : alle persoenen die ont
fanckelijc sijn te houe : ghelijck voer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

screuen ende gheseyt is inden rubri
che vanden houder des briefs · die
welcke ghetepkent is bijden ghetale
van xxij · Het sij dat den principale
aen wpen men inden seluen brieue
verbonden is doot sij : of nyet ·
Want men en mach gheen houder
des briefs maken : ten sij datmen
proposeert voer die vonnisse daer
op ghegheuen : dat den houder des
briefs · die brieuen ghestolen heeft :
ofte dat hijse qualijcken ghecregen
heeft : ghelijckerwijs als voer ghe-
screuen is ·

¶ Welke houder des briefs veruol
ghen moghen bi procuroer ·

Maer soe wes bijden
houder des briefs begonnen is · dat
moet bij hem volcomen volbrocht
ende gedesidereert wesen : oft bij sij-
nen procuroeren die hij inder sake
gheinstitueert soude hebben : nae
dat hij die sake begonnen ende aen
geleyt hadde : op dat hij brieue van
gracien hadde · ¶ Noch nyemant
anders dan sijne procuroeren · en
soude dye sake moghen veruolgen
Want daer en behoert niet dan een
houder des briefs te wesen : ofte an-
ders den · verweerer en soude nyet
helpen partye gheformeert : noch
sulcke als een recht behoert te hebbē
Want soe wye sake veruolcht : also
wel mach hi verliesen als winnen ·

Ende als voerscreuen is : den hou-
der des briefs is ghemaect here van
der sake · Ende daer omme behoert
den rechter die brieuen onder tehou
den : soe gheringhe als die gheexhi-
beert sijn tot indiffinitiue · Ende is
verboden in waerlijcken houe : dat
nyemant hem en mach mabē · noch
clameren houder des briefs van an
dere ende procuroer inde selue sake
ende voerden ghenen : in wpens na
me die brieuen spreken · Want hou
der des briefs ende procuroer te sa-
men en is niet outfanckelijck Daer
omme dat den houder des briefs he
re is vander sake : ende den procu-
roer niet : ende dat die meester ende
procuroer te samen procederen : en
is niet moghelijc · Want daer moet
wesen partye directe · ende soe ghe-
formeert : dat aldaer niet en si twee
aduers : mer een alleē die waerdich
sij · Wantet absurde sake · ende on-
ghewoenlijck wesen soude : dat een
man sijns selfs procuroer waer ·
Ende den houder des briefs is here
vanď sake · daer hi procuroer seluer
of wesen soude

¶ Vanden saken ghedaen ten ghe-
bode van andere ·
Capittel · CC · lxij ·

Dic sake ghedaen ten
ghebode van andere : dat dye
clercken hyeten · [De mandato ec ·]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Soe moechdi weten · Dat indien ye
mant sij die een ander gheordineert
heeft te doen exerceren ende regierē
sijne saken ende negoces : ende den
ghenen wyen des alsoe geordineert
is: ghedaen heeft ende verleyt van
sijns selfs goeden · in des doende of
enighe gelde leende om des te doen ·
Weet dat hoe wel dattet also si · dat
den ghene die also gedaen heeft sijn
negoces: gheen brieuen en heeft vā
aquijt: op tgheent dathi daer of doē
sal Daer omme en isset niet dat al
dat gheent dat in des doende verleyt
ende geleent is : en sij eñ en behoert
weder ghegheuen te sijn · biden ghe
nen voer wyen die saken alsoe ghe-
daen gheweest sijn : op dat die sakē
ende negoces behoerlijken ghedaen
ende beleyt gheweest hebben · Dat
is te segghen : dat den ghene wyent
beuolen was ghedaen heeft na dat
in sulcker sake behoert ghedaen te
wesen Dat is te segghen · dat dye
saken daer toe dienende · naerstelick
ghedaen sijn Ghelijckerwijs als
van hofsteden · ende huysen te on-
derhouden : van lande te bouwen
ende te besayen : wateren ende ghe-
boemten te houden · ende te vollen
van recht · van saken · ende querelen
obserueren · vryheden ende liberteyten
ten ꝛc · Mer te maken nyeu edificiē ·
nyeuwe reparacie : nyeuwe proces
an te nemen ende nyeuwe querele:
nyeuwe twijs eñ ghescil en behoert

hem niet toe te doen · sōder sonderli
ghe beuele van sinen meester : ende
bij brieuen of bi speciale of sonderli
ghe beueel van des te doen · Ende
alsoe hebbe ick dat sien wijsen ende
doen : tusschen veel grote heeren eñ
niet recht wijsen · So moechdi wetē
dat den ghebode gheeyst is : so ghe
einghe als den ontfanger vanden
ghebode ofliuich ghewordẽ is : eñ
die erfnamē vanden dodē en sijn nz
ghehouden te volcomen die gebodē
Mer van rekeninghe te doen · van-
den tijde van hore predecessoer : sijn
si ghehoudē : C · li · iiij · rub · dicta
· l · mandatū re · ꝛc · Item hier af
suldi vinden breeder ghesprokē in-
den rubrice vanden coepluden hier
na volgende indē anderdē boec ghe
teykent bidē getale van CC · xxvi

Van costume contrarie tot sijn
hofstedē daer die subiecte houē te ra
de gaen Capittel CC · lxiij ·

Wert dat bij sommige
plecken ende subiecte houen:
sijn somtijs contrarie · ten hofstede
daer die subiecte houen te rade gaē ·
Ghelijck als sommighen rechters
van subiecte houen · Wanneer si
nyet vereníghen en moghen van
sommighe saken : si eysschen te gaen
ten hoefsteden te rade · Ende als
dan den heere moet hem luyden al-
daer brengen : ten coste vandē geen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of (wyen die sake begheert des ghe
di zen te wesen · Ende oft gheboerde
d at in sommighen houen alsoe wa
re: dat daer costume contrari ware
Soe behoert die houe souuereyne·
dat weder te brenghen tot een vsan
cie·ende een costume · Want hoe
souden dye leden moghen hebben
contrarye vsancie hoerre hoefstede·
Ende alsoe isset ghedaen gheweest·
ende weder gebrocht tot een vsancy
byder sake tot rijsele: ende van som
mighen houen subiect · Nochtans
of sulcke saken ghebracht worden·
tot int perlement · Weet dat dye
heren vanden perlemente bewaren
die costume locale: nae dat sij is con
sonante den bescreuen rechte · ende
anders niet: Want costume contra
rye den recht: heeftmen ghesien· dat
sij dat te nyeute ghedaen hebben·
Ghelijckerwijs als sij af deden tot
douay die catongue daer sij of pla
ghen te vseren · Ende oeck inder
stede van doernick die kayne daer
of si oeck pleghen die gheuanghen
van criminele fayten te besluyten:
Ende noch meer van andere plecke
daer sij alsoe doen ·

Explicit Hyer eyn
det dat eerste boeck

Vanden rechten royalen ende van
den resorten ende reghalen
Capittel CC· ·lxiiij·

Ae dat ick gheseyt ende
gethoent hebbe · vanden rech
ten ende constitucien imperialen: ende
hoe die costumen localen hoer daer
op accorderen · Soe wil ic tonen
vanden coninclicken rechten · Soe
weet dat die coninc van vrancrijck
keyser is in sijn coninckrijc: ende mach
maken ordinancien die houden ende
waerdich sijn · Recht oerdineren ende
constitueren: alle constitucien bescre
uen: mach hi weder stellen · quijtschel
len · ende vergeuen alle crijmen cremi
nele: crimen ciuijle · te gheuen gracie
ende respijt van sculden te vijf iaren ·
te drie iaren: ende tot een iaer · legitti
meren · bayen: ende edelen · Relieuren
van negligencie · gheuen state in sa
ke of saken: ende generalick te doen
alle ende alsoe veel: als tot rechten
royalen mach ende behoert toe te
horen &cetera·

Van cas van preuencie ·

Item heeft den coninc
ende aen hem behoert: ende an sijn rech
ters die kennisse van allen saken van
preuencien · Dats te weten van be
clachte van nyeuwicheden · na datmen
an hem of an sijn rechters eerst betrec
ket · Ende daer en wort gheen renvoy
of ghedaen; ten waer dattet ware

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

tusschen subiect die hē beclaechden van horen here. Want dier behoert renvoy. Indient den heer begeerde recht doende. Eñ also heb ickt sien wijsen bi arrest van perlement: tusschen die scippers vander riuyeren vander scelt in dornic: ende die prouost eñ ghesworen vander seluer stede. Eñ tusschen dē here van ligne eñ den heer van mortange. op dye scelt. Ende tusschen den olieslouwers van dornic: ende die prouest ende ghesworen voerseyt. Ende tusschen sommighe andere: eñ anders en behoert gheen renvoy in sulcker saken.

¶ Vanden testamenten.

Item heeft den coninc die preuencien eñ kennisse vanden testamentē. Alsmē hem eerst betrect an sijn rechters ende officiers: of indien die testament ghelede̅ waer een iaer: ende men betrect aen sijn rechters of officiers: hoe wel nochtans datmē eerst aen sijn rechters niet betogen en ware. Ende dit heb ic sien wijsen in veel houen royalen. of coninclijke houen. Als tot amiens tot sinte quintijn: ende tot laon. Ende dat meer is int perlement bi arrest. bi veel saken ende oer tusschen veel partyen.

¶ Vanden douarien
¶ Capittel CC.lxv.

Item heeft den coninc die preuencien eñ kennissen vandē douarien: vanden vrouwen ende ioncfrouwen. ende weduwen toebehorende. Hemluyden daer inne te houden. te bewaren: ende te doen in settē soe wel met kapte als met recht ende daer of gheen renvoy te doen. Indien men aen hem eerst betrect. Ende alsoe heb ick des sien wijsen: om mijn vrouwe van ruyme. indē om maerlijcken houe tot dornic: eñ om veel ander douarien. in veel coninclijcken houen.

¶ Van port van wapenen oft vichtelick.

Item heeft den coninc die preuencien eñ kennisse vanden vichtelick die geschyen eñ ghedaen wordē bi inuasie of voerraet: eñ mz faite of laghe gemaect. Eñ van dese sake en behoert nyemant die kennis van den coninck. sijn rechters ende officiers. Soe weet dat hoe wel dat sōmighe wijse seggen eñ houdē dat port van wapene. of vichtelic niet en behoren verstaen te wesen. ten si bi alsoe dattet geschiet eñ gedaen sij bij vergaderinghe eñ twist vā ghewapende mannē int openbaer: die malcanderen bevichtē: ende datter sijn thien of meer. Niettemin so is te weten dat allen officieren royalen: ende oeck mede dat hof vanden perlemente sijn alsoe vereenicht: dat indien dat daer meer sijn dan dyre

ghewapent· die met voerraet ende
kapte yemant beuichten of besprin
ghen ·Nae dattet wesē sal met voer
raet·eñ voerdachtichept:dz behoert
te sijn ghehoudē voer port van wa
penen ; daer of die kennisse den co·
ninc toebehoert·van allen delict:eñ
nyemant anders ·Hoe wel dat dye
misdaet geschyet si inder heerlicheit
van een hoge iusticier of niet·Ende
sonderlinge hadde die hoge iusticier
begonnē daer of te doen enighe ex·
ployet van iusticie:soe soude hi des
moeten oflaten eñ sesserē gheheelic·
eñ dat dē coninc daer of kennis dra
ghet·Want aen hē behoert die ken·
nisse·eñ an nyemant anders·Ende
redene en mach niet gehengen : dat
een misdaet ghecorrigeert wort ·bij
twee rechters:ten sij dat die sijn per
indiuijs·¶Maer oft gheboerde dat
tot een misdaet mz heeten bloede eñ
uut haestichept ware·x·of·xx·of xxx
of meer·oft min:oft allsoe veel alser
waren ghewapent. Na dattet niet
en ware met voerraet eñ voerdach
tighe kapte ¶Weet dat des niet ge·
houden en soude wesen voer port
van wapene : eñ den hoge iusticier
en waer niet sculdich te verliesē dye
kennisse ; onder wpen des ghescpet
waer·Eñ allso heb ic des sien wijsen
eñ raden bijdē rade van paeijs;om
den geschil die daer op setteden den
raet eñ stede van doernic :teghēs de
officierē vandē coninc in tournelis

eñ allso wortet sonder twijfele ghe·
raden· Soe weet dat nadē decretael
indien vichtelic of invasien gescpet
bi sommigen:hoe wel dat si niet ge
wapent en sijn·op dat si met steenē
of ander stocken invalibile ghesort
teert of versien sijn:daer of sij doen
enich ansprone op enighe·dat is ge
houden voer port van wapene·
Want port van wapenen geschiet
bi heete vergaderinghe·dat die clerc
ken hyeten ·[Turbam coadunatā]
Die welke vergaderinge is vandē
ghetale van thien : ende niet meer·
noch min·

¶Vanden geboden van augusto

Item heeft die coninc
die preuencien eñ kennisse vanden
geboden van augusto :die eerst bi sij
nen sergenten of dienders geuondē
wordē·eñ bestelt indē misdaet :son·
der daer of te doen enighe ren voy:
hoe wel dat des sij inder heerlichept
van hoghe iusticier·of andere·Dat
is te weten :te ladē of te varen voer
der sonne:ende nae der sonne·Van
beesten te vinden op nyeuwe stop·
pelen· voer dē derdē dach duerende
die maent van augustus

¶Vanden bewijsinghen ende hue
licken gauen

Item heeft die coninc
die preuencien ende die kennissen
vandē bewisingen eñ huelike gauē
Na dzmē eerst trect an sijn officiers

sonder daer of tedoen enige renvoy
tot enigen rechter of heer wye hÿ sÿ
noch waer die bewilinge gecitueert
sijn: circonstantē eñ dependentē·

Vanden rechten vanden weesen

Item heeft den coninc
die presentie ende kennisse vanden
rechten des weeses· Indien si hi ge-
brekē vanden rechter subiect: of bÿ
macht van enige ghehindert· beses
dicht of belet waren· Want anders
en behoert die kennisse den hoghen
iusticier ofte rechter niet gheuernen
te wesen·

Vanden weduwen

Item heeft den coninc
die kennisse vanden weduwen· in-
dien hē recht ghebrake· of dz machte
van heerē hem oppresseerde· Wãt
aen den coninc behoert die bewaer-
nisse eñ bescermenis vanē weesen
ende vanden weduwen· indien dat
teghens redene sÿ souden wesen ge
perturbeert· of belast: of bÿ vpolen
cie ghemolesteert van yemant

Van payse bestande: ende van
sekerhede·

Item heeft den coninc
die kennisse van payse bestande: en
de sonderlinghe van sekerhede· ghe
gheuen bi sÿn rechters ende officie-
ren· Indient gheboert dat enige in-
fractie of inbrec daer op ghedaen si
hoe wel dattet si in lande of heerlic-
heyt van hoghe iusticier of andere:
eñ van anderen subiect: eñ en doru
sÿn rechters daer of gheen renvoy:
noch ynemãt anders en behoer die
pugnicie te doen: noch boeten daer
of te nemē noch te heffen

Te gheuen sekerhede

Item heeft den coninc
die kennisse sonderlinge sÿn hof: te
doen· eñ te ordinerē aen wat persone
die des begeert sekerhede· het sÿ dz
hi daer teghenwoerdich si of niet·
te doen dachuaerden partyen: om
die voerscreuen sekerhede te gheuen
Eñ in cas van wederseggen te ap
pelleren: of te roepē aenden rechten
vandē coninc· ter cause vãder voer-
screuē sekerhede te geuen Eñ daer ã
en blijft niet: ten sÿ gepronunciëert
met rechte

Vandē gebannē vandē conincrijc

Item heeft den coninc
die kennisse vanden gebannē van-
den conincrijc· bi sÿn rechters eñ of
ficiers· Eñ hoe wel dat si ghebonnē
worden in lande of heerlicheyt van
hoghe iusticier: soe moetense bÿden
hoge iusticier weder gegheuen sÿn
Wãt an anden volcke vandē coninc
en behoert dye gheen ander rechter
kennisse: noch pugnicie: tē waer bÿ
also dat hi biden hoge iusticier daer
te voeren gebannen geweest hadde
van sijnre heerlicheyt criminelic: eñ
daer nae ghevanghen ware op die
selue heerlichede Alsdan soude den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hoghe iusticier hem mogen corrigie
ren criminelic: om dat hi hē eerst ge
bannen eñ geuanghen soude hebbē
Also wortet gesept bi arrest vandē
parlement· inden iare ·CCC·lxxv·
inder maent van iulio: om een ghe
bannen· die ghedaen eñ gheperpe·
treert hadde een dootslach Ghebañ
nen biden baeliu vādē bisscop vā
dornic· in sijnder heerlichept eñ ste·
de van helchin· daer die sake gheboer
de· Ende daer nae worde ghebannē
die voerscreuen dootslagher bijden
coninc wten conincrijck· Het ghe·
hoerde dat die voerscreuē gebannē
worde gheuangen inder heerlicheit
vanden bisscop tot helchin: ende in
vanghenisse ghesét· Soe gheringhe
als dat volck vanden coninck dat
wisten· sij wouden hem hebben als
balline vandē conincrijc: eñ seyden
dat an hemluden behoerde die ken·
nisse· om dies wille· dat hi ballinck
was vanden voerscreuē conincrijc·
Die baeliu vādē voerscreuē bisscop
segghende ter contrarye: eñ dat hij
eerst ghebannē was wt hoer heerlic
hept: eñ daer op bi hem geuanghen
Waer omme die kennisse sculdich
was an hem te blijuen ꝛc· Die ques
tie worde ghesét int perlemente·
Het wort ghesept dat den voersep·
den gheuangen sculdich was te blij
uen anden voerscreuē baeliu vandē
bisscop· Item in ghelijcke saken
wordet ghesept· Om een die gebañ
nen was van waurin voer eē doot
slach· Ende daer na worde gheban
nen· om die selue sake wt den conīc
rijck: biden volcke vanden coninck
tot rijsele· Hi worde daer na geuan
ghen· opte voerscreuen heerlichept
van waurinc: biden officiers van·
den heer der seluer plecke · The
hoerde dat den volcke vandē conīc
des wisten: eñ wouden hem weder
hebben: Daer teghens wort gesept
Alle ghesien· Het wort ghesept bij
vonnisse inder sale tot rijsele· dat
aenden voerscreuen baeliu behoer·
de te blijuen·

Vanden gheroepen aen des co·
nincs rechten·

Item heeft den coninc
die kennisse vandē genē die tot sijn
recht gheroepen sijn criminelick: eñ
van alle delinquantē· Hoe wel dat
die misdaet ghescheet si inder heer·
lichept van hoge iusticier: ende dat
den hoge iusticier daer op recht vor
dert den delinquante te ropen: daer
om en blijft niet den coninc en doet
hem oeck roepen· Want die hoghe
iusticier en mach nz bannē· dan wt
sijn heerlichept. Ende den coninck
bannet wt alle den conincrijc Ende
daer of en sal die hoge iusticier niet
oflaten: om die voertroepinge van
den coninc: ende oec en sel den conīc
niet oflaten· om die voertropinghe
vanden hoge iusticier: ten si bi allso

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat den misdader hem geuanghen
gaue van dier sake aenden hoghen
iusticier: en̄ dat des gecondicht si an
den coninc: begheerende dat hi doet
cesseren van sinen voertroepinghe
Want den delinquant of den genē
daermē op vermoede: is gecomē hē
geuangen geuen om te recht te staē
tegens allen en̄ enen ygheliic Ende
alsdan is den coninck sculdich of te
laten ende anders niet

Vanden gardes of bewaernissē
roealen.

Item heeft den coninc
die kennisse van alle den genen die
enfraingieren. of brekē die bewaer-
nissen bi hem ghegeuen opten ghe-
nen die prealables siin te bewaren.
Gheliic alle officieren siin: alle mū-
tenaers van siinre munten: ende
werclieden daer op Alle psonen die
gheestelic siin die bii naturre siin in
bewaernissen. Dats te wetē kerckē
katedrale: ende kercken die siin van
fondacie royale. Want ander kerkē
en siin bi natuer niet in bewaernis
noch ander volck dan die officiers.
en̄ muntenaers vandē coninck alst
voerscreuē is. Mer hoer sakē en̄ fa-
milien siin daer in natuerlic. Noch
siin inde bewaernisse en̄ mogen we
sen ander psonē daer die brieuē vā-
den coninc gegeuē en̄ gheset siin. en̄
bi sinen officieren gheintermeert en̄
gecondicht: wāt andēs en siinse niet
waerdich. En̄ hoe dattet si. tusschen
psonē subiect purlic vandē coninc en̄
sondē middelē. Wāt tusschē ondlatē
vā hoge iusticierē: en mach noch en
is sculdich te houdē noch waerdich
te wesē: ten waer bi also dat die be-
waernis waer geintermeert. en̄ ghe
condicht andē hoge iusticier: en̄ aen
siin ondsaet: sondē datter tegens ge
opposeert si bidē hoge iusticier wāt
dan soude die significacie. en̄ interi-
nacie geseyt siin als geledē. geliic la
ke in crachte vā vōnis. Noch vā al
le infractiē en̄ bewaeringe en is nye
māt sculdich noch en mach bekēnen
bi andē rechters. dā royalen. boeten
genomē noch gegeuē: hoe dattet siï
Wāt na bescreuē recht. een misdaet
is geneen oech an eēs te corrigierē en̄
niet meer.

Vanden officieren
ende dieners royalen.

Item heeft den coninc
die kēnis vā al siin dicers en̄ officie
ren. in alle sakē: in horē dienst doēde:
En̄ vā alle dē ghenē die hē in horen
dienste misdede: het si dat si siin ondē
saet vā hoge iusticier of nz noch ād
rechē en behoert daer of enich kēnis
se. noch boetē te nemē: noch te heffē

Vanden valschen muntenaers.

Item heeft den coninc
die kēnis vā alle valsche mūtenare
op siin mūte en̄ alloē. en̄ andēs geen
rechē. hoe wel si ondē hoghe iusticier
geuangē wordē: mē moet die weder

seynden ende weder gheuen anden
volcke eñ rechters vanden coninck
Eñ hoe wel nochtās datte voerscre
uen valsche munteuaers: des nz en
hadden doen slaen noch muntē: na
dat sijt wetentlic ghecoft soudē heb
ben · vandē ghenen diet ghestaghen
eñ ghemunt hadden

Te contrefayten den coninclijke seyghel.

Item heeft den coninc
die kennisse opten genē · die valschē
eñ contrefaytē soudē sijne seghelen·
Eñ geen andē rechter en mach noch
en is sculdich te kennen noch an hē
daer of enighe kennisse te betrecken

Te valschen brieuen oft teykenē royalen

Item heeft den coninc
die kennisse optē genen die valschē·
of contrefaytē soudē enighe coninc
lijke brieuē: of enige teykene van sij
nen notarijsen Waer dat die misda
ders woenachtich of ondersatē sijn
Noch an gheen ander rechter en be
hoert die kennisse of correctie·

Vanden eruen vanden coninc

Item heeft den coninc
die kennisse van alle sine pleckē· eñ
eruen. Hoe wel dat die saken den
rechte of heerlicheit van andere: heb
bende hoghe iusticie· Want van sij
nen eruen en bekent nyemant dan
hij allene: eñ en heeft geen ouerste·
Eñ en mach noch en is sculdich ghe
daen te sijn: dat waerdich si: souder
te roepen sinen procuroer·

Vanden visscheryen

Item heeft den coninc
die kennisse vandē visscherien in al
len riuyer royalē: eñ an sinen offi·
ciers eñ rechters vandē waterē: be·
hoert daer of de kennisse· eñ an ghe
ne andere · Dats te weten · dat dese
sijn gehoudē ryuiere royalē · die co·
ninclike wegen sijn: dragēde groete
scepen vander eenre plecken ten an
deren: eñ van enen lande int ander
Ghelijc die ryuiere van die seyne:
die ryuiere doyse: die ryueere vandē
somme; die ryuier vander schelt: eñ
andere ghelike ryuieren

Vanden bosschen ende wildernis sen royalen·

Item heeft den coninc
die kennisse van sinen bosschagien
eñ foreesten: ende vanden saken al
daer ghehoert · Ende anden meester
vanden boschagien ende foreesten:
behoert die kennisse: ende aen nye·
mant anders·

Van crisme delese maieste

Item heeft den coninc
die kennisse vandē saken vā crisme
delese maieste · Want an hem eñ an
sijn rechters behoert die geheele ken
nisse · eñ aen gheen andere · Eñ nae
opinie van sommighe wijsen: aen
den coninc selue: ten sij bij also: dat
hi daer toe cōmitteert · eñ mach daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of sijn ghedaen executie ·Waer dat
die misdaē gevondē wort : hoe wel
dattet si inder heerlicheyt van hoge
iusticier· Eñ also wortet gheseyt bij
arrest vandē houe vandē ꝑlement:
tusschen die prouoest eñ gesworen
vanē stede:eñ stadt van doꝛnic: eñ
den gouvernoer vandē coninc:Die
welke haddē sōmighe vlaminghen
van ghent:die ondersate warē van
den coninc horen ouersten heere ¶
Daer om dat si rebelle gevallen wa
ren horen here eñ den coninc ·Ende
daer om warē si vervallē in crisme
delese maieste · Die welcke hi hadde
om dier misdaet moetē doē onthoeft
den binnē der stede van doꝛnic Die
voers) prouoest eñ gesworē seggen
de dꝫ si warē hoge iusticier ī lichame
eñ in gemene· eñ dat hi in lande oft
heerlicheyt van hoge iusticier en be
hoerde te doē enige executie vā iusti
cie:mer isset sculdich te doen in lan
de vandē conīc ghehouden ꝛc· Die
voers) gouvernoer seggende ter cō
trarie:eñ dat van crisme delese ma-
ieste·in alle pleckē vandē conincrijc
hi des doē mach:soe dat hi mede vā
allen crimen·daer of die hoghe iusti
cier niet en soude mogen kennē· Ge
lijc als van een gebannē vanden co
nincrijc: hi soude die mogen slepen
doer die heerlichꝫ vā een hoghe iusti
cier:eñ hangen aen sijn galge of vā
een sekerhede royale inghebꝛeekē:of
van een doꝛtslager inbꝛekende die

bewaernissē vandē conīc· Eñ vā al
len sakē daer die hoge iusticier nyet
en soude mogē kennē als voers) is
Op dese ghescil eñ twij is die sake
gecomē in die ꝑlement indē iaer M
CCC·lxxxiiij· Alle gesien:het woꝛt
geseyt bidē houe·dattē officier roya
le:als die ouerste hant·die sulke exe
cutie gedaē hadde indē lāde of heer-
lichꝫ vādē hoge iusticier nꝫ en ꝑiudi
cieerde:of en hindde aendē iusticier·

Van scriften eñ mandamenten·

Item heeft den coninc
die kennis vā al sijn gescreftē man-
damentē eñ ꝯmittim⁹ geinpetreert
van ꝑtyen teghens andere·hoe wel
dat die ꝑtie inpetrant·of tegēs wyē
des geinpetreert is·ondsate sij van
hoge iusticier:eñ dat nochtās die sa
ke sulke si :dꝫ die hoge iusticier daer
of mach eñ behoert te kennē · Mer
indien den iusticier eñ die ꝑtye te sa
men begeren dat rēvoy vanē sake·
dat en mach hi niet doē·die coninck
an wyen die sake is gecommitteert
of gheset· en sal eerst kennen of dye
mandament is subreptijf of nꝫ·als
ten cōmittimus · Want indient we
der geset woꝛt sonder subreptie·all
dan blijft die kennisse vander sake
anden rechter royale : Niet teghen
staende datten rechter ende die par-
tye dat weder begheeren·als voers)
is·Want voer niet soude den prin
ce geven sijn gescrifte eñ ꝯmittim⁹

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gāende anden rechter ten begheerte
van partye:ten waer dattet sorteer
de sijn effect nae dattet gherauseert
soude wesen met waerhede: eñ den
gebode vandē prince en soude nyet
volcomē wesen alst behoert te sijn·
want sijn ghebode is waerdich· dē
bescreuē recht seyt· ⌊Quod principi
placuit legis habet vigorem·⌋ ¶ Eñ
indien subrepcie ghevonden wort
anden voerscreuen mandament:
daer of eerst bekent alst voerscreuē
is:alsdan mach sijn begeert bij den
rechter ende partyen subiecten· die
saken eñ kennissē daer of· Op dat-
tet sake ware:datten rechter die des
behoert : daer of soude moghē ken-
nen:eñ dat die partye ondersate eñ
subiect van hem ware ¶ Eñ alsdan
isset den rechter royale sculdich te
renvoyeren Want biden subrepcie
ghevondē anden committimus:die
mandament vandē rechter is aboli
eñ te nyeute:ende die committimus
daer op ghegeuen eñ ghebodē oeck·
Eñ also isset gherekent eñ gehoudē
als niet· Waer ōme die rechter roy-
ale behoert die sake te renvoyeren:
ghelijc als oft sonder committimus
ghedaen waer:ende anders en valt
daer op gheen renvoy

¶ Brieuen onder seghele royael

Item heeft den coninc

die kennisse vandē brieuē ghesegelt
vandē coninclike segel:circonstātes
eñ dependētes·sonder daer of te doē
enighen renvoy: eñ alle exploet die
daer of volcht te doene: het sij op er
ue·of op roerende goedē: of op scul
den diemen sculdich is·of op een p-
soen daer toe verbondē· ¶ Soe wil
ic v daer of thonen een exempel·die
op die sake quam int parlement·in
den iare dusent·CCC·lxxxv·

¶ Exempel daer op.

¶ Eeen ionckfrouwe die

weduwe ghebleuē was van rassen
brūtbot :poerter vā doznic:die welc
ke verbonden was teghens een an
dere·onder tseghel royale· Die gen-
daermen teghens verbonden was:
bi ghebreke van betalinge. haer be-
toech aenden rechter royale in tour
nesis · Den rechter gaf commissien
exsequitore· Die partie daer tegens
opposeerde Ten daghe vander op
posicien partie opposant quam te
houe·metten procuroer vander ste
de van doznic: begeerende weder te
hebben die sake eñ dat renvoy daer
of :als van horen poerter eñ inwoe
nende ⁊c· Eñ den procuroer vandē
coninc segghende daer teghens : eñ
dat van allen segelen :eñ sonderlin-
ghe vanden seghel royale· andē co-
ninc behoerde die kennisse ¶ Pertie
seggende ter contrarie : ende datter
niet en sijn dan drie segelen·daer of
die kennisse alleen den coninc toe be
hoerde. Ghelijckerwijs als vanden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

seghel van castelet van parijs van montepelier· eñ vandē maerctē vā champangue· Alle gesien: het wort gesept bidē rechter royale· dat die kē nisse daer of dē coninc toebehoerde· Daer of wort geappelleert inden p lement · Het wort gesept bidē seluē houe: wel ghewesē eñ qualic gheap pelleert · Eñ worde die voers steden gecondempneert indē boeten

Vandē brieuē eñ gemeen seghelē

Item heeft den coninc

die costumē te kennē van allē brieuē besegelt ouā wat segel dattet si· nae dat bi preuencie· eñ eerst mē betrect an sijn rechters eñ officiers: sonder daer of te doen enigen renvoy

Vanden fortune van goede

Item heeft den coninc

die kennisse eñ an hē te betreckē· die fortune eñ vindinge vanden goede in sinen coninckrijck·

Vanden saken gheboert voer dē rechter royale

Item heeft den coninc

eñ sijn officierē alleen die kēnisse vā alle sakē geboert voer sijn rechters· Na dat des roert eñ aengaet sijnen procuroer alleene: souā ander ptye te makē

Exempel daer op.

In een baeliuscap roy

le· gelijc als in vmendoys· of ander baeliuscappē: aldaermē gewoenlic is te wijsen bi leenmānē: ten verma ninge vandē baeliu · Wanneer als geboert dat enige ypetrerē een mis daet· daer nyemāt hē ptye of en ma ket· dā die pcuroer vandē coninc bi informacie precendēte: wāt anders en is nyemant te houe betogen: dā bi verdachuaerdinge· ten begheerte vandē procuroer vandē conīc Dat gedaen· somtijts den gheen die ver dachuaert is: wil hē declineren seg gende dat hi wil getracteert eñ ghe wesen sijn bi mannē: of met beclach te: of bi ymissien pcedente · Isset in plecke aldaermē vseert bi ymissien Den pcuroer vandē coninc behoert te seggen ter ytrarie· eñ dat den bael iu van hē seluē dat behoert te wijsē eñ te kennē vanā sake· Angesien dz ter anders geen ptye en is dan den coninc: eñ dattet gescyet bi informa cie pcedente Alle gesien· het wort ge sept bi arrest van perlemente· Indē iaer M·CCC·lxxvi· Dat dē baeliu bi hem seluen alleene: eñ bi sulcken rade alst hē goetdocht· daer of moch te ende behoerde te kennē Angesien dat des niet en roerde dan dē coninc eñ dat informacie precedēte daer of gedaē was Eñ alsoe wortet gewesē om een sake hanghēde tot perrōne in vermendoys: tusschen mijn heer andrie van roye: teghens den pro curoer vanden coninc ter seker plec ke· Daer of gheappelleert wort int perlement· bidē welkē gesept wort. Wel ghewesen biden voerscreuen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

baeliu van vermendoys: en̄ qualic
gheappelleert biden ptpen cōtrarie

Vanden rechters ende officieren
vanden coninc

Item heeft den coninc
die kennisse van sijn rechters en̄ of-
ficieren in sijnre provincie: te gheuē
remedie op alle rechters subiect. die
in gebreke sijn: en̄ in omissien van
recht te doen; daer of partie haer be
claghet: en̄ is sculdich daer op te ge-
ven commissien: bedwingende den
recht subiect: dat hi procedeert recht
te doen tusschen den partien. op die
sake. En̄ of des niet: hi sal als over
ste daer toe versien van remedien.
Ende indien daer op ghebreck sij:
en̄ dat weder omme daer of clachte
coemt andē rechter royale. Hi mach
geven commissie iteratiue: dat bin-
nen seker behoerlike tijt. den rechter
subiect ghedetermineert heeft dat
recht. Of des niet: hij sal daer inne
voersien met behoerlike prouisie.
En̄ na sommighen: ten eerste clach
te mach hij gheuen deser cōmissien.
Item ende indien daer in gebreck sij
vanden rechter subiect: en̄ dat hi n-
gheprocedeert en heeft nader saken
voer hem hangende. Want naeder
state vanden seluen: behoert dē rech
ter royale te gheuen prouisie en̄ cō-
missien iteratiue. inhoudēde dat al-
le die proces in sulker state. mit par
tien daer op voer hē verdachuaert

wort. tot sekere behoerlijke daghen
te comen: om daer op tē ordineeren
bijden overste hant: als van redene
behoren sal te doen: in ghebreke vā
den rechter wpe des aenghinc: ende
toebehoerde te doen. En̄ bi andere
forme noch gebreke en behoert den
coninc niet te treden op sijn subiect
sonder hinderen

Van cas van appel

Item heeft den coninc
die kennisse bi sijn rechters en̄ offi-
cieren: elcke in hore provincie: van-
den saken van appel: na dat ptpe
ghehindert. daer of appelleert van
den rechter subiect: en̄ van alle den
sake of saken vandē voerscreuē ap
pellant in wat maniere dattet sij:
die verweerer. en̄ die selue verweri
ghen houden ende bewaren: datter
gheen faute in en sij. In welke sake
indien sij die contrarien vinden: sij
apprehenderen en̄ an hem betreckē
souden. den anvanc ende boetē. bij
den oversten hant.

Vanden woekeryen en̄ van sakē
van woekeren.

Item heeft den coninc
die kennisse vanden woekeryen: en̄
vandē saken van woekere: en̄ van
den contract vanden woekenaers.
Ende mach daer stellē en̄ cōmitterē
commissarisen en̄ inquisitoers: en̄
die condempneren tot boetē om fai
te vanden woekere. En̄ alsoe is hij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghewoenlic:eñ mach dat doen·Het
si inden heerlichept of lande van ho
ghe iusticier of andere·Het si in ste-
de ghepzeuilegeert of in lande van
den ghenoeten van vrancrijc of vā
den baenroetsen·Want an hem be-
hoert die kennisse·eñ anden bisscap-
pen: eñ gheen andere wye sij sijn

Vandē aquesten vandē onedelē:

Item heeft den coninc
die kennisse vanden aquesten·ghe-
daen vandē landē·eñ possessien ge
houden in leen verereghen bi onede
len: te vernyeuwen van viertich ia
ren tot viertich iaren·commissarie
daer op·te weten wes binnen dyer
tijt tgheent dat bi onedelē vercregē
is: eñ daer op te nemē financie van
der waerde vanden aqueste of ver-
cregen goet van ses iaren: of nae dz
die aqueste waerdich is: eñ intwijst
te doen·Eñ die redene is: dat hē nye
mant en mach edelē sonder die auc-
toritept vanden coninc·in sinen co-
ninerijcke: dye niet en coemt van
edele gheboerte: eñ bi vercrigen ede-
le houdingen: Het schijnt dat sij hē
bi langhen tijt dat te houden: sou-
den edelen·die in horen handen ver
ouden soude·

Vanden eruen oft landen te
amortificeren·

Item heeft den coninc
kennisse eñ heerlichept te amortifice
ren erue of lant in sijnen coninerijc

eñ nyemant anders·Want indient
bij andere ghedaen ware: ende daer
enighe confiscacie toebehoerde·Hij
en soude daer of niet houdē: ten wa
re dattet hem beliefde noch anders
dan bi sijnder gracie: en is nz waer
dich nach te houdē·tgeent dat bi an
dere daer of gedaen ware

Vanden regalen

Item heeft den coninc
die kennissen vandē regalen die in
sijn coninerijc geuallen ende versch
nen·So gheringhe als enighen bis
scop of liwich woort·Want alsdan
mach hi eñ behoert al in sijnen han
den te nemen tot sijnre profijte: sou
der daer of rekeninghe te doen van
alle den temporale goeden vanden
bisscop: ende van alle die waerlijke
iusticie maken eñ stellē nieuwe baer
iuwen eñ officieren indient hem be
liekt·Of die ouden weder te stellen
eñ doen die rechters sweeren tot hē·
Inden naem vanden coninc: makē
nyeuwe ontfanghers·doen ofhou
den: eñ vischen viueren·ende ander
vischerien Dats te wetē: die bosche
indien datse sijn in behoerlike wal-
dom: eñ die viueren eñ vischerpen·
indien dattet si indē tijde vā vischē:
moghen nemen ende wechdraghen
grote houten wten bosche of wegē·
Te verhueren lant of pachte: ten ti
den behoerlic: ende niet eer: te appli
keren ende an hem betrecken: al dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheent dat tot gronde · eñ realiteyt
toebehoert :eñ alle die hostilen daer
toebehoereñ ·hi behoert oec te hebbē
die bewaernissen vanden huysen-
sloten·eñ casteelē. indien daer enich
syn:daer in stellen nyeuwe casteley
nen ende officieren · indient hem be
lieft · Ende indien daer enige landē
ten daghe vanden ouerlyden van-
den bisscop besayet ende bevrucht
syn·op dat die niet wt ghegeuen en
syn. Weet dattet alle angaet eñ toe
behoert den coninc·Ten waer bi al
so dat die vruchten ten daghe van-
den ouerlyden of ghesneden warē:
Want alsdan soudet toebehoren dē
testamentoren :of der kercken ·in diē
hi gheen testament gemaect en had
de· Want den coninc en heeft geen
toesegghen aenden huysraet : noch
roerende goeden:noch an die geeste
like iusticie:mer behoert anden cap
pittele daer of te doen dat behoerlic
is:te maken nyeuwe officieren als
nyeuwe officialē·nyeuwe segelaer:
nyeuwe promotuer ꝛc· Eñ gheuen
die beneficien die den biscop ghege
uen soude hebben · indien hy noch
leefde Ende den coninc geeft die pre
benden of prouen vacerende binnē
dat iaer vander doot vandē voersꝫ
bisscop ·inden kercken cathedralen
vanden bisdom· Ende also wordet
ghesept gheraden ende geordineert
byden volcke ende heren vander re
keningen tot parys: om dē bisdom

van dornick ·nader doot van myn
heer philips van erbeys·biscop vā
der seluer plecke van dornic·Inden
iare ons heren M·CCC·lxxvij·Eñ
brieuen daer op ghecommiteert an
den baeliu van vermēdoys: als an
rechter royale:op die tyt die naeste·
aldaer gheseten·Eñ van welke brie
uen dat inhoudē hier na volcht·

Brieuē van regalen in latyn·
Capittel CC·lxvi·

KArolus dei gracia
francorum rex beliuuis ·ac
receptorij veromandi aut eorū locū
tenens Salutem ·Cum tempalitas
episcopatus tornacensis ad nostrā
regaliā rōe obitus philipi derboes
nuper defuncti ·et vltimo episcopi
episcopatus pridem a die obitꝰ sui
de nouo deuenerit vobis et vestrū
quilibet ꝑut ad eū pertinerit ꝯmit-
timus et mandamus quatinꝰ tēpo
ralitatem ac iuridictionem secularē
episcopatus ꝑdicti ad manū nrām
ponentes omnes fructus redditus
prouentus iura et emolimenta que
cumqꝫ ipsius episcopatus·dcā du-
rante regalia:ꝑ vos et a vobis seu
vrm alter deputatos·leuetis recipi
atis expectetis ac eciā gubernetis ꝑ
vt est hactenus fieri consuetum·
Quadecausa si aliqui fructus reddi
tus prouentus iura·et emolimenta
ad dictam temporalitatem ꝑtinēcia
a die obitꝰ huiusmōi vsqꝫ ad dicm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

receptõis p̄scriū lrã alienati fuerīt
vl' distracti vobis ⁊ vr̄is deputatis
nr̄o noĩe ⁊ p̄ nobis faciatis restitui
sñ mora · distractores ⁊ alienatores
adhuc si necesse fuerit · viriliter et de
bite ↄpellẽdo · Sic sup̄ p̄missis vos
tl'iter habituri · qd̄ de negligẽcia nō
positis aliqualiter rep̄hendi · Datū
parisius ⁊c · Eñ na desen brieuen
volcht den brief vandẽ heren vanð
camere vander rekeninghe die welc
ke behoer ghehecht te wesen aenden
mergine vandẽ voerscreuẽ brieue:
bi een singet van een vandẽ voers/
herẽ: eñ geteykent int witte · vā som
migen haer hanteyken : daer of dat
inhoudẽ hier na volcht · Den volcke
vander camer vanð rekeninge van
den coninc te parijs · Anden baeliu
eñ ontfangher van vermendoys:
of an horen stadthouder saluyt · L
Wij v ontbiedẽ eñ elc van v bi son
dere als dat behoren sal : eñ cōmitte
ren dat die brieuẽ gehecht aen desen
tegenwoerdigen : onder tsinget een
van ons: ghij volbrenct ende inthi
meert · bijden forme ende manieren
als den coninck begheert en de ont-
beet · Ghescreuen te parijs · ⁊c ·
Ende is te weten dat bijden graue
van vlaenderen wort gheobedieert
anden brieuen vanden coninc : van
alle tgheent dat waerlijcke was: die
voerscreuen bisdommen toebehorẽ
de wesende ĩ vlaenderen sonder eni
ghe difficulteyt ·

Vandẽ sculden vandẽ coninc

Item heeft den coninc
puere executie van alle sine sculden
eñ van alle dat gheen datmen hem
sculdich is · Waer dat sijn sculdena
ren ofte hore goeden gevonne wor
den · Hoe wel dat si ghevonnẽ wor
den inder heerlicheyt vandẽ hoghe
den · ... justicier: of in stede ghepreuilegeert
of dat yemãt anders met recht daer
op hadde des rechters hant doẽ stel-
len: of bestellinghe gedaen: of bi an
dere sculden: of dat vercopinghe bi
andere daer of gedaen sij : of begon
nen te doen : soe soude den coninck
daer of eerst ende voer allen werckẽ
betalinghe hebben voer ander scul-
den ⁊c · Ende alsoe wordet gheseyt
bij arrest vanden perlement · inden
iare dusent · vierhondert ende lxxv ·
tusschen den deken : ende capittele
van dornick: ende den collectoer vā
den coninck : op die goede van ian
bolchet · Welcke bolchet gheweest
hadde fermier vanden voerscreuen
cappittele : ende daer om was hij te
ghens hemluyden gehouden in een
grote somme van penningen : om
welcke somme van penninghen hi
gheobligeer was teghens die voer-
seyt vandẽ cappittel: met brieuẽ on
dert seghel royale Eñ int cracht vā
dien · van des coninxs wegen : was
die hant gheset op sijne goedẽ: eñ be
gonẽ te executerẽ: die voers/ bolchet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van een boete daer die voerscreuen
bolschet in veruallen was· van ·lx·
ponden: bi een quade appeel die de
voerscreuē bolschet gedaē hadde ·vā
ten sake die bi souuerainiteyt beho
rede te gaen int perlement. Welcke
sergent vanden castelet :nz en heeft
gheuonden ander goeden vanden
voerscreuē bolschet ·dan die goeden
daer op die voerscreuē vanden cap
pittel die hant hadden doen stellen:
alst voerscreuē is ·Die voerscreuen
sergent arresteerde ende bestelde die
voerscreuē goeden: eñ heeft die ghe
stelt tot vercoepinge· om dē coninc
te betalen Die voerscreuen vanden
cappittel opposeerdē daer teghens
segghende biden saken bouē geseyt
eñ hoe dat hi geobligeert eñ tegens
hēluden verbondē is: als inde hant
vanden coninc hoe iusticie daer op
bestellinghe hadde: eñ executie van
horen tweghen ghedaen hadde Die
voerscreuē sergent seyde: dat niet te
ghenstaende enige saken· die sculde
vanden coninck soude eerst betaelt
worden eñ hi en soude sijn exploeit
niet cesseren· Die voerscreuē vandē
cappittel· daer op appelleerden int
perlement · Die sake doersien· Het
wort gheseyt dattet qualic was ge·
appelleert : eñ dat die sculde vandē
coninc waren voergaende· alle an·
dere sculden Eñ die voerscreuē van
den cappittele veruielen in beterin·
ghe ofte boeten·

Vanden edelen ende van hoeren
misdaden·

Item heeft den coninc
kennisse nade costume van sijnē co
ninerijc : wtgeseyt in picardien· vā
allen edelen: eñ van horen misdadē
eñ broeken: bi hem eñ bi sinen offi·
cieren: sonder daer of te doen enigē
renvoy· an enighen heere subiect·
Wtgheseyt in saken reelen · Want
daer of behoert die kennisse aenden
heren· van wyen die eruen ghehou
den sijn · Ende si sijn gehondē voer
edele: die ghene die gecomen sijn vā
edele ghesslachte: indien si vercregen
hebben enighe leen in enighe plecke
Dies ghelijck· die ghene diese vercre
ghen hebben onedel: en sijn niet ge·
houden voer edele: ten sij dat si woē
achtich sijn opten leen Item sijn
ghehouden voer edele: die biden co·
ninc gheedelt sijn ·eñ daer of brieuē
hebben ghepasseert· bider camer vā
der rekeninghe·

Vanden appeelen

Item heeft den coninc
die kennissen van allen saken ·van
resort· van ressus: of weygeringhe
van recht· van allen rechten subiec·
ten: vanden appellacien sprutende
van horen vonnissen sententiē ghe
wijsde: eñ appointement · Ende
oft geboerde dat tusschen twee rech
ters twij gheuiele van hore iuredic·
tie: so mach den coninc daer op sijn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hant setten·eñ tot hem treckē Huerende den twij of gheschil: als ouerste hant· ter tijt toe dat daer of met redene geordineert sal wordē· Wāt met recht dē coninc en ontstelt of en verastert nyemāt ō enigē antreckē· noch arrest die hi doet inder heerlicheyt van sijne subiect: die hi heeft· Eñ hi en doet van gheen betreckinghe die hi doet gheen restitucien oft restabelisement· Wantet hem nyet toe en behoert ter cause van sijnre hoecheyt· Eñ om dier sake en mach hij nyemant ontrecken noch verasteren: ende hi en doet niet dan dat int recht te houden ¶ Ende oft gheboerde dat bij sinen serganten ghedaen worden enighe vanghinghe· inder heerlicheyt van iusticier subiect: daer of die kennisse den subiect toebehoert: op dattet bijden subiect versocht wort ¶ Den rechter royale behoertet hem weder te gheuen: sonder ander restabelisement te doen·· dan den gheuanghen weder te gheuen: met den saken daer of questie soude wesen· Ende gheuen brieuen dat soe wes daer of ghedaen is· Is ghedaen sonder te draghen preiudicie an die iuredictie vanden subiect Ende daer mede behoerde den subiect te vreden te wesen· Want het is grote sake voerdē subiect ende seer waerdich: Wanneer den coninck hem weder bekent sijne iusticie bij brieuen· Ende alsoe isset ghedaen ghehouden ende bewaert· bij allen rechteren royalen ·inden coninckrijc van vrancrijck

¶ Van enen man te edelen

Item heeft den coninc die kennisse van enē man te edelen eñ vā hem gracie te geuen· verguldē harnas te draghen: alsoe wel te paerde als te voete· in allen staten ghelijkerwijs als of hij ridder ware ende sonder dat hem daer om van node sij· ridder te worden: ten si dat het hem belieft Ende also wordet gedaen van een poerter van doernick: de welke ghehyeten iacop mouton: ende gheedelt worde bijden coninc: ende daer toe gheoerloft te draghen vergulden harnas in allen sijnen statē ende habiten Ende nyemant en behoert dat te draghen hi en is ridder sonder oerlof vanden coninck. alst voerscreuen is·

¶ Te legittimeren bastaerden

Item heeft den coninc die kennissen te legittimeren euen bastaert: op dattet sij na sommighē opinien: als van liberale vader en de moeder: dat die clercken hyeten ¶ Dats te [De soluto et de soluta·] dat die vader ende dat die moeder vanden bastaerde niet ghesegghen: dat die vader ende dat die huwelict en sijn: of enich van hem beyden: ende den gheenen die alsoe is ghelegittimeert· mach hebben en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

apprehenderē alle eeren · alle officiē
ghiften eñ poorterscap: sond datmē
hem mach of behoert daer om te ū-
steken of te wraken Ende nae som-
mighen · mach hi hem abiliteren te
possesseren eñ erfnisse te ontfangē
van vader eñ moeder

Vandē ghebannē criminelic

Item heeft den coninc

die kennisse te vangen eñ te arreste
ren inder heerlicheyt van sijnē sub-
iect: een die ghebannē ware crimine
lic · Mer na sommigen ghebannen
also gevanghen eñ gearresteert indē
heerlicheyt van sijn subiect: hij nyet
en behoert te voeren ofte brenghen
uut der seluer heerlicheyt: sonder die
wete vanden here subiect: in wyes
iusticie des ghedaen is: mer den sub
iect en mach noch en behoert niet re
dene daer teghens te differerē noch
bestellen enighe belet · Den officier
royale en sal daer of doen sijn vol-
comen executie vā iusticie · Hoe wel
dat des te doen ware inder heerlic-
heyt van hoghe iusticier · indient no
de ware: Eñ alsoe wordet gheseyt
bij minen here den baeliu van ver-
mendoys: doe ter tijt ghehietē mijn
here tristran vanden bossche · ridder
inder stede vā dornic: die aldaer ghe
vangen hadde iacop van roye · dye
ghebannē was vandē conincrijcke ·
Ende dede hem executeren ter doot:
niet tegenstaende · dat die prouost
ende ghesworen vander voerscreuē
stede · die daer in ghesett stellen wou
den ter cause van hore iusticie: ende
ghemeene lichame ·

Item wortet also ghedaen bijdē
seluen mijnen here tristran als gou
uerneur van rijsele · van douay: eñ
van orchies: inder stede van sinte a
mant: die ghebannen was vanden
conincrijc · Niet teghenstaende: dat
die van sinte amant die ghevanghē
hadden etc · Item ghij moecht wetē
dat indien den coninc ofliuich war
de Weet dat of bi gracie vādē nyeu
wen coninc niet en coēt · Het is van
node alle officieren te vernyeuwē ho-
re brieuen van macht

Item ende of die sommighe brie
uen hebben vanden coninc die nyet
en sijn begonnen te stellen tot execu
cie. Weet dattet van node is · dye te
vernyeuwen vanden nyeuwen co-
ninc · Ende vanden bewaernissen
royalen: weet dat indien datse ghe-
interineert waren indē tijde vandē
coninc · daerse of gheimpetreert sou-
den wesen: alsdan soudense houdē
ende waerdich wesen: mer indien
datse niet gheinterineert en waren
binnen der seluer tijt: men soudese
moeten vernyeuwē vandē lesten co
ninck · Eñ alsoe wordēse vernyeu-
wet nae der doot vā coninck karel:
wyens siele god genadich sij · Indē
iaer M · CCC · lxx ·

Vandē dieners vanden coninck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item heeft den̄ coninc die kēnis bi sijne hofmeesters·waer dat hi is· van alle sine dieners van sinen hove: en̄ in wat iurediscie dat hi coemt in sinen conincrijc:op·xi· milen rontom van hem· Ende sijn die selue hofmeesters:meesters van den requestē·reformatoers·en̄ rechters van allen saken· en̄ van allen beclachten: na datment an hem betrect· Ende moghen daer of gheuen commissie in cas vā reformacie:als naden sake dienen sal

Vandē finācien op uwe acquestē of vercreghen eruen·

Item heeft den coninc finācien op uwe acquesten: die gheschyen biden onedelen andē edelen· op allen leenen alleux:ende landen die in pachte ghehouden sijn vandē coninc· Dats te weten op leenen ghehouden puerlic vanden coninc:dye financie van ses iaren:also veel als dat leen waerdich is voer een iaer· Ende alsoe veel als dat leen waerdich is bi·iiij·iaren: vandē leenē die ghehouden sijn bi middelen· En̄ vā leenen die gehouden wordē bi middele vanden derden· Alsoe veel als dat leen waerdich is van·iij·iaren· Ende vanden leene ghehouden inden vierden grade· gheen financie en behoert daer op stadt te nemen: bij sijn langhe deffauten· En̄ indien dattet ware in alleux· of in landen gehoudē in pachte vandē coninc:gelike finācie soude daer op stat nemē En̄ also isset ghesien wisē· houdē en̄ vseren· bi allen commissarisen daer op gecōmitteert biden coninc: en̄ bi hoce instructie beseghelt· Op dattet acqueste sij sedert den tijt vā xl·iaren· Want van langer tijt geen finācye daer op stat en nemt En̄ op die lenē of alleux of pachten voerscreuē:lijfrenten die ūcregen sijn binnē die xl· iaren van onedelē: daer of volcht financie van iiij·iaren·

Vandē rechten toebehorende den connestabelen van vrancrijck Capittel CC·lxvij·

Hier nae volghet den recht vanden connestabele vā vrancrijc: die welcke is die hoechste offitier vanden coninck· Ende dye representeert die edele psone vandē conic So weet dat andē cōnestabele ter cause vā sine edele officie:toebehoert en̄ aengaet die kennisse van alle den sergaunten van wapene vā den coninc· Ende in hem of an sinē stathoudē behoertmē daer of te keerē ende bi hem gheuentileert en̄ belept te sijn·in allē sakē die si in verweerē te doen soudē hebbē: ende daer of si veruolcht ende belast soudē wesen· vā enighē andē rechter of ptien indē conincrijck· En̄ voer andere rechter en sijn si nz sculdich noch gehoudē te procederen: ten si dattet hē believet·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want bider natuere van horẽ offi
cien: sijn si daer of exempt· eñ vrij·
Eñ ic en hebbe niet ghesien: dat of
een sergent belast gheweest is voer
ander rechter: het si dat des geweest
sij in cas vā delict: of anders die sa·
ken heeft moeten wedð keeren voer
den voerscreuẽ conestabele· of sinen
stedehouder: ter tafele van marbre
tot parijs· Wtghesept den saken eñ
actien reelen· Want daer of moet be·
sept eñ ghedetermineert sijn voerdẽ
rechters: daer of dat erue cōtenciose
gehoudẽ is Eñ also isset gedaen ge·
weest: bi soe veel saken eñ exempelẽ
als sonder ghetal· Eñ soe veel: dat
gheen twijfel en is· noch dificultept
neghene: na dattet aengaet hore of·
ficie van serganterpe ¶ Item heeft
noch die connestabele kennisse van
allen officieren van sijn domicile.
ende van sijnen huyse· ¶ Item ter
cause van sinen officie: doet hi eenẽ
eedt anden coninc eñ hulde: eñ rep·
senteer den coninc ¶ Ende is des co·
nincs stadthouder: als den coninck
niet tegenwoerdich en ware: of dat
hi ghecommitteert of ghesent ware
in heervaerde van wapeninghe: of
in froutierẽ: eñ gheuen brieuẽ· statẽ·
eñ respiten: als stadthouder vandẽ
conic· ¶ Item oft den coninck ofli
nich worde: soe soude hi regieren dẽ
coninckrijc: ter tijt toe dat daer eenen
coninc of sergent ware ter cause vā
sijne officie ¶ Item bidẽ recht van

sijnẽ officien is hi ouerste: optẽ volc
ke van wapene vanden coninc· op
ten volcke gheordineert op die frou
tieren Eñ heeft den eerstẽ dach van
wedden of soldpe· van allen den ge
nen die ontfanghen sijn in faite vā
wapene: tot wapenscouwinghe·
Die tresoriers den anderdẽ: ende de
clercken vandẽ tresorierẽ dẽ derden·
voer horen arbept ende salarisen·
Ende ten fapte vander winninghe
vander butinghe van heervaerden
Die cōnestabele ter cause van sijne
officie heeft· het si in stede ghewōnẽ
bi oorloghe of anders: alle tgout eñ
siluer eñ ander goedẽ: ende ornamẽ
ten· Wtghesept tinnewerck ende
paerden: die welcke toebehoerẽ aen
den marscalck van vrancrijck·
¶ Item heeft hi dat regement van
der bataelgen vander wapenighe
vandẽ coninc: hoe wel dat die conic
selue aldaer is· ¶ Item heeft die
laste· te comen alle auonts vraghen
den coninc den roep: of sepne vandẽ
nacht: ende dat te doen weten andẽ
marscalckẽ: ende die marscalkẽ sul·
lent doen weten anden capitepnen
vanden volcke van wapenen· Itẽ
is sculdich te dienẽ deerste gerechte
van des conincs tafele in allẽ tijde·
een hoedekẽ van bloemẽ op sijn ho
uet: een witte roede in sijn hant· eñ
verselscapt vā sijnẽ ridderscappe·
Eñ of den conic is te rade· soe is hij
sculdich te vraghen vander questie·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

totten pſone toe vandē coninc

Vanden recht vanden mar
ſcalcken van vranckrijck ·
Capittel· CC·lx viij·

Ghelyen vanden recht
vandē conneſtabele: ſo volcht
daer na te ſien den recht vandē mar
ſcalken van vrancrijc Ende daer of
dat ſi moghen ende ſculdich ſijn te
kennen bij hoer recht ende edele of·
ficie· So moechdij weten· dat inden
eede te doen vanden marſcalſcap:
ſij doen hulde ter cauſe vandē voer
ſcreuen officie Ende hebben hoer
recht· telcken dat den coninc in heer
vaerde: of wapeninge trecket: te lo·
gieren alle gheſelſcap ofte veruolch
vandē coninc· Eñ nyemāt en heeft
noch en behoert te hebbē recht te lo·
gieren: ten ſi dat hi gelogiert ſi bidē
marſcalken: eñ dat hoer teykē daer
an gheſet ſi· Item ter cauſe van
hoꝛe officie hebben ſi die kennis vā
faytē crimē ende maleficien of miſ
daet: hoedanich die ſijn· die ghebo·
ren inder wapeninge ofte heer van
den coninc: het ſij in ſtede of ter buy
ten. Ende van alle den gheenen dye
dat heer volghen: na dat ſi uut hoꝛē
huſen ghetreden ſijn · om te comen
in dat heer of wapeninghe: ter tijt
toe· dat ſi weder omme gekeert ſijn
Item hebben ſi die kennis vā allen
die winninghē ende butinghe ghe·
daen in dat heer ofte wapeninghe:
na dat daer of twiſt weſen ſoude
Item hebben ſi te ſtellen dat heer of
wapeninge: rechte plaetſen eñ ſtra
ten te geuen: ende en mach daer nie
mant vercoepen enige goeden: ſon
der hoer licencie of oerlof· Ende nye
mant en mach wijn vcoepen: hij en
moet hemluden daer of gheuen iiij·
ſtoep wijns van excijſe: vā elcke cra
me ij· ſcelling: van elcke waghen ij·
ſcelling: van enē paerde vi· pēning
van een crowaghē ij· pēningē: van
den oleyſchouers die voet eñ ſcou·
were· vandē verkē· ij· ſcellingē van
den ſtal Item ſi ſijn ſculdich ſaufcō
duyt of geleye an alle den ghenē die
lijftocht of fitalie int heer brenghen
eñ ſi ſijn ſculdich tot coſte vandē co·
ninc te hebbē ſeker getael vā volcke
van wapene· om die fitaliers te ge·
leyen eñ te beſcermen Item hebben
ſi die wapenſcouwinge eñ onthou·
dinghe vanden volke van wapene
eñ behoꝛen die in gheſcrifte te hebbē
Eñ hebben van elke monſtre of wa
penſcouwinge vi· ſcelling: eñ in elc
mōſtre en behoert nȝ meer dā x· mā
nen te weſē Eñ indien daer meer in
warē: dat ſoude weſē tot hoꝛē pſijte
altijt voer x· mānē een mōſter Itē ſi
ſijn ſculdich vā brieuē ſtratē eñ van
geleye: eñ van elcken ſijn ſi ſculdich
te hebbē viij· ſcelling Eñ ſo wie daer
tegēs doet of daer tegēs coēt: hi ver
valt in lx· ponden van boeten ·
Item alſmen ridet in heervaerdē·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die paerden die ghepreſen ſijn om
weder te hebbē: indiē die voerſcreuē
paerden weder ghegheuen worden
anden coninc: om den prijſe· dat ge
preſen ghemeeſt ſijn: den coninc be
hoert die penninghē weder te geuē:
ē die paerden behoren toe die mar
ſcalcken· ¶ Item hebben ſi van
hoer recht· als den conīc is in vian
den landē· daer yet vercreghē wort
van butinghe: alle die beſten· het ſi
paerden of oſſen koyen of dier ghe
lijck· Ēn die andere behoren toe den
ghenē dieſe vercrighen of winnen·
ēn hebben oec coperwerck eerwerck
thinnewerc ghemaect mettē hamere
ēn niet meer: ēn tander behoert toe
den ghenē dieſe vercrighē of winnē
¶ Item ſi hebben van horen eyghē
ter cauſe van hoer officie elck ·xxx·
mudden hauers: die xv· te nemē op
ten back of vere vander poerte tot
neullij bij parijs Welke marſcalkē
maken ēn conſtitueren moghē een
prouoeſt: die welcke mach ende be
hoert te hebben macht van hem bey
den· aldaer die wapenē vande voer
ſcreuen marſcalkē gheſet ſijn: ende
eerſt vandē eerſten marſcalkē. voer
welken prouoeſt behorē· alle die ſa
ken die voerſcreuē marſcalcken aen
gaende hoer recht gedecideert· ende
bekent te weſen ēn behoert te hebbē
van elcke commiſſie ·ij· ſcellinghen
Van elcke boete van lx· ſcellinghen
daer inne hi condempneert· behoert
hij te hebben xvij· ſcellinghe· ēn des
ghelijcs of die boete ware van ·lx·
pont: daer inne een ygelijc verualt·
die teghens die ſtatuten coēt of doet
vande voerſcreuē marſcalckē: heeft
hi oec ·xvij· pont ¶ Item heeft die
voerſcreuē prouoeſt die vonniſſen
van allen ſaken· die gheboeren int
heer of wapeninghe vandē coninc·
Ēn die coninc vandē rybautē: heeft
daer of die executie· Ēn oft gheboer
de dat yemāt verboerde ſijn lijf· ēn
gheexecuteert wort: die prouoeſt he
uet van ſijn recht· alle tgout ēn ſil
uer vandē rieme vandē miſdader·
Ēn die marſcalken hebben paerde·
ende harnas: ende alle ander goedē
die daer ſijn· Wtgheſeyt die cleederē
hoedanich ſi ſijn· daer of ſi gheclecet
ſijn: twelke toebehoert den coninck
vandē rybauts: die daer of doet die
executie Den coninc vandē rybautē
wort ghehyeten· telckē dat den conīc
in heervaerden trect: die executoer
vander ſentencien· ende gheboden
des marſcalkē: ēn vā horē prouoeſt
Den coninc vanden rybautē heeft
van recht: ēn van ſijn dienſt weghē
kenniſſen van allen ſpelen: dobbel
ſpul: kegelſpul· ende andere die int
heer of wapeninghe gheſcyen van
den coninc ¶ Item op alle logiſen
van bordeelen· of ghemeene huſen
van vrouwen: behoert hi te hebben
van elcs ·ij· ſcellinghe die weke·
¶ Item ter executie van crimen:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

heeft hi van ſijn recht die cleederen vandē ghenē die gheexecuteert wor den bi iuſticie criminelic.

Vanden rechte des meeſters vanden voerboghe ſcutters.

Capittel CC.lxix.

Oſter nae volcht van den recht des meeſters vandē voerboghe ſcutters: die welke heeft vā ſijn recht die bewaernisſe eñ am miniſtracie met kennis vandē voet gangers weſende in ſconīcs heer of wapeninge. Vā allē voetboech ſcut ters: hantboech ſcutters. vandē bol meeſters. van alle graeuers. of pop nieren: eñ van alle die artilerie van dat heer: tot die monſtre ter ordinā cie. daer of heeft die eerſte betaelge. Hij ſtelt die nacht croppers: ende hi leynt om den roep vander nacht. Ende indien enige ſteden ſloten. of caſteelen ghewonnen oft verci acht worden: alle die angiennen. bolſen eñ artellerien ſal hi hebben: eñ ſullē hem toebehoren Eñ of van die artil lerie vā dz heer begonnē is te ſcyetē op die vianden: dat eerſt vander ar tillerie behoert hem toe Item hebbē ſi van hoer recht. die open ende dye ghepyten die gheroeft. of ghepilliert worden. op die viandē vandē conīc

Vanden recht vanden officieren generalen vanden coninīnck.

Capittel CC.lxx.

Alſo geſpet is vanden officieren vandē conīnc int ſpeciael ſoe volchter na te ſeggē vande ſelue offitierē int generale So iſt te wetē dat alle officierē generale vāden co ninc: gelijc baeliu ſtathoudē pcuroer vandē coninc. of ſubſtituyt: aduo caet vandē conīc. ſergant vandē co ninc. te voete of te paerde. clerck vā houe royale: bewaerers vā vanghe niſſe royalē of enige ander officiere royale. woenēde ondē enighe hoghe iuſticier: ſijn gehoudē te antwoerdē eñ te ſorteren andē ſeluē iuſticier in alle actie reele eñ ploneke. Wtgeleyt vandē genen allene. die roerē of an gaen horen officie royle. Wāt daer of ſijn ſi gehoudē eñ ſculdich te ſorte ren voerdē rechter royale in cas cri minele.

Vandē recht vā den deurwaerders of ſerganten vā wapene

Capit. CC.lxxi.

Die ſeriauten van wa pene ſijn die gene die dē conīc heeft in ſijnre officien. die welke dra gen den ſepter voerdē coninc. Dese ſijn gehyeten ſeriantē van wapene om dat ſi ſijn die ſergantē voerden lichaē vandē conīc Eñ mogē eñ ſijn ſculdich alſdā tedragē hoer wapenē totter camer toe vandē rekeninghe vandē conīc: eñ ſi mogē hoer officie doē vā ſerianterie: alle dē conincrijc doer. Eñ ſijn ſculdich te hebbē wed den vāden conīc Itē ſijn ſi ſculdich wi te wetē vā allē beden ongheldē

lopende inden lande · eñ si en sijn nz
sculdich te hebben ander rechter dā
den conīc. eñ siuen cōnestabele : son
derlinghe in verweerende: noch an
der rechter dan die connestabele · en
behoert van hē geen kennisse te heb
ben: noch voer and̄ rechtere · en sijn
si niet sculdich ōdachuaert te wesen
eñ indient hem belieft si moghen al
daer andere doen dachuaerden: om
hore saken eñ querellen na datse we
len souden personeelen: eñ horen of-
ficien is tot horen lijftocht · oft hoer
leuen lanc · Want hoe wel dat den
coninc ofliuich worde: ende hoe wel
dat alle ander officieren verset wor
den · van horen officien · bider doot
vanden coninck: nochtās en wordē
niet verset die sergenten van wape
ne: mer si blijuen hoer leuen lanck ·
ten si dat sijt verboeren: soe weet dz
hoe wel dat geseyt si dat sij voer an
der rechter dan voer die cōnestabele
niet sculdich en sijn te sorteren: nyet
te min so geschyedet · dat iacop dore
die welcke was sergant van wape
ne ghequest wort van eenē poerter
van doznic · die voerscreuē iacop do
ze dede hem verdachuaerden ter ta-
fele van marbere tot parijs · voerde
connestabele van vrancrijck · in cas
vā delict : eñ sauvegaerde enfrainte
Die prouoest eñ ghesworen d̄ voer-
screuen stede · begheerdē dat die sake
gherenvoyeert soude worden int p
lement: alsoe sij daer sculdich sijn te
resorteeren bi preuilegie: ende wort
die sake begeert bi enen doerwaerd̄
vandē perlement: ende aldaer dach
ghestelt ten daghe dienende · Mijn
heer die connestabele quam selue in
persoen int perlement: eñ begeerde
die kennisse te hebben van sijne ser-
gente van wapene &c̄ · Die voerscre
uen prouoest eñ ghesworē seydē ter
contrarie: eñ dat die fayte vander
iniurie niet ghescyet noch geweest
en hadde in sijnē dienste doende : eñ
dat daer bi den connestabele gheen
recht daer an en hadde · Alle gesien:
het wort gheseyt dat die voerscreuē
sake blijuen soude int perlement ·
Mer wel mochte wesen: dat indien
des geweest hadde voerdē rechtere
subiect · dat die sake aldaer ghe-
renvoyeert gheweest soude hebben
anden voerscreuen connestabele ·
Eñ also wortet geseyt inde sake vā
een ander sergent van wapene · ghe
hyeten iacop van endiuc: die welke
ghequest gheweest hadde van enen
poerter van doznic: eñ gheuangen
bijden gerechte der seluer stadt : om
dat hi een man ghequest hadde : eñ
gheset in vrese vander doot · Hi de
de hem wed̄ begherē bijdē connesta-
bele · die welcke hem wort gheleynt
gheuanghen wesēde · eñ wort wed̄
begheert te hebbē : anghesien dat des
nz ghescyet en was sijn officie doē
de: eñ dat die stadt hem gheuanghē
hadde: eñ daer of ghedaē dat gheen

dat behoerlic was. Eñ daer en was
gheen faute in ghevondẽ: waer om
si verliesen mochtẽ die kennisse.
Alle gesien het wort ghelept biden
stathouder vandẽ connestabele: ter
tafele van marbere. dat die voers.
stede daer of geen renvop en soude
hebbẽ: mer die kēnis soude bliuẽ an
den cōnestabele. eñ den raet dat die
voers. stede van doznic heeft te pa-
riis. en dorsten niet radẽ van dier sẽ
tencie te appelleren.

Van trecht vandẽ baroeren Capittel. CC. lxxii.

Hier nae volcht trecht
vandẽ baroerẽ. Soe weet: dat
baroenẽ hebben alle iusticie. hoghẽ
middele eñ lage in hoer lant eñ heer
lichept: eñ dese heerlichept en mach
niet ōscheydẽ wordẽ. bi broederscap
noch anders: ten si bi allo: dat biidẽ
vader hemludẽ gemaect si enige an
deel eñ diuisie in siinẽ levende siive.
Mer den outstẽ broeder is sculdich
te doen deelinghe redelijcke tot siin
ioncste broederen. vanden saken die
deelachtich siin. Eñ indien daer eni
ghe dochterẽ siin. den outstẽ broeder
isse sculdich wt te gheuẽ: ende te hue
lieken biiden adviis eñ goetdunckẽ
vandẽ vrienden. Item heeft den
baroen in siin lant of te heerlichept.
soe hoghen iusticien dat hii kennen
mach van moert: van rapt: ende
van alle andere iusticie daer an vol

ghende: ende heeft dat ghedinghe
ende kennisse van siin mannẽ onẽ
saten: ende of bi andere heere in te
ghenwoerdichept des misdaets: oft
anders enige gevangen wordẽ: of
bi sake. die begheerde confiscacie: so
behoert hem die kennisse daer of: so
verre alst onder hẽ gevonden wort
Item mach den baroen voertroepẽ
om sulken saken ende om alle ande
re saken criminelen: indien hii den
delinquant niet en heeft gevangen
tot siin rechten. van iii. dagẽ tot. iii.
dagen: of ander sulke daghẽ als die
costume locale begeert: tẽ eynde vā
baunige eñ van confiscacie etc. Eñ
weet dz nyemāt en hout in baronie
ten si bi also dat hi hout bi ōscheydi-
ghe van baronie of broederscappe:
of dat hi des heeft biden ghifte van
den coninc. sonder yet te behouden
dan die resoert die hii in siin lant of
heerlichept heeft openbaer marct. tẽ
dage expresse Eñ na sōmige opinie
castelerie eñ parage Ende ter cause
van hore baronye: sii behoren ver-
dachuaert te wesen voerden coninc
die welke is hoer overste alleene: eñ
dit behoert te gheschyen als baroen
ende binder forme dat tot die baroe-
nye toebehoert Ende hii en is niet
ghehouden te dingen van siinre ba
ronie: dan in souvereyne hove.
Want voer enighe provoest die hii
heeft: en is hi niet ghehouden te ant
woerden: ten sii dattet hem believt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item heeft den baroen in sijnre
heerlicheyt: die kennisse van allen
clains·ghisten. peynen dienstē vijf-
ten pēninc:daer mē hem mach obli-
gieren of verbindē·bij brieuen of ce
dulen of beseghelde brieue: eñ van
allen saken die tot iusticie eñ heerlic
heyt van barone mach toebehoren
Ghelijc als te barnen om seken·die
dat ouer begeren: te sleepē eñ van
ghen om moert·eñ om rapt: eñ nae
opinie van sommighe·te siedē van
valsche munte: anders dan des co-
nincs munte Want om des conīcs
munte behoert die kennisse aen den
coninc·eñ aen nyemant anders: te
vanghen om diefte· om valsche co-
manscap van munte· te flastrir oft
te teykene van saken·die des beghe
ren: te stellen op die kake met open
baer teyken om saken die des bege-
ren: oren of te sniden anden gheenē
diese verboert: bannē criminelic oft
ciuilic·na dat die costume ende sake
dat wtwijsen Vanden beclachten
ciuilen·personelen eñ reelen·vandē
testamentē van beclachte van nyeu
wichede·van proprieteyt ende van
simpele besit·eñ generalic van allen
saken die tot iusticie moghen ende
sculdich sijn toe te horen Wt geseyt
vanden saken van resoert·eñ delese
maieste: twelke anden coninc toebe
hoert: ende an nyemant anders·
Item si hebbē die apprehendacie of
antreckinghe ·vandē bastaerdē goe

den: die onder hem ghevonden sijn·
als ghevonden sake Item heeft
hi die fortune vanden siluere·
Item heeft hi die vanghinghe van
sijnen baelliu inder heerlicheyt van
sijnen subiect: ende hi mach hem vā
ghen sonder sinē subiect yet te quet
schen Item hi heeft die resort van
sine subiect: eñ mach daer ine voer-
sien in cas van weygheringhe van
recht: recht te doen in cas vā appel-
lacie·in cas van weder keere anden
souereyn of ouerste·eñ vā chieflieu·
Eñ van te diuideren of vscheydē le
nen·of edele houdinghe: dat sonder
die consent eñ orlof vandē ouersten
niet en mach noch en is sculdich ge-
daen te sijn Item heeft hi oec dat
iagen veruolghe eñ vanghinge vā
wilde beesten waer dat si gaē: na dz
hi die opgheheuen heeft· Item hi
mach hebben galghe met ·iiij·voetē
indient hem beliefl Ende oft ghe-
boerde dat hi bannede yemant om
cas van crimen·eñ daer nae om die
selue sake ghebannen wort vandē
conincrijc: eñ daer na worde den ge
bannen ghuangen biden hoghe ius
ticier: het behoert hem te bliuen niet
teghenstaende den ban vanden co·
nincrijc Eñ alsoe wortet gheseyt bij
arrest van perlemen· om een die ge
vangen was tot helchin inder heer
licheyt vanden bisscop van dornic·
daer of dat een gebannen was: hoe
wel dat die voerscreuē bisscop niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en is baroen·anders dan hoghe iusticier·xc· Vandē recht vandē vannaelseur of vassalen
Capit· CC.lxxiij·

Vanden recht vanden

vannaelseur·Nae vlancie vā waerlike houe moechdi weten: Dat den edel mā die heerlichept hout vā hoghe iusticier alleen: is ghehepten vannaelseur· Wāt hi en heeft geen marct: eñ hi en heeft anders gheen recht·dā sijn voers hoge iusticie·eñ tgeent dat daer of coemt: eñ nz dat gheene dat hoger is· Wāt dat toebehoert den baroenē: gelijc alst voers is indē rubrice precedente· So weet dat dē vannaelseur nz en mach vrpen vandē liue: sond die consent vāden baroenen·van wpen hi houdēde is· Item en mach hi niet·noch en is sculdich te kennen van saken van resort·die anden baroen·van wpen hi hout toebehoert Itē heeft hi die kennisse vanden moert·ende dootslager: ende oec vanden diefte ghedaen in sijnre heerlichept·ende mach sleepen·hanghen·barnen: eñ bannen in sijnre heerlichept·eñ hebben galghe met iij·voeten·indient hem beliefst· Item mach hi kennē vanden saken reelen eñ personelen te ontfangen den vistē penninc·eñ peynen tusschen sinen ondersaten: bi beslachte of op brieuen: maer op vreemde segel niet: ten waer bi also dattet ware onder tseghel van eenē leenman·die vā hē houdende ware om dat hi hem soude mogē bedwingen sinen segel te kennē·of te ontkēnen. Mer dat en soude hi niet mogē doen van een die van hem niet houdende en ware: eñ van seghel royale en is hi hem niet sculdich te onderwinden· Itē hi en heeft geen iacht noch veruolghe van wilde beesten· buyten sinen heerlichept: noch sijnē baeliu en mach hij niet vanghen·noch heyschen· Item en behoert hij geen leenen vā hem gehoudē te vervreemdē noch vermindere: hoe wel dat sōmige costumieren segghē ter cōtrarie: om dies wille·dat des doende·daer meer profijt is om dē ouersten heere dan scade: bij den redene dat hoe daer meer mannen sijn: soe sijn daer oec meer houdingen auenture ende profijte voer den heere Item na sōmighe opinie·en behorē si niet te hebben ouen noch molen: eñ die sommige seggen ter cōtrarie Ende daer moetmē hem daer of bedraghen anden costumen vanden plecken· Item en behoert hij niet te consenteren·noch te maken enighe amortificacie·want des niet waerdich wesen en soude tot preiudicie van sinen ouersten heere· Maer of ic ghesien hebbe dat inder grauelichept vanden lande van artops bij den baroenen· Dat is te weten· bij dye officieren van artops·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sekere een queste · of ondersoeck ghe
daen wort · alle dat lant doer: op al
le die gheene die ghedaen eñ verledē
hadden amortificacien. sonder horē
ouerstē here · Eñ op alle die gheene
die des ghedaen hadden: het waren
gheestelike mannen · of waerlike ·
Weet dat sij gecondempneert wor·
den totten waerde vanden houdin·
ghe: ofte lenen also geamortificeert
ende vernudeert bij drie iaren ·
Item heeft hij die confiscacie vandē
goeden ouer hem ghevonden · Die
sake espaue · die treuf · eñ dē bastert ·
Dats te segghen die erfnisse vandē
bastaerden · Item en behoert den
vanaseur te hebben in hoge iusticie
dan twee sergantē: een baeliu · ende
een stedehouder vandē baeliu: noch
en behoert hi niet te hebbē meerder
boeten · dan van · lx · scellinghen ten
hoechsten: opten onedele · Item
heeft hi die kennisse van sinē baeliu
ghebannē om crimen · indien hij hē
daer na mochte vangē op sijn heer·
lichept: niet teghenstaende · dat den
voerscreuen ghebannē daer na ghe
bannen gheweest hadde om die sel·
ue sake wt den conincrijc: ten ware
dat hi properlic biden volke vandē
coninc gheuangen ware: opte voer
screuen heerlichept vanden hoghen
iusticier · Want alsdā soudet bliuen
andē volke vanden coninc ·

Vandē vicontiers of borchgrauē
Capittel CC · lxxiiij ·

Vanden borchgrauen
dat die costumieren hyeten in
sommige plecken middele iusticier ·
Dats te seggen te houden onder ho
ghe iusticier eñ en heeft geen iusticie
dan te kennē vanden bloede in · lx ·
scellinge van boeten: ten hoechsten
dat hi nemen eñ hefken mach · ende
den dief mach hi doen hanghen · an
een galghe met twee voetē: of twee
staken · sonder meer · Item en be·
hoert hi niet te kennen vandē vijstē
pennic van ghifte noch vā peyne:
dan van clachten ghedaen tusschen
sijne ondersaten · Item mach hij
kennē van simple delict of misdaet
onder hem ghedaen tot ten ōboerte
toe van · lx · scellinghe eñ daer bene·
den: eñ niet daerenbouen · Item
maken eñ houden waerheyde: om
sijn rechten of boeten te gherrighen
eñ te gheraken eñ om anders nyet ·
Want indien daer hogher sake ghe
viele · of gheboerde: dat soude toebe
horen den ouersten · Item gevōn
den goedē · die espaue eñ die erfnisse
vādē bastaerdē in sijnre heerlichept
Eñ also wordet gheiugeert inder sa
le tot rijsele · idē iare M · CCC · lxxix
tusschen den here van lignen: optie
eñ heere van mortagne op die scelt
Eñ den heere van foreest ghehoudē
vandē casteel vā mortangē i borch·
graefscappe · Het gheboerde dz een
pourse van siluer ghevonden wort

inder heerlichept van foreest. Den
here van foreest die nu en hadde dā
borchgraefscap : heeft die geheuen
als here. Den here van lignen wou
de dat hebbē als ouerste: segghende
dattet hem als hoghe iusticier toebe
hoerde: en̄ dat een heere van foreest
niet en hadde dan borchgraefscap:
ende dattet hem daer ōme niet scul
dich en was toe te horen. Den heere
van foreest segghende ter contrarie
en̄ dat ter cause van sijne iusticie vā
borchgraefscap. hem sculdich was
toe te horen &c. Die sake ghecomen
inder sale tot rijsele: ende wel ghear
gueert vander eenre side. ende van
dandere. Het wort ghesept bi sentē
cie. dat den voerscreuen van foreest
toebehoerde. Ghedaen indē iare en̄
opten dach voerscreuē. En̄ alsoe ist
gheweest gheiugiert in veel houen:
so wel tot rijsele als elders. Item
na opinie van sōmigen. borchgra
uen. en mogē niet noch en sijn scul
dich te heffen galghe van iusticie: tē
si dat die sake hem gheboert. en̄ dat
van diefte gheualt oft ghescheet in
sijnre heerlichept gheiugiert teghen
woerdelic: en̄ behoert die galghe ge
uest te sijn inder aerden sondē stijlen
besijden: ende indien datse ter neder
viele bi enighe auentuere: so en sou
de hi die niet mogen weder op heffē
ten ware dat hi enen nyeuwen dief
hadde te doen hanghen. Mer na die
costume van vermendoys hi mach
doen so sterke iusticie. ende so dickē
alst hem belieft. Item en mach hi
oec noch en is sculdich te vrien eenē
man. die van eygen condicie is: tot
preiudicie van sinen ouersten heere
Item en mach hi niet weder stellen
noch relexeren sake van dieftē: mer
hi moet bij vonnisse den dief wisen
absols vrij of ghecondempneert.
Item en mach hij niet ontfanghen
fournir. bedwinghen tot fournir.
noch doen enige banninge van erf
men hij en bedrighet sijn iusticie.
Item en mach hi niet amortificeren
leen verschepdē. noch verminderen
sonder den consent van sinen ouer
sten heer. Noch oec te nemen dz leen
om te arrenterē. sonder die consent
van sinen here. Hi en mach oec niet
vercrigen enighe vlancie. tegen sijn
heer: ten si dattet coemt vandē con
sent van sinen heere : en̄ dat hij des
heeft bi preuilegien of hantuesten.
Item en mach hi oec hebben in sijn
re heerlichept en̄ iusticie. niet dā een
sergant: en̄ een meyer van scepenē
indien daer scepenen sijn of mannē
cottiers. Item mach den borchgra
ue in sijnre heerlichept makē ghebo
den van oest : en̄ van ghewoenlike
wapene te verbieden &c. En̄ daer of
houden waerheden of ondsoec eens
siaers en̄ niet meer.

Vandē recht vandē lagē iusticier
Capittel. CC.lxxv.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Wattet is te houden in
laghe iusticie: wil ic v seggen·
Na dat ic ghelesen hebbe vanden ba
roenen· die houdende sijn in baroe‑
nye vandē hoeghe iusticiers: vandē
borchgrauē diemē in sōmige pleckē
hiet middele iusticiers· Nv wil ic v
segghen vandē laghe iusticie· Soe
weet dat die iusticieren die houdēde
sijn in laghe iusticie: is te hebben al
leen recht eñ iusticie van hem te doē
betalen: eñ daer op beclacht te doen
inden bedriue van sinen hostes oft
tenans: te hebbē boeten van iij· scel·
of daer benedē: te hebbē een sergant
die welke is messyer of bewarer vā
den landē op die boeten van iij· scel
linc: eñ anderē boetē noch vanghin
ghen· en mach hi eysschen noch heb‑
ben· Eñ dese iusticie is gehietē fons‑
serie· bi den costumieren·

Vandē recht vandē baenroetsen·
Capittel CC·lxxvi·

Vanden recht vanden
baenroetsen wil ic v segghen
eñ thoonen: tgheent dat ic daer of ge
sien eñ ghehoort hebbe· biden wisen
costumieren· Want dit valt meer ī
sayte costumier· dā in bescreuē rech‑
ten· Weet dat na die vsancie van
waerlicke houen· eñ van die costu‑
mieren: het si in iusticie middele oft
laghe: wel mach ende behoert te heb
ben recht van baenroetscap: dats te
seggen: datter inder seluer heerlichz
eñ iusticie· recht seignoural: dz nye‑
mant vanden ondersaten en mach
noch en behoert te gaen backē broet
of anders dan anden ouen vanden
heer: ouder wyen dat recht vā baen
roetscap is ende toebehoert· Noch
oec en machmē· noch en is sculdich
te doen malen sijn koren· of anders
dan anden molen vandē seluē here·
Soe weet dat den heere subiect die
recht heeft· van bannerye: nyet en
mach noch en is sculdich te gaē bac‑
ken noch malen: an ander ouen eñ
molen: dan van sijn proper heere·
daer of hi baenroets is· Ende of hij
enighe auenture· den subiect ghin‑
ghen malen tot ander molen· dan
an die molen van sinen here· Weet
dat die voerseyde here· of sijn gheco
mitteerde: sullen mogen nemen eñ
an hem betreckē dat meele indien dz
sij dat vinden mogen: als verbeurt
Eñ of den vreemden molenaer· die
tot dier molen is scade gedaen had‑
de den ghenen· die alsoe tot sinē mo
len ghecomen souden wesen: hij en
soude daer of gheen restor of restitu
cie hebben: ter tijt toe dat hij dat ge‑
betert soude hebben an sinen heere·
Ende des ghelijcs· of den subiect sij‑
nen broede ghinc backen tot ander
ouen: ende den volke van sinē here
dat vinden mochte· Die voerseyde
subiect soude verliesen dat broet: eñ
soude wesen gheappliquiert anden
here die trecht van bannerye hadde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Noch als voerscreuen is vanden
malen indien hem bij dē backer sca-
de ghedaen ware: Den ghene die al
daer waer comen backen · en soude
daer of niet weder ghecrighen : ter
tijt toe dat hij ghebetert soude hebbē
aen sijnen heere. ¶ Ende weet datter
anders gheen verlies · of verboerte
toe en staet : dā dat broet die pasteyē-
en : of die meele alsoe gheuonden te
verliesen ¶ Ende nae sommighen
opinien dattet gheuonden si int we
der breughen vander molen of vā-
den ouen. ¶ Item of den subiect of
ondersaten die backen gaen totten
rechten ouen van horen heer · Ende
het gheboerde dat den backer of die
molenaer hem enighe scade doet vā
hoer koren · of hoer broet · ¶ Weet
dat den subiect of ondersaten · van
dier tijt of niet en is ghehouden te
gaen backen noch malen ander mo
len · ende anden ouen van sijnen he
re : ter tijt toe · dat dye heere hem dat
heeft doen beteren bij sijnen backer
of bi sinen molenaer · die scade dye
gheuonden sal worden · bij horē ver
sumenis ghecomen · ¶ Item nae
der opinie van andere costumierē ·
nyemant recht hebbende van baen
nerye en sijn sculdich te hebben ouē
noch molen · in baennerye : ten sij bī
alsoe datter si bourg of een deels de
bourg of auchylerie ·

¶ Wat personen sculdich sijn oft
behoren rechters te wesen · ende dye
welcke personen nyet ·
Capittel ¶ CC · lxxvij ·

Hoe wel dattet also sy
datter ghesept is vander heer
lichept ende iuredictie vandē iusti-
cieren · bouē ghescreuē · Soe volcht
daer nae te sien eñ te wetē : wat per-
sonen moghē eñ behorē te wesē rech
ters · eñ iuredictie in bewaernisse te
hebbē : eñ die welke niet · Soe weet
datter sijn ses condiciē vā personen
an wyē die bescreuē recht vbiet · dat
si niet en sullē wesē instituëert rech-
ters noch bewarers vā iusticie Dat
is te wetē · doeuē · stummē · blinden ·
dollen · vrouwē : eñ weesen · Dats te
segghē onder xv · iaren · Die doeuen
daer bi dattet onbehoerlic waer : dz
een mā die niet en hoert rechter sou
de wesē · Des ghelijcs vandē stōmē :
eñ vanden blindē · die niet weten en
souden wie noch wat sake mē voerē
souden wie noch wat sake mē voer
souden wie noch

hemluyden proposeren soude · Die
dolle en mach noch en behoert geen
rechter te wesen : wāt sijn dollicheyt
ofte raserye · hem soude moghen op
comen tot alsulker vre : dattet wesē
soude tot grote preiudicie vanden
weluaren vander iusticie · ¶ Dat
wijf en mach noch en behoert te we
sen gheen rechter · Want andē rech
ter toebehoert seer grote constancie
eñ discrecie : dat wijf is oec vā hore
proper natuer daer of onuersien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghelijc alst bliken mochte aen vrou
we calcisurne·den rechter opliep·
Den weese en mach oec gheen rech-
ter wesen·om die redene dat sijn ioē
heyt niet en ghehenct of en gevoelt.
die grote rōpheyt die inden rechter
behoert te sijn nadē decretale die seit
[Nemo ad dignitatē debet assumi
secularem·ẋē·lege viij· Circa hec xx
annorū etatis peregerit delegat?·]
Mer nae dē decretale die daer of mē
tie maect: den weesen van xx·iaren
mach wel wesen deligaet·na dat p-
tye dat consenteren: eñ dat hi daer
toe wort ghecoren bijden prince·
[Viginti annorum non habentes·
hos annos completos nō potest eē
delegatus nisi in duobus casibus·
videlicet q² ptes ad hoc consentiant
lege si delegatus fuerit a principe]
Item willen noch die rechten in de-
ser sake scriuen ander prohibicien·
Dats te weten· Dat nyemant en
mach wesen rechter inder heerlichz
ende iuredictie· daer hi in ghebozen
is: ten si bij speciael gracie vanden
prince: ende dat den prince daer op
sine brieuen gheconcedeert ende ge-
gont heeft· [Co·li·ij·de officie pre-
fecti lege virgilium prefecti·] ¶
Item noch en behoert nyemant in
die iuredictie van daer hi ghebozen
is rechter te wesen· noch soe langhe
als hi aldaer heeft teghens ander p
tie·ghelike sake Noch na opinie vā
sommigen en behoert hi gheen rech
ter te wesen·van pertie die sijne ma
ghen sijn: of die van orloge of viāt
scappe teghens hem sijn ¶ Item
is geordineert bi den bescreuē recht:
dat so wanneer enighe rechter of ge
set wort van sijnre officie vā recht:
hi behoert daer nae te bliuen in die
selue heerlicheyt ende iuredictie· in
sekere eerlike plaetsen· den tijt van
xl·daghen Ten eynde dat indien ye
mant sij die hem weet of wil bekla-
ghen: dat daer of recht gedaen ende
volcomen mach sijn ¶ Item is ver
boden bijden recht: dat geen rechter
enighe goedēn en verkriget in sijnre
provincie: ende sonderlinghe erue
of lant· Noch bi ghiften noch andēs
ende dz hi oec aldaer niet en huelict·
noch sijne kinderen: op die peyne
van te veruallen inder indignacie
vanden prince: ende vercregen goe
den te verliesen· ẋē· ¶ Item oft ghe
boerde dat enighe rechter hem lyet
corrumperen met ghelde·ende daer
bij mide ende laet recht te doen: isset
in cas ciuijl· Weet dat hi gehouden
is ende behoert te wesen ghecondēp
neert in vierwerf allso veel·als daer
bij ghebreckelic of ghecorrumpeert
is Ende daer toe gheprivueert ende
verlaten van allen officien van ius
ticie· Ende isset sake criminele·dat
hi om ghelt yemant hadde doē ster-
uen: hij behoert ghecorrigiert te we
sen capitalic: ende of hi verlost had
de of ontslegħen om ghelt: dē geenē

die met recht die doot verdient heeft
Weet dat hij des ghelijcs veruallen
soude in peyne capitale: met confis
cacie van goedē· Item na opinie
vandē wisē· die punicie of correctye
in dit stuc· behoert te wesē arbitrale
andē rechter· Na datter niet en wa-
ren dan ciuile saken: en̄ dat dē rech-
ter also gecorrūpeert ·niet en hadde
bi sijnre corruptie gecōdēpneert ter
doot den onnoselē: en̄ outslagen dē
sculdighē· Want alsdan soude daer
vallen peyne capitale· En̄ andē ciui
le boetē: na die faculteyt en̄ mogent
heyt vandē delinquant·

Vanden rechters delegniers
Capit· CC.lxxviij·

Vanden rechters deleg
niers moechdi wetē: dat deleg
nie nz en mach subdelegnierē· Mer
ist van node: dat den ouerstē deleg-
niert· Mer dē delegnier en mach nz
subdelegnierē· gelijc als den prince·
of herē· hebbēde alle iusticien: mach
delegnierē en̄ makē baeliu En̄ die sel
ue baeliu mach makē een stathoudē
biden gemeen stile· Mer of enich is
delegnier: hi en mach niet subdeleg
nierē: noch geen stathoudē en mach
gheen ander stathoudē maken· Mer
dē heer of baeliu soudet seluer moe-
ten makē· Want anders en waert vā
gheenre waerdē En̄ daer om moech
di wetē: dat rechter delegnie is den
ghene: wyē enige sake gecōmitteert
en̄ beuolen is vandē here: te kennen
int speciale: en̄ is behoerlick· dat hij
daer of brieuē heeft vandē ouersten
die hem also delegniert· Want den
tijt vander deleguacie geexpireert:
die macht vandē delegnie expireert·
hoe wel dat die sake begonnē biden
ghedelegniert niet en ware ghedeci
deert of geeynt: duerēde den tijt vā-
der macht vanden delegnie

Vanden delegatoer doot

Noch mochdy weten
dat indien dē heer die ghedelegniert
heeft ofliuich wort· eer dat die dele-
gacie en̄ macht gheexpireert sij: dat
den delegnie of ghecōmitteert is vā
alsulker effect en̄ vigoer: dat na dat
een sake is ghedelegniert. of gecom
mitteert en̄ beuolē is: te kennen alle
tgheent dat der sake aengaet· of an
cleeft: ende sonder welke dependen
ten dē principael niet en soude mo-
gen gheraect wesen· gerekent· noch
ghemeten nae dye bescreuē rechten·

Vanden tijde vander delegacie

Item ende of den rech
ter ghedelegniert: ghebiet sijnre sen
tencie te setten tot executie· Weet
dat sijne macht vander delegacie ge
expireert is· Want hi en mach nyet
vorder dan sijn commissie van dele-
gacien hem macht gheeft:

Van ſommigen ghedelegiert en̄ die een daer of doot

Item of ſommige ſijn ghedelegiert in eenre commiſſie· en̄ die een daer of ofliuich wort ·Weet dat die macht daer of ghegeuen ghe expireert is·En̄ bi ſtercker reden: in dien daer niet en ware dan een ghe⸗delegiert: en̄ hi ofliuich wort· Weet dat die ghene die na hem comē ſou⸗de: niet en ſoude moghen voldoen: tgheent dat biden eerſtē gedelegiert begonnē ſoude weſen :ten waer bij alſo dat die delegacie die hij hebben ſoude inhoudēde ware: dat ſoe wes deſe ghedelegiert in ſijnē leuende lij ue· in ſulcke ſake begonnen hadde: en̄ alſo geboerde dat hanghēde dies en̄ eer dattet volcomē ſijn : ofliuich wort: dat deſe ghedelegiert dz mach voldoen: en̄ brengen tot behoerlike volcominghe· ⁊c̄· na den beſcreuen rechten.

Vanden delegatoer te wederroe pen die delegacie

Item ghij moecht weten: dat of die legatoer ghedelegiert hadde en̄ ghecommitteert enige: en̄ daer op die legatoer woude weder⸗roepen die delegacien : en̄ reſumerē die ſake in hem· Weet dattet wel ge ſchien mach· en̄ als dan ceſſeert dye delegacie na beſcreuē rechten ·Ende oec ſoude die delegacie gheexpireert ſijn· indien den ghedelegiert weder ſeynt die ſaken anden delegatoer· Item is oec gheexpireert: ſo gherin ghe als den dach geleden is vander delegacie·

Vanden delegatoer te pronunci eren ſijne ſentencie ·

Item ſo is geexpireert die delegacie: ſoe gheringhe als den ghedelegiert ghepronuncieert heeft ſijne ſentencie· Item is oec gheexpir eert wanneer als dē delegatoer een ander delegateert opten eerſtē Wāt alſdan ceſſeert die machte · vanden eerſten ghedelegiert Item ceſſeert oec wanneer van hem geappelleert wort· want biden beſcreuen rechtē· alſdan ceſſeert die iuredictie en̄ den appellant maect hē daer of exempt nae den decretael·

Bij ſake van ſuſpectie ·

Item expireert oec dye delegacie bi ſake van ſuſpectie· te⸗gens die delegateert· na dattet betu ghet is nae den decretael· Mer iſt te weten: dz die ſake vander ſuſpectie behoert eerſt bekent te weſen Itē ghij moecht weten :dat den ghedele giert niet en mach ſubdelegieren :tē ſij dat die macht vander delegacie· hem geeft die auctoriteyt des te doē Mer iſt van node dattet coemt pro perlic· vandē delegatoer: die ſubde⸗legiert deſe in ſijnre abſencie

Vanden baeliuwen prouoeſten· ende andere officieren in iuſticie :

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

van dat geent dat ſi ſculdich ſijn te doen· nae die cõſtitucie vandẽ conic ſinte lodowijck

Capittel CC·lxxix·

Ghesyen vanden gede legiert ende ſubdelegiert: Soe volcht daer na te thonen ende te leg ghen vanden baeliuwen prouoeſtẽ ſeneſcalen: ende ander officieren vã iuſticie· Weet dat na die conſtitucie van ſinte lodowijck: ende daer nae van coninck philips van vrancrijc ende van navarre: ghedaen indẽ ia re CCC·xv· Vanden welken of in ſubſtancie ſoe veel: als tot dier pro poeſt dient: dat inhouden hier nae volcht· Eerſt willen wij eñ oerdineren dat gheen van onſen of ficieren en mach enighen perſonen onthouden gheuanghen: noch op hem doen executie: tẽ ſij dat hij daer toe ghecondempneert ſij· Mer dat hem recht ghedaen ſi naden ſtile vã der plecken: na dat hi dat begheren ſal· Item dat onſe baeliuwen en de officieren niet en moghen· noch en behoren an te trecken· of te beſtel len: die leenen van onſen mannen ſonder die wete van ſijn ghenoeten ende kenniſſe van ſaken· noch oeck andere goeden: ten ware in ſaken eminent pericule: ende dat die goe den mochten wech ghedraghen ſijn Item dat nyemant van onſẽ of ficieren en mach· noch en is ſculdich enighe perſonen te roepen tot onſẽ rechtẽ criminelic: ten ſi om ſake die der doot begheert bij iuſticie· Indiẽ den miſdader die gheroepen is niet en mochte gheuanghen weſen: ten waer bij alſoe dat enighe weyghe rende waer te gheuen ſekerheyden tuſſchen vrienden: om ſaken daer doot of ſpruytẽ mochte: ghelijck als van oerloghe· viantſcappe· Dat is te legghen daer doot of geſcyet wa re: ende datmen hem daer of ſoude willen wreken Want alſdan ſoude hij moghen ghebannẽ weſen crimi nelick· Mer oft waer begheert om ſake van twijfele of vreeſe: ende dẽ gheroepen niet en woude comẽ eñ gheuen ſekerheyden: alſdan mach men hem bedwinghen bij correctie van iuſticien: ende ſetten eters op ſijne goeden: ende die vermeerderen van daghe tot daghe: alſoe langhe als hij ghecomen ſal weſen tot obe dieucie· die ſekerheyden te ſweeren: ende alle ſijne goeden te ſetten indẽ handen van iuſticie· Ende daer om me en iſſet niet dat den tijt hanghẽ de van ſekerhz te doẽ· die ſekerheyt behoert te weſen ghepronunciieert· tuſſchen die partyen: ende dat ſal houden ende waerdich weſen· op peyne capitale: ſoe wye des breket· oft ouertreden ſal· daer nae dattet alſo met rechte ghecondicht ſal wor den: ende nochtans ſo moechdi we ten· dat oft den heere vanden

partyen die sake weder begeert: hij is sculdich weder te hebben. na dat hi sulke iusticie heeft van seker heyt te gheuen ¶ Item dat onse officiers vermanende onse mannen. na dat sij vermaent gheweest sijn vā recht te segghen: dat sij niet en bliuen bij onse mannē tot occasie van rechten mer dat si vertrecken so langhe als onse mannen eens ende verenicht sijn van recht te segghen. Ende als dan moghen sij wederroepen onse baeliuwen om recht te doen. ende te segghen tot horen vermaninghen. Item dat onse officieren ontfangē onse mandamentē bi groter diligēcie: ende die stellen tot behoerlijcke executie: ten waer bi also dat si daer inne vonden sake: waer om sij des niet en behoren te doen. Welcke sake wi willen dat si scriuen optē rugghe vanden brieue vanden mandament: of bi anderen brieuen waer ō si des niet en mogoen doen. bij den seluen brengher vandē mandamēt. of indient dat sijt also deden of dat in hem sake ware bi faute of ander manieren: dat bij weghe oblique of onbehoerlic des miden. ¶ Wij willen dat si daer of gecorrigeert eñ gecondempneert worden inden costē ende interrest van partye. ¶ Item dat onse officierē van iusticie geen stadthouder en heben. dan in noot-like saken. Mer dat si selue officien exerceren: eñ dat si gheen salarisen

of loen en nemen van enighe sake hoer officie doende: het sij gheestelic of waerlic. Ende dat si gheen voerwaerden noch coep en makē. tegēs enighe officieren ter plecken aldaer dat sij gheboren sijn. ¶ Item dat si niet en nemen op die subiecten oft ondersaten van onsen hogen iusticieren. middels. of laghe enighe kennisse van saken: dat niet en is sake van resort: ten ware in cas van appellacie: of in cas van gebreke weygheringhe van rechte. ¶ Item dat onse ouerste baeliuwen. houden hore excisen ter plecke aldaer dat van outs ghewoenlic is. in hoer baeliuscap: ende anders niet. Vā drie maē den in drie maenden: ende dat int eynde van horen excise: si doē te weten: wanneer dat ander wesen sal: op dat hem een yeghelijck daer nae versien ende reguleren mach. Item dat si niet en moghen maken notarius noch tabelion ropalen. Want an ons hebben wij behoudē die auctoriteyt van des te doen ende nyemant anders. Ende wij willen dat des sij: sonder preiudicie van onsen baroenen: ende subiecten. die ghewoenlic sijn notarius te maken: in hore heerlicheyt ¶ Soe weet. dat alle alsulke macht heeft den stathouder als sijnen meester. Wtghesept: dat hi niet maken en mach ander substituyt of stadthouder. Ende is dē stathouder ghecommitteert van sijnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

meester · representerēde die macht vā
sijnen meester: in sijnre absencie: dz
die clercken hyeten ⌊ vicegerētes·

¶ Van wat saken die officierē mo-
ghen ende behoren te kennē·
Capittel CC·lxxx·

DAer na volcht te seg
ghen: van wat saken die of-
ficieren moghen ende sculdich sijn
te kennen in horen prouincien: nae
dat ick ghesept hebbe vanden offi-
cieren royalen: soe weet dat inder
heerlichept aldaer dat rechters sijn
apur ende sonder middele· Die rech
ters moghen kennē van allen sakē:
sonder exceptie neghene Mer inder
heerlichept of plecken: als daer mid
dele is: ende daer sij niet en hebben
van resort: aldaer en moghē si niet·
noch en behoren te kennen: dan vā
saken van resort: ende van souue-
regnitept· die sulck sijn: dat is te we
ten: te kennē ende te gheuē sekerhep
den royalen· nae datment aen hem
begheert ende daer sake sij: ende die
partpen aldaer teghēwoerdich sijn
gheuonden te houe· Anders valt al
daer reuuop· indient vanden heerē
subiect· ende van sijnen subiect be-
gheert wort: ende indien datse ghe-
gheuen sijn· wat daer of gheboert:
daer nae behoert daer of die kennis
se anden rechter royale: ende aen an
ders gheen rechter· Hoe wel dat die
handadinghe waren ondersatē vā
ander hoge iusticier: ende dat si dye
sapten ghedaē haddē onder hem·
Ende die hoghe iusticier en behoert
hem· noch en is sculdich daer om te
porren· Ende nae dattet den coninc
bekēt bi resort: of bi hoechept· waer
inne dattet sij: die hoghen iusticiere
verliest daer of sijn kennisse· Want
redene en mach niet ghehenghē dat
een misdaet in twee plaetsē ghecor-
righeert wort· Ende dan na dattet
den ouersten wech draecht: an hem
behoertet te blijuen eñ an nyemant
anders ¶ Item hi bekent van allen
delict· bi cas van resort: ghedaen in
sauogaerde enfrepnte: eñ aen hē al-
leen behoert die kennisse· eñ an nye
mant anđs· Hoe wel dat den delin
quant geestelic ploen ware· of sipel
clercke· na dat hijt misdaē hadde·
Mer wel macht sijn dztē biscop heb
ben soude die detēcie vādē lichaē vā
den clercke: mer hi soude hē moeten
brengē tot sijn dagē indē houe roya
le: eñ aldaer op die sauogaer te ant-
woerden: eñ die boetē soudē wordē
ghewesen op sijn tēporale of waer-
like goedē· indien hi enich hadde· eñ
anders niet· Ende den hoge iſticier
ofte ander rechters· onder wyē des
ghedaē ware of woenachtich ware
en soudē daer of gheen kēnisse heb-
ben· ¶ Item bekent dē coninc bi cas
van resort· vā alle delict of misdaet
die ghedaen sijn in pors van wape
nen· die also mach wesen verstaen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Dats te wetē · dat indien vichtelick
of aenvichtinghe gheboert met op=
set eñ voerraet · bidē ghetal van tien
of meer ghewapender mannē : dat
is sekerlic gehyetē pors vā wapene
Daer of die kennisse toebehoert dē
conick: eñ nyemant anders ¶ Hoe
wel dattet in sijnre heerlicheyt ghe=
daen eñ gheschyet ware · Ende dye
sommighe segghē dattet niet en be=
hoert te wesen gheseyt pors vā wa
pene: ten si datter tien is aenvichtē=
de: ghelijck voerscreuē is · daer of de
kēnisse toebehoert den conick Mer
na opinie vandē officieren royalen
als in een vichtelick is aenvichtēde·
eñ met voerraet sommighe compli
ces · Hoe wel datter niet dan vijf en
ware; sc maken sij daer of pors vā
wapene: eñ inder waerheyt so doet
mede dē perlemēt: wāneer die ques=
tie aldaer coemt · Ende daer om nae
die opinie vanden teghenwoerdigē
alsoe heb ic dat ghesien · bij allo veel
exempelen: als sonder ghetal · ¶ Eñ
die boetē vandē pors van wapene ·
soudē ghewesē wordē op die waer=
lijcke goedē vandē clercken : ghelijc
alst voerscreuen is · ¶ Item is oeck
sake van resort · eñ van souuereyni
teyt: alle beclachten vā nyeuwiche=
de: nae datmen hem betreckt aenden
officieren vanden conick · Eñ daer
of en begheert hij gheen renvoy te
doen: ten waer dat die beclachte wa
re vandē subiect · oft ondersaten: te=

ghens sijnē heere · Want alsdan be=
hoert daer of renvoy ghedaē te we=
sen: ten ware ghelijc alst voerscreuē
is inden rubriche vandē rechtē van
den coninghe bouen begrepen ·
Item is sake van resort: die ghebo=
den eñ koerē vandē oeste: na dat die
officieren royalē · daer of hebbē dye
eerste aenvanck: eñ aen hemluyden
behoert daer of die kennisse sonder
renvoy Hoe wel dat geuondē ware
inder heerlicheyt vandē hoghe iusti
cier · oft andere diet begheerden ¶
Item is sake van resort: alle erfscey
dinghe · die roeren of aengaen andē
weghen royalen · ¶ Den procuroer
vandē coninck in die prouincie · be=
hoert daer toe gheroepen te wesen ·
Want sommighe voerscreuen pro
curoeren en behoert hem niet te vor
deren des te doen · bij wat weghen
datet sij Ende soe wes daer of anders
ghedaen en is niet te houden ¶
Item is oec sake van resort · van al=
le die ballinghen vanden conincrijc
Want waer dat sij sijn ghevangen
het sij in landen van hoghe iusticier
of anderē: andē coninc daer of puer
lic toebehoert die kennisse: ende aen
nyemant anders · Eñ die selue bal=
linghe behoren weder ghegheuen te
sijn andē officierē royalē: eñ gheren
voyeert te sijn · Het si dattet begeert
sij of niet: tē waer bij alsoe dattē ho
ghe iusticier hem eerst ghebānē had
de wt sijnre heerlicheyt : ghelijcken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voerseyt is inder rubrice vādē rech-
ten vandē coninc. Item is sake vā
resor van beclachte vā mise de fayt
noch vanñ kennisse. daer of en ghe
scyet gheen renvoy. aen wat rechter
dattet si: noch daer of so en behoert
nyemāt bi ordinancie: nae dat van
die beclachte van mise de fait. mē hē
eerst betrect anden coninc. Eñ waer
op mise de fait behoert stat te nemē
is ghenoech geseyt tot anderē plaet
sen aldaer. daer of ghetracteert is.
hier voer inden boeck. in die rubrice
ghetekent bijden ghetale van. CC
ende vijftich. Ende daer om sette
ick dat int eerste over. Item is sa
ke van resort die kennisse vanden
testamente: na datmen hem betrect
eerst anden coninc sonderlinge. als
dat iaer gheleden is. Eñ daer of en
ghescyet gheen renvoy: ten waer
bi also. dat vander sake daer of ghe
scil eñ questie waer: begonnē waer
om te kennē. bi den hoghe iusticier:
onder wyen die sake leyt eñ anders
niet. Want andē coninc toebehoert
te volcomē die uterste wille vandē
oflivighen. Ende naden bescreven
recht: soe behoert die kēnisse daer of
anden bisscoppen. Item is sake
van resort van doarien. allen vrou
wen: ende ioncfrouwen toebehorē-
de: ende men mach hem daer of be-
trecken aen den coninc. Ende wan-
neer men daer betoghen is. die ken
nisse daer of behoert aldaer te bliuē

sonder enighen renvoy te doen.
Wāt andē conīc behoert die kēnis
ende bewaernis daer of. bi p̄vencie
Item des ghelijcs vandē huelicken
gaven: eñ huelike bewisinge: gelijc
als gheseyt is vandē doarien Item
is sake vā resort alle appellacie: eñ
weygheringe van recht. Want aen
den rechter royale vander provin-
cien machmen hem betrecken. als
tot resort. Item is sake van resort
die kennisse van allen brieven onñ
seghelt royale: sonder renvoy daer
of te doen: nae opinien vanden of-
ficieren royalen. die regieren die ho
ven royalen: ghelikerwijs als loon
vermendoys. amiens. beauquesne
ende tournesis. Mer inder warr-
heyt. daer en sijn niet meer dan drie
seghelen royalen: daer die officierē
royalen die kennisse. of toebehoert:
sonder renvoy. Dat is te weten:
die brieven onder tseghel van castle
let van parijs: daer of die kennisse
toebehoert aen den provoest van
parijs: ende aen gheen andere.
Brieven onder den seghel vanden
marcten vā champaigne: ende oeck
mede brieven: onder dat seghel roy
ale. Item is sake van resort
die kennisse vanden tabellions roy
alen: ende van horen brieven indiē
daer ghebreckelicheyt in ware: ende
van horen hanteiken: ende an geen
ander en behoert die kennisse. daer
of: noch oeck die interpretacie.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item is sake van resort van allen sergeanten en̄ officierē royalē: hoer officie doende: en̄ anden coninck behoert daer of die kennisse: ende aen gheen ander. En̄ indien si woenachtich waren onder ander iusticieren. en̄ si te doen hadden in anderē sakē. anden rechter onder wien si woenachtich sijn behoert die kennis daer of. indien hi sulcke iuredictie hadde des te kennen. Item bi sake van resort heeft die coninc die executie in der heerlicheyt van hoghe iusticierē van allen saken: daer of die hoghe iusticier bi sijnre iusticie niet kennē en mach. En̄ den hoghe iusticier en is daer of niet ghehindert: het si dat die sake crimmele of ciuile is. na dz tet roert oft aengaet crimen de lese maieste: of om sake van souuereynitept. Want sonder rechter en behoert gheen sake van delict te bliuē. War om na datten hoghe iusticier bij sijnre iuredictie daer of niet kennen en mach: soe isset behoerlic dat ten oversten daer of kent.

Van crimen de lese maieste Capit. CC.lxxxi.

Crimen de lese maieste. is te doen. te werckē. te twijfelen. te veruolgen. te exploytieren en̄ te tracteren: bi wat weghe of maniere dattet si of mach wesen: tegēs die edele maiesteyt en̄ crone vanden coninc: ende van alle sine conincrijc. Ghelijc als te comen of te doē tegēs sinen edelen persoen: teghens sijne edele heerlicheyt. tegens sinen edelē state. oft teghens sijn domeyne: teghens sine macht daer alle machtē wtspruyten: te doen murmureren. ende considereren teghens hem. teghens sijne landen: en̄ teghens sijn heerlicheit. te maken enighe aliancie met sine vianden. die selue sine viāden te troesten. in vitalien. in wapenen: en̄ hem amministreren. sustentacie of bistandicheit. Te maken cōspiracie. of monopole tusschen sijn ondersaten teghens hem: te stellen of te bekeren sijn ondersaten teghēs hem. in wat maniere dattet sij: te cōtresayten en̄ slaen sijn munte: het si van goude of van siluere: of sijn seghel of teyken.

Vanden accessoers die inden rade vanden rechten sijn. Capittel CC.lxxxii.

Vanden accessoren die inden rade sijn vandē rechter ende vandē houen moechdi weten: dattet sijn den ghene die gemeenlijc gheroepē sijn te rade vandē rechter en̄ die aldaer bliuē en̄ gheuē vonnisse. En̄ weet dat sulke sijn ghehoudē voer officierē: alsoe wel als die rechters en̄ officieren behoren sy. wanneer si scheyden of wechtrecken vā dien rade: te bliuen den tijt van xl. dagen aldaer ter plecken: ō te wetē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of yemāt van hē beclagē sal willen
in enigher manierē· Wāt si souden
daer of moeten antwoerdē· als offi
cieren ·eñ daer om moghē si daer of
nemē behoerlike eñ redelike salarisē
eñ indien si anders doen· si sijn ghe
houdē te beteren vierwerf also veel
alst gheuondē soude worden dat sij
misdaen haddē: eñ dat sij gheen sala
risen ghenomen eñ ontfanghen en
hadden· van deser beteringē ·soude
den heer onder wyē des gescyet wa
re· die helfte hebbē: eñ die partye die
ander helfte ¶ Item is verbodē bij
den keyser: eñ bi alle die cōsistorien
vandē stichters des rechts: dat geen
woegher en sij rade van recht in si
nen houe ouer vier maenden: comē
de teghens die ouden statuten ende
stichtinghe der keyseren · Eñ indiē
sij daer teghens doē: den keyser seyt
Wij willen dat sij verliesen alle ho-
re goeden: sonder remedie: ten wa-
re bij alsoe dat hi daer of hadde or-
dinancie of gheboden speciale van
des te doen· Want indient also ghe
daen mochte worden· die opinie vā
sommighen ·soude dickent te nyete
doen die constitucieē van onsē voer-
vaderen: dat seer hart wesen soude
dattet gheen dat ghedaen is bi con-
sistorie generale· ende bij premissye
vandē keyser· soude wordē te nyete
ghedaen biden opinien vandē par
ticulieren: eñ bi hore dwase gedach-
ten of ghenuechte ·

¶ Vanden serganten
Capit· CC.lxxxiij·

Serganten bijden ordinancien vanden bescreuen
redenen: ende bij die constitucie vā-
den stichters des rechts· sijn gecom
mitteert bijden rechter te executeren
die exployten ende gheboden van-
den voerscreuen rechter ¶ Ende sij
representeren die faite vanden here
hoere officie van sergauterye excer-
cerende· ¶ Soe moechdi weten· dat
sergant niet en behoert · noch en is
sculdich ouer die gheboden an hem
ghedaen: te doen noch te exployties-
ren officien ouer sijnre commissie:ouer
Ende isset sonder commissie· ouer
die gheboden aen hem ghedaen bij
monden · Ende daer omme behoert
hi te segghen: alsoe verre als hijt bi
commissie doen mach· ende sculdich
is te doen: of soe verre alst mij ghe
boden is te doen bij monde: ende al
soe ouerscriuen of relateren · Ende
indien hijt anders dede: men heeft
alsdan sake van hem te appelleren
Ende den pericule waer op hem:
ende nyet op sijnen meester ¶ En-
de indien hijt alsoe doet: ende alsdā
daer of gheappelleert sij: dat is ten
pericule vanden meester: dye hem
die commissie of gheboden gheghe-
uen heeft: hoe wel dat daer of ghe-
appelleert ware· Itē en heeft gheen
sergant commissie van enige saken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

noch en behoert hem daer of te ondwinden · Item en mach hi noch en is sculdich te treden inder heerlicheit van hoghe iusticier : om te doen eniighe vanghinghe · oft verdachuarre dinge : ten sij dat hi commissie heeft inhoudende die sake waer om hi al daer gaet : soe en doet hi mede inder heerlichz vander vicontier · of borchgraue : om sake daer of dē borchgraue kennē mach : ten sij dz hi oec heeft commissie inhoudende die sake : ten waer bi also dat hi saken vonde of misdaet in tegenwoerdicheyt : ende daer inne mach hem dē sergant voorderen · tot vanghinghe · eñ tot detencie vā lichaem · onder wat iuredictie dattet sij : op dattet sij inden bedriue vander baeliuscap daer hi sergant of ware eñ anders niet · Item en mach noch en behoert een sergant van ander baeliuscap · te doen noch te executeren officien in ander baeliuscap : ten si dat hi daer op heeft cōmittimus vanden coninc · van des te doen : die welke die sake inhout · Eñ die sergantē die des soudē willē doen : soudē moeten thonen aenden baeliu : op wien hi comē wil executeren sijn mandement : eñ oec die executore die hi heeft van sijnen baeliu sergant te wesē · Ende indien hi des niet en heeft · hi en sel niet wesen te obedieren · noch hi en behoert niet te exploytieren · Ende indien dat hi dz heeft · alsdan is den baeliu op wyen hi coemt om te exploytierē sculdich te leenen tot sijnen costen · een van sine sergantem om met hem te gaen eñ sien doen sijn exployt · Eñ indien anders ghedaē ware : eñ an hem nz gheobedieert en ware : daer en souden gheen boeten toe vallen : eñ die executie of exployt die hi gedaē soude hebben · en waer vā geenre waerden · Item en mach den sergant gheen ander committerē of ghebyeden die exployt te doen die hem beuolen is · Want delegnier en mach gheen ander delegieren : ten sij den gheen die delegiert is vandē prince · of ouerste : die hem macht gheeft te delegieren · Eñ daer omme oft gheboerde dat een sergent niet en mach sijn officie excerceren · hij mach wel inpetrerē gracie vandē prince · sijn officie te verpachten · soe veel iaren als den prince hem iaren gheuē salende niet meer · Mer den gheen diet wtgheeft · is wel vā node te sien an wyen hij dat verpacht Want indiē den gheen diet verpacht is · enighe sake dede · die begheerde priuencie van officie : het soude al verlorē wesen : also wel voerden ghenē diet wtgheeft · als voer den ghenen diet annemt · Item en heeft gheen sergant hoe dattet sij · enighe kennisse van saken · van wat sake dattet sij · noch hij en behoert geen procuroer te wesen · noch houders briefs · Wāt hij is sake van officie · altijt om den

coninck·ofte om sijnen heere·

¶ Item soe behoert hi te scriuen vā
alle sijnen exployten: ofte relateren
bij monde· indien dattet in plecke si
aldaermen ghewoenliken is te rela
teren bi monde ¶ Ende hi en mach
niet exploytieren ·ouer die termen
van sijnre commissie· of gheboden·
Ende indien hij dat dede· hij is dat
sculdich te beteren: ende soe wes hij
daer bouen ghedaen hadde· en wa-
re van gheenre waerden ·Ende in-
dien daer of gheappelleert worde:
die appellacie waer rechtuaerdich:
Ende daer omme en behoert gheen
sergant gheen exployt te doen son
der commissie: ten waer vanden sa
ken die hi vint in sijnre tegenwoer-
dicheyt misdaen · Want alsdan en
behoeftmen gheen commissie·

¶ Item en mach oec gheen sergant
maken gheen verbreedinghe noch
recreancie van gheuanghen: wan-
neer hi die ghearresteert of gheuan-
ghen heeft: maer hi is hem sculdich
te brenghen gheuanghen al inden
vangheuissen vanden houe· Ende
segghen den bewaerer vanden ghe
vanghenisse · die sake waer omme
dat hij hem gheuanghen heeft: of
dattet is ō crimē: of om sculden · eñ
welcke· oft hoe groet die is: op dat
hij weten mach hoe dat hi hem ghe
vanghen setten sal· ende bewaren·
Want indien hij die gheuanghenis
se brake · ende den bewaerer hem
ghesept hadde in lichte gheuanghe-
nisse ende die sake groet waer: ende
den sergant hem daer of niet geseyt
en hadde Den bewaerer soude hem
excuseren ende ontsculdighen· bijdē
sergant: ende die sculde ende pericu
le soude wesen opten sergant·

¶ Item is den sergant sculdich te
thonen anden bewaerer den habijt
of die clederen daer inne hi den ghe-
uangen brenct: ende of hi in clerckē
habite is ·of in habite van cledinge
of dat hij tonsuer heeft of nyet ·
Want of den habijt of tonsuer ver
andert of vernyeuwet waer inder
gheuanghenisse: dat soude wesen
toi preiudicie vanden bewaerer ·eñ
niet oanden sergant: ende men sou
de den gheuanghen werder stellen
inden eersten behijnerlicken staet ¶
Serganten sijn die executoren van
den gheboden sentencien ·eñ ordinā
cien vanden rechter: het si bi cōmis
sie daer op ghegeuen· of bi ghebodē
vandē monde: eñ te doen vanghin
ghe· ende bestellinghe van iusticien
Ende si behoeren daer op ghestelt·
ende gheordineert te wesen vanden
here: wyen die heerlicheyt ende iusti
cie toebehoert · Bij brieuen daer op
ghegheuen : ende bij eede daer op
ghedaen aen den voerscreuen heere
of bi sijn baeliu: ofte anders en be-
hoert an hemluden niet geobedieert
te sijn: ten minstē al en worde hem
geen obediēcie gedaē · Daer en waer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

niet aen misdaen · Ende dē sergant
en mach noch en is sculdich te doen
exploot · sonder commissie inhoudē
de die sake · indient in lāde si of heer
lichept · bi middelen ghehouden · Enū
isset in landē ghehoudē apur: die cō
missie en behoeft niet in te houden
die sake expresselic: mer is genoech ·
dat den heer doet darhuaerden syn
ondersaten bij sinen sergantē apur
om te antwoerden op tgheent dat
men hem eysschen sal willen · Item
isset in lande locale: aldaer men niet
en vseert vā commissie · om simpel
beslachte van partye: is ghenoech
te verdachuaerden bi sergant · Mer
isset om actie reele: het soude moetē
ghesc hyen bi serganten ende man-
nen: soe mach ende behoert den ser-
gant gheloeft te wesen · van sijnre
relacie: na dattet hem anders nz an
en gaet dan vandē exploot hem be-
volen · Mer nochtans behoert hij te
hebben tugē van sijn exploot · van-
den gheburē die hi daer toe gheroe
pen heeft ¶ Want anders en is hij
gheen exploot sculdich te doen: soe
weet datten sergant mach worden
verdachuaert: om sijn officie voer
sijn overste ende voer gheen andere
Ende om sijns selfs sake en mach
hij gheen sergant wesen ¶ Item
mach een sergant vanghen ende ar
resteren alle die ghene die hi vinden
sal in teghenwoerdichept des mis-
daets: sonder āder commissie noch
ghebodē: enū die is hi sculdich ghe-
vanghen te breughē · Want sergāt
en is niet sculdich te doen enighe re
creancie noch verbredinghe ¶ Item
en is hij niet sculdich te woenen in
heerlichept van ander heeren · noch
iusticieren: dan onder den here daer
hi sergant of is: enū indien hij onder
ander woenachtich waer: soe en is
hij aldaer niet sculdich te doen eni-
ghe exploot van sergantetye: ende
en behoren niet ghecorrigeert te we
sen in sake van horē dienste: dan bi
den here daer si sergant of sijn · Enū
of si in ander heerlichept woenach-
tich warē · sij soudē aldaer ghecorri-
geert worden van allē sakē: wtghe
sept van horē officien · bijdē rechter
daer sij onder woenachtich souden
wesen · Ende sijn te verdachuaerdē
voer den seluē rechter: alsoe wel als
die burghers of inwonende · enū sijn
sculdich te perticiperen ghelijck dye
ander ¶ Item soe en behorē gheen
sergantē te wesē · over die ghetallen
van out gheordineert: enū indiē dat-
ter meer waren bij enighe vervolch
importuns · indiē yemāt ware diet
begheerde: den heere behoertse of te
setten · oft af te doen setten ¶ Item
sij en behoren niet te nemen dan sa
larisen gheordineert · dats te witten
Die serganten vandē conīc te paer-
de salarisen vā drie scellinghē pari-
sijs: enū die sergantē te voete · achthiē
pēninghen parisijs; hoe wel dat sij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

buten gingen·en̄ dat si veel exploy-
ten deden in enē dach· en̄ om veel p
sonen· Mer dese regule wort dicke
ghebroken :daer om haddē die stich
ters des rechts goede reden · dat sy
gheen ordinancie daer of en maectē
op den sergauten Want men en
vint geen diese houdē En̄ sy en syn
niet sculdich exploypt te doen in heer
lichept gehouden bi middele:sonder
te ropen den here vander plecke· of
syn baeliu·of syn stadthouder· alst
voerscreuē is:En̄ sonder commissie
inhoudende die sake·

Costume vander castelerye van rysele·

Mer nae dye costume
vander castelerye van rysele : het is
ghenoech dat den sergant die sake
exposeert anden heer of anden bael
iu: en̄ si behoren ghelooft te wesen·
bij hoer relacie ·aldaermen vseert bi
gheboden :na datsi niet en wouden
segghē · dat in hoer officie doende·
men hem ghedaen of gheseit hadde
enighe iniurie:daer of si enige faite
souden willen doen :alsdan souden
si tughen moeten hebbē:want nye-
mant in syn selfs sake en is geloeft
na bescreuen rechten Item en mo
ghen si noch en behoren te excederē
die termen van hore commissie· oft
gheboden :ende indien si des deden
so moghen sy daer of betogen wesē
in rechte Want anders en machmē

noch en is sculdich te appellerē van
een executoer: en̄ den sergant soude
in die sake sculdich wesen te beteren
en̄ weder te gheuē die costē van par
tye ghehindert op tgheent dat hi al
so geexcedeert of ouergetredē hadde
Ende of die executie vandē sergant
gheen mencie en maecte van enige
te stellen in houdinge · en̄ besit van
enige erue · aldaer vruchten te heffē
waren· Weet dat die vruchtē gheset
soudē wordē in die luchter hant tot
indiffinitiue Mer in cas van apeel
den gheen die appelleren soude·die
gheuondē waren in die houdinghe
vandē erue · soude blyuen in synre
possessie·ter tyt toe:dat bekent wa-
re vanden voerscreuē apeel· Item
weet dat die serganten sculdich syn
caucie of borch te stellen van horen
officie van serganterye· in handen
vanden ontfanghers vandē conic·
En̄ die sergauten van ander heren
in handen van horen heren· Want
aldaer soude men hem in alsulke sa
ken betrecken · Item behoren si te
doen eede :datsi behoerlic en̄ getrou
welic sullen doen die officie van ser
ganterye:bewarende dat recht van
horen here: en̄ van horen ondersatē
en̄ en sullē niet nemē·dan salarisen
gheordineert en̄ behoerlic: en̄ en sul
len niet reporterē of aenbrēghē:dan
rechtuaerdighe ende ghetrouwe ex-
ployten·en̄ raportē: na hore weten
scap en̄ machte· Item en behoert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheen hoghe iustiicier te hebbē in iu
redictie dan twee serganten Eñ een
borchgraue eñ baroen hebbende ba
roenyen; eñ also vandē steden

¶ Dat inhoudē vander macht van
een sergant bi formularye ·

¶ Allen den ghenen die
dese teghenwoerdighe brieuen sullē
sien saluyt · ¶ Weet een yeghelic dat
wij betrouwende eñ seker wesende
vandē goeden sinnē eñ getrouwich
heden met goeder diligencie vā desē
N · die selue hebben ghemaect · ghe-
committeert · eñ ghestelt · Eñ bi den
inhoudē van desen teghenwoerdi-
ghen brieue: maken committerē · eñ
stellen onse sergantē · in onser iusti
cie ende heerlicheyt van · N · eñ van
den toebehorē: tot sulc recht profijte
eñ emolumenten · daer toe gewoen-
lick: welke officie nv tegenwoerde-
lic vacerende is bider doot van dese
N · Eñ van welke officie eñ sergan
terye die voerscreuē · N · gedaē heeft
den eedt daer toe ghewoenlick: van
ghetrouwelic te doen te bewarē · eñ
te executeren die selue officie: so lan
ghe alst ons belieft · ¶ Soe gheuen
wij in ghebode onse baeliu vander
voerscreuen plecke: of sijn stadthou
der: eñ alle onsen anderē officieren ·
iusticieren · eñ ondersaten: biddē eñ
begheren allen anderen: dat si onsē
voerscreuen sergant obedieren · eñ
verstaen diligentelick · doende sijne
voersеyde officie van sergant erye ·
Hem gheuende eñ leenende hulpe ·
eñ vanghenisse · indient noot sij · eñ
begheert wort Welcke sergant: wij
verbieden bi desen tegenwoerdighē
brieue: alle kennisse van saken ghe
gheuen xc · So weet dat dē sergant
doot wesende · Die actie van sijnre
misdaet int faeyte serganterie nz en
daelt op sijn erfghenamen: dan int
gheen dat hi ontfanghen soude heb
ben · in executie: ter cause van sijnre
officie ·

¶ Vander macht vanden baeliu
der graefelicheyt van henegouwen
Capit · CC.lxxxiiij

Die baeliu der graeffe
licheyt van henegouwen: die
welcke is van des grauen weghen:
heeft dese iuredictie · bi brieuen ghe-
seghel vandē graue van henegou-
wen · in voerledē tijdē: dat hij mach
maken alle saken ghelijc als dē gra
ue selue · indien hi teghenwoerdich
ware · Wtgeseyt vanden erue van-
den graue · eñ wtgheseyt dat hi dye
mannē vandē graue · niet en mach
noch en is sculdich te betreckē in sa-
ken om horen eruen: dan in presen
cie vanden graue Mer vandē huys
raet ende cateelen mach hij wel doē
sonder die teghenwoerdicheyt van
den graue ¶ Item so wye yepetreert
dootslach inder voerscreuen graefe
licheyt van henegouwen; hij vliest

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat lant ende die graefelichept·ſo lā
ghe als hi verſoent ſal hebben tegēs
die partpe· ende teghens den heere:
vanden dootſlach Ende weet dat
alle purgien ·gheſcpen van crimen
inden hoge houe tot bergen: eñ ner-
gens anders Item moechdi wetē
dat alle iuſticien eñ iuſticieren indē
voerſcreuē graeflichept alleens ſijn
Wāt alſo hoghe eñ ſulke iuſticie he
vet aldaer die alder minſte iuſticier
als die alre meeſte ende hoechſte die
daer ſijn · Maer die graue heeft die
ouerſte van allen·

Vanden coſtumen eñ hantveſtē
vander voerſcreuē graeflichept vā
henegouwen·

Item ſyn dye oude vſan
cien eñ die puntē van die hantveſtē
te bewaren in alle ſaken · Ende oft
aldaer geboerde ſake· die in de voer
ſcreuen coſtume niet claer of open-
baer en waren in de voerſcreuē hāt
veſten van henegouwen: ſo is ghe-
ordineert· datmē daer of recht ende
vonniſſe doen ſal ten naeſtē datmē
mach· na beſcreuē recht · Mer noch-
tans: die coſtume ende hantveſten
ſalmen houden ſoe laughe alſmen
mach· Eñ of enighe ter contrarie de
de: ende dat hi niet en bewaerde die
coſtume ende hant veſten· ende ſijne
ghewijſde· Weet dat die graue daer
wel die hant ſettē mach als overſte:
ende remedieren totten ſaken·

Ende oft geboerde· dat in die graef
lichept van henegouwen yemant y
petreerde enighen dootſlach· of dat
daer ſijn enighe leden afghehoudē·
welcke dattet ſi: eñ den gene die des
ghedaen ſal hebbē gheuanghen ſij:
eñ in vanghenis ghehouden· eñ op
die ſake begheert wort · datmē hem
rechte doet· Den gheenen in wyens
iuſticie dat hij gheuanghen ſal we-
ſen· is ghehouden hem te brenghen
inden ouerſten houe tot berghen·
voerden baeliu· met een man van-
den graue: ende aldaer indiē hij ver
weſen wort ter doot om dye ſake:
men ſalt weder gheuen anden iuſti
cier dien hem ghebrocht ſal hebben·
om hem te ſetten tot executie in ſijn
re heerlichept· ende indien hi daer of
ontſleghen wort: ſoe is hij daer of
ghevrpet tot ewyghen daghen toe·
ende geabſolueert· ende mach gaen
vredelick ouer alle die graefelichept
teghens die vrienden vanden dodē
ende oeck teghens allen anderen:
Ende noch in deſer ſake· dē here die
hem gheuanghen heeft en mach hē
daer of gheen partye formeren:
mer den gheuangen moet hem mit
ten recht beclaghen· dat die vriendē
vanden doden. ende die alre naeſte
maghen verdachuaert ſullen wor-
den· om te weten of ſij hem partye
maken willen vanden dodē of niet·
Want andere en ſijn niet ontfanc-
kelick· Ende oft alſo gheboerde:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat die maghe vandē doden in dye
ſelue graefelichede· vondē den genē
die hoze maghe dootgeſlagē hadde:
eñ daer of gheen rechte ghedaen en
ware: eñ ſi hem ſloeghen· Weet dat
ſi niet verboeren en ſoudē: daer om
dat ſi gheſleghē hadden den gheenē
die viant des lants is Item en
mach nyemant doen exploytierē in
ander iuſticie: dan die ſergantē van
den graue: die bi hoechheyt al omme
moghen doen exployt· Ende mē en
doet gheen betalinghe doen vā ſcul
dē inder voerſeyde graefelicheyt· dā
bijden ſerganten vandē graue: dye
al omme exployticren moghen· bij
drie weghen· Dats te weten bij ob-
ligacie ghedaē voerdē man vanden
graue· Die anderde weghe is bi hul
ye van vrie ſteden Die derde is· bi
brieuen daer inne is den vijfſtē pen
ninc of penne is: daer of dē here ge-
dient wort Ende bij een van deſe
drie weghen: moghē ōm ſculden die
ſerganten vanden graue al omme
executeren· indiē ment an hem eerſt
betrect Eñ ſo wye daer of wil ver-
volgen voer enighe iuſticierē vāder
graeflicheyt· wel mach hijt doen·
Mer den ghene die veruolcht wort
en ſal niet antwoerden: ten ſi dattet
hem belieft: ter tijt toe· dat hi geſien
eñ ghehoert ſal hebben die brieuen
voer alle wercken· Noch gheen pre
ſcriptie teghens brieuē: noch gheen
perſonen en ſijn ontfanckelijck bij
procuroerē in eyſche: noch dē graue
en heeft daer of gheē gracie· noch en
mach: noch nye ghesien en wort
Item gheen iuſticiere in ſijn heer
licheyt en vanget· noch en mach ar
reſteren nyemant van vrien ſteden
om wat ſaYte dattet ſi: ten ſi bi alſo
dat hi gheuanghen wort in die tegē
woerdicheyt des miſdaets: tē ſi om
dootſlach· of om afghehouden ledē
of om wonden· of om ander ſaken·
daer die doot of ſpruyten mochte
Item of yemant ghegeuen heeft
pays· beſtande· of ſekerhedē: diemē
hyet ghedoeghen: eñ dat ghedaen:
hij of ander ſijne vrienden iaghedē
den ghenē wye des ghegheuē ware
of andere ſijne vrienden Hoe wel
nochtans dattet ware met ghetogē
ſwaerden· of ander ſcarpe wapenē
Weet dat die payſe· beſtande· of ſe-
kerheden: daer om niet en ſoudē we
ſen gebroken: hoe wel nochtās dat
den ghenē die gheiaecht wort vyele
ende hē quetſtede· Item nyemāt
in die graefelicheyt en mach brant
ſteken paneren· noch conterpanerē
dan die graue· Item ghij moecht
weten: dat alle die iuſticieren vāder
graefelicheyt van henegouwen ſijn
hoghe iuſticieren Mer alſt voerſcre
uen is: nyemant en mach kennē vā
dootſlach dan die graue: ten waer
bij alſo· dattet ware om moert·
Want alſdan ſoude hi hem moghē
wijſen ter doot: biden rade vā ſijne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mannen sonder hemluyden te ver-
manen· Ende hi en behoert daer of
niet te doen dan bi horē rade ·Ende
desen raet en behoert hy̆ nz te nemē
aen ander· dan aen sijne mannen·
Want nyemant die graeflicheit vā
henegouwen :en vermaēt · noch en
coniureert dan die graue· Ende den
here behoert also te beghērē op sijne
leenmannē· of sy̆ sulcke iusticie had
den te doen ·ende te bewaren · als hi
heeft· wat sy̆ daer of doen soudē na
der sake ende tot hoere ghetrouwe
consciencie ¶ Ende alsdan die man
nen behoren hem te andtwoerden·
ende te segghen ·Heere of wy̆ had-
den te bewaren ende te houden sulc
ke iusticie als ghy̆ doet :·ende sulcke
faycte aldaer gheboert ware ·of sulc-
ke sake veruolcht : als wy̆ sien dat
voer v is · Ende ghy̆ daer of alsoe
wel die waerheyt wiste ·als wy̆ doē
ghy̆ soudet hem wy̆sen ter doot·
Ende weet dat den heere die hem al
soe gheuanghen ghehouden heeft·
hem wel mach laten gaen : ende ont
slaen sijnre consciencie · indiē dattet
hem belieft :op dattet sy̆ ghedaē son
der ghelt daer of te nemen ·of ander
corruptie · Ende indien dattet ghe-
weten worde :dattet ware by̆ enige
corruptie : hy̆ soude verlyesen sijne
heerlicheyt : ende sijn lichaem soude
wesen inder ghenaden vanden gra
ue · ¶ Item isiet om diefte :alsdan
soe soude den here die hē geuanghē

eñ iusticie hadde :hem moeten doen
steruē· nae dat die diefte op hē betu-
ghet ware· Wāt daer inne ·en is dē
here nz machtich gratie te doē noch
en mach daer op differeren ¶ Item
van sculde bi obligacie van vijften
pennīc· ghifte of peyne : mogen die
iusticierē kennē· by̆ hem · hore baeliu
of stadthouder : tot hore pure discre
cie · sonder mannē of scepenen daer
tor gheroepen Eñ indien daer geen
vijften pēninc· gifte of peyne en is-
daer in den sculdenaer verbondē sy̆
so machet dē creditoer geuē op sijnē
coste : twelc also wel waerdich is na
die vsancie vandē lande· Mer of dē
here niet ghedient en is van vijften
pēninc van gifte ·of van peyne : eñ
men clachte doet om die sculde met
recht :dat behoert ghedaen te wesen
voer die scepenē vandē here ende bi
verdachuaerdinghe· Item vanden
versworen suldō vinden eñ sien in
die rubrice vanden versworen daer
inne dat daer breder getracteert sal
worden ghetekent by̆den ghetale
van ¶ Item des gelijcs
vanden huysrack ende cateelē suldy̆
vinden in die rubrice daer of mecie
makēde getekent in dat eerste boec
biden ghetale van.

¶ Vandē state vanden aduocaten·
Capittel CC·lxxx·

Weet dat dye faytten
van aduocatie na die ande

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſtichters des rechts is ghehoudē eñ
gherekent als ridderſcap· Want al
ſo als die ridderē ghehouden ſijn te
vichten meetten ſwaerde voer dat
recht: alſo ſijn gehoudē die aduoca-
ten te vichten· eñ te onderhoudē dat
recht van hore practike eñ ſciencie:
eñ daer om ſijn ſij gehyetē in beſcre
uen recht· ridders van recht · Ende
moghen eñ ſijn ſculdich te draghen
gout· als die ridderen· Eñ die aduo
caet behoert te weſen reuerendt int
habijt· int weſen · in conuerſacie· in
luttel ſpreken eñ moderelic· dats te
ſegghē elders dan int ghedinghe

Item behoren ſi te onderhouden
ſaken na hoer anijs rechtuaerdelick
eñ te raden eñ anders geen te nemē
ſalariſen redelijcken nae den ſaken·
Eñ ſo wye ter contrarie doet· of ſoe
wye teghens die partye voerwaert
ſijne ſake te beleyen om te hebbē die
helſte· of dat derdēdeel van die ſake
Weet dattet is fauſſonnerie· eñ ſa-
ke die verboden is biden beſcreuen
recht: op peyne van gheprinieert te
weſen vandē ſtate van aduocacie:
tot grote ſcande eñ confuſe: mer be
horen te nemen hoer ſalariſen in re
delicke ſomme van penninghē: eñ
niet vāder ſeluer ſake· Want te veel
valſcheden ſouden daer of moghen
volghen· bi die ſubtijlheyt vanden
aduocaten: die welke vol parctiken
ſijn.

Dat aduocaten gheen rechteren
en moghen ſijn·

Item ſo wye is aduo
caet in een hof: hij en mach noch en
behoert aldaer gheen rechter te weſē
wāt daer is differencie: tuſſchē rech
ter eñ aduocaet· Eñ die aduocaet be
hoert hem te wachten enige iniurie
te ſeggen anden partye aduerſe·
Want het is ſeer ſcarpelic beuolen
int fayte van aduocacie· bidē beſcre
uen rechtē: tē waer dattet ſeer noot-
telic diende totter ſake· Eñ nochtās
behoer hi daer of protestacie te doē·
dat hijt ſegghen moet nootelic: om
dat recht van ſijnre ſaken te alligie
ren· eñ te onderhouden· Wāt hi des
niet gaerne en ſeyt: noch ſeggen en
ſoude willen: indien dat hijt laten
mochte ſonder ſijn ſakē te minderē·
Eñ hi en is niet ſculdich enige coep
te doen andē ghenē daer hij die ſake
of beleyt· alſoe langhe als die ſake
gheduert

Te doen enighe valſcheden bijdē
aduocaten·

Eñ oft ghebuerde dat
een aduocaet die anghenomē hadde
die ſake van enighe: valſchede dede
teghens ſinē meeſter: dat die clerckē
hyeten bi coſtumen [preuaricatio]·
eñ dat die aduocaet hem adiungeer
de metter ander partye· bi wat ma-
niere dattet ware· tot preiudicie vā-
der ſake van ſinē meeſter· Weet dat
die aduocaet des is ſculdich te beterē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

tot discrecie vandē rechter na sijnre faculteyt: eñ an die partye wedergeuen scade eñ interrest: eñ is sculdich te wesen tot ewighen daghen gheprivert· vander aduocacie· tot scande· eñ tot grote confuse·

Te segghen anden aduocaet enighe iniurie ·

Eñ so wye des den aduocaet opseyde sonder sakē: hij soude grotelic beteren anden rechter: eñ anden aduocaet· vā eerlike eñ profitelike beteringhe nade discrecie van den rechter· nae die sake· ende na dē persone·

Vanden wintsel die den aduocaet doet

Item weet dat dye wintsel die den aduocaet doen mach ·in fayte van aduocacie· Oft gheboert dat sijn vader of sijn moedē oflivich wort: eñ aldaer ander kindere sijn· die andeel hebben willen· die een teghens den anderen: hoe wel dat die aduocaet sijn andeel daer hebbē wil eñ dat hij tot anderen tijdē ghehadt heeft ghifte of bewijsinghe van vader ende van moeder: bij huwelike of anders: dat wintsel ghedaen in aduocacie en valt niet in deelinghe mer blijft vry anden aduocaet: soe edel is dat wintsel: soe en doet oeck dat wintsel ghedaen in ridderscap· Wāt nadē recht gelijc voerscreuē is sij sijn alle gerekent vā eenē cōdicie in ridderscap eñ in aduocacie·

Hoe den aduocaet niet en is sculdich te doen dan sijn officie

Noch houden dye bescreuen rechten die fayte van aduocacien: so edel dattet verboden is in allen steden eñ stat: dat andē aduocaten niet en si beuolen· noch geboden te doen ander diensten· dan die aduocacie· noch ander lastē noch officien: noch in wakē· bi daghe· noch bi nachte: daer of hoer aduocacie soude of mochte wesē in enichsins geperturbeert of verstoert: ten ware bi alsoe: dat somtijts den rechter om hoere goede sinnen: hem mach committeren rechter te wesen inder stede: inden saken diese niet gevoert of beleyt en hebbē Die bescreuē recht verbiet allen rechters· dat si niet en ontfangē enigen aduocaten· totten eede vā aduocacie: ten si bi also· dat hi eerst geexamineert si behoerlic· of hi daer toe nut is voer alle wercken op dat die gemeente niet bedrogen en sijn· te setten hore sakē indē handen van aduocatē· die vandē sake nz en wisten· ondē decsel vandē eede vā aduocacie die hi gedaē heeft te houe eñ daer bi schijnt dat hi suffisant of soluent is Itē seyt die bescreuē recht dat of dē aduocaet die onthoudē is· op iaerlicse pensye oflivich wort: of dat hi ander staten neemt· Daer omme en ist niet datten gheenen van wyen hi dye pensye hadde·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en si gehoudē te betalen die geheele iare vander pensye anden erfnamē vandē aduocaet. ¶ Codice li. ij. ru dicta lege hijs quoqȝ illud]

¶ Vandē aduocaet van officie

Item weet dat dye aduocaet van officie. behoert te wesen die eerste aduocaet indē houe vandē here: die welc hi representeert ghelijc die aduocaet vandē coninc indē houen royalen: eñ na dat hi aduocaet van officie gheweest is om enigen here. die aduocaet heeft ter cause vā officie Weet dat hi nymmermeer en mach wesen teghens die selue heere in fait van aduocacië: hoe wel noch taus dat hi gheen weddē of pensye gehadt en hadde vandē voerscreuē here: eñ nochtās willen die rechteren dat die aduocatē van officien biden consent eñ licencie vandē here: daer of hi is. oft gheweest heeft aduocaet mach wesen indē rade van enighen here: na dattet niet en ware tegens den here. noch tegens die saken. die hi om den here tanderen tijden ghehouden hadde. Eñ also machmē dat sien int perlement vandē aduocaet vanden coninc: die welcke wel sustineert of onderhout ander sakē. dan vandē coninc: so doet hi des gelijcs in een sake van apeel. die gheappelleert waer van een officier royale: loe sustineert hi teghens die officier anden rechter royale: te segghen eñ te onderhoudē. dattet qualic gheweesen. eñ wel geappelleert is: hoe wel dat int qualic appelleren dē coninc hebben soude lx. pont van boeten. Waer om het wonderlic mach schijnen te wesen: hoe den aduocaet vāden coninc daer teghens mach wesē eñ dat doen die aduocaten vanden coninc dickent int perlement.

¶ Va nden aduocaten te gemissen int scriuen.

Item weet dat oft den aduocaet int dingen oft int scriuen bij ongheual ghemissede enige sake te segghen. of te scriuen: daer of die partye voer wyē hi aduocaet is scade hadde of preiudicie in syne sake: eñ soe veel dat sentencie ghegheuen worde tegens den ghenē die sulc aduocaet hebben soude: eñ bi deser ongeual. die partye voer wyen des gedaen gheweest hadde: daer of woude doen enich veruolch: om gereconuereert te wesen. biden faute van sijnen aduocaet. nae die sentencie ghegheuen. hi soude des te late doen. Want na dat die sake ghelaten soude wesen. eñ ghepasseert sonder appellacie. noch sonder wederroep. hij en soude te tyde niet comen.

¶ Vanden aduocaten niet te seggē bij vergheteutheyt enighe sake

Eñ oft gheboert datten aduocaet int dingen vergeet te seggen enige sake die tē sake dienīde is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

waer omme hi dinget :bi ignorācie
of vergetenheyt· eñ daer of die sake
soude mogen wesē meer bewaerhz·
Weet dattē rechter sonder grijef oft
hinder te doē andē partye :dz mach
arresteren eñ vertoeuē op die sake:
eñ properlic segghen vermanen eñ
suppleren ten faute of ghebreke vā
den aduocate:na dattet sake is· dat
regule van recht begeert inder sake
ende niet in faute·

¶ Vanden ghenen die aduocatē te
houe moghen wesen ·eñ die gheene
dies niet en moghen wesen
Capittel ¶ CC·lxxxvi·

Ghesien vanden faute

vander aduocacie : soe volcht
daer nae te thonen wat persouen
moghen wesen aduocatē: ende wat
personen niet·

¶ Eerst weese n

¶ Soe weet dat vanden
fauten van aduocaien·bijdē bescre·
uen rechte· sijn gheprineert weesen
van xvi·iaren·om die redenen: dat
in hem is grote ionchept ende cleyn
constancie ende beuoelen·

¶ Doeuen

¶ Item syn daer of ghe
priueert·doeuen : om die redenē vā
hoere inpotencie ·ende ghebreke·

¶ Blinden

¶ Item syn daer of ghe
priueert blindē: om sake van hoere
inpotencie· eñ oec̄ also wel soudē sij
magē pposerē afhter dē rechter·als
vooren :ghelijc als dede dē aduocaet
brucans:die dickēt pposeerde eer dē
rechter geseté was:of after dē rechtē
twelcke is sake ōbehoorlic eñ ūbodē

¶ Vrouwen

¶ Item syn daer of ghe
priueert vrouwē:bide redene vā ho
re haestichept: ghelijc als calcifurne
die niet en machte hengē·dat in gee
re maniere hoer ptye hoer ūweerde
noch dat dē rechter enige appointe·
ment gaf·sond te segghē haesticheit
of haestighe woerdē an den rechter:
of aen die partye·

¶ Furiosen

¶ Item syn daer of ghe
priueert die ghene die somtijs vallē
in furiositept·of raserye: om die re·
denen·datsij int dinghen daer inne
mochten keeren

¶ Serganten

¶ Item syn daer of ghe
priueert serganten ten plecke ende
heerlichept · aldaer sij te exploytierē
hebben:om die redenen van hoere
officie:die welcke begheert relacyen
ende oeck mede dickent ghehoert te
segghen:ende oeck te exposeren ter
contrarie

¶ Infamen

¶ Item syn daer of ghe
priueert infamen · om die redenen:
dat tot soe edele industrie ende scien
cie ·die welcke ghelpkent is aen dye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

edel ridderscap: niet en behoert dat
een man wrakelic · hem daer of ondē
winden sal · Want an aduocatē toe
behoert te blameren eñ te verwiten
vices: daer om behoertet dat die ad
uocaet wesen sal sonder vices ende
sonder verwijte

Clercken

Item sijn daer of ghe
priueert clercken in saken vanden
bloede: om die reden vander irregu
lariteyt ·

Religiosen

Item sijn daer of ghe
priueert religiosen: ter cause vā hoe
re monasterien · Want den gheene
die int cloester is: en behoert niet dā
hem in sijn cloester eñ regule te hou
den: noch onderwinden en behoren
si hem niet van waerlike sakē Wāt
si behorē daer of te wesē exempt

Clercken van houen eñ notarisē

Item sijn daer of ghe
priueert die clercken eñ notarisē vā
den houe: om die redene vandē eede
secrete: die si te onderhoudē · ende te
bewaren hebbē inden houe ·

Rechters ende accessoers

Item sijn daer of ghe
priueert die rechters eñ accessoerē in
den houe: om dat si hebbē te onder-
houden eñ te bewaren · Eñ oft ghe-
boerde dat die aduocaet seyde enige
sake hinderlic tot sinen meester: dat
en roert den meester niet: ten sij dat
hijt vestichte eñ aduoeert · Ende daer
om en behoert den aduocaet niet la
ten te seggen in sijnen eynde het is
voer minen meester · behoudelic sij-
nen onthouden in als · Eñ oft ghe
boerde dat dē aduocaet niet en wor
de van sijnen meester gheuesticht:
daer inne hij den heere missEyde · hij
behoert gecondēpneert te wesen in-
den boeten van xx · scellinc: eñ alsoe
wordet geiugeert indē houe vandē
coninc tot rijsele: tegens ian vāder
maersch aduocaet · om die redene dz
hi niet en wort geuesticht van sijnē
meester: ende hi sprack teghens den
houe ·

Van aduocaet
te dinghen voer een ander: sonder
daer of versocht te wesen ·

Item of hij hem aduo
caet maect in recht voer te spreken:
sonder daer of begeert of onthoudē
te wesen vandē ghenē voer wyē hij
spreect · Weet dat hi behoert gecon-
dempneert te wesen · in x · scellinc vā
boeten teghens den here · Eñ isset in
houe vā mannē cotters: hi behoert
te veruallen van · ij · scellinghen ·

Item of ghebreet is inder sake die
den aduocaet onderhout van sinen
meester: het sij bi vice of biden scul-
de of ghebreke vanden aduocaet:
Weet dat den aduocaet dat sculdich
is te beterē: vā scade · eñ in terrest

Van commissarisen ·

Commissarysen sijn
die gheene: die geordineert ghegeuē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende ghecommitteert sijn bijden ho-
ve te ondersoeken die waerheyt vā
der sake· vanden ghedinghen ende
proces die inden seluen hove is: op
dat sij partyen gheroepē voer hem
luyden· op die fayten vanden par-
tyen die ghesloten ende ghezeghelt
hem ghesent sijn · horen moghen
tughen vander eenre sijde· ende vā
die ander: ontfanghen brieven in
forme van ghetughen ·namen en-
de toe namen ·vanden ghetughen·
ghehoert· te gheven· ontfanghen re
proches ende saluacien· indient dye
brieven van hoerre machte dat in-
houden· ende anders niet ¶ Want
sij niet vorder en sijn sculdich te doē
dan hoer macht hem kennisse ende
auctoriteyt gheeft te doen: noch oec
vorder houden ondersoeck dan ho-
re macht gheduert ¶ Want anders
noch meer en moghen noch en be-
horen· noch en sijn sculdich te doen·
noch oeck aen te nemen: dan hoere
machte onderwijst hem te doen·
¶ Ende allen dat gheene dat sij daer
of ghedaen sullen hebben· ofte mo-
gen doen duerende den tijt van ho-
re macht: het sij dat sij voldaen heb
ben of niet: in sulcker staet als hoer
ondersoeck is: ten tijde of dage dat
hoer macht wtgaet: soe is sculdich·
ende behoert partyen daer toe ghe-
roepen· allen gheset te sijn in eenen
sack ghesloten ende toe ghezeghelt·
vanden zeghelen vande voerseyde

partyen: soe wel vander sijden des
eyschers· als vander siden des ver-
weerers ¶ Ende al dat gheen dat sij
daer of ghdaen hebben · in sulcker
staet weder seynden te hove· aldaer
sij ghecommitteert ende gefundeert
sijn ¶ Partyen daer op verdach-
vaert· ende gheintimeert te compa-
reren inden voerscreven hove· tot
sekere ende behoerlijke daghen: om
te sien weder an te nemen· ende ont
fanghen die proches: ende daer toe
dat ondersoeck die sij ghedaen heb-
ben· in alsulcker staet alst is: om al
daer op te procederen· ende voert te
gaen· ghelijkerwijs alst behoren en
de redeliken wesen sal ·¶ Ende al
dat gheen dat boven ghescreven is
behoert ende is sculdich te blijcken·
bij proces verbael: die bijden voer-
screven commissarisen behoert en-
de is sculdich ghedaen te wesen in
drie partyen· Van welken die eerste
ende principaelste behoert besloten
te wesen inden sack vanden voer-
screven proces · ¶ Die anderde
partye behoert te hebben die partie
eyschende ·ende beclaghende ·
¶ Ende die derde behoert te hebbē dye
partye verweerende: ende alle dese
selue partien behoren besloten ende
bezeghelt te wesen metten zeghel vā
den voerscreven commissarisen: en
de van gheen ander ¶ Ende daer en
behoeft anders gheen verdachvaer
dinghe: om die partye te hove weð

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te seynden mit hoer proces·ghelijck
voerscreuē is: dan t voerscreuē pces
verbael metten ewangelye: die wel
ke ghehecht is op die sack· daer dye
scrifturē alsoe besloten sijn· Eñ om
dese sake sijn die commissarisen ge-
hyeten eñ ghenaemt ·referendares·
Want sij en moghen inder materie
niet vorder doē: dan hoer macht hē
gheeft·eñ dan hoer mandament eñ
commissie inhout: noch doen·noch
gheuen sentencie of vonnisse·tegēs
noch tot profijte van enighe vandē
partyen· Mer al horen tgheent dat
die partyen sullē willen segghen eñ
proposeren: het si bi alle protestacie
oft anders: eñ sij sijn sculdich al in
ghescrifte te doen setten eñ te sluten
inden sack: eñ allo ghesloten: eñ ge-
seghelt metten seghel vandē voerscri
de partyen weder brengen te houe·
Eñ daer om ghelijc als bouen ghe-
screuen is·en sijn sij properlic andēs
niet gehyeten dan referendares

Hyer na volcht die maniere·hoe
dat die commissarisē behorē eñ scul
dicht sijn te pcederē eñ voert te gaē·
in horen enqueste ofte ondersoec
Capittel CC·lxxxvij·

Nv moechdy weten dz
na dat commissarisen gegeuē
sijn in sake: bi macht hemludē daer
op ghegeuen·eñ ghecommitteert bi
den houe· Die selue commissarisen
om te treden in hoeren voerscreuen
enqueste of ondersoec: so hebben sij
alre eerst te doē dachuaerdē die par-
tyen voer hemludē· bi verdachuaer
dinghe eñ commissie van hem ghe-
gheuen: in welcke commisse hoere
macht behoert int lange genarreert
eñ geincorporeert te sijn: eñ bi seker
doerwaerder of sergant vandē iure-
dictie·daer sij in verdachuaert wor-
den tot seker eñ behoerlike daghe·
Welcke commissie eñ mandament
behoert int langhe te begripen: hoe
dat bider auctoriteyt eñ cracht: van
der macht hemluden ghecōmitteert
eñ ghegeuen sij verdachuaerden tot
seker daghe aldaer ghenoemt eñ ge
assigneert biden doerwaerder of ser
gant: dese eñ dese· ten begeerte van
dese R·eyscher in deser sake· Of bij
contrarie ten begheerte van dese R
verweerer· Eñ of also waer: datten
eyscher niet en dede die diligēcie ·eñ
behoerlicheyt·teghens desen·of desē
also ghenoemt ꝛc·om te sien ofte v-
staen die redenen vanden articulen
eñ scrifturen besloten · eñ beseghelt
vandē houe open te doen: antwoer
den eñ affirmeren· die selue alst vā
reden ꝛc· Item die voerscreuē cō-
missarisen toebehoren te sien ·ende
te horen: tughen sweren inder sake
of saken· voer die welcke sij voer hē
luden betoghen sijn. Item mogē
noch die commissarisen sijn brieuē·
eñ andere munimentē: die in forme
vā getugē pduis eñ geāministeert

sullen sijn: en̄ hebbē die namē en̄ toe
namē vandē psonē: indiē die macht
vandē commissarisē dat inhout: en̄
doer op gheuē reproces en̄ saluaciē:
indient goetdunct die partye Ende
daer toe om te verdachuaerdē tugē
ten daghe gheassigneert · bidē voer·
screuen commissarisē: en̄ daghē op
die selue enqueste ofte ondersoer · te
houden en̄ te veruolghen mits inti
macie: dat of sij comen of niet · par-
tye verdachuaert: daer om niet blij-
uen en sal · dat totter waerheyt van
den voerscreuē enqueste te ondersoe
ken en sij gheprocedeert: alst met re-
dene behoerē sal · Ende weet dat van
den datum vander commissie tottē
daghe genoemt in die selue commis
sie · die partien te compareren voerdē
cōmissarisen: behoert te wesen vijf-
tiendaghe tijts: en̄ tusschen dē dach
vanden exployt · ende den dach ghe
assigneert: behoert te wesen tien da
ghen · of anders den dach soude we
sen onsouffisant · of onbehoerlick:
ende daer soude inne vallen oppo-
sitie redelike · naden stile vandē par
lement · ende sonderlinghe die eerste
commissie ¶ Item welcke sergant
alsoe beuolen oft belast vandē voer
screuen commissie: behoert daer op
te scriuen tgheent dat hij gedaen en̄
gheuondē sal hebbē: dat ghedaē ten
daghe gheassigneert: partye die de-
ser exployt heeft doen doen · partye
aduerse comparant · behoert te pre-

senteren sijne articulen · gheslotē en̄
beseghelt · begheerende die selue opē
ghedaē te hebben: ende die opē ghe-
daen wesende · hij is sculdich die te
affirmeren bij sijnē eede · op die hey
lighe ewangelie vā god warachtich
te wesen · ende rechuaerdelic ghecau
seert: ten naestē dat hi mach en̄ weet
Ende nae die waerheit vander sake
en̄ vander materie subiecte nae sijn
beste wetenscap · ende macht: en̄ dat
van die selue articulē · indien hij eni
ghe sake daer in wiste niet warach-
tich of niet ghedinghet: hij soudet re
trenheren ende doen royeren · ende
uutdoen: op dat die waerheyt vol-
comelijker gheraect soude wesen · en
de ghewetē: ende dat inder sake hi
nyet amministreren en sal · dā recht
uaerdighe ende ghetrouwe tughe-
nae sijn wetenscappe ende macht ·
nochen sal oeck beletten tughen vā
partye aduerse: bij vreesen ofte an-
ders · te comen deposeren ghetughe
nisse der waerheyt: bij wat weghe
dattet sij: ende anden articulen van
partye aduerse · andtwoerden: ghe
louen · ofte missaken dye selue · ten
naesten vander waerheyt: dat hij
beste sal connen ende mogen wetē:
ende alsoe sult ghijt verstaen vandē
enen als vanden anderen · ¶ Dat
ghedaen wesende: soe behoert die g
tye ghelesen te wesen · in dye presen
cie vanden voerscreuen commissa
risen · allen dye articulen ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ elck articule affirmerē · of wrakē
indient noot sy te affirmern: andt-
woerdende int eynde van elcke arti
cule: tgheent dat hi geaffirmeert he
uet · eñ gheantwoert: van welcke af
firmacie eñ antwoerde · ghedaen eñ
volcomen: partye behoert te hebbē
coppe bi extract · indien dat hyt be-
gheert · Dat ghedaen: die commissa
risen syn sculdich eñ moghen proce
deren in audicien · eñ examinacie vā
tughe: op dat die partyen eens syn
of te vreden · in teghenwoerdicheyt
vanden commissarisen: dattet sy al
so wel in presencie eñ in absēcie · als
anders · Tugen verdachuaert of nz
verdachuaert ten daghe ghenoemt
in die commissie · of niet ghenoemt:
op dat int eynde vander audicie na
men eñ toenamē ghegeuen syn · om
reproces te doen eñ saluaciē · indiēt
noot sy: eñ dat alsoe gheaccordeert ·
moghen die selue commissarisē: ho-
ren eñ examineren tughen · soe wel
vander eenre partye als vand̄ and̄
assignerende elc vandē partyē dach
van productie · die een nadē anderē
den tyt duerende van hoer macht

Van partye niet te vreden te we
sen dat die tughen horen eedt doen
in hoer absencie ·

Item oft ghehoerde dz
partyen niet en wouden consenterē
dat tugen gehoert eñ geexamineert
worden · also wel in absencie als in
presencie: alsdan souden sy moeten
sweren voer partye aduerse: tegēs
wyen datse betogen souden wesen:
eñ dat sy ter stont ghereprocеert · of
ghewraect wordē · diese reprocerē of
wraken soudē willen: of anders mē
en soude daer nymmermeer te tyde
comen reproce te doen · Eñ daer om
isset alsoe wel geconsenteert in absē
cie als in presencie ꝛc̄ · op datmē int
eynde mach reprocieren · tot allē ty-
den · indient goetdunct ·

Te horen meer dan thien tugen
byden cōmissarisen op een artikel:

Item en behoeren dye
commissarisen niet meer te horē op
een artikel · dan tien tugen: eñ indiē
sy daer op meer hoerdē · dat surplꝰ
en soude wesen vā geenre waerden
eñ daer by souden sy verlyesē hoerē
tyt eñ horen arbeyt ·

Tughen daer of ghehoert ende
gheexamineert so wel vand̄ eenre p̄
tye als vander ander ·

Eñ of de selue partye
willen voertsetten brieuē in forme
eñ maniere van ghetughe: wel mo
ghen syt doen indient hem belieft ·
Mer eerst eñ voer al isset van node
dat partye daer toe gheroepen sy ·
niet tegenstaende dat die selue p̄tye
gheconsenteert hadde tugen te horē
alsowel in absencie als in presencie
Eñ die partye sal die brieuen horen
lesen in p̄sencie vandē cōmissarisen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende daer of hebben coppe·vanden
beghinſel·vanden middel :ende vā
dat eynde·indien dat ſijt begheren:
ende ſij moghen daer of gheuen re-
proces·indient hem goetdūct ·ende
die macht vanden commiſſariſē dz
inhout·Dat ghedaen·ende die tugē
ghehoert:alſoe wel vander eenre ſij
de als vander ander ſijden· brieuen
neck produites·ende voertgebrocht
alle dat ghene dat in forme van ge-
tughe is te beleyen ende voert te ſet
ten·reproces·ende ſaluacien ontfā-
ghen:ſo wel vander eenre ſijde· als
vander ander·indien dat die partie
dat overgheuen of bedwongē wor-
den ouer te geuen·eñ die macht vā-
den commiſſariſen dat inhout: oft
des niet· die voerſcreuē cōmiſſariſē
ende partyen ſullen hem verdragē·
van des te doen ende ouer te geuen
Die commiſſariſen mogen ende be
horen te doen dachuaerden die par-
tyen:ſo wel eyſcher als verweerer·
voer hemluden:tot ſeker eñ behoer
like daghen:om te ſien ſluten dat p
ces:alſo eñ bider maniere alſt voer
hemluyden beleyt gheweeſt is ·
Ende alle ſcriftueren ende munimē
ten daer toe dienende·beſlutē in enē
ſack·In welcken ſack behoert allen
ghe'et te ſijn in preſencien vanden
voerſcreuen partyen: ſoe wel den
eyſcher· als den verweerer : metten
eerſten partye vanden voerſcreuen
proches verbale: ghelijck als hyer

bouen gheleyt is Eñ alle deſe ſaken
beſloten eñ bewaert metten ſeghele
van elck vandē voerſcreuē partyen
eñ die voerſeyde ſake alſo gheſlotē·
ende beſeghelt:eñ daer toe gheeuan
geliſeert alſt behoert · dach behoert
gheaſſigneert te weſen bijden voer
ſcreuen commiſſariſen·anden voer
ſeyde partyē inden houe vand heer
lichevt·daer dz die proces eñ queſtie
daelt andē eerſtē eñ naeſtē dinghen-
daghe·nade voerſcreuen ſlutinghe
ende ſignature vanden voerſcreuē
ſack:om die ſelue te ſien ontfangen
ofte ſien wijſen ende determineren·
tot behoerlike ende redelijke ſenten-
cie:ghelijckerwijs alſt van redenen
ende van rechts weghen behoren
ſal·

Hyer nae volcht een exceptie te
weten of die een vanden partyen:
of alle beyde niet en mochten gedaē
hebben hoer enqueſte· duerende die
macht vanden commiſſariſen
Capittel CC·lxxviij·

Item ende oft bi enige
auenture of inconuenient·
gheboerde:dat den tijde ende macht
vandē voerſcreuen commiſſariſen
duerende:enich vanden partyē:oft
alle beyde niet en mochten hebben
gedaen hoer enqueſte:daer bi dat ſij
die tughen daer of ſij hem behelpen
willen niet ghecrighen en mochten
tot hoeren wille·Ende dat alſdā die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voerscreuen heerē commissarisē om
meere nootsake daer toe nz verstaē
en mochten. Weet dat om deser sake
niet en behoert te bliuen. die selue cō
missarisen. en behoren en̄ moghen
sluten: en̄ beseghelen den sack. gelijc
alst voerscreuē is int eynde vā horē
tijt ghespecificeert. in hore brieuen
van hoer commissarisē: en̄ die voer
seyde proces ī sulcker staet alst was
of wesen soude: seyndē te houe aen
den ouerstē rechters. Mer beyde die
partyen comparantē indē voerscre
uen houe. indiē enige van die selue
waren eyschende en̄ begeerende. an
den rechters hebbēde tijt proroguie
of wtstellinge: om bat en̄ volcome
liker te informeren dat hof. en̄ den
rechter: hij isset met recht sculdich te
hebben. na dattet bider relacie van
den commissarisē. of anders behoer
lic blijken soude. vandē onleden vā
den partye die des begheerde: of oec
soude des ghescheyen mogen indien
dat die partye des consenteerde. En̄
alsoe machmē makē tot twee proro
gacien: maer den rechter mach daer
gheuen prefixie van tijde: gelijc als
hij sien mach dat die sake begheert:
ouer welke prefixien nymmermeer
en behoert te wesen macht vā com
missarisen: wtgestelt noch verneyen
wet: en̄ die enqueste weder te houē
ghebrocht. vonnisse behoert daer of
ghedaen te wesen.

Vanden redenē dat die partyen
moghen allegieren voer den com
missarisen.

Nu machet gheboren

dat in deser partye vandē commis
sarisen difficulteyt daer op comen
mach: so weet dat somtijts gheboert
dat die partyen allegieren voer dye
commissarisen so veel redenen: dat
sij moeten cesseren hoer audicie. en̄
alsdan indien datter redenen sijn al
daermen op behoert te vertoeuē. en̄
indien si commissarisē sijn ter plec
ke: sij mogen weder stellen. en̄ wed
seynden anden houe: om dat sij bij
malcander gelegen sijn: op dat lich
telic daer op mach geordineert wor
den: en̄ die sake weder senden an die
commissarisen: om voert te proce
deren. Mer indien die sake sulc wa
re. datmen daer op niet en behoerde
te vertoeuē. die commissarisē en be
hoeuen niet te cesseren. sij en mogen
procederen. hoer voerscreuē audicie
en̄ enqueste. Mer wel mogen si ma
ken in hoer proces verbale mencye
vander allegacie vandē partye: op
dat int wijsen die proces redē daer
of gheboert En̄ of die commissarisē
ghegeuen sijn vandē houe vanden
perlement: en̄ dat sij in verre landē
sijn: alsdan en behoren sij niet te ces
seren hoer enqueste. Mer altijt pro
cederen inde selue: en̄ die difficulteit
van partye doen scriuen en̄ setten
inden sack vanden proces. ende dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hoer proces verbale daer of mencie maect: eñ alle te houe weder brengē op dztet hof op alle mach recht doē. alst behoren sal. ¶ Want seer harde sake soudet wesen. dat om frivole cautele of enighe redene van enige partye. die commissarisen van verre landen cesseerden hoer enqueste: wanneer als op alle ouer te brengē recht mach ghedaen wesen bi regule ·xx· Ende nochtans behoert te wesen bi die commissarisen ghedelibereert: of si om enighe redene ghecaligiert behorē te cesseren of niet: op dat die proces die daer en bouē soude ghemaect sijn: niet en mach gheseyt wesen frustre noch defectijf.

Item behoert elck vanden partyen te compareren inden persone: indiē die sake personele is. of dat si bij ꝓcurore niet ontfangen en wordē vā den houe. Want die commissarisen en moghen daer of nemē of toe doē Ende isset om sake die begheert dat men bi procurore mach comparerē so behoren die partien die daer niet teghenwoerdich en willen wesen. hem presenteren bij procuroer. Eñ het en is niet ghenoech. ghehadt te hebben procuracie te houe: mē moet tet voer die commissarisen hebben: eñ ouer gheuē. Want aldaer sal moghen sulke sake ghesept eñ gheargueert sijn. dattet noot is dat daer procuracie sij: of anders daer soude wesē defectie. Want recht sal ghegheuen worden op tgheent dat inden sack gheuonden sel worden. sonder elōs te convereren: eñ daer om ist vā noode eñ behoerlic: dz procuratie aldaer ghegeuen si: indient bij andere dan bij die ꝓpere partyen daer geprocedeert eñ vervolcht is.

¶ Vanden procuroer vanden coninc hem te maken partyen teghēs anderen.

¶ Item somtyts gheboert

tet. dat die procuroer vandē coninc of die procuroer van officie vandē houe. daer of die commissarisen gegheuen sijn in die sake. hem maect partye teghens andere. Alsdā om reuerencie van officie: hoe wel dat die procuroer niet en quame voerdē commissarisen ten dage assigneert so behoren sij hem te verwachten. noch default en begript hē nz voer dat die procuroer in die sake yemāt anders heeft gesubstitueert. Want die procuroer van officien en mach niet wesen ghecontumacieert: daer om datmen niet en weet wat nootsake dat hij heeft ter cause vā sijnre officien.

¶ Dat defoulte niet en mach ghegeuen worden. tegens den procuroer vanden coninck

¶ Item is te weten dat te

ghens den procuroer vandē coninc niet ghegheuen en wort soe lichtelic default als teghens andere partyē.

om die snedele die hÿ mach hebben
om tſapte vandē coninc· Mer noch
tans of den procuroer ghebreckelic
valt tot ſijne daghen: default mach
ghegeuen ſijn eñ mach ſtat hebben
om partye aduerſe: ten ſij bi alſoe·
dattē procuroer heeft ſeker noodon-
leden·om tſapte vanden coninc: eñ
nochtans is hi ghehoudē dat te ont
bieden eñ te doen weten ten daghe
dienende behoerlic·of anders hij õ-
valt in defaulte·alſo wel als partie
aduerſe ſoude doen·Ende alſo woꝛ
det gheraden biden raet vanden co
ninc tot parijs· Dats te wetē· mijn
heer vā marez· meeſter ian kānaert
aduocaet vandē coninc int ꝑlement
om die ſtede van doꝛnic·tegens den
procuroer vandē coninc in tourne-
ſis ·Eñ daer op ſo gheringe als eni
ghe ſake geſet is in audicie voer cō-
miſſariſen: Noch die commiſſariſē
noch die partye tegens wyen die ſa
ke is: om den procuroer niet behoꝛē
te ſcheyden vanden houe: den pro-
curoer van officie en heeft in die ſel
ue ſake ghesubſtituеert enige ſubſti
tuyt voer hem ·om te procederē indē
voerſcreuē ſake als van reden beho
ren ſal: ende alſdan tegens die voer
ſcreuen ſubſtituyt mach genomen
wesē default· eñ proſijt vā default:
om waerdich te weſen alſo veel alſt
ſculdich is waerdich te weſen· Wāt
aften procuroer na dattet is in ſoue
gaerde enfrainte of van delict: ſulc

dat hi biden houe is adiunct: eñ die
ſake is pindiuijs: alſdan mach den
procuroer ſegghen al dat geeue dat
bij mijnre partie adiuncte ghedaen
ſal ſijn: ic aduoyeert oft veſticht bij
mijnre officie: eñ ic begeere recht ſo
verre alſt mi angaen mach

Die een partie te weſen diligente
eñ die ander niet·

Item iſſet in ſake van
partye die een teghens den anderē:
ende die een partye diligente is· eñ
die ander niet Weet dat alſdā mach
gheprocedeert weſen om die partie
diligente·ende tot ſijne ſake: ghelijc
als dic ſake begheert ·eñ teghens dē
defallant: om dat die macht vandē
commiſſariſen niet en is·dā tot we
der brenghen: gelijc alſt voerſcreuē
is·eñ hoer commiſſie is: daer toe te
procederen met intimacie ·comende
of niet: alſdan ſel gheprocedeert we
ſen ten begheerte vanden diligente
Mer tot alle die daghen iudiciaren
Dats te weten alle die daghen ghe-
aſſigneert voer die commiſſariſen·
den defallant behoert te weſen be-
hoerlic verdachuaert eñ gheroepen
voer die doꝛe vandē huſe· of aldaer
die cōmiſſariſen hoer audicien doē·
Ende indien oft hij coemt of niet·
die commiſſariſen behoꝛen altijt te
procederen in hoꝛe productie·eñ vā
alle dies mencie te maken in hoer ꝓ
ces verbale· Want weet datmē alſo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wel behoert te dachuaerdē tot elckē
daghe·als totten eerſtē·Want ſi al-
le dienen ter ſake vāder audicie: eñ
alſo wel die een als die andere Eñ
oft anders ghedaen ware·dat hof
ſoude dat proces te niete doen ende
ſoude die houden voer inutile·

Datmen niet appelleren en
mach vanden commiſſariſē vandē
perlement

Item moet ghy weten

dat vanden commiſſariſen ghe or-
dineert vandē perlement niet en be
hoert gheappelleert te weſen·Ende
ſoe wye appelleert van hem: ſij en
ſouden daer om niet ceſſeren noch
of laten in hore audicie·Wantmen
niet meer en mach van hem appel-
leren·dan vanden perlement dyeſe
committeert·Ende alſo vordet ghe-
ſeyt·bi arreſt vandē perlement: om
die commiſſariſen die ghe ordineert
worden vanden perlement·om die
ſtadt van dornic·ende om die vrou
we van rachye·inden iare duſent
drie hondert een ende tneghentich·
Mer van anderen commiſſariſen:
ghegeuen van houe ſubiect: mach
wel weſen gheappelleert·Ende
alſdan moetmē differeren die com
miſſariſen: ende weder ſeynden dye
ſaken te houe van daer ſij ghecom-
mitteert ſijn: om twijfele te attemp
teren·ende dat is die alre ſekerſte·
Item ghij moecht weten: dat of die
commiſſariſen ghegeuen ſijn biden
perlement: ſi en moghen niet proce
deren ſoe langhe alſt perlement ſit-
tende is: ten waer bij alſoe dat hoer
macht inhoudēde ware·perlement
ſittende of niet: ſoe weet dat ſom-
tijts mach gheappelleert ende ghe-
opposeert weſen tot een vanden cō
miſſariſen·of tot alle beyden·Ende
of die commiſſariſē dat ſien of mer
ken: ſij behoren te ceſſeren ende we-
der keren te houe·ende het is hoer
eere dat ſij des doen·Ende nochtās
of die redene ſijn frivoles·ende dye
opposant niet en woude procederē
op protestacie te onderhouden ſijne
opposicie: ende of die opposicie ghe
houden worde frivole·Weet dz
hij verlieſen ſoude ſijnre productie
ende ſoude blijuen in pericule van
die ſake: ende daer omme iſſz grote
pericule te alligieren teghens die cō
miſſariſen·of hoer commiſſie·ſond
leer grote ſake: ende datmen ſeker
is·ſijn opposicie ende ſake waer te
maken·Ende daer omme behoert
aldaer gheprocedeert te weſen·bij
proteſtacie·Want het is alte gro
te pericule te doen ceſſeren die audi
cien·om den twijfele ofte vreeſe·die
daer of valt·te verlieſen den tijt al-
daer toe gheordineert ende oec ghe
committeert·Want ſo wye frivolic
opposeerde: hij ſoude hem ſeluen
alſdan ſetten in grote pericule van
ſijnre audicien te verlieſen·ꝛc·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Daer of ic ſach dat in een ſake han-
ghende int perlemēt: worde ghege-
uen twee partyen van commiſſari
ſen · die een vandē perlement: eñ die
ander vandē lande · Dats te weten
die een · om een vanden partyen: eñ
die ander · om die ander partye ¶
Gheboerdet dat een vandē partye
wraecte een vandē commiſſariſen:
ſegghende dat hi gheweeſt hadde vā
den rade van die ander partye ꝛc̄ ·
Die commiſſaris voelende ſekerlick
dattet alſo niet en was: om ſijn eer
te bewaren · hij en woude niet vorñ
in die audicie gaen · eer hij beraden
was metten houe: ſo worde hē ghe-
raden dat of die partie niet en wou
de ſeggē dan ſōmierlic dat hi mocht
weſen vanden rade · eñ collacie van
partye aduerſe: dat hi daer om niet
laten en ſoude te procederen inder
audicie daer op: wāneer dat hijt mz
faytē niet en ſoude willen allegierē ·
eñ die ander partye woude dat hij
alſdan procedeerde · Eñ oft die pro-
poſant op die ſuſpectie nz en wou-
de procederen: dat ſoude weſen tot
ſijn pericule · eñ tot pericule van ſij-
ne audicie: eñ daer om macht blijkē
dat in een ſake wel mach weſē twee
partyen van commiſſariſē · alle ghe
geuen vandē houe · aldaert die ſake
eñ materie begheert · Eñ die ſake hā
ghende is: dats te weten · die een cō
miſſaris om een partye; eñ die anđ
om die ander partye · ¶ Item
moghen noch wel ghegeuen weſen
twee partyen van commiſſariſē in
een ſake eñ diuerſe commiſſariſē ge
lijc als twee van eenre ſijde · eñ twee
van die ander ſijde · Eñ alſo wordet
gedaen inden houe vandē perlemēt
in een ſake hangende tuſſchen edele
gherijt vanden ſteene · ende willem
bihollaert in ſake van delict: welcke
partye waren van tourneſis: ende
worden ghelet in faytē van com-
miſſariſen ghegheuen bijden houe:
dats te weten vander ſijde vanden
voerſcreuen biholaert eyſcher: wor
den ghegeuen cōmiſſariſen meeſter
ian van punnage: ende meeſter ian
van artops: beyde heren vanden p
lement: eñ om der ſijde vandē voer
ſcreuē vandē ſteen verweerer · wor-
den ghegeuen commiſſariſē tot ſijn
re begheerte ter plecke in tourneſis
Dats te weten · meeſter iacop van
labbe · ende vint bottelgiers: op die
tijt baeliu van tourneſis · eñ bi elcke
vanden commiſſariſen worden ge-
daen die enqueſte · tot ſijnre partye
toe begherende: eñ weder ghe ſent te
houe: eñ daer op ghegeuē daert mit
recht toebehoerde

Hoe dat commiſſariſen ſculdich
ſijn te bewaren die ſtile vandē houe

Item ghy moecht we
ten dat commiſſariſen behorē alſdā
te bewaren die ſtile vanden houe:
daer of ſij ghegeuen ſijn; ende om

die redene datmē aldaer die decisie
vander sake soeken moet ende · eñ
vonnisse · Eñ of voer hemludē ghe-
proposeert ware · sake die belettede
voert te gaen inder audicie: si en be
horē hoer audicie daer op niet te ces
seren · Mer sijn sculdich alsdā te pro
cederen · mencie makende vandē al-
legacie vā partie in hoer proces ver
bale: op dat soe wāneer al gebrocht
is te houe · recht mach daer op ghe-
daen sijn · Ende of die partyen dat
niet consentieren en woudē: soe mo
ghen die commissarisen hem ordine
ren te scriuen hoer redenē die si daer
op willen mainteneren voert te brē
ghen tot sekere daghen: ende die sel
ue setten inden sack · op dat rechte
daer of mach ghedaen sijn bijden
houe: ende dat die audicie daer om
niet en cessiert · noch om simpel ac-
cessoire: ende dat die waerheyt en sij
ghewetē · na dattet gheen sake en
ware van sulcker effect inder sake:
dat die commissarisen sien souden:
dat op dat gheen dat sij daer of de-
den int voldoen vander audicie · en
worde te nyeuwe ghesel biden houe ·
Want alsdan soudē die commissa-
risen sculdich wesen die sake weder
te stellen te houe: ende partye daer
op verdachuaert wesende tot seker
daghen: om daer of te determine-
ren bijden houe · als bijden rechter ·
Ende alsdan hanghende dies · so be
horen dye commissarisen te cesseren

in hoer audicie · ter tijt toe: dat bijdē
houe aldaer gheoerdineert sal wor-
den: ende āders en sijn die voerscre-
uen commissarisen niet scudich te
cesseren · Ende daer omme isset seer
van node in een sake te gheuen: wi
se ende expres commissarisen · ende
dat sij sien moghen · waer omme sij
sculdich sijn te cesseren · ende waer
om niet · Want anders een loesche
of subtile soude doen arresteren oft
vertoeuen die audicie bij loescheyt
of subtile weghen · Item
somtijts ghebeurtet dat die een par
tye · bij cautele niet en wil: dat die ar
ticulen open ghedaen wordē: ende
alsdan ten begheerte vander ander
partye: soe behoren sij open ghedaē
te wesen · ende voert gheprocedeert:
ten waer bij alsoe · dat dye partyen
contrariant allegierde sake soe eui
dente of doerchdelic · dat die discretie
vanden commissarisen gheuoelde ·
dat die sake aldaer stadt hadde:
ghelijkerwijs alst voerscreuen is:
ende om sake die met redenen nyet
ontfanckelic en is · en behoert niet ō
toeft te wesen · Mer indien hij alle-
gierde dat die sack onbeseghelt wa-
re: hoe wel dattet ghebonden ware ·
of die articulen onbezeghelt of ghe
zeghelt van onbekende seghele: oft
alsoe gheeffacieert · oft verduystert ·
datmen daer nyet en kende printe ·
noch oeck forme · oft andere ghelijke
saken · dye ontfanckelijken sijn ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Alsdan hebben die commissarisen reden te cesseren: so langhe dat daer inne voersien wort bijdē houe

Te affirmeren articulen

Item of die een vande ptyen niet en woude swerē te affirmeren eñ te antwoerden anden articulen: ten waer dat hij seer euidente sake toende · waer om die cōmissarisen behoren te cesseren: sij en sijn niet sculdich te cesserē: wāt daer of valt daer inne luttel excusatie · noch teghens segghen · die ontfanckelick sijn · Mer behoert daer te wesē naerstelic gheprocedeert ten daghe dienēde om den diligent · Het sij te affirmeren of te andtwoerdē Eñ of dye āder ptye tē dage daer toe geseyt eñ geordineert · niet en doet sijn behoerlicheyt te affirmeren · of te antwoerden: eñ die partye diligent begheert dat hi bi sijnre negligencie ende des faulte daer of versteken sij · ende wtghesloten: na datten dage ghealligneert hi des niet en doet: eñ dat sijn redenē allene bliuen onghewraect: eñ niet teghens ghesept: eñ daer of behoert hi te scriuen · eñ die ander ptye daer teghens sept: eñ wil redenē thonen ter contrarie · Weet dat op dese ghescil die commissarisen behoren weder te stellen die sake te houe: eñ partyen daer op seker eñ behoerlijkē dach beteyhenē: ō te hebbē determinacie vander sake · Want het is wel een sake · om te cesserē die audicie · so veel alst wesen mach alle dat gheent dat daer op soude ghedaen wesen: soude moghen wesen te voldoen die audicie · om die negligent die ghesept mochte wesē eñ gerekent voer niet · Ende daer om ist wel behoerlic dat sulke twifele wedgheset sij te houe Eñ of hi affirmerē eñ antwoerden wil: weet dattet nz en behoert ghehenghet te wesen · die partye te antwoerdē: dan op die sake vanden propoest ghedaē vandē artikel · in ghelouen of te wraken: sonder valschen noch gloseren sijn antwoerde · Eñ anders en is die cōmissaris niet sculdich te laten doen · of anders het waer twifele te laten gheuē inder sake: eñ makē als nyeuwe articule: twelke niet en behoert gehenghet te wesen ·

Vanden partyen te eyschen respijt · om te andtwoerden tot eenen articule ·

Item oft ghebeurde dz enighe partye niet en woude andtwoerden tot een artikel · eñ daer of eyschede respijt om hem te beraden Men isset hem sculdich te gheuen · tot des anderen daghes toe · Eñ of hij alsdan noch niet en woude andtwoerden · die commissarisen behorē hem te sommeren bi eerste · anderde eñ derde reyse: dat hij andtwoert eñ voert gaet · alst behoert · Of anders

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Sij sullen daer inne procederen alst
redelic wesen sal· Alsdan en sijn die
commissarisen niet meer sculdich te
cesseren· Mer behoert ghetepkent te
wesen·tegens die articule indē mer
gine vandē rolle vandē articulē·die
sommacie die daer of ghedaen ghe-
weest is:eñ hoe dat hi daer op nyet
en heeft willen antwoerden · Ende
niete min·die cōmissarisē sijn voert
ghegaen·eñ die discrecie vandē rech
ter mach daer in voersien :ende dat
is ghedaen ten eynde: dat int visite
ren vanden proches· daer in gheor
dineert sij alst behoren sal·xc·

Item soe behoren die commissarisē
te hebben een clerck in hore audicie
die den partyen belieft : die welcke
sij sullen doen sweren op die heyli-
ghe ewangelien·in presencie vandē
partyen:dat hij ghetrouwelic doen
sal tfayte · vanden voerscreuen en-
queste·ofte ondersoec:sonď fauoer·
noch hate vander eenre sijde·oft vā
die ander· Ende dat hi heelen sal dz
secreet vander sake: ende dat hij al-
daer wesen sal tot allen die daghen
gheassigneert:behoudelick noot on
leden·die welcke hij soude doen we-
ten in tijde:op dat die partien daer
inne niet en wordē bescadicht· noch
gheperturbeert in enygher manierē

Item die forme te andtwoerden
is:ghelouen of wraken negatijf·
of suppositijf· of inpertinente·
Q: indient die articule van rechte
ware·dat valt inder discretie vandē
gheenen die andtwoert:ende inden
verdachuaert vanden articule·
Want anders en mach gheen goet
ānderwijs ghegheuen sijn:eñ noch
tans is daer of ghetracteert in desē
teghenwoerdighen volumine: al-
daer dat ghethoent is te procederen
in deser sake·inden rubriche ghetey
kent biden ghetale van

Item in dit stuck is ghenoech be
hoerlic te doen seker protestacien·
als die wijse doen· Dats te wetē;ick
make protestacie· dat ic antwoerde
tot articule negatiue:of tot articule
suppositiue·of tot articule vā recht
antwoerde inpertinēte of onbehoer
lic:dat des niet en si ghereкent voer
antwoerde die hinderen of scadigē
mach dat recht van mijnre saken·
noch preiudicie draghen:begheren-
de coppe vanden diffamatorē·ende
antwoerden van partye aduerse:
welcke sake hē behoert ghegeuen te
wesen biden commissarisen

Vanden daghe geassigneert aen
den partyen byden commissarisen

Item dye commissari

sen behoren te assigneren andē par
tien·seker daghen van productien:
eñ eerst aendē eyscher inder sake:eñ
te sien sweren die tugen·die een vā-
den anderen of intimacie: dat of sij
comē of nz· gtye die dach hebbē sal

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

men en sel hem doen sweeren·eñ sel
ghehoert wesen inder sake·Ende in
dien partye aldaer coemt : men be-
hoert den tughe ofte tugen te doen
sweren in sijnre presencie :eñ alsdā
behoert hem gheuraecht te wesē bij
den commissarisen·of hi tegens die
tugen yet weet te seggen · waer om
sij niet ghehoert en mochten wesen
om die partye diese teghens hem be
leyt·Ende of hi daer enighe reproce
ofte wrake weet te segghē dat waer
dich sij:sulke dat hi woude·of moch
te seggen dattet behoerde ghedaē te
wesen:ten waer dattet ware repro-
che ofte wrake die tugen begheerdē
men behoertet te doen brenghen bij
ghescrifte·eñ settent int proches·eñ
die saluacien van partye:op dat bi
den houe ghesien mach wesen:ende
daer om en soude niet bliuen die tu
ghe en soude ghehoert wesen·ō sijn
depositie waerdich te wesen·tgeent
dat waerdich mochte of behoerde te
wesen met reden·Mer of den tughe
bekende den repce·in presencie van
den commissarisen:sulke dat hi mz
recht niet en behoerde gehoert te we
sen:alsdan die commissarisen en be
horen hem niet te horen·eñ behoren
daer of te makē mencie in hoer pro-
ces verbale·Mer dese materie en ge
hoert niet dickent·Want bi genera
le regule van deser materie isset ghe
accostumeert·of ghewoenlic dat die
partyen accorderen:dat die tughen
moghen ghehoert wesen :alsoe wel
in absencie als in presentie ·eñ nyet
ghedahuaert:bi also· dat int eynde
van audicie·elcke heeft name eñ toe
name vanden tughe beleyt eñ ghe-
hoert:vander eenre sijde·eñ vander
ander:eñ dat sij moghen geuen rep
ches·eñ saluacie : eñ alle dat gheent
dat tot forme van proces behoert:
het sij tegens personen ghehoert of
brieuē · eñ deser forme behoert hem
luden te wesen gheaccordeert ·bijdē
commissarisen :eñ behoert die pces
verbale daer of expresse mencie te
maken ·Soe weet dat die forme die
tughen te doen sweren·eñ die te exa
mineren suldi vinden indē rubriche
daer of mencie makende·die spreect
vanden tughe eñ van hoer exami-
neren·xc· ¶Mer wel behoren die
commissarisen hem te wachten·dat
op een artikel : sij niet meer en horē
dan tien tughen · Want die regule
van recht des verbiet :ende en sou-
de niet waerdich wesen die deposici
en daer ouer ghedaen· ¶Item be-
horen die commissarisen te wachtē:
dat die depositie vanden tughen ge
set wort in gescrifte in scone forme·
ende dat elcke bi sōder : ende dat die
tughen segghen die sake· hoe sij we
ten tgheent dat sij tughen :ende oft
sij des wetē· bij dat sij daer teghen-
woerdich gheweest sijn·oft bij horē
segghē·in wat tijde· in wat plecke·
tot wat dage·waer ōme eñ waer in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of sij ghebeden sijn des te segghen:
of dat si daer of ghehadt hebbē ghif
te·of ghelofte· Want tuge die geen
sake en gheeft van sijnre deposicie·
op sulke deposicie en salmē niet ver
toeuen· Item of enighe brieuē ge
hoert sijn in forme van ghetughe·
alsdan moetmen partyen roepē:om
die te sien ouer settē·eñ behoert daer
of te hebbē coppe vandē beghinsel·
eñ vant eynde alleen:op dat indien
hij daer teghens enighe reproce ghe
uen ende maken wil: dat hij die ma
ken mach:ende is ghenoech te stellē
in ghetuge die coppe· op dat die orī
genalen gebrocht sijn·voer die com
missarisen ende partyen·teghens
woyen dattet is te doen: ende dat col
lacie daer of ghedaen si in presencie
van partyen·vā woerde te woerde
ende dat also registereren optē rug·
ghe vanden partyen· oft saken die
men in ghetughe set·ende tgetuych
eñ hoe dat die origenalen gehouden
eñ ghesien sijn tot sulken dage goet
gans ende gaue·

Vanden slutinghe vandē sack

Item hyer nae volcht
die slutinghe vanden sac·Weet dat
die commissarisē als hoer enqueste
gedaen is:behoren te doē dachnaer·
den die partyen voer hemluden tot
sekere daghen:eñ aldaer behoren sij
te hebben allet proces·eñ alle saken
op hem seluē:ende behoert op elcke
vandē sakē· opten rugghe geteykēt
te wesen bidē ghetale van
op welcke stuck eenen brief behoert
te wesen contre rolle· andē proches
verbale:van stuc tot stuck:eñ oec al
le te tonen andē partyen:eñ in hore
presencie behoert al gheset te sijn in
den sack: eñ den sack gesloten ende
gheseghelt mitten seghelen vanden
commissarisen·in die presencie van
den partyē Ende dat ghedaē:die cō
missarisen behoren die partyē te as·
signeren·ende dach beteykenē te ho
ue:om te sien ontfanghē die enquel
te·ende die selue rechtelic te wijsen:
ende proches verbael behoert daer
of van als mencie te makē: ende be
hoert te concluderen· Ende vā dyer
tijt of behoert die macht vandē com
missarisen·ende die proces verbael
gheeynt te wesen: hoe wel dat hore
tijt van machte noch niet en ware
gheexpireert·Want sij om geen an
dere saken macht en hebbē:dan om
die enqueste te doen·ende te voldoē
Ende nae dat sij die slutinghe van·
den sacke·ende die verdachuaerdin
ghe dye welcke si doen den partyen
te houe:om te sien wijsen den seluē
enqueste: alsdan so is hoer commis
sie gheeynt Want sijt alsdan we
der te houe ghesteynt hebben ꝛc·
Ende oft gheboerde :dat enighe vā
den partyen niet en wouden alsoe
concluderen den sack te sluyten: en
de weder kennen hoere stucken·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Weet dat die commissarisen daer ō
niet laten en souden totter slutinge
te procederen· Mer het waer vā no
de· dat si mencie maecten in hoer p=
ches verbale: en̄ dat si screuen : hoe
dat sij hem daer toe behoerlick ver=
dachuaert hebben: en̄ die redenē die
partyē allegieren souden· van nyet
te sluten: en̄ alle te setten en̄ te slutē
inden sack vandē proches: soe dat
bijden houe daer in voersien wort·
En̄ des ghelijcs behoerde dan te we
sen in default· van niet te compare
ren: ten dage vande slutinghe

Dat inhouden vander macht
vanden commissarisen
Capittel CC·lxxxix·

Die macht vande com

missarisen behoert in te hou=
den deser forme· Tristran vandē
bosche ridder· heer van famenchon
en̄ van rinscheuael· raet vanden co
ninc: en̄ regierer vandē baeliuscap=
pen van vermendoys· en̄ van tour
nesis: ende hoer toebehoren· Aen
onsen wel gheminden dese en̄ dese
N·N·etc· mannē vandē rade van=
den houe des conincs· inder stede en̄
stadt van doornic· Wij bijden ac=
coert en̄ consent vanden partyen :
Dats te weten van desē· N· eysscher
teghens dese· N· verweerer: die wel
ke inden ghescil en̄ proches· die sij
hebben inden voerscreuē houe sijn
gheordineert in fayte contrarie· en̄
in enqueste daer op te doen: ghelijc
als bij die scrifturen vander eender
partye· en̄ van die ander v blijken
sal· die welcke wij v seynden sullen
ghesloten en̄ beseghelt onder tsegel
vanden houe· Soe ontbieden wi
v en̄ ghebieden: dat partyen geroe
pen voer v luden· die selue scrifturē
ende redene gheopent: ghij die doet
affirmeren· en̄ antwoerden ghelijc
als regule van recht dat begheert
ghedaen te hebben: doende appelle
ren ende dachuaerdē voer v luden
alle die tugen· die de voerseyde par
tyen v sullen doen gheuen en̄ bege=
ren· om tughenisse der waerheyt te
draghen· inder voerscreuen sake·
Item te doen sweren· die waerh=
te deposeren, ofte seggen: hemludē
te examineren· en̄ horen: met allen
brieuen ende munimentē· die sij am
ministreren en̄ beleyen sullen willē
Ontfanghen die proches en̄ salua
cie· indien dat die partyen enige ge
uen willen· en̄ concluderē in enques
te: sluten die enqueste· ende proches
daer op ghedaen: ende andē partyē
dach beteykent· en̄ weder keeren te
houe: om die voerscreuē enqueste te
sien ontfanghen ende wijsen tot be
hoerlijken eynde ende redelijke· En̄
alle des ghedaē te hebbē· binnē den
tijde van drie maendē inclusys: ghe=
lijc als die stijl vandē parlemēt dat
wtwijst· Dats te weten die eerste
productie: binnē welkē tijt geaffir=

meert eñ gheantwoert sij ten voer-
screuen articulen: vander eenre side
ende vander andere. Die anderde
maent: om die anderde productie.
Ende die derde maent: om die leste
eñ derde productie. indien die par-
tyen ghehoert van beyden syden.
bijden voerseyden houe. bij proro-
gacie. of delayemēt. daer in uz voer
sien en wort Want des te doen geuē
wij v macht ontbieden ende beuelē:
allen iusticieren ende officieren vā-
den voerscreuen baeliuscappē: bid-
den ende begheeren allen anderen:
dat sij v des doende naerstelijcken
obedieren.

Dat inhoudē der cōmissiē vandē
voerscreuen commissarisen

Die commissie vande

commissarisen behoert te wesē also
ghecauseert. ende gheintituleert sul
ke etc. Commissarisen ghecom
mitteert. ende ghedeputeert bi edele
ende moghende heeren: mijn heere
den regierer vanden baeliuscappe
van doznick ende tornachis Aen
den eerstē sergant daer op versocht
saluyt. Wij hebben ontfanghen
die brieuen van mijnen here die re-
gierer ons gheuēde macht van com
missarisen ī dit stuc. daer of dat in-
houden hier nae volcht.
Tristran vanden bosche ridder etc.
Bij cracht vanden welcken brieuen
wij v ontbieden ende ghebiedē. dat
ghij ten versoeke van dese etc. ver-
dachuaert tot sulkē dage etc. dese etc.
voer ons ten dage volghēde: die wi
voceren sullen inder audicie vāder
enqueste sien eñ horen die arculen.
ons op hoer gestil eñ proces gesent
ghesloten eñ besegelt: die selue sien
affirmeren. ende daer op antwoer-
den: als regule vā recht des begeert
sien sweren die tughen. diemen be-
legen sal willen: brieuen oft muni-
menten sien beleyen ofte horen. in-
dient van node si. Concluderen
in enqueste ende audicie: sien sluten
den voerseyde enqueste eñ audicie.
ten daghe gheassigneert weder kerē
ten houe alst tijt ende behoerlic we-
sen sal: inder forme ende maniere.
alst in sulke sake is ghewoenlick
Ende bijder macht ons ghegheuen
ende ghecommitteert: moghen wij
ende behoren des te doen. midts in
timacie: dat indien sij comē of nyet.
wij sullen procederen inden voer-
screuen enqueste ende audicie: alst
behoren sal met reden te doen: ende
daer mede verdachuaert ten voer-
screuen daghe ende daghen volgen
de van onser voerscreuen enqueste:
alle die tughen die op v gheeyschet
ende begheert sellen worden te ver-
dachuaerden: om ghetughe te dra-
ghen der waerheyt inder sake: also
verre als sij dat weten. Ende wij v
van des te doen soe gheuen
macht

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Dat inhouden vandē reſcriptie· of ouerſcriuen vanden voerſcreuē ſergant·

Die reſcriptie vanden ſergant behoert ſulke te weſen· An eerbaren·eñ wijſen minen lieuē heren mijn meeſters deſe ·ꝛc̄· Eere dienſte eñ reuerencie· mit alle obedi encie: mijn lieue herē· v beliekt te weten: dat ick ontfangen hebbe een cō miſſie· doer die welcke deſe mijn reſcriptie ghehecht is: van welke com miſſie ic om die te interineren ten v ſoeke van deſen ꝛc̄· ghenoemt inder voerſcreuen commiſſie· den derden dach in mey: ick mi transporteerde inder ſtede van ſinte amant·aldaer mi gheſeyt wart: dat deſe ꝛc̄· woenachtich was: die welcke inder p̄ſen cie van deſen etc· ſergant mi vleent om te ſien doen mijn exployt biden prouoeſt ter ſeluer ſtede: ic verdach vaerde deſe ꝛc̄· te comparen ten daghe beteykent in mijn voerſeyde cō miſſie· voer v ludē tot doznic: inden huſe van deſen ꝛc̄· aldaer ghi verco ren hebt te houden·eñ te doen uwer audicie: te ſien doen ende volcomen thinhoudē vander ſeluer cōmiſſie: eñ al bijder forme ende maniere als biden ſeluē behoert ghedaē te weſen Die welcke mi andtwoerde : dat hij wel ghehoert hadde·tgheent dat ick gheſeyt hadde : ende begheerde aen mij te hebben coppye vā mijnre commiſſie eñ reſcriptie: twelcke ick hem conſenteerde·ſo verre als ic des met redene mochte ofte ſculdich was te doen· Item ten verſoeke vanden voerſcreuē deſe genoemt alſt voerſeyt is in mijnre commiſſie· ick verdachuaerde oec deſe ꝛce· tē voerſcreuen daghe·eñ plecke·om te depoſeren eñ ghetughe der waerheyt te geuen· inder voerſcreuen ſake Dye welcke mi antwoerden : dat ſij hem wachten ſouden van miſdoē : ende hoe wel dat mij meer andere tugen ghenaemt waren te verdachuaerdē om die voerſcreuē deſe ꝛc· Nochtās om ſekere nootſaken die ick hadde· angaende mijne officie van ſergan terie·eñ om den coninc· Ic en mochte op deſe tijt nz meer verdachuaerden : Mer wel begheerden ſi op mi dat icſe tot anderen dagen ſoude v dachuaerden :welcke ſaken ick hem conſenteerde· Alſe des certificeer ick v bi deſer reſcriptie·gheſeghelt van minē ſeghel: die welcke ick ghehecht hebbe aen deſe tegenwoerdige brieuen· In kenniſſe der waereyt ꝛc·

Die maniere om te maken ſijn proches verbale

Capittel· CC. xc·

Die forme vanden proches verbale behoert ſulcke te weſen· Inden iaer M·CCC·lxxxiij op ſulken dach · Wij commiſſariſē ghecōmitteert eñ gedeputeert in dit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

stuck· Ontfangen hebbēde die brie-
uen van edelen eñ moghende heren
mijn heer den regierer. vā tornachis
ons gheuende ende attribuerende
macht van commissarisen: daer of
dat inhouden hier na volcht.
Tristran vanden bosche ꝛc· Welke
macht gheuonden sal worden indē
sack van desen teghenwoerdighen
proches: ghetepkent opten rugghe
bij· A· Wt crachte vanden welken
machte ꝛc· : wij ten versoeke van
desen ghenaemt inden voerscreuen
macht commissie ghegheuen hebbē
gaende tot sekere serganten vandē
coninc: om te dachtuaerden· die ghe
ne· die te verdachuaerden sijn· Wel
ke commissie ende rescriptie daer of
ghedaen gheuonden sel wordē indē
sack: getepkent opten rugge bi ·B·
Ende des ghelijcs ·om partie aduer
se macht van commissarisen com-
missie ende rescriptie die gheuondē
sal worden inden voerscreuen sack
ghetepkent opten rugghe bij sulcke
tepkenen ꝛc· Ende alsoe van stuck
te stucke: so wel vander eender side
als van die ander sijde: alle setten
tepkenen: ende scriuen alle daghen
ghehouden bijden voerscreuē com-
missarisen: tot int slupten toe van
den sack

Hoe datmen behoert te ewange-
liseren dat proches wanneer alst
gheconcludeert is·
Capittel CC·xci·

Die forme te ewangeli-
seren dat proches: is die euan
gelie ghehyeten· een cedulle dye be-
hoert te wesen gheconsigneert buten
den sack· die alsoe behoert in te hou
den· Den edele ende moghende herē
mijn heer den regierer vanden bael
iusc appē ꝛc· dese· ende dese ꝛc· com
missarisen ghecommitteert eñ ghe
deputeert bij v inder sake hanghen
de inden houe vanden coninc te dor
nic· In welke sake wij v doen te we
ten: dat wij hebben gheprocedeert·
eñ voertghegaen: om te ondersoekē
die waerheit vander sake: also naer
stelic· alst ons moghelic gheweest is
Eñ dat bider macht ons daer op ge
gheuen· dat wi des mochten eñ scul
dich waren te doen ghelijc eñ dat bi
die proches die wi daer op ghedaen
hebben: die welke wi v weder seyn
den besloten ende besegelt van onsē
seghelen sal moghen blijkē: met die
voerscreuen partyen daer op ver-
dachuaert· tot sulken daghen ꝛc·
voer v of voer uwen stadthouder
inden voerscreuen houe: om te sien
die selue proches ontfanghen· ende
daer inne voert procederen alst be-
horen sal: ghegheuen te dornic op
sulken dach·

Vandē arbiters
Capittel· CC· xcij·

Arbiters syn geseit na
opinie vā somige arbiters: eñ
na opinie vā andere arbitratoers:

ende na opinie van andere minlike
paysmakers: eñ na ian andrea syn
sij ghelept die gheene die biden con-
sente van beide partpẽ sijn gecozen
eñ op peyne verbondẽ· eñ ghestipu
leert te houden· het gheen dat si doẽ
sullen of willen doen vandẽ geschil
tusschen hemludẽ: Of anders arbi
trages· is een wille of macht geghe
uen enighe diet aennemẽ wille te de
termineren · eñ pronuncierẽ op dat
gheschil vandẽ partpẽ: het geent dz
redene daer of wtwijst· So weet: dz
so wel als die rechter determineren
tot sentencie· soe behozen arbitres·
hozen eñ geuen trecht aldaer dattet
behoert: so moechdi weten· wat dif-
ferencie datter is: tusschen arbitres
eñ arbitratoers · eñ minlike compo
sitoers. Arbitres en moghẽ inder
sake· hem ghecommitteert ende ghe
submitteert anders niet procederen
dan bi regule van recht bewarende
na dattet ghealligiert oft voer hem
betuecht is· Want geen tractate en
mach hij noch en behoert daer inne
te doen: niet meer dan den rechter·
Eñ en behoert niet te hebben meer
fauoer of gonste totter eenre partie
dan totter andere· Mer alle te laten
gaen na regule van rechte· Arbi
tratoers is die ghene· die vander sa
ke is belast tot sijnre consciencie· re-
gule van recht bewarende· oft nyet
bewarende: eñ mach die partpe ap
pointieren: na dattet hẽ goetdunct·

Minlike compositoers of paysma
kers· sijn die ghene die biden cõsent
vanden partpen hemluden accozde
ren eñ vereníghen: bi hoer consente
eñ vereenichept· Dats te seggen: dat
elcke van desen partpen wel weet
wat hi daer of behoert te hebben·
voer die wtsprake vander minlijke
composicie· No moechdi wetẽ: dat
arbitragen is angenomen· of com-
promis· of gheset· Want bij alle de
se namen machmense noemẽ: eñ en
is niet waerdich: ten si dat hi gefun
deert sij op drie fundacien· Dats te
weten dat daer si trouwe· peyne· eñ
dach: Daer behoert te wesẽ trouwe
om dat tot warachtige compromis
moeten die partpen hem verbindẽ·
bi trouwe· te houden tgeent dat die
arbiteren sentencieren sullen: noch
moet aldaer wesen dach prefixe eñ
ghenoemt: binnen welckẽ si behozẽ
ghesept· ghesentencieert: eñ gedeter-
mineert te hebben: eñ ouer welcken
dach· die arbitragen niet gheduren
en sal: mer sal tot dien dage wtgaẽ
Noch moet aldaer peyne wesen ge-
ozdineert: want so wpe gebzeckelic
ware· te onderhouden die arbitra-
gen: hij soude moeten veruallen in
die peyne daer inne begrepen. Eñ
oft een van desen drien saken ghe-
brake in compzomisse: het waer on
souffisant: eñ en is niet te houden·
noch te conseruerẽ. Die arbitragen
angenomẽ biden arbiters: si behozẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te doen ſcriuen die compromis · eñ
behoren daer of te heffen brieuē vā-
den rechter · of van tabelion · Want
anders die arbiters ſouden procede
ren onbehoerlick · Dat ghedaen: ſij
behoren voer hem te aſſignerē par-
tyen ſekeren dach ende behoerlic · in
eerlike plecke daer ſij vri comen mo
ghen ſonder vreeſe noch twijfele:
ende dat biden conſent vandē par-
tyen · Want indient ādērs geſcyede
die partye die ten dage niet en com
pareerde: ſoude hebben rechtuaerdi
ghe onſeden · Want ten daghe ghe-
aſſigneert in arbitragen: daer inne
ſijn begheert drie ſolempnitept ·
Dats te weten · den dach · die plecke
eñ die vre: of anders indien daer ge
brec in ware: eñ dat die een partye
niet en compareerde · hi ſoude daer
of weſen gheexcuſeert: eñ die reden
is: dat indien ſij niet en verclarē die
ſaken voerſcreuen: die partyen mo
ghent qualick weten · om dies wille
dat die arbiteren niet en hebben ge-
dinghē · noch ghewoenlike daghen
als die rechters doen in horen houe
So weet: datmē nyemant en mach
bedwinghen te weſen arbiters: ten
ſij dat hem belieft · Mer als hijt aen
ghenomen heeft: den rechter mach
ende behoert hem te bedwinghen:
voert te gaen inden arbitragen: en
de voert te procederen · duerende dē
tijt van hore macht · Ende die mach
te gheexpireert: die arbitrage is of-

ende te nyeute: ende en hebben niet
meer macht · Eñ men en mach noch
en behoert hem vorder te dwingen
Ende indien dat ſij binnen horē tijt
niet ghedetermineert en hebben · tot
ſentencie diffinitiue: of tot appoin
tement tuſſchen die partyen · Weet
dat alle dat gheent dat voer hemlu
den ghedaen gheweeſt is: is gheex-
pireert ende nz waerdich: nymmer
meer weder daer op te keeren · hoe
wel dat ſij ghehoert ende gheexami
neert hadden · een groet deel vandē
tughen: ende noch gehoert repchen
ende ſaluacien: of datſe vorder ghe
procedeert hadden tot recht te ſeg-
ghen: ſo en waert niet waerdich · na
dat binnen horē tijt ende macht dye
ſake niet en ware ghedetermineert ·
Ende daer omme: ſoe wye wijſelick
doen wille: hij behoertet te doen bij
ſulker voerwaerden of forme ende
maniere: dat indien geboerde · dat
die arbiters niet eens en waren vā
recht ghedetermineert te hebbē · bin
nen den tijt van hoer macht: of dat
ſijt niet doen en machtē om wat ſa-
ke dattet ware: dat die proces voer
hemluden gedaen · inden ſtate daert
in weſen ſoude ten daghe dat hoer
macht expireerde: alſdan gehouden
ſoude weſen goet eñ waerdich voer
den gheenen wyent toe behoerde ·
weder te brenghen voerden rechter
ende oeck alſoe voert te gaen aldaer
inne · alſt redelijken weſen ſal ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende so wye āders maect sijn com-
promisse: hij maectet onbehoerlick-
ken sij bi alsoe· dattet sij partye ·die
alsdan wil differreren ·eñ wech gaē
alsmen die sake decideert ·xc· ¶ Itē
weet ·dattet inden rechter locael oft
souereyn is ·te bedwinghen die ar-
biteren ·van wat staet of condicien
datsi sijn ·nae dat sij aenghenomen
hebben die arbitrage· eñ die sake·
Eñ dat die sake sulc sij ·eñ van sulc-
ker condicie · dat die rechter daer of
bekent mochte hebben ·indien ment
an hem versocht hadde: eñ dattet si
van sijnre iuredictie ·Eñ of den ar-
biter niet ghedecideert en heeft bin-
nen sijnē tijde die arbitrage ende die
proches ghedaen sij · eñ gefundeert
bi sulker maniere· dat soe wes daer
of ghedaen si: waerdich blijuen sal·
om te procederen tot recht ¶ Weet
dattē rechter mach nader macht vā
den arbiters gheexpireert alle euo-
ceren eñ weder roepen voer hē: om
te procederen eñ te determinerē tot
recht ·xc· Noch moechdi weten: dat
hoe wel dat die partyen hem sijn ge
submitteert ·ten segghen vandē ar-
biters bi condicie van hōre segghen
te houden: eñ dat daer inne sijn dye
drie condicien bouen ghescreuen·
Dats te weten trouwe ·peyne ·ende
dach· Eñ belouē dat si daer of nym
mermeer appelleren en sullen: nyet
te min moghen die partyen daer of
appelleren· noch enigen verbandē
die sij ghedaen hebbē van niet te ap
pelleren: dat en is niet waerdich ·sij
en mogen wel appelleren ·so gerin-
ghe· als sij hem daer of voelen ghe-
hindert: het si in accessore of in prin
cipael xc ·Eñ gij moecht weten ·dat
die appellacie gedaen voer arbiters
of van sentencie van arbiters: dye
appellant machet releueren · voer
wat rechter dattet hem belieuen sal
het sij voer waerlic rechter of geeste
lic· Want aen welcken dat hijt rele-
ueert ·en behoert daer of ghedaen te
wesen enighe renvoy: bijdē redenē
vandē submissie· ende compromis
daer in die partyen hem sijn gesub-
mitteert · Want niet meer reden en
isset te eyschen dat renvoy vanden
rechter ·an wyen datmen die appēl
lacie ghereleueert heeft vandē arbi-
ters: dan men sake heeft te eyschen
dat renvoy vandē arbiters ·an wyē
die partyen hem gesubmitteert sijn
eñ na bescreuen recht ·van appella
cie ghedaen vā sentencie ·of appoin
tament van arbiters en valt gheen
prescriptie van tijde te appelleren·
noch te veruolgen dat apeel van hē
ghedaen ¶ Codi ·li· de tempo ·ap
pella ·autentica si tñ]

¶ Wat personen moghen sijn
arbiters·

¶ Item en behoren nyet
begrepen te wesen in geblijue noch
in cōpromisse van arbitrage ·eyghē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

af cuernurighen : noch op hem en
behoert enighe gheblijf ghedaen te
weſen :ſo en doet oeck op vrouwen
noch op weeſen of iongen die inder
onderdanicheyt of regemēt ſijn vā
den vader : om ſake die den vader
angaet Want ſentencie die bi ſulke
arbiters ghegheuen ware : en is vrz
waerdich· noch en behoert ghehou-
den te weſen ¶ Ende hoe wel dat in
enighe arbitrage twee perſonē wa-
ren :eñ dat die een van ſulker condi
cie ware :ſo en ware die ſentencie vrz
waerdich :ten waer bi allo : dat nae
die ſentencie ghegeuen enighe van-
den voerſcreuen condicien · alſdan
quame tot kennis : ende dat daer te
voren die ſelue man ghehoudē ghe-
weeſt hadde :ende gereputeert voer
vri· Want alſdan ſoude die ſentēcie
houden · ende alle andere van wat
condicien dat ſij ſijn : moghen weſē
arbiters :na datmen aen hemluden
blijuen wil ·

¶ Hoe datmen hem verdraecht vā
arbitragen

¶ Ende hoe wel dat ye
mant aenghenomen heeft· te weſen
arbiter van enighe ſake :ſo mach hi
hem daer of verdragen · bij veel ma
nieren· Dats te weten · dat ſoe wan
neer dat een vanden partyen daer
aen hij arbiter is :hem ſeyt of inpo
ſeert in fame of lelicheyden · Want
alſdan machment hem verdragen

vanden arbitragen :noch geen rech
ter na dat des gheuondē ſal wordē
inder waerheyt en mach hem nyet
bedwinghē daer in meer te doē ·
¶ Item oft die een vandē partyen
viant wort teghēs die arbiters: nae
dat die arbitrage aenghenomē is:
die arbiter mach hē daer of verdra-
ghē :ende den rechter en mach hem
daer toe niet bedwinghen
¶ Item na dattē arbitrage aenghe
nomē is· bij enighe arbiters· die per
tien latende die ſelue arbiters; ghin
ghen tot ander arbiters · ende daer
na woudē weder keren an die eerſte
die ſelue moghen hem daer of ver-
draghen ende ontlaſten · noch daer
nae :den rechter en mach hem nyet
bedwinghē: hoe wel dat die partyē
voerden rechter ghinghē· om die ſel
ue ſake daer of ſi geſubmitteert ſou
den weſē· eñ dā weder die ſake wou
den ſetten an die arbiters :ſo en ſou
de den rechter hem daer toe niet mo
ghen bedwinghē · Want het is den
rechter te beſpotten· dat met redene
niet ghehenghet en mach weſen :eñ
die arbiters ſijn rechters in hare ar-
bitrage· ergo ꝛc ¶ Item mach hem
den arbiter daer of verdraghen · bij
ſiecte die hem op coemt ¶ Itē mach
hem daer of verdraghen :wanneer
hij belaſt wort vā ſijnē here vā offi
cie· daer om hi des niet doē en mach
¶ Item wanneer dat hij anghena
men heeft te doen bedeuaerden · die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hem van node sijn: of die hem ghe-
boden worden van sijnē here: of bij
bevuaerden die hij gheloeft heeft te
doen ¶ Item mach hē daer of ver-
draghen: wanneer hij te doen heeft
voer hem seluen so grote nootsake
euidente: dat hem die meer aengaet
dan eens anders sake: ende dat hij
in gheen sins en soude moghē doen
die een ende die ander: souder daer
inne ghebreckelick te wesen · Weet
dat hoe wel dat gheblijf daer of sij
aenghenomen bij enighe arbiters:
nochtans machet wesē te niete: hoe
wel dat aldaer inne waren die drie
principale redene voerscreuen ¶
Dat is te weten · trouwe · peyne · ēn
dach · Noch soe isset te upeute · bi an
der manierē: ghelijck als oft gheblij
ue ghedaen ware · bij sulker manier
ende condicien: dat inden compro-
misse begrepen ware Wij ons com
promitteren op sulke peyne · bij sul
ker manieren · dat soe wes dese ꝛc.
segghen ende sentencieren sal: dye
niet teghenwoerdich en is int aen-
nemen: dēn compromis en sal niet
waerdich wesen · noch sulke gheblij
ue is niet waerdich noch te houden
Want alle gheblijue ende arbitrage
behoert te wesen van vrye liberali-
teyt · als een rechter oft anders · het
en waer niet waerdich ¶ Item en
is niet waerdich gheblijf die gheble
uen is twee personen bij sulker con
dicie: dat indien sij niet en moghen

verenighē: si nemē moghē die derde
man: ten waer bij alsoe · dat int ghe
bliue doende: die selue derde man al
daer in ghenoemt si ende verclaert ·
Ende die redene is: dat die arbitra-
gen wesen moeten seker ende claer-
ghelijc alst voerscreuen is · Ende of
die arbiters nyet eens en waren · te
nemen die derde man · te nomen · ēn
te kyesen: dat gheblijue en soude nȝ
seker wesē · mer onseker · Waer om
me ꝛc ¶ Item en is gheblijue nyet
waerdich: wanneer vanden drie ar
biters ghenomē · die derde aldaer nȝ
en is: of indien dat hij aldaer si: dat
se niet verenighen en connē · Want
het is van node · dȝ alle die arbiters
eens sijn: oft anders het en is nyet
waerdich: ten waer bij alsoe · dȝ dye
compromisse in houdēde waer: dat
vanden drien · die twee verenicht:
souden moghē sentencierē · ēn deter
mineren dat gheblijue: ēn die redene
is · dat indien die derde aldaer teghē
woerdich gheweest hadde: het mach
wesen, dat hi soe veel goeder redenē
voert ghebracht soude hebben: dat
die voerscreuē sentēcie anders mach
te ghewesen gheweest hebbē · indien
sij verenicht hadden Ende of si niet
verenicht en hadden: so en soude al
daer gheen sentencie gheweest mo-
ghen hebben · ergo ꝛc · ¶ Item of
dat gheblijf is van veel querelē · op
arbiters: welke querelen malcande-
ren ghelijkē: ēn die sentencie vandē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

arbiteren niet en verclaert van alle die querelē : die sentencie is vā hoer seluē te nyeute· Mer isset van sōmi ghe querelen·die malcander niet en ghelikē eñ die sentencie die niet en ūclaert·noch alle determineert·daer om en sal daer inne die sentencie nz te nyeute wesen Mer men sal voert procederen op die andere querele·

¶ Item na bescreuē recht·of die ar·bitrage ghedaen is bij loshept ende forme de dol·Weet dattet van hem seluen is te nyete· ¶ Item of die compromis ghedaen is·ende ghe·bleuen in een stede· ¶ Weet dat dye arbiters niet en mogen gaen in een andere: noch oeck assigneren dach anden partyen :ten sij bi also dattet hem belieft· ¶ Want bij bescreuen recht·daer die proches sijn begonnē aldaer behoert mense weder te eyn·den· Ende bij die selue reden moech bij des weten ende verstaen inden ghebliue·ende arbitrage· ¶ Want aldaer dattet anghenomen ende be gonnen is :behoertet te wesen ghe·decideert :soe weet datter sijn saken die welcke niet en vallen in arbitra ge van yemant· Mer behoert daer of te wesen ghedecideert bijden rech ter·die aldaer of behoert ende mach kennen:ghelijc als sake van adulte re of ouerspul:saken van seruagen van personen:sake van huwelick: ende alle gheestelike saken· ¶ Item gheen sake criminele en valt in arbi

trage· Ende sonderlinghe van rapt van moert·van verraderye·vā ro·uerye· Want hoe wel dat die partiē daer of verenicht waren:soe en sou det niet ghenoech wesen andē here· Ende daer omme verbietet seer scat pelic die iusticie: ende en mach nyet ghecompromitteert wesen van sa·ken· die begheeren souuereynitept· vandē here·als in crimen Want die actie niet aen en gaet partyen :mer anden heere ¶ Item en mach niet wesen ghecompromitteert vā sakē die dat ymer begeren· ¶ Item ende hoe wel dat sommige hem compro mitteren van diefte:op dat sij die ge stolen saken weder moghen crighē Ende oeck van dootslaghe·dat met scone kapte ghescyet is·om die boetē eñ beteringhe eñ satisfactie vā par·tyen Daer om en is niet·dat iusticie daer op behoert te vertoeuen ·sij en neemt daer of pugnicie nader sake· Mer partye en mach niet verbodē worden dat van dese twee saken:te weten van diefte·eñ van dootslach die ytyen en moghē wel accorderen eñ vereníghē indient hem belieft ¶ Mer vander sake bouē ghescreuen en machmē noch en behoertmē hem niet te cōpromitterē:eñ indient ghe daē waer dē rechter soudet ontdoen eñ ūbiedē:eñ daer in valt peyne· ¶ Itē noch en behoert te wesē gecomp mitteert van sake die hanghende is int persement ·noch in houe royale

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſonder die licencie ē̄ oerlof vanden houe·Ende indien dattet gedaē wa re:dat en ſoude niet houden ·noch waerdich weſen:ē̄ die gene die dat deden ſoudent beteren ·¶ Item en mach noch en behoert te weſen ghe compmitteert·van ſake die begeert infame of ſcādeniſſe·Mer die waer heyt moet ghewetē ſijn biden rech ter·Want ſoe wes daer of ghedaen ſij bi arbiters daer om en ſoudet nz bliuen:ten ſoude moetē comē tot kē niſſe vanden rechter·ꝛc·

¶ Vander macht vandē arbiters

¶ Ghesien vanden ghe

bliue ē̄ ſubmiſſie van compromiſ ſie:na dat die wijſe coſtumierē daer of vſeren in waerlike houen ¶ Soe wil ick ſegghen tgheent dat ic van= den clercken daer of heb horen ſeg= ghen:ē̄ houden na beſcreuē rechte So weet dat den arbiter geen mach te en heeft yet te doen·noch te ſentē= tieren inder ſake·ofte gheblijue:nae dat den tijt van hoer macht is ghe= expireert:ghelijc voerſcreuen is·
¶ Item ſeyt den recht: dat of enige partye ghecompromitteert :ende hi ghebreckelic valt ten daghe geaſſig neert biden arbitrage:hi verualt in peyne ghecompromitteert ꝛc· Mer na die opinie vanden wijſen coſtu= mieren· die niet en ſijn vanđ meenī ghe·datmen om een default die pey ne mach vercrigen teghēs die defael

gant· Mer behoren daer te weſē die defaultē·ē̄ die vierde om te ſien iu= gieren die profijte van die defaulte teghens hem geobtinueert:alſo als dat in regule van rechte·ē̄ in waer like houē dat mach ende behoert ge daen te weſen ·Want hoe ſoude ar= biter ghecompromitteert teghēs hē hebbē meerder macht·ē̄ autoriteyt dan rechter ordinarie en heeft·Mer bi defaulte mach die partye diligen te vercrigen die ſake ende die peyne of ſulke profite ·als alſulcke daghe bewijſt nadē ſtaet vander ſake·
¶ Item na beſcreuē recht moechdij weten:dat die arbiters behoren ghe nomen ē̄ ghecozen te weſen·inden gheblive bij ghetale:of in getale on ghelijke:als drie· vijf ·ꝛc· ¶ Item behoert ghi te weten: dat in ſake ge bleuen of ghecompromitteert en is noch en mach weſen recompēſacie· Want daer te voren en heeft gheen ſtadt:noch en is ontfanckelic ·ten ſi bij alſoe·dat ſpecialic daer of ſi ghe compromitteert· ¶ Item moechdij weten dat of twee perſonen ſijn ge compromitteert in een gheblive:ē̄ die een afliuich wort ·Weet dat dye arbitrage is te nyeute:noch die erf= name vādē dodē en ſijn daer an nz gehouden te procederē:ten ſi dat hē belieft· Ende indien ſi daer in wou den procederen · ſoe ſoudet moeten weſen bij auctoriteyt van rechter: oft anders en ſouden ſi daer in niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

maghē procederē: noch en sijn daer
toe niet ontfanckelic ¶ Decretali ex
parte tua nostris auribus ·xc·
¶ Item dat gheestelike sake niet en
valt in arbitrage: eñ wat sake dz in
arbitrage daer of gedaē eñ gheordi
neert waer: dat en soude niet wesen
van waerden · Dit moechdijt weten
bijden bescreuen recht: inden nyeu-
wen decretale · [decretali contingit
interdū ·xc· libro ·x·

¶ Dat inhouden vanden brieuen
van compromis
Capittel · CC xcij ·

Die forme ende manie

re te maken · eñ causeren den
brief van compromis vanden ghe-
bliue is dese · Alle den ghenen ·xc·
Cont si allen ludē: dat voer ons ·xc·
ghecomē sijn in propere personen ·
dese eñ dese ·xc· die welcke bi hore p-
pere eñ liberale wille · om weluaren
van payse van enicheyt. eñ vrient-
scap te voedē eñ te onderhoudē on
der hemluden: eñ om te scouwen dē
cost ende moeynis die daer of soude
moghen spruten · van allen twij ge
schil · proches contracte · comanscap
eñ anders ·xc· die si hebbē eñ gehadt
moghen hebben te samen voertijts
tot desen teghenwoerdighen daghe
toe: ende sonderlinghe sulcke ·xc·
hem sijn ghesubmitteert ende sub-
mitteren allinghe ghelijck ende al:
inder sentencie ende arbitrage bijde
forme eñ maniere · ghetrouwe · ende
rechtuaerdich van compromis: vā
eerbaer eñ wisen desen ·xc· Dat is te
weten: dese vander sijde van desen
eyscher in deser sake ter eenre sijde:
eñ dese ō die ander partye verweerer
ter andere sijde. die welke willen eñ
consenteren: dat ondersoekende die
waerheyt: op dat ghescil ende twij
vanden voerscreuē partyē eñ daer
inne procederē · in behoerlike forme
tot indiffinitiue toe: die voerscreuē
arbiters daer in mogen doē eñ pro
cederē: als arbiters · arbitratoers: of
minlike cōpositoers: hēludē macht
gheuende · eñ auctoriteyt van elcke
vandē voerscreuē partyen · van des
te doen: eñ te arbitrerē · Eñ geloefdē
bi hoer trouwe · daer op gesworē in
onsē handen · eñ op xx · scellinc · van
peyne · te houdē voer vast eñ ghesta
de: alle dat gheent · dat bidē voerscre
uen arbiters · arbitratoers of minli
ke cōpositoer · gheseyt · gheordineert
ghepronuncieert · ende gesentēcieert
sal worden: of bi drien vereenicht ·xc
inden voerscreuen gheblive: ende te
compareren tot alle die daghen · bij
hem gheassigneert · op te veruallen
in alsulke defaulte · als regule van
recht behoert eñ die costume locale ·
vādē houe souuereyne vanē plecke
Welke arbiters daer tegēwoerdich
wesēde: ter liefte eñ contēplacie van
den voerscreuē partyen · dat anghe
nomē hebbē te doen · binnē sulkē tijt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bij maniere ende condicie: dat of sij
binnē den seluen dach· niet en had-
den ghedetermineert sentencie diffi
nitiue: dat sij moghen prorogieren
eñ verlanghen den dach · tot desen
daech toe ⁊c· Des te ghetughe ⁊c·

Item na opinie van sommighē:
het is seer van node· te compromit
teren bij sulker forme ende maniere
dat of den voerscreuē arbiters nyet
en hadden ghedetermineert·binnen
den seluen daghe gheassigneert: op
dat alle dat gheent dat bi hem ghe-
daen sal wesen inden voersepdē ar-
bitrage·niet verlozen noch te nyete
en sij: alst wesen soude·indien dattz
sonder dese condicien ghedaē waer
dattet ghespecificeert sij: dat indien
die arbiters niet verenicht en warē
tot te spreken die sentencie·of gedaē
en hadden binnen den tijt vanden
compromisse: bi wat weghe dattet
ware: dat alle tgheent dat bij hem
ghedaen is·ghelaboreert·eñ onder-
socht inder audicie vander voerscre
uen compromis: het waer in tughe
te horen·of op reproces· of saluacie
dattet al waerdich wesen eñ houdē
soude·ten profijte vanden rechte: ō
weder te brenghen voerden rechter
vander plecke ·indien dat die voer-
screuē arbiters binnē hoer tijt daer
of niet ghedermineert en hadden: ō
die selue voert te wijsen , decideren·
eñ dertermineren: om den ghenen·
wyent dat recht toe wijst· Want an
ders alle dat gheent·dat voer die ar
biters ghedaen waer · soude wesen
verlozen eñ te nyeute metten costen
ten waer dat bij dese weghe gerelie-
ueert waer· eñ allsoe wortet ghesept
bij arrest van perlement · indē iaer
M·CCC·lxxx·om een sake die wel
ke meester ian cannaert dinghede·
om seker personen vanden baeliu-
scap van vermēdops: president op
die tijt: mijn heē arent vā corbye ⁊c
dat oeck gheset sij inden voerscreuē
compromis: dat indien dat vander
sentēcie vandē voerscreuē arbiters
geappelleert wort·dat die appellāt
des sel gherelieueert hebben binnen
drie maenden vandē rechter·vandē
plecke: aldaer hi verstekē soude we-
sen als van appellaci: eñ die senttn
cie geset tot executie· ten profijte vā
partye non appellant Want andes
soudet frustre wesen : daer om dat
daer gheen tijt en is te relieuerē ap-
peel van arbiters·

Vanden tabelions eñ notarisen
Capittel CC·xciiij·

Ghesyen vanden com
missarisē eñ arbiters: die alle
iugieren eñ derternineren moghen
van sake: soe volcht daer na te sien
vandē tabelious· Soe weet dat bidē
ordinancie eñ costume royale : het
is verbodē alle senescalē· baeliuwē·
prouoesten·rechters·ende officierē·
vanden coninc: te constituerē· noch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te maken tabelions of notarisen · bi
wat weghe dattet sij ¶ Want deser
macht en is · noch en behoert nye-
mant toe · dan den coninck: wtghe-
seyt dat of enighe baenroetsen sijn
ghewoenlick te maken · baeliu ende
officier in sijnen houe: die vleert vā
hanttepken · dat hij des sal moghen
doen · om saken dienende · in sijnen
houe allene ¶ Ende het is verboden
bijden ordinarien royalen: dat ghe
ne tabelion oft notarisen royalen:
anders niet en maect in sijnen brie-
uen · of instrumenten: aldaer inne
wesen sal · ghifte · diensten: vijfsten
penninck of peyne · dattet eerste sij
ghegheuen ende ghedient anden co
ninck specialick · Mer generalick
aen allen iusticieren · ende aenden
eersten aldaermen hem sal willē be
trecken · Ende bij die selue ordinan
cie royale is expresselic verbodē · an
den bewaerers des seghelen royalē
dat sij anders die brieuen niet en se
ghelen · die daer op dienē Indien dz
sij die beseghelden: soe en soudet vā
gheenre waerden wesen: daer om
dat die partyen die sulcke obligacie
hebben · hem niet betrecken en sou-
den moghen an wat rechter dattet
hem belieft · sonder misdoen: ende
datmen hem mach betrecken · al tot
wat heere datmen sal willen · nae
dat hij hoghe iusticie hebben soude
ende alsdan die gaeden aldaer ghe-
ganden warē: hij soude die executie

moghen doen · ¶ Noch oeck bijden
officieren of dienaers vandē conic·
en mach hij daer of niet wesen ghe-
perturbeert: ten waer bij alsoe · dat
in hem ghebreck ware: of weyghe-
ringhe vanden rechte · Ende ofmen
hem eerst betrect aen den officieren
vanden coninck: aldaer soe sal dye
kennisse blijuen · sonder daer of ren
voy te doen ¶ Item wij
verbieden · dat alle tabelions · ende
notarisen · of clercken van officien
van onser iusticien: seyt die voer-
screuen oerdinancie · ende costume
royale: nyet en nemen · dan redelij-
ke salarijsen ¶ Dat is te weten ende
te verstaen: van drie lignen enē pē
ninck: Ende van drie tot ses twee
penninghen · ¶ Ende een spanne
lanck sal elcke lignie wesen: ende in
houden tseuentich letteren ¶ Ende
indient meer inhoudende ware: sij
meer nemen · Ende van min: min·
nae dye quantiteyt alst voerscreuē
is: Ende alsoe suldij oeck weten eñ
verstaen vandē instrumēte vandē
tabelions of notarisē: eñ clerckē · oft
andere scriuers: dat dese forme eñ
taxacie aldaer in ghehoudē sij: indiē
daer gheschil of ware ¶ Item
so is verbodē bijder voerscreuen or
dinancie royale: dat gheē tabelion
en ontfāghet enighe contract voer
hem: ten sij dat dye partye kent: oft
dat met hemluydē sijn enighe perso
nē gheestelic die se kent Indien datse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die tabelion niet en kent: eñ dat dye
inſtrument daer of mencie maect.
Item dat die tabelions niet en ont
fanghen inſtrument te maken: tegē
goede ſeden of goede werken: noch
teghens die kercke: noch tegens die
heylighe gheloue. noch tegens den
prince tot onmoghelic: noch tegens
die warachtighe termen vander iuſ
ticien ꝛc.

Vanden eeden Calumpnien die
een yghelijck ſculdich is te doen in
ſijne ſaken.
Capittel. CC xcv.

TE weten is vanden
eeden calumpnien: dat is den
eede die elck ſculdich is te doē in ſijn
re ſake. die hi voerden rechter heeft:
na dat hi daer of verſocht is. Dats
te weten. dat hi hout: te hebben goe
de eñ rechtuaerdighe ſake. den eyſch
te doen die hi doet: ende dat hijt inē
waerheyt alſo gheloeft. Ende den v
weerer. dat hi hout: goede rechtuaer
dighe ſake van hem te verweeren:
eñ dat hi dat in goede trouwe ghe
loeft. eñ op die heylighe ewangelie.
Item iſſet te antwoerden tot ar
ticulen: ſo behoert te weſen den eedt
dat hi hout. gheloeft. eñ affirmeert
die articule bij hem overgheghevuen
in ſijnre ſake: rechtuaerdich eñ rede
lic te weſen. ten beſtē ende rechtuaer
diſten dz hi weet: ende of hi daer in
enighe ſake wiſte. die niet warach
tich en waer: hi ſoudet doen wtdoē
eñ ren voyeren. na ſijn beſte weten
ſcap. Ende vander ſijde vandē ver
weerer: behoert gheſworen te ſijn:
dat hi andtwoerden ſal ten articule
vāden eyſcher: alſo warachtelic alſt
hem moghelic ſal weſen: nae ſijnre
macht. eñ beſte wetenſcap: gelouen
de alle tgheent dat ſijnre conſciencie
hem wrogen ſal warahtich te weſē
niet te wraken: eñ en ſel gheen ſake
ſeggen. die hi uz en hout warahtich
eñ rechtuaerdich te weſen. eñ en ſal
enighen belet. moeyniſſe. noch weē
ſegghen doen. anden tugen: die par
tye adverſe ſel willen beleyen ende
overgevē: eñ om hem en ſel hi geen
tugen amminiſtreren. ſi en ſijn wa
rachtich. eñ rechtuaerdich. na ſijnre
wetenſcap Eñ alſo behoertet geſwo
ren te weſen vander ſake vandē eyſ
cher. dat hij geen tugen amminiſtrerē
noch beleyen en ſal: ſi en ſijn waer
achtich eñ rechtuaerdich nae ſijnre
wetenſcap. ſonder ſaluacie negene:
eñ en ſal ſetten enige delay noch be
let an trecht vander ſake: bi frinole
cautelle. of cauillacie negheen Ende
allſdan behoren die een partye ende
die ander te ſweren: eñ daer op ghe
uen die wijſe rechters ſeker articulē
die alſo inhouden. Illud iuretur
ꝙ lis ſibi iuſta videtur. Sic inqui
retur ꝙ verum teſtificetur. Nec
probabit vt falſa ꝓbatio detur.
Vt lis tradetur delatio nlla petet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Item alle dat gheent dat voer-
screuen is: mach worden gheswore
bij procuroren · nader regule ende
forme van procuracie · ende en is nz
ghehouden den procuroer te affir-
meren: ende dye voerscreuen eeden
te doene · dan inder siele van sijnen
meester · ¶ Maer weet dat hij wel
behoert te weten · ende te ondersoec
ken sijnen meester: alsoe veel · ende
alsoe nae der waerheyt alst hem mo
ghelijcken wesen sal: op dat hijt se-
keliker doen mach · ¶ Want na die
instructie van sinen meester soe is
hi des sculdich te doen · ende tot sijn
pericule · ¶ Ende oft hi anders dede
hi doet des tot sijns selfs pericule ·
ende auentuere van lijf ende vand
siele · ¶ Item te sweeren inder sa
ke · ende te draghen den eedt vandē
verweerer opten eysscher: dat dye
clercken hyeten inden latine · ¶ Re
ferre iuramentum ·] ¶ Noch moech
di weten: dat alle rechter sculdich is
te doen sweeren inder sake · bijden
eysscher · ende oeck biden verweerer ·
inder forme ende maniere ghelijck
alst voerscreuen is ¶ Nochtans dic-
kent ghebueret · dat die partyē com
paranten voerden rechter den eys-
scher stelt sinē eyssche: inden eede van
den verweerer: ende seit dat hi hem
daer of sal ghelouen · ¶ Soe weet
dat alsdan den verweerer sculdich is
daer of te sweeren: ende vā alle dat
gheent · dat hi bi sinen eede daer of

affirmeren wille: soe behoert hi al-
daer of ghelouet te wesen: sonder
nymmermeer andere tughen noch
reproches · of wederseggheu te doē:
ende recht soe behoert daer op stadt
te nemen · [pro et contra] ¶ Maer
indien dye verweerer daer op nyet
sweeren en woude: ende dat hijt alsa
weder woude setten inden eedt van
den eysscher · ¶ Weet dat alsdan dē
eysscher sculdich is daer of te sweren
ende en mach noch en behoert des
nyet te weygheren · Ende indien hi
dat nyet en dede: hi behoert te ver-
vallen van sinē eyssche · ende weder
gheuē die costen: ende indien dat hi
dat sweeren wille · na dattet an sinē
eet gheset is: hy behoert ghelooft te
wesen · van allet tgheent dat hi daer
of sweren sal: sonder weder teghēs
segghen te doē ¶ Ende oft ghebuer
de: dat dē verweerer niet en woude
swerē · noch des niet en woude werē
setten totten eede vandē eysscher · als
dan behoert hi verwonē te wesē vā
den eysscher · bi contumacie vā eede ·
om die waerheyt · ¶ Ende behoert
alsoe daer in gecōdempneert te we-
sen · ende indē costē · ¶ Te weten is
dat aldaer sijn seker saken · indē wel
ken den eede te sweeren inder sake ·
nyet en mach noch en behoert alsdā
weder ghe set of ghestelt te sijn: ghe-
likerwijs: of den man maect querel-
le teghens sinē wiue: om dat si hem
van sine goeden ghenomen heeft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

inder sake·den eedt en is niet weder
te stellen opten man·[rerum amcta
rum]·Want tghetugen behoert dē
man toe. Item noch in ander sa-
ke: of den crediteer enighe pande te
pande heeft·eñ hij dat vercoep bij
ghebreke van betalinghe·sonder te
roepen den sculdenaer·eñ den scul-
denaer weten wil·waer om·of om
wat prijse sijne pande vercoft is·
Weet dat den crediteer is gehoudē
te sweren: om wat prijse dat hijt ge
gheuen heeft: sonder des weder te
stellen totten eede vanden eyscher·
[Codice·de iure·] Ghij moecht
weten dat alsoe wel alsmen sweren
moet in saken: also wel behoert ghe
sworen te sijn bij bescreuen recht in
eysche van coste· Item of dē clerc
dach heeft int proches voer waerli-
ke rechter in eysche: hij moet·eñ is
ghehouden den eedt te doē calump-
nieux·als trecht dat onderwijst·
Des ghelijcs moet hi oec doen·int ō
weeren: na dat hi sorteren wil iure
dictie: niet teghenstaende enighe sa
ke·of costumen ter contrarie: of an
ders default soude ghegeuē wordē
teghens hem: ghelijc als een waerli
ke· Oft gheboerde·dat yemant
ghesworen hadde te betalen woeke
naer of lombaert·Weet dat vā sul
ken eede mach ghedaen sijn dispen
sacie: nochtans oft gheboerde·dat
sonder dispensacie enighe met recht
veruolcht wort·Weet dat om dies
wille dattet soe scarpe sake is van
eede: datmē houdē eñ betalen moet
den protestacie te repeteren·dē eedt
ghequijt: wanneer als hi betaelt he
uet het gheent dat hi ghesworē heeft
Mer die sake betaelt·eñ den eedt ge
dypet·het gheent dat also betaelt is
machmen met reden repeteren met
recht: eñ daer is rechtuaerdige sake
van des te doen na bescreuen recht·
[Decretali·rubrica de iure iurando
ex amministratione & decretali debi
tores &c.· Item ghij moecht wetē:
dat soe wye enighen eedt doet·van
enighe sake te doen: eñ daer na hem
te voren coemt: dat dese sake also ge
sworen·noch beter ware in andere
maniere ghedaen·Weet dat om die
sake te verantwoerden: eñ in doech
den te verbeteren men hem ypet en
versweert: mer is verbeteringhe vā
den eede·op die sake· Item oft ge
boert dat yemant met crachte of be
dwanghe·of wt vreese constant eet
doet van enighe sake·of ghelooft te
doen·weet dat sulken eedt niet en is
te houden: na dattet is tegens redē·
ende goede sedē: ende op sulcke eedt
valt lichtelick dispensacie· Item
noch seyt die voerscreuen recht: dat
een ridder behoert wel te wesen ghe
dispenseert van valsche tughe·dye
onwetentlic coemt teghens sijnen
eedt ghedaen: sonder dat hij reden
heeft te comen teghens andere dan
bij sijnen properen wille·

¶ Item of ick gheswozen hebbe te
doen·tgheent dat een ander mij ghe
biedē sal:ende hij mi ghebyet te doē
dat ghene dat ick tot anderen tijden
ghswozen hebbe niet te doē: op dat
hij mij ghebyet sake onbehoerlijck:
ghelijc als teghens die kercke·of te-
ghens iusticie·of teghēs goede sedē·
Ic en ben daer an niet gehouden te
obedieren :noch daer omme en coe-
me ic niet teghens mijn eedt met rē
den·[Decretali·libro·ij·rubrica su-
perius dicta·capittulo veniens.]
Noch seyt die bescreuen rechte : oft
gheboerde dat ·yemāt enē eedt dede
tot andere · van hem te doen sulcke
ghelofte: op dat hij sulcke sake doet
dat indien die gheene·wyen dē eedt
ghedaē sal wordē·ghebreckelic valt
te doen ·tgheent dat den ghene dier
sweert meent dat hij doen soude:en
de den gheen dier sweert ghebrecke-
lick valt vandē eedt·die hij hem ghe
loeft heeft·¶ Weet dat hi niet en be
hoert ghehouden te wesen voer ver
swozen:noch van valschen eedt·
¶ Item noch onderwijsē die bescre
uen rechten:dat clercken die in clerc
scappe leuen·die niet en houden enī
ghe temporaliteyt: niet ghehouden
en sijn te sweren·noch enighen eedt
te doen met die waerlike: noch daer
toe en moghen die waerlike hem nz
bedwinghē·in enigher maniere·
Oft gheboerde dat yemāt gheswo-
ren hadde · ende eedt ghedaen : dat
hij teghens yemant anders int spe-
ciael nymmermeer· wesen· comen:
noch procederen en sal ¶ Weet dat
daer omme niet en blijft: dat oft ge
boerde dat die ghene die also geswo
ren heeft te doen· heeft in sijnre gso
ne·teghens den ghene daer hij also
toe gheswozen heeft: wel mach hijt
doē·sonder te comē teghēs sinē eedt·
Mer des en soude hi niet mogē doē
indien dattet gheboerde te doē· om
kercke·of om gheestelike personen:
als van monastrerien· of van colle
gien: noch oec teghens sijn eyghen
lants heer · ¶ Item often creditoer
vercoept den pant die hem te pāde
gheset is · Weet dat hi ghehoudē is
te sweren:om wat prijse dat hij dat
vercoft oft verset heeft : eñ daer toe
behoert hi bedwonghen te wesen bi
den rechter· ten eynde datmē mach
den pant weder hebbē·of repeteren
of defalquieren tot iuste prijse ꝛc·
¶ Item of den man opseyde sinen
wiue dat si hem enighe goedē wech
ghesteken hadde buten sijn kennis·
Weet dat die man teghēs sijn wijf·
niet en behoert ontfanghē te wesen
ten eede :noch dē rechter en behoert
hem daer of niet te ghelouē·:¶ Itē
of yemant enich veruolch doet:om
brieuen te syen oft weder te hebben
welcke brieuen in bewaernisse siin,
oft in depost van yemant anders:
ende den ghenē so wyen men eyscht
alsdan seyt dat hy ghēē en heeft·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Weet dat hi ghehouden is te ſwerē·
ē te affirmerē dat hi geen en heeft:
noch dat hi niet en weet· waer datſe
ſijn· Ende indien dat hijt wiſte :hij
ſoudet gaerne ſeggen ē doen wetē
Noch dat hi bi argheliſte die uz ghe
gheuen· of getranſporteert en heeft
om te benemē· datſe dē eyſcher nyet
hebben en ſoude· hoe dattet ſi :noch
dat hijſe niet wech geſteken en heeft
ē met ſoe veel machmen ē is ſcul-
dich daer mede te paſſeren ꝛc·
¶ Item moechdi weten dat gheen
rechter niet redene gheordineert· en
mach noch en behoert te bedwingē
enighe partye te ſweren inder ſake·
uutgheſeyt die ſakē bi beſcreuē recht
te ordineren :ghelijkerwijs· als te be
dwingen te ſwerē· in cas van depo
ſicie: ē in deſer ſake is te bedwingē
den tughe ghebracht om te tughen·
bij detencie van vangheniſſe· indiē
dat hi niet tughen en woude· bi alle
andere behoerlike weghen· ¶ Item
mach ē behoert ·te bedwinghen te
ſwerē in cas vā eede calumpnieux:
het ſij den eyſcher of den verweerer
Den eyſcher indien dat den v̄werer
hem bedroech op ſijnen eedt: alſdan
behoert hij daer of te ſweren· of ſinē
eyſche te verlieſen· Ende anders en
behoert hij niet ghedwongen te we
ſen· ō te ſweren· ¶ Item en behoert
nyemant bedwonghen te weſen te
ſweren van eens anders ſake : ten
ſij in depoſicie van ghetugheniſſe·

¶ Item ſo en behoert oec nyemant
bedwonghen weſen te ſweren· van
ſaken die openbaer bliken andē rech-
ter ter contrarie: noch teghens brie-
uen betuycht· hoe wel dattē eyſcher
hem bedroeghe inden eede vanden
verwerr ¶ Item en mach nyemāt
obligieren ſijnen erfnaem ·of ſucceſ
ſoer te ſweren na ſijnre doot ·Ende
alſo wortet gheſeyt bij arreſt van p
lement: om dē capittel van dornick
teghens dē prouoeſt ē gheſworen
der ſeluer ſtede· Welke prouoeſt ē
gheſworē ſeiden: dat die voerſcreuē
vandē capittel gheobligiert waren
teghens hem: bi hore prediceſſoers·
te ſweren vandē wijne: die ſij in ho
re prouiſie hadden: dat ſij nyemant
daer of enighe waerlike perſone en
vercoften ſij en waren daer of ghe-
houden te ſweren : hoe veel dat ſijs
vercoft hadden. ofte moghen hebbē
om die ſtede die exciſe vā elcke ſtoep
alſomen ghewoenlic is in die ſtede
te betalen· Die voerſcreuen vanden
capittele ſegghende: dat ſi niet ghe
houdē en warē te ſwerē: om die ſay
te vander compoſitie· vandē cano-
niken voertijts: of ſij hem daer toe
verbondē· ē gheordineert hadden:
het en behoerde niet te begripē noch
te verbindē· dē teghēwoerdighen te
ſwerē: twijfelijke ſake is van geeſte
lichheyt· Het wort gheſeyt datmē ſe
nz en behoerde te dwinghē te ſwerē
ō die obligacie van hoer voerſaters

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ten waer dattet hem beliefde naden
recht· ¶Men vint drie manierē vā
eeden nae den decreet ·diemen doen
mach in enighe saken· ¶Die eerste
maniere is: gelijc als yemāt sweert
van enighe sake waerachtich te we
sen: ende nochtans niet warachtich
en is ¶Die anderde is: wanneer
yemant sweert vā enighe sake wa-
rachtich te wesen: ende hij wel weet
dattet niet warachtich en is· ¶Die
derde is: wanneer yemāt sweert in
een sake: dat hi wel weet dat valsch
is· ¶So weet datse alle drie faelgie
ren te draghen ghetughenisse ghelij
kerwijs vandē eerstē die sweert wa-
rachtich te wesen ·tgheent dat nyet
warachtich en is· Wāt hoe wel dat
hi meent wel ghesworen te hebben:
nochtans is die contrarie waerach-
tich ¶Ende daer omme en behoert
nyemant te swerē op onsekere sake
noch op die kapte vā andere ¶Die
ander is puerlic valsche tughen: en
de is te condempneren ¶Die derde
is des ghelijcks valsche tughe: ende
is te corrigieren· ¶Item noch hou-
den sommighe wijse dat eeden ghe-
obligeert te doen in toecomende tijt
tot successoers waerdich is· ende be
hoert te houden: na dattet is geme-
ne sake· of die welvare van iusticie
te houden·ende te confirmeren: op
dattet si bijden oversten heren ghe-
confirmeert ¶Ghelijc so wye wesen
sal provoest of baeliu: hi sal sweren

van nv voerdan sulke sake ₰c·

¶Vanden eede die sculdich sijn te
doen·die rechters ·officieren·aduo-
caten·procuratoren· sergaunten ·ende
andere dienaers ₰c·
Capittel· ¶CC xcvi·

Die rechters ende officie
ren van iusticie behorē te swe-
ren op die heylighe ewangelye van
god: dat si na hore beste wetenscap
ende macht· bewaren ende houden
sullen iusticie: also wel andē cleynē·
als anden groten: sonder enich ver
drach·fauoer· noch dissimilacie ne-
ghene: ende en sullen des niet laten
te doen: om lief·om leet·om vreese·
om wintsel· om verliese: noch om
sake die hem daer op comē mach:
ende sullen bewaren trecht vanden
coninc: indien datse anden coninck
sijn: oft trecht van horē here: trecht
vandē weesen: trecht vandē wedu-
wen·trecht vanden wtlandighē: eñ
dat recht vander kercken· Ende en
sullen nemen noch procurerē te ne-
men·noch te hebben ghiften: noch
gorden ter cause van iusticie te doē·
van enighe personen wie si sijn·
Ende dat si van horen here niet ne-
men en sullē·dan rechtuaerdich·eñ
ghetrouwe salarisen gheordineert
te nemen: noch oeck hoesheyt inden
steden van dien·

¶Vandē eede vanden aduocaten

Die aduocaten behoeren

te sweren · op die heylighe ewāgelie van gode: dat si ghetrouwichlic exerceren sullen · die fayte van aduocatie: ende en sullen niet onderhouden · dan goede rechtuaerdige sakē: na hoer beste wetenscap en̄ macht: en̄ en sullen nemē noch eyschen: dā behoerlike ende redelike salarisen · Ende en behoert een aduocaet van perlement niet meer te nemen van salarisen: hoe grote dat die sake sij · dan xxx · pont an ghelde: en̄ anders gheen waerde of goet · Mer noch behoren daer of te nemen: nae dat dye sake wesen sal · ende en sullen nyet maken: dan goede ende rechtuaerdighe scrifturen: en̄ sullen expedieren die saken · alsoe gheringhe alst hem moghelic wesen sal: ende en sullen niet soeken · declinatoren · delatorien noch exceptie ter contrarie vanden recht: noch si en sullen niet beletten · die audiencie vāder partye aduerse bi loesheyt · noch subtyle weghen

Item sullen bewaren en̄ helpen bewaren die rechten vandē coninc: dat recht van horē here: en̄ die stijle vandē houe: die costumē vandē landen nae hoer beste wetenscappe ·

Item dat si niet proposeren en sullen · na hoer wetenscap: faytē impertinente of onbehoerlick · Mer rechtuaerdighe · ontfanckelike: ende warachtige · dienende tot hore sake sonder die welke si hem niet en souden moghen passeren of lijden: om dat recht vā horē meesters te bewarē ende anders niet ·

Vandē eede vandē procureers

Item dye procureers

behoren te sweren · op die heylighe ewangelie van god: dat si ghetrouwelic bewaren sullē die officie van procuracie: ende sullent exerceren na hore goede wetenscap · en̄ macht en̄ alle dat tgheent dat vandē aduocaten voerscreuen ghesejt is: uitghesejt die fayte van procuracie tegēs die aduocacie · Ende naden stijle vā den perlement: en mogē sij niet meer nemen: hoe groet dat die sake sij · dā x · pont · Mer wel moghen sij min nemen: ende si en sullen niet raden dan rechtuaerdighe saken · en̄ en sullen gheen arbeyt doen te impetrerē dan goede en̄ rechtuaerdighe cōmissie · ende interpretacie: ende en sullē horen meester niet onderwijsen · tot corruptie: ende sullen frequenteren ende bewaren die daghen ghessigneert te houden

Vandē eeden vandē clerckē notarisen en̄ secretarisen vandē houe

Capittel · CC · xcvij

Die clercken notarisen

ende secretarisen vandē houe · behoren te sweren op die heylighe ewangelie vā god · dat sij die officie van clercscap bedienen · en̄ bewaren sullen · na hore beste wetenscap · en̄ macht: ende dat sij dē raet en̄ secrete

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vandē houe·heelē sullē eñ bewaren eñ dat sij niet nemē noch exigerē en sullen salarisen ·dan redelike eñ behoerlike:eñ dz si sullē bewarē trecht vandē partyē.so verre alst tot hore officie toebehorē eñ angaen sal· Eñ sonderlinghe trecht vandē coninck van horē here·vandē weesen ·vanden weduwē·vandē wtlandighen· eñ vander kercken.

Vandē eedt vandē serganten

Dye serganten behoren te sweren op die heylige ewangelye van god:dat si die officie van sergāterie·nae hoer beste wetenscap ende macht bewarē:doen eñ excercerē sullen·als tot goede eñ ghetrouwe sergant toebehoert te doē:eñ dat sij bewarē sullen trecht vandē conīc·van horen here:trecht vanđ ghemeente· Eñ dat si niet en doen noch anbrenghen en sullē· dan goede rechtuaerdighe vanginge·raportē:eñ exploiten· Dat si ghetrouwelic ·so sy eerst moghē exercerē sullē hoer commissie·an hem comēde:dat si doē sullen goede eñ ghetrouwe rescriptien:eñ dat si niet nemen en sullen ·dan behoerlike eñ gheordineerde salarisen eñ dat si aen hem niet nemen en sullen·enighe kennisse van saken: dat si niet gheuen noch doen en sullen· hinder noch belet· anden ondersatē vanden lande·noch an hore goedē: sonder rechtuaerdighe eñ redelijcke sake·na hore wetenscap:dat si heelē eñ in secrete houdē sullē:alle tgeent· dat hem ghesegt eñ beuolen sel wor den te doen:ende dat sij ghetrouwelike dienen sullen horen here ende dat hof.

Van tgheent dat officieren sculdich sijn te sweren

Item weet dattet verboden is bi bescreuē recht te sweren om sake inlicite:eñ so wie dz sweert het en is niet te houdē. Noch so wie sweert om onmogelike saken:noch so wye sweert een āder doot te slaē: noch so wye sweert noch mutilerē :noch·so wye sweert een ander te bedriegē:noch·soe wye sweert geen payse te doen:eñ indiēt ghedaen ware · dat hi sweert dat te brekē: noch so wye sweert mz crachte·noch met vreese. Alle alsulke eedē en sijn niet te houden ·eñ mē en vervalt in gheen peyne·soe wye sijnen eedt verandert in beterscap · Noch so wye mi naden recht indē decrete: om een det te sweren die waerheyt · om een mans lijf te behouden:die der doot niet verdient en heeft·

Vandē bewaerers vanđ vangenissen · CC·xcviij· Capittel·

Die bewaerers der gevanghenissen sijn ghemeenlic gheheeten gheolliers ·of tourriers: of chepiers So wil ic van hē sprekē ende vanden gheuanghen : allen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3.

tgheent dat ic daer of ghesien eñ ge
hoert hebbe vanden wijsen·eñ wes
trecht daer of seyt·So weet :dat bij
bescreuē recht verboden is allē per-
sonen·wtghesept herē iusticie hebbē
de:te houden of te hebben vanghe-
nisse·in horen husē:noch in hoer lāt
eñ dit verbot behoert ghehouden te
wesē·op peyne capitale·So moech
di weten:dat den here die iusticie he
uet heeft recht te hebbē vangenisse
in sijnre heerlichept in deser manie-
ren·¶ Te weten:besloten vanghe-
nisse·een ofte meer naden sake·
Want die grote misdaet : begheert
swaerder vanghenisse·dā de cleyne
mer niet soe swaer·dattet argeren
mach den lichaem vanden ghevan
ghen·Wanttet seer onbehoerlike sa
ke wesen soude:dat den lichaem vā
yemant verdoruen ware·bi vange
nisse:eñ als die sake wel ondersocht
ware·daer of ōnosel ghevondē wa
re· Ende daer om moechdi weten:
dat vanghenisse anders niet te ver-
staen en is·dan bewaringhe van
misdaders:oft dye van misdaet be-
ruft sijn·¶ Item moechdi wetē:dz
die vangenisse eñ bewaerer behoert
te hebbē·van des heren weghen:die
die administracie heeft vanden ghe
vanghen·Welcke bewaerers beho
ren sulke te wesen·eñ te hebbē deser
ordinancie·Dats te weten:dat dye
bewaerers vandē vanghenissen nz
en moghen, noch en behorē ghelt te

nemen:noch enighe doecht·vandē
ghenē die die ghevanghen inder vā
ghenisse doen houden·Wantet seer
ontamelic eñ hart ware·dat die ghe
vanghen belast of gehindert warē·
bij die corruptie vandē bewaerrer:
mer behoren hem te administreren
lijftocht competent of redelike :nae
hore state :of na die ordinancie van
den houe·sonder hate:eñ sonder on
tamelike fauoer ¶ Item en behoert
nyemant geleyt te siin in een putte
of in kercker sonder ghewijsde van
recht·eñ dat die misdaet dat begeert
Want aen gheen bewaerers en be-
hoert ghevanghen in kercker te leg
ghen : sonder den ghebode vanden
rechter·noch den rechter : sonder dē
ghebode vandē gherecht·noch den
gerecht·sonder dat die sake des eys-
chet:daer of men behoert wolcome
lick gheinformeert te sijn·Ende ghi
moecht weten :dat bi bescreuē recht
gheseyt sijn karckers : putten ende
alle vangenisse sōder licht· of donc
ker plecken·Want het is seer hart·
voer kersten menschen·in sulker vā
ghenisse te wesen:ten si dat den mis
daet seer groet ware ·ende oeck on-
betamelic is

¶ Van vrouwen in vanghenissen
te setten·

¶ Item soe is verboden
bijden bescreuen recht :dat vrouwe
niet gheset en sij in karcker·in yserē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

nach met man plone. Mer behoert
te wesē geset in redelike vangenisse
als besloten camere eñ seker: eñ met
haer een ander wijf. Wāt het is seer
crancke sake van vrouwen: eñ daer
omme willen die rechten. datse niet
en si ghetormenteert van vangenis
se: om sake ciuile: ende is de sake cri
minele: soe behoert sij ghelept te we
sen in hoesche ende seker vangenis
se: sonder enich torment van horen
lichame: eñ isset om ciuile sake. ende
si borghe mach ghecrighen. of seker
hede: daer bi behoert si te wesen ver
breet: soe gheringhe als den rechter
des doen mach.

Hoe den bewaerrer vander van
ghenisse behoert borghe te stellen

Item du sult weten dz
den bewaerer vander vanghenisse.
sculdich is borghe te stellen soluent
na die bewaernissen vanden houe:
op dat indien enighe gheuanghen
ontginghen. om ciuile saken: dat hi
antwoerden mach tot partye. Wāt
om crimen na bescreuē recht: soude
hi behoren te draghen gelijke peyne
Mer die wise hebben gemodificeert
totten discretie vanden rechter: dye
interrest van partye bewaert. ¶
Want alle die interrest van partyē
behoertmen te recouuereren. op dye
bewaerer: nae dat den gheuanghen
bi sijnre simpelheyt ontgaen is.
Mer bi cracht vander vanghenisse

te breken. of bi ander violencie niet

Wat die bewaerers sculdich sijn
te doen.

Item behoeren dye be
waerers vander vangenisse te cou
digen. den rechter: vā mãde te mā
de. of eer na die ordinancie vanden
houe: alle die gevanghē: eñ die sakē
waer omme si gheuanghen sijn: op
dat expedicie op hemludē mach ghe
daen wordē: datsi niet getrauilleert
en wordē vander vangenisse: ouer
mate bi vergetenheyt. sij en hebben
ontslach teghens of mede. Eñ of die
bewaerers des niet en doen: si beho
ren te veruallen inden boeten van
xx. pont. Eñ op dat daer inne geen
ghebreck en sij: indien die rechters
den bewaerers niet en ghebyeden:
ende dattet hem alsoe vermanet sij:
die selue rechters behoren te verual
len inder voerscreuen peyne.

Vanden gheuanghen te steruen

Item oft den ghevan
ghen die in gheuanghenisse leyt of
liuich wort. Weet dat indient voer
crime is. dat hi gheuangen leyt: dat
den ghene die hem geaccuseert heeft
is ontslaghē vander accusacie. ende
niet en behoert hē daer of geeycht te
wesen: noch van ptie noch vanden
rechter. Want het is al te nyeute eñ
verduystert metter doot vandē ghe
accuseert. Ende indien dattet ware

om ciuijl: eñ hi niet gheobligiert en waer mit brieuẽ: die actie verdupsteert eñ gaet te nyeute·die daer of begonnẽ was· Noch willen die rechtẽ segghẽ·dat of dẽ gheuanghẽ vã crime·inder vanghenis ofliuich wort eer hij gheraect eñ ghecondẽpneert wort vã crime: daer om en sijn niet sine goedẽ te nemẽ·gfisquierẽ·noch te arresterẽ:ten waer bi also·dat hij hem seluẽ dode om vrese vã iusticie eñ van sijnre misdaet·

Van gheuanghenisse te breken om ciuijl

Item noch nae dye vsancien eñ nadẽ costumiers·indien enighe geuanghẽ si·om cas ciuijl:eñ hi ontgaet eñ breet die vangenisse·hij bekent hem inden eysch verwonnẽ daer hi om gheuangen was· Ende indient om crime ware :hi soude de sake sculdich wesen:eñ tot dien eynde·mach gebannen sijn vandẽ lande·als van crimẽ sake:ende daer op contumasseren·bi vanghenisse ghebroken· Mer na die opinie van sõmighen wijsen·indient ghebeurt: dat yemant gheuanghen si·ende hi die vanghenisse breet·eer hem eysch ghedaen si:noch gheimposeert van der sake waer omme hi gheuanghẽ was· Weet dat hij daer om niet en behoert te wesen verwonnen :noch in ciuijl·noch in crime :eñ die reden is, daer omme dat hi niet en wiste·

watmẽ hem eyschen soude :eñ daer om die alre sekerste is· Wãneer mẽ set een gheuanghen inder vanghenisse:datmen hem belast met sulkẽ eysch·diemẽ hem doen wil:ende dattet voer hem verclaert sij: op dat indien hi die vanghenisse breet:dattet si optẽ laste eñ pericule vandẽ eysch teghens hem ghedaen: ende dat hij daer bi mach wesen ghecontumasseert·bi deffaulten: eñ indient in crime is:dat hi ghebannen is vanden lande:criminelick ⁊c· Nochtans indien hi quame ten appeaux· ofte voertroepinghe :soe behoert versteken te wesen·declinatoren·dilatorẽ ende alle ander exceptien: wtgesept peremptoren·

Vandin clerckẽ ende van horen staten Capittel· CC·xcix·

Ghelyken vandin rechten ciuijlen: na die constitucie vanden keyser·ende van sijn recht: ende oeck vanden costumen· Daer na so volcht vanden clercken :ende hoe dat sij behoren getracteert te wesen· Ghi moecht weten·dat dẽ clercken:die bescreuen rechten willen: dat sij anders ghetracteert sullẽ wesen·dan die waerlike sijn. bijder preuilegie van hore tonsure : diese betrect ende exempteert vanden waerliken rechter:ende willen datse niet getracteert en sullen sijn·dan bi horen biscop·daer si ondẽ woenachtich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sijn :die daer of die kennisse alleenē
toebehoert: het sij om cas ciuijl·ofte
om cas criminele·Ende behoren ge
tracteert te wesen·ende belept:bijdē
regule vanden rechtē canon·¶Dats
bijden regulen vanden decretalen·
die ghemaect sijn biden paeusen·eñ
heylighe concillen: die niet en dienē
van criminele tot pijne vanđ doot:
dan tot pijne de dolor·Dats te we·
ten karcker perpetuele oft ewyghe·
Ende trecht waer omme die waer·
lijke·gheregelt ende getracteert sijn
bijden keyseren·ende hoer concillen
is die differencie dier is·tusschen dz
recht canon ende ciuijl·Soe moech·
dij weten :wat differencie trecht set
tusschen dye clercken·ende die waer
lijken·¶Weet dat die regule ende
dat fayte vanden clercken ·behoert
te wesen:god te dienen :eerlic leuen
ende verkeeren·in wercken ende in
woerden: ende in habijten of cleede
ren : te wesen buten die regule ende
forme vanden waerliken·¶Maer
behoert clerckelic te leuen ende hem
te regieren·Want sulke ende gheen
ander en behoren ghehyeten te we·
sen clercken·Ende is also edelen na
me·clerck ghehyeten te wesen:dattz
te segghen is coninck : om dat dye
coninghen·hem soe eerliken behorē
te regieren·ende te beleyen :ende soe
doen mede die clercken · Ende daer
omme draghen si tansure op thoeft
inder stede vander croene :ende dye

crone significeert·of beteykent: goe
de regement·die welcke hij sculdich
is te hebben :ende te beleyen op sijn
ondersaten ende opten lande onder
hem gheleghen· ¶Item die waer
like behoren te hebben ander officie
ende regule·Want aen hem toebe·
hoert·ander regement ende regule:
als van tfayte van bouwerie·van
comanscappe:te wesen in die oerdē
vanden huwelicken state·vanden
landen te bouwen ende te laborerē·
Ende sulcke sijn ghehyeten waerlijc
ke:daer omme dat si hem waerlijkē
behoren te regieren·ende te regulen
[Decretali cause xij·questione]
¶Confortere ende dat rechte pre·
cedente : soe is ghelept in een ander
recht: dat niet alleene dye prelaten:
die priesteren ende ander gheestelijc
ke personen: niet en behoren allene
te wesen die ouerste·in edelen scho·
nen ende reuerent regement·
Maer oeck mede alle clercken ·van
wat state dat sij sijn:nae dat si van
tonsure hem behelpen willen·
Oft anders soe en behoren sij nyet
ghereputeert noch oeck ghehouden
te wesen voer clercken : noch sij en
moghen niet ghebruyeken vanden
preuilegiē vanđ clergye : eñ indien
sijt anders doen:si en sijn niet indifē
ferent·of onghelijck den waerlijkē:
mar sijn dier ghelijck·Ende anden
clercken·so toebehoert die kercke:
die regule ende regement vanden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3.

saken of dingen der seluer: noch an
ders nyemant en behoert hem daer
of te onderwinden. Dye waerlijke
en behoren niet te sitten noch te co-
men bijden outaer: noch int coer te
wesen. soe langhe alsmen doet dye
heylighe dienste. Wantet aen den
clercken toebehoert. eñ aen nyemāt
anders. Noch seyt den decretale
dat die clerckē niet en behorē te dra-
ghen wapenē: wantet hem niet toe
en behoert. noch an horen officien.
Ende indiē sij dat doen: sij behoren
daer of ghecorrigeert te wesen: bidē
waerlijken rechter. Item en
behoren si oeck gheen woekenaers
te wesen: noch gheen kerstē mensch
en behoert woekenaer te wesen.
Want het is den dienst vandē iodē
die welke oferen vandē oudē recht:
inden welckē woekerye geymitteert
ende toegelaten was: Ende indien
die clercken doen ouer tgheent dat
voerscreuen is. Dats te weten: dat
sij wapenen draghen: oft dat sij doē
woekerye: sij sijn indē ban: ende be-
horen daer of te wesē ghecorrigiert.
biden waerliken rechter.
Item is verboden bijden decreta
le anden clercken: te draghen onbe-
tamelike clederen: bij en si in forme
ende ordinancie van clerck. ende sij
en sijn oec nyet sculdich te latē hoer
haer op hoer scouderen hanghen:
noch linen baert te laten: ten sij ghe
croren. ghelijck als een clerck.

Want aen den clercken en behoert
sulke ordinancie niet: maer aen den
waerliken. die wareltliken behoren
te leuen. Ende indien si des doen: si
sijn inden ban: ende behoren te ver
liesen die beneficie vā clergye.
Item behoert ghi te weten: dat
indient clercken sijn frequenterende
nonnen: ende hem des verboden sy
van horē prelate. dat si daer of cesse
ren: sijn si ghebeneficieert. si behorē
te verliesen die vruchten van hoere
beneficie. alsoe langhe als tot discre
cie vanden rechter gheordineert sy
Ende indien si niet en sijn dan sim-
pele clercken: si behoren te verliesen
die preuilegye vā tonsure. Ende in
dien si waerlikē sijn: si behorē te we
sen indē ban. Item of dye
clerck leuet. als een goliard. rabaut
putier. cokin. of boerdeelboeff. dob
belaer. speelmā metten monde. ofte
ander instrumētē: in tauaernē ende
camerettē: hy en is niet waerdich te
ghebruyckē vādē preuilegie vā ton
sure: eñ sonderlinghe indiē sy daer of
vermaēt ghewe est hebbē: eñ sy des
niet en latē. Mer sijn hem sculdich
te houdē eñ te regierē in state vāder
clergye. ghelikerwiis als ghesept is
eñ oec in habite of clederē. eñ guer-
sacie. ofte āders en behorē si niet ghe
reputeert te wesē voer clerck.
Item indiē eē clerc hem ōderwijt
vādē waerlikē sakē. eñ vādē waerli
ken. ghelijc als procuroer te wesen

woerdē waerlikē rechter · of waerlijc
ke officierē · Weet dat indiē si vā ho
re prelate sijn bi · iij · reysē geamonest
eert: eñ bi iij · monicien: ende si daer
of niet en cesserē: si behorē te verliesē
die preuilegie van tonsure ¶ Eñ gene
ralic moechdi wetē: dat biden recht
canon verbodē is · allē clerckē te we
sen · goeckelaer · dobbelaer · droncker
putier · tauernier · makelaer · of cop
pelaer · vleyschouder · volre · barbier
rabaut · touenaer · stilleveger · open
baer diffamatorē: alle sulke psonen
en behorē niet te gebruyckē vāder p̄
uilegie van tonsure: sonderlinge ta
uernierē · of tappers: na dat si daer
of sijn vermaent · indien si dat min
dan een iaer ghedaē haddē · Mer in
dien si dat meer dā een iaer geweest
haddē: alsdan en breect daer gheene
introductien · anders dan die citacie
sommiere: of hem te ontslaen in te
ghenwoerdichept · ¶ Decretali
iij · c · clerici ·

¶ Vandē clercken ghehuelict ·
Capittel · CCC ·

Ie clercken gehuelict

moechdi verstaen: dat naden
decretale · indien clerc ghehuelict · ge
bruycken wil van preuilegye van
tonsure of clergye: het is van node
dat hi si in habijte of clederē ende in
tonsure te samen: of anders indien
hy gheuanghen ware om enighen
misdaet · sonder beide de voerscreuē
saken: hi en behoert niet te gebruyc
ken vāder preuilegie: mer als waer
like is hi te corrigerē ¶ Eñ also is daer
of ghewesē: so wel int perlemēt als
elders in ander houē royalen Dats
te weten · van een clerc eens ghehue
lict · aen een ongheorrumpeert oft
maecht · eñ in dit stuc eñ āders geen
en behoert hi niet te ghebruyckē vā
den preuilegie ¶ Item voert sept
den decretale: dat gehuelicte clerckē:
hoe wel dat si hebben clederē eñ ton
sure · indien hi hem onderwint van
waerlike saken: als vā comanscap
van waerlike diensten. so en sijn sy
niet sculdich te ghebruycken daer in
ne. noch int veruolghe van dien: te
ghebruycken vanden preuileghen
vander clergye: mer behoren biden
waerliken rechter te wesen bedwon
ghen ende belept als waerlic · ende
gheset tot bede · ende tot executie: eñ
tot allen subsiden als een waerlijke
Ende alsoe isset ghevonden inden
rade van parijs ende andere: na dē
een clerc ghehuwelict is · waerliken
leuende: dat om wat contract of co
manscappe die hij doet: hy behoert
daer of te verantwoerden voerden
waerliken rechter: ende niet aenden
prelate · Eñ of dē plate amonesteert
den rechter royale vanden ban · om
des te doen: den rechter royale oft
andere nader copie genomē vandē
admonicie · behoert te geuē cōmissie
gebecht anō voerscreuē copie: eñ dē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3.

te seynden an den bisscop of aen sijn officier: ende hem ghebieden · dat hi reuoquiert of wederroept sijne monicie: ende hem laten begaen van sijnre edelre iuredictie · sonder die te beletten: of des niet daer inne so sal voersien worden van remedye: ende dat ghedaen · of den bisscop of sijnen dienre niet en obediert van rescriptie van sergant · daer op ghehadt ten versoeke vanden procurore vanden coninck: Iteratiue commissie sal ghegheuen worden dat die voerscreuen bisscop cesseert etc · Ende of des niet die waerlike goeden vanden voerscreuen bisscop behoren gheset te sijn in handen vanden coninck: ende bi sinen handen gheregiert · ter tijt toe dat hi gheobligiert sal hebben: ende of daer of spruyt eninghen twijfele ter contrarie ende of hi clerck is ghehuelict in clederen ende in tonsure · ende anders niet: hi behoert ter stont weder ghegheuen te wesen · Mer oft gheboerde · dat hi sonder clederen ende tonsure waer: oft sonderlinghe sonder tonsure: hoe wel dat hi ongehuelict waer · soe behoerde hi weder gheghe uen te wesen: ende daer of behoert anden waerlijken rechter die possessore · ende die detencie: ter tijt toe dat hi bij sijn propere prelate bekent sij den waerliken rechter gheroepen · ende dye ghene die te roepen sijn: oft hij sculdich is te ghebruycken van clergye of niet: ende oft hi daer of ynet

en behoert te gebruycken: hi behoert te bliuen anden waerliken rechter: ende aen hem behoert die kennisse ende detencie · Mer oft gheboerde · dat den gheuanghen · gheuanghen ware in clederen ende in tonsure: mer sonderlinghe in tonsure · ende hi ongehuelict ware: of in clederen ende tonsure te samen · ende hi ghehuelict ware: ende hi begheert wort van sinen prelate: na dat hi gheuonden ware in clederen ende possessore van een clerck: hij behoert weder gheghe uen te sijn anden prelate ter stont · bi protestacie van hem te repeteren: ende weder te hebben · indien hi niet en behoerde te ghebruycken vanden preuilegie Welcke sake bekent byden gheesteliken rechte: hi behoert weder gheghe uen te wesen anden waerlijken rechter · ende tot sijnre iuredictie Ende also is daer of gheweest ende is inden perlement · ende elders: ende sonderlinghe inder stede van Dornick: teghens den bisscop van Dornic · om een ghehyeten wouter mitten platin · ende een ghehyeten han neken gordin: ende sommighen anderen So morchdi weten: dat daer op onse heren vanden parlement doen enighe audicie · ende segghen: dat oft een clerck gheuanghen is biden waerlijken rechter · ende alsdan den clerc hem seyt onghehuwelict te wesen: ende hij gheen tonsure en heeft sonderlinghe · ende hij leeft als een waerliken van ambocht

ende dat hi niet lesen en can als hij
daer of ondersocht sal wordē :noch
dat hi niet en doet blijcken van sijn
previlegie:ende dat hi hem niet ghe
dragen en heeft te vorē als een clerc
si behoren te bliven anden waerlikē
rechter gheheelic. Want bidē decret.
nyemant en behoert te ghebruyckē
vanden previlegien van clergye:hi
en leeft als clerc sculdich is te doen:
ende als sijn tōsure. dat als een cro.
ne is vanden coninc. die hem conīc
lijken regiert. sculdich is toe te beho
ren. Want gheen clerck en behoert.
noch en is sculdich hem te ōderwin
den van clergye. ende vanden captē
der seluer. die van beneficie eñ pre.
uilegie van clergye ghebruyckē wil
Ende alsoe wortet gheseyt ende ge.
raden biden heren vandē plement.
tot veel saken:dat die stede van dor
nic te doen hadde. tegens dē bisscop
Indē iare. M. CCC. xc.

Vanden clercken die ridders sijn

Item hoe wel dat ghe
seyt sij hier vore:dat gehuelicte clerc
ken behoren te hebben habijt of cle.
deren. eñ tonsure. indien dat hi ghe
bruycken wil. xc. Nochtans is te
weten: dat ridders daer om niet en
behoeven te hebbē clederē noch ton.
sure :hoe wel dat sij ghehuelict sijn.
Want hij mach met eeren vanden
ridderscap draghen. sulke clederen
alst hem belieft. eñ sōder tonsure te

wesen : sonder daer om te verliesen
die previlegie van clergie. Nochtās
alst is om cas criminele :sommighe
raden om alle twijfelē. dattet seker
sake is te hebbē clederen eñ tonsure
Hoe wel dat die decretale seit expres
selic. dattet van ghenē node en is

Item moechdi werē :dat hoe wel
dat een man ghehuelict sij: hebbēde
clederen ende tonsure Nochtans
indient begheert wort anden waer
lijken rechter. te hebben payx of se.
kerhede: den waerlikē rechter mach
hem daer toe bedwingen. des te doē
om die weluaren vanden paix. Eñ
oft gheboert dat den clerc gehuelict
dye alsoe bedwonghen gheweest
hadde. paix of sekerhede te gheuen.
dz enfraingeerde of brake: daer om
en soude dat niet vallē te bedwingē
van sijn lichaem anden waerlijken
rechter: nae dat die sake wesen sou.
de criminele: mer soude wesen te be
dwinghen andē gheestelikē rechter.
van sijn lichame. Ende huysraet eñ
sijn waerlijke goeden: souden wesē
te bedwingē andē waerlikē rechter.
Ende die redene waer omme dattet
toebehoert andē gheestiliken rechter
te corrigieren vanden delict vandē
payx of sekerhede ghebrokē. is daer
omme: dat die sake van payx of se.
kerhede is alsulke. dattet neemt pre
uencie aen den eersten rechter. aen
wyen dattet begheert is: om seker
te wesen ; dat alsdan daer of gheen

quaet en ghelchye· Eñ also worttet
ghelept bij arrest van plement: om
Jan hocquet·poerter vā valēchienē:
tegens mijn heere en grant dondin·
president van mijn here aernt van
corbye·

Vandē clerc die gevanghē ware
ende sijn habijte of clederen te ver·
manghelen: of te veranderen inder
ghevangheniss·

Item moechdij weten

dat oft ghekoert dat enighe clerc ge
vanghē si bi waerlike rechter·sōder
habijt eñ tonsure: eñ ghelet in van·
ghenisse waerlike: ende duerēde die
selue vanghinge: bi loesheyt hi ver
andert sijn clederē of tonsure· eñ hij
hem daer mede woude behelpen: so
gheringhe als den waerlikē rechter
die hem ghevanghē heeft verneemt
sulke loesheyt·mach hem weō doen
sitten sonder habijte·in sulke of ghe
lijke habijte als hi hē gevangē heeft
eñ daer op ordineren eñ vleren vā
hem·als gheen clerc: eñ als onabele
te ghebruykē preuilegie vā tonsure
Eñ also worttet gelept bi arrest vā
perlement: tegens ian van rouaix·
die ghevanghen gheweest hadde sō
der habite: eñ hadde sijn habite ver
andert inder vangenisse vandē pro
uoest eñ gesworē vander stadt van
dornic· Item moechdi weten·dat
oft ghekoerde dat enige clerc gheuā
ghen ware om enighe delict, eñ ghe
vanghen wesende·hy begeert wort
van sinē plate als clerc· Indiē hi ge
houdē ware ongehuelict: habite heb
bende of tōsure·of allēē tonsure: hij
behoert weder gheghevē te wesē·aen
sijn prelate ter stout als hi begheert
wort

Vandē bigamen
Capittel· CCC·i

Weet dat bigame is een

irregulariteyt die coemt ende
daelt bi faulte van sacramēt: of an
ders: bigame is een ghebrec die coēt
eñ daelt van diuisie van vleysch·
Eñ dat is te segghen: den ghene die
bi diuerse tijden ghehadt heeft twee
wiuen in witachtigher echtscap: eñ
na die gramariē· Bigame is gelept
[q̄si bis gam?] Dats te segghen:
twee reysen solz· of andere vā twee
huelicken· Soe weet dat den gheene
ghehoudē eñ ghelept is bigame: die
een wijf trouwet die tanderē tijden
ghehuelict gheweest is: of die seluer
eens ghehuelict geweest is ·Eñ dese
verliesen alle preuilegien vā clergie
in allē manierē: noch nymmermeer
en moghē si hē daer of behelpē noch
tonsure draghē·noch habite clercale
op peyne vandē bā: mer sijn alheel
waerlike: eñ ande kennisse vanden
waerliken· niet tegenstaende enige
costume ter contrarie· [Decreta·li·
iiij·rubri·de bigamis·et li·vi·Alter
cationis] Item moechdi weten:
dat of enige hebbē sōmige cōcubinē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of biſitters:een ofte meer·en̄ in ſom
mige plecken̄:daer om en is hi niet ge-
houden̄ voer bigame :noch hÿ en be-
hoert niet te verlieſen̄ die p̄uilegie van
clergie·Want bigame geſcpet bi hue
lic·tot twee wiuen̄·of tot een wijf die
weduwe is: of dat den man̄ ghetrou
wet gehat heeft twee wiuen̄ deen̄ voer
dandere na [Decre·li·p̄mo q3] Noch
moechdi weten̄:dat oft geboerde·dat
yemant trouwede een weduwe:ende
het geuonden̄ ware biden wijfen̄ noch
maecht weſende:niet gecorrumpeert
en̄ dat alſo bevonden worde bijden
vroedevrouwen̄ : daer om en ſoude niet
weſen bigame · den ghene die haer
getrouwet ſoude hebben̄ : mer ſoude
gehouden̄ weſen̄·als ſimpele gehuelict
[Decretali ſuperius dc̄ā]

Vanden clerck weduwenaer·
Capittel· CCC·ij·

Weet dat een man dye weduwenaer en̄ clerc is: ſo ge
ringhe als hi is weduwenaer:hi ke
ret weder tot ſijnre vrihept van̄ clerc
ſcap:en̄ ſoude mogen̄ prieſter worden̄
na dat hi eens en̄ an een maecht ge-
huelict geweeſt ſoude hebben̄:op dat
hi habite hout ·En̄ iſſet vrouwe oft
ionckfrouwe · die ghehouden̄ ware in
weduweſcap:ſi behoert gehouden·
en̄ bewaert te weſen in horen wedu
wen ſtate·biden prince :en̄ bij allen
rechters·gheeſtelic en̄ waerlic ;ende
ſi behoren̄ gehoert te weſen̄ ſomierlick
in hore quereleen of clachten̄·Ende of
daer inne ghebrec ware anden̄ waer-
liken rechter:ſi mach haer betrecken
anden̄ geeſteliken̄ rechter :die welck in
ſulker ſake haerluden̄ behoert te onder
houden̄·en̄ horen in haer recht:en̄ an
ders en behoert ſi aldaer niet te trec
ken·als ſi te doen heeft:ten ſi datter
anden̄ waerliken rechter ghebreck ſij
Mer indien ſi verongelict ware van̄
enigen recht :al waert nochtans in
temporalitept of waerlike goeden·
Weet noch·dat indien ſij haer eerſt
betrect anden̄ gheeſteliken rechter :al
daer is die ſake ſculdich te bliuen:
want het is cas van preuencie:en̄ ſi
behoert gheremedieert te weſen:al-
daer ſij hoer eerſt betreckt: bi die be
neficie van hoer weduweſcap,ende
van hoer andere ſaken ordinarien·
als in eyſch·of in verweeren: ſij be-
hoert te ſorteren onder den rechter·
daer ſij of hÿ woenachtich is : ende
is aldaer te bedwinghen[Decretali
libro·ij·rubrica · de foro compet·c·
ex tenore lrārū x·c·excepte]

Vanden preuilegien vanden
clercken·
Capittel· CCC·iij·

Ohÿ moecht weten dat clercken die van̄ preuilegie van̄ clergie vſeren willen·en behoren̄ niet
verdachuaert te weſen · om enigen
ſaken̄: dan voer hoer rechter en̄ plate
Het ſij criminele of ciuile ſaken·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dan alleene om sake reele:oft in be-
slachte van nyeuwicheye· in sauue
gaerde enfrainte·in port vā wape-
nen·Want van dese vier sakē moe-
ten sij antwoerden anden waerlikē
rechter· Hoe wel dat sij priester wa
ren·biscop:oft vā ander dignitept·

¶ Item of gheboerde dat waerlike
rechter bedwonghe een clerc te andt
woerden teghens hē:na dat hi wis-
te dat hi clerc ware ·hi is inden ban
bijden seluen rechte dat die clercken
hyeten ·[ipso facto]· Mer het is te
weten:dat of den clerc inder kercke
vercoept·of comanscapt van enige
sake·tegen een waerlike: eñ daer of
ghescil valt : daer omme en bliuet
niet die kennisse anden rechter van
den clerc. Mer behoert te bliuen an
den waerliken rechter·Want bij be
screuen recht·elck behoert gehoud̄ ·
ende ghetracteert te wesen voer sijn
rechter·eñ niet elders:eñ daer of die
sake litigiosese onderdanich eñ ghe-
houden is·Ende indient anders ge
daen is:soe behoert die kennis daer
of gheren voyeert te wesen· aenden
rechter:van wyen dē verweerer on
dersate of is· of die sake contenciose
Noch seyt die bescreuen recht : dat
een waerlic man niet sculdich en is
een waerlic man te doen dagē voer
den gheesteliken rechter:dan bi ghe
breke van waerliken rechter· Ende
indien hi des doet :so behoert die sa
ke gheren voyeert te sijn andē waer
liken rechter·Want den recht en ge
henghet niet ·dat yemant si v̄dach-
uaert dā voer sijn rechter ordinarie
ten waer bij ghebreke van rechter·
Weet dat of den clerc bi sinen wille
woude ordinerē te submitteren aen
den waerliken rechter: ende dat hij
nochtans sweere ende geloefde sijn
gherechtde te houden· Soe en mach
hi niet submitteren noch ordineren
dat houden mach·oft waerdich sij·
Hoe wel nochtans : dat die partye
aduerse dat consenteerde· Wāt dat
recht en mach niet ghehenghen dat
yemant betoghē si voer and̄ rechter
dan voer sijn rechter ordinarie : eñ
noch is dz recht also nauwe of scar
pe om den clerc: dat indien ghebrec
ware inden geesteliken rechter :om
den clerc·of dat suspectie andē gheest
teliken rechter ware· So behoert dē
rechter voerscreuē te committerē an
der rechter:om dē clerc ende rechter
geestelike· Want den clerc en mach
niet sijn verdachuaert voer waerlij
ken rechter :dan om die·vier saken
bouen ghescreuen:ten si dat sij clerc
ken sijn:wonende ende residerende
onder enighe geprevilegiert: als ca
pelanen·monicken: of ander prela
ten die kercken hebbē·daer inne ghe
previlegieert· te kennen van horen
volke ·ende van horen ondersaten

¶ Item so wie slaet een clerc bi qua
den wille·totten bloede: hi is inden
ban·bijdē seluē recht· dat die clerckē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hyeten [ipso iure] · Eñ oft een clerck
slaet enē waerlikē tottē bloēde: hi be
hoertet te beterē aen sijn prelate · eñ
ordinarie: of hi behoert te wesē ghe-
deposeert van beneficie · Eñ of den
waerliken slaet den clerck; hoe wel
dat hi waerlic sij · Hi behoert daer ō
ghecorrigiert te worden bidē p̄late ·
daer omme dat hij inden ban is ·
Want niemant dan den prelate en
behoert daer of te kennē. Mer indiēt
ghebeert dat den waerlike enighen
clerc slaet: niet wetende dat hi clerck
is · Weet dat hi daer om niet en is in
den ban: noch bi gheestelike rechter
en soude hi daer om niet gecondēp-
neert worden. Nochtans soude den
gheesteliken rechter die kennisse heb
ben: of hi wiste dat hi clerck was of
niet · ¶ [Decre · li · ij · ru · superi9 dicta ·
Si vero] ¶ Ende daer of behoert dē
waerlike vri te gaen: bi sinen eede ·
die hi daer of sculdich is te doē voer
den prelate: ende anders en is hi hē
niet sculdich te purgieren · of te ont-
sculdighen · Ende indien hij daer of
niet sweren en wil: hij is ghehoudē
voer inden ban wesende · bidē decre
tale voerscreuē · ¶ Item oft gheboer
de dz in spele of iocke gemāt sloege
een clerc: hij en is niet inden ban:
mer indient anders ghedaen ware ·
die absolucie soude moeten comen
vanden paeuse · ¶ [Decretali libro
vi · rubrica superius dicta] ¶ Item
hoe wel dat vanden clerck ghequest

satisfactie ghedaen si totter pertye:
daer omme en ist niet · men en moet
daer of hebben absolucie vanden
paeuse · Want den prelate en mach
daer an niet roeren · dan van sekere
saken verclaert inden rechten ·
[Decretali libro vi · rubrica superi9
dicta q̄ꝯuis]

Capittel ¶ Vanden huwelicken CCC · iij ·

Huelick is een verban
de properlic te spreken: die ge
schyet biden consente vanden man
eñ vander vrouwe: nae dat hoerre
beyder harten consenterē · malcāde-
ren te hebbē in huelic · Hoe wel dat
ander solempniteyten van gebodē
ende van trouwen: daer of niet ghe
daen en waren · Mer het is eerlicke ·
die te doen inder heyligher kercken ·
[Decretali · li · iiij · de fiancia] ¶ Item
weet: dat also als huwelic ghesceyet
bijden consente alleene: alsoe wort
tet ende machet ofghedaen worden
bi redelicke diuerse of verscheydinge
ende anders niet: ghelijc als hier na
ghesept sal worden · [Quia qđ deus
coniunxit homo non seperet] ¶ Na
den bescreuē recht · Weet dat bijden
tijt van seuen iaren · ende daeren bo
uen: machmen tracteren kinderen
in huwelic: nae dat sij van sulcker
verstant wesen sullen · dat sij quaet
ende goet weten ¶ [Decretali libro
iiij · de spōsa et matrimonio iuuenis]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Oft gheboerde dat den man nae die ondertrouwe de futuer vertoge ē hem absenteerde wten lande : eer hi sijn wijf vleyschelic bekent had-dy langhen tijt : dat wijf mach wel een ander trouwē · [Decreta · li · iiij · rubrica superius · c · de illis ·]

Item oft man ē wijf ghelouen deen den anderē te nemen in huelic · met woerden tot seker tijt verclaert tusschen hem beyden : si sijn ghehue lict · ē nymmermeer en moghen sij daer teghens comen : ē behoren be dwonghē te wesen biden prelate · te volcomen dat huelic : of si sijn beide inden ban · of den ghene bi wien dz ghebrec is · bijden decretale voerscre uen · [ex parte]

Te huelicken teghens den danck vander vrouwe

Item oft een vrouwe ghegeuen is te huelic tegens horen danck : ē biden man onthouden te ghens horen danc · daer en is gheen seker antwoerde : anders dan sulke huelic niet waerdich en is · [Decreta li de muliere] Of huelic ghescyet bi woerdē obscure of duyster : of vā diuerse talen : ē daer na daer bi eni ghe ghescil oft teghenseggen sij : ē die een segghen wil dat hi dē an-deren niet verstaen en heeft Den rechter behoert te consideren die out heyt · ē die forme van procederen : wat sij deden ; ende daer nae ordine ren · [Decretali ex litteris]

Te wederseggē huelic mz crachte

Item oft gebuerde dz enighe vrouwe bedwonghen ware tot huelic met yemant met crachte · ē bedwanghe : ē sij daer nae weđ huelicte · op dat sij nye consent ghe-draghen en hadde · an den seluē mit crachte : die anderde huelic is waer-dich · ē niet den eersten · [Decretali · libro · iiij · rubrica dcā · c · veniens ·]
Ghi moecht weten dat oft enighen huelic ghescyet met cracht als voer-screuen is : nochtans daer nae ghe-boert · dat vleyschelike bekēnis daer of volcht biden consēte vanđ vrou wen : sulke huelic is waerdich · ende behoert geconfirmeert te wesen ·
[Decre · li · iiij · ru · superi9 dcā]

Van vrouwe weder te huelicken

Item ghij sijt sculdich te weten · dattet wijf dye ghehuelict is : ē die horen man wten lande is hoe wel dat hi langhe iarē wtblijft · sonder daer of tijdinghe te horen : si en mach niet weder huelicken · voer dat si sekerlike tijdinghe gehadt sal hebben van sijnre doot · ende dat hy ouerleden is · Item vanden seluē naden recht ciuijl moechdi wetē : dz of een man wtreyst · ende so langhe wtblijft als den tijt van vii · iaren : of bi so langhē tide dattet wiif hoer moghelic weder huelicken mach : sy machet doē · op dat tidinge of mare

sij · dat horen man doot is · ende dat daer of souffisant tughen sijn · dye des tughen · Dats te segghen dattet selue wijf · heeft ten minsten een die tughet dat hi hē sach in sulcker plec ke · eñ andere die affirmeren · dat sij ghe weest hebbē optie graue · aldaer dat hi begrauen was : eñ andere die seyt . dat hi was tot sijn obsequie of wtuaert · Want sulke tugen indien men gheen ander en mochte ghecri ghen : het soude ghenoech wesen tot mare vander doot : ende anders en mach si niet weder huelicken : nyet teghenstaende enighen langhen wt bliuē · [Decretali li · iiij · ru · su · dicta · de diuor · autē · p̄ma]

Vanden trouwen de futur ·

Ghi syt sculdich te weten : dat die trouwen teghenwoerdi ghe vernyelen die trouwē de futur Hoe wel dat die futur ghesworen ghe weest hebben · &c · Mer indien na die trouwe de futur · gehadt had de vleyschelike bekenne · Weet dat des soude doen waerdich wesē trou we teghenwoerdighe · [Decretali is qui fidem dedit] · Weet dat soe ghe ringhe dat kinderen comen tot sulc ker outheyt · dat sij abele sijn te inge nereren : si sijn abele te huelicken · Nochtans seyt dē decretale · dat kin deren niet en behoren ghehuelict te wesen : ten si om weluarē van pays se te mogen setten tusschē die heren · die lantscappē hebben te regieren [Decre · li · vir non est consensus] Den vader mach wel sinē kinde sō der sinen consente huelicken : noch wesende in minoriteyt : mer ander kinderen en soude hij daer toe nyet moghen brengen . ten ware dat sijt consenteerden · &c ·

Van trouwe clamdestine

Item trouwen clamdestinen sijn betuyeht bi die heylige kerc ke · indien die partyen daer toe con senteren :

Van een man ghetrouet te heb ben twee wijuen ·

Oft ghebuerde dat yemant ghetrouwet hadde twee wiuē daer of die eerste ware teghenwoer dich · ende die anderde de futur · dat huelic soude houden aen die eerste : Mer indien die anderde ware van teghenwoerdicheyt : eñ die eerste de futur : dat huelick soude houden ande anderde &c ·

Te interdire huwelick

Hoe geringhe als litigie ghescheyt vā huelic : het behoert te wesen interdict an deen ende aen dander : dat sij anders gheen huelic en maken duerende die litigie : ende indien hijt dede : soe soudet worden outmaect ende ghereparéert

Vanden huwelicken gauen ·

Die giften die gedaen

ſijn ter cauſe vā huelic: hoe wel dat tet huelic ceſſeert · en ſijn niet te wedroepen: ten ſi dat daer of ſi expreſſe condicie van huwelick ·

Vanden condiciē vanden huelick

Item oft gheboerde dz in condicie van huwelick: ware condicie of ſake enighe · de turpitude · Weet dat die ſelue ſake ende turpitude; ſoude ghereket weſen voer niet: ende als niet ghedaen · noch gecondicioneert · Ende alſoe ſult ghijt verſtaen · indien daer enighe condicien ſijn onmoghelic · noch ſake dye tegens die ſubſtācie vandē huelic ſijn

Van twee wiuen te trouwen ·

Item oft gheboerde dz yemant dat anderde huwelic dede: duerende die eerſte huelic · hopende of meenēde · dat ſijn eerſte wijf doot was · Weet dat hi weder kerē mach aen die eerſte ſonder miſdaet · Ende of hi vander andere kinderē hadde · ſo ſouden die kinderen ghehouden weſen voer legittiſme: hoe wel: dat hi weder gekeert ware totter eerſter Mer indien hij dat ghedaen hadde wetende · dat die eerſte noch leuende ware: dat en ſoude hi niet moghen doen: dat anderde huelick en ſoude gheſeyt weſen illegittiſme: ende die kinderen die daer of ghesprotē waren; ende ſoudē de adultere of ouerſpeel · [Decretali · li · iiij · ru · de eo qui ducā pol · p adulteriū · c · propoſitū eſt et decretali ſignificauit ·]

Vandē huelicken vandē lazeren

Soe moechdy weten dattet niet verboden en is anden lazeren · dat ſij niet huelicken en ſullē teſamen: of an andere · die des doen willen · Ende den recht en henghet niet: dat of gheboerde · dat den man of dat wijf welcke dattet van beydē ware: die gehuelict ſijn · viele in meſeleric of lazerie: datſe daer om verſcheyden ſouden wordē van huelic · van malcanderen · Mer ſoude dye ghesonde den siecken bewaren: ten ware dat hi woude reynicheyt louē Nochtans ſeyt dē recht: dat of daer ondertrou waer de futur: eñ die een lazerus worde: die trouwe waer te nyete: ende en ſoude niet ghehoudē weſen te procederē inden huelick ꝛc.

Vanden huelick vanden eyghen of cuyermurighen ·

Oft gheboerde dat een man vri: huelicte an een eyghē wijf ignorerende of niet wetende dat ſij eygen ware · Weet datte huelic nyet waerdich weſen noch houdē en ſoude: ten waer bi alſo: datten man na dat hi geweten ſoude hebben dat ſij eyghen was bi haer gheſlapen hadde: eñ vleyſchelic bekent · Weet dattet huelick ghenomen · tuſſchen den eerſten eñ dē vierdē graet vā affiniteyt niet en is waerdich · [Decre · li · iiij · ru · de ſanguinitate ꝛ affinite] ·

Van huelic tusschen maechscap
Item gi moecht weten
die neuen vanden man·wel huelic-
ken moghen aenden nichten vāder
vrouwe of wijf·Wtghesept in gra
den verboden:ghelijc als ghi beuin
den selt inder tafele hier bouē geset
die daer of mencie maect·Ēn men
behoert te beghinnē te rekenē·van-
den huyck vandē boem·[Decretali
li·iiij·quō sunt ħis·et decre·tua nos
Den vader die sijn dochter ōthout·
die verbonden is tot huelic:behoert
bedwonghen te wesen bider heyli-
gher kercke·te restitueren sijn doch
ter·tot die volcaminghe vandē hue
lic·[Decretali·non est nobis ⁊c·]
Huelick verschept hem wel: of een
neue vandē man mainteneert in se
cret·dat hi bekent heeft vleyschelijc
dat wijf:mer hi en darft niet seggē
om vreese van iusticie·of van hore
vrienden·Ende daer om behoert hi
daer op bedwonghen te wesen·Dye
waerheyt te segghen bi sinen eede·
Ende indiē hijt affirmeert:dat hue
lic verschept hem seluen·[Decretali
peteres ⁊c·

Vanden diuorses of sceydinghe
ēn seperacien van huelic·
Capittel· CCC·v·

Na dat geseyt is van
den huelickē·Daer na volcht
vanden seperaciē diuorses·of schey
dinghe·die daer op ghescyen mogē

So weet dat diuorse mach ghescyē
in huelic:wanneer tusschen mā ēn
wijf is affiniteyt van maechscap:
so na·dat si in huelic niet bliuen en
mogen:ten ware dat si daer of ghe
dispenseert waren·vandē aertschē
vader den paeus·

Van swagerscap

Item wanneer alst ghe
vonden wort·dat den man gehadt
heeft vleyschelike kennisse·aen een
nichte van sinē wiue·voer dat hue
lic:of dat geboerde·Daer om en sou
demense niet verscheyden Item
of tusschen den man ēn dat wijf ge
vonden ware affiniteyt·van swa-
gerscap·Weet dat dye trouwe nym
mermeer en soude moghen volghē
Mer indien des gheboerde nae die
trouwe:daer om en soudemē hem
niet moeten scheyden·Want bi dis
pensacie·mach daer of wel gerecou
uereert of verhaelt wesen·Ēn noch
tans ter tijt toe dat daer of sij ghe
dispenseert:en behoren si niet met
malcanderen te legghen·Ēn oft ge
boerde:welcke dattet van beyden
ware:het si die man of dat wijf:nz
en woude hebben of nemen dispen
sacie:den eenen soude den anderen
moghen bedwingen biden prelate·
[Decretali]·

Te wesen vercout van nature
Item of den man sulcke

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

worde of ware: dat hi vercout waer van natuer: eñ finalic gedisposeert dat hij met sijn wijf niet en mochte hebbē geselscap vleyschelic· alst toe behoert te doen: tusschen man ende wijf: dat die clercken heten· sculde van huelic· Weet dat daer toe valt ewyghe verscheydinghe: biden prelate· eñ dat wijf sal weder moghen huelickē an een ander man· indient haer goet dunct Decre·li·iiij·

Van een corte lede of debilite

Noch seyt den decretale: dat oft gheboerde dat die lede of rede vanden man si alterez bi siecte of anders: dattet cleyn si: oft sulcke dat hi niet doē noch betalē en mach die sculde van huelic· bi sijnre debiliteyt. Weet dat scheydinghe daer ge schyen mach: biden prelate eerst bekent· vanden debiliteyt of ghebreke des leede· indien dat bi medicine vā remedien: dat niet werder ghestelt· of ghebeteert en mochte worden

Item moechdi weten als vandē man debilite : oft gheboerde dattet wijf sulck si ende so besloten: dat sij niet abele en sij tot alle tgheent dat tot natuerlike vrouwen toebehoert te hebben: alsmen vint sonder auentuere· noch ordinancie natuerlic vā vrouwelicheyt· Weet dat den man ghehuelict an sulke wijf: mach eysschen scheydinghe: eñ daer of bekent hi isset sculdich te hebbē: ten ware bi alsoo· dat bi miracule eñ artificiele of constelike saken daer toe mochte voersien worden ꝛc·

Vanden onghelouighen

Item daer valt scheydinge: wāneer den man of dat wijf hem bekeren tot onghelouicheyt: eñ indien sij weder keren· tot die heylighe ghelooue: allsdā behoert die sceydinghe weder ghesett te wesen: ende reiuncte tot huelic als te voren

Te wesē in adultere of overspeel

Item mach diuorse of scheydinghe gheschyen· bi cas van adultere: ghelijck of den man wiste dat sijn wijf dede overspul· eñ dat inder waerheyt gheuonden ware· Weet dat daer valt diuorse of sceydinghe van bedde, eñ van scuttele: eñ niet perpetuele· Want die rechtē hopen· dat si allsdan weder keeren sullen van sonden· Want hemludē wederghekeert in gracie: deen vanden anderē: allsdan wederkeert dye coniunctie van huelic te samen·

Want indien sulcke scheydinghe valt in faite: weet dat allsdā dz wijf behoert te hebben porcie om hoer leuen na horen staet· Mer indien dat wijf van horen man ghinc bij horē wille: sonder daer of bedwonghen te wesen van horen man: of dat horen man haer vonde in tegenwoerdighe fornicacie: eñ bi haer daer om wech iaecht van hē· Weet dat allsdā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat wijf niet hebben en soude voer
haer leuen·Ende indien dat wijf ge
doueert of verdouaricht ware:si sou
de hoer douarie verliesen· Nochtans
willen sommighe rechten · dat dye
vrouwen in dit stuc hebben enighe
andeel van hore goeden bi sustenta
cie:op dat si mits aermoede·niet en
coemt tot meerre verderfnisse ·ende
scandenisse· Want indien dat wijf
dien tijt ghedurende·haer wijsselic
regierde·ende den man viel in ouer
spul:so dattet wijf dat tonen moch
te· Alsdan so mochte dat wijf be
gheren anden prelate :dat si weder
gheset wort in coniunctie van hue-
lic met horen man:ende het behoert
haer alsoe toe ghewesen te sijn ·
Ende anders en is sij niet te horen·
te eysschen restitucie van coniunctie
van huelic : ten si dat sijt betughen
mach·Ende of ghi vraghet:hoe dat
betuycht soude moghen wesen·
Want het schijnt stercke sake te we
sen te betuyghen · Weet dat of dat
wijf betughen mach dat hoer man
heeft enige concubine met hem wo
nende binnen sinen huyse secretelic
daer hi verkeert:ende dat aldaer of
mare si :het is alsdan ghenoech be-
tughet ·om te geraken die conclusie
voerscreuen·

Vanden vader ende moeder
gheuader te wesen vanden manne
of vanden wijue

Item ghescheyet diuor
se of scheydinghe· Wanneer alst ge
vonden wort dat den man ofte wijf
wtghesproten sijn van ij·vaderen oft
moederen·die geweest hebben gheva
ders deen vanden anderen vanden sel
uen kinderen die ghehuelict sijn·
Item oft gheboerde dat huwelic
ghemaect wort tusschen den kinde-
ren wtgesproten van gevaderscap
Op dattet niet en si van kinderen·
van twyen die ghevaderscappe wa
re:aldaer inne soe en valt gheen di-
uorse noch verscheydinghe·

Van kinderen tesamen te heffen

Item oft geboerde di
yemant heffede kinderen deen van
den anderen:ende daer na gheboerde
dat die welke van beyden dattet wa
re·weduwe worde Weet dat daer
nae sulke personen nymmermeer en
moghen malcanderen hebben tot
huelic·Ende indient gescheyet ware
soe soudemen dat moeten scheyden

Vanden manne sijnen wijue te
quetsen of te smiten·

Item segghen sommi
ghe:dat scheydinghe mach ghesceyen
wanneer als den man keert tot sul-
ke wille:als ghewoenlic te smiten·
of te quetsen sijn wijf Want dat
wijf niet en darf verdraghen noch
lijden:ten si dat haer belieft: Maer
dese screydinge en is nz dan van beyde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want si weder te samen comē mo-
ghen· Ende alsoe wordet ghedaē eñ
ghewesen inden houe vandē biscop
van doornic: tusschen pieter vanden
cruce: ende margriete van puches-
sijn wijf·

Vanden man te dissiperē of qua
lic wech te brenghen sine goeden

Item oft ghebeurde dz
den man hem keerde tot quade bele
de: of hore goeden qualickē wech te
brenghen· Weet dattet wijf na opi
nie van sommigen: sake heeft te eysl
chen scheydinghe van bedde: of sa-
ke te eyschen distributie· of deelinge
vanden goede: ende dat porcie haer
daer of ghedaen si: alldan weet dat
sij tot deser porcie is ontfanckelick:
eñ behoert haer ghedaen te wesen·
van alle die goeden· die si te samen
hadden: ende in dese porcie behoert
dat wijf ghehouden ende bewaert
te wesen: eñ behoert int opēbaer ge-
roepen te wesen· hoe dese porcie eñ
scheydinghe van goeden gedaen is
met recht· Eñ dat van dien daghe
voert: om enighe sculde die dē man
maect totter porcie geordineert om
dat wijf: nyemant en sal mogen co
men· Ende des ghelics ander porcie
vanden man: om die sculde vandē
wijue· Ten waer bi allo: dat si wedē
te samen stelden te wonen· Ende al
soe wordet ghedaen eñ ghewesen· ō
ioncfrou marie vā cleremere· tegēs
enlart van pontres horen man·

Vanden deflozacien vanden
maechden

Capittel· CCC· vi·

Ghesien vanden diuor
ses of verscheydinge: So vol
ghet daer nae vanden deflozacien:
diemen doet an die maechden· van
fornicatie· inceste· et adultere· Dats
te weten: dat in allen desen saken is
differencie· Want deflozacie· dat de
clercken hyeten [de stupro]· is wan
neer een man mits liefte so veel ver
criget an eē maecht: dat hi haer ont
eert· Ende dit hyetmen deflozacie:
ende naden latijn· stupro· Eñ daer
volcht vā deser maniere vā stupro·
Indien dat wijf haer wilt beclaghē
anden rechter: eñ het gheuondē wa
re· dat hi haer deflozeert oft onteert
hadde: den man die des gedaē heeft
behoert dat wijf te doueren ofte be-
gauen na sijnre faculteyt: of hij be-
hoertse in huelic te nemen· Ende is
inden man te kyesen: twelcke van
beydē dat hem beliefst: ende daer me
de sal den twij daer of cesseren· eñ
is een van beyden ghehuwelict· eer
dattet ghescyet wort· die vriheyt eñ
keere is daer of gheleden· Want sij
en moghen alldan malcanderen te
huelic niet hebben: ende daer bij sou
de dat recht sijn crafte daer of ver-
liesen· eñ die deflozee hoer interrest·
bij soe langhe ghebeyt te hebben·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Fornicacie is te doen ghehadt te hebben bi man of wijf ghehuelict: tot andere die niet en is ghehuelict. of tot weduwe. of tot vrouwe van religye: ende daer inne valt grote boeten. indient betuycht wort.

¶ Aultere is van man of wijf gehuwelict. vleyschelic te bekennẽ an andere die oec ghehuelict ſijn. Ende daer inne vallen oeck boeten. indiẽt betuycht ſi nae hore faculteyt. [Ut xxxvij. questione. ij. adulteri. S. de hijs duobus. S. adulterium et ſtuprum] ¶ Dat is dat die clercken hyeten incestus: dat is ſijnre nichte tot eenen wiue te hebben. Ende oec in dit ſtuck vallen boeten. indient betuycht wort nae die faculteyt. [xxxvi. questione. cum ergo &c.]

¶ Vandẽ kinderen die bliuen van een huelic geſepareert of vſcheyden Capittel. CCC. vij.

Die kinderen dye van den man ende wijf bliuen: die verſcheyden worden biden gheeſtelijken houen. moechdy weten: dat oft gheboert datter ſcheydinghe geſchyet. tuſſchen man ende wijf. Weet dat indien daer kinderẽ ſijn: ende die verſceydinghe coemt bidẽ ſculde vanden man: ſine kinderen behoren te weſen inder bewaernis oft regement vanden wiue totten coſten vanden manne: ten waer bij alſoe: dat die verſcheydinghe perpetuele. of ewyghe ware: ende dattet wijf alſdan weder huwelicte. Ende indien dat ſi weder huwelict: dye kinderen ſouden dan bliuen inden bewaerniſſe ende regement vandẽ vryenden aen beydẽ ſiden: ten coſte vanden vader ende moeder. ¶ Ende oft die ſcheydinghe quame bi der ſculden vander vrouwe: alſdã ſouden die kinderen bliuen inden bewint vanden vader tot coſte vã der moeder: indien ſi ſoe rijck ware dat ſijt doen mochte ¶ Ende of des niet. Dat behoert te bliuen totter diſcrecie vanden rechter: bidẽ rade vanden vrienden. te nemen ſo veel op die een als opten anderen: ende dat meeſte anden rijcſten. Nochtãs ſoe is te conſidereren: bi wyen dat die ſculde coemt. Want die is ſculdich dat meeſte laſte te draghen. [Codice li. v. rubrica. de diuorſione facta apud quẽ liberi maiori debẽt lege. licet neque nomina neque duo. et autentica ſe. rum parentum. &c. quenti]

¶ Vanden kerckẽ eñ vandẽ ſaken die ſelue toebehorende. Capittel. CCC. viij.

Nv volcht te ſyen van den kercken ende vandẽ ſakẽ daer toe behorẽde Weet dat die kercke is geſeyt of gehyeten gods huys

stede van ghebet: eñ behoert te wesē
ghesepareert eñ verscepden van al-
len anderē husen: eñ van allen kedē
ongheldē eñ sculden. Dats te wetē
die kercke. ende tgheent dat der kerc
ken ghegheuen is. Want die kercke
is ghehpeten des goodshups. Ende
sijn gheweest van outs twee kerckē
Die een van goeden ghelone: ende
dander van quaden ghelone. Daer
omme gheoerdineert wort: dat dpe
kercke van goeden ghelone. wesen
eñ toebehoren soude anden kersten
ende dander anden ongheloouighen
Ende worde alsdan verboden: dat
men niet latē noch besprekē en sou-
de int testament noch anders: andē
kercke vanden onghelouigen: mer
dattet gelaten soude worden ander
kerstē kercke. Ende daer om sijn die
kersten kercken, so seer ghemultipli
ceert: eñ worden van daghe te dage
[Codice libro pmo rubrica de satis
fac. et preuilegijs. lege habeat vnus
quisqz] ¶ Dat ghedaen ende gheor
dineert vādē kercken als voerscre-
uen is: het was dat elck woude nae
sijnre doot begrauē wesē inder kerc
ken: die een mit macht: ende die an-
der bi ghifte van goeden. Soe weet
dat na bescreuen recht: nyemant en
behoert te wesē begrauē inder kerc-
ke: ten sij dat hi clerc is. Want aen
ghenen waerlijken personen toe en
behoert begrauen te wesen indē kerc
ke. Mer behoren te wesen indē kerc

hof. buyten der kercke ¶ [Codice li-
pmo rubrica superius dicta. rebus
apostolorum &c.] Het schijnt bīdē
derden recht de code. dat gheen clerc
ken en behoren begrauen te wesen
inder kercke: dan proper die clerckē
vāder seluer kercke: eñ die daer ver
keerende eñ dienende sijn: ende den
recht set tot een exempel. Die kercke
van sinte sophie. van constantino-
bele: daer inne sijn seker ghetale vā
clercken: sonder daer meer te mogē
wesen. Ende also schijntet dattet al
soe behoert te wesen in allen kerckē
op dat elcke kercke sijn ghetale heb-
ben sal: ende dat gheene ander clerc
wesen en soude. dan die ghecoren
inden ghetale vander kercken.
¶ Item in kercke en behoert gheen
man begrauen te wesen: hi en si vā
heylighen leuen ende clerc: als voer
screuen is. Ende na bescreuen recht
so wye hem inder kerc laet begrauē
ende hij in doot sonden sij. Weet dz
die eer is tot dāpnacie of verdome-
nisse: dan tot behoudenisse vander
siele. Ende soe wye nochtans sulke
inder kerc begrauen wort: alsmen
die heylighe dienste singhet: dat is
hem vernyeuwinghe van pijne.
¶ Item sepulture en behoert nyet
vercoft te wesen: ende die waerlijke
behoren begrauen te wesen inden
kerchof. buyten der kerc: eñ die clerc
ken binnen der kerc: sōder symonie
eñ sonder tghecwyde te vercoepen:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Wantmen daer an grotelic misdoē
soude. Ende daer om suldi weten·
dat chimentiere ·of ghewyde stede·
is te verstaen in vier manieren·
Dats te weten: dat aerde die niet en
is dedier: aldaer mach vercoft wor
den ende gheordineert sepulture·
Als van outs die machtighe plagē
te kyesen hoer sepulture daert hoer
beliefde· Mer die sepulture dedier:
en mochte niet vercoft wesen ·sondē
symonie· Ende inder aerde · Dat is
te weten van kercke ende dat lant·
dat gheordineert is tot sepulture:
aldaer soe en behoert gheen sepultu
re vercoft te wesē: mer sijn sculdich
toe te horen den genen diet sculdich
sijn toe te horen· Dats te weten ·die
clercken vander plecke: ende anden
waerlijken dat kerchof·

Item des gelijcs als die reliquiē
vanden heylighen lichamen der kerc
ke bi symonie niet en behoren ver·
coft te worden: noch die oernamen·
ten: soe en behoren oeck die landen·
ende possessien der kercke: nyet te
gheuen enighen beden: om wat be·
den oft lasten die inden landen ghe
schyen: mer behoren daer of vry te
weten ende exempt· Wtgeseyt dat
indien ghemaect moeten worden
enighe brugghen ·of ghemene werc
ken: of enighe weghe te vermaken·
die profijtelijc ende nootelic gedaen
waren · Weet dat daer inne moe·
ten die kerckelijke goedē contribue·
ren ende gelden: ende daer of soe en
moghen si hem niet ontsculdighen
noch exempteren· Soe en mogen die
oec niet ontsculdicht sijn: wanneer
den prince doer dat lant ridet: ende
af beeten wil ·in huyse van enighen
kercken: wel so mach hijt doen met
recht: ende nemen die goeden van·
der kercken voer hem ende voer sij·
nen volcke. Wantet al vanden he·
ren coemt·

Van hē te begheuē totter kercke

Item weet dat also ge
ringhe als een man of wijf hem sel
uen begheeft in religye: sijne goedē
sijn ende toebehoren der kercke: eñ
daer bi en mogen si niet makē noch
oerdineren testament in preiudicie
vander kercke· Mer indien si kin
deren wttactighe hebben ·eer si daer
inne gaen· Weet dat hi hem daer
of gheen preiudicie doen en mach:
hoer recht en sij bewaert: ende sij en
moghen hem luyden wel daer af or
dineren ·v·xt·

Te gheuen prochye kercke tot
monasterie·

Item is te weten of de
prochye kercke ghegheuen ende be·
keert mach worden in monasterye·
of cloester· Weet dattet wel ghescyē
mach biden consente vandē biscop
vander plecke: eñ van sijn capittel·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ē̄ dattet niet en si tot preiudicie vā̄
der kercke cathedrale.
¶ Vanden ghenen die ghehangen
sijn ander galghe.

Item ghy moecht we
ten: dz die gene die ander galghe ge
hanghen sijn bi iusticie. Indien dat
hij ghebiecht geweest heeft voer die
doot: ende dat si ghestorven sijn in
goeder memorie Weet dat niet tegē
staende. dat si also leelic. ende oneerlic
dat en belettet niet. indien den here
wil van wyen die iusticie is gehou
den ende die hem doet steruen: hi en
mach wel onthanghen worden: ende
begrauē in ghewijde stede.
¶ Te beroeuen die sepulturen vā
den doden.

Item is expresselic ver
boden bijden bescreuē recht: dat nye
mant en beroeft die sepulturē van
den doden: bij wat weghe dattet sij
Ende so wye in deser maniere ghe-
vonden ware misdadich: dat hi ghe
condempneert sij seer griefuelic.
Dats te weten naden ouden recht.
in boeten ciuile na die faculteyt vā
den delinquant: ende dat dē rechter
dat hi daer of doet seer griefuelijcke
pugnicie ende indien hi dat niet en
dede. dat hi seluer gecondempneert
sij in grote boeten. Mer naden tegē
woerdighen: so wye dat doet hij is
sculdich ghecorrigeert te wesen seer
criminelic. Want het groter quaet
is te stelen anden dodē die niet spre
ken en moghen: ende inder kercke
wyens recht dattet behoert te wesē:
dan te stelen an leuendighe psonen
ende mē behoertet oec grotelicker te
corrigieren. etc.
¶ Dat die waerlijke niet en behorē
te sitten int coer vander kercke: ter
wijlen datmen den dienst doet.

Item seit de bescreuen
recht: dat die waerlijke duerēde dat
men die heylighe dienste doet: nz en
behoren te sitten int choer vander
kercke: noch bi dat outaer comen.
Ende nyemāt en behoert aldaer te
sitten: dan die clercken die clerckelic
leuen.
¶ Hoe dat die kercke een refugye
of vriheyt is. om dē dilinquant of
misdader.

Item moechdij weten
dat die kercke die gheordineert is te
wesen vriheyt anden delinquanten
of misdaders: die daer nemen willē
vriheyt. ende weder keren: om te ne
men ende te hebben die emunite vā
der kercke Want inden ouden testa
ment: so was geordineert een seker
plecke voer den delinquantē of mis
daders. van delict. of misdaet. daer
remissie of ghelchyen mach. ende gra
cie mit recht ende redene wederkerē
moghen: tot refugie of vrijheyt. eer
sij ghevanghen worden: ende dat p
tye te vreden ghelet ē̄ voldaē ware

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende daer na den prince mach verse
nen sijn gracie. Want beter is dat
den sondighe leeft: dan die strenghe
dampnacie. sonder te beteren aen g
tye. Eñ also wiltet den text vander
bybele. Mer biden nyeuwen rechte
ende daer nae dat die kercke gheoer
dineert was: het wort geoerdineert
dattet wesen soude refugye of vry-
heyt vanden delinquanten . of van
den misdaders . als in saken remis-
sibele.

Vandē genen die niet en behorē
te ghebruycken vander refugye of
vrihept der kercke.

Mer in saken nyet re
missible: ghelijc als straetroevers:
Dat die clercken hyeten [depredato
res populorum.] Sulcke en behorē
daer niet te hebbē refugie of vrihept
noch nemen emunite: soe en behorē
oec moerdenaers: die om moert bij
hem ghedaen gheen refugye en be-
hoert te hebben: nae dat die moert
openbaer ende kenlic ware. Want
sulke en behoren gheen refugie oft
vrihept te hebben . noch ghbruyckē
emunite. Item en behoert hi oec
niet te ghebruycken van emunite:
den ghenen . die hem voorderen om
te scandelizerē die kercke: of die der
kercke vilipendent. daer sij bekeert
sijn tot refugye of vrijheyt: ghelijc
kerwijs als die gheene die vichten.
oft twyst maken inder kercken.

aldaer sij refugieren: daer si open-
baer crachte doen of fornicacie: oft
die casteel maken vander kercke.
Ghelijckerwijs als nae dat sij ghe-
comen sijn tot refugie: ende aldaer
nae wtghegaen makende enighen
twijst of kijf: ende dan weder keren
tot die selue kercke. om vrihept
[Codice libro secundo. de hijs qui
ad ecclesiam confugiunt. lege denū
ciamus. Ende na die opinie van
sommighen: die noch ghinghe op
een andere kercke. Want nae den
scrifturen. daer en is niet meer dan
een kercke alleene voer al. Non
est nisi sola ecclesia sancta dei.]
Want sulke als voerscreuen is. in-
den saken bouen ghescreuen: en be-
hoert niet te ghebruycken van refu
gie. noch van emunite vander kerc
ke. Item en sijn oec niet schul-
dich te ghebruycken: den gheenen
onder tdexel van refugye vander
kercke. verspyen ende verwachten
sijne vianden. alsoe nae der kercke
ende aldaer hem doen iniurie groot
of cleyn: ende dan om vreese vanē
iusticien ter stont lopen inder kerc
ke. Weet dat sulke niet en behoren
te ghebruycken refugie. Ende is
te weten dat des behoert gheseyt en
de verstaen te wesen: datiet ghedaē
is: onder dexel vander vrijheyt en-
de refugie vander kercken: daer na
dat die fayte ghedaen sal sijn bijder
kercke. mer voeraet eñ opsettē wille.

sonder ghedaen te wesen ·mit heete vergaderinghe ende rapte· Wāt na den scrifturen· ¶ Ecclecia dei non debet esse spelunca latronum ¶ Ende alsoe wordet ghesept bij arrest van perlement·in cas van rapte bi inuasie ende oploep bi eenre kercke :om meester nicolas de bonsolaes ·pruroer int perlement :teghens een gheheten ian die scriuer ·die welcke in dē iare M·CCC·lxxxii· of daer omtrent·hadde verspiet die voerscreuē bonsolaes:die quam wter kercken· van onser vrouwe tot parijs :ende heeft hem anghevolchten· bidō voerscreuen kercke·ende gequetst seer onbetamelic· Ende als hi dat ghedaen hadde: hi liep tot refugie inder voerscreuen kercke· Die prouoest vā parijs geinformeert vander sake ·quā hem halen inder voerscreuen kercke ende brocht hem ghevangen inden castelet· ¶ Item wordet also gesept bij arrest van perlemēt:om een gheheten blasot :die welcke bider kercke van sinte beuoet tot parijs:doot sloech meester steuē baeliu: ende terstont vertoech tot refugie īder voerscrenen kercke· Dat gedaen die herē vandē perlement geinformeert vāder sake:deden hem vanghen inder kercke:ende deden hem rechtē criminelic· ¶ Item het worde ghesept bij arrest vandē perlement·in cas van casteel te maken vander kercke : eñ die selue condempnerē als voerh is teghens die consenbiaux vander stede van abbeuille:die welcke ginghē wt een kercke aldaer sij waren om seker saken :eñ quetsten een man al daer inder stede: ende dat ghedaen: om vreese van iusticie · ende duchte den dat die kercke daer sij wt gegaē waren :hemluden gheen refugye of vryheyt wesen en soude :ghinghen in een ander kercke · Die waerlijcke iusticier geinformeert vander sake eñ hoe dat si wt ghegaen waren vā der eenre kercke in dandere: dat behoert verstaen te wesē al een kercke: na bescreuen recht· Dē rechter heeft se ghehaelt wt die anderde kercke: ende sij daer of deden proches int perlement · Alle ghesien het wort ghesept dat die kercke hem niet sculdich en was hem te helpen : ende wordē ghecorrigiert nader sake·

¶ Een man te doen doot slagen om ghelt·

¶ Item gij moecht noch weten dat so wye bi prodicie·of om ghelt slaet:of doet slaen yemant:hi en behoert niet te bruycken vā municie vander kercke· Ende indien hi hem aldaer betreet: die sake beuonden waerachtich te wesen·den rechter mach hem daer of betrecken:die de kennis daer of sculdich is te hebben . Meer wel moet hi voer hē sien dat hi daer of heeft iuste teyken ·bij goede informacie procedente : ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat hi den gheestelijken rechter daer
of vermaent heeft·ende allda̅ mach
hij hem van daer betrecken· Want
den gheestelijcken rechter nymmer-
meer gheen oerlof gheuen en soude
des te doen:om irregularitept daer
inne hi veruallen mochte· Rubri·
de homi·volu̅ta·decretali· si quis p
industriam ¶ Item wordet geseyt
bi arrest·in cas te contempteren die
kercke · tusschen die kinderen van
pieter au tompet burger van door
nic:die hem om seker delict ·of mis-
daet bi hem ghedaen hielden tot re-
fugie of vriheyt inder kercke van si
te pieter:ende ghinghen seer gewa
pent staen voer die doere blijckende
ende thoenende hoer fayte · ¶ Den
rechter royale dede hemluyden ont
nemen hoer wapene:ende dede dye
wech draghen· daer op viel ghescil
Alle ghesien · het wort gheseyt:dat
den rechter royale dat wel mochte·
ende behoerde te doen· in sulke sake
ende anders niet· ¶ Want soe wye
hem behelpen wil vander refuyge
of vriheit der kercke·hi isset sculdich
te nemen oetmoedeliken: ende hem
wachten: hopende satisfactie te doe̅
aen pertye:ende an iusticie ende an
ders en isset oec niet te houden noch
waerdich·

¶ Van sijnen goeden te setten inde̅
kercke

¶ Item ghy moecht me

ten :dat of yemant om vreese van
iusticie settede sijne goeden in enige
kercke:meenende dattet aldaer vrij
wesen soude· Weet dat daer omme
den rechter niet en behoert te laten:
indien dattet si om bekende sake·
hij en mach wel die goeden betrecke̅
uter kercke : om te doen satisfactie
aen pertye : ende sonder die kercke
preiudicie te doen ¶ Maer men
behoertet ende isset sculdich te doen
in teghenwoerdichept vanden volc
vanden bisscop· Ende nae tgheent
dat voerscreuen is: die kercke en is
niet ghemaect om andere onghelijc
te doen:mer om redene te doen :en-
de te helpen doen· ¶ Ende en is die
kercke niet gheoerdineert refuyge·
of vriheyt: dan om den lichaem va̅
den mannen·om te scouwen die ri-
goer van iusticie: soe langhe als sa-
tisfactie ghedaen sij·aen partye :en
de daer nae die gracie vanden prin
ce mach daer op strecke̅· indient die
sake begheert ·ende anders niet.
Ende andere en sijn niet sculdich in
ander saken te ghebruycken emuni
teyt ¶ Ende alsoe wordet gheseyt
bi arrest van parlement : teghens
ian brule van parijs · dye welcke
ghegaen was inder kercke :en̅ sijne
goeden

¶ Ghesect te wesen inder kercke om
sake:daer of men niet en deuet ver-
dachuaert te wesen·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item oft gheboerde dz yemant dye inden refugye vander kercke hem gheset ware om enigen twyfele · indien hi veruolcht wort· bijden waerlijken rechter :ende dye sake begeert dat hi verdachuaert sij om die sake · Weet dat daer om dat hi inder kercke is· niet en blijft : mē mach hem īder kercke wel verdach· uaerden of intimerē sonder der kerc ke preiudicie te doen :eñ die verdach uaerdinghe · of intimacie · die aldaer ghedaen soude wesen :soude waer· dich wesen. Want alst ghesept is: die kercke en is niet refugie in sulke sake : mer om den lichaem vanden man te beschermen · Ende also wor det ghesept bi arrest voerscreuen· Want bi stercker redene machmen aldaer verdachuaerden :alsmen vā daer een man betreckē mach · die vā den emunitept · niet en behoert te ge bruycken·

Hoe veel dat die refugye ofte vrihept sculdich is waerdich te wesē

Item in ander sake so willen die bescreuen rechten :dat so wye hem betrect totter emunitept vander kercke :op dat hijt deuotelic ende oetmoedelic epschet · die refuge is sculdich waerdich te wesen · tegēs den rechter · Ende so edel is die emu nitept vander kercke :of vandē kerc hof :datter sculdich is waerdich te wesen :dertich voet van daē · indiēt dattet ware om sijn nootgheuoerch te doen · Want het seer onbetamelij ke sake wesen soude · dat inder kerc ke of kerchof · dat ghewyde aerde is ghedaen soude wesen sulke lelicheit als sijn natuerlijc gheuoech aldaer te doen :eñ daer om behoert daer te wesen dertich voeten ·

Te doen enighen delict oft mis daet op xxx · voeten nader kercke

Ende ter contrarie in dien op xxx · voeten nae der kercke · ofte kerchof yemant dede enighen delict of misdaet :ende dan ghinghe inder kercke · Die kercke en behoert hem gheen refugye te wesen ghelijc voerscreuen is ·

Te doen enighe sake contrarie der kercke :oft den ghene die aldaer is tot refugye

Item is expresselic ver boden bi bescreuē recht :dat nyemāt en doet enige sake teghens die emu nitept vander kercke · noch aen den ghenen die daer sijn tot refugye: an ders dan inden saken voerscreuen · Ende so wye dat doē sal :hi sal ver· uallen in alsulke peyne · dat hi doen soude verraderie · tegens sijnē here · Want gheen groter noch rechtuaer digher heer en moghen wij hebben dan die kercke goods : die welc sijn huys is van ghebede · Ende is ver· boden bijden recht · dat nyemant en maect twij · ghe schil · vergaderinge ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

noch nuyt:op te veruallē in peyne
capitale:die nu tegenwoerdelic mo
dificeert tot peyne arbitraire·totter
discrecie vandē rechter:na die perso
nen·ende nader sake [Codi·li·i·ru·
de hijs qui ad ecclesiā confugiunt l·
fideli·et·l·denūciamus]

Van hem te setten inder kercke·
om vreese van sculde:of van borch
tochte·

Dye hem tot refugye
vander kercke stelt:om sine sculden
Weet dz hi daer toe niet sculdich en
is beschermenisse te hebben inder
kercke·Mer behoert daer of betogē
te wesen mettē rechte· Wāt die kerc
ke en is niet geordineert·om yemāt
onrecht te doen· Item of borgen
om vreese van hore borchtochte· hē
setten tot refugie vander kercke:dz
hi gheen refugie hebben en sal ·ghe
lijc voerscreuē is· Mer dat behoert
ghedaen te wesen : bi rade vanden
prelate ·

Van hem te doen begrauen ind
kercke·

Oft ghebeurde dat ye
mant bi presumptuose wille ·of ho
uerdye· hem doet begrauen na sijn
re doot inder kercke· Ende sonder·
linghe als die sommighe doen : bij
groetheyt:eñ inder notabelste plec·
ke vander kercke·Weet dat so wye
dat doen: dat sij verswaren hoer pi
nē van hoer dampnacie·Want tele
ken datmen celebreert inder kercke
is hoer pijne ind hellē vernyeuwet
Item weet dat die afliuighe van
deser werelt:na dat si van hier ver·
scheydē sijn : weten tgeent dat voer
hem in deser werelt ghedaen wort·
van tgheent dat sij geordineert heb
ken te doen·die hem angaet :eñ dat
niet ghedaen en is·Ende dat weten
sij biden goeden enghelen dye sijn
ende habiteren tusschen den leuen·
dighen inder lucht :die welcke wetē
ende sien alle tgheent dat ghdaen
wort Aut per ipsos quando ad
nos venire creduntur sicut actuū·
paulus dicitur esse raptus in para
dysum]

Item vandē anderen rechten der
heyligher kercken toebehorende·

Item weet dyter noch
is een ander recht toebehorende der
kercke· Want die sommighe sijn in
den behout · ende speciale bewaer·
nisse vanden coninc van recht spe·
ciale · Dye anderen van recht gene·
rale :ende die āder en sijn daer inne
niet·dan alleen:dat den coninck als
horen oversten here:hem behoert te
helpen bewaren ende verweeren·
van vyolencie van onghelijcke ·en·
de van machte onbehoerlicke : als
van recht generale · Soe weet
dat alle kercken · Dye welcke van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

fondacie royale sijn: dat is datse ge
sticht sijn biden coninghen: sijn vā
fondacie royale: eñ sulcke sijn van
hore natuere vanden gemenē recht
ende generale inden behoede · ende
speciale bewaernisse vandē coninc·
Ende sij en behouen daer of gheen
brieuen ten si dattet hem belieft: het
si kercke of cloester: ende metten per
sonen der seluer kercke · hore goedē
saken · ende familien ·

¶ Item ende vā recht speciale: sijn
mede die kercken ende dye cloesterē·
die niet en sijn van fondacie royale
ghelijc als voerscreuen is · ¶ Maer
sij hebben gheimpetreert vandē co-
ninc · brieuen van sauegaerde: ende
speciale: ende van seker sake · Daer
of sij segghen sake te hebben · van
des te doē: ende moet dese sauegaer
de ghecondicht ende wtgheroepen
wesen · inden steden eñ pleckē: daer
si hem daer van behelpē willen: eñ
anden personen aldaer sij vreesen ·
van last · van ongelijke: of van vio
lencie · Want anders en soudet niet
waerdich wesen ·

¶ Item sijn
oec van ghemeen recht · eñ generale
inde voerscreuen sauergaerde: alle
kercken cathedralen: dye personen
vanden kercken hoer lijf · hoer goet
ende familie: sonder dat sij daer of
brieuē behoeuen: ten si dat haer be-
lieft · Ende nyemant en behoertet ·
noch en macht ignorerē mit redene
noch sij en behoeuen anders gheen
publicacie noch brieuē: dan die ma-
re vander kercke · Ende moghen eñ
sijn sculdich te hebben hoer gardien
van sergant royale: om die conser-
uacie van hore bewaeringhe · van
hore liue · saken: ende goeden ·

¶ Item ghij moecht weten: dat
gheen ander kercken en sijn inden
sauegaerde vanden coninc · Dat is
te verstaen: dat soe wye misdede te-
ghens hem · horen volcke of goeden
dat si daer om niet veruallē en sou-
den · in fractie vā sauegaerde tegēs
den coniñ · noch delict doen: daer of
die iusticier of rechter onder wyen
dat ghedaen ware verliesen mochte
die kennisse: als van sauuegaerde
enfrainte · Ende anden rechter roya
le · en behoert daer of die kennisse ·
noch bi preuencie · noch anders: om
daer of te benemen die kennisse an
den rechter locale: dz en mach noch
en behoert alsoe verstaen te wesen ·
Mer sijn si wel inder bewaernisse ·
vander goeder iusticie vandē coniñ
indien men hem woude doē enigen
laste of onghelijc: of enighe molesta
cie · Ende isset tegens alte machtigē
here: den coninc behoert hem daer
of te bewaren: te helpen eñ te troes-
ten in hoer recht: ende so doen mede
alle goede rechters · Mer noch en is
dat niet sake van preuencie: waer
omme dē rechter locale daer of ver-
liesen mocht die kennisse: ten ware
bi also datter in hem ghebrec ware ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of dz dē delinquant ſo machtich wa
re·of ſulke dat dē rechter locale daer
of nz en mach·of en derf·of en weet
te doen· Ende alſoe wordet gheſeyt
ende gheraden biden rade van pa-
rijs· om ſommighe kercken dye tot
dornic ſijn·ende bi dornic:aldaer ſō
mighe delict ghedaen gheweeſt had
de;bij enighen delinquanten : daer
of dat den procuroer vandē coninc
in tourneſis woude doen comē dye
kenniſſe voerden rechter royale ten
ſeluer plecke: die procuroer vander
ſtadt ſegghende ter contrarie : ende
dat die voerſcreuen kercken niet en
waren inder ſauegaerde vanden co
ninc ꝛc· ¶ Het wort gheſeyt:dz na
dat die voerſcreuen kercken niet en
waren vanū fondacie royale ·noch
cathedralen:of datſe niet en waren
in ſauegaerde openbaer gerondicht
daer omme en behorenſe niet ghe-
houden te weſen· noch gereputeert
in ſauegaerde·Waer omme dē rech
ter locale daer of niet en behoerde te
verlieſen die iuredictie ordinarie·
noch kenniſſe:na dat in hem gheen
ghebrec gheuonden en is. ¶ Ende
alſo wordet gheſeyt bi arreſt van p
lement·Indē iare·M.CCC·lxxxij·
om een kercke die ghelegen is inū
heerlicheyt van mijn vrouwe van
bayr·In welcke kercke was een de-
linquant:die aldaer ghegaen was
tot refugye·om dat hi doot ghesla-
ghen hadde enen man· inder ſeluer

heerlicheyt : tgheboerde dat hi ghe-
uanghen wort: ende gheſet wt dye
voerſcreuen kercke·biden waerlikē
rechter ·ende gheuanghen gebrocht
biden magen ende vrienden vandē
voerſcreuen dode· Ende dat volcke
vanden prelate:begeerden hem we
der gebrocht te hebben inder kercke
Den rechter ſeggende ter contrarie
ende dat die fayte ghedaen geweeſt,
hadde ſo na der kercke:ende nit op
ſetten wille·om den doden te ſlaen·
op hope ter ſtont weder te moghen
keren tot refugie inder kercke: ende
daer om gheen refuge en was hem
ſculdich waerdich te weſen ¶ Voert
ſeyden die maghen ende vrienden:
dat ſi behoerden te hebben mit hem
luden die procuroer vanden coninc
daer om dat die kercke die indē ſau-
uegaerde vanden coninc is:ende be
hoert te weſen: ghelijc als alle ande
re kercken die inden conincrijck ſijn
gheweeſt·was grotelijc ghequeſt ēn
gheiniureert ·bi die extractie vandē
voerſcreuen gheuanghen·ꝛc· Den
waerliken rechter ſeggende ter con
trarie:ende dat deſe kercke die nyet
en is kercke parochiale·nz en was·
noch van hem ſeluen en behoerde
te weſen in ſauegaerde · Want het
en is niet vā fondacie royale : noch
en is gheen kercke cathedrale: noch
oec in ſauegaerde ſpeciale·Noch hi
en vermetes hem niet:oec ſoude hij
contrarie doen:Waer omme ꝛc·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Alle ghesien: het wort ghesept :dat
die kercke in dit stuck niet wesen en
soude·als in sauegaerde royale:die
mach oft behoert te enfraingieren·
of te breken· Mer wel mochte ende
behoerde den coninc te bewaren dz
recht vander kercke :in tgheent dat
se ghequest of ghelast ware bi vyo-
lencie onbehoerlike ·

Capittel· Vanden prophanen
CCC· ix·

Prophanen is gesept
ende ghehyeten : om dat eene
plecke is bider kercke · En nochtās
en isset niet gewyde stede : noch mē
en mach aldaer nyemant begrauen
Noch ten is gheen plecke van emu
niteit ·daer een misdader mach vrij
wesen· Mer is een plecke toebehorē
de·ende ghegheuen der kercke: ende
gheamortificeert biden prince :dye
nimmermeer en mach vercoft noch
verandert sijn Ende daer omme·of
die kercke:wyen des ghegheuen is·
ende gheamortificeert· iusticie ende
iuredictie heeft vanō plecke·die ghe
amortificeert si·oec biden prince·eñ
consente vanden here :onder wyen
des is : aen die voerscreuen kercke
behoert daer of die kennisse Of des
niet:andē rechter locale·sal die ken-
nisse blijuen· Dat is te segghen·
dat of aldaer enighen misdaet ghe-
hoerde:an den seluen soude die ken
nisse toebehoren·

Vanden thienden
Capittel· CCC·x·

Ghi moecht weten dat
biden ghebode goods· vandē
beghinsel des werelts:so wel biden
ouden testament·als bidē nyeuwē:
ghemaect ende geordineert ·vā god
onsē scepper:het wort geordineert
ende ghebodē seer scarpelic : dat vā
allen saken wassende vter aerden:
so wel bi laboer als anders:eñ van
allen granen of coren betaelt eñ ge-
gheuen worden tot god·die thiende
deel vanden profijte daer of comen
de· Ende bider ordinancie vandē oudē
testament was geordineert· dz daer
omme: dat die thiende is den deele
goods:ende dat hem dat behoert ge
gheuen ende betaelt te wesen : daer
om dat sij niet bet en wisten te ghe-
uen ende te senden tot god:si bran-
den die thienden · op dat den roock
ende den vlamme inden hemel gaē
soude·alder naest god:ende si seydē
dattet was sijn betalinghe Ende
seyden dat sijt also rechtuaerdelijck
deden:als si best condē· ende betael
den hem aldus sonder ghebrec ·Eñ
hoe die vlamme ende roock hogher
clymmēde was:hoe god dat bet in
dancke nam· Soe weet dat in som-
mighen tijde daer na wort gheordi
neert:dat anden priesters des wets
souden die thienden ghegeuen wor
den:ende betaelt inden name gods

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende daer om dat sij sijn die ministe
ren gods : ende dat si daer of leuen
souden :ende souden een outaer heb
ben daer toe gemaect · daer inne we·
sen soude een gat ghemaect int mid
del vanden outaer : aldaermē inden
name goods sacrificie doet · vanden
beesten die si god sculdich waren :
ende dat bloet van dien beesten liep
in dat gat · ende voert in die aerde :
Die een deel gauen si den priestere ·
als tot god : ende die ander deel wer
pen si op tvelt : op dat alle tgheent
dat god ghemaect ende ghescepen
heeft : daer andeel hebben souden
Mer sedert den nyeuwen testamēt ·
die heylige keyseren · biden discrecie
vanden heylighen concilien : ende
gracie van god : soe is gheordineert
gheweest · dat den thiende ende alle
fructificacie · soude wesen ende toe·
behoren anden pastoren ende vica·
risen van gode : dye welcke hebben
die cure ende bewaernisse der sielen
vanden kerstē menschen · ende god·
delijke personen : so dat an hem ghe
gheuen ende betaelt soude worden ·
Dye thyenden vanden voerscreuen
goeden · inden name goods · eñ als
sijn recht andeel ende porcie vandē
goeden die hi ons verleent ·
¶ Nv is te weten : dat van alle goe
den die opter aerdē wassen · bij wat
maniere of laboer dattet sij : thiende
betaelt moet wesen aen gode · Dats
te weten · in gras · in vruchten van

boemen · in cooren : ende alle andere
granen · heunen · gansen · eynt voge
len · vercken · wollen · ende vā ander
beesten op ghevoet : aldaer profijte
ende vruchten of comen moghen :
het si vischen · ende garences · in pro
fijte van molen · van ouen : het si in
mijnen van yser · van goude · of vā
siluer : of van metale · van steenen ·
Ende sonderlinghe van alle tgeent
dat god doet wassen ende multipli
ceren opter aerden : wil god die tien
de hebben om sijn aendeel · ende om
lof ¶ Des ghelijcs vanden lichame
vanden manne : soe wil god datmē
thiende gheuen ende betalen sal ·
Ghelijkerwijs als te vasten die hey
lighe vasten . die hij gheoerdineert
heeft te vasten · dat welke is die tien
de vanden iare : ende daer of soe is
den lichaem sculdich thiende tot go
de te gheuen ·
¶ Soe is te weten : datter twee ma
nieren · van thienden sijn · ¶ Dats
te weten : personalen ende predialē ·
¶ Thiende personale · is thiende
die behoert voldaen ende betaelt te
sijn · vanden wercken of aerbeyt · dz
den man doet met sijn lichame ende
met sijn werc ende costen : afgetogē
sijn costen teynde n iaers · Vanden
reste behoert hi te betalen tiende tot
god : tot sijn rechtuaerdighe conscië
cie : ende dat is thiende personale ·
daer omme dattet coemt bidē werck
ende industrie vanden manne ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item thiende prediale · is den ge
ne die coemt ende behoert te comen
vanden profijte ende emolumentē·
comende vandē vruchtē der beesten
voghelen eñ visschen · Want daer of
ismen god thiende sculdich : sonder
dat die costen daer of behoren gelle
ghen te wesen · als van die thiende
personale · Ende eer dat die vruchtē
ghedraghen of ghevuert sijn vanñ
plecke · aldaer datse ghewassen sijn
Want eerst ende voer allē anderen
behoert god betaelt te wesen : eñ dē
recht en maect geen differēcie · waer
op dattet ghewassen is · het si op en
ghen lant · pachte · leen · of aloes · ¶
So is te weten : dat die thienden · die
men sculdich is · als voerscreuen is :
behoren ghegheuen ende betaelt te
wesen · anden pastoren eñ priesterē
daermē ontfanget die sacramenten
Sonderlinghe die thiende psonale :
eñ die prediale behoert oec betaelt te
wesen anden pastoren . Ten ware
hi alsoe : dat die landen daer op dat
die predialen wassen : sijn ghelegen
inder prochie aldaer men woenach
tich is · Of des niet ; men behoertse
te betalen andē pastoren : ondē wpē
die prochie die landen ghelegen sijn
Want aldaer behoert die kennisse ·
vanden thienden te betalen · Soe be
hoert oec na bescreuen recht betaelt
te wesen die thiende vandē vruchtē
vandē beestē : aldaer dze hoer voet
sel nemen · Want van daen coemt

sustentacie ende alimentacie · daer si
of leuen · ende fructificeren : hoe wel
datmense sauonts weder brenct in
ander prochie · ¶ Noch maken dye
wijse op sulcke sake difficulteyt : eñ
segghen · Oft ghevoerde dat eenen
boem heeft sinen struyck onder een
prochie · of een wijngaerde : ende die
wortelē daer of onder die aerde sijn
onder andere prochie : alsoe alst die,
kent gheboren mach : wanneer dat
se soe nae die eynden sijn · van twee
prochien Weet dat die thiende van
sulken boem · of vā sulke wijngaer
den · mach ende behoert toe te horen
anden pastoer vander prochie daer
die wortel wtspruyt ¶ Wāt daer is
den boem of wijngaerde gevoet · eñ
ghealimenteert : eñ also machet ver
staen wesen van andere ghelijke sa
ken ¶ Ende mach gewracht wesen
na dat geseyt is biden recht : dat vā
allen saken · thiende behoert betaelt
te wesen als voerscreuen is · ¶ Oft
men van sake qualic vercreghen ·
thiende sculdich · of behoert betaelt
te wesen : als van woekeren · van ra
pinen · van diefte · van exsisen ꝛc ¶
Weet dat niet · Want ten is gheen
sake van god toeghelaten : maer is
verboden sake : die behoert te wesen
gherestitueert of weder ghekeert
Ende daer bi en behoert daer of geē
thiende betaelt te wesen · ¶ Soe
moechdi weten : dat thiende is van
sulker effect : dattet niet en mach ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

noch en behoert vercoft te wesen:
noch verset: hoe dattet si· an waerli
ke personen noch buptē der kercke·
Ende indient in enichsins ghedaen
ware: soe en isset niet te houden·
Want vander kercke en machmē
niet vervreemden· noch enige sake·
die der kercke gegheuē of ghelatē is
¶ Item en waer preuilegie ter con
trarie niet waerdich· Eñ of yemant
ware die preuilegye hadde: daer of
van onsen aertschē vader: wantet
nyemant anders gheuen en mach:
dat waerdich sij· dat hi van sijn la·
boer of arbeyt geen thiende gheuen
en sal· Daer om en soudet niet bliuē
dat van alle tgheent daer of die pre
uilegie geen mencie makē en soude:
hi en soude thiende geuen eñ betalē
Want preuilegie van gheen tiende
te betalen· en machmen niet hebben
noch onderhouden mit recht·
¶ Mer men heeft wel bi preuilegie
of bi possessie: datmen niet en beta
let op enighen lant oft plecke· dan
halue thiende· of de xv· of den xvi·
Want van gheen thiende te betalē·
en mach ghescyen gheen remissie·
noch possessie ter cōtrarie· en mach
men niet vercrijgen· Want hoe wel
dat yemant aflaet thiende te betalē
op enighen lant of plecke biden tijt
van x· xx· of xxx· iaren of meer daer
omme en waert niet waerdich: dat
soe gheringhe als die kercke des ge·
waer worde· hi soude bedwonghen
wesen die thiende te betalen ¶ Mer
men mach wel vercrijgen possessie
van niet meer te betalen· dan halue
thiende: of vanden xv·: maer van
gheene thiende te betalen: en mach·
men niet vercrighen· Ende die rede
ne is dubbelde· Want teghens geest
telijke sake en is gheen possessie· bij
waerlijken· ¶ Die ander redene is·
Dat gheen vruchtbaer sake: niet en
behoert te wesen· sonder thiende te
betalen tot god· bi sijn propere ghe
bode: dat nyemant en behoert noch
en mach transgresseren· ¶ Ende
oft bij enighe weghe ghedaen ware
oft bij subtijle arghelist: soe en isset
nyet waerdich· noch en is te houdē:
niet meer· dan teghens dat heylige
ghelooue te comen of te doen·
¶ Item noch moechdij weten: dat
vanden douarie oft ghifte daer op
dat een kercke is gedoueeret of ghe
fondeert: daer of soe en behoert ghe
ne thiende betaelt te wesen·
Mer daer omme en ist niet dat van
den anderen landen ende possessien
die de kercke hebben soude: dat niet
en ware van hoere propere eerste
fondacie: ende dye hem ghegheuen
gheweest hadde om te fonderen die
kercke. Dats te weten· dat sij gheen
thiende betalen en sullē: ander kerc·
ke parochiale: ende anden pastoer·
vander seluer kercke: Ghelijck als
dye landen ende possessien die hem
ghegheuen gheweest souď hebben

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

na die eerste fondacie: of dat sij ver
creghen haddē· niet teghenstaende:
datse gheamortificeert warē·an die
kercke·

Nv moechdi eñ sijt
sculdich te weten :dat of yemāt wa
re ghebreckelic· te betalen eñ te vol·
doen die thiende die hi sculdich is·
vanden goeden die hi fructificeert:
ende dat daer of ghescil ware: hij en
mach noch en behoert bedwongen
te wesen te betalen :dan bij censure
ecclesiastique· Want anden waerlij
ken rechter en behoert daer of die kē
nisse niet: hoe wel dattet si in posses
sore·of in petitore: noch om langhe
iaren onbetaelt· en wort vercregen
possessie·van niet te betalen : noch
prescriptie: na dattet biden pastoer
vander plecke die tiende gheeyscht
sal worden: men sal moeten betalē·
om dat iaer: daer inne dattet geeys·
chet wort. Mer vanden voerleden
iaren: na datse gheleden sijn sonder
te eyschen die thiende : daer of en is
niet ghehouden te betalen den pos·
sessant: ten si dat conscientie hē daer
toe gheneycht ·xc·

Item soe volcht te thoenen : hoe
dat sommige niet gehouden en sijn
thiende te betalen·eñ of sij daer aen
ghehouden sijn·ende waer inne·en
de hoe veel·

Soe weert dz witte mo
nicken templieren :ende na die opi
nie van sommighen die religyosen
van chisteaulx· vanden landen dye
sij doen bouwen :ende die van hore
demaine sijn : vandē beesten dye sij
op voeden om hore costen : eñ van
alle tgeent dat voerscreuē is·en sijn
si gheen thiende sculdich: noch van·
den boemgaerdē die si houdē in ho·
ren handē· Mer indien sijt setten in
ander handē bi transactie· of āders
bi rente·of gelt in lijftochte of anđs
ten waer in rechte pachte hem toebe
horende tot seker tijt van iaren: vā
alle des sijn si thiende sculdich Mer
anders isset van canonicken ghere·
ghelt of ongheregheIt · Want van
alle hore possessiē sijn si tiende scul·
dich : wtghesept vanden noualles·
die hemluden op comē soude: eñ vā
den boemgaerdē die si houdē in ho
ren handē·eñ van hore beestē die sij
doen op voedē om hore dispencie of
costen·

Item is oec gheordi
neert: dat hem nyemant en mach ex
cuseren thiende te betalē :bi exceptie
van langhe tijde·niet betaelt te heb
ben: ende datmen van alle vruchtē
dier wassen ·thiende sculdich is·
Eñ also worden ghesept eñ geraden
biden alder meesten rade diemē vin
den mochte binnē der stedē van pa
rijs·van laon·van amiens·eñ elđs
om den capittel van dornic· Tegēs
die stede van dornic: om die betalin
ghe vandē thiendē·vandē boēgaer·
den binnē der seluer stede: aldaer sō
mighe boemgaerden sijn mit ghe·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

boemte mit wijngaerde ende ander
saet: daer of die vander stede seyden
gheen thiende sculdich te wesē: daer
om dattet hemluden niet gheeyscht
gheweest en hadde van yemant · eñ
dattet was binnen den sterckenisse
vander stede: nietemin moesten sijt
betalen ·

¶ Vanden nouallen

Nouallen sijn die plec
ken ende plaetsē: die van outs nyet
en sijn geweest gebouwet noch ghe
sayt: daer bi dat saet of vruchten co
men mochten · daermen thiende of
mochte betalē · of sculdich was te be
talen: ghelijc als oude boschaigen ·
ende plaetsen in boschaigen: aldaer
hout wasset sonder te plantē: of ge·
lijc in lāde of plecke die nye en was
besayet · noch gebouwet: ende men
dat van nyeus bouwede · eerde: eñ
besayde · Of ghelijc van enē vijuere
diemen ō droechte van water eerde
ende besayde · Want soe langhe als
sulke plecke blijuen in hore state eñ
natuere: si en sijn gheen thyenden
sculdich · Mer so gheringhe alsmen
se keert ende set tot bouwen: of tot
eeren: si sijn sculdich thiende · Ende
is dit ghehyeten noualles · Want
sulke plecken van hore natuere en
sijn gheen thiende sculdich: nae dat
sij voert brengen hore vruchten: sō
der laboer af arbeyt: mer ist datmē
se set tot eeren: het ware een vijuere

daer of nye gheene thiende betaelt
gheweest en hadde · Of een plaetse ·
daer een huysinghe ghestaen hadde
daer of geen tiende betaelt geweest
en hadde · Alle alsulke plaetsen sijn
thiende sculdich: nae datmen die set
tot sayen ende tot eeren: eñ dat hyet
men noualles · Eñ of eenighe plaet·
se of lant · die gheeert · of besayet ge·
weest heeft · daermen thiende of scul
dich ware: ghemaect worden totter
boscaigen · tot vijuere · of tot weylā
den: hoe wel dat sulke plaetsen niet
en sijn ghewoenlick thiende te beta
len · Nochtans so gheringhe alsmē
set sulke plaedtsen tot vijueren · tot
weylanden · of tot boscayggen: men
sal daer of thienden gheuen ende be
talen: ghelikerwijs alsmen te voren
ghewoenlic was te doen · Ende ge·
neralic: weet dat allen landen · dye
van oudts nyet en sijn ghewoenlic
besayet te wesen: ende men die bou
wet · ende besayet ¶ Dese sijn ghe
meenlijken ghehyeten noualles ·
ende daer of ismen thiende sculdich
Wtghesevt die broeders dragende
tcruce vanden tempele ¶ Want
vanden nouallen. en betalen si ghe
ne thienden · ¶ Noch moechdij
weten: dat alsoe gheringhe als een
lant gheweest hadde inden state · bij
drie iaren of meer · sondē tiende daer
of ghegheuen te hebben · Weet dat
soe gheringhe alsmen dat settet tot
eeren · ende tot vruchten te draghen

Thiendē soudemen daer of sculdich wesē alst te voren was · Nochtans soudēt alsdā van dier tijt voert ghe hpeten wesen novalles·

¶ Van vsurye of woekerye Capittel· CCC· xi·

Om twee redenen nae den bescreuē recht is woekerie verboden · Die eerste redene is: dat woekerie was verboden om den ge meente die ghenegen sijn van hore natuere tot ledichept: eñ en souden anders gheen wercken willen doen Die ander reden is: dattet is expres selic verboden bider kercke: eñ daer toe behoren te obedieren alle goede kersten: ende soe wpet niet en doet: hij en behoort niet gehouden te we= sen kint van onser moeder der hep= ligher kercke. So weet dat vsure is ghesept ende gemaect bi drie manie ren· Die eerste is: wanneer pemant mit coepen hem obligieert ter cause vanden retrenche in meer dan rede lic wesen soude · indien hij betaelde sijn gherect ghelt ¶ Die andere ma niere is: te lenen een sake om weder te hebbē in seker tijt beter. bi expres ghelofte Ghelijc als gheerst te leenē of te vercopen: om weder te hebbē tarume: bi expresse woerden ¶ Die derde maniere is: bi forme ende ma niere van dode pande: die ghes chiet bi vorwaerden tusschen ander volc dan van suster ende van broeder· bider ordinancie van horen vader· Die vierde maniere is· ghelt te lenē op pande: bi winsel doende: want sulke is manifeste woekerie: die bij bescreuē recht si ende blijct: dat woe kerie is· te borghen om hoger te ver coepen· dit is betupcht biden decre· ¶ Item dat bi bescreuen recht is be tupcht dattet woekerie is· te leenen enighe sake om beter weder te heb= ben bi expresse voerwoerden: blijct biden decretale· ¶ Item te lenen op doode pande: het blijct dattet is woekere gheformeert· tusschen an= dere: dan tusschen susters ende broe ders: eñ dat blijct bi bescreuē recht· ¶ Item het blijct dattet is woekere te vercoepen te borghe: ende daer ō meer vercoopen: dan mit ghereedē ghelde waerdich mach wesē: eñ dit is betupcht bi bescreuen recht· Ende allso mach wel schinē: hoe dat die vier manieren woeker is· vā sa= ken wrakelic mit recht · van welcke vier manierē die de principalē sijn: dalen ende sprupten veel ander ma nieren van woekerie · ende die late= rale sijn · Dat is te weten · te weder setten die vruchten van een pant· diemen hout in pande in sijme pri= tipale · ghelijck als te setten enighe possessie te pande · ende die vruchtē daer of comēde · men niet en rekent· noch of en slaet· het is woekerie· Soe moechdi weten · dat den woeke naer te eyschen dat winsel vanden

woeker·en is niet ontfanckelick ꝛc·
Ende of yemant ware die ghezwo·
ren hadde die woeker niet te repete
ren:ſo mach hijt repeterē als hij ge·
diſpenſeert is vandē eede· of als die
woekere betaelt is ſo mach hijt repe
teren ¶ Ende daer of en is hi nyet·
noch en behoert te weſen verſteken
Want in deſer ſake ſoe is alſdan
reſtitucie interine·ꝛc·
¶ Item ende hoe wel dat een ander
woekenaer van den ghenen die eyſ
chet betaelt te weſen vanden vſure
eyſchede ende hem woude excuſerē:
daer bij dattet ware dye ſayte van
andere : hoe wel dat hi ware die erf
ghename vanden woekenaer.
Weet dat die erfgenamen vanden
woekenaer ſijn te bedwingē te vol·
doen·vanden vſures genomen ·eñ
ghecreghen van hore predeceſſoers
of voervaders : hoe wel dat ſijt bij
horen tijt niet ghedaen en hebben
¶ Soe weet dattet recht maect een
queſtie:of den coninc of den prince
die iuſticie heeft ende heerlicheyt ·in
ſijnre prouincie:ſo hoghe dat hi ma
ken mach ende ordineren rechten·
ende edit·die te houden ſijn als rech
ten ꝛc· ¶ Of hi maken mach recht
edit ende ordinancie die houdende
is woekerye te betuyghen ·ende die
woekenaren compromettie·ende or
louen te leenen in hore lande ꝛc·
¶ Weet dat ſijt niet doen en mogē·
Maer indien ſijt doen · ende ſi clerc

ſijn:ſi ſijn inden banne biden ſeluē
rechte ende ſake· ¶ Ende of ſi waer
liken ſijn:ſi ſijn inden banne biden
wertſchen vader:of biden wertſchen
biſſcop:of biden biſſcop vander ſel
ver plecke of plaetſe·ꝛc.
¶ Item ſeyt voert die beſcreuē recht
dat geen here van lande en behoert
te ghehenghen woekerie woenende
in ſijn lant:noch hemluyden en be·
hoert niet gheleent te weſen : huyſe
noch conuerſacie neghene·Mer oft
bi enighe auentuere ſi daer inne ge
vonden warē wonende: ſo behoert
men hemluyden van daer te ſteken
ende ontſetten binnen drie maendē:
nae datment weten ſal ¶ Ende
dat behoren ſi te doen op peyne vā
den banne:ende op peyne van hon
dert marck ſiluers te appliquieren·
aenden prelate : nae dat ſy daer of
weſende gheamoneſteert binnē den
voerſcreuen tide · dat niet ghedaen
en hadden· ¶ Noch ſoe ſeyt den
beſcreuen recht inden decretale· int
ſeſte boeck· ¶ Dat die woekenaers
ſijn te verſteken van allen anderen
communicacien vanden kerſten·en
de vanden ghewijde ſteden:ende en
behoren aldaer niet te hebben ſepul
ture·noch enighen ſacrament:noch
maken enighen teſtament die waer
dich ſi ¶ Ten waer bi alſoe:dat ſi in
horen leuende liue weder ghegeuen
hadden:ende voldaen vanden woe
kerye dye ſi ghenomen hebben ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of datsi gheen restitucie en deden of
en ordineerden te doen ¶ Ende om
des te doen · op droeghen allen hore
gueden in handē vander kercke: soe
verre alst gheduren ende strecken
soude moghen: op restitutie interi-
ne · Noch anders en behoren sij niet
te hebbē biecht · noch absolucie nege
ne · ¶ Item weet dat hoe wel · dat al
soe si · dat yemant leent enighe sake
sonder te seggen dat hi so veel daer
of hebben sal van winsel bi usure ·
Mer nochtans hij wel neemt hoes-
heyt ende ghifte · Alle sulke hoesche
den: sijn woekerpen: ende generalic
so wes men daer of neemt · nae den
dach vander leeninghe ghedaē &c ·
Daer en is gheen dexel diese excuse-
ren mach · &c ·

¶ Item moechdi wetē: dattet geen
woekerye en is van lijfrenten noch
losrenten: hoe wel dattet si te betalē
na belops tijts: dat die clercken hye
ten [pro rata temporis] ¶ Ende dye
redene waer omme dattet geen woe
ker en is: is daer omme dat so geri-
ghe als den coper ofliuich wort · die
rente is gheexpireert: ende dat geele
blijft anden vercoper: en̄ daer ōme
datter fortune ende auentuere is: ten
is geen woeker · Mer indient ware
bi vastichept: dat soude woeker we
sen: na datmense niet weder coepen
en soude mogen ¶ Ende also wor
det ghesept bi arrest van perlement
om symon van aunainge: teghens
ian godefron · Inden iare · dusent ·
CCC · lxxvi ·

¶ Vanden genen die indē ban sijn
Capittel · CCC · xij ·

Anden ghenen die in
den ban sijn · dat die clercken
segghen: anathematisiez · is van
hem te laten vervallen inden ban:
bi sentencie vandē prelate · dat alle
kersten sculdich sijn seer te outsien ·
Want so wye inden ban is: hij be-
hoert te verliesen die verkeeringhe-
of die cōmunicacie vanden sonē en̄
dochteren der heyligher kercke ¶
Noch gheen ghesellscap · noch parti-
cipatie en behoert hem ghedaen te
wesen: noch en behoren geen admi-
nistracie te hebben vanden heyligē
sacramenten vander heyligher kerc
ke: mer is hem verboden te wesen
ende te blijuen inder kercke · soe lan
ghe allsmen doet die heylige dienste ·
¶ Item en behoren niet te hebben
ghesellscap in comanscap mit ande
ren · noch en behoert hem verhuert
te wesen enighen huse noch habita
cie neghene · ¶ Item nae die opinie
van sommighe wijsen · verliesen sij
andtwoerde te houe ¶ Dats te we-
ten: dat si gheen ander en moghen
doen dachuaerden voer rechte: noch
tot horen eysche en salmen niet ant
woerden: noch teghens hem en be-
hoert niet gheprocedeert te wesen:
noch gheandtwoert: soe langhe als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hi in dien state is · Maer wel mach
mense doen dachuaerden op hem te
eyschen · indient noot si: ende si moe
ten andtwoerden na bescreuē recht·
Nv so is te weten: die welcke inden
ban is · ende die welcke niet·

Soe weet dat soe wye een clerck
slaet totten bloede hi is inden ban·
Ende en mach daer of gheen absol-
lucie hebben · dan biden prelate: dat
is biden bisscop · Ende indien dattet
ware een priester: biden paeus of si
nen ghecommitteert · soe behoert hij
gheabsolueert te wesen Ende of een
die inden ban is · sloeghe een simpel
clerc: soe soude hi moeten gheabsol-
ueert sijn biden paeus. oft sijn ghe-
committeert · Item sept noch
den decretale: dat of clercken bi ghe
noechte vergaderden: ende het ghe-
boerde dat si een ander quetste tottē
bloede · daer omme en sijn si niet in
den ban: mer of daer enighen hate
ware · sij souden inden ban wesen:
ende alsdan souden si moeten abso
lucie hebben biden paeus · of bi sinē
ghecommitteerden ·

Item oft gheboerde: dat monickē
in cloester malcanderen sloeghen·
si moghen gheabsolueert wesen bij
horē abt: ende of die sake alte groet
ware: bi horen bisscop ·

Item oft gheboerde: dat yemant
sloeghe een clerc die niet en ware in
habite van clercke: ende dat hi iuste
sake hadde te ignoreren · Weet dat
hi inden ban niet wesē en soude:
ter cause van die ignorancie · oft on
wetenscappe · die hem daer of ont-
sculdicht: ende behoert den slagher
daer of ghelooft te wesen bij sijnen
eede · Item oft gheboerde:
dat vrouwe of weese een clerc slaet:
sij mach bijden bisscop geabsolueert
sijn · Ende des ghelijcs oec: oft ghe-
boerde: dat een bewaerer van enige
vergaderinghe of feeste euen clerck
sloeghe bi inaduertencie ·

Item moechdi weten: dat den
clerc die bi drie reysen is geweest vā
sinen prelate vermaent · of te laten
van enighen wapenen te draghen·
ende dat hijse niet en laet: hij is indē
banne: ende daer toe [ipso facto]
verliest hi die preuileggye van sijnre
clerckscappe · Ende oeck clerck dye
bij drie reysen is gheamonesteert · bi
sinen prelate weder aen te nemen
clerck habite: ende dat hijs niet we-
der aen neemt · ende is teghens eeni
ghe die hem setten ende habitueren
van soe diuersche habiten: dat in al
sulken habijte niet en behoren te ge
bruycken vanden preuilegien van-
der clergye·

Item sijn inden ban den ghenen
die clercken gheuanghen houden:
ende bi consequent die in tegēwoer
dicheyt daer of neemt indicatiue of
correcie op hem · anders dan horen
prelate · Item of den ghene die
inden ban is: hem seit geabsolueert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hÿ en is daer of niet te gelouen: ten
si dat hi dat thoent bi brieuen :ende
oec en is niet te ghelouen ·die seggē
woude dat een ander inden ban is:
ten si dat hi dat thoent mit brieuen
Want bi natuere so en is nyemant
inden banne: ten si hi alsoe dat hÿt
sÿ bi accedent· ¶ Item sÿn si in-
den ban ·die ghene die teghens dye
kercke doen: eñ die statuten maken
teghens die kercke:ende die gheene·
die trecht vander kercke onthouden
¶ Item is inden ban den clerc: son
dlinge die waerlike die wetens ver-
sellscapt of frequenteert mitten ghe
nen die inden ban sÿn: eñ en is niet
te absolueren dan biden paeus :oft
sÿn ghecommitteerde· ¶ Item of
den ghene die indē ban is·opt uter
ste pine des doots is:ende heeft con
tricie eñ berouwe·ende begheert an
god ghenade eñ absolucie:ende dat
hi voldoet van tgheent daer hÿ om
inden ban is·ende hi oflivich wort:
na sÿnre doot machhi geabsolueert
wesen biden genen·die hem in sÿnē
leuende lÿue gheabsolueert mochte
hebben·[Decretali·li·v·ru·superi9
dicta·c·a nobis]

Vanden bras seculier
Capittel· CCC·xiÿ·

Die clercken hyetent

bras seculier:wanneer hem
yemant laet inden ban iaer eñ dach
of meer ·Eñ daer om isset gehyeten
bras seculier: dat den biscop gheen
executie seculier en hevet ·begheert
daer op bi sine brieuen requisitorē·
anden waerliken rechter: dat is an
die waerlÿke hant· bi middele van
een sÿn priester·of aparitoer:die in
hulpe van recht begheert·die weder
te brenghen dese·xi·totten kersten
ghelove:die iaer ende dach· of meer
hem is als een hont verslapen indē
ban. Dat hÿ bedwongen si bi deten
cie van lichame te voldoen: eñ hem
weder te stellen tot obediencie van-
der heyligher kercke :daer of hi ghe
priueert is bi sÿnē ghebreke:eñ den
waerlÿcken rechter isset sculdich te
doen:ten begheerte vanden prelate
bider maniere hier nae volghende·
Den gheesteliken rechter behoert te
seynden een libelle· diemen in houe
hyet comparimini:die behoert in te
houden· hoe dat den ghene die indē
ban is·hem vermaent ende gheron
dempueert · daer inne hem is laten
setten inden ban: eñ daer inne ver-
slapen als een hont · sonder vreese
van god in sentencie vandē ban·bi
een iaer of meer:eñ allo soude hi bli
uen ende wil bliuen·ghelÿck als hÿ
thoent in achterdeele van partie:eñ
vander kercke:ten waer dat daer in
gheordineert wort· dat andē waer-
lÿken rechter believē wil : ond̄ wyē
dat hi woenachtich is·dat hi gheuā
ghen sÿ · ende in vanghenisse ghe-
houdē· eñ gesent andē gheestelÿken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

rechter: so langhe dat hi weder ghe-
comẽ si ter obediencie der heyligher
kercke: ende aen partye daer hi aen
ghehouden is. Ende of den gheene
die indẽ ban is wech loept: so mach
den rechter so veel bedwingen van
sijne goeden. indien dat hijse vindẽ
mach: als om te voldoen partye vā
der scult ¶ Ende of hi daer teghens
woude opposeren. den waerlijcken
rechter: die daer of ghebeden of ver
socht is. behoert den ghebannen ge
vanghen te seynden aenden gheeste
liken rechter: daer of die requisitore
coemt. om te segghen die saken van
sijnre opposicie. wedrr segghen oft
weygheringhe. Ende hi en behoert
daer niet weder gheseynt te wesen.
dan op die selue sake. ¶ Want den
bisscop en behoert hem niet te trac-
teren van andere saken ¶ Ende oft
den voerscreuen ghevanghen hem
opposeerde ende begheerde dach te
hebben daer op: soe behoert hi ghe-
vanghen ghebrocht te wesen totten
gheestelijcken houe: soe langhe alst
ghewetē sij. oft hij sake heeft van
opposicie of niet. ¶ Ende of hi iuste
sake heeft van opposicie: die partie
eysschende: behoertet te beteren.
¶ So weet dat den waerliken rech
ter. indient hem belieft. niet en exe-
cuteert dese requisitore ¶ Want den
bisscop en mach hem daer toe nyet
bedwinghen noch amonesteren. dā
hi requisitore: mer na consciencie is
hi daer an ghehouden. Ende daer ō
sommighe rechters en willens nyet
doen: ten si dat sij daer of proffijten
hebben ¶ Ende indient eerst beta-
ghen is aenden coninc sijn officiers
mogent doen: sonder daer of te doē
enighen renvoy: ende die redene is.
dat inder voerscreuen sake nyet en
is dan execucie van sake. Want bij
den prelate is daer of bekent: ende
oeck behoertet den coninck toe. daer
bij dat hi bewaerer is der kercke: eñ
dit is begheert in hulpe van rechte.
Ende weet dat in deser saken voer
detencie vandẽ lichame biden waer
liken rechter: den voerscreuen ghe-
bannen sculdich is bedwonghen te
wesen biden exploygt van sijne roe-
rende goeden. indien hi enige heeft.
Ende indien hi gheen en heeft. sijnē
erue. indien hi enighe heeft ¶ Ende
en heeft hij gheen. bi detencye van
sijnen lichame ¶ Ende indien hi op-
poseren woude an | comparamini |
die hant vanden waerliken rechter
ghenamptiseert: bi hem so behoert
die opposicie gheren voyeert te we-
sen voer dē prelate: daer of die com
paramini coemt. Want an hem be
hoert die kennisse ¶ Ende allo wor
det geseyt eñ gheraden bij den alder
meestē raet vā parijs. ō die stede vā
dornic.
¶ Vanden ioden eñ
sarasenẽ ¶ Capittel. CCC. xiiij.

Anden ioden eñ van

sarasenen moechdi wetē: dattet ghe
nen kersten toe en behoert tedoē mz
hemluden enighe participacie noch
ghesellscap · noch sustenteren teghēs
die kersten: ende so wye des doet · hi
verualt inden ban: ende in confisca
cie van goeden · ende is gereputeert
als verrader tot god eñ tottē kerstē·
¶ Item en behoren si niet bedwon
ghen te wesen mit cracht te bekeren
tot onser wette · of tot kerstdō: noch
gheen kersten rechters · en behoren
hem daer toe te bedwingē· Mer mē
behoertse daer toe te brenghen mit
schone woerdē · eñ anders niet ·
¶ Item moechdi weten: dat gheen
kersten mensche en behoert hē te stel
len tot dienste van enige iodē · noch
sarasenen: eñ so wye des doet: hi is
grotelic te corrigieren ·
¶ Item oft ghebeurde: dat enighe
iode quetste of sloeghe enighē kerstē
clerc: hij behoert ghecorrigiert te we
sen · bi sijn temporele: ende behoert
gheprivueert te wesen vanden ghesel
scap vanden kersten: so langhe als
hi die fayte ghebetert sal hebben · eñ
indien hi een ander dan enen clerck
sloeghe: soe soude hijt beteren bi ho
re conseruancie ·
¶ Item weet dat die ioden niet en
behoren te habiteren · of te verkeerē
tusschen den kersten sonder teyken
daer toe gheordineert: op dat sij tus
schen den kersten moghen bekent
worden · Ende sij en behoren opten
paesdach niet uut horen huse te gaē
noch deere noch weynster open doē
noch doen · noch segghen enighe sa
ken: dat comen mach tot oneere oft
scande vanden helighen dach · op
seker boeten · ¶ Oft ghebeur
de: dat iode serf z kersten wort · mits
betalende xij · scellinghen vanden re
demptie van sijn seruaige: hij is of
ghenomen van dien dienste [Decre
tali · li · v · eu · superi? dicta]

¶ Vanden apostas Capittel · CCC · xv ·

Vanden apostas weet
dattet sijn die ghene · die wech
lopen van horen cloester: ende hem
stellen in waerlike cléderen: eñ hem
gheuen tot waerliken state ¶ Ende
daer of seyt den bescreuen recht: dat
den gene die apostas sijn · verliesen
die preuilegie van clergie · noch dye
kercke en behoert hemluden gheen
beschermenisse te wesē · in wat sake
daer of sij gheuanghen sijn: ende so
wye niet en obediert · ten gebode vā
sijnen prelate: men behoert hem te
houden voer apostas: ende isset een
waerlic man · hij behoert inden ban
te wesen: ende isset een mā die clerc
is · hi verliest die beneficie vā clergie
Ende behoert seer strenghelick ghe
corrigiert te wesen: Ende generalic
sijt ghi sculdich te wetē · dz apostas
die hem seluen anders niet onthou
den noch castijen en wil · dan bijder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vanghenisse: behoert gheset · eñ be-
sloten te wesen in kercker: so gherin
ghe als hi ghevanghē eñ gevonden
mach worden ·

Vanden hereses
Capittel · CCC · xvi ·

Hereses syn die ghene
die nemē eñ houdē twyfele in
onsen heylighen ghelove: eñ behorē
ghecorrigiert te wesen · eñ versteken
vanden ghesellscap vanden kersten
ende syn te reprochieren in cas van
ghetughenisse ·

Te verghesellscappen hereses

Item soe wye verghe
sellscapt eñ participeert mit hereses
wetens · Weet dat hi is indē ban · ō
des te doen ·

Vanden goeden toebehorende
die hereses ·

Item ghy moecht we
ten: dat die goeden vandē hereses:
behorē gegfisquiert te wesē: hoe wel
dat si kinderen hebben: noch nym-
mermeer en salt weder keren aen hē
luden · noch an nyemant vā horent
weghen

Dat herese niet en be-
hoert te wesen advocaet ·

Item herese en mach
niet in enighen state advocaet noch
notarius · noch geenrehande officie
te exerceren: noch doen enighe kay-
te vā procuracie · noch anders: mer
syn gheheelyken te reprochieren ·

[Decretali · libro quinto rubrica su-
perius dicta]

Die forme vanden processen
sentencien · ende executien vanden
iusticien, etc ·
Capittel CCC · xvij ·

Ghesien vanden actien
so wel van recht canon · als vā
recht civyl · ende costumier: ghelyck
als voerscrevē is: so volcht daer na
te sien vander forme vandē proces
sentencien · ende appeaulx ·

Ende eerst vanden proces die te hove syn
Hoe ende binnē wat tyde datse mo
ghen gheoerdineert ende ghewesen
syn · Weet dat allen rechters toebe-
hoert · te decideren die saken voer hē
begonnen Ten eersten dat hem mo
ghelyken is: ende ten minsten coste
dat hy sal moghen Ende en behoert
nyet te ghehenghen partyen te seg-
ghen · noch oeck te eysschen enighen
saken frivolle: noch proposeren sa-
ken impertinente ten sake noch delay
noch refuge impertinēte: om te ver
trecken die sake · noch oec dye decisie
vander sake etc ·

Item en behoert den rechter nyet
te ghehenghen te relieveren actie vā
sake · tot anderen tyden gheleden ·:
in crachte vanden saken ghewesen
noch oeck daer of dat anderwerven
actie ghedaen gheweest sal hebben ·
ende opten eysche inder tegenwoer
dicheyt vanden partyen: hoe wel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat bi defaulte den eysscher gheobti
nueert heeft syn querelle. Want die
actie eens gheraect. behoert genoech
te wesen: eñ het en mach niet weder
verhaelt wesen . Item en be
hoert den rechter niet te laten. hy en
doet die partyen brengen hoer rede
nen bi ghescrifte. ende die te doen af
firmeren. ende antwoerden op elke
articule: op dat op die articule onbe
kent. tugen ghehoert mogen wesen
Want anders die proces soude mo
gen wesen defectyf: eñ of van dien
here gheappelleert ware. ten eynde
dat den rechter voer wyē dattet we-
derroepen wort: mach sien die dili-
gencie ende naersticheyt vandē pro
ches: eñ dat daer gheen faulte en sy
Want indien daer ghebrec in ware
het soude al gerekent syn voer niet.
ende behoert dat in allē proces. dat
den eysscher heffet actie van elckē da
ghe dat hi dinghet: mencie makēde
van tgheent dat daer ghedaen ende
gheexploitiert sal syn. om daer of te
doen bewys ten anderen daghe: oft
indient also niet ghedaen en is. den
verweeren soude begheeren te sien.
maer op dat hi dach hebben soude:
ende oft den eysscher daer of niet en
doet blycken. den verweerer soude
oerlof hebben vandē houe eñ costen
na dattet in houe ware daermē din
ghet bi ghescrifte. Mer indien dat-
tet ware in ander houen. het soude
ghenoech wesen te doen blykē bydē

register vandē houe. Ende daer rtm
moet den eysscher doē grote diligen-
cie anden clerc vanden houe. dat die
ghescrifte vanden daghe sekerlic ge
registert sy. ende dickent ghehoertet
oec. dat dē verweerer behoert te doē
bewys vanden daghe dier dient na
den state vander sake: ende oft den
verweerer meent aldaer profyte te
hebben &c. Ende dit betuycht een
ander recht: die welcke wille dat die
scriftueren acten eñ seghelen. optie
state van een proches gheloefelic eñ
waerdich sy.

Vanden partyen geordineert te
scriuen in kapten contrarien

Item eñ oft gheboerde
dat die partyen waren in kaptē con
trarien: ende dat sy syn geordineert
te scriuen die redenen gheaccordeert
om te dinghen biden partyen: dat
behoert gheregistreert te wesen op
ten rugghe vanden redenen: eñ dat
gedaen behoren geaccordeert te we-
sen. of debatues: als ghedinghet. of
niet ghedinghet: ende dan den com
missarisen te gheuen. om te onder-
soeken die waerheyt vander sake.
vander eenre syde eñ van dandere.
Die welc sculdich syn macht te heb-
ben van des te doen. als voerscreuē
is inden rubrice vandē commissien
Welke macht behoert te ghedueren
drie maenden: of alsoe veel als dye
vlancye vanden houe begheert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende dien tijt gheleden · die partyen
keren weder te houe · nae die contu-
macie · ende behoren te accorderẽ re-
proches vanden tughen · indient hẽ
goetdunct: eñ optie ſelue reproches
ſaluacien te beleyen indient noot ſij
ende concluderen in recht: ende dan
behoert den rechter te viſiteren ende
weten die waerheyt · Ende te thonẽ
anden partyen daer op gheroepen
of gherepreſenteert hoer proces om
te weten oft daer al heel is: eñ daer
na dat te doen ſluyten. ende doẽ be-
ſeghelen biden raetſluden vanden
partyen · of anders nae die vlancie
vanden houe: eñ daer na wijſen
¶ Item of die voerſcreuen proches
niet voldaen en ware: ſoe behoirent
die commiſſariſen weder te ſenden
te houe · in ſulker ſtate alſt is: mettẽ
partyẽ verdachuaert · om te ſien die
ſeluẽ proches ontfangen indẽ ſtate
daert is · eñ daer nae ordineren met
recht ¶ Ende of den prochs niet en
waer voldaen vander eenre ſijden ·
ende van dander · eñ gheconcludeert ·
eñ den rechter verſocht ware te pro
roguieren die macht vandẽ commiſ
ſariſen: het behoert ghedaen te weſẽ
eens tot ſekeren dage prefix: binnẽ
welken · alle behoert ghedaen ende
gheconcludeert te weſen Want den
dach die na den drie maenden is · al
ſo verlanct: behoert te weſen bi pre
fixie · Ende of die een vanden partiẽ
begheerde te hebben prorogacie · oft

witſteſſe: ende dander niet · Die com
miſſariſen behoren te weſẽ gehoert
biden rechter op horen eede: te wetẽ
wat diligencie gedaen geweeſt had
de biden ghenen die die prorogacie
begheert · want indien hi negligent
gheweeſt hadde · dat ſoude hem we-
ſen gheimputeert voer rigoer · Mer
fayte van proxime is altijt fauora-
blie: ende die proches ſoude ontfan
ghen worden · om te wijſen inden
ſtate dat gheuonden ware · die pro-
res ende ſaluacien: midts productie
doende opten tughen gehoert · Mer
of die partie niet en hadde moghen
crighen die tughen bij waerachtige
onleden · oft anders die hem op ghe
comen waren: ende daer toe dede eñ
bewiſe goede rechtuaerdige onledẽ
dat ſoude hem behoren waerdich te
weſen: ende ſoude hebben ſijn pro-
curarie gheprorogueert · ten diſcrecie
vanden rechter · Alle goede rechter
behoert te verſtaẽ tot goede eñ cort
ontſlach van ſaken · als voerſcreuẽ
is: ende en behoert een proces crimi
nele ghehanghen langher te dueren
daẽ twee iaer: noch een proches ciuijl
ouer drie iaren: ende of hijt langher
ghehenghet te gheduerẽ: den ouer
ſten rechter daer op verſocht · mach
euocquieren over hem tot confuſie
ende oneere vandẽ rechter: die alſoe
gheweeſt is negligent · die ſake ende
proches · Ende of biden eyſcher mẽ
niet voert gaen noch procederen en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mach biden verweerer: behoert den
rechter op ses maendē bi dat eynde
vanden tijde voerscreuen: doen ver
dachuaerden die gene daert om ach
ter blijt: tot x· dagen tusschen beydē
ten eynde· om te voldoen die voersz
proces· Ende of die partye gheeuo-
quiert: daer is ghebreckelick bij drie
daghen · ende biden vierdē toecomē
de: aenghesien dat hi ghehadt heeft
x· daghen vanden enen dach totten
anderen Indien hi niet en coemt
ten derden daghe· of vierden: hij be
hoert versteken te wesen van sijnen
eysche· ēn die ander partie gheabsol
ueert · ēn ghecondēpneert indē costē
vanden voerscreuen verweerer·
Item suldi werē: dat sijn proces
ordinarie: ēn proces extraordinarie
Die ordinarie is: den ghenen die
den rechter maect in cas criminele·
die ghescyet: wanneer yemant om
vermoede van crime hē coemt stellē
ēn selue coemt te recht bi sinē wille·
of anders als innocent vāder sake
te kennen: mer indien hi comt ende
thonen wil sijf verweeringhe: Dat
die clercken hyeten [vim pro vi]
of dat hi coemt mit gracie ēn remis-
sie vandē prince: of dat den handa-
dighe noch gheuanghen bi iusticie:
ende hem woude setten in allen en-
questen · in allen saken: behoert te
wesen ontfanghen in proces oerdi-
narie: ēn en behoert niet betogen te
wesen· dan bi accusatie van partye

of van officie· ende bi tughen: sondē
questie van pijne negene· noch son
der daer of te doen enige driegemēt
ende behoert altijt te hebben redelij-
ke gheuanghenisse · ēn competent
in alle sijne saken · Item die
proches extraordinarie: behoert te
wesen ghetracteert ende gemaect in
alle ander termen · sonderlinghe in
grote crimen · ende misdaet · die ont
kent sijn · ende die gedaen gheweest
hebben heymelick· Ende en behoert
den rechter daer op niet te sparen p
ches te doen extraordinarie: om die
waerheyt te weten van daghe te da
ghe: sonder ander interualle bij in-
formacie of āders· Ende of hi enich
sins beuint die teghenwoerdige sus
spect bij vehemente presumptie·
Hi mach ende behoert hem te stellē
in questie: na die persone vandē ge-
uanghen· Want stercker questie be
gheert deen lichaem dan dander:
Want tallen eynden den rechter be
hoert waer te nemen· dat hi dē man
niet en tormenteert oft en pijnicht:
so dat hij verliest lijf of leden · noch
bi torment noch bi pijnē · want het
soude wesen tot pericule vanē rech
ter: ende vanden gheenen diet doen
soudē· ende dat hi wacht vā questie
mitten yper· Want het is verbodē
bidē coninc: ende bi questie van pij
nen niet en wil segghen noch beken
nen totten eersten reyse· den rechter
mach hē wel stellen ten anderē dach

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende daer na ten derden · eñ vierden
indien dat hi siet dattet die sake be-
gheert · ende dat daer soe grote pre-
sumptie · ende den gheuanghen vã
stercker herten sij · Nochtans indien
hi questie niet segghen en wil noch
bekennen · ende dat hi bi tughen nz
verwonnen en worde · so behoertet
wel · dat hi om vermoede · bi langhẽ
tijt gheuanghen sij : eñ bi exclamas-
se · op te moghen weten · of yemãt
te clachte teghens hem comen sal
Ende of in langen tijt yemant en
quame : die penitencie van gheuan
ghenisse die hi gheleden sal hebben ·
sal hem ghebetert wesen · van sijnre
quader presumptie · Ende dan be
hoert te wesen verbreet vander van
ghenisse · tot weder segghen vandẽ
rechter · op peyne gheraect ende ver
wonnen te wesen vander sake hem
angheseyt · of ghepresumpmeert :
Ende anders gheen ontslach en be-
hoert den rechter te doen · Ende in-
dien hij hem absolutement · eñ haes-
telic ontsloeghe : het soude schijnen
dat hi hem met quade cause geuan-
ghen ghehouden hadde ·

Item soe behoert ghij te weten ·
dat of proches is hangende tusschẽ
twee partyen · nae dat die verdach-
uaerdinghe ghedaen is : die partien
en moghen hem nyet daer nae com
promitteren · noch te samen pacifice
ren . op peyne van boeten : op dattz
sij tot liticontestacie : ende daer om

en soudet nyet blijuen · dat soe wes
te samen ghetracteert ware · en wa
re waerdich · Mer soude wesen ghe
heelijc te nyeute ghereekent sijn · alle
welke ghelofte ende obligacie daer
op ghedaen vanden enen totten an
deren · Ende also isset gheiugiert
bi arrest van perlement · bi veel rey
sen · Ende des ghelijcs tusschen ian
van venderesse ende dẽ here de fay
Int iaer · M ·

Vanden sentencien Capittel · CCC · xviij ·

Daer nae volcht van
den sentencien · Soe weet
dat die proches weder ghebrocht te
houe : men behoert andẽ partyen te
thonen die pces : wtgeseyt die secret
vandẽ tughẽ : eñ dat gesien so wort
dat alle weder gheset inden sac ghe-
sloten · eñ beseghelt mett̃ seghel vã-
den partyẽ : eñ daer op recht eyschẽ
bi de brieuẽ · eñ dat daer geeyscht : eñ
ghemaect een act · die gheset ende be
steet sij inden proches : eñ dan eyan
geliseren · Ende dat gedaen dat die
sentencie ghemaect · eñ gheformeert
si bi ghescrifte : ende dat tot seker da
ghen : partyen gheappelleert · recht
te horen · Die sentencie gheghenen sij-
bi ghescrifte · Want anders en be-
hoertet niet gegeuẽ te sijn · diet seker
lic weder geuẽ wil · Eñ sonderlinge
wanneer als den proches ghemaect
gheweest hadde · bij ghescrifte ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende of die een vanden partyẽ niet
en quame alſmen die ſentencie ghe⸗
ven ſoude: ſo en ſoudet niet bliuen·
na dat hij daer toe gheroepen · ende
vermaent ghewееſt ſoude hebben·
men en ſal die ſentencie gheuen ¶
Ende behoert den rechter · alſmẽ die
ſentencie gheeft : ſetten die proches
beſloten · ende beſeghelt · in handen
van een die vanden houe niet en is
op dat indien daer of geappelleert
ware: hi ſekerlic ſenden mochte · an⸗
den ouerſten rechter · aen wyen dye
appellacie ghereueleert ware : ende
ist niet gheappelleert en ware · dye
proches ſal blijuen te houe · Eñ ghij
moecht weten · dat ſentencie haer di
uideert in twee manieren · Dat is te
weten · ſentencie interlocutoire: ende
ſentencie diffinitiue · Die interlocu⸗
toire · is die ghene die ghegeuẽ wort·
op ſeker acceſſoire die hem neemt op
die proces begonnẽ tuſſchẽ partye·
Ende daer om iſſet ghehyeten inter
locutoire. dattet niet en is optie prin
cipale · ende en begripet abſolucie·
noch condẽpnacie · niet dan appoin
tement · vadden acceſſoire interine
Ende en behoert in deſer ſentencie
interlocutoire te hebben enighe con⸗
dempnacie van coſten: mer behoert
daer te weſen ghereſeruеert · tot in⸗
diffinitiue · ¶ Item die ſenten
cie diffinitiue is die ſentencie · die de
cideert die ſake ende materie · ende
behoert deſer ſentencie ghegeuen te
weſen · op ſeker ſaken: want ſenten
cie op onſeker · en is niet te houden·
ende behoert in te houden abſolucie
vander eenre ſide · ende condempna
cie van dandere · mits condempna⸗
cie van coſten · die taxacie ghereſer⸗
ueert totten houe ¶ Ende ghij ſijt
ſculdich te weten. dat alle die woer⸗
den die den rechter ſeit: niet en beho
ren verſtaen · noch gehouden te we⸗
ſen om ſentencie: hoe wel dat hij die
ſeyt ſittende in rechte · of daren buy
ten: het is van node dat die partyẽ
hebben ghealligiert hoer ſake vanđ
eenre ſijde · ende dander: ende dat ſij
daer op begheert hebben andẽ rech⸗
ter · recht: ende dat die partyen ghep̃
ſenteert ſijn des te gheuen: ende dat
ſij gheappelleert ghewееſt hebben·
tot ſeker daghe. als voerſcreuen is·
of anders het en is niet ghehouden
noch ghereputeert ·

¶ Bij hoe veel manieren is die ſen
tencie te niet ·

¶ Item bi vier manieren

is gheſeyt ſentencie te niet weſende
hoe wel dattet niet geappelleert en
ware · ¶ Die eerſte is: wanneer den
rechter cõdempneert · die procuroer
die de ſake beleyt heeft · ende dat hij
dye meeſter nz en condempneert:
Want op dẽ procuroer en behoert
gheẽ ſentẽcie ſtadt te nemẽ · Die an
derde is · wanneer arroer is indẽ ſen
tencie ſulke: dat die ſelue bekent · die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sentencie is te reuocquieren · of dat
die sentencie ghegheuen si in absen
cie van partyē: ende sonder hē daer
toe te roepen. Die derde is wan-
neer alst ghegheuen is · teghens be-
screuen recht: ende oude vsancie vā
den lande · Die vierde is: wāneer
alst ghegheuen is · biden ghenen die
gheen rechter en is: ende nae bescre-
uen recht · sulke sentencie en is nyet
te houden ·

Hoe datmen niet veranderen en
mach sentencie ghegheuen ·

Item mochdy weten

dat wanneer als den rechter geghe-
uen heeft sentencie · hi en mach daer
an niet roeren: ten si dat hi daer toe
weder geroepen sy: eñ indien hi dat
dede: soe en ilset niet waerdich · hoe
wel dat hyt vanderde bi mādement
vandē prince · so en soudet nz waer
dich wesen · sonder consent vanden
partyen · Item eñ wil den recht:
dat die weesē sōder voechdē · dye wt
landige · die niet bewaert en syn vā
curatoers of regierers: moghen we
sen biden prince gherelieueert · opte
restitucie vander sentencien · die te-
ghens hem ghegheuen is

Te gheuen redenen van recht ·

Ende den recht wil dz

tottet wtspreken vander sentencie:
men mach gheuen saken van recht
eñ redenē peremptorē · tot vorderin
ghe · eñ bekenninge van synre sake

Van gepasseerde sakē in crachte
van ghewesen saken

Item mochdy weten

dat die sake ghepasseert · in crachte
van ghewesen sake · bi sentencie be-
hoersic geproferert: en mach nym-
mermeer wesen restindee: maer be-
hoert te sortere vol effect · na dz daer
of gheappelleert ware ·

Van sommighen ghecondemp
neert bij een sentencie ·

Of sommighe gecon

dempneert syn bi een sentencie · son
der declaracie vā elck een voer al · bi
den bescreuē recht ist geseyt · elc voer
also veel alst hē angaet: eñ voer syn
porcie eñ andeel Item oft gebuer
de · dat sommige tutoers of voechdē
geset warē tot een voechdie: eñ dat
elck procuroer maecte op hē seluen ·
eñ dat dā elc procuroer veruolchde
sentēcie op hē seluē: of sentēcie gege
uen wort tegēs entge vandē voersz
procuroers · of tegens enich vā hem
het sal wesē daer ō dattet elc āgaet
eñ nz op allē tesamē: eñ die een en is
om danō niet te executerē in eeniger
maniere · Itē of sentēcie ge pnon-
cieert ware: gelyc als of yemāt gecō
dēpneert ware bi valsche arremētē ·
dz syn ptie voert geset soude hebbē ·
sōō dz hi voert gehoert geweest had
de · als die arremēten ende sentencie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3.

daer op gegheuen si: sulke sentencie
behoert te wesen restrainte · sonder
appeel· Mer al eer moetmē betughē
die arrementen valsche te wesen: eñ
oft ghehoert datse valsch sijn · die ex
ecutie vander sentencie behoert of te
laten: ende of daer of enige sake be-
taelt ware · so machment betrecken·
eñ eysschen weder te hebben · na dat
tet betuyght sal worden · dat dē rech
ter bedroghen is · bi valsche brieuen
eñ den gene die des gedaē sal hebbē
gheaccuseert van valschede ··

Vander executie vanđ sentencie·
Capittel· CCC·xix·

Die executie vande sen

tencie ghegeuen behoert te we
sen ghedaē · bi forme executore: tottē
volle volcominge vander sentencie
eñ daer en valt geē opposicie · noch
ander vertrec: waer ō den executoer
hem sculdich is te vertoeuē van sijn
executie te doen Noch den executoer
en behoert niet te excederen · die sen-
tencie eñ commissie · Of den gheron
dempneert voelt datmē hē hindert:
die executie doende · hij mach weder
keren anden rechter die de sentencie
ghegheuen heeft: ende exposeren sijn
nen hinder: ende den rechter die hā
den wel te bouen vander executie:
behoert daer inne te voersien · om te
weten of den hinder sulc is · dat den
executoer daer om sculdich is te ces-
seren: anders geen redene en is daer
teghens: ten sij dat die persone ap-
pelleert Want alsdan behoert te
cesseren: hoe wel datter geen appel-
lacie en valt die waerdich si·

Van ghelofte ghedaen nae der
sentencien

Waeren bouen seit den

recht: dat of nader sentencie anđ ge
loften sijn of stipulacie · die sculdich
is te veranderen · die sentencie bi an
der contract: alsdan is te weten · dat
die executie vanđ sentencie is inoue
ende en valt niet dan in euocacie

Op wat goeden die executie scul
dich is ghedaen te wesen

Item ende des ghelijc

of na die sentencie ghegheuen · ver-
beit wort: meer dan een iaer · die sen
tencie te stellen tot executie · Weet dz
tet daer na niet en valt in execucie:
mer in euocacie &c· Item om te
stellen sentēcie tot executie: isset om
pecune: men behoert hem eerst te be
trecken aenden huysraet: daer nae
anden eruen · ende daer nae aenden
lichame vanden gheobligiert · indiē
hij niet en hadde·

Van wyen te executeren is bi
sentencie·

Item moechdij weten

dat executie van sētencie · nyemant
en is te executerē: dan den gheenen
dye inder sentencien begrepen ende
gheeondempneert sijn · Ende oft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

daer gheen roerende goeden · noch
erue gheuonden en sijn . noch den
lichaem te executeren · alsdan mach-
men procederen anden sculdē van-
den gecondempneert : ende men be-
hoert daer op die hant te stellen · ēn
die sculdenaers doen verdachuaer-
den tot betalinghe · om den ghecon-
dempneert : ende anders soe en be-
hoertet niet gheprocedeert te wesen
aen die sculden ·

Vanden sentencien inhoudende
metten costen weder ghegheuen

Somtyts ghehoertet
dat die sentencie ghegheuē begrijpt
dat den ghecondempneert is mettē
principale ghecondempneert · indē
costen · scaden · ende interresten · dye
taxacie ghereserueert totten houe
Ende dickent gheboertet dat die sen-
tencie alleen inhout die costen : sonđ
te roeren die scaden ende interrest ·
Ende om alle te gheraken · alst dye
sake begeert · doen alsdan die aduo-
caten conclusie van scaden ende in-
terresten · Want die conclusien van
den scaden ende interresten · oft dye
sake ongheeyscht in recht : en mach
niet toeghewesen worden · dat dye
clercken · Non petita non conce-
dentur · ꝯc ·] Want hoe wel dat die
sentencie inhout condempnacie vā-
den costen scaden ende interresten ·
ende daer gheen costen en weren ·

van die costen inder sake : dat en be
let niet die sentencie · nae dattet int
dinghen gheeyscht gheweest soude
hebben Want alsdan isset verstaen
dattet is so verre alse gevondē wor
den · bidē redene dat die sentencie in
hout · ēn behoert altijt in te houden
die taxacie gereserueert anden houe
ēn dat bewaertet al ·

Van nyet te wijsen toecomen
de costen ·

Maer wel is hem den
rechter sculdich te wachten · dat hij
niet en wijset toecomende costen : op
tgheent dat die aduocaten eysschen ·
die costen ghedaen ende noch te doē
Soe moecdij weten datter is dif-
ferencie tusschen costen · scadē · ende
interresten · Costen sijn die costen
vanden procuroer vanden aduoca
ten · van sergent · vanden tuyghen ·
van brieuen · scrifturen · commissa-
risen : ende andere dier ghelijke ·
Scadē sijn ghebreke van betalin
ghe : ten daghe gheassigneert · of nz
te volbrenghen gheloften · daer ent-
ghe scade of volget Ghelijc so wye
ghelooft hadde te ackeren ēn te sayē
in tijde · ende men dat nyet en dede ·
ende daer bij scade ghescheede · aen
den ghenen · aen wyen des ghedaen
ware ꝯc · Interrest schijnt te wesen
van een ghelijcke propoest Ende
nochtans soe machmen oeck hebbē
interresten aen den saken Ende

nochtans daer en is geen scade ghe-
formeert· Ghelijc als ic sculdich ben
te hebben die taille of snede vā een
boscaige: ende ic des laet af tehoudē
langher ·dan den behoerlicken tijt·
om te hebbē groter eñ grouer hout·
die fructuarie die die snede eñ hout
vercoft soude hebben: om dz achter
bliuen of vertreck vander seluer tijt
en soude daer of gheen scade hebbē·
noch den coepman: mer dē consier:
of den ghene die dat gronde toebe-
hoert: soude daer of hebbē interrest·
Want dē gronde eñ twassen soude
targher wesen·

¶ Exempel in sulke sake

¶ Het gheboerde int per lement ·Inden iare CCC·lxxx· dat
een man sentencie ghehadt hadde·
voer hem· op een brief obligatore:
van een somme van penninghen·
daer inne een ander ghehoudē was
teghens hem· ¶ Ende die sentencie
was inhoudende costen ·scaden eñ
interrest Want also moetet ghedaē
wesen: hoe wel dat die sentencie dat
inhout· eñ moet bi cracht vander sē
tencie ghegheuen wordē commissie
te sien rapporterē scadē· eñ interrest
diese hebben wil bouen dye costen·
dat ghedaen· die partye comparan
ten te houe· op sine costen te mogen
crijghen· ten taxacie vanden houe·
Partyen ghehoert segghende: dat
tot scade ende interrest niet ontfanc
kelick en was· ghehoert sinen eysch
ende dat nyemant daer of ghehadt
en hadde inder sake· daer of die sen-
tencie mencie maecte: nyetemin dat
daer inne was begrepen scade ende
interrest· die ander seyde dat hij sca-
de hadde: want hi van verre quam
sijn recht halen· ende hadde sijnen
bode beroeft gheweest opten wech·
ende hadde totten coste gelt geleent·
om sijne sake te onderhouden·
Alle ghesien: het wort gheseyt bi ar
rest van parlement: dat in faytē exe
cutore van obligacie· noch van sen
tencie en was gheen scade noch in-
terrest. dan die costen alleen·

¶ Van sentencie inhoudēde costen compensez·

¶ Item dickent ghe boer tet· dat sentencie inhout condemp-
nacie van costen: ende somtijts sijn
die costen ghecompenseert· om dies
wille: dat elck vanden partyen obti
nuueert in sijnen eysche in eenigher
manieren· Ende alsdan sijn die cos-
ten te compenseren ¶ Ende indien
dese sake daer niet en ware ¶ Weet
dat den ghene die in onghelijck ghe
vondē ware: behoert ghecondemp-
neert te wesen inden costen: of die sē
tencie en waer niet goet

¶ Item vander executien vanden costen·

¶ Soe weet dat costen

dye ghetaxeert sijn · sijn te executerē · als sentencie principale · sonder an- der differencie · ende alsoe is daer af gheweest · ende is gheuleert open- baerlijck : ende sonderlinghe inden houe van tuornesijs · bijden coninck voer iacop vander plancke : tegens ian die suete ¶ Inden iare · dusent · CCC · ende lxxviij ·

¶ Item wil die bescreuen recht . dat hoe wel dat alsoe sij : dat die sommi ghe preuilegie heeft · daer bij dat hij niet en behoert te sorteren voerden rechter : nyetemin · ist dat hi eyscher is voerden seluen rechter · daer of hi bij crachte van sijnre preuilegyen · wel voer andere betoghen mochte hebben · indient hem belieft hadde · Ende het alsdan ghebeort dat hi in der sake ghecondempneert sij · ende inden costen bijden seluen rechter Al daer soe moet hij trecht te vollen sorteren : ende doen volcominghe · nyet teghenstaende · dat hi hem van sijnre preuilegien nader sentencien behelpen wil · &c ·

¶ Item noch so seyt den bescreuen recht · dat hoe wel dat hij verweerer sij : ende hi nyet en declineert vandē rechter · bi sijnre preuilegyen : maer aldaer andtwoert · eñ liticontesteert Ende alsoe veel procedeert · dat hij alsdan ghecondempneert wort in- den principale · ende oec mede inden costen · hij behoert ende moet aldaer te vollen sorteren recht eñ sentencie ·

Ende daer toe soe behoert hij oec be dwonghen te wesen · bijden seluen rechter van sijnre preuilegyen · dye hi ofghegaen ende verlaect heeft · Ende behoert hem dat te beteren · Ende alsoe wel datmen sculdich is te sweeren int beghinsel vander sa ke · van sijn recht te doē ende te ver- uolghen siuen eysch · Dat die clerc ken hyetē · ¶ Iuramentum calūp- nie] ¶ Oeck soe behoert ghesworen te wesen biden eyscher dye costen · die welcke te wijsen sijn inder sake : als om dye te eyschen rechte sake · Ende allsulke als die ghedaen ende betaelt gheweest sijn inder waerhe- den : ¶ Maer inden waerliken ho- uen soe en is daer of nyet ghemeyn liken gheuleert : van desen laetsten capittel : ghelijck als van te sweren inden costen : so en is gheen plancie inden waerliken houe ·

¶ Dye maniere vanden costen te veruolghen :

Capittel · CCC · xx ·

Nae dat wy gheseyt hebben vanden costen tegens yemant : diese hebben wilt : so moet men hem daer of behelpen by com- missie daer op ghegheuen : eñ van den rechter ghegheuen : die die senten cie ghegheuen heeft : om te doen ap pellacie : ende roepen den gecondēp neert te sien taxeren die voerscreuen costē : die optē proches sijn vloepen

eñ ten daghe in ghescrifte gebrocht
daer of partye coppye hebben sal·in
dien dat hem beliefde · ende dach te
diminuerē·indient hem goetdunct·
ende indien hi hem laet contumasse
ren·om die eerste deffaulte: die costē
behoren te wesen ghetaxeert·alst be
horen sal·ende behoren gestelt ende
gheordineert te wesen ·bi ghescrifte
van stuck tot stuck bi commissarisē
acten·ende daghen bewaert te houe
voer commissarisen: bij scriftueren
saularisē·vanden procurorē ·van
den aduocaten·vanden sergauten·
vanden tughen ghehoert:ende alle
bi articulen ghesigneert ende getey
kent bi·een·twee·drie·vier· Want
den rechter en sal daer of niet taxerē
meer dan hem bi ghescriften blijc-
ken sal nae die style vanden houe
Ende behoren gheexecuteert te sijn·
biden ghecondempneerden: als ge-
daen bi principale sentencie · Ende
oft daer scriftueren te taxeren sijn·
bij brieuen of rollen·die taxacie nae
die sentencie ende goede vsancie vā
den perlement behoert daer of ghe-
daen te wesen·bider manieren hyer
nae volghende · ¶ Soe isset mede
van allen scriftueren· die in taxacie
vanden waerlijcken rechter vallen·
ende die ghedaen worden bij oerdi-
nancie vanden waerlijken houe·
Het sij bi tabelioens· of notarisen·
clercken aduocaten: als tottē arbeyt
van ghescrifte·ende niet van sake

Want aldaer soe valt die taxacie:
na die sake ende arbeyt vandē voer
screuen scriftueren grosseren ende
minuteren: so is gheoerdineert·dat
elcke regule vanden ghescrifte : het
sij in rolle of brieue behoert te hebbē
een spanne lanck ¶ Dats te weten
in rolle·ende isset in brieuen :eñ dat
tet langher sij : soe isset te meten bij
spannen·int langhe als voerscreuē
is·of ten nausten rekenē tseuentich
letteren voer den spanne · daer dye
regule of is ghetaxeert·die drie voer
een parasīis : ende van vier regulē
tot ses regulen toe· twee parasijsen
Ende alsoe van meer tot meer: nae
dat die ghescrifte wesen sal ¶ Ende
behoert die rolle breet te wesen · als
een ghemeen blat papiers· hoe wel
dattet in franschijn ware ¶ Soe be-
hoertet te wesen een ghemeen lettere
van dier lancte · ¶ Ten sij dattet
hanuesten sijn of grote brieuen dye
begrijpen grote materien: ¶ Noch
tans behorense weder ghebrocht te
wesen totten tax bouen ghescreuen
Ende also wordet gheoerdineert bi
den coninck lodewick coninck van
vrancrijcken·ende van nauerre :en
de bi sijnen rade·Inden iare dusent
CCC·ende vijfthiene· inder maent
van meye

¶ Vanden appellacien van
den sentencien ꝛc·
Capittel· CCC·xxi·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Weet datter syn vyer
manieren van appellacie·die
ghescyen moghen inder sake han-
ghende voerden rechter · ¶ Dye
eerste is ghehyeten appeel volage:
ende van dien so is ghemeenlic ghe
vseert in lannoys meer dan elders·
Ende dat ghescyet soe gheringhen
als yemant voerdē rechter verdach
uaert is tot seker daghe·hij mach co
men anden rechter ten seluen daghe
of daer te voren : het si dat die sake
begonnen is of niet·ende segghen
Heer rechter ghi hebt mi doen ver-
dachuaerden voer v · ten versoeke
van desen·so mi ghesegt is:ende ick
hebbe sake van v te appelleren en-
de van uwer iuredictien: ende daer
omme ist dat ick daer of appellere·
van appeel volage ·ende hi istz scul
dic; seck te noemen als hi die appel
lacie doet·ende om ter stont te ōder-
houden mijn appeel volage·Ic ver
dachuaerde v voer mijn heere den
baelyu van vermendoys · of sijnen
stadehouder· ten eersten sitdach tot
laon ·ten daghe van sijnen eersten
ghedinghe·tegens mi:om te sien on
derhouden mijn appeel volage:en-
de indien ghi meynt dattet goet sij:
soe coemt aldaer·Ende ter stont in-
timeert mijn partye aduerse. dat sij
aldaer comt· indient haer goetdunc
ket:om te sien bi mi onderhoudē de-
mijn voerscreuen appeel volagge·

Ende en is gheen doen enighe ver-
dachuaerdinghe . noch den rechter
gheappelleert en soude daer na niet
doruen voert procederen· op peyne
te attempteren: ende aft den rechter
niet en conpareert ten daghe·die ap
pellant soude hebben comparauit·
ende commissie : om te doen weder
verdachuaerden eñ partye intimerē
Ende indien die appellant alsdā be
tuycht hadde;dat hi den rechter also
hadde doen dachuaerden: alsdan so
soude die appellant ghegheuē wor
den dekfault in cas van appeel ·
Ende is deser costume seer gheobser
ueert inden voerscreuen lande van
lannoys·ende daer omtrent·
¶ Ende die ander appeel is ghehye
ten appyel van gryef of hinder toe-
comende· dat die clercken hyeten·
A futuro grauamine ¶ Ende dit
appiel ghescyet·eñ mach ghescyē
by allen costumen:ende teghens al-
len rechters · op datmen sake heeft·
van des te doen Ende men moet dit
appyel doen binnen drie maenden·
indien dattet int parlement gheap-
pelleert si·Eñ indien gheappelleert
sij in houe royale : binnen dye eerste
assijse vanden appyel ghedaē· ende
men moetet verheffen bi commissie
gheobtinuueert vanden rechter sou
uerain· Eñ verdachuaerdē dē eerchē
van wyen men appelleert· eñ inthi
merē sijn partye aduerse· ¶ Item
den derden appeel ·is te appelleren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vander sentencie ghegheuen biden
rechter: wanneer men hem voelt ge
hindert · of van weygheringhe van
recht · of van hinderlÿke appointe-
ment · Ende deser forme is die rechte
maniere te appellerē: ende is te on-
derhouden: wanneer alst wel ghe-
appelleert: ende die appeel wel ghe
fondeert is · ende men moetet alsoe
weder heffen ende relieueren ghelÿc
voerscreuen is: of anders daer sou-
de ghebreck in vallen ¶ Ende oft
gheboerde te relieueren int plement
ende die drie maenden nyet gheheel
en souden moghen wesen: daer bÿ
dat des alte gheringe geappelleert
soude wesen · nae sinte martÿns da
ghe: die welcke die eerste daghe sÿn
vanden oerdinancien vanden par-
ment: soe moetmen des in behoerlÿ
ken tÿt gerelieueert sÿn · ten eersten
naden appeel ghedaen: ende dach
ghegheuen inden parlement extra-
oerdinarie: ende dat so is goet ende
waerdich ¶ Ende alsoe sulcÿ ver-
staen dat sise in houen royale: ende
onderdanich anden parlement ·
Ende deser forme soe is die propere
oerdinancie vanden parlement
Ende also wordet ghesept bÿ arrest
vanden parlemente · om der ionck-
frouwe woutpere van doornick ·
Teghens iacop ganbonat · int cas
vander appellacie · Inden iare · M·
CCC · ende vÿ ·

¶ Wanneer men sculdich is te
appelleren.

Item moechdÿ weten
dat soe wyen appelleren wil van
enigher sentencie: hÿ isset sculdich
ter stont te doen: soe gheringhe als
die sentencie ghegheuen is · dat dye
clercken hyeten [illico] · Of anders
die appellacie en soude nyet waer-
dich wesen: nae dat den ghenen dye
appelleren souden willen: aldaer te
ghenwoerdich souden wesen of ho
ren procuroer · Mer of den voerscre
uen procuroer of den ghene die ap-
pelleren souden willen: aldaer nyet
teghenwoerdich en waren int ghe-
uen vander sentencien: hoe wel dat
hÿ daer toe gheroepen ware: ende
nochtans niet ghecomen en ware ·
daer omme dat niemant en darf co
men recht horen: ten sÿ dattet hem
belieft · soe behoert hÿ alldan te ap-
pelleren · soe gheringhe als hÿ tot si
ne kennisse comen mach · Ende is
sculdich ten eersten daer nae dattet
hem moghelÿken is te comen voer
den rechter. ende doen sÿn appeel ·
Ende dit soe mach hÿ doen so waer
dat den rechter si: het si dat den rech
ter te recht sit of niet: op dat hi nyet
langher en vertoeft · dan achte da-
ghen · Ende na den veserenen techt-
thien daghen ·

Item ghi moecht weten · dat nae
den appeel ghedaen: het sÿ dattet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

rechtelijken ghedaen sij · of nyet · het
behoert alheel ghehouden te wesen ·
bijden seluen punte · ghelijkerwijs
alst was ten dage · ende tijt vanden
appyel · sonder daer of yet te veran-
deren · noch innoueren biden rechter
noch oeck biden partyen gheappel
leert · of appellant · Ende alsoe wye
des dede · dat soude wesen attemp-
tas · ende den gheenen diet ghedaen
hadde · soudet moeten beteren aende
ouersten rechter · van tsestich pont ·
Indien dattet is te relieueren inden
parlemente · Ende indien dattet wa
te relieueren inden houe royale · van
tsestich scellinghen. Ende soe soude
hij noode doen grote preiudicie tot
sijnre sake van appyel · ¶ Ende in-
dien hij attemptas aldaer ghedaen
hadde : soe soudet moeten ghebetert
wesen · ende oeck mede ghereparert
Ende al eer dat aldaer inne ghepro
cedeert sal wesen ·

¶ Item den appyel ghereliueert
wesende voerden rechter · isset bij al
soe · dat die proches : daer of dattet
gheappelleert is in ghescrifte sij · en-
de alsoe weder ghelevnt anden rech
ter · die appeel ghesloten ende ghese
ghelt wesende vanden segelen van-
den partyen : ende gheeuangeliseert
om recht te horen ¶ Bekennende
dattz is den proces · daer op die par
tyen recht begheert hebben · nae dat
die partyen weder bekent sellen heb
ben hore stucken vanden proches ·

wesende beslaten inden sacke ·
Soe weet datmen alsdan gheen an-
der proches en behoeft te doen · noch
te segghen · dan qualijken ghewesen
ende wel gheappelleert ¶ Ende oec
condempnacie vanden costen : om
dye partyen vanden appellant :
Ende vanden partyen vanden ghe
appelleert · wel ghewesen ende qua
lijken gheappelleert · ende condemp
nacie vanden voersz costen sij die sa
ke gheren voeyeert wesende aen den
voerscreuen rechter : van wyen dat-
tet geappelleert sal wesen : ende dat
alsdan die sentencie gheset sij ter exe
cutie ende dat hi is ghehouden te be
teren van quaden appyel ·
¶ Item soe moechdij weten : dat of
den proches vanden voerscreuē ap
peel · dat is te weten · inder sake daer
of dattet gheappelleert is : nyet en
ware in ghescrifte ghetekent : ende
dat dye sake ware inden monde vā
den aduocaet · alsdan soe en moetmē
anders niet comen voerden rechter
vanden voerscreuen appyel · dan te
brenghen met hem sijn commissie ·
ende rescriptie int cas vanden voer
screuen appeel · Ende alsdan al van
nyeus beginnen te pleyten : alle die
gheheele saken vanden beghinsel tē
eynde toe metten voerscreuē appeel
ende daer omme daer of gheappel-
leert is ¶ Want soe weet dat in
cas vanden appeel · nae dat dye pro
ches niet en is in ghescrifte geteykēt

men moet al dinghen tekkens dye principale eñ appel · of anders daer soude wesen defectie · ¶ Ende alldā soe mach den aduocaet pulchieren · ende confoirteren sijne sake · van alsoe veel als hij sal connen ende moghen doen toebehoren tot sijnen sake · Hoe wel nochtans dat inder sebe eerst ghedinghet · niet en is noch en ware ghemaect enighe mencie

Ende daer omme soe isset alten groten pericule anden rechter subiecte · die welcke niet en doet scrijuen dye partyen · die men voer hem procedeert · Ende dat hi nyet en doet settē die processen bi ghescrifte · ¶ Want dicwent die aduocaten setten dye in alle andere nieuwe feyten ende proches voerden rechter vanden appellacien: die niet ghesept noch oec ghewest en hebben ghedinghet voerden eersten rechter · daer omme dicwent ghesept is · ende daer bi wel geappelleert ende qualic ghewest ꝛc ·

¶ Item soe is noch te weten · of dye commissarisen sijn ghegheuen van onsen heeren vanden perlemente · op enighen saken tusschen partyen ende die voerscreuen commissarisē ghecomen ter plecke of stede · om al daer te doen hoer enqueste: oft van enighen partyen is gheappelleert · van hemluyden · waer inne dattet sij · die voerscreuen commissarisen · en sullen nyet cesseren te doen ende te voldoen hoer voerscreuē enqueste ende audicie: eñ die partye die niet geappelleert en heeft · ende daer omme en valt daer gheen attemptas · om des te doen opte voerscreuen · commissarisen · noch oec op dye partye die sijn enqueste voldoet · ¶ Want nyet meer dan van onsen heren vanden perlement mē en mach appelleren: soe en machmen oeck vanden commissarisen bij hem ghecommitteer · ¶ Maer indien dattet ghevonden ware dat die voerscreuen appellant gedaen heeft quade appeel: hij soudet moeten beteren van lx · t · parasijs · ende oec vanden costen vander instancie · ¶ Ende daer omme soe blijuet nyet · men en sal procederen ende voert gaen indē sake · ¶ Ende die voerscreuen enqueste ghedaen ende voldaen: eñ den diligente: soe soudet wesen eñ die partye die welcke partye gheappelleert sal hebben · indien hijt begheert · ende gheeft vander voerscreuen appellacie · ¶ Ende alsoe wordet ghesept ende ghedaen · in sekere sake · dye welcke die religiosen van sinte nycolaes vander meersch · bij doornick · ende mijn vrouwe van raysse: ende mijn ionckfrouwe van ruyme hadden tegens der voerscreuen stede van doornic: ter cause vā een erfscheydinghe. dat sij eyscheden Die welcke sculdich was ghedaen te wesen tusschen dye voerscreuen partyen ¶ Ende daer of ghegheuen

wort commissarisen vanden parle-
ment : ende dye selue ghecomen tot
dornick·die prouoest ende gheswo-
ren vander voerscreuen stede. wou-
den administreren tuysschen singu
liers· Die procuroer vanden bouen
ghescreuen seggende·dattet sculdich
was ghedaen te wesen· bi erscheyn-
dinghe·Ende dat tot anderen tijden
inder voerscreuen sake beghonnen
was· Dye voerscreuen commissari
sen appoyntierden·dat si horen sou
den·alle die tughen vander eenre sij
den·ende vander andere siden · dye
die voerscreuen van sinte nycolaes
van raysse ende van ruyme daer of
appelleerden ¶ Ypetemin die voer
screuen commissarisen altijt proce-
deerden·om die partye van dornic·
Haer appiel gherelieueert· commis
sarisen verdachuaert in cas van at-
temptas· Het wort geseyt bi arrest
dat tot qualick te appelleren en is
gheen attemptas:ende die appellāt
beterde elckē van lx·pont parasijs·
&c· ¶ Item oft ghebeerde·dat die
procuroer van yemant gheappel-
leert hadde als procuroer ¶ Eñ daer
nae den meester vanden seluen pro-
curoer woude veruolghen dye ap-
pyel·die sijn procuroer gedaen sou-
de hebben· ¶ So weet dat hijt doen
mach· ende is daer toe ontfanckelic
Hoe wel dat die procuroer nyet en
ware aldaer teghenwoerdich·aendē
genen die appelleert en behoert niet

te doen noch te segghen enighe har
dicheyt·noch hem onthouden geuā
ghen·indien dattet si in cas pecunie
le· ¶ Meer indien dattet ware in cas
criminele ·die appellant behoert te
wesen seer naerstelijken bewaert:so
langhe dat hij ghesent mach wordē
anden oversten optie appeel &c·
Den rechter behoert te wesen seer
grieflic gheblameert ende bescaemt
van wyen dattet gheappelleert is:
Ten sij dat hi seyt die sake vanden
appeel ghetepkent bi gescrifte seker
lijck·vanden rechter vander appel-
lacie·op dat alle die allegacien van-
der eenre partye·ende van dandere·
daer op gheappelleert is·mogē ghe
sië wesē biden recht vā appeel:eñ ō
te besien oft wel of qualijken gheap
pelleert is &c·
¶ Item ende nae bescreuē recht. het
is behoerlick darmen sijn appeel ge
relieueert sal hebben voerdē rechter
die daer of sculdich is te kennen bin
nen dertich·dagen:ende oft den rech
ter·daer of dattet gheappelleert is·
niet gedaen en heeft binnen dier tijt
ende ghesent anden rechter vandē
voerscreuen appeel · ende allen dye
acten·ende andere bewijsinhhe van
der voerscreuen sake · ende alsdan
soe behoert hijt ende isset sculdich te
beteren teghens den oversten rech-
ter:ende nae die costumieren·so sijn
daer ·xl· daghen van die appeel te
relieueren &c:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item van te renuncieren tot ſýn appeel·

Ende nochtans die beſcreuē recht wil: dat hoe wel dat dye appeel gherelieueert ſý eñ gheſeynt bi gheſcrifte aen den rechter ſouue- rain: die welcke vanden appeel ſcul dich is te kennen· ende die appellāt hem wil weder keeren tot recht· ende hem verdraghen van ſýnen ap- peel: wel ſoe mach hýt doen· Want het en behoert nyet gheweyghert te weſen· van eenen yeghelýken te la- ten hem weder keren tot recht ende reden Ende is tgheent daer toe al le rechters ſculdich ſýn te contende- ren· te appointieren partyen· ende gheen ſchoender en mach niet weſē gheappointiert· dan bý horen con- ſente· noch men en behoert nyemāt te bedwinghen noch oec te beleyen: te playderen·

Te appelleren voer die ſentenciē ghegheuen.

Item ghi moecht ende týt ſculdich te weten: dat gheen ap- pellacie ghedaen weſende voer dye ſentencie ghegeuen· in grief hinder of refus van recht· niet en is te hou den· Want den appeel ghedaē we ſende om vreeſe vanden toecomen- de ſaken: en is niet waerdich· noch oeck te houden· ꝛc·: Maer ſoe

wyen gheappelleert heeft van een ſake· ende hi allſdan vanden appeel renoncieren wil So weet dat binnē den týt van achte daghen: nae den daghe vander ſentencien gheghenē hý allſdan renoncieren moet·

Ende naden ſtýle van ſommighen hoven royalen· ende oeck nadē ſtýle van veel ander heuen: men moet re noncieren binnen thien daghen·

Ende daer omme ſoe moetmen be- dragen anden ſtýlen vanden houē· of anders die ſentencie ſoude houdē als ghedaen ſake· in crachte van ge weſen ſake· ende die appellatie ſou de allſdā weſen deſerte ende te nyeu te· ende den appellant ſoude weſen veruallen inden boeten van quade appeel· ꝛc·

Item ende of int gheuen vander ſentencien· die ghenen diet teghens hem heeft· allſdan niet en is teghen- woerdich· noch oec procureere voer hem Ende hý verdachuaert ende gheroepen gheweeſt is recht te horē Weet dat die ſentencie wel mach ge gheuen weſen in ſýnre abſencien· nae dat hý daer op verdachuaert gheweeſt ſoude hebben. ghelýker wýs als voerſcreuen is Ende of hý daer nae daer of wil appelleren bý hem ſeluen of bi ſýnē procuroer hý moetet doen ſoe gheringhe alſt tot ſýnre kenniſſen coemt· dat hý ſo daer of appelleert: ende comen ap- pelleren aenden rechter· indient in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

stede is. aldaer den rechter is: ende
indien dat hi soe verre ware. dat hij
soe gheringhe biden rechter nyet co
men en mach ¶ Soe behoert hi daer
of te appelleren waer dat hij sij.
Ende dat te doen voer notarijsen of
tabelion. die welke hem daer of brie
uen gheuen mach. oft voerden rech-
ter vander plecke: aldaer hij wesen
soude. op dattet hij brieuen blijcken
mochte. vanden voerscreuen daghe
dat hi gheappelleert soude hebben.
Ende dat ghedaen. is hij sculdich te
laten weten anden rechter. van wyē
die sentencie ghegheuen eñ ghedaen
gheweest is. ¶ Ende daboudant
vanden seluen te appelleren. of an-
ders in sulke sake. soe en is niet rech
telijken gheprocedeert. ¶ Ende daer
omme soe segghen sommighen wij
sen. dat den ghenen die nyet en is al
daer sijne sentencie ghegheuen wort
noch oeck procuroer voer hem in si
ne stede: soe is hij sculdich te hebben
achte daghen: om te appelleren. om
dat hij ygnorancie heeft. Want hij
dat nyet eer en wiste die sentencie en
was ghegheuen. Ende daer omme
soe setten die wijsen een prouisie in
deser manieren. dat soe gheringhe.
als die sentencie ghegeuē is tegens
yemant. Ende die selue. van wyen
die sentencie ghegeuen is. niet en is
tegenwoerdich. noch oec procuroer
voer hem. Hoe wel dat sij gheweest
hebben verdachuaert: so behoert dē

ghene die met hem gaet die senten-
cie begheeren anden rechter. ¶ Seg
ghende Heer rechter ick en weet niet
tot wat eynde dese .N. niet gecomē
en is recht te horē: ende daer omme.
ick bidde v. dat die sentencie dye ick
voer mij ghehadt hebbe: ende dye te
ghens den voerscreuē .N. is: op dat
hijs nyet ygnoreren en mach: dat ic
hebben mach sergante. diet hem by
uwen ghebode mach beteykenen
Want indien hij dat dede: ende hij ¶
alsdan des nyet en appelleerde
Nymmermeer en soude hij te tijde
comen: nae dat vander sommacien
soude blijken: ende dat hi daer of nz
gheappelleert en hadde. soe gherin-
ghe als hijt gheweten hadde.
¶ Noch soe en is oeck cautelle dye
sommighe doen niet waerdich. dat
tot sentencie te gheuen: daer na dat
si recht begheert hebben om die sen-
tencie te hebben. Ende daer nae ver
trecken alsoe gheringhe als die sen-
tencie behoert ghegheuen te wesen:
om occasie te hebben te segghen: dat
sij totten sentencien te gheuen. nyet
presens noch teghenwoerdich ghe-
weest en hebben: Ende alsdan nae
dye sentencie ghegheuen weder com
men te houe. ende willende daer bij
dissimuleren: dat si daer nae. achte
daghen sculdich sijn te hebben: om
te appelleren &c. ¶ Soe weet
dat dese cautelle niet en is waerdich
Want mē moet ter stont appellerē.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

datmen weet dat die sentencie gep̄=
nōcieert is als voersz is Noch en be
hoert enighe vanden partien·noch
procuroer alsmen die sentēcie geeft
wech te gaen· ten si tot pericule vā=
der saken Eñ also wortet gheseit bi
arrest van parlement ·indē iare M
ccc· lxxxviij· om ian vanden velde
burgher van doernick·ieghens ian
caufain oec burgher der seluer stede
om een appiel· die den voerscreuen
caufain ghedaen hadde van minen
here den gouuernoer vanđ voersei=
der stede Daer die procuroer vandē
voerscreuen caufain wech ghegaen
was : als men die sentencie gheuen
soude · eñ daer nae quam hi tenden
achte daghen:eñ woude daer of ap
pelleren · Het wort gheseit ·dat die
appellacie daer of ware deserte ·eñ
hi beterde van lx·pont: eñ die sake
worde gherenuopeert·anden voer=
screuen gouuernoer ꝛc·Mer wel is
te weten:dat so wye ter stont appel
leert· vanden dach·dat hi also ghe=
appelleert heeft bi custume locale·
hi behoert te hebben achte daghen·
om te renōcieren vanden voerscre=
uen appiel:eñ anders niet Itē ghij
moecht weten·dat of twee sentenciē
ghegheuen sijn op een sake·die an=
derde en is niet waerdich:eñ daer ō
en ist van gheenen node te appelle
ren Item ten is van ghenen noode
te appelleren van sentencie gheghe=
uen teghens recht noch teghens ca=
stume openbare Mer na die castu=
men · men moet daer of appelleren
of die sentencie soude houden Item
of twee ghecoren sijn een sētencie te
gheuen:eñ die een die gheeft sonder
dander·die sentencie en is niet waer
dich· eñ daer om en ist gheen doē te
appelleren ·ꝛc· Itē ghi moecht we=
ten dat die appiel vanden genē die
vermaent is recht te horen eñ sentē=
cie· met hē of teghens hem:indiē hij
niet en coemt· ende dat hi nae dat hi
heeft horen seggen ·dat hi sentencie
teghens hem gehadt heeft:hi coemt
appelleren cōdemnerende eñ attēp=
terēde den rechter· sulcke appiel en
is niet ōtfanclick ·Ten ware·dat hi
iuste onleden hadde·te segghē waer
om dat hi niet en coemt recht horen
ꝛc · Item ghi moecht weten· dat in
cas criminele van crisme openbare
ghenomen in tegenwoerdicheit des
misdaets ·of betuycht:indient mis=
faert is·of moort of rauissement·of
rouen: na dat die saken claerlic ble=
ken· In sulcke sake en sijn sōmighe
niet te ontfanghen tot appellacie :
noch om enighen appiel.die de mis
dader doet of doen mach · Men en
behoert niet te procederen in die exe
cucie van goede iusticie:mer mē be=
hoert seer naerstelick te doen setten
in ghescrifte alle die sake ende beken
ne vanden misdader· indien dat hij
dat bekennet : of die deposicie van=
den ghetuyghen :indient betuycht

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

wort bi tughen: die ghemeene ma-
re· die teghens hem werct van dier
ſake·of van andere:indien daer eni
ghe ſijn ·Op dat indiē yemāt ware
die vanden appiel woude makē eni
ge nieumare of mencie voer dē ouer
ſten rechter·dat die proces eñ die ſa
ke mach ghethoent weſen Ende dat
gheſien·het en is gheen twijfele·ten
ſoude al ghevonden weſen :wel eñ
behoerlic gedaen Eñ dat die appiel
gheen ſtadt hebben en ſoude:want
indien ſulcke appellacien ontfanc-
kelic waren· alſdan ſoude die crimi
nele willen appelleren :om te diffe
reren van ſijn peyne Mer ander ſa
ke iſſet van cryſme·die niet ſeker en
ware· dan om preſūpcie·eñ daer of
ghē tughē en warē·of dat die tugē
twijfelden·of ſulcke ſtate:dat ſentē-
cie ſekerlic daer op nz en mach ſtadt
nemē·als voerſeit is inder rubrike:
vanden ſentencien·ghetekent bidē
ghetale van· ¶ Sentencie op on
ſekere en is nz waerdich · ende daer
om :of den gheaccuſeert appelleer-
de·ſoe ſoude den rechter moeten dif
fereren · ter tijt toe dat vanden ap-
pyel ſoude geordineert weſen bidē
rechter· dewelcke die daer of behoer
de die kenneſſe te hebben Want hoe
wel dat ſōmighe ſegghē·dat in criſ-
me en is gheen appiel·bi orloue vā
den propoſant· daer en is gheen in
cryſme· dat ſeker is·of van ſentēcie
die op ſekere cryſme ſtadt nemen of
waerdich weſē mach· gelijckerwijs
als voerſcreuen is Mer op die ſake
van cryſme onſekere of daer die ſē-
tēcie onſekere weſē ſoude·indiē daer
appiel op coemt· mē moet daer op
differeren · Noch mach die appyel
weſen op die acceſſeren vander criſ
me ·Eñ daer om alle diſcrete rechtēs
behoren hem ſeer wel te wachten eñ
ſeer naerſtelic·dat in cas van cryme
ſi procederen· alſo ſeer an exempto
re als ſi moghē : ter rechter waerhz
vander ſaken:ſonder te laten ſetten
of ſtellē die ſake in acceſſore of in dil
latore· hi en ſal vlus kennen of ont
kennen die ſake hem opgeſeit· wāt
anders enighe ſubtijl aduocaet ſou
de daer vlus ghevonden hebben de
clinatore of dillatore : ende dan ſoe
ſoude hi daer op willen recht hebbē
ende vlus daer na formeren appiel
om te differerē die vonneſſē vander
peremptorie . ꝛc· ¶ Item noch wil
den ſecret vandē beſcreuē recht: dat
offe yemant gheaccuſeert hadde vā
criſme: ende anders nz bekēt en had
de ſijn ſakē· noch dattet anders niet
betuycht en ware teghēs hem ·dan
bi torment van pine ·of hi nadē tor
ment wanneer als hi verront ende
onghebondē gheweeſt is :niet en be
kēnet bi ſijn proper wille · die ſake
gedaē te hebbē· dat indiē hi daer op
appellerēde is · dat daer na ghedif-
fereert ſij ¶ Ende dat op hem niet
vorder gheprocedeert en ſij ; totter

tijt toe dat vanden appiel bekēt ſal
weſen: want hiſe niet en hout voer
waerachtighe tughen: ſijn bekenne
ghedaen bi torment ·indien hi daer
na als hi vercont eñ ongebondē is
ſijn miſdaet niet en bekent voer tu-
ghen andere dan den rechter Ende
dat des in geſcrifte gheſet ſi bi for-
me van tughen : ende hoe dat hi bij
ſijn propere wille · ſonder bedwāc
noch bande ſijn miſdaet bekent he-
uet: alſdan den proces is ſeker daer
die ſentencie ſtadt op nemen mach:
Ende het en is niet te differeren · te
appelleren noch te twijfelen: Mer
of den gheaccuſeerden vercont we-
ſende voer tuyghen · niet en woude
alſo voerſcreuen is ſine ſaken bekē
nen · als dan ſoude daer vallen ap-
piel · ende men ſoude moeten differe
ren Ende het is te weten dattet van
ghenen node en is · den gheaccuſeer-
den voer te legghen · dat hi bekēt he
uet bi torment: wanneer dat hi coēt
voerden tughen · dat hi gheſet ghe-
weeſt is tot pinen Noch die tughen
en ſijn des nz ſculdich te wetē · wāt
het is ghenoech dat ſi hem ſien ſon-
der bande ·ende ſonder torment: eñ
in ſulcker ſake hem hebben gehoert
weder bekennende ſine ſaken: ende
faiten · eñ dattet alſoe gheſcreuen ſi·
Ende het en es van gheenen noode
daer of mencie te maken voer dē ge
accuſeerden Want ſeer gheringe ſo
ſouden ſi vernemen :ende gheware

mogē worden datmen daer of twi-
ſe hadde ·ende alſo en ſouden ſij niet
willen bekennen noch lijdē voerden
tuyghen tgheent dat ſi te voren be-
kent ende gheleden haddē · Itē daer
is een wet of loye die ſeit: eñ die niet
en henget · dat of yemant ſi die pro
ces heeft vanden ſaken die den key
ſer toebehoren : als den coninc in ſi
nen conincrijcke · voer den ouerſten
rechter vāden heere · datmen vā ſijn
re ſentencien niet ontfanckelic weſē
en ſal tot appellacie · noch oeck ap
piel daer op ghedaen : en ſal niet te
houden ſijn noch waerdich weſen ·
nae dat die ſentencie ſoude weſē op
ſekere: noch om appiel daer op ghe
daen ·en behoert niet te weſen gedif
fereert · die ſentencie alſdan en ſi ghe
ſet tot executie · na ſijnre forme ende
ī houden Ende dit ſietmen eñ merct
men wel bi exempele ¶ Waerach
tich iſt ·dat vanden iugement ſentē
cie of arreſt ghegheuen van parle
mente · diewelcke is die ouerſte van
den conincrijcke daer en valt gheen
appiel · So en doet oeck mede noch
en behoert van enighē anderē rech
ter · indien hij hem delegierde in eni
ghen ſaken in ſinen conincrijck · ghe
lijckerwijs als hi ſomtijts maect eñ
ordineert reformatoers · andē welc
ken hi gheeft macht · te kennen ·te
procederen · ende te ſentencierē · ſon
der datmē daer of appelleren mach
Eñ of daer of geappelleert ware ſo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en wilt hi niet · dat daer op ſi ghedif
fereert · ſonderlinghe in ſinen ſakē:
ende die angaen ſijn demayne · heer
licheit of camer fiſcal ¶ Dat is een ſa
ke diemen hem ſculdich is van ſijn
demayne: ende na ſōmighe wijſen·
in gheen ander ſaken ¶ Item dickēt
ghebuertet · dat die ſommighe: om
te differeren tot ſatiſfactie te doen:
daer ſij in ghecondemneert ſijn: ſij
appelleren vanden executoer · ende
nochtans ſo en hebben ſi niet geap
pelleert vander ſentencien: ende ſij
willen alleen doen ſurſeoir op een
appelacie: of om een appellacie · die
ſi doen vanden executoer vander ſē
tencien ¶ So weet dat daer toe ver-
ſien is biden beſcreuē rechte · dewel
ke die alſoe ſeit Iſſer yemant die hē
pijnt of vordert te appelleren van-
den executoer vander ſentencien te-
ghens hem ghedaē · Weet dat hi nz
ontfanckeliken daer toe en is · tē wa
re bi alſo · dat den executoer exedeer
de die termen vander ſentencien: eñ
daer om ſo en behoerde hi niet te dif
fereren · totter executiē te doē · want
nymmermeer ſentencie en ſoude ſor
teren ſijn effect Eñ of den appellāt
verheffet of relieueert ſijnē appyel
ende dat alſo gheuonden ſi: dat den
executoer heeft gheexcedeert die ter-
men vander ſentencien · het ſal ghe
ſeit ende gheweſen ſijn: iſt mō ſake
mobile · dat die ſake ghegheuen ſij
reſtablij · totter volcominghe vanō

ſentencien ¶ Maer ghedurende dat
proces vanden appiel · ter ſtont be-
hoert dē appellant te weſē rēſtablij·
in alſo veel als nadē appyel gheuō
den ſal worden: dattet ghedaen ſij·
ende anders · ⁊c̄ · : Ende indien dat
hi geuonden ware quade ende val
ſche appellant: hij ſoudet altemael
wederkeeren · ende die coſten ende
quade appiel ſoude hi betalē · mits
die boeten Ende of die executie ghe-
ſchiede of ſake reele: of yemant we-
der te ſetten in poſſeſſie · ende appel
lacie daer of geſchiede · alſdan weet
dz die appellacie is gerelieueert · du
rende die ſake van appyel · die ap-
pellant poſſeſſeert alſdan vander
realiteyt · daer bi dat hi gheuonden
was in dat beſit Ende dat recht ſeit
[Melior eſt condicio poſſidentis ·]
Ende daer om blijft hi daer of poſ-
ſeſſoer ¶ Maer die vruchten daer of
ſullē gheſet worden indē handē vā-
der iuſticie · ende ſal bidē ſeluē ontfā
ghen worden · ter tijt toe dat vanō
appellacie geordineert ende gheſcie
ket ſal worden · om die te bekeerē al
daer dattet behoren ſal met redenen
Wanttet ſeer onbehoerlijcken ende
onredeliken ware · dat die appellāt
bi quade appyel · ende bi ſijn ſubtijl
heyt ghebruycte vanden vruchten:
ende dinghende teghēs die ſentēcie
teghens hem ghegheuē · vandē wel-
kē dat hi nz en heeft gheappelleert
noch ghereclameert · Ende daer nae

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſoude noch willen differeren bi kruſ
tre appiel ·&c· Ende oft ghebuerde
dat den executoer die verdachvaer-
dinghe doende :executeerde die ter-
men van ſijnre commiſſien Dat is
te verſtaen· dat hi gaue alte cort·of
alte langhē dach· ende dat ſijn com
miſſie inhoudende ware· dach com
petent beteykēt ende gheaſſigneert
indien dat den dach te cort of te lanc
ware· het en ſoude niet weſen dach
competent nae die ghedinghen ende
den diſtācie vanden houe· daer des
te keerē ware Ende den dach beteyk-
kēt ende gheaſſigneert Alſdā mach
gheſeit ſijn anden ſergent Ghi exe-
deert in alte corten·of in alte langhē
dach te aſſignerē: ende te beteykenē
So begheer ic aen v·dat ghi mi ghe
uet· aſſigneert :ende beteykent dach
competent·of indien des niet: ic pro
teſtere te keerē tot uwen meeſter·die
v deſe commiſſie ghegheuen heeft:
eñ begheren dach competent· Ende
indien ic van hem appellerē moeſte
ende niet en exepteert dach :dat ghi
mi daer op gheuen moecht: eer dat
ic van-enē dach competēt verliē ſal
worden Ende mē behoert ten eerſtē
datmē ſal moghē eñ connē te keeren
anden here Ende of hi niet appelle-
ren en ſoude moghē van hem van
ſijnre commiſſien · ende vandē ex-
ployt vandē ſergēt·het is ghenoech
Maer die alder beſte eñ alō ſekerſte
is vandē rechter : op datmen dach

hebben mach voer den dach die den
ſergent ghegheuē ſoude hebbē·&c·:
Item willen die beſcreuē rechtē·
dat of yemant ſi·die appellerē wil
daer op ·dat die teſtament van eni-
ghe niet en ſi open ghedaē :of daer
om dat den ghenē : die in dat ſelue
teſtamēt ghelegateert ſijn·niet ghe-
ſet en wordē in hoer ghifte van ael-
miſſē· hoe wel nochtans dattet wa-
re in ghifte van erue Weet dat ſulc
ke appellacien niet en ſijn ontfanc-
kelick ·Ende den rechter die des ont
fanghet ende die appellant behoirēt
te beterē ·&c· Oft ghebuerde dat
yemant ghecondemneert ſi te verlie
ſē lijf eñ goet· om die ſelue goedē te
weſē gheconfiſquiert andē here :eñ
van dier ſētēciē gheappelleert ſi bi
dē ghecondemneerdē Ende hanghē
de die ſake van appiel · dē appel-
lant oflivich wort · eer dat die ap-
pyel ghedecideert is Weet dat in ſo
verre als dat angaēde is den fayte
vander cryſme :daer of dat dē ap-
pellant ghecondemneert was· die
ſake is doot ende te nieute bi ſijnē
doot Mar in alſo veel als dat ſijnē
goedē angaet·daer hi in ghecondēp
neert was ·of ſijn erfnamē dat heb-
bē woudē bi ſucceſſi : het is van no
de ·dat ſi dat appyel vuolghē van
horē p̄dicessoer· ſo langhe:dat daer
of ſi gheſeit : wel of qualikē gheap
pelleert · Want indien dattet ware
gheſeit qualiken gheappelleert ſoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

souden die goeden bliuen anden he
re·bider sentencien dewelck ghecon
firmeert soude wesen·Ende indien
dattet ghesett ware wel gheappel-
leert·die goeden souden wesen ende
bliuen anden erfnamen Ende allsoe
soudet wesen · indien die erfnamen
niet en reliueerden dat proces:ende
si niet en reserueerden die sake van-
den appel :want alsdan soudense
bliuen anden here· als bi proces ge
raect:ende niet weder anghenomen
&c·:Item mer of die sentencie nz
en ware geset op die goeden ghecō-
fisquiert: mer alleen opten lichame
tot peine vander doot:ende daer of
gheappelleert ware:ende hanghen
de dē appel: dē appellant ofliuich
wort Weet dat die sake vanden ap
pel soude gheheelic doot ende ghe
expireert ende te nieute wesen:ende
die goeden vanden appellant sou-
den bliuen aē sinen erfnamen sōder
twijf of belet die dē here daer of sou·
de moghen doen·Want daer in en
hadde hi niet ghecondemneert ghe-
weest ·ende daer om en mach die sa
ke vanden appiel die niet begripen
Mer opten seluen rechte naden stij-
le vanden parlement van waerlike
houen ·Soe wye sijn lief verliest·hi
verliest sijn goet·&c·:Item eñ of
die sentencie vanden welckē dat ghe
appelleert is ī ciuile sake· naē doot
vanden appellant . die erfnamen
moeten relieueren ende resommerē

die sake vanden appel: of anders
die sentēcie soude executeren op die
goeden vandē doodē :dewelcke die
van hem ghebleuen souden wesen
&c·Item ende of dē appel nz en
was op cas · die nz en is crimmele:
noch om pecune gheeyscht om den
appellant·noch op enige erue: mer
dattet ware op faite van officie an
te nemen of niet an te nemen·of op
ander sake · vandē welckē dat gheē
interrestz noch scadē en volgheden·
noch om dē erfnamē· noch teghens
den erfnamē Weet dat biden doot
vanden appellant expireert eñ ster
uet die sake · noch ten is van ghenē
noode te relieuerē dat appel · &c·:
Item het is te weten· dat die ver
dachuaerdinghe die ghedaen ware
bi enighen sergent·het waer bi com
missie of sonder commissie :indiē hi
gaue alte cortē dach·daer om en be-
hoert hi niet te appellerē: mer com-
pareren ten daghe·ende begherē re
medie van altē cortē dach ·Ende dē
rechē behoert daer toe te versien vā
dach competēt· Ende of dē recht nz
en gheeft dach competent· als dan
machmē daer of appelleren mz re-
denē · Ende nochtans willē die be-
screuē rechtē· eñ die oude custumē
van sommigē pleckē eñ in sommi-
gē houē·dat hi mach appellerē daer
of Want na dat dē commissi ihout
dach competēt·als dat sculdich is te
doē Alsdan dē voerscreuen sergēt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en behoert gheen ander dach te ghe uen· daer om ·xc·:

¶ Dat inhouden van eenre cōmissie in cas van appiel·

¶ Capit· CCC·xxij·

Een brief ende dat inhouden van eenre commissi en in cas van appiel: behoert sulke te wesen·

¶ Tristran vanden bossche ridder·here van van kamēchō: ende van rischeual· raet des conīcs ende baeliu van vermēdois· anden eersten sergent vanden coninc inder voerscreuen baeliuscap· die daer op versocht sal worden :salupt ¶ Uen ons is hem betoghen dese·N·leggē de gheappelleert te hebben van een sentencie ghegheuen en̄ ghepronōcieert ·bi desen baeliu·N· van deser plecken·N·in sijn vierscaer N·om dese·N·ende teghens den voerscreuen appellant Van welcke sentencie: als quade ende valsche·dē voerscreuen appellant wil maken kapte Soe heeft hi ons ghebeden daer op moghen versien te wesen van iusticie Daer ō ist dat wi v ontbieden en̄ committerē: indient noot si· dat ghi den voerscreuen ·N· verdachuaert te wesen ende te compareren :voer ons of onsen stadhoudere· ten siege royale: tot sinte quintijn :tegens dē voerscreuē appellant·om te onderhouden die sentencie ende pronōcia cie bi hem ghedaen· ten profijte vā den voerseidē dese·N·tegēs de voerseide appellant · antwoerdē in cas van appiel circōstances ende depēdances: alst van redene behorē sal· inthimerēde· den voerseiden dese N voer wien de voerseide sentencie ghepronōcieert wort · dat si ten seluen daghe en̄ plecke teghens den voerscreuen dese ·N· appellant : om te sien procederen inder voerscreuen sake · ende die sētēcie gepronōcieert indien hi meent dat die voerscreuen sake hem angaet Ende om voert te procederen daer op· alst van redene behoren sal Ende of ghi enighe sake naden voerscreuen appiel gedaē vint : gheattempteert of gheinnoueert tot preiudicie vander voerseider sake van appiel: so brēget weō of doet wederbrēghen en̄ weder stellen inden eersten en̄ behoerliken state vlus ende sonder delay Scriuende behoerlic ten voerscreuen daghe ende plecke van alle tgeent dat ghi gheuonden en̄ ghedaen hebt ·:Van des te doen geuē v wi macht :ōtbieden ende beuelen allen ondersaten vanden voerscreuen baeliuscap ·dz si v des doende obedieren ende verstaen seer naerstelic·ghegheuen·xc·

¶ Van fisc na bescreuen rechte·

¶ Ca· CCC·xxiij·

Alsc naden bescreuen recht · is properlic te segghen tgheent dat totten pure en̄ proper

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

demayne vandē prince vander pro
uinciē toebehoert: gelijckerwijs als
die domeynen vanden heeren sijn:
als tollen · veren · passaigen: hoer
boeten segnouralen · als van horen
rechten · in coopen ende vercoopen ·
in versoec van leē · in doode pande ·
in diensten · in ouden onghelden · in
renten: ende generalic alle tgheent
dat totten demayne vandē here grō
delic ende proprietaire mach eñ be·
hoert toe te horen · dat hi niet verco
pen noch quijtschelden en mach sō·
der sine erue of demayne te vermin
derē · ende te conserueren · ende te be
warē · Behoert dē here te hebbē een
procuroer · die des doet eñ mach cō·
serueren · diemen hiet procuroer vā
den fisc · dat is te bewaren dat erue
eñ demayne vanden heere · ghelijck
als dē coninck eē procuroer heeft in·
der camer vander rekeninghe te pa
rijs · die om properlic te sprekē · ghe
hieten is die camer vandē fisc · wāt
aldaer wort gherekent ende anghe
brocht alle die demayne vanden co
ninck Eñ den demayne en mach nz
gheroert wesen: sonder den voer·
screuen procuroer · Hoe wel datmē
yeghenwoerdeliken lijdet met enen
procuroer: so wel om den fisck: als
om den querellen: want twee pro
curoers behoren daer te wesen · die
een vanden fisc: ende die ander van
den saken [Et a litige · ꝛc ·]
[C · libro quarto rubrica de iure fis·
ci · le · prima · et le · se · C · rubrica de iu
re fisci · le · quarta per totū · et libro
quarto · rubrica quando fiscus per
totum ty ·]

Vandē rechte van confiscacie ·
Ca · CCC · xxiiij ·

Ghij moeghet weten
dat anden heren die iusticie houden
bi horen rechte seignourale: angaet
ende toebehoert trecht van confisca
cie · op die goeden vanden ghenen:
dewelcke die hoer leuen verliesē om
horen quadē merckē eñ misdadē: eñ
daer of iusticie · indien si die lichamē
hadden punicie doen soude capita·
le · Of anders hebben si noch recht
van confiscacie · op die goeden die si
vinden: of die gheuonden wordē in
hoer iusticie: sonder wedersegghen
van yemant · die daer an gheeyschet
mach worden met redene Of op die
goedē die in hoer iusticie ghebleuen
sijn sonder successie van maechscap
naturele ende legitime Ghelijcker
wijs als die goedē van enē bastaert
of van eē bastaerdinne · die oflivich
wort sonder wittachtighe ghehoer·
te Soe moechdi weten · dat soe wye
verliest of verbuert den lichame bij
sinen misdaden bi iusticie · weet dat
hij sine goeden behoert te verliesen ·
ende si bliuen anden here gheconfis·
quiert · Ende ist dat sake dat hi dē
lichame niet en verliest bij iusticie ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

daer bi dat hi niet gehouden en wa
re:mer bi deffaultē ende contumal
les ghebannen ware vanden lande
of heerlicheit vanden heere · op die
galghe · Weet dattet daer om nz en
blijft · hi en behoert te verliesen sijn
goeden:ende anden here daer onder
dat die gelegen sijn gheconfisquiert
alsoe wel als of hi sijn lijf verloren
hadde bi iugement of iusticie Ende
dese confiscacie valt an alle den hee
ren daer onder dat die goedē gheuō
den sijn ten daghe vander sentencie
Het si dat die faite onder hem nz ge
daen en si · noch cōdemnacie vandē
crysme bi hem ghegheuē:op dat dē
here · onder wyen die goeden geuō-
den sullen worden:heeft sulcke heer
licheyt · dat hi recht van confiscacie
heeft: Want in sommighe plecken
bi oude custumen · die heren en con
fisquieren niet Ghelijc als indē lan
de van henegouwe · inden lande vā
sinte amandt · als inden lande van
mortaigne op die scelt · als na som-
mighe īder castelerie van rijssele eñ
van tournesis · ende in sōmighe an-
dere plecken · totten welcken ick mij
ghedraghe Ende dit sijn custumen
openbare inden landen: die daer of
vleren Also en is van ghenen node
daer of te makē grote memorie Soe
is behoerlic aen enen ygheliken he-
re · dat soe gheringe:als die sake vā
confiscacie ghebuert eñ gheschiet is
het is behoerliken · dat hi ter stont
doet setten sijn hant op die goeden:
onder hem gheuondē met rechte · eñ
met beclachte totten eynde van con
fiscacie · indien dattet si in plecke · al
daermen met beclachte dinghet Eñ
ist in plecke al daermen vleert bi ge
woenten · men moet dat doen bi cō-
missie Eñ alsdan behoer de here die
goeden te houden in sinē handen bi
inuentorie · Eñ dan doen bliken be-
hoerlic vander doot vanden ghene
wyen die goeden toebehoerden: eñ
hoe dat hi gheexecuteert is bi iusti-
cie Eñ alsdan die rechters vandē he
re moeghen ende behoren den heere
toe te wijsen die goeden als ghecon
fisquiert Ende also moechdi vōstaen
indien hi ghebannē ware crimine-
lic · doen bliken vanden ban Alsoe
behoertet ghedaen te wesen bi ghe-
wijsde of vonnesse · daer om dattet
dickent ghebuert · dat den conīc ver
gheeft:eñ gheeft remissie vanō crysl
me · ende die goeden niet ghecōfis-
quiert Ende oft gheent niet ghedaē
en ware :als voerscreuen is · die re-
missie vandē coninck gheīpetreert
op die sake:so gheringhe · dat die re
missie ghebrocht soude wesē anden
rechter royale · ō die te interinerē · eñ
dat die rechter royale dz hadde daer
toe ontfāghē · nymmermeer daer na
en soudemen moghē confisquieren
noch die goedē also gheuondē · als
voerseit is an hem betreckē: Want
den coninck ghemeenlic hem weder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheeft dat lant : eñ hoer goeden n z
gheconfisquiert · Ende daer om in-
dien datse daer te voren gheconfis-
quiert waren · nymmermeer en sou
de die remissie te tijde comen: na dat
si gheconfisquiert souden wesen · eñ
daer of dienen dese woerden indē re-
missie: eñ in horen goeden niet ghe
confisquiert Want indiē datse ghe-
confisquiert warē · dit woert soude
wesen gheexpireert ende gheleden ·
Eñ dit wort betuycht biden bescre-
uen rechte | C · li · ix · ru · de bonis prē
scriptorū damnatorū · l · si quis in
prouinciam | Item daer is noch
een ander confiscacie die dē here toe
behoert · daer die goeden onder we-
sen souden als espaue: sonō datter
yemant si · die daer an clameert eni-
ghē recht · ghelijc als die goedē ghe-
uonden bi auonturen · die nyemant
an en spreect noch en derf ansprekē
met rechte Alle alsulcke goeden toe
behoren anden here onder wyen dz
si gheuondē sijn Eñ den here mach
die nemen ende an hē applicquierē
bi sijn recht seignourale ·

Een exempel · : ·

Het gebuerde dat een
bastaert ende eē bastaertdinne mal-
canderen haddē in huwelic: eñ had-
den een dochter wittachtighe · Die
vader ende moedē van deser doch-
ter ofliuich wordē · die succeſſie quā
op haer voerscreuen docht mz rech
ter succeſſien Het ghebuerde dat lā
ghen tijt daer nae dese dochter ofli-
uich wort · ende vā haer bleef groot
goet: dat haer op ghecomē was vā
horen vader ende moeder Die ma-
ghen vander dochter van des vadē
eñ moeders sijde : wouden deelē eñ
hebben dese succeſſie · segghende hē
toebehorende : eñ dat die dochtē was
van wittachtighen huelick · eñ daer
om wouden si hebbē hoer succeſſie
Den here onder wyen des was · sei-
de recht te hebben van horē goeden
eñ die te hebben als espaue · eñ datē
niemāt en was · die bi succeſſie noch
met rechte deselue goeden eyschē of
hebben mochte · die dochter daer of
dat die goeden quamen : was gewō
nen ende ghebozen van vader ende
moeder die bastaert waren · eñ hoe
wel dat si was legitime · nochtās sij
die doot was · en mochte niet gedaē
hebben estoc noch maechscap begō-
nen: nae dat si sonder wittachtighe
kinderen ghestoruen was : ende nae
datter gheen maechscap en was : so
en waren daer oeck gheen erfghena
men dewelcke die eyschen noch heb
ben en mochtē die succeſſie vā haer
Want nyemant en mocht hē seggē
haer aengaende van wittachtigher
maechscap Waer ōme hoer goeden
die van haer achter ghebleuen wa
ren: behoerden te wesen als espaue
ende daer bi den here toebehoerden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Die maghen vander dochter segghē
de ter contrarie·ende dat na dat die
dochter wittachtich was:si mochte
eñ behoerde te maken replētacie vā
maechscap Noch den here en eysche
de des nz als bastaerde goedē:maer
als espaue · ende als espaue soe en
mochten si niet wesen · nae dat die
dochter was legitisme ende witach
tich Alle ghesien · het worde geseit
biden wijsen custumieren vanden
lande· dat den heere die hebbē sou-
de als espaue · aenghesien dat dē he
re gheene kinderen of erfnamen en
hadde legitime ¶ Item isser noch eē
andere confiscacie toebehorende an
den here bi sijnē rechte seignourale·
Dat is te weten ende te verstaē:wā
neer eenighe bastaert of bastaerden
afliuich wordē sonder wittachtige
kinderen te hebben·eñ van hē geco-
men · Wāt so gheringe als hi doot
is :alle sine goeden toebehoren den
here: onder wyen datse gheuonden
waren· het si roerende of erue·wāt
andē here bliuēse ondē wiē die goedē
gheuonden sijn als vercreghen sa-
ken ende gheconfisquiert · Noch en
mach den bastaerdt daer of nz ma
ken testamēt of ordinancie legata-
re·van meer dan van v schellinghē
die dē here houdē sal nae sijnre doot
ten si dattet hem believt ¶ Ende dit
wort betuycht biden bescreuen rech
te. ¶ C·libro·ix·rubrica de bonis
l·si quis] ¶ Te weten is·dat of een
clerck perpetreert enighe sake · daer
hi om inden kercker ghecondemp-
neert is bi sinen prelate of ouerste:
alle sijn temporele of waerlike goe-
dē behorē te wesen gheconfisquiert
anden waerliken heere hoghe iusti-
cier· van wyen dattet ghehoudē is·
Ende indiē hi ghecondemneert si om
diefte ende om sake·daer een borch-
graue die kēnesse of behoerde te heb
ben · alsdan soudet die borchgraue
hebbē · eñ die roerēde goeden soudē
toebehoren dē bisscop:want die roe
rende goeden volghen den lichame
¶ Noch sijn sōmighe van opinie:
dat of een clerck ghebannē ware vā
den bisscop opten kercker·dat daer
confiscacie vallen soude : want het
is waerdich als ghecondemneert
Ende also wordet geraden bidē ra-
de vandē coninc tot parijs: om ian
de brule· die ghecondemneert wort
inden kercker · biden bisscop van
doernic: of bi sinen officiael·om die
doot van ian dorques ·rc· ¶ Item
daer is noch eenige ander confisca-
cie toebehorēde dē here om sijn recht
seignourale·dats te weten·die goe-
den vanden genen· dewelcke die hē
seluen verdoen:of hem seluē doodē·
wāt nadē custumiers hoer goedē bi
diē misdaet behorē geconfisquiert te si
ne andē here:ondē wien die gevondē
sijn Eñ na de sōmige·die lichamen
behorē gerecht te sijn:ō iusticie hoer
recht te geuē·dats Alle dootslagers

waerdich sijn gheset tē wesē tot exe-
cucie van iusticie·dan den ghene die
dootslagher is van hem seluen·sijn
lichame behoert te wesen tot execu-
cie van iusticie Mer naden bescreuē
rechte het behoert anders te wesen·
want daer is differencie van doot-
slach van hem seluen ·want die een
is bi forme vā wanhope bi sake cri
minele Die ander is bi sake vā siec-
te van furiositeit Die bi wāhope bi
sake criminele is· wanneer als ye-
mant veruolcht is van cas crimine
le tot iusticie: of wanneer hi daer of
veriaecht is· of wāneer dat hi daer
voer gheuanghen is Want indien
hi also dootslagher wort van hem
seluen · alsdan behoren sine goeden
te bliuen gheconfisquiert anden he-
re ·onder wyen dat die gheuonden
sijn ·eñ behoert gheset te wesen den
lichame tot execucie van iusticie ·

Die āder maniere van dootslach
is ·wanneer die man bi siecte vā fu
riositeyt van dollicheit van hoefde
wort rasēde : ende hi hem daer inne
maect dootslagher van hem seluen
die niet en ware vermoert van ghe-
crype· noch dat daer of si eenighen
blijcke noch schijn·dat hijt daer om
also ghedaen heeft·dan bi sijnre siec
te ·dewelcke die hi te voren ghehadt
hadde :of die hem haestelic ende on-
uerhoedelic op ghecomē ware·daer
hem nyemant of en wachte·ghelijc
kerwijs als eenighe die bi quade cā
rasende siecte of ghedachte op een
vre hem maect dootslagher van hē
seluen Weet dat alsulcke dootsla-
ghers en sijn niet te setten tot execu-
cie van iusticie· noch op horē goedē
en valt gheen confiscacie: mer beho
ren te gaen an horen erfnamen

Item is daer noch een ander ma
niere van confiscacie·toebehorende
den coninc alleen Ghelijc als te val
len in crysme de lese maieste :want
alsdan sijn die goeden vanden ghe
ne die des doet anden coninc ghecō
fisquiert · waer dat die goeden ghe
vonden sijn·noch onder wat heeren
dat se sijn :want in dier saecken nye
mant en confisquiert dan dē coninc
alleene Nu ist te weten·dat of dē de
linquanten · daer of dat confiscacie
stadt neemt op hoer goedē· ghehue
lict sijn· weet als dat si niet verbue
ren en mogen dan die helfte vā ho
ren goeden·eñ dander helft blijft aē
den wiue vrij · Item noch soe blijft
haer hoer huelike bewilinghe: ende
tgheent dat si heeft voer dē misdaet
van horen mā die haer ghegheuen
is·ende alle tgheent dat si behoert te
hebben bi die huelijcke voerwaerdē
ende ghelofte · Want den man en
mach niet misdoen noch belasten:
tgheent dat sijn wijf behoert toe te
horen Item noch moecht di weten eñ
verstaen· dat desgheliics of den mā
dewelcke die ghecondempneert is
bi sinen misdaden ·eenighe kinderē

heeft·weet dat die helft vā sinē goe-
den bliuen sal an sinen kinderen:eñ
die ander helf sal wesen ghe confis-
quiert anden here Noch seit dē rech
te·dat hoe wel dat hi gheen leuende
kinderen en hadde ten daghe vāder
cōfiscacie of ɔdamnacie:soe souden
die kinderē van sinen kinderē daer
of hebben die helft:indien daer eeni
ghe waren Mer of den ghecōdēp
neert is vanden huysghesinne van
den prince:eñ hi gheen leuende kin-
deren en hadde·alle sine goeden sou
den wesen gheconfisquiert Itē mo
ghet ghi noch weten·dat als den he
re confisquiert: hi neemtet so vrijlic
Dat hoe wel dat den gecōdemneert
sculdich ware eenige sculden in sinē
leuenden liue·waer ōme dattet wa-
re: soe en soude den heere daer van
niet betalen: mer soude wech dragē
sijn confiscacie gheheelic vrij sonder
sculde·of ander ghifte te gheuen·of
te betalen·die den ghecondemneert
sculdich ware of ghemaect hadde ī
sinen leuēden liue Ende also moech
di weten eñ verstaen vandē goeden
die anden here comen vanden doot
vanden bastaerdē of bastaerdinnē·

Hoe dat inder graeflicheit vā he
negougouwen gheen conficacie en
is noch en valt·:

Ghi moecht weten dat

inder graeflicheit van henegouwe
en is noch en valt gheen confiscacie
om enighen misdaet·hoe wel dattz
ware teghens den here selue:wtghe
seit dē meyers inō voerscreuē graef
lichet·die welcke indien si verliesen
hoer lijf·si verliesen hoer goedē Eñ
die redene is·dat aē hem gedaē wor
den alle sōmacien·

Hoe dat inder graeflicheyt van
vlaenderen en is gheen confiscacie

Item ghi moecht we

ten·dat inder graeflicheit van vlaē-
deren en is gheen confiscacie·wtghe
seit in vijf saken·dats te weten om
sinen here liege te verraden·ō wech
te loopen vander bataelye teghens
den onghelouighen·om comocie of
meut te maken in eenigen stedē·om
te wrakē tgeloue gods: eñ om doot
slach van hem seluen In welcke sa-
ken confiscacie stadt neemt: Maer
daer om en soudet niet bliuen·dat
wijf ende die kinderen·indien daer
enighe sijn: en hadden onderhoudī
ghe op die goeden hoer leuen lanck
eñ so souden die sculden betaelt sijn
Mer daer nae soudēse al gheset sijn
anden here Noch moechdi wetē dat
hoe wel dz indē lande vā mortaige
opter scelt: ghehouden si van oude
custumen·dat daer gheen confisca-
cie en is Het is te weten·dat oec niet
en is·wanneer dat den man gheexe
cuteert wort bi iusticie:vā wat mis
daet dattet si· Want bi dier seluer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

custume · so wye sijn lijf verliest · hijn verliest niet sijn goeden · wāt het is genoech sijn lijf te verliesen · ende dat die goeden gaen āden erfnamē Ende of den misdader sijn lijf nz en verliest · dats te weten · dat hi ghebānen si wten lande · weet dat hi allsdā verliest sijn goeden : en̄ dat in die sake valt confiscacie · indien dattet sij onder hoghe iusticier : en̄ dat dē misdaet sulc si · dat hi daer of bekennen mach · En̄ ist onder borchgraue · hijn en mach noch en behoert niet te confisquieren : ten si dattet si van sake daer of dat hi kēnē mach : want alsdan mach hi confisquieren · Mer of den misdaet soe hoghe ware : dat hijn daer of niet kennen en mach · alsdā en is hi niet sculdich te apprehenderen confiscacie ·

Vander confiscacie die den bail van yemant mach apprehenderē

Ende oft ghebuerde dat yemant houdende ware in bail of in vsufructuare lant of heerlichz die vā rechte hadde confiscacie · ende durende sinen tijt enighe confiscacie gheuiele · hoe wel dattet ware vā erue · weet dat den bail dat soude moghen apprehenderē · of die vsufructuarie tot sijn profite nemē : en̄ dat vcopē · op dat hi binnēs iaers dattet gecōfisquiert soude wesē vcofte · en̄ of hijt bi iaer en̄ dage houdēde ware sond te vcopen · het soude wesen recōsolidee totter tafele en̄ demayne van tgros vand heerlicheit · daer of den bael of vsufructuarie ghehoudē soude wesen En̄ indien dattet vcoft ware binnēs iaers · als voerseit is : het soude wesen alsdā gehoudē van tgros vanden leen ende heerlicheit · daer of de voerseide bail of vsufructuarie ghehouden soude wesen · en̄ niet vanden bail of vsufructuaire diet vercopen soude ·

Vanden coopluden en̄ vand comanscap : Ca : CCC · xxv ·

Vanden coopluyden en̄ vanden comāscappē wil ic seggē en̄ tonen tgheent dat icker of ghesien hebbe · : Hoe wel dat biden rubrike geteikēt bidē getale vā inden eersten boec ghethoent si van der gelesscap van comāscap · Daer om wil ic segghen vanden coopluden en̄ comanscap So moechdi wetē dat comāscap is liberale wille van coop ghemaect tusschen deen coopman aē dander Ende behoert die comanscap rechtuaerdich te wesen · of anders het en soude niet recht sorteren : ende soude wesen te wraken · en̄ die profijte · dewelcke die daer vā comen en̄ volghen soude En̄ men behoert an eenen ygheliijcken te comāscappen met rechtuaerdigher comāscappe · ende winninghe nemen ten besten datmen mach ende weet · dat is te wetē en̄ te verstaen · btalēde die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

oude custume ende vsancie gheordi
neert op die landē: eñ op die passa-
gen biden prīce om den rechte ende
conseruacie vanden ghemeenen sa-
ken ende vanden prince · wtgheseit
inden saken verboden biden rechte
vanden prince · Ghelijckerwijs als
dat nyemant en draghet gout noch
vreemde munte butens lants · op
die goeden te verliesen : ende dat lijf
inden wille vanden prince Ende of
eenighe rechters vanden lande dat
wisten : ende daer of gheen punicie
eñ deden : si souden draghen alsul-
ke punicie : als voerscreuen is · Eñ
noch verbiet den rechte · dat gheen
rijcke burgheren van enighen stedē
hem niet en vorderen te copen eeni-
ge comanscap die nederdaelt inder
stadt: mar laten eerst hebben den ge
meenen volcke hoer begheren Ende
behoert daer gheset te wesen een or-
dinancie · dat binnen sulcken daghe
· xx · nyemant en coopt int gros · op
seker peyne: op dz dat cleyne volck
daer of versien si redelijc Ende ghij
moecht weten dattet so vrije eñ ede-
le sake is · ende behoert te wesen vā
der comanscap: ende van hoer faite
Dat daer op gheen nyeuwe tollen
noch onghelden gheset noch gheac-
custumeert en sullen sijn: sonder dē
danck ende wete · ende consent van
den prince · ende daer of te doen sup
plicacie anden prince · om sinen wil
le ende gracie te hebben · ende te ver
crighen van hem brieuen : want an
ders so en machet noch en behoertet
te ghelschien : sonder te misdoen gra
telic: ende op te veruallen in groote
peyne · ende indē wille vandē prin-
ce Item het en is gheen custume
ter contrarie waerdich noch te hou-
dē · hoe wel dattet ouer gheledē wa-
re vijf iaer · of meer · hoe wel dz daer
of gheen pleyte begonnē en sij · daer
te voren Want dit behoert ghehou
den te wesē ende bewaert · sond in-
brec · wtgheseit dē ridderē om horen
costen · daer om dat si coopludē sou
den worden: eñ dat en is andē edelē
noch ridders niet behoerlick · Want
alsdan die edel riddrs ende edele mā
nē om hoer costē: en sullen gheē tol-
len betalen · ende si moghē wel doer
ende voerbi varen ende trecken son
der verboeren Dat recht wil · dat
nyemant na dat hi coopman is en
mach noch en behoert te wesen vrij
vanden ghemeenē tollen · ende van
outs · hoe wel dat hi hadde brieuen
ter contrarie · mar sal daer toe ghe-
houden sijn Want die tollen sijn in-
ghelet eñ gheordineert · om die pro-
fijte ende weluare vanden ghemee
nē saken · Ende daer om excepcie en
heeft daer teghens gheen stadt · na
dat si coopluden sijn · ende coman-
scap hantieren Ende ghij sijt scul-
dich te weten · als dat die tollen of
tribuyten behoren gehouden eñ be
waert te wesē eñ gecōserueert tegēs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eenē ygheliken om conseruacie van
den ghemeene saken wtgheseit als
voerscreuen is anden ridders:ende
anden boden die aenden prince sijn
Noch ist gheordineert biden rechte·
dat aenden prince betaelt si vanden
soute dat vercoft wort in sijnre pro
uincie: so dat nyemant en si die ver
coopt of coopt sout· dan biden mee
sters vanden sout solderen·op te ō-
uallen in die indignacie vandē pri-
ce Ende om alle die rechten vanden
tollen gheaccustumeert ē gheordi-
neert op die comanscap ghehouden
te wesen ende bewaert· sonder weō
segghen Wi willen ē ordinerē seit
dē keyser makēde sijn recht· dat om
enigen mandemēten of brieuen die
wi doen ter bede van enighe·dz wij
niet en doē bi īportuniteyt vā bede
dat nyemant en obediert :maer be-
hoert tot onsen rechte gehouden ē
bewaert te wesen· ten si bi also dat-
tet ware bi speciale gebode ghedaē
ende gheleden bi onsen heyligen ra-
de[C·li iij·ru·superius d·l·q̄tquid
cōtra vectigales.]

Vanden wercken die ghedaē sijn
inden ghemeenen saken·

Ca·CCC·xxvi·

Daer nae volcht van
den wercken die ghedaen sijn inden
ghemeenen saken·daer den keyser
of seit in sijn recht Wi verbiedē enē
ygheliken te maken nyeuwe werck
in onsen steden ē stadt: sonder ōse
wete ē licencie Mer ons gelieft ē
willen ·dat of oude wercken te niete
gaen· dat die sijn vermaect:ende on
derhouden·ꝛc·:

Vrijhede vercreghen te hebben·:

Item ende of iemant
ware die van outs vercreghen had
de vrihede van niet te contribueren
anden ghemeenen wercken·seit den
keyser in sijnē bescreuen rechte Soe
willen wi· dat van nu voert aen hē
nyemant en mach accuseren·hi en si
daer an ghehouden na sijn quanti-
teyt ·ꝛc·ergo volcht : wāneer datse
al sculdich sijn te contribueren ·dat
nyemant van wat preuilegie dz hij
vseert: hem nyemant en mach ont-
sculdighen te cōtribuerē anden on-
gelden of settīghe vanđ stadt·daer
hi woēachtich is· ē die sijn ō noot-
sakē ē reparacie vander seluer ste
den onderhoudinghe ende refectien
Ende of si hem daer of wouden ex-
cuseren: so sijn si nochtans daer toe
te bedwinghen ·:

Gheedifiert te hebben tot preiu-
dicie vander stede

Item ende oft gebuer
de ·dat in eenre steden of stadt oude
wercken ghedaen ende gemaect sijn
bider macht ende hulpe van yemāt
Welcke werckē sijn effacierende dē
tooch·scoonheyt :ende ghesichte vā
đ seluer stede of stadt·of dattz ware

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

tot preiudicie ende scade der seluer Weet dz des is te vernielen en̄ of te werpen sonder verdrach·noch daer teghens en is waerdich enighe possessie van langen tijde· noch brieuē van prince·noch gracie·die in voerleden tijden daer of ghedaen en̄ ghegheuen waer

Van rekeninghe te gheuen vanden gemeenen wercke

Ghi moecht ende sijt sculdich te weten·dattet so edel sake is vanden ghemeene sake·dat indiē yemant is aen wyen dat ghemeen werc beuolen is te doen·te distribueren en̄ ordineren· van welcke faytē ende werc het behoerlic is rekenīge te geuen Weet dat die bescreuē recht seit·dat so wye des hebben sal ōder houden ende gheregiert·of sijn erfnamen·indiē dat hi doot ware souden daer of ghehouden wesen rekeninghe te doen tot vijftien iaren na den werc ghedaen·hoe wel datt eer rekenīge of gedaē ware so blijfter of deselue of sinen erfnamen belast vijftien iaren na den werc ghedaen· ende volmaect · Ende die redene is dat dat ghemeen werc sculdich is so edelic en̄ vromelic ghedaen te wesē: dattet gheduerlic si tot ewighen daghen Ende daer om so sijn daer geset vijftien iaren: om datmen wetē ende sien ende mercken mach·dattz selue ghemeene werck niet en was ghemaect ghesticht noch ghefūdeert onbehoerlic ·Want binnen vijftien iaren soudet hem thonen: sonderlinghe metselerie

Te setten sinen name inden ghemeenen wercke·:

Item hets expresselic verboden inden ghemenen wercke bi bescreuen rechte· dat nyemāt op peyne van onghetrouwichede ende op alle peynen daermen in veruallen mach teghens den prince·te setten noch te doen setten sinen name· sijn figure: noch sijn teyken indē ghemeenen wercke vāder stede of stadt noch gheen ander·dan van god·vā den prince en̄ here·of vandē heyligē vander steden

Van een stede of stadt te keeren tot vderfnisse of te niete

Den keyser seyt ende ghebiet in sinen bescreuen rechte·dz oft gebuert dat enige stede of stadt keert tot verderfnisse en̄ te niete·wi willen dat die inwonende bedwongen sijn die te repareren̄ : want hets haer vertrec en̄ woēstede: en̄ dat dz derdendeel vanden renten en̄ possessien vander ghemeente daer aen sij ghekeert ende besteet: so langhe als dat dese reparacie ghedaen si: ende dat nyemant ter contrarie gehoert en si· ⁊c Ende sonderlinghe aen die fortificaci of sterckenisse behoert

elc te gheuen na sijnre facultept · sō der excusacie of ontsculde negeene · en̄ daer toe moghen bedwōgē wor den den lichame ende goeden bijden rechter sonder delay

¶ Te beletten die sterckenisse van der steden ·

Item seit noch den recht

dat of die stercheit vander stedē wa re eenighe huse of ander belet · twel ke mochte maken of gheuen occasie van scaden · van brande : of anders tot die fortificacie · of dat die breette of weghen vander poorten daer of waren belet Wi willen en̄ beuelen · dz alle des ofghedaen ende wech ge daen si : om die weluare en̄ vorder · scap vander seluer stercheit of for · teresse · : ¶ Te setten sijn merck of teyken inder kercken · :

Noch seit die bescreuen

recht · dat die kercken sullen vrij bli · uē ende bewaert : ende onderhoudē biden ondsaten · en̄ dat niemāt daer inne en doet setten noch scilden sijn figure : sonder orlof · op te veruallē in peyne daer toe introduit : en̄ dat nyemant daer in en set beesten noch paerden · noch enige vergaderighe van feesten of bruloften · op die boe ten daer toe gheset()

¶ Vāden wercken die ghedaē wor dē om die sake bisond : of om iemāt bisonder · Ca · CCC · xxvij

Oder sta volcht die ge maect sijn inder sake prince · dats te weten · dat elck doet of mach doen in sijns selfs sake · inden stedē stede of stadt Daer of spreect die be screuen rechte · Het is verboden seer scerpelic · dat nyemant so cloec en si dz hi ofbreect of ontmaect sijn huys om die steenen te vercoopen noch ō wech te draghen of te voeren of ste de · En̄ die redene is · dat die stedē of stadt niet en sullen wesen vernielt of gheschent : mer datse wesen sullē ghehouden en̄ gherepareert in state ten besten datmen mach Mer in di ten besten datmen mach Mer in di nen huse moechdi wel doen werckē op dattet niet en arghet die repacie of scoonheit vander stede ·

¶ Te makē van sinen huyse ydele plaetse · :

¶ Noch is verboden dat

niemāt en maect boemgaerdē noch ydel plaetse van sinē huse : sond die auctoriteit vanden rechter En̄ wye des doet · hi vualt in peyne daer toe geordineert · en̄ sal bedwonghē wor dē dat te reparerē tot sine costen · : Husē te makē vand murē d steden ·

¶ En̄ of yemant maect

die hem vorderde te maken en̄ ordi neren sijn huys vandē ghemeene sa ken vander stede of ander sakē niet volmaect · sonder die auctoriteit vā den rechter Weet als dat hi behoert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

te vliesen die possessie eñ erue· die hi daer of gheedifiert heeft· Hoe den recht behoert te bedwighē veruallen husen te vermaken·

Den rechter behoert te bedwinghen te vermaken husen die veruallen sijn: den ghenen dien dz erue toebehoert· eñ daer toe is hij die sculdich te bedwinghen bidē explopt van horen goeden· eñ indien hi gheen goeden en heeft: so salmen bedwinghen dat erue na sijn quantiteit bi alle behoerlike wegen· wāt die chieringhe eñ repacie vander stede behoert te wesē bouē al bewaert· gecōserueert ende ondhouden:

Dat niemant en behoert te edifieren op xv· voeten nader kercken

Item is verboden bij den rechte· dat nyemant en edifiert nader kercken eenighe husen· om dē pericule of vreese die daer of comen mochte Ende indient ghedaen ware· dat si bedwōghen sijn dat weder te stellē tot behoerliken state· op horen costen· Te maken boemgaerden deen biden anderen

Noch dat niemant en maect boemgaerden so na deen den anderē· daer en si x voeten tusschen beiden· so dat deē den āderen geē belet en doet anden bomen noch aenđ lucht Te maken solder of enighe hoechte bider lochtinghe of tunige·

Noch dat niemant so koen en si· dat hi maect enighe hulinge of hoechte: so na der lochtinghe· noch vanđ ghenuechte vanden prince· daer en si ten minsten van spacie xv· voeten: op peyne dat werc te verliesen· ende dat erue daert op gemaket ware·:

Vander vrihede vanden poerters en poorterssen vanden steden

Ca· CCC· xxviij·

Ghesien vanden werken die gheschien indē steden eñ op die ghemeene saken: eñ bisonđ Soe volcht daer na te sien vanden poorters eñ poorterssen vāden stedē So weet dat so wye treden wil in vrijhede van poorterie van enighen steden· hi ist sculdich te begheren· indiē dat sijn vađ noch hi geen poort ghe weest en hadde Eñ dat begherē aen den rechter of here vanđ plecken· indient alsoe si· dat hi is ontfanckelijc tot vrijhede van poorterie· dat is te weten· dat hi nz en si bastaert· noch ghebannen vā sijnre iuridictie ō sake vā crisme: daer of hi sculdich ware sijn lijf te verliesen· of dat hi infame vā sekerhede of trouwe gebrokē van tegens tgeloue geweest hadde eñ dat hi daer of geraect si eñ ōwonnen met recht: of cōtrarie sijn rechte here· of meutmaker ghewest vā gemeente· eñ daer of gebannen ware vā sijn iuridictie· of dat hi ghebānē

waer · om diefte en̄ ander saken · die
te wraken of te verwijten sijn ī rech
te en̄ in vsancie en̄ in vrihede vā ste
den · sulcke mogen poorters sijn : en̄
geen andere en̄ moghen sulcke per-
sonen poorterien vercrighē : en̄ hoe
wel dat bi inuertencie yemant van
sulcker condicie · als voerscreuen is
dat vercregen hadde : so en behoert
hi daer of niet te gebrukē : indien hē
yemant daer of begrijpt en̄ veruol-
ghet ꝛc ¶ Item dit presupposeert ·
den burgher behoert te sweren ghe-
trouwelic te bewarē trecht vanden
prince trecht van sinen here : en̄ hē
luden te wesen ghetrouwe en̄ recht-
uaerdighe ondersate · trecht vander
poorterie · ende die vriheden vāder
stede en̄ poorterie · noch dat hi aē an
der recht dan an hoer recht hem ne
betrecken en sal · ten ware bi ghebre
ke ende remissie van rechte · die hij
vint in hem · ende te contribueren tē
lasten ende ongelden gheordineert
inder stede en̄ poorterscap · en̄ dat hi
houden sal die state van poorterye ·
dat hi hebben en̄ vercrighen sal hu-
se en̄ erue · tē si dat hi aldaer eē heeft
hem toebehorende binnen iaer ende
dach ¶ En̄ sal aldaer maken sijn woē
stadt · ende deselue continuerē · op te
verliesen dat recht vander vrihede
dēr poorterie · ¶ Ende na die cōstituci
en royalen · dat huys en̄ erue is iaer
lix sculdich die sōme van lx · scellīge
parisijs ¶ Ende behoert die poorterie
te wesen gecontinueert in deser for-
me · dats te weten dat of hi ghehue-
lict is · hi behoert te maken sijn woē
stede bi domicille dat meeste deel vā
tiaer · ende is ghehieten domicille · ō
dat dz wijf aldaer woenachtich sijn
moet : ende sonderlinghe tot site ian
baptiste · en̄ tot alre heylighen : ende
also dat meeste deel van dat iaer · tē
waer bi alsoe dat hi goede en̄ recht-
uaerdighe onleden hadde · ¶ Ende dē
man die gheen wijf en heeft · of dat
wijf die geenē man en heeft · die hou
den willen poorterie · behoren te heb
ben huyse · aldaer si knecht of huys-
urouwe hebben diet huys bewarē :
¶ En̄ behoren te contribueren anden
ghemeenen lasten vander steden · en̄
sonderlinghe te wesen aldaer optē
auont · ten waer dat hi hadde sekere
onleden

¶ Item te treden wt eenighe vrihe-
de van poorterie

¶ Ende oft ghebuerde
dat enighe poorter wtghinc enighe
poorterie : om in een andere te tredē
hi soude ghehouden wesen te betalē
na porcie of anderl die lasten toebe
horende vander poorterie · daer hij
wtghegaen ware · ter tijt toe dat hij
soude hebbē doen wetē deselue poor
terie daer hi wt ghegaen ware · bidē
rechter : daer hi in ghegaen sal we-
sen · hoe dat hi tot poorter ontfan-
ghen is van alsulcker steden · R ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende heeft daer of gedaen den eedt · ghedaen tot sulcken daghe in presē-cie van desen · en̄ dat hi van andere poorterie hem niet en wil clameren noch behelpē : en̄ van dier tijt of en soude hi niet noch en behoert te we-sen ond̄ die iustici bi die eerste poor terscap : mer biden nyeuwe Mer vā den saken van te voren die sullē bli uen aen die iuridictie van die eerste poorterie ·

Vanden tijt dat den heere te ken-nen heeft opten poorter van hem ghegaen ·

Item wil die constitu cie royale daer op ghemaect · dat dē here onder wien sulcke poorter ver scheyden sal wesen : om te treden in andere poorterie · heeft die kennesse vanden saken gheperpetreert bidē poerters onder hem drie maenden voer sinen wtganc · hoe wel dat hi ī ander poorterie ghetreden si · en̄ dē eersten here sal hem mogen veruol-ghen drie maenden na dat hi in an-dere poorterie sal ghetreden wesen · niettegheenstaende die nieuwe poor terscap Ende daer bi schijntet ende is opēbaer · dat of binnen drie maē-den · nae dat den nieuwen eedt ghe-daen ware van poorterie : nyeuwe querelle of beclachte daer of niet ge-daen noch ghescchiet en ware · als dz men daer na daer toe niet te tijde co men en soude ·

Vanden lande of erue in sommi ghen plecken ·

Item het is te weten als dat niet teghenstaende poorte-rie · of enighe poorter lant of posses sie heeft buten die iuridictie vanden poorterscap · daer hi in ghetreden is dat hi in so veel als sijn lant en̄ pos sessie angaet : ghehouden is te ant-woerden daer op voer den rechter daer of dat die erue of lant ghehou-den is Ende oec indien hi gheuāgē ware inder teghenwoerdicheit des misdaets : of verbonden van ant-woerde · ende in ander saken so sijn die poorterien hem sculdich wed̄ te hebben Van poorterie ghe preuilegieert

Item het sijn sommi ghe poorterien die ghepreuilegieert sijn weder te hebben hoer poorters van allen saken : mer dat moet we-sen bi preuilegie daer of makēde ex pres mencie ghegeuen vandē prīce · die des macht heeft

Dat om cas criminele men niet en mach noch en behoert te doē hou den enqueste of ondersoec · of waer hede op poorters

Item nae die constitu cie royale : mē niet en behoert te doē houden enqueste of ondersoec noch waerhede op poort in cas vā poor terie om sake criminele : soe langhe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

alsmen hem gheuanghen hout om deselue sake: mer behoert veruolcht te wesen bi partie geformeert · ende anders niet · na dat hi in yegēwoer dicheit des misdaets niet gheuondē en ware

¶ Vanden inwonende inden stedē ·
¶ Capit · CCC · xxix ·

Vanden inwonende inden steden · dat die clercken hieten [de municipibus] · wil ic segghē eñ thonen tgheent dat ic daer of ghesiē ende gehoert hebbe · So weet dz die inwonende sijn die ghene die woen-achtich sijn inden steden · die niet ge nomen en hebben die vrijhede van-der poorterie · vanden welcken: hoe wel dat si daer of gheen poorter en sijn: so sijn si gehouden te contribue ren ende te participeren ten costen ende ongheldē vander stede daer sij woenachtich sijn · na dat hoer facul teyt mach ende behoert te verdragē Ende hoe wel dat si hoer goeden eñ husen hebben in sōmighen plecken inden welken men hem wil doen cō tribueren inden onghelden opcomē de in elcke plecke · ende si hem daer of willen verweren: segghende dat si niet woēachtich en sijn dan in een plecke: ende daer bi niet en sijn ghe-houdē elders te contribueren · weet dat na bescreuen recht sulcke sijn ge houden te contribueren in elcke plec ke · nae dat si daer hebben faculteyt ende rijcheit · ende sonderlinghe ter plecken aldaer si woenstede hebben Dat is te weten dat woenstede is te verstaen ter plecken · daer den man indien hi gehuelict is sijn wijf ende huysurouwe woenachtich heeft · eñ indien hi niet ghehuelict en is · ghe-lijckerwijs als den recht · ende die sa ke yeghenwoerdeliken dat verclarē ende thonen ꝛc · Want naden bescre uen rechte · een alleen woenachtich te wesen · ende sine goeden elders te hebben: en maect gheen inwonēde · Ghelijckerwijs als een man heuet in een stede aldaer hi woenachtich is: een huys alleene · dat welcke dz hi huyert teghens yemant: ende hij aldaer anders gheen goeden en he-uet · noch en is residerende · dat en is niet ghehouden als inwonende nae den recht die seit [Sola comparacio domus in aliena ciuitate non facit residenciam ¶ C · li · xii · libertas · · ꝛc · C · solam · ꝛc ·] Mer het is noch andere sake · wanneer dat een man heeft in sommighen plecken of stedē husinghen · incōminghen of enighe woninghen: ende in elcker stede ma ket residencie · ende hout domicilie: Weet dat in elcke plecke hi gehou-den ende gereputeert sal wesē voer inwonende: ende daer bij soe sal hij ghehouden wesen aldaer te contri-bueren · na die faculteyt van elcke vanden voerscreuē domicille · nadē rechte dewelc die seit [Si aliquis

habet duo domicilia in diuersis ciuitatibus·et equaliter in eis habitet dicitur municeps utriusqz· C·ad municipem·ꝛc·

¶Vanden burghers eñ inwonẽdes: Ca·CCC·xxx·

Nae dat geseit is van den burgers eñ iwonende: so volget te weten· hoe dat ghehoudẽ is die meeste ende beste deel vander ghemeente vander stede of stadt·eñ hoe datse vergaderen So weet dat vergaderinghe van gemeente van den steden is· te conuocieren bidẽ or loue vande here tot sekeren daghen eñ tijden·eñ om seker sake: angaẽde der ghemeente ende ghemeene sake alle die inwonende vander stedẽ·eñ om andere saken·noch anders en behoertet niet te gheschien· Ende hoe wel dat tot die vergaderinge nz en comẽ alle gader nae dattet opẽbaer ghecondicht sal wesen Daer om en ist niet·dat of die twee deelẽ passerẽ ende accorderen: die sake en si goet eñ waerdich·eñ sal houden nadẽ bescreuen recht·die seit [·Quod due ptes uniuersitatis faciunt circa uniuersitatis factũ esse videtur·ꝛc ·l· nulli et·l·pleni·] Ende daer en valt gheen excusacie: om te segghen·ick en wiste vander sake niet Wãt naden rechte die seit· dat hi ghenoech teghenwoerdich is ter plaetse·dats te segghen·dat niemant na dat hij ẽ plecke is: en mach ignoreren tgheẽt dat int ghemeene ghescheit·dats int openbaer

¶Om te maken eñ te hebbẽ twijst

¶Item bi stercker rede ne moechdi weten·dat om te hebbẽ twijst van ghemeenten: men en behoeft niet meer vergaderinge te hebben dan xvi mann ẽ of meer: want om den getale van xvi mannẽ ghe schiet tourble eñ multitude·Eñ om te hebben foncq·men en behoeft nz meer dan x mannen: want biden getale van x mannẽ·mach foncq gheschien Eñ om te hebben colliege·mẽ en behoeft niet meer dan iij mannẽ van vergaderinghe: ende niet min· Want naden rechte·hoe wel dat die kent bi een alleen mach wesen: ende is die eere van een colliege: bi eẽ ist te niet eñ abolg ¶Nu volcht te segghen·wat ghetale is te begrijpẽ die grootste eñ beste deel vander gemeẽte So weet dat daer ṽgadert is den meestẽ hoop van personen· aldaer is blijckende tmeeste deel: mer daer op en salmẽ niet ṽtoeuen·ten ware datter mede warẽ die notabelste vã der stede Eñ of an deen sijde vergadert ware een partye vandẽ cleenen eñ ghemeenẽ volcke eñ arme eñ dat den meesten hoop ware Eñ anders sins ware ṽgadert eẽ ander deel vã den alder notabelsten vander stede: dewelcke die minste hoofdẽ waren·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Weet dat daer om niet bliuē en sou
de · die alleus of rade vanden nota⸗
belsten eñ rijcsten: en soude te bouē
gaen · hoe wel datse min hoofdē wa
ren · eñ dz soude wesen dat beste deel
vander ghemeēte: want in faite vā
der ghemeente : behoertmen meer te
arresteren op dat beste deel · dan op
dat meeste deel · daer om dat die no⸗
tabele ende rijcke meer die sake we⸗
ghen · dan die ghemeente · dewelcke
niet en begheren · dan hoer promte
wille te doen ¶ Ende of vander eēre
sijde eñ vander andere so veel in ge
tale waren an deen sijde als an dan
der: so datmen niet en wiste an wat
sijden daer meer waren · so wel van
den cleynen als vandē rijcsten ende
notabelsten · eñ dat si ghelijck warē
van ghetale Weet dat alsdan wesē
ende gehouden ware voer die beste
eñ sekerste partie : die ghene die dat
beste segghen ende raden eñ weghē
soude · eñ die behoerlicste · Eñ alsoe
behoertet te wesen in vergaderīge
van ghemeente · indien si bi enē we⸗
ghe niet en connen vereenighen · eñ
van enen rade wesen [· C · li · iiij · ru⸗
cedere possent · l · cum insololito ma
iore · :

¶ Vanden byen die wech vlieghen
van hoer stede of plecke ·

¶ Ca · CCC · xxxi · :

Somtijts ghebuertet dat die byen die enige hebben wech
vlieghen wt hoer plecke in een andē
plecke: eñ aldaer bliuē ende arreste⸗
ren op ander erue · Soe weet dat bi
vlancie ende custume locale: eñ oec
biden rechte des volcs · indien dat si
niet veruolcht en worden vandē ge
nen van wyens plecke dat si vliegē
si souden toebehoren ende bliuē an⸗
den ghenen wyen si toecomen · Eñ
daer om hebben daer op die cōnige
gheordineert forme ende manier die
te veruolghen · So weet dat of den
ghene wyen die byen toebehoren:
wort ghewaer hoer scheidinghe · eñ
dat si wech vlieghen : eñ dat hi die
veruolcht so lange datse neder ghe⸗
seten sijn buten sijn erue: ende dz hij
die siet nedersitten · ende daer bi soe
coemt hi ter plecken daer dat si ghe⸗
seten sijn · Indien men begheert die
weder te hebben anden ghenen · op
wyens erue dat die gheseten sijn · of
anden ghene die segghē wil · dat hij
die eerst ghevonden heeft: ende dat⸗
se gheseten sijn op sijn erue: ende dat
si hem daer bi toebehorē Ende dē he
re vandē byē seit datse hē toebehorē
eñ datse van sinē erue gevlogē sijn:
tot daer toe · eñ dat hi die veruolcht
heeft met ghesichte eñ sondˀ verschei
dē: eñ dz hi daer om sculdich is sijn
byen wedˀ te hebben sondˀ wedˀleggē
Weet dat hi die sculdich is weder te
hebbē: ten si bi alsoe · dat den ghene
in wyens huse of erue dat si gevlo⸗
ghen eñ gecomen sijn seit · Daer bij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat si hier ghecomen sijn · ende dat
ghi die veruolcht hebt sonder die ge
sichte daer of te verliesen · ick en wil
v daer of niet ghelouen: ten sij dat
ghi daer of doet ander bewijs · daer
bi datse sculdich sijn v toe te horen ·
Alsdan den veruolgher is sculdich
hem te betrecken voer iusticie · ende
als hi aldaer ghecomen is · het be-
hoert gewesen te sijn mit rechte · dat
of den veruolgher affirmeren wil:
bi sinen eede in des rechters hāt · dz
die byen die hi eyscht hem toebeho-
ren: ende dat si van sinen erue ghe-
vlogen sijn · tot inder plecke · daer hi
die ghevonden heeft · ende dat hi die
veruolcht met ghesichte ende mz ge
luyt tot aldaer datse sijn Desē eedt
alsoe gedaen voer recht · het behoert
gheseit te wesen · dat hi die byen scul
dich is weder te hebben · mits beta-
lende den korue · daer si inne sijn ōt-
fanghen: of ander oncosten · indien
daer om enighe ghedaen waren mz
redene: om die te behouden ¶ Ende
oft ghebuerde dat den ghene ī wiēs
stede of plecke dat die byen ghevon
den souden worden die inghenomē
hadde: eer den ghene van wyen dat
si gheulogen warē daer te tijde qua
me Weet dat so wye die eerst vint:
soudese behouden als hem toebeho-
rende: biden rechte vanden volcke ·
Mer indiē datse een ander eerst vi-
det · hoe wel dattet ware op eens an
ders erue · of dat hi die van verre v-
volcht heeft · soe langhe dat sij stadt
ghenomen hebben op eēs anders er
ue: ghelijckerwijs als voerscreuen
is · den gene diese also eerst vint die
soude daer an hebben die een helft ·
ende den ghene op wyens erue dat
si stadt ghenomē hadden: soude die
ander helft hebben · biden custumen
daer toe ghesticht ēn gheordineert ·
Hoe wel dat die bescreuen rechten
willē · dat so wye die eerst vint · dat
hise sculdich is te hebbē · bidē rechte
des volcs Ende daer of is meer ghe
tracteert ende gheseit in die rubrike
vanden diuisien vanden saken indē
eersten boeck · dewelcke ghetepkent
is biden ghetale van ·

¶ Hoe datmē doet cession van si-
nen goeden · ende hoemē renōcieren
mach anden huysraet · anden catee-
len ende sculden

Ca: CCC. xxxij ·:

Te doen cession an si
nen goeden · ende renōcieren an den
roerende goeden ende sculdē moech
di weten · dat die bescreuen recht so
volcomelic spreect: als hier na ghe-
seit sal worden · Soe doet mede die
custume ende vsancie van waerlike
ēn gheestelike houē Ēn dat ghemeē
recht daer in · dats dē bescreuē recht
ēn die custume · als voerscreuen is
seit · dat hoe wel dat yemant ghe-
obligiert si teghēs yemant ands in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

seker somme̅ van penninghen·hoe
wel dat den brief si puyre executore
ende scerp als verbande metten ze-
ghele royale·ende dat den gheobli-
gierden gherenoncieert heeft an alle̅
represe̅te gracien·en̅ an allen excep-
cien·&c·Ende dat hi gheuanghe̅ ge
houden si om die sculde bi weghen
van executie begonnen·of dat hi ge
antwoert hadde inder sake·of litico̅
teste·Oft ghebuerde dat hi hem be
helpen woude vander beneficie va̅
cession·hi behoert :ende moet daer
toe ontfanghen sijn·op dat hi wed̅
bekent die sculde of sculde̅ hem ghe-
eischt·ende daer of dat hi veruolcht
ware·indien datse waerachtich wa
ren·daer toe mach hi hem verwere̅·
ter tijt toe dat die sculden bewaerhz
sijn En̅ die sculde beke̅t ende betuy-
ghet·hi is ghehouden te ghelou̅e te̅
eersten dat hi sal moghen:ende dat
hi tot prosperiteit van goede̅ come̅
sal moghen·wtgheseit sijn nootlike
behoefte Ende des te doen en̅ te vol
brighen·hi heeft gheabandonneert
alle sijn goeden·waer datse gheuo̅-
den moghen worde̅·om te betalen:
so verre als die ghe duren sulle̅ mo-
ghen·en̅ mits desen cession:hij be-
hoert vter gheuanghenisse te gaen:
indie̅t hem believt·ende crigen sijn
nootlike leue̅·ten beste̅ dat hi mach·
ende dat surplus bekeeren in betali̅
ge·aen sijnen creanchiers ten marc·
dat welcke dat die clercken hieten·
prorata·&c·

Vanden sculdenaer eene̅ mantel
o̅me te hebben·:·

Item ende na de vsan
cie ghewoenlic in des te doen·indie̅
hi eene̅ mantel of heucke o̅me hadde
hi behoertet te sette̅ met alle sijn an-
der goeden inden handen van iusti
cie·ende die te laten inder ordinan-
ci van sijn creanchiers:ende sonder
hoer consent en soude hijt nz weder
hebben Ende die redene:dat hij son
der mantel of heucke wel mach leue̅
sonder noot·ende hij heeft ghelooft
dat hi ouer sijn nootlike leuen niet
behouden en sal·ten si al bekeert en̅
ghestelt in betalinghe van sine̅ scul
den·al totten eynde toe·Ende ghij
moecht wete̅·dat indien dattet ghe
wete̅ ende vernomen worde. dat hij
daer bouen yet behylde·of missarc
te enighe sake:men soudet houden
voer diefte·Ende alsoe vseertmen
daer of in waerlike houen·datmen
hiet cession·so behoert ontfanghen
te wesen een yghelijck·van wat sta
te of condicie dat hi sij na dat hi des
begherende is·ende dat hi te houe be-
toghen is om sine sculde Mer indie̅
dat hi daer niet betoghen noch ver
dachuaert en ware:ende dat hi doe̅
of maken woude cession om vreese
of anxte van sinen sculdenare̅·hi en
behoert noch en is sculdich des te
doen inden houe va̅ souuerayne·of

ouerste vander plecke· En̄ tgheent
dat in souueraine houen ghedaē is·
spreydet alle die prouīcie doer: wes
die euerste hof begrijpt· op dat daer
toe gheropen sijn den sculdenaers:
of ten minsten dat meeste deel van
sijn creanciers En̄ also ist ghehoudē
in waerlike houen Nu wil ic seggē
tgheent dat ick vanden wijsen daer
of hebbe horen segghen: en̄ vanden
clercken van rechte· die also thonen
ende verclarē die custume voerscre-
uen ·Die ghene die opgheuen ende
habandōneren hoer goeden· bi bene
ficie van cession: en sijn nz quijt vā
der scult: mer si sijn alleene quijt en̄
ontslaghen van pine vanđ gheuan
ghenisse: want na die cession· op dz
des ghedaen si tot sulcke solempni-
teyt· ghelijckerwijs als voerscreuē
is: sij en behoren niet gheuanghē te
wesen om den sculdē ·Ende men en
mach niet onthouden die goedē vā-
den ghene · dewelcke die sijn goedē
te voren ghegheuen heeft bi cession
hoe wel dat hi sculdich ware dē ghe
ne diese ōthoudet: mer mē behoert-
se te vercopen bi verhoghinghe· en̄
dat ghelt behoert te wesen ghedistri
bueert anden ghenen die hi sculdich
is: na aduenant· in ontslach vandē
sculdenaer Ende oft yemant onthil
de: sonder den gherechte des te ken-
nen te gheuen: ende dat geweten wor
de· het soude vercoft worden· en̄ die
penninghen bekeert aenden anderē

creanchiers: ende niet anden ghene·
diet onthouden soude hebben: ende
daer toe soude hijt beteren· ten wa-
re bi also· dat voer die cessiō dē scul
denaer hem des ghegheuē hadde in
betalinghe van sijnre sculde·

Te habandōneren om te scuwē
enighen dienst inđ stede·

Item weet dat hi niet
ontfanckelic en is te habandōneren
of sijn goeden te voren te gheuē· om
te scuwē enighen dienst ·diemē hem
wil doen annemen inder steden ofte
stadt· daer hi residerende is: wāt vā
dies en mach hem nyemant ontscul
dighen met recht in allen sakē· noch
om querellen· dat hi doen wil cessiō
van sinen goeden· na dat hijt eyscht
ende begheert anden rechter ·Weet
datmen daer om niet en behoert te
eyschen ander sake· noch ander on-
dersoeck doen: dan sijne woerden ·
noch ander proces en is gheen doen
te makē· hi en sij daer toe ontfāghē:
sonder te doen ander delay· Niet te-
ghenstaende wat redene· die partye
aduerse ter contrarie seit Noch daer
na en is hi niet sculdich gheuanghē
te wesen om sine sculden· dewelcke
die hi sculdich is

Van eenen ridder of clerc cession
te doen·

Die recht set een ande
re altercacie: te weten ·of yemant is
die kinderen heeft diewelcke clerckē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of ridders sijn ·die vercreghen ende gheimpetreert hebben bi hoer clerc- scap of ridderscap enighe goedē· dz die gheleerde hietē peculium· of van diē scat· daer om dattet nz en coemt van horen vader · noch van besterf nisse: si behoren ontfanghen te we- sen daer of alleen: sonder te begripē tgheent dat van horē vader of moe der· of ander besterfnisse hemluden toebehoert Weet dat si tot desē cessi on ontfanclic sijn : om te euiterē die miserable ende vreeslike pine vandē gheuanghenisse

Hoe dat in misdaet gheen cessiō en valt·

Item ghi moecht we ten· dat in cas van delict of misdaet gheen cession en valt te doen· want hoe wel dat yemant om misdaet bij hem ghedaen : gecondemneert wa re te beteren met pennīghen: eñ hij om die beteringhe wil maken cessi- on· om die vanghenisse te scuwen· Weet dz hi daer toe niet en behoert ontfanghen te wesen: mer hi ist scul dich ende behoertet te beteren bij pe nitencie vanden lichame· ende deteē- cie vander gheuanghenisse· naden rechte die seit [Qui non habet dole- at in corpore] Want te veel sake so soudemē gheuen van quaet te doē· of den arme vrij ware van sijn mis daet ende quade wercken om sijnre armoeden Ende alsо wordet geseit

ende ghewesen om een sake van ap pel vanden prevost van parijs: dewelcke gewesen ende gheiugiert hadde cession stadt te hebben in cas vā delict Die sake van appel ge- comen int parlement· het worde ge seit· qualic ghewesen· ende wel ghe appelleert: ende dat in sake van de- lict en valt gheen cession · ghedaen int iaer dusent ccc·lxxiiij· doe ter tijt president wesende mijn heere van corbye

Hoe dat een vrouwe of iōcurou mach renoncieren anden goeden eñ sculden van horen man

Ca·CCC·lxxiij

Vanden renonciacie· dat vrouwe of ioncurou doen mach andē huysraet ende andē scul den van horen man So moecht ghi weten· dat bi die custume vā waerli ke houen· oft ghebuert dat vrouwe of ioncurouwe wort weduwe· ende si twijfelt te nemen eenighe goeden achter ghelaten van horen man eñ men haer daer voer woude doen be talen die sculden die horen man ge- maect hadde Weet dat si renōcieren mach opten graue· dats te segghen totten wtuaert: aē alle die roerende goeden ghebleuen van horen man· ende an alle tgheent dat van sijnre si de coemt of mach comē: eñ dit mach sij comē doen inder misse andē rech ter· daer of die saken sijn te berechtē

dats te verstaen· dat of die goeden
onder eenē rechter alleen gheleghen
sijn·het is ghenoech dat te doē voer
dē seluē here· Maer ist te doē voer
veel heren · hets van node wye des
wel doen wil:dattet behoerlic ghe-
daen si·daer toe gheroepen den hee-
re souuerayn vanden baeliuscap ·
daer des ghedaen is:op dattet al ō-
me waerdich si:en̄ int speciale voer
dē rechter royale vander plecke· en̄
oec voer den geesteliken recht·daer
om dat alle citacien die daer of ghe-
schien :moghen wesen sospiz Ende
si en behoert niet te hebben dan ghe
meene cleederen:en̄ die tot horē pro-
perē liue toebehorē·dat sijn die clee-
deren van een weduwe ·die si scul-
dich is te hebben ten daghe vanden
wtuaert na horen state ·Ende mits
deser renōciacie die ghescien mach
in waerlike houen en̄ oeck mede in
gheestelike houen Si behoert vrede
lic te sitten ende te wesen van alle dē
sculden·dewelcke die hoer man ghe
maect mochte hebben· daer si nz in
gheobligiert en̄ verbonden en was
bi auctoriteyt van horen man ·En-
de daer om en blijft niet.si en is scul
dich ende behoert te hebbē dat recht
van hore douarie· of dat recht van
hoer huwelijcke voerwaerden:ende
oec mede vanden acquesten· dewel-
ke die si te samen ghedaen ende ghe
maect souden hebben ghedurende
dat voerscrenen huwelic Wāt haer

toebehoert ende āgaet die helfte vā
den voerscreuen acquesten Ende si̅
en behoert daer om niet verureemt
noch verstekē te wesen vander helft
vander voerscreuen erue Maer of
daer op waren eenighe onroerende
saken:als bomen wassende·scuprē·
of eenighe ander saken dier ghelijc·
dat soudemen al vercoopen:om die
sculdenaers te voldoen ende te beta
len Ende die ioncurouwe soude dat
wel moeghen behouden · op dattet
hoer beliefde·voer also veel alst ghe
presen ende gewaerdeert soude we-
sen Ende waert dat sake dattet wa
re opten erue comende van hoer si̅-
de· dat soude hoer bliuen en̄ toebe-
horen·ende mē en soude dat nz mo-
ghen roeren noch antasten·ten wa-
re dat si daer toe gheobligiert ware
mz horen man: ende dattet geweest
hadde bi horen wille ·

Die maniere te renōcieren·

Die maniere te renon

cieren is dese · Die vrouwe of ionc
urouwe behoert te wesen ter missē
vanden wtuaert in horen cleederen
als weduwe ·Ende na die selue mis
se·int eynde van dien:so behoert si̅
seluer te comen· ende behoert geseit
te sijn voer haer tot haren voecht·
Siet aldusdanighe vrouwe of ionc
urouwe N· also ghehieten· wedue
ghebleuen van dese·N·also ghehie
ten·dewelcke comende en̄ genoclēde

die laſte vanden ſculden ghemaect
bijden voerſcreuen wilen eer horen
man :om te weſen ontſlaghen van
den laſten der ſeluer ſculden·renon
cieert ende haer verdraecht van alle
die roerende goeden ghebleuen vā
horen voerſcreuen man:eñ ſi en ey-
ſchet daer aen nymmermeer gheen
recht·makende vanden ſeluen goe-
den expres generale· eñ ſpeciale re-
nonciacie · biedende te doen alle die
ſolemniteyten in ſulcker ſaken ghe
woenlic · ende te doen den eedt daer
toe ghewoenlic· Dat gedaen tot be
gheerte ende wille vander voerſcre
uen vrouwe of ioncurouwe wedu-
we · die officiale of den deken rura-
le indē biſdom: behoert te weſen te-
ghenwoerdich·eñ oec een notarius
vanden geeſteliken houe · andē wel
ken brieuen daer of behoren gheey-
ſchet ende ghegheuen te weſen · Itē
ende deſgelijcs behoert aldaer te we
ſen den waerliken rechter:eñ ſonđ-
linghe den ouerſten rechter vander
plecke Ende behoert die weduwe te
ſweren opten miſſale·dat ſi deſe re
nūciacie doet ſonder fraude· eñ dat
ſi gheen roerende goeden en heeft:
mer biet die tot kenneſſe te brenghē
nae hoer macht anden erfnamen of
creditoers vanden voerſcreuen ofli
uighen: behouden hoer rechte doua
rie Ende daer of behoren brieuē ge-
maect te ſijn· eñ die condighen bi cō
miſſie vanden rechter ·al omme al
daert behoert .:

¶ Vanden brieuen vanden reſpij
ten of wtſtelle van ſculde·

¶ Ca·CCC· xxxiij ·

VAnden brieuen van
den reſpijten of wtſtellen van
vijf iaren ·of drie iaren· of een iaer·
moechdi weten dat anden prīce toe
behoert deſe gracie te doen om drie
redenen Die een is om ſake van or-
loghe vanden ſeluen prince·om ſa-
ke van tempeeſte· of onweder van
donre· blixym· ꝛc·ende om brande
van ongeual ·ende om ſake vā dief
te of berouighe Want om die voer
ſcreuen ſaken eñ redenen mach den
prince des doen van ſijn edel heer-
licheyt Mer tot die interinement vā
den mandement daer op vercregen
moeten alle creditoers vanden im
petrant gheroepen ſijn:ende dat dat
meeſte ende beſte deel daer toe conſē
teren ·dat is te verſtaen: dat meeſte
deel inden getale van perſonen ·eñ
vanden ſculden · of anders die mā
dement daer op vercreghen ende ge
impetreert vanden voerſcreuē rech
ter · en is ſculdich : noch en behoert
niet te weſen gheinterineert · ꝛc·
¶ Soe ſal ick v thonen ende verſla
ren die cuſtumen ende vſancien vā
ſōmighen plecken · ende van waer
like houen· ende van gheeſtelike ho
uen Eñ eerſt hoe dat ic hebbe horen
ſeggē van wiſen mannē eñ clercken

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vā rechte· hoe dat die meeste deel vā den creditoers behoert ghehoudē te wesen Soe weet datmen kiesē moet of naden getale vanden creditoers: of na die quantiteyt vanden sculdē· Ende oft ghebuerde ·dat enighe vā dē creditoers hadde dat meeste deel vanden sculdē: so dz sine sculdē waren meerder in sōme dan alle die ander sculden vanden creditoers te samen Weet dat den ghene die sulke sculden heeft: is te rekenen dat meeste deel ende hout ende sal houden sētencie· dats te segghen· die koere die hi nemen sal· of den brief te interineren :ende toe te laten die gracie van vijf iaer· van drie iaer· van een iaer of niet Wāt hoe wel dat alle die creditoers woudē consenteren die gracie· ende hijs niet en woude consēteren: so en soudet nochtans nz waerdich wesen ·noch oec niet te houden Mer oft ghebuerde dat die anđ creditoers te samen hadden alsoe veel sculden· als den gene die alleen ware: soe soude alsdan die koere wesē anden meesten hoop Ende die rede ne is· dat si sijn so veel scults· ende si sijn dat meeste deel inden ghetale van personen · Waer om men aen hoer koere vertoenē moet· het si vāder gracie te consenteren ende te gheuen: of niet· zc·

Te hebben also veel personen als sculden

Item ende oft gebuerde dat van allen sijden alleens ware· dat is te weten: of daer waren so veel personen als sculden vanđ eēre side ende vander andere Ende die eē side woude die gracie geinterineert wesen: eñ die ander niet ·ende dat si so gelijc waren · datmē niet en wist an wat sijde te bliuen of te vertoenē Alsdan weet datmen sculdich is te bliuen aender sijde ·die de sentencie kiesen· dat is te segghen die gracie: Want nadē recht alle sentencien behoren te wesen op die minste scade van partye ‖· C· libro sexto rubrica qui bonis cedere possun· lege cum solito maiore aut auram maiestē

Dat die gracie behoert te ghescien op sculden die ghemaect sijn voer die impetacie

Ende dese graci behoert ghedaen te wesen op die sculden ghemaect ende gheborcht voer die gracie ende impetracie daer op ghedaē· Ende dattet si sonder fraude: eñ sōder surrepcie· eñ dattet meeste deel consenteert :als voerseit is· of anđs en isset nz waerdich

Wat solemniteit behoert tot gracie van een iaer

Item als daer is die gracie van eē iaer ·die den prīce doē mach bi sijnre edelheit· aldaer en is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

gheen behoeue sulcke solemniteyt·
Want die gracie vandē price mach
dat wel puerlic doen· na dattet niet
en ware dā een iaer Ende also wor
det gheseit indē parlement :om co·
lart le hostelier van doernic·inden
iare dusent ccc·lxxxv·teghens sinen
creditoers·

Vander fayte vanden dootslach in vrancrijcke ghedaen·ende van fouriuers·

Ca·CCC·xxxv·

Te weten is dat van
den dootslaghen ghedaē ende
gheperpetreert inden conincrijc vā
vrancrijck:so wye daer of doen wil
fourioeur· dats te segghen·te swerē
den misdader gheen bistant·noch
hulpe : noch troost te doen· dat be·
hoert ghedaen te wesen aenden co·
ninck·ende oeck mede soe behoertet
ghedaen te wesen an sinē officiers·
ende an geen anderē rechter of here
Ende vanden ghenen die in vlaen·
deren gheschien:soude moeten ghe·
daen sijn anden graue van vlaēde·
ren· ende aen sijnē rechters :ende aē
anders nyemant Ende vanden ghe
nen dewelcke die gheschien in hene·
gouwe : soude ghedaen sijn aenden
graue van henegouwe·ende aen si·
nen rechters · ende an nyemant an·
ders· dat is te weten aen sinen ouer
stē baeliu · Daer of als voersz is so
volcht · dat of yemant trect te houe
vandē baelyu of here die sulcke heer
licheyt heeft : ende yemant een ofte
meer willen fouriureren of vsme·
ren horē maghe· die dē dootslach ge
daē heeft in sulcke heerlicheyt Weet
datmen behoert te doen dachuaerdē
den naeste maghen vanden dode tē
xiiij· daghen:om te ontfanghen die
fouriur·of segghen waer om dat hi
des niet sculdich en waer te ontfan
ghen Ende den maghe ghecomen te
houe·indien hi segghen wil·dat hij
niet sculdich en is te ontfanghē die
fouriur·hi is ontfanckelic Die rede
ne van niet te ontfanghen is dese·
Dat indien die ghene die de fouriur
eyschē mede waren totten dootslach
of dat si daer toe bijstandich of be·
hulpich gheweest hebben· eñ indiē
dat des waerachtich is·die voerscre
uē fouriur en behoert niet ghedaen
noch ontfangē te wesē Eñ of dē ver
dachuaerdē niet en quamē: eñ hem
lietē ytumasserē·weet dz de fouriur
behoert toegewesē te sine dē ghenen
diet eyschē· eñ die here ist sculdich te
doē ter cause van officie Eñ so wor
tet ghewesē indē sale te rijssele ·ō tho
mas die meyer·int iaer: M·cccc·Eñ
so ist ghehouden in waerlike houen
ende sonderlinghe aldaer dese ghe·
woente stadt heeft ·Item heeft dese
custume stadt sonderlinghe in hene
gouwe Item weet dat oft ghebuer
de·dat yemant aldaer perpetreerde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dootslach·alle die maghen vanden
handadighen ·die hem daer om ab·
senteert: behoren te comen ten houe
tot berghen Fouriureren· oft horen
maghe den handadighen te verswe
ren·hulp noch bistant te doen ꝛc·
Ende dat te doen binnen siaers ·ills
in henegouwē:of des niet : si sijn ge
reputeert voer handadighe:eñ wye
dat coemt doen:hij is ghehouden in
vrede:ende soe wye hem daeren bo·
uen misdede· dat soude gereputeert
sijn voer moert·Ende so wye binnē
siaers niet en coēt·hij en coemt nymmermeer
te tijde· niet meer dan den
misdader seluer · Ende den heere in
wyens iusticie dat hi woēachtich sel
wesen·sal hebben allen die roerende
goeden·waer dat die gheleghen sijn
binnen der graefflichept van hene·
gouwen·Ende tgheent dat voerscre
uen is van so groter waerden ende
cracht·dat of den vrienden vanden
doden niet en wouden versekerē dē
ghenen die des soude willen doen ·
Weet dat sij ghehouden ende ghere
puteert sullen wesen als saecweldi·
ghe · behouden dat sij sculdich sijn
dach te hebben ·tot des anderen da·
ghes· om wten lande van henegou
wen te trecken : Mer hoer roerende
goeden souden blijuen anden heere:
onder wyen si woenachtich waren:
als voerscreuen is · Ende indien sij
des anderen dages wten lande niet
en waren·als voerscreuē is: ende hi

gheuanghen ware· het waer een of
meer: men soude daer of sulck recht
doen·als vanden misdader of doot
slagher · Mer binnen siaers dat sij
alsoe wtghetoghen wesen souden·
machten si weder keren·om de voer
screuē sekerhede te doen·

Wat een man te doen heeft van
den saken sijn wijf toebehorende
Capittel CCCC·xxxvi·

TE weeten is dat den

man inden saken sijn wijf an
gaende·eñ van tgheent dat vā horē
twegen coemt:behoert hi te hebben
procuracie van sinē wiue·eñ brieuē
van gracie isset in eysch· Ic mach v
segghen eñ thoenen·tgheent dat ick
daer of gesien eñ ghehoert hebbe vā
den wisen:so wel int parlement als
daren buten So weet dat den mā
na dat hi veruolcht saken of querel
len·die vā sijns wijfs wegen comē:
dat en mach hi niet doen dat waer·
dich si.sonder brieuen te hebbē van
procuraci:eñ brieuē van gracie isset
in eysche· hi en si te impugneren:
ende niet te ontfanghen · Soe sal
ick v thonen tgheent dat bi exemple
daer of ghehoert is·

Exempel

HEt ghebuerde inden

iare M·CCC·lxxx· int hof vanden
parlemēt:op seker proces die tselue
hoef daer of hadde: alsdan ian van
venderesse·baelyu vā sentlijz·teghēs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mijn here roche du fay· daer op dat die voers. du fay was geopposeert tot seker executien·die de voers. ian dede doen op somige goedē vanden voers. du fay · ter cause van sijnre huysvrouwe·optie selue opposicie-ten dage dienēde indē voers. plemēt om somige redenē · tusschē welcken daer om dat eruē alsoe geexecuteert quamē vā des wijfs weghē·vandē voers. du fay. ¶ Soe en was hi daer toe niet ontfanckelic vā bi procuracie van sijn wijf &c· Waer om &c· Den voers. du fay seggēde ter contrarie· eñ dattz vā gheenē node en was des te hebbē·want hi heer was vā sinen wiue·eñ vā hore goedē: wāt hi hoer man was:eñ daer om en behoefde hijs geen pcuracie ·wāt hi die wel verco pen eñ onvreemdē mochte &c· ¶ Den voers.de vēderesse seide eñ repliceer de·dat bidē orloue vandē pposant· dat hoe wel dz hi haer getrouet had de·eñ dat hi daer of heer is·als hoer man:daer om en mach hi nz tracteren van horen erue sondē hoer pcuracie· Noch hi die niet vercopē en mach bu ten consent vā haer &c· Alle gesien het wort geseit bi arrest vā plement dat de voers. du fay· sondē pcuracie van sijn wijf·niet en was ontfanckelic·Eñ in sulke sake behoert ghenomen te wesē sulke defaulst eñ exploit als dē dach begeert·mits costē . Eñ also heb icket sien wijsen·bi veel reysen·in veel houē·eñ geuē deffault te gens dat wijf die ondachuaert was·

¶ Te eyschen yemant twewerven een sculde

Capittel CCC·xxxvij·

Een scult twewerven te eyschen·nae die costume eñ vsancie vandē houe royale·die welc is dat ouerste hof in lāde costumier Eñ sonderlinge dat hof vandē parlement·Ende oec na bescreuen recht moechdi weten:dat soe wye in recht hem vordert een scult twewerven te eyschen:hi valt in peyne quadruple van boeten·Ende also heb icket sien wijsen int parlement · ende in veel andere houen· ¶ Soe mach ick daer af thonen een exempel

¶ Exempel

¶ Inden houe vanden coninc van vranrijc·tot sinte quintijn:ghehoerdet dat gillis courtoys dede verdachuaerdē ian van carlier om een sekere somme van penninghen : die welcke hi seyde hem ghe-leent te hebben·Den voerscreuē carlier·seggende ter contrarie·bi veel redenen : ende soe dat enqueste daer op ghedaen ende voldaen sy ¶ het woert ghesegt : dat die voerscreuen carlier betaelt hadde tanderen tiden die voerscreuen scult no gheeyscht: eñ daer bi soude hi daer of quijt bliuen ende ontslaghen· Dat ghedaen den procuroer vandē coninc siende·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

den eysch ghedaen vander side van
den eyscher·dat hi tanderen tijdē be
taelt gheweest hadde·Den voerscre
uen procuroer begheerde tegens de
voerscreuē courtoys dach·om te be
teren den quadē eysch die hi gedaen
heeft van tweweruē te eyschē:twelc
is twijfele vā diefte·ende dat hi des
niet ghedaen en mach hebben:sonō
te veruallen in peyne·Daer toe ghe=
stelt biden recht·dat is te weten.die
quadruple vander somme·bij hem
gheeyscht·Met hem is opgheresen
partye·dats te weten·die voerscre=
uen carlier:om de scande die hi hem
ghedaen hadde·sonder sake·van hē
te doen vanghen bescadighen·eñ be
scamen:ende dattet hem ghebetert
ware·Die partyen ten daghe com=
pareerden·elck contenderende tot si
nen eynde·Alle ghesien·het wort
ghewesen biden baeliu van vernien
doys·die doen ter tijt was:dat dye
voerscreuen courtois dat beterē sou
de anden coninck·vandē quadruple
vander somme·bi hem gheeyscht·
Ende dat hi beteren soude teghens
partye·in xx·pont van beteringhe·
om dat hi hem hadde doen vangen
sonder sake·ende inden costen van
partye·tot deser instancie·Van wel
ke sentencie die voerscreuē courtois
appelleerde van alte grote boeten·
Ende die voerscreuen procuroer ap
pelleerde van alte cleyne boeten·
Die sake vandē appeel geuentileert
inden voerscreuen parlement·vanō
eenre sijde·ende vander ander sijde·
Het wort ghesegt·wel ghewesen eñ
qualick gheappelleert bijden voer=
screuen courtoys·ende worde ghe=
condempneert inden costen·ende in
den boeten van quade appeel:dats
te weten van lx·pont:ende voert so
wort ghesegt:dat die procuroer vā
den coninc qualic geappelleert had
de:ende dat die voerscreuen baelyu
hadde wel ghewesen·ghetaxeert:eñ
gheoerdineert ⁊c·
Item des ghelijcs gheboerdet.bi
arrest van parlement:teghens een
gheyeten alemant van caruin·woe
nende inder castelerie van rijssele·
verdachuaert ter cause van een scul
de·twewerven gheeyscht te hebben
ghelijc alst ghebleuen was bi vonis
se·Die voerscreuen alemant wor=
de ghecondempneert ten versoeke
vanden procuroer vanden quadru=
ple vander somme bi hem geeyscht
biden gouuernoer vanden baelyu
van rijssele·Die voerscreuē alemant
appelleerde int parlement:die sake
worde gheventilleert vander eenre
sijde ende van dander·Ende alle ge
sien:het wort ghesegt bij arrest·wel
ghewesen biden voerscreuē gouuer
noer:ende qualic gheappelleert bij=
den voerscreuen appellant:eñ wor
de ghecondempneert inden boeten
van quaden appeel:dats te weten
in tsestich pont van boeten ⁊c·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Ende alsoe heb ick dat sien wijsen·
tusschen veel personen·soe dat daer
aen gheen twijfel en is ·

¶ Te missaken penninghen dye
hem betaelt sijn·

¶ Den bescreuen recht
wil ende bewijst ·dat den ghene dye
missaect tghelt dat hem eens geghe
uen geweest sal hebben:eñ daer nae
bi partye aduerse betuycht wesen:
dattet hem ghegheuen gheweest is·
dat hi ghecondempneert si tgelt we
der te geuen allo betuycht :dat hem
ghgeuen gheweest is Ende daer toe
dat hi ghecondempneert si teghens
iusticie dubbelde ·Eñ dit is die diffe
rencie vanden quadruple·daer hi in
behoert ghecondempneert te wesen
die een scult anderweruē eyscht·dye
eens betaelt gheweest is·Want als·
dan behoert hi te veruallen in qua·
druple xcete·

¶ Van penninghen gestelt in eens
anders handen

¶ Mer so wie eyscht we
der te hebben gelt gestelt in eens an
ders hande :het si bi bewaernisse of
assignacie:het si bi depost of bi leen
inghe:eñ die selue dat ontkent: hij
verualt in quadruple·

¶ Van sculde te ontkennen die met
sijnre hant ghescreuen is.

¶ Soe doet hij mede die
den scult missaect diemē hem eyscht
daer of hij ghescreuen soude hebben
cedule met sijn hant: ten eynde van
des weder te gheuen·eñ vā kennisse

¶ Te executeren om sculde eens
betaelt·

¶ Item soe wye panden
neemt van yemāt voer andere :dat
is soe wye met fayte executeert om
sculde·daer hi tanderen tijden of be
taelt gheweest is: hij verualt in boe
ten de quadruple· ¶ Nochtans wil
den bescreuen recht :dat soe wye eer
die liticontestacie· of noch voer den
tughen ghedaen : hij bekent betaelt
gheweest te hebben:hij verualt indē
boeten de quadruple·

¶ Van yemant te bedwinghen
te vercoepen sijn houdinghe of erue
met crachte of met vreese ·

¶ Den bescreuen recht
seyt:dat indien daer yemant sij·dye
bij crachte of vreese vander doot·be
dwinghet enen anderen te vercoepē
sijn houdinghe erue of goet ¶ Ende
den vercoper binnen des iaers hem
daer of beclaecht anden rechter· dye
daer of bekennen mach Of den rech
ter beueelt den cooper:dat hij dye sa
ke weder gheeft alsoe ghecoft·
Ende indien den voerscreuen coper
des nyet en doet · ten ghebode van·
den rechter:ende dat den voerscreuē
vercoeper van node is andē rechter
weder te keeren·Den voerscreuē coe
per valt inden boeten de quadruple
vā soe veel als die sake weerdich is

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Te missaken enighen misdaet

Noch wil den bescreuen recht dat soe wye missaect enighen misdaet bi hem ghereputeert · eñ die procuroer van officie dat betuycht teghens den ghenē diet missaect · dat den missaker dat betert dubbelt ·

¶ Of so wye beslupt die beesten vā anderen : soe dat hi die laet steruen · van hengher · dat den ghene die des doet · dat beteren sal teghens den ghenen die die beesten toebehoren · metter helfte meer · dan die beesten waerdich waren ·

¶ Hoe dat nyemāt hem en behoert te setten in successie van yemāt · sonder beneficie van inuentorie metten recht ghedaen ·

Capittel CCC · xxxviij ·

Het ghehoerde een sulke sake voerden baeliu van v̄mendoys : op dat recht · van te tredē in die successie van anderen · sonder beneficie van inuentorie ghedaē mȝ recht · Inden welcken nyemant hem en is sculdich te setten · noch te stekē bi crachte van testament : noch andꝰ lasten · daermen sculdich is rekeninghe te doen in enigher tijt : ten sij in pericule van boeten · int eynde wedꝰ te gheuen alsulke waerde · vanden gueden : alst vermaert was · dat den doden hadde in sijnen leuende lijue · Ende daer of soude die ghemeyne mare gheloeft moghen wesen ·

¶ Soe wil ick v daer of thonen een exempel · dat ick hebbe sien wisen in den houe royale · eñ confirmeren bij arrest van parlement

¶ Een exempel op sulke sake

Een ionckfrouwe weduwe ghebleuen · eysche rekeninge te hebben · vanden goeden ghebleuē van horen man · die doot was in enghelande. Ende sij dede clachte voer den baeliu van vermendoys : tegēs die executoers · die hoer voerscreuen man in enghelant ghemaect hadde · die harwaerts ouer gecomen warē · als coepluyden · Want hoeren man was coepman · inden ghesellscappe vanden executoers · die mit hem ghereyst waren ·ꝛc · ¶ Die voerscreuen executoers compareerden ten houe : tegens die voerscreuen weduwe · na den eysch ghedaen vanden goeden · vanden voerscreuen ouerleden : dye si estimeerden ende presen tot grote somme : seggende dat die comāscap soe veel waerdich was · dat hoer mā wech ghedraghen hadde : ten daghe dat hij ghereyst was : Ende bijden testament · daer sij of hadde coppe : Hij hadde hemluden ghe set alle hare goeden in handen ·ꝛc · ¶ Die voerscreuen executoers bekenden te wesen testamentoers : ten versoeke eñ begheerte vanden ofliuighen : ende hadden ghedaen nae hore beste wetenscappe die testament : om lieften

van tgheent dat sij in hem gheuon-
den hadden : mer ander rekeninghe
en wisten si daer of nyet te gheuen·
Want sij en waren niet in plecke·al
daer sij die vlancien wisten· ende en
kenden nyemant aldaer indē lande:
om te doen sulke solempniteyt ꝛc·:
Dye voerscreuen weduwe seyde :
nae dat si testamentoers bekenden
te wesen:ende hadden die selue aen
ghenomen · Ende des ghelijcs ghe-
nomen ende gheapprehendeert dye
goeden vanden seluen voerscreuen
defunct of afliuighen:sij waren scul
dich rekeninghe te doen ·tot die esti-
macie vanden voerscreuen goeden:
daer die gemeyne mare of was·dat
se waerdich waren· die heeren man
wech ghedraghen hadde ·ten daghe
dat hij sijn goeden gheladen hadde:
om daer mede in enghelant te reysē·
Daer sij of ghehoden heeft informa
cie te doen bijden teghenwoerdigen
die daer bij gheweest hadden· Welc
ke comanscappen·tot dien daghe sij
estimeerde totter waerde van CCC
pont·of daer omtrent·seggende dat
sij daer toe ontfanckelick was·ende
dat si van also veel wel soude doen
bewijsinghe ·ꝛc·: ¶ Alle ghesien
het wort gheseyt bijder sentencien
vanden voerscreuen baeliu·dat dye
voerscreuen weduwe vanden voer-
screuen defunct· ontfanckelick was
tot horen propoest : ende haer was
dach beteykent te tonen die waerde

vanden voerscreuen goeden:so wel
bi mare als anders · eñ tgheent dat
haer man mochte hebben ten daghe
van sinen ouerliden· Van welke sen
tencie gheappelleert wort ·vanden
seluen executoers· inden houe van-
den perlement · Die sake behoerlick
ghereliuueert: eñ die proces ghesien
biden seluen houe :eñ ghehoert alle
tgeent·dat die partyen wouden seg
ghen eñ proposerē· Het wort geseit
bi arrest· dattet wel ghewesen was
biden voerscreuē baeliu :eñ qualick
geappelleert bidē voersɏ executoers
eñ sij worden gecondempneert indē
boeten van quade appel:eñ inden
costen·die taxacie ghereserueert·
¶ Item des ghelijcs heb icket sien
seggen eñ wijsen inden houe vandē
parlement:om den bisscop vā char
tres·tegens een van sinen ouersten·
die ghetreden was inden goeden vā
een ander oec sijn subiect·daer of die
successie toebehoerde den voerscre-
uen bisscop:ter cause van sijn waer
lijke heerlicheyt ¶ Ende daer omme
soe seyde hij·ende manthineerde·die
sonder beneficie van inuentore ende
van rechte aldaer inne ghetreden
was:ende hadde geapprehendeert·
of aenghenomen die voerscreuē goe
den vanden voerscreuen defunct of
afliuigen· ende dat hi sculdich was
ontfangen te wesē te thonē die mare
vanden goeden ·die de voerscreuen
dode hadde tē dage vā sijn ouerlidē·

ende dat oeck hÿ hem van alsoe veel sculdich was goede rekeninghen te gheuen·die selue Diet allo hadde aen ghenomen Diet aenghenomen had de segghende ter contrarie·ende dat hÿt als erfghename ende successoer ghedaen hadde : sonder dat hē daer of van node was te maken inuento rie:ten waer dat hem beliefde · Dye redene is· daer omme dat hÿ rechte erfghename is: ende biden redenen· daer den doden erft den leuendigen hem toebehoert dz erf ende successie vanden doden· Waer om van sÿns selfs sake van ghenen node en was inuentorie te doen· Die voerscreuen biscop segghende ter contrarie:ende hoe wel dat aen witachtighe erfghe namen:als kint of kinderen· suster of broeder · daer of geen gheschil en soude moghen of behoren te sprujten:ende die sonder twÿfel behoren erfgename te wesen·niet en behoerde te doen inuentorie ·rc Nochtās aen erfghename laterale·ende die in coemt in twÿfel:is sculdich te doene inuentorie·Want indien sÿt anders deden·dat soude hem keren tot prejudicie:ende behoert te wesē onsouf fisant inghetreden in successie:ende nae dat aen hem niet toe en behoert die rechte erfnisse·noch successie· oft successoer of sake hebbende ·is ontfanckelick te informeren vandē goe den vanden doden· Alle ghesyen het wort ghesept bÿ arrest vanden parlement· dat die voerscreuē bisscop ontfanghen soude worden ·te thonen die waerde vanden goeden vanden doden·die hÿ hadde ten daghe van sÿnen ouerlÿden :ende dat beneficie vā inuentorie daer behoerde te ghescyen·ende ghedaen te wesen· Ende alsoe moechdi des wetē ende verstaen in allen successien· Want na datter wederseggen wesen soude : het soude grote pericule wesen daer inne te treden : het sÿ bÿ erfnisse·of bi crachte van testament sonder beneficie van rechte ende inuentorie·ghelÿc als hier bouen ghesept is ·rete.

Vanden iniurien die gescyen ēn ghesept worden deen an dandere Capittel· CCC·xxxix·

Nv wil ick segghen en de thonen tgheent·dat ick ghe sien hebbe vanden iniurien: die ghe schyen ende gesept worden deen aen dander· Soe weet dat iniurie ·is te segghen·ende te proposeren infa me·of lelichept inden lichame · ende in mare of woerden tot enighe personen:ēn daer of hÿ in lÿue ofte goe den vermindert mach worden Want nae den bescreuen recht·nyemant en behoert te wesen:aldaermē doet of doen sal · of segghen enighe iniurie:ten sÿ tot sÿnen eyghen per sone ·rce· Soe moechdÿ weten:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat of uwen dienre·oft uwen eyghen
of uwen kinderen. oft uwen wijue·
ghedaen of ghesept is enige iniurie
ghij hebt dubbelde actie van iniurie
Dat is te weten aen v: om dattet is
een vanden voerscreuen· ende v toe
behorende inden saken bouen ghe-
screuen: ende aen v· daer omme dat
tet is dijnen dienre ·dijnen eyghen·
dijnen kinde·of dinen wiue ꝛc·
Ende alsoe wel voer v·als voer een
vanden voerscreuen: soe moechdij
doen ende intempteren eysch nader
sake ende die personen·

Item oft gheboerde dat yemant
hyetede enen anderen goeckelaer·lo
ghenaer·of rabaut: ende dier gelike
woerden: die welcke een man ware
van goeden eerbaren leuen: ende nz
en ware vermaert van sulker state·
Soe weet dat hi sake eñ actie hebbē
soude van iniurie: eñ mach beghe-
ren ghebetert te wesen· ende reinte-
gre van eerlijke ende behoerlijke be-
teringhe: Ende dat den ghenen dye
dat ghesept heeft·ende niet betugen
en mach: dat wederseyt ende weder
inhaelt· voer mannen vanden houe
ende int openbaer: ende indiē hi des
byet te betuyghen ·ende waer te ma
ken: ende hi alsdan daer of veruyele
soe veel vallen daer inne meere bete
ringhen ende costen· Ende of hi dat
betuychde·ende hij gheen sake en he
uet des te segghen· soe is hij te bla-
meren ende te bescamen: want nye-
mant en is ghehouden een ander te
scandelizerē·sonder sake of interrest
Ende of hi sake heeft· hi sal daer of
ontslaghen wesen na dat hijt betuy
ghen can ꝛc·

Iniurie te segghen anden rechter

De bescreuen recht en

henghet niet: datmen seyt den rech-
ter·of sijnen officiers enighe iniurie
ende sonderlanghe in horen dienste
doende: of dat meer is· soe langhen
als sij aen hebben die cledeeren vanđ
offie·van horen heeren ghegheuen·
Want dat en machmen· noch en be
hoertmē niet te ygnorerē·of die rech
ters of die teykenē van officien

Van iniurie bi haesticheyt·

Noch wil den bescreuen

recht: dat iniurie bi haesticheyt ende
heete moede·of gramscap: sonderlā
ghe nae dat dat iaer gheleden ware
dat des ghesept gheweest hadde:
nyet en soude bekeert worden tot
preiudicie vanden voerscreuen seg-
gher: indien hij alsdan segghen wil
dattet hem leet is: ende dat hijt met
enen heeten moede ghesept heeft·
Want van des te doē·dye excusatie
behoert te cesserē ter contrarie: ende
daer om die sommige segghen·dat
na dat iaer gheleden· na die iniurye
ghesept: behoert die actie te cesseren
ten sij datment onderhouden wil·
Dats te segghen die iniurie ghesept

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Want alsdan soude die iniurie ver-nyeuwen: eñ des ghelijcs die actie

Dat actie vander iniurie is arbitraple.

Item ghy moecht we

ten: dat die actie van iniurie is arbitrarie. ende nyet oerdinarie. Want nae die personen. sij sijn edele of onedele: soe moetmen hem regulen. ende nae die saken: ende daer nae oerdineren. Ende deser actie mach belept wesen: so wel in persone. als bi procuroer Dat alsoe ghedaen si. ende ghehouden inden waerlijken houen. Soe mach ick daer of thonen een exempel.

Exempel

Het gheboerde dat in

den iare. M. CCC. ende lxxiiij. was ghedinghet int perlement. bi meester ian dayllies aduocaet vanden coninc op sommighe burghers van dornic aenden welckẽ. den procuroer van den coninc imposeerde: ende ansien de ghesept te hebben enighe woerdẽ iniuriose. van enighen heren vandẽ rade vanden coninc. Ende daer om maecte seer grote conclusie. Dye voerscreuen burgers segghende ter contrarie. ende dat hoe wel sonder preiudicie yet daer of ghewee st hadde: dat nyet en was: soe hadden sij daer nae ghegheten ende ghedronc-ken te samen: sonder reproce of vermaninghe daer of. noch sonder enighe mencie: ghelijc als niet ghescyet Ende of yet daer of gheweest hadde dat niet en is: het is ende soude wesen. als gheleden eñ gheexpireert. Eñ dat meer was: soe was dat iaer prescript. ende gheleden. dat hi seyde: dat ghesept gheweest te hebben bij hemluden: sonder dat ye daer of gheweest hadde ghe schil. noch nyeumare. Waer om bi bescreuen recht dat sculdich was te blijuen. sonder sake eñ sonder actie te hebben. noch daer op te doen dat ontfanckelijken was etc. sonderlinge dat of yet daer of gheweest hadde. dat niet en is: so hadde des gheweest bij heete moede ende bij gramscappe: twelc niet en willen onderhouden die voerscreuẽ burghers. iniurie ghedaen noch ghesept. Waer omme etc. Die partye segghende ter contrarie etc. Alle ghesien: het wort ghesept bi arrest. dat die voerscreuen burghers bliuẽ soudẽ quijt ende absolueert vander impeticie ende eysche vanden voer-screuen procuroer

Van reproche ende iniure

Daer om dat ic inden

capittel precedent niet geroert noch ghesept en hebbe van reproche ende iniure: soe wil ic v thonen wattet is Soe weet dat reproche iniurie is: & wanneer men sept scande of iniure tot sijnen vader of tot sijnre moeder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

of sijnen here · of sijnen volcke : ende officiers · ende die sijn cledinghe ghecleet hebben · ende die vanden gerecht of vander stede · daermen woenachtich is · aen sijn prelate of aen sijnen pastoer · ¶ Ende na opinie van sommighen · aen sijn meester ¶ Ende in deser forme is repoche iniure gehpten : ende is meerre ende swaerlijker te corrigieren : dan aen andere personen · &c · ¶ Noch wil die bescreuen recht · dat of iniurie diffamatorie gesept is of ghedaen an sijnen sergant na sommighe opinien · dat is repoche iniurie · ¶ [Codice libro nono rubrica superius dicta · lege · omnium per alterca ·]

¶ Een exempel van iniure

¶ Item bij exempele wil ick v thonen waer beteringhe stadt neemt · op iniurie gesept tot andere · ¶ Het geboerde inden iare dusent · CCC · lxxvi · dat een ridder nam des nachtes herberghe in een herberghe ter cappelle bij sinte donijs in vrancrijck : ende int scheyden des anderen daghes : soe seyde hi dat inder seluer herberghen · men hem yet hadde gestolen · ende maecte daer of groot gevaert · ¶ Den waert vander seluer herberghe : om hem te ontweeren van deser scande · hem settede te recht tot sinte dyonijs · Ende dede verdachuaerden den voerscreuen ridder · die welcke hem liet contumaceren · bij vier deffaulten · ende so dat ghesien die voerscreuen deffaulten · ende die goede gracie ende fame vanden seluen waert ende herberghe · die voerscreuen ridder was ghecondempneert · teghens den voerscreuen waert · in tachtich ponden van boeten · ende in den costen · ¶ Den ridder hoerde daer of tijdinghe : ende heeft ghesegnt te appelleren bij procuroer van deser sentencien int parlement · Dye sake ghedinghet · het wort ghesept · wel ghewesen ende qualic geappelleert · Ende worde den voerscreuen ridder ghecondempneert inden boeten van quadruple · dats te weten inden boeten van lx. pont ·

¶ Hoe dat die heren behoren te tracteren hoer ondersaten bij ghebreke van renten onbetaelt ·
Capittel · CCC · xl ·

Het gheboert dickent dat sommighe sijn in gebreke die renten te betalen · die die eruen sculdich sijn die sij houden : daer of si dickent blijuen in veel achterstellen : ¶ Ende oft teghens hoer creanciers gheboert dat questie daer of sprupt Soe weet dattet behoert getracteert te wesen : ende het blijft als actie reele : ende ghelijck dye propere renten nae dat aldaer of gheen gheloften noch rekeninghen ghemaect ghe weest en hadden · Ende dat betuycht

ſoe wel die beſcreuen recht: als die re
gule van beſcreuen recht · die ſeyt ·
[Acceſſorium naturā cogitur prin-
cipali ·] : als biden ſtyle vandē waer
lyken houen · betuycht byden houe
vanden parlement ·

Een exempel daer of

Het ghevoerde inden
parlemente · Inden iare M · CCC ·
xcvij · dat myn here dorgemont · op
die tyt ridder van vrancrijck · dede
verdachuaerden int parlement den
prioer van priotet : ende seyde dz die
ſelue priotet gecoft hadde ſeker ren-
ten · die gillis van cocherel voertijts
ghehouden hadde · van welcke rentē
men hem was in gebreke van ſom-
mighen termynen ende iaren van
betalinge · ende ſo als totter ſommē
van · CCC · pont · of daer omtrent ·
Waer omme hy maecte concluſie ·
dat ghesien die brieuen vandē coop
ende die tiltres vanden ſeluē ridder
hy worde bedwonghen te betalē die
voerſcreuen achterſtallen : doende
eysch vanden coſten ꝛc · Ende van
der syde vanden voerſcreuē prioer ·
worde ghedinget ten eynde van de-
clinatore · ende dede doen inibitie by
ſyn ordinarie · als clerck : ſegghende
dat die ſake ende eysch · die den voer
ſcreuen ridder dede · was pure perſo
nele · ende ſonderlinghe pecuniare ·
ende een ſomme gheappreciëert tot
ſeker ſommen van ghelde · die hy in

ſynen eysch gheappreciëert hadde ·
tot een ſomme van gelde : ende daer
om en was hi niet aldaer ſculdich te
ſorteren noch te bliuē : mer was ſcul
dich weder ghestelt · ende weder ghe
ſeynt te weſen voer ſyn ordinarie ·
Den voerſcreuen ridder ſegghende
ter contrarie : ende dat aldaer blyuē
ſoude de ſake · ende kennisse vander
ſake · aenghesien dat of hi eysch ghe
daen hadde gheappreciëert van pe-
cune · daer om en ſoudet niet blyuen
die ſake en ſoude weſen puere reele ·
Want die ſomme quam ende daele-
de vanden grondelyke ende erflyke
renten : ſonder dat die voerſcreuen
achterſtallen ye geatermineert noch
wtghestelt geweeſt ſyn · by contract
noch bi rekeninghe noch anders ·
Anders dā datſe alſo van termynē
tot termynen verſchenen ſyn · ē ge-
breckelic gheweeſt te betalen · Waer
om met redene behoreſe getracteert ·
ende beleyt te weſen · als dye propre
termyne vanden renten onbetaelt ·
telcke reyſe · Noch die ghehenggenis
ſe die ghedaen gheweeſt is vanden
termynen deen op dander · en mach
hem nyet preiudicieren · Want om
die voerleden termynen ſo en mach
noch en behoert veruolcht te weſen
realiken ende met fayt · Daer omme
is behoerlick dat die ſake behoert te
bliuen inden waerliken houe : ende
niet inden gheeſteliken houe · Dye
voerſ) prioer ſegghende ter ꝯtrarie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

als bouen :eñ dat na dattet was ter
mijne eñ iaer gheleden·eñ sonderlin
ge dat behoerde te wesen pure actie
personele·eñ niet reele Want die ter
mijnen appreciez·maecten rekenin-
ghe van hem seluen ¶ Ende en was
van ghenen node ander rekeninghe
of ander contract · ¶ Alle ghesien·
het wort ghesept bi arrest van par-
lement dat die sake als reele blijuen
soude int parlement :ende den voer
screuen prioer· soude procederen in
der sake·op peremptore·als tot rea
litept toebehoerde·Ende wordẽ dpe
costen ghecompenseert tot indiffi-
nitiue·&c·

¶ Costume vander castelerye van
rijssele·

¶ Item nae dye costume

vander castelerie van rijssele· Weet
dat of enighe heeren veruolcht sijn
rentier·bi ghebreke van onbetaelde
renten:ende hi hem settẽ wil in boe-
ten:om sake van renten onbetaelt.
Weet dat die rentier sal moghen eñ
behoert te wesen gheloeft in sijnen
leuende lijue van een rente alleene·
ende niet meer·die hi affirmeren sal
bi sinen eede betaelt te hebben·
Ende vanden anderen renten moet
men thonen betalinghe·indien daer
ghescil of questie of ware: ende hij
mach hem veruolghen van sijn ren
ten te hebben · bij berlachte· ende bij
daghen te bewaren:gelijc alst geleit
ende ghethoent is·in ander ghelijke
rubriche ghetepkent int eerste boeck
biden ghetale van
Daert also sept ·dat den heere mach
betrecken tot sijnre tafele eñ demai-
ne·dat erue van sinen ondersatẽ :eñ
daer omme sal ick mi liden in desen
teghenwoerdighen capittel· metten
cortsten· ende metten costumen loca
len:die daer inne behoren bewaert
te wesen ¶ Want bi veel costumen
localen· oft den rentenier borcht oft
verbept sijne renten meer dan drye
iaren·of die rente is tot een termijne
ende isset tot meer termijnen · ende
daer meer sijn dan drie termijnen te
betalen: soe en mach hi daer of npet
intempteren noch eysche doen ·dan
van drie iaren · ¶ Ende npet meer
rechts en valt daer op Gelikerwijs
als die costumieren seggen· dat den
sculdenaer is quijt om die drie rentẽ
te betalẽ:ende npet meer en behoert
daer of recht ghedaen te wesen ¶
Ende daer omme so isset dmaeshept
van langher te beyden : ¶ Eñ noch
na opinie van sommigen · vanden
drien renten soude den sculdenaer
vanden een gheloeft wesen. bi sinen
eede eens binnen sinen leuen·eñ niet
meer:ende sonderlinghe bider costu
me van rijssele·&c·
¶ Vanden geuen die yemant quet-
sen of iniureren nae dat daer payse
precedente ghemaect ware
Capittel CCC·xli·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

TE quetsen of te iniu
rieren yemant ·na dat die pay
se ghemaect gheweest hadde : Wil
ic v thonen een exempel ·
Het ghevoerde dat in vermēdois
orloghe was ·tusschen een ridder eñ
een ioncker : ende soe dat den ridder
worde biden ioncker gheiniurieert ·
ende daer na wachtede hem dē ionc-
ker ·dat dē ridder hem niet en moch
te op hem wreken : ende daer om be
dachte dat hi pays maken soude an
den ioncker : hopēde dat na die pais
ghemaect ·den ioncker hem nz meer
wachten en soude : ende dat hi anne
men soude nyeuwe ghescil op hem :
ende dat hi hem wreken soude · ende
allso worde den pays gemaect : ende
den ridder dranck metten ioncker
Een tijt daer na ·den ridder ghemoe
tede den ioncker : ende lyep hem op :
so dat hi hem ouer doot lyet · Den
ioncker weder ghekeert in ghesont-
heyt : hi veruolchde teghens dē voer
screuen ridder : ende dede hem ver-
dachuaerden int parlement : soe wel
teghens den procuroer vanden co-
ninck : als teghens hem · Ende bi in
formacie precedente ·ten dage dienē-
de int parlement : daer op den ionc-
ker proposeerde sijn faytе · ende hoe
dat om te wreken sijnen tooren ·den
ridder pays ghemaect hadde ·gege-
ten ende ghedroncken met hem · als
valsche ·gelijc alst daer na gheblekē
is · Want plus daer nae ·den ridder
hadde hem sonder sake verspyet : eñ
op ghelopen ende ghequest . dat hij
hem voer doot liet · Ende dat biden
quetsinghen den ioncker ghebleuen
was inutile vanden twee ooghen
Welcke sake argher was · dan optē
payse inghebroken · ende meer dan
inghebroken · Begherende dat ghe-
considereert ·die sake sulcke ende soe
lelick alst was : die waerheit daer of
ghewеten soude wesen . bij proches
extraordinarie : ende als die mate-
rie begheert met recht ende redene ·
Die waerheyt ghewеten · het sij bij
ordinarie of extraordinarie · dat hij
ghecorrigiert ende gecondempneert
als van payse ghebrokē · of allso &c ·
Ende om partye ten eynde ciuile · in
dien daer gheen crisme ghevonden
en ware : Dat hi ghecondempneert
soude wesen in boeten profijtelic · eñ
eerlick ·na goetduncken vandē houe
&c · Den voerscreuen ridder seggē
de ter contrarie : eñ dat of daer paise
geweest hadde : so isset waerachtich
dattet was om orloge van vriendē
als edel man · twelc is sake gedaen
ende gheleden : ende sonder te wesen
om enighen saken angaende tgeent
daer die pays om ghemaect was ·
Mer wel mochtet wesen om sekere
ghescil · die den ridder hadde tegēs
den ioncker bi heeten moede · als een
edel man : hij hadde hem gheiniuri-
eert sonder dattet was in payse of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

bestande noch sekerhede brekende
Mer in simpel delict eñ in cas ciuijl
Waer om gesien dat sijn heer hē be-
geerde · die sculdich was vandē sake
kēnisse te hebben: hi wasset sculdich
weē te hebbē: eñ of des niet en ware
so en was die procuroer niet ontfāc
kelic criminelick: eñ en mochte daer
niet vallen in boeten · dan beteringe
ciuijle eñ gewoenlic Alse gesien · het
wort gheordineert · dat die proches
wesen soude extraordinarie: eñ dat
als die waerheyt ghewetē ware ·
dat hof soude recht doen · Waer op
als die waerheyt geweten was · het
wort geseyt bi arrest: dat die procu-
roer vandē coninc ontfāckelic was ·
ende dat daer of ghewetē ende ghe
uonden was · dattet hof hadde ghe-
condempneert: eñ condempneerde
den voerscreuen ridder ter doot · als
gesleept gehanghen eñ ghewor ghet
eñ ghedoot te wesen · Ende daer toe
gheconfisquiert alle sine goedē indē
coninckrijc wesende · anden coninc ·
Wtghesept CC · pont parasijs van
beteringe: dat andē voerscreuē ionc
ker gheordineert soude wesen: om
sijn beteringhe ·

Van vrouwe gheobligiert
Capittel · CCC · xlij ·

Oh mocht weten dat
tet wijf die bi simpelhede haer
obligiert voer andere · dat die bescre
uen recht wil: dat si daer inne mach
voersien worden bi veel manieren ·
Ghelijc als oft gheboerde dat vrou
we gheobligiert voer andere bi sim
pelhede · dat is dattet haer niet an en
gaet · dan bi sonderlinge liefte of ge-
buerscap · Weet dat des ghedaen · in
dient haer berouwet · eñ begheert ge
stelt te wesē wt die borchtocht · voer
den rechter · voer wyen des is te doē
si behoert daer toe ontfangen te we
sen: eñ ontslagen vādēr voerscreuē
borchtochte · na bescreuē recht · [C · li
iiij · de senatus consultus vel lettera
le · mulieribus que alienā] Maer
oft geweten ware dattet ware voer
haer seluen · of dattet haer aenghinc
Ghelijc als of een wijf cofte enighe
sake: eñ haer obligierde of verbon-
de des te betalen: alsdan soude hou-
den ende waerdich wesē die obliga-
cie: ende oec indien sij haer seluē ver
bonde · om den gheenen dien sij scul-
dich ware · sonderlinge om sake dye
haer aenghinc: alsdan soudet houdē
eñ waerdich wesen Want anders
soudet schijnen dat sijt dede in frau-
de: welcke sake nyet en ware te on-
derhouden

Vanden man te versettē die goe-
den of saken van sijnen wijue

Eñ oft gheboerde dat
den mā versettede die goedē sinē wiue
toebehorēde eñ dienēde tot horē lich-
ame sonder haer consent: eñ daer na
dat wijf dat woude weē betrecken ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Weet dat sij daer toe ontfanckelick
is:ten waer dat daer fraude geuon
den ware ·ende dat des ghedaẽ wa-
re bi loesheyt·Want den recht comt
te baten die debiliteyt vanden vrou
wen:eñ niet an hoer loesheyt·Ende
daer om isset vã node·om die seker-
heyt vanden leeners · dat die vrou-
we consenteert·¶ Te weten is· dat
hoe wel dz die bescreuẽ recht inhout
die sake begrepen inde selue : noch-
tans sijn die costumiers van waer-
lijke houen ter contrarie :eñ dat den
man mach alle die goeden roerende
van sijnen wiue vercoepen ende oec
versetten·

¶ Te versetten dat erue van sij
nen wijue·

¶ Ende oft gebuerde dz
den man versettede dat erue van sij
nen wijue·ende die van hoere sijden
coemt· Hoe wel nochtans dattet sij
van horen consente : ende dat meer
is: den ghene aen wien dat erue ge
obligiert is·dat vercoft heeft een an
der·¶ Weet dat nader doot vanden
man·indien dz wijf weder betreckẽ
wil hoer erue:sij is daer toe ontfanc
kelic:ende sij behoertet weder te heb
ben. Want al ist dat sijt gheconsen-
teert heeft· duerende tleuen van ho-
ren man:daer omme en blijft niet·
om die vreese die si van hem mocht
hebben·eñ om horen vrede te bewa
ren·Ende of dat wijf doot ware :so
soudent hoer erfnamẽ weder hebbẽ
Ende si soudent weder vrij mogen
betrecken · Ende wel mach hij voer
hem sien die pande neemt :ya na be
screuen recht·Of den ghene an wiẽ
des verbonden ware ·niet en wiste
dat dat erue dat wijf toebehoerde·
ende dattet van hoere sijdẽ gecomẽ
ware·alsdan valt daer remedye ·dẽ
prijse te recouuereren· Maer indien
hijt wiste datz wijf toe behoerde ·als
dan en valt daer gheen remedye ꝛc·
Mer in somighe plecken costumier
isset ter contrarie ·

¶ Van borchtochte die een wijf
doet bij simpelhede

¶ Item noch wil den be
screuen recht · om te baten te comen
die debiliteyt vanden vrouwen·dat
ghedaen sij inder maniere hier nae
volghende Want ghelijc als geseyt
is· dattet wijf mach betrecken dye
borchtochte die si gedaen soude heb
ben tot andere·¶ Weet dat bi borch
tochte om andere · sonder sake · als
voerscreuen is ·niet wetende hoe dz
recht hem te baten mach comẽ ·daer
inne sij mochte repeteren tgeent dat
sij alsa betaelt soude hebben bi hore
simpelhede· eñ daer of soude si wor
den gerelieueert ende te baten gheco
men ꝛcete ·

¶ Dat gheen vrouwen hem niet
en moghen obligieren om andere·
dat waerdich sij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Generalick moechdy weten dat vrouwe haer niet verbin den en mach om andere dattet hou- den mach · indien si haer verweeren wil: ten ware dat teghens haer ghe uonden ware · dat si daer an profijt hadde · of dattet gedaē ware bi coop of bi subtile argelist om ander te be driegen: of dat si ghelt genomē had de om des te doen · want indien dat betuycht ware: alsdan en soude sij niet ghehelpen wesen · noch en sou- de dat recht de vellien · die hemludē daer inne te betalen comt · en soude hem niet waerdich wesen ·

Een wijf voer een ander te beta- len sonder bortochtochte

Noch so seyt den recht dat of een wijf betaelde voer yemāt anders · een somme van penningen bi hore propere wille · sonder borch- tochte · Weet dat sij daer inne nyet geholpen en soude wesen ꝛc ·

Van hē te obligierē ofte ōbinden ter bede van enige vrouwe

Item bi sterker redene wil den recht noch behulpich wesen eñ die vrouwe te baten comen in ho re saken · Want of ghebaerde · dattet wijf yemant biddet · dz hi hem voer haer verbindet · ende hij des doet · nyeit wetende hoe dye vrouwe be- holpen is in hore borchtochte: ende daer na hem wil betrecken van dier borchtochte · bijden rechte vander vrouwe · voer myen hij des gedaen heeft · Weet dat alsoe · als die vrou we daer inne mach voersien ende te baten ghecomen wesen: ende ghe- vryet van borchtochte: so behoertet oeck te wesen den ghenen dyet voer haer doet · vander borchtochte · dye hij voer haer ghedaen heeft ·

[Codice libro · rubrica dicta · ne uxor pro marito ꝛc ·]

Hoe dat die vrouwen nyet en behoren te wesen bedinghet om ho- ren manne ·

Capittel CCC · xliij ·

Ghelyen hoe dat wijf beschermet is bijden rechte · de vellien · Soe volcht daer nae te sien ende te thonen: hoe dat sij nyet en be horen te wesen bedinghet om horen man: noch oec die mannen voer die vrouwen: noch die vaders voer ho ren kinderen · Daer of seyt den be screuen recht: dattet wijf niet gehou den en is · vanden coop die horē mā ghedaen sal hebben in sijnen tijde: ten si bi also: dattet wijf daer toe ge obligiert eñ geaccordeert si in tegen woerdicheyt. Noch daer toe te audt woerdē en behoert si bedwongen te wesen bi genē rechters. [C · li · iiij · ru dic · ne marit⁹ p uxore · l · frustra dil-

Dat den mā nz en mach ōbueren enighe sakē comēde van sijnē wijue

Item by veel sterker

dēne seit die bescreuē recht · dz hoe
wel dat den man bi sijn misdaet ge
condemneert wort in boeten · in cō-
fiscacie van goedē: niettemin en sou
de hi niet moegen verboeren tgheft
dat hem van sijns wijfs weghen co
met · of ten minsten na opinie vā sō
mighe: durende dat leuen van hem
Ende na opinie van sōmige: hij en
mach niet verboeren · eñ of ghedu
rende tleuē van horen man: ōboert
mach wordē: so soude dat wijf daer
op moeten hebben hoer leuen eñ on
derhoudenisse na horen state · eñ na
vermoghen vandē goeden van ha
rer sijde comende Ende hoe wel dat
den procuroer vanden here geheuē
ende an hem betoghen hadde desel-
ue goedē bi cōfiscacie ende anders:
of dat wijf begheert daer of ghere-
mediert te wesen: so behoert sij des
weder te hebben ¶ Dat die goedē
vanden man niet en sijn begrepen ·
om misdaet vand vrouwe

¶ Ende noch moechdij

weten dat die goeden vanden man
niet en mogen sijn begrepē : om die
misdaet vander vrouwe ·

¶ Dat den vader om die faute van
sinen soen niet en behoert te wesen
bedinghet · :

¶ Item bi dit recht mo

get ghi weten · dat den vader om dē
faite van sinen soen en mach noch
en behoert te wesen bedinghet · hoe
wel dz hi noch si inder voechdye vā
sinen vader · ten si bi also dat dē va-
der hem heeft geratifieert: wāt om
ander delict en is nyemant daer an
ghehouden · Eñ bi sterker redenen
moechdi weten eñ verstaen · dat den
vader noch min daer aen gehouden
is · wanneer sijn soen wt sinen han-
den is eñ wt syure macht · ten ware
bi also dat den vader bi hem houdē
de ware enighe pecune of pennighē
den sone toebehorende [C · li · iiij · ru ·
dcā . l · neqz ex eius filijs ·]

¶ Van sone te misdoen · hebbende
dignitept ·

¶ Item offet ghebuerde

dat den sone hadde enighe digniteit
bi sijn veruolghe · eñ daer inne dede
enighe sake die leelic of verdomelijc
ware · weet dat den vader daer aen
niet ghehouden en is [· C · li · iiij · ru ·
ne filius pro patre vel pater pro fi
lio · l · si filius familas

¶ Den vader te misdoen · hebben-
de digniteit

¶ Item bi ghelike rede

ne dē sone en mach noch en behoert
te wesen bedinghet om die officiē of
digniteptē vanden vader [C · li · iiij ·
r · d · l · quē ei viuū et · l patris noīe]

¶ Hoe datmen hem mach betreckē
anden sculden van sinen sculdenaer

¶ Ca · CCC · xliij ·

Daer na soe volcht te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sien· hoe datmen hem mach betrec-
ken anden sculden van sinen sculde
naer So weet dz of yemant voecht
is of administratoer van yemant:
na dat hi niet en ontfanghet van si-
nen meester Weet dat an hem noch
specialic an sinen sculdenaer soe en
mach hem nyemant betrecken : om
die sculde vanden weese·of van sijn
ander meester· diese in bewaernisse
heeft [·C· libro quarto· rubrica qū
fiscus vel priuatus debitorū suorū
debitorē exigere possit · le·propter
res alie ·:]

Gheobligiert of verbonden te
wesen anden ghenen die daer ghecō
demneert is ·

Ghi moecht weten dz
oft ghebuert·dat yemant een ander
sculdich is bi obligacie of bi cōdem-
nacie op hem ghegheuen:eñ hi niet
en heeft om an te verhalen:mer mē
is hem sculdich enighe sculdē Weet
dat die maniere van hem te betrec-
ken an sijn sculdenaers is dese: also
wel bi bescreuen recht:als bi redene
ende custuyme redelijcke Eerst ist te
weten · dat of den sculdenaer heeft
eenige roerende goeden daermen hē
an betrecken mach : Ten eersten so
moetmen betrecken aen die roerēde
goeden· indien hi daer enighe heeft
ende indien hi gheen en heeft: an si-
ne eruen ·indien hi enighe heeft: eñ

die vercopen ende exploitieren ·Eñ
of des niet · anden sculden diemē hē
sculdich is· eñ die sculdenaers doen
verdachuaerden te houe·eñ die be-
dwinghen te betalen· die welcke die
bi bedwanghe dat moghen ende be
horen te betalen Eñ daer of brieuen
nemen: mits horen creditoer betalē
de Ende of den principale sculdena
re gheen roerende goeden en heeft·
noch erue noch sculden · diemen hē
sculdich is· alsdan machmen sprekē
eñ verhalē an sijn lijf bi detencie vā
gheuanghenisse: ende anders niet·
noch daer te voren·ten ware dat hij
daer toe verbonden ware tot deten-
cie vanden lichame:want alsdan so
valt daer detencie van lichame·
C·libro ·iiij·rubrica dicta ·l·si in
causam ·]

Om sculden de fisc·dat is vandē
here daermē onder woenachtich is·

Item bi dit recht moe
ghet ghi weten·als dat om die scul
de vanden heren daermen ondr woē
achtich is·moghen ghenomen wesē
eñ gheexecuteert die sculde: diemen
den sculdenaer sculdich is·ten ware
bi alsoe dat den sculdenaer vanden
sculdenaer deselue sculde missaket·
of lochent·of ontkent:want alsdan
soudemen die moeten betuyghen·
Ende die redene waer om is dese·
dat den sculdenare vandē sculdena
re anden fisc niet gheobligiert noch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

niet verbouden en is Noch isser een
ander recht die seit · dat eermen be-
dwinghen mach den sculdenaer vã
den sculdenaer:dat moet wesen·in-
dien dat den sculdenaer gheen goe
den en hadde·diemen wiste te vindẽ
[C·li·iiij·ru·d·l·si debitũ non inki
ciatur· ꝫ· et·l·non prius ad eorũ·]

Hoe die erfnamẽ sijn gehouden
of niet ghehouden vander misdaet·
van horen predicessoers of voerua
ders·:

Ca·CCC·xlv·:·

Ghi moecht weten dz
die erfname is ghehoudẽ van
sijn voeruader :ten si bi also·dat si-
ne voeruader daer om in houe beto
ghen ghweest hadde· eñ dat liticõ-
testacie daer of ghedaen ware voer
sijn doot Noch die erfnamen ·noch
die nacomelinghen en sijn daer aen
niet ghehouden noch an hem en be-
hoertmẽ niet te betrecken noch te ey
schen · Mer of ghedinghe of pleyte
daer of begonnen ware·eñ liticõtes
tacie ghedaen binnen den leuenden
liue vanden delinquant ·Weet dat
die erfnamen eñ nacomelinghẽ ghe
houden sijn te antwoerden eñ te p-
cederen inder sake :als horen voer-
uader·eñ dat gewijsde te betalẽ·nae
dat die erfnamen hem erfnamẽ ghe
maect hadden: hem daer op gheroe
pen te apprehenderen· of te latẽ die
erementen[C·li·iiij·ru·ex dictis de
functorũ inq̃ntũ conueniatur post
liticontestacionẽ·]

Van crime de lese maieste

Nochtans willen die
wijse eñ bescreuen recht·dat so wye
misdoet ende sõdicht teghẽs crime
de lese maieste·hoe wel dat den deli-
quant doot si·aẽ sijn goeden is daer
om te keeren· eñ an sinen erfnamen
Hoe wel dat binnen den leuenden
liue vanden delinquant gheen pro-
ces daer of begõnen en ware

Van denõciacie van nyewẽ wer-
ke · eñ vanden interdit of twist die
daer of ghescien mach ·

Ca·CCC·xlvi

Van denonciaci van
nyeuwen wercke:eñ vanden intdit
of twist die daer of gheschiet: mach
ick v thonen bi tgheent dat hier nae
volcht So weet dat denonciacie vã
nyeuwen wercke heeft stadt:so ghe
ringhe : als yemant maect of doet
maken nyeu werc in preiudicie vã
andere Den gene die voelt dattet is
in sijn preiudicie: machet verbyedẽ
eñ denoncieren des niet te doen ma-
ken van hem seluen: sonder andere
auctoriteyt dan van hem seluen Eñ
en behoeft geen gracie vanden rech
ter :noch cõmissie :noch sergent om
des te doen Soe weet dat denoncia-
cie van nyeuwẽ werc mach ghedaẽ
worden bi drie weghen eñ manierẽ
Dats te weten die eerste manier bi
cause eñ redene naturele·ghelijc als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

yemant maect eñ beghĩt nyeu werc
daer ic op segghen wil te wesen op
mine erue· ic mach hem dat denõcie
ren ende laten weten : of te laten bi
cause ende redene van rechte grõde
lic· ₰c ¶ Item die andere maniere is
bi cause ende redene openbaere·ghe
lijc als biden here van een plecke of
van een stede verbodẽ is te maken
enighe saken opten erue vander ste
de Ende yemant daer bouen maect
eenighen nyeuwen werc op deselue
die mi hinderlic is of scadelic · Ick
mach hem verbieden ende denoncie
ren te cesseren desen nieuwen werc-
ke : bi sake ende redene vander ghe-
meente Item die derde maniere is bi
cause ende redene de interposite·ge
lijc als yemant vercreghen heeft ser
uage op eens anders erue·ende den
ghene diet sculdich is : maken wil
nieuwen werck : tot preiudicie van
den seluen Ick salt v thonen ende
segghen bi exempele ·

Een exempele daer of·

Ic hebbe husinge leg
ghende naest een andere· welcke is
van sulcker condicien· datse niet op
ghetymmert en mach worden hoo-
gher : om mi te benemen mijn licht·
ende ofmen die op tymmerẽ wil·ic
mach dat verbieden bij denonciacie
van nyeuwen wercke : bi sake eñ re
dene van interposite ·Soe weet dat
dese denonciacie is van sulcker con-
dicie ende van sulcker effect : so ghe-
ringhe als den ghene die hem voelt
ghelijc als voerscreuen is ghehĩdẽt
eñ dat wort gheware·so mach hi co
men op die plecke · daermen maect
ende beghint desen nyeuwen werc·
ende seggen hemluden die hi aldaer
vinden sal· het si dat si vandẽ volc-
ke sijn vanden ghenen die des doet
maken of niet·het si dattet is dẽ ghe
ne die dat werc doet maken of niet
Eñ behoert also te segghen aenden
wercluyden ende assistens : die daer
ghevonden sullen worden·ghi ma-
ket al hier nieuwe werc in mijn pre
iudicie Ick laet v weten· dat ghi of
laet te maken ende desisteren gehee-
lic· ende van tgeent dat ghi daer of
ghemaect sult hebben·ic make pro-
testacie ·dattet si ontmaect eñ ghere
pareert ·ende dattet ghebetert si soe
verre als trechte goetduncken dz be
horen sal · Ende behoert den ghene
diet denonciert te hebben een steen
in sijn hant· eñ werpẽ die indẽ nieu
wen wercke : in ghetughe van alsul
ke denonciacie also ghedaen tot sul
ken daghe·eñ dattet si in ghedencke
nisse vanden assistens ·Ende ten is
ghẽ doen anđs te denõcieren aendẽ
gene die dat nieuwe werc laet makẽ
ten si dat hi daer niet teghenwoer-
dich en si Eñ wel mogent die werc-
luden hem seggẽ·indient hẽ belieft :
want indiẽ daer na daer an yet ghe
wrocht ware · dz ware geattẽptert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

eñ soude wesen in peyne eñ boeten
de attemptas· eñ van misdaet Mer
moet dit werc gheheelic ghecesseert
wesen· ter tijt toe dat den ghene die
dat werc doet maken· doet verdach
vaerden den ghene diet belet voerdē
rechter· te weten waer ōme hi gedaē
heeft sulcke nieuwe denonciacie Eñ
sal den ghene die dat werc doet ma-
ken in deser saken eyscher wesen· eñ
den gene diet verbiet possessoer vā
sijnre denōciacie· twelc is grote dig
niteyt in proces Eñ alsdan den ghe
ne diet verbiet als verwerer eñ pos
sessoer: sal sustineren eñ onderhou-
den van denonciacie· eñ wat saken
die hi heeft van des te doen Mer na
sōmige· het is van node dat dese de
nonciacie ghedaen si binnens iaers
dat dit voerscreuen werc begonnen
is Ende die sake ghestelt te houe· dē
proces daer of behoert gedaen te si-
ne binnen drie maenden· ten eynde
dattet ghemaect eñ volmaect sij: in-
dient behoert ghemaect te wesen· of
des niet: ende dat die proces niet en
mach ghemaect eñ voleynt wesē bī
nen dese drie maenden· of den gene
die dat nyeuwe werc maect: begeert
segghende· dat die proces is schinē
de langhe te duren· eñ also dat werc
dat van node eñ profitelic is: soude
moghen te niete gaen· eñ alle tgheēt
dat begonnen is· dat hi dat mits se-
ker borghe volmaken mach· Weet
dat den rechter mach daer toe voer-
siē· dattet werc volmaect mach wor
den: mits geuende souffissante cau
cie· indien dat hi ongelijc hadde vā
alle of te doen dat hi gemaect soude
hebben· ende weder setten inden eer
sten behoerliken state· ende weđ ghe
uen eñ restitueren den ghene diet v̄-
biet die costen scaden eñ interrestz·
metten boetē vanden nyeuwē werc
ke: bi hem begonnen eñ ghemaect·
eñ āders en machet noch en behoer-
tet ghedaen te wesen So weet dz de
se denonciacie is van sulcker cracht
datse in allen nieuwen werck mach
stadt nemen: wtgheseit in seruage
van wegen ende paden· die daer bij
comen· want alsdan moet men hem
betrecken anden rechtē vanden we-
ghen of bi beslachte van nieuwiche
de· dewelc daelt vanden rechte van
denonciacie van nieuwē wercke· eñ
en gebreect noch en cesseert· hoe wel
dat dat nieuwe werc dat also gema
ket wort toebehoerde weese· furiose
of wtlandighe· ende dattet van ghe
nē node en ware· dattet werc cesseer
de: eñ dat den weese· furiose· of wt
landige hem gheē eyscher en maect·
eñ datmen dede· dat si ghefundeert
waren: om eyschers te wesē teghēs
den ghene diet verbiet Want gelijc
als voerseit is· den ghene diet v̄biet
is verwerer eñ possessoer inder sa-
ke nae bescreuē recht [·C· li· viij· ru·
de denonciatione noui operis ·l· de
noui operis denōciatione ·et· l· se·]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Die maniere een iacht te maken · de
welcke sake gheeft te veruolghen

Ca · CCC · xlvij ·

Het is ghenoech ghe
accustumeert na vsancie van waer-
lijcke houen · te maken een forme en̄
iachte tot ghesichte · die sake gheeft
te veruolghen een gheuanghen of
misdader · na dat hi gheuondē ende
angheleit soude wesen onder die ius
ticie van daer dat hi veruolcht sou-
de wesē · hoe wel dat hi liep ondō andō
here ende iusticie Weet dat of hi als
dan gheiaecht ende veruolcht wort
promptement biden officieren van
den here · daer of ende onder wyē dz
hi op gheheuen ende angheleit sou-
de hebben gheweest Dieselue officie
ren moghent veruolghen met goe-
de exploit · so verre dat sijt gheuon-
den sullen hebben : en̄ vangen ende
arresteren onder andere iusticie of
heerlicheit : ende dat weder hebbē bi
orloue ende consent vanden here of
rechter · onder wyen dattet gheuon-
den wesen soude En̄ oft ghebuerde
dat biden sergent ende officier van
den here · onder wyen dattet gheuō-
den worde : eerst gearresteert wort ·
na dattz int veruolch ware sulc als
voerscreuen is · dat die custumieren
hietē heete veruolch : so sijn die ver
volghers sculdich weder te hebben
en̄ den gheuanghen behoert hemlu
den weder ghegeuen te wesen · indiē
dat sijt begheren · hoe wel dat die v-
uolgers vlozen haddē die ghesichte
of niet · of dat si die hant daer an nz
geset en haddē : want tis wel te ver-
staen · dat die hant is daer op gheset
als om yegenwoerdicheit des mis-
daets : men hem veruolghet nz hee
te vuolghe Itē also moechdi weten
van eē gheuanghen · die ontgaē is
vander vanghenisse · die veruolcht
soude wesen biden officiers : onder
wyen hi ontgaen is Item also sul-
di noch weten van een ghebannen ·
die naden ban ghesien ware op die
heerlicheit van sinen here daer hi of
gebannē is : indiē hi veruolcht ware
biden officiers vanden heerlicheyt ·
daer hi of ghebannen ware : want
alle die sakē voerscreuen sijn te ver-
staen · saken van teghenwoerdighē
misdaet inden sakē voerscreuen

Exempele daer of

Het gebuerde dat een
ghehieten lodewijc de muyseur int
iaer M · ccc · lxxx · gebannē was van
der stede van doernic Also gebānē
wesende · hi quā opt vriheit vander
voers) stede en̄ wort gesiē vandē ser
gentē · dewelcke liepē om hē te van-
gen so lāge dat si hē volchden ind
heerlichz des conincs apur · en̄ daer
vigen si hē en̄ hebben gebrocht ider
stede vā doernic Daer na gebuerde
dat de baelin van tornesis die bael
iu royale is : om die vanginghe die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

op sijn baeliuscap ghedaē gheweest
hadde :begheerde anden prevost eñ
ghesworen vander seluer stede ghe-
repareert te wesen om den coninck
vander vanghinghe· die ghedaē ge
weest hadde in sijn baeliuscap :ende
daer of hi berooft gheweest hadde
sonder redene Die voerscreuen pre-
uost eñ ghesworen segghende ·ter cō-
trarie: eñ dat hi nz berooft geweest
en hadde bi enigher manieren Wāt
bi horen sergent de voerscreuē lop-
set gheiaecht eñ veruolcht gheweest
hadde mz ghesichte eñ mz heetē ver
uolghe van hoer vrijhede: tot daer
toe· aldaer hi gheuanghen geweest
hadde bi hoer sergenten ·eñ als in te
ghēwoerdichz des misdaets· gheia
ghet van hore iuridictie· daer of hij
was eñ is gebannen bi sijn misdaet
Waer om anghesiē dattet was bi
heete iacht of veruolghe ·daer en be
hoerde gheen reparacie ·Den voer-
screuē baeliu segghende ter contra-
rie· eñ dat hoe wel dat si hem v̊uol
get eñ gheiaecht haddē vander vrii
heit · na dat si hem gheuanghen eñ
ghearresteert haddē vand̄ vrijheyt·
ende in andere iuridictie· van daer
so en warē si hem niet sculdich te be
trecken : sonder die wete ende licēcie
vandē rechter: onder wyen sij hem
gheuonden hadden· ende sonder te
begheren allo te moghen doen Die
voerscreuen prevost ende ghesworē
repliceerden ·ende segghende ter con
trari: ende dat bi orloue vandē pro
posant Want hoe wel dat bidē pro
perē volcke eñ sergenten der seluer
baeliuscap :gheuanghen ende ghe-
uondē gheweest hadde· na dat des
gheweest soude hebbē bi heete iacht
of veruolghe vandē sergenten van-
der stadt ·eñ met ghesichte :so soude
ment mz redene hem weder gheuen
Waer om ·&c ¶ Op die ghescillē so
wort gheaccordeert tusschē dē par-
tyen voerscreuē·dat die materie sou
de wordē begheert opten rade van
parijs· Die sake gheexposeert andē
rade · dat is te wetē · mijn here des
marez ·meest piet dē goutsmit mee
ster ian pompaincourt ·eñ meest eu
stasse vandē steē Worde gheradē ·
dat hoe wel dat dē sergentē vander
stedē veruolchdē dē misdader met
heete iacht of v̊uolghe· het was be-
hoorlic na dat sij hē gheuondē had-
dē onder ander iuridictie· dat sij hē
ghehoudē eñ bewaert haddē ·ter tijt
toe dat bidē here· ond̄ wyē des ghe-
daē eñ gheuōdē was :eñ dat sijt bij
sijn wete wed̄ gebrocht haddē: wāt
allo soudmē beroue alle herē :om te
segghē · wi hebbēt ghedaē mz heete
yacht · ergo ·&c · Ende soude tē eer
stē dē here allo berooft wordē sond̄
kennisse van sake· dat seer harde sa
ke ware andē iusticier ·Eñ daer om
worde ghedeliberreert bidē rade·dat
die sergenten wel mochten hem ghe
uanghen hebben op die heerlicheyt

vanden coninc: mēr si en behoerdēt
niet van daer te betrecken: sonō die
liēcie vanden baelliu royale· die dz
hē sculdich was weō te gheuen

Een ander ghelijcke exempel·

Item ic sach een ande
re exempel inden houe vanden co-
ninc tot mare is tornesis·op die tijt
gouuernoer mijn here tristran van
den bossche Het ghebuerde dat een
coopman quam dīghen sijde laken
ende mercerie van een mercenier vā
doernic· en̄ in des dinghende: heeft
ghestolen een sijde laken· en̄ heeftet
ghesteken onder sinen mantel·ende
daer mede is den dief wech gegaen·
en̄ quam tot orchies een stede ghele
legē vier milen van doernic· So ge
ringhe als den mercenier wort ghe
ware vander diefte ·hi dede hē ver-
uolghen biden sergenten vandē co-
ninc·die altijt in heete iacht en̄ ōuol
ghe hem veruolchden· En̄ den dief
gaende noch sine weghe: hem von-
den īder voerscreuē stede vā orchies
En̄ aldaer·om dattz was onō vlaē
deren: deden si hē vangen en̄ arreste
ren mitter diefte op hē wesende·be-
gherēde dat ghecōsidereert · dat sijt
met heete iacht en̄ ōuolghe veruol-
get hebben·dattet hem weō ghegh
uen en̄ in handen gheset sonde wesē
om weō te brīgen ter plaetse: daer
hi die diefte gedaen heeft·daer of hij
veruolcht was met heete iacht· Die
officieren van orchies waren refu-
serende of weigerēde hem weō te ge
uen: segghende dat si eerst die hant
daer aen gheset hadden· en̄ hoe wel
dat die sergenten royalē dat seyden
so en hadden si nie daer op die hant
gheset· en̄ wel macht sijn· dat si die
kent daer of verloren hadden die ge
sichte· op die wech van doernic tot
orchies: waer om dattet nz en was
so heete iacht of veruolghe met ghe
sichte ghecontinueert veruolghēde
met roep· so en sijn si des niet scul-
dich weder te hebbē· Den procuroer
vanden coninc segghende ter cōtra-
rie· en̄ dat des gheuoerch was: ende
was waerdich bestellinge: mids dz
des ōuolcht was met heete iacht en̄
veruolge·en̄ dat of die gesichte daer
of verlozen geweesst hadde·so was
des gheweest bi hagen en̄ boschagē
en̄ niet van ōtoeuen of oftelaten te
ōuolghen· en̄ die faite was ghedaē
ōder den conīc inō iuridictie vā tor
nesis·daer of dat hi veruolcht was
Waer om dat hi sculdich was weō
ghegheuen te sijn Die sake gherome
inden rade tot rijssele·dewelc is res-
sort vander voerscreuen plecke vā
orchies· Het wort gheseit· dat den
voerscreuen gheuanghen behoerde
weder ghegheuen te sijn· Ende hij
worde weder ghebrocht inder ghe
uangenisse vanden coninc tot doer
nic: ende bijden baelliu royale wor
de gewesen ghehanghen te sijn om

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

die voerscreuẽ diefte· eñ gexecuteert
anden gherecht of galge tot mare ·

Een andẽ exempel in sulcke sake·

Een dief worde gevaghet van iolaing met heete veruolghe ende met ghesichte· hi spranc ĩder scelt: eñ heeft ouer ghesworñen tot ĩder heerlicheit van blangue· de welke toebehoert den here vã ligne die hi hout in hoghe iusticie vã mortaigne· eñ bi sijn sergenten worde hi gheuanghen eñ getoeft Hoe wel dat die sergenten vanden coninc hẽ veruolchden met heete iacht of veruolch· eñ mz ghesichte· roepende eñ legghende int lude · hout den dief · Ende als den dief also getoeft was die sergenten eñ die ghene die volchden: quamen ter stont setten die hãt anden gheuanghen Den volcke eñ officiers van ligne· ter cause vãder voerscreuẽ plecke van blangue segghẽde ter contrarie· eñ dat si hẽ eerst ghesien hadden Het wort gheseit bi deliberacie van rade tot parijs· dat na dattet volc vandẽ conic of vãdẽ here· onder wyen hi gheheuen gheweest soude hebben met heete iacht ende met ghesichte· ende altijt vuolghet met roepen : onderhoudende dat hem sculdich was te blijuen den gheuanghen eñ die kennisse vãder voerscreuen sake ·

Vanden genen die leenen hulpe ende bijstant in cas van delit· an eẽ misdader Ca CCC· xl viij·

Ohij moercht ende sijt sculdich te weten · dat in cas van delit doen of leenen enighen bistant anden misdader eñ delinquãt is also veel waerdich als hantdadighe [quia agentes et consencientes· ꝛc·] So sach ic daer of comen eẽ sake op deser maniere Het gebuerde dat een poorter van doornic ghe schil hadde eñ questie teghens eẽ ander persone vander stede van sinte amant· twelc is vier mijlen vã doernic Ende so dat die voerscreuen burgher van doernic hem opsette bij hẽ eñ sijn vrienden cõplices in deser sake te gaen halen inder voerscreuen stede van sinte amant den burgher aldaer· dewelc was sijn viant Daer of ghebuerde· dat om aldaer te gaẽ de voerscreuen van doernic: om te stercker te wesen ·hi leende an sõmighe van sinẽ vrienden an deẽ knechten eñ an dander paerdẽ Eñ als hij ghecomen was inder stede van sint amant· hi dede ĩuasie eñ assault op sijn viant: eñ besprãc sijn huys eyscende dat vuer· eñ daer warẽ sõmighe ghequetst vander eenre sijde eñ vander andere Dat gedaen dẽ procuroer vanden coninc hem daer of informeerde op die partien vander eenre sijde eñ vandẽ andere· eñ so vele: dat daer om dat hi gheuondẽ heuet· dat bi sõmige andẽ vorseidẽ vã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

doernic ghedaen gheweest hadde cō
mittacie int gheent dat si hem ghe-
leent hadden paerden eñ knechten.
Die knechtē worden verdachuaert.
so worden oec die meesters die des
gheleent hadden: teghens den pro-
curoer vanden coninck: eñ teghens
die partye. hoe wel dat die meesters
daer niet gheweest en hadden: dā ō
die hulpe eñ bijstant. die si daer toe
ghedaen haddē Die verdachuaerde
daer op proposeerden alibi. eñ dat
si knechten noch paerden gheleēt en
hadden bi gheenre manieren. noch
dat si wisten. wat hi in meeninghe
hadde te doen die ghene die sijt ghe
leent hadden. eñ daer toe worden si
ontfanghen. Ende daer om dattet
ghevonden wort. dat si niet gheleēt
en hadden paerden noch knechten:
si worden gheabsolueert vanđ im-
peticie eñ eysch vanden procuroer
vanden coninc eñ van partie Mer
indien dat die wijse seiden. dat si nz
betuycht en haddē hoer alibi. si had
den gheweest te condemneren. als
hātdadige biđ leenighe. diemē hem
anseide gedaen te hebben andē voer
seidē delinquant. &c.

Watmen behoeft te doen ō ren-
voy te eyschen.

Ca. CCC. xlix.

Tot renuoy vanden
houe te eyschen: moet ghi weten dat
men behoeft drie saken. dats te leg-
ghen. rechter aen wyen dat renuoy
gheeyscht wort. eñ diet doen mach.
rechter. of here. of persone voer hē.
die sijn subiect eyschet weder te heb
bē. dewelcke sulcke iusticie heeft. als
om te kennen vander sake: daer den
subiect of is geoccupeert. indient sij
voerden oversten vandē ghene die
dat renuoy eyschet Eñ ist voer rech
ter of here ghebuyere. alsdan mach
hijt eyschen tot allen eynden Eñ dz
derde poynt is dat den here subiect
begheert an sinen here dat renuoy.
Want nadē custumierē. die gemiste
in een van desen drien poyntē. daer
en soude gheen renuoy toebehoren.
want of die subiect die geoccupeert
is: niet en hadde sinen heere diet be-
gheerde. nimmermeer ten begheerte
vanden ondsate en soude dat rēuoy
ghescien: want hi soude wesen sō-
der rechter. dat die redene niet en ge
henghet. dat querelle sonđ rechter si
Noch oec die here en heeft gheen re-
dene te eyschen renuoy. ten si dz sijn
ondersate dat begeert Noch dē rech
ter en heeft gheen sake te renuoyerē
ten si dat hi daer of versocht wort.
Daer of schijnt: dat alle die drie
puntē daer behoeftich sijn: of anđs
ten soude niet behoerlic gedaen sijn
Nochtās willē enige seggē. dat den
here wel eyschen mach renuoy: son
der dat sijn ondersate des begheert
Want tet seer hart ware: of den sub
iect niet begheren en woude: als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dat hi soude mogen doen preiudicie
an sinen here · als hem te beneme̅ si-
ne kennesse sonder scult · noch he̅ al-
so te benemen sine iuridictie So sal
ic v daer of thonen een exempel

Een exempel daer of ·

Het ghebuerde inden
iare M · ccc · lxxxv · dat de̅ procuroer
van onser vrouwe̅ gasthuse te doer
nic: eysschede seker giften ghemaect
den voerscreuen gasthuse · bi wilen
philips wyart in sijn leuenden liue
ghegheuen En̅ dede daer om v̓dach
vaerde̅ voerden gouuernoer v̓ voer
screuen stede van doernic: die wedu
we vanden sone vanden voerscre-
uen philips · ten eynde die ghifte te
ghecrighen Den procuroer vander
stede · om dat de voerseide weduwe
ondersate was vanden preuost en̅
ghesworen der seluer stede: begeer-
de te hebbe̅ dat renuoy voerden pre
uost en̅ ghesworen Den procuroer
vande̅ voerscrenen gasthuse segge̅-
de ter contrarie · en̅ dattet was cas
ghepreuilegiert · daer of aenden co-
nic · dewelcke heeft die preuencie va̅
den testamenten: behoert die kennis
se toe te horen En̅ te̅ andere̅ de voer
screuen weduwe en begheerdes niet
dat nootlic en̅ behoerlic was te doe̅
ende te hebben Die procuroer van-
der stede segghende · dat vander ke̅-
nesse vanden testamente̅ · die p̄uost
en̅ ghesworen sijn in possessie · ende
ten anderen: ten is niet bekent van
een testament te kennen van ee̅ lay
of ghifte · want het en is niet datter
ghescil si vanden craften vanden
testament · oft houden sal of niet · dz
die clercken hieten de viribus testa-
menti · daer of moghelic is · dat die
coninc de kennisse hebben soude · in
dien men daer eerst an betrect: mer
dese querelle en is niet dan om ghif
te van lay · diemen betughen wil bi
den testament · waer om. ꝛc · : Ende
of die voerscreuen weduwe · dewel-
ke is subiecte anden voerscreue̅ pre-
uost en̅ gesworen bi hoer simpelhe-
de niet en begheert gherenuoyeert
te wesen · dat en behoert niet te pre-
iudicieren a̅de̅ voerscreuen preuost
en̅ gesworen̅: dat daer om hoer iusti-
cie ghehi̅dert sel wesen · inden welke̅
gheen ghebrec van rechte gheuonde̅
en is · ꝛc · Alle ghesien het worde ge
seit biden gouuernoer · dat daer of
geen renuoy ghedaen en soude sijn ·
Vanden procuroer vander stede so
worde daer op geappellert int par
lement Die sake aldaer ghecome̅ en̅
gheuentilleert · het worde gheseit bij
arrest · dattet qualic gheappelleert
gheweest hadde biden preuost ende
ghesworen vander stede: en̅ wel ge
wesen bide̅ voers gouuernoer Het
wort gheseit qualic gheappelleert:
daer om datmen vande̅ testamente̅
men hem eerst betrecken mach ande̅
coninck · ꝛc · Item dat die heere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

souuerain eyschen mach dz renuoy
vā sijn subiect : sonder dat den here
van wēgē dē ondersate hout bi mid-
dele des eyschet : so sal ick v daer of
tonen een exempel

Exempel daer op

Het ghebuerde inden
iare ·M·ccc·lxxix· dat een burgher
vā doernic dede een ander verdach-
uaerden voer den baeliu van vmen
dois· ter cause van sekere renten vā
coren· daer of die ypoteque· of daert
op versekert was: lach in vermen-
dois onder den bisscop van doernic
tot wez Den burgher verdachuaert
hi was houdende dese ypoteque vā
een here subiect bi middel· ēn in sou
uerainiteit vandē bisscop als ouer-
ste· ēn oer begheerde hi anden voer-
screuen bisscop dat hijt hē begheren
soude Dat renuoy geeyscht in recht
den eerstē eyscher daer toe verweer-
de segghende · dat die solemniteyt·
die totten renuoy behoerde·en was
niet bewaert in deser partye Want
dē here van wien die sake contēcio-
se ghehouden was : niet en eyschte
renuoy · waer om · etc · Die partye
segghende ter contrarie·ende dz hijt
eē here hadde : als sijn souuerain of
ouerste here·ende dat of dē here mid
dele hem niet en woude porrē ·daer
om en soudet niet bliuē· dat na datē
een here ende ondersate was · die dz
rēuoy eischte· dat daer wel bewaert
was die ello van renuoy te eischē
Alle ghesien· het wort ghewesen bij
den voerscreuen baeliu· dat de voer
screuen bisscop behoerde te hebben
trenuoy vander sake vander sijden
vanden eischer · Worde daer of ghe
appelleert int parlement · die sake
vanden appiel gehoert int voerscre
uen parlement· Het worde ghesēit
q̄lic gheappelleert ēn wel ghewesē·
ēn worde den voerscreuen eyscher
ghecondemneert inden costen: ende
inden boeten van quade appiel·

Datter gheen renuoy toe en be-
hoert in drie saken·

Het is te weten dat bi
drie manieren niet en behoert ren-
uoy in sake · hoe wel dat den heere
ende subiect dat begheerden· dat is
te weten· dat of den subiect gheuan
ghen ware in tegenwoerdicheit des
misdaets· daer of gheen renuoy en
behoert· of dat den subiect verbon-
den ware bi antwoerde in kennen
of ontkennen· of ghelouende te ant
woerden · of accepterende trecht bi
peremptorie· niet op declinatorie n̄z·
ēn daer of gheen renuoy toe en be-
hoert. Of dat die sake sulcke ware
als dattet begeerde cas van ressort·
of sake daer of dat den rechter diet
begeerde niet en mochte die kennes-
se hebben · alsdan soe en behoert al
daer geen renuoy ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Van hem te verbinden bi ant-
woerden in waerlike houen heb ick
ghesien een sulcke exempel in toeco-
menden saken.

¶ Exempel.

¶ Het gebuerde dat een
ghehietẽ dardompert: dede dachuaer
den voer den gouuernoer van doer
nic een burgher ghehietẽ nycole vā
hornut. om sekerẽ eysche pecuniele.
die hi hem eyschede Die partie com
parantẽ in houe vander sijde van-
den eyscher Worde den eysch opē ge
daē voer rechte. ende geconcludeert
ten eynde van betalinghe. Vander
side vandē verwerer worde begeert
dz hoe wel dat hi niet en wiste wat
eysche hi hem doen woude of meen
de te doē. dat hi dach hebben moch
te daer op te wederkeerē. eñ raet vā
der sijde vandē voerscreuen eyscher
Worde gheaccordeert den dach tot
xxiiij. daghē: om te antwoerden eñ
voert te gaen. alst redene wesen sou
de Die voerscreuen de hornut accor
deerdet sympelic eñ lichtelic ten xiiij
daghen. Eñ den voerscreuē de hor-
nut quā verghesellscapt mettē pro-
curoer vanđ stede vā doernic. daer
of dat hi subiect was: eñ begheerde
dat renuoy. ꝛc. Die voerscreuē dar
dōpert daer teghens seide: segghen
de dat daer gheen renuoy en behoer
de: want alreede was de voerscreuē
de hornut verbondē bi antwoerde
wāt hi dach voer hem geaccepteert
hadde. ꝛc. Den voerscreuen procu-
roer seggende. dat of hi dach gheac-
cepteert hadde: dat en was gheen
bande noch liticontestacie inder sa-
ke Mer ten was niet dan om te ant
woerden: dan alst redelic wesen sou
de. eñ het was redene weder te heb
bē dat renuoy: ende die kennesse vā
der sake. eñ dat sulke antwoerde nz
en was verbande. die hem verstekē
soude van sijn declinatoire. diemen
van rechts wegen hē sculdich was
Ende dattet seer scerpe eñ vreemde
sake ware: also beuanghen te wesē.
ende ghebonden met lichte woerdē.
Waer om. ꝛc. Op dese register soe
worde gheseit eñ ghewesē. dat daer
of gheen renuoy ghedaen en soude
wesen: mar soude die sake an hē bli
uen ende an sijn kēnisse. aenghesien
dat die voerscreuen de hornut dach
hadde te antwoerden bi sijn consēte
Vander sijde vanden voerscreuen
procuroer vander stede worde daer
of gheappelleert int parlement. die
sake gheuentilleert vander eenre sij
de eñ vander andere. het wort ghe
seit bi arrest vanden parlemēt. dat-
tet wel ghewesen was bidē voersei
den gouuernoer. eñ qualic geappel
leert biden voerscreuen procuroer.
Ende worde die voerscreuen stede
ghecondemneert inden boeten ende
inden costen. ende die taxacie ghere-
serueert. Ende dese querelle neemt

sonder twifel inder sake aldaer den eysch open ghedaen is gheweest bij den eischer: ende den verwerer daer op dach gheaccepteert ende ghenomen heeft te antwoerden op andere daghen subsebuent·

Van restitucie interine

Ca· CCC·l·

Van restitucie interine moechdi weten ; dattet ghescjiet bi vier manieren van saken· dat is te weten ende te verstaen dattet is · in saken van weesen· gelijckerwijs als dat die custumieren betuyghen aldaer dattet ghevonden ware· dat si bedroghen sijn · eñ ghelijc als die rubrike seit ende declareert vanden weesen inden eersten boecke ghetepkent biden ghetale van· Die derde maniere is in allen saken vā wtlandighen · of vanden ghenen die ī eenighen anderen landen sijn: anders dan daer si woñachtich sijn ·daer dz ghevonden wort· dat si bi hoer wtlandicheit bedroghen souden wesē· Ghelijckerwijs als daer of ghesept ende verclaert is inder rubrike ende inden capittel vanden wtlandighē· twelcke is inden eersten boeck: eñ is ghetepkent biden ghetale van·:

Die derde maniere is in allen saken ende vercoopinghen · tusschen wat personen dattet si· na dat daer inne decepcie of bedroch bevondē is ghelijckerwijs als inder rubrijcke van die vercoopinghe breeder mencie ende declaracie daer of ghemaect is inden eersten boec ghetepkent bij den ghetale van · ·

Ende mids desen overmids cortheyt sal ic mi lijden : Want in den voerscreven rubrike is daer of ghenoech ghetracteert ende mencie ghemaect: na datmen in waerlike houē dat behoeft Item van sakē ghedaen ten ghebode van andere· van den welcken ghetracteert is indē capittel ghetepkent biden ghetale vā·

So wil ick breeder sprekē· dā ic ghedaen hebbe Ende weder ōme weet · dat of ghi betaelt hebt enighe penninghen bi custume van borchtochte· daer in ghi verbonden sijt tē ghebode van andere of begeerte vā andere· voer wyen ghi borghe sijt· Weet dat ghi actie hebt te recouvreren tgeent dat ghi daer of betaelt sult hebben: opten ghene voer wyē ghi des betaelt hebt bi actie vā ghebode· twelck ghedaen is daer bi dat hi op v begheerde die borchtochte te doen · C· li· iiij· ru· l· cū ex fide ·

Vanden procuroer van yemant te doen enighe costen

Ghi moecht weten dat of dē pcuroer van yemāt doet enige costen· of dat hi vāden sinē leent excercerēde die faite van pcuracie · voer sinē meester ·hi heeft actie van

/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghebode te recouuereren die costen·
dewelcke die hi daer om gedaen sel
hebben opten ghene van wyen dat
hi procuroer is· hoe wel dat hi noch
tans die querellen verliest om sinen
meester · ten si bi also dattet claerlic
blijct· eñ openbaer is: dat den pro-
curoer gherōmitteert heeft alsulcke
vice· of negligencie· of sulcke quaet
heyt· of sulcke corrupcie· dat bi al te
grote simpelhede of ignorancie den
procuroer ghelaten hadde verliesē·
dat goede recht van sinen meester·
Want alsdan en soude den voerscre
uen procuroer daer aen gheen ver-
hael hebben: mar hi soude dat moe
ten beteren teghens sinen meester·
ende soude ghehouden wesen van-
den costen· scaden· ende interrestz.
[C·libro· iiij·rubrica dicta·l·eciam
si contrariam·]

Borghe te stellen voer andere sō
der begheerte vanden ghene daer hi
borghe voer wort·

Item ende noch van
ghebode van borchtochte moechdij
weten ende verstaen · dat oft ghe-
buerde dat yemant ieghenwoerde-
liken ware: daermen eyschte een an
der sinen vrient een somme vā ghel
de· eñ dat den ghene wyen men des
eysschede : niet wel reet en ware des
te gheuen ende te betalen ter stont·
ende den gene die daer also yeghen-
woerdich ware dat gheloefde te ge-
uen ende te betalen voer den sculde
naer : ende bleue daer voer borghe
wt vrientscap ende hoeschept · om
dien te houden wt scade ende scāde·
Ende daer na den ghene· die also dz
ghelt gegheuen ende betaelt sel heb
ben bi gracioese borchtochte : wou-
de weñ hebben vanden ghene· voer
wyen dat hi des betaelt ende ghege
uen hadde: tgheent twelcke hij also
voer hem betaelt sal hebbē· ende hi
seide· dat hijt bij sinen wille betaelt
hadde : sonder dat hij hem des ghe-
beden · ende begheert · of gheloeft he
uet weder te gheuen ·zc· Den ande
ren soude segghen ende antwoerdē
Ick hebbe des ghedaen wt vrient-
scap ende hoescheit : ende om v vā
scade ende scande te bescutten Ende
of ghi des niet gheloeft en hebt we-
der te betalen of te gheuen· nochtās
soe hebbe ic des voer v betaelt ende
ghegheuen : om dat ghi daer voer
gheen scade noch scande en soudet
hebben· eñ also ben ic daer om bor-
ghe voer v gheworde̅ in uwer yegē
woerdichept · ende voer v · ende in
uwen name: sonder dat ghij daer te
ghens gheseit hebt: mar v des was
al swighende behaghelic: eñ het ghe
noechde v wel Weet dat den borge
dewelcke die des also ghedaen heeft
actie heeft van ghebode te recouue-
reren tgheent dat hi daer of betaelt
ende ghegheuen heeft opten ghene·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

voer wyen hi des ghedaen heeft · nz teghenstaende · dat hi hem des niet versocht en heeft [· C · libro quarto · rubrica dicta · et · lege · si fideiussor pro eo ·] ·

¶ Te leenen of te betalen voer een andere · bi brieuen aen hem ghesonden ende ghecomen ·

¶ **Ende oft gebuert dat** yemant ghelt leent of betaelt biden ghebode die een ander hem doet · bij brieuen die hi hem gesent heeft : seghende Ic bidde v dat ghi mi lenen wilt dese · R · hōdert ponden · dewelke die ick hem sculdich ben Weet dz den ghene die alsoe leent eñ betaelt dat ghelt biden brieue die hem ghesonden is : heeft dubbelde actie van ghebode teghens den ghene die hē den brief ghesent heeft · om weder te hebben tgheent dat hi hem gheleent heeft tot sinen ghebode · ende tegēs den ghene dien hi dat ghelt betaelt ende ghegheuen heeft : heeft hi actie van leeninghe · twelck ghehieten is ghebode van leeninghe .
[C · libro · iiij · rubrica dicta · l · si litteras eius ·] :

¶ Van leenīghe gedaen om weesē

¶ **Item bi actie van ghe**bode moechdi weten · dat so wye is doende die saken van enighen weesen · ende vanden sijnen doechdelijc leent · of dat hij des van yemant anders ontleent · hi ist sculdich ende behoertet weder te hebben op die goeden vanden weesen [· C · li · quarto · rubrica dicta · lege si tibi pupillorū

¶ Van een procuroer te laten ende te ghehenghen enighe saken van sinen meester bescadighen ·

¶ **Item biden bescreuen** recht moechdi weten ende verstaen · dat of dijn procuroer ghelaten heet dine sake bescadighen of arghe ren bi sijn sculde of bi sijnre simpelhede · ende wetens Weet dat ghi actie hebt van ghebode teghens hemte recouuererē die scade diewelc ghi daer of hebt gheleden · ¶ C · libro quarto · rubrica dicta : lege si procuratorem tuum ·

¶ Vt ghebode van borchtochte te treden of te gaen

¶ **Item ghi moecht we**ten dat den borghe : die borghe is voer een ander : niet en mach uttreden vandē gebode des borchtochts noch hē daer of ōdragē · soe lāge tot den creditoer betaelt is : Ten waer bi alsoe dat hi inder borchtochte also tredet : dat hi daer of ōdragē souden wesen in sekerheit of tot condicie anden creditoer Eñ alsoe willēt die rechten [C · li · iiij ru · dicta l · si pro ea contraria

Vanden ghebode in fayte vand̃ comanscappe ·

Ende oft yemant wa re die een ander ghelt gheeft · om se ker goeden of comanscap te coepen · Ende het gheboerde · dat die des ont fanghen heeft · niet en volbrenct · die ghebode hem ghedaen · Weet dat hi ghehouden is te reintegreren die sca de · die den ghenen ghehadt heeft die tghelt gaf · bi ghebreke van niet vol brocht te hebben die selue ghebode: ten sij dat hi sake heeft vã excusacie seer rechtuaerdich eñ redelike · [C · li quarto rubrica dicta lege ad compa randum mercem]

Vanden pericule dier is ten ghe bode van anderen enighe saken te doen ꝛc̃ ·

Gy moecht weten dat in ghebboden sakẽ sijn twee periculẽ Dats te weten · pericule die pennin gen te verliesen in eens anders sake Tander is vander scande eñ oneere diemẽ daer of hebbẽ mach · die welc keert tot grote preiudicie nad̃ sake · Want eens anders sake an te nemẽ te doen: ende niet te doen · of qualick te doen : valt in preiudicie vanden ghenen die dat ghebot daer of heeft Mer sijns selfs sake machmen doẽ tot sijns selfs pericule · daer omme datmen aen nyemant en heeft reke ninghe te doen · [Codice libro · iiij ru · dicta · l · in re mandata ·]

Item vietemin dat stipulacie die ghetexkent is inden eersten boecke · so wel biden ghetale van
als bijden ghetale van
aldaer ick ghetracteert hebbe vandẽ stipulacien · Mer noch wil ic daer of breeder spreken · dan ic ghedaen heb be · Ende is te weten · dattet also ver staen welẽ wil die sake van dit recht Dat is · dat die obligacie sonder sti pulacie is naecte pactie : ende daer of gheen actie en sprupt · die dragen mach executie interine · Mer als in obligacie · die deen tottẽ anderẽ doet stipulacie is · dats te weten · dat den ghene diet verlijdet · ende diet outfã ghet daer beyde tegenwoerdich sijn voer rechter · tabelion of notarijsen of ander ghecommitteert : te ontfan ghen contracten · gheloften : eñ voer waerden : daer of men hem wil obli gieren · ende brieuen daer of hebben Weet dat nae bescreuen recht : men moet · diet behoerlick doen wil : dat partyẽ daer toe tegenwoerdich sijn voerden genen diet ontfangẽ mach ende dat den ghenen diet hem obli giert : gheloeft tgheent daer hij hem voer verbint te betalen : inden wille vanden ghenen · aen wyen hij hem verbint · of tot seker dage : eñ dat die sake waer om dattet ghedaen wort verclaert eñ begrepẽ si : eñ dattet ge loft si te voldoẽ · eñ te betalẽ bi trou: biden vijfsten penninc : of bi peyne: eñ dat den ghenen · an wyen men hẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

verbint·daer teghenwoerdich sȳ:of
procuroer ghemachtich voer hē· die
dese obligacie ontfāct:seggēde alsoe
Dat in tgeent dat hier also gescreuē
is:ghi v obligiert tegens mȳ: eñ ge
loeft des te houdē· Eñ den tabelion
of notarius of den gene die die obli
gacie ontfanct : behoert des alsoe te
doen geloven aenden ghenē die hem
obligiert:eñ vragen den ghene ·aen
wyen men hem obligiert : of dat hē
alsoe belieft eñ behaghet·die welcke
behoert tantwoerden ya·Ende daer
of behoert hi brieven te eyschen ende
te begeren : of anders en is hi die nz
sculdich te hebben·Want bidē recht
van stipulacie die een moet seggen·
ghȳ gheloeft mȳ des te betalen : eñ
dander behoert te segghen ya·of an
ders stipulacie is onsouffisant ·[C·
libro iiij·ru·dicta·de contrahenda et
mittenda stipulatione· lege si cum
pecunia ꝛc̄·]

Van obligacie sonder stipulacie
Capittel· CCC·li·

Naeden verstant van
den recht obligacie sonder sti·
pulacie is een naecte sake : ende en
valt niet in seker actie · Eñ daer om
of die stipulacie is also vaste datter
gheen stipulacie en is : ende dat den
ghenen dye hem obligiert daer ghe·
loeft bȳ trouwe ende op peyne dye
sculde te betalen·metten costen :dye

men daer op doē soude bi ghebreke
van betalinghe · eñ dat daer forme
sȳ van stipulacie ·ghelȳc als geseyt
is inden capittel precedent ·Weet dz
alsdan cesseert stipulacie·ende seker
obligacie·Ende isset dattet niet inne
en houdet alle hare punten. die obli
gacie is te nyeute ende van gheenre
waerden·eñ en valt niet in executie·
Want den gheobligiert mach hem
des berouwen·eñ sine wille daer of
weder keren· Mer als daer stipula·
cie is:het is een seker sake· eñ dat in
genereert seker actie· Die ander sim·
pele obligacie : en is niet dan naecte
obligacie·eñ simpele woerdē·dat dē
ghenen die hem obligiert mach we·
derroepen·[Codice libro quarto ru
brica dicta·lege· nulla locutione ꝛc̄]
Oec moechdi weten. dat alle stipu·
lacien· bi wat woerden datse sȳn ge
deen·nae datse gedaen sȳn bi consēt
interine vandē partyē daer teghen·
woerdich·sondē deceptie· sondē vrele
constant:eñ tuschen partyē die hem
obligieren moghen sȳn te houden:
Ende en is gheen differencie vandē
talen· Want hoe wel dat dye een
vlaems spreect :ende dāder duytsch
nae dat die consenten daer sȳn : dat
is waerdich ende sal houden sonder
wederroepen [Codice libro iiij·ru
brica dicta lege omnes stipulatio·
nes ꝛc̄·]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Hyer nae volghen dye regelen vanden recht. eerst inden latijn ende dan in duytsche.

Capittel. CCC. lij.

Nae dat ick gheseyt en̄

verrekent hebbe mijn somme rurale: Soe wil ick segghen tgheent dat ick hebbe horen segghen onsen heren ende meesters vanden regulē van recht: dat die clercken hyetē [de regulis iuris]. Ende sijn int cortste. die welcke ick segghen sal: alsoe als den doctoer die settede in latijn. ende daer na in duytsche. tgheent dat anderwerf den leser daer op gesien en̄ ghethoent heeft: ende daer omme so gheringhe. als hi die sake horen sal. sijne wijsheyt beuoelt dye exposicie daer op.

¶ Bn̄ficium ecclesiasticū nō potest sine institutione canonica obtineri.

¶ Dese regule seyt: dat beneficie ecclesiasticque. niet en mach obtinerē. sonder institucie canonicque

¶ Possessor male fidei. nullo vnq̄ tempore prescribit.

¶ Die regule seyt: dz die possessoer van quader trouwe. bij gheuen tijt en vercrijghet prescriptie

¶ Sn̄ possessoē p̄scriptō nō predit Sonder possessie. prescriptie en mach nyet vercreghen syn.

¶ Peccatum non remittitur. nisi restituatur ablatum.

¶ Dese regule seit: dat die sonde nz en behoert vergeuen te worden: ter tijt toe dattet voldaen is an die partye vander sake ghenomen

¶ Nemo ad impossibile obligatur Nyemant en mach hem verbinden tot onmoghelike saken: dat die obligatie waerdich sij

¶ Preuilegiū p̄sonale seq̄tur personam: et extinguitur cum persona

¶ Dese regule seyt: dat die p̄uilegie vercreghen bi persone. volcht die p̄sone. ende verduystert en̄ expireert. die selue persone gheexpireert

¶ Semel mal9: sp̄ p̄sumitur mal9

Die regule seyt: eens quaet ghevonden te wesen: hij is ghepresumeert altijt sulcke te wesen

¶ Ratum quis habere non potest. quod ipsius nomine non est gestū

¶ Die regule seyt. dat nyemant en behoert te hebben die ghelofte voer behaech. dye nyet ghedaen oft ghetracteert en is in sijnen name

¶ Ratis habitū retro trahi. et mandato non est dubium comparari

¶ Dese regule seyt: dat tgheent dat in mijnen name ghedaen is in mijnre absencie: is sculdich waerdich te wesen: wanneer als icket daer nae gheratificeert hebbe.

¶ Cum iura partium sūt obscura. reo potius fauendū est q̄ actori

¶ Dese regule seyt: dat wanneer dye rechten vanden partyē litigiās sijn obscure of duyster: het behoert te wesen meer fauorable anden ver

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

weerer dan anden eyscher
¶ In iudicio non est personarum
acceptio habenda·
¶ Dese regule sept: dattet den rech-
ter nyet toe en behoert te hebben eni
ghe exceptien of fauoer vanden per
sonen·
¶ Ignorãcia facti nō iuris excusat
¶ Dese regule sept: dat yngnorancie
der sonde nyet en excuseert·
¶ Cum quis in ius alterius succe-
dit: iustam ignorancie causam cen-
setur habere·
¶ Die regule sept: dat soe wanneer
dat yemant tredet in successien ende
recht van enighen andere· het is ghe
sept rechtuaerdighe sake te hebben
van yngnorancie·
¶ Odia restringi fauores· debent
ampliari· ¶ Dese regule sept:
het is den rechter behoerlic te restrin
gerē alle hatē eñ amplieren fauoren
¶ Decet concessum a principe bene
ficium esse mansurum·
¶ Dese regule sept: dattet behoert
vast te blijuen· die beneficie bijden
prince yemant gheotrogeert·
¶ Indultum a iure beneficium nō
est alicui a iure auferendum·
¶ Dese regule sept· dattet tgheent
dat met recht eens ghedaen is en be
hoert bij nyemant ontdaē te wesen·
¶ Non confirmatur tractu tēporis
quod de iure ab inicio non subsistit
¶ Die regule sept: dat bij langhen
tijt sor en behoert recht verereghen
te wesen· die vanden beghinsel met
recht niet wel en is ghefondeert·
¶ Non est sine culpa qui rei que ad
se non pertinet se immiscet·
¶ Dese regule sept: dat hij nyet en
is sonder scult· die hem onderwint
van sakē die hem niet toe en behoer-
¶ Nullus pluribus defentionibus
uti prohibetur ¶ Dese regule sept
Het en behoert niet verboden te we
sen yemant om hem te behelpē van
veel verweeringhen ende exceptien-
pertinenten inder sake·
¶ Quod semel placuit· amplius
desplicere non debet·
¶ Dese regule sept: dattet tgheent
dat yemant eens belieft heeft· het en
sal hem daer nae nyet moghen on-
ghelieuen of wederroepen·
¶ Non debet aliquis alterius odio
pregrauari·
¶ Dese regule sept: dat nyemant en
behoert te wesen om yemants an-
ders hate ghehindert of verachtert,
¶ Sine culpa nisi subsistat causa·
non est aliquis puniendus·
¶ Dese regule sept: dat sonder scult
ende sonder schijnēde saken nyemāt
en behoert ghecorrigeert te wesen
¶ Si quis mandato iudicis aliquid
fecit· dolo facere non videtur: cum
habeat parere necesse·
¶ Die regule sept: dat den gheenen
die enighe sake doet ten ghebode vā
den rechter· het en schijnt nyet dat
hijt doet bij fraude· aenghesien dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

hij heeft te verschijnen voerden rech
ter: eñ daer om en is hi niet sculdich
daer of scade te lijden.

¶ Mora sua cuilibet est nociua.
Die regule seyt. dat vertoeuẽ die
enige doen in hore sakẽ. vã des in tij
de niet te doẽ: keert hem tot p̄iudicie

¶ Quod omnes tangit. ab omni-
bus debet approbari.
¶ Dese regule seyt: dattet tgheent
dat enen ygheliken angaet: behoert
bi enen ygheliken betuycht te wesẽ

¶ In obscuris minimũ ẽ subsequẽdũ
Die regule seyt: dat inden duyste
ren saken behoert ghenomen te we-
sen die middelheyt of middel weghe

¶ Cum quis certus est: vlterius cer
tiorari non debet.
¶ Dese regule seyt: dat soe wye in
een sake eens versekert is: het en is
geen noot van hẽ meer te ũsekeren.

¶ Ea que fiunt a iudice. si ad ei9 of
ficiũ nõ spectãt: virib9 nõ subsistũt
¶ Die regule seyt: dat die saken die
gedaen wordẽ bi een rechter niet an
gaẽde sijnre officie en sijn vã geenre
crachte. eñ en sijn niet te houden.

¶ Scienti et conscienti non fit iniu
ria neq; dolus.
¶ Dese regule seyt: dat die sake n;
ghehouden en is voer iniurie. die ge
schyet bi consente vã beyde partyen

¶ Que a iure cõi exorbitant nequa
q̃9 ad consequenciam sunt trahendi
¶ Dese regule wil segghen: dat in-
dien dattet den prince gelieft yemãt
te doen enighe gracien: dat hijt wel
doen mach bij sijnre edelheyt ende
hoecheyt: daer om en mogent an-
dere niet betrecken in consequencie.

¶ Peccati venia ñ dat. nisi correcto
Dese regule syt: dat die sonde niet
vergheuen en mach worden. dã an-
den ghecorrigierden ende ghebetert

¶ Nõ licz actori qð reo licitũ ñ exstitit
¶ Die regule seyt of den eyscher eys
chet enighe delay: alsoe wel toebe-
hoert aen den verweerer of meer.

¶ Mutare consiliũ siue senteciam:
quis nõ potest in alteri9 detrimentũ
¶ Dese regule seyt: tgheent dat ge-
passeert is bi sentencie. ten gesichte
ende wete vã partye: en behoert n;
verandert te wesen sonder consent.

¶ Generi per speciem derogatur
Die regule seyt. dat den gemeen
recht ende generale. dat een ygheliic
bijden recht des volckes. ende biden
recht van natuerlijke vrijhede: of ũ-
creghen vrijheden: haer derogueert
dickent biden bande of obligacie.
daer inne enighen hem verbint. bij
sijnen wille of bij sijnre misdaet.

¶ Dolus siue fraus nemini debent
patrocinari.:.
¶ Dese regule syt: dat bij dol noch
bij barat of loesheyt. en behoert nye
mant profijten te vercrijghen.

¶ Plus sy in se ptinet qð est min9
Die regule seit: dat die maioer p-
tyen begrijpt die minste deel.

¶ Pro possessore hẽt q̃ dolo desijt

possidere ¶ Sept dese regule · dat
den gheenen behoert ghehouden te
wesen voer possessoer vander ghe·
eysschte sake · diet tot anderen tijden
ghehadt heeft · hoe wel dat hijt bij
dol uut sinen handen gheset heeft ·
¶ Utile per inutile nō debet viciari
¶ Sept dese regule · dat die profijte
bijden onprofijten : nyet en behoren
te wesen vicie oft ghehindert ·
¶ Ex eo non debet fructum conse·
qui · quod nisus exstitit impugnare
¶ Dese regule sept : dat den ghenen
niet en behoert te hebben die profij·
ten vander sake · die welcke verwijt
ende wedersept die selue ·
¶ Cum quid prohibetur : omnia
prohibentur que sequuntur ex illo
¶ Dese regule sept : dat so wye ver
biet enighe sake te doen : hij verbyet
alle tgheent · dat daer of mach vol·
ghen ende oeck aencleuen ·
¶ Pluralis loqutio numero duo·
rum est contenta · ¶ Dese regule
sept : dat pluralitept van woerden
behoert te wesen ghecontenteert in·
den ghetale van tween ·
¶ Imputari nō debet ei · per quem
non stat : si non faciat · quod per quē
eum fuerat faciendum ·
¶ Dese regule sept : dat anden ghe
nen niet en behoert gheimputeert te
wesen · die welcke doet tgheent · dat
hij wel soude moghen doen · indien
hij woude · nae dat hijt niet sculdich
en was te doē · tē waer dz hē beliefde

¶ Accessorium sequitur principale
¶ Dese regule sept : dat die accessore
sculdich is te volgen die principale ·
¶ Qui tacet consentire videtur
¶ Die regule sept · den gheenen die
swighet : het schijnt dat hi consenteert
¶ Is qui tacet : non confitetur · sed
nec utique negare videtur ·
¶ Dese regule sept : dat den ghenen
die swijghet · dat hij niet en lijdet ·
Mer het schijnt nochtans oeck · dat
hij niet gheheelijken en onthent ·
¶ Incipimus in obscuris : quod ve
rissimilius · vel quod plenius fieri
consueuit · ¶ Dese regule sept : dat
of wij besien in saken obscuren oft
duyster saken · ende twijfelachtighe
saken : men behoert te nemē die meest
te waerachtighe ghelikenisse · eñ dat
gewoenlic is gheweest gedaē te sijn ·
¶ Si quis succedit in ius alterius ·
ille iure quo ille uti debebit ·:·
¶ Dese regule sept . dat den ghenen
die welcke succedeert int recht van
enen anderen : hij en mach niet meer
of vorder · dan den ghenen en moch
te doe hij noch ī sinē leuēde liue was
¶ Presumitur ignorancia imiti scië
cie nō probatur · ¶ Dese regule sept
dat den gheenen ghehouden is voer
simpule ende ignorant · die welcke
niet en is van sijnen versien ·
¶ Locupletari non debet quis ex al·
terius iactura · ¶ Dese regule sept ·
dat nyemant · en behoert te rijcken
van eens anders scade ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

In penis benignior est interpretatio facienda·

Indē pijnē te wijlē · die alō beste ē heilichste wech is aldaer te kyesen

Actus legittimi non recipiunt conditionem neqȝ diem

Dit recht wil segghen: dattet tgene dat bi gemeen of bescreuen recht· rechtuaerdelick behoert ghedaen te wesen: en mach niet wesen particulier accident· ghestelt in condicie impertinente of in delay van daghe of van frustre exceptie·

Semel deo dedicatum: nō est ad vsus humanos transferendum

Die regule seyt: dattet tgeent dat eens is ghevoecht totter kercken: en behoert nymmermeer te wesen beto ghen inden ghemeenen vsancien

Non prestat imperimentum quō de iure non sortitur effectum·

Dit recht seyt: dat die sake gheen letsel of hinder en gheeft· die welcke met recht niet en mach sorterē effect

Cui licet quod est plꝰ ·licet quod est minus

Dese regule seyt: dat den gheene dye hem mach ende behoert te behelpen vanden meesten· Dats te segghen vanden maioer: mach hem ende behoert te behelpē vandē minstē·

Qui prior est tpe: pocior ē in iure

Dese regule seyt: dat den gheene dye doutste is indē tijde· hi heeft dye meeste recht inden actien·

Qui sentit onus· sentire debet comodum et econtra·

Den ghene die deelachtich is aen den scaden: behoert te deelen anden profijten· Ende oock die contrarie

In iure melior est conditio prohibentis ꝗ possidentis·

Dese regule seyt: dat inder sake die ghemeen is tusschen sommigen die condicie vanden verweerer is beter· dan die cōdicie vandē possessoer

Cōtra illū qui legē dicere potuit· apertius est interpretatio facienda·

Dese regule seyt: anden ghenen is die interpretatie te doen: die welcke segghen mach teghens trecht·

Non est obligatorium contra bonos mores prestitum iuramentum

Die regule seyt· dat die obligacie ghedaen teghens trecht· en̄ teghens goede seden of vsancien· hoe wel dȝ daer of gesworē si· en is nȝ te houdē

Dolo facit ꝗ petit quō r̄stituē oportȝ

Die regule seyt: Te vergheefs arbeyt hi· die ghene die begheert yet twelcke dat hi weder gheuen moet·

Non est in mora· qui exceptione legittima potest se tueri·

Dese regule seyt: dat den gheene nyet en behoert te wesen in gebreke noch contumas: die hem verweeren mach bij rechtuaerdighe exceptie

Quod ob graciā alicuiꝰ cceditur nō est in eius dispendiū retorquēdū

Dese regule seyt: dȝ die beneficie of preuilegie· die enihge heeft: en behoert hem niet te keren in preiudicie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Nullus ex consilio tenetur : dum
tamen fraudulentum non fuerit
Dese regule sept : om ander te ra
den en is niet gehoudē · ten si dat hijt
metēs frauduleux of bedriechlic doet
Exceptionem obiciens non vide
tur de intētione aduersarij confiteri
Dese regule sept : dat hem te ver-
weeren bij exceptie en is niet te bekē
nen petpcie ·
Que contra ius facta sunt · debēt
pro in factis haberi ·
Die regule sept : dat die sake te-
ghens trecht ghedaen : behoert ghe-
reputeert te wesen als onghedaen ·
In pari causa vel delicto · melior
est conditio possidentis ·
Dese regule sept : dat in ghelijcke
sake of delict · die conditie vandē pos
sessoer is te vermoedē theste te wesē
Cum non stat per eum ad quem
pertinet · quominꝰ impleatur habe
ri debet per inde ac se impleta fuisse
Dese regule sept : dat die ghedaē
sake · of ghegheuen op condicie : be-
hoert waerdich ende ghehouden te
wesen tot condicie : na dattet bi hem
niet achter en blijft ·
Quod alicui suo nomine non
licet : nec alieno licebit · Die regule
sept : tgheent dat ick bij mij seluen
van rechts weghen nyet en mach ·
noch en behoer te doen · noch oeck bi
andere en mach ick · noch en behoer
ick dat te doen doen ·
In malis promissis non expedit
obseruari · Dese regule sept ·
dat inden geloften van goeder trou
wen · soe en is niet te houden die ghe
lofte of voerwaerde ·
In alternatiuis debitoris est elec
tio · et sufficit alterum adimplere
Die regule sept : dat of bi enighe
sijn twee saken alternatiuemēt ghe-
loeft : het is ghenoech die een te vol-
brenghē ten profijte vandē sculdenaer
Qui ad agendum admittitur ad
expediendum multo magis est ad-
mittendus. Dye regule sept : dat
den ghenen die tot eysch ontfanche-
lijken is : bij stercker redene behoert
hijt te wesen in verweeren ·
Qui per alium facit : per seipsū
facere videtur · Den ghenen dye
bi een ander enighe sake doet doen :
het schijnt datte bi hē seluē gedaē is ·
Factum legittime retractari non
debet · licet preterea casus euenerit ·
a quo non poterat inchoari ·
Dese regule sept · dat een sake eens
behoerlick ghedaen · oft daer na ghe
boerde sake · daer bij dat oft te doen
ware · dat nyet gheschyen en soude ·
daer omme niet en blijft ten sij hou-
delick of te houden ·
Quod alicui gratiose conceditur
trahi non debet ab alijs in exemplū
Dese regele sept : dat oft den prin
ce ghelieft een persone gracie te doē :
daer omme soe en isset niet dat een
andere dat keern mach in conse-
quencie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

¶ Frustra quis sibi fidem seruari querit qui fidem a se prestitam ser-uare recusat ¶ Dese regule sept: den ghene epicket onbehoerlick: dat hem trou bewaert sij. die de sijne nz bewaren en wil

¶ Delictum custodis ecclesie psone non debet in ecclesie detrimentum r̄ dundare ¶ Dese regule sept dz die de lict of misdaet van een persone niet en behoert te wesen noch te redūde-ren tot detriment of achterdele der kercke

¶ Racōni congrui vt succedz ī onere qui substituitur in honore

¶ Sept dese regule het is sake con-sonant tot redene dat die ghene die geconstitueert is tot ere: draecht die lasten deser eere aengaende

¶ In argumentum trahi nequiunt que propter necessitatē aliq̄ndo sūt concessa ¶ Dese regule sept tgeent dat bij custume van ghebreke ghe-schiet: en behoert niet wed gebrocht te wesē in exēple noch in argumtēt van ghelijkenisse

¶ Nemo potest plus iuris trans-ferre in alium: q̄ͣ sibi competere dignoscitur ¶ Die regule sept: dat nyemant en mach een ander trans-porteren of opdraghē meerd recht dan daer an is.

¶ In toto non est dubium partem contineri ¶ Die regule sept: dattet gheen twijfel en is. die maioer en be grijpet dye minoer.

¶ In gn̄ali concessione nō ꝯceditur qđ verisimile nō esset in spē ꝯcessoris ¶ Die regule sept: tgheent dat by enighe ghegeuen is of geconfedeert int generale: en behoert nz te begrij pen tgheent dat specialic den gifter niet en meende of en mochte geuen.

¶ Qui contra iura mercatur bonā fidem presumitur non habere.

¶ Dese regule sept: dat den gheene die teghens trecht maect enighe con tract. gheeft presumptie van aldaer inne niet te hebben goede trouwe

¶ Bona fides non patitur vt semel exacta iterum exagatur.

¶ Dese regule sept: dat goede trou-of redene niet en henghet. dat die sa ke eens ghedaen ende volbracht: daer nae gheeyscht of betoghen sij.

¶ Quod vna via phibetur alicui. ad id ad alia non debet admitti.

¶ Dese regule sept: of yemant enige sake verboden is: alle die saken dye vanden seluen spruyten of ancleuē. sijn hem oeck mede verboden.

¶ Contractus ex conuentione le-gem acceptie dignoscuntur

¶ Die regule sept. alle contracten ge maect ter goeder trouwen: behoren te draghen vigoer van recht. Ende die voerwaerden die inden contrac-ten sijn bewaert: sijn waerachtich. als bescreuen recht.

¶ Dampnū quod quis sua culpa sentit. sibi debet non alij imputari.

¶ Die scaden dye yemant bij sijnre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

sculde voelt of draecht dattet alleen toebehoert: sonder yemant anders daer af te wesen gheimputeert.

Infamibus porte non pateant dignitatum.

Dese regule wil dat aenden infamen oft onteert: niet open ghedaen en worden die porten der eere: maer sullen ghewraect worden.

Certum est q̄ is committit in legem: qui verba legis complecterls contra legis nititur voluntatem

Dese regule seyt · dattet is seker sake · dat soe wes ghedaen is bi enighe middele teghens die bescreuen recht · niet waerdich en is · Want bij yemant anders en mach ic niet doē doen, tgheent dat ick van mi seluen niet doen en mach ·

Hyer eynden die regulen van recht ·

Dit is die materie ende condicie vanden heren vanden parlement: ende hoe dat sij hem behoren te ordineren · Capittel CCC · liij ·

Nae dz die edel style vanden parlement · dats te weten · dat of commissarisē ghegeuen sijn biden parlement · dye commissie ghegheuē · Onse heren behoren te gaen optie plecke ter stont met een clerc die si sculdich sijn te nemen ende te hebbē met suspect andē partyen: ende dat hij ghedaen heeft eedt solempnele · inder presencie vāden partyen · ende ghetrouwelic vacieren inder audicie · ende dē secret te heelen · Item behoren die cōmissarijsē te nemē salarisē behoerlic · Dats te weten · so en behorē die twee commissarisen van parlement niet te rijden mit hoer familie ende hoer clerc dan met vi · paerdē: ende elck paert mettē rijder · om x · scelling paralijs · Ende dat is lx · scelling des daghes · Ende ghecomen inder herberge mits den clerck voerscreuen: behoren te vacieren inder audicie · wtgeseyt die clerc voer sijnen arbeyt van sijn scrijuen te leueren franschijn: behoert te hebben bouen tgheent dat voerscreuen is sdaechs · vi · scellinge · dat sij inder audicie vacieren sellen: ende buyten die vacacien · ghelijc als heylighe daghen: ende ander daghen dat si niet en besougnieren · en behoren sij nyet te hebben dan lx · scelling voerscreuē

Item daer om en blijft niet · dat die clerc vāder enqueste · van te grosseren die proches · en sal hebben sijn salarijsen bi die taxacie vanden commissarijsen · Item vander ordinancie vandē houe subiectē: moet men hē bedragen tot die ordinancie nae vander plecke · ende sonderlinge na den houe vandē parlement · Want daer nae dat dye commissarijsen te paerden reden · ende omme te blijuē langher dan eenen dach alleen:

Het schijnt dat si behoren te hebben
om tpaert ende meester x·scellinghe
paralijs sdaechs·als voerscreuen is
vanden parlement:mer met so veel
paerden en sijn si niet sculdich te ry
den· Wãt het is genoech in subiecte
houe·van een paert·tot een commis
sarijs·eñ om die clerck van subiecte
houe:als vanden clerck vandẽ com
missarijsen·Want min en mach hij
niet hebben·

¶ Dit is dat ghetal vanden heeren
vanden parlement ende oec vanden
enquesten·
Capittel· CCC·liiij·

Die getale vanden he
ren vanden plement: behoert
te wesen naeden ouden vsancie van
xxx·dats te weten·xv·clercken·ende
xv·leecken:sonder die vier presiden
ten:daer of die een ghehyeten is dye
eerste president·Ende heeft bi costu
me dusent pont te wedde des iaers·
Ende die ander drie·elc vijfhondert
pont siaers·Ende alle die ander he
ren vanden parlement hebben elck
vijf·scellin paralijs sdaechs·dats te
weten die daghen die si sitten: ende
die ander daghen nyet·

¶ Item daer is een camere· die ghe
hyeten is die camer vandẽ enquestẽ
vanden parlemente· Inder welcke
sijn xl·heren biden getale der seluer
camere· dats te weten·xxiiij·clerckẽ
ende xvi·waerliken·bi welke heren
sijn gevisiteert die processen. die int
recht vallen inden voerscreuen par
lement·ende die vandẽ houe subiect
aldaer ghebrocht worden: om recht
te hebben· Ende is dese camere van
den enquesten in een camer die ouer
tparlement is·Ende sitten dese herẽ
vanden enquesten alle daghen· dat
men vaciert inden rade:om te visite
ren die processen ende die arresten.
daer op maken· Ende dat ghedaen
seynden sij weder dat proces eñ dye
arrest bij hem daer op ghemaect in
dander camer vandẽ parlement:eñ
vorder en onderwinden si hem nyet
noch en weten om wyen dat sij wij
sen:noch en behoren te arresteren:
Ende of ghij wetẽ wilt bi een arrest
ghegeuen vanden parlemẽt bi wyẽ
dattet ghedaen is · of bij die camere
vanden enquesten · of bi die camere
vanden parlement ¶ Weet dat ghi
dat sult weten·daer bi als die arrest
seyt·[Per arrestum curie] · dat dye
proces ghevisiteert gheweest is bijdẽ
camer vanden enquesten · ende dat
inden arrest seyt [per iudiciũ curie]
dan heeft dat proces ghevisiteert ge
weest bijder camer vandẽ parlemẽt
sonder ghedraghen te wesen inder
camer vanden enquestẽ·eñ bi tgeent
dat voerscreuen is·moechdij die ma
niere weten·:Somtijts gheboertet·
dat een arrest coemt·[per ordinacio
nem curie]·Alsdan isset te weten:
dattet is wanneer enighe arrest oft

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

appointement vanden houe vandẽ parlemẽt: coemt bi ordinãcie vandẽ heren vandẽ seluẽ perlement · die ghe schyet op staende voet · dats te wetẽ vlus dat die sake gedinget is · eñ die heren daer of ter stont ordineren te- ghenwoerdleick · ¶ Item is te wetẽ dat noch is een ander camer · die ghe hyeten is die camer vanden requestẽ vanden palayse · eñ houdẽ syege eñ auditoere · vanden saken vandẽ offi cieren vanden coninc · eñ setten aen die een sijde vanden palayse · eñ be- horen te wesen · viij · inden ghetale · dats te weten vijf clercken ende drie leecken: eñ van hoer vonnisse mach gheappelleert sijn int parlement

¶ Vanden boeten sulcke alsmen na die vsancie vanden houe royalẽ ghewaenlick is tontfanghen te ne- men eñ te heffen voerden coninc Capittel · CCC · lv ·

Daer nae volcht van

den boeten: sulcke als enighe nae die vsancie vanden houe royale ghewoenlick sijn te nemen ende te heffen voerden coninck · ¶ Eñ eerst so wye vervalt in deffault van ver dachuaerdinghe: ghedaen bij com- missie ende relacie vanden sergant · het sij teghens den procuroer van- den coninck · oft het sij teghens par- tye gheconfirmeert metten exployt van partye: als totten state vanden daghe · soe valt hi eeck in boeten te- ghens den coninc van vi · scellinghe parasijs · Ende hoe wel dat yemant hem laet so veel contumasseren · dat hi bi deffault ghecondempneert sij inden eysch · daer om en blijft nyet hij en betaelt voer elcke deffaulte x · scelling parasijs: als voerscreuẽ is ·

¶ De main mise

¶ Item oft dye verdach

uaerdinghe is de main mise: alsdan is die deffault van lx · scelling para- sijs van boetẽ. ¶ Ende alsoe moech dijt verstaen · wtghesept vanden sa- ken hyer nae volghende · ¶ Dats te weten · dat inder verdachuaerdinge te sien interimeren: een commissie vanden coninc · die daer gebreckelic valt · en valt daer in ghene boeten ¶ Item so wye verdachuaert is tot cession en valt bij deffaulte in geen ghebreke ·

¶ Item soe wye verdachuaert is te sien yemant setten in erue bij decret · en valt bij deffaulte in gene boeten · ¶ Item soe wye verdachuaert is in cas van sekerhede · en valt in ghe nen boeten bij deffaulte Ten waer bij alsoe dat dye verdachuaerdin- ghe verbonden ware in enighe con- tracten · of in enighe ghesoften: ende dat dye voerscreuen mandament · aldaer mencie makede: alsdan soe soudet vallen inden boeten vanden deffaulte xẽ ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Van oppocie op executie

Item so wie opposeert tot enighe executie·indien hi daer of veruallt:hij veruallt inden boetē vā lx·scelling parasijs:indien dat obligacie of ghelofte si op tgheent·daer men hem om executeren wil·op dat die executie geschpet bi commissie

Te proposeren fayten contrarie

Item soe wye proposeert in houe royale fayten contrarien in sake principale·Weet dat den gene die van sijnre faytē veruallt·veruallt inden boeten van xx·scelling parasijs·Ende of die sake contrarie ware·bi fayten contrarien van partye aduerse·dat is oeck xx·scellinge parasijs·om die fayten contrarie van partye aduerse·ende niet in ander saken·dan inder sake principale·Want in declinatore noch in dilatore en vallt gheen boeten:ten waer dz bij die selue·die principale sake van der materie eyndede:want alsdan om te veruallen vanden fayten contrariē·daer op geproposeert·soude boeten vallen als voersz is

Van beclachte van nyeuwichede

Item soe wye veruallt van beclachte van nyeuwichede·Weet dat hi veruallt in lx·scellin parasijs van boeten:ende indien daer fayten contrariē sijn geproposeert:noch veruallt den gene·dier veruallt inden boeten van xx·scellinghe·Ende om die opposicie·indiē die opposant veruallt vander oppositien x·scellinge parasijs:ende of die partyen verenicht worden·nae die sakē gheproposeert·hoe wel dattet sij bij die licentie vanden houe so ismen de voerscreuen boeten sculdich:maer het is elck vandē partyen die helfte vanden voerscreuen boeten·indient so verre is·dat liticontestacie gedaē sij in beclachte van nyeuwichede·hoe wel dat daer geen opposicie en is:so en vallt daer gheen boete:mer na die liticontestacie:die boetē voerscreuen sijn geuallen·

Van mise de fayt

Of yemant ghesett is bi mise de fayt·in ghifte van aflmissen:Of dat vrouwe of ionckrouwe ghesett sij in hoer douarie·bi mise de fayt. Weet dat soe wye daer tegens coemt:na dat die mise is decrete·bij den rechter royale:hi veruallt inden boeten van lx·scellinghe parasijs:ende in opposicie·indien aldaer enighe is:ende in fayten contrarien indien men daer inne veruallt Of den rechter die die sentencie gheeft:niet en wijst vanden costē:of dat hij die vergheet·Weet dat hij sculdich is van sijn propere die op te leggen tot iuste taux·anden ghenen die dye sentencie voer hē gehadt heeft

Vanden paysen of bestanden te breken:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item ſoe wye propoſe
ert in houe royale · teghens enighen
pays enfraint of ghebroken of nae
ſommighe beſtant of ſekerhede · dye
daer of verualt : hi valt inden boetē
van lx · ſcelling paraſijs

Vandē appeaulx vandē coninck

Item ſoe wye verualt
inden appeaulx of voertroepinghe
vandē coninc · om elcke xiiij · daghen
x · ſcelling · dat is om den derdē dach
eñ xiiij · dach lx · ſcelling paraſijs ·
Mer dye tierchame en ſprupt nyet
voer dat die drie gheleden ſijn · ende
alſo ſuldij verſtaē vandē xiiij · dagē.
Ende ſoe wye eer te rechte coemt : hij
en veruaſt niet in enige vandē voer
ſcreuē boetē · dan vā tgeent dat daer
of ghedaen ſi · eer hi te rechte quame
ghelijc ſo wye quame eer die teercha
mes geleden warē · hi en ſoude nyet
veruallen in enighe boeten · eñ dieſe
alle drie liet ouergaen · eñ hi daer na
quame : hi ſoude betalē x · ſcellinghe
voer elcke · eñ alſoe vandē xiiij · dagē
Eñ anden ſergant die die appeaulx
gedaen : ſoude hebbē voer elcke xiiij
dagen v · ſcelling · dat is om die drie
xxx · ſcellinghe · Ende aenden clercke
vanden houe om ſijn regiſter · x · ſcel
linghe : dats te weten anden baelyu
v · ſcellinghe · ende anden clercke vijf
ſcellinghe ·

Te calengieren of aen te trecken
eens anders erue

Item ſo wye calengie
ret eens anders erue in houe royale
eñ hi daer of verualt · tegens den ge
nen die daer of geuonden is in poſ
ſeſſie · hi verualt in lx · ſcelling para
ſijs : ende iſſet leengoet in x · pont pa
raſijs ·

Te veruallen van appel ·

Item ſoe wye verualt
van appyel · bi hem gedaen : hi ver
ualt in lx · ſcelling van boeten · het ſij
dat hijt renōcieert of onderhout : eñ
dat hi nyet
voert daer of veruaſt · of dat hi nyet
en verheffet oft en relieueert in be
hoerlijken tijt.

Te comen tegens die ſentencie

Item ſo wye teghens
die ſentencie coemt · appointement ·
of ordinancie vandē rechter : hij ver
ualt in lx · ſcelling paraſijs van boe
ten · eñ daer toe is hijt ſculdich te be
teren a gayge ploye tegens dē rechtē

Te dinghen ſonder adueu of vel
tichept ·

Iemt of aduocaet din
ghet : ſondē geveſticht te weſē vandē
genē daer hi voer ſpreet : hi iſſet ſcul
dich te beterē tegens den rechter : eñ
daer toe valt hi indē boetē van twie
capoenē tegens den rechter

Van brieuē te geuen ſondē datū

Item of die clerc vanden
houe · brieuē paſſeert : ſondē den datū
hi valt inden boetē vā · ij · capoenen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Of een sergant scrijft te houe· eñ in
sijn rescriptie hi niet en set die datũ
vanden daghe :hij verualt teghens
den rechter inden boeten van twee
cappoenen·

Te missaken sculden die hen ghe
gheuen ende betaelt sijn·

Item so wye missaect
voer recht enighe penningen die hẽ
tanderen tijden ghegeuen eñ betaelt
geweest souden hebben :het si bij de
post·bi naampt:oft anders· indient
betuycht wort teghens hem · Weet
dat hij verualt inden boeten vã twe
werf alsoe veel· te weten van thien
pont twintich·

Item soe wyen missaect verualt
inden boeten in·xl·ponden·

Van te missaken ghescrifte van
syure hant·

Item so wye missaect
enighe sake sculdich te wesẽ:dat blij
ken mochte bi ghescrifte van sijnre
hant·ende dat tegens hem betuycht
ware dattet sijn ghescrifte is·indien
hi gheen betalinghe en thoende·oft
thonen en moechte:hij soude verual
len in dubbelde boeten ·te weten vã
thien pont·xx·pont·

Een sculde tweewerf te eyschen·

Item of yemant hem
vordert te eyschen voer recht teghẽs
andere enighe somme ghelts · daer
hij hem of wil doen executeren ende
bedwingẽ ·eñ dattet betuycht mach
wesen tegens den eyscher·dat hi self
tanderen tijdeden betaelt gheweest
hadde Weet dat daer om hi verualt
inden boeten de quadruple· dat is·
voer thien pont xl·pont·

Te vercoepen eens anders sake·

Item so wye vercoept
eens ãders sake sonder die wille vã
den ghene· wyen dattet behoert toe
te horen·ende daer of ghescil is·
Weet dat hijt sculdich is te beteren
van also veel als die sake waerdich
is·ende die sake restitueren· Item
ende oft sijns selfs sake ware: na dz
daer of ghescil wesen soude· hi ver
liest sijn heerlichept eñ possessie

Te onthouden sake espaue·

Item soe wye verliest
sake espaue· eñ dat onthout tot sijn
profijte: sonder dat te laten wetẽ an
den here onder wyen des geuonden
is:ende aen wyẽ die sake espaue be
hoert toe te horen bi sijn recht signo
urale· Weet dat hij verualt in dub-
belde boeten van alsoe veel · als die
sake waerdich is: ende alsdan die sa
ke restitueren ·

Vanden houe te scheyden sonder
licentie.

Item so wye wten ho
ue scheydet sonder licencie · na liticõ
testatie :om pacificatie te doen of ge
daen·valt inden boeten van lx·scel·
parasijs:ende en hout niet ·noch en
is waerdich enighe pacificatie dye

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

daer of gedaen ſij ¶ Beeſten te vin-
den in ſijne ſcade·

¶ Item van beeſten ghe
uonden in eens anders ſcade moech
dij weten ·dat die boeten ſulck ſijn:
om beeſten met hornen geuondē in
eens anders ſcade · inden verboden
tijde·iij·ſcelling·eñ om den kalf dye
der moeder volcht ·vi·penninghe
¶ Item om den vole ·paerde of me
rye ij·ſcelling ¶ Item om een varckē
vi·penning· ¶ Itē om een weer oft
ſcape vij·pēning· ¶ Itē om eē hoep
ganſen:alſer niet meer en is dan ·x·
vi·pēning·eñ ofter meer waren iij·
ſcelling· ¶ Eñ is te weten·dattet al
van ſulcker prijſe is· als die boeten
vandē houe daer des ghebuert·ende
indien datſe bi nacht gheuondē wa
ren in eens anders ſcade· ſij ſouden
gheappliquieert weſen anden heere
ende tot ſijnen wille· Mer den heere
ſoude ghehouden weſen die ſcade·
Ende indien dattet beeſten waren·
die in bewaerniſſen ſijn · den heelen
hoep en waer niet meer ſculdich dā
een boete·

¶ Te meunen voer of na die ſonne

¶ Item ſo wye gheuon
den wart voer of nae die ſonne op-
ganc·ende andergane·wt ſinē velde
duerende die oexſtmaent·hi verualt
inden boeten van lx·ſcellinghen:en
de den ſergant is daer of ghelooft bi
ſijnen eede·

Vanden garwen te draghen·

¶ Item ſo wye gheuon
den wort draghende enige garwen·
het ſi coorn·hauer·gheerſt.of andr
wten campe·daer dat ghewaſſen is
voer of nae die ſonne·hi verualt in-
den boeten van lx·ſcellinghen :ende
tgheent dat hij draecht verlorē ende
gheapplicquiert anden ſergant· die
hem vanghet: ende waert bi nachte
dat ſoude weſen op peyne vā diefte

¶ Van vruchten of oeft te nemen

¶ Item ſo wyen enighe
oeſt in boemgaerden neemt: hi ver-
ualt inden boeten van v· ſcellinghe
paraliſis · ende die ſcade weder geuē

¶ Te viſſchen in eens anders graf
te of vyuere

¶ Item ſo wye gheuon
den wort viſchende inden vyuer of
grafte van een andere:hi verualt in
den boeten van tſeſtich ſcellinghen:
ende die ſcade weder ghegheuen·
Ende in ſcependō vierthien ſcelling
Ende iſſet bi nachte dat ſoude voer
diefte ghehouden ſijn

¶ Van quade herberghen ende vā
dobbel ſpul

¶ Item ſoe wyen onder
hout quade herberghe van gheechte
volck: verualt inden boeten van lx·
ſcellinghe ¶ Item ſo wye hout dob
bel ſpueel: vualt inden boeten van
tſeſtich ſchellinghen voerſcreuen

Vanden beesten gaende in nyeuwen stoppelen

Item of enighe beesten gheuonden worden in nieuwen stoppelen van coren voer den derden dach na dattet coren ghesneden is · weet dat de ghene die de beesten toebehoren · veruallt inden boetē vā lx · scellīge · eñ den sergent is daer of ghelooft bi sinen eede

Te voghelen ·

Item dat niemant en voghelt nae entuoghelen voer alre heylighen dach op die boeten van lx · scellinghe · eñ die netten verloren Item so wye voghelt na partrijsen hi verbuert x pont · eñ die nettē verloren · dats te weten dat in allen saken voerscreuen gheuondē daer netten sijn verboden: die netten behorē den here toe

Van verboden wapen te dragen

Item so wye gheuonden wort draghende verboden wapenen: ghelijc als yseren eñ andere verboden wapenē: valt inden boeten van lx · scellinge Itē so wye ghevonden wort draghende verboden stocken · ghelijc als yseren glauien · of loot · of dagghe · of scerpe messen hi veruallt inden boetē van lx · scellinghe Item so wye gheuonden wort draghende hantboghē of stalē voet booghen ghespannen metten pijle daer op · hi veruallt iden boeten vā x pont Eñ wāneer men schiet: om yemant te bescadighen · dat is peyne arbitrale: als van port darmes

Een ander te slaen wt toerne ·

Item so wye yemant slaet met scerpe wapen of anđ wapen totten bloede: hi veruallt inden boeten van lx · scellīghe · om die wapen: eñ in andere boeten om dē bloede Item so wye yemant met eenige wapen slaet sonder bloet · valt indē boeten van lx · scellīghe om die wapen: eñ in een ander boete van vijf scellinge om den slach Item so wye slaet een ander sonder wapen: als metter vuyst of met een stock sōder yser: veruallt inden boeten van vijf scellinge · indient niet en bloet · of dz dat vel niet ghescoert en si: mer indient vel gescoert is · of dattet bloet daer wt sprīghet: het valt indē boeten van lx · scellīge Itē of yemant een ander sloeghe in weghen ropalen · hoe wel dattet sonder bloetstortinghe of sonder wapen ware: hij soude veruallen inden boeten vā lx scellinghe Ende in allen saken voerscreuen behoert verstaen te wesē dz die iniurie behoert ghebetert te wesen ende gherestitueert aenden genē wient ghedaen is

Vander īiurie ghedaen mz port darmes of vergaderinghe

Item iniurie ghedaen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

met port darmes· met oploop van
huse· ende commocie vanden lande
met clocke slach·met ōbehoerlike v̄·
gaderīghe· mz sauuegarde enfrain
te·met wrakinghe·met verspÿdīge
en̄ verraet· alle sulcke misdadē val·
len inder kennessen vanden rechter
souuerain·die dat ressort vā iusticie
heeft vanden lande Ende die boeten
sijn te taxeren en̄ te ordineren tot ar
bitrage vanden rechter na die mis·
daden ende faculteiten vanden deli
quantē·en̄ daer om en valt daer op
ghēē tax expres

Boeten op visscherien

Daer nae volcht van
den visscherien So weet·dat so wye
ghuonden wort visschende in viue·
ren royalen · of riuieren ·of andere
verboden wateren· van paesschē te
bamisse toe· met netten gehietē rez·
valt indē boeten van ·lx·scellīge·en̄
in anderen tijde machmen visschen
Item so wye gheuōden wort visschē
de metten tranmel· in wat tijde dat
tet is· valt indē boeten van lx·scelli
ghe ·Item so wye gheuonden wort
visschende bi nachte· verualt inden
boeten vā lx scellinghe · vā paeschē
tot bamisse · Item so wye gheuon·
den wort vischende vā sinte iāsmis·
se met netten diemen hiet muche·hij
verualt inden boeten van lx scelli
ghe ·Item so wye gheuonden wort
vischende op ses voeten nadē wer·
pe·valt indē boeten van lx scellige·
Item soe wye gheuonden wort ste·
kende na palinghe·in wat tijde dat
tet si: valt inden boeten vā lx·scelli·
ghe Item of een vischer gheuonden
wort in een riuiere: hebbende meer
dan twee sceepkijns· die valt inden
boeten vā·lx·scellinge :en̄ die sceep·
kijns verloren : en̄ gheconfisquiert
Item so wye gheuonden wort heb·
bende an elcken sceepkijn meer dan
ses netten·diemen hiet bars netten·
hi verualt iden boeten van lx scelli·
ghe·en̄ hi verliest dat surplus: mer
cleyne netten mach hi wel meer heb
ben·Item so wye gheuonden wort
hebbende aen elcken sceepkijn meer
dan viij barlen:ende·l·vieviins·hi
verualt īden boeten van lx scellige
en̄ hi verliest dat surplus Item so
wye gheuonden wort ·in wat tijde
dattet si: visschende met anderē net
ten·dan hier na ghescreuen sijn Te
weten die alder cleynste· datter een
oude tornoys doer lijden mach:en̄
die alder grootste·eenen groten tor·
noys ·valt inden boeten van lx scel
linghe Ende het is te weten dat alle
netten daermen mede visschende ge·
uonden wort teghens den verbodē
die sijn verbuert·ende alle die sceep
kijns mede . dat is te verstaen ·dat·
tet sijn enige netten dewelcke die an
ders wesen souden · dan als voer
screuen is · want die selue nettē sijn
sculdich ende behoren verbrandt te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

weſen bi vonneſſe: op dat nyemãt
en werct in riuieren

Vandē loop des waters

Item ſo wye gheuon
den wort benomē te hebben· die ou-
de loop vanden wateren· verualt ī
den boeten van·lx·ſcellinge·:

Van weghen te makē

Item ſo wye gheuon
den wort niet vermaect noch verhe
uen te hebben weghē holen eñ plãc-
ken binnē den tide die daer toe ſtaet
hi verualt inden boeten van lx·ſcel
linghe·eñ inden lande al daermē dī
ghet bi ſcepenen·xiiij·ſcellige Itē
ſo wye niet beſlotē en heeft die plec
ken die ſculdich ſijn beſloten te weſē
binnen den tijde die daer toe ſtaet·
hij verualt īden boeten van tleſtich
ſcellinghe

Te ackeren op heerweghen

Item ſo wye gheuon
den wort op ghemeene weghen·eñ
hi vanden weghe an hem betrecket
of dat hi keert vander aerden vādē
wech op ſijn lant· hi verualt inden
boeten van lx ſcellighe·:

Van dat hout vāder boſchagen
af te houwē of wech te draghen·

Item wye dat geuon
den wort inden boſch afhouwende
enighe hout·valt inden boeten van
xiiij· ſcellinghe · in allen landē daer
men wijſt bi ſcepenen· eñ iſſet grof
hout van eens mans lencte · of ſes
voeten lanc· hi valt inden boetē vā
lx·ſcellinghe Item ſo wye gheuon-
den wort in eens heren lant of boſ-
ſche·draghende enighe hout afghe-
ſneden : dat den heere toebehoerde·
weet dat hi verualt inden boetē vā
lx ſcellinghe Ten ware hi alſo dat
den gene die alſoe gheuonden waer
draghēde dat voerſcreuen hout:ſeg
ghen woude· dat hi dat hout in een
ander boſch ghehaelt hadde·alſdan
ſoudet van node weſen te brīghen
den ghene die dat hout dragen ſou-
de metten houte ter plaetſen·aldaer
dat hi ſeggen ſoude·dat hijt gehaelt
heeft.eñ ſien of dat hout dat hi afge
ſneden heeft :te paſſe coemt op dat
hout · daer hi ſeit dattet afgheſnedē
of afgehouwen is · eñ oft nz te paſ
ſe en coemt · hi verualt indē boeten
voerſcreuen·eñ die ſcade weder ghe
gheuen Item ende offet gheſaeyde
hout ware · dat ſoudemen houden
voer diefte Item ſo wie hem vordt
gras te ſniden in eens anders lant·
hi verualt inden boeten van ·v·ſcel
lige: eñ die ſcade weder gheghevē ·

Te ſweren quade eeden

Item ſo wye ſweert eeni
ghe quade eedt· dat die clercken hie-
ten den leeliken eedt· verualt inden
boeten van lx·ſcellinge

Van leelike brieuen te ſenden tot
ſijnre moeder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item ſo wye ſent ſyn
re moeder enighe brieuen bi leelike
of quade propooſt: valt inden boe-
ten van x ſcellige na die oude cuſtu
men Mer om dat den coninc keyſer
is ĩ ſijn lant· daer om mach hi daer
of maken eñ ordineren tot ſijnre be
liefte· eñ heeft daer op gheordineert
gheſet te weſen drie daghen op die
caeck: eñ daer na gebannen vã ſijn-
re prouincien· Weet dat wi na ſijn-
re edit ons regulen moeten· of van
hem remiſſie hebben: want ghe᷑ an
der rechter en mach daer teghẽs dil
fereren noch ſetten minre boeten

Een ander reprochę of leelichz
op te ſegghen

Item ſoe wye andere
opſeit enighe reproche of leelicheyt
diffamatore · ghelijc als hem dief te
hieten· moerdenaer valſch eñ onge-
trouwe· of ſijn trouwe ghebrokẽ te
hebben· contrarie ſinen here· hereſe·
buggere: eñ ander ſaken daerinẽ of
gediffameert of onteert ſoude wor-
den in rechte· verualt inden boeten
van lx· ſcellinge· eñ is ſculdich met
rechte in allen plecken· daer hi hem
ghediffameert heeft· te ontſegghen
eñ dat in ſijn hals halen ·ende dz hĳ̃
hem hout voer een man van goede
ende vrie condicie : ende dat ſo wes
hi daer of gheſeit heeft contrarie ſi-
ne eere· dat hi dat ſonder ſake ghe-
ſeit heeft van hem · eñ valſchelijcke
ghelogghen

Van eens anders beeſte doot
te ſlaen

Item ſo wye eens an
ders beeſte dootſlaet· iſt onwetens
hi is ſculdich weder te gheuen den
prijſe vander beeſte: mids die inter
reſt ende ſcade· des is die beeſte ſcul-
dich hem toe te horen · ende dan ſoe
en vallen daer gheen boeten anden
here Mar iſt ghedaen wetens ende
met verraet · alſdan vallen daer of
thien ſcellinghe van boeten· ende dẽ
prijſe vander beeſte ·dat is te wetẽ·
hi ſal ghehouden weſen weder te ge
uen alſoe veel als die beeſte waer-
dich is· mits die interreſt ende boetẽ
van partie nader ſake·

Vanden beeſte vanden ghebuere
eens anders ghebuers beeſte doot
te ſlaen ·

Item of die beeſt van
den enen ghebuere doot ſlaet eẽ beeſ
te van hoer ghebuere· iſſet gheuon
den· dat die beeſte dier doot is dẽ an
deren eerſt angeuochten heeft Weet
dat alſdan vanden beeſte dier doot
is gheen reſtitucie en vallet noch en
behoert Mer of den beeſte een an
der beeſte dootſlaet: ſonder eerſt an
gheuochten te weſen ·den ghene die
die beeſte voer ſine hout of toehoert
die de ander beeſte doot ghesleghen
heeft· na dz die faite gedaẽ is· is ſcul
dich eñ behoert weẽ te geuẽ dẽ priſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vanden dode beeste met die intrest·
eñ daer en vallen anders gheen boe
ten Item of die beeste so quaet is·dz
si wtslaet·ghelijck als die voelen of
stierē· eñ die ghebuerē vreesden dat
si daer of scade mochten liden an ho
ren beesten Weet dattet behoert ge
seit te wesē den gene diet toebehoert
dz hi sijn beeste so wel bewaert dat-
tet niemant geen scade en doet·wāt
indien dattet na dier denōciacie ye-
mant eenighe scade doet · dat soude
wesen op sijn pericule: eñ soude we
der moeten gheuen die scade· het sij
dattet angeuochten is of niet· of dz
hise voer sine hont of niet

Te copē enige sake litigiose ·

Item so wye copet eni
ge sake litigiose·dats te segghē·eni-
ghe sake hangende in ghedighe deē
teghens den anderen ·of den ghene
diet coopt weet dattet in ghedige is
Weet dat hi in sulcke boeten valt:
als te verliesē den prijse die dē coop
bedraghen soude hebbē·eñ den vco-
per verliest die sake also vercoft·eñ
dat blijft tot proffite vanden heere
indient int einde vander pleyte hē
toeghewesen wort· eñ indien hi ver
lieser is· hi is sculdich te verliesē al-
so veel als die coop bedraghē heeft·

Van eens anders sake te nemen
bi maniere van faite·

Item so wye hem vor
dert te nemen eens anders sake bij
maniere van faite: segghende rede-
ne te hebben van des te doen ·ende
nochtans dat hi des doet sonđ recht
Hoe wel dat hi segghen woude dat
die saken aē hem verbōden sijn· die
hi also nemen wil · nochtans na dz
hi daer in met faite procedeert sonđ
beneficie vā rechte·hi verualt inden
boeten de quadruple ·van also veel
als die sake waerdich is ·die hi also
heeft willen nemen·

Te vercopen een sake tot veel
personen

Item die aen veel per
sonen een sake vercoopt·die hi wel
weet dz hi mar eens leuerē en mach
eñ tot een persone·hi verualt inden
boetē de quadruple vā also veel als
die coop bedraecht tot een persone ·

Sinen sculdenaer te vanghen
met faite

Itē soe wye dat hem
vordert te vanghen eñ te arresterē
met faite sinē sculdenaer:sonđ auc-
toriteit vā rechte:eñ hem seluē recht
Weet dat hi die sculde verliest·ende
den sculdenaer blijft daer of ontsla-
ghen ende quijt· ende daer toe moet
hij beteren teghens den rechter van
also veel tweewerf als die sculde be
draghen mach·:

Item van eens anders erue te ey
schen voerden gherechte·

Item wie dat hem vor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

dert te eyſchen voer rechte eens anders erue · eñ hi daer of verualt · hij valt indē boeten van · x · ponden · iſt leengoet ; eñ iſt eyghen lant · lx · ſcelliġe Eñ of den gene die dat erue ghehouden heeft : verualt · ende dat beuōden wort dat hijt met onrecht beſeten heeft · ende dat weyghert te geuen · hi verualt inden boeten van xx · ſcellighe ·

Van eens anders beeſte te beſluten

Item ſoe wye beſluyt eens anđs beeſte in wat plecke dattet ſi : ſo langhe datſe doot is bi ghebreke of van hongher · of den ghene die dat ghedaen heeft · voer rechte daer om betogen wort · ende hi dat ontkent : eñ teghens hem betuycht wort Weet dat biden ontkennē dat hi daer of doet · mits die interreſt eñ ſcade van partie · hi valt indē boetē van twewerf alſo veel als die beeſte waerdich is teghens den rechter · Eñ indien hi dat kent ghedaē te hebben · hi is vrij om die ſcade weder te gheuen an partye ·

Van yemant ſcade te doen mz wetenſcap ·

Item ſo wye wetens een andere ſcade doet · ende den ghene wyen die ſcade ghedaen is : hē beclaecht om reſtitucie te hebben · Of den ghene diet ghedaen heeft : tfayte ontkent · hi valt in dubbelde boeten vā alſo veel als die ſcade bedraecht eñ die ſcade weder ghegheuen Ende indien hijt bekent · hi ſal quijt gaen · mits die ſcade weder gheuende ·

Vanden baeliu in ſijn iuridictie te coopen enich lant om cryſme

Item of eenige baeliu in ſijn lant of iuridictie coopt enich lant of poſſeſſie om cryſme · die hi ter cauſe van ſijn officie den vercooper an doet · Weet dat die coop behoert te niete te weſen · eñ den vercoper behoert ſijn goet weder te hebben ; eñ den prijſe vanden coop behoert genomen te weſen voerden boeten opten cooper · dat is opten baeliu · diet alſo met machte ghecoft heeft · ende daer toe behoert hi ghepriueert te ſine van ſijn officie · inden wille van ſinen ouerſten · daer hi ſubiect of is ·

Vanden rechter gecorrūpueert ·

Item of die rechter of dat gherechte ghevonden wort corrūpueert eñ dat hi delay doet inder ſake · bi langer tijt dāt redelic is met rechte Weet dat hijt ſculdich is te beterē in boeten arbitrare : eñ daer toe ghepriueert te ſine van ſinē dienſte · Item offet ghuonden wort dat den recht gewelen heeft bi corrupcie teghens dat waerachtige vōueſſe vā der ſake Weet dat hi in boeten valt dat is te weten tgheent dat hi verlieſen of verboeren mach biden cuſtumen ende ghewoenten vandē lande

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ēn daer toe gheprjueert te weſen vā
allen dieſten perpetuelic ·ēn die ſca-
de weder te geuen anden beſcadicht
bi ſijn ſculde

**Vā aduocaet cor-
rūpueert ſonď adueu of veſtichept ·**

Item of enighe aduo-
caet gheuonden wort corrūpueert
teghēs die partie voer ypen dat hij
dighet · Weet dat hi verualt īden
boetē arbitrale :ēn daer toe behoert
hi te weſen gheprjueert van allē ad-
uocatien ēn die ſcade weder te geuē
an die partye ghehindert Itē of een
aduocaet int dīghen niet geueſticht
en wort hi verualt inden boeten vā
x·ſcellīghe : of dat hi ſeit iniurie te-
gens partye aduerſe buten ſijn ter-
men· hi iſt ſculdich te beterē promp-
tement anden rechter·ēn daer toe ſo
verualt hi inden boeten van xx·ſcel-
linge:ēn tot elcke mannē vandē ho-
ue·x·ſcellinge · ēn iſt inden houe vā
den here cottier daer en valt nz dā
xx·ſcellīge anden here

**Yemant te doē dachuaerdē voer
een anď here dan voer ſijns ſelfs**

Itez ſo wye een ander
doet dachuaerden voer eenē anderē
rechter dan voerden rechter vandē
verwerer· ten ſi bi preuilegie diemē
heeft van des te doen:of bi cōmitti-
mus daer op ghegheuen biden pri-
ce·iſt in eyſch:den eyſcher verlieſt ſi-
nen eyſch.ēn nīmermeer en mach hi
daer toe comen·ēn hi verualt inden
boeten van alſoe veel als hi eyſchet
Ende of den verwerer hem daer op
laet verdachuaerden ; ēn hi ſorteert
iuridictie· hi ſal verlieſen alſoe veel
als den eyſch bedraecht Ende of den
rechter die des doet : anneemt ſulke
iuridictie: ſonder cōmittimus van-
den ouerſten ·hi valt indē boeten te-
ghens den ouerſten·daer om dattet
is in edel materie ·

**Dē aduocaet of procuroer te da-
dighen metter partye ·**

Item of den aduocaet
of procuroer dadīghet mett partie
om andeel te hebben anden querellē
die beleit ·Weet dat hi verualt īden
boeten arbitraire ten diſcrecie van-
den rechter·na die ſake·ten faculteit
vanden aduocaet of procuroer· ēn
daer toe behoert hi gheprjueert te ſi-
ne vander officie :ēn die composeur
daer inne·behoert des te beterē ·tot
diſcrecie vanden rechter

**Vanden officier ſine goeden te
vercoopen ·**

Item of iemant offi-
cier is van enigher ſtede of heerlichz
om vreeſe · dat hi ter cauſe van ſine
officie ghehouden is aender ſteden
daer hi officier of is : vercopet ſijne
goeden of ſetſe yemant in handē be-
dectelic· Weet dat of den ghene diet
coopt wel weet dat den ghene diet
vercoopt· dat doet: om te ſcuwē ēn
te verafteren trecht vander ſtede· of

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vanden heere · daer hi officier of is:
den coop sal te niete wesen · ende hij
valt inden boetē vā soe veel als die
coop bedraecht die hi daer of gedaē
heeft ¶ Te ontkennen brieuen
ghescreuen van sijn hant

¶ Item weet als dat soe
wye brieuen die van sijn hant ghe-
screuen sijn missaect : biden welckē
hi yemant gheloeft heeft enighe sō-
me ghelts te gheuen of andere sake
Wortet betuycht dattet hantgescrif
te is vanden ghenen diet missaect ·
hi verualt iden boeten van dubbel-
be ghelofte ¶ Te herbelerē int
coren in verboden tijde

¶ Item so wye gheuon
den wort inden groene coren herbe-
lerende in verboden tyde · hi v̇ualt
inden boeten vā · v · scellinge ·

¶ Van mis inden weghe te voerē ·

Item of int voeren eni
ghe misse yemant dat mis indē we-
ghe storte · Weet dat sonder gracie
des herē mē dz nz en mach opheffen
op boetē van lx · scellīge parisijs ·

¶ Van een edel man te misdoen ·

¶ Item of een edel man
misbruyct boetē ciuile · die niet en is
of en behoert te wesen arbitrare bij
port van wapen of sauuegarde en
frainte · of bi onbehoerlike vergade
rīge · daer of dē conīc eñ sinē officie-
ren behoert die kennesse ; eñ an gheē

ander · hi en verbuert niet meer dan
xl · scellinghe Eñ waert dat hi mis-
dede ter cause van sijn edel houdige
als van sijn leen ende van sijnre iust
ticie · indien hi eenich heeft : eñ van
alle tgheent dat daer of ancleeft · of
spruyt · eñ die tot sijnre iusticie aen-
gaet : alsdan misbruyct hi · lx · pont ·
Ten si dat hi hem te houe seggē eñ
houden wil voer kaerle of onedele :
want alsdan en soude hi niet v̇boe-
ren dan lx scellinghe · hoe wel dat hi
tot dier tijt toe gehoudē ware voer
edel Eñ also ist gheuseert in waerli-
ke houen

¶ Vanden onghelden diemen hiet
vinages eñ pontenages . dat is ghe
lijc straetghelt eñ brugge ghelt

¶ Item tis te weten dat
dat recht vanden ghecōmitteerden
vanden oudē vinages eñ pontena-
ges behoert ghehouden eñ bewaert
te sijn op alle comanscap : eñ en be-
hoert nyemant daer of vrij te wesē ·
ten si dat hi daer of thoent speciale
preuilegie · daer teghens · eñ so wye
die transgresseert metter betalighe
valt inden boeten van lx scellighe ·

¶ Vanden sout solder ·

¶ Het is te weten dat in
den lande · daer die tribuyt vanden
sout soldē stat heeft Niemāt en mach
sout copen dan andē solder vādē he
re · eñ soe wye ter contrarie doet : hi
verualt inden boeten · die sijn daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

toe geordineert :eñ verliest daer toe dat sout

Van billoen te dragē

Item so wye gheuonden wort draghende enich billoen ī andere weghen · dan inden naesten wech vander munte vanden heere· onder wyen dat hi ghuonden wort Weet dat alle billoen also gheuōdē is geapplicquiert anden here·ende daer toe den lichame vandē drager of vanden ghene wyen dat gheuonden is toebehorende· eñ syn goeden syn inden wille vanden here: eñ an den ghenen die hem houden ende exploitieren behoert toe dat vierēdeel vanden billoen·

Van syn lant te vercopen ·

Item behoert lichtelic gheweten te syn· dat so wye syn lāt vercoopt of beswaert· den here toebehoert dz recht seignourale of heerlicheit·dat is den tienden pennīc vā den prise vander vercopinghe·isset erflic: eñ ist tot lyftocht·die helft vā den tiendē pēninc Ende ghi moecht weten dat escauges of manghelige van erue equipolle tot vercopīghe· Also doen mede huwelike gauē· tē waer bi also dat den vader liet sinē outstē soen in voorderscap syns huelics syn leen·dat hem bi successie na synre doot comē soude ·Eñ dat den vaū hem daer of doot maect t stont voer recht: wāt alsdā en soude daer of niet vallen dan versoec andēhere· die den sone sculdich ware te betalen Eñ oft ghebuerde dat yemant obligierde of beswaerde syn lant of erue met lyftocht·of losrenten:of in den wille vanden vercoper te lossē binnen drie iaren ·Weet dat alsdan daer gheen recht en valt vanden tiēde pennīc anden here te eyschen binnē de voerscreuē drie iaren: bider redene·dat biden custume locale:men mach dat lant of erue wel beswarē· den tyt van drie iaren:sonder cōsen te vanden here· eñ niet meer Ende daer om tenden die drie iaren· wortet niet weder ghecoft biden vercoper · den heere heeft recht te eyschen syn recht: welc recht behoert ghenomen te wesen· int ghelt vandē coop in ofslach vanden vercoper Item den cooper behoert te betalen trecht vanden gerecht· voer wien dē coop ghemaect eñ geleden is na die custume vander plecke metten rechte vā den baeliu of meyer· die de rechters vermanē:

Vander boeten criminelen eñ niet capitalen Ca·CCC·lvi

Ghesien vanden boeten civilē:so volcht te sien vā den boeten criminelen :die perpetieren bi valschen eedt te doen tot preiudicie van andere So moechdi weten· dat so wye sweert eñ tuycht bij valsche tughen· bi bede of onghelt of om andere te hinderē ·weet dz hij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ghehouden is van boeten als val·
sche·dat is te weten gheset te wesen
op die caeck drie daghen: eñ ten der
den daghe hem teikenen inder wan
ghe metten teyken der iusticie·of vā
den here Hoe wel dat die rechten ca
non verbieden dat nyemant ghetei
kent en si int aensichte die ghescapē
is naden ghelijckenisse eñ beelde ōs
liefs heren ihesu cristi: Mer na die
custume locale·wort dit ghedan

Te sweren ōbetamelic god ende
sijn lieue moeder maria

Item soe wye sweert

of spreect onbetamelic van god eñ
vander heyligher maghet maria:
valt inden boeten vā gheset te wesē
drie daghen op die caeck·eñ an sinē
hals ghehanghē groote letteren: so
dat een yghelic sien mach ende lesē
diet lesen can: die sake waer omme
hi alsoe ghesett is op die caeck·ende
daer na ghebannen vander prouin
cie ofte heerlicheit

Vandē coninc of van sinen heere
onbetamelic te spreken

Item so wye vanden

coninck·of van sinen here·of prin·
ce spreect ontbetamelic bi forme vā
iniurie Weet dat hi veruallt in pey·
ne vandē boeten·als ghesett te we·
sen drie daghen op die caeck: eñ ten
laetsten dach geteykent te wesē met
ten teyken vander iusticie eñ ghebā
nen vander prouincie·eñ daer toe
in boeten ciuile arbitralis·

Van touenaers of waersegghers

Item ende of yemant

gheuonden wort gokelaer·touena·
re·of waersegggher wesende·die an
der luden scade of preiudicie gedaē
heeft·bi sijn touerie of gokelerie·hij
valt inden boeten vā ghesett te wesē
op die caeck·behangē met grote let·
tere: soe dattet een yghelic sien mach
ende lesen die sake waer om hi also
aldaer geset is·eñ int eynde behoert
hi gheteikent te wesen of ghebarnt·
na dat die sake begheert

Te wesen suspect van diefte

Item so wye gheuon

den wort van diefte suspect·valt in
den boeten van ghebannen te wesē
drie iaren: eñ behoert daer om ghep̄
ueert te wesen van allen officien eñ
van allen poorterien·van allen dig
niteiten: eñ gereputeert te wesē als
infame·eñ hebben verloren die aut
woerde te houe Item so wye geuō
dē wort ghestolē te hebben die waer
de van v scellinghe ende daer en bo
uen·totter waerde van x·scellinghe
·ij·pennige·valt inden boeten van
dat oore af te sniden·eñ ghebannen
om de eerste diefte: mer om die andē·
de is hi waerdich te hangē Item so
wie steelt paert of merrie·of dz yser
van enen ploech·of kerckelike goe·
den·of yet wt sijns meesters huyse
of oeck yet wt den huyse van sinen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

waert · daer hi gheherberget is: om die eerste diefte in deser sake · het sij groot of cleyn hi is waerdich te hā-gen · Item so wye eens anders kint steelt · hi verualt naden rechte inden boetē arbitraire · tot discrecie vandē rechter · ende isset met crachte: daer toe is peyne capitale Item soe wye eens anders sake neemt mit crachte hi valt in peyne de quadruple van-der waerde vander sake

Ander boeten die criminelen sijn en̄ capitalen Ca·CCC·lrij

Oter nae volcht van den boeten die criminelen en̄ capita-len sijn So is te weten dat soe wye gheuonden is gestolen te hebbē die waerde van x · scellinghe · of daer en bouen · bi diefte of furt · hi veruallet inden boeten criminele en̄ peine ca-pitale · als ghehanghen te wesen · so dat hi doot en̄ verworghet si Ende of den diefte mach gerestitueert sijn an partie · dat ismen sculdich te doē of des niet · men moet die scade lijdē Want den rechter en is niet gehou-den te restitueren die furt of diefte: ten si dat hijt aenden dief vindet: of dat hijt bewijst in sijn bedriue

Een ander doot te slaen met hee-ten moede

Itez so wye dootslaet een ander bi heeten moede na custu me locale · na dattet bi daghe is · hij veruallt ĩden boeten criminele en̄ ca-pitale · sulke als ghehanghen te we-sen: so dat hi doot en̄ gheworghet si Ende na sōmighe plecken op eē rat en̄ na sōmighe plecken · al leuēde be dolven · En̄ ist bi nachte: hi behoert ghesleept en̄ ghehanghen te wesen totter doot Yemant sijn goet opten weghe te nemen ·

Item so wye eens an ders goet inden weghe neemt · hoe wel dattet metten liue niet misdaen en is · en̄ dat hi bi deser maniere niet meer ghenomen en hadde · dan ses pēninghen: soe valt hi in peyne ca-pitale: sulc als ghehanghen te wesē ende gheworget · en̄ die diefte weder ghegeuen anden bescadicht · indien dattet gheuōdē wort metten gheuā ghen · of dat hijt bewijst inder heer-licheit vanden here daer hi gheuan ghen is Van moort te doen

Item so wye dat gheuō den wort moort ghedaen te hebben het si bi daghe of bi nachte · behoort ghesleept te wesen · ende ghehangē totter doot · Van yemant te dooden met couden moede

Item soe wye een an der doot slaet met couden moede ge lijc als met verraet · of met verspij-dinghe · hi behoert ghehanghen te si ne en̄ gesleept totter doot ·

Een vrouwe te smijten dewelc-ke die kint draghet ·

nota

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Item ſo wie een vrou
we ſlaet die kint draecht:ſoe dat die
vrucht van haren lichame ghedoot
ſi·dat die clercken hieten⌊Crymē de
auchis⌋·ſulcke behoren gehanghen
eñ gheſleept te weſen totter doot

Van een vrouwe te ontſcakē die
onghehuelict is

Item ſo wye ontſcaect
ket onghehuelicte vrouwe:ſonď dē
danck van vader ende moeder · of
ſonder den danc vanden vriendē·in
dien ſi gheenen vader of moeder en
hadde· eñ indien hi haer inď ontſca
kīghe beſlaept.behoert gheſleept te
weſen eñ gehangen totter doot Eñ
indien hi haer niet en beſlaept:ende
brenctſe in behouden ſtede eñ eerber
ſonder haer te beſlapē of te miſdoē·
Weet dat hi behoert gebannen te ſi
ne uten lande·eñ ſijn goeden gheſet
inden handen vanden here: eñ bidē
ſeluen geregiert te weſen:ter tijt toe
dat hi weder ghecomen ſal weſē tot
obediencie van iuſticie die vrouwe
weder ghebrocht ſonder miſdoē·eñ
beteren die rapt bi hem alſo ghedaē
Ende indien hi des niet en doet·hi ŏ
lieſt ſijn goet eñ en mach noch en be
hoert nymmermeer enighe ſake te
hebben die vander vrouwe coemt:
Eñ bi beſcreuen redenen en mach hi
haer niet hebbē tot enen wiue bi eni
ghe trouwe die waerdich ſi

Vanden maghen te ghehenghen
die ontſcakinghe ·

Of die maghen van
der vrouwe die ontſcaect is inď ont
ſcakinge conſenterende ſijn :eñ des
thonē · dat ſi daer om trecht niet en
veruolgen· eñ en doen gheen diligē
cie weder te hebbē die vrouwe Weet
dat ſi vallen inden boeten arbitrale
voerdē rechter · eñ priueren hem ſel·
uen daer bi vander ſucceſſie· die hē
van haer ſoude moghē comen ·:

Yemant te beuichtē op ſijn goet·

Item oft ghebuert dat
yemant bi hem of bi ſijn hulpers ee
ander beuicht op ſijn plecke eñ miſ·
doet·eñ die ghene die angheuochten
ſijn quetſen of ſlaen den ghenen die
hē beuichten Weet dat bi beſcreuen
redenen ſi dat niet en ſijn ſculdich te
beteren anden here Mer die anuich
ters vanden doden of ghequetſt vā
hoer gheſelſcappe ·eñ vanď doot of
quetſure alſo ghedaen· behoren die
angheuochten vrij eñ quijt te weſē·
eñ men is hē noch ſculdich te beetrē·
datmen hē alſo angheuochten heeft
eñ beſcadicht· of op gheloopen·op
hoer plecke· op haer beſit·of huys·

Vanden bewarer die geuanghē
te laten gaen

Item ghi moecht we
ten dat of die bewarer der gheuāge
niſſen bi ſijnre ſcult yemāt laet ont·
gaen uter geuangeniſſe; hi verualt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in alsulcke peyne eñ boeten als den
gheuanghē die ontgaen is sculdich
was te draghen· ist in ciuile·eñ ist ī
criminele indē boeten arbitrare vā-
den here wyen die gheuanghenisse
toebehoert·hoe wel dat bi scerpheit
des bescreuen rechts behoert te we-
sen peyne detaliō

Vā verrade
rie te volghen tegens sinen here

Item soe wye veruolcht
enich verraet teghens sinen heere of
teghens sinen edelen state Weet dat
hoe wel datet verraet nz volbrocht
eñ si·Nochtās willen die bescreuen
rechtē·dat den traitoer verualt in
alsulcke peyne als sculdich waer te
doen den verrader selue· īdien hi ge
houden waer biden rechter

Den siecken te belettē indē doot·

Item so wye enich be
let gheeft yemant· dat werct inden
wee vander doot·of dat hi belet ye-
mant testament te maken· bi wege
van fayte· valt inden boeten arbi-
trale:eñ behoert ghepriueert te we-
sen van alle die successie vandē doo
de of vanden ghifte die hi hem ghe-
maect soude hebben in testament·

Vanden ghenen die hem verdoē
ōf dooden

Item ghi moecht wē
ten dat die goeden vanden ghenen
die hem verdoen of dooden bi despe
racie:sijn gheconfisquiert andē here
onder wyen datse sijn:op dat dē he
re alsulcke iuridictie heeft:dat hi vā
der sake kennen mach· daer om dat
hi also gheuanghen ghehoudē was
den ghene die hem also verdaen of
ghedoot heeft bi desperacie

Mer of yemant bi siecte vā hoof
de·of van raserie: die hem opcoemt
hem despereert· Weet dat daer om
niet en behoert den lichame geuoert
te sine an die iusticie·noch sine goe-
den en sijn niet verbuert of ghecon-
fisquiert·hoe wel dat die custumierē
daer of useren ter contrarie: eñ voe
ren dat lichaem tot executie vā iusti
cie· eñ confisquieren hoer goeden

Yemant te accuseren of wroeghē
van cryme tegens den here of rechē

Na bescreuen recht so
wye voer recht accuseert yemant in
sake van cryme· indien dat hi ghe-
uonden wort valsche wroegher int
eynde vanden querelle: hi verualt ī
peyne detaliō· dat is dat hi behoert
te draghen alsulcke peyne·als dē ge
accuseerdē sculdich soude gheweest
hebben te dragen·indien hi verwō-
nen geweest hadde Eñ also behoer
det ghehouden te wesen met rechte
ten waer die moderacie die geschiet
vanden procuroers van officie·die
die conclusien criminelen doen·ende
partye ciuile Mer na sōmige custu
miers:so wie verualt vā accusacie
in cas vā cryme van symple partiē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

deen teghens danders · het si bi ghe-
breke van tughen · het si dat bi syn-
re beliefte den veruolgher hem ver
draecht van sinen veruolghe bi sinē
wille · Den veruolgher in deser sa-
ke behoert ghebannen te wesen vā-
den lande of vāder stede: eñ behoert
te gheuen die boeten anden here: eñ
an partye die costen

Syn vader of moeder te doden ·

Item so wie dootslaet

syn vader of moeder · behoert gherō
demneert te wesen te verliesen die
erfnisse: so onbetamelic is die sonde
Eñ bi bescreuen recht · hi behoert ge
set te sine in eenen leren sack · eñ met
hem behoert te wesen een ghevuert
of gelibbet hane · een hont · een sym
minckel · eñ een serpent: eñ also ghe
worpen inder zee · of in die alrē mee-
ste riuiere vanden lande · ten eynde
dat den delinquant of misdadē ver-
liesen mach hemel aerde ende lucht:
want hi en is niet waerdich te bliuē
opter aerden of inder lucht

Syn kint te dooden ·

Item so wye syn kint

doodet sculdelic is van sulcker pine
als voerscreuen is vanden gene die
syn vader of moeder dootslaet

Yemant leden of lit af te houden

Item so wye yemant

afneemt of afhoudet eenighe ledē of
lit · ghelijc als af te houden een hant
of een voet · hi behoert te verliesē ge-
lijcke leden · ende daer toe verliest hi
syn huusraet gheapplicquiert andē
here Item so wie een andere ōfeemt
van syn leden: behoert te verliesen
alle syn huusraet teghens den heere
wtgeseit die prouisie die dē gequetstē
daer of sculdich is te hebben · na die
faculteit ende moghentheyt vandē
goeden ·

Vanden misdaet vanden weese ·

Item oft gebuert dat

een weese is van sulcker tyt eñ out-
heit · dat hi weten mach · dat hi doet
eñ perpetreert sake: waer ōme pyn-
ne capitale daer of volghen soude ·
indien hi geen weese en ware Weet
dat om synre ioncheyt niet bliuē en
sal · hi en sal draghen pyne capitale
om die redene · dat malicie of subtijl
heit daer suppleert · Mer indien hy
so ionc ware eñ so innocent · dat hy
niet en kende of hi quaet of goet de-
de · alsdan leit daer inne remedie vā
slaghen: of andere punicie nadē out-
heyt Exemple Het gebuerde
dat een knechtkē vander tyt van xi ·
iaer: speelde met eē meyskē van iiij
iaer · of daer ōtrēt Dat meyskē spelē
de toech hē syn caproē of: eñ hi was
scurft: eñ was bescaēt eñ toernich Daer
eñ suppleerde daer in malicie Daer
na heeft hi geuōden dat meyskē bu-
ten dē volcke int veelt: eñ heeft haer
ghesleghen met eenē steen int hooft

so dat hise doot ghe slagen heeft So
gherige als hi haer doot sach· hi he
uet haer wech ghesteken ten besten
dat hi conste en̄ mochte· Niettemin
het wort ghewetē dattet also ghe-
daen was· hi worde ghevāgen ·En̄
daer om dat die sake groot was en̄
twÿfelachtich van sōmighen ō sÿn
re ioncheit · Hi wort ghebrocht int
parlement · Alle ghesien· en̄ dat hÿ
die malicie daer in gesupplеert had
de· het wort ghewesen· dat hi ghelle
pet en̄ ghehanghen soude wesē En̄
dit accordeert dat bescreuen recht
[C·li·ÿ·ru·si aduers? delictū in cri-
minalibus] Item het is te weten
dat of een ionc man die so out is. dz
hi sculdich is te weten of hi quaet of
goet doet bi redene van sÿn outheit
ghelijc als van xÿ· iaren en̄ daer en
bouen: perpetreert sake of crÿme ca
pitale· bi bescreuen rechte is te corri
gieren nader sake :ende tot discrecie
vanden rechter En̄ als vander out
heit weet · dat of hi van sulcker tÿt
is· dat hi mach bider cracht vā sÿn
lichaem ghedaē hebben crÿme capi
tale· om sÿn outheit en behoertet nz
te bliuen· hi en sal capitalic ghecorri
giert sÿn· wāt die outheit en ōtscul-
dicht den sonden niet· nae dat hÿ in
der macht is van des te doen·

Te wesen sodomite ·

Item so wie betuyght

wort zodomÿte· voer die eerste rey-
se behoert hi te verliesen die cullen·
om die anderde reyse behoert hi te
verliesē sÿn lede of vede · en̄ om die
derde reise behoert hi verbrandt te
wesē Wech te nemen enige pa-
len die gestelt sÿn met recht·

Item soe wye wech doet

of valschet enige palen die mz recht
ghesel sÿn· verliest alle sÿn goeden:
en̄ sÿn gheconfisquiert anden conīc
of anden here hoghe iusticier ·en̄ be
hoert ghebannen te wesē op die gal
ghe· en̄ in sōmige pleckē verliest hÿ
sÿn lijf Yemant doot te slaē bi
auontuyre·

Item so wie een ande

re dootslaet bi cas van auontuyre:
bi bescreuen redenen en behoert hÿ
daer om niet te vallen in peyne· op
dat des also ghewetēn sÿ sekerlijck·
Hoe wel dat die custumiers segghē
dat in crÿeme gheen auontuyre en
valt· ten valt in peyne vander doot
of inder remissie vanden prince En̄
dat die bescreuen recht daer toe geē
pÿne en set· blijct bi· [C·li·x·ru·exē
plū litterarū imperatorū·

Vanden dief te slaen stelende

Item so wye een dief

dootslaet stelende· of dat hi bi nacht
coemt om te stelē: of so wye bi nach
te coemt om den man doot te slaen·
na bescreuen recht ·hi en verualt in
gheen peyne [C·li·ix·ru· de siccariÿs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

l·si alligas latronē]
¶ Van saken die begheren ghetepe
kent te wesen

Item na bescreuen recht
so wye misdoet in saken waer ō dz
hi behoert ghetepkent te wesen int
aensicht ·als ghewoenlic is bi custu
me locale Weet dat nae tvoerscreuē
recht·niet en is gheconcedeert de def
facieren of te mismaken die facie ge
maect naden beelde ons liefs heren
mer behoert te hebben correxie equi
polle Ende naden custumiers:ende
inden lande aldaermen vseert bi ca
stume locale ·die in sulcker sake ghe
bruyct·hi behoert gheset te wesē iij·
daghen op die caeck:eñ ghetepkent
te wesen metter stede teycken al heet
in sijn waughe Eñ also vseertmen
daer of na custume vā waerlike ho
uen · l·C·libro·ix·rubrica dicta l·
si quis· ¶ Van vrouwe die haer
misbruyct·

¶ **Ghi moecht ende sijt**
sculdich te wetē· dat of een wijf mis
doet: so dattet valt in pijne capita-
le·si ist sculdich te draghen:ghelijck
als een man nader sake:mer in boe
ten ciuile : si en verualt niet dan in
halue boetē·daer den man heele boe
ten gheuen soude·ghelijc als of den
mā misbruychte boeten van lx scel-
linghe · dat wijf en soude niet meer
misbruycken dan xxx·scellinge:ende
van ander boeten des ghelijcs· Itē
en behoert dat wijf niet gheuangen
te wesen in yser noch in hout noch i
enighe vangenisse·dat horen lichaē
hinderen mach·of hoer memorie v-
liesen:want si weer eñ cranc sijn vā
naturen Mer wel moghen si gheset
sijn in breede vanghenisse nader sa
ke ·eñ met haer ghesellscap diese be-
waren Want bi bescreuen recht Ee
wijf en behoert gheen vanghenisse
te hebbē ·dan bi forme wel bewaert
te wesen bi iusticie · ꝛc·

¶ Die cōstitucien royalen :eñ ordi-
nanciē op die faitē vandē iachtē vā
dē boschagē eñ forestē indē conincrijc
eñ die riuierē royalē· ¶ Ca·ccc·lviij

Hier nae volghen die
cōstitucien vandē conic eñ or-
dinācien opten faitē vandē iachten
eñ visscherijē·soe wel inden bosca-
gen eñ foresten vanden conīc·als i-
den riuieren · die inden termen sijn
vandē conincrijc · daer of die kēnesse
of toehoert·optē faitē vādē boscha-
gen· vāden wateren:vandē vogelē
als reygers faisanen·eñ alle andere
Daer of die copie hier na volcht Ge
geuen onder tzegel van iacob dē kei
ser meester eñ enquesteur vandē co-
nīcrijc van vrancrijc·anno ·M·ccc·
lxxvij·ghemaect bi instructie·eñ ge-
biet te houdē op die boetē tgeēt dat
hier na volghet Eerst ist vbodē·als
datter nyemāt en si dewelcke die hē
vordert te visschen inden riuieren

voerscreuen·bliecken·snoeckē·baer-
sen·carperen·of ander visschen:ten
si bi also dat die voerseide visschen
sijn vander lancte vanden lancsten
vīger van eens mans hant· opten
boeten van lx scellinghe ·Item dat
niemant en vischet inden voerscre-
uen riuieren palinghe die niet waer
dich en is·viij·pennīc stercke munte
hi en worde weder inne gheworpē
op die boeten van lx scellinghe·

Item dat nyemant en vanghet ī
den voerscreuen riuieren enige ven
doises of gardons·van wat groote
of quantiteit dat si sijn:durende dē
tide van midmaerte tot midmeye·
om dattet is inden tide datse werpē
Item sijn verboden alle engyenē of
netten met garen ghemaect· die soe
cleyn sijn· datter een penninc tour-
noys ghemunte daer doer niet en
machte int platte ·op die boeten vā
lx· scellīghe · van midmeye tot ba-
misse toe Itē sijn verboden alle en-
gynen of netten ghemaect met sterc
ken garē: om te vischen inden voer
screuē riuieren·die so dicht sijn·dat-
ter eē parisys niet doerlidē en mach
van bamisse tot paesschen toe: op
die boeten van lx·scellinge ·Itē sijn
verboden alle instrumēten vā hout
het sijn corue of ander· die soe dicht
sijn· datmen daer doer niet stekē en
mach die hāt· op die boetē vā lx·s:
Item sijn verboden die boucens of
corfkēs eñ andere instrumenten·die
anden voerscreuē coruen vereenicht
sijn· datmē daer doer niet steken en
mach den cleynen vingher: op den
boeten van lx scellinghe Item gene
ralic sijn verboden alle netten eñ en
gynen· hoedanich datse sijn van ga
ren of van hout inden voerscreuē ri
uieren ·eñ des nachts daer laten vā
midmaerte tot halfmeye · Item die
wercluden eñ makers der seluer net
ten·eñ die vercopers vandē vischen
teghens eñ ouer die voerscreuen or
dinancien·vallen inden boeten van
lx scellinghe · eñ die visch eñ nettē al
so gheuonden ter contrarie:gheap-
plicquiert te wesen anden coninc·
Item si sijn sculdich te lesen die ōbo
den vischen: indien si enighe gheuā
ghen hebben· eer si wt dat wat sijn
Eñ indien si wt dat water warē be
uonden met verboden visschen· die
ghene die daer mede beuonden sullē
wesen: vallen inden boeten van lx·
scellinghe :eñ die netten verbarnt ī
openbaer plecke Item is verboden
dat niemant van wat state dat hi si
en mach maken noch hebben grafte
chantepleure noch āders· die mach
of sculdich is te wateren wt die sel-
ue riuieren

Die forme eñ maniere vanden
iachten inden bolschagen eñ foreestē
vanden coninrrike·ende elders

Capittel ·CCC·lix·

Nae dat geseit is van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

den vischerie̅ en̄ vanden nette̅ daer
toe behorende Daer na volcht te sie̅
en̄ te thoonen die forme en̄ maniere
vāder iacht vanden bolschage̅ en̄ fo
resten vanden conincrijc en̄ elders:
So is te weten ·dat onedele moghe̅
iaghen met honde̅ om hazen of coni
nen· op dattet niet en si met netten·
of andere enghinen en̄ buten gaerde̅
of waranden ·en̄ groote beeste̅ :als
harten en̄ andere Mer den edel mā
mach des doen met sulcke enghinen
of nette̅ alst hem belieft bute̅ gaerde̅
En̄ indien hi gaerde hadde· daer so
mochte hi in iaghen tot sijnre belief
te Item is verboden anden onedele̅
dat si niet en voghelen na faisanen
of partrijsen met wat netten dattet
si·op die boeten van lx·scellighe:en̄
die netten verloren · Wtgheseit die
edele mannen en̄ heren in hoer heer
licheit· aldaer si hoge iusticie hebbe̅
en̄ waranden: ten si dattet si bi lice̅-
cie en̄ orloue van he̅ in hoer heerlic-
heit en̄ lant Item alle edele mannen
moghen iagen in hoer lant en̄ heer-
licheit om groote beesten·en̄ in hoer
gebuers heerlicheit· ī dien si daer of
macht hebbe̅ en̄ possessien: bi he̅·of
bi horen voersaters ·en̄ anders niet
Ite̅ baroene̅ here̅ of andere iusticiere̅
noch ander edel mannen·en̄ bi sterc
ker redene onedele : en moghe̅ noch
en behoren te iaghe̅ buten hore̅ wa-
randen om wat beeste dattet si nad
sonnen nedganc tot haren opganc·
op die boeten ·Item dat nyemāt en
mach vanghen noch iaghen wye hi
si·hi si edel of onedel met netten om
reygeren · anders dan met voghele̅
daer toe dienende : mer den baroen
mach dat wel doe̅ ·en̄ die boete daer
of is lx pōt parijsijs Item en mach
edel noch onedel vanghen enige du
uen mit wat enginen dattet si:sond̄
te veruallen in boeten arbitrale: en̄
die scade weder te gheuen · Item en
mach noch en behoert niemāt te vā
ghen noch te soecken gibier mz wat
voghel dattet si inden warande̅ vā
den coninc op die boeten van ix scel
lige·noch oer dragen eenighe garen
inden voerseiden waranden·om te
vanghen enige coninen · haze̅·noch
andere voghelen:op te veruallen ī-
den boeten arbitrale Item is verbo
den dat gheen onedele so coene en sij
in sijn huys te hebben engyne̅ noch
garen om grote beesten noch cleyne
te vanghen·faisanen noch partrise̅
op die peyne die netten te verliesen·
en̄ gecōfisquiert te sine ande̅ volcke
vāden conīc ·diese eerst vinden sal·
Ite̅ is v̄boden dat niemant dan pri
cen en̄ baroenen in hoer heerlicheyt
vanghen en mach ·noch doen van-
gen met gheenen enghinen noch net
ten · valcken ·hastoers·laniers·tir-
celet·laneret ·ostoer :noch geerfaulx
ten si bi consente ende orloue van-
den seluen heeren · wyen des toebe-
hoert en̄ angaet En̄ die voerscreuen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

vogelen so geringhe alse geuangen
sijn behoren gebrocht te wesen andē
voerscreuē prince eñ baroenen · Eñ
sij behoren te hebben seker prise om
elcken voghel . dats te weten om dē
valcke of vanden geerfaulx x · pont
tournoys · vandē edel tiercelet of vā
den ostoer van elck v · pōt tournois
vanden lanier l · scelling · vanden la
neret eñ tiercelet eñ vanden ostoer ·
voer elck l · scelling Item en mach
noch en behoert nyemant inden bos
chaggen · eñ foreesten vanden conīc
te vangen enighen sperwaer inden
nesten : noch daer na te voghelen in
enigher manieren · opte boeten van
lx · scelling van elcken voeghel alsoe
gheuanghen Item of den edel
man al vlieghende den vogel vliest
so dat hi daer of verliest dat ghesich
te · eñ dat hijs niet vinden en mach ·
eñ een ander die vint · die daer mede
weet of wil vliegen · eñ die bewaren
wel mach hijt doen sonder misdaet ·
ende of hi die verlore al vlieghende
doende dat hi sculdich ware · eñ als
toebehoert tot vlyegen des valcken
hi en soude daer an niet misdoen
noch in boeten vallen : hoe wel dat
den here wye den walcke eerst toebe
hoerde · die quame weder halen · eñ
dat hi wiste dat den gene diese alsoe
gheuangen hadde · heeft ghehouden
ende bewaert alsmē een valcke scul-
dich is : ende daer mede vlieghen · eñ
dat hien int vliegen verloren heeft :
na dattet inder waerheyt alsoe ghe-
vonden ware : hoe wel noch dat den
valcke ghete ykent ware van des he
ren teyken · Mer of den gene die den
valcke soude geuonden hebben · als
voerscreuē is · die verloren hadde of
vercofte · of dede wten lande dragen
so dat hi niet en wiste waer dat hi ū
varen ware : noch wyen hebben sou
de · hij waer die sculdich te beteren ·
anden ghenen diet eerst toebehoerde
bi die arbitrage vanden prince van
den lande · eñ daer en behoert anders
geen rechter · ten waer dat sijs eens
worden · Eñ of den gene die dē valc
ke geuondē hebben soude als voer-
screuen is : den valke ghegeuen had
de een ander edel man die voghelen
houden eñ vliegen mach : soe soude
hij moeten noemen den gene wyen
hijt ghegeuē soude hebben : eñ bren-
ghen den eysscher vanden valcke al
daer : na dat hi die teykē seggen sou
de : of dat hij sekerlic bewijsen ende
tonen soude dattet hem toebehoert ·
eñ dat hijt int vliegen verlorē heeft ·
hi isset sculdich weder te hebbē van
den genen diet gegheuē is bidē recht
van faucouuerie . Eñ of den valcke
storue inder bewaernisse vandē ghe
nen diet alsoe geuōdē heeft als voer-
screuen is · eer hi die ontslegen wort
biden recht van faucouuerie · eñ be-
hoerlic daer of ontlast · hi moet daer
of rekeninghe geuen · na dattet in si
ne bewaernisse eñ handē ghewe est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ſal hebbē·eñ dat des ſekerlic gewerē
ſal ſijn· Weet dat daer ōnz en blijkt
den gene diet alſo geuondē heeft·of
gehadt heeft ī bewaerniſſe· en moet
ſeggen dat den valke hē of geſtoruē
is:niet tegenſtaende enige goede be
waerniſſe die hi daer of heeft mogē
doen Eñ daer of in exemple te doen
blijken dattet alſo ſi:tonēde die voe
ten vanden valcke·van ſinē vloege
len·eñ vanđ ſtaerte :eñ mits dien is
hi daer of ſculdich geoziet te weſen·
Eñ die redene is datmē biden teykē
ſculdich is te bekennen den valcke·
Want indient enighe teyken hadde
het moſte in een vanden voerſcreuē
leden weſē· eñ daer bi mach daer of
die rechte waerheyt blijken ¶ Ende
indien dat hijs des alſoe niet en doet
hi iſſet ſculdich te beterē tot arbitrai
ge vanden prince·

¶ Copie vanden teſtament vandē
compillier van deſen teghewoerdi·
ghen boecke·

Capittel CCC lx

In nomine dñi Amen
Weet een yghelijc dat ian bot
tillier raedt des conics verſekert ·dz
alle leuende creatuerrn eynden moe
ten.eñ termineren van lijf ter doot·
niet wetende hoe noch wāneer · om
te obuieren of te ſcouwē·dat ic nyet
begrepen en worde inteſtat noch in
confez der ſeluer doot· eñ niet voer·
ſien vā teſtamēt eñ oꝛdinancie van

wterſte wille ¶ Soe is dat ic in mijn
volle memoꝛie ſinnen eñ verſtant:
make ende oꝛdinere mijn teſtament
giften eñ oꝛdinanciē vā wterſte wil
le:bider maniere hier na volghende
Eerſt ic loue eñ dancke god mijn he
re·mijn ſcepper·van mijnre geboer
te·leuen lichaem:ende leden.daer hi
mij of verſien heeft·vanden vijf ſin
nen die hi mij gheleent heeft·eñ van
alle die goeden daer of hi mi geuoet
ende ghehouden heeft in mijnē leuē·
Daer nae bicht ic mi tot god·ſijn lie
ue moeder die maghet maria: ende
alle heylighen · van alle die ſonden
ende miſdaden·daer ic duerēde mijn
leuen inne gheuallen ben ·eñ vandē
welken ick gheen biechte tanderen
tijden geſpꝛoken hadde· eñ bi peni·
tencie remiz ende gheabſolueert
Biddende god ſeer deuotelick· dat
die mij vergheuen woꝛden : beken·
nende ende gheuende daer omme bi
waerachtighe berouwe·mi ſculdich
eenwerf anderwerf derwerf
Ende om ſatiſfactie te doen ·wil ick
dat oft gheweten is:dat ick van ye·
mants goet hebbe·dattet weder ge·
gheuen ſij·vanden goeden dye van
mi achter bliuen ſullen·eñ of ick ye·
mant miſdaen hebbe·ic bidde deuo·
telic dattet mi vergheuē ſi·eñ of mij
yemant miſdaē heeft ick ōgheeft hē
ō godswille·biddēde god dz bi ſijn
re ōtfermhertichept belieft ſo te doē
ende mij houden in ſijnre gracien:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en̄ visitacie ter doot toe· Soe dat int
uterste vand̄ doot die viant ghen
macht en heeft mi te tēpteren ·noch
te doen twijfelen van uwer genade
en̄ misericordie te hebbē en̄ te beghe
ren: en̄ int heylige geloue mijn leuē
te eynden: en̄ die siele in sijnre heyli-
gher gloren ontfanghen ¶ Item
als ic doot ben en̄ geexpireert· ic bid
de dat van mi ter aerden te doē ver
beyt si bijden tijde van xij· vren oft
daer ontrent ·op dalmen sien mach
dat ick al gheexpireert ben· en̄ alldā
ghelet in een plat block· bedect· alleē
met een slapelaken· optie welcke ter
stont ghemaect en̄ gelet si een cruce·
van groene sooden van aerde· lācs
des voerscreuē blocs in memorie dz
ick van aerde gemaect ben en̄ dat ic
weder aerde worden sal· en̄ alsoe ge
draghen totten graue toe· met viij·
arme menschen baruoets· in memo
rie dat ick naect quā en̄ naect so gae
ick weder wech· En̄ alsmē coemt ha
len mijn lichaem om ter aerdē te doē
datten pastoer daer sij metten twee
capelanen· die grote en̄ cleyn costere
gecleet mit koercleden· of mit cappē
naden tijde· die welke eer mijn licha
me ghegeuen si om ter aerdē te dra-
ghen. singhen sullen int lude sitten-
de ontrent den lichame· die seuen sal
men penitencialen mittē anthiffenē
en̄ collecte daer toe dienēde : en̄ daer
na die letanie legghende inder stede
van [ora pro nobis ora pro nobis]

Ende dat ghedaen den voerscreuen
lichame ghedraghen sij ter aerden·
bijden voerscreuen armen· De voer
screuen pastoer capelanē ende clerc
ken mede gaende singhende die offi
cie daer toe dienende · Ende after dz
voerscreuen lichame sullen gaen die
arme burghers · om den lichame te
helpen ten graue toe ¶ Want an
ders niemant en wil ick moeyen:
dan mijn exetutoers die des sullen
doen doen ¶ Ende allo ghedraghen
totten kerchof goods en̄ sinte brichte
daer ick ter aerden ghedaen sal wor
den· inden hoeck buyten der kercke
thooren· daer mijn dochter begrauē
was· daer ick ghekoren hebbe mijn
sepulturre· biddende ende begheren
de anden administratoers vander
seluer kercken ·dat sijt mi alsoe gun
nen willen ¶ Op welcken graue en
de sepulture· den lichaem alsoe ghe-
brocht ¶ Die voerscreuē pastoer cap
pelanen ende costeren sullen lesē de-
se salmen vanden soutere ¶ Quem
admodum desiderat ceruus a fon-
tes aquarum &c·] Ende die anthif-
fenen ende collecte daer toe dienen-
de voer den doden · mitten officien
gheaccostumeert te doen totten be-
grauen vanden dooden · ¶ Ende
den voerscreuen lichaem begrauen
Soe bidde ick den voerscreuen pas-
toer cappelanen ende costeren· ende
den armen burgheren· ende den an-
deren die den voerscreuen lichaem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

draghen sullen · dat sij treden inder
voerscreuen kercke mitten toortsen
ende voerden crucifixe· ende bidden
gode voer mijn siele · dat hij sijnre
heyligher gracien· mij verghiffenis
se verleent wort · ende aldaer orlof
nemen sonder weder totten huyse te
keren ¶ Tot welken lichame te dra
ghen ·ghelijck als voerscreuen is:
nyet meer en sij dan twee toortsen·
ter eeren vanden heylighen cruyce·
dye daer mede ghedraghen sal wor
den· nyet dat mijns stinckende licha
me des waerdich sij ¶ Soe bidde
ick dat die voerscreuen begrauinge
ghescyet onder die vespere singen·
de· inder memorie · dat onsen heere
god ihesus christus · die om onsen
wille· ende om onse redemptie ster·
uen woude· tot dier oren worde ge·
set in sijn heylighe sepulture ·
¶ Item als ick begrauen ben ghe·
lijck als voerscreuen is· ick wil ende
ordinere dat mijne obseque oft ut·
uaert ghedaen sij opten octaue van
mijnen ouerlijden · bijden voerscre·
uen pastoer cappelanen dyake ende
subdyake· beyde die clercken · twee
obseruanten· twee augustinen · dye
de voerscreuen utuaert helpen sin·
ghen· ¶ Ende dat op die selue mor·
ghenstont ghesonghen sijn vigelien
Ende daer nae ter stont die misse be
ghinnen ¶ Ende dat inder kercken
ghemaect sij voerden cruycifixe een
coedtse of bedtstede van stroode·

Ende optie selue gemaect een hoech
te van borden· ghelijck een breet en·
de plat block· ghedect met ene̅ witte̅
slapelaken alleen · ende an thoechste
eynde vander seluer hoochte gema·
ket een cruyce van hout · breet ende
hoech: op welcken cruyce gheset sijn
drie kaersen · op elcken aerme eene·
Ende elcke voerscreuen kaerse we·
ghende drie pont · ende op welcker
hoochte gheleyt sal wesen een beelt
van wasse· inder forme van eenen
doden man naecte· vanden gewich·
te van twientich pont: ende omtre̅t
die selue voerscreuen coedtse of bedt
stede sellen wesen ·xxxij· arme men
schen sittende ende biddende gode
voer mijn siele · inder memorie dat
wij inder oudtheden van twee ende
dertich iaren comen sullen ten ordel
goods ¶ Ende dat hi alsdan mij
bi sijnre heyligher gracien sette̅ wil
aen sijn dextere of rechter side mitte̅
behouden ende salighe menschen·
Welcke arme menschen sullen we·
sen· die hoer aelmissen nemen· inder
memorien dat wi gheen eyghen en
hebben: ende dat wy in pynen ons
leuen e ynden sullen moeten· Welke
arme menschen gaen sullen offeren
elck mensche draghende een kaerse·
van twalef inden ponde : ende een
broot· ende enen penninck ¶ Ende
oeck sullen aldaer wesen vijf arme
beghinen· die inden voerscreuen ob
seque gheoerdineert sullen wesen·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

in memorie vander maghet maria
biddende dat ſi weſen wil intercelle
reſſe of verweerſter voer gode om
mijn ſiele En̄ dat ghedaen:ſal ghe-
gheuen worden anden gemeenē ar-
men· iij ·raſieren corens in broode·
int eynde vander miſſe En̄ dat niet
ghelupt en ſi in die begrauighe en̄
wtuaert dan met twee die alrē min-
ſte clocken vander kercken·ghecon-
ſidereert mijn cleyne fragiliteit·tot
welcke begrauinghe ick niet en wil
biddē noch roepen meer volcs :dā
voerſcreuen is · dewelcke gheloent
ſullen wordē: ſo wel vander begra
uinghe als vander wtuaert tot diſ
crecie van mijn executoers Ick wil
dat na mijnre doot ſo gherighe alſt
moghelic is: begonnen ſijn miſſen
te doen celebreren voer mijn ſiele·bi
enen prieſter die alre deuotichſte vā
conſcientien diemen vinden mach·
dewelcke leſen ende celebreren ſal al
ſo veel miſſen van requiem :elcken
dach een· als ic iaren gheleeft hebbe
in memorie:en̄ danckende god van
den iaren die hi mi ghegheuen ende
verleent ſal hebbē te leuen Tot wel
ke miſſen :bi een arm menſche geof
fert ſi een broot ·een pennick en̄ een
kaerſe· als voerſcreuen is · Welcke
miſſen ghedaen ſullen worden indē
kercken·daer mijn lichaem ſal weſē
begrauen ¶ Item om te ordineren
die lap teſtamentale Ick gheue den
paſtoer van ſinte brice xx·ſcellighe

tournois· tenden tſiaers dat ic ofli-
uich weſen ſal En̄ daer mede ſal hij
ghehouden weſen minen name alle
ſonnendaghe een iaer lanc·als hi dē
geboden doet inder hoochmiſſe met
ten doden te vermanē En̄ of dē paſ
toer wech ghinc binnens iaers :dat
hi betaelt ſi na aduenant Itē anden
grooten coſter ·x·ſcellinghe op con-
dicie voerſcreuen·deſe onder coſtere
iij·ſcellinge tournois· den graefma
ker acht ſcellinghe tournoys ·Ende
voert vandē giften en̄ aelmiſſen die
ic wil ghedaen hebben int particu-
lier of int vniuerſale· Ic hebbe daer
of mijn meenige verclaert mijn exe
cutoers:om daer of te doen tgheent
dat ick hem gheſeit hebbe ¶ Itē om
voert te diſpoſeren en̄ te ordineren
vanden goeden· die van mi bliuen
ſellen Alle tgheent dat van mi bliuē
ſal:ſal bliuen an mijn lieue ghemī-
de gheſelſcap en̄ echtſcap al hoer le-
uē· ſo wel huuſraet als erue·behou
den dat ſijt niet vercoopen noch be
laſten en ſal moghen Mer ſal daer
mede ghehouden weſen : te bewa-
ren ende · te onderhouden · te leerē
en̄ behoerlijc te regieren die kinderē
die van ons beydē bliuen ſullen·ge
lijc als eē goede moeder toebehoert·
en̄ dat die kinderen bi horen rade le
uen willen· en̄ ter tijt toe dat ſi bidē
moeder biden vrienden en̄ maghen
ende biden executoers gehuelict ſul
len weſen Ende oft ghebuerde·dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

mijn voerſcreuen echtſcap wed́ hue
licte· ick wil dat eer ſi hoer bruloſte
hout· dat mijn voerſcreuen kinderē
die alſdan leuen ſullen: mogen heb
ben eñ eyſchen deelinghe tegēs hoer
moeder in allen goeden ·bider ma-
nieren hier na volgende·dats te we
ten Dat iacob minen ſoen voer wt
nemen ſal alle mijn harnaſch·eñ xx
pont pariſys om een paert: als tot
een edel man behoert Itē ſal hi noch
hebbē voer wt alle die artillerie har
naſch eñ were·die nu is ī mijn poor
te te ploych·eñ deſelue poorte mettē
paerſtallē daer bi:om aldaer te hou
den ſijn gaen eñ comen tot ſijnre ge
liefte Ende van dat ouerſcot:ſo wel
erue als huyſraet ſullen ghemaect
worden drie hoopen bi rechtuaerdi
ghe inuētorie· eñ biden eede vander
voerſcreuen moeder Van welcke iij
hoopen mijn voerſcreuen kinderen
hebben ſullen die ij : eñ hoer voerſ
moeder die derde· tot goetduncken
vandē voerſ vrienden eñ magen·
Wel verſtaende dat of daer aldā nz
meer dan een kint en ware leuende
ten tyde vanden voerſ huelic·dz hi
hebben ſal die tweedeel Eñ iſt bi al
ſo dat mijn voerſcreuen gheſellinne
niet weder en huelict : ſi ſal ghebru
ken hoer leuē lanc alle die goeden :
als voerſ is Ic wil eñ ordinere dat
alle die eruen van mijnre eñ vā ho-
re ſijde na hore doot bliuende:comē
eñ eruen ſullen an iacob minen eni-

gen ſoen :indiē hi alſdan leuendich
is·Eñ of hi alſdan ghehuelict ware
of gheweeſt hadde: eñ hi wittachti-
ghe ſone hadde· ſo wil ic dattet coēt
ende erft andē ſone van minē voer-
ſcreuen ſone :op die tijt gheſtoruen·
eñ dander derdendeel andē dochterē
vanden voerſcreuen iacob·bi condi
cie dat de voerſeide iacob deſe eruen
alſo op hem ghecomē·als voerſ is
niet vercopen noch belaſten en ſal·
Eñ indien hi des woude doen·dz be
lotte ſijn ſuſter actie mach hebbē eñ
ſake alle die voerſeide eruen te reſu-
merē· ende an haer als rechte erfna
me alleen eñ voer al vā hoer moed́
ende vā mi gheheelic te nemen · Itē
eñ omdē andeel die ic meen de voer-
ſeide belotte mijn dochter te doen Ic
ordinere·dat terſtont dat hoer voer
ſeide moeder afliuich is :iacob hoer
broeder· hoer gehouden eñ ſculdich
ſal weſen ·te geuen alle iaers hondt
eñ thien raſieren corens: ſulcke als
mijn molen van froymont wint eñ
wtgherft Itē ic ordinere noch·dat ſi
hebbē ſal alle iaers ·lxvi·pont tour
nois ·te nemen eñ te heffen op tgeēt
datmē mi ſculdē is:ſo wel vā pachte
als van renten in de voerſeide ſtede
van froytmont Eñ om dit te volco
men ·te voldoen·ende te betalen al-
le iaers die voerſcreuen belotte mijn-
ne dochter·ic obligiere die voerſcre-
uen molen ·ende pachten mede Eñ
indien dz die voerſcreuen iacob niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

en woude of weyghherende ware te
betalen alle iaers tgheent dat voer
screuen is Ic priuere hem eñ ōdrage
van alle die voerscreuen ghiftē Al-
le welcke saken voerscreuen: ic wil-
testatere ·eñ ordinere :als bi vigoer
eñ cracht van testament·eñ ordinā
cie van utersten wille·dattet waer-
dich si·ende equipolle bescreuē recht
ten propoost vandē kapseur of ma-
ker absorbist vsancie eñ custume lo
cale·die selue ordinancien te houdē·
te bewarē eñ te obserueren bidē ghe
nen die sake van mi hebben:op die
peyne te verliesen alle tgheent dz hē
van mi soude moghen comen·eñ er
uen Bidde eñ beghere an allen rech
ters·dat si in hulpe van rechte ende
volcōminghe van uterste wille·an
mijn lieue echtscap· an edelen oomē
die oomē eñ maghē van mijn voer-
screuen kinderen· dat sijt also willē
eñ doen bewaren ende obseruerē te-
ghens een yghelic wyent behoert
Behoudende an mi volle macht vā
desen mijn yeghenwoerdighe testa-
ment· het si in heel of in deel ·te wedē
roepen· te veranderen·te weerderē·
eñ te mīderen·het si bi codicille of bi
cedule van mi ghemaect· of bi ānex
in desen yeghenwoerdigen testamēt
gheannexeert Welcke saken indien
ic die verandert· ghemeerdert·of ge
mīndert hadde·daer eenigen blijckē
of ware· ic wil dattet hout eñ waer
dich si als die vigoer voerseit ·Om

welcke voerscreuen mijn tegēwoer
dighe testament ende ordinancie vā
den utersten wille voerscreuen te in
therineren ende te setten tot execucie
behoerlic Ick neme·verclare·eñ kie
se mijn executoers ·mijn lieue gesel-
linne eñ echtscap :ende mijn groote
ende ghetrouwe vriēden ian despij·
ende allerd tibegos· den welcken ic
consentere ende gheue volle macht
ende auctoriteyt te doen ende te vol
commē dese mijn yeghenwoerdige
testament · ten eersten dat si mogen
ende connen vanden goeden die ick
achterlaten sal Ende welcke goeden
om des te doen: ic hem sette in han·
den ende opdraghe : sonder dat ye-
mant anders op mijn voerscreuen
goeden doet enighe prisinghe of in-
uentorie van scependom of anders
Ic wil oec dat mijn voerscreuen exe
cutoers sijn ende bliuen sonder cost
of scade in mijn voerscreuen testa-
ment te interineren· ende totter exe-
cucien te setten of te stellen:op dat
vanden drien voerscreuen die twee
daer in presēt ende yegenwoerdich
sijn· ende dat mijn lieue ghelelscap
ende echtscap altijt daer of die een si
Ic wederroepe ende sette te niete al-
le andere ordinancien ende testamē
ten: die ick hier voertijts ghemaect
ghetestateert ende gheordineert sou
moghen hebben Welcke mijn voer
screuen testament : ende ordinancie
van uterste wille·ic wil dattet hout

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

ende waerdich si Ende in ghetuy-
ghe van desen: so hebbe ic dit betuy
ghet eñ geuesticht · betuge ende ves
tige · inder presencie eñ teghenwoer
dicheyt vanden tuyghen: dewelcke
die hier na volghen Dat is te wetẽ
Jan vilain alias becquet clerc van-
den coninck ofte vicart · Jan ague-
chyn Jacob du hamel sergent van-
den coninck Eñ ian van crieuecuer
substitut vanden procurer vandẽ
coninck Ghedaen · ghetestateert: eñ
gheordineert den sestiensten dach in
september · Inden iare viertienhõ-
dert ende twee ·

LAVS DEO

Ende hier mede so ne
miet einde dit tegenwoer
dige boeck gheheten Sõ
me ruyrael Dat welcke
gheprint is te Delff in
Hollant Inden iare M
CCCC lxxviij den xixsten
dach in augusto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3

Cat: G. J. de Servais. N° 2247.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
170 E 3